LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 1 ԱՊՐԻԼ 1932
1 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1842 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ԿԱՐՃ

Սուրիոյ իրականութեան քաջածանօթ հայրենակից մը կը խնդրէ մեզմէ՝ կարելի եղածին չափ կարճ կապել վիճաբանութիւնները՝ այդ երկրի գործերու մասին։ Մանաւանդ հայ-արաբական յարաբերութեանց առթիւ։

Ընթերցողները պիտի յիշեն որ վերջերս այլանդակ հրատարակութիւններ եղան մասնաւորապէս ռամկավար մամուլին մէջ, Սուրիոյ սահմանադիր ժողովի ընտրութեանց առթիւ։

Մենք ստիպուեցանք տասնէն մէկուն պատասխան մը գրել։ Բայց հիմա կը նկատենք որ այդ ալ աւելորդ էր։

Հալէպի ռամկավարները ընտրութեանց առթիւ բռնած են ճիշդ այն դիրքը ինչ որ ընդունուած էր իբրեւ ընդհանուր ուղեգիծ։ Սակայն, իրենց հաւատարիմները եւ յաւակնութեանց սնանկութենէն յետոյ, սկսեր են իմաստութիւն ծախել։ Ինչպէս կ'ընեն, ընդհանրապէս, քիչ մը ամէն բանի մէջ։ Կը բաւէ յիշել միայն կամաւորական շարժումը, կամ ծովերէ ծով Հայաստանի ծրագիրը։ Նոյն իսկ փետր. 18ի դէպքերը. համոզուելու համար այս տխուր ճշմարտութեան։

Արդ, աղմուկը դադրած է առ այժմ, բայց քաշքշուքներ, գրգռիչ ակնարկներ միշտ ալ կ'երեւան։ Եւ որովհետեւ չունինք, ոչ Փարիզի, ոչ ալ գոնէ Սուրիոյ մէջ կեդրոնական, տիրական իշխանութիւն մը, օրկան մը որ խելքի կանչէ մեռասանրորդ ժամու իմաստունները, միշտ ալ անխուսափելի են նորանոր ելոյթներ։

Մենք յիշեցինք մասնաւոր պարագայ մը միայն—ընտրութիւնները։

Բայց, «կարճ կապելու» տարբեր ճակատներ ալ չեն պակսիր Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։ Օրինակ՝ տեղաւորման խնդիրը։

Այստեղ ալ յաճախադէպ են իմաստութիւն ծախելու, «չափուելու» երեւոյթներ։ Դաշնակցականէն աւելի հաւատարիմ, արաբասէր երեւալու միտումներ։ Այն աստիճան որ, արաբական մամուլին մէջ տպաւորութիւն մը գոյացեր է թէ հնչակն ու ռամկավարը բարեկամ են արաբ ժողովուրդին եւ անոր անկախութեան, իսկ Դաշնակցականները՝ թշնամի...

Ուրիշ կերպով կարելի չէ բացատրել արաբական կարգ մը թերթերու յերիւրանքները, որոնք արժէք չունին իրականին մէջ, բայց սիրտ կը պղտորեն։

Քրքրելով այս մէկ-երկու պարագաները, կ'ուզէինք որ մեր բոլոր պաշտօնակիցները — առանց հատուածական խտրութեան — ճիգ մը փորձէին կարճ կապելու քաղաքականութիւն վարելու։ Գոնէ Սուրիոյ մասին, ուր ամէն ինչ «ի լինելութեան» է, իսկ մեր դիրքը՝ բացառիկ։

Քանի մը ամիս առաջ, մենք շարք մը խմբագրականներով յուզեցինք այս խնդիրը։ Դրինք մասնաւոր ուղեգիծ մը մշակելու պահանջը։

Դժբախտաբար, մինակ մնացինք, մեր մտահոգութիւններով ու առաջարկներով։ Եւ մինչեւ այսօր ալ, առկախ կը մնայ ամէն բան։ Իւրաքանչիւր հոսանք իր հայեցողութեամբ կը վարուի։ Կենսական խնդիրներ ձգուած են բախտին։

Չենք գիտեր, ո՛ր եւ է լուրջ խորհրդակցութիւն կատարուա՞ծ է, օրինակ, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու մասին, որ պիտի ձեւակերպուի Սահմանադիր ժողովին մէջ։ Տեղաւորման խնդիրն ալ աւելի շատ օտարներն է որ կը զբաղեցնէ քան մեզ։ Կա՛յ, տակաւին, հանրօգուտ շինութեանց խնդիրը, որ կապ ունի հայ աշխատաւորներու տնտեսական կեանքին հետ։

Այս եւ այս կարգի հիմնական խնդիրներու դիմաց, անարգել կ'աճի ու կը զարգանայ միայն լրագրական պայքարը։ Սնամէջ, յաճախ փնասակար մարզանքներով։

Եթէ, այն եռանդը որ կը վատնուի խօսքի տակ չմնալու համար, յատկացուէր երկու-երեք հիմնական խնդիրներ լուծելու գլուխ գլխի, կլոր սեղանի մը շուրջը, ոչ միայն շատ մը թիւրիմացութիւններ պիտի հարթուէին, այլ եւ հաւաքական ուղեգիծ մը գտած պիտի ըլլայինք։

Հրապարակային վիճաբանութիւնը լաւ բան է, բայց ոչ ամէն բան։ Մանաւանդ այս գետնին վրայ։

Սուրիան ոչ Յունաստան է, ոչ ալ Պուլկարիա։ Այդ եւ ուրիշ գաղութներու համար ալ, տարրական պահանջ է հաւաքական ուղեգիծը։ Տասը տարուան փորձառութիւնը այլ եւս ամէն դուռ կը փակէ թարթափումներու առջեւ։

Իսկ Սուրիա-Լիբանանի համար՝ հաւաքական ուղեգիծը գոյութեան խնդիր է։ Հարիւր քսան հազար հաստատուն ժողովուրդի փրկութեան խնդիր։

Այնպէս որ, ամէն մէկս պարտք պիտի սեպենք ո՛ր եւ է ծրագիր կամ աշխատանք դիւրացնելու ճամբան գտնել։ Ոչ թէ քարեր շարել ճամբուն վրայ։

Թող իւրաքանչիւր հոսանք պահէ իր տեսակէտն ու գործելու ազատութիւնը։ Այդ արգելք չէ հասկացողութեան գալու եւ կարգ մը խնդիրներու լուծման լծուելու։

Իսկ ճամբան հարթելու լաւագոյն միջոցն է՝ կարելի եղածին չափ կարճ կապել փոխադարձ վարկաբեկումները, թօթափելով կանխակալ կարծիքները։

Ի՞նչ ունինք, վերջապէս, այդ նորագատ երկրին մէջ։ Ազդեցութեան շրջանակնե՞րը պիտի բաժնենք, թէ նախարարութիւնները։

Ներգաղթի ծրագիրն ալ արգելք մը չէ իրերահասկացողութեան։ Սուրիա-Լիբանանի մէջ տեղաւորուած գաղթականութիւնը հաստատուն բնակչութիւն կը համարուի։ Ենթադրելով որ քսան հազար հոգի Հայաստան երթան, դարձեալ կը մնայ հարիւր հազար ժողովուրդ, որուն բախտին տնօրինումը գործ կը պահանջէ, ոչ թէ չոր խօսք։

Ուրեմն, կարելի եղածին չափ կարճ կապելով տեղի-անտեղի վիճաբանութիւնները, որոնք սիրտ կը պղտորեն, բայց մէկ լծկան չեն կրնար ճարել, մտածենք ընդհանուր ուղեգծի մը, համախորհուրդ գործակցութեան մասին։

Շատ ուշ ենք մնացեր արդէն։ Հասարակ միսիոնարներ եւ ժէզիւիթներ տասը տարուան ընթացքին աւելի շատ գործ կատարած են, քան մենք՝ մեր բոլոր յաւակնութիւններով։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ԱՐՇԱԿ ՋՕՊԱՆԵԱՆ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ,,

Խորագիրն է լուրի մը որ հրատարակուած է Պոլսոյ «Նոր Լուր» թերթին մէջ։ Պ. Արշակ Չօպանեան՝ ազգային մեծ բանաստեղծ, գեղարուեստագէտ, քննադատ, վիպագիր, հրապարակագիր եւ հռետոր բեմախօս, ու նաեւ կենսագիր մեծ անձնաւորութեանց, քաղաքագէտ-դիւանագէտ, գործիչ, կուսակցական ղեկավար, լեզուագէտ, խմբագիր, եւ Պատուոյ լէգէոնի ասպետ, որ նաեւ «պսակաւոր»ի տիտղոսը ստացած է «Յառաջ»էն, մասնակցեր է «դիմակաւոր եւ անդիմակ» երեկոյթի մը, զոր Տէր եւ Տիկին Մ. Յակոբեան, սարքեր են եղեր Փարիզի իրենց բնակարանին մէջ։

«Նոր Լուր»ի թղթակիցը կը գրէ նաեւ.— Հրաւիրեալներուն մէջ աչքի կը զարնէր մանաւանդ խիստ վայելչօրէն ծպտեալ Պ. Արշակ Չօպանեան։

«Նոր Լուր»ի թղթակիցը ով որ է, կեանքին մէջ կ'երեւի բնաւ չէ տեսած ու ճանչցած Պ. Չօպանեանը, քանի որ «վայելչօրէն ծպտիլ» բառերը քով քովի կը դնէ։

Պ. Չօպանեանը մօտէն ճանչցողներ կը հաւատեն թէ հոգիի եւ մարմնի առողջապահութեան մտահոգութիւններով, իր չափահասութեան տարիքէն ի վեր, երբեք դիմակը չէ հանած դէմքէն, այնքա՛ն որ ինքն իսկ, այսօր, հազիւ թէ հեռաւոր եւ աղօտ գոյութեան մը պէս կը յիշէ իր բուն դէմքին գիծերը։

Ատկից զատ, կը հաւատեն նաեւ, թէ Թղթակիցը պարզապէս ծանր զրպարտութեան մը տակ կը ձգէ Պ. Չօպանեանը՝ անոր վերագրելով վայելչութիւն, որուն հետ քէն ըրած է կ'ըսեն, ծնած օրէն ի վեր։ Եւ իր այս վիճակին մէջ, Պ. Չօպանեան, կ'ըսեն նաեւ, այնքան հանած է ինքզինքին, որ ուրիշէն հանուելու համար, նոյն իսկ եղունգը չի կտրեր։

Եւ անշուշտ, շատ լաւ կ'ընէ։

ԽԱՐՏՕՑ

Մահ զօր. Պաւարթովի

Անցեալ շաբթու, Փարիզի մէջ, թաղումը կատարուեցաւ ռուս համբաւաւոր զօրավար Պաւարթովի։ Հանգուցեալը՝ կարեւոր դեր մը կատարած էր ընդհ. պատերազմին, կովկասեան ճակատին վրայ, Սարըղամիշի մէջ պարտութեան մատնելով թրքական բանակը եւ ծանր հարուած մը տալով թրքական զօրաբաժնին, որ 1915ին, փորձեր էր Պարսկաստանն ալ մտցնել պատերազմի, Թուրքիոյ կողքին։

Ուրիշներու հետ ինքն ալ ապաստանած էր Փարիզ, ուր կը խմբագրէր ռուս հաշմանդամ զինուորներու յատուկ թերթ մը։

Սուրիոյ ընտրութիւնները

Համաի եւ Դամասկոսի մէջ առաջին կարգի ընտրութիւնները տեղի ունեցան հանդարտութեամբ, առանց միջադէպի։ Քէուէարկուներու թիւը աւելցած էր։

Բողոք մը Ռուսիոյ դէմ

Թղթատարական միջազգային ընկերակցութիւնը խորհրդային կառավարութեան ուղղած է բողոք մը, ընդդէմ Ռուսիոյ ճամբով ղրկուած նամակներուն գրաքննութեան։

Վաճառամարտին դէմ

Ապրիլ 16ին եւ 17ին, Պուքրէշի մէջ պիտի գումարուի երկրագործական միջազգային ժողով մը, որուն պիտի մասնակցին Եուկօսլաւիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ պատուիրակները։

Այս ժողովին նպատակն է հաստատել վաճառման յատուկ կազմակերպութիւն մը, պայքարելու համար խորհրդային վաճառամարտին դէմ, երկրագործական արտադրութեանց շուկային վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբը անապատին մէջ

Յանձնախումբին նախագահը սպաննուած

Պաղտատէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Ազգերու դաշնակցութեան կողմէ Իրաք — Սուրիա սահմանագլուխի ճշդման համար նշանակուած յանձնախումբին նախագահին գնդապետ Ռէնիէի օդանաւը փոթորիկի բռնուեցաւ։ կասկած կայ որ օդանաւը ինկած է Ռութպայի անապատին մէջ. սակայն օգնութեան փութացող օդանաւերը որեւէ հետք չկրցան նշմարել, օդին աննպաստ պայմաններուն հետեւանքով։

Երկրորդ հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ գնդապետին օդանաւը վար իյնալով ջախջախուած է եւ գնդապետին հետ նաեւ իր երկու ընկերները ֆրանսացի օդանաւորդները՝ սպաննուած են։

Անգլիական զինուորական օդանաւ մը անոնց մարմինները պիտի փոխադրէ Պաղտատ։

Արկածը տեղի ունեցած է Պաղտատէն 320 քիլոմեդր հեռու, այն պահուն, երբ օդանաւը կը մաքառէր աւազի բուռն մրրիկի մը դէմ։

Գնդապետ Ռէնիէ, զուիցերիացի, քանիցս պաշտօններ ստանձներ էր Ազգերու դաշնակցութեան կողմէ։ Վերջերս կը գտնուէր Սուրիա, իբր նախագահ Սուրիա — Իրաք սահմանագլուխի ճշդման յանձնախումբին, որ ինչպէս կը յիշուի, անցեալ տարի նշանակուած էր Ազգերու դաշնակցութեան կողմէ։ Արկածը պատահած է Դամասկոսէն Պաղտատ ճամբուն վրայ։

Իրլանտայի եւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները

Իրլանտայի պատասխանը կ'ուշանայ

Սպասելով որ հաւատարմութեան երդումի եւ տարեվճարներու մասին Անգլիոյ ծանուցագրին՝ Իրլանտա տայ իր պատասխանը, անգլիական կառավարութիւնը այժմէն իսկ սկսած է նկատի առնել ներկայ կացութենէն բխելիք կարգ մը բարդութիւններ։

Բազմաթիւ Իրլանտացիներ կան որ կը պաշտօնավարեն անգլիական վարչութեանց մէջ։ Բազմաթիւ Իրլանտացիներ ալ կան բանակին եւ նաւատորմին մէջ, ինչպէս նաեւ շատեր որ հաստատուած են Անգլիա։ Եթէ ուրեմն, երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները վերջնապէս խզուին, այս Իրլանտացիները օտարական պիտի նկատուին։

Իրլանտայի պատասխանը Անգլիոյ ծանուցագրին՝ տակաւին Լոնտոն չէ հասած։ Յայտնի չէ թէ յանձնուա՞ծ է մասնաւոր սուրհանդակի մը, որ Լոնտոնի մէջ, պատասխանը անձամբ պիտի յանձնէ Իրլանտայի ներկայացուցչին, թէ իրլանտական կառավարութիւնը ուշացուցած է անոր առաքումը՝ անգամ մըն ալ քննելու համար զայն։

Պալքաններու ելմտական դժուարութիւնները

Պուլկարիա

Պուլկարիոյ վարչապետը Պ. Մուշանօֆ, մամուլի ներկայացուցիչներուն ըրաւ կարգ մը յայտարարութիւններ, Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին կարգադրութիւններուն մասին։

— Վեց ամսուան ժամանակամիջոցի մը համար ըսաւ, Պուլկարիա կը ստանայ 50 առ հարիւրի զեղչ մը՝ Նախապատերազմեան եւ յետպատերազմեան արտաքին փոխառութիւններու կապուած վճարումներուն վրայ։ Այս զեղչէն կազմուած գումարը պիտի պահ դրուի պուլկար Ազգային Դրամատունը՝ լէվայի հաշուով, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ ներկայացուցիչին արտօնութեամբը՝ պիտի ծառայէ գոցելու ելեւմուտքին բացը։

«Պուլկարիա պիտի շարունակէ օգտուիլ Հուվըրի վճարումներու յետաձգման առաւելութիւններէն, միայն, հատուցումներու համար, մինչեւ որ այս հարցը կարգադրուի Լօզանի ժողովին մէջ։

«Յաւով կառավարութեան ելեւմուտքին, Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը կը գոհանայ խիստ խնայողութիւն յանձնարարելով»։

Վճարումներու վրայ կատարուած զեղչով, ըստ պուլկար վարչապետին, Պուլկարիա ամսական 91 միլիոն լէվա կը խնայէ։

Եուկօսլաւիա

Եուկօսլաւ կառավարութիւնը դարձեալ խիստ սահմանափակումներ հրամանագրեց դրամի առեւտուրի վերաբերեալ։ Եուկօսլաւիայէն արտասահման գացող անձերը չպիտի կրնան 5000 տինարէն աւելի գումար մը տանիլ։ Նախապէս 10 հազարի արտօնութիւն տրուած էր։

Առեւտրականները չպիտի կրնան օտար պահանջատէրերու հանդէպ իրենց պարտքերը ուղղակի վճարել։ Անոնք իրենց դրամները պէտք է յանձնեն ազգային դրամատան, որ այդ գումարները պիտի դնէ պահանջատէրերու տրամադրութեան տակ։ Այս կերպով պիտի ապահովուի ներքին պարտքերու վճարումները։

Ատկից զատ, Եուկօսլաւիա բնակող բոլոր անձերը, պարտաւոր են մինչեւ ապրիլ 10 ազգային դրամատան յայտնել թէ դրամական արժէք ներկայացնող ի՛նչ հարստութիւն ունին արտասահմանի մէջ եւ որքա՛ն օտար դրամ իրենց մօտ։

Յունաստան

Պ. Վէնիզէլոս մերժեց անգլիացի դրամատիրոջ մը՝ Էմպրոսի առաջարկը՝ կարեւոր փոխառութեան մը մասին։ Դրամատէրը կ'առաջարկէր փոխարէն իբր մենաշնորհ իրեն յանձնել կորնթոսի խաղողին ամբողջ բերքը։

Կառավարութիւնը որոշեց ելմտական ծախքերը իջեցնել 1800 միլիոնի։ Կ'ըսուի նաեւ թէ արտաքին պարտքերու վճարման յետաձգում պիտի յայտարարուի։

Նախարարաց խորհուրդը լիակատար իրաւունք տուաւ Պ. Վէնիզէլոսի իրագործելու իր ելմտական քաղաքականութիւնը։ Արդ, ընդդի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ 2 էջ)

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Սպանութիւն մը

... 18 մարտ, (սեփ. թղթ).— Այսօր իսկ հետեւեալ նամակն ստացայ Ղամարլուի դուլին գիւղէն.—

Սրանից տասն օր առաջ, օր ցերեկով կոմունիստներ մտնում են Դանիէլ Գասպարեանի տունը եւ մաւզերի մի քանի գնդակով տեղն ու տեղը սպանում են Դանիէլին։

Պատճա՞ռը։ Ոչ մի պատճառ չէ կարելի տալ, բացի նրանից որ Դանիէլի որդին՝ Արմենակը իբրեւ դաշնակցական սրանից երկու տարիուկէս առաջ աքսորուել է հինգ տարով եւ մինչեւ այժմ էլ բանտարկուած է։

Դանիէլ Գասպարեան 55 տարեկան մարդ էր։ Ողջ իր կեանքում պարապել է միայն հողագործութեամբ եւ այգեգործութեամբ։ Ընթեւոր չէր եւ միջակից էլ դուռ մի քիչ ցած կարողութեան տէր մարդ էր։ Իր կեանքում ոչ մի քաղաքական կուսակցութեան չէ պատկանել։

Ահա, տասնեակ եւ հարիւրաւոր պատկերներից մէկը։ Էլ ինչ՛ու պէտք է գրել դահիճ նազըմ փաշաների պատմական յուշերը, քանի որ ներկայումս հայրենիքում բոյն են դրել արիւնարբու գազաններ, որոնք օրը ցերեկով գիւղացիներին իրենց տնում գնդակահարում են կամ աքսորում ամբողջ ընտանիքներով։

Ամբողջ շրջանում կատարեալ սով է։ Ցաւար, ոչխար, բոլորը կողոպտել տարել են։ Գիւղացուն թոյլ չեն տար որ ցորեն ցանի, հրամայում են միմիայն բամպակ ցանել։

Մ. Փ.

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնը

Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան երկրորդ քուէարկութիւնը կը մօտենայ եւ Հիթլեր կը շարունակէ իր եռանդագին գործունէութիւնը, մինչ Հինտէնպուրգի կուսակիցները՝ գլխաւորութեամբ վարչապետ Պրիւնինկի, կը պատրաստուին նոր թափով մը հրապարակ նետուելու։

Հիթլեր յայտարարութեան մը մէջ կը յայտնէ թէ հակառակ իր թերթերուն դէմ հանուած արգելքներուն, անոնք պիտի հրատարակուին քառապատիկ քանակով։

Պատերազմական եւ ներքին նախարար զօրավար Կրէօնէրի դերը՝ Հիթլերեաններու դէմ կատարուած խուզարկութեանց մէջ, կը շարունակէ զանազան մեկնութիւններու տեղի տալ։ Հիթլերեանները միշտ կը պնդեն թէ գերմանիոյ ներքին նախարարը լուր ունէր Հիթլերի տուած հրահանգներէն, մարտ 13ի նախագահական ընտրութեան օրը՝ մարտական խումբերու գործունէութեան մասին։

Դրամատիրոջ մը փախուստը

Պերլինի մէջ, մեծ յուզում պատճառած է գերման մեծ դրամատիրոջ մը Եաքօպ Միքայէլի փախուստը։ Այս անձը հսկայ հարստութիւն դիզած էր ռէնթէնմառքի որդեգրումէն ասդին եւ յաջողեր էր հետզհետէ իր ձեռքն անցընել գերման բոլոր ապահովագրական ընկերութիւնները եւ վերջին 5 տարիներու ընթացքին, գերմանիոյ զանազան կողմերը, մեծ արժէք կալուածներ գներ էր եւ դարձեր էր ամէնէն մեծ կալուածատէրերէն մէկը ու գլուխն անցեր էր 47 շինութեան ընկերութիւններու։

Ցակայն սնանկացած ըլլալով, փախուստ տուաւ Հոլանտա։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԸ

Նախարարաց Խորհուրդին որոշումով, ամառնային ժամը պիտի սկսի Ապրիլ 2-3ի գիշերը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԱԶԳ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԵԱՆՔԸ.— ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ԵՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ.— ԸՆԴՀ. ԾԱԽՔԸ՝ 180,000 ՏՐԱԽՄԻ.— ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԱՐԿԸ ՀԱՍԱՒ՝ ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ ԵՒ ԱՌՀԱՇԻՒ.— ՔՕՔԻՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ԳԼԽՈՒՆ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԽԱՂԸ.— ՆԱՄԱԿՆԵՐ՝ Ա. ԿԱՐԱՒԱՆԷՆ.— ԼՈՒՐԵՐ՝ Բ. ԿԱՐԱՒԱՆԷՆ.— Հ. Կ. ԽԱՉԻ «ԴՊՐՈՑԻ ՕՐ»Ը.— ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ.— ՀԵԼԼԷՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ:

Գրած էի Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հրաժարականի մասին: «Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն նաեւ, որ նոր վարչութեան մը կազմութիւնը յանձնուած էր առաջնորդին:

Արդ, մինչեւ Թուականս, (Մարտ 26) ո՛չ միայն նոր վարչութիւն չէ կազմուած, այլ կազմուելու յոյսեր ալ չկան: Այնպէս որ, ազգային ընդհանուր կեանքը կազմալուծուած է վերէն վար, առաջնորդարանէն մինչեւ յետին արուարձանի թաղային մարմինները: Երկու թաղական հօս՝ եօթի փոխարէն, երեք հոգաբարձու անդին՝ կրկին եօթի փոխարէն: Վերջապէս՝ կատարեալ քաոս: Եթէ կան մխիթարական իրականութիւններ, անոնք ալ դպրոցներն են, որոնց մէջ գործող կրթական մշակները, հակառակ նիւթական անտանելի եւ դժոխային պայմաններու, կը տանին գործը մեծ համբերութեամբ եւ անձնուիրութեամբ:

Սպասուած «Մեսիան» վերջապէս հասաւ, թէեւ կրճատուած եւ «առ հաշիւ»: Այո՛, Բարեգործականի կողմէ դպրոցներու յատկացուած վարկին Ա. եռամսեան եկաւ: Մինչեւ Թուականս՝ դպրոցները տակաւին չեն ստացած իրենց բաժինը, թէեւ ղրկուած գումարը ութ օրէ ի վեր է որ Աթէնքի մասնաժողովին (Տիկնանց) ձեռքը կը գտնուի: Է՛հ, քանի մը օրուան աղայութիւն ալ Աթէնքի կեդրոնին կը վայլէ անշուշտ, Փարիզի կամ Գահիրէի կեդրոններուն եօթ ամսուան աղայութեան փոխարէն:

× Քանի որ կը խօսինք Բարեգործականի մասին, ըսենք թէ այս կազմակերպութիւնը ներգաղթի Ա. կարաւանին մեկնումին առթիւ, իր խնամքին տակ գտնուած որբերուն [illegible] անհրաժեշտութիւններու համար ծախսած է ընդամէնը՝ 180 հազար տրախմի, որ անգլիականին իր ժամանակուան գնով կ'ընէ մօտաւորապէս 600 անգլիական ոսկի: Այս ընդհանուր ծախքէն միայն 100 անգլիականը մօտաւորապէս կը պատկանի իր լիազօր պատուիրակին՝ Պ. Օ. Թաղէոսեանի ծախքերուն, (սնունդ, պանդոկ, երթեւեկ եւն.): Ստոյգ աղբիւրէ մը կը տեղեկանամ թէ պատուիրակը՝ իր այս ծախքին փոխարէն Բարեգործականին ապահոված է աւելի քան 180 նոր անդամներ, Աթէնքի շրջանէն:

× Ինչպէս գրած էի, Գ. կարաւանը պիտի մեկնի Սելանիկէն, ուր կը գտնուի արդէն Արսլանով կոչուած սինլքօրը, որ կէտ առ կէտ կը հետեւի իրեն տրուած հրահանգներուն եւ ներգաղթ խաղալու ամեն փորձեր կ'ընէ նաեւ «Դաշնակցութիւնը քանդելու»: Խե՛ղճ ապաշաւ լակոտ: Արդէն պատրաստ են երրորդ կարաւանին ցանկերը: Այս կարաւանին մեկնումի Թուականը առ այժմ ապրիլ 10ը ցոյց կը տրուի: Կ'ըսուի թէ Դ. կարաւանն ալ պիտի մեկնի Մակեդոնիոյ շրջանէն, որուն մաս պիտի կազմեն Աթէնքէն քանի մը ընտանիքներ եւս:

Մինչ այս մինչ այն, նոր խաղ մըն ալ խաղցուեցաւ Քօքինիոյ Թշուառ որբերուն գլխուն: Շահվէրտեան այս տղաքը ամէն կարգի ծայրայեղութեան մղելէ ետք, անցեալները ցանկ մը հանեց, 96 որբերու մեկնումը ուերող, դուրս ձգելով 24է աւելի «չհերոսացողները»: «Բանից դուրս եկաւ» սակայն, որ հրատարակուած ցանկը «կատարեալ չէ եղեր», «թիւրիմացութիւն է» եղեր, եւ այլն, եւ ուրեմն ծանօթ ցանկը «չեղեալ նկատուելով պիտի հրատարակուի նորը»: Ե՞րբ, ո՛չ ոք գիտէ: Խեղճ տղա՛ք, չէր բաւեր Թուրքին ըրածը, հիմայ ալ հայանուն չինովնիկներ կը շահագործեն ձեր թշուառութիւնը, ձեզ զոհ դարձնելով իրենց ներքին աղտոտ խաղերուն: Ահա թէ ո՛ւր տեղուանքն են մեր որբերը: Տեսնենք Բարեգործականի կեդրոնը զօնէ բարեկամական բողոք մը պիտի համարձակի՞ ընել, քաղաքացի Շահվէրտեանին:

Բարեգործականի ա՛յն կեդրոնը մանաւանդ, որուն «խոստացած էր քաղաքացի Շահվէրտեան կարեւոր մաս մը տանիլ այս որբերէն», ըստ՝ իրենց, Բարեգործականի կեդրոնական մարմնի զեկոյցին: Սպասենք, ի հարկէ օր մը այս հրաշքն ալ տեղի կ'ունենայ:

Մասնաւոր հաճոյքով պիտի արձանագրեմ ժէսթը այն քանի մը երիտասարդներուն, որոնք հայրենադարձութենէ մղուած՝ ուզեր էին Հայաստան երթալ, եւ արձանագրուելու համար ներկայացած Շահվէրտեանին: Այս վերջինը կ'առաջարկէ որ մէկ մէկ հրաժարական ստորագրեն, հայհոյելով ազգային սրբութիւններու, երէկի իրենց հաւատալիքներուն եւ այլն:

Այս արի երիտասարդները, սակայն, լաւ դաս մը տալով «տավարիշ»ին, կը մեկնին խորհրդային դեսպանատունէն:

× Հիմա արդէն սկսած են ստոյգ լուրեր եւ նամակներ գալ առաջին կարաւանով մեկնողներէն: Ջանց առնելով անունները ու վայրերը, կրնամ յայտնել որ մեծ մասամբ աննպաստ են: Ձեռքիս տակ ունիմ վեցէն-եօթը նամակներ, որոնց մէջ կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնները: Մէկը կը գրէ՝ «Հօս՝ մեր Այտընէն աւելի լաւ եւ հանգիստ ենք»: Ուրիշ մը՝ տարիներ առաջ մեռած եղբօրը համար կը գրէ Աթէնքի իր բարեկամին. «Գնա՛, եղբայրս տես եւ ըսէ՛ որ կ'ուզեմ հետը հաշտուիլ, չի՞ բաւեր 15 տարուան քէնս»: Մեռեալներուն հետ հաշտութիւն: Շատ հասկնալի է:

Կատաղի հոկտեմբերիկ մը կը գրէ. «Բոլորովին անօթի մնացածներու համար՝ լաւ է հօս, իսկ դուք որ գործ ունիք, առայժմ կրնաք մնալ հօդ»:

Այսպէս շարան շարան. իրարու յար եւ նման: Մէկ բան իրողութիւն է, որ «Յունաստանից եկած գաղթականներից դժգոհ են մնացել» Երեւանի իշխանաւորները, ըստ իրենց թերթերու լուրերուն: Աւելցնենք նաեւ, որ բոլորովին արգիլուած է արդէն թղթակցիլ արտասահմանի հետ: Այս ալ չոր իրողութիւն է, կրկին հօնկէ եկած նամակի մը համաձայն:

Իսկ Բ. կարաւանով մեկնողներէն քանի մը նամակներ միայն եկան, Պաթումէն: «Հիմա լաւ ենք, յետոյ կը գրենք»: Չմոռնամ արձանագրել որ Ա. կարաւանով մեկնողներէն գրաւած են բոլոր ոսկեղէններն ու մետաքսեղէնները՝ իբրեւ... պերճանք անշուշտ: «Ձեզ հարկաւոր չեն սրանք»: Կարճ եւ կտրուկ: Խե՛ղճ գաղթականներ:

× Այս օրերս Աթէնքի Հայ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը լծուած է եռանդագին եւ գովելի գործունէութեան մը, կարելի եղածին չափ շուտ հասնելու համար իր դպրոցներու կարիքներուն: Լռիկ եւ մնջիկ կը գործեն նաեւ մասնաճիւղերը, իրենց կարելիով հասնելով անկարին եւ հիւանդին, աղքատին եւ զրկուածին: Հինգով, տասով եւ քիչով, այո՛, բայց՝ բոլորանուէր սիրտով:

Ըսի որ Շրջ. Վարչութիւնը սկսած է նոր թափով գործի: Ապացոյց՝ իր կողմէ յայտարարուած «Դպրոցի Օր»ը, որուն առաջին ցանկը հրատարակուեցաւ արդէն «Նոր Օր»ի մէջ:

Մասնաւոր յանձնախումբեր, կազմուած օրիորդներէ, տիկիններէ եւ պարոններէ, կը դիմեն ամէն Հայու, խնդրելով իր լուման «Դպրոցի օր»ուան համար: Ու պէտք է ըսել որ առհասարակ ամէնքը կը մասնակցին, հակառակ տնտեսական ահաւոր տագնապին եւ աննախընթաց անգործութեան: Մանաւանդ միշտ աւելի խոնարհները, միշտ՝ աւելի չունեւորները:

Քանի մը օրինակներ.— Աթէնքի հրապարակին ծանօթ՝ միլիոնատէր Մաքզար Օհանեան «Դպրոցի օր»ուան կը մասնակցի, միայն՝ քսան տրախմիով, իսկ անդին, իր գործին հեռաւոր մէկ մանրանկարն իսկ չունեցող՝ ձեռներէց եւ ուշիմ հայ երիտասարդ մը՝ Արամ Փիլաֆեան, երկու հարիւր տրախմիով: Որբեւայրի մը՝ Տիկ. Թօքաճեան, որ քանի մը զաւակներ ունի, կը մասնակցի 40 տրախմիով...

× Վերջերս գեղեցիկ շրջան մը կը բոլորէ Աթէնքի մարզական կեանքը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը կը գործեն ամէնուրեք: Սքանչելի շարժում մը պնդախաղի: Ֆիքսի «Տալկորիկ»ն ու Լիփազմայի «Նաւասարդ»ը, հպարտութիւն պատճառող նուաճումներ կ'արձանագրեն, իրենց աչքի զարնող խաղարկութեամբ:

Երկու օր առաջ քաղաքս հասաւ Սելանիկի Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արաքս» խումբը, որ պիտի ունենայ երկու մրցումներ: Մէկը՝ «Միքրասիաթիքի» լաւագոյն խումբին հետ, միւսը՝ «Տալորիկ»ի հետ: Եթէ Հ.Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը զօրաւոր ձեռքերու մէջ գտնուի, կարելի է հաստատել մարզական լայն կեանք եւ շարժում:

× Մեծ շուքով տօնուեցաւ Հելլէն անկախութեան տարեդարձը (Մարտ 25): Ամէն տարիներէ աւելի զինուորներ կը մասնակցէին պաշտօնական հանդիսութեանց: Շարժման մէջ դրուած էին նոր եւ մեծ թանքեր, բոլորովին նոր եւ նորագոյն ծանր հրետաններ: Աւելցած էր նաեւ օդանաւային վարժարանի ուսանողներու բանակը՝ այս տարի: Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ իսկապէս... զինաթափութիւն տեղի կ'ունենայ Ժընեւի մէջ... ճառերով եւ մասամբ նորին:

Տեղի ունեցաւ նաեւ բացումը անծանօթ զինուորի շիրիմին՝ Սինտագմայի հրապարակին վրայ, պալատին պարտէզին մէջ: Մասնաւորապէս պատին մէջ քանդակուած արձան մըն է զինուորի, պառկած վիճակով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւնը հայ կնոջական կորովի եւ յարատեւութեան գեղեցիկ մէկ ապացոյցը կը կազմէ: Առանց հասոյթի մնայուն եւ ապահով միջոցներ ունենալու, լոկ ժողովրդական բոլոր խաւերու օժանդակութեամբ, այդ Միութիւնը ահաւասիկ յիսնեակ մը տարիներ ապ- [illegible] թական վառարան մը:

Առանց պատճառի չէ անշուշտ, եթէ հանրային համակրանքը Դպրոցասէրի շուրջը՝ լայնցած է իբրեւ ջերմիկ, խրախուսիչ մթնոլորտ մը: Համայնք մը իր վստահութիւնը չի սակարկեր երբեք, երբ գործիչները իրենց անշահախնդիր եւ խելացի գործունէութեան ապացոյցը կուտան: Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւնը գիտցած է միշտ այդ հաւատքը ներշնչել իր շուրջը, իր դպրոցին շուրջը:

Յիսուն տարուան գործունէութիւն մը, ինքնին գովելի, պատուաբեր շրջան մըն է նպաստաւոր պայմաններու մէջ անգամ: Բայց հայ իրականութեան մէջ, այս յիսուն տարուան ալեծուփ շրջանին, զոր մեր համայնքը ապրեցաւ, կարենալ յիսնեակ մը բոլորել օգտակար աշխատանքով,— աւելի քան արժէք մը, արժանիք մը կը կազմէ:

Դպրոցասէր վարժարանի կրթական շունչը երբեմն կը թափանցէր մինչեւ հայ գաւառի խորերը: Անոր սանուհիները եղած են յաճախ առաջին դաստիարակները այն մանկապարտէզներուն, որոնք ութսունական, իննսունական թուականներուն, զարթօնքի այդ օրերուն կը բացուէին գաւառի անկիւնները:

Ու Դպրոցասէրն ալ կրեց հաւաքականութիւնը բոլոր այն բարի ու չար հովերուն, խորշակներուն, որոնք վերիվայր շրջեր էին հայ իրականութիւնը: Եղէգին նման կը ճկէր ան, բայց չէր կոտրեր բնաւ. եթէ ինը անգամ կ'իյնար, տասը անգամ կը բարձրանար:

Վեր կը բարձրանար իր մոխիրներէն, ինչպէս փիւնիկ, միշտ ուշադիր օրուան պահանջներուն, յաճախ զոհելով իր հիմնական մտահոգութիւնները աւելի անյետաձգելի կարիքներու առջեւ:

Այսպէս է որ տեսած եւ ճանչցած եմ այդ քոյր հաստատութիւնը:

Տեսած եմ զայն պատերազմի շրջանին, Գում Գափուի, Կէտիկ Փաշայի իր ինքնամփոփ, լուռ յարկերուն տակ, ուր գաւառի արհաւիրքէն ճողոպրած սանուհիներ, իրենց արցունքը ծածկելով կը շարունակէին աշխատիլ ու պատրաստուէին լաւագոյն օրերու: Տագնապի այդ շրջանին անգամ, կասկածի, անստուգութեան մղձաւանջով պարուրուած, Դպրոցասէրը միջոցը կը գտնէր, ի գին ինքնազրկումներու, բայց այսուամենայնիւ իր գոյութիւնը քարշ տալու:

Ու այնուհետեւ տեսանք Դպրոցասէրը իբր լայնը ելած, ամէն ոք սկսած էր շունչ առնել, Շիշլիի, Գատըքէօյի իր ապնջական յարկերուն տակ, երբ ան ստիպուած էր դռները լայն բանալ որբուհիներու հեղեղին առջեւ:

Պարագաները ստիպեցին որ ան ալ թափառականի ցուպը ձեռք առնէ, նման այն ժողովուրդին որուն հետ լծորդուած է իր ճակատագիրը, Պոլսէն՝ Սելանիկ, Սելանիկէն՝ Մարսիլիա ու վերջի վերջոյ Փարիզ...:

Պէտք ըսել, գլորող քար մը որ մամուռ չի բռներ: Ես պիտի ըսեմ, ընդհակառակն, ձիւնագնդակ մը՝ որ թաւալելով կը մեծնայ, կ'ամրանայ, իր շուրջը կը ստեղծէ նոր ծանօթութիւններ, թարմ համակրանքներ:

×

Կ'իմանամ որ Դպրոցասէր Տիկնանց միութիւնը իր դպրոցի յիսնամեակին առթիւ մտադիր է ընդլայնել իր գործունէութեան դաշտը, Ֆրանսայի հայաշատ կեդրոններուն մէջ հիմնել մանկապարտէզներ:

Ահաւասիկ այժմէական գաղափար մը, աւելի ճիշդ գաղափար մը որ կը քալէ, ինքզինքը կը պարտադրէ միտքերու:

Քանի մը տարի է որ Ֆրանսայի հայ գաղութի կրթական կազմակերպութիւնը դրուած է օրակարգի վրայ: «Յառաջ» նախաձեռնարկ եղաւ այդ հարցին շուրջ հետաքրքրութիւն արթնցնելու եւ նոյնիսկ առաջարկելու շօշափելի լուծումներ: Պէտք եղաւ ցնցել որոշ շրջանակներ, որպէսզի գէթ արթննան ու շարժին մասամբ անոնք, որ ուժ ունին գործնական քայլեր առնելու:

Ծանօթ են այս ուղղութեամբ Բարեգործականի բացած դասընթացքները, Փարիզի հայաշատ արուարձաններուն մէջ: Փափաքելի պիտի ըլլար անշուշտ որ Բարեգործականը զեկոյցով մը պարզէր թէ ի՞նչ արդիւնք տուած են մինչեւ հիմա իր ջանքերը. քանի՞ մանուկներ հետեւած են դասերու եւ ի՞նչ ծրագիր հետապնդուած է այդ դասերու պահուն:

Ահաւասիկ հրապարակ կ'իջնէ Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւնը, ու ընդառաջ [illegible] պահանջին: Անիկա լաւ ըմբռնած ըլլալ կը թուի թէ՝ տուեալ պայմաններու մէջ ի՛նչ բան հնարաւոր է ընել կրկին տեսակէտով:

Մենք ինքնախաբէութիւնը չունինք կարծելու թէ ֆրանսահայ գաղութին մէջ կրթական լայն, սիստեմատիկ գործունէութեան մը հնարաւորութիւնը կայ: Ոչ երկրին օրէնքները եւ ոչ ալ հայ գաղութի ցրուած վիճակը չեն թոյլատրեր ատիկա: Բայց նուազագոյնը, առաւելագոյնը, յարմարագոյնը զոր տրուած է ընել մեզ, ատիկա գէթ հիմնարկութիւնն է մանկապարտէզներու, յարմար վայրերու մէջ:

Ուրախ ենք որ Դպրոցասէր Տիկնանց միութիւնը մտած է այդ շաւղին մէջ:

Պէտք է յուսալ որ անիկա իր քայլերուն մէջ պիտի գտնէ միահամուռ աջակցութիւն. որովհետեւ Տիկնանց նախաձեռնութեամբ հարցը չի լուծուիր, որքան ատեն որ իւրաքանչիւր համայնք նիւթապէս զօրավիգ չպիտի հանդիսանայ թափուած ջանքերուն:

Ոչ մէկ մարմին թերեւս այնքան փորձառու չէ կրթական պահանջներու առջեւ, որքան Դպրոցասէրը յիսուն տարի կանգուն պահող միութիւն մը:

Տիկնանց Միութիւնը իր մանկապարտէզներով պիտի լրացնէ իր մայր վարժարանին գործը, աշխատանքի դաշտ մը պիտի բանայ իր սանուհիներուն առջեւ ու նոյն ազգանուէր դերը պիտի խաղայ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, ինչպէս որ խաղաց երբեմն թրքահայ գաւառին համար:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԾԻԾԱՂ

Երկու Թուրք գիւղացիներէն մէկը միւսին կը հարցնէ.

— Ի՞նչու կուլաս, իպիշ, ծե՞ծ կերար:

— Մի՛ հարցներ, մէմիշ:

— Ի՞նչ եղաւ, չըսե՞ս:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ: Գիւղին իմամը քիչ առաջ սրճարանին մէջ հարցուց թէ իսլամը քանի՞ հաւատալիք ունի: Տուած պատասխանիս չհաւնելով, երկու ապտակ իջեցուց:

— Աւանակ, չկրցա՞ր ըսել թէ իսլամը ինը հաւատալիք ունի:

— Ի՞նչ կ'ըսես դուն ալ. ես տասը ըսի եւ նորէն գոհ չմնաց:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

Գ.

Որքան յաջող անցաւ Սերգէյ Ալեքսանդրովիչի ահաբեկումը, նոյնքան ձախողեցաւ Վլատիմիր Ալեքսանդրովիչի դէմ ծրագրուած մահափորձը: Մարտական Կազմակերպութիւնն իր գլխաւոր ուժերը կեդրոնացնելով Պետերբուրգ, կ'որոշէ մարտ 14ին, մեծ դուքս Վլատիմիրի հետ մէկտեղ, սպաննել նաեւ ներքին գործերու նախարար Բուլիգինը, փոխ-նախարար Դուրնովօն եւ Պետերբուրգի զինուորական նահանգապետ Տրէպովը: Այս ծրագիրը չի յաջողիր, որովհետեւ, մահափորձէն երեք օր առաջ, մայրաքաղաքի ահաբեկիչներու անմիջական ղեկավար Շուէյցերը զոհ կ'երթայ ռումբի պատահական պայթումին:

Այս ծանր կորուստէն յետոյ, մնալով առանց ղեկավարի, ահաբեկիչները կ'որոշեն սպասել Ազէֆի վերադարձին: Ազէֆը կ'ուշանայ, իսկ մարտ 29-30ին, ոստիկանութիւնը կը յաջողի ձերբակալել բոլոր ահաբեկիչները, բացի մէկէն: Անկասկած, այս ձերբակալութիւնները հետեւանք էին մատնութեան:

Այս անգամ, մատնիչն Ազէֆը չէր: Ինչպէս տեսանք, այդ շրջանին, ընդհակառակն, ան ամէն միջոց կը փորձէր ապահովելու Մարտական Կազմակերպութեան գոյութիւնը: Մայրաքաղաքի մատնութեան հեղինակը Նիկոլայ Տատարովն էր:

Տասնամեայ յեղափոխական գործունէութիւն ունեցած, քանի մը անգամ ձերբակալուած ու, ապա, 1901ին Սիպերիա աքսորուած, Տատարովը վերջ ի վերջոյ կը նետուի ոստիկանութեան գիրկը՝ դառնալով գաղտնի գործակալ: Հօրը հիւանդութեան պատրուակին տակ, ոստիկանութիւնը կը թոյլատրէ Սիպերիայէն վերադառնալ Պետերբուրգ, ուր կը հասնի 1905 փետրուարի վերջերը: Գրկաբաց ընդունելութիւն կը գտնէ իր նախկին ընկերներուն կողմէ, որոնք լուրեր կուտան մայրաքաղաքին մէջ համախմբուած ահաբեկիչներու մասին: Անոնց մէկուն բնակավայրն իմանալով, կը յայտնէ ոստիկանութեան որու հետապնդման շնորհիւ կը գիւտանայ նաեւ միւսներուն ձերբակալութիւնը: Տատարովի մատնիչ ըլլալը կը մնայ գաղտնի եւ, շատ չանցած, ան կը դառնայ սոց. յեղափոխականներու կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին անդամ:

Մայրաքաղաքի ձերբակալութիւնները ծանր հարուած հասցուցին Մարտական Կազմակերպութեան, զրկելով վերջինը անձնուէր ու փորձառու ահաբեկիչներու մեծագոյն մասէն: Կուսակցութեան մէջ ալ Մարտական Կազմակերպութիւնը կը կորսնցնէ իր առաջնակարգ դերը:

Ռուսեւճափոնական պատերազմը վերջացաւ Ռուսաստանի պարտութեամբ: Երկրի ներսը ծայր տուին ժողովրդական շարժումներ: Յեղափոխական կուսակցութիւններն իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէին այդ ուղղութեամբ եւ կ'աշխատէին զանգուածները կազմակերպել ու կազմակերպուած արշաւներով զինումներ խլել կառավարութենէն: Պայթեցաւ ռուսական առաջին յեղափոխութիւնը: Ահաբեկումը երկրորդական էր այլեւս:

Ազէֆը կուսակցութեան մէջ ուժեղ պայքար կը մղէ զանգուածային շարժումներու դէմ եւ ամէն կերպ կ'աշխատի Կեդր. Կոմիտէն համոզել ահաբեկումներու անհրաժեշտութեան մասին: Բանաւոր պայքարի հետ մէկտեղ, ոստիկանութեան կը մատնէ Կեդր. Կոմիտէի այն անդամները, որոնք դէմ էին իր տեսակէտներուն եւ կը վերադառնային Ռուսաստան՝ զանգուածային կազմակերպութիւններ ստեղծելու համար: Կուսակցութիւնը վերջնապէս չի հրաժարիր ահաբեկումէն, որոշելով Մարտ. Կազմակերպութիւնը պահել միշտ պատրաստ՝ զէնքի տակ: Ազէֆ կ'երթայ Ռուսաստան, վերակազմելու Մարտ. Կազմակերպութիւնը:

Իրենց անելիքները որոշելու նպատակով, Նիժնի-Նովգորոտի մէջ Մարտ. Կազմակերպութեան անդամներու ժողով մը կը նշանակուի: Ազէֆ այդ մասին ոստիկանութեան բան չի յայտներ: Բայց երթալով այնտեղ հին յեղափոխական Եակիմովայի հետ միասին, կը նկատէ որ ոստիկանական գաղտնի գործակալներ կը հետապնդեն զիրենք: Ազէֆը կը զգար որ մատնուած են: Փորձանքէն ազատ մնալու համար, կը շտապէ ժողովի մասին յայտնել Գաղտնի Բաժանմունքին, սակայն նախօրօք ապահովելով իր մարտիկները ձերբակալուելու վտանգէն: Ոստիկանութեան կը յանձնէ միայն Եակիմովան, որ առանց այդ ալ մատնուած էր ուրիշի մը կողմէ:

Այլեւս Ազէֆի համար պարզ էր, որ Գաղտնի Բաժանմունքը, բացի իրմէ, ուրիշ գաղտնի գործակալ [illegible] ալ ունի էսէրական կուսակցութեան մէջ: Մանաւանդ, երբ կ'իմանայ որ ոստիկանութեան յայտնի է, թէ ի՛նչ դեր ունի Մարտ. Կազմակերպութեան մէջ: Գաղտնի Բաժանմունքին մէջ Ազէֆի վիճակը [illegible] կը ծանրանայ, երբ կը փոխուին հիմնարկութեան վարիչները: Լոպուխինին կը յաջորդէ Րաչկովսկին, որ թէ աւելի փորձառու ու խորամանկ ոստիկան էր եւ թէ՝ յետադիմական սեւհարիւրակային տիպար մը: Ազէֆը կ'անցնի անոր իշխանութեան տակ: Երկրորդ լրտեսի գոյութիւնն Ազէֆին հանգիստ չի տար, եւ իր նոր տիրոջ վստահութիւնը շահելու համար, կը մատնէ Սաւինկովը եւ յեղափոխութեան տասնեակ [illegible] կովական, որոնք, սակայն կը յաջողին ճողոպրիլ: Ասկէ զատ, Ազէֆը կը շրջի զանազան քաղաքներ, ոստիկանութեան մատնելով շարք մը զինապահեստներ, [illegible] յին արհեստանոցներ ու ընկերներ [illegible] Ազէֆի Թոշակին վրայ կ'աւելցնէ հարիւր րուբլի...

Միայն Տատարովը չէ, որ իր մերկացումներով կը սպառնայ Ազէֆին: 1905 սեպտ. 8ին, ոստիկանական պաշտօնեայ Մէնշչիկովը, նամակով մը կը յայտնէ սոց. յեղափոխականներու մայրաքաղաքի կոմիտէին՝ Ազէֆի եւ Տատարովի լրտես ըլլալու մասին: Այս լուրը մեծ իրարանցում կը պատճառէ կուսակցութեան ղեկավար շրջանակներուն մէջ: Սակայն, ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի կասկածիլ Ազէֆին: Այս մասին մտածելն իսկ կը համարեն վիրաւորական: Իսկ Տատարովի դէմ, քննութիւն կը կատարեն եւ կը հաստատեն [illegible] ծեւի ուղղու[illegible]: Կ'որոշեն առայժմ [illegible] ողջ ձգել, մինչեւ որ փաստեր [illegible] նան ձեռքի տակ: Այս որոշումը [illegible] ծայլէս կը վրդովէ Ազէֆը, որ [illegible] կայպէս կը պնդէ Տատարովը [illegible] բեկման ենթարկելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Վերջինը կը փորձէ արդարանալ, մատնանշելով, թէ մատնիչը ոչ թէ ինքն է, այլ Ազէֆը: Ի հարկէ, իրեն հաւատացող չըլլար, եւ վերջ ի վերջոյ, 1906 ապրիլ 4ին, Տատարով կը սպաննուի ահաբեկիչ Նազարովի դաշոյնի հարուածով: Ազէֆն ազատ շունչ կը քաշէ:

1905ի կէսերուն, յեղափոխական շարժումը երթալով կը ծաւալի: Հոկտեմբեր 17ին ցարը կը հրատարակէ իր պատմական հռովարտակը որով ժողովուրդին որոշ ազատութիւններ կը շնորհէ: Յեղափոխութեան վերջնական յաղթանակը [illegible] ւանական դառնալով, Ազէֆը ամբողջովին կ'անցնի յեղափոխութեան կողմը եւ կը խզէ կապերը ոստիկանութեան հետ: Այդ քայլով, Ազէֆ կը դաւաճանէ Գաղտնի Բաժանմունքին: Սակայն, յեղափոխութեան յաղթանակը պիտի վտանգէր Ազէֆը ուրիշ տեսակէտով մը: Յաղթանակող յեղափոխականները [illegible] բանալով Գաղտնի Բաժանմունքի դիւանին, անխուսափելիօրէն երեւան պիտի հանէին Ազէֆի դաւաճանութիւնը: Այն ժամանակ Ազէֆի համար մահն անխուսափելի էր: Այդ վտանգէն ազատելու համար Ազէֆը կը յղանայ Գաղտնի Բաժանմունքը օդը հանելու ծրագիր եւ կ'որոճայ անոր վրայ:

Բայց գալիք դէպքերը կը փոխեն Ազէֆի ընթացքը: 1905ի վերջերը կը սկսի յեղափոխութեան դառնութիւնը: Կառավարութիւնը աստիճանաբար կացութեան տէրը կը դառնայ եւ գլուխ կը բարձրացնեն սեւհարիւրակայինները: [illegible] կուն մը, երկու սեւհարիւրակայիններ դանակով կը յարձակին Ազէֆի վրայ: Ազէֆը կը սարսափի, կարծելով թէ այդ յարձակումը կազմակերպուած է ոստիկանութեան կողմէ: Կառավարական վրէժէն խուսափելու համար, քանի մը ամսուան դադարէ յետոյ, Ազէֆը կը վերսկսի տեղեկագիրներ ղրկել ոստիկանութեան: Թէեւ բոլոր նամակները կը [illegible]

...ման անպատասխանի, բայց ոստի-կանութիւնը վարպետօրէն կ'օգտա-գործէ Ազէֆի հաղորդած տեղեկու-թիւնները:Այդ.- յեղափոխականնե-րու բոլոր ձեռնարկները այդ շրջա-նին կը մատնուին անյաջողութեան, իսկ կը մատնուին անյաջողութեան: ...կութիւնը, նախապէս լուր ...ած ըլլալով Ազէֆէն. ուժգնօրէն ...կը պաշտպանէ կամուրջները, Գաղտ-...նի Բաժանմունքը, ելեկտրակայանը, ...հաղորդային եւ այլ գծերը, որոնք ...պիտի հանուէին յեղափոխա-...կաններու կողմէ:

Որքան անյաջողութեան կը մատ-...նուի յեղափոխական շարժումը Ռու-...սաստանի մէջ, այնքան համարձակ ...կ անխնայ կը դառնայ կառավա-...րութիւնը: Իսկ Ազէֆի մատնութիւն-...ները երթալով հրէշային ձեւեր ...կ'առնեն:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Gazette de Lauzanneի մարտ 12ի թիւին մէջ, Մօրիս Միւրէ կը գրէ այս խորագրին տակ:

«Թուրքիա կ'ընդօրինակէ Եւրո-պան եւ անոր սխալներն անգամ:Այս միջոցիս, ան կ'անցընէ շատ ծանր ելմտական տագնապ մը եւ չի տես-նուիր թէ որո՞նք են իր մասնագէտ-ները որոնք պիտի կարենային դար-մանել մտահոգիչ դարձած կացու-թիւն մը: Թուրքիոյ առեւտրական նժարը բացուեր 1926ին, 27ին, 28ին և 29ին:Բարձրացաւ 1930ին. բայց ա-տիկա, յարգի կրակ մը եղաւ: 1931ի տագնապը շատ ծանր եկաւ Թուրքիոյ. իսկ 1932ի համար, նա-խատեսութիւնները բաւական գէշ են: Մինչ 1931ի ելմտական հաշուեյ-ները կը գնահատուէին 222 միլիոն թրքական ոսկի, ընթացիկ տար-ուան համար եղած են 186 միլիոնի. 1932ի համար ուրեմն, անցեալ տար-ուան վրայ կը նախատեսուի 20 առ 100ի հասոյթներու նուազում մը:

Ելմտական կացութիւնը բարւո-քելու համար, հետեւելով Եւրոպայի անցուդարձին, Թուրքերը վստահե-ցան 1931ի նոյեմբերէն ի վեր՝ չափա-ցոյցի դրութեան կիրարկման վրայ, բայց այս հերոսական դարմանը ա-ւելի վնաս տուաւ քան թէ բարիք: Չափացոյցի կիրարկումը կը պա-հանջէ համաշխարհային փոխանա-կութիւններու եւ մաքսային քաղա-քանութեան խոր ծանօթութիւն: Կարօրէն հետեւիլ օրուան սկզբունք-ներուն եւ վարդապետութեանց եւ առանց յատակագծեալութեան կիրար-կել փոխվրէժի միջոցներ, երբեք տեղը չէ բռնած տեւական իրակա-նութիւններու վրայ հիմնուած ա-ռեւտրական քաղաքականութեան մը բացակայութեան: Այս տեւական իրականութիւններն են որ մանա-ւանդ կը պակսին նոր Թուրքիոյ: Ան յանկարծ ինքզինքը ազատեց իր ա-նանդութենէն: Նորութիւններ կը մտցնէ բոլոր մարզերուն վրայ, կը խարխափէ. աւելի, բարի կամեցո-ղութեամբ քան թէ յատակագծեալու-թեամբ, փորձեր կը կատարէ: Զար-մանալի չէ որ ելմտական եւ առեւ-տրական անկայուն վիճակ մը խառ-նակէ քաղաքական եւ ընկերային տկնուվրայութիւնը,որուն օրինակը կուտայ:

Չափացոյցի կիրարկումը կը պահանջէ նախ՝ նուազեցնել անոր մաքսային հասոյթները և սաստկաց-նել մեծ քաղաքներու առեւտրական խառնակութիւնը: Պոլսոյ եւ Իզմիրի յարաբերական բարգաւաճումը, վը-տանգուած է գործառնութեանց ընդ-հանուր գումարին վրայ դրուած տուրքի նուազումով: Թրքական դանձը, տակաւին երէկ, անկից էր որ կը քաղէր իր գլխաւոր հասոյթը: Պէտք է ուրեմն դարմանել եւ քանի որ չեն ուզեր նոյեմբերին սկսած չափացոյցի քաղաքականութենէն հրաժարիլ, ստիպուած են դիմելու արտաքին փոխառութեան: Բայց փոխ առնելու համար, պէտք է եր-կու քը ըլլալ եւ Թուրք կառավարու-թեան ներկայացուցիչը որուն պաշ-տօն յանձնուած էր դրամ գտնել, մէկ քանի ամիսներէ ի վեր շատ մեծ դժուարութեանց կը բախի:

Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ անց-եալ տարուան վերջերը, ճամբորդած էր Մ. Նահանգները: Չէր անգիտա-նար թէ Հիւսիսի Ամերիկացիները տագնապի մէջ են, բայց կ'անգիտա-նար թէ, վերջին ժամանակներս, ա-նոնց ձեռք ձգած աղիտաւոր փոր-ձառութիւնը՝ մանաւանդ իրենց գեր-ման բարեկամներուն հետ, շատ ա-ւելի խոհեմ դարձուցած էր զանոնք: Սարաճօղլու Շիւքրի Ամերիկա մը գտաւ որ միանգամայն չոր ու սա-ռած էր,

Յաջողած էր փոխառութեան մը խոստումն ստանալ, ծխախոտի մե-նաշնորհին փոխարէն: Բայց այն ատեն, Թուրք պատուիրակը յաւակ-նութիւնն ունեցաւ 350 միլիոն տո-լար գումարի փոխառութիւն մը պահանջելու: Ամերիկացի դրամա-տէրները սարսափահար ետ փախան եւ դեռ կը վազեն: Սարաճ Օղլու ձեռնունայն վերադարձաւ Ընկիւրի:

Եւ ահա, քէմալական Թուր-քիան. սրտի խոր ցաւով, կը վերա-դառնայ դէպի Եւրոպա: Ան որոշած էր այլեւս փոխառութիւն չկնքել ցամաքային մեծ պետութիւններէն, որոնք յետոյ իրենց պահանջատէրի իրաւունքէն կ'օգտուին, նուաստա-ցուցիչ եւ ծանր պայմաններ պար-տադրելու համար: Ամերիկեան մեր-ժումը՝ Թուրքիան կը ստիպէ կրկին դիմելու Ֆրանսայի, որքան ալ նե-ղութիւն զգայ ատոր համար:

Ֆրանսական կառավարութիւնը շատ քննադատուեցաւ մամուլի եւ կարգ մը երեսփոխաններու կողմէ, թէ փոխ դրամ տուած է պետու-թեանց, որոնք Ֆրանսայի բարեկամ չեն: Դեռ վերջերս, Երեսփ. Ժողովը քուէարկեց չեխօսլովաք փոխառու-թիւնը: Բայց հասարակութեան մէջ բողոքներ սկսեր էին բարձրանալ: Եւ յետոյ, Չեխօսլովաքիան՝ Թուր-քիա չէ: Չեխօսլովաքիա Կեդրոնա-կան Եւրոպայի մէջ՝ ֆրանսական քաղաքականութեան ամէնէն անձ-նուէր երկիրն է: Ֆրանսա փոխ տա-լով Չեխօսլովաքիոյ, դաշնութեան միութեան իր քաղաքականութեան է որ կը նպաստէ:Թուրքիա դժուա-րին պիտի կրէ Ֆրանսան համոզե-լու թէ այդ դրամը որ փոխ պիտի տայ Մուսթաֆա Քէմալի, չպիտի գործածուի իրեն դէմ:

Ասիոյ մէջ՝ բոլշեւիկներու ակօ-սին վրայ՝ Կազին շատ ուժեղ քայ-լեր կը նետէ: Թեվֆիք Ռիւշտի պէյ, վերջերս նշանակելի այցելութիւն-ներ տուաւ Ռուսիոյ եւ շրջակայ երկիրներուն: Երուսաղէմի խորհր-դաժողովին մէջ, ամբողջ աշխարհի մահմէտականները մեղադրեցին Թուրքիան թէ նոյն հակակրօնական քաղաքականութիւնը կը վարէ, ինչ որ Ռուսերը: Այս բոլորը չէր դիւ-րացներ Կազիին գործը՝ փոխառու-թեան քաղաքականութիւն մը կի-րարկելու Ֆրանսայի կամ Անգլիոյ մէջ:

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ռուսիոյ զինուորական ուժերը

Նորվեկիական թերթ մը խորհր-դային բանակին մասին կուտայ հե-տեւեալ տեղեկութիւնները, զոր կը յայտնէ թէ քաղած է լաւատեղեակ աղբիւրէ:

Խաղաղութեան շրջանին մէջ, խորհրդային բանակի թիւն է մէկ միլիոն 478 հազար. իսկ ընդհանուր զօրակոչի պահուն կրնայ բարձրա-նալ 3 միլիոն 600 հազարի:

Սպառազինման տեսակէտով, կար-միր բանակը նշանակելի յառաջդի-մութիւններ ունեցած է: Զօրագունդ մը ունի 2887 հրազէն, 55 գնդացիր-հրազէն, 54 թեթեւ գնդացիր, 6 փոքր եւ 6 դաշտային թնդանօթ:

Նորվեկիական թերթը մասնաւո-րապէս ուշադրութիւն կը դարձնէ Ռուսիա ներածուած օդային նիւ-թեղէնին վրայ: Երկու տարիէ ի վեր մանաւանդ, Անգլիայէն գնած են հարիւր քան հրասայլեր, իսկ Ի-տալիայէն մօտ երեք հարիւր: Իտա-լիա, ատկից զատ, Ռուսիոյ ծախած է 90 միլիոն լիրի արժէքով հարիւրի չափ ջրասուզանակներ եւ շարժիչ մեքենաներ: Հոլանտա եւ Չեխօսլո-վաքիա նոյնպէս, օդանաւեր ծա-խած են:

Օդանաւային գործարանները ամսական կրնան արտադրել մօտ 100 օդանաւեր: 1932ի համար նա-խատեսուած ծրագրին համաձայն, պիտի շինուին 80 ռմբաձիգ մեծ օ-դանաւեր, 120 խուզարկու, 342 հա-լածման յատուկ, 80 դպրոցական մարզանքներու յատուկ օդանաւեր, ինչպէս նաեւ 112 օդանաւեր, հրե-տանիին ընկերակցելու համար,եւն.: Իսկ 440ի չափ ալ ջրասուզանակ-ներ: Ռուսիա մտադրած է նաեւ շի-նել ռմբաձիգ հսկայ օդանաւ մը, որ պիտի կարենայ փոխադրել եօթը թոնօ պայթուցիկ:

Ռուսիոյ օդանաւային ուժը ներ-կայիս բաղկացած է 2000 կտորէ:

Հնգամեայ ծրագիրը 1935ի հա-մար նախատեսած է 5 հազար օդա-նաւ, բաժնուած 62 գունդերու:

Բնակարանական խնդիր

Խորհրդային երկրէն ճամբոր-դութենէ մը վերադարձող ֆրանսա-ցի մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Ռուսիոյ բնակարանային, ընտանեկան եւ ընկերային պայ-մաններուն մասին:

— Պահ մը ենթադրեցէք թէ Ռուս էք, Խ. Միութեան քաղաքացի-գիւղը կը բնակիք եւ որոշեցիք քա-ղաք երթալ: Եթէ կը մտածէք ձեր ուզածին պէս սենեակ մը գտնել, պէտք է հրաժարիք ձեր մտադրու-թենէն: Քաղաքներուն մէջ, այլեւս տեղ չկայ: Մեծ տուներուն մէջ՝ ուր աղտեղութեան ուժգին հոտ մը կը ծփայ, պիտի բնակիք փոքր սեն-եակ մը:

Պէտք է սպասել որ կառավարու-թիւնը բաւական թուով արդիական շէնքեր շինել տայ: Այն ատեն միայն, բնակարաններու օրէնքը պիտի գործադրուի, եւ ամէն մարդ պիտի վայելէ այնքան խորանարդ մեդր օդ, որ իրեն տրուած է:

«Յաճախ այր ու կին կ'աշխա-տին, իւրաքանչիւրը առանձին տեղ մը: Սակայն կը պատահի որ, ճա-շելու համար՝ իրարու հանդիպին՝ նոյն խոհանոց - գործարանին մէջ: Այդ միջոցին, տղաքը դպրոցն են, կամ մանկապարտէզը: Իրիկունը ամէն մարդ տունն է: Ծնողները իրենց գիտցած ճամբով կը քալեն: Յա-ճախ, իրարու հետ շատ սիրով են. երբեմն ո՛չ, կ'ամուսնալուծուին:

Անհաւան դիւրին է: Մէկուն կամ միւսին կողմէ խնդրագիր մը եւ ար-դէն գործը կատարուած է:

Բայց ասոր համար պէտք չէ կարծել թէ ընտանեկան կապերը այդքան շուտ կը քակուին: Վի-ճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ ամուսնալուծման օրէնքը նախ ճշմարիտ տագնապ մը ստեղծած էր թէեւ, բայց բաժանումները հիմա աւելի բազմաթիւ չեն, քան ուրիշ երկիրներու մէջ:

Սակայն վիճակագրութիւնները հաշուի չեն առներ ազատ միու-թիւնները, որոնք ոչ մէկ պաշտօ-նական արձանագրութեան մէջ մտած են եւ յաճախադէպ են:

Իրականութիւնն այն է որ, ըն-տանիքը դիմագրած է ընկերային նոր կեանքի ձեւերուն, սակայն կա-րելի է հարցնել թէ ան ի՛նչ է տեսա-կանօրէն, համաձայն խորհրդային օրինագրքին:

Քանի որ տղոց կրթութիւնը ամ-բողջովին պէտք է ընկերվարական դառնայ, քանի որ կեանքի ընթա-ցիկ պէտքերն ալ այդպէս են հան-րային խոհանոցներու, բաղնիքներու եւլն. հաստատութեամբ, քանի որ ամուսինները գիրար կապող ոչինչ ունին, իրարու վրայ ո՛չ մէկ իրա-ւունք, իրենց զաւակներն իսկ իրենց չեն պատկանիր:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Երիտասարդ մը եւս...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 մարտ.— Այս շաբթու հողին յանձնեցինք մեր ըն-կեր Թորոս Ոսկանեանը, 23 տարե-կան: Երկար ժամանակէ ի վեր կը տառապէր թոքախտէ: Բնիկ Կար-նեցի էր, պզտիկ հասակէն կրած Թուրքին սարսափները: Տարագրու-թեան ընթացքին իր ծնողքին հետ քշուած էր մինչեւ արաբական անա-պատները, զարհուրելի բարբարո-սութիւններ տեսնելով: Վրէժը բոյն դրած էր սրտին մէջ եւ յաճախ ակ-ռայ կը կճրտէր:

Եռանդուն Դաշնակցական էր եւ կը հաւատար հայ ժողովուրդի յաղ-թանակին, բայց աւա՛ղ, չտեսաւ ա-նոր իրականացումը:

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ, դժբախտ ընկեր:

Ա. Վանոյեան

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւն-ները գրել թուղթին մէկ երեսին իրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Երթեւեկի հրահանգին առթիւ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ թուրքիոյ երթեւեկի նոր հրա-հանգին առթիւ (16 մարտ).

Արդարեւ, երթեւեկի նոր օրէնքը փաստօրէն Ապահովութեան Վարչութեան հայեցողութեան կամ քմահաճոյքին կը ձգէ Թուրքիա վերադառնալ ուզողներուն արտօնութիւն տալու խնդիրը: Այնպէս որ, արտասահմանէն Թուրքիա վերադառ-նալ ուզող հայ մը, հակառակ նոր օրէնքի ձեւական կամ երեւութական թոյլտուու-թեան, կրնայ նոյնքան դիւրութեամբ արգիլուիլ Թուրքիա երթալէ, որքան ար-գիլուած էր ասկէ առաջ բացառիկ օրէնք-ներով:

Ետեւոյ երթեւեկի նոր օրէնքը ոչինչ կ'ըսէ Հայերէ յափշտակուած գոյքերու եւ կալուածներու վերադարձի մասին: Եթէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը իրապէս փո-խած ըլլար իր վերաբերումը դէպի Թուր-քիոյ Հայերը, ինչպէս որ կը հաւատացնէ «Վագըթ», այն ատեն ի՞նչ բանաւոր պատճառ կայ, որ Հայերու այսպէս կոչ-ուած «լքեալ» գոյքերը չվերադարձուին իրենց տէրերուն:

Դատելով Թուրք թերթերու հրատա-րակութիւններէն՝ երթեւեկի նոր օրէնքը շատ քիչ բան կը փոխէ Թուրքիա կամ արտասահման ապրող թրքահպատակ Հայերու կացութեան մէջ եւ ոչ ալ կը վկայէ Թուրք կառավարութեան քաղա-քականութեան իրական փոփոխութիւնը դէպի Հայերը: Կը թուի թէ այդ նոր օրէնքով Էնկիւրի նոր ճիգ մը կ'ընէ արտասահմանի աչքին փոշի փչելու, կ'ուզէ ցոյց տալ թէ ինք որեւէ խտրու-թիւն չի դներ այլեւս իր հպատակներուն միջեւ եւ թէ իր դիրքը այնքան զօրա-ցած է այժմ, որ պէտք չունի այլեւս կառավարելու երկիրը բացառիկ օրէնք-ներով:

Ակնկա անհրաժեշտ է՝ մէկ կողմէն՝ Թուրքիոյ ֆինանսական ինկած վարկը բարձրացնելու, իսկ միւս կողմէ՝ Հայերու հակաթուրք պրոպագանդը դժուարացնելու օտար երկիրներու մէջ. մասամբ ալ Հայե-րու մէջ պառակտում յառաջ բերելու համար հանդէպ Թուրքիոյ:»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Ազազ

ընթերցող մը կը գրէ.—

Հալէպէն դէպի հիւսիս 47 քիլո-մեթր հեռու կը գտնուի, Թրքական սահմանէն ալ 18 քիլոմեթր հեռու է: Հոս հաստատուած են մօտ 330 ըն-տանիքներ, բոլորն ալ քերփիճով (հողէ խոշոր աղիւսներով) շինուած տուներու մէջ: Ժողովուրդը ամբող-ջութեամբ Քիլիսցի է: Այս գիւղա-քաղաքին հայութիւնը 1922ին կը բաղկանար 35 տունէ. 1924ին ֆրան-սացի հարիւրապետ Notari պարտա-դրած է հայ գաղթականները որ սեփական հողի եւ տունի տէր ըլլան: Հողը գրեթէ ձրի բաժնած է ինք: Ժողովուրդը համեստ է եւ աշխատա-սէր: Մեծ մասով խանութպան եւ հողագործ են, բայց նախանձելի վի-ճակ չունին: Կը պահեն Ս. Թադէոս անուն եկեղեցի մը եւ Սահակեան Ազգ. վարժարանը 230 աշակերտ—աշակերտուհիներով, երեք դասա-րաններէ կազմուած: Հոգեւոր հովիւն է Սահակ քահանայ Պալեան, նախ-կին ուսուցիչ եւ երաժշտագէտ:

Դպրոցին նախկին սաները որոնք այժմ խանութի, գործի տէր, խոս-տումնալից երիտասարդներ են, կը խորհին հաստատել գիշերային դա-սընթացք մը:

Այս տարի սաստիկ ձիւն ձմեռ մը եղաւ, մեծ վնաս պատճառելով խաշ-նարածներուն:

Մինչ հայ կառմռուկներ

Պէյրութի Նոր Մարաշի Հայկական թաղին մէջ, ժանտարմները ձերբակա-լած են 14 Հայեր որոնք հաւաքուած էին Հօկի ժողովի մը: Ներկաներու թիւը 40 է եղեր: Ձերբակալուածներու մէջ կը գտ-նուին յայտնի համայնավար Զատիկ Տա-տուրեան եւ ուրիշ հայ համայնավարներ:

Ձերբակալեալները յանձնուած են դա-տարան:

Հայ շօֆէօրները Աթէնքի մէջ

կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, միայն Աթէնքի մէջ 334 հայ շէօֆէօրներ կան: Ռուս շօֆէօրներու թիւն է 342:

Այս թիւերը, կ'ըսէ «Էլէֆթէրօն Վի-մա» ցոյց կուտան թէ Յունաստան ի՛նչ-պէս հիւրասիրութիւն կուտայ հայ եւ ռուս դժբախտ գաղթականներուն, որպէս զի պարկեշտ աշխատանքով, իրենց եւ իրենց ընտանիքներուն ապրուստը ճա-րեն:

Լիբանանի մարդահամարը

Լիբանանի մարդահամարի վերին յանձ-նախումբը գումարուեցաւ Մարտ 16ին, նախագահութեամբ Ներքին նախարար Մուսա պէյ Նամմուրի:

Ժողովը երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ հետեւեալ որոշումները տուաւ.

Ա.— Մարդահամարը ճիշդ ժամանա-կին կանոնաւոր կերպով տեղի ունեցաւ:

Բ.— Լիբանանի Հանրապետութեան հպատակները, ներկայ թէ բացակայ կը հաշուուին 824,429 հոգի, առնցմէ զատ գաղթական Լիբանանցիներու ընդհանուր թիւն է 241.617 հոգի, օտարներ 22,305 հոգի:

Գ.— Մարդահամարի յատկացուած օ-րէն վերջ, ծնուցութեամբ կամ թիւրի-մացութեամբ չարձանագրուողներուն դի-մումները ընդունուեցան եւ անոնք իբրեւ Լիբանանցիներ արձանագրուեցան:

Դ.— Մարդահամարի տեղեկագիրնե-րուն ընթերցումն ու պատրաստութիւնը ընդհանուր թիւին տեղի ունեցան ճշգրտ-օրէն:

Ե.— Յանձնախումբը յետ այսու պիտի սկսի տալ Լիբանանցիութեան ինքնու-թեան թուղթերը:

Զ.— Մարտ 31ին պիտի գումարուի յանձնախումբի ներկայ կազմով:

Մարդահամարի արդիւնքը ցոյց կու-տայ որ Լիբանանի ժողովուրդը ներկայիս 275 հազար հոգի աւելցած է տասը տար-ուան վրայ. իսկ գաղթականները 110 հա-զար հոգի աւելի են:

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(վէպ)

Ա. ՄԱՍ

XIII

Աղէկ մը կը խմէր: Ուրիշ մը ծո-րակը աւելի բացաւ. ճը՜ռռ... խխո՛ւմ եղաւ տղեկը: Ձայներ՝ «վաղէ՛, ծէ՛, աս-պին... չէ՛, չպլաւ» — «Է՛ս էւէջ դերկի քեզի...» — «Հարամ կ'ուտես կոր, ջի՛մ խալար» — «Քարը վար ձգէ, տղա՛յ...» — «Կ'ըսիմ Պարոնին հա՛...» — «Գնա ըսէ, խամաղ խաւղա...»:

Ու կարծես ուրիշ «խամաղ խաւղա» մը լուր բերաւ Սուրէնին թէ՝ դեղձին կոտը մարմարեայ ծակը ինկաւ ու հոն մնաց, իսկ տղոցմէն մէկուն ակնարկը վերը՝ երկու մսեղէն սիւներու մէջտեղ...

կասկած մը եւ նախանձ մըմնաւ Սու-րէնի մէջ: Պարզ էր որ... Ու պարզ հա-շիւ մը մաքրեց՝ վազելով, կենալով ու պատակ մը իջեցնելով տղուն դէմքին: Ձիչ մը եղաւ: Վերը, սեւ շրջազգեստ մը իր գրկած թխորակ ու ձիգ մարմինը ան-դին տարաւ: Վրայ հասաւ Պ. Արամը: Եղելութիւնը չբացատրուեցաւ անշուշտ: Սուրէն եւս չկրցաւ ինքնիրեն բացատրել թէ՝ Աստղիկ հասկցա՞ծ էր խնդրին էու-թիւնը: «Գուցէ նորէն վշտանայ», մտա-ծեց, «իմ այս անհարկի ու թերեւս անի-րաւ պաշտպանութեան համար»: Ու տխ-րեցաւ, անդրադառնալով, որ Աստղիկ կրնայ ցաւիլ իր վրայ՝ եթէ կարծէ որ փողոցային տղու սովորական կռիւ մըն էր իր ըրածը:

Այդ ու նման պահերու էր որ Սու-րէն կը զգար, թէ իր այլեւս հասած տղու էութիւնը կը փոքրանայ ու կը մանկանայ անոր քով: Ինք, որ համա-րումը կը վայելէր իր ուսուցիչներուն ու շուրջիններուն,ինքն իր մէջ ստեղծեր էր առանձին հրահանգիչ մը՝ յանձին Աստ-ղիկի: Անոր անունը չէր արտասաներ, գրեթէ: Ու իրեն այնպէս կը թուէր թէ՝ այդ բառը, իր բերնին մէջ, կրնար ան-պայման մաշիլ ներքին տաք ու բա-բախեցնող յուզում մը: Ու կը շարժէր հիմա այնպէս, ինչպէս ան պիտի ուզէր տեսնել զինքը՝ ի՛ր կարծիքով: Երբեմն, ինքնիրդեմ կ'ըմբոստանար, սակայն, ինք-զինքը գտնելով թելադրանքի ու հրա-հանգի ենթակայ:

Բայց, անոր պատկերը, խռովիչ քթթումը սեւ ու երկար թարթիչներուն, լուռ ու խորունկ նայուածքը, բարձրուղէշ հասակն ու սլացիկ գնացքը՝ կուգային արժեւորել իր մէջ՝ իր այդ տրամա-դրութիւնը: Եւ, իր ամէն մէկ քայլին կը փորձէր հաշիւը տալ ինքնիրեն.— «Եթէ գիտնար,պիտի ուզէ՞ր» որ ընէի, արդեօք»:

Այսուհանդերձ, իրեն ծանր կուգար մտածել թէ՝ կ'ընէ, գուցէ, բաներ, որոնք իրեն յատուկ չեն, ու կ'ընէ պարզապէս անոր հաճելի երեւալու համար...

Ու կը վրդովուէր ինքն իր դէմ...

Մայիսն ու յունիսը անցան այսպէս ներքին խորացող ու աճող յուզման մը մէջ: Սուրէն կը զգար, որ երբեմնի իր խաղաղ ու անդորր էութիւնը հիմա փոխ-ուած է հիմնովին ու դէպքերը զինքը դրած են տարօրէն փոթորկումի մը առջեւ:

Այս բոլորը, անշուշտ, չէին փոխած իր ու Աստղիկի ներքին յարաբերու-թիւնները: Այսինքն, լուռ էր ինք ու լուռ էր ան: Կը յաճախէին վարժարան եւ երկուքն ալ երջանիկ էին իրենց փո-խադարձ ներկայութեամբ: Սուրէն չէր կրնար բացատրել, սակայն, թէ՝ ի՛նչ կը սպասէ անկէ: Գիտէր, միայն, որ հզօ՛ր պահանջը ունէր անոր ներկայութեան: Երբեմն կը խօսէր ինքնիրեն, անոր հետ, կամ կ'որոշէր հանդիպիլ անոր՝ դպրոցը կամ դուրսը եւ խօսիլ:

Ո՛չ այնպէս, ինչպէս տանը մէջ:Ունայիլ անոր: Բայց, ո՛չ այնպէս, ինչպէս տանը պարտէզէն՝ անոնց պատուհանին: Եւ սակայն, իր այդ նախատեսութիւնն իսկ սարսուռ կուտար իրեն: Բոլո՛ր բառերը կը սպառէին բերնին մէջ, ու տենչանք-ները կ'անհետանային յանկարծ՝ արեւին տեսքէն մթագնող պլպլուն աստղերուն նման...:

Ու պատրանքներ կուգային եւ կ'ան-հետանային, երազանքի վերացնող ու քաղցր մտօրումներով: Ետոյ, իր առ-ջեւ կը պարզուէր վաղը, որ պիտի գար իր գեղեցիկ կամ տխուր, բայց դեռ հե-ռակայ անակնկալներով: Իր մեկնումը՝ Պոլիս, նոր միջավայր մը, ու նոր կեանք մը: Նոր դժուարութիւններ: Իսկ ան պիտի մնար հոս. պիտի բողբոջէր, պիտի ծաղ-կէ՛ր պտղուն ու յուռթի, մեծաբաց եւ ըղձուն ակնարկներու տակ...

Ու տեսիլներ կուգային առջին: Զա՛ր տեսիլներ, դժկամ երեւոյթով, որոնք ծանր, հեղձուցիչ բաներ կ'ըսէին իր հո-գիին, ինչպէս ձմեռուան սաստկաշունչ գիշերներու քամին, որ զարհուրանքի ձայներ կը հանէր, իրենց կոտրած պա-տուհաններէն ներս սուզելով ու ճրագին տմո՛յն լոյսը մարմրելով:

Իր պատանիի հոգին կ'առլցուէր անոր լոյսովն ու տեսքովը, ինչպէս ա-րեւածաղիկը՝ արեւէն, ու կը մթագնէր, միանգամայն: Մարդիկ չար էին ու անոր շուրջ նայուածքներ կային՝ ագահ ու ընկլուզող:

Նկատեր էր որ Նազարին հետա-քրքրութիւնը եւս հետզհետէ աւելի աճեր էր: Կը պատահէր, նոյնիսկ, որ ուսուցիչներէն ոմանք պատրուակով մը կը կանչէին Աստղիկը իրենց քով ու կը խօսէին իր հետ: Ան կը նայէր գլուխը վար, մազին հիւսկերէն մէկուն ծայրը ափին մէջ, եւ կամ խաղալով իր շրջազ-գեստին գօտիին հետ, իր երկար ու սեւ թարթիչները կը բացխփէր, նայուածքը ուղղելով գետին, եղնիկի մը նման, որ ցուրտ առտու մը կը ծնի, ու քիչ յետոյ նո՛ր կը զգայ ճառագայթին ջերմութիւնը...

Օր մը, յունիսի վերջաւորութեան, օրապահ էր ինք: Մնացեր էր դասարանը ու նստեր՝ կը զբաղէր դասով: Ոտնաձայն մը առաւ: Ամէն ոտնաձայն չի տառա-պեցներ մեզ: Թեթեւ ու եզ ոտքերու հպանցիկ ու արագ սահանքը յիշեցնող ոտնաձայն մը: Գլուխը բարձրացուց ու սպասեց ակնապիշ:

Սիրտը երբ տագնապի մը այցելու-թիւնը ընդունելիք ըլլայ, բնազդօրէն կը զգայ, ինչպէս ձին՝ հեռաւոր վտանգը, կամ ոչխարները՝ շարժը, որ իրենց տակի հողը պիտի շարժէ քիչ յետոյ... Սրահին մէջ խո՛ր լռութիւն կը տիրէր: Իրմէ զատ ոչ ոք կար: Նախազգացումը ոտքի կանգնեցուց զինքը: Քայլերը մօտեցան: Սանդուղներէն վերելքը վերջացաւ, ու սրահ մտաւ մէկը: Սուրէն սենեակին դուռն էր, արդէն:

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

մաղիրներու յարաճուն ուժեղացման առջեւ, Պ. Վէնիզէլոս որոշեց հրաւիրել ընդդիմադիր պետերը՝ մասնակցելու ազգային դահլիճի մը կազմին։ Իրականութիւնն այն է որ՝ առանց ընդդիմադիրներու գործակցութեան, կառավարութիւնը չափազանց ծանր կացութեան մատնուած պիտի ըլլայ։ Կը մնայ գիտնալ թէ եթէ ընդդիմադիրները ընդունին գործակցիլ, Պ. Վէնիզէլոս պիտի պահէ՞ վարչապետութիւնը։ Հաւանական կը թուի որ ազգային դահլիճի մը կազմութեան պարագային, Պ. Վէնիզէլոս գոհանայ երկրորդական դերով մը, ձեռքի տակէ ուժ տալու համար կառավարութեան քաղաքականութեան։

Զօրսերու խորհրդակցութենէն առաջ

Թարտիէօ—Մաքտոնըլտ տեսակցութիւնը

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ այցելութիւնն ընդունեց Փարիզի անգլ. դեսպանին, տեսակցելու համար այն հարցերուն մասին, որոնք պիտի քննուին Անգլիոյ վարչապետին հետ իր հանդիպման ընթացքին։

Երկու վարչապետներուն հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ կիրակի օր, Լոնտոնի մէջ եւ գլխաւորաբար պիտի քննուին Դանուբեան Դաշնակցութեան եւ հատուցումներու հարցերը։

Փարիզի քաղաքական շրջանակները կը յուսան թէ երկու վարչապետները դժուարութեան չպիտի հանդիպին՝ համաձայնելու համար դանուբեան հարցին շուրջ, եւ առանց այս երկուքին տեսակցութեան ու համաձայնութեան, անկարելի կը նկատեն չորս պետութեանց խորհրդակցութիւնը, քանի որ դանուբեան երկիրներու օժանդակութեան բեռը՝ առաւելապէս պիտի ծանրանայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ։

Գալով Լօզանի ժողովին, պարզ է թէ աւելի նուրբ հարցեր պիտի յարուցանէ։

Ծայտնի է թէ Անգլիա, 10 տարիէ ի վեր, կը քարոզէ պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու ընդհանուր ջնջումը՝ իբր անհրաժեշտ նախապայման, վերադառնալու համար միջազգային ելմտական եւ առեւտրական կանոնաւոր վիճակին։ Ամերիկան է սակայն որ ամէնէն աւելի չի բաժներ այս տեսակէտը պատերազմական պարտքերու մասին։ Ֆրանսա, կ՚ըսեն Փարիզի քաղաքական շրջանակները չպիտի անշուշտ ընդդիմանայ արդար կարգադրութեան մը, որ Գերմանիոյ թոյլ տայ մէկ կողմէն վճարելու իր պարտքերը, միւս կողմէ վերահաստատելու իր վարկը եւ առեւտրական ու ճարտարարուեստական գործունէութիւնը։ Սակայն, միջազգային դաշնագրերը եւ պայմանադրութիւնները խզելով չէ որ պիտի հրնայ այս նպատակին համնիլ։

Պարտքերու եւ հատուցումներու հարցին լուծումը, Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակները կը նկատեն երկար համբերութիւն ու աշխատանք պահանջող գործ մը։

Թատրոններու գործադուլը

կրթական նախարարը երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին առջեւ, պաշտպանեց կառավարութեան տեսակէտը եւ առաջարկները՝ լուծելու համար Թատրոններու գործադուլի հարցը։

Ելմտական յանձնախումբը տակաւին եզրակացութեան մը չէ յանգած։ Սակայն արդէն, կը կարծուի թէ կանգ պիտի առնէ հետեւեալ կարգադրութեան վրայ։ Խնամատարական տուրքը ամբողջովին պիտի պահուի նոյնութեամբ։ իսկ 10 միլիոն Թատրոններու եւ 8 միլիոն սինէմաներու համար՝ տուրքերու նուազում մը պիտի նախատեսուի։ Թատրոնները այս կերպով, բաւական պիտի օգտուին, բայց սինէմաները այդ կարգադրութեամբ, թեթեւ գոհացում մը միայն ստացած պիտի ըլլան, բաղդատմամբ իրենց պահանջներուն։

Ասկից զատ, ելմտական յանձնախումբը քուէարկեց 3 միլիոնի յաւելուածական վարկ մը Օփերայի համար։

Չինեւճափոնական վէճը

Շանկհայի մէջ գումարուող չինեւճափոնական խորհրդաժողովին զինուորական մասնախումբը ոչ մէկ որոշման կրցաւ յանգիլ ճափոնական ուժերու պարպումին մասին։

Ճափոնական ուժերու պարպումին մասին ճափոնցիք կը գանգատին չինական պատուիրակներէն թէ կը պահանջեն որ ճափոնական ուժերը քաշուին Շանկհայի միջազգային թաղէն եւ շրջակայքի արտաքին ճամբաներէն, շատ կարճ ժամանակուան մէջ։ Ճափոնի ներկայացուցիչները կը յայտնեն թէ նման գործողութիւն մը նիւթապէս անկարելի է եւ թէ ճափոնական ուժերու պարպումը չի կրնար տեղի ունենալ, առանց կարգ մը երաշխիքներ ստանալու։

— Ազգերու դաշնակցութեան քննիչ յանձնախումբը Փէքին կը սպասուի կիրակի օր։ Հոն պիտի մնայ 10 օրուան չափ։

Մանչուրիական կառավարութիւնը յայտնեց Չինացիներուն եւ ուրիշ օտարականներու թէ թոյլ չպիտի տայ որ, քննիչ յանձնախումբի պաշտպանութեան ապաւինելով, ուրիշ կարգի բանակցութիւններ եւ քննութիւններ կատարել տան։

Հիթլերեաններ Չեխօսլովաքիոյ մէջ

Գերմանիոյ Հիթլերեան մամուլը կրակ կը ժայթքէ ընդդէմ Չեխօսլովաք կառավարութեան, որ մէկ շաբաթէ ի վեր, խիստ հետապնդումներ կը կատարէ ընդդէմ Չեխօսլովաք Հիթլերեաններուն։ Բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարուեցան այս շաբթու ընթացքին, Չեխօսլովաքիոյ Հիթլերեան հաւաքավայրերուն մէջ։ Խուզարկութեանց ընթացքին, չեխ ոստիկանութիւնը գրաւեց շատ կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք կը հաստատեն թէ չեխ ցեղապաշտները սերտ յարաբերութիւն կը մշակեն գերման ցեղապաշտներուն հետ, որոնց հետ կը դաւեն չեխ կառավարութեան ապահովութեան դէմ։ Լրտեսական գործ մըն ալ երեւան հանուած է, որուն հետեւանքով, կասկած կայ թէ բազմաթիւ ձերբակալումներ պիտի կատարուին։

Ց. Դ. Հ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէին դասախօսական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.20ին։ Կը դասախօսէ ընկեր Բենօ։ Նիւթ՝ Սալմաստի ճակատամարտը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը եռամսեայ խառն ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները այս կիրակի ժամը 2.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք, միութեան հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 3ին, Café Décoususի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ խումբի անդամական ժողովը այս կիրակի ժամը 3.30ին ընկ. Յովհ. Վարոյեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարզպետ եւ Կար տը Վիզի Անդրանիկ խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նախկին Ֆրադարանին սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Ապրիլ 11/24ի տօնակատարը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Օ. Միութեան 9 Ապրիլ, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։

Մանրամասնութիւնները յետոյ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

9 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, Պրէպան Մարսէյլի սրահը, հովանաւորութեամբ ազգ. իշխանութեան եւ նախագահութեամբ Հ. Օ. Մ. Կեդր. Վարչութեան։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՕՐ. ՄԱՐԿՐԻԹ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ (ջութակ), եւ Mr. JEAN-MASSONի (դաշնակ)

6 Ապրիլ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Salle Chopin, (Maison Pleyel) 8 Rue Daru, Paris.

Գին 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 Mr. le Prince եւ հայկական ճաշարանները։

Նահատակ Գրագէտներու Բանկաթիները

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին

Գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝	ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ	20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝	ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան)	20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝	ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ	30 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝	ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ	20 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝	ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ	20 ֆր.

Մամուլի տակ է թիւ 6ը, ուր պիտի ամփոփուին Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատորէ դուրս մնացած երկերը։

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 rue Cambronne, մէթրօ Vaugirard. Զեկոյց Պ. Ռ. Բերբերեանի կողմէ։ Նիւթ՝ «Կէօթէ եւ իր երկերը արտայայտուած հայ մտաւորական կեանքի մէջ»։ Մուտքը ազատ է։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրսի մէջ, 130 Bld. St. Germain։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J. J. Rousseau. Ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԿՈՄԻՏԱՍ երկսեռ երգչախումբի ընտանեկան հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի ժամը 2.30ին, Միթիւալիթէի սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor։ Կը խօսի Պ. Եր. Անդրէասեան, «Հայ երգին դերը գաղութներու մէջ» նիւթի մասին։ Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պար, եւայլն։ Կը հրաւիրուի երկսեռ ուսանողութիւնը։

Պ. ԳՐԻԳՈՐ Քէփէկեան մեկնած ըլլալով Rouisillonէն (Isère) կը խնդրուի իրմէ եւ զինքը ճանչցողներէն, իր նոր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրան Գասպարեան, Տրապիզոնցի, կը կարծուի Փարիզ ըլլալ։ Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Քառասուն տարեկան էի երբ ամուսինս մեռաւ գրեթէ յանկարծական։ Հասարակածային երկիրներու մէջ անցուցած տարիներէն բերած էր լեարդի հիւանդութիւն մը, կորանցուցի զայն երկու անգութ շաբաթներէ ետքը։ Անդրանիկ որդիս զինուորական ծառայութեան մէջ էր արդէն. աւելի պզտիկը՝ դպրոցը. այսպէս մէկ գիշերուան մէջ բոլորովին առանձին մնացի, ես որ վարժուած էի սիրալիր հաւաքական կեանքի մը եւ այս առանձնութիւնը ինծի համար ահաւոր տանջանք մըն էր. ինծի անկարելի կը թուէր օր մը աւելի մնալ ամայի տանը մէջ որուն իւրաքանչիւր առարկան կը յիշեցնէր իմ սիրելի ամուսնոյս դժբախտ կորուստը. այս պատճառով որոշեցի շատ ճամբորդել գալիք տարիներու ընթացքին, որքան ատեն որ զաւակներս ամուսնացած չէին։

Ըստինքեան, այդ պահէն սկսեալ, կեանքս նկատեցի անիմաստ եւ բոլորովին անօգուտ։ Այն մարդը որուն հետ բաժնած էի ամէն մէկ ժամը, ամէն մէկ մտածումը ամբողջ քսանըերեք տարի, մեռած էր. զաւակներս ինծի կարօտ չէին. կը քաշուէի անոնց երիտասարդութիւնը խռովելէ իմ տխո՛ւր բնաւորութիւնովս եւ մելամաղձոտութիւնովս. իսկ ես, այլ եւս ոչ մէկ բան կ՚ուզէի, կը փափաքէի։ Նախ Փարիզ գացի եւ անփոյթ ու աննպատակ պտտեցայ վաճառատուններն ու թանգարանները, բայց քաղաքն ու իրերը ինծի համար օտար մթնոլորտ մը կը կազմէին. խոյս կուտայի մարդոցմէ, որովհետեւ հաճոյք չէի զգար, երբ անոնք իմ սգաւոր հագուստներէս ազդուելով՝ քաղաքավար կարեկցութեան նայուածքներ կ՚ուղղէին ինծի։ Անկարելի պիտի ըլլար այսօր պատմել թէ ի՛նչպէս անցան տխուր ու անփայլ թափառաշրջիկի այս ամիսները. միայն գիտեմ թէ մեռնելու փափաքը միշտ կը հալածէր զիս, բայց ուժը չունէի իմ ձեռքովս իսկ փութացնելու դառնագինօրէն ցանկալի այդ վախճանը։

Իմ այրիութեան երկրորդ տարին, այսինքն կեանքիս քառասունըերկուերորդ տարին, անհրապոյր գոյութեան մը առջեւ այս անխոստովանելի փախուստի ընթացքին եւ ժամանակին առջեւ զոր չէի կրնար սպաննել, Մօնթէ-Գարլօ գացած էի, մարտ ամսուան մէջ։ Անկեղծօրէն խօսելով, ձանձրոյթի հետեւանքով, կամ խոյս տալու համար հոգիիս այն տանջող պարապութենէն որ նողկանք կուտայ եւ որ գոնէ պիտի ուզէր փոփոխութիւն մը գտնել արտաքին փոքրիկ գրգիռներու մէջ։ Իմ զգայնութիւնս որքան քիչ կը գործէր, այնքան աւելի կը զգայի պէտքը նետուելու հոն ուր կեանքի յորձանքը աւելի արագընթաց է, որովհետեւ ինչպէս թատրոնն ու երաժշտութիւնը, ուրիշներու կրքոտ շարժումներն ալ զբաղում մըն են ջիղերուն համար անոր որ ոչ մէկ խորունկ բանով կը շահագրգռուի։

Ահա թէ ինչո՛ւ յաճախ կազինօ կ՚երթայի. զբաղում մըն էր ինծի համար. երբ ուրիշին դէմքին վրայ կը տեսնէի երջանկութեան կամ ձախորդութեան ուժգին թափով մը անցնիլը, մինչդեռ իմ մէջս կենսատու ոչ մէկ ալիք կը շարժէր։ Ասկէ զատ, ամուսինս, առանց թեթեւաբարոյ ըլլալու, կը սիրէր խաղատուն յաճախել ու տեսակ մը անգիտակից նուիրումով էր որ կը շարունակէի հաւատարիմ մնալ անոր հին սովորութիւններուն։ Հոն է որ սկսան այն քսանըչորս ժամերը որոնք աւելի յուզիչ եղան քան աշխարհի ամբողջ խաղը եւ որոնք, տարիներու ընթացքին իմ ճակատագիրս յեղաշրջեցին...

Կէս օրին ճաշած էի Մ... դքսուհիին հետ, ընտանիքիս մէկ ազգականուհին։ Իրիկունը, ընթրիքէն ետքը, դեռ բոլորովին յոգնած չէի զգար ինքզինքս երթալ պառկելու համար։ Ուստի խաղասրահը մտայ ուր, առանց երբեք խաղալու, կը շրջագայէի մէկ սեղանէն միւսը, եւ մասնաւոր եղանակով մը կը նայէի հոն խառն ի խուռն հաւաքուած խաղընկերներու։ «Մասնաւոր եղանակով մը» կ՚ըսեմ, վասնզի հանգուցեալ ամուսինս զայն սորվեցուցեր էր ինծի, օր մը, երբ նայելէն յոգնած՝ կը գանգատէի այն ձանձրոյթէն զոր կը զգայի ապուշի մը պէս միեւնոյն դէմքերը դիտելով. խորշոմած ծեր կիներ որոնք հոն ժամերով նստած կը մնան կարօն մը վտանգելէ առաջ, խաղի հնարամիտ մասնագէտներ ու թղթախաղի «քօքօթ»ներ,— բոլոր այն կասկածելի ընկերութիւնը, հոն եկած հորիզոնին չորս անկիւններէն, որ, ինչպէս գիտէք, շատ աւելի նուազ նկարագեղ ու վիպային է քան այն պատկերը զոր կուտան սովորաբար ողորմելի պատմութիւններու մէջ ուր զայն կը ներկայացնեն իբրեւ վայելչութեան ծաղիկը եւ իբրեւ Եւրոպայի ազնուականութիւնը։ Ու ձեզի կը խօսիմ քսան տարի առաջուան շրջանի մը մասին, երբ տակաւին հնչուն եւ գլորուն դրամն է որ կը հոսէր, երբ կրճտող դրամատոմսերը, ոսկի նափոլէոնները, հինգ ֆրանքնոց խոշոր դրամները խառն ի խուռն յորձանքով կը գլորէին, երբ կազինօն անհունօրէն աւելի հետաքրքրաշարժ էր քան այսօր։

Մինչդեռ հիմա արդիական ոճով վերաշինուած խաղի այս շքեղ միջնաբերդին մէջ, Թուքի գործակալութեան ճամբորդներէ բաղկացած քաղքենի հասարակութիւն մը անհամբոյրօրէն կը վատնէ իր անհետաքրքիր դրամները։ Սակայն, այն ատեն շատ քիչ հրապոյր կը գտնէի միօրինակ դէմքերու այդ միօրինակութեան մէջ, մինչեւ որ օր մը ամուսինս, որ ձեռքի գիծերուն ապագան գուշակելու մոլութիւնը ունէր, ինծի ցոյց տուաւ բոլորովին նոր եղանակ մը, իրապէս շատ աւելի հետաքրքրաշարժ, աւելի գրգռիչ ու յանկուցիչ անփոյթ հոն գամուած մնալու։ Այդ եղանակը կը կայանար դէմքի մը չնայելուն մէջ, այլ միայն սեղանին քառակուսիին, եւ անոր միայն խաղացողներու ձեռքերուն, ու միմիայն այդ ձեռքերու յատուկ շարժումին։ (Շար.)

ՍՏԱՑԱՆՔ

Analyse physiologique et Clinique des processus d'Inhibition, par Prof. [illegible]djanian։ Մեր աշխատակիցներէն [illegible] շնորհով կը ներկայացնէ հայ [illegible] այս նոր աշխատութիւնը։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 2 ԱՊՐԻԼ 1932

2 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1845 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»

Հաստատուած՝ 1879 Մայիս 1ին, իր յիսնամեայ յոբելեանը շատոնց լրացուցած է այս հաստատութիւնը։ Բայց, այս տարի է որ հանդիսութիւններ կը կատարէ, միեւնոյն ատեն մէջտեղ դնելով նոր առաջադրութիւններ։

Հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ անցեալ Յունուար 17ին, Փարիզի մէջ, Նախաձեռնութեամբ Սանուհիներու Միութեան։ Իսկ Մայիս 8ին պիտի կատարուի պաշտօնական ընդունելութիւն մը։

Հանդիսութեանց հետ, հաստատութեան վարիչներն ու բարեկամները ձեռնարկած են ընդհանուր հանգանակութեան մը, մանկապարտէզներ բանալու համար Ֆրանսայի հայաշատ կեդրոններուն մէջ։

Բայց այս չոր ու ցամաք տեղեկութիւնները գաղափար չեն կրնար տալ այն յիսնամեայ տքնաջան եւ արդիւնաւէտ աշխատանքի մասին, որուն յոբելեանը կը կատարուի այստեղ։ Եւ ուրիշ գաղութներու մէջ։

Հարկ է աչքի առջեւ բերել յիսուն տարուան վերիվայրումները, եւ այս հաստատութեան դիմադրական ճիգը, յարատեւութիւնն ու աշխատանքը։

1879, — Համիտեան բռնակալութիւն եւ ազգային խաւարամտութիւն։ Ափ մը կիներ են որ ասպարէզ կը նետուին եւ վարժուհինոց կը բանան, ոչ միայն լոյս տարածելու, այլ եւ հայ կնոջ մտաւոր եւ ընկերային մակարդակը բարձրացնելու համար։

Թրքական բարբարոսութիւնը, սակայն, չի հանդուրժեր այս, ինչպէս ուրիշ հաստատութեանց գոյութեան։ Եւ Դպրոցասէրը կը փակուի Ազգանուէրին ու Միացեալ Ընկերութեան հետ, վերաբացուելու համար 1908ին։

Յետոյ, պատերազմ եւ կոտորած։ Բայց Դպրոցասէրը նորէն կը բացուի զինադադարին (1918), եւ ստանձնելով իր ծրագիրէն դուրս եւ իր ուժէն վեր յանձնառութիւն մը, կը պատսպարէ 500 որբուհիներ։

Դարձեալ փոթորիկ (1922)։ Դպրոցասէրն ալ իր բեռները կը կապէ եւ կ'ապաստանի Յունաստան, երեք տարաւարներ վարձելով Սելանիկի մէջ (1923 ապրիլ)։

Հաստատութիւնը տաժանելի գոյութիւն մը կը քաշքշէ Սելանիկի մէջ, 1923 ապրիլէն մինչեւ 1924 սեպտ. 30, եւ կը փոխադրուի Մարսէյլ (1924 հոկտ.— 1928 մայիս 1)։ Իսկ 1928 յունիս 1էն՝ Փարիզ, շէն արուարձան մը, ունենալով իր սեփական շէնքը։ Այս վտարանդի վիճակին մէջ, իր հոգածութիւնը կը վայելեն 678 որբուհիներ։

Ի՞նչ եղած են, ընդհանրապէս, Դպրոցասէրին գլխաւոր նպատակները, թէ իբրեւ պատսպարան եւ թէ իբրեւ կրթարան։ Քաղուածք մը՝ ծրագրէն եւ վերջին տեղեկագրէն.—

1.— Ուսման ընդունակ եւ անչափահաս սանուհիներուն տալ տոհմիկ առողջ դաստիարակութիւն մը, նախակրթարանի եւ լրացուցիչ դասարանի մը ծրագրով։

2.— Չափահաս որբուհիներուն տալ արհեստագիտական հմտութիւն։

3.— Չափահաս որբուհիները ամուսնացնել։ (Ամուսնացողներու թիւն է 180)։

4.— Զանոնք տեղաւորել իրենց ազգականներուն մօտ կամ զանազան պաշտօններու մէջ։ (Տեղաւորուած են 269, գործի դրուած 76 սանուհիներ)։

5.— Աղջիկները պատրաստել տիպար կին եւ մայր ըլլալու կոչումին։

6.— Արթնցնել անոնց մէջ շահագրգռութիւն հանրային պարտականութիւններու համար։

Աշխատանքները լա՞ւ են կատարուած թէ գէշ, — ուրիշ խնդիր է։ Յաճախ դառն տողեր երեւցած են այս թերթին մէջ։ Նոյն իսկ այս էջին վրայ։ Եւ այսօր ալ ունինք վերապահումներ, Դպրոցասէրի վարիչներուն քիչ մը չափազանց տնավարի կամ «դիւանագիտական» գործունէութեան մասին։

Բայց, այդ բոլորը արգելք չեն յարգանքով արձանագրելու այն եռանդուն եւ աննկուն ճիգը, որ կը թափուի յիսուն տարիէ ի վեր, ձերմակ մազերով տիկիններու, ինչպէս մանկամարդ սանուհիներու կողմէ։

Ոչ միայն յարգանքի, այլ եւ երախտագիտութեան արժանի է այս պատկառելի վաստակը, այնքան անհաստատ կացութեան մը մէջ, եւ պատահական եկամուտներով։

Արդարեւ, Դպրոցասէրը չէ ունեցած որոշ, հաստատուն եկամուտ։ Անոր գործը քալած է շնորհիւ նուէրներու, նպաստներու եւ հանգանակութիւններու։

Մանաւանդ այս վերջինը յաճախադէպ, անխուսափելի դարձած է վերջին տարիներս։ 1924էն ի վեր Դպրոցասէրի հիմնադիրներն ու անդամուհիները պարբերաբար պտոյտներ կը կատարեն քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր, ի խնդիր նիւթական աջակցութեան։ Ու միշտ ալ յաջողած են ձեռնարկները։ Այսպէս, շատոնց պատմութեան անցած կ'ըլլար այս հաստատութիւնն ալ։

Հաշուական տեղեկագրէ մը կ'իմանանք թէ 1923 ապրիլէն մինչեւ 1930 սեպտեմբեր 30 հաստատութիւնը ստացեր է, իր մասնաճիւղերէն, զանազան կազմակերպութիւններէ, նուէրներէ եւ անդամավճարներէ՝ 831,535 ֆրանք, հանգանակութիւններէ, 1,002,217, հանդէսներէ՝ 88 հազար 935 ֆրանք։ Իսկ օտար աղբիւրէ (Նիր Իսթ, Լոնտոնի քաղաքապետի ֆոնտ եւն.) 1,762,697 ֆրանք։

Ուրեմն, եկամուտի երկու գլխաւոր աղբիւրները կը կազմեն հանգանակութիւններն եւ օտար նպաստները։ Երկուքն ալ՝ պատահական։ Կացութեան եւ մարդոց յօժարութեան հետ կապուած։

Արդ, Դպրոցասէրը հանգանակութեան հոգ մը ունի այսօր ալ, իր յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ, եւ մանկապարտէզներու ծրագիրը գործադրելու համար։

Իր անդամուհիները քանի մը ամիս առաջ շրջեցան գաւառները, եւ հիմա կարգը եկած է Փարիզի։ Արդէն իսկ ցանկեր պատրաստուած են թաղէ թաղ եւ տունէ տուն։

Պէտք է լայն բացուի ամէն դուռ որ կը զարնուի, լայն բանալով սիրտերն ալ։ Ժողովրդական կաթիլներն են որ վառ կը պահեն այնքան հրագներ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻԲՐ ԱՏԱՂՁ

Վերջապէս, Թուրքը չի կրնար վազ անցնիլ մեզմէ։ Պէտք է խնդիր մը ունենայ Հայերուն հետ։ Այսօր, հայ կոմիտէճիներու առասպելը, վաղը «մաքսանենգ»ներունը, եւ «Քիւրտեւհայ Միութիւնը»։ Սակայն տեսաւ որ դրական արդիւնք մը չտուին ասոնք, մտածեց հիմով դեղահատ մը պատրաստել հայ «վաթանտաշ»ներուն համար եւ հրապարակ նետեց «երթեւեկի նոր կանոնագիր»ը։

Այս առթիւ, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ սկսած են ժողովուրդին մէջ։

— Եղբայր, Թուրքը վերջապէս կը գնահատէ մեր արժէքը, անչափ ալ նետուելիք ազգ չէ, դարերով իրարու հետ ապրած ենք, կ'երթանք մեր «հայրենիք»ը եւ մեր դիրքը կը շտկենք, մարդ ըլլալնիս կը զգանք, հոս բանուորութենէ հոգինիս կ'ելլէ...

— Առանց Հայու կենսարար բազուկին այդ երկիրը չի վերականգնիր, Թուրքը կը զգայ այս բանը.կամաց կամաց բոլորը ներս պիտի առնէ, կը տեսնէք...

— Ո՞վ կը խաբեն, եւրոպական դրամագլուխը աշխատող ու պաշտուաւոր ժողովուրդի պէտք ունի, ան լաւ գիտէ որ Թուրքը չունի այդ յատկութիւնը՝ ուրեմն պայման դրաւ որ Հայերը ներս առնէ Թուրքիան,որ կարենայ փոխառութիւն կնքել...

— Ես կ'ըսէի ձեզի որ, օր մը Թուրքը մեզ պիտի փնտռէ, ան կարծեց որ մենք դուրս ելլելով, անօթի պիտի մնանք եւ ջարդէն ազատուածներն ալ այսպէս պիտի կորսուին, տեսաւ որ, Հայը կրցաւ ինքզինք պահել եւ տնտեսապէս զարգանալ. տուն տեղ ու դրամ շինեց, ուրեմն խելքի եկաւ եւ մտածեց ներս առնել զիրենք որ, կարենայ օգտուիլ անոր դիզած հարստութենէ, փոխանակ օտարներէն տոկոսով դրամ փնտռելու...»

— Ոչ բարեկամ ոչ, կը սխալիս, Թուրքը մեզ պարզապէս ուսանելու ղրկեց Եւրոպա, հիմա կը կանչէ որ մեր սորվածը ի սպաս դնենք իր երկրին, ինքն ալ արտաքնապէս եւրոպականացաւ մեզ դիմաւորելու համար...

Եւ այսպէս, ոմանք տնտեսական ուրիշներ բարոյական եւ ոմանք ալ քաղաքական նկատումներու վերագրելով նոր օրէնքը, օրը իրիկուն կ'ընեն։

Իսկ ես կը կարծեմ որ, Թուրքը ասոնցմէ դուրս ուրիշ նպատակ մը ունի։

Իթթիհատականներու, Շէյխ Սայիտականներու կախաղաններէն ու Քիւրտերու «զսպում»էն վերջ, ժամանակ ժամանակ ժողովուրդին ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձնելու։ Մտածեց, քանի ժամանակը ուշ չէ ներս առնել Հայերը, իբրեւ նոր ատաղձ միեւնոյն ատեն առիթ տալով Թուրք նոր երիտասարդութեան մարզուելու «ազգային» ճարտարարուեստին մէջ։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Թուրք նախարար մը Եւրոպա կ'երթայ

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Երկրագործութեան փոխ-նախարարը «Վիեննա» շոգենաւով Եւրոպա մեկնեցաւ, զբաղելու համար ապրանքներու փոխանակութեան խնդրով։ Նախարարը պիտի անցնի Փիրէօնէն։

Օսմ. Հանր. պարտքերը

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Էնկիւրիէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, գործավարներու խորհուրդը նոր ժողով մը պիտի գումարէ Օսմ. Հանր. Պարտքի տոկոսներու մասին վերջնական որոշում տալու համար։ Կ'ըսուի թէ բանագնաց Սարաճ օղլու Շիւքրի դարձեալ Փարիզ պիտի երթայ, բանակցութիւնները շարունակելու։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Չորս պետութեանց խորհրդակցութիւնը

Լոնտոնի մէջ, Ապրիլ 6ին կամ 7ին

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ, մամուլին յանձնեց հետեւեալ զեկոյցը.

—Բրիտանական կառավարութեան եւ ֆրանսական կառավարութեան միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ եւ ըստ անցեալ շաբթու ընթացքին իրենց միջեւ փոխանակուած հաղորդագրութեանց, կեդր. Եւրոպայի հինգ պետութեանց հրաւէրը խմբագրելու համար մեծ պետութեանց խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոնի մէջ, յառաջիկայ շաբթու ընթացքին (հաւանաբար Ապրիլ 6ին կամ 7ին)։

«Եթէ Ֆրանսայի վարչապետը չկարենայ ներկայ ըլլալ այդ խորհրդակցութեան, ելմտական նախարար Պ. Ֆլանտէնն է որ պիտի ներկայացնէ Ֆրանսան»։

Անգլիական կառավարութիւնը միւս երեք մեծ պետութեանց ուղարկեց հաւաքոյթին հրաւէրները։

Անգլիական կառավարութիւնն եւս իր կարգին նման զեկոյցով մը կը հաղորդէր նոյնը։

Պ. Թարտիէօի Լոնտոն այցելութիւնը որոշ վերապահութեամբ կ'ընդունուի անգլիական մամուլին կողմէ, ինչ որ ֆրանսական շրջանակները կը բացատրեն տեղեկատուութեանց պակասով։

Կ'ըսուի մանաւորաբար թէ Ազգերու Դաշնակցութեան մասնագէտներու տեղեկագիրը՝ կեդր. Եւրոպայի տնտեսական կացութեան մասին, որ տակաւին չէ հրատարակուած, հաւանաբար պիտի քննուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն կողմէ։

Այն իրողութիւնը թէ վիճելի տարրերէն մաս մը կը գտնուի տեղեկագրին մէջ, որուն բովանդակութիւնը չէ յայտնուած տակաւին, աւելի կը սաստկացնէ վարանումը, զոր Լոնտոնի մէջ ցոյց կուտան հանդէպ դանուբեան տնտեսական գործակցութեան ծրագրին։

Սակայն Լոնտոնի բոլոր շրջանակները նոյն վերապահումով չէ որ կը մօտենան ծրագրին։

Ելմտական այն շրջանակները որոնք կարեւոր գումարներ մտցուցած են Աւստրիա եւ Հունգարիա, անշուշտ համամիտ են որ այս երկիրներու ելմտական ու տնտեսական կացութիւնը բարւոքի Որով, նպաստաւոր կարծիք ունին անոնց արտաքին պարտքերու ամրացման գաղափարին հանդէպ եւ հաւանաբար ուզեն նաեւ նոր փոխառութեան մըն ալ մասնակցիլ։ Սակայն, շատ հաշտ աչքով չեն դիտեր Դանուբեան միւս երկիրներուն եւս նպաստելու ծառայութիւնը։

Ֆրանսական կարգ մը թերթեր, իրենց կարգին հետեւեալ մեկնաբանութիւնները կուտան Դանուբեան ծրագրին։ Դանուբեան հարցը շատ յստակ է։ Տնտեսական կերպով, շատ պարզ եւ դիւրին պիտի ըլլար լուծել, եթէ քաղաքականութեան, հմայքի եւ ազդեցութեան յետին մտքեր 10 տարիէ ի վեր չքաղեցնէին զայն։ Ֆրանսական ծրագիրը անշուշտ կը հեռացնէ Անշլուսի եւ Միթթելէօրոփայի նման համագերմանական ծրագրեր եւ Ադրիականի եւ Միջերկրականի վրայ իտալական կարգ մը ձգտումներ։ Բայց այս ձգտումները, երբեք պաշտօնապէս չբանաձեւուեցան շահագրգռուած պետութեանց կողմէ։

«Փոխարէն սակայն, չորս պետութեանց շահը կը պահանջէ հաստատել ելմտական եւ տնտեսական զօրավիճակ մը, որ Դանուբեան երկիրներուն թոյլ տայ ապրելու իրենց բնական աղբիւրներով, վերահաստատելու իրենց պարտքը եւ արտադրող դառնալէ յետոյ, իրենց շուկաները բանալու ներածումներու առջեւ»։

Վենիզելոսի յայտարարութիւնները

Առեւտրականներու գործադուլը

Երեսփ. ժողովի վիճաբանութեանց ընթացքին, Յունաստանի վարչապետը Պ. Վենիզելոս պատասխանելով քննադատութեանց, յայտնեց թէ 1920ին ժողովրդական կուսակցութիւնը սխալ մը գործեց, պահանջելով որ անմիջապէս ընտրութիւններ կատարուին, աւելի մեծ սխալ մըն ալ գործեց՝ իր յաջողութենէն վերջ՝ Փոքր-Ասիոյ մէջ հետեւելով Վենիզելոսի քաղաքականութեան, որուն դէմ արտայայտուած էր նախապէս։

Դաշնակից պետութեանց օժանդակութենէն զրկուած՝ ժողովրդական կուսակցութիւնը պատճառ դարձաւ որ երկիրը կորսնցնէ իր օրինաւոր պահանջներու իրաւունքը, որոնք կը ներկայացնէին 40 միլիոն անգլիական ոսկի գումար մը, մինչ իր իշխանութեան գլուխ գալուն հետեւանքով ստեղծուած պարագաներուն մէջ, պիտի կրնար դիւրաւ համաձայնիլ Մուսթաֆա Քէմալի հետ՝ Փոքր-Ասիոյ պարպումին համար։

× Յունական թերթերը կը հրատարակեն հեռագրեր՝ որոնցմէ կը յայտնուի թէ Սէրէզի, Տրամայի եւ Գավալայի բոլոր վաճառատուները՝ բացի հացագործներէն եւ դեղագործներէն, փակ մնացած են ամբողջ օր մը, բողոքելու համար կառավարութեան դէմ, որ երկրագործներուն տուած է պարտքերու վճարման 5 տարի յետաձգման իրաւունք, բայց կը մերժէ նոյն իսկ մէկ տարուան յետաձգում առեւտրական պարտքերու յետաձգման համար։

Յունաստանի ելմտական կացութիւնը

Երեսփ. ժողովի վիճաբանութեանց ընթացքին, ելմտական նախարարը Պ. Մարիս պարզեց Յունաստանի ելմտական վիճակը։ Մասնաւորաբար շեշտեց թէ ներքին փոխառութեանց հատուցումները պիտի յետաձգուին մէկ տարի եւ այս փոխառութեանց տոկոսները պիտի զեղչուին հարիւրին 25 մէկ տարուան համար։

Ելմտական նախարարէն յետոյ, վարչապետը Պ. Վենիզելոս խօսք առնելով, յայտնեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին տեղեկագիրը պէտք է նկատել անբաւարար եւ թէ կառավարութիւնը պիտի ջանայ, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նիստին մէջ՝ Ապրիլ 11ին, աւելի նպաստաւոր պայմաններ ստանալ։ Յայտնեց նաեւ թէ, հակառակ ներկայի ծանր դժուարութիւններուն, իր կառավարութիւնը պիտի կատարէ իր պարտքը եւ թէ արդէն, հեռացնելով սնանկութիւն յայտարարելու ամէն թելադրութիւն, արտաքին պահանջատէրերուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է Յունաստանի կացութեան վրայ։

Դէպքերը այն տեսակ ընթացք մը առած են, որ Պ. Վենիզելոս՝ երեք մեծ պետութեանց հաղորդած պաշտօնագրով մը, ինքզինքը զերծ կը նկատէ ամէն յանձնառութենէ։

Համաձայն՝ կատարուած յանձնարարութիւններուն, ապրիլ 1ին գումարիչող արտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Ուղղեցէք ժամացոյցները

Այս գիշեր շաբաթ, մի մոռնաք ժամացոյցները ուղղել։ կառավարական որոշումով, շաբաթէն կիրակի լուսնալու կէս գիշերին, ժամացոյցները պէտք է մէկ ժամ առաջ տանիլ։

Թատրոններու գործադուլը

Թատրոնի եւ սինէմայի տնօրէնները, գործադուլի նոր որոշում մը տալէ առաջ, կը սպասեն խորհրդարանի որոշման։

Գեղարուեստի ելեւմուտքի տեղեկաբերը, արդէն օրինագիծը ներկայացուց երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին, հետեւեալ առաջարկներով։

Թատրոններու, նուագահանդէսներու, կրկէսներու համար՝ հարիւրին 3ի տուրքը ջնջուած է եւ տեղը դրուած հարիւրին 2ի տուրք մը՝ ընդհանուր գործառնութեանց գումարին վրայ։

Գաւառի համար հարիւրին 2,5 գումարին վրայ։

Ժամանակաւոր կերպով եւ անգործներու թիւը նուազեցնելու նպատակով, գաւառի թատերական եւ այլ հաստատութեանց պիտի յատկացուին նպաստներ՝ որոնց գումարը պիտի ճշդուի ելմտական օրէնքին մէջ։

Սինէմաներու համար, հարիւրին 3 տուրք՝ մինչեւ ամսական 15 հազարի հասոյթ, հարիւրին 8, մինչեւ 30 հազարի հասոյթ, հարիւրին 14,30 հազարէն մինչեւ 50 հազար։

Սինէմայի տէրերը որոշած են հաւաքոյթ մը ունենալ որոշելու համար թէ, եթէ կառավարութեան որոշած 12 միլիոնի նպաստը չքուէարկուի, ապրիլ 5ին գործադուլ պիտի յայտարարե՞ն թէ ոչ։

Ռումանիա եւ Հրեաները

Պուքրէշէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, ռումանական կառավարութիւնը որոշեց ջնջել հակահրէական կազմակերպութիւն մը «Երկաթեայ Պահակ»ը։ Նահանգապետները հրահանգ ստացան լուծելու այս կազմակերպութեան բոլոր մասնաճիւղերը։

Այս որոշումը տրուած է, վերջերս, Եաշի մէջ պատահած դէպքերուն հետեւանքով, որուն պատասխանատու նկատուած էր «Երկաթեայ Պահակ» կազմակերպութիւնը։

Անգլիոյ ելեւմուտքը

Անգլիոյ ելմտական տարին փակուեցաւ նախորդ օր, ազգային հաշուեկշռի հրատարակումով, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ խիստ հարկադրութեամբ մը եւ ծայրայեղ խնայողութեան քաղաքականութեամբ մը՝ Անգլիա առանց բացի կը փակէ իր ելմտական տարին։

Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ 500 միլիոն ֆր.ի պարտք մը վճարած է երէկ Նիւ-Եորքի հրապարակին, եւ թէ ֆրանսական դրամատուններու կողմէ տրուած ինը հարիւր միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը, նոյնպէս վերադարձուած է։

Կը մնայ ֆրանսայէն առնուած 2,5 միլիառ ֆրանքի փոխը որ տակաւին չէ վճարուած։

Իրլանտական մաքսատուրքեր

Իրլանտական կառավարութիւնը որոշեց ընդունիլ առեւտրական նախարարին կողմէ մշակուած օրինագիծ մը, որով հարիւրին 33ուկէս մաքսատուրք մը կը դնէ ներածուած այն ապրանքներուն արժէքին վրայ, որոնք կրնան արտադրուիլ նաեւ Իրլանտայի մէջ։

Անգլիական արտադրութիւնները սակայն պիտի օգտուին նախընտրութենէ մը եւ պիտի ենթարկուին հարիւրին 25 մաքսատուրքի։

ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. — Իր խնդրանքին վրայ եւ իր պատասխանատուութեամբ հրատարակութեան կուտանք ընկեր Ա. Ահարոնեանի այս գրութիւնը, չբաժնելով իր կարգ մը արտայայտութիւնները:

Այս միեւնոյն գրախօսականին առթիւ, գրութիւն մըն ալ ստացած ենք ընկեր Սեպուհէն (Ամերիկա): Պիտի հրատարակենք իր կարգին, իբրեւ Մուրատի զինակից եւ իրազեկ ընկերոջ մը լուսաբանութիւնները.—

Նորերս լոյս տեսաւ ընկ. Վարանդեանի մի նոր հատորը, «Մուրատ». նուիրուած Սեբաստացի համա՛նուն հերոսի կեանքին ու սխրագործութիւններին:

Այս երկի մասին ցաւով ու զարմանքով կարդացի «Դրօշակ»ի այս տարուայ փետրուարի համարում (թիւ 2) ընկ. Վրացեանի մէկ «գրախօսականը»...:

Զարմանքով, որ այդպիսի մի գրութիւն տեղ է գտել Հ. Յ. Դ. կեդրոնական օրգանում, ու ցաւով՝ որ ընկ. Վրացեան գրախօսականի մասին այդքան թիւր ըմբռնումն ունի:

Վարանդեանին պաշտպանելու դիտումով չէ, որ գրիչ ձեռք առայ. սա կը լինէր վիրաւորել Հ. Յ. Դ. քաջածանօթ տեսաբան վեթերանը, որ թիկունք ունի այս կարգ գրախօսականների առջեւէն պաղարիւնով անցնելու:

Գրիչ ձեռք առայ ընդհանրապէս գիրքը եւ մասնաւորապէս հայ գիրքը պաշտպանելու համար անիրաւ ու անհանդուրժելի ոտնձգումներից:

Ի՞նչ է ներկայացնում Վարանդեանի 350 էջանոց այդ նոր հատորը: Մի տեսակ դիւցազներգութիւն, մի արձակ պօէմ, ուր հերոսի կեանքի ու գործի ճշգրիտ տուեալները եւ հայ դաժան միջավայրի կարկառած ողբերգական փաստերն հեղինակի հայրենաշունչ ոգով պայծառացած՝ յաջորդում են իրար, հեւ ի հեւ պահելով ամէն կարգի եւ ամէն մտայնութեան հայ ընթերցող:

Արդարեւ, Վարանդեանի «Մուրատ»ը միայն հերոսի ազնուական ու արի պատկերը չէ, եւ ոչ իր մրրկաշունչ խոյանքների հրաշապատում դրուագները, այլ մի տեսակ համայնապատկերը հայ ցեղի դիւցազնութեան, հայ յեղափոխութեան մարտիկների սքանչելի անձնուիրութեան, ի սէր տառապող հայրենիքի:

Ու չարչարուել է հեղինակը — ես գիտեմ որքան— ոչ օրեր ու շաբաթներ, այլ տարի եւ աւելի— հետամուտ Ս. Թադէի վանքի պատերին փուած հայ հայդուկների անպաճոյճ յուշերից սկսեալ, մինչեւ հինաւուրց հայ մարտիկների— կենդանի թէ նահատակուած— թողած յիշատակարաններ, մինչեւ Մուրատի քրոջ մօտ պահուած նշխարները պրպտել, հիւսել է իր սեփական մտերիմ յիշողութիւնների հետ եւ իր հոգու բովից անցկացնելով այդ բոլորը՝ նա կերտել է իր գործը, «Մուրատ» եւ հայ ազատագրութեան խորանի առջեւ դրել, որպէս պաշտամունք, «ի խորոց սրտի, խօսք ընդ հայ ժողովրդի»:

Եւ սիրել է իր նիւթը. մոլեգնօրէն սիրել է իր հերոսը որպէս խորհրդանիշը իր ցեղի մարտական առաքինութեան, նրա անընկճելի կորովին, մի տեսակ զինուորեալ ասպետ, որ արդարութեան, իրաւունքի համար սուսերամերկ նետւում է Հայոց աշխարհի մի ծայրից միւսը, ամէն տեղ, ուր հայ մարդու հառաչանքն է լսւում:

Յափշտակել է այդ վիթխարի տղամարդի հոգեկան բարձր արժանիքներով եւ նրանց համապատասխան ու վայել ոգի, ոճ ու յուզքոտ գեղեցկութիւնով շարայարել իր հերոսապատումը:

Այսպէս են գրւում այն գրքերը, որոնք կոչուած են ժողովուրդների սրտի վրայ իրենց դրոշմը դնելու:

Ահա երկը:

Դառնանք այժմ գրախօսականին:

Անթերի երկ չկայ աշխարհում: Վարանդեանի գործի մէջ էլ կան մի քանի անճշդութիւններ թւականի, տեղի եւ երկրորդական պատահարների: Սրանք սակայն ոչինչ են իր երկի բարձր արժանիքների, յափշտակիչ գեղեցկութիւնների, կարեւոր անցքերի լուսաբանութեան, պատկերների այն յորդուն շքեղութեան առջեւ, որոնցով այս հատորը լի է մէկ ծայրից միւսը:

Արդ՝ ինչպէ՞ս է վարուել գրախօս ընկ. Վրացեան: Նա մասնաւոր ուշադրութեամբ ու խնամքով — այո, շատ մեծ խնամքով — պրպտել է բոլոր այդ մանր, աննշան «սխալները», գրչի կամ յիշողութեան թռուցիկ վրիպումները եւ այս բոլորը փռել է «Դրօշակ»ի ամբողջ վեց սիւնակների վրայ, անտես առնելով երկի անվիճելի հրապոյրներն ու կախարդիչ առաւելութիւնները, կարծես ձգնելով ապացուցանել թէ Վարանդեանի երկը մի վիժած, ձախողած գործ է:

Ա՞յս է հետամտել ընկ. Վրացեան. այսպէ՞ս է ուզում նա արդարութիւն ու անաչառութիւն ուսուցանել մեր յեղափոխական զանգուածներին: Չէ՞ որ «Դրօշակ»ի ընթերցողները թերթում, մասնաւորապէս անպատրաստներ չեն: Ի՞նչ պիտի խորհէին նրանք, եթէ հակառակ ընկ. Վրացեանի այս մեծ gaffeին, այսուամենայնիւ կարդան «Մուրատ»ը, եւ համեմատեն իր անհնարին գրախօսականի հետ:

Ընկ. Վրացեան կ'երեւի թէ այս հարցի անհաճոյ հաւանականութիւնը կանխելու համար է, որ «Դրօշակ»ի վեց էջերը իր պարսաւալցին յատկացնելուց յետոյ՝ վերջում քանի մը երկդիմի ակնարկների հետ զիջում է մէկ-երկու «բարի խօսք» ասել թէ՝

«Գիրքը կարդացւում է դիւրութեամբ, տեղ-տեղ նոյնիսկ լարւած հետաքրքրութեամբ»:

Միայն «տեղ-տե՞ղ...»

Ի՛նչ շռայլութիւն պարսաւանքի. ե՛ւ ինչ ժուժկալութիւն գնահատանքի:

Ո՞ւր է գաղտնիքը...

Տարաբախտաբար Հայ Գրքի Նահատակութեան պատմութեան մէջ թէ ընկ. Վրացեանի այս «գրախօսական»ը ամէնէն յատկանշական, գրեթէ դասական մի օրինակն է, բայց ոչ եզակի է եւ ոչ նոր:

Մեր ողորմելի իրականութեան մէջ, ո՞վ չէ դատաւոր խեղճ հայ գրքի գլխին: Երբ գրիչ շարժել գիտեն եւ թերթ կայ տրամադրութեան տակ, մնացածը համարձակութեան գործ է:

«Հայրենիք» օրաթերթի էջերում իսկ տարիներից ի վեր ամէն ամիս ի՛նչպէս է նահատակւում ամսագիր «Հայրենիք»ը քմահաճ գրչախաղով մի Ա. Խոնդկարեանի, որ ոչ մի առնչութիւն ունի հայ գրականութեան եւ արուեստի հետ:

Կ'ուզէինք որ գէթ մեծագոյն Հ. Յ. կուսակցութեան հինաւուրց կեդրոնական օրգանը զերծ մնար այս կարգի վհատեցուցիչ վրիպումներից:

Եւ կ'ուզէինք ընդհանրապէս, որ հայ գիրքն ազատ մնար զանազան ոտնձգումներից եւ մի փոքր աւելի յարգանք ներշնչէր գրախօսներին:

Գիրքը եւ մարդկային էակը միեւնոյն ճակատագիրն ունեն. մէկը յաւիտենապէս լուռ, եւ միւսը՝ խօսուն:

Երկուքն էլ ծնւում են ահեղ երկունքով եւ երկուսն էլ կեանքի մէջ կոչուած են բարձր առաքելութեան: Խօսքս արժանաւոր մարդի եւ արժէքաւոր գրքի մասին է:

Ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը հանրային կեանքի բարիք են, երբ իրենց քանի մը չնչին, աննշան թերութիւններին հետ բազմաթիւ առաքինութիւններով են օժտուած:

Ո՛չ մի գիրք ձեռք կ'առնենք, եթէ միմիայն նրա քանի մը աննշան թերութիւնները նկատենք գնահատանքի չափ. ոչ մի մարդու կարող ենք ձեռք մեկնել, եթէ միմիայն նրա քանի մը թուլութիւնները հաշուի առնենք մեր փոխ - յարաբերութեան մէջ: Այսպիսով ոչ գրականութիւն հնարաւոր է եւ ոչ ալ որեւէ հանրային կեանք:

Գրախօսը, կամ քննադատը, որ միջնորդ է ընթերցողի եւ գրքի մէջ, պէտք է լինի շիտակ, անաչառ իր խառնուածքով եւ խորունկ՝ բազմակողմանի կրթութեամբ, գեղեցկի ըմբռնումով ու ճաշակով զգալու, վերապրելու կարողութեամբ առնուազն հեղինակին հաւասար:

Գրքին հարկ է մօտենալ սրբազան երկիւղածութեամբ եւ երբեք չմոռանալ, որ ամէն մի արժէքաւոր գրական գործ ամիսների, երբեմն նոյնիսկ տարիների տքնութեան, չարչարանքների, անքուն գիշերների, տագնապալի մտածումների, տանջալի երեւակայութիւնների արդիւնք է:

Գրքի եւ մարդու ծագումը աստուածային է եւ նրանց առջեւ հաւասարապէս պատկառանք պէտք է:

Գրախօս եւ քննադատ մի տեսակ հանրային պաշտօնեաներ են, պատասխանատու մարդկային մտքի եւ հանրային խղճմտանքի առջեւ:

Այս է, որ նրանք չպէտք է մոռանան:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Պ. Վենիզէլոս, պետական այնպիսի ճարպիկ եւ յանդուգն անձնաւորութիւն մըն է որ, երկար ատենէ ի վեր, իր հակառակորդներու կողմէ կ'անուանուի «քաղաքական բախտախնդիր»: Իր ասպարէզին մէջ, անգամ մը միայն ողբերգական դէպք մը անցուցած է, 1920 Թուականին, Փոքր Ասիոյ աղէտին: «Խորամանկ Կրետացին» հազիւ կրցաւ ազատիլ: Տակաւին յիշողութեանց մէջ թարմ է իր փախուստը Աթէնքէն, պաշտպանուած հաւատարիմ զինուորներու կողմէ, որոնք իր ինքնաշարժի սանդուղներուն վրայ կը կենային, հրացան ի ձեռին:

Երկու ամիսէ ի վեր Պ. Վենիզելոս իր ասպարէզին երկրորդ ողբերգական շրջանը կ'անցընէ: Առաջինին պատճառը զինուորական պարտութիւնն էր, իսկ այսօր, ելմտական տագնապն է: Բայց, մինչ մէկ ամիս առաջ, ընդդիմադիրները, բազմաթիւ դժգոհներով ուժովցած, կը պոռային իրեն.— «Հեռացէ՛ք», այսօր կը յայտարարեն. —«Մնացէ՛ք ձեր պաշտօնին վրայ: Դուք էիք երկիրը անդունդին առջեւ բերողը, ձեզ կը պատկանի զայն փրկել: Հեռանալը ամէնէն դիւրին բանն է դժնդակ պահու մը մէջ»:

Այս կէս-դիկտատորը, որ Երեսփ. Ժողովի ձայներուն ինը տասներորդն ունէր իր կողմը, կը գտնուի յանկարծ ամբաստանելի վիճակի մը մէջ, լքուած իր բարեկամներէն եւ հասած խոնարհ ու վտանգաւոր դիրքի մը:

Պ. Վենիզէլոս իր երկրին ելմտական ու անտեսական տագնապին պատասխանատու կը համարուի: Յանդուգն վարչութենէ մը բխած սխալները սկսեր են ծանրանալ, արտաքին վերիվայրումներու հետեւանքով որոնք աշնանային վախերը փոխած են ողբալի իրականութեան մը: Վերջին դէպքերը նախկինները լուսաբանած են— ստերլինի անկումը, որուն կապուած էր տրախմին, յետոյ՝ Պուլկարիոյ հատուցումներու խորտակումը, պատճառ եղած են վերջին տագնապին: Այս ցնցումները ցոյց տուին նաեւ թէ Յունաստանի պիւտճէն երկար ատենէ ի [illegible] փոխառութեանց անկանոն քաղաքականութեան մը շնորհիւ:

Օտար վարկերու այդ յարատեւ կոչերով, Յունաստանի պարտքը, որ 1914ին եւ հակառակ Պալքանեան պատերազմներու մէկ միլիառ տրախմի կը մօտենար, այսօր հասած է յիսուն միլիառ տրախմի առասպելական գումարին: Այս է մասնագէտ Սըր Օթթօ Նէյմըրի տեղեկագիրը: Արդ՝ անգլիացի ելմտագէտին այդ միեւնոյն տեղեկագրին հետեւողութեամբ, երկրին եկամուտը, զոր Պ. Վէնիզէլոս 45 միլիառ կը գնահատէր, իրականութեան մէջ 28 միլիառի կը հասնի: Իսկ երկրին տարեկան պիւտճէն է 12ուկէս միլիառ:

Անգլիական ոսկիին անկումը ճակատագրականօրէն պիտի ազդէր տրախմիին վրայ, որ կապուած էր ստերլինին: Արագ եւ աներկիւղ գործողութեամբ մը սակայն, յունական Թղթադրամը կապուեցաւ տոլարին (77,05 տրախմին մէկ տոլար): Հակառակ ասոր, ոսկի-տրախմին կը կորսնցնէր 10 առ հարիւր եւ դրամատան պահեստի դրամը օրէ օր կը նուազէր — մէկ տարուան ընթացքին պատրաստ դրամը որ 2 միլիառ 758 միլիոն էր, կ'իջնէր մէկ միլիառ 736 միլիոնի, այսինքն 40 առ հարիւրի նուազում մը: Հակառակ բոլոր նուազումները արգիլելու, ծախքերը նուազեցնելու, պաշտօնեաներու թոշակները ձգձգելու, ջանքերուն, հասաւ չարաբաստիկ պայմանաժամը, այնպէս որ Պ. Վէնիզելոս սկսաւ իր մեծ ճամբորդութեան, փոխառութիւններ կնքելու համար:

Յունաստանի վարչապետը կ'ուզէր Լոնտոնի, Փարիզի եւ Հռոմի կառավարութեանց միջոցը պատրաստել ընդարձակ վարկեր բանալու գաղափարով մը, որ պիտի կրնար Յունաստանը դուրս քաշել իր անմիջական դժուարութիւններէն: Սօֆիայի հանդէպ ունեցած պարտքին համար կ'ուզէր Պ. Մուսոլինին նեցուկ ունենալ: Լոնտոնէն՝ 2 միլիոն 500 հազար ոսկիի փոխառութիւն, իսկ Փարիզէն՝ այդ գումարին մէկ միլիոնով մասնակցութիւն մը: Երեք կառավարութիւնները Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին կարծիքը պահանջեցին եւ եզրակացութիւնը չարդարացուց Պ. Վէնիզելոսի յոյսերը:

1897էն ի վեր Յունական Պարտքի տոկոսներու վարչութեան գլուխը կը գտնուի ստոր գործակալ մը, որ պէտք եղած գումարները վար կը դնէ մաքսային եկամուտներէն: Բայց պարտքը, արտաքին սկզբնական շրջանին, սկսած է մասամբ ազգայնանալ եւ պարտամուրհերու 70 առ հարիւրը անցած է Յոյներու ձեռքը: Միւս կողմէ Պ. Վենիզելոսի փոխառութեան քաղաքականութեան շնորհիւ, պարտամուրհերու օտար տէրերու թիւը բազմացած ըլլալով, Յունաստանի անտեսական թնճուկը երկու երես կը ներկայացնէ — մէկը այն որ Անգլիացիները կը մտատանջէ, իսկ միւսը այն որ Յոյները ջղագրգռութեան կը մատնէ:

Պ. Վենիզելոս, ուրեմն, իր փոխառութեան խնդրանքը ներկայացուց Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին, որ քննութեան ձեռնարկեց: Յանձնախումբին անդամները նախապէս ալ Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած էին կացութեան ծանրութեան մասին: Մինչդեռ ահա Վենիզելոս կը խնդրէ ոչ միայն նոր փոխառութիւն մը, այլեւ պարտքերու վճարման ժամանակաւոր դադարում եւ արտաքին պարտքերու յատկացուած մաքսային եկամուտը գործածելու ազատութիւն:

Եթէ ակնարկ մը նետենք յունական կառավարութեան ներքին քաղաքականութեան, պիտի տեսնենք որ Պ. Վենի[զելոս] լքուած իր բարեկամներէն, Պ. [...] փանտանասիւէն եւ Պ. Քաֆան[...] րիսէն, ճնշման ենթարկուած է [...] բաճուն ընդդիմադիրներու [...] որոնց ղեկավարն է Պ. Ցալտա[...] Իր ժողովրդականութեան [...] տումը երեւան եկաւ Պիրէոսի [...] դաքապետական ընտրութիւններ[...] ատեն, երբ ընդդիմադիրները [...] թական եղան: Քուէարկութենէն [...] առաջ, Պ. Վենիզելոս յայտարարած [...] թէ՝ ինք այդ ընտրութիւնները [...] նկատէր իբրեւ, երկրին քաղաքա[...] կան բազկերակը» եւ խօսք [...] էր քաշուիլ, եթէ երբեք արդիւն[...] նպաստաւոր չըլլար: Այդ բան[...] տահեցաւ, բայց Պ. Վենիզելոս [...]

Այսպէս՝ վարչապետը, [...] րէկ տակաւին իշխանութեան [...] կառչէր, այսօր պատրաստ [...] անմիջապէս քաշուելու եւ [...] դիմադիրներու գործակցութիւն[...] խնդրէ երկիրը փրկելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, [...] ժամանակ մը չափազանց զօրա[...] դիրք ունէր Յունաստանի մէջ, [...] պահուս աւելի պատանդի մը [...] ւոյթը ունի քան պետի: Եւ, [...] շեշտով մըն է որ կը պոռան [...] «Ազատեցէ՛ք մեզ այս վիճակէն»:

Իսկ Աթէնքի թերթերէն մէկը [...] շեշտէ ամէն օր:

— «Այս վերջին փորձառութեան [...] ծայրը կը գտնուի կախաղան[...]

Ն. ՀՐԱՉ[...]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱ[Կ]

Մարտ 30ին լրացաւ Հայաստա[նի] Պետական Թատրոնին [...] գործական աշխատանքի [...] եակը»: Այս առթիւ յանձնաժողով մը կազմուած էր, պատրաստելու համար ցուցահանդէս մը եւ այլն. Տօնակատարութեան հրաւիրուած էին Մոսկուայի, Խարքովի, Բագուի եւ ուրիշ քաղաքներու թատրոններու ներկայացուցիչները: Հրաւիրուած էին նաեւ Ղափանի, Ալլահվէրդիի, Արթիկ-Տուֆի, Անի-պեմզայի բանուորներու եւ բամպակի շրջաններու ներկայացուցիչները:

Երեւանի նոր ջրմու[ղը]

Մարտ 15ին լրացան Երեւանի նոր ջրմուղին աշխատանքները: 17ին սկսաւ գործել ջրմուղը, որ ունի 18 քիլոմեթր երկայնութիւն: Այժմ աշխատանքներ կը կատարուին, երկաթէ խողովակներով ջրամբարները միացնելու համար: Այդ միացման շնորհիւ, օրական 200 հազար դոյլի փոխարէն պիտի ստացուի 500 հազար դոյլ ջուր, [...] լիովին կը բաւէ քաղաքին: Միեւնոյն ատեն ջրաբաշխական նոր [...] տեր պիտի շինուին քաղաքին [...] նազան մասերուն մէջ:

Ասկէ զատ, քաղաքին ալ [...] ձախ կողմերը պիտի շինուին նոր ջրամբարներ, որոնք ջուր պիտի հայթայթեն քաղաքի ծայրամաս[...]

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ — 2 ԱՊՐԻԼ 1932

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՆ

Աշխարհահռչակ երկու դրամատէրներ— Քրէօկէր եւ Իսթմէն— եւ անոնց ետեւէն ուրիշներ՝ անձնասպանութեան եղանակը բացին: Մի զարմանաք, անձնասպանութիւնը եւս իր եղանակը (saison) ունի, որ կը սկսի գարնան եւ կը վերջանայ աշնան:

Կը թուի թէ հակառակն է որ տեղի պէտք է ունենար, քանի որ գարունը կը վանէ ձմրան մռայլ ճնշումը, կը բանայ սրտերը եւ նոր կեանք ու եռանդ կը հոսեցնէ երակներուն մէջ: Այսպէս է շատերուն համար: Բայց կան խառնուածքներ որոնց քով ոգեւորուելու եւ հրճուելու ընդունակութիւնը կը պակսի կամ շատ տկար է: Անոնց համար վերակենդանութեան եւ հրճուանքի ամիսները՝ թախիծի, յուսալքումի եւ մահուան ամիսներ են:

Բոլոր երկիրներու վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ մարդիկ ամէնէն շատ անձնասպան կ'ըլլան գարնան եւ ամառուան եղանակներուն: Ֆրանսայի մէջ անձնասպանութեանց բարձրագոյն չափանիշը կը պատկանի յունիս ամսուն, իսկ Փարիզի մէջ՝ ապրիլ ամսուն: Յուլիս-օգոստոսէն սկսած կարծէք սրտերը հանդարտէ կը հանդարտին, կրքերը կը մեղմանան եւ ձմրան հետ գրեթէ կը մարին: Նոյեմբերէն մինչեւ փետրուար՝ անձնասպան եղողներուն թիւը բաղդատաբար շատ քիչ է: Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան նաեւ որ անձնասպանութիւնները աւելի յաճախադէպ են Ֆրանսայի հարաւային եւ տաք նահանգներու մէջ, քան թէ հիւսիսային պաղ շրջաններուն մէջ, բացառութիւն ըլլալով Փարիզը եւ իր շրջակայքը:

Որո՞նք անձնասպան կ'ըլլան:

Մանուկներու եւ պատանիներու անձնասպանութիւնը հազուադէպ երեւոյթ մը չէ: Բայց 20 տարեկանէն յետոյ է որ անձնասպանութիւնը յաճախադէպ կը դառնայ: Ամէնէն շատ անձնասպան կ'ըլլան տարեցները եւ ծերերը: Ամուսնութիւնը կիսով կը պակսեցնէ անձնասպան ըլլալու հաւանականութիւնը, այսինքն երկու սեռէ անձնասպան եղող ամուրիներու թիւը՝ ամուսնացեալներու թիւին կրկնապատիկն է: Իսկ անձնասպան ամուսնաթողներու թիւը ալ աւելի շատ է: Զաւակ ունեցող ընտանիքներուն մէջ ամէնէն քիչ անձնասպանութիւն կը պատահի: Քաղաքացիները աւելի շատ անձնասպան կ'ըլլան քան գիւղացիները, նոյնպէս ուսեալները աւելի քան անուսները: Տնտեսական վերիվայրումները աւելի շատ անձնասպանութեան կը մղեն քան պատերազմը եւ յեղափոխութիւնները:

Այժմ ամբողջ Եւրոպայի մէջ 100,000, Ֆրանսայի մէջ մօտ 8000 եւ միայն Փարիզի մէջ՝ աւելի քան 600 հոգի անձնասպան կ'ըլլան ամէն տարի:

Ինչո՞ւ անձնասպան կ'ըլլան:

Երկար ատեն անձնասպանութիւնը նկատուած է գիտակից եւ պատասխանատու արարք մը զոր կամքը կրնայ արգիլել: Այդ հիման վրայ, կրօնքը միշտ դատապարտած է անձնասպանութիւնը որպէս գիտակցօրէն գործուած ոճիր մը եւ ահաւոր պատիժներ սահմանած է զայն գործողներուն՝ թէ այս աշխարհին եւ թէ հանդերձեալին մէջ: Ծանօթ ընկերաբան Տիւրքհէյմ եւս, այս խնդրին մասին իր մէկ ընդարձակ ուսումնասիրութեան մէջ, եկած էր այն եզրակացութեան թէ անձնասպանութիւնը քիչ անգամ արդիւնք է խենթութեան, եւ թէ ենթակաները, անձնասպանութեան պահուն, գրեթէ միշտ տէր են իրենց բանականութեան եւ գիտակցութեան:

Այս եզրակացութիւնը հիմնաւոր պիտի ըլլար եթէ, համաձայն տակաւին տիրող կարծիքին, խենթութիւնը յիմարանոցի պատերով միայն սահմանէինք, կամ խենթ համարէինք միայն անոնք որ զրկուած են իրենց մտային կարողութիւններէն եւ գիտակցութենէն:

Իրականին մէջ, խենթութեան սահմանները շա՛տ ընդարձակ են եւ կը պարփակեն հոգեկան-մտային բազմաթիւ եւ այլազան խանգարումներ, որոնք կրնան ըլլալ ժամանակաւոր կամ տեւական, մասնակի կամ ամբողջական: Այդ խանգարումներուն ենթակաները յաճախ կը պահեն, մասամբ կամ ամբողջովին, իրենց բանականութիւնը, պայծառամտութիւնը եւ գիտակցութիւնը, եւ կարգ մը պայմաններու մէջ կամ որոշ սահմանէ մը անդին կը շեղին սովորաբար իբրեւ բնականոն ընդունուած գծէն դուրս: Ընկերութեան համար խենթութիւնը կը սկսի այն պահուն, երբ այդ շեղումը վտանգաւոր կը դառնայ ենթակային կամ անոր շրջապատին համար: Մինչդեռ հոգեխտաբանութեան համար, այդ պահը՝ արդէն գոյութիւն ունեցող քիչ-շատ թաքուն հոգեկան-մտային անհաւասարակշռութեան մը շեշտուած, չափազանցութեան հասած մէկ վիճակն է:

Հիմնուելով արդի հոգեխտաբանութեան այս տուեալներուն վրայ, որոնց մասին ուրիշ անգամ պիտի փորձեմ դիւրըմբռնելի մանրամասնութիւններ տալ, կարելի է ըսել թէ անձնասպանութեանց երկու երրորդին պատճառը խենթութիւնն է, կամ աւելի ճիշդ, հոգեկան եւ մտային անցողակի կամ տեւական ախտաւոր վիճակներ են, արդիւնք սիֆիլիսի եւ ուղեղային ուրիշ բորբոքումներու, թունամոլութիւններու (մորֆին, քոքային), մանաւանդ ալքոլամոլութեան եւ գինովութեան, արբունքի, դաշտանի դադարի եւ ծերութեան շրջանի բնախօսական վերիվայրումներու, հոգեսպառութեան, ջղազարութիւններու, կազմուածքի անհաւասարակշռութիւններու, եւայլն:

Հոգեմտային այս խանգարումները կը շեշտուին եւ կը սաստկանան մասնաւորաբար գարնան եւ ամրան ընթացքին: Անոնց մեծ մասը կրնայ անձնասպանութեան մղել: Ենթական անձնասպան կ'ըլլայ, առանց արտաքին որոշ պատճառի, ընդհանրապէս զօրաւոր բնամղումի մը, մտասեւեռումի մը, ցնորքի մը, զգայախաբութեան մը, մտահալածանքի մը, անձկութեան մը եւ մանաւանդ մելամաղձոտ վիճակի մը ազդեցութեան տակ, որուն չի կրնար դիմադրել, եթէ նոյնիսկ պահած է իր պայծառամտութիւնը:

Բայց անձնասպանութեանց մէկ երրորդին մէջ հոգեկան խանգարումները կը թուին դեր չունենալ: Արտաքին պատճառի մը հետեւանքով —խոր վիշտ, անդարմանելի կորուստ, դժբախտութիւն, թշուառութիւն, եւն.— ենթական գիտակցօրէն կ'որոշէ անձնասպան ըլլալ եւ իր ազատ կամքով կը գործադրէ տուած որոշումը:

Երեւոյթով միայն այդպէս է: Իրականին մէջ այդպիսիները ունին քիչ-շատ ախտաւոր, մասնա[ւորաբար] մելամաղձոտ խառնուածք մը, որ տրամադիր կը դարձնէ ան[ձնա]սպանութեան եւ որոշ պարագաներու մէջ. այդ ուղղութեամբ [...] մղէ «կամքը»: Այս պարագան է [որ] կը բացատրէ թէ ինչու Քրէօկէր անձնասպան կ'ըլլայ, իսկ կուսակ[ից] մը, որ նոյն պայմաններուն [մէջ] գտնուեցաւ, բանտարկուեցաւ, սորուեցաւ, բայց կը շարունակէ [ապրիլ] պազպայ գործունէութեան ծրագիր[ներ] կազմել: Դարձեալ թէ ինչու գերբ[...] թշուառ, ապերջանիկ եւ վշտահ[ար] միլիոնաւոր մարդիկ անձնասպան չեն ըլլար, իսկ ուրիշներ, ո՛չ [...] բախտ եւ ոչ թշուառ, անձնասպան կ'ըլլան միայն թելադրութեան [...] օրինակ առնելով վէպի մը կամ [...] տերախաղի մը հերոսին կամ [...] մէկուն անձնասպանութենէն: [Թե]լադրութեան ազդեցութեամբ [անձ]նասպանութիւնը յաճախ վարակ[իչ] եւ մերթ ընդ մերթ համաճարակ[ա]յին կը դառնայ:

Այս տուեալներէն կարելի է [եզրակաց]նել թէ անձնասպանութիւնը [...] գրեթէ միշտ հիւանդագին երեւ[ոյթ] մըն է, արդիւնք հոգեմտային [...] յաճախ ֆիզիքական տեւական կամ պատահական, բացայայտ կամ [թաքուն] խանգարումներու, զորս [...] հոգեխտաբանութիւնը կը ջանայ կանխել եւ դարմանել, կարելի է [...] փով նուազեցնելու համար [...] պանութեան մղող [...] պատճառները:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

րուն եւ գործարանային շրջաններուն։ Այդ ցանցը պիտի բանէ մօտ 10 քիլօմեթր երկայնութիւն։

Անիի «տուֆը»

«Խ. Հայաստան» կը գրէ թէ Անդրկովկասեան կաճառի բնալու- ծարաններուն մէջ քննութեան են- թարկելով Անիի «տուֆ»ը (փխրաքար), հաստատած են թէ լաւ «շինարարա- կան նիւթ է եւ վատ ջերմահաղորդիչ»։ Գեղգայի հանքավայրի շրջանին մէջ, մանրամասն երկրաբանական քննութեան ենթարկուած հողամասի միայն կէսին մէջ երեւան հանուած է մեծ պաշար, 12,700,000 խոր. մե- թր։ Տուֆի խաւին միջին թանձրու- թիւնը ամբողջ հանքավայրին մէջ հաւասար է 7.8 մեդրի։ Այս տարի իսկ պիտի սկսի տուֆի մեծաքանակ արտադրութիւնը։

Կարբիտի Բ. գործարանը

Երեւանի մէջ շինուելիք Կարբի- տի Բ. գործարանը տարեկան պիտի տայ 40 հազար թոն, իսկ առաջին տարին՝ 20 հազար թոն։ Գործարա- նին շինութեան համար պիտի ծախ- սուի 7 միլիոն րուբլի։ Այս տար- ուան ծախքը պիտի ըլլայ 4 միլիոն։ Բոլոր շինարարական աշխատանք- ները պիտի աւարտին 1933 յուն- ուար 1ին։ Գործարանի բոլոր մեքե- նաները պիտի ապսպրուին խորհր- դային գործարաններու։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

■■■

Հասկ, կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթէն, (Մարտի Թիւ) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւննե- րը՝ Մարտ 8-14 Անթիլիասի մէջ գումարուած եպիսկոպոսական ժո- ղովի որոշումներու մասին.—

Լիբանանի եւ Հալէպի թեմակալ եպիսկոպոսները մանրամասն տեղե- կութիւններ տալով հաւաստեցին թէ իրենց թեմերուն մէջ գաւառական երեսփոխաններու ընտրութեան գործը շատ մօտ ատենէն կը լրա- նայ։

Գալով Դամասկոսի, Լաւոդիկէի և Կիպրոսի թեմական կազմակերպու- թեան, ժողովը սկզբունքով նախ անհրաժեշտ գտաւ որ այս երեք թե- մերն ալ ունենան իրենց լիակատար Սահմ. Վարչութիւնները։

Որպէսզի կարելի ըլլայ հինգ թե- մերուն համար փափաքուած Վար- չական Սահմ. միաձեւութիւնը, Ե- պիսկոպոսական Ժողովը որոշեց Կի- լիկիոյ Կաթողիկոսարանին ներկա- յացնել հետեւեալը ծրագիրը.—

Լաւոդիկէի այժմեան թեմին կց- ցել Հալէպի թեմին պատկանող Իս- քէնտէրունի Ազատ Սանճաքը եւ Ան- տիոքի ու Սուէյտիոյ ամբողջ շր- ջանակը եւս. եւ այսպէսով վերա- կազմելի թեմը պատմական անու- նով կոչել «Առաջնորդութիւն Ան- տիոքի Թեմին»։

2.— Դամասկոսի թեմին կցել այժմ Հալէպի թեմին ենթակայ Հա- մայի, Հոմսի եւ Սելիմիէյի շրջա- նակները։

1.— Ամուսնական Ցիւղաճամարի (հասի հասի ատտիճաններուն) որո- շումը. լետ երկար խորհրդակցու- թեան, որոշուեցաւ հաստատուն պա- հել ազգականութեան մինչեւ հինգե- րորդ աստիճանը, բացառիկ պարա- գաներու մէջ դիմելով Կաթողիկո- սարանին. իսկ խնամիական եւ կնքահայրական աստիճաններու առ- թիւ խիստ չըլլալ։

3.— Որոշուեցաւ Նշանօրհնէքի եւ Պսակի մէջտեղ եղած ժամանակը կարճեցնել եւ նշանադրութենէն առ առաւելն մէկ ամիս վերջը պսա- կը գնել, պայմանաւ որ պսակի հա- մար արգիլեալ օրերու չհանդիպի։

— Նմանապէս որոշուեցաւ այ- սուհետեւ նշանադրութեան առար- կայ ճանչնալ միմիայն նշանի մա- տանին եւ քօղը, եւ նշանի լուծման պարագային՝ մատանիէն զատ ու- րիշ իրեղէն եւ ծախքերու պահանջ- քի դատեր չլսել. ինչպէս նաեւ այս կարգադրութեանց անհամապատաս- խան նշաններու լուծման առթիւ ներկայացուած դատերը նկատի չառնել։

4.— Որոշուեցաւ Նշանօրհնէքի եւ հարսանեաց հանդէսներուն առթիւ խրախճանքները վայելուչ, պարզ եւ որքան հնար է նուազ ծախսալից ձեւի մը վերածելու եւ օտարներուն առջեւ ազգ. արժանապատուութիւնը բարձր պահելու նպատակով հրա- հանգ մը պատրաստել եւ Կաթողի- կոսական Շրջաբերականով զայն գործադրութեան դնել Կիլիկեան բո- լոր թեմերուն մէջ։

5.— Որոշուեցաւ նշանի եւ ա- մուսնութեանց լուծման բնական, օ- րինական, ընկերային եւ այլ պատ- ճառները եւ հիմերը ճշդող կանոնա- գրի մը նախագիծը պատրաստել (ո- րուն մէջ նկատի առնուած ըլլան պոռնկութեան. շնութեան, անկարո- ղութեան, ամլութեան, փոխանցիկ եւ անբուժելի ախտերու, հաշման- դամութեան խնդիրները). Նմանա- պէս ճշտուած պէտք է ըլլան Առժա- մանակեայ (մարմնական) բաժանու- մի հիմ ծառայելիք կէտերը (անբա- րոյութիւն, խիստ եւ անհաշտ ու խռովարար բնութիւն, խաղամոլ, գի- նեմոլ եւլն. կենցաղ, անզգամ եւ բռնացող ու ծեծող բնութիւն եւլն.)։

Բոլոր թեմերու մէջ Նախակր- թութեան միօրինակ ծրագրի գործա- դրութիւնը ապահովելու համար եր- կար խորհրդակցեցաւ։ Նկատելով որ հերու, Հալէպի Պատգամաւորական Ժողովին մէջ Կրթական Յանձնա- խումբ մըն ալ կազմուած էր այդ նպատակով, որոշեց լիշեալ Յանձ- նախումբին միջոցաւ՝ Լիբանանի եւ Հալէպի եւ ուրիշ թեմերուն մէջ պատրաստուած եւ գործադրուած ծրագիրները միացնել եւ միօրինակ ծրագիր մը պատրաստելով գործա- դրութեան դնել, եթէ կարելի ըլլայ, 1932 Սեպտեմբերէն սկսեալ բոլոր թեմերու Ազգ. Վարժարաններուն մէջ։

Սակէ զատ որոշուեցաւ ա) Ազգ. Վարժարաններու մէջ տեղ տեղ դա- սացոյցէն վերցուած Կրօնից դասերը պարտաւորիչ ընել, եւ շաբաթական առ նուազն երկու ժամ յատկացնել Կրօնի դասերուն։ բ) Կրօնի դասը յանձնել ո՛րքան հնար է կարող քա- հանաներու եւ ձեռնհաս ուսուցիչնե- րու։ գ) Հարկ եղած կարգադրու- թիւններն ընել որպէս զի ուսանող- ները իրենց ուսուցիչներուն հետ միասին Եկեղեցի յաճախեն։ Որոշ- ուեցաւ նմանապէս որ Եկեղեցւոյ Սնտուկին հասոյթները այնպիսի համեմատութեամբ մատակարար- ուին որպէս զի ոչ եկեղեցին զրկուի իր պայծառութեան համար անհրա- ժեշտ գումարէն, եւ ո՛չ թաղին աղ- քատ երկսեռ ուսանողութիւնը՝ եկե- ղեցւոյ միջոցաւ իրենց տրուելիք կրթութեան բարիքներէն։

Որոշուեցաւ որ Կիլիկեան թեմե- րու բոլոր Ազգ. Վարժարաններուն վրայ հսկելու, Ազգ. ու Կրօն. ուս- մանց կանոնաւոր աւանդումը եւ միօրինակ ծրագրի գործադրու- թիւնը դիւրացնելու պաշտօնով Կր- թական քննիչ մը Նշանակուի Կա- թողիկոսարանէն, որքան հնար է շուտով, առ այդ պէտք եղած նիւ- թականը ապահովելով։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

■■■

Հայ տաղանդաւոր բեմադիր Ռ. Մամուլեան, որ մեծ յաջողութիւններ գտաւ Ամերիկայի մէջ, տեսակցու- թիւն մը ունեցած է L'Ami du Peuple-ի խմբագրին հետ։ Թերթը, գովքը հիւսելէ վերջ Ռ. Մամուլեանի տաղանդին, կը ներկայացնէ անոր յայտնած մէկ քանի գաղափարները բեմադրութեան արուեստին մասին։

— Թատրոնը եւ սինէման միշտ հմայած են զիս եւ ջերմօրէն հե- տաքրքրած։ Անոր համար ալ, աշ- խարհի ամենէն երջանիկ մարդը նկատեցի ինքզինքս, այն օրը որ Նիւ-Եորքի Göild Թատրոնը՝ ինձ յանձնեց իր բեմադրութեան ղեկա- վարութիւնը։ Բայց այս աշխարհի մէջ, չկայ մէկը որ սահման մը ընդունի իր փառասիրութիւններուն։ Խորապէս կապուած ըլլալով մէկ- տեղ ընտրած ասպարէզիս, կ'երա- զէի աւելի մեծը, աւելի լայնը, իմ տրամադրութեանս տակ դրուած մի- ջոցներէն՝ ուրիշ միջոցներով։

Անշուշտ, զիս կը հետաքրքրէր կամ ինծի հաճոյք կը պատճառէր անշարժ կամ գրեթէ անշարժ տեղ- քոռի մը մէջ, կարգադրել մուտքեր եւ ելքեր, կանոնաւորել ամբողջու- թիւններ, նոյն իսկ տողանցքներ։ Բայց բեմին վրա՛յ՝ պայմանադրա- կան բաժին մը կայ, որմէ կարելի չէ խուսափիլ։ Թատրոնի տեսլա- կանութիւնն իսկ այդ կը պահանջէ։ Ի զուր մարդ կը ջանայ բնական ըլլալ, խուսափիլ արուեստականու- թենէն թատերական բեմադրու- թեան խորքին մէջ իսկ, անյեղլի սկզբունքներ կան, զորս կարելի չէ զանց առնել։ Եւ ասոր համար էր որ սինէման այնքան փորձի կ'ենթար- կէր զիս։ Ի՛նչ հարուստ մարզ։ Ի՛նչ անսահման հնարաւորութիւններ կ'ընծայէ ճշմարիտ ընելու, կեանքը ներկայացնելու ինչպէս որ կը տես- նուի, յաջորդական տեսարաններուն տալու անոնց տրամաբանական շըղ- թայաւորումը եւ ժամանակ մթնո- լորտ մը ստեղծելու։

Շիտակ է ըսել թէ սինէմայի մէջ նիւթի անգնահատելի միջոցներ կան տրամադրութեան տակ։ Իմ կար- ծիքովս, այդ ըսել չէ թէ անհրա- ժեշտ է դիմել բարդ, արուեստական ճարտարութիւններու. այլ լուսաւո- րութեանց պա րզ խաղը, տեսարան- ներ առնելու անկիւնն եւ խօսակ- ցութեան ու ձայնի կշռոյթիւնը որ ծրագրուած գործին տալ կատարեալ հաւասարակշռում մը եւ ներդաշ- նութիւն մը։

Յարգելով մէկտեղ տրամաբանու- թեան այս սկզբունքը, կարելի է օրինակ, նկարագրել անձնաւորու- թիւն մը, երեւան հանել անոր նկա- րագիրը կամ բնաւորութիւնը, առանց նոյնիսկ զինքը ցոյց տալու։ Ահա ինչ որ փորձեցի Dr. Jekyllet Mr. Hyde-ի մէջ։

Հերոսը ներկայացնելու համար, հասարակ բան մը պիտի ըլլար զայն ցոյց տալ իր բժշկական խորհրդակ- ցութեան սենեակին կամ հիւանդա- նոցին մէջ՝ իր յարգելի եւ խղճամիտ բժիշկի երեւոյթին տակ։ Մարդը կատարեալ ճէնթլմէն մըն է, մտացի, օժտուած, նրբազգած, գթառատ եւ բարի։

Իր նկարագրին բոլոր այս նր- բութիւնները պէտք է արտայայտուին լաւ ցուցադրելու համար անձնաւո- րութիւնը, յստակօրէն մատնանշելու համար հակադրութիւնը որ կայ Jekyll-ի «կրկին»ին Mr. Hyde-ի ոճ- րային եւ բիրտ նկարագրին հետ։

Ահա ինչ որ երեւակայեցի, խա- ղին սկիզբը արտայայտել փորձելու համար այս բոլորը, երգեհոնի մը ստեղնաշարը որուն վրայ երկու ձեռքեր կը սահին։ Ստտիճանաբար կը յայտնուի երաժիշտը որ կռնակէն կը տեսնուի։ Անոր դիմաստուերը միայն կը նշմարուի։ Միրուկն սպա- սաւոր մը կուգայ անծանօթ մենա- մոլին յիշեցնելու թէ համալսարա- նը իրեն կը սպասէ։ Սենեակին շրջանկարը վերջին դարու անգ- լիական ազնուապետական հին բնա- կարանի մը մէջ, կը յայտնուի աս- տիճանաբար։ Այսքանը կը բաւէ։ Եւ երբ քիչ յետոյ անոր դիմագծերը կը տեսնուին, համապատասխան են գաղափարին, զոր հանդիսատեսը առաջուց կազմած էր։

Անվերջ կարելի է պէսպիսել այս օրինակները։ Կը բաւէ քիչ մը խոր- հրդածել եւ տրամաբանել լաւ ար- դիւնքներ ստանալու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Զոհ մը եւս

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած).— Անցեալ շաբթու թաղեցինք երիտասարդ մը եւս. Ստեփանեան հազիւ 23 տարեկան։ Վառ- վռուն, գրասէր եւ յեղափոխական։ Որքան իղձեր ունէր դժբախտ տղան։

Մաղիկ մըն էր՝ բացուած Դաշնակ- ցութեան ոսկի թաղարին մէջ։ Իր երազը հայ ժողովուրդին ազատագրութիւնը։ Յա- ճախ ամէնէն կատաղի հակադաշնակ- ցականին հետ ժամերով սիրտ կը հատ- ցնէր, հասկցնելու համար Դաշնակցու- թեան դերը հայ ազատագրական պատ- մութեան մէջ. Շատ էր դառնացած մարդ- կային անիրաւութիւններէն։ Ընկերները շատ կը սիրէին զինքը։ Իր սիրտը բաց գիրք էր բոլորին համար։

Թօշնած տերեւ մըն էր ինքը։ Կը զգար իր վախճանը, եւ չափազանց ազդ- ուած հայ ժողովուրդի ներքին պառակ- տումներէն, կ'ըսէր. «Երբ օր մը տես- նեմ բոլոր հայութիւնը միացած, ծառայ մը պիտի ըլլամ, այն ատեն մահը քաղցրա- լի է ինծի համար»։

Անդամ էր Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» են- թակոմիտէին։ Երեք տարիէ ի վեր միշտ տկար էր, վարակուած՝ անողոք հիւան- դութեամբ մը։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Ստեփան։

Բ. Գ.

МАМОՒԼ

Թուրքիոյ «Երթեւեկի հրամանգը»

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավար օրկանը, կը գրէ այս խորագրին տակ (18 Մարտ).

— «Նախ, կան լքեալ գոյքերը Արտասահման գտնուող Հայերէն որեւէ մէկը, եթէ երբեք յանձն կ'առնէ Թուր- քիա վերադառնալ, տէրեկի(?) ընէ ծիծիայնիր հոն ձգած գոյքերուն վերստին տիրանա- լու համար։ Թուրք կառավարութիւնը այս գոյքերը իւրացուցած, ծախած ու դրամն սպառած է, եւ անոնք այսօր նոր տէրե- րուն ձեռքը կը գտնուին։ Հիներու վե- րադարձը, բնականաբար իբրեւ Թուրք քաղաքացի ու հայրենակից, անհատնում դժուարութեանց ու կնճռոտութիւններու դուռ կրնայ բանալ։ Թուրք կառավարու- թիւնը ինքն իր ձեռքով այսպիսի գլխու ցաւ մը չի ստեղծեր։

Երկրորդ, վերադարձող Հայեր ո՞ւր պիտի տեղաւորուին։ Թուրք կառավարու- թիւնը, որ պատեհ չի գտներ Պոլսոյ Հա- յերուն իսկ թոյլ տալ որ քաղաքին ան- միջական շրջականերէն դուրս երկրին ներսերը ճամբորդեն, կ'արտօնէ՞ որ տա- րագիր Հայեր գան ու վերահաստատուին իրենց նախկին բնագաւառներուն մէջ, եւ եթէ արտօնէ, Հայեր կրնա՞ն երթալ ու բնակիլ այդ տեղերը, երբ Անատոլուի անկիւնները ծնւած ցանցառ հայ բե- կորներ կ'ուզեն օր առաջ դուրս ելլել ու ազատուիլ։

Թերեւս Պոլսեցիներ կան, որ իրենց ընտանիքին միանալու համար կամ նման պատճառներով փափաքին ու փորձեն օգտուիլ «Երթեւեկի Նոր Հրահանգ»էն, եւ կարելի չէ ըսել թէ ի՞նչ չափով կրնան յաջողիլ, բայց խնդիր չկայ եւ չի կրնար ըլլալ տարագիր Հայութեան վերադարձին համար։

Չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ ազգա- յին ու քաղաքական ոչ մէկ ապահովու- թիւն կայ որ վերադարձող մէկը, տար- րական իրաւունքներ պիտի վայելէ, գոնէ իբրեւ մարդ պիտի ապրի եւ օր մը ինք- զինք պիտի չգտնէ այն դժոխային կա- ցութեան ու վտանգներու հանդէպ, որոնց- մէ հազիւ թէ կրցած է վերապրիլ ինք բախտին բերումով, իրեններէն բազմաթիւ ու թանկագին զոհեր տալէ յետոյ։

Ամէն մարդ բնականաբար ինք պէտք է որոշէ իր ընելիքը։ Բայց եթէ նոյն իսկ Թուրքեր իրօք դիւրութիւն տան տարա- գիր Հայոց վերադարձին, ոչ ոք կրնայ խորհուրդ տալ որեւէ Հայու, որ ցորչափ ներկայ պայմանները կը տիրեն, Թուր- քիա վերադառնայ եւ իր գլուխը վտանգի տակ դնէ»։

Ռումբեր Ռոմանի մէջ

ՌՈՄԱՆ.— Ռումբերը որ ամէն տեղ միշտ երիտասարդութիւնը մո- լորեցնել կ'ուզեն, վերջերս ջանացին որս փնտռել մեր գաղութին մէջ։ Կը թուի թէ յաջողութիւն գտեր են։

Կը տեսնենք երբեմն երիտասարդ- ներ՝ նախապէս քաջառողջ տղաք, այժմ տժգոյն, նիհար, շարունակ Ս. Գիրքին հետ, իրենց աչքին լոյսը կը վատնեն։

Դժբա՛խտ երիտասարդներ, չէք մեղքնար ձեր առողջութեան որ կը քայքայուի օրէ օր։ Զգուշացէք այդ պատուելի շողոքորթներէն, այդ կրօնամոլ կողոպտիչներէն որոնք ձեր արիւնը կը ծծեն։

Սուրէն

ՁՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

Ճամբորդութիւն մը դէպի քեւեռ...

... Որ անշուշտ, դեռ չէ կատար- ուած։ Երբ եւ իցէ պիտի կատարուի՞ թէ չէ։ Այդ ալ կը մնայ անյայտ։ Ստոյգ է սակայն թէ՝ մարդը ձանձ- րացած հողին վրայ ապրելէ, ջուրին վարն ու տակը եւ օդին մէջ ճամ- բորդելէ, երկար ատենէ ի վեր կը մտածէ երկինք բարձրանալ... բայց մարմնեղէն կազմով ու մարդկային պահուածքներով ու հաշակներով։

Այսպէս է որ ամերիկացի երի- տասարդ ուսանող մը հնարած է հր- թիռ մը, որուն մէջ նստած, կը յու- սայ ողջ առողջ լուսին հասնիլ եւ անկից բերել թանկագին մետաղ- ներ։ Կը յուսայ իր հրթիռով բալէի մէջ՝ 7 մղոն արագութեամբ սու- րալ։ Հրթիռին կէսը պիտի ըլլայ սեւ. մնացեալը արծաթ։ Սեւ մասը պիտի ծառայէ տաքութիւն ծծելու։ Արծաթեայ մասը՝ զովացնելու։

Ըստ հնարիչին, երկու հարիւր ժամ պէտք է հասնելու համար լուս- նին։

Աստուած խելք տայ։

Իսկ այս մէկը

Աւելի օգտապաշտ, մարդասէր գործնական, մտածեր է օդանաւային անկումներու դէմ միջոց մը խորհիլ եւ կ'երեւի յաջողեր է։

Իրօք, ֆրանսացի օդանաւորդ մը Սօվան իր հնարած մէկ գործիքով՝ կատարեց շատ վտանգաւոր փորձ մը, որուն յաջողութիւնը յոյս կը ներշնչէ հիմա թէ՝ օդանաւերը պի- տի կարենան անվտանգ փրկուիլ անկումներէն։

Սօվան հետեւեալ փորձը կատա- րեց մարտ 24ին։ Իր օդանաւը օժտե- լէ վերջ իր հնարած գործիքով, զայն ինքնաշարժով մը փոխադրել տուաւ Լաքրանփոյէն հինգ քիլոմեդր հեռու լերան մը բարձունքը, որուն կողքին 120 մեդր խորութեամբ վիհ մը կը բացուի։

Օդանաւորդին կ'ընկերակցէին 8 հոգի, որոնց մէկը իր կինը։ Ինքը մտաւ օդանաւուն մէջ, որուն թեւերը հանուած էին եւ որ զետեղուած էր բարձունքը, վիհին բերանը։ Ներկա- ները հրեցին օդանաւը որ նետուե- ցաւ վիհին մէջ։ Վիհին կողքի ժայ- ռերուն վրայ, 20 մեդրի չափ ցատ- կոտելէ վերջ, օդանաւը գնդակի պէս նետուեցաւ ժայռէ ժայռ եւ ինկաւ վիհին խորը։

Հոն, անկումը դիտելու կը սպա- սէին քաղաքապետը եւ օդանաւուն մեքենավարը, որոնք, երբ օդանաւը ինկաւ, փութացին բանալ անոր դռնակը, որմէ ողջ առողջ եւ ժպտա- դէն, դուրս կը նետուէր անվնաս օդանաւորդը եւ վարէն վեր, վիհին յատակէն դէպի բերանը՝ գործի հաճոյք մը կը ղրկէր իր յուզուա- նապատ կնոջ։

Փորձը յաջողած էր։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

XIII

Ոտքերը կանգ առին, բայց սրտերը ո՛չ. Աստղիկ, սանդուղներուն վերջամա- սէն, գլուխը դարձուց եւ վար նայեցաւ։ Երկուքը առանձին էին սրահին մէջ։ Հոգեպարար խռովք մը պատեց զիրենք։ Դուրսը, քովի փողոցին նայող դրացի տան պատուհանին երկու քովերը կախ- ուած էին երկու վանդակներ՝ էգ ուսրու թռչուններով, որոնք կ'ուզէին իրար գալ։ Ու կը դողային։ Անոնց սրտերը, վանդակ- ուած անոնց կերքերուն ետին, կը դողա- յին թռչուններու նման։ Աստղիկ իր ձեռքը տեղաւորած էր գոգնոցին գրպանը ու կը մնար կանգնած։ Նորէն նայեցաւ շուրջը։ Ցետոյ՝ ետին։ Աւելի մօտեցաւ։ Անոնք իրար քով եկեր էին արդէն, մինչ ակնարկները դեռ իրար կը փնտռէին... գտնելու։ Այսպէս է միշտ. ակնարկները՝ զիրար գտած՝ փնտռել կուտան մարմին- ները, մինչ երբ այս վերջինները կը սկսին իրար գտնել, ակնարկները չեն հանդիպիր իրարու՝ միջոցը վերցած ըլլալով...

— Գիտե՞ս, — սկսաւ Աստղիկ՝ քաղցր ու կերկերուն ձայնով մը, — Նազարը բնաւ հանգիստ չի ձգեր զիս... փողոցը բռնեց նորէն... Ուրիշ նամակ մ'ալ գրած էր ու նետած մեր դռնէն ներս... Մայրիկս գտեր է... արգիլէ՛ զինքը անգամ մ'ալ...

Եւ, առանց պատասխանի սպասելու

— Ծի՞շդ է ր', հարցուց, Պոլիս պիտի երթաս, մայրիկս ըսաւ...

— Այո՛... մօրեղբայրս եւ Պ. Դի- մաքսեանը որոշեցին։

— Լա՛ւ, շա՛տ լաւ...

Ու վերջին բառերը աւելի դողդո- ղին արտասանեց։ Թերեւս դեռ ըսելիքներ ունէր։ Բայց, չկրցա՛ւ։ Եւ իր բարակ ստուերը գիծ-գիծ բաժնուեցաւ սանդղա- ծառերուն եզրերու նիհար երկաթնե- րուն վրայ։

Իր այդ պզտիկ, պարզ ու գողտրիկ բառերը, ուր դժգոհութիւն մը կար դրուած, Սուրէնին եկան ծեծ երջանկութեան մը կամ հազուագիւտ ծաղիկի մը նման, զոր յանկարծ կը գտնես անկիւն մը, դժնդակ ու երկար թափառումներէ յետոյ։

Ներս՝ դասարան մտաւ խռոված ու ալեկոծ։ Մենաւոր ու լուռ այդ սենեակը իրեն կուգար հիմայ ծաղկալի բուրաս- տանի մը պէս, ուր առատահոս եւ հոգե- պարար ցայտաղբիւրի մը զովութիւնը կը զգայ մարդ, յամրաթաւալ ու ծանր միջ- օրէներուն, եւ կը լեցուի ծեծ հրճուան- քով։ Եւ սակայն, Նազարին այդ վերա- բերումը վրդովեց զինքը։ Այսուհան- դերձ, Աստղիկին կողմէ ուղղակի իրեն ե- ղած այդ արտայայտութիւնը սփոփանք տուաւ իրեն։ Թողուց իր սենեակը եւ անզգալաբար վար ուղղուեցաւ։ Սանդուղի կէսին կանգ առաւ յանկարծ։ Կասկած մը ծնաւ մէջը, — արդեօք միանգամայն իրե՞ն ուղղուած էր այդ դժգոհութիւնը։

Չէ՞ որ ինք եւս...։ Բայց, ո՛չ. կարելի չէր, ա՛յնքան գեղուն ու ջերմ էր ան՝ երբ խօսեցաւ իրեն հետ։

Ինչո՞ւ հարցուց, սակայն, Պոլսոյ մա- սին։ «Ուզե՞ց որ մեկնիմ», մտածեց, «բաժնուիմ ասկէ»...։ Եւ, ականջին մէջ հնչեցին անոր վերջին բառերը, — «Լա՛ւ շա՛տ լաւ...»։ Ի՞նչը՝ «շատ լաւ»։ Եւ ինչո՞ւ»։ Գամուած մնաց սանդուղներուն գլուխը, մինչ իր ակնարկը, գիծ գիծ, բաժնուեցաւ սանդղամատերուն եզրերու բարակ երկաթներու վրայ, ուր ուրիշ ստուեր մը կար՝ բաժան բաժան ե- ղած... Ու իրար վերագտած չեղան։

Որովհետեւ...

Ի՞նչ — գտա՞ւ փնտռածը։

Եւ որովհետեւ Սուրէն պատասխան մը չգտաւ, սկսաւ արագօրէն իջնել։ Մեծ եղաւ զարմանքը, սակայն, երբ նկատեց, որ վարը, աղջկանց զբօսատեղիին ան- կիւնը, կեցեր էին քանի մը աղջիկներ՝ կասկածոտ ու չար ակնարկներով, եւ, հազիւ զինքը նկատած, խնդացին, իրա- րու թեւի զարկին, ու ցրուեցան...

Յաջորդ օրը, անախորժ փսփսուքի մը լուրը առաւ Սուրէն։ Իրիկուան Աշոտն ու ինք փուռին անկիւնը կեցեր էին։ Աս- ցաւ Աստղիկը։ Քիչ յետոյ՝ անոր ետեւէն՝ Նազարը, որ, Սուրէնը տեսնելուն, աւելի արագացուց քայլը քայլերուն, աւելի ա- րագացնելով վարկը Սուրէնի սրտին, եւ հասնելէ յետոյ Աստղիկին, նոյն արա- գութեամբ անցաւ առաջ...

Երբ պիտի քալէին իրենք եւս, իրենց դասարանէն խարտեաշ տղայ մը մօտեցաւ, թեւը զարնելով Սուրէնին ու ակնարկելով Աստղիկին.

— Քու կինդ, — փսփսաց...

Սուրէն յնցուեցաւ։ Նայեցաւ՝ շեշ- տակի։ Ուզեց խփել այդ բերանը. բայց, զսպեց ինքզինքը. որովհետեւ, ջանաց մտաբերել թէ՝ խարտեաշ տղան այդ ակնարկութիւնը երկո՞ւ բառերով ըրած էր, թէ՞ մէ՛կ բառով...։ Ձայն մը պա- տասխանեց իր ներսէն։ Սակայն, Սուրէն չլսեց, որովհետեւ նոյն պահուն «ուատ՛ւ, ուատ՛ւ...» սուր ճիչ մը ելաւ։ Տալա- պետը, Բարթող էֆէնտին տունէն ներս մտեր էր ջուր ուզելու համար, եւ, Ան- նան տեսնելով կիսամերկ՝ խոհանոցը, աւարտած լաթին օճախին քով, թաս մը ջուր ձեռքը եւ լուացուելով զբաղած, փող ելեր, շուարեր ու շանը ոտքին էրկոխեր...։ Մօտեցան իրեն։ Տալապետը, շառագու- նած ու ապշած, հեռացաւ.

— Ըլլայ նէ՝ տ'ըլլայ, ըլլայ նէ՝ տ'ըլլայ — մրմռալէն։ Ու այդ երկու բառերը յանկերգ մը դարձան։

XIV

— Ի՜նչ մեղքս պահեմ, Թագո՛ւկ, «բէք» վախցայ շիտակը... Քանի գիշեր է՝ աչքս աչքիս չեմ դրած... Քա՛, էջի գիշեր երազիս մէջ...

— Նորէ՞ն երազ... սա երազներուն պոչը ձգէ, Աստուածդ սիրես, Մարիամ — ընդմիջեց Գաբրէլ քեռին — քիչ մըն ա աղէ՛կ բան մտքերնուդ անցուցէք տէ, տղան ա խերով բարով տեղը էթայ...

— Ըսէ՛, Գաբրէլ քեռի, ըսէ, — մէջ ինկաւ Տէր Մեսրոպ՝ թաշկինակովը ծոծ- րակին քրտինքը առնելէն, — հապա՛, աղէկ ըսենք որ աղէկ ըլլանք... Դուն ը- սես՝ չորս գիր ծով կ'ընես, Մարիամ...։

— Մեր ըսելովը ըլլա՛յ նէ, քուզո՛ւմ տէր աղբար — դժգոհեցաւ Սուրէնի մայ- րը. եւ դառնալով տիկին Բէպապճեանին, որ Աստղիկին հետ եկեր էր Սուրէնին՝ ողջերթ մաղթելու, հարցուց — Գարեգին էֆէնտին դուրս ելա՞ւ այսօր։

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

քին փոխառութեանց տոկոսները վճարուած ըլլալով, այլ եւս երկիրը չի կրնար, ըսաւ Պ. Վէնիզելոս, նոր տոկոսներու վճարման համար՝ գումարներ վերցնել Ազգային Դրամատան նիհար պահեստէն, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը աւելի առատաձեռն չգտնուի, քան Նիւթական յանձնախումբը»:

Պ. Վէնիզելոս յայտարարեց նաեւ.— Եթէ Լօզանի խորհրդաժողովը ցոյց տայ նոյն արդարութեան ոգին, զոր տեսանք Լահէյի մէջ, եւ եթէ աշխարհը մտնէ տնտեսական բնականոն վիճակի մէջ, կրնանք յուսալ թէ հինգ տարուան պայմանաժամ մը եւ երկրին հասոյթները թոյլ պիտի տան որ կանոնաւորենք փոխառութեանց հատուցման գործը: Հակառակ պարագային, կառավարութիւնը պիտի մերժէ միակողմեան լուծումները եւ պիտի դիմէ իրաւախոհութեան, վերահաստատելու համար, երկրին նիւթական կարողութիւնը:

Սուրիոյ ընտրութիւնները

ՊԷՅՐՈՒԹ, 31 մարտ.—Կատարեալ հանդարտութեան մէջ, առաջին կարգի ընտրութիւնները տեղի ունեցան Դամասկոսի եւ Համայի մէջ:

Դամասկոսի մէջ, քուէարկութեան չորս գրասենեակները չկրցան հաւաքել օրինական թիւը, որով քուէարկութիւնը պիտի շարունակուի վաղն ալ:

Գալով երկրորդ կարգի ընտրութեանց, տեղի պիտի ունենան ապրիլ 6ին, եւ կամ 9ին եթէ համեմատականի միայ:

Սուրիոյ օդանաւային արկածին շուրջ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցի մը մէջ կ՚ըսէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան Իրաք-Սուրիա սահմանագլուխի ճշդման յանձնախումբին նախագահին պնդ. Ռէնիէյի եւ իր երկու ընկերներուն օդանաւը գտնուեցաւ Ռութպայէն 150 քիլոմեդր դէպի արեւմուտք Թէլ-Ֆայիտի մօտերը:

Զոհերուն մարմինները փոխադրուեցան Պէյրութ:

Անգլեւիռլանտական վէճը

Իռլանտական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այն զրոյցները թէ անգլիական ծանուցագրին՝ դէմ իռլանտական պատասխանին ուշացման տեղի տուած են կառավարութեան ներքին անհամաձայնութիւնները:

Իռլանտական կառավարութիւնը իր ամբողջ կազմով համաձայն է հաւատարմութեան երդումը ջնջելու եւ տարեվճարները դադրեցնելու:

Լրտեսութիւն մը սահմանագլուխի վրայ

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը՝ արեւելեան սահմանագլուխին մօտերը ձերբակալեց երկու լրտեսներ, որոնք կը գործէին Գերմանիոյ հաշուոյն: Մէկը կին մըն է: Ոստիկանութիւնը՝ վերջերս քաղած էր կարգ մը տեղեկութիւններ՝ որոնք ոչ մէկ կասկած կը ձգէին այս երկուքին յաճախակի երթեւեկի նպատակին մասին:

Գերմանիոյ ընտրական պայքարը

Այս կիրակի կէսօրին, վերջ կը գտնէ Զատկի աւթիւ յայտարարուած զինադադարը, որ պարտադրուած էր քաղաքականկուսակցութեանց, նախագահ Հինտէնպուրկի հրովարտակով, եւ նոյն կէսօրին, նախագահական ընտրութեան պայքարը կը վերսկսի ուրեմն, կարելի սաստկութեամբ:

Միայն հանրապետականները՝ ի նպաստ Հինտէնպուրկի, նոյն օրուան համար, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ կազմակերպած են 10 հազար հրապարակային հաւաքոյթներ: Ասոնք, մտադրած են սաստկացնել իրենց պայքարը ընդդէմ Հիթլերի, մանաւանդ փոքր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, ուր ցեղապաշտ պետը ամէնէն շատ քուէ շահած է:

× Ներքին նախարարը զօրավար Կրէօնէր Հիթլերեան թերթերուն արգիլեց սովորականէն աւելի թուով տպագրութիւն, ինչպէս մտադրած էր Հիթլեր:

Ֆրանսական ընտրութիւնները

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ, հանրապետութեան նախագահին հաղորդեց թէ կառավարութիւնը մտադրած է, Խորհրդարանին կողմէ նիւթական օրէնքի քուէարկութենէն վերջ, յառաջիկայ ընտրութեանց թուականը նշանակել Մայիս 1ին եւ 8ին:

Պուլկարական միջադէպ մը

Սոֆիայի պուլկարական մամուլը յայտարարութիւնը հրատարակեց գաղթականի մը, որ կը հաւաստէ թէ Սերպերուն կողմէ իրեն գաղտնի պաշտօն տրուած էր սպաննել Ցարիպրոտի գաղթականներու ընկերութեան պատկանող երկու ղեկավարներ: Սպանութիւնը տեղի պիտի ունենար համաձայն Սոֆիայի սերպ զինուորական կցորդի ցուցմունքներուն:

Սոֆիայի սերպ դեսպանատունը հերքեց այս ամբաստանութիւնը, որ կ՚ըսէ, գրգռիչի մը գործն է: Հակառակ այս հերքումին, գաղթականին յայտարարութեանց հերքումը տեղի տուաւ մեծ գրգռութեան՝ ազգայնական ուսանողներուն մէջ, որոնք փորձեցին ցոյց մը կատարել սերպ դեսպանատան առջեւ: Բայց կառավարութեան կորովի միջոցները արգիլեցին ցոյցերը: Սերպ դեսպանատան եւ հիւպատոսարանի շրջակայքը առնուած են ոստիկանական հսկողութեան տակ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէին դասախօսական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.20ին: Կը դասախօսէ ընկեր Բենօ: Նիւթ՝ Սալամասի ճակատամարտը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոմպի Պատանեկան Միութեան ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Սահակ-Մեսրոպ Դպրոցարանին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը եռամսեայ խառն ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերներըվաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք, միութեան հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Café Décoususի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ խումբի անդամական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 3.30ին ընկ. Յովհ. Վարոյեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարզպետ եւ Կար տը Վիզի Անդրանիկ խումբերու բոլոր ընկերները վաղըկիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նախկին գրադարանին սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր-Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերները սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ հին անդամատետրերով:

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան 9 Ապրիլ, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը:

Մանրամասնութիւնները ժոտ օրէն:

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 rue Cambronne, մէթրօ Vaugirard. Զեկոյց Պ. Ռ. Բերբերեանի կողմէ: Նիւթ՝ «Կէօթէ եւ իր երկերը արտայայտուած հայ մտաւորական կեանքի մէջ»: Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 241 Rue J. J. Rousseau. Ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿՈՄԻՏԱՍ երկսեռ երգչախումբի ընտանեկան հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենայ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Մխիթարեանց սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor: Կը խօսի Պ. Եր. Անդրէասեան, «Հայ երգին դերը գաղութներու մէջ» նիւթի մասին: Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պար, եւայլն: Կը հրաւիրուի երկսեռ հասարակութիւնը:

Պ. ԳՐԻԳՈՐ Քէֆէկեան մեկնած ըլլալով Rouisillonէն (Isère) կը խնդրուի իրմէ եւ զինքը ճանչցողներէն իր նոր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Պօլ.— 50:
Տիկին X.— 700:
Նիս, Մ. Տ.— 35:
Մարսէյլ. Ս. Պ.— 35:
Մարսէյլ, Գործ.— 915:
Քրուա Ռուս, Օր. Ս. Փ.— 70:
Մարսէյլ, Վան.— 70:
Վարշաւիա, Ա. Ա.— 50:
Պուքրէշ, Ս. Ս.— 100:
Սէն Թ՚էթիէն, Գործ.— 392:
Հիրնա, Ժ. Գ.— 200:
Պրիւսէլ, Զար.— 50 մուտք:
Մէրքսէն, Մէնգ.— 100 պելժ:
Ֆուրկ, Ե. Պ.— 70:
Պօն, Ս. Ի.— 140:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ՚ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագանոյն ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին որ կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օնոսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Չեմ գիտեր թէ դուք ալ, օր մը պատահաբար, դիտա՞ծ էք կանանչ սեղանները, մի միայն կանաչ քառակուսին որու մէջտեղը գնդակը թեւէ թեւ կ՚երերայ գինով մարդու մը պէս եւ ուր քառանկիւն աչքերու մէջ սերմերու պէս կը թափին թուղթի կտորներու յորձանքներ, արծաթ ու ոսկի դրամներ զորս յետոյ քրուփիէին (1) տրմուղը կը հնձէ, մանգաղի մը պէս, հատու հարուածով մը եւ կամ կը հրէ, ինչպէս խուրձ մը, դէպի շահողը: Միակ բանը որ կը փոխուի այս հեռապատկերին մէջ՝ ձեռքերն են, պայծառ, յուզուած կամ կանաչ սեղանին շուրջը սպասող ձեռքերուն բազմութիւնը. բոլորն ալ դարանակալ դիտողի երեւոյթն ունին, զգեստի թեւի մը քարայրէն եղերքը, միշտ փոփոխուն, վայրի գազանի մը պէս ցատկելու պատրաստ, իւրաքանչիւրը իր ինքնայատուկ ձեւով ու գոյնով, ոմանք լերկ, ուրիշներ մատանիներով ու շառաչուն շղթաններով զինուած, ոմանք մազոտ վայրի կենդանիներու պէս, ուրիշներ ճկուն ու խոնաւ օձաձուկի մը պէս, բայց բոլորն ալ խուլ ճիգով մը պրկուած եւ անսահման անհամբերութիւնով մը թրթռուն:

Ամէն անգամ, ակամայ կը մտածէի ձիարշաւներու դաշտի մը, ուր մեկնումի պահուն, գերագրգռուած ձիերը դժուարաւ կը զսպուին որպէսզի որոշուած ժամէն առաջ չսլանան, ճիշդ նոյն ձեւով է որ խաղացողներուն ձեռքերը կը սարսռան, կը յուզուին ու կը ցցուին: Անոնք, իրենց սպասելու, բռնելու եւ կանգ առնելու եղանակով կը յայտնեն խաղացողին անհատականութիւնը, ճիրանաւոր՝ անոնք կը մատնեն անյագ մարդը, թոյլ՝ շռայլը. հանդարտ՝ հաշուագէտը, եւ դողդոջուն՝ յուսահատ մարդը: Այս կերպով հարիւրաւոր նկարագիրներ իրենք զիրենք կը մատնեն, շանթի արագութեամբ, այն շարժումով զոր կ՚ընեն դրամը առնելու համար, մէկը զայն ճմռթքելու ձեւով, ուրիշ մը ջղագրգռութեամբ զայն վատնելու եղանակով եւ կամ ուժաթափ խաղացող մը իր յոգնած ձեռքը զոցելու եւ դրամը սեղանին վրայ անփութօրէն զլորելու շարժումով:

Խաղը կը յայտնէ մարդը, հասարակ խօսք մըն է, գիտեմ, իսկ ես կ՚ըսեմ. անոր ձեռքը, խաղի ընթացքին, աւելի պայծառօրէն կը յայտնէ զայն: Վասնզի բոլոր անոնք կամ գրեթէ բոլոր անոնք որ բախտախաղ կ՚ընեն, քիչ ատենէն կը վարժուին զսպելու իրենց դէմքին արտայայտութիւնը. ճիշդ վերը, շապիկին օձիքին վրան, անոնք անայլայլութեան պաղ դիմակը կը կրեն. անոնք անհետանալու կը բռնադատեն ծալքերը որոնք կը կազմուին բերնին շուրջը, իրենց սեղմուած ակռաներուն ետեւը կը քշեն իրենց յուզումները, աչքերէն իսկ կը յափշտակեն իրենց մտահոգութեան ցոլացումը. անոնք դէմքի դնդերներուն ցայտունութիւնը կը մեղմացնեն արուեստական անտարբերութեան մը մէջ. որ կը ճգնի վայելչութեան երեւոյթն առնել: Բայց որովհետեւ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը ջղաձգաբար կը կեդրոնանայ իրենց անձին ամէնէն աւելի տեսանելիին, այսինքն իրենց դէմքը ծածկելու աշխատութեան մէջ, անոնք կը մոռնան ձեռքերը, կը մոռնան թէ կան մարդեր որոնք միայն այդ ձեռքերը կը դիտեն եւ անոնց շնորհիւ կը գուշակեն ինչ որ կը ճգնին ծածկել ժպտուն ծալքով շրթունքը եւ անտարբերութիւն կեղծողնայուածքները: Այո՛, ձեռքը անպատկառօրէն կը մատնէ խաղացողներուն գաղտնիքը, վասնզի կուգայ անխուսափելի պահը ուր բոլոր այս մատները, որոնք դժուարաւ զսպուած են, ու կարծես թէ կը քնանան, դուրս կը ցատքեն յանկարծ իրենց անհոգ անտարբերութենէն, այն վճռական րոպէին երբ բախտախաղին գնդակը կ՚իյնայ իր խոռոչին մէջ, երբ շահող թիւը կը պոռան, այն ատեն, այդ երկվայրկեանին, այս հարիւր կամ հինգ հարիւր ձեռքերէն իւրաքանչիւրը անզգալաբար շարժում մը կ՚ընէ, բոլորովին անձնական, բոլորովին անհատական, նախնական բնազդէն պարտադրուած: Եւ երբ մարդ վարժուած է դիտելու ձեռքերու այս տեսակ մը կրկէսը, ինծի պէս, ես որ պատրաստուած մըն եմ ամուսնոյս այս գիտին շնորհիւ, թատրոնէն կամ երաժշտութենէն աւելի խանդավառօրէն հետաքրքրաշարժ կը գտնէ այս բուռն եղանակը, միշտ փոփոխուն, միշտ անակնկալ, որով անդադար նոր խառնուածքներ կը դիմակազերծուին: Չեմ կրնար ձեզի մանրամասնօրէն ցոյց տալ թէ խաղի ընթացքին որքա՛ն հազարաւոր դիրքեր կան ձեռքերու մէջ, ոմանք վայրի անասուններ, թաւ ու կեռ մատներով որոնք դրամը կը յափշտակեն մամուկի մը ձեւով, ուրիշներ ջղուտ, դողդոջուն, տժգոյն եղունգներով, որոնք հազիւ կը համարձակին դրամին հպելու, ազնուական ու անարգ, կոպիտ, ու երկչոտ, ճարպիկ եւ, ինչպէս կ՚ըսեն կակազուն. բայց իւրաքանչիւրը ունի ըլլալու իր մասնաւոր ձեւը, վասնզի ձեռքերու այս զոյգերէն իւրաքանչիւրը տարբեր կեանք մը կ՚արտայայտէ, բացառութիւն են թիւով չորս կամ հինգ քրուփիէներու ձեռքերը: Ասոնք ճշմարիտ մեքենաներ են, իրենց առարկայական, մասնագիտական եւ կատարելապէս [...] ճշդութիւնով, եւ բոլորովին [...] ռակը առաջիններու խռով[...] կեանքին, անոնք կը գործեն [...] նակի մը (tourniquet) պողպա[...] շառաչուն ճիւղերուն պէս, [...] ու ձեւուած: Բայց ասոնք ալ [...] անտարբեր ձեռքերը իրենց [...] զարմանալի ազդեցութիւն մը [...] նեն այն հակապատկերով զոր [...] կազմեն իրեց անյագ ու կրք[...] րերուն հետ. անոնք կը կրեն [...] կարելի է այսպէս ըսել, [...] համազգեստ մը, ինչպէս [...] ները ապստամբած ժողովուրդ[...] ալեծուփ խռովութեան մէջ:

Աւելցուցէք ասոր այն անձն[...] հաճոյքը զոր կը զգաք, քանի [...] երեկոներէ ետքը, ընտելանալով [...] ձեռքերէն ոմանց բազմաթիւ [...] րութիւններուն եւ կիրքերուն: [...] օր պէտք էր անոնց մէջ շարու[...] նոր ծանօթութիւններ ունենալու [...] մար եւ կը դասաւորէի զանոնք [...] մարդկային էակներու պէս, [...] կրելիներու եւ հակակրելիներու [...]

(Շար.)

(1) Խաղատան այն պաշտօնեան որ հաստատութեան տնօրէնին հաշուոյն խաղը կը ղեկավարէ:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 3 ԱՊՐԻԼ 1932

3 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1844

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՁԱԿ ՀԱՄԱՐՁԱԿ...

Յաճախ առիթ ունեցած ենք մանաւոր գոհունակութեամբ արձանագրելու արդի աշխարհաբարին ուռճացումն ու զարգացումը, թէ քանակութեամբ եւ թէ՛ ձեւով: Ե՛ւ իբրեւ խորք եւ՛ իբրեւ շնորհ:

Ի՛նչ խօսք որ, կատարուած նուաճումներուն ամէնէն տիրական, կենդանի եւ հաստատուն ազդակն է օրագրութիւնը:

Այդպէ՛ս է եղած մասնաւորապէս 50-60 տարիէ ի վեր, երբ աշխարհաբարը սկսաւ հիւել լրագրական հնոցին մէջ: Ոչ միայն յօդուածներով, այլ եւ թերթօններու, նոյն իսկ առօրեայ լուրերու թարգմանութեամբ:

Նուազ դեր չկատարեց նաեւ Պոլսոյ Ազգ. Սահմանադրութիւնը, իր բառագիտութեամբ եւ յատկաբանութիւններով (terminologie): Նորանոր ակօսներ բացին Իզմիրի եւ Պոլսոյ թարգմանիչները, գնահատելի նախանձախնդրութիւն մը դնելով իւրաքանչիւր բառի, բացատրութեան ձեւի հարազատութեան եւ ճշդութեան համար:

Յետոյ, լեզուն աշխուժացաւ երբ գաւառն ալ — Երկիրը — ատենաբար իր աւիշը կաթեցուց պոլսական — քիչ մը քաղքենի կամ քաղքցի — «հայեվար»ին մէջ:

Առուգութեան շունչ մըն ալ հոսեցաւ Կովկասէն որ աւելի մօտ էր երկրին:

Ներարկումը կրնար աւելի բարերար ըլլալ, լեզուի ճոխացման տեսակէտով, եթէ մեր գրողները ուշադիր ըլլային իւրացնելու բարբառին ոգին եւ առանձնայատուկ առաւելութիւնները, փոխանակ փարակելու անոր օտարոտի եւ արհեստական, վտիտ բառակոյտէն:

Լեզուի զարգացման բնական հոլովոյթը — ինչպէս մեր ամբողջ կեանքը — խանգարուեցաւ 1914էն եւ մանաւանդ 1922էն յետոյ, երբ նետուեցանք ցամաքէ ցամաք: Երբ ցիրուցան եւ հողմավար բազմութիւններ իրար խառնուեցան, կազմելով անօրինակ թոհ ու բոհ մը:

Փախստական բազմութիւններու տեղաւորումը տեղի կ'ունենար ըստ բախտի: Նոր համախմբումներ կը կազմուէին այնպիսի այլազանութեամբ որ տեսնուած չէր մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ: Իզմիրցին իրեն դրկից կ'ունենար Վանեցին: Մարաշը իր դիմացը կը գտնէր Տրապիզոնը կամ Կարինը: Պոլսեցին իբրեւ դրացի կ'ողջունէր Տիգրանակերտցին: Հին թերթերու եւ հրատարակութիւններու կողքին, կ'երեւային նորեր, շարժման մէջ դնելով ամբարուած մտաւոր պաշարն ու լեզուն: Երեւան կուգային նոր ուժեր ու տարրեր:

Եւ այսօր, տասը տարի յետոյ, արդէն հասած ենք հանգրուանի մը, ուր կարելի է դատաստան կազմել:

×

Կանգ առնելով լեզուական ճակատին վրայ, եւ մասնաւորապէս աչքի առջեւ ունենալով մամուլը, կ'ուզէինք, կատարուած նուաճման հետ, արձանագրել նաեւ թերիները, — դանդաղութիւն, անհոգութիւն, մտքի ծուլութիւն կամ անգիտութիւն:

Թերեւս «մանրամասնութիւններով» ալ զբաղինք:

Բայց հոգ չէ: Ինչպէս առօրեայ կեանքին, լեզուի մէջ ալ պզտիկ, աննշան համարուած զանցառութիւնը աննշմարաբար կը դառնան սովորամոլութիւն: Օրէնք: Եւ ոչ միայն կ'աղճատեն ձեռքի տակ եղած տառերը, այլեւ կը վարակեն ուրիշները, աւելի թերուսները կամ յաւակնոտները:

Այսպէս, Պոլսոյ մէջ, հին ու նոր խմբագիրներ տակաւին կը շարունակեն թուրքերէնէ թարգմանութիւններ կատարել իսկ եւ իսկ թրքավարի: Կը կարծեն թէ, բառին դիմաց բառը դնելով եւ անխախտ պահելով շարադրութեան կարգը, թարգմանութիւնը կը դառնայ հայերէն:

Զօրս օրաթերթ ունի Պոլիսը, եւ չորսէն հազիւ մէկը քիչ մը նախանձախնդրութիւն կը ցուցնէ թուրքերէնը հայերէնի վերածելու՝ համաձայն մեր լեզուի կազմութեան եւ քերականութեան: Միշտ ալ տիպուած ես, որ եւ է լուր արտատպած ատեն, նորէն շարադրել ու հայերէնի վերածել: Այլապէս, ընթերցողը այնքան բան պիտի հասկնայ որքան եթէ բուն բնագիրը, թուրքերէնը կարդայ: Կամ խորհրդաւոր թերթ մը ձեռք առնէ:

Այս տգիտութեան կամ ծուլութեան յանցանքը աւելի կը ծանրանայ, երբ նկատի առնենք որ, այսօրուան թուրք մամուլն ու մտաւորականութիւնը նախ իրենք դժգոհ են հին թուրքերէնի շղթայաշար, մանուածապատ եւ տաղտկալի շարադրութենէն, եւ ջանքեր կը թափեն, կարելի եղածին չափ կարճ, յստակ եւ ամփոփ խմբագրելու որեւէ լուր կամ յօդուած:

Մենք ձեռքի տակ ունինք թուրքերէն թերթեր, որոնք պիտի կրնային մեծապէս օգտակար ըլլալ հայ խմբագիրներուն եւ թարգմանիչներուն, իբրեւ իրագիտական դաս:

Յանցանքը աւելի կը ծանրանայ նաեւ անոր համար որ, Պոլսոյ մէջ, այսօր իսկ, ունինք նախակրթարան եւ երկրորդական վարժարան, ուր կանոնաւորապէս կ'աւանդուի արդի աշխարհաբարը, առողջ եւ բնականոն կազմով: Ունինք նաեւ գրական սերունդ:

Ե՞րբ քիչ մը ճիգ թափելու պիտի վարժուին, վերջապէս, «լրագրութեան մունետիկները», թօթափելով իրենց թափթփած, թրքավարի, ճապաղ եւ բորբոս կապած հայկաբանութիւնը: Սա «կէլիշի կիւզէլ» ունակութիւնը...

Քիչ մը սէր, քիչ մը խնամք եւ յոգնութիւն, խմբագիրէն մինչեւ լրաբերը, — եւ շատ մը վրիպումներ պատմութեան կ'անցնին:

Արտասահմանի մեր պաշտօնակիցներն ալ, իրենց կարգին, պարտաւոր են անխնայ սրբագրել կամ նորէն թարգմանել այդ անճոռնի հայեվարը, փոխանակ ուրիրագործելու եւ տեւականացնելու զայն, երկիրէ երկիր, գաղութէ գաղութ փոխադրելով, իբրեւ արտածման նիւթ:

Պէտք է սանձել լեզուին հետ այսպէս արձակ համարձակ, անտարբերի խաղալու մոլութիւնը, սահմանափակելով անոր աւերները:

Մենք յիշեցինք մէկ երեւոյթ միայն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻՆ, Ո՞Վ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ

Խելք հասցնելու չելլենք պետական կարգադրութիւններու: Բայց կրնանք ամէն մէկ պատահարի պատճառ ու պատասխանատու փնտռել:

Այսպէս: Լսեցինք թէ նախկին «Մեր Ուղին»ի եւ այժմու «Դարբնոց»ի աշխատաւորները — գրաշարներ եւ մեքենավար — կառավարութենէն ստացած են ութ օր պայմանաժամ, երկրէն դուրս ելլելու:

Ու ցաւեցանք: Որովհետեւ, գիտենք թէ այդ համեստ ու յամառ աշխատաւորները՝ ոմանք կնոջ ու զաւկի տէր, զոհ կ'երթան ապրուստի բնական պահանջին: Հաց պիտի ճարեն ու կ'աշխատին ուր որ գործ գտնեն: Բայց կը զոհուին մանաւանդ՝ երբ խմբագիր կամ թերթի վարիչ՝ մութին մէջ ու վարագոյրի տակ գործող գարշելի, դիմակաւոր, անբարոյ եւ վատ ու վախկոտ արարածներու խլրդային ու աճպարարական դաւեթաճիութեան:

Այս մարդիկը որակելու համար, մարդ՝ Ջօլանեանի հայհոյելու տաղանդը պէտք է ունենայ...:

Խորհրդ. Հայաստանի իբր բարեկամ գործող, գրող ու խօսող այս վատերը՝ որոնք իրենց փրկութիւնը ապահոված ըլլալ կը թուին զանազան միջոցներով, (խոստովանելի՞ են արդեօք այդ միջոցները՝ իմացած ենք թէ մինչեւ իսկ զիրար կը լրտեսեն ու զիրար կը մատնեն առ որ անկ է...) չեն խղճահարիր վտանգին բերանը նետելու աշխատաւորներ, որոնց մարդկային ու կենսական մտահոգութիւնները, վրդովումն ու տառապանքը՝ արտաքսումի վտանգին առջեւ, անշուշտ այս պահուս՝ իրենց կը պատճառէ յեղափոխական... հրճուանք,

Պիղատոսի պէս քաշուած ու ձեռք լուացած են հիմա բուն պատասխանատուները, հանդարտ խղճով շարունակելու համար քսութեան ու գարշ գրգռութեան իրենց գործը:

Բայց ո՞վ է որ պիտի պաշտպանէ իրենց անմեղ զոհերը, հինգ հոգի, հինգ հայ, ոմանք կնոջ ու զաւկի տէր:

Եւ ո՞վ է որ հաշիւ պիտի պահանջէ այս ղեկավար խլուրդներէն:

Մ. Ե.

Իրլանտա կլոր սեղանին շուրջ

Իրլանտական կառավարութիւնը մինչեւ կէս գիշեր տեւող խորհրդակցութենէ մը վերջ, հետեւեալ գեկոյցը հրատարակեց.— Քննուեցաւ բրիտանական կառավարութեան ծանուցագիրը եւ իրլանտական պատասխանին գլխաւոր գիծերը որոշուեցան: Հրահանգներ տրուեցան անոր պատասխանին խմբագրութեան ձեւին մասին: Պատասխանը պիտի ենթարկուի կառավարութեան նոր մէկ խորհրդակցութեան՝ յառաջիկայ շաբթու»:

Հեռագրական գործակալութիւն մը կը յայտնէ թէ իրլանտական կառավարութիւնը մտադիր է առաջարկել Կլոր Սեղանի մը կազմութիւնը ուղղակի յարաբերութիւն հաստատելու համար Իրլանտայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն միջեւ եւ թոյլ տալու համար որ այդ կերպով, վիճաբանութեան դրուին յարուցուած հարցերը:

Ձիւն եւ անձրեւ Պաղեստինի մէջ

Թէհրանի եւ Մէշէտի հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները ընդհատուած ու խզուած են՝ բուռն փոթորիկներու հետեւանքով:

Բազմաթիւ վայրերու մէջ, ձիւնը 30 սանթիմեղը թանձրութեամբ խաւ կապած է: Կարգ մը վայրեր ողողուած են տեղատարափ անձրեւներէն, ենթարկուելով նիւթական մեծ կորուստներու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԿԸ ՇԱՀԻ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԸ

Սանասարեան խանի դատավարութիւնը վերջացաւ Մարտ 28ին, խանը միւթէվելլիին՝ այսինքն Հայոց Պատրիարքին վերադարձնելու որոշումով:

Քաղաքային երկրորդ դատարանի նախագահը հաղորդեց իր վճիռը ի ներկայութեան երկու կողմի փաստաբաններուն:

Վճռագիրը երկուստեք մէջ բերուած փաստարկութիւնները մանրամասնօրէն թուելէ վերջ, կ'եզրակացնէ.—

Նկատելով որ վագըֆին վագֆիյէով յիշատակուած միւթէվելլին գոյութիւն ունի եւ վագըֆին նպատակը յատկացուած է ոչ թէ վարժարանի հաստատութեան, այլ աղքատ ուսանողներու որոնց գոյութիւնը ակներեւ է, դատարանը կը վճռէ՝

1.— Միջամտութեան վերնալը (մուարէզէնին րէֆի): (Այս կերպով կուսակալութիւնը կը ստիպուի խանը միւթէվելլին դարձնել): 2.— Մինչեւ վճռաբեկ Ատեանին վերջնական վճիռը՝ խանին մատակարարութիւնը դատարանի կողմէ հաստատուած արդի դրութեան շարունակութիւնը: 3.— Դատական ծախքերուն եւ փաստաբանի վարձքերուն կուսակալութեան կողմէ հատուցումը:

Այսպէս ի նպաստ ազգին վերջ կը գտնէ դատ մը որ սկսած էր 1928 Հոկտեմբերին:

Նոր տրուած վճիռը կուսակալութեան փոխանորդներուն հաղորդուած է, որոնք 15 օրուան մէջ վճռաբեկին դիմելու իրաւունք ունին: Եթէ վճռաբեկը վճիռը հաստատէ, անոնք երկրորդ դիմում մը ընելու իրաւունք ունին. եւ եթէ այդ դիմումն ալ մերժուի վճռաբեկին կողմէ, այլ եւս վճիռը կատարեալ իրողութիւն կ'ըլլայ, եւ խանը կը յանձնուի միւթէվելլիին (Պատրիարք):

Արաբկիրի հայ բեկորները

Ասկէ առաջ գրած էինք թէ Արաբկիր մնացած հայ բեկորները հրաման ստացած են հեռանալու:

«Յուսաբեր» այս մասին կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնը, իր Մարտ 24ի թիւով.—

— Թուրք կառավարութիւնը հրամանագրած է, որ Արաբկիրի հայութիւնը անմիջապէս ձգէ երկիրը եւ դուրս գայ Թրքական հողէն:

Ժողովուրդի աղաչանքներուն անսալով, իշխանութիւնը արտագաղթի պայմանաժամը երկարաձգած է 30 օր:

Բռնագաղթի հրամանին ենթականերուն անշարժ գոյքը բռնագրաւուած է կառավարութեան կողմէ:

Դանուբեան գործակցութիւնը

Չորս պետութեանց ժողովը

Լոնտոնի լուրերուն համաձայն, թէեւ որոշ թուական մը չէ ճշդուած չորս պետութեանց ժողովին համար, սակայն, հաւանական կը նկատուի որ տեղի ունենայ յառաջիկայ չորեքշաբթի օր:

Նոյն օրը, Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ զբաղած ըլլալով Փարիզի մէջ, Ֆրանսան պիտի ներկայացնէ ելմտական նախարարը Պ. Ֆլանտէն:

Դանուբեան հարցին մասին, պետութեանց դերերը կարելի է ամփոփել հետեւեալ կերպով.—

Ֆրանսա կ'ուզէ օժանդակել դանուբեան պետութեանց, պայմանաւ որ անոնց տրամադրուած գումարներու գործածման համար լուրջ երաշխիքներ առնուին: Նախաձեռնողն եղած է Ֆրանսա հետեւեալ նկատումներով. 1) Թոյլ տալ դանուբեան երկիրներուն որ ամրացնեն իրենց դրամը, վերականգնեն իրենց վարկը եւ տնտեսութիւնը: 2) Թոյլ տալ որ այս կերպով, այդ երկիրները կարենան ապրիլ իրենց բնական հարստութիւններով առանց արտաքին քաղաքական ճնշումներու, որոնք վտանգեն անոնց անկախութիւնը: 3) Այս կերպով նպաստել նաեւ որ Եւրոպայի գործերը բացուին:

Անգլիա համակրանքով մօտեցաւ ֆրանսական այս ծրագրին, բայց որոշ վերապահումներով՝ անոր գործադրութեան մասին: Ելմտական այն շրջանակները որոնք կարեւոր գումարներ մտցուցած են Հունգարիա եւ Աւստրիա, համամիտ են որ այս երկու երկիրներուն օժանդակութիւն մը ըլլայ, որով անգլիական դրամագլուխը փրկուի: Սակայն նոյն փութկոտութիւնը ցոյց չեն տար Չեխօսլովաքիոյ, Սերպիոյ եւ Ռումանիոյ հանդէպ, որոնք կը մտնեն դանուբեան խմբակին մէջ: Անգլիական ճարտարարուեստները կ'ուզեն որ այս երկիրներուն տրուած ամէն վարկի փոխարէն՝ առեւտրական առաւելութիւններ ապահովուին անգլիական ճարտարարուեստին համար՝ տրուած դրամին համարժէք գումարով: Իսկ հանրային կարծիքը անտարբեր կը մնայ ծրագրին հանդէպ:

Իտալիա սկզբունքով համաձայն ծրագրին՝ կ'առարկէ Ֆրանսայի առաջարկած գործադրութեան եղանակներուն դէմ: Նախ, դէմ է որ դանուբեան երկիրները իրարու հետ համաձայնին ուղղակի նախընտրական փոխադարձ մաքսատուրքերու հիման վրայ, ինչ որ կը վնասէ Իտալիոյ շահերուն: Եւ յետոյ, կը վախնայ որ տնտեսական պատրուակով կը կազմուի քաղաքական խմբակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի ազդեցութեան տակ: Իսկ Գերմանիա տարբեր նկատումներով կը հետեւի Իտալիոյ ընթացքին: Դանուբեան հարցը կը նկատէ իր գլխաւոր շուկան, եւ չուզեր հրաժարիլ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքէն. հետեւաբար եւ իրաւունքը կը պահանջէ դանուբեան երկիրներուն հետ կնքելու մասնաւոր պայմանագրութիւններ՝ անոնց երկրագործական արտադրութեանց ներածման համար, ինչպէս արդէն կնքած է Ռումանիոյ, Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ հետ:

Անընդհատ փախուստ խորհրդային դրախտէն

Խորհրդային դրախտի պահապան հրեշտակները՝ գաղտնիք չէ թէ խատիւ արգիլած են մուտքը եւ ելքը: Եթէ պատահի որ, քանի մը խեղճերու թոյլ տրուի ներս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ «ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» ՄԸ

«Իզվէստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնական օրկանը, կը գրէ թէ Քարա-Քալփաքի ինքնավար շրջանը (Քազակիստան) պիտի վերածուի խորհրդային ինքնավար հանրապետութեան մը, մաս կազմելով Խ. Ս. Հ. Միութեան: Նոր հանրապետութեան խորհուրդներու առաջին ժողովը պիտի գումարուի մօտերս, կեդր. գործադիր կոմիտէ մը ընտրելու համար:

Փակում խորհրդարանի

Ֆրանսական ծերակոյտի եւ երեսփ. ժողովի միջեւ, բազմաթիւ օրերու եւ գիշերներու երթեւեկէ մը յետոյ, լրացաւ ելմտական օրէնքի քուէարկումը եւ նախորդ կէս գիշերին խորհրդարանական շրջանը վերջ գտաւ:

Ինչպէս հաղորդուած էր երէկ, խորհրդարանական յառաջիկայ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Մայիս 1ին եւ 8ին:

Ծերակոյտի նստաշրջանը պիտի վերաբացուի Յունիս 2ին:

Աղմկալից դասախօսութիւն մը

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան նախկին խորհրդականը, Բեսեդովսկի, որուն՝ դեսպանատունէն վիպային փախուստը դեռ չէ մոռցուած, նախորդ գիշեր դասախօսութիւն մը տուաւ Ռուսիոյ արդի կացութեան մասին, Միւզէ Սօսիալի մէջ:

Սրահը լեցուն էր: Բեսեդովսկի պատմականն ըրաւ խորհրդային վարչաձեւին, Լենինի մահէն եւ Տրոցկիի արտաքսումէն մինչեւ Ստալինի մենատիրութիւնը: Յիշեց թէ Ստալին կը շարունակէ Տրոցկիի գործը՝ հնգամեայ ծրագրի գործադրութեամբ, այն ծրագրին, որուն համար բոլշեւիկները կ'ըսեն թէ լուծումը կը կազմէ տնտեսական հարցին, բայց իրականին մէջ՝ Ստալինի համար արտաքին փրոփականտի միջոց մըն է միայն:

Բեսեդովսկիի դասախօսութիւնը բազմիցս եւ ուժգնօրէն ընդմիջուեցաւ կնոջ մը կողմէ, որ աւելի ուժով կը պոռար քան դասախօսը: Ներկաներէն ոմանք ուզեցին զայն դուրս նետել. ուրիշներ զայն պաշտպանեցին եւ այս իրարանցումին՝ ռուսերէն տպուած թռուցիկներ նետուեցան սրահին մէջ, ի պաշտպանութիւն բոլշեւիկեան դրախտավայրին:

Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ա

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿԷ

Ամերիկեան Երեսփ. ժողովը քուէարկեց սակարանական գործառնութեանց վրայ տուրք դնող օրինագիծը: Տուրքը որ նշանակուած է հարիւրին 0,25, կը կարծուի թէ 75 միլիոն տոլարի հասոյթ մը պիտի ապահովէ:

Էնկիւրիի գերման դեսպանը

Զինաթափութեան ժողովին գերման պատուիրակութեան անդամ Պ. Նատոլնի, որ Էնկիւրիի դեսպանն է, Ապրիլ 4ին պիտի հասնի Պերլին, ուր երկար տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ վարչապետ Պ. Պրիւնինկի հետ:

Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ Պ. Նատոլնի պիտի ձգէ Էնկիւրիի դեսպանութիւնը:

Սաստիկ ցուրտ Թուրքիոյ մէջ

Պալքաններէն եկող պաղ հոսանք մը այս պահուս կը սառեցնէ Թուրքիան: Քանի մը օրէ ի վեր Պոլսոյ մէջ ձիւն կը տեղայ եւ Անատոլուի զանազան վայրերը 35էն 18 աստիճան ցուրտ կ'ընէ:

Սեւ ծովն ալ փոթորկած է:

ՀՐԴԵՀ ՌՈՒՍ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻ ՄԻՋ.— Վարշաւիոյ մօտերը ռուսական գաղթակայանի մը մէջ հրդեհ ծագեցաւ: Կայանին մէջ ապաստանած էին Ռուսիայէն փախած 200 գաղթականներ: 70ի չափ գաղթականներ այրեցան:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

“ԾԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐ„ ՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գլուխն ուսին մօտ, ճակատը լուսին մօտ, շրթունքը շանթին մօտ: Արհեստ՝ գոհարավաճառ, ի՞նչու չըսենք գոհարատեղծ նորավէպի ու «Ծանօթ Դէմք»ի: Բնակարան՝ Մագթաղինացիներուն սիրտը:

Ե. Տէմիրճիպաշեան

Խ Մ Բ. —Շուտով լոյս կը տեսնէ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու մատենաշարին 6րդ հատորը, ժողովածու մը՝ Զօհրապի գրքէ դուրս մնացած քանի մը նորավէպերուն եւ «ծանօթ դէմքեր»ուն:

Այս առթիւ, եւ անոնց ընթերցումին տակ, մեր աշխատակիցը գրի է առած այս տողերը Յառաջի համար:

Գրիգոր Զօհրապ ճարտար նորավիպագիր մը չէր միայն: Անիկա նո՛յնքան վարպետ էր դիմաստուերներ գծելու մէջ: Գաղափարը անմոռանալի Արտաշէս Յարութիւնեանինն էր, որուն դիմաստուերները այդ սեռի գրականութեան մէջ լաւագոյն փորձերը պիտի մնան տակաւին մինչեւ այսօր: Ո՛չ Հրանդ Ասատուրի, ո՛չ Ա. Զօպանեանի եւ ոչ ալ ուրիշներու գրական դէմքերը ունին իրենց մէջ այն նրբութիւնը, արուեստը, խտութիւնն ու խորութիւնը, որոնք յատկանիշներն էին Արտաշէս Յարութիւնեանի դիմաստուերներուն:

Գրական այս սեռին մէջ առաջնութիւնը սակայն Զօհրապին կ'երթայ: Ա՛ն էր, որ մեր գրականութեան մէջ, առաջին անգամ, վրձինի վարպետ գիծերով, տուաւ Ծանօթ Դէմքերը:

Բառերու եւ գաղափարներու նկարիչն էր ան: Այս աննիւթական տարրերով կերտած պատկերներուն տակ կ'իյնային նաեւ ենթականերու հոգեկան գիծերն ալ, որոնք մեր մէջ, այսօր իսկ, տարիներ անցնելէն վերջ, հզօր զգայութիւններ կ'արթնցնեն:

Գրագէտը ժուժկալ էր իր բառերուն, գիծերուն ու գաղափարներուն մէջ: Այս հիմնական յատկանշին վրայ աւելցուցէք Զօհրապի լեզուին ճարտարութիւնը, որով կը յաջողէր հիմնական փաստերուն կառչիլ, թուղթին յանձնել վայրկեանին տպաւորութիւնը, եւ երեւան հանել, գրչի ճարպիկ շարժումներով, դիմագիծ մը, որ կը կենդանանայ, եթէ ծանօթ ես, աչքերուդ առջեւ, մարմին կ'առնէ, կը խօսի ու կը գործէ: Եթէ ծանօթ չես, կրկին պիտի խօսի քեզի, որովհետեւ՝ վարպետը հոն դրած է բոլոր այն տարրերը, որոնցմով կը դառնան անոնք կենդանի: Այդ տարրերուն մէջ կայ նաեւ հեգնութեան բաժինը:

Վարպետը կը ճանչնայ ոչ միայն մարդը, այլեւ հոգին բոլոր անոնց, որ իր ծանօթներու շարքին մէջ կ'իյնան: Կը ճանչնայ մանաւանդ հոգին, որ չիյնար տիրապետութեանը տակ մեր մարմնաւոր աչքին: Տեսակ մը պատկերասրահ է այս շարքը: Շատ քիչ անգամ գրիչը վրիպած է: Այդ վրէպը զգալի է հոն, ուր արուեստագէտը չէ կրցած ազատ թռիչք տալ իր բառերուն պերճախօսութեան, չէ ուզած մտնել ենթակային հոգիէն ներս ու կարդալ հոն յուզուող զգայութիւնները. չէ կրցած տրուած երկին ու գրուած խօսքին ընդմէջէն հասնիլ գրողին ներքին եսին: Բարեբախտաբար շատ քիչ են վրիպած այդ դիմաստուերները: Հոն՝ ուր արուեստագէտին հեգնութիւնը իր մարդին մէջն է, հոն՝ ուր ոչ մէկ պայմանադրական արգելք կը կաշկանդէ անոր գրչին ազատութիւնը եւ բառերուն ուժն ու արտայայտութեան անկեղծութիւնը, ուրիշ խօսքով, հոն՝ ուր վարպետը ճշմարտութեան թարգման կը հանդիսանայ, հոն՝ ստուերները կը խտանան, մարմինը կը գծագրուի եւ հոգին կը թեւածէ տողերուն մէջէն:

Զօհրապ չի սիրեր աւելորդ բառերը, նման այն նկարիչներուն, որոնք պարզ կտաւին վրայ, ներդաշնակութեան եւ համադրութեան հրաշքը կը ստեղծագործեն ընտրուած քանի մը գոյներով. նման երաժիշտին՝ որ մէկ լարի վրայ ընդունակ է երաժշտական գլուխ գործոց մը նուագելու, մեր մէջ թրթռացնելով գեղեցկութեան զգայնութիւնը. նման այն ճարտարապետին, որ քանի մը խորանարդներով անմահ կոթողը կը հրաշակերտէ մեր աչքերուն առջեւ, եւ վերջապէս նման այն բանաստեղծին, որուն երկնատուր շնորհը գիտէ քերթողութեան ծաղիկը փթթեցնել քանի մը սովորական բառերով:

Քանդակագործն է ան իր այս շարքին մէջ, որ դուրի մէկ հարուածով, կարծր քարին կուրծքին ստիպուած է զգայութիւն մը եւ նկարագրի ակօս մը քանդակել, որովհետեւ տրուած հարուածը դժուար է հոն սրբագրել փորձել:

Արուեստագէտի այս գիծը յատկանիշն էր անոր նորավէպերուն, երբ անպարփակ ու մեծ զգայութիւններ, որոնք մեր կեանքին մեծ ողբերգութիւնները կը կազմեն, քանի մը էջերու մէջ կը խտացնէր: Այս յատկանիշը աւելի մեծ չափով զգալի է դէմքերուն վրայ: Ասոնց մէջն ալ պերճախօս ճարտասանն է, որ բեմին վրայէն պիտի արտասանէ փրկութեան կամ ամբաստանութեան իր վճռական խօսքը: Ատոր համար, չի սիրեր ծեքծեքուն ձեւեր եւ շեշտակի կը նայի ենթականերուն եսին:

Եթէ լեզուով ու զգայութիւնով գեղարուեստագէտն է խօսողը, իր թռիչքով, մուրճի հարուածներով ու արագութեամբ հրապարակագիրն է: Կը խօսի այլաբանութեամբ ու պատկերներով. երեւան կը հանէ իր սիրած դէմքերուն առանձնայատկութիւնները. կը համակրի ամէնուն, նոյնիսկ այն ատեն, երբ կը ձեւէ ու կը հարթէ ծիծաղելի կարկառները ոմանց, ու կը հեգնէ: Բայց անոր հեգնութիւնը ուրիշ բան է: Անոր մէջ ենթակային մեծութիւնը, եւ նկարագրի ամուր եւ անջնջելի գիծերը կան: Անոր հարուածները կը կերտեն դասական արձանը, որ կը դիմանայ ժամանակին ու անոր մաշեցնող թալալումին: Շուարումի չի մատնուիր ամէն անգամ որ նոր դէմքի մը աշխատանքին պիտի լծուի: Նոյն եւ նման տարրերով, տարբեր դէմք, տարբեր նկարագիր կը ցուցնէ: Միշտ ջանացեր է զայն դարձնել ինքնատիպ, իրարմէ զանազանող երեւոյթով ու յատկութիւններով:

Այսօր ալ որ կը կարդանք զանոնք, քառասուն տարիներ վերջ, մեր զգացած հպարտութիւնը թեթեւ կը կշռէ ծանրութեանը քով անոնց խորութեան ու լրջութեան: Անկարելի է չի խանդավառուիլ անոնց արձակով, որ հոսուն է ներամ, կենդանի, ազնուական, պատկառելի, վեհաշուք եւ գեղարուեստական:

Արձակագիր Զօհրապ գիտուն է հոն՝ ու գիտնականի մը դէմքը կը կերտէ. հրապարակագիր՝ երբ հրապարակագրին փորձառութիւններով թրծուած ստուերը պիտի խտացնէ. արուեստագէտ՝ երբ գրագէտին ու բանաստեղծ՚ին հոգիին պատկերը պիտի վերակենդանացնէ, եւ հոգեպաշտ ու իմաստասէր՝ երբ անոր ճակտին կնճիռները պիտի հաշուէ:

Գրագէտը անտեղիտալի պահանջը կը զգայ ճանչնալու իր դէմքերը: Մօտիկ կ'ըլլէ անոնց սրտին զարկերուն. կը խանդավառուի անոնց մտքի իմաստութեամբ, կը հետեւի անոնց գործերուն ու շարժումներուն, ըլլան անոնք հանրային թէ անհատական մարզերուն մէջ, եւ այս կերպով կը ձեւէ ու կը չափէ մտաւորական ընտրանիի մը դիմաստուերները: Տասնեւիններորդ դարու վերջին քառորդին եւ քսաներորդի առաջին տասնամեակին մեր կեանքին մէջ գործելու կոչուած բոլոր ծանօթ դէմքերը կը մտնեն այդ նկարասրահին մէջ: Անկախ եւ ազատական մտաւորական գործիչին քով է կրօնքի ներկայացուցիչը, իմաստասէրին քով՝ բանաստեղծը, գիտունին քով՝ հրապարակագիրը:

«Խղճմտանքի Ձայներ»ու հեղինակին դէմքերը կատարեալ նկարներ են, շնորհիւ այն կապերուն, զորս պահեց ան ենթականերուն հետ: Անոնք ո՛չ միայն կը յատկանշեն մարդիկը, այլ նաեւ ժամանակը եւ միջավայրը, ուր անոնք գործեցին ու ապրեցան: Երեւակայութիւնը ո՛չ մէկ դեր կը խաղայ ասոնց մէջ: Իրական ու կենդանի դէմքերու վրայ է, որ կը պտտցնէ իր գրիչը:

Կարդալով այս էջերը, զինքը կը պատկերացնենք նստած գրասեղանի մը առջեւ, գրիչը ձեռքը, սենհակի մը անդորրութեան մէջ, որ իր աչքերուն կը բերէ սիրուած ու յարգուած անձնաւորութիւնները: Կը խօսի անոնց հետ ու կը վերապրի տխուր ու զուարթ պահերը իր կեանքին: Առանց ճիգի, սպիտակ թուղթին վրայ կը կենդանանան, իրենց գաղափարներով ու զգացումներով մարդիկ, որոնք, օր մը, կոչումն ու առաքելութիւնը ունեցան գործելու մեր իրականութեան մէջ: Առանց սրբագրութեան ու վերագնահատութեան, հոն են անոնք, քով քովի, արձանագործի մը աշխատասենեակին անկիւնները զբաղող եւ զանազան դիրքերով արձաններուն պէս:

Մտքի յստակատեսութիւնն ու լեզուի յստակութիւնը կը մնան հո՛ս ալ առաքինութիւններ, Զօհրապի գրականութեան յատուկ: Յատակ՝ իր խորութեանը մէջ, եւ խո՛ր իր յստակութեան ու պարզութեան մէջ: Իմացականութեան բաժինը տիրապետող է այս էջերուն մէջ այնպէս, ինչպէս զգացումները տիրապետող էին անոր նորավէպերուն մէջ: Յաճախ տրամաբանող, դատող, կշռող ու փաստաբանող է իմացականութեան այդ տարրը, որ միշտ կը միջամտէ, երբ անկէ դուրս ուրիշ զգայութիւններ անոր տեղը գրաւել կը փորձեն: Առաջինը միշտ կը յաղթանակէ, որովհետեւ ան կ'ընկերանայ համոզումին ու հաւատքին, հանդէպ իր գրչին տակ ինկող դէմքերուն: Երկու ուժեր, առանց որոնց գրագէտը անզօր պիտի գտնուէր գծելու իր սիրած դիմաստուերները:

Զօհրապ տեսանող է նաեւ այս էջերուն մէջ: Ոչ միայն մարդոց ներկան ու անցեալը իր խուզարկումներուն առարկայ կը դառնան, այլեւ յաճախ, անոնց ապագան կը գուշակուի յայտնատեսութեամբ: Խաղի թուղթերուն կամ զանազան առարկաներուն իրարու հետ ունեցած պայմանադրական յարաբերութենէն չէ որ կը քաղէ ան իր գուշակութեան նիւթերը, այլ՝ ուրիշներուն համար խուսափուկ, աննշան եւ անտեսանելի թուող վիճակներով, կեանքի հանելուկներով ու ապրուած գործերով է, որ «Կեանքը ինչպէս որ է»ի հեղինակը կը կանգնէ մարդիկը այնպէս ինչպէս որ են:

Ամէնուն համար համադրական, խտացած ու արտայայտիչ գաղափար մը ունի: Զօհրապի համար Բիւզանդ Քէչեանը տրամաբանութեան թանձրացեալ զանգուածն է. Եղիա Տէմիրճիպաշեանը՝ աշխարհաբարի Նարեկացին, Յակոբ Գուրգէնը՝ գրաբարի յայտնի ախոյեանը. Սիպիլը՝ որ հոգիին հետ կը զբաղի, երբեք մարմինին. Արփիար Արփիարեան՝ կիսաւարտ քահանան, գրչի մարդը, որու սրտին մէջ բանաստեղծութեան պատրանքի թաքուն գանձեր կան. Տոքթ. Գաբրիէլ Սեւեան՝ (որուն վերնագիր դրուած է Անծանօթ դէմքեր փոխանակ Ծանօթ դէմքերու, Զօհրապի յատուկ սրամտութեամբ ու հեգնութեամբ) խանձարուրին մէջ մոռցուած ու հոն ծերացած երախան. Թովմաս Թէրզեան՝ քերթող մը եւ ուսուցիչ մը, գրականութիւնը սիրող մը եւ սիրցնող մը. Օգսէն Խօճասարեան՝ (որ Մոռցուած դէմքեր յատկանշական վերնագրին տակ գրի առնուած է) Սամաթիացի հրապարակագիրն է, որ մեծ գրագէտ մը չէր, բայց կրցաւ մեծ խմբագրապետ մը ըլլալ. Յովսէփ Նուսուֆեան՝ չափական եւ բնական գիտութեանց մեծ վարպետը. Գեր. Օրմանեան՝ մեր եպիսկոպոսներուն երիտասարդը, եւ մեր երիտասարդներու եպիսկոպոսը, Տոքթ. Տաղաւարեան՝ աշխոյժի ու կորովի մարմնացում մը, հազուագիւտ մարդ մը, որ իր ուսումը միմիայն փող դիզելու սահմանած չէ. Յարութիւն Մրմրեան՝ գրաբարին՝ այդ պառաւած ցնծուհիին սէրովը կորսուած հոգիներուն մէջ՝ ատենին դարձի եկող մը. Հրանդ Ասատուր՝ մեր աշխարհաբարին դայեակը եւ ստնտուն. Ռէթէոս Պէրպէրեան՝ մեր ազգին կրթութեան հսկայ վաստակաւորը. Յովհաննէս Նուրեան՝ մեր հասարակութեան մէջ պահպանողական ոգին իսկ, Կարապետ Գաբագաշ՝ ոսկիի երազներու մարդը:

Գործի՞քը, որով գրի առնուեցան բառերով կազմուած իր դէմքերը. ինչպէս ինքը պիտի ըսէր, — Արեւի չափ պայծառ, բիւրեղի պէս ջինջ ու անոր պէս երփներանգ լեզու մը, որ յիսուն տարի առաջ գոյութիւն չունէր, եւ զոր մեզի կը ձգէր իբրեւ աւանդ մը: Գրագէտին երկրորդ գրական հանդրուանին սակայն, 1908ի անպատասխանատու օրերուն, որ շատ մը կողմերով այսօրը կը յիշեցնէ, խօսքը նորերուն ուղղելով դառնութեամբ պիտի գրէր «Լոյս»ին մէջ.

— «Ստուերամած ու խաւարտչին բան մը ըրին զայն հիմա, (լեզուն) ափսո՛ս, նոյնիսկ ուղիղ քերականութեան մը կանոններուն յարգանքը վտարեցին անկէ: Եւ ոչ թէ անոր համար, որ այս ստորնացումը գրական դառնութիւն մըն է, այլ պարզապէս, որովհետեւ գաղափարի եւ իմաստի չգոյութենէ, մանուածապատ ձեւերու եւ վերջակէտներու հետ անհաշտ պարբերաթերթերու ապաւինեցան: Ֆիզիքի մէջ կ'ըսեն թէ Բնութիւնը պարապութենէ կը զարհուրի. գրականութեան մէջ՝ դատարկութիւնը շատ աւելի զարհուրելի է ընթերցողներուն համար:»

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

Քանդակագործը

Գիշեր մը, ան փափաքը ունեցաւ «Վայրկեանի գոհունակութիւնը» անունով արձան մը կերտելու:

Ու ոտքի տակ առաւ աշխարհը՝ անագապղինձ գտնելու համար, քանի որ միայն անով կրնար կերտել արձանը:

Եւ սակայն աշխարհի բոլոր անագապղինձները սպառած էին, ու ան իր «Յաւիտենական հոգ» արձանէն զատ որ եւ է անագապղինձ չի կրցաւ գտնել:

Այդ արձանը ան շինած էր իր ձեռքերով ու զետեղած՝ իր ամէնէն շատ սիրած բանին՝ գերեզմանին վրայ, իբրեւ խորհրդանշան մարդկային յաւիտենական սիրոյն եւ իբրեւ արտայայտութիւն մարդկային մտահոգութեան, որ երբեք չի դադրիր գոյութիւն ունենալէ:

Ու ամբողջ աշխարհի մէջ այդ արձանէն զատ անագապղինձ չկար:

Ան առաւ արձանը, զոր ինք շինած էր, եւ դրաւ կրակին բռնուած ափսէի մը մէջ:

Եւ, այսպէս, «Յաւիտենական հոգ» արձանէն կերտեց «Վայրկեանի Գոհունակութիւնը» արձանը:

Աշակերտը

Երբ Նարկիս (1) մեռաւ, անոր ուրախութեան լիճը, աման մը անուշ ջուրը, փոխուեցաւ աման մը դառն արցունքներու:

Յաւերժահարսերը լալագին մտան անտառ, երգելու եւ հանդարտեցնելու համար լիճը:

Երբ տեսան, որ լիճը՝ աման մը անուշ ջուրի վիճակէն վերածուած է աման մը դառն արցունքի, հանեցին իրենց մազերուն կանանչ ժապաւէնները, եւ լացին ու ըսին.

— Մենք չենք զարմանար որ դուն այդքան վշտահար ես Նարկիսին համար, որ չափազա՛նց գեղեցիկ էր:

— Գեղեցի՞կ էր Նարկիսը, — գոչեց լիճը:

— Քեզմէ աւելի լաւ ո՞վ կրնայ գիտնալ անոր գեղեցիկ ըլլալը — պատասխանեցին յաւերժահարսերը, — ան միշտ մեզի հետ կ'ըլլար, բայց կ'այցելէր քեզի եւս, հանգչելու համար քու եզերքդ ու նայելու համար քու մէջդ, որպէսզի քու ջուրերուդ ցոլացումին մէջ իր գեղեցկութիւնը տեսնէ:

Այն ատեն լիճը պատասխանեց.

— Իսկ ես Նարկիսը կը սիրէի երբ կը հանգչէր եզերքս ու իմ մէջ կը դիտէր ինքզինքը, որովհետեւ ես իր աչքերուն ցոլացումին մէջ միշտ կը տեսնէի իմ գեղեցկութիւնս:

(1) Գեղադէմ երիտասարդ մը, որ իր դէմքին սիրահարեցաւ՝ նայելով լիճին մէջ: Տառապանքէն մեռաւ եւ ծաղիկի վերածուեցաւ:

Փրկիչը

Գիշեր էր, ու ան՝ առանձին: Հեռուն տեսաւ քաղաքին պատկերը: Հոն կ'ուղղուէր ինք:

Երբ անոր մօտեցաւ, լսեց ուրախութեան ոտնաձայները եւ խնդուքներու եւ փողերու արձագանգները: Ան բախեց դուռը, ու դրանիկը բացաւ: Ու ան տեսաւ տուն մը, որ մարմարեայ էր, եւ որուն առջեւ կային մարմարեայ սիւներ, իսկ անոնց վերեւ՝ ծաղկեպսակներ: Ներսն ու դուրսը կը բոցավառէին մայրիի ջահեր:

Ան մտաւ այդ տունը: Անցնելէ վերջ յասմիկներով լեցուած սրահէ մը, մտաւ տօնականօրէն զարդարուած սենեակ մը, ուր, ծիրանեգոյն անկողնի մը վրայ տեսաւ այր մը, որուն մազերը գեղազարդուած էին կարմիր վարդերով ու շրթները՝ բոսորած՝ գինիէն:

Ան մօտեցաւ, դպաւ անոր ուսին ու ըսաւ.

— Ինչո՞ւ այսպէս կ'ապրիս:

Երիտասարդը դարձուց գլուխը, ճանչցաւ զայն, ու պատասխանեց անոր,

— Ես կոյր էի ու դուն ինծի վերադարձուցիր տեսողութիւնս: Ուրիշ ի՞նչ բանի պէտք է նայիմ:

Թողուց երիտասարդը եւ ելաւ փողոց: Քիչ վերջ, նշմարեց կին մը, որուն դէմքն ու հագուստները զունազեղ էին, իսկ ոտքերը զարդարուած մարգարիտներով:

Անոր կը հետեւէր երիտասարդ մը՝ դանդաղօրէն եւ որսորդի մը զգուշութեամբ: Երիտասարդին հագուստը եւս գունազեղ էր:

Կնոջը ակնարկը, սակայն, ունէր աստուածութեան շնորհալի արտայայտութիւնը, իսկ երիտասարդին աչքերը կիրքէն կը բոցավառէին:

Ան արագօրէն անցաւ, դպաւ երիտասարդին ձեռքին եւ ըսաւ անոր.

— Ինչո՞ւ այդքան կրակոտ կը նայիս այս կնոջ:

Երիտասարդը դարձուց գլուխը. ճանչցաւ զայն ու պատասխանեց.

— Կոյր էի ու դուն ինծի վերադարձուցիր իմ տեսողութիւնս: Ուրիշ ի՞նչ բանի պէտք է նայիմ:

Ան աւելի առաջ անցաւ, դպաւ կնոջը գունազեղ հագուստին ու ըսաւ.

— Մեղքի ճամբէն աւելի լաւ ճամբայ մը չկա՞յ:

Կինը դարձուց գլուխը, ճանչցաւ զայն ու ըսաւ անոր.

— Բայց, դուն ներեցիր իմ մեղքերս. իսկ մեղքի ճամբան ամէնէն հաճոյալի ճամբան է:

Այն ատեն, ան թողուց քաղաքը. երբ դուրս էր ելած անկէ, նշմարեց երիտասարդ մը, որ նստած էր ճամբուն վրայ ու կ'արտասուէր:

Ան մօտեցաւ երիտասարդին, դպաւ անոր մազերուն կախ ինկած պարոյրներուն, ու ըսաւ.

— Ինչո՞ւ կ'արտասուես:

Երիտասարդը ճանչցաւ զայն եւ պատասխանեց.

— Ես մեռած էի ու դուն մահուան քունէն արթնցուցիր զիս: Արտասուելէ զատ ի՞նչ պէտք է ընեմ:

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

Թարգմ. Սօսեաց Տղան

ԼԻՆՏՊԵՐԿ ԻՆՔՆ ԻՍԿ ՓԱԽՑՈՒՑԵՐ Է... ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

Լուրը Ամերիկայէն կուգայ եւ հետեւաբար զարմանալու ոչինչ կայ: Մէկ ամիս է որ աշխարհ եւ Ամերիկայի ոստիկանութիւնն ու մաքսանենգները կը զբաղին տղեկին առեւանգումով եւ դեռ քայլ մը չէ առնուած. քանի որ տղան չէ գտնուած, պիտի ըսենք:

Ու երեւակայութիւնը այս անյաջողութեան առջեւ, իրաւունք ունի ենթադրութիւններ ընելու: Եւ ենթադրութիւնը Ամերիկայի մէջ յարգի է տոլարին չափ, պայմանաւ որ յանդուգն ըլլայ:

Ուրեմն, անգիր վիպասանները կ'ենթադրեն թէ Լինտպէրկ ինքն իսկ փախցուցեր իր զաւակը: Որովհետեւ, բացի իր տան պատուհանին կռթնած սանդուղէ մը՝ ո՛չ մէկ փաստ կայ թէ առեւանգումը դուրսէն կատարուած է: Յետոյ, սանդուղը այնքան թեթեւ է եղեր, որ չի կրնար եղեր հասուն մարդու մը՝ եւ այն ալ տղեկի մը հետ — ծանրութեան տոկալ:

Ուրիշ պարագայ մըն ալ: Տղեկին սենեակին պատուհանը այնքան նեղ է եղեր, որ միջակ գիրութեամբ մէկը անկէց չի կրնար եղեր անցնիլ: Ուրեմն, առեւանգում չկայ եղեր. այլ տան բնակիչներուն կողմէ իսկ կազմակերպուած կեղծ առեւանգում մը:

Ինչո՞ւ բայց: Եւ ահա պատճառը: 1930ին, տղեկին ծնունդէն քիչ առաջ, Լինտպէրկ իր յղի կնոջ հետ օդանաւով կատարեց ճամբորդութիւն մը որ գէշ վերջացաւ: Օդանաւը անկում մը ունեցաւ եւ այդ անկումէն յղի տիկինը չվնասուեցա՞ւ արդեօք: Եւ այս գէշ պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Տէր եւ Տիկին Լինտպէրկ առանց որեւէ մէկուն ոչինչ ըսելու որդեգրեցին տղեկ մը՝ բուն ծնողքին յանձնարարելով խիստ գաղտնապահութիւն:

Տիկին Լինտպէրկ այս օրերս տղայ մը պիտի ունենայ. այս անգամ իր իսկ տղան: Ինչո՞ւ ուրեմն այլեւս պահել տղեկ մը, որ հարազատ չէ եւ իրաւունք չունի Լինտպէրկի ծնողական սէրը վայելելու:

Ուրեմն, կը կեղծեն առեւանգում մը եւ տղեկը կը յանձնեն իր բուն ծնողքին:

Այս է պատմութիւնը որ կը շրջի Ամերիկայի մէջ:

Հաւատացէք եթէ կ'ուզէք: Ամերիկայէն կուգայ:

ԹԱՌ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՀԷՔԵԱԹ

Նուէր՝ հայրենակից Ած...

Ջրանոյշ մ'անոյշ
Տրտում նուագեց՝
Ակը աղբիւրին
Երգ մը տրտմանոյշ,
Անտառն արտասուեց
Ջերթ հարս մը յղի
Ու ջուրին տակէն
Մարդ մ'ելաւ քարի...:

— Ջրանոյշ անոյշ,
Երգովդ ինչո՞ւ
Անտառն այս աղու
Խռովք հագցուցիր,
Երազ կայ այնտեղ,
Ծառերու խորքին,
Մոխի՛ր կը դառնայ՝
Կրակէն երգիդ՝
Երազի տղուն՝
Երազը կրկին...

Ան՝ ատելահար,
Աշխարհի սէրին
Թքաւ, նզովեց,
Եւ եկաւ հանգչիլ
Անտառի խորքին...

Անտառը Աստուած
Հաչակեց տղուն,
Եւ խաղաղութիւն,
Եւ խոր լռութիւն...
— Ջրանոյշ անոյշ,
Երգդ թախծանոյշ
Դա՛ղրեցուր արագ
Եւ նայէ լոյսին
Որ կ'իջնէ բարակ,
Շուտ ըրէ, արագ,
Կտուց մ'այդ լոյսէն,
Կաթիլ մ'աղբիւրէն՝
Քնարիդ քսէ՛...

Ջրանոյշն անոյշ
Իբրեւ միգանոյշ,
Անտառի լոյսէն
Պոկեց ծուպ մ'արագ,
Շիթ մը աղբիւրէն
Տարաւ աչքերուն
Եւ Տէ՛ր իմ Աստուած,
Ի՞նչ տեսնէ հեռուն,
Մանչն ատելահար՝
Ագռաւ մը բերաւ՝
Եւ թաղեց հողին...
Եւ յետոյ, կրկին
(Հրա՛շք անմեկին)
Մանչն ատելահար,
Խորքէն արգանդին
Ջէն զրահ հագած՝
Վրէժի մ'համար՝
Աշխարհ կը սուրար...

[illegible]

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Մըտքիս հըսկայ
Ճամբուն վըրայ,
Տողանցք մը կայ
Անվերապահ:

Իմ անցեալին
Լոյսին, մութին,
Ապագային,
Արշալոյսին:

Արցունք, ծիծաղ
Հոն անյապաղ
Միաշաղախ
Կ'ըլլան յաճախ:

Երբեմն խըտղուն
Երազներուն
Լոյս թեւերուն
Եղեր եմ քուն:

Երբեմն, աւա՛ղ,
Կեանքըս խաղաղ
Եղեր է խաղ
Մութին ճիւաղ:

Երբեմն յոյսի
Ծառը ոսկի
Փոթորիկի
Եղաւ գերի:

Ու երբեմն ալ
Մութը անհալ
Կըրցաւ լուսնալ
Արեգնանալ:

Ու ապագան
Մեծ հաժր արքան
Դեռ կը կոփէ
Անըրջանքէ
Պալասներուս
Գահը սընդուս:

Պատկեր

Քաղցր է աչքերու հովուերգ...
թիւնը, սրտերու դաշտին վրայ...
լռութիւնը սրինգն է անոր. ...
ծուխները ոստոստուն ճերմակ ...
ներու պէս տեսարանին խաղաղ...
լոյսերն են կարծես...:

Ո՞վ չպիտի ուզէ հովիւին եւ ...
ուհիին դերը տանիլ այնտեղ...:

ՆԱՋԵՆԻ

ԹԱՏՐՈՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ «ՕԹԵԼԼՕ»Ն

Անծանօթներ չէին երկուքն ալ։ Աշխարհի բոլոր բեմերուն վրայ «Օթելլօ»ն իր տառապանքի եւ զայրոյթի աղաղակները նետած է ամէն ազգերու լեզուներով։ Տիպարը նուիրագործուած է բեմի հսկաներէն, եւ [illegible] վերակենդանացնելու ձեռնարկը կը մնայ, եւ պիտի մնայ դժուարամատչելի, եւ անկասկածելի որոգայթներով ցանցնուած։

Անսահման ու բոլորանուէր սէրէն մեկնելով մինչեւ ատելութիւն, նախանձի եւ արիւնի հանգրուանին հասնող— եւ այդ շատ կարճ ժամանակի մէջ— այդ հոգին, այդ «գանկին մէջ փոթորիկ»ին աստիճանաւորումները վարպետօրէն դասաւորելու, եւ բացատրելի դարձնելու համար, անպայման պէտք է ունենալ սովորականէն բարձր հոգեկննական կարողութիւն, եւ վերարտադրելու տաղանդ։

Վ. Փափազեանի մարմնացուցած «Օթելլօ»ն կրցաւ ըլլալ այդ բոլորին խտացումը, պիրկ, ջղուտ, կատաղի եւ կրքոտ խաղի մը մէջ։

Այստեղ սակայն կը բացուի անկասկածելի որոգայթներէն մէկը— չափազանցութեան փոսը։

Խաղը արուեստագէտէն կը պահանջէ՝ որ ան իր ջիղերուն եւ արտայայտական շարժումներուն վրայ ունենայ բանակալական կարողութիւն, զսպողական անսայթաքելի ուժ, հոգեւին ապրուած խաղին անխուսափելի խոյանքներու միջոցին, աչքէ չկորսնցնելու համար աստիճանաչափին սլաքը։

Այդ մեծ անպատեհութիւնը անշուշտ կը պատահի միայն մեծ արուեստագէտներուն, միայն անոնց, որոնք իրենց դերը կ'ապրին բեմին վրայ, եւ ոչ թէ կը կարդան։

Բայց, որուն շատ տրուեցաւ, անկէ շատ պիտի պահանջուի։ Պ. Վ. Փափազեանին շատ տրուած է բնութեան կողմէ։

Ան ունի բարեձեւ կազմ եւ արտայայտիչ դէմք ու աչքեր։ Իր դիմախաղերը հարուստ եղան եւ խորապէս նուրբ, մանաւանդ համեմատաբար հանդարտ պահերուն, հեգնանքի եւ խոկումի բոպէներուն։

Բայց ներքին փոթորիկը արտայայտող շարժումները երբեմն թուեցան չափազանցութեան փոսին մօտենալ, տիպարին պատկառազդու հմայքէն փրցնելով մասնիկ մը— գուցէ աննկատելի շատերուն— եւ որ պատճառ մը ըլլալու չէ՝ որ արուեստին սիրոյն համար իսկ նկատի չառնէ ինքը՝ արուեստագէտը։

Եակօի վրայ յարձակումի եւ խեղդելու փորձի տեսարանը զրկուեցաւ սարսափազդու հմայքէն, տրուած ըլլալով mise en scèneի նոր եւ անտեղի ըմբռնումը, եւ կատարուելով շատ բարձր սեղանի մը վրայ։

Տարիներ առաջ, առիթը ունեցայ տեսնելու Շան դ'Էլիզէի թատրոնին մէջ— համեմատութիւնը վարկաբեկող չըլլար կարծեմ,— աշխարհահռչակ Մաքքօնին, միեւնոյն դերին մէջ։

Արուեստի եւ վերարտադրութեան տեսակէտէն, կարելի կը գտնեմ ներդաշնակ զուգահեռականներ գտնել մեծ վարպետին եւ մեր վարպետին միջեւ։ Բայց Մաքքօնիի Օթելլօն եղաւ աւելի ինքնամփոփ, ներուժ, ինքն իր մէջ այրող, հազուադէպ արտաքին ուժեղ շարժումներով։

Մաւրին եռացող կիրքը ամէն տեղ կը սանձուէր վենետիկեան քաղաքակրթութեան կնիքը խորապէս կրող զօրավարին ամէնի կամքին ուժով։ Եւ այսպէս գեղեցիկ էր։

Աւելի գնցող. խորունկէն։

Պ. Փափազեան անշուշտ բացառիկ կարողութիւն մըն է ոչ միայն մեր, այլեւ միջազգային թատրոնին համար եւ իրաւունք ունինք հպարտանալու իրմով։

Ցաւալի էր որ տքնաջան փորձերու եւ յոգնութեան պատճառով, անցեալ գիշեր արուեստագէտը չունեցաւ իր ձայնին ամբողջական կարողութիւնը եւ հնչականութիւնը։

Mutualitéի հսկայ սրահը լեցուն էր հոծ ոգեւորուած հասարակութեամբ մը, որոնցմէ շատերը շատ հեռուներէն եկած էին հայ մեծ արուեստագէտը ծափահարելու։ Խանդավառ «կեցցէ՛»ներ չեշտեցին երրորդ արարուածին վերջաւորութեան, խաղին ամենայաջող մասը անշուշտ, բեմ հրաւիրելով քանիցս տաղանդաւոր դերասանը։

Տեղին է նկատել սակայն, որ այստեղ, փարիզեան բեմերու վրայ —ինչպէս եւ հայկականին— սովորութիւն է հասարակութեան առջեւ գալ եւ խոնարհիլ խաղին գլխաւոր դերակատարներուն ամբողջութեամբ մանաւանդ կին հերոսուհիներով, ո՛չ թէ առանձին։

Սա եւ՛ սիրուն է, եւ՛ ընկերական։

Բացառիկ գնահատանքով մը պէտք է նշանակել Օր. Անահիտ կատարած զովելի եւ դժուարին ճիգը, մարմնացնելու համար տաղանդաւոր արուեստագէտին քովը՝ Տէզտէմոնայի ծանր եւ պատասխանատու դերը։ Անշուշտ վարպետին երկար ցուցմունքները իրենց դերը ունէին այդ յաջողութեան մէջ, բայց շնորհալի դերասանուհին — որ առաջին անգամ ըլլալով այդքան պատասխանատու պայմաններու մէջ կը խաղար — կրցաւ ցուցադրել հասկացողութեան եւ վերարտադրութեան, ապրումի յաջող պահեր։

Նոյնը կարելի է ըսել Տիկին Ա. Տէրունի մասին, որ Օմիլիայի փոքր դերին մէջ եղաւ գիտակից եւ փորձառու ուժը՝ անհրաժեշտ կատարեալ ամբողջութեան մը։

Պ. Գմբէթեանի «Եակօ»ն կատարեալ եղաւ։ Մեր երիտասարդ դերասանը որոշ տիպարներու կազմաւորութեան, մարմնացումի եւ զանոնք ըմբռնելու կարողութեան տեսակէտէն գնահատելի օրինակներ տուած է արդէն փարիզահայ բեմի վրայ։

Անցեալ գիշերուան Եակօն իր յաջողութիւններուն վրայ կ'աւելցնէ նոր եւ շատ գնահատելի վերարտադրութիւն մը։

Ինչո՞ւ, սակայն, անպայման սեւ հագցնել Եակօին, մանկական մտադրութեամբ մը չեշտելու համար անոր սեւ հոգին եւ դերը։ Կը կարծեմ որ աւելի արժէք կայ գեղեցիկ դէմքով եւ հաճելի հագուստի մը տակ մարմնացնել դաւաճանը, սատանան։

Նշանակելիէին Պ. Թօլայեանի ներկայացուցած պատկառազդու եւ տպաւորիչ Տօժը, Կօթիկեանի Քասսիօն, Պ. Սարաֆեանի՝ Պրապանցիօն, Պ. Սուրաբեանի՝ Ռօտրիկօն, Պ. Մաքսուտեանի ճշգրիտ Լուտովիկօն, Պ. Փապուճեանի՝ Մօնթանօն, ինչպէս նաեւ Պ. Պ. Գրիգոր-Վահան, Դիմաքսեան, Պաղտասարեան, Տէրվիշեան եւայլն, որոնք շաղկապող տարրերը եղան գեղարուեստական գեղեցիկ կառուցուածքի մը։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՆ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագրով յօդուած մը ունի Լիպարիտ Նազարեանց, «Յուսաբեր»ի մէջ (19 մարտ)։

Օգտուելով գերման արեւելագէտ Կլաբունգի «Գրականութեան Պատմութիւն»էն, մեր երբեմնի աշխատակիցը, կը ներկայացնէ քանի մը գեղեցիկ հատուածներ, որոնք անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն թէ... արեւուն տակ նոր բան չկայ։

Ահաւասիկ աշխատաւորական երգ մը— աշխարհի ամենահինը, ինչպէս կը հաւաստեն.—

Որաներ ու ձերմակ ցորեն
Մենք կը կրենք օրն ի բուն.
Ամբարները լի են արդէն,
Ու նաւերը այնքան լեցուն
Որ քովերէն հատիկները կը հոսին վար։

Բայց կը քշեն մեզ անդադար.
Ու անօթի, կորաքամակ կ'երթանք մենք..
Մեր կռնակը արոյրէ,
Մեր սիրտերը արոյրէ
Բեռ կը կրեն օրն ի բուն...

Եւ ահա ուրիշ մը, որ կը պատկերացնէ «տիեզերական վիշտ»ը, Քրիստոսէ հազար հինգ հարիւր տարի առաջ.—

Որո՞ւ խօսիմ ես այսօր.
Մարդոց սիրտեր ժպիրհ են.
Ամէն մէկը կ'առնէ ինչ որ մերձաւորին։

Որո՞ւ խօսիմ ես այսօր.
Հեզը միշտ ալ կը կործանի,
Ամէնուն մօտ, կը յաջողի ժպիրհը.

Որո՞ւ խօսիմ ես այսօր.
Չկայ ոչ մէկ արդար մարդ,
Ու երկիրը օրինակ է չարիքներու..

Այսօր մահը ալ կեցած է իմ առջեւ,
Ձերթ բուժումը հիւանդին,
Որ պիտ' ելլէ տանջանքներու մահիճէն։

Այսօր մահը ալ կեցած է իմ առջեւ,
Որպէս բոյրը զմուռսին,
Որպէս շունչը պաղուկ հովի տաք օրին։

Այսօր մահը ալ կեցած է իմ առջեւ,
Որպէս հոտը ծաղիկներու լուտասին.
Երբ մարդ նստի արբեցութեան ափունքին։

Այսօր մահը ալ կեցած է իմ առջեւ
Որպէս վերադարձը տուն
Տարագրութեան երկար տարիներէ վերջ։

Հայտընի երկհարիւրամեակը

Հռչակաւոր երաժիշտ Հայտընի ծննդեան երկհարիւրամեակն էր մարտ 31ին, եւ այս առթիւ ալ մեծ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան Աւստրիոյ մէջ։ Ճառեր խօսեցան նախարարներ եւ արուեստագէտներ։

Ֆրանց Եօզէֆ Հայտըն ծնած էր 1732 մարտ 31ին, խոնարհ ընտանիքէ մը, որ ուզեց արհեստ սորվեցնել անոր։ Տասնըեօթը տարեկանին ապրուստ ճարելու ստիպուած, քամեց պայքարի դառնութիւնները։ Խեղճուկ շաբաթական մը կը ստանար, որ հազիւ կը բաւէր իր ծախքերուն։ Քսանըհինգ տարեկանին նետուեցաւ Էսթէրհազի, գերման կոմսին ճախճախուտ կալուածը, որ երկրորդ Վերսայլ մը դարձաւ 11 միլիոն ֆիօրին ծախքով։ Երկուքն ալ փոխադարձաբար օգտուեցան իրարմէ։ Հայտընի արուեստը հեռու պահեց իր կոմս կամ իշխան Նիքօլան՝ դաւաճանութենէ, սաղրանքներէ եւ մխումներէ, իսկ երաժիշտը, թէեւ կաշկանդուած, կրցաւ զարգացնել իր ինքնատպութիւնը, որովհետեւ, «տաղանդը կը սնանի անդորր ջուրերու վրայ, իսկ նկարագիրը՝ աշխարհի վտակին մէջ»։

Մասնագէտ մը դիտել կուտայ թէ Հայտընի հանճարը չի կայանար շանթարձակ վճռներու եւ զուշակութիւններու մէջ, ինչպէս Մոցարթի պարագային, այլ արտադրութեան հաւաքական ուժին մէջ։ Իր ճիգն էր գտնել թէ ինչպէս պէտք է արժանաւորապէս ըսել այն թեթեւ բաները զորս կը սիրէր լսել Վիեննացին։ Իր գլխաւոր յատկանիշն է պայծառութիւնը։ Գաղափարները երբեք չեն պակսիր իր մէջ, եւ Հայտըն երբեք չի վատներ զանոնք։ Իր մեղեդիները այնքան նման են իրարու ինչպէս մօտիկ ազգականներ, բայցանոնց իւրաքանչիւրին կեանքը բոլորովին տարբեր է։ Հայտըն կը խաղայ անոնց հետ, թերեւս քիչ մը կը հեծեծէ անոնց վրայ, բայց յետոյ, վախնալով որ չափազանց լրջութեան կ'երթայ, յաջորդին կ'անցնի։ Սիրական սեռն է՝ մանրանուագը (minuet)։

Հայտըն դժբախտ մը եղած է սիրոյ մէջ։ 1760ին սիրահարեցաւ կեղծամ շինող մարդու մը աղջկան հետ եւ դիմեց հօրը, որ պատասխանեց թէ պզտիկ աղջիկը մայրապետ պիտի ըլլայ եւ առաջարկեց մեծը, Աննա Մարիա։ Հայտըն ամուսնացաւ, բայց կինը զաւակ չբերաւ։ Յետոյ, անշնորհ արարած մըն էր, եւ իր երկերը կը գործածէր իբրեւ թուղթ, անուշեղէնի տուփ շինելու համար, կամ յիմար բաներ կը թելադրէր։ Այս «դժոխային արարած»ը, ինչպէս կը կոչէր ինք, այնքան գէշ կը վարուէր որ, Հայտըն սիրահարեցաւ իր ամուսինէն դժգոհ կնոջ մը։ Քիչ յետոյ այս կնոջ ամուսինը մեռաւ, եւ ճարպիկ էգը խորհելով որ Հայտըն 68 տարեկան է, իսկ ինքը 40 (թէեւ աւելի տարեց կ'երեւար), գրաւոր խոստում առաւ թէ ուրիշին հետ չպիտի ամուսնանայ և եթէ չամուսնանայ իրեն հետ, տարեկան թոշակ մը պիտի ապահովէ։ Ինք բան չխոստացաւ ասոր փոխարէն. բայց երբ Աննա Մարիա մեռաւ, Հայտըն անմիջապէս ամուսնացաւ ուրիշի մը հետ։ Իր զուարթ ոգին եւ հաւասարակշիռ խառնուածքը կ'օգնէին դիմանալու բախտի այս խաղերուն եւ խեղկատակութիւններուն։

Ցեղեր՝ խենց ուղեղով

Անգլիոյ բժշկական ամսագիրը ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը կը հրատարակէ սեւամորթ եւ սպիտակամորթ ցեղերու մտային կարողութեան մասին, իբրեւ եզրակացութիւն Արեւելեան Ափրիկէի մէջ կատարուած պրպտումներու։

Երկու մասնագէտներ կշռած են Ափրիկեցի բնիկներու ուղեղները եւ զանոնք բաղդատած՝ Եւրոպացիներու հետ։ Երեւան եկած է որ մինչ Եւրոպացիին գանկային կարողութեան միջինն է 1490 խորանարդ սանթիմեդր, Արեւելեան Ափրիկէի բնիկինն է 1310 խ. սանթիմեդր։ Տարբերութիւնը աւելի աչքի կը զարնէ, երբ մանրադիտակով քննութեան կ'ենթարկուի սեւամորթ բնիկին ուղեղային կազմը։

Յայտնի է որ ուղեղի յառաջամասի գորշ նիւթը կը բաժնուի զանազան խաւերու, որոնց պաշտօնը ճշդուած է աւելի կամ պակաս։ Արդ, չափելով այդ խաւերուն լայնքը, հաստատած են թէ սեւամորթ բնիկին բնազդի խաւը հարիւրին 6 աւելի մեծ է քան Եւրոպացիի ուղեղին նոյն մասը. իսկ միւս երկու խաւերը, որոնք բուն «միտք»ը, իմացականութիւնը կը ներկայացնեն, հարիւրին 9 պակաս է։

Այս եզրակացութեան հիմունքով, մասնագէտներ ապարդիւն եւ նոյն իսկ վնասակար կը գտնեն Ափրիկէի յետամնաց ցեղերը դաստիարակել եւրոպական մեթոդներով.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԼԻՔ»Ի Բ. ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

«Ալիք», Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը, իր երկրորդ տարեշրջանը թեւակոխելուն առթիւ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, (22 մարտ).

— «Թերթի յաջողութեան գլխաւոր չափանիշը նրա տիրաժն է։ «Ալիք»ը սպառեց առաջին իսկ համարներից 9 հարիւր օրինակ եւ ապա այդ թիւն անընդհատ բարձրացաւ եւ այսօր կանգնած է 1300 օրինակի շէմքին, մի տիրաժ որ չի ունեցել մինչեւ օրս ոչ մի պարսկահայ թերթ։

Սակայն «Ալիք»ի այս նուաճումների մէջ մեզ համար ամենից գնահատելին այն է, որ նա կարողացել է մեր այս տարամերժ օրերին արժէքաւորել մամուլի խօսքը եւ լսելի է դարձրել այն մեր հասարակութեան բոլոր խաւերում։

Երկու խօսք էլ «Ալիք»ի պակասների ու բացերի մասին, որոնց մենք գիտակցել ենք, թերեւս աւելի սուր կերպով, քան մեր ընթերցողները։

Արձանագրենք մի-երկուսը, որ ունին հասարակական արժէք եւ ցանկալի է, որ լրացուէին առաջիկայ տարեշրջանին։

Մեծագոյն պակասը մենք համարում ենք այն, որ «Ալիք»ի էջերում բաւարար չափով արտացոլուած չեն եղել Պարսկաստանի թէ տնտեսական ու ընկերային կեանքը եւ թէ նրա հարուստ գրականութիւնն ու արուեստը։

Պարսկահայ մտաւորականութեան մէջ չը գտնուեց մէկը, որ յօժարակամ ու անշահախնդիր կերպով բերէր իր ծառայութիւնն այդ ասպարէզում եւ այդպիսով նպաստէր երկու ցեղակից ու եղբայր ժողովուրդների փոխադարձ ճանաչողութեան ու բաղձալի մերձեցման, որին «Ալիք»ը իր առաջին օրուանից ձգտել է։

Ընկ. Վ. Իրանեանին փոխարինող չգտնուեց...»։

ԾԻԾԱՂ

— Ինչո՞ւ կուլաս, տղաս։

— Մայրս ծեծեց։

— Բայց ի՞նչ ըրիր։ Ապուրին պնա՞կը կոտրեցիր։

— Ո՛չ։

— Պզտիկ եղբա՞յրդ վախցուցիր։

— Ոչ աս, ոչ ան։ Դրացի տիկինը հարցուց թէ «մայրդ քանի՞ տարեկան է»։ Ես ալ ըսի — քառասուն, ատոր համար ծեծ կերայ։

×

Թուրքիոյ մէջ հացագործ մը որ հազարաւոր անգամ տուգանքի դատապարտուած էր պակաս հաց ծախելուն համար, վերջապէս մահուան կը դատապարտուի։ Մինչ վճիռը պիտի գործադրուէր, հացագործը իր մտերիմը կանչելով կ'ըսէ.

— Այսօր զիս կախաղան պիտի հանեն, հետեւաբար հաւանական չէ որ քաղաքապետութեան պաշտօնեաները փուռ գան. ուրեմն, հացը պակաս հանեցէք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին իրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ», ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին X. այս տարի եւս հաճած է մեր տրամադրութեան տակ դնել հինգ տարեկան Յառաջի բաժնեգին։ Յատկացուցինք հետեւեալ հաստատութեանց.—

1.— Զամանայի Ապաքինարանին։
2.— Հալէպի Մեսրոպեան ազգ. վարժարանին։
3.— Քըրըքխանի ազգ. վարժարանին։
4.— Տէր Զօրի ազգ. վարժարանին։
5.— Հալէպի «Ազատամարտ» Ակումբին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

ՄՈՒԼԻՆՕ, 29 մարտ.— Վիրոֆլէի Ֆրանսական Մարզական Միութիւնը կազմակերպած էր Զատկուան առթիւ՝ գնդախաղի բաժակի մրցումներ, կիրակի եւ երկուշաբթի, 4 խումբերու միջեւ։ Առաջին օրը մրցումը տեղի ունեցաւ ժամը 2ին, Հ. Մ. Մ.ի Պահեստի խումբը Շ. Ե. Միութեան գնդախաղի խումբին դէմ։ Հ. Մ. Մ. շահեցաւ 4-0։ Երկրորդ մրցումը, ժամը 3ուկէսին, Վիրոֆլէյ Ա. խումբին եւ Վէրսայլի Ա. խումբին միջեւ։ Վիրոֆլէ շահեցաւ 4-0։ Երկրորդ օրը 28 մարտ, Շ. Ե. Միութիւն եւ Վէրսայլ հաւասար մնացին 1-1։

Հ. Մ. Մ. յաղթեց Վիրոֆլէյի առաջին խումբին 3-2, որով բաժակը շահեցաւ Հ. Մ. Մ. Պահեստի խումբը։

Գ. Արզուեան

Մուհամմէտի շապիկը

Լոնտոնէն տրուած լուրի մը համաձայն, Մարգարէին շապիկը որ վերջերս երեւան հանուեցաւ եւ կը կազմէ իսլամական աշխարհի ամենէն թանկարժէք նշխարներէն մէկը, մօտերս պիտի ցուցադրուի Լոնտոնի մէջ։

Այս շապիկը որուն վրայ արձանագրուած է Գուրանի ամբողջ բովանդակութիւնը, սեփականութիւնն է Սերավաքի (Պորնէօ կղզիին մէջ՝ անգլիական թեւարկութեան տակ) գահաժառանգ իշխանուհիին, որզայն ապահովագրած է 50 միլիոն ֆրանքի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

XIII

— Այո՛, ալ աղէկ է։ Քանի մը օր պիտի շարունակէ դեղերը...

— Ի՛յ... ամա՛ն, ճէջքը բռնեց Գաբրէլ քեռին։

— Ցաւը՞դ է «կէնէ», — հօրքուրն է իրար անցաւ։

— Հա՛, ճէշքիս իլիկը փրթաւ աս չորս օրը..

— Քեզի հազար հեղ ըսի... Օջխդ հաստցածին պէս ելար ատ ծանր երկաթները վերցուցիր...

— Ի՞նչ է, չէ՞ս ճնկեր կոր, Քեռի, — կատակեց Տէր Մեսրոպ հայրը, — ան օրհնեալ ջուրը խմելու ըլլա՛ս նէ...

— Խմելով ըլլայ նէ, տէրտէ՛ր, ես ան ցաւին քէօքը կը չորցնեմ ամմա, չամնիր կոր ճէտէթը... Ի՛յ... ամա՛ն...

— Ճըա՛, ճըա՛, փաղը նորէն գնա խմէ... խմածդ քիթեդ պըռ՛վաղէ օր մը... բախիի փըչի դարձար...

Ներս եկաւ Սիրանը, փլաթը ձեռքը, սուրճերուն գաւաթները լեցուցած։ Նախ անուշ բաժնեց։ Քեռին դգալը ուժով մը խօթեց, մինչ Մարիամ հօրքուր՝ միշտ կանացի փափկանկատութեամբ մը, նախ յօնքով ըրաւ, ու յետոյ՝ ճարահատ՝

— Տունէն չելլենք, Գաբրէ՛լ. — ձայնեց։

— Մեղա՛յ, ճանը՛մ տալս — դժգոհեցաւ Թագուհի հանըմ, — տա՞ր տուն է, ինչ է.. ա՛ռ, Գաբրէլ Քեռի, աղուո՛ր առ...

Յետոյ, դառնալով Սիրանին.

— Ք'աղջի՛, — ըսաւ — կանչէ սա Վառվառը տէ փինճանները թող նայի...

Ու Վառվառը եկաւ։ Իրեն հետ՝ իր ժպիտը, սուր ակնարկները, իմաստութիւնը եւ, սենեակին գրանը առջեւ, զոյգ մը ծունկ։

Վառվառ ամէնուն բան մը գտաւ։ Երբ կարգը եկաւ Թագուհի հանըմին,

— Ղարակէօզ մանչ մը, — ըսաւ — ճամբայ ունի... լուսաւոր ճամբայ մը — դարձուց սկահակին միւս եզերքը — շատ նեղութիւն պըռ՛քաշէ... Նեղ տեղեր... ամմա, ետքը փառքի պըռ՛հասնի... Նայէ ձին... էտին ալ ելմաս քար մը կը ձգէ կոր — ակնարկը ուղղեց Տիկին Քէպապճեանին — լուսը վրան ցաթեր է...

Աստղիկին ակնարկին լոյսը կրկին ցաթեց Սուրէնին վրայ, վա՛րը, «սօֆան», պարտէզտանող դրան մօտ։ Մինակէին։ Ինչպէ՞ս թէ չէ՞ որ իրենց հետ էր լռութիւնը։ Եւ, ուզեցին մինա՛կ ըլլալ. բոլո՛րովին մինակ։

— Սուրէն, շշնջաց Աստղիկ...

Եւ երբ լռութիւնը կրկին փախաւ, նկատեցին որ կրկին մինակ չէին։ Լոյս կար։ Խօսուըտուք։ Սուրէն ձեռքը երկարեց Աստղիկին։ Բռնեց անոր փափուկ ու տաք ձեռքը։ Շուրջը նայեցաւ։ Յետոյ՝ անոր աչքերուն։ Եւ, անցան սենեակ։ Երա՛գ ու փախչան։ Աստղիկ վարանեցաւ պահ մը։ Բայց, խրախուսուեցաւ՝ տեսնելով ու զգալով բոցը՝ Սուրէնի աչքերուն մէջ։ Եւ երբ սենեակ անցան, այլեւս իրար չտեսան. ո՛չ թէ որովհետեւ լոյսը չկար. այլ որովհետեւ միջոցը փախած էր կրկին, իրենց քովէն։ Ձեռքերը կրկին իրար եկան։ Տրոփումները շատցան։ Մօտեցան, աւելի մօտեցան իրարու։ Շունչ շունչի.. Սուրէն թեւը տուաւ անոր ուսին, մազերուն, յետոյ ճակտին... Ու երկուքը սեղմուեցան իրարու շնչատ ու յորդող յուզումով մը։ Այն ատեն, սարսուռը շատցաւ, իղձը շատցաւ, եւ՝ խենթ, անդուսպ, ալեկոծող տենչանքէ մը մղուած՝ Սուրէն առաւ Աստղիկը իր թեւին, աջովը կրկին շոյեց անոր արջնաթոյր մազերը, որոնք իջեր էին ճէջքն ի վար, անոնց ճակտին վրայէն խոպոպը իր ճակտին, սեղմեց, ուժգնօրէն սեղմեց իր կրծքին վրայ, եւ հակելով գլուխը անոր գլխին, անդիմադրելի, հրայրքոտ, սիրագի՛ղ տենչանքով մը համբուրեց զայն շրթներէն..

Բայց, նկատեց որ «լուսը վրան ցաթեր էր», եւ, յապաղած անդրադարձումէ մը մղուած, իջեցուց վարագոյրը..

Եւ երբ այլեւս լոյսն ալ մտաւ հոգիներէն ներս, Աստղիկ, անգամ մը [illegible] տալէ վերջ դուրս.

— Սուրէ՛ն — ըսաւ, — քիչ առաջ չլրացուցիր խօսքդ։

— Հիմա լրացաւ, չէ՞։

— Լրացա՞ւ, թէ՞ սկսաւ։ Գիտե՞ս որքան ուժով կը տրոփէ սիրտս... վախ մը չէ անշուշտ։

— Զղջո՞ւմ մը..

— Ո՛չ... Տխրութիւն ալ չէ... ուրախութիւն ալ չէ... Այս բոլորէն բան մը... խառն բան մը... բան մը, վերջապէս, զոր նոր ճանչցայ...

— Դժգո՞հ ես...

— Ո՛չ ընդհակառա՛կն, պիտի ուզէի որ հոս մնայիր։

— Բայց, չէ՞ որ այն օրը դուն ըսիր ինծի թէ՝ շատ լաւ է երթալս...

— Այսինքն՝ թէ կ'ուզեմ որ երթաս, եւ թէ չեմ ուզեր... հիմա, որովհետեւ վստահ եմ որ պիտի մեկնիս...

— Պիտի գամ նորէն, չէ՞...

— Եթէ մոռցած չըլլաս զիս... Աստէ կուգայ վախս։ Զմշտանաս... տե՛ս (գրպանէն հանեց) այս ժամացոյցը, որուն նայեր էիր օր մը, հայրս նուիրեց Զատկին... ամէն բան ունի վրան... շատ հին բան է, պապենական... կ'արթնցնէ... յետոյ, երբ անգամ մը լարես, ա՛լ կ'երթայ երկար ատեն... Զես մերժեր, այնպէս չէ՞... փոքրիկ յիշատակ մը... եսին ալ լուսանկարս դրած եմ...

Եւ, կրկին ծարծինը տուաւ Սուրէնի ծարծնին, ձեռքերը տարաւ անոր օձիքներուն եւ ուսերուն, եւ մինչ Սուրէն կը զգուէր իր մազերը.

— Գիտեմ որ — շարունակեց — պիտի փոխուիս Պոլսոյ մէջ.. Պիտի բարձրանաս, շա՛տ պիտի բարձրանաս.. ա՛յսքան — ձեռքերը տարաւ անոր գլխուն, — եւ ես..

— ... Եւ ես պիտի իջնեմ, — գլուխը ծռեց Սուրէն, — պիտի իջնեմ..

— Այո՞.. խոստացի՛ր, խոստացիր ինծի, Սուրէ՛ն...

— .. Պիտի իջնեմ... պիտի իջնեմ...

— ... Պըռ՛իջնիմ, Բարթող էմմի, պըռ՛իջնիմ — խուպոտ ձայնը եկաւ Գաբրէլ Քեռիին, — սպասէ հելէ... Ի՛յ...

Ու երեւցաւ սանդուղներուն վրայէն, մինչ Սուրէն իրենց սենեակը մտնող ձայնին հետ, որ վախ մը բերած էր Աստղիկին, ելաւ դուրս, արագօրէն յառաջացաւ, մազերը շտկեց ձեռքովը, եւ մօտեցաւ սանդուղին, «իր ետեւ էլմաս մը ձգած»...։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ծանել, գիտցող չկայ թէ ինչ վիճակի կ'ենթարկուին։ Բայց գիտենք թէ ով որ կը փորձէ դուրս սպրդիլ, չարաչար ասիթը կ'ունենայ՝ իր մորթին մէջ իսկ զգալու բոլշեւիկեան ստիններու պղտութիւնն ու գնդակներու տաքութիւնը․․․։ Այսպէս Տնեստրի վրայ։ Այսպէս նաեւ անծայրածիր սահմաններու ուրիշ մէկ անկիւնին վրայ։

Ֆրանսական շոգենաւ մը, նախորդ օր, Մարսիլիա հանեց 373 մեննոնականներ, որոնք յաջողեր էին փախուստ տալ Ռուսիայէն, անլուր տառապանքով կտրելէ վերջ Սիպերիան եւ Հիւսիսային Մանչուրիան ու հասնիլ Շանկհայ։

Մեննոնականները բնիկ հոլանտացի կը կազմեն բողոքական աղանդ մը եւ երկու դարէ ի վեր, կը բնակին Վոլկայի եզերքը։ 18 ամիս առաջ, առաջին խումբ մը այս հալածականներէն յաջողեր էր փախչիլ եւ անցնիլ Գերմանիա եւ Հոլանտա։ Այն ատեն, Նանսէնեան օֆիսը զանոնք առեր էր իր պաշտպանութեան տակ։

Նոր փախստականները պիտի ղրկուին Հարաւային Ամերիկա։

Թատրոններու ընդհանուր գործադուլը այս երեկոյեան, ամբողջ օրը

Երեկ. ժողովի որոշման դէմ բողոքելու համար, Ֆրանսայի եւ գաղութներու ամէն տեսակ ներկայացման սրահները փակ պիտի մնան 24 ժամ, այսօր 5էն։ Այսպէս որոշեց տնօրէններու յանձնախումբը, որ իր նիստէն յետոյ, զեկոյց մը հրատարակութեան տուաւ, ամփոփելով կացութիւնը.— Վերջին հաշուով կ'ըսէ յանձնախումբին զեկոյցը, խորհրդարանը՝ Փարիզի թատրոններուն համար ընդունեց տուրքերու 3 առ հարիւրի անուանական նուազում մը (իրականին մէջ 2,33 առ հարիւր) եւ գաւառի համար 0,50 առ հարիւրի անուանական նուազում մը (իրականին մէջ 0,40 առ հարիւր)։ Գալով սինէմաներուն, ամէնէն թեթեւ նուազումն իսկ չստացան»։

Յունաստանի ելմտական ծրագիրը

Յունաստանի կառավարութիւնը՝ բարւոքելու համար երկրին ելմտական ու տնտեսական կացութիւնը, մշակած է հնգամեայ ծրագիր մը՝ որուն մասին կարգ մը մանրամասնութիւններ հաղորդեց ելմտական նախարարը Պ. Մարիս՝ երեսփ. ժողովին մէջ։

Այս ծրագրին համաձայն, կը նուազի դրամի արտածումը՝ արտաքին պարտքերու վճարման յետաձգումով.— 1,160000 անգլիական ոսկիի չափ, եւ չորս տարուան վրայ բաժնուած 50 միլիոն տոլարի գումարով մը, որ փոխ պիտի առնուի։ Այս կերպով, նաեւ առաջքը կ'առնուի դրախմիի անկման վտանգին։ Փոխառութենէն 12 եւ կէս միլիոն տոլարի գումար մը պիտի յատկացուի երկրին արտադրական ուժը բարձրացնելու։ Իսկ ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար, նախատեսուած է 500 միլիոնի խնայողութիւն մը։

Մէկ տարուան համար եւ ժամանակաւորապէս, ներքին փոխառութեանց հատուցումները պիտի յետաձգուին, իսկ անոնց տոկոսէն պիտի զեղչուի հարիւրին 25։

Զինաքարութեան ճամբուն վրայ ո՞վ աւելի պիտի զինուի

«Տէյլի Հէրըլտ» կը գրէ թէ հաւանական է որ շատ չանցած անգլիական բանակի ամէն մէկ զինուոր օժտուի հրազէնի տեղ գնդացիրով մը…

Իրօք, կը խօսուի երկու նոր գիւտի մասին, որ գոհունակութիւն պատճառած է Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան մասնագէտներուն։ Հնարուած է շատ թեթեւ գնդացիր մը, որուն ծանրութիւնը քանի մը լիվրա միայն աւելի է պարզ հրազէնի մը ծանրութենէն եւ կրնայ վայրկեանի մէջ 400-450 գնդակ պարպել։ Կը գործածուի հրազէնի նման. կռթնցնելով ուսին, ոտքի, ծունկի վրայ թէ պառկած։

Յ. Դ. Հ.

Գաւառ

ԼԻԲՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նոր Գրադարանի սրահը, 240 րիւ Տիւքէքլէն։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՕՐ. ՄԱՐԿՐԻԹ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

ՖԻԼԻԲ ԱՂԱՋԱՐՆԵԱՆի (ջութակ), եւ Mr. JEAN-MASSONի (դաշնակ)

6 Ապրիլ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին

Salle Chopin, (Maison Pleyel) 8 Rue Daru, Paris

Հայկական երգեր՝ *Կոմիտաս վարդապետէ եւ Պ. Արամ Պարթեւեանէ*

Եւրոպական երգեր՝ *Հէնտէլէ, Մոցարթէ, Շուպէրթէ, Շումանէ, Տօնեցէթթիէ, Փաւէրէվսքիէ, եւայլն։*

Գին 30, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 Mr. le Prince եւ հայկական ճաշարանները։

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է Փարիզի կեդրոնը

44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՏ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՏԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու մինչեւ գոհ եմ։

Մաքսուտը կը յարմարի օրուան տագնապին։ Եկէք եւ տեսէք։

Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով։

Տրամադրելի սրահ հարսնիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու։

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

5 Rue Pergolèse, PARIS (16)

Tél, Passy 27-63

Métro Etoile, Obligado, Maillot

Կը ստանձնեմ օրինական միջոցներով հետապնդել գործերը այն հայրենակիցներուն, որոնք կ'ուզեն՝

1. իրենց ազգականները Ֆրանսա բերել։
2. ցեւականօրէն հաստատել Ֆրանսայի մէջ։
3. Հարթել ինքնութեան թուղթի կապուած դժուարութիւնները։
4. ընդունիլ ֆրանսական հպատակութիւնը։
5. վիզա ստանալ արտասահմանեան ճամբորդութեան համար,
6. կատարել Ամերիկա երթալու բոլոր ձեւակերպութիւնները։
7. կատարել ամուսնութեան բոլոր ձեւակերպութիւնները։

Նկատի ունենալով հայրենակիցներուս նիւթական վիճակը, յանձն կ'առնեմ գործել բարեխիղճ եւ չափաւոր վարձատրութեամբ։

Կ'ընդունիմ ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, ժամը 2—4։

Փորթ-տ'Իթալիի եւ Գլիսէրի հայրենակիցներուն ուշադրութեան

ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31, Route de Choisy -- Métro: Porte de Choisy

կը ծանուցանէ թէ ստացած է ամառնային կերպասներու ճոխ մթերք, կը կարէ կանանց եւ արանց ամէն տեսակի հագուստներ ձեռքի կարով եւ ներկայ տնտեսական տագնապին համապատասխան գինով։ *ԱՆԹԵՐԻ ՃԱՇԱԿ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ ՉԵՂՉՈՒԱԾ ԳԻՆ*

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ԲՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Etude de Me BERNARD VAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(11 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73.97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ *certificats de coutume*ներ. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6-7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Հաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն ճաշարան Գ Ա Ո Լ Օ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՈՒՐՔ ՄԻ ՎՃԱՐԷՔ

ԱՌԱՆՑ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՀԱՐՑՆԵԼՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆԻ

150 Faubourg St. Denis, PARIS

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՏԵՍԱՐԱՆ, ՄԱՔՈՒՐ ՕԴ,

*Porte d'Orléans*էն ՈՒԹԸ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԻԱՅՆ ՀԵՌՈՒ

1, 2, 3 սենեակնոց յարկաբաժիններ, *Entrée, W. C.*, խոհանոց, *Cave, chauffage central*, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Այցելելու եւ պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել ամէն օր տեղւոյն վրայ *115 Route d'Orléans* (առնել *Porte d'Orléans*էն 88 թիւ թրամվէյը, իջնել *Bagneux*) կամ ժամը *10-12* Ջորմիսեանի, *80 Rue de Bondy, Paris (Porte St. Martin)*.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ոսկեան, Սէրէնկիւլեան եւ Փնջոյեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան ենթակոմիտէին, Բարձր Հայքի Հայրենակցական եւ Երիտասարդաց Միութեան, Կ. Խաչին եւ բոլոր բարեկամներուն որոնք անձամբ նամակով ու ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն եւ քեռորդւոյն ԹՈՐՈՍ ՈՍԿԵԱՆԻ զառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 21ին։

Պոմոն-Սէն Ժիւլիէն (Մարսէյլ)

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ մեծ երեկոյթ Ապրիլ 23ին Maison Mutualitéի մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Հանրածանօթ *ՓԱՍՏԱԲԱՆ*

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ *(ԳՐԻՄԻԹԷԼ)*

Ամէն տեսակ դատական եւ արկածի գործեր

72 rue de Ménilmontant, Paris XX Tél. Ménil. 96-74

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

(PETITES ANNONCES)

TABAT, 18, Avenue d'Italie, գլխարկներ եւ քասքէթներ։

CAFÉ du CAREFOUR, 51, Rue Le Pelletier, ժամադրավայր Հայերու։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 **R, Rivoli,** մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան վններ. հիւանդութիւն եւ վարխի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

100,000 ՖՐ. ՆՈՒԷՐՆԵՐ

L'OFFICE DES CONCOURS

60 Rue Marcadet, PARIS

P—	—L—	
C—	N—	—D
	O— E	

Մրցմանց գրասենեակը պիտի ղրկէ 75 ֆրանքնոց նուէր (Prix) ամէն անոնց, որոնք ներկայ ազդարարին մէջ զրտնուած սեւ գիծերուն տեղ կը գնեն տառեր կազմելու համար անունները՝ հանոյցի 3 կենդանիներու։ Ներկայ կտրոնը ղրկել ամբողջացած եւ ներփակել 50 սանդիմ նամակադրոշմով պահարան մը, որուն վրայ գրուած ըլլայ ձեր անունը եւ հասցէն։

ՈՉ ՄԷԿ ՎՃԱՐՈՒՄ մրցման մասնակցելու համար։

Ոչ մէկ յանձնարարութիւն գնումի։

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6). Tél. Danton 88.65

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի Ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ Ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ Դէօնթկէնեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակաշիւճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ բնէաճական, Թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէջ անխիէնն է Պ. Վ. ԹԱՃԵԱՆ։ Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուս։

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Մաշկի առեւտրականներուն եւ հայրենակիցներու

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ՄԵՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐԷՆ ԿԱՆԱՆՑ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱԳՈՒՍՏԵՐ

Մասնագիտութիւն՝ ռոպերու, ժիւփերու, քաէփ տը շինէ շըմըզիէներու եւ մետաքս ժեռսէներու։

H. KEHRIBARIAN

19 Rue de Cléry, PARIS (2)

Métro: SENTIER Tél. RICHELIEU 97-12

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառէն և արտասահմանէն

TANNERIE DE LA DEULE

S. A. R. L. au Capital de 315,000 francs

9 rue Charlot, PARIS (3) Tél. Arch. 05-86

Directeur-Gérant LEON BABONIAN

ԿԱՇԻԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հայ կօշկակարներուն.— *Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում ամէն տեսակ կաշիներու, հրապարակի գինէն աժան։*

Քռուբօն *(կռնակի մաս) Ա. կարգի չէն՝ քիլօն 30, Բ. կարգի 24 եւ Գ. կարգի՝ 22 ֆրանք,*

Թալօնի համար քռուբօն, էքառ՝ քիլօն 12 ֆրանքէն։

Հայ *marchand forain*ներուն.— *Այրերու եւ կանանց կօշիկներու համար կտրուած կէս նրբանցու եւ թալօն՝ քիլօն Ա. կարգի 28, Բ. կարգի 24 ֆրանք, Գ. կարգի՝ 22 ֆրանք։*

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ եւ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ՝ 9 rue Charlot, Paris

Métro République et Hôtel de Ville

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

Եւրոպական եւ արեւելեան առաջնակարգ նպարեղէններ անմրցելի գիներով։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԷՔՍԹՐԱ ՍՈՒՐՃ = Ապրանքները կըյանձնուին բնակարան։ Թէլ. *Taitbout 56-96 R. C. Seine 519,052.* մէթրօ *Cadet.*

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37. Rue de Trévise, PARIS (9)

Զատկի առթիւ ստացած ենք Սիպերիոյ հալած իւղ։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ 1932
5 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1845 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Մեծն Բրիտանիան արժեցնելով իր վերապահումները, յաջողեցաւ խորհրդակցութեան մը ենթարկել Դանուբեան Դաշնակցութեան ծրագիրը, իր իսկ մայրաքաղաքին մէջ։

Լոնտոն կը գտնուին, արդէն, Ֆրանսայի վարչապետն ու ելմտական նախարարը, բազմաթիւ մասնագէտներով եւ խորհրդականներով։ Բաժակաճառեր, խաղաղասիրական յայտարարութիւններ, բարեացակամութեան հաւաստիքներ կը տեղան կանանչ սեղաններու շուրջ եւ մամուլին մէջ։

Եւ սակայն, ամպոտ է երկինքը։ Փարիզ չունի նախկին լաւատեսութիւնը։ Գոնէ դատելով պաշտօնական եւ աջակողմեան մամուլի արտայայտութիւններէն։

Անոնք դիտել կուտան թէ Մաքտօնըլտ այս նախնական խորհրդակցութիւնը սարքելով, ուզած է գոհացում տալ Գերմանիոյ։ Բաց դուռ ձգել անոր յաւակնութեանց առջեւ։

Արդարեւ, խորհրդակցութեան հրաւիրուած չորս պետութիւններէն մէկն է Գերմանիան։ Մինչդեռ, Ֆրանսան ամէնէն վերջը Գերմանիոյ հաղորդած էր Դանուբեան Դաշնակցութեան ծրագիրը (մարտ 2)։ Պարզապէս իբրեւ տեղեկութիւն։

Մինչդեռ, հիմա, Լոնտոնի մէջ, Գերմանիան ալ հրաւիրուած է իր տեսակէտները յայտնելու տիրաբար։ Հաւասարէ հաւասար՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ։

Այս վերջինն ալ հաշտ աչքով չէր դիտած ֆրանսական ծրագիրը։ Նոյնիսկ տնտեսական գետնի վրայ, այդ ծրագիրը գերակշռութիւն կ'ապահովէ Ֆրանսայի, որ տեսակ մը խնամակալ դարձած է կեդր. Եւրոպայի մէջ։

Երեւութապէս, բոլորին մտահոգութիւնն է սնանկութենէ փրկել Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները, որոնք այլեւս կարողութիւն չունին դիմանալու, աւելի կամ պակաս ծանրութեամբ։ Դանուբեան ծրագրին հետ մէկտեղ, սեղանի վրայ է Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբին տեղեկագիրը՝ տագնապահար պետութեանց մասին։ Յունաստան եւ Պուլկարիա անընդհատ կը հնչեցնեն տագանգը, պարտքերու թեթեւացում, վճարման երկարաձգում եւ նոր փոխառութիւն պահանջելով։ Աւստրիա եւ Հունգարիա պարտքով կ'ապրին տարիներէ ի վեր։ Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Չեխոսլովաքիա դեռ նոր մեծագումար փոխառութիւններ ստացան Ֆրանսայէն։

Միւս կողմէ, կանգ առած կամ խանգարուած է առեւտրական կեանքը, շնորհիւ մէկուն գերարտադրութեան, միւսին չքաւորութեան եւ արտաքին ուժերու մրցակցութեանց։

Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբը պարզելով Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի տագնապին պատճառները, անհրաժեշտ կը գտնէ անմիջական, հաւաքական օգնութիւն մը։ Կ'առաջարկէ շնչելու պատեհութիւն տալ անոնց, այլապէս անխուսափելի է աղէտը։ Ցոյց չունի արմատական, վերջնական լուծման մասին, բայց կործանարար կը գտնէ այդ չորս պետութեանց լքումը։ Իբրեւ անմիջական միջոց՝ կը թելադրէ հաւաքական փոխառութիւն մը կնքել միջազգային հրապարակներու վրայ, մեծ պետութեանց երաշխաւորութեամբ։

Այս տեղեկագիրը քննութեան պիտի ենթարկուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կողմէ, ապրիլ 24ին։ Իսկ դանուբեան ծրագիրը պիտի քննուէր մայիսին։

Արդ, հիմա որ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Լոնտոնի մէջ, առհասարակ բոլոր տնտեսական-ելմտական հարցերու մասին, անշուշտ այս տեղեկագիրը, դանուբեան ծրագիրը եւ ուրիշ դէզ-դէզ թուղթեր նկատի պիտի առնուին միաժամանակ, ելքեր գտնելու համար։

Լոնտոնի ժողովը նախ եւ առաջ պիտի որոշէ թէ ո՛ր պետութիւնները պիտի հրաւիրուին Դանուբեան Միութեան համար։ Անգլիացիները կը զարմանան որ, Պուլկարիան ալ դանուբեան պետութիւն ըլլալով հանդերձ, դուրս ձգուած է ֆրանսական ծրագրէն, որ կը նախատեսէ Աւստրիան, Հունգարիան, Չեխոսլովաքիան, Եուկոսլավիան եւ Ռումանիան։ Յետոյ պիտի կազմուի առաջադրուած Միութեան ընդհանուր ծրագիրը, որուն վրայ կարծիք յայտնելու պիտի հրաւիրուին շահակիցները։

Հարցը այն է որ, Լոնտոնի խորհրդակցութիւնները տեղի կ'ունենան փոխադարձ անվստահութեան եւ կանխակալ կարծիքներու թանձր մթնոլորտի մը մէջ։

Նախ, Գերմանիան չի հաւատար ֆրանսական ծրագրին անշահախնդրութեան, եւ զէնքը կաշկանդելու, իր ճամբան փակելու դիտումներ կը տեսնէ անոր մէջ։ Գերակշռութեան պայքար։

Իսկ Փարիզի մէջ, միշտ այն կասկածն ունին թէ Գերմանիան չէ հրաժարած Միջին Եւրոպան իր գերակայութեան ենթարկելու միտումներէն, եւ հետեւաբար խափանարար ընթացք պիտի բռնէ։

Ու վերջապէս, Գերմանիան եւ Իտալիան կը կասկածին թէ՝ Մաքտօնըլտ եւ Թարտիէօ, նախապէս առանձին խորհրդակցելով, կ'ուզեն կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել զիրենք։

Մէկ խօսքով՝ անվստահութիւն ոչ միայն հաւաքաբար, այլեւ փոխադարձաբար։ Մէկէն միւսը։

Նոր չէ որ երեւան կուգայ այս մթնոլորտը։

Հազիւ քանի մը ամիս տեւեց զինաթափի գինարբուքը, եւ անկէ ի վեր, միշտ փոխադարձ կասկածը, վախն ու դաւերն են որ կը տիրապետեն միջազգային խորհրդակցութեանց մէջ։

Հաւատք չկայ սահմանէ սահման, իսկ տիրող կարգ ու սարքը կ'օգնէ ամէն ինչ թանձրացնելու եւ թնճուկի վերածելու։ Եւ բնականաբար առաջին զոհերը կ'ըլլան անոնք որ տկար են, պարտուած են, դաշնագիրերով կաշկանդուած, հատուցումներու երկանաքարը՝ իրենց ոտքերուն եւ վիզերուն։

Լոնտոնի խորհրդակցութիւնն ալ միջին ճամբայ մը գտնելու, «դժնդակ ժամը» անցընելու փորձ մըն է։

Դանուբեան Դաշնակցութիւնը յաջողի թէ ձախողի, արմատական լուծում չէ, այլ ամոքիչ մը, մինչեւ որ նոր անելի մը հանդիպին։

Տ.

Փախուստ կարմիր դրախտէն

ՍՈՎ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Մարտ 10 Թուակիր, Թաւրիզէն ստացուած հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ «Ցէպա».

— Այս վերջին օրերս, բազմացած են խորհրդային երկրի բնակիչներուն խմբական անցքերը, սահմանէն դէպի կուգան ապաստան փնտռելու Պարսկաստանի։ Ճշմարիտ եղեռն է, խուճապ մը, որուն կը խառնուին կիներ, մանուկներ, ծերեր, չափահասներ, Ադրբէջանցի, Հայ, Ռուս եւ վրացի։ Այս փախստականներու խօսքովը, խորհրդային բնակչութիւնը այնքան խելայեղած է, որ նոյնիսկ Թրքական հող կը փախի, գիտնալով մէկտեղ թէ ինչ ընդունելութիւն կը սպասէ հոն իրեն։

Մասնաւորաբար կ'իմանանք թէ բազմահարիւր Ադրբէջանցիներու խումբ մը, հետեւեալ պայմաններու տակ անցած է ռուսեւպարսիկ սահմանագլուխէն, խուտավէրին կամուրջին մօտը։ Զինեալ Ադրբէջանցիներու խումբ մը, որուն առջեւէն կ'երթար հեծեալ փոքր խմբակ մը, գիշերը յարձակած է խորհրդային սահմանապահներու պահականոցի մը վրայ եւ այս արգելքը մէջտեղէն վերցնելով, մտած է պարսկական հողը։ Անոնց ետեւէն գրոհած է անզէն գիւղացիներու խումբ մը, շփոթութենէն օգտուելով՝ նոյնը ընելու համար։ Քանի մը տասնեակ անձեր յաջողած են, բայց անոնք որ ետեւէն կուգային, հնձուած են մերձակայ սահմանագլուխի գնդացիրներու կրակէն։ Շատերը՝ մեծ մասամբ կիներ եւ տղաքներ, մահացու կերպով վիրաւորուած են։

Զարհուրելի է ինչ որ կը պատմեն խորհրդ. Միութեան կեանքին մասին՝ կարմիր զինուորներու գնդակներէն խուսափածները։ Բառին բուն նշանակութեամբ, մարդիկ կը մեռնին անօթութենէն։ Դեռ մարտի մէջ են եւ մինչեւ նոր հունձք, բաւական ժամանակ կայ։ Գիւղերու բնակիչներ խմբովին ոտքի ելած են, բոլորը կը հեռանան գիւղէն եւ կը փախին՝ ոմանք դէպի քաղաք, ուրիշներ դէպի սահմանագլուխ։ Մարդ չուզեր դաշտը մնալ, ոչ ալ մշակել։

Գիւղացիներու մտայնութեան մէջ այս յանկարծական տագնապը առաջ եկած է փետրուարի սկիզբը, երբ խորհրդային իշխանութիւններն աւարտեցին կոլխոզներու հաշիւներու քննութիւնը եւ ձեռնարկուեցաւ արտադրութեան բաշխումին։ Կոլխոզի անդամ բազմաթիւ գիւղացիներ նոյնիսկ չստացան իրենց այն բաժինը՝ որով հատուցանէին իրենց տրուած փոխերը։ Բոլորը ապշած մնացին։ Այն ատեն իրարու ետեւէ լքեցին կոլխոզները, մերժելով որեւէ գործ կատարել սերմնացանի ծրագրէն, կերան՝ ցանուելու համար պատրաստուած սերմնահատիկը։ Յետոյ, զարհուրելի սովի մը ուրուականին առջեւ, սարսափած կ'երթան դէպի քաղաքները՝ յուսալով հաց ու աշխատանք գտնել հոն.

Երկու ռուս սահմանապահ զինուորներ՝ որոնք պարսկական հող փախած են, անլուր բաներ կը պատմեն։ Միմիայն կ'ըսեն, չեկիստներու վրէժին չզոհուելու համար է որ սահմանապահները կը կրակեն գիւղացիներուն վրայ, երբ կը փորձեն Պարսկաստան անցնիլ։ Յաճախ, չտեսած ըլլալ կը ձեւացնեն։ Բայց չեկիստները ստիպելու համար որ հրահանգները կիրարկեն, գիւղացիները կը գրգռեն որ յարձակին սահմանապահներուն վրայ, որպէսզի այս կերպով զանոնք թշնամի դարձնեն անոնց։ Ատկից զատ, այս վերջերս, բոլշեւիկները կը ջանան բացէ ի բաց կարմիր բանակին մէջ արթնցնել աւելի տեւական ազգայնամոլութիւն մը՝ հանդէպ բնիկ գիւղացիներուն։ Կը ջանան զանոնք համոզել որ, եթէ կ'ըմբոստանան, որովհետեւ ռուսատեաց են եւ մասնաւորաբար ռուսական բանակին դէմ է որ կը շարժին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թարտիէօ-Մաքտօնըլտ տեսակցութիւնը

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ եւ ելմտական նախարարը Պ. Ֆլանտէն, կիրակի կէսօրէն վերջ հասան Լոնտոն, ուր կայարանը ընդունուեցան Անգլիոյ վարչապետին, արտաքին նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութեանց կողմէ։

Պ. Թարտիէօ մամուլի ներկայացուցիչներուն ըրաւ հետեւեալ յայտարարութիւնները.— Եւրոպական հարցերու մասին էր պիտի տեսակցինք եւ արդէն այսօր, չկայ հարց մը որ եւրոպական կամ համաշխարհային չըլլայ։ Կառավարութեանց պարտականութիւնն է հիմնուիլ համերաշխութեան այս տեսակէտին վրայ։ Ֆրանսա եւ Անգլիա այդ է որ պիտի ընեն առանց ճիգի, բնադատութեամբ։ Եւ որպէսզի երկուքն ալ յաջողին, լաւ է որ միասին քննեն նպատակներն ու միջոցները։ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց ունեցած միջոցներով, ձգտումներու նոյնութեամբ իրարու կապուած են բարոյական եւ քաղաքական պատասխանատուութեամբ մըն. այդ ոգիով է որ յանձնադիրումը որոշուեցաւ եւ այդ ոգիով է որ չորեքշաբթի օր տեղի պիտի ունենայ չորսերու ժողովը»։

Անգլիոյ վարչապետն եւս իր կարգին, յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, փարատելով նախ՝ այն վարանումներն ու կասկածները զոր մամուլը ցոյց տուաւ այս հանդիպման մասին։

× Չորս մեծ պետութեանց ժողովին որ տեղի կ'ունենայ վաղը, Իտալիոյ կողմէ պիտի մասնակցի արտաքին նախարարը Պ. Կրանտի։

Սերպիոյ բողոքը Պուլկարիոյ դէմ

Սոֆիայի սերպ դեսպանը պուլկար կառավարութեան յանձնեց երկու ծանուցագրեր, բողոքելով մակեդոնական երկու թերթերու կարգ մը հրատարակութեանց դէմ։ Այս թերթերը անուանարկեր էին Սերպիոյ Թագաւորը եւ Սոֆիայի սերպ դեսպանը։

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնը

Գերման հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան երկրորդ քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ կիրակի։ Նախորդ օր, Զատկի զինադադարը վերջ գտաւ եւ անմիջապէս արդէն, կուսակցութիւններն սկսան պայքարի։

Հանրապետական «երկաթեայ ճակատ»ը Պրանտէնպուրկի նահանգին բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը ղրկեց ինքնաշարժներ եւ հեծանուորդներ, թռուցիկներ ցրուելու համար ամբողջ երկրին մէջ։

Հիթլեր, Տրէզտընի մէջ խօսուած ճառով մը, գայրոյթ յայտնեց այն վերագրումին դէմ թէ իր կուսակցութիւնը ներքին եւ արտաքին խռովարարութեան կուսակցութիւն մըն է։

Պավերիական մամուլի դիւանը հրատարակութեան տուած է զեկոյց մը, որ կը յայտնէ բոլոր այն միջոցները, զոր Հիթլերեանները որոշեր էին գործադրել, եթէ Հիթլեր յաղթանակէր մարտ 13ի քուէարկութեամբ։ Ծրագիր մը պատրաստուած է եղեր, գրաւելու համար Պավիերայի բոլոր քաղաքապետարանները։

Գերմանական թերթ մը Հիթլերեան մարտական կազմակերպութեան մասին կուտայ կարգ մը տեղեկութիւններ, զոր քաղած է լաւատեղեակ անձնաւորութենէ մը։ Թերթը կը գրէ թէ մինչ քանի մը տարի առաջ Հիթլեր իր շարքերուն մէջ կը համրէր 75 հազար մարտիկներ՝ որոնք ամէն վայրկեան պատրաստ էին կռուելու սէնտիքաներուն դէմ, 1930ի ընտրութեանց յաջողութենէն վերջ. բազմաթիւ անգործներ յարած են Հիթլերեան կուսակցութեան։ Անոնց շատերը նախկին համայնավարներ են։

Այսօր Հիթլերեան բանակը կը բաղկանայ 420 հազար մարտիկներէ, որոնց 160 հազարը նախկին համայնավարներ են։

Նախագահական ընտրութեան առթիւ, Հիթլերեանները ծախսած են 6,5 միլիոն մառք։

Թերթը կը յայտնէ նաեւ թէ ինչ աճաբեկչական միջոցներով՝ Հիթլերեանները իրենց յանձնել կուտան պարապ շէնքերը, կամ առեւտրականներէն, սեփականատէրներէն ու խանութպաններէն կը ստանան զանազան գումարներ։

Ցոյն համայնավարները կը գործեն

Աշխոյժ կը դառնայ Պիրէոն ու Մակեդոնիա

Պիրէոնի մէջ, հարիւրի չափ համայնավարներ կռուի գրգռեցին ոստիկանութիւնը, որ բազմաթիւ անձեր ձերբակալեց։ Համայնավար մը վիրաւորուեցաւ։

Աւելի ծանր խռովութիւններ յարուցին նաեւ Մակեդոնիոյ մէկ աւանին մէջ, ուր համայնավարներ եւ ոստիկաններ կռուեցան իրարու հետ։

Բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

Արաբները ու Հրեաները Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն տրուած լուրի մը համաձայն, քաղաքին մէջ նոյն օրը երեւան հանուած են երկու ոճիրներ, որոնք ծառայած են աւելի եւս սրելու Արաբներու եւ Հրեաներու փոխադարձ ատելութիւնը, մանաւանդ Զատկուան այս օրերուն, որոնք միշտ վտանգաւոր են։ Սպաննուած են Հրեայ մը եւ Արաբ մը։

Ուրբաթ առտու, Երուսաղէմի շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ՝ սպաննուած գտնուած է Լոս Անճէլըզէն եկած հրեայ ուխտաւոր մը։ Կոկորդը կտրած էին։

Մինչ ոստիկանութիւնը պրպտումներ կը կատարէր, դիակը գտնուեցաւ նաեւ արաբ շէյխի մը, որուն նոյնպէս, կոկորդը կտրած էին։ Արաբին դիակը երեւան հանուեցաւ՝ Հրեային սպանութեան վայրէն ոչ շատ հեռու։

Այս դէպքերը յուզման մատնած են Հրեաներն ու Արաբները։

Պալքաններու ելմտական կացութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը հրատարակութեան տուաւ ելմտական յանձնախումբին տեղեկագիրը որ պիտի քննուի ապրիլ 12ին, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կողմէ. մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանայ, մանաւանդ որ կապ ունի դանուբեան ծրագրի առթիւ, ձեռնարկուած բանակցութեանց հետ։

Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը նախ, կը շեշտէ թէ ի՛նչ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀ Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

Ցաւով կը լսենք մահը Պ. Լեւոն Մկրտիչեանի։ Հանգուցեալը մէկն էր ռամկավար-ազատական կուսակցութեան հիմնադիրներէն եւ իր գործունէութեան գլխաւոր մասը անցած էր Եգիպտոսի մէջ։ Ծնած էր Պոլիս եւ 65 տարեկան էր։ Վարած է ազգային զանազան պաշտօններ եւ մեծ աշխատանք թափած Բարեգործականի համար։ 1920ին եղած է անդամ Ազգ. Պատուիրակութեան եւ ընդհ. քարտուղար՝ վեց ամիս։ Աշխատակցած է նաեւ հայերէն եւ ֆրանսերէն թերթերու։

Լինտպէրկի առեւանգուածը դեռ չէ լուծուած

Ամերիկեան ոստիկանութեան պետերէն մէկը, Անգլիա հասած է, Լինտպէրկի տղեկին առեւանգման մասին քննութիւն կատարելու, Լոնտոնի մէջ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է անգլիական ոստիկանութեան պետերուն հետ։

Լինտպէրկի բնակարանը անցեալ գիշեր, թատր հանդիսացաւ տենդոտ երթեւեկի մը։ Ինքնաշարժեր կուգային ու կ'երթային, ինչ որ ենթադրել տուած է թէ լուրջ հետքեր երեւան հանուած են։

«Թայմզ»ի մէկ տեղեկութեան համաձայն, ամերիկեան ոստիկանութիւնը լուր առած է թէ Լինտպէրկի տղեկը ողջ առողջ է եւ կը գտնուի ամերիկեան սահմանային ջուրերէն դուրս՝ զբօսանաւու մը վրայ։ Ամերիկեան եղերապահներ ճամբայ ելան այդ նաւը փնտռելու։

Լինտպէրկի տղեկը փնտռելու համար, ցարդ ծախք եղած է 10 միլիոն ֆրանք։

Ցնիէստերի ջարդերը

Թերթերը գրեր էին թէ ռուսեւռումէն խառն յանձնախումբ մը պիտի գումարուի Պեսարապիոյ մէջ, քննելու համար Ցնիէստերի վրայ պատահած վերջին դէպքերը։

Սակայն, ռումէն կառավարութեան ներկայացուցիչը ռումանական ծերակոյտին մէջ յայտարարեց թէ այդ լուրը անհիմն է։ Ծերակոյտը երկարօրէն զբաղեցաւ Ցնիէստերի ջարդերով։

Նոր դրամ Իրաքի մէջ

Ապրիլ 1ին շրջաբերութեան դրուեցաւ Իրաքի նոր դրամը որ հիմնուած է ոսկեքլինի վրայ։ Այս դրամով, հրապարակէն պիտի քաշուի ռուփին, զոր անգլիական բանակը բերած էր պատերազմի միջոցին։ Դրամական միութիւնն է տինարը, բաժնուած հազար «ֆիլ»երու։ Պաշտօնական սակերով 75 ֆիլը մէկ ռուփի է։

Միեւնոյն օրը բացուեցաւ Իրաքի երկրագործական եւ ճարտարագործական առաջին ցուցահանդէսը։

Փայլուն հեռանկարներ կը նախատեսուին Իրաքի տնտեսական կեանքին համար։

Ստալին կը հերքէ

Ստալինի առողջութեան մասին տարածուած լուրերը ստուգելու համար, ամերիկեան հեռագրական գործակալութիւն մը դիմած է ուղղակի Ստալինի, որ իր պատասխանին մէջ՝ հեգնանքով կ'ըսէ.— Թերեւս մարդեր կան, որ կը մաղթեն որ լրջօրէն հիւանդանամ եւ հաւանաբար աւելի գէշն ալ կ'ուզեն։

«Կը ցաւիմ որ չեմ կրնար այդ ուրախութիւնը տալ այդ պարոններուն։ Որքան ալ տխրին, իրողութիւնը իրողութիւն է։ կատարելապէս առողջ եմ։»

Հնդիկ իշխաններու որոշումը

Նոր Տէլհիի մէջ գումարուած հնդիկ իշխաններու խորհրդարանը՝ սկզբունքով որոշեց մանել համահնդկական դաշնակցութեան մէջ։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ համալսարանը փակ պիտի մնայ մինչեւ մայիս 15, ուսանողներու մէջ տիրող գրգռութեանց հետեւանքով։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

«Պրոլետարական յեղափոխութեամբ միանգամ ընդմիշտ վերջ դնելով միջազգային իմպերիալիզմի գործակալ, եւ հայկական, վրացական եւ ազրբէջանեան բուրժուազիայի հակայեղափոխական աւանգարդ դաշնակցական, մենշեւիկեան եւ մուսավաթիստական կուսակցութիւններու արիւնոտ տիրապետութեան՝ Անդրկովկասի բազմազգի բանուորներն ու գիւղացիները ստեղծեցին ազգային հաստատուն խաղաղութիւն եւ եղբայրական սերտ դաշինք։»

Նախաբանը այն պաշտօնական պատգամագրին, որ ուղղուած է Հայաստանի ժողովուրդին, ստորագրուած՝ Հայաստանի գերագոյն իշխանութիւններու կողմէ՝ Անդրկովկասեան Դաշնակցային Հանրապետութիւններու հիմնադրման առաջին տասնամեակի (1922 մարտ 12) առիթով։

Ինչպէս միշտ, առաւել եւս այս «յատուկ պատշաճի»ն ալ, իբրեւ նախաբան պէտք է սկսէր Դաշնակցութիւնով։ Բայց տեղին է զանել հոս, Դաշնակցութեան յիշատակութիւնը, որովհետեւ ան քաղաքական միակ ուժն է, զոր հաշուի առնել ստիպուած է համայնավար իշխանութիւնը, քաղաքական նմանօրինակ քայլերու համար։

Տասը տարի շարունակ Հայաստանի արդի պետական գործիչները, արիւն քրտինք մտած, կը ճգնին արդարացնել իրենց քաղաքական մարզանքները, «լէնինեան ազգային հարցի» շրջանակին մէջ։ Եւ մասնաւոր ուժգնութեամբ, անոնք չեն մոռնար խեղաթիւրել պատմական դէպքերն ու անցքերը, մօտաւոր անցեալէն, անդրկովկասեան երկիրներու մէջ։ Ու այս է պատճառը, որ տեղի ու անտեղի կը յամառին Հայաստանը նախախորհրդային շրջանին դնելու «Դաշնակցութեան արիւնոտ տիրապետութեան տակ»։

Շնական համարձակութեամբ, հայ համայնավարները կը շարունակեն Դաշնակցութիւնը ներկայացնել «միջազգային իմպերիալիզմի եւ հայկական բուրժուազիայի հակայեղափոխական ավանգարդ» որ իր «արիւնոտ» տիրակալութեամբ, իբր թէ պատճառն է եղեր, ո՛չ միայն Հայաստանի, այլեւ անդրկովկասեան երկիրներու ներքին կռիւներուն եւ բարդութիւններուն։

Դաշնակցութեան հետ — հայ համայնավարները առ ի սովորութիւն կարծես չեն մոռնար յիշել Վրաց սոցիալ-դեմոկրատն ու Ազրբէջանի Մուսավաթը։

Պատմական այն չարաբաստիկ իրողութիւնը, որ Անդրկովկասը իր անկախութեան առաջին տարիներուն չկրցաւ լուծել իր սահմաններուն մէջ անջատուած երեք հանրապետութիւններու ներքին տարակարծութիւնները, անշուշտ գլխաւոր ուժն է բոլշեւիկեան յոխորտանքին։

Բայց միթէ՞ այսօր լուծուեր են բոլոր այդ կնճիռները։

Վերցուեր ե՞ն անդրկովկասեան երեք գլխաւոր հանրապետութիւններու հիմնական խոչընդոտները եւ կամ գո՞հ է ստեղծուած կացութենէն ամէն մէկը առանձին ու համաձայն իր ազգային շահերուն եւ պահանջներուն։

Բոլշեւիկներուն խմալուր ազատկը, ինչ եղանակ ալ զարնէ, չի կրնար ժխտել թէ այսօր ալ Անդրկովկասը, իր ներքին սահմանային, տնտեսական եւ քաղաքական կնճիռներով կը մնայ նոյն վիճակին մէջ, ինչ որ տասը տարի առաջ։

Միակ տարբերութեամբ մը, որ այո՛, շատ զգալի է, ծանր ու մահացու, մանաւանդ մեր երկրին համար։ Եւ այդ տարբերութիւնը Անդրկովկասեան քաղաքականութեան վրայ ազդող արտաքին՝ եկուոր ուժն է — Ռուսը — որ 1918ի ատեն յաջորդը հանդիսացաւ գերմանեւթուրք — եւ ապա դաշնակից պետութիւններուն։

Հայաստանը ինչպէս երէկ, նոյնպէս եւ այսօր երախտագիտական խօսք չունի բոլոր տեսակի արտաքին այս ուժերուն։ Եթէ անոնց իւրաքանչիւրը իր շրջանին որոշ հնարաւորութիւններ է տուեր մեր անճիտուած ու յոգնած հայրենիքին, միեւնոյն ատեն տասնապատիկ վնասեր է մեր երկրի քաղաքական դատին, մասնաւորաբար Անդրկովկասի մէջ։ Արդեօ՞ք վերջին հաշուով նոյն այդ արտաքին ուժը չէր եւ չէ պատճառը, երէկուան նման եւ այսօր, եթէ կը դժուարանայ վիճելի խնդիրներու լուծումը, Վրացին եւ Ազրբէջանցին 1918ին եւ 1920ին չհաշտուեցան Հայաստանի անկախութեան գաղափարին հետ։ Անոնք Հայաստանի վրայ կը նայէին — տակաւին պատերազմը չվերջացած — իբրեւ մահուան դատապարտուած երկիր մը։ Գերմանեւթուրք զինակցութեան ապաւինած, քաղաքական համաձայնութեամբ, ազգակցական կապերով՝ մեր այս երկու հարեւանները Հայաստանը իրենց մէջ բաժնելու փորձեր կատարեցին։ 1918-20ի դինադադարի շրջանին, օգտուելով Դաշնակիցներու արեւելեան քաղաքականութեան նպաստաւոր ելքէն, մասնաւորաբար իսլամական աշխարհի ազդեցութենէն, նոյն խաղերը խաղացին։

Խորհրդային տիրապետութենէն առաջ, Վրաստանը կը պահանջէր իրեն կցել հայկական Լօռին ու Ախալքալաքը, ազգագրական եւ պատմական Հայաստանի այդ անվիճելի մասերը։ Ազրբէջանը լեռնային Ղարաբաղէն, Զանգեզուրէն զատ, կը պահանջէր Օրտուպատի, Շարուր-Նախիջեւանի շրջանները, Թուրքիոյ հետ միշտ Հայաստանը խեղդելու վրան-բաց նենգամտութեամբ։ Հապա հայկական հարստութեանց ժառանգութի՞ւնը։ Թիֆլիսն ու Բագուն, հայկական դրամագլուխով ծաղկած այդ քաղաքները, ինչպէս նաեւ միւս շրջանները ազգային հարստութիւնները, ժառանգութիւնն էին աղքատ Հայաստանին, սակայն մեր դրացիները խօսքն իսկ լսել չէին ուզեր։

Նոյն անբարեացակամութիւնը, նաեւ ռուսական ժառանգութեան մասին, որ կը մնար գլխաւորաբար Թիֆլիսի եւ Բագուի մէջ։

Պահ մը կրնայինք միանալ բոլշեւիկեան ներքին հրճուանքին, Անդրկովկասեան ֆետերասիոնիտասնամեակին առիթով, եթէ «տապալուող արիւնոտ տիրապետութեան հետ» իրապէս անհետացած ըլլային վերոյիշեալ անարդարութիւններն ու դժուարութիւնները։

Մենք պիտի ծափահարէինք բոլշեւիկեան «կարմիր իմպերիալիզմ»ն իսկ, եթէ միայն ան եւս իր կարգին նուիրագործած չըլլար նախկին կացութիւնը։

«Կարմիր իմպերիալիզմը» երբ մտաւ Կովկաս, Լէնինեան դրօշով եւ եւ Լէնինեան ազգային հարցի լուծման իր աւետարանովը, արիւնով խեղդեց իւրաքանչիւր ազգութեան կամքը։ Հաւասարութեան սկզբունքին տեղ «ան» ջատագովեց ուժովին տիրապետութիւնը։ Փոքրիկ Հայաստանը զոհեց Վրաստանի եւ Ազրբէջանի շահերուն։ Ազգերու եղբայրութեան փոխարէն, խորացուց ներքին ատելութիւնը — բոլշեւիկեան ատելութիւնը — երբեմն «մեծապետական» երբեմն «տեղական» արտայայտութիւններովը։

Հողային եւ սահմանային խնդիրները այսօր աւելի բարդ կերպարանք են ստացեր քան էր երբեւէ։ Կը բաւէ յիշել, որ Հայաստանի հողերէն Վրաստանին կը մնան բոլշեւիկեան ուժով ամրացուած Ախալքալաքը եւ հայկական Լօռիի մէկ կարեւոր մասը։

Նախիջեւան-Շարուր, Օրտուպատ իբրեւ առանձին «հանրապետութիւն» մաս կը կազմէ Ազրբէջանին։ Նոյն ձեւով նաեւ լեռնային Ղարաբաղը։

Ասոնք, ինչպէս նաեւ տնտեսական եւ քաղաքական գերակայութիւնը մեր դրացի երկիրներուն, գլխաւոր արտայայտութիւններն են «անդրկովկասեան դաշնակցային կառավարութեան»։

Իր առաջին տասնամեակին առթիւ, համայնավարը կրնայ գոհ ըլլալ իր ձեռք բերած յաջողութեան համար. վասնզի ան հոդ է, Անդրկովկասի «դաշնակցային» ծաղրանկարի մէջ է որ կրնան տեսնել իր իրական գործը։

Իսկ այս գործը նոր չէ որ իր տասնամեակը կը լեցնէ։ Ան իր առաջին դարը լրացուցեր է արդէն, իբրեւ ցարական գործ. այսօր կը շարունակէ հինը, կարմիր ցարերու կողմէն։

Ցարական բռնութեան տեղ կարմիր բռնութեան նուիրագործումն է Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը, թելադրուած ռուսական շահերէն, եւ միայն հզօրին ու ուժեղին համար։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՅԱՆՈՒՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

("ՄՈՒՐԱՏ,,Ի ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ.—կը հրատարակենք իբրեւ լուսաբանութիւնները իրազեկ եւ Մուրատի զինակից ընկերոջ։

Անմահ Մուրատի մահից յետոյ, Ամերիկայում կազմուել է «Մուրատ» անունով ֆոնտ մը, որի նպատակն է յաւերժացնել հերոսի անունը։ Անոնք ոչ մի ջանք չեն խնայում ռազմիկի ամբողջ կեանքի գործունէութիւնը լոյս աշխարհ բերելու։

Արդէն անոնք առաջին քայլը առին եւ հրատարակեցին «Մուրատ»ը։ Յանդուգն ռազմիկի ամենամօտիկ ընկերը եւ դժբախտաբար բոլոր անհետացող հերոսների հետ քալելէ յետոյ միակ ողջ մնացողս կ'ուզեմ յանուն ճշմարտութեան մի քանի խօսք ասել գրքի մասին։

«Մուրատ»ի հեղինակը ընկ. Վարանդեանն է։ Գրքի լեզուն շատ գեղեցիկ է, համով-հոտով կարդացւում է, բայց առանց այս այն կողմը իյնալու բացարձակ ասեմ, որ հերոսի կեանքի բոլոր գծերը այդ գրքի մէջ չեն ներկայացուած։ Գիրքը բաւական պակաս կողմեր ունի։ Ի հարկէ մեղքը հեղինակինը չէ, այլ տիրող պայմաններինն։ Ես գիտեմ որ թէ Վարանդեանը եւ թէ Մուրատ ֆոնտի վարչութիւնը ամէն կերպ ջանացին լիակատար եւ ընդարձակ գիրք մը դուրս բերելու։ Դժբախտաբար նրանք սպասուած տեղեկութիւնները չկրցան ձեռք բերել։ Ահա այսպիսի պայմանների մէջ հեղինակը իր ամենալաւը ի գործ է դրել եւ այսօր հրապարակի վրայ է հերոսի գիրքը։

Այս գիրքը իր տեսակին մէջ աննման է մինչեւ այսօր եղածներու մէջ։ Երանի թէ մեր բոլոր անհետացող հերոսների կեանքը այսպիսի ձեւով գրի առնուած լինէր։ Ուրեմն, նորէն կրկնում եմ, մեր ներկայ պայմանների մէջ ամենագեղեցիկ եւ լաւ գործն է որ հրապարակ ելած է. կ'արժէ որ ամէն մի Հայի տուն ունենայ հերոսի գրքից։ Այս նոր քայլը չէի ուզեր առնել, եթէ կարդացած չըլլայի ընկ. Վրացեանի գրախօսականը, «Դրօշակ»ի 2 թիւի մէջ։ «Յանուն արդարութեան» կ'ուզեմ մի քանի խօսք ասել գրքի եւ Վրացեանի գրախօսականի առթիւ։

Սկսենք ընկ. Վրացեան հետեւեալ խօսքերէն.— «Ընկեր Վարանդեանը օգտուել է գլխաւորապէս տպուած կամ անտիպ յուշերից ու ցուցմունքներից. իսկ այնպիսի մի հարուստ ու թանգարժէք շտեմարան, որպիսին է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Դիւանը, մնացել է չօգտագործուած»։ Ընկ. Վրացեանը մասամբ իրաւունք ունէր իր արդար ցասումը հրապարակել այս կէտի մասին, թէ հեղինակը Դաշնակցութեան հարուստ շտեմարանից չի օգտուել։ Գրողի մը պարտականութիւնն էր ամէն աղբիւրի դիմել, երբ յանձն կ'առնէ այդպիսի հսկայ ձեռնարկ։ Եթէ իրաւցնէ օգտուած չէ, այդ մասին ընկ. Վարանդեանը թող ինք խօսի։

Մի քիչ անդին գրում է.— «Իր ձեռքն ընկած յուշերն ու ցուցմունքներն էլ, առհասարակ քննական բովից չի անցրել, կապել է իրար հետ մեծ մասամբ, մեքենական ձեւով, արժէքաւորն ու անոր հակառակը, ստոյգն ու կասկածելին կողք-կողքի»։ Այս նախադասութիւնները գեղեցիկ դարձուածքներ են կասկած չկայ, եթէ միայն ընկ. Վրացեան բարեհաճէր ցոյց տալ կասկածելի եւ չստուգուած աղբիւրները։ Դժբախտաբար այս կէտի շուրջ արտայայտուում եւ անցնում է։ Ես էլ համաձայն եմ, թերի է գրուածքը, բայց ընկեր, քո գրախօսականն էլ մի բան չի ասում։ Այն աղբիւրները, որ օգտագործել է, ամենաստոյգ աղբիւրները կարելի է համարել, բայց անոնք որ սպասուած տեղեկութիւնները չեն տուել, արդեօք յանցանքը գրո՞ղի վրայ է իյնում թէ ոչ այն անձերի վրայ որոնք ամիսներ լուռ մնացին եւ չպատասխանեցին Մուրատ ֆոնտին կոչին, որ թերթերի միջոցաւ նիւթեր էր ուզեր հերոսի կեանքի մասին։

Այստեղ նորից կրկնում եմ.— Այս տողերը միայն արդարութեան համար են։ Ապագայ պատմագրին օգնելու հոգսից մղուած, ուզեցի մի քանի մութ եւ քննադատելի կէտեր ճշդել։

Մուրատը 1890 թուականներին ընկել է Պոլիս։ Առանձին արհեստ չէ ունեցեր, իբրեւ մի գիւղացի տղայ։ Ինչպէս մեզանից շատերը, երբ օտարութեան են դիմել, սկսել են «համալութեան» կամ շէնքերի, փալանկիրի մէջ աշխատիլ։ Տողերս գրողը Պոլիս որ եղած եմ, առաջին անգամ շէնքերի վրայ եմ աշխատել, ապա ուրիշ գործ գտել։ Նոյնը Մուրատը արած է եւ դրան զարմանալ պէտք չէ, եւ զուր են բացագանչութիւնները գրախօսականի մէջ։ Ընկ. Վրացեանը զարմացած ասում է թէ Վարանդեանը գրում է որ Մուրատը «համալ» է լինում, բայց քիչ անդին մէկը վկայում է թէ «Շիշլիի գարեջուրի գործարանի՝ Պոմոնթիի գիշերապահ էր»։ Այո, առաջ «համալ» է եղած. ապա այդ գործը գտել է։

Մուրատը, այո, հնչակեան կուսակցութեան անդամ է արձանագրուած, եւ ինչպէս մեզանից, նոյն սերունդի պատկանողներից շատերը, և կատարել է տեռորներ։ Ես էլ Վարանդեանի նման, սպանուողի անունը, ժամանակը չպիտի կրնամ տալ, թէեւ շատ անգամներ զրոյցի ժամանակ անմահ հերոսը պատմել է մեզ։ Առանց տատանուելու հոս պիտի ասեմ.— Մուրատը հնչակեան կուսակցութեան ամէնէն յայտնի տեռորիստներէն մէկը եղած է, եւ դրա համար զինանշան մը նուիրուած էր իրեն Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնի կողմից։ Մուրատը Իմմիրլեանի միջամտութեամբ դեսպաններու երաշխաւորութեան տակ, Պոլիսէն հեռացել է, բաւական օրեր Ղալաթիոյ եկեղեցին մնալէ յետոյ։

Այդ մասին, Վարանդեան մանրամասն գրած է։ Կասկած չկայ, որ չափազանցութիւններ կան այդ պատմուածքի մէջ, բայց այդ յանցանքը ոչ Վարանդեանինն է եւ ոչ էլ քու կամ իմ։ Մեր մէջ այդպիսի չափազանցութիւնների հիւանդութիւնն ունինք. դժբախտաբար ամենալուրջ գրուած գիրքը այս բանից զերծ չէ։ Մուրատը Պոլիսէն Եգիպտոս է գնում. եւ Ժիրայրի հետ գալիս է Յունաստան, ապա անցնում է Կովկաս. եւ մի ժամանակ մնում է Թիֆլիս, եւ աշխատում է Էնֆիաճեանի ծխախոտի գործարանը։

Վարանդեանը այս մասին գրած է իր գրքին մէջ եւ ոչ մի քննադատութիւն չի վերցներ եւ իրօք որ նա աշխատիլ է. եւ վրացի նշանաւոր ըմբիշին զգետնելէն յետոյ, նոր պաշտօնի է անցել։

Մուրատը ի հարկէ եկած չէր Թիֆլիս աշխատանք գտնելու, այլ իր յեղափոխական հոգին ուզում էր թռչել, սլանալ, եւ գնալ հոն ուր հայ ժողովուրդի ազատութիւնն էր զարթնում։

Թիֆլիս մնալուն նպատակն էր միայն ծախս մը ձեռք ձգել եւ ապա շարունակել դէպի Կարս։ Այդպէս էլ անում է. եւ նա Լօռու ճանապարհով անցնում է Կարս։ Հոն Մուրատ մտնում է Դաշնակցութեան դրօշի տակ եւ դառնում է ամենայանդուգն գործիչը, ֆէտային, զինուորը, զինապահը եւ ահաբեկիչը։ Բայց ափսոս որ գրքի մէջ այդ մասին շատ քիչ բան կայ։ Հոս իրաւունք ունի ընկեր Վրացեան։ Պէտք եղածին չափ պրպտումներ չեն եղած։ Որոշ մի բան, կամ մեղադրանքի խօսք չեմ կարող ասել հեղինակին։ Թող ինքը այդ կէտին պատասխանէ. բայց այնուամենայնիւ արդարանալու ոչ մի կէտ չկայ։

Մուրատի «Փոթորիկ»ի գործին մասնակցելու հարցին ընկ. Վրացեան ընկ. Վարանդեանի գրածը կասկածի տակ է ձգում։ Երբ «Փոթորիկ»ը իր գոյութիւնը կը պահէր, մենք մաս մը ընկերներ Կարսի շրջանում էինք — Մուրատ, Միհրան ուրիշներ։ Միհրանը կանչուեց, որպէսզի մասնակցի «Փոթորիկ»ի գործերուն եւ գնաց Բագու, ազդագրերով դիմումներ կատարելու։ Միհրանը երբ Արամեանցին դիմում էր իր ձեռք ունեցած ազդագրերով, Արամեանցը արհամարհանքով վերաբերում է եւ Միհրանը ձեռնունայն դուրս է ելնում։

«Փոթորիկ»ի ընկերները զայրանում են եւ ուզում են խիստ միջո՛ց դիմել. բայց Քրիստափորը զգուշացնում է եւ Կարսից Մուրատին են կանչում։ Ողջերթի եւ յաջողութեան մի քանի խօսք էլ ես եմ ասել։ Կարծեմ արդէն կասկածը փարատում է։ Մուրատը իր անուշ լեզուով այդ օձը ծակէն հանում է եւ Արամեանցին հետ լաւ բարեկամանում։ Այստեղ, աւելորդ չէ կարծեմ այդ դէպքի մանրամասնութիւնը տալ, որովհետեւ թէ հետաքրքրական է եւ թէ կնճռոտ հարց մը լուծած կը լինեմ։ Միհրանը երբ Բագու է հասնում Թիֆլիսից, իր հետ տանում է բոլոր ազդագրերը։ Միհրանը շատ շքեղ կերպով հագնում է. գլուխը «սիլինտր», ձեռքը գաւազան եւ ճերմակ ձեռնոցներ, իբրեւ իսկական հօս-հօս մը ներկայանում է Արամեանցին։ Արամեանցը այդ պճնազարդ երիտասարդին տեսածին պէս, այլեւս ինքզինք կորցնում, ջղայնանում է եւ Միհրանին ճանապարհ է դնում առանց ուշադրութիւն դարձնելու Միհրանի ձեռքը ունեցած ազդարարութեան։

Երբ Միհրանը ձեռնունայն կը վերադառնայ Քրիստափորիքով, ընկերները կը յուզուին, կըզայրանան, կրակ ու բոց կը դառնան, — մանաւանդ որ Միհրանն էլ իրեն հասած անարգութիւնը չափազանցելով պատմում է։ Ընկ. Վրացեանը կարծես կեանքի մէջ նոր մտած մարդ լինի, ասում է թէ մեր մէջ ընդունուած բան չէ մնալ, համոզել, այլ ազդագիրը կը ներկայացնէ, դրանից դուրս բնաւ իրաւունք չունի խօսելու։ Չէ, սիրելի Վրացեան, երբեմն յամառներին համոզմունքի խօսք էլ ասել է։ Եթէ ամէնքը քո նման խորհէին, այն ատեն ազդագիրը տալէն յետոյ, անմիջապէս ատրճանակի խողովակը ցոյց պիտի տրուէր։ Բայց այդպէս չէ, այլ շատ տեղեր անուշ լեզուն շատ մեծ դեր է խաղացել։ Ընկ. Վրացեան ասում է թէ Մուրատը «Փոթորիկ»ին չի մասնակցել եւ վկայութեան կանչում է Ռ. Սեւեանը որ կարող է գրել այդպիսի բան։ Բայց ինչպէս իրականութիւնը փոխենք, երբ Արամեանցին դրամի չէքը Մուրատի հրահանգով պատկան մարմնին է ղրկուած։

Մուրատի Սասնոյ կռիւներին մանրամասնութիւն չի ներկայացուել, այլ ընդհանուր ձեւով է գրուել։ Այս էլ գրքի համար խոշոր թերութիւնէ եւ յանցանքը ընկեր Վարանդեանինն է, կասկած չկայ։ Այս կռիւները գրքին ամենագեղեցիկ էջերը կազմելու էին, բայց տեսնում ենք, մեր սպասած արդիւնքը չկայ, Քիչ անդին ընկ. Վրացեանը ակնարկում է Անդրանիկի եւ Մուրատի բնորոշման համեմատութեան եւ ասում է — Եթէ այդ չլինէր, գրքի արժէքը աւելի կը բարձրանար։ Չգիտեմ ինչու այդպէս է մտածում ընկերը. անշուշտ տեսակէտի խնդիր է։ Բայց մի բան. — Երբ այդ երկուքը իրարու հետ կողք կողքի են կռւել, եւ հայ ժողովրդի ճակատագիրը վարել, Վարանդեան սխալ մը չէ գործած, այլ ըստ իր համոզումին ասել է ճշմարտութիւնը. որին թէ երկ՛նքն եւ թէ լուսինը կրնան վկայել։ Բայց մի բանի մէջ համաձայն ենք ընկ. Վրացեանին.— պէտք չէր զոնէ առայժմ գրել նրա մասին. քանի դեռ կրքերը վառ են։ Դեռ մենք վարժուած չենք լուրջ կերպով մօտենալ կատարուած իրողութիւններին։

Մեր մէջ կիրքը եթէ եօթը գլուխ ունեցող վիշապի մը նման գոյութիւն չունենար, կարծեմ ընկ. Վարանդեանը դեռ շատ բաներ կրնար գրել Մուրատի ասպետական թէ գործերի եւ թէ բնաւորութեան մասին։

«Ասպարէզ»ի մէջ Մ. Համբարձումեանն էլ գրած էր մի գրախօսական, բայց նրա գրածը այս գրախօսականէն շատ տարբեր բաներ ունէր իր մէջ։ Ինչո՞ւ, արդեօք այս վերջինը Մուրատի կեանքին ծանօթ չէ՞ր։ Չէ, գրելու ճաշակ է. լուրջ քննադատութիւն չենք կրնար ընել։ Այս սերունդը երբ անհետանայ, այն ատեն մենք կ'ունենանք մեր պատմութիւնը։ Նա կը լինի անաչառ եւ հոն ամէն մի հերոս իր պատկան տեղը կը բռնէ։

(Մնացեալը յաջորդով) ՍԵՊՈՒՀ

Ապտիւլ Համիտի ժառանգութիւնը

Զուիցերիական ընկերութիւն մը կազմուած էր տարիներ առաջ, արժեցնելու համար Ապտիւլ Համիտի ժառանգութիւնը։ Պէռնի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց այս ընկերութեան ընդհ. քարտուղարը՝ որ խարդախութեամբ ու զեղծարարութեամբ կ'ամբաստանուի։

Կ'երեւի, Ջարդով, կողոպուտով ու հարստահարութեամբ դիզուած, Մեծ Դահիճին հարստութիւնը՝ ծարգու «խեր» չպիտի ունենայ։ Իր թոռներն ալ անօթի կը թափառին։

ՍԱՍՈՒՆՑԻՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

«ՍԱՍՈՒՆՑՆԱԿ» ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ՀԱԼԷՊ, (յապաղած).— Սասունցիներու դէպի Սուրիա եւ մանաւ բաղէս Հալէպ արտագաղթը կը սկս շա՛տ հին ժամանակներէն։ Մ ուորապէս երկու եւ կամ երկու քաղ դարու պատմութիւն մը։ Երկրի լեռնային եւ երկրագործութեան ան յարմար հանգամանքը նպաստ է արտագաղթի զարգացման։ Հետ ւաբար Սասունցին վաղո՛ւց սկս ուած է իր տունն ու տեղը ձգել եւ բախտ փնտռել օտար երկինքի տակ, ինչպէս երբեմն Մշեցին ու Վան ցին կը խուժէին Պոլիս։

Սասունցին ըլլալով առ հասա բակ լեռնային վայրերու բնակ զուրկ մնացած է քաղաքէն, ժող վուրդներու կարգ մը գիտելիքն րէն։ Ան եղած է միմիայն ջաղաց պան եւ հացագործ։ Ժամանակ մը Հալէպի եւ շրջաններուն մէջ իր արհեստը ի գործ դնելէ յետոյ, իր տնտեսած գումարը կապած է իր գօտիին եւ վերադարձած է երկիր, սակայն գետին թափուած ցորենը ամբողջութեամբ կրկին հաւաքել որքան դժուարին է, նոյնն է նաեւ պարագան Սասունցիներու համար։

Իրաւ է, թէ անոնք եկած են երկիր վերադառնալու յոյսով, սա կայն շատերը թուլացեր են։ Տիրող ռէժիմը, Համիտեան շրջանի գաղ ուածային ջարդերը, սիրելիներու անդարձ կորուստը սանձ մը դրած են իրենց այդ բաղձանքին։ Եւ խոշոր թիւ մը մնացեր է Սուրիա, խնամ թիւններ կնքած տեղացի քրիստոն եայ արաբ ժողովուրդին հետ, եւ կորսուած։ Մէկ մեծ մասը շարու նակեր է կապուիլ իր ջաղացքին եւ փուռին, այնտեղ պառկելով, այն տեղ նստելով տարիներ շարունակ վրայ տուած են իրենց առողջութի նը։ Տակաւին Սուրիոյ զանազան մասերուն մէջ, ուր շոգեշարժ ջա ղացքներ չկան, կը հանդիպիք շատ մը Սասունցիներու, որոնք կ'աշխա տին հին ձեւով։

Կարելի է դիւրաւ գուշակել, թէ Սասունցին պահած է մինչեւ այսօր ալ նահապետական հին եղանակը։ Մեր խօսքը մինչեւ հիմա հին գաղթած Սասունցիներուն համար էր։ Իսկ նոր գաղթականները պատեհութիւն չեն ունեցած 1915-18ի շրջանին, Հայաստան անցնելու, եկած հաստատուած են Սուրիա, իրենց ազգականներուն կամ բարեկամներուն քով։ Առանց ալ վիճակը վարդագոյն չէ։ Երկրի մէջ ամէնէն շատ կռուողը, մնացողը, տոկացողը, վերջապէս կորսնցնողը եղած է այս պատուական ժողովուրդը. երկրէն դուրս ալ մնացած է նոյն տոկալը. Մինչդեռ ուրիշ քաղաքացիներ եւ գաւառացիներ կերպով մը յաջողեր են իրենց տնտեսութիւնը ապահովել, ասոնք մնացած են անբախտ, որովհետեւ չեն գիջանած ո՛չ ուրիշ գաւառութեանց հետեւիլ, ո՛չ «բուժէի»ական ապականուած ղանդին։ Կոյս են մնացած, իրենց լեռներուն պէս, իրենց զգացումներ ալ։

Վերը կ'ըսէինք, թէ Սասունցիները Սուրիոյ մէջ եղած են առհասարակ ջաղացպան եւ փռապան 1915ի եւ յաջորդող տարագրութեան դժոխային պահերուն, օգտուելով իրենց կէս-անկախ վիճակէն, արհ տին շնորհիւ անոնք շատ մը Հայ եւ Հայուհիներ փրկած են հուրէն եւ սուրէն, պահած, կերակրած եւ ապրելուն սատարած են։ Այժմ Սասունցին նիւթապէս խեղճ է, օրն օր հիծելու եւ մաշելու ենթակայ։ Պէտք է օր առաջ օգնութեան համ նիլ այս արի եւ բարի ժողովուրդին։ Անոր մէջ կան թաքուն գանձեր պէտք չէ որ այդ անգին գանձը կորսուի։ Այդ աննման գանձին կորուստը ո՛չ միայն Սասունցիին կը փ այլ նաեւ ամբողջ հայութեան տէջլներուն, իղձերուն մեծագոյն հարուածը կուտայ։

Սասունցին միայն քաջ մարտ չող չէ, այլեւ ունի իր հայրենի երգերն ու պարերը։ Մենք մարտ իրիկունը դիտեցինք հայրենիքի բազմատ պարերն ու լսեցինք ըննի սարերու եւ ձորերու լէլի երգերը, հովուին սրինգը ոչխարներու Ջուրը խմցնելու բանութեան տակ, Սասունի նացող փտանգը կը հասկցնէր նշանածին, եւ որուն մինչ կը հաղորդէր քաջերուն։

Մենք դարձեալ անյագօրէն դի տեցինք փոքրիկ մանչ եւ աղջ

...ներուն դէմ առ դէմ եւ մէջ ընդ մէջ պարերը. զմայլելի ճկունութեամբ։ ...պարեցին հի՛ն, հի՛ն դարերէն մնացած «Կովանդ եւ ...աւանդ»ը, «Կուժի եւ Թեւպա-ճարխուշտա»ն, «Կորանի եւ երկտակ» պարերը. ...ը, ...գեղեցիկ, ո՛րքան հրանա-...ընդյան զեղեցիկ, ...անցաւ զուտ հայեցի ...հանդէսը անցաւ զուտ հայեցի ...ինչպէս եւ «Սասունցնակ», ինչպէս ...կը սիրեն կոչել։ Ահա այս ...երն ալ պէտք է զուրգուրանքով պահել հայկական շար...ն թանգարանին մէջ։

Հանդէսը տրուեցաւ ազգ. Հայ...արանի վարժարանի մանկապարտէզներուն սրահին մէջ, ի նպաստ ...ոյի ...կարօտ աշակերտ...Սասունցի Գաղութին սառուար մեծերու։ Գաղութին ...ամանութիւնը կը բացակայէր դժբախտաբար։ Ներկաները գրեթէ ...մբողջութեամբ Սասունցիներ էին եւ քիչ թուով ուրիշ գաւառացիներ։

Հանդէսին նախագահելու հրաւիրուած էր առաջնորդ Սիւրմէեան եպիսկոպոսը, որ այս առթիւ խօսք առնելով, հրաւիրեց Սասունցիները ...ինգ փարել հայրենի յիշատակներուն եւ պահել այս զոհար աւանդութիւնը։

Պէտք չէ երեսի վրայ ձգել հերոս ժողովուրդի մը այս մնացորդը։ Ան այսօր ի վիճակի չէ իր դպրոցական երախաներուն թոշակները վճարելու։ Մեր ամէնուս, բոլոր հայութեան հոտին պարտքն է այդ պատանիներուն ուսման եւ կրթութեան ժամադակել առաւելագոյն չափով։ Սասունը կորսնցուցինք, գէթ Սասունցին չկորսնցնենք։ Ան իր մէջ կը պահէ տակաւին նախնեաց հերոսութենէն կայծեր, միշտ բռնկելու պատրաստ։ Դարմանենք եւ խնամենք անոնց հիւանդները, որոնք կը մնան լքուած, դրամի չգոյութեան երեսէն։ Բոլոր գաղութներու հայրենակիցներուն, ազգային մարմիններուն լուրջ ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս ժողովուրդին վրայ։

Երբ Սասունի եւ անոր արժանիքներուն վրայ կը գրենք, չենք կրնար մոռնալ ուրիշ ժողովուրդ մը, որ նոյնքան քաջութիւն եւ հերոսութիւն ցոյց տուած է օսմանեան Սուլթաններու վատթարագոյն վարչաձեւին տակ։ Այդ մեր Զէյթունցի ...ն է. հերոս Զէյթունը, որ արտադրած է առիւծներ և կորիւններ, երկա՛ր տարիներ չափուած է Թուրք (ասկէր)ներուն հետ, եւ երբեք չէ ընկճուած։ Ահա այդ սերունդն ալ հետզհետէ կորսուելու վտանգին տակ կը գտնուի։ Անոնք ալ զուրկ ինչքէ, խեղճ ու անտէր են, ենթակայ՝ «բուհճի»ներու ծուղակին եւ ապազգայնացման սպառնալիքին։

Կ'ուզէինք որ կենդանի հետաքրքրութիւն մը ծնէր եւ միջոցներ գտնուէին փրկելու այս բեկորները։ Անոնք չեն գիջանիր մուրացիկ նուաստութեան։

Հայը ամէն ժամանակ ալ ունեցած է բազմապիսի տաղնապներ, սակայն այդ բոլորին մէջ չէ մոռցած աւելի դժբախտները։ Այո՛, այսօր, հայ ժողովուրդը Եւրոպայի մէջ մատնուած է անօրինակ տնտեսական տագնապի, եւ սակայն նորէն ու նորէն խորթ աչքով չի կրնար նայիլ կարօտ եղբօր։

ՄՇԱԿ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

1932ի պիւտճէն

Գործավարներու Խորհուրդը լրացուց 1932ի ելմտացոյցին քննութիւնը։

Հասոյթի մասը 160 միլիոն ոսկի որոշուելով, անհրաժեշտ կը դառնայ կարգ մը օրէնքներու փոփոխութիւնը։ Ընդհանրապէս տուրքերէ զերծ նկատուողներու սահմանափակումները պիտի վերնան, որպէս զի կարելի ըլլայ հասոյթը աւելցնել։

Ոչ միայն պիտի ջնջուին ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքով տուրքէ զերծ կացուցանող կարգ մը յօդուածները, այլ եւ պիտի փոխուին հաստաթաբեր կալուածներու տուրքերը, եւ ընդհանրապէս կալուածատուրքերու օրէնքները, ու պիտի աւելցուի անոնց համեմատութիւնը։

Որոշուեցաւ հարիւրին 20 կրճատել բոլոր պաշտօնատուններուն ծախքերը։

Ամսաթոշակները չպիտի զեղչուին։

× Թուրք թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է Հանրային Պարտքի մասին։

Բաժնետէրերը ուզած են որ տարին 930 հազար ոսկի վճարուի, բայց Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ 700 հազար առաջարկած է։ Ի վերջոյ համաձայնած են 830 հազարի մասին։ Ա. տարին 350 հազար ոսկի պիտի տրուի, յաջորդ տարիներուն մէջ 50 հազարական պիտի աւելցուի եւ 7րդ տարիէն վերջ 830 հազար։

40 տարիէն պիտի աւարտին պարտքերը։ Գոյացած համաձայնութեամբ Հանրային Պարտքերը հարիւրին 60 զեղչուած են։

Ռուսիան կը տիրապետէ Սեւ Ծովուն

Նեղուցներու յանձնաժողովը իր տարեկան տեղեկագիրը պատրաստած եւ տպագրելով օրինակները յանձնաժողովին մասնակցող կառավարութիւններուն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ղրկած է։ Տեղեկագիրը, որ հարիւր էջ կը գրաւէ, ֆրանսերէն գրուած է։ Այս յանձնաժողովը իր գումարումները կատարած է Վասըֆ փաշայի նախագահութեամբ։ Առաջին վեց ամսուան մէջ դեր-նախագահութիւնը վարած է Ճափոնի պատուիրակը։ Յանձնաժողովին 1931ի ծախքը 8620 ոսկի ենթադրուած էր, բայց 8532 ոսկի ծախք եղած եւ տուրքէն ալ 164 ոսկի գոյացած։ 1932ի պիւտճէն նախորդներուն նման 8620 ոսկի պիտի ըլլայ եւ յանձնաժողովին մասնակցող կառավարութիւնները պիտի ապահովեն այս գումարը։

Յանձնաժողովին տեղեկութեանց համաձայն, Սեւ Ծովի մէջ ծովային մեծագոյն ուժը Ռուսիա ունի։ Ռուսիոյ գործօն տորմիղը կը բաղկանայ 1 դրահաւորէ, 3 յածանաւէ, 5 թորփիլանաւէ, 5 ընդծովակայէ, 4 ականակիր նաւէ, 11 եզերապահներէ, 2 օժանդակ նաւէ եւ 3 դպրոցնաւէ։ Ասկէ զատ, 21 ջրասուզանաւակ ալ կը գտնուի Սեւ ծովի տորմիղին տրամադրութեան տակ։ 1931ին ֆրանսական նաւաբաժնին պատկանող 32 օժանդակ նաւ զանազան ատեններ Միջերկրականէն Սեւ ծով անցած եւ դարձեալ Միջերկրական վերադարձած են։

1931ի ընթացքին Նեղո-ցներէն Պոլսոյ համար եւ թրանզիթի ճամբով անցնող օտար առեւտրական նաւերու թիւը աւելցած եւ 1928ի չափին հասած է. իսկ Պոլսոյ նաւահանգիստը հասած բեռի եւ կամ ճամբորդի օտար շոգենաւերը նուազած են։ Պոլսոյ նաւահանգիստը բեռի կամ ճամբորդի համար 1931ին 1394 օտար նաւ եկած է։ Այս թիւը 1930ին 1466 եւ 1928ին 1551 էր։

Նեղուցներէ անցնող շոգենաւերու առաջին կարգին վրայ կը գտնուին 1980 իտալական շոգենաւեր, 5,016,976 թօն տարողութեամբ։ Յետոյ կարգով անգլիական, հելլենական, նորվեկիական, ֆրանսական, գերմանական, հոլանտական, ռումանական, պելժիական, ամերիկեան, ռուսական եւլն. շոգենաւերը։ Ամէնէն վերջ կուգայ 873 թօն պարսկական շոգենաւը։ Թրքական շոգենաւեր այս հաշուէն դուրս են։

Խորհրդաւոր կին

Մօտերս պիտի դատուին Պոլսոյ, Իզմիրնէի եւ Պրուսայի մէջ, իբրեւ համայնավար ձերբակալուած 12 ամբաստանեալներ։ Ասոնց մէջ կը գտնուի Մատամ Իլտա անուն կին մը որու շուրջ կատարուած քննութիւնները ուշագրաւ արդիւնքներ տուած են։

Այս Գերմանուհին երեք ամիս առաջ Թուրքիա գացած եւ բանտարկեալ Սալիհ անուն անձին (Ֆուատ Բէշատ) այցելած ատեն բռնուած է։

Կարեւոր քանակութեամբ դրամ եւ թուղթեր երեւան ելած են վրայէն։ Ոստիկանական քննութիւնը յառաջ տարուելով, շատ մը խորհրդաւոր իրողութիւններ երեւան ելած են։ Հասկցուած է որ Մատամ Իլտա Արեւելքի համայնավար քննիչներէն է եւ մեծ համբաւ կը վայելէ։

Առաջին անգամ չէ որ Պոլիս եկած է այլ հինգ տարիէ ի վեր կուգայ եւ երկու երեք ամիս կը նստի։ Այցելած է նաեւ գաւառները, իբր արուեստագէտ եւ գաղտնի կազմակերպութիւն բրած է գտնուած տեղերը։

Ոստիկանութիւնը հիմա կը պրպտէ թէ որո՞նց հետ շփման մէջ մտած է։ Հասկցուած է նաեւ որ Սալիհի հետ պտտած է տեղ տեղ։

Սիրային կապեր ալ ունեցած է անոր հետ։ Իլտա կը մերժէ խոստովանութիւններ ընել։

ԿԱՐՄԻՐ ԾԻԾԱՂ

Ալեքսինսկի Կրէմլինի (Մոսկուա) պալատին աշխէն անցած ատեն, կը տեսնէ որ իր վաղեմի բարեկամներէն մէկը պատի մը վրայ թառած ման կուգայ լայնքին-երկայնքին, իբրեւ պտոյտ, թեւին տակն ալ՝ կարմիր դրօշակ մը։

— Ի՞նչ կը բանիս հոդ, Ալեքսիս, կը հարցնէ։

— Պահակութիւն կ'ընեմ, համաշխարհային յեղափոխութեան սպասելով զայն ողջունելու համար։

— Ի՞նչ կը շահիս այդ գործը կատարելով։

— Շատ քիչ բան։ Ութսուն ռուբլի։ Բայց առաւելութիւն մը կայ, հաստատուն եւ տեւական պաշտօն է...։

Ցուցահանդէսի տնտեսական տագնապը

■■■

Ծանր ընդհարումներ

Մարտ 28ին, Սելանիկի մէջ, ծխախոտի անգործ բանուորները միջադէպեր ստեղծեցին պետական ծխախոտներու արհեստանոցներուն առջեւ։

Երեք հազարի մօտ անգործ բանուորներ եւ բանուորուհիներ, իմացած ըլլալով որ կը բացուին ծխախոտի արհեստանոցները, հաւաքուեցան հրապարակին վրայ, գործ պահանջելու համար։ Արհեստանոցին Տեսչութիւնը ներս առաւ հարիւր յիսուն բանուորներ եւ հարիւր եօթանասուն բանուորուհիներ, իսկ դուրսը մնացածները սկսան աղմկել, փորձելով միաժամանակ բռնի մտնել արհեստանոցներէն ներս։

Կարգ կանոնի պահպանման համար հոն հաւաքուած հետեւակ եւ ձիաւոր ոստիկանները միջամտեցին եւ թելադրեցին անգործներուն ցրուիլ։ Այս վերջինները սակայն փոխանակ հնազանդելու, սկսան քարկոծել ոստիկանները եւ մեծ իրարանցում ստեղծեցին։ Ընդհանուր այս իրարանցման պահուն, անծանօթ համայնավար մը կրակեց ոստիկաններուն վրայ, բայց թեթեւօրէն վիրաւորեց միայն յիսնապետ մը ձին։

Ասոր վրայ, ոստիկանական ուժերը, փոխադարձ յարձակման դիմելով քանի մը վայրկեանի մէջ կրցան ցուցարարները ցրուել։ Ձերբակալուեցան բանուոր մը եւ բանուորուհի մը, որոնք ոստիկանները կը քարկոծէին եւ անմիջապէս յանձնուեցան ընդհ. դատախազութեան։

× Սէրէզի առեւտրականներն ու արհեստաւորները, կառավարութեան ուղղած են հեռագիր-խնդրագիր մը, որով, մէկ տարուան առանց տոկոսի մորաթորիոմ կ'ուզեն բոլոր տեսակի պարտքերու վճարման համար։ «Ամբողջ հրապարակը անելի մէջ կը գտնուի. կ'ըսեն անոնք. երկու օր իրարու վրայ պիտի փակենք մեր խանութները։»

Տրամայի Առեւտրական Սենեակն ալ հեռագրով մը իմացուցած է Սէրէզի Առեւտրական Սենեակին, թէ բոլորովին համաձայն է եղած դիմումին եւ ձեռք առնուած միջոցներուն։

Տրամացիներու կատարած դիմումին պատասխանելով, դատական փոխ-նախարարը հաղորդած է, թէ մօտերս պիտի հրատարակուի օրէնք մը՝ պարտքերու վճարման մէկ տարուան յետաձգման համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Պատուհիին արկածները

Անգլիական մամուլը մէկ քանի օրէ ի վեր, զուարճալի գայթակղութեան մը հանդէս գտած է ու կը շարունակէ ի պէտս ընթերցողաց։ Հերոսն է պատուելի մը, վաթսուն տարու Տավիտսըն, որ անունէն դատելով, հաւանաբար, Սուրբ Գրոց Դաւիթէն կը սերի՝ մարմնական ու հոգեկան կապերով եւ անոր պէս թէեւ Աստուծոյ ընտրեալը՝ սակայն չէ մոռցած թէ աղջին աղջին է իր հաճոյքներով, անդին ալ անդին՝ իր երանութիւններով։ Ու իբր գործնական Անգլիացի, գիտցած է զանազանել ժամանակն ու վայրը։ Այսպէս, պատուելիութիւնը կը վերապահէր միայն ժողովարանին, անկից դուրս՝ իբր ազատ եւ անկախ մարդ՝ իր ժամանակն ու կորովը կը յատկացնէր իր քմահաճոյքին։

Եւ հաւատալով իր հաւատուածներուն, պէտք է ընդունիլ թէ՝ մեր պատուելին գէշ բան մը չէր ըներ... եթէ իր դէմ ուղղուած մեղադրանքները վատ գրպարտութիւն նկատենք։

Այսպէս, իր ամբաստանագիրը կը լիշէ թէ՝

1) Պատուելին. սրճարաններու սպասուհիներուն հետ կ'ելլէ կ'իյնայ եղեր։

Որո՞ւ հաւատալ։ Մարդը կ'ըսէ թէ այդ կերպով, ան, աշխարհիկ փորձութեանց դէմ իր կամքը կը մարզէր ու կը զօրացնէր։ Եւ օր մը նոյնիսկ. անոնցմէ մէկը համբուրեց, պարզապէս գիտնալու համար էր թէ աւելի առաջ երթալու փափաք պիտի մտնէ՞ իր մէջ։

2) Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին՝ անբարոյականընթացք ունեցած է եղեր թեթեւ կիներու հետ։ Ի՛նչ սուտ։ Պատուելին, պարզապէս կ'աշխատէր զանոնք դարձի բերելու։ Եւ որովհետեւ, կարելի չէ փողոցին մէջ մարդ համոզել ու դարձի բերել, պատուելին զանոնք իր սենեակը կը տանէր։

3) Անբարոյական սովորութիւններ ունի եղեր, այսինքն. կիներ ու աղջիկներ կը նեղէ եղեր կսմթելով, հրմշտկելով, հետապնդելով։ Ի՛նչ չարամիտ մեկնաբանում վարմունքի։ Մարդը իբր փորձառու հոգեբան, պարզապէս անծանօթներու հետ յարաբերութեան մտնելու ինքնատիպ եղանակ մը կը կիրարկէր թերեւս։ Ու մանաւանդ կիներու հետ յարաբերութեան մտնելու ի՞նչ աւելի լաւ միջոց, քան զանոնք նեղը դնել որեւէ կերպով։ Ու պատուելին որ միտքը դրեր էր մասնաւորաբար կիներ ու աղջիկներ դարձի բերել, կ'օգտուէր դարերու փորձառութենէն։

ՄԱՄՈՒԼ

Հին եւ նոր սերունդները

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը, իր կարգին քննելով Նորերու եւ Հիներու խնդիրը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, իբրեւ մերձեցման միջոց (20 մարտ).

— «Նախ, Հիները պէտք է ըմբռնեն թէ Նորերը իրենց յատուկ ճամբան ունին եւ իրաւունք՝ այդ ճամբէն քալելու։ Պէտք չէ խորհին ու պնդեն թէ այդ ճամբան շիտակ չէ, որովհետեւ մինչեւ հիմա իրենց հետեւածը չէ։ Իրենց գիտցածին, զգացումներուն եւ ըմբռնումներուն եւ անոնց սնած ու ապրած միջավայրին ու պայմաններուն միջեւ, կան այնպիսի խոշոր տարբերութիւններ, որ ներելի չէ Նորերէն ակնկալել կամ պահանջել որ Հիներուն ուղղութեան ու կերպերուն հետեւին՝ իրենց անհատական թէ հանրային գործունէութեան մէջ։ Անոնք որ չեն ուզեր ըմբռնել ու գործնականացնել այս ճշմարտութիւնը իրենց վերաբերմունքին մէջ, իրենք իրենց ձեռքով իսկ, ընտանեկան յարկէ եւ ազգային շրջանակէ դուրս կը վտարեն ու կը հեռացնեն Նորերը։

Յետոյ, Նորերը պէտք է գիտնան թէ ինչ որ Հիներուն կը վերաբերի, — ազգային արժէքներ, աւանդութիւն, լեզու, առաքինութիւններ, — ոչ միայն խոտելի ու արհամարհելի չեն, ինչպէս իրենցմէ ոմանք կը խորհին ու կը պնդեն միշտ, այլ թանկագին ժառանգութիւն մըն են, որու մէջ իրենք ալ մաս ու բաժին ունին զոր եթէ մերժեն կամ ուրանան, բան մը չեն շահիր, կը կորսնցնեն։ Պէտք է գիտնան թէ իրենք Հայ են, ժառանգական յատկութիւններ ունին, իմացական թէ ֆիզիքական, զորս չեն կրնար մերկանալ, եթէ մինչեւ անգամ այդպէս կամենան, ինչպէս չեն կրնար փոխել իրենց դիմագիծը, գոյնը, գլխուն ձեւը։ Պէտք է գիտնան վերջապէս, որ եթէ իրենք պահեն ու պահեն իրենց Հայութիւնն ու հայկական յատկութիւնները, եւ միեւնոյն ատեն ոչ թէ հարեւանցի կերպով, այլ իրապէս ու խորապէս օգտուին՝ Նոր Ժամանակներու ու Նոր Աշխարհի առաւելութիւններէն ու պատեհութիւններէն, տուով ոչ թէ ետ չեն մնար որեւէ ասպարէզի մէջ, այլ ձեռք կը բերեն որոշ գերազանցութիւն, եւ իրենց պատկանած ազգին հանդէպ ալ պարտքերնին կատարելու եւ անոր օգտակար ըլլալու առիթ ու միջոց կ'ունենան»։

Եւ մարդը՝ իր առաքելական այս գործունէութեան մէջ՝ գոհողութիւններ ալ կ'ընէր։ Իր թեմը կը վարէր կիրակիէ կիրակի, շաբթուան մնացեալ օրերը կ'անցընէր Լոնտոն։ Հոն իր հետ նոյն սենեակը գիշերող տիկիններն ու օրիորդները կը վկայեն թէ յաճախ գիշերները անցուցած են բազկաթոռի վրայ...

Այս բարի վկայութիւններէն յետոյ, ամօթ եթէ կրօնական ատեանը եպիսկոպոսութեան աստիճան չտայ պատուելիին։

Հինգ Հայերու արկածը

Հինգ Հայեր, ինքնաշարժով կ'իջնէին ղառիվարէ մը, Վիէնի մօտերը (Իզեռի նահանգ,) երբ ինքնաշարժը գարնուեցաւ ճամբուն եզերքի մէկ սիւնին։

Ինքնաշարժին ապակիները փշրուեցան. կառքը վնասուեցաւ բաւական մը։ Մէջինները վէրքեր ստացան։ Բարեբախտաբար սակայն, վէրքերը թեթեւ ըլլալով, արագ դարմանումի մը շնորհիւ, կրցան իրենց բնակարանները վերադառնալ։

Արկածը տեսնող Ֆրանսացիները օգնութեան փութացեր էին։ Անոնցմէ մէկը տեսնելով որ արկածեալ Հայերէն մէկուն աչքը չկայ, սկսաւ կարեկցութեան կանչեր արձակել. անմիջապէս, աչազուրկ Հայը հազար խնամքով տեղաւորեցին ուրիշ ինքնաշարժի մը մէջ եւ զայն փոխադրեցին մօտակայ հիւանդանոց մը՝ գործողութեան ենթարկելու։

Եւ այն պահուն որ վիրաբոյժը նշդրակը ձեռքը՝ կը փութար իր ճարտարութիւնը ցոյց տալու, վրայ հասաւ աչազուրկ Հայուն եղբայրը՝ պոռալով.

— Կեցի՛ր, կեցի՛ր՝ Պ. բժիշկ. ի՞նչ կ'ընես. ահա՛ եղբօրս աչքը։

Եւ իրօք իր մատներուն մէջ բռնած՝ ցոյց կուտար կեդրոնը գորշ, շուրջը ճերմակ ապակիի գնդիկ մը։

Հայուն կեղծ աչքն էր, որ ցնցումին սաստկութենէն, կոպիճէն դուրս էր ինկեր...

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

XIII

Լոյսէ շղարշ մը Վոսփորի վրայ։ ...նաւակներ։ Աղմո՛ւկ, աղմո՛ւկ, աղմո՛ւկ։ «Փորշըյա, քարշըյա... օնփարայա...» — «Հէ՜յ, Ապտուլլա՛հ, չէք քայըըը... հա՛, ...այթ շիմտի» — «Հի՛շտ, նէ տիքտին ...րնունը...» — «Տի՛ւթ» — «Սիմի՛թ, ...թազէ սիմի՛թ... քըթըր կէվրէկ...» — «Կո՛ւու կուու կո՛ւու... Հօփփալա՛...» ...ք շիմտի... Թո՛ւթ ճանտանըն այաղըն...ան... սթո՛փ...»։

Ոսկի՛, ոսկեփոշի՛ կապտաւունին ջուրերուն վրան։ Միածան մը։ Մփուն լոյսեր։ Ճի՛խկ — նաւակ մը ճեղքը տուաւ քարափին։ «Եափա՛շ, հէմշէհրի» — «Կո՛ւու կո՛ւու կո՛ւու... իփի, իփի, չէվիր ...ի...»։ Ոստիկաններ։ Կամրջակին վրայ ծխնելոյզ մը. լո՛յն. «նա աստա՛ր... Պզտիկին չափ»։ Եւ երկու ուրիշ կարճ «ծխնելոյզ»ներ, շարժուն ու գիլուկ. անոնց վրայ պօզ մը, անկէ վեր լուսնկայ մը։ Հանելո՞ւկ մը։ Հանելուկ մ'ալ Պզտիկին Պոլիս գալը...

— Ա՛ռ, Սուրէ՛ն, նա՛, պատառ մը բան դիր բերանդ։

Պզտիկին՝ «պատառ մը» բան ալ դրաւ իր բերանը։ Ծնօտ, փըշօն, կուու կուու կո՛ւու, — շոգենաւին փորին հետ, Պզտիկին փորիկը... կռթնեցաւ կամրջակին բազրիկին։ Քարափէն կին մը անցաւ։ Հատ մըն ալ։ Այս վերջինը նայեցաւ Պզտիկին ալ անոր։ կինը կարծես... հա՛ա... կարծես... պիտի ժպտի... Հայա՛... Նա՛։ Թըփ, թըփ, — դող մը անցաւ Պզտիկին սրտիկէն...։ Դարձաւ՝ նայեցաւ կինը... Թուշերը ուռած, բերանը գոց՝ Պզտիկին չկրցաւ ժպտիլ... «Քէ ժպտէր, արդեօ՞ք...

Սուր ձայն մը յանկարծ։ «Թէրճի-ճանը Հաքիքաթ», «Ճերիտէ՛ Շարքիէ՛», «Սուրհանդակ»։

Կամրջակ ելաւ եւ՛ Տէր Մեսրոպ հայրը։ Հագած էր մութ-կապոյտ նեղքին վերարկու մը, ու կը յարդարէր մօրուքը։ Մունկ ծունկի նստեր էին Թուրք կիներ ու գիւղացիներ, աղտոտ, ծոյլ, շաղակրատ ծնօտներնին շարժելէն ու լոլիկոտ ձեռքերնին լըզուըռտելէն։ Շատերուն ծունկին մէկ մէկ փոքրիկ՝ տժղոյն ու խլնոտ, գռուզ ու անխնամ ծաղերով։ Տէր հայրը որ տեսան, բոլո՛րը ելան ոտքի, մինչ ան, իր սովորութեան համաձայն, ծռեց գլուխը՝ ձեռքը տանելով կրծքին, ու ծօտեցաւ Սուրէնին՝

— Շան ձագի չափ ալ կան, արծաթնին չըրնայ — մըլտալէն։

Այսպէս կ'ըսէր միշտ, երբ Թուրք մը տեսնէր։ Քոյրը՝ Թագուհի հանըմ,

— Տէ՛ր ալբար, — մէջ կ'իյնար, — կարգաւոր մարդ ես, մե՛ղք է։

— Բա՛հ, մեղքս ո՞րն է. շուն մը պակաս, շուն մը աւելի... Կոխէ՛ գլխուն անցիր...

Իսկ եթէ պատահէր որ բարի ու լաւ Թուրքի մը հանդիպէր,

— Մորթը քերես՝ տակէն հայ դուրս կուգայ, — կ'ըսէր, շարելէն ջարդի, առեւանգումի ու կողոպուտի պատմութիւններ։

Ու կրակ կը կտրէր։ Իր կարծիքով, Թուրքը հոմանիշ էր չարիքին։

Այս առաջին անգամը չէր, որ Պոլիս կուգար՝ առաջնորդարանի կողմէ՝ սպաննութիւններու, աւարի, գիւղերու վրայ եղած տեւական յարձակումներու, առեւանգումի մասին դիմումներ ընելու համար Պատրիարքարան։ Այժմ եկած էր «անլոյծ մնացած դատաստանական խնդիրներու համար»։ Իրականին մէջ սակայն, գաղտնի կը յարաբերուէր կեդրոնական կոմիտէին հետ ու միշտ ալ հետապնդուած էր գաղտնի ոստիկաններէ։ Պզտիկին եկած էր «գործողութեան» համար։ Այդպէս կ'ըսէր շոգենաւին մէջ՝ իրեն հարց տուողին։ Եւ սակայն, երկո՛ւքն ալ որոշ ու գաղտնի պաշտօններ ունէին, եւ, օր մը վերջ. Պզտիկին ու գեղագործ Նազարեանին հասցէով «ապրանք» պիտի երթար քաղաք։

Հեզ ու հաճելի հով մը կը փչէր հիմա, ու անոնք կը սպասէին արտօնաթղթերու քննութեան՝ ցամաք գալու համար։ Հինգ ամիս իրենց քաղաքը սպասած էին՝ Պոլսէն գալիք արտօնութեան, հինգ ժամ ալ քարափը սպասեցին՝ «Սալօն»էն գալիք հրամանին։ Ու եկաւ։ Վերջապէ՜ս եկաւ։

Տէր հայրն ու Սուրէնը իջան քարափ Բեռնակրի երեւոյթով ու պատառատած բաճկոնով մէկը կը դիտէր զիրենք։ Պզտիկին դեռ շոգենաւն էր։ Նետեց ոտքը դէպի քարափ երկարող օրօրուող սանդուղին վրայ։ Կեցաւ։ Սկսաւ փըշըլ։ Սրտիկը տրոփեց։ Նորէն նետեց ոտքը։ «Մի վախնա՛ր, մի՛ վախնար»։ Պզտիկին նորէն շարժեց փորն ու յետոյքը։ Օրօրուեցաւ։

— Տէրտէր, պէ տէրտէր... կեցի՛ր, հայու տղայ... բռնէ՛ ծէ չուանը...

— Վինցո՛վ, վինցո՛վ իջեցուցէք սա տակառը, — կատակեց նաւավար մը։

Պզտիկին եթէ վարը ըլլար, խի՛ստ մը կը նայէր անոր։ Իջա՛ւ վերջապէս։ Սկսան քալել։ Անցան կամուրջ։ Հեւ ի հեւ ու արագագնաց այդ բազմութիւնը տօնական օրերու տպաւորութիւնը ըրաւ Սուրէնին։ Տէր հօր քայլերուն կը հետեւէր եւ ատենը մէկ, ձեռքը կը տանէր գրպանին՝ ստուգելու համար թէ՝ ժամացոյցը տե՞ղն է։

Հոն էր. կը բանէր. սի՛րտն ալ...։ Կառքերուն աղմուկը, զինուորներու անցքը, եւ շոգենաւերուն տեւական սուլոցը շուարման մատներ էին զինքը։ Պոլիսը կախարդական անուն մը եղած էր իրեն համար։

Բայց, հիմայ, հազիւ ոտք դրած, տարօրինակ ուրախութեամբ ու, միանգամայն, սարսափով մը լեցուեցաւ էութիւնը։ Թիշեց թէ՝ իր ընկերներէն մին, երբ առաջին անգամ Պոլիս ոտք էր կոխած, դարձեր էր հօրը ու հարցուցեր.

— Հոս ամէն օր Զատի՞կ է, հայրիկ...

Պզտի պախալը կը տքար՝ կապոցը թեւին տակ։ Անցորդներ կը կենային ու կը դիտէին զինքը։ Ոմանք խնդացին։ «Հանըմ էֆէնտի» — Թուրք մըն էր կատակողը։ Բայց, հարցուր իրեն՝ ինչպէ՞ս կը քալէր...։ Շա՛տ ծանրացեր էր փորիկը։ Եւ, իր թեւերուն հետ ծիծերը կը շարժէին, մինչ խեղճը կը լողա՛ր քրտինքներու մէջ, սեպտեմբերի այդ տաք օրով, երբ տակաւին սկսած չըլլար Պոլսոյ լալկան աշունը։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

որ եղած ըլլան ելմտական քաղաքականութեան սխալները, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Ցունաստանի եւ Պուլկարիոյ ներկայի տնտեսական դժուարութիւնները գլխաւորաբար ծագած են տիեզերական տագնապէն եւ անոր պատճառներէն:

Տեղեկագիրը պէտքը ցոյց կուտայ արագօրէն գործելու առաջքն առնելու համար ծանր անդրադարձումներու, եւ ելմտական նոր խառնակութիւններու, որոնց կրնան ենթարկուիլ եւրոպական պետութիւնները: Տեղեկագիրը պէտքը կը շեշտէ պետութեանց երաշխաւորութեան տակ միջազգային հրապարակի վրայ հանելու հաւաքական փոխառութիւն մը, որմէ պէտք է օգտուին զանազան պետութիւնները երկարատեւ պայմանաժամերով: Փոխառութենէն օգտուող պետութիւնները պէտք է ընդունին որ ելեւմուտքի ղեկավարութեան ու վարչութեան համար՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ցոյց տայ յարմար միջոցներ եւ ուղղութիւն: Պէտք է նաեւ սերտ եւ տեւական գործակցութիւն մը ստեղծել այն պետութեանց միջեւ, որոնք պիտի նպաստաւորուին այս միջազգային փոխառութենէն:

Թուրաթիի յուղարկաւորութիւնը

Իտալացի մեծ ընկերվարականին յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Փարիզի մէջ: Յուղարկաւորներու թափորը կազմուած էր 15.000 անձերէ: Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Ընկերվարական Միջազգայինը, Ֆրանսայի ընկերվարական կեդրոնը, Սէնի ընկերվարականները, իտալական ընկերվարական կուսակցութիւնը, ինչպէս նաեւ օտար ընկերվարական կազմակերպութիւնները:

Թափօրին կը մասնակցէին իտալական, ֆրանսական, եւ օտար ընկերվարական կազմակերպութեանց պատուիրակները:

Դամբանականներ խօսեցան ֆրանսական, պելժ, գերման եւ իտալական ընկերվարական կեդրոններու ներկայացուցիչները: Մարդկային իրաւանց Լիկային կողմէ խօսեցաւ Վիկտոր Պաշ:

Հանգուցեալին աճիւնը զետեղուեցաւ Փէր-Լաշէզի մէջ:

Թիֆլիզի մէջ հիւանդանոց մը կ'այրի

Ռիկայէն տրուած լուրի մը համաձայն, մեծ հրդեհ մը ծագած է Թիֆլիզի խորհրդային կարմիր խաչի հիւանդանոցին մէջ: 10ի չափ հիւանդներ այրած են: Ասկէց զատ, բազմաթիւ հիւանդապահուհիներ ծանրապէս վիրաւորուած են, երբ կ'ուզէին պատուհաններէն վար նետուիլ, ազատելու համար:

Լեհաստանի ելմտական կացութիւնը

Լեհաստանի նախագահը խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ 1926էն ի վեր յաջորդաբար վարչապետութիւնը վարող բոլոր անձերուն հետ:

Նախագահներու այս խորհրդակցութեան ընթացքին, քննութեան առնուեցաւ երկրին ելմտական վիճակը: Ելմտական տարին վերջացած է 30 միլիոնի բացով մը, որ կը բացատրուի արտասահմանեան պարտքերու վճարումներով: Ու թէեւ կառավարութիւնը չափազանց սահմանափակած է ծախքերը, սակայն այլեւս, անկարելի է որ կարենայ նոր տուրքերու ենթարկել ժողովուրդը:

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին, քննութեան առնուած են երկրին ելմտական բոլոր աղբիւրները: Սակայն դեռ որեւէ որոշում չէ տրուած:

Պարսկաստան զրկուած օդանաւէ

գերմանական եունկէրս ցունը, որուն յանձնուած էր Պարսկաստանի օդային սպասարկութիւնը, դադրեցուց երթեւեկը, իր սնանկութեան հետեւանքով: ընկերութիւնը ութ օդանաւ կը բանեցնէր Պարսկաստանի մէջ, 30 գերման օդանաւորդներով եւ ունէր 9 կայան: Հինգ տարուան միջոցին 20 հազար ճամբորդ փոխադրուած էր եւ 800 թոն բեռ՝ 1,530,000 մղոն տարածութեան մը վրայ, առանց ո՛ր եւ է վնաս պատճառելու: Այս կանոնաւորութեան շնորհիւ, պարսիկ ճամբորդներունթիւը հարիւրին 10էն բարձրացած էր հարիւրին 75ի: Պայմանագրութիւնը կնքուած է 1927ին, 5 տարուան համար, բայց Պարսկաստան ձգձգեց վերանորոգումը եւ ընկերութիւնն ալ դրամական դժուարութեանց մատնուեցաւ ինչպէս գրած ենք:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Համագաւառ խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նոր Դպրաբանի սրահը, 240 բիւ Տիւքէքլէն: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ.Ռ. Միութեան, 24 Ապրիլ, Կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Salle Horticultureի մէջ, 84 Rue de Grenelle:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան 9 Ապրիլ, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

9 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, Պրէպան Մարսէյլի սրահը, հովանաւորութեամբ ազգ. իշխանութեան եւ նախագահութեամբ Զ. Ռ. Մ. Կեդր. Վարչութեան: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Շատերը այնքան անհաճոյ կը թուէին իրենց կոշտութիւնով եւ ագահութիւնով որ ակնարկս խոյս կուտար անոնցմէ, ինչպէս անվայել բանէ, բայց ամէն նոր ձեռք որ կը յայտնուէր սեղանին վրայ ինծի համար դէպք մը եւ հետաքրքրութիւն մըն էր: Յաճախ կը մոռնայի նայիլ անոր համապատասխանող դէմքին որ վիզին վրայ զամուած կը մնար, անշարժ, աշխարհիկ պաղ դիմակի մը պէս, սմոքինկի շապիկի մը կամ փայլուն կոկորդի մը վերեւ:

Ուրեմն, այդ իրիկունը Կազինօ մտած ըլլալով, լեփ լեցուն երկու սեղաններու քովէն անցնելէ ու երրորդի մը մօտենալէ ետքը, այն վայրկեանին երբ քանի մը ոսկի կը պատրաստէի, զարմացումով լսեցի, բոլորովին մունջ ու լարուած դադարի պահուն, որուն մէջ կարծես թէ լռութիւնը կը թրթռայ, դադար մը որ կը ստեղծուի, երբ գնդակը կանգ 'առնելու արդէն պատրաստ, այլեւս երկու թիւերու մէջ միայն կը տատանի, լսեցի կ'ըսեմ, ճիշդ դիմացս, արտակարգ աղմուկ մը, ճարճատիւն մը եւ կրճտուք մը, կարծես թէ փշրուող յօդակապերէ առաջ եկած: Ակամայ սեղանին միւս կողմը նայեցայ ապշահար: Եւ տեսայ հոն (սարսափեցայ արդարեւ) երկու ձեռքեր որոնց նմանը երբեք չէի տեսած տակաւին, աջ ձեռք մը եւ ձախ ձեռք մը որոնք իրարու կառչած էին, իրար բզքտող կենդանիներու պէս եւ կատաղօրէն իրար կը սեղմէին եւ իրարու կը դիմադրէին, այնպիսի դաժան ու պիրկ ձեւով մը որ մատնոսկրերուն յօդակապերը կը կրճտային չոր աղմուկովը ընկոյզի մը զոր կը կոտրենք:

Շատ հազուադիւտ գեղեցկութիւնով ձեռքեր էին անոնք. արտակարգօրէն երկայն, արտակարգօրէն բարակ եւ սակայն չափազանց կարծր ջիղերնով,— շատ ճերմակ ձեռքեր, ծայրը տժգոյն եղունգներ՝ սատափեայ եւ նրբօրէն կլոր երեսներով: Անոնց նայեցայ ամբողջ իրիկունը, այո՛, անոնց նայեցայ միշտ նոր զարմացումով մը, այս արտակարգ ձեռքերուն. իրապէս եզական: Բայց ինչ որ զարմացուց զիս նախ այդքան զարհուրելի կերպով, անոնց տենդն էր, խօլ կիրքի արտայայտութիւնը, իրար սեղմելու եւ իրարու հետ կռուելու անոնց ջղային պրկումը: Անմիջապէս հասկցայ, հոս ուժով գեղուն մարդ մըն էր որ իր կիրքը կը կեդրոնացնէր մատներուն ծայրը, որպէսզի ան չպայթեցնէ իր ամբողջ էութիւնը: Եւ հիմա... այն րոպէին երբ գնդակը ինկաւ ծակին մէջ, չոր ու աղօտ աղմուկով մը եւ երբ քրուփիէն թիւը պոռաց... այդ րոպէին երկու ձեռքերը իրարմէ յանկարծ բաժնուեցան, միեւնոյն գնդակով մահացու վիրաւոր երկու կենդանիներու պէս:

Անոնք ինկան, երկուքն ալ, ճշմարտապէս մեռած ու ոչ թէ միայն ուպառած, անոնք ինկան վհատութեան եւ հիասթափութեան այնպիսի շեշտուած արտայայտութիւնով մը, կարծես մահամերձ շանթահարներ, որ իմ խօսքերս անկարող են նկարագրելու զայն: Վասնզի ո՛չ առաջ եւ ո՛չ ալ անկէ ետքը երբեք չտեսայ այդքան խօսուն ձեռքեր որոնց մէջ իւրաքանչիւր ջիղեր կարծես թէ բերան մըն էր եւ ուր կիրքը գրեթէ շօշափելիօրէն կը պոռթկար բոլոր ծակտիքներէն:

Պահ մը անոնք երկուքն ալ փռուած մնացին կանաչ ասուին վրայ, ծովափը ինկած ծովամայրերու պէս թոյլ ու անկենդան: Յետոյ անոնցմէ մէկը, աջը, սկսաւ տաժանագին վերցնել իր մատներուն ծայրը. դողաց ան, կծկուեցաւ, ինքն իր շուրջը դարձաւ, վարանեցաւ, շրջանակ մը գծեց եւ վերջապէս ջղայնոտութիւնով յափշտակեց կտոր մը զոր վարանոտ երեւոյթով մը գլորեց բթամատին եւ ցուցամատին ծայրերուն մէջտեղը, փոքրիկ անիւի մը պէս: Եւ յանկարծ այս ձեռքը յովազի մը պէս կորացաւ, կատուի պէս կռնակը ուռեցնելով եւ նետեց կամ աւելի ճիշդը գրեթէ թքաւ իր բռնած հարիւր ֆրանքնոց կտորը սեւ քառակուսիին մէջտեղը: Անմիջապէս կարծես ազդանշանի մը վրայ, յուզումը տիրեց նաեւ ձախ ձեռքին վրայ որ անշարժ մնացեր էր. վեր ելաւ ան, սահեցաւ, նոյնիսկ սողաց, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, դէպի եղբայրական ձեռքը բոլորովին դողդոջուն, զոր նետելու իր շարժումը կարծես թէ յոգնեցուցած էր եւ երկուքն ալ հիմա բոլորովին սարսուռն քով քովի էին, երկուքն ալ, ակռաներու նման որոնք ջերմութեան սարսուռին մէջ մեղմօրէն կը կափկափեն, սեղանին վրայ կը թափահարէին իրենց յօդակապերով, առանց աղմկելու: Ո՛չ, երբե՛ք- երբե՛ք տակաւին չէի տեսած ձեռքերու այդքան արտակարգօրէն խօսուն արտայայտութիւն մը, յուզումի եւ պրկումի այդքան ջղաձգական (spasmodique) ձեւ մը: Այս տեսարանէն դուրս ինչ որ կ'անցնէր կը դառնար այս մեծ կամարին տակ, սրահները լեցնող շշուկը, քրուփիէներու աղմկարար ճիչերը, երթ ու դարձը մարդոց եւ նոյնիսկ գնդակին որ, հիմա բարձրէն նետուած ըլլալով, դիւահարի մը պէս կ'ոստոստէր փայլուն յատակով իր կլոր վանդակին մէջ,— այս ամբողջ բազմութիւնը տպաւորութիւններու որոնք կը խառնակուին եւ խառն ի խուռն իրարու կը յաջորդեն, սատիկ չարչարելով ջիղերը, այս բոլորը, յանկարծ, մեռած ու անշարժ կը թուէին ինծի, այս երկու ձեռքերուն քով, դողդոջուն ու շնչասպառ, կարծես հեւասպառ՝ սպասումի ու զուժով, դողահար ու սարսռուն, որոնք բացառիկ ձեռքերուն քով, որոնք կերպով մը, կը կախարդէին զիս, ամբողջ ուշադրութիւնս յափշտակելով:

Բայց վերջապէս, ա՛լ չկարողացայ դիմադրել. պէտք էր որ տեսնէի մարդը, տեսնէի դէմքը որուն կը պատկանէին այս մոգական ձեռքերը եւ անձկագին (այո՛, ճշմարիտ անձկութիւնով մը, որովհետեւ այս ձեռքերը կը սարսափեցնէին զիս) ակնարկս սահեցաւ յամրօրէն թեւերուն երկայնքը եւ մինչեւ ուսերը: Եւ դարձեալ, սարսափի ցնցում մը ունեցայ. վասն զի այս դէմքը կը խօսէր ձեռքերու լեզուն անսանձ ու մոլեգնօրէն գերագոյն ձեւով, ան ունէր թէ՛ միեւնոյն արտայայտութիւնը սարսափելի լարուածութեան եւ թէ միեւնոյն նրբութիւնը ու գրեթէ իգական գեղեցկութիւնը

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ԱՊՐԻԼ 1932

6 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1846

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍՕՐ ԿԱՆԽԻԿ, ՎԱՂԸ ԱՊԱՌԻԿ

Կսկծալի հարց մը արծարծեր էինք Մարտ 31ին — «ԿԸ ՀԱՏՆԻՆ ԲԱՐԱԿ-ԲԱՐԱԿ»։

«Առողջ կեանք»ի խմբագիրը, որ «մեծ յուզումով» կարդացեր է այդ երկու խօսքը, մեր ուշադրութեան կը յանձնէ պարագայ մը.

— «18 տարիէ ի վեր Թոքախտով զբաղած ըլլալուս, փորձառաբար գիտեմ թէ ի՛նչ քան խոշոր տոկոս մը կը վճարենք այս անողոք ախտին, որու դէմ օգտակարութեամբ եւ խիզախօրէն պայքարելու ՄԻԱԿ ԵՒ ՄԻԱԿ միջոցն է նաև ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐԸ ՓՐԿԵԼ ԱՆԿԷ։ Այսօր հասկցուած է գիտակաօրէն թէ երիտասարդներու հիւծախտը յաճախ անոնց մանկութեան ատեն ունեցած վարակման կրկնաբորբոքումն է, ուրեմն, եթէ ներկայ սերունդը պատուաստած ըլլայինք Քալմէթեան պատուաստով, որ ձրի է ամէն կողմ, ապագային մենք Թոքախտի մէկ հետք անգամ չպիտի ունենանք։ Չարիքին արմատը կտրելով միայն վերջ կրնայ գտնել չարիքը»։

Մեր պաշտօնակիցը, իբրեւ բժիշկ, միեւնոյն ատեն իր աջակցութիւնը կը խոստանայ այն բոլոր միջոցներուն զորս առաջարկեր էինք, եւ կը թելադրէ որ մենք ալ ուժ տանք Քալմէթեան հակահիւծախտային պատուաստին։

Մեզի ծանօթ են հայ բժիշկներու կատարած աշխատանքները՝ «Բուժակ»ով, «Բուժանք»ով, «Առողջ կեանք»ով եւ ուրիշ հրատարակութիւններով։

«Յառաջ»ն ալ, իր հրատարակութենէն ի վեր, միշտ ունեցած է բժշկական բաժին մը, ուր նորութիւններ կը հաղորդուէին, խորհուրդներ կը տրուէին կարելի եղածին չափ դիւրամատչելի խմբագրութեամբ։ Դեռ վերջերս հրատարակեցինք նոր շարք մը՝ յատկապէս Թոքախտի մասին։

Այս բոլորը լա՛ւ։ Եւ պէտք է շարունակուին անվհատ։

Մեր ժողովուրդը դժուար կը վարժուի նորութիւններու, բայց թափուած ճիգերը միշտ արդիւնքի մը յանգին։ Այլապէս, դժուար թէ մէկ հատ իսկ բժշկական թերթ ունենայինք։ Մինչդեռ, միշտ ալ քանի մը հատ միաժամանակ ունեցած ենք։ Առանց յիշելու կովկասեան հրատարակութիւնները եւ այսօրուան Հայաստանի առողջապահական թերթը։

×

Բայց, մեր յուզած հարցը բոլորովին ուրի՛շ բան է։

Օրուան այս ժամուն, հիւծախտը արմատէն կտրելու խնդիրը չէ որ կը զբաղեցնէ մեզ։

Այդ կը թողունք բժիշկներուն եւ գիտնականներուն, ինչպէս եւ ծնողներուն, — անոնց որ նորածիններու հոգն ունին։

Եթէ ճիշդ է որ Քալմէթի շիճուկով արմատապէս եւ ընդմիշտ կը փրկուին բոլոր երախաները, — ինչո՞ւ չօգտուիլ այդ օրհնութենէն։

Մանաւանդ որ, ձրի է եւ մատչելի։ Մենք ալ առիթ ունեցած ենք տալու Փարիզի հասցէները, եւ կ'արժէ միշտ յիշեցնել բոլոր հայրերուն, մայրերուն կամ խնամակալներուն, որպէսզի թօթափեն անհոգութիւնը։

Ուրեմն, խօսք չկայ այս մասին եւ մենք սրտանց կը շնորհաւորենք բոլոր անոնք որ գրաւոր կամ բանաւոր քարոզութեամբ, այլ մանաւանդ գործնապէս կ'աջակցին Քալմէթեան պատուաստին ժողովրդականացման։ Մենք նոյն իսկ պիտի առաջարկէինք որ տեսակ մը զօրաշարժ հրատարակէին մեր բոլոր բժիշկները, որպէսզի քնացողները արթննան, ծնողք ըլլան թէ բժիշկ։

Իսկ ի՛նչ ընել անոնց որ արդէն վարակուած, կը ծիւրին բարակ-բարակ...

Ի՞նչպէս փրկել այն երիտասարդները — ընդհանրապէս 18 — 35 տարեկան — որոնց կուրծքին տակ արդէն կը բանի բարակ ցաւը, փոբելով, քրքրելով արագ-արագ...

Մեզի համար ա՛յս է բուն հարցը։ Եւ ա՛յստեղ պէտք է կեդրոնանայ բոլորին մտահոգութիւնը։

Ախտը կը ճարակի անընդհատ, եւ մենք այսօր գաղափար անգամ չունինք հիւանդներու թիւին կամ կացութեան մասին։

Իւրաքանչիւրն իր շրջապատը միայն գիտէ։ Մէկ ալ, մահէն յետոյ է որ կ'իմանանք շատ բան։ Մենք երիտասարդներ գիտենք որ հայկական շրջանակէ անգամ կը խուսափին, որպէսզի մարդ չիմանայ իրենց լուռ տառապանքն ու ծիւրումը։

Անցեալ անգամ բացատրեցինք թէ չենք հաւատար խոշոր ծրագիրներու, եւ թէ շատ ուշ է, սպասելու համար ունեւորի մը բարեհաճութեան։

— «Անհրաժեշտ է ցանց մը, համատարած եւ խոր ցանց մը, ճակատ յարդարելու համար բարակ ցաւին դէմ։ Ի նպաստ անոր զոհերուն»։

Ի՞նչպէս գործի վերածել այս բանաձեւը։

Այստե՛ղ է որ «Առողջ կեանք»ի խմբագիրը եւ բոլոր բժիշկները, Բժշկական Միութիւնն ու Կարմիր Խաչերը պէտք է ապարէզ նետուին, ելք մը գտնելու համար։

Եթէ բոլորն ալ ըմբռնեն տագնապին լրջութիւնը եւ ձեռք ձեռքի տան, անշուշտ կարելի է հիմը դնել որոշ ձեռնարկներու։

Օրինակ, դժուա՞ր է ամսական գումար մը տրամադրել, որոշ թիւով հիւանդներ պատսպարելու համար գաւառական ապաքինարաններու մէջ։

Կամ, դիւրութիւն չկա՞յ 8-10 անճար երիտասարդներ փոխադրելու Լիբանան, ուր ունինք ապաքինարան, եւ ուր շատ աւելի ձեռնտու են պայմանները։

Աններելի է աւելի խեղճ երեւալ քան ճղակտոր Պոլիսը, որ նոյնքան ժողովուրդ ունի որքան ֆրանսահայ գաղութը։ Իսկ բախտաւորներով, ունեւորներով, միլիոնատէրներով գիւղ մըն է հայկական Փարիզն քով։

Քիչ մը շուկայիկ է ասացուածքը.— Այսօր կանխիկ, վաղը ապառիկ։

Բայց, բուն բնորոշումն է տիրող կացութեան։

Նախ այսօրուանը փրկենք, վաղուանը ինքնին կը փրկուի։

Իսկ փրկելու համար, անհրաժեշտ է գործել։ Անհրաժեշտ է գտնել նոր շիճուկ մը,— գործակցութիւն եւ աշխատանք։ Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ ՀԱՅՀՈՅՈՒԹԵԱՆ

Յարգա՛նք վարպետիս, նոյն իսկ եթէ ռամկավար ըլլայ։

Ու Զօպանեան, եթէ ռամկավար է, բայց իմ սկզբունքս ալ՝ սկզբունք է, որ յարգանք կը պարտադրէ ինծի՝ հանդէպ անուրանալի տաղանդին՝ որունն ալ ըլլայ։

Ահա՛ թէ ինչո՞ւ պարտք կը սեպեմ հրապարակաւ, անչափ ու անհաշիւ հիացումս յայտնել անոր, մեծամեծ ու ամենագէտ բազմագրին, որ հայհոյութեան ամենէն կոպիտէն մինչեւ ամենէն նուրբը՝ գիտէ ճշմարիտ արուեստի մը դրոշմովը գեղակերտել։

Հասարակ մահկանացուներու հայհոյութիւնը, յաճախ, գռեհիկ բացագանչութիւն մըն է, կոպիտ որակական մը, կամ արհամարհական բնորոշում մը։

Պ. Զօպանեան որ հաւասար տաղանդով ու առատութեամբ կը մշակէ հրապարակային արժէք ներկայացնող բոլոր նիւթերը, գիտէ գրչի մէկ հարուածով ի մի ձուլել հայհոյութեան բոլոր յատկանիշները...։ Իր հայհոյութիւնը միայն գռեհիկ բացագանչութիւն մը չէ։ Այլ նաեւ, դասական զարմանքի եւ աւետարանական զայրոյթի սաստ մը՝ որ մերթ՝ անէծքի որոտագոռ շանթեր կ'արձակէ։

Բայց Զօպանեանի հայհոյութեան գեղեցկութիւնը ատով չի վերջանար։

Եթէ ո՛չ, ի՞նչով պիտի տարբերէր մեր ծանօթ «լեպլեպիճի»էն, որ գիտէ, յաճախ, ինքնատիպ գիւտերով պատկերացնել այդ կարգի խօսակցութիւնները։

Պ. Զօպանեանի հայհոյութեան ոսկեղէն մասը սերտօրէն կը կապակցի՝ ենթակային բնորոշման։ Այդտեղ է որ հեղինակը՝ կը յայտնէ կենդանական ու հոգեբանական աշխարհի խոր հմտութիւն մը եւ խորախորհուրդ փորձառութիւն մը։ Հոն ուր Զօպանեան կ'որակէ իր ենթական, խորաթափանց միտք մը միայն կ'ըմբռնէ թէ ան պարզապէս կը բնորոշէ։ Բայց կը բնորոշէ ո՛չ թէ իբր պաղ գիտնական մը, այլ իբր գերզգայուն բանաստեղծ, որ իր ջղային դրութիւնը կը յանձնէ ներշնչման փոթորկածին մղումներուն։

Պ. Զօպանեանի հայհոյական արուեստն ուրեմն, միայն փորձառական չէ։ Չէ հիմնուած մի միայն ինքնամշակման ու մարզանքի յամառ ճիգերու վրայ։ Ստացականը, առաւելապէս կ'օգտագործէ ծոյն ու անըսպառ բունեան մը տուրքը՝ մանաւանդ։

Չէ՞ք հաւատար։

Միասին կարդանք մէկ քանի հատուածներ՝ Զօպանեանի «հոյակապ» եւ «զմայլելի» պատասխանէն առ Ջիթունի։

ԽԱՐՏՈՅ

Բանտարկեալներ կ'այրին Ռուսիոյ մէջ

Ռուսական սահմանագլուխէն՝ Վարշաւիա տրուած լուրերու համաձայն, կրայսքայի կեփէուի յատուկ կայանին մէջ ծագած հրդեհ մը, զարհուրելի հետեւանքներ ունեցած է։ Փայտաշէն խրճիթներու մէջ, խորհրդային իշխանութիւնները բանտարկած են այն փախստականները որոնք կը փորձէին լեհական կամ լեթոն սահմանագլուխն անցնիլ։ Խրճիթներէն մէկուն մէջ՝ ուր 150 բանտարկեալներ կային, հրդեհ ծագեցաւ։ Կայանին հրամանատարը կը բացակայէր այդ պահուն եւ պահապանները չհամարձակեցան դռները բանալ եւ բանտարկեալները ազատել։

Երբ կը փորձուէին կրակը մարել, բանտարկեալները կը ջանային պատուհաններէն նետուիլ։ Սակայն սարսափահար, սկսան իրարու հետ կռուիլ պատուհաններուն առջեւ, անցնելու համար։ Երբ վերջապէս, բանտին գլխաւորը հասաւ եւ դռները բանալ տուաւ, 70 հոգի այրած էին. իսկ մնացեալները նուաղած։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դէպի Դանուբեան Դաշնակցութիւն

Լոնտոնի տեսակցութիւնը

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետներուն տեսակցութեան մասին հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ.— «Տեսակցութիւնը գլխաւորաբար դարձաւ տնտեսական եւ ելմտական դժուարութեանց շուրջ, որոնց հանդիպած են դանուբեան Եւրոպայի պետութիւնները։ Երկու երկիրներու նախարարապետները համաձայն եղան ընդունելու որ իրենց քննած հարցերը կրնան լուծուիլ միայն միջազգային հանգամանք ունեցող ընդհանուր համաձայնութիւններով։ Այս համաձայնութիւններուն համար էական է, սերտ եւ մտերմական գործակցութիւն մը չորս պետութեանց միջեւ, որոնց ներկայացուցիչները պիտի հաւաքուին չորեքշաբթի օր»։

Զեկոյցը կը յայտնէ թէ չորս պետութեանց ներկայացուցիչներու գումարումը անմիջապէս տեղի ունենալուն, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները որ եւ է որոշում չեն տուած քննուած հարցերուն մասին, բայց այն համոզումը գոյացուցած են թէ երկու կողմի տեսակէտներու պարզաբանումը եւ բացատրութեանց փոխանակումը՝ պիտի դիւրացնէ չորսերու խորհրդակցութիւնը։

Զեկոյցը կը վերջանայ յայտնելով.— Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները այն յոյսը կը յայտնեն թէ կարելի պիտի ըլլայ արագ միջոցներու մասին համաձայնելով, իրականացնել դանուբեան պետութեանց տնտեսական մերձեցումը։

Այս տեսակցութեան մասին, Անգլիոյ վարչապետը կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.— Մեր կարծիքներու փոխանակութիւնը կը հաստատէ թէ կատարելապէս զիրար կը հասկնանք եւ թէ վճռած ենք համաձայնութեան մը գալ չորս պետութեանց խորհրդաժողովին մէջ։ Կ'ընդունինք որ ամէն մէկ պետութիւն չի կրնար հարցին նայիլ նոյն անկիւնէն. բայց համոզուած ենք թէ կարելի է բոլոր ջահերը հաշտեցնող համաձայնութիւն մը։ Դանուբեան պետութեանց տնտեսական գործակցութեան շուրջ տեղի ունեցած վիճաբանութիւնները ցոյց տուին թէ մէկ կամ միւս կողմը չի փափաքիր որեւէ պետութիւն դուրս ձգել՝ քաղաքական պատճառներով։

Չորս պետութեանց խորհրդակցութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր կէսօրէն վերջ, Լոնտոնի մէջ։

Թուրքիա եւ Դանուբեան կարկանդակը

Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ կարեւոր փոխառութիւն մը կնքելու իր ձեռնարկներէն յուսախաբ, Թուրքիա կը ջանայ բան մը փրցնել կարկանդակէն։ Իրօք, Պոլսէն «Թայմզ»ի ղրկուած հեռագիր մը կը հաղորդէ.— Դանուբեան դաշնակցութեան ծրագիրը կասկածներ արթնցուցած է Թուրքիոյ մէջ, ուր կը կարծեն թէ անոր իրականացումը պիտի արգիլէ Պալքանեան միութեան մը կազմութիւնը, որուն պիտի կրնային կապուիլ Թուրքիա եւ պալքանեան ուրիշ պետութիւններ։

«Սղերդի երեսփոխանը Մահմուտ պէյ, կը գրէ այսօր (4 ապրիլ) կէս պաշտօնական «Միլլիյէթ»ի մէջ.

— Եթէ ծրագրին իրական նպատակն է պաշտպանել կեդրոնական Եւրոպայի տնտեսական շահերը, պէտք է նոյնպէս նկատի ունենալ թէ Մերձաւոր Արեւելքի պետութիւնները նման պաշտպանութեան մը պէտք ունին»։

Տեսակ մը «անտես մի առնէք»...

Ռուսաճապոնական կռուի վախեր

Խզում Մուքտենի եւ Նանքինի միջեւ

Թոքիոյէն տրուած լուրի մը համաձայն, Մանչուրիա որոշած է դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզել Չինաստանի հետ։

Իսկ Խարպինէն տրուած լուրերու համաձայն, մանչուրիական մամուլը կը հաղորդէ թէ Ռուսիա Սիպերիոյ ճամբով մինչեւ զինուորական կայաններն ու ծովային շրջանները կը ղրկէ զրահապատ ինքնաշարժներ, հրասայլեր, օդանաւեր եւ օգնական ուժեր։

Այս բոլոր փոխադրութիւնները ենթադրել տուած են թէ ռուսճափոնական նոր պատերազմ մը անկարելի չէ։

Եթէ Հիթլեր յաղթէր...

Մարտ 13ի նախագահական ընտրութեան առթիւ, Հիթլերի պատրաստած դաւին մասին, հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը տրուին Պավիերայի մամուլի դիւանին կողմէ հրատարակուած տեղեկագրին մէջ.— Հիթլեր պիտի յաղթէր, կ'ըսէ տեղեկագիրը. Հիթլեր պէտք է որ մարտ 13ի կէս գիշերին իշխանութիւնը գրաւէր Պավիերայի մէջ։ Այս էր Հիթլերի կուսակիցներուն եւ անոնց պետերուն մտքին մէջ խարսխած ամուր հաւատքը։

Հիթլերի յաղթանակին մասին, հաւատքը այնքան զօրեղ էր որ իր կուսակիցներէն շատերը, յուսալով որ տնտեսական բարգաւաճման շրջան մը պիտի վերսկսի, չէին վարանած իրենց անձնական գումարները մսխել իրենց պետին յաջողութեանը համար, յետոյ անշուշտ աւելիովը գանձելու հաւատքով։

Համաձայն այս տեղեկագրին, հիթլերեան դաւադրութեան ծրագիրը նախատեսած էր Պավիերայի բոլոր պաշտօնատուններուն գրաւումը։ Սեւ ցանկեր պատրաստուած էին, մէջտեղէն վերցնելու համար Հիթլերի հակառակորդները։

Փրուսիական ոստիկանութեան ձեռք անցած կարգ մը փաստաթուղթեր կը հաստատեն թէ՝ Հիթլերեանները դաւադրութիւն մըն ալ պատրաստած էին Փրուսիոյ մէջ իրագործելու համար, եթէ Հիթլեր յաղթէր մարտ 13ին։

× Լայփցիկի մէջ ճառ մը խօսելով, Հիթլեր յայտնեց թէ տակաւին վեց տարի պիտի պայքարի յաղթակը ձեռք ձգելու համար, եւ եթէ բախտը իրեն չժպտի, երկրին ճակատագիրը պիտի յանձնէ Ամենակարողին...։

Երաշտութիւն եւ սով Կիպրոսի մէջ

Նիկոսիայէն կը գրեն «Թայմզ»ի.— Կիպրոսը անձրեւի երես չէ տեսած անցեալ փետրուարէն ի վեր եւ կացութիւնը տագնապալի է նորէն։ Գիւղացիները Նիկոսիա կը բերեն իրենց սովահար անասունները եւ կը ծախեն ո՛ր եւ է գնով։ Յաճախ անասունները անօթութենէն կ'իյնան կէս ճամբան։ Արդէն իսկ ահաւոր է գիւղացիներուն վիճակը եւ այս տարին աղիտալի պիտի ըլլայ։ Ցորենը երկու մատնաչափ բարձրութիւն ունի եւ արդէն կը չորնայ։ Եթէ մօտերս անձրեւ չգայ, հնձելիք ցորեն չպիտի մնայ, որովհետեւ արեւը այրած, մրկած պիտի ըլլայ զայն։ Հազիւ մէկ ամիս մնացած է սովորական հունձերուն։

Գիւղացին ոչ դրամ ունի, ոչ ալ ուտելիք եւ շատ մը ընտանիքներ սովի մատնուած են։ Գարիի հունձերը ոչնչացած է ամբողջովին միայն հրաշք մը կրնայ փրկել ցորենը։ Սովորաբար 45-50 սաերլին արժող անասուններ հինգ սաերլինի կը ծախուին։ Հազարաւոր ոչխարներ եւ գառնուկներ սատկած են անօթութենէն։ Առեւտուրը կանգ առած է։ Բազմաթիւ անգործներ կան, իսկ յարդին գինը հարիւրին երեք հազար աւելցած է։

Անգործութիւնը

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն Մարտ 26ին, իբր նպաստընկալ արձանագրուած անգործներու թիւն էր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ 303,218, որոնց 60,131ը կիներ։ Անցեալ շաբթու այդ թիւն էր 305,496 հոգի։

Մօտ մէկ տարիէ ի վեր ուրեմն, առաջին անգամ ըլլալով, արձանագրուած անգործներու թիւը նուազում մը ցոյց կուտայ։

Անցեալ շաբթու, ուրեմն, յաւելման փոխարէն, արձանագրուած է 2278ի նուազում մը։

Անգլիոյ անգործները

Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն, ու մարտ 21ին, անգործներու թիւն էր 2 567,332, ըսել է 134 հազարի նուազում մը նախորդ ամսուան վրայ։

Րիզա Շահի դատը գերման մամուլին դէմ

Պերլինի պատժական դատարանին առջեւ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական դատ մը։

Դատ բացողն է Պարսկաստանի Րիզա Շահը, որուն կողմէ, դատարան ներկայացած են անշուշտ, իր փաստաբանները։ Հակառակորդներն են գերման չորս լրագրողներ եւ պարսիկ ուսանող մը։

Րիզա Շահ, նկատելով որ ինքը եւ իր կառավարութիւնը անարգուած են Պերլին հրատարակուող պարսկերէն թերթի մը յօդուածներովը, — արտատպուած գերման երկու թերթերէ — Պերլինի պարսիկ դեսպանատան միջոցաւ դատ բացած էր լրագրողներուն դէմ։

Գերմանական դատարանը ամէնէն առաջ, նկատած էր թէ այդ դատը չիյնար իր իրաւասութեան տակ։ Երկար բանակցութիւններէ յետոյ սակայն, դատարանը ընթացք տուաւ դիմումին։

Հսկայ բազմութիւնը որ խռնուած էր դատարան, յուսախաբ եղաւ։ Որովհետեւ, հազիւ դատավարութիւնն սկսած, նախագահը դռնփակ նիստ յայտարարեց ու սրահը պարպել տուաւ։

Մեղադրեալները անպարտ արձակուեցան։

Բոլշեւիկեան ձեռնարկ մը ձախողած

Բոլշեւիկները աճապարանքով աղմուկով աւետեցին ինքնաշարժի ամենամեծ գործարանին բացումը՝ Նիժնի Նովկորոտի մէջ։ Վերջին լուրերու համաձայն, այս ձեռնարկը ձախողած կարելի է համարել։ Կեդր. կոմիտէն հրամայած է պաշտօնանկ ընել կուսակցութեան Նիժնի Նովկորոտի ընդհ. քարտուղարը, որովհետեւ չէ կրցեր կարգ-կանոն հաստատել բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն մէջ։ Արդէն երեք ամիս անցած է գործարանին բացումէն ի վեր, բայց գործարանը չի բանիր։

Այս առթիւ պարսաւանքի բանաձեւ մը քուէարկուած է կեդր. կոմիտէի ժողովին մէջ։ Գլխաւոր դժուարութիւններէն մէկն է մետաղ ճարելու անկարելիութիւնը։ Կեդր. կոմիտէն հրամայած է կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել մետաղ ճարելու համար, «հարուածային կարգով»։ Երեք ամսուան համար քննիչ մարմին մը նշանակուած է, որպէս զի երեւան հանուին այն անձերը որ պատասխանատու են այս տարուան ճարտարագործական ծրագրին ձախողման համար։

Թրքական հերքում

Փարիզի Թրքական դեսպանատունը մամուլին յանձնած է հետեւեալ հերքումը.—

1922 մարտ 15ի «Էքօ տը Փարի»ի թիւին մէջ հրատարակուած Ժընեւի մէկ հեռագրին համաձայն, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, զինաթափութեան ժողովի Թրքական պատուիրակութեան մասնակցելէ վերջ, Թուրքիա վերադարձին, մեղադրուած է դաւադրութեան մը մասնակցութեամբ։

Թրքական դեսպանատունը արտօնուած է բացարձակապէս հերքելու այս լուրը, որ բոլորովին անհիմն է։

ԾՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոսանքներ եւ տեսակէտներ

Marchons, marchons... կ'երգէ Ֆրանսացին իր ազգային քայլերգով, դէպի արդարութեան ու հաւասարութեան վեհ սկզբունքները: Ժողովրդային լայն հոգեբանութիւն մը հիմնաւորուած ու ժառանգական ուժեղ գծով մը դարձած է ազգային բնորոշող յատկութիւն մը: Ներելի չէ ետ երթալ, անգամ տեղին վրայ շարժիլ, այլ միշտ յառաջ, դէպի յառաջդիմութիւն:

Ընտրութեանց ժամանակ քուէարկողներէն շատերը առաջին շրջանին յաճախ աւելի ձախերուն կուտան իրենց քուէները: Ոչ ոք այս երկրին մէջ ինքզինքը պահպանողական կը համարէ. ամէնուն նշանաբանը «յառաջդիմութիւնն է»: Վերջին ընտրութեանց գիւղացի մը որ իր երեսփոխանը ընտրեր էր, իբրեւ արմատական ընկերվարական, քանի մը ամիս վերջ հանդիպելով անոր, կը հարցնէ.— «Այժմ ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիք»: — «Միշտ արմատական» կը պատասխանէ երեսփոխանը: — «Ուրեմն չէ՞ք յառաջդիմեր», կը բացագանչէ միամիտ գիւղացին:

Պզտիկ ծաղրանկար մը որ ամբողջ Ֆրանսայի կը յարմարի.— Միշտ յառաջդիմել, տեղին վրայ չմնալ, չնահանջել, կ'ըսեն ամէնը.— «Marchons, marchons, toujous à gauche, mais pas plus loin».

Կատարեալ *logomachie*ի (բառակռիւ) մը հանգամանքը պիտի առնէ եթէ յառաջխաղացութեան այս շարժումի կողքին նոր ազդանշան մը տրուի արագօրէն ետ երթալու ու ծայրէն այս անգամ նոր թափով յառաջանալու:

Այս երկրորդ ազդանշանին հրամանը կուգայ ֆրանսական *Faisceau*էն (խուրձ, ֆաշիօ): Քաղաքական երանգապնակին վրայ հաւանաբար իր մեծ տեղըգրաւէրայսօրֆաշականութիւնը եթէ Նափոլէոն Պօնափարթ իր քաղաքական եւ զինուորական գործունէութեան հետ զբաղէր նաեւ տնտեսական եւ ընկերային հարցերով: Մէկ դար ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ֆաշականութեան գաղափարը աջ եւ ձախ ջեջերումներ ունենալէ վերջ, Իտալիոյ եւ Մուսոլինիի 1921ի տուած ազդանշանով, 1924-25ին ձեւ ու մարմին առաւ գլխաւորութեամբ Ժորժ Վալուայի, Ժաք Արթիւսի, Անտրէ Հիւմպէռի, Ֆիլիփ Պարէսի եւ Սէրժ Անտրէի, «*Première formation de combattants pour la politique de la victoire*» անունով եւ ունեցաւ իր պաշտօնական թերթը՝ «*Nouveau Siècle*» (դադրած): Նպատակն էր հիմնել նոր ձեւի պետութիւն մը, համագործակցական եւ սէնտիքայական հիմունքներով, օգտագործելով յառաջդիմութեան բոլոր տուեալները: 1789ի յեղափոխութեան երկրորդ արարն է այս: Առաջինը եղաւ ազատական քաղքենի երկրորդը պիտի ըլլայ բանուորական-սէնտիքայական:

Ֆաշիստները կ'ուզեն զօրաւոր պետութիւն մը, բայց ոչ պահպանողականներու առումով. պետութիւն մը որ ազգին կամքը ներկայացնէ եւ ըլլալով աւելի զօրաւոր քան աշխարհի վրայ ծնունդ առած բոլոր տնտեսական եւ ելմտական ուժերը: Անոնց գոյութիւնն ու օգտակարութիւնը իրենք չեն ուրանար, բայց կ'ուզեն որ անոնք ենթարկուին պետութեան, ոչ թէ իրենց ազդեցութեանը տակ խաղալիք դարձնեն պետութիւնը:

Փոխանցման շրջանի մը համար դիկտատորի մը պէտքըկըզգան,բայց ոչ տեւականօրէն, մինչեւ որ նոր ձեւի ընտրական դրութիւնով մը ստեղծուի ազգին իրական ներկայացուցչական ժողովը, պետութեան գործերը հակակշիռի տակ առնող մարմինը: Այն ատեն է որ ներկայ ժամանակի յեղափոխական ամենամեծ գործը պիտի կատարուի, այսինքն՝ երկրի տնտեսական եւ ընկերային կարգերու բարեփոխման հսկայ գործը:

Ընկերվարականներն ու համայնավարներն ալ նման դրութեան մը առջեւ կը գտնուին եւ գտած են միայն մէկ միջոց, հասնելու համար նոյն նպատակին:— Ջնջել անհատական սեփականութիւնը: Իսկ ֆաշիստները զայն կ'ենթարկեն նախապէս ազգային կարգապահութեան, ապա համագործակցականին եւ սէնտիքային:

Գործնականին մէջ ֆաշականութիւնը կը ներկայանայ իբրեւ առանցք կառավարական կուսակցութեան մը, որով յաճախ Ֆրանսան կառավարուած է Ռիշըլիէօի, ազգային փրկութեան կոմիտէի, կամ արմատական ընկերվարականներու օրով: Ֆրանսայի ֆաշիստները կ'ընդունին որ երկիրը ներկայիս երկու զօրաւոր հոսանքներու կողմէ միայն կրնայ կառավարուիլ,— կաթոլիկներու եւ ընկերվարականներու,բայց անոնք ի վիճակի չեն ու չունին համապատասխան տաղձը, դաստիարակուած ու պատրաստուած ժողովուրդը, եռանդի եւ ուժի այդ աղբիւրը: Ժողովուրդ մը որ գիտնայ Աստուածն ու հայրենիքը ամէն սէրէ ու ամէն պարտականութենէ գերադասել, պատրաստ ըլլայ նուիրելու անոնց իր հոգին ու մարմինը, եւ ունենայ անհրաժեշտ իմացականութիւնը հասկնալու եւ հնազանդելու: Գաղջ հաւատքի տէր եւ կիսատ նկարագրով ժողովուրդ մը փրկութեան եւ ազատութեան ոչ մէկ երաշխիք կրնայ ապահովել:

Ֆաշիստ պարագլուխները ոչ մէկ ատեն իրենք զիրենք պահպանողականութեան կամ յետադիմութեան մէջ կը նկատեն, այլ կը համարեն ստեղծագործողներու խումբ մը: Իրենց նպատակը չէ պահել այն ինչ որ կայ, այլ ստեղծել նորը որ չկայ, վերակազմել եւ աւելցնել երկրի քայքայուած տնտեսութիւնը, ոչ թէ շահերը պակսեցնելով, այլ եւ աւելցնելով, նաեւ զարգացնել արդիւնաբերութիւնը ու աժանցնել անոր գինը: Ամերիկայի Ֆորտ ընկերութեան գործաւորը կը վաստկի օրական վեց տոլար, եւ կառքը կ'արժէ Ֆրանսայի մէջ բոլոր ծախքերով 15 հազար ֆրանք միայն: Ֆրանսական Ռընօն եւ Սիթրօէնը աւելի սուղ են ու գործաւորները կը վարձատրուին շատ աւելի նուազ չափով: Պատճառը այն է որ հոն գործը լաւագոյն ձեւով կազմակերպուած է, մինչ հոս մօտ յիսուն տարուան յոգնածութիւն մը եւ ծերութիւն մը կը տեսնուի: Ֆրանսայի մեծութեան հաւատքը երթալով թուլցած է հոգիներէն ներս, մինչ «յաղթութեան սերունդ»ը ունի եւ կը պահէ այդ հաւատքը իր պայծառ հոգիով:

Հոգիով թուլցածները համոզելու համար, ցոյց կուտան Եւրոպան, ուր նեղ ազգայնականութիւնը վիժած է, իսկ ընկերվարութիւնը սնանկացած: Միակ կենսատու գործը որ կը կատարուի, այդ ալ՝ Իտալիոյ մէջ է:

Ֆրանսան պէտք է օժտել նոր ձեւի կառավարութիւնով մը, օրինական կամ ապօրէն միջոցներով, որ պիտի կատարէ ճշմարիտ յեղափոխական գործ մը, իր կեանքը եւ գործունէութիւնը պէտք է հիմնէ արտախորհրդարանական սկզբունքներու վրայ, քանի որ խորհրդարանական կեանքը իր վէճերով ու պայքարներով պիտի քանդէ շինարարութեան գործը: Նման կարգու սարք մը իր ձեռքով պիտի շինէ քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կառուցուածքը: Ան է որ պիտի տայ աշխատաւորին ձեւը եւ վարդապետութիւնը նոր կարգու սարքին, յեղափոխութիւն, յառաջ պիտի բերէ ու ստեղծէ արտադրողներու մեծ բանակը, լի տաղանդներով եւ յատկութիւններով:

Ֆաշիստը, որ իր սուրը հողին մէջ կը մխրճէ, մշակողին եւ աշխատաւորին գործը դիւրացնելու նպատակով է միայն: Ան կ'ըսէ արտադրողին,— Ես չեմ ուզեր գիտնալ թէ դուն ի՞նչ ես, հանրապետակա՞ն, կեսարական թէ պօնապարթեան, կաթոլի՞կ թէ բողոքական, գիւղացի, վաճառակա՞ն թէ արհեստաւոր, գիտցիր ուղարկել քու դասակարգէդ միայն ներկայացուցիչդ կառավարութեան մօտ, որպէսզի լաւագոյն ձեւով ներկայացնէ քեզ պահանջներովդ միասին: Ինքը, ֆաշիստը, իր արիւնին եւ մսին մէջ ունի ազգային շահը, հեռու կը մնայ քուէտուփէն, խորհրդարանով չէ որ ազգը պիտի փրկուի, ան տէրերու պէտք չունի, այլ միայն մէկ տիրոջ:

Քաղաքականութեան հիմնական նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ երկիրը մտցնել տնտեսական ստեղծագործութեան մեծ շարժումին մէջ: Ան գործարանատիրոջ պիտի ըսէ,— գոյացուր ամենամեծ շահերը» իսկ աշխատաւորին՝— «Փնտռէ ամենաբարձր վճարումը», սակայն պայմանաւ որ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կառավարութիւնը կազմակերպուած ըլլայ այնպիսի ձեւով մը որ բաղձալի արդիւնքը դիւրութեամբ ձեռք բերուի, մտնէ դրական շարժման մէջ, լճացած կեանքէն դէպի շարժականը, ուր ստեղծագործութիւնը կը կատարուի անընդհատ, ուր համագործակցութիւն պիտի հաստատուի գործարանատիրոջ եւ բանուորին միջեւ, որովհետեւ երկուքն ալ միեւնոյն նպատակին կը վազեն:

Վերոյիշեալ արդիւնքները ձեռք պիտի բերուին կատարելագործուած մեքենականութիւնով, պայմանաւ որ մարդիկ տոգորուած ըլլան արդարութեան սիրով: Խնդրին լուծումը համագործակցութեան մէջ է, կառավարութեան հակակշռին տակ, ազգային եւ տնտեսական լուրջ կարգապահութիւնով մը:

Բանուորները պէտք է կազմակերպուին այն աստիճան որ, մէկ ազդանշանի վրայ շարժին ու դադրին միանգամընդմիշտ ընչապետական (փլուտօքրաթիք) հանրապետութեան մը մէջ ստրկօրէն ծառայելէ ու դառնան արտադրութեան ճանրապետութեան ազատ քաղաքացիները: Մեքենան հնարուած է զօրացնելու համար մարդկային կարողութիւնը: Ան պիտի դառնայ մարդու սպասարկողը եւ ոչ թէ զայն գերի դարձնողը:

Քաղքենի դասակարգը պետութեան հսկողութեանը տակ պատրաստ է ընդհանուրի շահերուն համաձայն աշխատելու: Մեծերը պէտք է խոնարհին ազգային պէտքին առջեւ: Եթէ կուսակցութիւններու եւ ընկերային դասակարգերու վրայ կայ պետութիւնը, ազգը, անոնց բոլորին վրայ կայ Աստուած, քանի որ բոլոր ընկերային եւ ազգային խնդիրներէն վեր կայ տիեզերական եւ աստուածային հարցը:

Ազգ մը ընկերային դասաւորում մըն է, որու արմատները կ'երկարին ոմանց համար մինչեւ ընդհանուր քաղաքակրթութիւն, իսկ ուրիշներու համար երկնային յաւիտենականութիւն: Կրօնքը հանրութեան գործն է, նաեւ ազգի մը հիմնական գաղափարը, որու վրայ կը հիմնուի ընկերային կեանքը եւ ընտանիքը: Առանց հաւատքի պէտք չէ փնտռել ո՛չ ընկերային կեանք եւ ո՛չ ալ յարաբերութիւն: Ահա թէ ինչու ամէն ֆաշիստ պարտաւոր է ամէն օր ջերմօրէն շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ, որ ստեղծած է Ֆրանսան եւ ֆաշականութիւնը:

Իբրեւ գործնական եւ ամիջական կիրառելիմիջոցներկ'առաջադրեն1.— Աշխատավարձերու վճարումը ընել ոսկեդրամով, 2— Համագործակցաբար հաստատել աշխատանքի պայմանները, 3.— Գործազրկութեան, արկածի, հիւանդութեան, ծերութեան եւ մահուան պարագաներուն հիմնել ապահովագրութիւններ, առանց պետութեան մասնակցութեան, բայց անոր հակակշիռին տակ, 4.— Լուծել անկարողխորհրդարանը, 5.— Հիմնելազգայինդիկտատորութիւնմը, 6.—Ունենալերկուազգային ժողովներ արտադրողներու եւ ընտանիքի տէրերու. 7.— Ոչ մէկ նոր տուրք, թեթեւցնել եղածները, պարտքերը ապահովել ոսկեդրամով, 8.— Դրամը կայունացնել, 9.— Իբրեւ կառավարական ձեւ պահել հանրապետութիւնը:

Ֆաշիստը կը մնայ ուրեմն հանրապետական, բայց չի մասնակցիր ընտրական պայքարին, եւ ո՛չ ալ թեկնածու ցոյց կուտայ: Իրեն համար կենսականը ազգային յեղափոխութիւն յառաջ բերելն է: Իր կուռ շարքերով եւ 17 կազմակերպութիւններով կը սպասէ յարմար րոպէին մանաւանդ ցանկալի հրամանատարին, որ եթէ երեւնայ, պիտի նայի անոր աչքերու պայծառութեանը ու յետոյ պիտի կանգնի անոր ետին ու պիտի ըսէ.

— Ընկեր, ընկեր, մենք պատրաստ ենք, գիտենք տառապիլ առանց տրտնջալու, առատօրէն տալ առանց խնդրելու եւ ծառայել ազգին ու Աստուծոյ առանց վարձատրութիւն ակնկալելու:

Հ. ՍԻՐԸՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին իրայ եւ մելանով:

ՅԱՆՈՒՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

(''ՄՈՒՐԱՏ,,Ի ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընկ. Վրացեան գրում է.—«Իրականութեան համապատասխան չէ կամ առնուազն չափազանցութիւն է այն պնդումը թէ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիեննայի ընդհ. ժողովին մէջ Մուրատ կ'որոտար «Դաշնակցութեան» հակամիհրանական վարիչներուն դէմ եւ կը սպառնար արիւնհեղութիւններ, եթէ կ'ըսէր, անոնք դուրս չքշեն շարքերէն, որ «Մուրատ այդ միջոցներուն նետուեցաւ իրօք ծայրայեղութեան մէջ, ըրաւ քանի մը ձախող քայլեր, սայթաքումներ»:

Վարանդեան չի գիտեմ ինչէն է եզրակացրել Մուրատի մասին այդպիսի համոզմունք. այն ինչ Մուրատը բոլորովին հակառակ էր Միհրանական շարժման եւ անջատողական գաղափարին, Մուրատը բոլորովին կապ չէ ունեցել Միհրանի հետ, 1906ին երբ Երեւանի մէջ զինուորական ժողով ունեցանք նախագահութեամբ անմահ Նիկոլի, հոն էր Միհրանը, որին ժողովից դուրս վռնտեցին եւ այնուհետեւ Մուրատի կապը խզուեց: Ասել թէ գործի մէջ սայթաքումներ է ունեցել Մուրատը, ուղղակի նրա յիշատակին քար նետել կը նշանակէ:

Եթէ ես հանգամանօրէն մօտենայի ընկ. Վրացեանի գրախօսականին, շատ բաներ կ'ասէի, բայց այդ իմ նպատակէն դուրս է. մանաւանդ թերթի մէջ չեմ ուզում բանակռիւի բռնուիլ ուէէ ընկերոջ հետ: Գրած է կովկասեան կռիւների մասին, Զանգեզուրի եւ շրջանի ինքնապաշտպանութեան առթիւ: Ընկեր Վարանդեանը այդ դէպքերը գեղեցիկ կերպով արձանագրած է եւ ինչպէս կ'ըսեն ջուրը, աղբիւրի ակից է առնուած— Ներսէս արքեպ. Մելիք-Թանգեանից: Նրա ասածները կասկածից դուրս են, եւ Վարանդեանը եթէ այդ ըսածներին վրայ մի բան աւելացնէր, այն ատեն հերոսի կեանքը չէր լինի այլ առասպելական հէքեաթ:

Մուրատի «հիւրիէթ»ի կեանքը բաւական լաւ նկարագրուած է, ինչպէս Տիգրանակերտի մէջ, նոյնպէս իր անցած ճանապարհները: Այո, աւելինիւթ եղած է, եթէ իր ժամանակին գրի առնուած լինէր եւ թուրքի զուլումից ազատուած լինէին զանազան ձեռագրեր: Ինչպէս մեր ժողովուրդը զոհ է գնացել շնագայլերին, նոյնպէս մեր յիշատակարանները եւ այն նիւթերը որոնք ապագային մեր փառաւոր պատմութեան հիմնաքարերն էին:

Եթէ հանգամանօրէն գրած չէ, մանրամասնութիւն չկայ, չենք կարող մի բան պահանջել, որ գոյութիւն չունի: Հոս Վարանդեանին մեղադրել բռնելը մեղանչումն է արդարութեան: Մեր գրողները թէ իրենց ձիրքերով, թէ տաղանդով շատ տարբեր են իրարից, եւ դրանց ըմբռնումներն էլ բոլորովին այլ են: Մէկը գեղեցիկ կերպով ուղտը կը նկարագրէ եւ նրան սքանչելի եւ ազնիւ կենդանի դուրս կը բերէ, մի ուրիշը կը նկարագրէ եւ այլանդակ բան կը բերէ այդ սպիտակ, անապատի թափառականը:

Այո՛, Մուրատի ճամբորդութիւնը գեղեցիկ կերպով նկարագրուած է եւ ունի հերոսական դրուագներ, յուզիչ տեսարաններ: Բայց ընկ. Վրացեան ասում է. «Ի՛նչ չքեղ նիւթ հերոսական վէպի»: Մեր մէջ մի ուրիշը նոյնութեամբ տեսնում է ինչ որ արձանագրուած է եւ գոհունակութեամբ կարդում, առանց զարդարելու ու բացականչելու: Հոս արդարութիւն անելու համար ասենք.— Շատ հարազատօրէն գրի է առնուած եւ մանաւանդ սքանչելի ոճ ունի, որ պատիւ է բերում Վարանդեանի գրքին:

Ընկ. Վրացեանը ասում է.— Մուրատի ընտանեկան կեանքին շատ քիչ բան է նուիրուած քան «Պեգաս»ին ու «Աստղիկ»ին: Այո, սիրելիս, դժբախտաբար այդպէս է եղած, բայց ո՞վ է մեղաւորը: Մեր նշանաւոր Վարուժանը «Պեգաս»ին գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը նուիրած է, բայց նրա ընտանիքի մասին ոչ մի տող չի ճարւում: Ի՞նչ կ'ուզէիր, բանաստեղծութիւն մըն ալ ընկեր Վարանդեանը գրէ՞ր մեր հերոսին կնոջ մասին:

Ընկ. Վրացեան գրում է.—«Կովկասում էլ Մուրատ չհանգստացաւ: Նա ամբողջութեամբ նետուեց այն օրերի ազգային կուսակցական թոհի բոհի մէջ»: Եւ այստեղ դարձեալ ընկեր Վարանդեանին մեղադրում է որ ահագին տեղ է տուել Անդրանիկի անկարգապահութեան մասին: Ես էլ քեզ հետ պիտի մեղադրէի Վարանդեանին, եթէ Անդրանիկը օրուան հրատապ խնդիրների հետ առնչութիւն չունենար: Այո՛, Սեբաստիոյ ռազմիկին զայրոյթը շատ տեղին էր, որովհետեւ ամէն ինչ դանդաղ էր ընթանում եւ ինքդ էլ այդ լաւ գիտես, ընկեր Վրացեան: Այս գիրքը գրողը եթէ դու էլ լինէիր, առանց պատէ պատ իյնալու ասեմ. նոյն մեղադրանքը դու էիր նետելու նրա հասցէին, իսկ այսօր քննադատում ես: Արի, արդարութեան անունով խոստովանիր որ այստեղ մեղանչել ես ճշմարտութեան դէմ: Թերթի սուղ էջերը եւ ներկայի պայմանները թոյլ չեն տար որ մանրամասնօրէն կանգ առնեմ քո գրածներու վրայ: Ես մտքի պղտորում չեմ տեսնում մինչեւ այստեղ, եթէ զանցառութիւն անէիր, քեզ հետ լիովին կը համաձայնէի:

Մուրատի հեկեկումը ճիշդ չէ. բայց ջղայնութիւնը այո: Նրա մի հեռագիրը կար, որով թէ Ազգային Խորհուրդը եւ թէ Դաշնակցութիւնը ապագայ դէպքերի պատասխանատու բռնում էր: Բայց այստեղ անմիջապէս ասեմ որ Մուրատը իրան երբեք թոյլ տուած չէ «տաճկահայ», «ռուսահայ» բառեր բերանը առնել: Նրա համար եւ իր մօտ ընկերներու համար հատուածականութիւն չկար: Մի հայ ժողովուրդ կար որ«մրրկաւ էր բաժանուած»:

Մուրատի ցասումը ուղղուած էր բոլոր պաշտօնական մարմիններին, թէ Արեւմտահայ Խորհուրդի, թէ Ազգային Խորհուրդին եւ թէ Զօր. Նազարբեկեանին ու Անդրանիկին եւ բողոքում, անիծում էր իր հոգու խորքում, բոլոր անոնց որոնք անպարտաճանաչ են եղել դէպի կռիւը եւ դանդաղեցրել են օգնութեան գործը:

«Նահանջէն յետոյ Մուրատը մասնակցեց Սարըղամիշի կռիւներին: Այս մասին էլ գրքումը ոչինչ չի ասւում:

Միայն մի փոքրիկ հատուածէ բերւած. Ա. Ահարոնեանի Սարըղամիշեան անտիպ յուշերից»:

Այստեղ ասեմ.որ երբ Էրզրումից նահանջեց Մուրատը իր ձիաւորներով ու հետեւակներովեւ հասաւ Սարըղամիշ, հոն էր Զօր. Արէշեանը եւ մենք նրան ենթարկուեցինք մեր ձիաւորներով ու կամաւորներով. որովհետեւ Սարըղամիշի ճակատի հրամանատարութիւնը նրան էր յանձնուած: Մենք ինքնագլուխ ոչինչ չէինք կրնար անել: Երբ մի տեղ հրամանատարութեան նշանակուած է դուրսէն եկողը, տեղի հրամանատարին կ'ենթարկուի կամ նրա հետ խորհրդակցելով կռիւին ընթացք կուտայ:Նախ քան յետագայ դէպքերին անցնիլը, անմիջապէս ասեմ.— Մեր յարաբերութիւնը, մինչեւ Ահարոնեանի նկարագրած վայրկեանը շատ լաւ է եղած: Մենք բանակցութեան մէջ էինք Արէշեանի հետ, որ ինչպէս անենք, անցնինք թշնամու կռնակը: Մինչդեռ խորհուրդ էին տալիս Արէշեանին, որ Ղարաղրուտի մօտի անցքերը լաւ պաշտպանէ. թշնամին այն կողմից կրնայ գալ եւ մեր ետեւը կտրել: Քարտէսը իր առջեւ դրած, Արէշեանը ուզում էր փաստել որ թշնամին տարւայ այս եղանակին —յունուարին— չի կարող այդ գծով գալ, որովհետեւ ձիւնով ծածկուած է: Իսկ մենք հակառակն էինք պնդում եւ այս կէտի վրայ տարակարծութիւն մը կար, ուրիշ ոչինչ: Ահա ճիշդ այդ մի քանի օրերը Ղարաղրուտից հեռախօսով յայտնեցին որ թշնամին Ս. Խաչի կիրճով յառաջանում է: Արէշեանը այդ տեղ է ասում —Տուէք Մուրատը իր հեծեալներով: Անմիջապէս Ահարոնեանի ասածին պէս Մուրատ եւ Սեպուհ մեկնում են Ղարաղրուտի ճակատը եւ սկսում է կռիւը:

Այո, Հայոց աշխարհի համար կռիւ էր. անհաւասար ուժերով կռուեցինք մեզնից ստուար ուժերի դէմ: Սպասեցինք օգնութեան, այս օգնութիւնը չեկաւ, եւ այսօր դեռ ընկերներ կան ճշմարտութիւնը նահատակող: Մեր յարաբերութիւնները շատ լաւ են եղած, մինչեւ կռ[…] ո եւ է ընդհարում ունեցած չ[…] Այստեղ ասեմ այն ինչ որ մեզ […] վերապրեն. — Թէ Արէշեանի հետ […] յարաբերութիւնները լարուած […] դա իրականութեան համապատասխան չէ: Չգիտեմ ինչու եւ ին[…] ստիպուած մեր մի վաշտը մեր […]ցակայութեան Բեգլի-Ահմեդ գիւ[ղի] մօտ, գնդացիրներն ու թնդանօթ[…]ը պաշարում եւ զինաթափ է ա[…]նում:

Այս արարմունքի դէմ, բողոքեցինք ժամանակին թէ Նազարբեկեանին, թէ Ազգային Խորհուրդին եւ թէ Միշա Արղուժանեանին, որ […]ատեն, Կարսի բերդապահի օգնականն էր: Մեր կամաւորները […]ներով բերդին մէջ աշխատ[…] ինչպէս գերիներ:

Ասկից վերջն էր որ մենք […] բացել էինք: Կ'ուզէինք քննութիւն կատարուէր եւ մեղաւորները պատ[…]: բայց մեր ձայնը մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի: Ինձ համար շատ տարօրինակ դարձած է […] կայ ընկ. Վրացեանի գրուածքին մէ[ջ]:

— «Ահասարակ Սարըղամիշի օրերի անցուդարձերը, իրենց ողբերգական դրուագներով, արժանի են աւելի լուրջ վերարտադրութեան […] բան, որ հնարաւոր է, կենդանի վկաներ շատ կան»: Այս գրողը ընկ. Վարանդեանն է, չի գիտեմ ինչն է նրան զայրացրել եւ Ահարոնեանի գրածքից յետոյ, կ'ուզէ վերաքննութիւն կատարել: Շատ բաներ կան վերաքննութիւն կատարելու, բայց դեռ ժամանակը հասած չէ, թող մնայ: Կարծում եմ, աւելի լաւ կը լինի հում նիւթերը արձանագրենք անցնինք եւ ամէն բան թողնենք ապագայ անաչառ պատմաբանին:

«Ճշտում պէտք ունին եւ ընկեր Վարանդեանի հետեւեալ տողերը— «Հասան Կարս, ուր շուտով հասաւ եւ Հայաստանի պատերազմական նախարարը Մամիկոնեան, շարք մը ուրիշ նախարարներու հետ: Սեպուհ եւ Մուրատ լաւ ընդունելութիւն չգտան հոդ, ինքը պատերազմական նախարարը յանդիմանեց զանոնք, ըսելով, որ իբր թէ երկու նշանաւոր խմբապետները եղել են անկարգապահ, գործեր էին ինքնագլուխ եւ իրենց կռուելու ձեւերով վնասեր[…] նոյն իսկ հայկական դատին»: […] է Վրացեան — Նախ այդ ժամանակ Հայաստանի կառավարութիւն, […] յաստանի նախարարութիւն չկար: Այո՛, չկար, Հայաստանի կառավարութիւն, բայց փաստօրէն այս նախարարութիւնը կար, նախարարը Մամիկոնեանն էր, իսկ օգնականը Ռուբէն Տէր Մինասեանը: Եւ այն ինչ որ գրած է Վարանդեանը, բոլորը ճշմարտութիւն է:

Երբ առաջին անգամ պատահեցանք Մամիկոնեանին, Համօ Օհանջանեանին եւ Ռուբէն Տէր Մինասեանին, Մամիկոնեանը մեզ ասաց. — Պէտք է Հայոց կառավարութիւնը ձեզ բռնէ եւ վեց ամսով բանտարկէ, ձեր անտակտ կռիւները […]յին յուզել են եւ նա հեռագրել է […] մանատարութեան, որ մինչեւ […] ռուս զինուորներու չհանդիպ[…] առաջանալու եմ:

Յետոյ ընկ. Վրացեանը ասում […] եթէ Մամիկոնեան այդպիսի բան ասել է, խնդիրը անտարակոյս կը վերաբերի այն տարակարծութիւններին, որոնք գոյութիւն ունէին Մուրատի, Սեպուհի եւ Սարըղամիշի ճակատի հրամանատար Զօր. Արէշեանի միջեւ: Այլ խնդիր է […]սելով, չարձանագրենք փաստերը անցնինք: Եթէ սկսել ենք քննադատել յանուն մեր տառապող […]տակ ժողովուրդին, արդար լինենք եւ ասենք.— ո՛վ էր մեղաւորը ինչո՞ւ մենք ընկանք այս վիճակի մէջ: Մենք հոս չենք եկեր մանրամասնօրէն բոլոր փաստերը արձանագրելու:Ընկ. Վարանդեանը ասում է, այսպիսի վերաբերմունք է ցուցաբերել — ճի՞շդ է: Կարուկ կերպով ասենք — Այո կամ ոչ: Դու կ'ասես ոչ, բայց ճշմարտութիւնը այն է որ ասել է «Հայոց անպաշտօն նախարարը»:

Կովկասէն հեռանալու պարագան լուսաբանուած չէ՞: Եթէ չեմ սխալւում դու այն օրերը Թիֆլիզ էիր երբ մենք Կարսից ժամանեցինք Թիֆլիս: Հոն էիր, երբ հեռագիրները եւ լուրը տուին Ալեքսանդրապոլի անկումի մասին: Թէ ինչպէս […] Նամարդօրէն յարձակումի […]ցել է: Հոն էիր որ հրապարակային ժողով մը ունեցանք, […]թեայ աղջկանց վարժարանին […]կին մէջ. որոշուեցաւ անմիջապէս օգնութեան հասնել եւ մենք պա[…]

բաստ էինք գնալու, եթէ մեզ 50ձի եւ գէնք տրուէր։ Մեր պահանջին գոհացում չտրուելէ յետոյ, մեզ ծախս տուին եւ մենք արցունքոտ աչքերով հեռացանք։

Եթէ կ'ուզէք աւելի մանրամասն կարդալ վէճի առարկայ կէտերը, կարդացէք իմ Յուշերի երկրորդ հատորը։ Միայն չառարկէք որ այս հատուածն բովէն անցած չէ։

Այնտեղ բաւական մանրամասնութիւններ կը գտնէք ձեզ հետաքրքրող հարցերի շուրջ։

Ընկ. Վրացեան չափազանցութիւն կը համարէ Մուրատի վերագրուած դերը Բագուի հերոսամարտի մէջ։

Ես չգիտեմ, Բագուի դէպքերը արձանագրողները ի՞նչ են ասել Մուրատի Բագուի մէջ արածներէն։ Ես արդէն իմ խօսքը իմ Յուշերին մէջ ասել եմ։ Միայն հոս էլ շեշտեմ որ Բագուն ընկաւ 1918 սեպտեմբեր 15ին, Մուրատի մահէն մի ամիս 11 օր յետոյ։ Եթէ Մուրատը այդ օրը զօրատա չորսին իր մի քանի ընկերներով ծրագրուած խնդրի մը շուրջը չգնար, Վանի հերոս անմահ Համազասպի մօտ, այդ օրը պիտի իյնար Բագուն։ Մուրատի այդ օրուայ կռիւը տասնեակ հազարների կեանքը փրկեց, նաեւ տեղեկատու ընկերներին։ «Մուրատը լոկ մի քանի օր մնաց»։ Այդ մի քանի օրն էլ բաւական էր, ճակատի քաջերութեան։ Բայց նա ոչ թէ մի քանի օր, այլ ամիսներ շարունակ մնաց։ Այս իմ ըսածներին վկայութեան կը կանչեմ Ստեփան Ծաղիկեանին եւ Գրիգոր Ամիրեանին, նաեւ Արշակ Պօղոսեանին. որ այժմ գտնւում է Փարիզում։

Այո՛, Մուրատը կռիւներ չունեցաւ, որովհետեւ զինուոր չունէր եւ առանց զինուորի էլ ճակատ գնալը բաւական դժուար էր։ Թէ ինչո՞ւ նրան պէտք եղած միջոցները չէր տրուած կազմակերպելու կամաւորական խումբ մը, այդ օրուայ տիրող անորոշ կացութիւնն էր, որ թէեւ ընդհանուր գործին վնաս էր, բայց մեղաւորը տիրող պայմաններն էին։

...Բայց լաւ է վերջացնել։

ՍԵՊՈՒՀ

Տիթրոյթ

ԾԻԾԱՂ

Ստալին իր քով կանչելով Ռատէքը, դառնօրէն կը յանդիմանէ թէ շարունակ չարամիտ եւ կծու, հակայեղափոխական հէքեաթներ կը պատմէ խորհրդային գլխաւոր վարիչներու եւ նոյն իսկ իրեն՝ Ստալինի դէմ։

— Ամէն պարագայի մէջ, մի՛ մոռնար որ ես աշխարհի վեցերորդ մասին դիկտատորն եմ եւ համաշխարհային յեղափոխութեան առաջնորդը։

— Ա՜լ չես կրնար ըսել թէ այդ հէքեաթն ալ ես պատմեցի...

×

Նկարիչ մը տանը չորս կողմը պատկերներով զարդարած էր, մեծ մայրը տեսնելով, դիտել տուաւ.

— Տղա՛ս, պատկեր եղած տունը հրեշտակ չի մտներ։ վերցուր ատոնք։

Նկարիչը.— Աւելի աղէկ, ուրեմն Գաբրիէլ հրեշտակապետը չի գար հոգիդ առնելու։

Մեծ մայրը.— Այդպէ՞ս է։ Ուրեմն թող մնան, թող մնան։

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Նոր քաղաքականութիւն

Գործավարներու, կեդր. կոմիտէի եւ երկրագործական գործավարութեան ներկայացուցիչներու խառն ժողով մը որոշեց լուծել պետական այն վիթխարի տնտեսութիւնները, որ կը զբաղին արջառներով, ոչխարներով եւ խոզերով եւ զանոնք վերածել աւելի փոքր միութիւններու։ Պատճառն այն է որ վերջին ձմրան միջոցին մեծ կորուստներ կրած են բոլոր անասունները, մասամբ խոտի անկանոն բաշխման, մեծ մասամբ վիթխարի տնտեսութիւններ վարելու դժուարութեանց հետեւանքով։

Նոր կարգադրութեամբ, բացի արտակարգ պարագաներէ, պետական անասնապահութեան տնտեսութիւններէն իւրաքանչիւրը ութը հազար գլուխէն աւելի չպիտի ունենայ։ Կաթնատնտեսական հաստատութիւններն ալ 400-600 կովէն աւելի չպիտի ունենան։ Պիտի զեղչուի նաեւ խոզերու թիւը։ Իւրաքանչիւր տնտեսութիւն մասնաւոր քննիչ մը պիտի ունենայ երկրագործական գործավարութենէն, նոր կարգադրութեան վրայ հսկելու համար։ Թերթերուն մէջ պիտի հրատարակուին զանցառուներուն անունները։

Առաջին օրն իսկ, հրատարակուեցան հարիւր տնօրէններու եւ պաշտօնեաներու անունները, Խ. Միութեան բոլոր մասերէն, — Ուկրայնիա, Սպիտակ Ռուսիա, Խրիմ, Վոլկա, Քազակստան, Կեդր. Ասիա, Ուրալ, Սիպերիա եւլն.։

Երեսուն վարիչներ եւ տնօրէններ ձերբակալուեցան եւ կարմիր դատարանին յանձնուեցան, օրինակելի պատիժներ կրելու համար։ Երկրագործական գործավարութիւնը միեւնոյն ատեն միայն Ուկրայնայի մէջ պաշտօնանկ ըրաւ 1700 պաշտօնեաներ, «անօրինակ զանցառութիւն» յանցանքով, որուն հետեւանքով, անպէտ դարձած են բազմաթիւ լծկան ձիեր։

Աղաբէկովի առեւանգումը

Լըքօք կը խօսի

«Ժուռնալ»ի աշխատակիցը Ժէօ Լոնտոն որ թերթին կողմէ Ռումանիա գացեր էր պրպտումներ կատարելու՝ Տնիեսդրի ջարդերուն մասին, յաջողած է բանտին մէջ՝ տեսակցութիւն մը ունենալ ֆրանսացի Ալեքսանդր Լըքօքի հետ, որ ինչպէս կը յիշուի, կարեւոր դեր կատարած էր Աղաբէկովի առեւանգման գործին մէջ։ Լըքօք խոստովանած է թէ ստիպուած էր գործել համաձայն բոլշեւիկներու թելադրութեան եթէ ո՛չ թէ իր եւ թէ իրեններուն կեանքը պիտի վտանգէր։

Ամէնէն առաջ, Լըքօք ուզեր էր ծառայութիւն մատուցանել իր մէկ ռուս բարեկամին՝ Ֆիլիփի, որուն կինն ու աղջիկը կը մնան Օտեսա։ Տիկին Ֆիլիփ, զուիցերիական դրամատան մէջ պահ դրած էր կարեւոր հարստութիւն մը, զոր ինք միայն կրնար առնել։ Ֆիլիփ՝ դիմեր էր Լըքօքի, որպէսզի աշխատի իր կինն ու աղջիկը Ռուսիայէն դուրս հանել տալու։

Լըքօք, կը դիմէ իր մէկ յոյն ծանօթին՝ Փանայոթիի, որ ատենօք, Օտեսա բնակած էր եւ յաճախ Ռուսիա կ'երթար կուգար։

Փանայոթի ընդունելով Լըքօքի առաջարկը, անցեալ յուլիս 25ին գացեր էր Օտեսա, տեսեր էր Տիկ. Ֆիլիփն, որ կասկածով վերաբերեր էր Յոյնին հանդէպ եւ չէր ուզեր հետը մեկտեղ մեկնիլ։ Փանայոթիի այս ձախողութենէն յետոյ, Լըքօք կը մտածէ ուրիշ միջոցներու վրայ, ուրիշ անձերու միջնորդութեամբ ու գործակցութեամբ։

Ֆրանսացին կը խոստովանի թէ գիտէր որ Յոյնը յարաբերութիւններ ունի բոլշեւիկներուն հետ, բայց կը վստահեցնէ թէ ան ալ իրեն՝ պէս, ստիպուած էր ենթարկուելու բոլշեւիկեան ճնշումին՝ Աղաբէկովի առեւանգման գործին մէջ։ Երբ անիկա Պերլին գացեր էր վերջին հրահանգներն ստանալու Աղաբէկովի առեւանգման մասին, ատրճանակ մը դրեր էին անոր քունքին եւ սպառնացեր.— «Եթէ ձեռք քաշես, մեռած ես»։

Բայց թէ ի՞նչպէս Աղաբէկովի առեւանգումը կապուեցաւ տիկին Ֆիլիփի առեւանգման՝ Ժէօ Լոնտոն զայն կը պատմէ հետեւեալ կերպով, քաղելով Լըքօքի բերնէն։

Լըքօք՝ ըստ իր յայտարարութեան, երկար ատեն չէ ճանչցած Աղաբէկովը։ Փանայոթի անոր մասին կը խօսէր իբր «Պրիւքսէլի պարոն» մը, որուն հետ տեսակցելու համար՝ հարուստ անգլիացիի մը ընկերակցութեամբ՝ կ'երթար Պրիւքսէլ։

Այն ատեն միայն հասկցաւ որ «Պրիւքսէլի պարոնը» Աղաբէկովն է, երբ իրեն պարզուեցաւ թէ ի՞նչ է պայմանը՝ Ֆիլիփի կինն ու աղջիկը Օտեսայէն դուրս հանելու համար։ Պայման դրուած էր Աղաբէկովը մոցնել յունական «Ֆիլոմէլա» նաւը եւ զայն տանիլ Օտեսա։ Այդ պահուն էր նաեւ որ, զանազան ձեւերու տակ՝ սպառնալիքներու ենթարկուեցաւ, ինչպէս Փանայոթին, երբ գացեր էր Պերլին, ուր Կէփէուի ներկայացուցիչը՝ իրեն տուեր էր այդ գործին վերաբերեալ հրահանգները։ Լըքօքը վստահեցուցեր էին թէ որեւէ չարիք չպիտի հասցնեն Աղաբէկովի։ Իբր թէ Ստալին, կ'ուզէր աշխարհի յայտարարել թէ այս բոլշեւիկեան դաւաճանը զղջացեր եւ յետս կոչում էր ըրեր, քանի որ Մոսկուա գացեր էր։

Այս հարուստ անգլիացին՝ գնդապետ Սթոփֆորտն էր որ պիտի հայթայթէր Աղաբէկովի առեւանգման ծախքերը։

Իսկ Լըքօքի դերը պիտի ըլլար Աղաբէկովի համար ստանալ Վառնայի անցագիր մը։

Լըքօք ձախողեցաւ եւ վերջապէս Աղաբէկով յօժարեցաւ երթալ Կոստանցա, ուր ինքն ալ գնաց։

Յունական Ֆիլոմէլա շոգենաւը որ Պոլսէն մեկներ էր, կանգ առեր էր Կոստանցա։ Կէփէուի Պոլսոյ լրտեսն էր Ցոնչէֆը որ պիտի վարէր առեւանգման գործողութիւնը։ Պահ մը գործը լաւ կ'ընթանայ։ Աղաբէկով պիտի մտնէ նաւ, ուր բոլշեւիկներուն ձեռքը պիտի անցնի։

Սակայն Ցոնչէֆ, իր յաջողութիւնը կանխաւ յայտնելու անհամբերութեամբ, կը փութայ Պոլիս իր պետին ուղղարկել հեռագիր մը հետեւեալ բառերով.— «Կովերը սուղ են։ Կոստանցայէն գնողի կը սպասուի»։

Հեռագիրը կ'իյնայ ռումէն ոստիկանութեան ձեռքը, որ կը թափանցէ անոր իմաստին։

Իսկ Աղաբէկով իր կարգին կը սկսի վարանումներ ցոյց տալ, նախ կը կասկածի, դաւադրութեան մը հոտը կ'առնէ։ Մտքէն իսկ չէր անցըներ սակայն թէ ռումանական ոստիկանութիւնը կը հսկէ արդէն իր վրայ։ Պուքրէշէն Կոստանցա գացած են ռումէն ընդհանուր ապահովութեան եւ ոստիկանութեան տնօրէնները։

Դաւադրի հսկողութեան տակ առնուած է նաեւ Լըքօք, որ կը սպասէր որ Աղաբէկով շոգենաւ մտնէ, որպէսզի ինքն ալ հանդարտ սրտով Ֆրանսա վերադառնայ։

Երբ, յունուար 9ին, Աղաբէկով վճռապէս մերժեց շոգենաւ մտնել, քիչ մնաց Լըքօքի խելքին գար. չէ՞ որ ատով ամէն յոյս կը սպառէր ձեռք անցընելու գանձարկղին բանալին Տիկին Ֆիլիփին։ Լըքօք հեռաձայնեց Փարիզ, Փանայոթիի քարտուղարին Մինցի, հրահանգ ստանալու համար։ Հեռագրով պատասխանուեցաւ թէ գնդապետ Սթոփֆորտ Կոստանցա պիտի ըլլայ ամսոյն 13ին։

Մինչ այդ սակայն, բոլորը կը ձերբակալուէին արդէն, բոլշեւիկ լրտես Կրիշայի՝ Աղաբէկովի վրայ կատարած սպանութեան փորձին հետեւանքով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Զզուելի խաղեր թշուառներու գլխուն

ՀԷՐԻՔՈՒՐ, 4 ապրիլ.— Ապրիլ ամիսը կենդանութիւն տուաւ «բուհճի»ներուն եւ «հօկճի»ներուն, որոնք որոշ յաջողութիւն ցոյց կուտան իրենց գործունէութեան մէջ։ Պէլֆորի եւ շրջակայ արուարձաններու փոքրաթիւ գաղութը այս օրերս թաղուած է երկար մտածումներու մէջ, թէ ի՞նչ պատասխան տալ օրէ օր իրենց ներկայացող «բուհճի»ին եւ «հօկճի»ին։ Առաջինը կը խոստանայ դրամ, աշխատանք եւ Ս. Գիրք, իսկ հօկճին կը խոստանայ ղրկել Հայաստան, բոլորովին ձրի, պայմանաւ որ արձանագրուած ատեն իրեն պզտիկ նուէր մը տան։

Պէլֆորի ամենամեծ գործարանը, Als-Thomը, որ տասը հազար գործաւորներ կը բանեցնէր, վերջին ամիսներու ընթացքին ճամբեց քանի մը հազար հոգի։ Շատ մը Հայեր ալ կը գտնուին ասոնց մէջ։ Վախ կայ որ մնացեալ քանի մը Հայերն ալ ճամբեն։ Ասոնք բազմանդամ ընտանիքի հայրեր են, բայց խաբուած հօկճիներէ։

Երկու շաբաթ առաջ «բուհճի»ները քանի մը ընտանիքներ կը ղրկեն քաղաքէն հեռու ագարակներ, չարաչար աշխատանքի։ Քանի մը օրէն բոլորն ալ կը վերադառնան Պէլֆոր, լուտանքներ տեղալով «բուհճի»ներուն գլխուն։ Կ'ըսեն. «լաւ է հոս՝ անօթի մեռնիլ քանի «բուհճի» ըլլալով լեռներու գլուխը էշու պէս աշխատիլ»։

Անցեալները Հէրիքուրի մէջ ծանօթացայ հայ կաթոլիկ վարդապետի մը։ Այս կրօնաւորը կ'այցելէ *Cité du Paquis* բնակող հայ ընտանիքը մը, գլուխը կը հաւաքէ դրացի Հայերէն մաս մը եւ բոլորին անունները արձանագրելէ յետոյ, կը խոստանայ դրամ եւ անգործներու գործ ճարել, հինգ օրուան մէջ։ Բայց այսօր 25 օրէ ի վեր վարդապետը մէջտեղ չկայ... Գաղութիս քանի մը երիտասարդները պարապ կը պտըտէին, բայց տեսնելով որ վարդապետը երեւան չելաւ, շնորհիւ ընկ. Ալթիպուլաճեանի գործ գտան քարահանքերու մէջ, 10 ֆրանք օրականով։

«Անգիտութեամբ եւ մասամբ նորին», կ'ըսէր մեր գիւղին տէր պապան, խոստովանանքի ատեն։ Արդ, գիտութեա՞մբ թէ անգիտութեամբ կը գործեն այս մարդիկը։ Ինչո՞ւ հանգիստ չեն թողուր խեղճ ժողովուրդը որ շարունակէ իր աշխատանքը գտնուած վայրին մէջ։ Մեր հայրենակիցները գիտեն որ քաղաքին գործարաններուն պաշտօնեաները Հօկը կը ճանչնան իբր համայնավար եւ երբ լսեն Հայաստան անունը, «դուք համայնավար էք» ըսելով գործարանէն դուրս պիտի նետեն։ Այն ատեն ո՞ւր պիտի փնտռեն գիրենք արձանագրող «հօկճի»ն եւ «բուհճի»ն կամ վարդապետը որ իրենց նիւթական օգնութիւն մը ընէ։

Կը յանձնարարենք մեր հայրենակիցներուն, զգուշանալ այս շրջիկ որսորդներէն, որոնք իրենց արհեստ են ըրած տուները պտտելով մարդ որսալ։

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

Թրքական ցորենը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (30 մարտ).

— «Անիւին առջեւ արգելք մը կայ, որ կառքը չի քալեր եւ ամիսներէ ի վեր այդ արգելքը վերցնելու կ'աշխատի էնկիւրիի կառավարութիւնը։ Առաջ, Պոլսոյ մէջ, ցորենի օխան 16 դրուշ է եղեր, հիմա 10 դրուշ։ Առաջ, Սեբաստիոյ գիւղացին ցորեն ծախելով դեռ մի երես տեսած չունի եղեր, մինչդեռ հիմա կը հարստանայ։ Այսպէս կը գրեն Թուրք թերթերը։ Իսկ նոյն աղբիւրներէ կը տեղեկացնեն թէ՝ որովհետեւ գիւղացին ցորենի համար ըրած ծախքն իսկ չի կրնար ստանալ, այլեւս չի ցաներ եւ արտադրութիւնը կը պակսի։ Այս հակասական տողերուն տակը սակայն, իրազեկ ընթերցողները շատ լաւ կ'ըմբռնեն ճշմարտութիւնը։ Երբ դեռ երկաթուղի չկար, Սեբաստիայէն Սամսոն փոխադրողչէքը բերքին ճիշդ կէսն էր, այնպէս որ Քանատայէն ցորեն բեռցուած եւ շոգենաւին մէջ աղացուելով Պոլիս արտածուած ալիւրը աւելի աժան կ'ըլլար, քան բուն երկրին արտադրութիւնը։ Հիմա որ Սեբաստիայէն ուղղակի վակոններով ցորեն կուգայ Պոլիս՝ Ամերիկայի գիներուն հետ մրցելու համար, պէտք կ'ըլլայ այնչափ աժանցնել, որ երկրագործը այլեւս ցորեն ցանելուն մէջ շահ չի տեսներ։ Ակնյայտ է ուրեմն որ նոր երկաթուղիներու փոխադրողչէքը շատ սուղ է։ Եւ մտածել որ Թուրքերը միշտ ուրացան թէ այդ գիծերը ռազմական նպատակներով են շինուած, այլ երկրին տնտեսական եւ արդիւնաբերական զարգացման համար։

Իսկ այդ երկաթուղիներուն համար եղած եւ ըլլալիք պարտքը ճարել, վճարելու համար կ'աշխատին — ըստ Թրքական առածին — դուռը կոտրելով պատուհան շինել։ Որքան իրաւունք ունէին ուրեմն այն եւրոպացի մասնագէտները, որ կը կրկնէին թէ ամայի նահանգներու մէջ երկաթուղին ոչ միայն արդիւնաբերական ձեռնարկ չի կրնար ըլլալ, այլ ընդհակառակն պետական պիւտճէին վրայ ամէն տարի նորոգուող բեռ մը։»

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի երգահանդէսը

Այսօր, չորեքշաբթի, ժամը 9ին, Շօփէնի սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի երգահանդէսը, մասնակցութեամբ Օր. Մարգրիտ Բաբայեանի եւ ջութակահար Պ. Ֆիլիփ Աղազարեանի։ Յայտագիրը կը պարունակէ եւրոպական եւ հայկական կտորներ։

Կ'արժէ քաջալերել իրիտասարդ երգչուհին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պաշտօնական յայտարարութիւն

ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 31 մարտ.— Հակառակ առաջնորդ սրբազան հօր եւ Ազգ. կեդր. Վարչութեանս խաղաղասէր ջանքերուն եւ համերաշխասէր ճիգերուն երկուութիւն չստեղծելու, երկպառակութիւն չսերմանելու, մէկ խօսքով գաղութիս խաղաղութիւնը չվտանգելու համար։

Հակառակ նաեւ Ս. Եկեղեցին կառուցանող բարերարին, Պ. Վահան Խորասանճեանի սահմանադրական Ազգ. կարգերն ու աւանդութիւններն յարգելու կտրուկ եւ անկեղծ զգացումներուն։

Ցաւ է մեզ յայտնել որ Ս. Թարգմանչաց Նորակառոյց Մայր Եկեղեցւոյ կազմալուծեալ հոգաբարձութեան մնացորդ երկու անդամները, անգոսնելով եւ արհամարհելով թ՛է օրէնք, թ՛է ժողովուրդ, թ՛է առաջնորդ, թ՛է Ազգ. Վարչութիւն, իրենք զիրենք բանիւ եւ գրով անկախ հռչակած են, եւ ինքնագլուխ փորձած՝ հոգաբարձութեան պակսած անդամները լրացնել, իրենց կամքն ուզելով պարտադրել 25 հազարնոց հօծ մեր գաղութին։

Կամայականօրէն ստեղծուած այս անսովոր կացութիւնը, գլխովին դէմ ըլլալով մեր ազգային ժողովրդական եւ սահմանադրական կարգ ու կանոնին, Ազգ. կեդր. Վարչութիւնս առաջնորդ սրբազան հօր հետ համախորհուրդ, նկատելով որ նորակառոյց մայր եկեղեցին վերոյիշեալ ձեւով ի սպառ կը կորսնցնէ ժողովրդապետական իր նուիրական դրոշմը եւ Ազգ. հոգեւոր իշխանութեան անմիջական հսկողութենէն խուսափելով, եկեղեցին կը դառնայ կամայականութեանց բոյն, եւ այլեւս կը կորսնցնէ իր բարոյական սրբազան դիմագիծը, ուստի ճարահատ տուաւ հետեւեալ որոշումները։

— Ա.— կազմալուծեալ հոգաբարձութեան 2 անդամներուն քմահաճ եւ ապօրէն այս հակասահմանադրական ընթացքը ծանուցանել ժողովրդեան եւ բողոքել բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանին, (որ կատարուած է) սպասելով բարերարին վճռական վերջին խօսքին։

Բ.— Նախկին մատուռին վարձակալութիւնը վերանորոգել անմիջապէս (այս ալ կատարուած է), քանի որ առանց այս դժբախտ խնդրին ալ, որպէս Առաջնորդարան ստիպողաբար որեւէ շէնքի պէտք ունէինք։

Գ.— Ծանուցանել ժողովրդեան որ Առաջնորդարանը ըստ առաջնոյն կը գտնուի նախկին տեղը, եւ առաջնորդարանի յատուկ պաշտօնական ամէն գործառնութեանց համար մեր յարգելի հայրենակիցները պէտք է ըստ առաջնոյն դիմեն նոյն տեղը 90, Rue Stanislas Torrents.

Դ.— Իսկ որպէս պատասխան հին մատուռը վերաբանալու մասին շրջած զրոյցներուն, այս մասին եւս կը յայտարարենք որ առայժմ մատուռը վերաբանալու մասին եղած որոշումը յետաձգուած է մինչեւ բարերարէն մեր ստանալիք վերջնական պատասխանը։

Դիւան Ազգ. Կեդր. Վարչութեան
Ատենապետ՝ Վ. Ղազարեան, Ատենադպիր՝ Ա. Արզումանեան

(կնիք)

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Բ. ՄԱՍ

XIII

Պզտիկն ա՛յնքան շատ քրտնած էր որ, երբ Սիրքէճիի կայարանը հասան՝ Ռում-Գալէ երթալու համար, ուզեց նստիլ ու հանգչիլ, եւ տափատը փակաւ նստարանին... Պզտիկն շա՛տ կը նեղուէր տափատէն ու միայն տօնական օրերուն կը հագնէր, սեւ հագուստ մը, որ «փեսութեան պէլան» էր, ու ինք վարժուած ըլլալով լայնկեկ շալվարին, ատենը մէկ կը կենար, քայլերն ու թեւը կը ծռէր, ձեռքը կը տանէր աղին, եւ, քաշելով կոյն վար.

— Մէրէթ ա՛ս ալաֆրանկան ա, աղբա՛ր, — կը դժգոհէր — լան աշխարհքը ձգէ տէ, էկօ ա՛ս տիւտիւկին մէջը մըտ...

Մէկ երկու օր վերջ Սուրէն արձանագրուեցաւ Կեդրոնական Վարժարանը։ Մուտքի քննութեան լաւ տպաւորութիւն թողուց։ Ու ինք ա՛յնքան հաճելի թուեցաւ որ, արձանագրութիւններ կատարող ուսուցիչը, յաջորդ օրը, ազդուած Սուրէնի ուսումնատենչ վերաբերումէն, «Բիւզանդիոն»ի մէջ գրած էր «Հոգիին ու մտքին ծարաւը» խորագրով թռուցիկ նօթեր մը։ Տէր Մեսրոպ հայրը թերթը տուաւ Սուրէնին, որ զայն քանի մը անգամ կարդաց, հրճուեցաւ եւ խորհեցաւ ղրկել քաղաք, խնդրելով որ Սիրանը տանի ու ցոյց տայ Նատոլիկին։ Ետքոյ, վարանեցաւ, սակայն, ու հրաժարեցաւ այդ վերջին յանձնարարութիւնը ընելէ։ Բայց, թերթը ծալլած ատեն, որովհետեւ ժամացոյցը լաւ կ'աշխատէր, նամակին մէջ, ղողղողալով գրեց, — «Բարեւներ Նատոլիկին. իրեն ալ թերթ կը ղրկեմ, եթէ կ'ուզէ...»։

Այնուհետեւ, ո՛ւր որ թերթ տեսնէր, կ'առնէր ձեռքը։ Ու կը խորհէր ինքնիրեն թէ՝ օր մը ինք եւս պիտի կարենա՞ր արդեօք «բան մը» գրել։ Օրինակ... ի՞նչ, սակայն։ Նիւթ չկա՜ր։ Մէկիկ մէկիկ կը մտաբերէր շարադրութեան նիւթերը։ «Ձեր կեանքէն, շրջապատէն գրեցէք» ըսած էր միշտ Դիմաքսեան, երբ իրենք չորս նիւթ միայն գիտէին, — գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ։

Իր կեա՞նքը։ Ի՞նչ, այսինքն, — տո՞ւնը։ Իր հայրենի երկի՞րը։ Ու կը յիշէր հայրիկը, մայրը, Սիրանը, ու կը մոլորէր միտքը։ Ո՜հ, եթէ մայրիկը յանկարծ օր մը օճախը նետէ վերի «տօլապ»ը պահուած իր գրքերը... Թէեւ, ինք շա՛տ ապսպրած էր որ չդպչի։ Մոռցած էր միայն, ըսել թէ՝ Տաճատ վարդապետին նուիրած գիրքը լաւ պահեն։ Ու ո՛չ ոքի տան, ո՛չ ոքի, բացի... անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ։ Անիկա կ'ուզէ՞ր, արդեօք։ Մե՞ղք, ինչպէս իր ձեռքովը չէր տուած զայն Նատոլիկին։ Ու կը յիշէր ժամացոյցը։ Կը հանէր. կը նայէր։ Թի՛ք, թաք, թիք թաք, այնպէս ինչպէս սիրտը...։

Պոլիս հասնելէ քանի մը օր վերջ, կրկին այս մտածումներով կ'օրօրուէր, երբ տէր Մեսրոպը զինքը Գում Գափուէն կ'անցընէր։

— Աւելի՛ արագ, Սուրէ՛ն, — լսեց յանկարծ, տէր հօրը ձայնը։

Ու քայլերը արագացուց։ Անցան գաւիթը։ Ձախ դարձան։ Հեղ մըն ալ։ Ձմերուկ ծախողի մը կանչը.— «Թէքիրտաղ գարփուզը, էն քիւչիւկի քան քըրմըզը»։ Այո՛, «էն քիւչիւկի քան քըրմըզը»...

Ցօղնած էր։ Կաս կարմիր կտրած էր Սուրէն։ Խարխուլ տունէ մը ներս մտան։ Զիրենք դիմաւորեց պառաւ մը, խօթանասունը անց։ Մայրիկը իրեն յայտներ էր թէ՝ մօրենական ազգականութիւն մը ունին հեռուէ հեռու։ Կորաքամակ, ակռապլիկ ու նիհար կին մըն էր։ Սուրէնը տեսնելն ու լալը մէկ եղաւ։ Քաշեց, համբուրեց եւ, արտասուքը աչքերուն.

— Ծի՛շդ պապան է, — յարեց, — փո՛ւյ, Աստուած չար աչքէ պահէ...

Տէր հօրը մեկնումէն վերջ, տանը մէջ մնացին երկուքը։ Սուրէնի դժուար եկաւ, անշուշտ, այդ առանձնութիւնը։ Բայց, պառաւը առաջին օրէն արտակարգ գուրգուրանք մը ցոյց տուաւ։ Առաւօտ կանուխ կը կանգնէր անոր սենեակին առջեւ, կը հազար, կամաց մը կը խօթէր գլուխը դրան արանքէն ներս, ու կը շշնջար.

— Սուրէ՛ն, ղամփանա՛ն զարկաւ, տղա՛ս...

Այդ «տղաս»ը կ'արտասանէր նախանձելի ու գեղուն գորովով մը։ Մօ՛ր մը պէս, որ իր բառերուն ու նայուածքին մէջ իր սրտէն ու արիւնէն բան մը կը դնէ միշտ։ «Ղամփանան» իր նշանն էր։ Երբեմն կը պատահէր, որ սովորականէն կանուխ արթննար ինք։ Ու, իրեն այնպէս կը թուէր թէ՝ ղամփանան կ'ուշանար։ Կը մտահոգուէր, սիրտը, փորը կը հատնէր, «բոհրուն կ'ըլլար», ոտքին մատներուն վրայ վեր-վար կ'իջնէր կ'ելլէր, ու, ճարահատ, փողոցին դուռը կամաց մը կը բանար՝ անցնող ձկնավաճառը կամ գինացի յոյն նպարավաճառին աչքերը կանչելով ժամը կը հարցնէր, սիրտը դո՛ղ, որ կրնար չլսած ըլլալ ղանգակին ձայնը։

Ան սկսաւ չափազանցեալ հոգածութիւն մը ցոյց տալ, նաեւ, Սուրէնի կերած-խմածին։ Նախաճաշը կը պատրաստէր ու կը դնէր առջին։ Ու ինք կը նստէր դէմը՝ դրանը սեմին վրայ, կատուն գիրկը, եւ ակնդէտ կը հետեւէր Սուրէնի շարժումներուն՝ կարծես հրաման մը սպասելով։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին, 32 Avd. des Gobelins. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 3ին Գրադարանի սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով «Հայ քաղաքականութեան զարգացումը 18րդ եւ 19րդ դարուն» (նախորդի շարունակութիւն): Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՐՍԷՅԼ

9 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ սրահը, հովանաւորութեամբ ազգ. իշխանութեան եւ նախագահութեամբ Զ. Ռ. Մ. Կեդր. Վարչութեան:

Կը խօսին՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ (Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղին կողմէ), Պ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (Հ. Յ. Դ.), Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Զ. Ռ. Մ. կեդր. վարչութիւն):

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Վ. Տէրվարդանեան, Մ. Մանուկեան, եւայլն:

Պ. Չէօրէքճեան (ջութակ), մասնակցութեամբ Տիկ. Ջ. Պօյաճեանի:

Հրաւիրուած են քաղաքական կուսակցութիւնները եւ կը հրաւիրուին քաղաքիս բոլոր Հայրենակցական միութիւնները:

Մուտքը ազատ է

ԼԻՈՆ

9 Ապրիլ, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը:

Մասնակցութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան, Ազգային Միութեան, Հայ Արիներու, Բարձր Հայքի, Մեծ Նոր գիւղի, Նալլու խանի, Մարաշի, Ջարսանճագի Հայր. Միութիւններուն եւ Համախարբերդցիական Երիտասարդաց Միութեան:

Կը խօսի Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՉՈՒԼԼԻԸԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, արտասանութիւն եւ խմբերգ:

Մուտքը ազատ է

ՎԻԷՆ

24 Ապրիլ, Կիրակի: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Երբեք չէի տեսած նման դէմք մը որ կարծես փակած ըլլար անձին վրայ ու գրեթէ բաժնուած անկէ, ապրելու համար իր յատուկ կեանքով անձնատուր ըլլալու համար կատարեալ հիւանդագին ցասումի մը: Եւ հոն սքանչելի առիթն ունէի հանդարտօրէն քննելու զայն, ինչպէս դիմակ մը, ինչպէս արձանային գործ մը առանց նայուածքի այդ աչքը, այդ խելագար աչքը ո՛չ աջ կը դառնար, ո՛չ ձախ, նոյնիսկ երկվայրկեանի մը համար, բիբը, կարծր ու սեւ, կը նմանէր ապակեայ անկենդան գունդի մը, ընդլայնուած կոպերուն տակ,— կարծես ցոլացումը ան միւս գունդին, աքաժուի գոյնով որ կը գլորէր ու կ'ոստոստէր, խօլաբար եւ անպատկառօրէն, բախտախաղին փոքրիկ, կլոր անտուկին մէջ: Երբեք, պէտք է որ անգամ մըն ալ կրկնեմ, այդքան բացափառ ու այդքան կախարդիչ դէմք մը չէի տեսած:

Այդ դէմքը կը պատկանէր երիտասարդի մը, քսանը-չորս տարեկանի մօտ: Բարակ եւ նուրբ էր ան, քիչ մը երկար եւ ատով շատ արտայայտիչ: Ձեռքերուն պէս, առնական երեւոյթ մը չունէր այդ դէմքը, կարծես թէ կը պատկանէր ան տղու մը որ մոլեգնութեամբ կը խաղայ, բայց այս բոլորը շատ վերջը միայն նշմարեցի, վասնզի այդ պահուն այդ դէմքը բոլորովին կը կորսուէր անյագութեան եւ կատաղութեան ցայտուն արտայայտութեան մը տակ: Նուրբ բերանը, բաց ու բոցակէզ, կիսով ցոյց կուտար ակռաները: Տասը քայլ հեռուէն, կարելի էր տեսնել թէ անոնք ինչպէս տենդոտ կը կափկափէին, մինչդեռ շրթունքները կը մնային բաց ու քարացած: Մազերու խուրձ մը, փայլուն խարտեաշ գոյնով տամուկ փակեր էր ճակատին, առաջ կ'իյնար ան մէկու մը պէս որ անկում մը կ'ունենայ եւ անընդհատ դողի մը սարսուռը կը պտտէր ռունգերուն շուրջը, կարծես թէ մորթին վրայ անտեսանելի փոքրիկ ալիքներու ծփումն ըլլային անոնք: Եւ այս գլուխը բոլորովին հակած դէպի առաջ, անգիտակցաբար միշտ աւելի առաջ կը ծռէր, այնքան որ փոքրիկ գնդակին փոթորիկին մէջ քշուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգէր ան. այդ ատեն միայն հասկցայ թէ ինչո՛ւ անոր ձեռքերը այնպիսի պրկումով մը իրար կը սեղմէին. այդ փոխադարձ ճնշումով, այդ կծկումով միայն մարմինը իր ծանրութեան կեդրոնէն խլուած ըլլալով հանդերձ, հաւասարակշիռ կը մնար տակաւին:

Երբեք տակաւին (պէտք է որ կրկնեմ աս անդադար) չէի տեսած դէմք մը որուն մէջ կիրքը այդքան բաց կը բխէր, այդքան անաստանկան իր անպատկառ մերկութեան մէջ եւ ես բոլորովին յափշտակուած, անշարժ կը դիտէի զայն. այդ դէմքը... այնքան հմայուած, այնքան կախարդուած իր խելագարութենէն, որքան իր նայուածքներն էին թաւալուն գնդակին ոստոստումներէն եւ բաբախուն շարժումներէն: Այդ վայրկեանէն սկսած, ա՛լ բան չտեսայ սրահին մէջ. ամէն ինչ ինծի կ'երեւար անփայլ, տժգոյն եւ կորսուած, ամէն ինչ մութ կը թուէր ինծի բաղդատմամբ այն կրակին որ այդ դէմքէն կը ժայթքէր եւ առանց ուշադրութիւն դարձնելու ուրիշին, դիտեցի, թերեւս ամբողջ ժամ մը, միայն այդ մարդը եւ իր շարժումներէն իւրաքանչիւրը: Վայրագ լոյս մը փայլեցաւ իր աչքերուն մէջ, իր ձեռքերուն պրկուած կծիկը յանկարծ պատռեցաւ կարծես պայթումով մը, մատները սարսռալով բաժնուեցան իրարմէ, երբ քրուփիէն քսան ոսկի քշեց դէպի անոնց անյագ գիրկընդխառնումը:

Այդ վայրկեանին դէմքը լուսաւորուեցաւ յանկարծ եւ բոլորովին երիտասարդացաւ. ծալքերը քակուեցան մեղմօրէն, աչքերը սկսան փայլիլ, մարմինը, որ դէպի առաջ կծկուած էր վեր ելաւ, պայծառ ու թեթեւ: Ճկուն էր դարձած ձիաւորի մը պէս՝ յաղթանակի զգացումով տոգորուն: Մատները պարծանքով ու սիրով կը հնչեցնէին կլոր դրամները. զանոնք կը սահեցնէին մէկը միւսին ետեւէն, պարել կուտային անոնց ինչպէս խաղի մը մէջ: Յետոյ գլուխը նորէն դարձուց մտահոգութեամբ, աչքերը պտտցուց կանաչ սաւանին վրայ, հոտոտելով ... գերուն պէս երիտասարդ որսի շունի մը որ իրական հետքը կը փնտռէ, եւ յանկարծ արագ ու ջղային շարժումով մը ամբողջ ափ մը ոսկին թափեց քառակուսիներէն մէկուն մէջ:

Եւ անմիջապէս վերսկսաւ դարանակալ սպասողի նոյն դիրքը, նոյն այն ծայրայեղ ձգտումը: Նորէն շրթունքներէն դուրս ելան ալիքներու միեւնոյն շարժումները, ելեկտրական թրթռացումներով, նորէն ձեռքերը պրկուեցան, մանկական դէմքը անհետացաւ մտահոգ տենչանքին ետեւ, մինչեւ որ, պայթումի մը պէս, յուսախաբութիւնը եկաւ լուծելու այս գալարումը եւ այս պրկումը. դէմքը, որ պահ մը առաջ մանուկի մը դէմքին ազդեցութիւնը կը ձգէր, թառամեցաւ, մթագնեցաւ ու ծերացաւ, աչքերն ամպոտեցան ու մարեցան եւ այս բոլորը միայն մէկ երկվայրկեանի մը ընթացքին, մինչ գնդակը կանգ կ'առնէր թիւի մը վրայ զոր չէր ընտրած ան: Կորսնցուցած էր. քանի մը երկվայրկեաններու միջոցին անշարժ նայեցաւ, գրեթէ ապուշ երեւոյթով մը, կարծես թէ հասկցած չըլլար պատահածը, բայց

շուտով քրուփիէին առաջին ... կարծես մտրակի հարուածով ... խթանուած, անոր մատները ... եալ յափշտակեցին քանի մը ... դրամ: Եւ սակայն այլեւս ի... վստահութիւն չունէր ան. նախ ... ները զետեղեց քառակուսի... վրայ, յետոյ միտքը փոխելով ... մը վրայ եւ երբ գնդակը ... թաւալման շարժումի մէջ էր, ... տով քառակուսիին մէջ նետեց ... դողուն ձեռքով մը, յանկարծ... ներշնչումի մը ազդեցութեան ... ճմռթկած երկու դրամատոմս...

Այս փոխանակութիւնը, կորս... ներու եւ շահերու այս բաբախ... շարժումը տեւեց անդադրում, ... ժամ մը, եւ այս ժամուան ըն... քին, նոյնիսկ պահ մը չհեռաց... իմ հմայուած նայուածքս այս ... քէն որ անդադար կը կերպար... փոխուէր եւ որուն վրայէն կ'... նէին բոլոր կիրքերու մակընթ... թիւնն ու տեղատուութիւնը: Աչ... չէի բաժներ այդ մոգական ձեռ... որոնց իւրաքանչիւր գնդերը կը ... կերպցնէր զգացումներու ... սանդուղը, բարձրանալով եւ ի... լով, ցայտաղբիւրի մը պէս

(Շար...)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ԱՊՐԻԼ 1932

7 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1847

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԱՅՍ, ՈՉ ԱՅՆ, ՀԱՊԱ Ի՞ՆՉ

կատարեալ անակնկալ մը՝ «Պայքար», Մարտ 26 թուակիր խմբագրական,— «Ցանկատեսութի՞ւն թէ իրատեսութիւն»։

կընայինք ըսել նաեւ՝ յեղափոխական ելոյթ։

Արդարեւ, քիչ անգամ հանդիպած ենք այսքան համարձակ արտայայտութեան, ռամկավար պաշտօնաթերթի մը մէջ։ Մանաւանդ վերջին տարիներու ընթացքին։

Կ'արժէ ամբողջութեամբ արտատպել այդ խմբագրականը, իբրեւ ժամանակի նշան։ Առ այժմ քանի մը հատուածներ միայն.

— «Ոչ մէկ ատեն թուրքերը մեզի պատճառ չտուին մտածելու թէ կը բաղձային ճանչնալ մեր ոչ միայն ազգային, այլ մարդկային իրաւունքները, ոչ մէկ ատեն իրական հիմ չունեցաւ հայ մտքերու մէջ յառաջ եկած քմածին գաղափարը թէ թուրքերուն հանդէպ անցեալի ոճիրներուն նկատմամբ անյիշաչար գտնուելով եւ բարեացակամութիւն ցոյց տալով, պիտի կարենայինք զանոնք մղել մեր բռնաբարուած իրաւունքներուն ճանաչմանը։

մենք մեզի, մեծամտօրէն, ցանկատեսօրէն սկսանք դիւանագէտներ ըլլալու հովեր առնելով անուշ լեզու գործածել թուրքերուն հանդէպ, եւ գոհունակութիւն զգացինք, երբ իրենց թերթերուն մէջ այս ընթացքին համար անոնք գովաբանեցին մեզ։

... ի՛նչ ռոմանթիզմ է որ մեզ կապեր է թուրքերուն եւ կախուած մնացեր ենք անոնց շրթունքներէն, օր մը՝ բռնագրաւուած կալուածները ձեռք ձգելու յոյսով, ուրիշ օր մը՝ դարձեալ թուրքիա վերադառնալու ակնկալութեամբ, որ, աւաղ, ցնորք է երէկուան անլուր աղէտներուն մատնուած ժողովուրդին մէջ։

... Աւաղ ցուցիչ երեւոյթ մըն է որ մեր կարգ մը իմացականները կը պարզեն, երբ իրատես ըլլալու բաղձանքէն մղուած, կ'օրօրուին թուրքեւ-հայ մերձեցման մը ցանկութիւնով»։

Անշուշտ պիտի ուզէիք իմանալ թէ որո՛ւ դէմ ուղղուած են այս նետերը, այնքան սուր եւ շեշտակի։

Մենք ալ որոշ պատասխան չունինք այս հարցումին։

Անէն պարագայի մէջ, Դաշնակցութիւնը չէ ենթական։ Ոչ ալ դաշնակցական ո՛ր եւ է թերթ։

Ընդհակառակն, ռամկավարները մինչեւ այսօր ալ պայքար կը մղեն Դաշնակցութեան հակաթրքական քաղաքականութեան դէմ, գնահատելով թուրք թերթերուն կողմէ, իբրեւ ողջամիտ եւ իմաստուն։

Անոնք անուղղակի ջուր կը լեցնեն թրքական ջրաղացին, որ անդադար կը դառնայ «կոմիտէճի»ներու գլխուն, բոլոր չարիքներուն պատասխանատու հռչակելով զայն։

Թերեւս Ամերիկայի պատուելիներու «կոչնակ»ն է «Պայքար»ի նշանակէտը։

Բայց, «կոչնակ»էն շատ աւելի առաջ խօսեցան եւ աւելի առաջ գացին ռամկավարներու Փարիզի եւ Եգիպտոսի պաշտօնաթերթերը, «Ապագայ»ն ու մանաւանդ «Արեւ»ը, յարաբերութեանց բարւոքման ձեւերն ալ ցոյց տալով։

Արդ, ո՞րն է ռամկավարներու քաղաքականութիւնը՝ Թուրքիոյ հանդէպ։ Կուսակցութեան ո՞ր պաշտօնաթերթը հարազատօրէն կ'արտայայտէ զայն։

«Պայքար» ուշագրաւ թելադրութիւն մըն ալ կ'ընէ.— Զզբաղիլ Թուրքիայով եւ Թուրքերով։

— «Արդէն շատ լաւ ըմբռնած էինք թուրքերով չզբաղելու պէտքը»։

... «Թողուցէք թուրքերն իրենց ճակատագրին, եթէ կ'ուզէք ձեր ցանկութիւններն իրականութեանց տեղ չընդունիլ»։

Եւ նորէն ըմբոստ աղաղակ մը.

— «Երբ ո՛ր եւ է ատեն իրենց կողմէ ընդառաջում չկայ, պարզ շողոքորթութիւն է արդարութիւն ակնկալել եւ ինքնախաբէութեան պատրանքին անձնատուր ըլլալ»։

Բայց, ի՞նչ է վերջապէս ռամկավարներուն դիրքը՝ Թուրքիոյ հանդէպ։

Մենք մինչեւ այսօր ալ չենք ըմբռնած «Թուրքերով չզբաղելու պէտքը»։

Ի՞նչպէս կարելի է չզբաղիլ երկիրով մը, պետութիւնով մը, ժողովուրդով մը որ մէկ միլիոն հայ ջարդած, մնացեալը արմատախիլ ըրած, անոր հայրենի հողերն ու հանրային, անհատական հարստութիւնները յափշտակած է։ Եւ, ոչ միայն չուզեր լսել արդարութեան, հատուցման պահանջը, այլեւ իր բոլոր ուժերը լարած, դարանի կեցած՝ կը սպառնայ մնացեալն ալ ոչնչացնել։ Իր արիւնաղանդ ժանիքները ցցել նոյն իսկ սահմանէն անդին։

Զզբաղիլ՝ կը նշանակէ ձեռնպահ մնալ։ Իսկ ձեռնպահութիւնը քաղաքական կեանքի մէջ՝ համանիշ է դասալքութեան։

Ի՞նչպէս կրնաս չզբաղիլ, ձեռնպահ մնալ, երբ քաղաքական դատ ունիս,— երբ ապրելու իրաւունքդ կ'ուզես արժեցնել։

Տարբերութիւն կրնայ ըլլալ միայն զբաղելու ձեւերուն մէջ։ Եւ շատ բնականօրէն։

Աւոր համար էր որ, անցեալ Յունուար 26ին, 27ին, Փետրուար 9ին եւ 10ին, չորս խմբագրականներով, մենք շեշտակի դրինք հարցը.— Ո՞ւր ուրիշ ելք (Թուրքիոյ հանդէպ), բացի կռուէն եւ հաշտարար քաղաքականութենէն։

— «Մենք չենք հաւատար երկրորդ միջոցին։ Եւ, առաջինը համարելով միակ բնական ճամբան, կը գործենք, կը ճգնինք, կը մարտնչինք, համաձայն օրուան պահանջներուն եւ մեր կարողութեան»։ (26 Յունուար)։

Երեւան կուգայ որ Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ չի հաւատար հաշտարար քաղաքականութեան, եւ ընդհակառակն «պարզ երազատեսութիւն», «խօլական տեսակէն ցանկատեսութիւն», նոյնիսկ «շողոքորթութիւն» կը համարէ զայն։

Ուրեմն, ոչ այս, ոչ այն, բայց ի՞նչ...

Վերջապէս Թուրքիոյ հանդէպ ունի՞նք անելիք թէ ոչ։ Անշուշտ համաձայն պայմաններուն եւ մեր կարողութեան։ Ոչ թէ հրաշքներ սպասելով։

Եթէ «Պայքար»ը անկեղծ է իր համոզման մէջ, պիտի բանէ միւս ճամբան, իր իսկ անունին թելադրած ճամբան։ Եւ այն ատեն, դիւրին է հարթել շարք մը թիւրիմացութիւններ, միացեալ ճակատ կազմելով գոնէ այս հարցին մէջ — ամէնէն կենսականը։

Բայց, նորէն կարդանք ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագրականը, այս անգամ ամբողջութեամբ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՀԱՅՀՈՅԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Շարունակենք։

Մեր օրերու հայհոյութեան նարեկացիին՝ Պ. Զօպանեանի արուեստը երբեք չի ժխտեր դասական ըմբռնումներու եւ աւանդութիւններու գեղեցկութիւնը։ Ընդհակառակն զանոնք օգտագործելով ճարտարօրէն, կը հասնի նորագոյն արտայայտութիւններու վսեմութեան։

Պ. Զօպանեանի հայհոյութիւնը կը նմանի մեղեդիի մը որ կը սկսի աւաչի մեղմութեամբ, կարծես հեռուներէն եկող ձայնի մը հեւացող արձագանգն ըլլար։ Բայց, աստիճանաբար կը բարձրանայ, կը սաստկանայ, մինչեւ կը դառնայ ջղագար հոգիի մը ներքին աչեղ կանչը, փոթորիկ մը որ պայթիլ կ'ուզէ, պիտի պայթի, չի պայթիր։

Ըսինք թէ Պ. Զօպանեան կը հետեւի դասական արուեստի աւանդութիւններուն։ Երբ բերանը բանայ, առնուազն կը սկսի մարդուն եօթանասունեւեօթը պորտէն։

Օրինակ մը։ «Պ. Տիգրան Չիթունի վանեցի մըն է, որ...» (եւայլն)։

Արուեստագէտն ուրեմն բացաւ ձեռք մը՝ իր ենթակային անցեալի վարագոյրին վրայ։

Կը մնայ զայն լայնցնել այնպէս որ, վարագոյրին ետեւ ծածկուած անակնկալները շարժանկարի յաջորդականութեամբ, վառ պահեն հետաքրքրութիւնը։ Ու Զօպանեան որ մարդը պիտի ներկայացնէ լայնքէն ու երկայնքէն, կռնակէն ու կուրծքէն, ներսէն ու դուրսէն, կ'առնէ իր ենթակային (այս պարագային՝ Չիթունի), «հաւաքած բաները» — «խեղճ, անհամ, աննշան» կամ անոր գրած ոտանաւորները՝ «պաղ, ձգձգուած, թացիկ, բացարձակապէս անյաջող»։

Այս բոլորը սակայն իբր նախաբան՝ ներածութեան... մը, ուր նախ վկայութիւններ կը կանչէ, օտար ձայներ կը լսեցնէ.— «Յառաջ»ի մէջ հրատարակեց ինծի դէմ մոլեգին յօդուած մը զոր չեմ կարդացած, բայց զոր կարդացող բարեկամներս ըսին թէ կատղած մեծամիտ իմաստակի զզուելի հայհոյանքներու ժայթքում մըն է»։

Արուեստագէտը՝ հոս, կը դադրեցնէ երկրորդական նուագածուներու ընկերակցութիւնը, ցուցադրելու համար իր իսկ ճպոտին հրաշածոր շարժումները.

— Հիմա, տարի մը յետոյ, նոյն ցաւագար կատաղութենէն դեռ բռնուած, Չիթունին դարձած Խիթունի (եւայլն)...

Զօպանեանի արուեստը կը տեսնէք թէ, չի մոռնար գայրոյթի ամէնէն տաք պահերուն իսկ արձակել սրամտութեան սլաքներ։

Ու դեռ ո՞ր մէկը։

Մեր մեծ հայհոյագրին արուեստը՝ կոյս անտառի նման լեցուն է անակնկալներով։ Ու կ'արժէ որ հայ գրականութեան փառքին համար, պրպտենք, երեւան հանենք ու իւրացնենք անոր թաքուն օրէնքները։

ԽԱՐՏՈՅ

Չին-ճափոնական վէճը

Շանկհայի չինեւճափոնական բանակցութիւնները ձախողելու վրայ են։ Ճափոնի պատուիրակը հրահանգ ստացեր է իր կառավարութենէն որ հաղորդէ չինական կառավարութեան թէ Ճափոն այլեւս չի կրնար որեւէ զիջում ընել։

Պետութեանց ներկայացուցիչները կը ջանան հաշտեցնել Չինաստանի եւ Ճափոնի տեսակէտները, դիւրացնելու համար ընդհանուր խորհրդակցութիւնը՝ որ պիտի սկսի այսօր։

Սակայն, շատ յոյս չկայ որ Ճափոն ընդունի որոշ ժամանակի մէջ, իր ուժերը քաշելու առաջարկը։

Թոքիոյի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ կարելի չպիտի ըլլայ Շանկհայի մէջ համաձայնութեան գալ Չինաստանի ներկայացուցիչներուն հետ, քանի անոնք ամէն օր նոր առարկութիւններ երեւան կը հանեն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք-իտալական ծովային սահմանը

Հռոմէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Քասթէլլորիզոյի ծովային սահմանին մէջ, Իտալիոյ արտաքին նախարար Պ. Կրանտիի կողմէ, ֆաշիստական մեծ խորհուրդին ներկայացուած տեղեկագիրը՝ վճաբանութեան պիտի դրուի այսօր։ Տեղեկագիրը ցոյց կուտայ թէ հարցը ինչպէս դրուած եւ լուծուած է։

Լօզանի դաշնագիրը Իտալիոյ կը ձգէր 13 կղզիներ եւ անոնց սահմանին մէջ իյնող կղզեակներ։ Քասթէլլորիզօ կղզին այս ցանկին մէջ էր։ Վէճ մը ծագեցաւ Քասթէլլորիզոյի կապուած եւ այս կղզին ու թրքական ծովեզրին մէջտեղը գտնուած կղզեակներուն մասին։ Դիւանագիտական բանակցութեանց հետեւանքով, 1929 Մայիս 30ին, Էնկիւրիի մէջ կնքուեցաւ համաձայնութիւն մը, որով երկու կողմերը յանձն կ'առնէին վէճը ենթարկել Լահէյի միջազգային ատեանին։ Սակայն երկու կողմերու միջեւ, ուղղակի բանակցութիւնները կը շարունակուէին եւ 1932 Յունուար 4ին կնքուեցաւ համաձայնութիւն մը, որ վերջնական կը նկատուի։ Համաձայնագիրը թուած է վիճելի բոլոր կէտերը եւ կատարած կղզեակներու վերագրումը՝ այս կամ այն կողմին։

Գալով ծովային սահմաններուն, սահմանագիծը կ'անցնի, Թըղ Պուրնուի եւ Վոլօ կղզիին մէջտեղէն։

Դանուբեան Դաշնակցութիւնը

Չորս պետութեանց խորհրդակցութիւնը

Երէկ, Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ չորս պետութեանց խորհրդակցական ժողովը, քննելու համար դանուբեան Դաշնակցութեան եւ հաւանաբար, նաեւ, հատուցումներու հարցերը։

Ժողովին կը նախագահէ Անգլիոյ վարչապետը Պ. Մաքտոնըլտ։

Պերլինէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, գերման կառավարութիւնը անպատեհութիւն չի տեսներ որ այս ժողովին մէջ խօսակցութիւններ տեղի ունենան հատուցումներու հարցին մասին, պայմանաւ որ ըլլան ընդհանուր եւ նախապատրաստական։ Գերմանիա կը կարծէ թէ հատուցումներու հարցը չի կրնար կապուիլ դանուբեան հարցին եւ հատուցումներու հարցը պէտք չէ իբր տեսակ մը գրաւական ծառայէ, դանուբեան հարցի լուծման։

Գերման քաղաքական շրջանակները չեն ուզեր որ Գերմանիա հատուցումներու եւ պարտքերու հարցին [illegible] անոր այժմէն իսկ վճռաբանի։ Երբ տակաւին, Գերմանիոյ քաղաքական կացութիւնը անորոշ է, քանի որ նախագահական եւ գերման զանազան պետութեանց օրէնսդրական ընտրութիւնները տակաւին չեն կատարուած,

Գերմանիա, աւելի տրամադիր է որ հատուցումներու եւ պարտքերու հարցը քննուի Յունիսին, Լօզանի ժողովին մէջ, ինչպէս որոշուած էր։

Գերմանիոյ ընտրական պայքարը

Նախագահական ընտրութեան պայքարը վերաբանալով, Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ, Քարլսրուհէի մէջ իր խօսած ճառով ջանաց հաստատել թէ կառավարութիւնը ո՛չ մէկ ջանք խնայած է հարթելու համար երկրին ամէն կարգի դժուարութիւնները։ Եւ ոյ խստօրէն քննադատեց Հիթլերեաններն ու դատապարտեց անոնց ամբոխավարական եղանակները։

× Համայնավարները որոնք կը շարունակեն պաշտպանել Թէլմանի թեկնածութիւնը, սկսան խափանարարութեան, այրելով՝ ընտրական պայքարի յայտարարութեանց յատկացուած սիւներ Պերլինի մէջ։

Նախորդ գիշեր, Պերլինի ոստիկանութիւնը 70ի չափ անձեր՝ ձերբակալեց, քաղաքական յանցանքներու համար։

× Միջադէպ մը ենթադրել կուտայ թէ Հինտէնպուրկ ապրիլ 10ին, շատ աւելի քուէ պիտի ստանայ, քան ինչ որ կը կարծեն իր հակառակորդները։ Գերման գիւղապետներու եւ գիւղացիներու պատուիրակութիւն մը, որուն կ'ընկերակցէր Երկրագործական Ընկերակցութենէն պատուիրակութիւն մը, Հինտէնպուրկի յայտարարեց թէ ապրիլ 10ին, գիւղացիներն ու երկրագործականները պիտի քուէարկեն իրեն, հակառակ Երկրագործականներու կեդրոնին հրահանգին։

Անգլօ-իրլանտական վէճը

Հաւատարմութեան երդումի եւ կալուածական տարեվճարներու մասին՝ անգլիական ծանուցագրին Իրլանտայի կառավարութիւնը պատասխանեց երէկ։ Իրլանտական պատասխանը պիտի քննուի այսօր, անգլիական կառավարութեան կողմէ։

Կը հաստատուի թէ իրլանտական կառավարութիւնը կը նկատէ որ հաւատարմութեան երդումի ջնջումը միմիայն ներքին խնդիր մըն է եւ անոր լուծումը՝ կախում ունի միմիայն իրլանտական կառավարութեան կամքէն։

Գալով կալուածական տարեվճարներուն, Իրլանտա երկարօրէն կը պարզաբանէ հարցը, որուն լուծման համար, բանակցութեանց առջեւ բաց դուռ կը ձգէ։

Կը կարծուի թէ Իրլանտայի վարչապետը տրամադիր է Լոնտոն երթալու, այս վերջին հարցի լուծման համար։

Թատրոններու գործադուլը

Համաձայն նախապէս տրուած որոշման, ապրիլ 5ին, թատրոններու գործադուլը տեղի ունեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերուն մէջ։ Բացի պետութենէն նպաստ ստացող հաստատութիւններէն, մնացեալ բոլոր զբօսավայրերը (թատրոն, սինէմա, եւայլն) փակ մնացին ամբողջ 24 ժամ։

Այս գործադուլը, մէկ օրուան մէջ, կառավարութեան պատճառած է 1.5 միլիոնի վնաս մը՝ տուրքերէն։

Փարիզի մէջ միայն 3 նպաստընկալ թատրոններ շարունակեցին իրենց ներկայացումները։ Քոմէտի Ֆրանսէզը առաւելագոյն հասոյթ մը ապահովեց—30000ի չափ։ Օտէոնը որ դասական կտոր մը կը ներկայացնէր, 9 հազարի հասոյթ մը միայն ունեցաւ։ Իսկ Օփերա-Քոմիքը իր սովորական յաճախորդներէն զատ ուրիշ բազմութիւն չտեսաւ։

Այս գործադուլէն ամենէն աւելի վնասուեցան ծանաւօրաբար ինքնաշարժի վարիչները եւ փոխադրութեան ուրիշ միջոցներ։

Ֆրանսայի մնացեալ կեդրոններուն մէջ եւս, գործադուլը տեղի ունեցաւ առանց որեւէ միջադէպի։

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 23

Յակոբ Տէր Մինասեան, Մարսէյլ	25.—
22րդ ցանկին գումարը	3887.—
Ընդհ. գումար	3912.—

ԽՄԲ.— Այս հայրենակիցը միեւնոյն ատեն ղրկած է 25 ֆրանք Դպրոցասէրին համար, «իբրեւ կաթիլ մը ձէթ անոր վառած եւ վառելիք կանթեղներուն համար»։

Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով։

Վերադարձ Պաթումէն

Որբերու թշուառութիւնը

«Նոր Օր» կը գրէ,—

Այսօր խմբագրատուն ներկայացան Պաթումէն վերադարձած «չափահաս որբ»երէն երեք հոգի, Արթին Աճէմեան, կարապետ Հայթաքեան եւ կարապետ Սաաթճեան, որոնք տխուր տեղեկութիւններ տուին, միանգամայն պարզելով իրենց ծայրայեղ թշուառութիւնը։

Ինչպէս գրած էինք, ներգաղթի երկրորդ կարաւանով, ասոնք յաջողած էին փախստական շոգենաւ մտնել. Պաթումի մէջ ցանկերը կարդացուելէ յետոյ կը մնան դուրսը. ներգաղթողներէն հիմնական մը, ներգաղթողները ընդունող պատուիրակութեան կ'ըսէ թէ ասոնք դաշնակցական են. ասոր վրայ 15 որբեր կը բանտարկուին նաւուն նկուղներուն մէջ։ Պաթումի մէջ շատ տխուր միջադէպեր պատահած են։

Մեզի ներկայացողներէն մին ցոյց տուաւ Հօկի կեդր. վարչութեան կնիքը կրող յունարէն թուղթ մը, աւելցնելով թէ այդ թուղթին համար հինգ հարիւր տրախմի առած են իրմէ։

Բոլորն ալ մերկացումներ ունին ընելիք եւ խոստացան գրել իրենց տեսածներն ու լսածները «որպէս զի ժողովուրդը չի խաբուի»։

Դատավարութիւն մը Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի մէջ, դատավարութիւնն սկսաւ ուսանողի մը, Սթէռնի, որ սպաննած էր գերման դեսպանատան խորհրդականը։ Սթէռնի նպատակն էր սպաննել գերման դեսպանը. սակայն անոր բացակայութիւնը քաւեր էր... խորհրդականը։

Սպանութեան յաջորդ օրը, բոլշեւիկեան թերթը «Իզվեստիա» կը գրէր.— Ոճրագործը կը պատկանի օտար քաղաքացիներէ վճարուած քաղքենի ահաբեկիչներու խմբակի մը։ Անոր նպատակն էր ծանրացնել խորհրդային Միութեան միջազգային կացութիւնը։

Իսկ պաշտօնական զեկոյց մը կասկած կը յայտնէր թէ ահաբեկիչներու այս խորհրդաւոր խմբակը՝ կրնար Լեհերէ բաղկացած ըլլալ։

Իսկ լեհ կառավարութիւնն իր կարգին, երկու անգամ արդէն բացատրութիւն էր պահանջեր Մոսկուայէն՝ այս վերագրումներուն համար։

Եւ մինչ Մոսկուա, կը փորձէ այս սպանութեան տալ միջազգային քաղաքական կարեւորութիւն, Պերլինի մէջ անգամ, ականջ չեն կախեր բոլշեւիկեան մեկնաբանութիւններուն։

Այս սպանութիւնը եւ անոր հետեւանքով օտարականներու հանդէպ կատարուած վերագրումները, ահուդողի մատնած են Ռուսիոյ մէջ աշխատող օտար մասնագէտները, որոնք սկսած են հեռանալ երկրէն։

Դատավարութեան ներկայ էին գերման դեսպանը, բազմաթիւ դեսպաններ ու նաեւ Լիտվինով...

Այս անգամ ալ, ընդհանուր դատախազի դերը կը կատարէ, համբաւոր Կրիլէնկօն։

ՎԵԹԵՐԱՆ ՄԸ — ՖԻԼԻՓՓՕ ԹՈՒՐԱԹԻ

Իտալացի մեծ ընկերվարականը Ֆիլիփփօ Թուրաթի, որուն թաղումը կատարուեցաւ կիրակի օր, Փարիզի մէջ արժանի շուքով, իտալական ընկերվարութեան հիմնադիրն ու Իտալիոյ աշխատաւորութեան դաստիարակիչն եղած էր ամբողջ 40 տարի՝ իր գործունէութեամբ, եւ իր պարբերաթերթով՝ «Critica Sociale», զոր հրատարակել սկսեր էր 1891ին, Միլանի մէջ։

Ծնած էր 1857ին եւ իր համալսարանական ուսանողութեան օրերէն սկսեալ, մեծ ու մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած էր հանդէպ ընկերային հարցերու։

Իր կենսագրութիւնը պատմութիւնն իսկ է Իտալիոյ ընկերվարական շարժման։ Իր թերթով որ լոյս տեսաւ մինչեւ 1926, տարիներու ընթացքին ան կազմեց իտալական ընկերվարութեան մտաւորական տարրերը եւ միանգամայն մասնակցեցաւ աշխատաւորական դասակարգի ամէնէն ծանր պայքարներուն։ 1891ին, Միլանի մէջ կը կազմուէր իտալական ընկերվարական կուսակցութիւնը։ Իր ազդեցութեամբ էր որ յաջորդ տարին, զտում մը կը կատարուէր եւ շարքերէն դուրս կը նետուէին անիշխանականներն ու մածծինիականները։ Նոյն տարին իսկ, Թուրաթի կ'երթար Պրիւքսէլ Միջազգայինի երկրորդ համագումարին (վերակազմուած 1889ին, Փարիզի մէջ) ներկայացնելու իր երկրին աշխատաւորական շարժումը։

Գրիսփիի վարչապետութեան օրով, իտալական պահպանողականութիւնը գլուխ կը ցցէր ու կառավարութիւնը կ'որոշէր լուծել ընկերվարական կուսակցութիւնը։ Դատի կ'ենթարկուէր Թուրաթի եւ կը դատապարտուէր։ Բայց շատ չանցած, Միլանի աշխատաւորները դատարանի այս դատապարտութեան կը պատասխանէին, Թուրաթին ընտրելով երեսփոխան 1895ին։

Այդ թուականին, իտալական կառավարութիւնը կը ճանչնայ կուսակցութեան օրինականութիւնը եւ Թուրաթիի յարատեւ աշխատանքով ու ղեկավարութեամբ, Իտալիոյ ընկերվարական կազմակերպութիւնը կը ճանչնայ վերազարթնումի շրջան մը, կարճ բայց բեղուն, որմէ վերջ, 1898ին, կառավարութիւնը կը հաստատէ բացառիկ օրէնքներ, Թուրաթի դարձեալ կը ձերբակալուի, կը յանձնուի պատերազմական ատեանին, որ զայն կը դատապարտէ 12 տարի խցարգելութեան։

1900ին, Թուրաթի դարձեալ երեսփոխան կ'ընտրուի ու իտալական խորհրդարանը կը քուէարկէ ներման օրէնք մը։

Թուրաթի ընկերվարական կուսակցութեան հիմնադրութեան օրերուն, անհաշտ մարքսիստ մըն էր, հետզհետէ դարձեր էր բարեշրջական եւ աւելի կը ձգտէր ճկուն գործունէութեան մը, որ ընկերվարութեան թոյլ տար պարտադրելու իր կամքը եւ վարդապետութիւնը՝ քայլ առ քայլ։

Հակառակ սակայն, իր մէջ յայտնուած այս փոփոխութեան, 1904ին կը մերժէր նախարարութեան պաշտօն ստանձնել Ճիոլիթթիի դահլիճին մէջ եւ իր ամբողջ ուժերը կը տրամադրէր խորհրդարանական գործունէութեան։ 1911ին, ան կը մաքառի Տրիպոլսոյ պատերազմին դէմ, ինչպէս 1914ին դէմ էր որ Իտալիա մտնէ համաշխարհային պատերազմին մէջ։

Յետպատերազմեան ամբողջ շրջանին, կը մնայ մեկուսացած կուսակցութեան մէջ։ Իր ընկերներուն խոհեմութիւն կը թելադրէր։ Սակայն չկրցաւ պառակտումին առաջքն առնել եւ այն պահուն, երբ ֆաշիսմը կը յաղթանակէր, կրկին կը մնար իտալական ընկերվարութեան անվիճելի ղեկավարը։

Յետագայ դէպքերը ծանօթ են։ Մինչեւ Մաթէոթթիի սպանութիւնը, ան կը շարունակէր մնալ Խորհրդարանի ընդդիմադիրներուն մէջ ամենէն կատաղին։ Բայց 1926ին, բացառիկ օրէնքներու քուէարկումով, կ'աքսորուի։

Իր հերոսական փախուստը Սավոնայէն՝ նաւակի մը մէջ՝ ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց։

Այդ թուականէն ասդին, կ'ապրէր Փարիզ՝ քաղաքական տարագիրի անկայուն ու թախծալից կեանքը, վայելելով բոլորին յարգանքը։

Թուրաթիի գործին մեծութիւնն ու դժուարութիւնները գեղեցկօրէն կը պատկերացնէր Ժան Լոնկէ՝ իր դամբանականին մէջ.— Թուրաթի հիմնադիրն ու դաստիարակիչն եղաւ Իտալիոյ արդի ընկերվարութեան։ Ինքը չէ՞ որ Միլանի եւ Ճենովայի համագումարներուն, 1891ին եւ 1892ին, իտալական ընկերվարութեան կուտար իր տեսաբանական ամուր հիմերը եւ յետոյ՝ 40 տարի, կը դառնար անոր ապահով եւ անշահախնդիր առաջնորդը։ 1898ին, Միլանի ըմբոստացման ողբերգական դէպքերէն յետոյ, որոնց կը յաջորդէր խիստ ճնշում մը եւ Թուրաթիի 12 տարուան խցարգելութիւնը, Փալանցայի բանտին մէջ, Թուրաթի երկարօրէն կը խորհրդածէ իտալական ժողովուրդի ճակատագրին վրայ։ Իր իսկ բացատրութեամբ, կ'եզրակացնէ թէ՝

«Իտալիոյ պէս տնտեսապէս ու քաղաքականապէս այսքան յետամնաց երկրի մը մէջ, նախ պէտք է կազմել ժողովրդավար միջավայր մը, բարձրացնել զանգուածը, կրթել զայն, եւ բարեփոխումներ իրականացնել»։ 1900ի ժողովրդային մեծ շարժման հետեւանքով, երբ կ'ազատուի, 14 տարի, Թուրաթի իր ամբողջ կուսակցութեան հետ կը հետապնդէ հոյակապ թափով մը՝ իրագործման, դաստիարակութեան եւ կազմակերպման գործը։

«Բանուորական ուժեղ շարժում մը կը զարգանայ աշխատաւորական կեդրոններու մէջ, ինչպէս Միլան, Թուրէն, Հռոմ եւլն.։ Բայց պատմութիւնը կը սկսի ուրիշ դարձուածք մը առնել, Իտալիոյ մէջ, Տրիպոլիսոյ պատերազմը կը շղթայազերծէ ազգայնամոլ եւ զինապաշտ տարրերը եւ երբ փորձաքար կը ծառայէ անոնց միջեւ, որոնց մէկ մասին ընկերվարական կամքը կը մնար անխախտ, երբ միւսները կը քշուէին ամբոխավարական ազգայնամոլութեան հոսանքներէն։

Եւ յետոյ, կուգայ Մեծ Պատերազմը։ Այս մեծ փորձութեան մէջ, ուր այնքան ընկերվարականներ՝ հաւասար անկեղծութեամբ եւ շարժման հաւատարմօրէն ծառայելու նոյն փափաքով, խարխափելով կը փնտռէին իրենց ճամբան, Թուրաթի առաջին օրէն իսկ, եղաւ մէկն անոնցմէ, որոնք իրենց հպարտ [illegible] ամբողջ ուժովը պոռացին. — Ո՛չ. պատերազմ չենք ուզեր։

«Եւ յետոյ, ինչպէս Ժօրէս գուշակեր էր հանճարեղ յստակութեամբ մը, պատերազմին կը յաջորդէր յեղափոխութեան եւ յետադիմութեան խառնակ շրջան մը՝ պատերազմի արիւնոտ աւերներուն վրայ։ Ի՛նչ պատրանքներով գինովցած էր այդ օրերուն, իտալական բանուորութիւնը, դրամապետական կարգերու անմիջական քայքայման հաւատքով։ Երբեք Թուրաթի չքշուեցաւ հոսանքէն։ Բայց միշտ մնաց հաւատարիմ բանուորական դասակարգին, Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան։

«Ֆաշիզմը շղթայազերծուած է։ Թուրաթի կուրծքը ուղղած բարբարոսներուն, ոտքի է։ Ինքն է որ խորհրդարանին եւ մամուլին մէջ, պայքար կը մղէ բռնապետութեան դէմ, իր հոգեւոր զաւկին Մաթէոթթիի կողքին»։

Ահա նոյնքան արժէքաւոր վկայութիւն մը եւս մեծ ընկերվարականին մասին։ Ընկերվարական Միջազգայինի քարտուղարը Ֆրիտրիխ Ատլեր, հետեւեալ խօսքերու մէջ կը խտացնէր մարդը եւ իր գործը,— Թուրաթի բարեշրջական էր, բայց բարեշրջական մը որ իր առօրեայ անհրաժեշտ աշխատանքին մէջ կը ներշնչուէր վերջնական նպատակով։ Փոքր գործերու մարդը չէր, այլ մեծ գաղափարապաշտ մը։ Օրական գործը կատարելու համար, ան պէտք էր որ միշտ զսպէր իր բանաստեղծի բնաւորութիւնը։ Պիտի մաղթէինք որ բոլոր անոնք որ իրենք զիրենք յեղափոխական կը դաւանին, նոյն եռանդն ունենան, յեղափոխական նոյն հաւատքը, զոհողութեան նոյն ոգին։

«Կ'ատէր բոլոր տեսակի ճնշումները։ Անոր համար դիկտատորութեան իրականութիւնները անքակտելի կերպով կապուած էին մարդկային անկման հետ։ Նոյնիսկ աշխատաւորական դիկտատորութիւնը իրեն համար չէր կրնար ըլլալ հիացման առարկայ։ Ան կը ներշնչուէր ապագայ ընկերվարական կարգերու գաղափարներէն։ Ընկերվարական ճշմարիտ կարգերու այս ըմբռնումն էր որ անոր տուաւ ֆաշիզմի դէմ պայքարելու իր կորովը»։

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

Ե.

Ազէֆն անողոք էր դաւաճաններու հանդէպ։ Մանաւանդ անոնց հանդէպ, որ կրնային վտանգել իր կացութիւնը։ Տատարովի վախճանն ունեցաւ նաեւ աշխարհահռչակ Գապոնը։

1905 յունուար 9ին, բազմահազար ամբոխի գլուխ անցած, Գապոն քահանան, խաչը ձեռքը, կ'ուղղուի դէպի պալատ, պահանջելու ցարէն Արդարութիւն եւ Ազատութիւն։ «Փամփուշտ չխնայել»,— կը հրամայէ ցարը, իբրեւ պատասխան։ Եւ այդ օրը մայրաքաղաքի փողոցները կը ներկուին հազարաւոր մարդոց արիւնով։

Պատմութիւնն այդ օրը կոչեց «Արիւնոտ Կիրակի»։ Օրուան հերոսը Գապոնն էր, որու համբաւը նոյնիսկ տարածուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ։

Այդ դէպքէն յետոյ, Գապոն յաջողեցաւ փախչիլ արտասահման, մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով իր շուրջը։ Բոլոր թերթերը հրատարակեցին Գապոնի նկարը, հսկայական գումարներ վճարեցին ինքնակենսագրականի համար եւ ռուս յեղափոխական կուսակցութիւններէն իւրաքանչիւրը պատիւ կը համարէր զայն ունենալ իր շարքերուն մէջ։ Սակայն, Գապոնի անհաստատ նկարագիրը չէր կրնար դիմանալ այդ բոլորին։ Դրամը եւ փառքը կը շլացնեն զայն, նետելով շուայտ ու անբարոյական կեանքի գիրկը։ Կը սկսի Գապոնի թաւալգլոր վայրէջքը։

Հոկտեմբերեան հրովարտակէն յետոյ, Գապոնը կը վերադառնայ Ռուսաստան։ Թէեւ յեղափոխական պարագլուխները հիասթափուած էին, բայց ժողովրդական զանգուածներու աչքին յունուար 9ի հերոսի հանգամանքն ունէր։ Ոստիկանութիւնը զգաց, թէ ինչ օգուտներ կրնայ քաղել ատկէ եւ շատ չանցած, Գապոնն արդէն Գաղտնի Բաժանմունքի գործակալ կը դառնար։ Գապոնի միջոցով ոստիկանութիւնը կ'աշխատէր թափանցել Մարտական Կազմակերպութեան գաղտնիքներուն։ Ատոր համար Գապոնը կը պահանջէ հարիւր հազար ռուբլի... Համաձայնութիւն կուգան, որ Մարտական Կազմակերպութեան [illegible] իւրաքանչիւր ծրագիր ոստիկանութեան յայտնելու համար, պիտի ստանայ 25,000 ռուբլի։

Խոստանալով իր ծառայութիւնը Գաղտ. Բաժանմունքին, Գապոնը կը յուսար Մարտական Կազմակերպութեան ծրագիրներուն տեղեկանալ իր մտերիմ ընկերոջ՝ ճարտարագէտ Ռուտէնբէրգի միջոցով, որ շատ մօտ էր կանգնած այդ կազմակերպութեան։ Արտաքուստ համաձայնելով Գապոնի առաջարկին, Ռուտէնբէրգը կը շտապէ անոր դաւաճանութիւնը յայտնել Ազէֆին։ Իր հերթին, Ազէֆը լուր կուտայ Կեդր. Կոմիտէին, որ կ'որոշէ ահաբեկման ենթարկել Գապոնը։ Սակայն, նկատելով որ Գապոնը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ եւ բանուորները կրնան չհաւատալ անոր դաւաճանութեան, կը ծրագրեն Գապոնի հետ միասին սպաննել նաեւ ոստիկանապետ Ռաչկովսկին։ Գործին կազմակերպումը կը յանձնուի Ազէֆին,

Ազէֆը հետեւեալ ծրագիրը կը մշակէ Ռուտէնբէրգի հետ.— Այս վերջինը վերջնապէս համաձայնելով Գապոնի առաջարկին, պիտի աշխատի տեսակցիլ Ռաչկովսկիի հետ։ Այդ տեսակցութեան ժամանակ, Ռուտէնբէրգը պիտի սպաննէ թէ Գապոնը եւ թէ ոստիկանապետը։ Այդ պարագային, բոլորը կը հաւատան Գապոնի գործակալ ըլլալուն։ Իսկ որպէսզի Ռուտէնբէրգը վստահութիւն ներշնչէ այդ երկուքին, պէտք է յայտնէ թէ Մարտ. Կազմակերպութիւնը մահափորձ կը կազմակերպէ ներքին նախարար Դուրնովոյի դէմ եւ ինքը, Ռուտէնբէրգը, կապ պահպանէ կառապանի մը (ծպտուած ահաբեկիչ) հետ, իբր թէ հետախուզութիւններ կը կատարէ այդ ուղղութեամբ։ Ճիշդ է, այդ ժամանակ նման մահափորձ կը կազմակերպուէր, բայց, ի հարկէ, ոչ այն մարդոց միջոցով, որոնց հետ շփման մէջ պիտի մտնէր Ռուտէնբէրգը։

Ինչպէս գիտենք, այդ շրջանին, Ռաչկովսկին Ազէֆի բոլոր գրութիւնները կը ձգէր անպատասխան։ Այդ բանը շատ կը մտատանջէր Ազէֆը։ Չըլլայ թէ ոստիկանապետն արդէն գիտէ իր երկդիմութեան մասին։ Չէ՞ որ Տատարովը անպատճառ ամէն ինչ պարզած ըլլալու է։ Մանաւանդ որ ներկայիս ալ Գապոնը կրնայ ամէն վայրկեան մատնել զինքը։ Միայն Գապոնը եւ Ռաչկովսկին սպաննելով է, որ Ազէֆ ինքզինքը ապահով կը զգայ։

Սկիզբը Ազէֆ ուժգնօրէն կը հետապնդէ այդ ծրագիրը։ Սակայն, տեսնելով, որ Ռաչկովսկին կը զգուշանայ եւ կը խուսափի Ռուտէնբէրգի հետ տեսակցելէ, Ազէֆ կը փոխէ ընթացքը։ Նամակով կը զգուշացնէ Ռաչկովսկին, թէ իր դէմ դաւադրութիւն կը կազմակերպուի եւ խորհուրդ կուտայ չհաւատալ Ռուտէնբէրգին։ Այսպէս փրկելով Ռաչկովսկիի կեանքը, կը յուսար վերահաստատել իր դիրքը Գաղտնի Բաժանմունքին մէջ։

Միւս կողմէն ալ, Գապոնէն ազատելու համար, կը հրահանգէ Ռուտէնբէրգին վերջ տալ անոր գոյութեանը։ Այդ նպատակով վիլլա մը կը վարձէ Պետերբուրգի շրջականները։ Նախօրօք այնտեղ կը պահէ քանի մը բանուորներ, որոնք, յունուար 9ի ցոյցի ժամանակ, Գապոնի զինակիցներն են եղած։ Ռուտէնբէրգ Գապոնը կը հրաւիրէ այդ տունը եւ կը սկսի խօսակցութիւն իրենց ընելիքներու մասին։ Պահուած բանուորները կը լսեն ամբողջ խօսակցութիւնը եւ ապա կատղած, յարձակելով Գապոնի վրայ, նոյն սենեակին մէջ կը կախեն զայն (1906 ապրիլ 10ին)։

Սակայն, ո՛րքան մեծ կ'ըլլայ Ռուտէնբէրգի զարմանքը, երբ Գապոնը սպաննելէ յետոյ, ծանր յանդիմանութիւններ կը լսէ Ազէֆէն։ Վերջինս կը մեղադրէ Ռուտէնբէրգը, թէ անտեսելով Կեդր. Կոմ.ի որոշումը, սպաններ է միայն Գապոնը, մինչ պարտաւոր էր սպաննել Գապոնը եւ Ռաչկովսկին միասին։ Ռուտէնբէրգի բողոքը, թէ ինք այդ գործը կատարած է Ազէֆի իսկ կարգադրութեամբ, կը մնայ անհետեւանք։ Ազէֆը բոլորովին կ'ուրանայ իր մասնակցութիւնը եւ Կեդր. Կոմիտէն թռուցիկով մը կը յայտարարէ թէ ան մեղսակից չէ Գապոնի սպանութեանը. զոր պէտք է համարել Ռուտէնբէրգի անձնական արարքը։ Այս ընթացքը այնքան կ'ազդէ Ռուտէնբէրգի վրայ, որ վերջնապէս կը քաշուի յեղափոխական ասպարէզէն եւ մինչեւ այսօր ալ մեկուսացած կեանք կը վարէ։

Ի հարկէ, Ազէֆի համար որեւէ նշանակութիւն չունէր այդ բանը։ Կարեւորն այն էր, որ Ռուտէնբէրգի միջոցով հասաւ իր նպատակին։ Գապոնեան վտանգը փարատած էր...։

×

1906 մայիս 10ին նշանակուած էր Ռուսաստանի առաջին պետական Դումայի բացումը։ Ընտրութիւններու ժամանակ ընդդիմադիրները կը շահէին քուէներու մեծամասնութիւնը։ Դումային մէջ ունենալով մեծամասնութիւն, յեղափոխականներն անյարմար կը գտնէին դիմել ահաբեկումներու։ Ատոր համար ալ, կ'որոշեն նախ քան Դումայի բացումը, կառավարութիւնը սաստելու նպատակով, կազմակերպել քանի մը մահափորձ։ Առաջին հերթին, կ'որոշուի սպաննել ներքին նախարար Դուրնովօն, Մոսկուայի նահանգապետ Դուբասովը եւ քանի մը սպաներ, որոնք Մոսկուայի բանւորական ցոյցերը զսպելու համար նշանաւոր հանդիսացած էին իրենց վայրագութեամբ։ Այս վերջիններուն մէջ էին գօր. Մինը եւ գնդապետ Րիմանը։ Ձեռնարկելով գործի, Ազէֆը կը սկսի Դուրնովոյի մահափորձով։ Այդ ուղղութեամբ մայրաքաղաքին մէջ կը գործէին երկու խմբակներ, մէկը՝ Ազէֆի եւ միւսը Սաւինկովի ղեկավարութեամբ։

Գապոնի գործի ժամանակ, Ազէֆն անզգուշութիւնը կ'ունենայ Ռուտէնբէրգի միջոցով յայտնելու ոստիկանութեան, թէ Դուրնովօն կը հետապնդեն ծպտուած կառապաններ։ Այս փաստը բաւական կ'ըլլայ որ ոստիկանութիւնը հսկողութիւն նշանակէ կառապաններուն վրայ ու շուտով երեւան հանէ բուն իսկ այն ահաբեկիչները, որոնք կը գործէին Ազէֆի ղեկավարութեամբ։ Ոստիկանական լրտեսները կը նկատեն, որ մէկը յաճախ հանդիպումներ կ'ունենայ այդ կասկածելի կառապաններուն հետ։ Լրտեսներէն մէկը կը տեսնէ որ այդ մէկը Ազէֆն է եւ իսկոյն կը հաղորդէ Գերասիմովին, որ նոր իր նշանակուած մայրաքաղաքի Գաղտնի Բաժանմունքի պետ։ Վերջինս անտեղեակ ըլլալով Ազէֆի գոյութեան մասին, հարցումներ կ'ուղղէ Ռաչկովսկիի։ Սա կը յայտնէ թէ այդպիսի մարդ չի ճանչնար։ Պէտք է աւելցնել, որ լրտեսը Ազէֆը կը ճանչնար միայն կեղծ անունով։

Այդ խորհրդաւոր մարդուն ինքնութիւնը պարզելու համար, Գերասիմով կը կարգադրէ ձերբակալել զայն, բայց այնպէս ընել որ մարդ չնշմարէ։ Ազէֆը կը ձերբակալուի։ Գերասիմովի հարցաքննութիւնը որ եւ է արդիւնք չի տար։ Երկու օր յետոյ, նորէն կը բերեն հարցաքննութեան։ Այս անգամ Ազէֆը կը յայտնէ թէ պատրաստ է ամէն ինչ յայտնելու, եթէ հարցաքննութեան ներկայ ըլլայ Ռաչկովսկին։ Գերասիմով կը հրաւիրէ Ռաչկովսկին։

Երբ վերջինս ներս կը մտնէ, Ազէֆը կը յարձակի վրան ու կը սկսի փողոցային ամենածանր հայհոյանքներու տեղատարափ մը թափել։ Ռաչկովսկին մեղադրէ թէ Գաղտնի Բաժանմունքը իր գործակալները պահպանել չգիտէ, թէ նեղ վայրկեանին կը լքէ զանոնք, եւ կը յիշէ այն ծառայութիւնները զորս ինքը մատուցած է կառավարութեան։ Ի միջի այլոց, ակնարկով կը հասկցնէ որ եթէ ինքը չըլլար, Ռաչկովսկին վաղուց զոհ գացած կ'ըլլար Ռուտէնբէրգի հիւսած դաւերուն։

Այս յարձակողականն իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ։ Ոստիկանապետները կը հաշտուին Ազէֆի հետ։ Ի հարկէ Ազէֆը չի մոռնար նաեւ նիւթականը եւ կը պահանջէ իր եօթ ամսուան ռոճիկը։ Կը խոստանան այդ մասին ալ մտածել։ Գերասիմով ամբողջ եղելութիւնը կը յայտնէ Դուրնովոյին որ կը հրամայէ Ազէֆին վճարել հինգ հազար ռուբլի։ Անշուշտ Ազէֆն ազատ կ'արձակուի։ Իբրեւ նոր բարեկամութեան տուրք, Ազէֆը կը մատնէ այն երեք կառապանները, որոնց հետ տեսակցիլն արդէն ոստիկանութեան յայտնի էր։ Կասկածներ չյարուցանելու համար, կ'որոշեն առայժմ զանոնք չձերբակալել, այլ վախցնելով հեռացնել քաղաքէն։ Անոնց ձերբակալութիւնը տեղի կ'ունենայ միայն ամիսներ յետոյ։

Գաղտնի Բաժանմունքին մէջ իր դիրքը ամրացնելէ յետոյ, Ազէֆը միջոցներ ձեռք կ'առնէ նոյնն ընելու նաեւ կուսակցութեան մէջ։ Թէեւ իրեն հանդէպ բացարձակ վստահութիւն կը տիրէր, բայց եւ այնպէս, Մենշչիկովի հաղորդածը ոմանց մէջ կասկածներ յարուցած էր։ Այդ կասկածներուն վերջ տալու համար, Ազէֆ կը դիմէ ամէնէն ազդու միջոցին՝ ահաբեկման։

Կուսակցութիւնը որոշած էր անպայման գլուխ հանել որոշուած ահաբեկումները։ Ազէֆ ինքն ալ շահագրգռուած ըլլալով, ջանք չի խնայեր յաջողեցնելու այդ մահափորձերը։ Մանաւանդ որ, Դումայի բացումէն յետոյ, այլեւս հնարաւորութիւն չպիտի ունենար իր ծրագիրն իրագործելու։ Բայց, նախ կ'ապահովէ իր դիրքը ոստիկանութեան մօտ՝ յայտնելով Մինի եւ Րիմանի դէմ ծրագրուած մահափորձը։ Բնականաբար, այս մահափորձը չի յաջողիր եւ ահաբեկիչներէն մէկն ալ կը ձերբակալուի։

Նախապէս, Դուբասովի մահափորձի կազմակերպումով կը զբաղի Սաւինկովը։ Բայց, Մոսկուայի կազմակերպութեան մէջ ոստիկանութիւնը կին լրտես մը ունէր, որ կը մատնէ ահաբեկիչները։ Սաւինկովը հազիւ կը յաջողի իր ընկերներուն հետ խուսափիլ ձերբակալութենէ։ Այդ անյաջողութենէն յետոյ, Ազէֆ ինք կը ձեռնարկէ Դուբասովի մահափորձին՝ Դուրնովոյի գործը յանձնելով Սաւինկովին։ Այս վերջինը չի յաջողիր սպաննել, որովհետեւ նախարարը տունէն բնաւ դուրս չէր ելլեր։

Իսկ Ազէֆը, ահաբեկիչները նախօրօք ուղարկելով Մոսկուա, ինքն ալ ահաբեկման օրերը կը մեկնի այնտեղ։ Թէեւ որոշուած օրէն մէկ շաբաթ առաջ պատահաբար կը պայթի ամբողջ ուժանակը եւ քանի մը զոհեր կը խլէ, բայց եւ այնպէս Ազէֆը չի հրաժարիր մահափորձէն։ Լրացնելով ուժանակի եւ մարդոց պակասը, 1906 Մայիս 6ին, իր անմիջական ղեկավարութեան տակ, կը կազմակերպէ մահափորձը։

Ռումբի պայթումին զոհ կ'երթան ինքը, ահաբեկիչը եւ նահանգապետին թիկնապահը։ Դուբասովը թեթեւ վէրքեր կը ստանայ եւ այդ դէպքէն յետոյ խիստ քաշուի քաղաքական ասպարէզէն։ Ռումբի պայթումի ատեն, Ազէֆը կը գտնուէր մօտակայ ճաշարան մը։ Կը ձերբակալուի, բայց ոստիկանական լրտեսներէն մէկը կը ճանչնայ զայն եւ արձակել կուտայ, իբրեւ [illegible] մեղ...

Դուբասովի մահափորձը [illegible] փարատեց յեղափոխական շրջանակներու մէջ Ազէֆի մասին ծագած կասկածները։ Այդ կէտին մէջ Ազէֆը հասաւ իր նպատակին։ Իսկ չէ՞ որ անդին կար ոստիկանութիւնը, որուն պարտաւոր էր հաշիւ ներկայացնել։ Մանաւանդ որ, Մոսկուայի լրտեսուհի Ժուչենկօն ճանչցած էր զինքը։

Երբ Ազէֆը ներս կը մտնէ Ռաչկովսկիի առանձնասենեակը, [illegible] ջինս մատը ուղղելով Ազէֆին, կը յայտարարէ Գերասիմովին։

— Ասոր գործն է Մոսկուայի սպանութիւնը։

Ազէֆը պաղարիւնով կը պատասխանէ.

— Եթէ ես եմ, ձերբակալեցէք։

Ազէֆը կը հաւատացնէ ոստիկանութեան, թէ նոյնինքն Ժուչենկօն է Մոսկուայի մահափորձին կազմակերպիչը։ Ոստիկանութիւնը շփոթի մատնուած, չգիտէ, երկու գործակալներէն որուն հաւատայ։ Ազէֆը շատ լաւ գիտէր, որ Դումայի բացման նախօրէին, կառավարութիւնը չի համարձակիր զինքն ձերբակալել եւ ահագին աղմուկ հանել։ Ազգ[illegible] դաւ, ոստիկանութեան համար բնա[illegible] ձեռնտու չէր զրկուիլ իր երկու կարեւոր գործակալներէն։

Եւ Ազէֆը չխալեցաւ։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մեքենային յեղաշրջումը

Պելժ տնտեսագէտ Պ. Ի. Տէլվին վերոյիշեալ խորագրով գրքոյկ մը հրատարակած է, որուն մէջ կ'ուսումնասիրէ տնտեսական տագնապին պատճառները։

Ներկայիս ամբողջ աշխարհի մէջ անգործներուն թիւը 25 միլիոնի կը հասնի, այսինքն ընդհ. պատերազմին մասնակցող զինուորներու թիւն կրկնապատիկը։

Ի՞նչ պատճառներ կրնան մարդկային այսպիսի խոշոր զանգուածներ անշարժութեան դատապարտել։

Գերմանացի տնտեսագէտ մը 235 պատճառներ կը վերագրէ տնտեսական տագնապին։

Տէլվինի կարծիքով տագնապին գլխաւոր պատճառները հետեւեալներն են՝

Ա.— Ոսկիին հազուագիւտ ըլլալը։

Բ.— Գիներու անկումը։ Իբր օրինակ, կրնանք յիշել երկաթին գինը, որ 30 առ հարիւր համեմատութեամբ նուազած է, բաղդատմամբ իր [illegible]րական գինին։

Գ.— Սպառման նուազումը մէ[illegible] նորդներու կամ մանրավաճառներու միջոցաւ։

Դ.— Մաքսապաշտպան դրութիւնը.— Վերսայլի դաշնագրին հետեւանքով կազմուեցան 12 անկախ պետութիւններ, որոնց առաջին գործը եղաւ մաքսային պատնէշներ կանգնել օտար արտադրութիւններու դէմ, ինչ որ արգելք հանդիսացաւ [illegible]ճառականութեան ծաւալումին, խանգարեց տնտեսական կեանքին հաւասարակշռութիւնը եւ կասեցուց առեւտրական շարժումը։

Ե.— Գերարտադրութիւնը.— 1926 — 1929, պողպատի ճարտարարուեստը 93 միլիոն թօնէն 120 միլիոնի բարձրացած էր, այսինքն 9 միլիոն թօնի տարեկան յաւելում մը։

Ասոր հակառակ, աշխարհի մէջ գտնուած 1500 երկաթի մեծ գործարաններէն 500ին արտադրութիւնը միայն կը բաւէ գոհացնել ամբողջ տիեզերքի պէտքերուն։

Միացեալ նահանգներու մէջ գտնուած ածխահանքերը կրնան տարին 750 միլիոն տակառաչափ ածուխ արտադրել, մինչդեռ այդ քանակութեան հազիւ 500 միլիոնին համար միայն կարելի է գնորդ գտնել բոլոր հրապարակներուն վրայ։

Պելժիոյ երկաթի գործարանները շնորհիւ կատարելագործուած մեքենաներու, ներկայիս կրնան 80 առ հարիւր համեմատութեամբ աւելի երկաթ արտադրել բաղդատմամբ 1913 տարուան, ինչ որ մեծ չափով կը փոխէ ձեռքի աշխատութեան

գլխ կերպով կը նուազեցնէ աշխատանքի տեւողութիւնը:

1860ին Պելժիոյ մէջ երկաթի մետաղահանքը 160 հազար ձիու ոյժի մեքենաները, եւ այն ատեն օրական աշխատութեան տեւողութիւնը 14—16 ժամ էր:

1900ին, ձիու ոյժին քանակութիւնը 1 միլիոն 400 հազարէն անցաւ, իսկ աշխատութեան տեւողութիւնը՝ օրական միայն 11 ժամ:

1912ին, այսինքն պատերազմի նախօրեակին, ձիու ոյժին 2 միլիոն 400 հազարի կը հասնէր, իսկ օրական աշխատանքի տեւողութիւնը իջած էր 10ուկէս ժամի:

Իսկ այսօր, օրական 8 ժամուան աշխատութիւնը անհնելի խրամատ մը բացած է արտադրական ուժին մէջ:

Այս մասին գաղափար մը կազմելու համար, ըսենք թէ այսօր Պելժիոյ մէջ գործաւորներուն ընդհանուր թիւը 1,600,000ի կը հասնի: Հաշուի առնենք այս թիւին միայն մէկ միլիոնը: Իւրաքանչիւր գործաւոր օրական 2 ժամ աւելի քիչ աշխատելով, մէկ միլիոն գործաւորները մէկ օրուան մէջ 2 միլիոն ժամ պակաս աշխատած կ'ըլլան, որով մէկ տարուան մէջ նուազագոյն 600 միլիոն ժամ աշխատանքի պակաս մը կը գոյանայ: Աշխատանքի այս 600 միլիոն ժամերը պէտք է գեղչել արտադրական կարողութենէն: Ասոր հակառակ, մեքենաները ըստ առաջնոյն կը շարունակեն արտադրել, նոյնիսկ գերարտադրել, քանի որ մթերքները չափէն աւելի խճողուած են, հրապարակները ապրանքներով ողողուած եւ գործարանները լրութեան դատապարտուած:

Մեքենաներուն այս արագ ու առատ արտադրութիւնը պատճառ եղած է որ գործաւորներուն մեծագոյն մասը անգործութեան դատապարտուի: Ասկէ առաջ եկած է գործազրկութիւնը, որ, ինչպէս ըսինք, ներկայիս ամենախոշոր հարստութիւններու հասած է եւ առած իրական աղէտի մը հանգամանքը, մանաւանդ գործաւոր դասակարգին համար:

Այս աղէտը մեծ մասամբ արդիւնք ըլլալով մեքենաներուն յառաջ կատարելագործութեան եւ գերարտադրութեան, իբր անմիջական դարման՝ Տէյվիս կ'առաջարկէ սահմանել զանոնք, եւ անոնց տեղ գործածել նուազ կատարելագործուած մեքենաներ:

Անշուշտ այս միջոցը բոլորովին անգործնական է եւ անիրականանալի: Իբր էական պայմաններ՝ վերացնելու համար միջազգային նիւթական եւ առեւտրական կանոնաւոր վիճակին, անհրաժեշտ է ջնջել պատերազմական բոլոր պարտքերն ու հատուցումները, սահմանափակել սպառազինութեանց առկացուած ծախքերը, եւ ընդունել ազատ փոխանակութեան սկզբունքը, ամէն երկրի եւ ամէն ապրանքի համար:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ

Բոստոնի հայ գաղութը

Պուէնոս Այրէսի Արմենիա շաբաթաթերթէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (19 Մարտ).—

Հայերու թիւն է 1400 հոգի, քանի մը վաճառականներ, արհեստաւորներ եւ շրջիկ վաճառորդներ: Ունին «Գաղթային Կեդրոն» անուան տակ եկեղեցիի և դպրոցի հոգաբարձութիւն մը վեց հոգիէ բաղկացած որոնք եռանդուն կերպով կը տանին իրենց վրայ դրուած պարտականութիւնները:

Գաղութը որեւէ գոհողութեան առջեւ կանգ չառներ, դպրոցի առաջդիմութեան, նոր սերունդի տոհմային դաստիարակութեան, ազգապահպանման եւ հայ զգացումներու զարգացման համար:

Գաղութին հոգեւոր հովիւն է Գուրգէն քհ. Թաշճեան, որ ոչ միայն նուիրուած է իր ժողովուրդի կրօնաբարոյական գործին, այլ անձնուիրաբար իր վրայ առած է հարիւր աշակերտներէ բաղկացած վարժարանի տեսուչ-ուսուցչութեան պատասխանատու եւ դժուարին պաշտօնը:

Առիթ ունեցայ տեսնուելու տասնեակ մը ծնողքներու հետ, որոնք անսահման ուրախութեամբ կը նկարագրէին թէ իրենց զաւակները այսօր հայերէն կը խօսին:

Քանի մը տարի առաջ ձեռնարկած եւ իրենց միջոցներով գլուխ հանած էին իրենց կոկիկ քարաշէն եկեղեցին: Այս տարի անոր կողքին շինած են դպրոցի սրահ մը մեծ լուսամուտներով, ծախսելով մօտաւորապէս 5 հազար փեսօ գումար մը:

Բորտոպայէն կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ՝ Սան Մարթին կոչուած գիւղակն ալ ունի իր փոքր վարժարանը, 25-30 աշակերտներով եւ մէկ ուսուցչուհիով:

Քաղաքական կուսակցութիւններէն աչքի զարնող կազմակերպութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ ունեցած է եռանդուն եւ համերաշխ գործունէութիւն մը՝ թէ ինք իր մէջ եւ թէ գաղթահայ կեանքին մէջ: Աշխատակցած եւ քաջալերած է այն ամէն ձեռնարկները, որ ազգային ու մշակութային բնոյթ կը կրեն: Ունի իր սեփական ակումբն ու գրադարանը:

ՑԱՆՑԱՌՆԵՐ

Պժգալի համատարածութիւնը

Նոր Օր եւ Հորիզոն սկսած են հրատարակել կարգ մը նամակներ, ուղղուած՝ պ. Շահվէրտեանի, որ միջնադարեան հաւատաքննութեանց կը դիմէ, ներգաղթ շնորհելու համար:

Ստորեւ՝ երկու նմոյշներ.—

— Հայրենիքի կարօտէն դրդուած, երկու անգամ ձեզ դիմեցի ներգաղթի ցանկերուն մէջ արձանագրուելու համար: Ձեր հարցումին պատասխանելով, ըսի թէ Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ գտնուած չեմ, բայց համակիր եղած եմ: Ինձմէ պահանջեցիք որ հրապարակաւ հրաժարագիրս տամ ու թելադրեցիք ինծի հայհոյել ու նախատել Դաշնակցութիւնը: Ձեր թելադրանքը անձնական արժանապատուութեանս ու խղճիս դէմ գտնելով, հրաժարեցայ Հայաստան երթալու գաղափարէս:

Հիմա հասկցայ թէ ձեր տեղական օրկանին մէջ հրատարակուած հրաժարականները բոլորը կեղծ են եղեր: Մե՞ղք այս ժողովուրդին որ ձեզի պէս առաջնորդներ ունի:

Սուրէն Սիսակեան

— Հազիւ 21 տարեկան եմ: Հինգ տարիէ ի վեր կը գտնուէի Մակեդոնիոյ մէջ: Աղէկ գէշ կ'աշխատէի: Երբ իմացայ ներգաղթի լուրը 4 ամիս առաջ, անմիջապէս Աթէնք եկայ եւ ձեզի ներկայացայ: Ըսի թէ կ'ուզեմ ծառայել հայրենիքիս եւ այդ նպատակով արձանագրուիլ ներգաղթի ցանկերուն մէջ.

Ձեր առաջին հարցումը եղաւ.

— Ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիք:

— Կուսակցական չեմ, ըսի:

—Դուն դաշնակցական ես: Որբերը բոլորը դաշնակցական են: Պէտք է հրաժարական տաս հրապարակաւ եւ մէջը գրես որ դաշնակ չէ՞ք քեզ կողոպտած են եւ շահագործած որբերու միամտութիւնը:

Խոստացայ ձեզի հրաժարական գրել եւ ներկայացնել: Երկար մտածելէ յետոյ, չուզեցի ստորնանալ սուտ խօսելու աստիճան:

Առանց Դաշնակցական ըլլալու, ինչպէ՞ս կրնայի ըսել թէ Դաշնակցական եղած եմ: Խիղճս չներեց այդ վատ քայլը առնելու եւ հիմակ այս երկտողովս կուզամ յայտարարել թէ Դաշնակցականներու բոլոր ըսածները ձեր մասին ճիշդ են եղեր:

Գարեգին Սանոսեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խօսուն շարժանկար

Հայաստանի պետական շարժանկարը իր 1932 տարեշրջանի ծրագիրներուն մէջ յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած է գիւղերու մէջ շարժանկարի ցանցը ընդարձակելու:

Ծրագրին համաձայն, շրջուն շարժանկարներութիւրպիտի կրկնապատկուի, մինչեւ 1933 յունուար 1 հասնելով 120ի:

Ասկէ զատ, շարք մը շրջանային կեդրոններու մէջ (Ղարաքիլիսա, Ղափան, Գորիս) պիտի կառուցուին շարժանկար-թատրոններ:

Երեւանի մէջ, այս տարուան ընթացքին, պիտի շինուին երկու մեծ խօսուն շարժանկարի սրահներ, մէկը՝ հազար հինգ հարիւր աթոռով, միւսը՝ ութ հարիւր:

Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Լէնինականի մէջ եւս շարժանկար-թատրոնի սրահ մը կառուցանելու համար:

Նորին վսեմութիւն բամպակը...

Եթէ դրամատիրական երկիրներու մէջ բամպակով կը շահագործուին գերազանցապէս խոշոր արդիւնաբերական հաստատութիւններն ու մեծահարուստ անհատները, «սոցիալիստական առաջին հանրապետութեան» մէջ, ընդհակառակն, բամպակի խնդրով կը հետաքրքրուին ամէնքը – գիւղացի (որ շահէ յէ աւելի կը շահագործուի), բանուորը, մտաւորականը եւ այլն...:

Մոսկուան ամէն գնով կ'ուզէ իրականացած տեսնել բամպակի մշակութեան համար կազմած իր ծրագիրը: Մոսկուայի եւ Լենինկրատի գործարանները երախները բացած՝ կը ճչան ու բամպակ կը պահանջեն:

Ահա թէ ինչո՛ւ Կովկասի իր մունետիկները, նախկին չինովնիկներու նման, առանց տեղական պահանջներն ու պայմանները նկատի առնելու, կ'ուզեն տառապէս գործադրել Մոսկուայի «ուքազ»ը: Եւ որքան հնարաւոր է՝ շուտ:

Չգոհանալով տեղական բազմապիսի կազմակերպութիւններու մղած պայքարով, խորհրդային իշխանութիւնը Գանձակ է կանչած Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէյջանի մամուլի ներկայացուցիչները՝ խորհրդակցելու ո՛չ թէ ծրագրի իրագործման հնարաւորութիւններու մասին (այդ իրաւունքը միայն Մոսկուային է վերապահուած), այլ արագ եւ անթերի գործադրելու միջոցները ցոյց տալու գիւղացիին:

Սակայն միշտ կեղծ ապրանքները աւելի շատ շպարելու պէտք կայ: Ահա թէ ինչո՛ւ Գանձակի համագումարին մէջ խօսող վեց Հայերը, հինգ Թաթարները, մէկ Վրացին եւ մէկ Ռուսը կուգան այն եզրակացութեան թէ՝ ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է գիւղացիին բացատրել բամպակի ցանքին քաղաքական սուր հանգամանքը...

Վրացի Գեգիաշվիլին կը գտնէ որ բամպակի մշակութիւնը յաջողցնելու համար, անհրաժեշտ է պայքար մղել, իսկ պայքար մղելու համար՝ պէտք է բանալ դասընթացքներ՝ պատրաստուած թղթակիցներ հասցնելու համար:

Թաթար Աբդուլլայեւը կը գանգատի, որ անհրաժեշտ միջոցներ չունին ո՛չ միայն բամպակամշակութեան գործը քալեցնելու (18 ջրհաններէն 13ը չեն նորոգուած), այլ լրագրական պայքարը կանոնաւորելու (մէկ տարուան մէջ 8 խմբագիր է փոխած «Փամբուխչի» թերթը):

Եզրակացութի՞ւն:— Օգնութի՛ւն, նիւթական միջոցներ...

Հայ Այրօն ո՛չ Վրացիին քերական ծրագիրներուն եւ ո՛չ ալ Թաթարի պահանջած նիւթական միջոցներուն պէտք ունի: Աւելորդ անգամ մըն ալ ան իր խօսքերով կուգայ ապացուցանել թէ Հայը իր մէջ կը կրէ օտարին հաւատարմօրէն ծառայելու, անոր հրամանները բառացի կատարելու ախտը:

«Բաւան օրուան ընթացքում Անդրկովկասում հարկաւոր է ցանել 284,000 հեկտար բամպակ»: («Պրոլետար», 20 մարտ):

Կարճ ու պարզ, ինչպէս բոլշեւիկ Հայերու միտքն ու սիրտը...

Ներգաղթը եւ Բարեգործականը

Բարեգործականի ապրիլ 4 Թուականի զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Երեւանէն 28 մարտ թուականով միութեանս ուղղուած է հետեւեալ հեռագիրը.—

«Հայ եւ օտար մի քանի թերթերու կողմէ ներգաղթողներու մասին հաղորդուած բոլոր տեղեկութիւնները բացարձակապէս սուտ են, Խորհրդային Հայաստանի թշնամիներուն կողմէ յերիւրուած գրգռումներ են: Ներգաղթողները առանց բացառութեան տեղաւորուած են Հայաստանի ճարտարարուեստական եւ հողագործական կեդրոններուն մէջ միայն: Կառավարութիւնը կը հայթայթէ գործ եւ ամէն հարկաւոր միջոցներ, սնունդ եւ ջեռուցում, գաղթականներու բարօրութեան համար. անոնց առողջութիւնը կատարեալ է:»

× Ներգաղթի լիազօր պատուիրակ քաղ. Շահվէրտեանի վերջնագոյն զեկուցման համաձայն, երրորդ կարաւանը կը մեկնի 20 ապրիլին: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը սոյն կարաւանին եւս կ'ընծայէ իր նիւթական օժանդակութիւնը:

× Հայաստանի կառավարութիւնը քննութեան ենթարկելով Միութեանս գիտողագիրները եւ Նուպարաշէնի աշխատութեանց յապաղման պատճառները, շինարարութեան ղեկավարութիւնը յանձնած է Միութեանս եւ Հօկ-ի ներկայացուցիչներուն, քաղ. Հ. Գարակէօզեանի եւ Գ. Վարդանեանի, անմիջական հսկողութեանը տակ Ժողկոմխորհի Նախագահի տեղակալ Արամայիս Երզնկեանի:

Ըստ այսմ, Ժողկոմխորհը որոշած է ամէն միջոց գործ դնել որ այս տարի մեծ փութով յառաջ տարուին շինութիւնները եւ, ինչ որ սրտագին բերկրանքով եւ երախտագիտութեամբ կ'արձանագրենք, նաեւ պետական պիւտճէէն մէկ միլիոն ռուբլի մասնակցութիւն մը քուէարկած է Նուպարաշէնի համար:

Խմելու ջուրի ճամբաներուն համար 10,000 մեթր պողպատեայ խողովակներ ուղղուած ըլլալով, այդ ապսպրանքը պիտի գործադրենք անմիջապէս:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ.— Անցեալ ամբան սկիզբը կատարուած պաշտօնական դիմումներուն վրայ, մեր Միութիւնը յանձն առաւ իր մասնակցութիւնը բերել, շնորհիւ մի քանի մասնաւոր նուիրատուութեանց, Պէյրութի եւ Հալէպի կայաններուն փլուզումին հետեւանքով անպատսպարինացած եւ մնալիք բազմահազար գաղթականներուն բնակարանի շինութեան ձեռնարկին, զոր կ'իրագործէ Ժընեւի Նանսէնեան Գրասենեակը:

Այդ առթիւ բանակցութիւններ տեղի ունեցան նաեւ Կիլլապի Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հետ, որ վերջերս յանձն առաւ մեր Միութեան յանձնել 15 հազար տոլարի գումար մը, Պէյրութի մէջ մասնաւոր թաղամասի մը շինութեան համար:(ԽՄԲ.—Շատոնց հաղորդած ենք այս լուրը):

ՄԱՄՈՒԼ

Կծուած ճակատ

«Յուսաբեր դիտել կուտայ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 մարտ).

— «Իսկ Թուրքը այսօր այս պայքարը կը պայքարը կը մղէ: Անոր վարձու մունետիկները ոսկի ցանելով աշխարհէ աշխարհ կը պտտին՝ ոչ միայն ի նպաստ Թուրք դատի գետին շահելու, այլ եւ ի վնաս Հայ Դատի տրամադրութիւններ խմորելու:

Մենք տակաւին չենք ըմբռներ այս չարիքին բովանդակ մեծութիւնը. տակաւին չենք զգար, թէ մեկուսացուած ենք ազգովին եւ շրջապատուած թշնամական մթնոլորտով, որովհետեւ տակաւին սպառած չէ բարոյական այն հսկայ դրամագլուխը, զոր եւրոպական հանրային կարծիքին մէջ շահած ենք տասնամեակներ տեւող մեր յամառ աշխատանքով: Սակայն անհատնում չէ որեւէ գանձ, ու անսպառ չէ նաեւ այս դրամագլուխը: Օր մը ան կը սպառի, եթէ երբեք տեւական չարիք դառնայ մեր մեղկութիւնն ու անփութութիւնը այս գետնին վրայ: Եւ այդ օրը քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ Թուրքը կը գրաւէ մեր տեղը, ատ՛ր փոխարէն իր տեղը գիջելով մեզի:

Կա՛մ յիմար եւ կամ մանուկ պէտք է ըլլալ, անտարբեր գտնուելու համար այս կարգի հարցերու հանդէպ: Որովհետեւ միայն յիմարը եւ կամ մանուկը կարող են չըմբռնել, թէ Թուրքին ի՛նչ չարիքներ պատճառած է մեր պրոպագանդը, – բանաւոր թէ գրաւոր:

Երէկ մենք շահած էինք Հայ Դատը քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ. ապացո՛յց՝ — Ուիլսընի 14 կէտերէ բաղկացած պատգամագիրը:

Վաղը մեր Դատը իրական կեանքի մէջ շահելու համար, պէտք չէ որ ձեռքէ հանենք նաեւ այս յաղթանակը:

Վերակենդանացնել պէտք է այն աշխատանքը — մեր Դատի պրոպագանդը եւրոպական երկիրներու մէջ, — զոր այնքան յաջողապէս մղած ենք տասնեակ տարիներէ ի վեր:

Այս գործին պէտք է տրամադրել անհրաժեշտ միջոցները այն յստակ գիտակցութեամբ, թէ դատ մը վտանգուած է, երբ պաշտպանուած չէ նաեւ գրիչով:»

ԴԵՐՁԱԿ Պ. ԿԱՐՕ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ անդրանիկ զաւկին, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՆ ԳԼՕՏի մկրտութիւնը տեղի ունեցաւ 28 Մարտ 1932, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, կնքահայրութեամբ Պ. Լեւոն Պալօնեանի:

ՏԱՆ.— Այս օրերս հրապարակ կը հանենք «Մեր խօսքը Հայ ժողովուրդին» տետրակ մը, որուն մէջ Միութեանս ուղղուած բազմազան դիտողութեանց եւ առաջարկութեանց մասին տրուած են փաստացի բացատրութիւններ: Փափաքողներուն պիտի ղրկենք ձրիաբար:

Արշաւանք Պարզանի շէյխին դէմ

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը իր մարտ 18ի թիւով հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հրատարակէ Պաղտատէն.—

ՊԱՂՏԱՏ. 15 — Պատրաստութեան մէջ է զինուորական շարժում մը, որ ապրիլի սկիզբները պիտի վերածուի յարձակողականի մը՝ Պարզանի քիւրտ բնակչութեան դէմ: Մարտ 7ին մեկնեցան արդէն Պաղտատի 7րդ եւ 9րդ ջոկատները, որոնց կը միանան Քէրքիւկի 2րդ եւ 3րդ ջոկատները, Սիւլէյմանիէյի 6րդ ջոկատէն երկու գումարտակ, գնդացիր ինքնաշարժներ, Մուսուլի 5րդ ջոկատը, եւ երկու գումարտակ այրուձի:

Այս ուժերուն պիտի միանան նաեւ հետեւակազօրաց 3րդ եւ 9րդ ջոկատները, երկու լեռնային հրետանի եւ հեծելազօրքի գունդ մը, որոնք Էրպիլէն ուղղուեցան դէպի Ռըվանտուզ:

Վերջապէս, լեռնային թնդանօթներ, հետեւակազօրքի երկու ջոկատ, հեծեալ երկու գումարտակ, գնդացիր ինքնաշարժներու խմբակ մը, 12 յարձակման կառք եւ այս բոլորին վրայ հազար մը ոստիկան եւ ժանտարմ Աքրայի կողմէ պիտի յարձակին Պարզանի վրայ:

Միւս կողմէ, Թուրքեւիրաք սահմանին վրայ կը համախմբուին թրքական ոյժեր, արգիլելու փախստականներուն Թուրքիա մուտքը:

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

XIII

Սկիզբի օրերուն, Սուրէն քիչ մը շփոթեցաւ անոր այդ ծայրայեղ հոգատարութենէն: Անգամ մը, նոյնիսկ, պժգոտեցաւ եւ բարձրացաւ վեր՝ իր սենեակը: Պահ մը, սակայն, երբ դասերը պատրաստեր էր ու կ'ուզէր պառկիլ, նկատեց, որ «մայրիկ»ը կանգնած է ճրագին լոյսին դէմ, սեւ ու տմոյն ստուերը պատին՝ կախուածսեւփէշի մը նման: Աչքերը կը փայլէին ու արցունքի կաթիլներ կը սահէին երեսէն ի վար: Սուրէնը պահ մը անշարժ մնաց: Մօտեցաւ: «Մայրիկը» դաստակովը սրբեց աչքերը, մէջքին կապէն սեւեզր թաշկինակ մը հանելով, տարաւ քթին: Յետոյ, Սուրէնի հետաքրքրութեանը վրայ, պատմեց թէ՝ իր միակ տղան, որ Սուրէնի կեդրոնական կը յաճախէր եւ անդամ էր Հնչակեան կուսակցութեան կեդր. Մարմնին, մասնակցած էր Գում-Գափուի ցոյցին, յարձակած էր ոստիկանի մը վրայ, բայց ուրիշներ հասեր՝ վայրագօրէն խողխողեր էին զինքը՝ բիրերու տակ գանկը ջախջախելով...:

Հիմա, նկարը կար միայն, պատին վրայ կախուած, առոյգ, համակրելի, զանգրահեր ու սուր նայուածքով, կաշմբո՛ւն տղու մը նկարը, կախուած, այո՛, պատին վրայ, նման մեր բազմաթիւ հերոսներու նկարներուն, որոնց հսկայական անձնազոհութիւններուն միակ շօշափելի յիշատակը իրենց նկարները մնացին, կախուած այժմ մեր պատերուն վրայ...

— Այդտեղ, անկի՛ւնը կը նստէր — շարունակեց մայրիկը հեկեկալէն ու վզին երակները պրկելէն, որ կապուած տոպրակի մը կը նմանէր, — օսկիի կտոր է, օսկի՜... վա՛խ չօճուխիս, գլօխը կերան շան զաւկները, օճախի՛ն մարի...

Յետոյ, քիչ մը հանդարտելով.

— Աստուած ղրկեց քեզ, ըսաւ: Շատ մեծ հավէսներ ունէր. «Հայաստան», ա՛ս էր բերանը՝ առտու իրիկուն... ինծի «մայրիմ» եղած էր գիտես քի... բան մը պիտի գայ գլխուդ, կ'ըսէի... ինտո՛ր ալ եղաւ նէ... հետը չէր խօսուէր քի... Գիրքերը կերան չօճուխիս գլուխը... իրեն ալ քեզի պէս ձան կուտայի առտուները...

Ու, կրկին յուզուեցաւ: Աչքերը լեցուեցան ոտքի ելաւ եւ գնաց պառկելու.

— Իրիկունները չուշանաս, Սուրէ՛ն, տղա՛ս, խելքս քառսուն տեղ կ'երթայ, խնդրեմ:

Անոր մեկնումէն վերջ, Սուրէն ելաւ բազմոցէն, մօտեցաւ սնտուկին՝ զոր ցոյց տուեր էր մայրիկը, ու բացաւ: Սնտուկը ամբողջովին լեցուն էր գրքերով: Առաւ հատ մը — «Ճաշակ Դպրութեան» գրուած էր վրան: Թղթատեց: Առաւ ուրիշ մը, — «Ոսկեղէն Մատեանք», որուն եռեւի կողքը փրթած էր: Տեղ տեղ՝ մատիտով նօթեր. կապոյտ մատիտով հարցական նշան մը, աչաւասիկ, տողի մը եզերքը: Յետոյ, երրորդ մը՝ «Տուն եւ Ընտանիք» — Խրիմեան Հայրիկէ: Հատ մըն ալ — «Յուշիկք Հայրենեաց Հայաստանի»: Ուշադրութիւնը գրաւեց այս վերջինը: Նստաւ աթոռին վրայ ու սկսաւ կարդալ: Փակեց:

Առաւ ուրիշ մը, — Նարեկ: Գրաբարը հաճելի թուեցաւ: Կրկին նստաւ աթոռին վրայ: Սուր ճիչ մը լսուեցաւ յանկարծ: Կանչ մըն էր աւելի շատ: Յետոյ՝ ճոկանի ձայնը, եւ՝ «Եանկը՛ն վա՛ր...»: Ոտքի ելաւ: Վարագոյրը վերցուց: Հեռուն, շա՛տ հեռուն, կարմիր անգուս մը՝ երկինքին վրայ: Դիտեց ատեն մը: Միօրինակութենէն նեղուած, կրկին մօտեցաւ սնտուկին: Գիրքը դեռ ձեռքն էր: Նարեկը դեռ ձեռքն էր, երբ հեռուն հորիզոնին վրայ, ծիրանի շղարշ մը կ'ուրուագծուէր, ու աթոռին վրայ, իր ձեռքէն թողուած կը նայէր իրեն, բաց թողուած էջերով, «Յուշիկք Հայրենեաց Հայաստանի»ն: Նաեւ՝ պատէն՝ կախուած նկարը՝ «մայրիկ»ին զաւկին, որուն տեղը «ղրկած էր Աստուած» զինքը: Սկսաւ կարդալ: Պատահական էջ մըն էր.— «... Զհառաչմունս ընդ խորտակմանցն (Նորէ՛ն կարդաց, նորէն չհասկցաւ) զթշուառութիւնս ընդ շրջմանցն, զպարտութիւնս ընդ պաշտօնէութեանցն (ինչպէ՞ս... զարմանա՛լի՛ նորէն բան չհասկցաւ. բայց, հաւնեցաւ, աղուոր էր...) զարբեցութիւնս ընդ յիմարութեանցն, զթերամտութիւնն ընդ խելագարութեանցն, զսառումն սիրոյ եւ...

Եւ, աչքը սառեցաւ այն «սիրոյն»ին վրայ: Բառերը փախա՜ն, կլորնալով, մեծնալով, սահելով: Գիրքը փախաւ: Նարեկը փախաւ աչքերուն առջեւէն, այդ կիսալոյսին մէջ որ մօմէն կուգար, եւ ուր ինք կար. ո՛չ, ի՛նք եւս չկա՛ր. փախեր էր ան, շա՛տ ան ու կեցեր հայրենի երդիքին տակ, սենեակին մէջ, ղրանը եռին եւ գոց վարագոյրին առջեւ, երբ ճառագայթ մը ինկեր էր վրան (մինչ դուրսը կը շարունակէր կանչը — «Եանկը՛ն վա՛ր»), ու դուրսէն, ղրանը դուրսէն ստնաձայն մը լսուեր էր, ինչպէս հիմա, ահա՛...: «Մայրի՛կ»ն էր. սթափեցաւ. կռահեր էր որ Սուրէն չէ քնացած դեռ, ու ականջ կը դնէր ղրանը ետեւէն: Մտահոգ էր. «խելքը քառսուն տեղ գացեր էր»: Ներսն էր, չէ՞, Սուրէնը: Ներսը չէ՞ր...:

×

Յաջորդ օրը, Սուրէն գիրքը միասին տարաւ դպրոց: Ճամբան, քալած ատեն քանի մը անգամ բացաւ: Կանուխ էր ելեր առտուն, ու դեռ փակ էր գոց շուկային վերի դուռը: Սէփէթճի խանին քով անկուած կլոր մարմարեայ քար մը կար: Քովն ալ աղբի թիթեղ մը: Ձմեռուկի կեղեւներ ու, ականջին մէկը արիւնած շուն մը:

Նստաւ քարին վրայ: Աշնան ցուրտը կը կճէր իր դէմքը: Սրսփաց քիչ մը: Թղթատեց: Յետոյ, ոտքի ելաւ: Երբ դպրոց հասաւ, տեսաւ որ Նոր տղայ մը եկեր էր իր քով: Ինք ընտելացած էր, արդէն, ընկերներուն: Թէեւ ամէնքէն աւելի Այվազեանէն կ'ախորժէր: Մեծ մասով գաւառցի տղաքներ էին: Նորեկը Խնուսցի մըն էր, ծաղկոտ երեսով, աջ ռունգին ծայրէկէն քիչ մը խածնուած, ու գեղնադէմ: Հազիւ նստած, ոտքը գրաւ գրասեղանին ոտնափայտին ու սկսաւ անընդհատ երերցնել:

Առաջին օրը հազիւ քանի մը բառ փոխանակեցին: Յետոյ՝ գիրք: Քանի մը օր վերջ՝ երկրաչափական ու գրահաշուական խնդիրներու լուծումները: Խնուսցին առտու իրիկուն վէպ կը կարդար:

(Շար.) Կ. ՄԷՀԵԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը այսօրհինգշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins. Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօրհինգշաբթի երեկոյեան ժամը 3ին Գրադարանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով «Հայ քաղաքականութեան զարգացումը 18րդ եւ 19րդ դարուն» (նախորդի շարունակութիւն)։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, 63 Րիւ Րէփիւպլիք։

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս Շաբաթ գիշեր, ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ սրահը, հովանաւորութեամբ ազգ. իշխանութեան եւ նախագահութեամբ Զ. Ո. Մ. Կեդր. Վարչութեան։

Կը խօսին՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ (Զ. Ո. Մ. մասնաճիւղին կողմէ), Պ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (Հ. Յ. Դ.), Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Զ. Ո. Մ. կեդր. վարչութիւն)։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Վ. Տէրվարդանեան, Մ. Մանուկեան, եւայլն։

Պ. Չէօրէքճեան (Ջութակ), մասնակցութեամբ Տիկ. Զ. Պօյաճեանի։

Հրաւիրուած են քաղաքական կուսակցութիւնները եւ կը հրաւիրուին քաղաքիս բոլոր Հայրենակցական միութիւնները։

Մուտքը ազատ է

ԼԻՈՆ

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։

Մասնակցութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան, Ազգային Միութեան, Հայ Արիներու, Բարձր Հայքի, Մեծ Նոր գիւղի, Նալլու խանի, Մարաշի, Ջարսանճագի Հայր. Միութիւններուն եւ Համախարբերդցիական երիտասարդաց Միութեան։

Կը խօսի Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, արտասանութիւն եւ խմբերգ։

Մուտքը ազատ է

ՎԻԷՆ

24 Ապրիլ, Կիրակի։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Հայ Արիներու Միութեան ցերեկոյթը

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին 8 Rue Jean Goujon, Métro Champs Elysée

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ա. Լէքս Քիրէճեանի եւ պարագաներուն իր հօր ԹԱԳԻՈՐ ՔԻՐԷՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 35 ֆր. կը նուիրէ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին։

Այրի Տիկին Մաննիկ Քիրէճեան, զաւակունք եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց՝ որոնք անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԹԱԳԻՈՐ ՔԻՐԷՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Պօլսոյ եւ Շրջ. Երիտ. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահին մէջ Rue François Garcin.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Արարատ միութիւնը հիմնած ըլլալով իր Գրադարան-Ընթերցարանը, կոչ կ'ընէ բոլոր հայ հեղինակներու մէկ մէկ օրինակ նուիրել իրենց գործերէն եւ ընթերցասէրներու՝ իրենց տրամադրելի գրքերէն։ Հասցէ «Ararat», Union des Arméniens d'Arnoaville les Gonesse 31-33 rue du Parc (S. et O).

ՖՐԱՆՍԱ բնակող Ռօպէրթ Քօլէճի նախկին հայ ուսանողները որոշած են ճաշասեղան մը սարքել ի պատիւ փրօֆ. Յակոբեանի, 8 Մայիս, կիրակի ցերեկ, Հաճեանի ճաշարանը։ Մասնակցիլ փափաքողները մանրամասնութեանց տեղեկանալու համար դիմեն Ժպտունիին, 12 Pass. du Caire, Central 72-75.

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ իր պտոյտ-դասախօսութիւններէն առաջինը պիտի տայ այս կիրակի առաւօտ, Լուվրի Թանգարանին մէջ, առաջնորդութեամբ նկարիչ Ռ. Շիշմանեանի որ պիտի բացատրէ բնանկարին պատմական շրջանները։ Անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, կը խնդրուին ամենաուշը մինչեւ ժամը 9.45 գտնուիլ համախմբման վայրը, Լուվրի Թանգարանին գլխաւոր մուտքին առջեւ, (Place du Carrousel)։ Մուտքը ազատ է։

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

„ՈՒՐԻԷԼ ԱԿՕՍՏԱ„

(5 արար)

Այսօր Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.45ին

MAISON de la MUTUALITÉի սրահին մէջ

24 Rue St. Victor — Métro Maubert-Mutualité

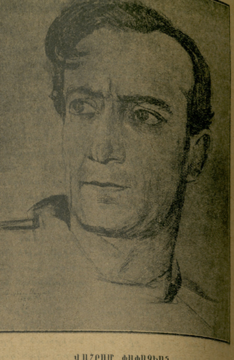
Կը մասնակցին.— տիկիններ՝ Մ. Սուրաբեան, Գայեանէ, Պ. Պ. Վ. Փափազեան, Ա. Գմբէթեան, Կօթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Գ. Վահան, Տէրվիշեան, Սուրէնեան եւ Սուրաբեան։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 25, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին յառաջի, կավռօշի խմբագրատունները եւ միւս սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ կէս օրէն սկսեալ Թատրոնին կիցէն։

Ոչ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր

Ռէժիսէօր՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
(որ պիտի կատարէ ՈՒՐԻԷԼ ԱԿՕՍՏԱՅԻ դերը)

ՆԱՄԱԿ ունի Պ. Գէորգ Մարաշլեան։ Դիմել՝ Պ. Գարաեանի, 25 Rue Mignon, Փարիզ։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Թատրոնը երբեք այդքան հետաքրքրութիւնով չեմ դիտած դէմքի մը դէմքը, ինչ որ ըրի այս երեսին համար, որուն վրայ անդադրում կը պարզուէր եւ ցնցումներով, — բնանկարի մը վրայ լոյսի եւ ստուերներու խաղին պէս,— բոլոր գոյներու եւ բոլոր զգայնութիւններու փոփոխումն անեղնաշարը։

Երբեք այդքան ամբողջովին չէի նուիրուած խաղի մը որքան կը նուիրուէի այդ անծանօթ կիրքին ցոլացումին։ Եթէ այդ պահուն մէկը զիս դիտած ըլլար, ապահովաբար hypnoseի մը վերագրէր իմ պողպատեայ ակնարկիս անշարժ կարծրութիւնը։ Եւ արդարեւ տեսակ մը hypnoseի կը նմանէր կատարեալ թմրութեան իմ այդ վիճակս. չէի կրնար ինքզինքս զսպել նայելէ արտայայտութիւններու այս խաղին եւ ինչ որ կար հոն խառն ի խուռն լոյսերու, քրքիջներու, մարդկային էակներու եւ նայուածքներու, իմ շուրջս կը ծփար անձեւ տարրկալի մը պէս, դեղին ծուխի մը պէս որուն մէջտեղ կը ցցուէր այս դէմքը — բոց՝ բոցերու մէջ։ Բան մը չէի լսեր, բան մը չէի զգար, չէի տեսներ անձերը որոնք շուրջս խռնուած էին, չէի տեսներ ուրիշ ձեռքերու երկաթին յանկարծ, ձողերու պէս, խաղին մէջ դրամ նետելու կամ ափերով դրամ քաշելու համար, չէի տեսներ գնդակը, ոչ ալ կը լսէի քրուփիէին ձայնը եւ սակայն կը տեսնէի, ինչպէս երազի մը մէջ, ինչ որ կ'անցնէր կը դառնար՝ յուզումէն եւ գրգիռէն մեծցած ու խոշորցած, այս ձեռքերուն զօրաւոր հայելիին մէջ, վասնզի գիտնալու համար որ գնդակը կարմիրին թէ սեւին վրայ կ'իյնար, կամ կը գլորէր թէ կանգ կ'առնէր, պէտք չունէի բախտախաղին նայելու. ամէն երեւոյթ, կորուստ եւ շահ, սպասում եւ յուսախաբութիւն, կրակէ գիծերով կը կարգացուէր ջիղերուն վրայ եւ շարժումներուն մէջ այս դէմքին ուր կը տիրապետէր կիրքը։

Բայց այդ ատեն հասաւ սարսափելի պահ մը, պահ մը որմէ կը վախնայի եւ որուն տարտամ կերպով կը սպասէի այդ ամբողջ ժամանակ ընթացքին, պահ մը որ փոթորիկի մը պէս կախուած էր իմ գերագրգռուած ջիղերուս վերեւ եւ որ յանկարծ զանոնք քշեց ու տարաւ իր պայթումին մէջ։ Դարձեալ գնդակին շարժումը տկարացած էր իր կլոր վազքին մէջ, թափինի փոքրիկ աղմուկներով, դարձեալ բաբախեց այն բոպէն որուն միջոցին երկու հարիւր շրթունքներ իրենց շունչը բռնեցին, մինչեւ որ քրուփիէին ձայնը յայտարարեց այս անգամ «զերօ» մինչդեռ իր արագաշարժ տրմուղը ամէն կողմէ կը հաւաքէր հնչուն դրամները եւ խշրտացող թուղթը։

Ճիշդ այդ պահուն պրկուած երկու ձեռքերը մասնաւորաբար զարհուրելի շարժում մը ըրին, անոնք կարծես թէ ցատկեցին յափշտակելու համար բան մը որ այլեւս գոյութիւն չունէր եւ յետոյ սեղանին վրայ ինկան, ինչպէս հողեվարքներ, հնազանդելով միայն, իրենց անշարժութեան մէջ, ձգողութեան օրէնքին։ Բայց յետոյ յանկարծ վերջին անգամ մըն ալ վերակենդանացան, տենդագին վազեցին սեղանէն մար՝ մինը որուն մաս կը կազմէին, վայրի կատուներու պէս մագլցեցան իրանին երկայնքը, ջղայնոտութեամբ խուզարկեցին բոլոր գրպանները, վերը, վարը, աջը ձախը, տեսնելու համար թէ տեղ մը դրամ մոռցուած չէր, երբեւ վերջին փշրանք մը։ Բայց միշտ պարապ կը վերադառնային անոնք ու միշտ աւելի եռանդով կը վերանորոգէին այս պարապ ու անօգուտ խուզարկութիւնը, մինչ արդէն բախտախաղին սկաւառակը սկսած էր դառնալ, ուրիշներուն խաղը կը շարունակուէր, դրամի կապերը կը հնչէին, աթոռները կը շարժէին եւ հազար ու մէկ փոքրիկ շփոթ ձայներ իրենց աղմուկով կը լեցնէին սրահը։ Կը դողայի, սարսափէն ցնցուած, այնքան կը մասնակցէի, ակամայ այս բոլոր զգացումներուն որ կարծես թէ իմ մատներս ըլլային հոն յուսահատօրէն խուզարկողները, փնտռելու համար դրամի կտոր մը ճմռթկած զգեստին գրպաններուն եւ ծալքերուն մէջ։ Եւ մէկէն ուժգին ցնցումով մը, մարդը ոտքի ելաւ, դէմս մէկու մը պէս յանկարծ դէշ կը զգայ ինքզինքը եւ կը ցցուի չխեղդուելու համար։ Անոր ետին աթոռը գետին գլորեցաւ չոր աղմուկով մը։ Բայց առանց նոյն իսկ նշմարելու զայն, առանց ուշադրութիւն դարձնելու շուրջիններուն, որոնք զարմացած ու մտահոգ, ճամբայ կուտային այս երերուն մարդուն, սեղանէն հեռացաւ ան ծանր քայլով մը։

Կարծես թէ քարացեր էի այս երեւոյթին առջեւ։ Որովհետեւ անմիջապէս հասկցայ թէ ո՛ւր կ'երթար այս մարդը,— մահուան։ Մէկը որ այս ձեւով ոտքի կ'ելլէր, ապահովաբար չէր երթար պանդոկ մը, գիշերային զբօսավայր մը, կնոջ մը տունը, երկաթուղիի յարկաբաժին մը, կեանքի սեւէ մէկ վիճակին, այլ շիփ շիտակ կը պահամիէր անդունդին մէջ։ Դժոխային այդ սրահին ամէնէն անզգայ անձն անգամ ստիպողաբար հասկցած պիտի ըլլար թէ այս անհատը այլեւս ո՛չ մէկ նեցուկ ունէր, ո՛չ իր տանը մէջ, ո՛չ դրամատան մը մէջ, ո՛չ ազգականներու քով. թէ ան հոն խաղացած էր իր վերջին դրամը, նոյն իսկ իր գոյութիւնը եւ թէ հիմա այդ պողպոջուն քայլերով, ուրիշ տեղ կ'երթար, ուսկէ տեղ մը. բայց վստահաբար կեանքէն դուրս։

Միշտ կասկածած էի (եւ առաջին պահէն իսկ զգացեր էի կախարդական ներշնչումով մը) թէ հոս էն ու կորուստէն աւելի բարձր բանի մը շուրջ էր պայքարը. սակայն կարծես թէ շանթի մը հարուած մըն էր որ պայթեցաւ մէջս, երբ հաստատեցի որ կեանքը յանկարծ խոյս կուտար այս մարդուն աչքերէն եւ թէ մահը իր պատանքի գոյնը կը դնէր դեռ այնքան կենսունակութիւնով զեղուն այս դէմքին վրայ։ Ակամայ (այնքան յափշտակուած էի անոր արձանային շարժումներէն) ձեռքովս աթոռիս, կառչեցայ երբ ան դժուարաւ ոտքի կ'ելլէր ու կ'երթար, վասնզի իր գեղեցկութ քալուածքը հիմա կ'անցնէր իմ մարմինիս մէջ ինչպէս քիչ առաջ իր գրգռումը մտած էր երակներուս եւ ջիղերուս մէջ։ Բայց յետոյ ես ժերէս վեր էր ու չկարողացայ մագրել հետեւեցայ անոր, առանց ուզելու ոտքս ինքն իրմով շարժման մէջ մտաւ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 8 ԱՊՐԻԼ 1932

8 AVRIL 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1848

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՅԱՌԱՋ, ԴԷՊԻ ԼՄԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ,,

Քանի մը հատուածներ եւս, Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթին զարտուղի խմբագրականէն, զոր յիշեցինք երէկ.

— «Հակառակ այս յստակ ճշմարտութեան՝ զոր հուրով, սուրով, բնաջնջմամբ եւ անլուր գազանային վայրագութեամբ Թուրք ոճրագործները տաղեցին, տպաւորեցին անջնջելիօրէն մեր գիտակցութեան վրայ, սկսանք քիչ ատենէն մոռնալ մեծ ոճիրը եւ Թրքական օրիանտացիայի հետեւիլ:

«... թերեւս մեղաւորն օտար երկիրներու մէջ տառապող ժողովուրդը չէ, այլ առաջնորդութիւնն անոնց՝ որոնք չեն ուզեր այդ ժողովուրդն զգուշացնել այն սարկայուցիչ եւ անապահով կեանքէն որ Թուրքիոյ մէջ կը սպասէ իրենց, եթէնոյնիսկ հոն երթալ հրաւիրուին:

«... պարզ երազատեսութիւն եւ խօլական տեսակէն ցանկատեսութիւն է առանց դրական որեւէ տուեալի մտածել թէ մեր կողմէ յարատեւ բարեացակամութիւն մը Թուրքիոյ հանդէպ կրնայ զայն մղել հայկական ոտնակոխուած իրաւունքներուն արդարութիւնը ճանչնալու: Թուրքերէն արդարութիւն չենք ակնկալեր, իսկ մեր գործը չէ դիւանագիտութիւնը: Զբաղինք Հայաստանով եւ գաղութահայ կեանքը ներքին գործերով:

«... իրատեսներ չեն անոնք որ արեւի նման պայծառ այս իրականութիւնը չեն ուզեր տեսնել, ոչ ալ հեռատես են այն բոլոր Հայերը որ արտասահմանէն, իբր թէ բան մը ընելու կարողութիւնն ունենային, ինքնակոչ դիւանագէտներ կ'ուզեն դառնալ եւ փաքիրներու դիւթական արուեստովն ու սրնգահարութեամբն իր որջին մէջ մռայլ աչքերով եւ թունաւոր խայթով սպասող օձն հրապուրել: (Պայքար. 26 մարտ)»

Գրեթէ ամբողջութեամբ տուած եղանք «Պայքար»ի խմբագրականը: Կը մնայ ամփոփել անոր եզրակացութիւնները.—

1.— Հակառակ անլուր գազանութեանց, «սկսանք քիչ ատենէն մոռնալ մեծ ոճիրը եւ Թրքական «օրիանտացիայի» հետեւիլ»:

2.— Ո՛ր եւ է հիմք չունինք հաւատալու թէ՝ «անյիշաչար գտնուելով եւ բարեացակամութիւն ցոյց տալով, պիտի կարենայինք մղել զանոնք (Թուրքերը) մեր բռնաբարուած իրաւունքներուն ճանաչման»:

3.— «Մենք մեզի», սկսանք «անուշ լեզու գործածել Թուրքերուն հանդէպ, եւ գոհունակութիւն զգացինք, երբ իրենց թերթերու մէջ այս ընթացքին համար անոնք գովաբանեցին մեզ»:

4.— «Ի՞նչ «ռոմանթիզմ» է որ մեզ կապեր է Թուրքերուն եւ կախուած մնացեր ենք անոնց շրթունքներէն»:

5.— «Թուրքերէն արդարութիւն չենք ակնկալեր. իսկ մեր գործը չէ դիւանագիտութիւնը: Զբաղինք Հայաստանով եւ գաղութահայ կեանքի ներքին գործերով»:

6.— «Ալշեցուցիչ երեւոյթ մըն է որ մեր կարգ մը իմացականները (ՆՄԲ.— Ըսել կ'ուզէ՝ մտաւորականներ) կ'օրօրուին Թուրքեւհայ մերձեցման մը ցանկութիւնով»:

7.— «Երբ ո՛ր եւ է առեն իրեն կողմէ ընդառաջում չկայ, պարզ շողոքորթութիւն է արդարութիւն ակնկալել եւ ինքնախաբէութեան պատրանքին անձնատուր ըլլալ»:

8.— «Իրատեսներ չեն անոնք որ, ինքնակոչ դիւանագէտներ կ'ուզեն դառնալ եւ փաքիրներու դիւթական արուեստովն ու սրնգահարութեամբն իր որջին մէջ մռայլ աչքերով եւ թունաւոր խայթով սպասող օձն հրապուրել»:

×

Ո՛ր եւ է Դաշնակցական թերթ տարբեր բան ըսած չունի: Իսկ վերջին պարբերութիւնը համարձակութեան սահմաններն ալ կ'անցնի եւ կը դառնայ յեղափոխական արտայայտութիւն: Ռամկավարներուն լեզուով՝ ամբոխավարութիւն:

Վերջերս, երթեւեկի նոր հրահանգին առթիւ, այսպիսի արտայայտութիւն մը ունեցած էր նաեւ Հալէպի «Եփրատ»ը,—Սուրիոյ ռամկավար պաշտօնաթերթը.

— «Գայլը մէկ օրէն միւսը գառնո՞ւկ դարձաւ թէ ատամները թափեցան, հարց կուտանք մենք մեզի՝ իմանալով երթեւեկի նոր հրահանգը: Արդեօ՞ք...:

— «Քննենք ուշի ուշով մեզի հրամցուած այս դեղահատը: Ան կրնայ պղտաքեր թոյն պարունակել ոսկեզօծ արտաքինին տակ: Ու շատ հաւանաբար»: (Եփրատ, 9 Մարտ):

Այս բոլորէն եզրակացնե՞նք թէ նոր խմորումներ տեղի կ'ունենան ռամկավար մամուլին եւ մտաւորականութեան մէջ:

«Պայքար»ի այն միեւնոյն թիւին մէջ, երրորդ էջ, «Կուսակցական սիւնակ» խորագրին տակ, ռամկավար ընկեր մը յիշելով իրենց յեղափոխական հին փառքերը՝ «մանաւանդ 1895—96ի շրջաններուն», կը նկարագրէ կամաւորներու արձանագրութեան օրերու խանդավառութիւնները (1898), ու կը բացագանչէ.

— «Անոնք ալ մեզի պէս «խենթեր» եւ «կուսակցամոլներ» կոչուեցան... Ի՛նչ բան մըն է մեր այս կուսակցամոլութիւնը եւ այսօր տակաւին հաստատ մնացած ենք եւ քայլ մ'իսկ չենք նահանջեր մեր ազգային դիրքէն, յառա՛ջ, դէպի լման ազատութիւն: Ա՛յս է մեր կարգախօսը... Յեղափոխական ոգին երիտասարդական ոգի մըն է եւ մեր սիրտը բաբախուն կը պահէ»:

Այսպէս, ուրեմն, նոր շունչ մը կը փչէ ռամկավար մամուլէն: Թիւրիմացութի՞ւն է այս, դիպուա՞ծ թէ սթափում: Թերեւս «Պայքար»ի խմբագիրը փոխուած է. բայց անշուշտ Մարտ 26ի թիւը խմբագրողն ու տպողները... Դաշնակցականներ չեն:

Մէկզի դնելով մեկնութիւնները, մենք պիտի ուզէինք այս բոլորը նկատի առնել իբրեւ լուրջ վերադնահատում:

Այն ատեն, կը մնայ դէմ դիմաց նստիլ եւ հարցնել բոլոր տեսակի ռամկավարներուն.

— Ա՛լ ինչո՞ւ կը տատանիք: Չէք հաւատար Թուրքեւհայ մերձեցման — ինչպէս մենք — եւ շողոքորթութիւն կը համարէք զայն սիրաշահելու փորձերը: Քանի որ ձեր ուզածն ալ «լման ազատութիւն» է, իսկ «յեղափոխական ոգին՝ երիտասարդական ոգի մը», — օ՛ն անդր, յառա՛ջ: Մէկ աջ, մէկ ձախ, բայց միշտ յառա՛ջ: Զեռնպահութիւնը վաղուց չէ քաղաքական հոսանքի մը, իսկ տունը նստիլ եւ ուրիշներուն բրած-չըրածը քննադատելը՝ պառաւներուն կը վայլէ:

Քանի որ չկայ տեսակէտի տարբերութիւն, խօսինք ձեւերու մասին: Գտնենք ձեւերը, — եւ, «յառա՛ջ, դէպի լման ազատութիւն»:

Բայց, հետաձգելու, աքնելու, գործելու համար: Ոչ թէ իբրեւ «պապ վախտի խաղալիք»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ՓՈԽԵՑ...

«Յառաջ» երէկ հրատարակած էր Բարեգործականի ապրիլ 4 թուակիր զեկոյցը, որ կը հաղորդէր Երեւանէն ուղղուած հեռագիր մը, հետեւեալ յառաջաբանով.

— «Հայ եւ օտար մի քանի *թերթերու կողմէ ներգաղթողներու մասին հրատարակուած բոլոր տեղեկութիւնները բացարձակապէս սուտ են»:*

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը միեւնոյն զեկոյցը կը հրատարակէ այսպէս.

— «Դաշնակցական եւ օտար թերթերու *կողմէ ներգաղթողներու մասին հաղորդուած բոլոր տեղեկութիւնները բացարձակապէս սուտ են»:* («Ապագայ», 6 ապրիլ)

Ուրեմն, մէկ թերթէն միւսը, «հայ»ը կը դառնայ «դաշնակցական», իսկ «մի քանի»ն կը ցնդի:

Կ'ուզէի հասկնալ թէ ո՞վ է կատարած այս փոփոխութիւնը:

Բարեգործականը զատ-զա՞տ խմբագրած է երկու թերթերուն յատկացուած զեկոյցները,թէ՞ ռամկավար պաշտօնաթերթը ինք փոխած է բառերը:

Ես տեսայ «Յառաջ»ի ղրկուած զեկոյցին բնագիրը, եւ հաստատեցի որ գրուած է ճիշդ այնպէս ինչպէս երեւաց թերթին մէջ:

Կ'արժէր լուսաբանել այս գաղտնիքը, որ եթէ «դիւանագիտական» իսկ ըլլայ, աճպարարութիւն կը հոտի:

Ինչ կը վերաբերի հեռագրին բովանդակութեան, անշուշտ «Յառաջ» եւ բոլոր դաշնակցական թերթերը պիտի տան պատասխանը այդ «հերքում»ին, որ շատ կը յիշեցնէ հանգուցեալ Պապը Ալիին պատմական հերքումները, անսասան վերջաբանով.

— «Ասայիշ պէրքեմալ տըր»:

Վ.ԱՐԱՋ

Լինտպէրկի տղան ողջ է

Ամերիկայէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, քաղաքի մը կառավարիչը յայտնած է թէ թէ Լինտպէրկի տղեկը «ողջ եւ առողջ է եւ թէ իր ծնողքին պիտի վերադարձուի»: Նորֆօլքի մեծ նաւատէրերէն մէկն է որ յայտնած է թէ առեւանգիչներուն հետ յարաբերութիւն հաստատած է եւ թէ տղեկը ողջ է եւ առողջ:

Նաւատէրը որ ծեկներ էր առեւանգիչներուն հետ տեսակցելու, վերադարձին յայտնած է թէ, առեւանգիչներուն հետ տեսակցելէ յետոյ, տեսնուած է նաեւ Լինտպէրկի հետ:

Ծովակալ մը որ նոյնպէս կը մասնակցի առեւանգիչներուն հետ բանակցելու գործին, իր կողմէ յայտնեց թէ առեւանգիչներուն հետ բանակցութիւնները շատ նուրբ կէտի մը հասած են եւ յանձնարարեց ծամուլին որ չխանգարեն բանակցութիւնները, երթեւեկները լրտեսելով:

Լինտպէրկի տան վրայ սաւառնած են երեք օդանաւեր: Կը կարծուի թէ առեւանգիչները այս կերպով նշան տուած են Լինտպէրկին թէ տղեկը պիտի վերադարձուի:

Խարդախ դրամատէրը

Փարիզի դատական իշխանութիւնները բազմաթիւ բողոքներ ստացեր էին դրամատան մը դէմ, որ կը գտնուի 23, Փոնթիէօ փողոց: Դրամատան մէջ կ'աշխատէին 60 պաշտօնեաններ եւ 10ի չափ ալ մասնաճիւղեր ունէր:

Այս բողոքներու հիման վրայ քննութիւն մը բացուեցաւ եւ յայտնուեցաւ թէ դրամատէրը Անտրէ Բօպէռ 20 միլիոն խարդախած է:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Չորս պետութեանց խորհրդակցութիւնը

Առաջին դժուարութիւններ

Դանուբեան դաշնակցութեան մասին, խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի մէջ, չորս պետութեանց ներկայացուցիչներու միջեւ:

Առաջին խորհրդակցութեան մասին, հրատարակուածզեկոյց մը կը յայտնէ.— կարծիքներու փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ այն հարցերու մասին որոնք կը բխին, դանուբեան պետութեանց մէջ՝ ներկայիս տիրող տնտեսական կացութենէն, ինչպէս նաեւ այդ հարցերու լուծման միջոցներու մասին :

«Խորհրդաժողովը նշանակեց յանձնախումբ մը՝ որ այս մասին տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ իր յառաջիկայ նիստին:

«Ատկից զատ, չորս պետութիւնները որոշեցին նշանակել մասնագէտներու յանձնախումբ մը, որուն՝ իւրաքանչիւր պետութիւն պիտի նշանակէ իր պատուիրակը: Այս յանձնախումբը պիտի քննէ կեդր. եւ Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու ելմտական կացութեան մասին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին տեղեկագրէն բխող հարցերը» :

Այս երկու յանձնախումբերու կազմութիւննարդէն կը նշանակէ թէ չորսերու խորհրդակցութիւնը կը կաղայ, մէկ կամ միւս կողմին յարուցած առարկութեանց եւ այլ դժուարութեանց հետեւանքով:

Դանուբեան դաշնակցութեան ծրագրէն բխող կարգ մը հարցերու մասին, Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած ըլլալ կը թուին: Պարագան նոյնը չէ սակայն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար, որոնք առաջին հանդիպման մէջ իսկ, իրենց առարկութիւնները ներկայացուցին:

Խորհրդաժողովի առաջին նիստին իսկ, պատասխանելով նախագահին Մաքտոնըլտի բացման խօսքին եւ դանուբեան հարցի մասին՝ անոր կողմէ տրուած զեկոյցին, Իտալիոյ ներկայացուցիչը կրանտի կրկին յայտնեց իտալական տեսակէտը,թէ փոխանակ 5 կամ 6 պետութեանց խորհրդակցութեան, նախընտրելի պիտի ըլլար հրաւիրել 9 կամ 10 պետութեանց խորհրդակցութիւն մը — չորս մեծ պետութիւնները եւ դանուբեան պետութիւնները՝ եւ իր այս տեսակէտը հիմնաւորելու համար, յիշեց տնտեսական յարաբերութիւնները՝ մեծ պետութեանց եւ դանուբեան պետութեանց միջեւ:

Իսկ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Պիւլով աւելի ուժեղ վերապահումներ ըրաւ Մաքտոնըլտի կողմէ ներկայացուած զեկոյցին մասին: Գերմանիոյ ներկայացուցիչը ընդունելի չգտաւ կացութեան իբր դարման նախատեսուած նախընտրական մաքսատուրքերու սկզբունքը եւ յայտնեց թէ պատրաստ է ներկայացնելու վաւերաթուղթեր, որոնք պիտի հաստատեն թէ նախատեսուած ծրագիրը, այսինքն՝ նախընտրական մաքսատուրքի դրութեան վրայ հիմնուած դանուբեան դաշնակցութիւնը՝ որ եւ է կերպով չպիտի բարւոքէ այդ երկիրներու վիճակը:

Այս վաւերաթուղթերը քննելու համար է որ խորհրդաժողովը նշանակեց երկու յանձնախումբերէն մէկը:

Գերմանիա սակայն, իր այս առարկութենէն դուրս առ այժմ չէ յայտնած իր հակառաջարկները:

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն թէ, անգամ մը որ ընդունուի դանուբեան ծրագրի անյարմարութիւնը՝ իր ներկայ վիճակին մէջ, Գերմանիա պիտի ներկայացնէ հետեւեալ կէտերով ծրագիր մը.

1.— Կազմել մաքսային միութիւն մը, որուն մէջ պիտի մտնեն դանուբեան երկիրները, Գերմանիա, Իտալիա եւ Լեհաստան, ինչպէս նաեւ միւս բոլոր այն պետութիւնները, որոնք տնտեսապէս շահագրգռուած են կեդր. Եւրոպայի հարցին լուծումովը.

2.— Եթէ այս ձեւը չընդունուի, Գերմանիա պիտի առաջարկէ նախընտրական մաքսատուրքի ծրագիր մը նոյն այդ երկիրներուն համար, պատճառաբանելով թէ եթէ կ'ուզուի կիրարկել նախընտրական սկզբունքը,պէտք է ստեղծել փոխանակութեանց մեծ շրջանակ մը:

3.— Իսկ այն պարագային որ այս ծրագիրն ալ մերժուի, Գերմանիա պիտի յայտարարէ թէ պատրաստ է զոհողութիւններ ընելու, օգնելու համար դանուբեան այն երկիրներուն, որոնց վիճակը տագնապալի կը գտնէ: Այս կերպով իր հաւանութիւնը պիտի յայտնէ նախընտրական մաքսատուրքերու միակողմեան դաշնագրի մը, որմէ պիտի կրնան օգտուիլ աւստրիական ճարտարարուեստը, եւ Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, եւ Եուկօսլաւիոյ երկրագործութիւնը: Բայց դաշնագրէն դուրս պիտի մնայ Չեխօսլովաքիան, նկատելով որ այս երկրին վիճակը աւելի լաւ է քան թէ Գերմանիոյ վիճակը:

Գերմանիոյ ընտրական պայքարը

Հիթլերեան կուսակցութեան կեդրոնը հեռագիր ուղղեց հանրապետութեան նախագահին, եւ ներքին նախարարին բողոքելու համար այն ամբաստանութեանց դէմ թէ հիթլերեան պետերը դաւեր սարքած են պետական ապահովութեան դէմ:

Հիթլերեան կեդրոնը իր հեռագրերով կը յայտնէ թէ դատ պիտի բանայ փրուսիական կառավարութեան դէմ:

Ներքին նախարարին ուղղուած հեռագրին մէջ, հիթլերեանները կը բողոքեն Պերլինի իրենց մարտական ակումբներու փակման դէմ:

Միւնիխի հիթլերեան կեդրոնը ընդհ. դատախազութեան միջամտութեանը դիմած է դադրեցնել տալու համար իրենց դէմ ծայր տուած վարկաբեկման շարժումը:

Հիթլերեանները իրենց բոլոր թերթերուն մէջ, բուռն յարձակում մը կը գործեն փրուսիականկառավարութեան եւ անոր ուժ տուող հանրապետական կազմակերպութիւններուն դէմ:

Իսկ երկաթեայ ճակատը կը շարունակէ իր ընտրական բուռն պայքարը, օրական կազմակերպելով միջին 8 հազար հրապարակային հաւաքոյթներ: Իր քարոզչական պէտքերուն գործածուելու համար, իր տրամադրութեան տակ ունի հինգ հազար ինքնաշարժ եւ ինքնաշարժ հեծանիւ: Ընկերվարականները երկաթեայ ճակատին տրամադրած են իրենց լաւագոյն բանախօսները:

Վարչապետը Պրիւնինկ, մեծ եռանդով լծուած է գործի եւ ամէն գիշեր, իր ճառերուն մէջ գովքը կը հիւսէ նախագահ Հինտէնպուրկի եւ ցոյց կուտայ անոր վերընտրութեան անհրաժեշտութիւնը:

Գալով Հիթլերի որ զօրաւոր օդանաւով մը կը փոխադրուի տեղէ տեղ, ամէն գիշեր զանազան վայրերու մէջ մէկ երկու ճառ խօսելով,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Երկրաշարժ Մակուի մէջ

Երէկ Թաւրիզէն ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնը, մարտ 26 թուականով.—

Մարտ 22ին Մակու քաղաքում եւ շրջակայ գիւղերում մեծ երկրաշարժ է եղել: Երկրաշարժի ցնցումներից երկու գիւղ բոլորովին քարուքանդ են եղած, իսկ հինգ գիւղերի ծանրաւոր վնաս է տուել երկրաշարժը: Մի քանի տներ են քանդուել Մակու քաղաքում էլ մի քանի տներ են փլել: Մօտ 400 հոգի ծնացել են փլատակների տակ:

Ըստ լուրերի, Արարատ լերան կողմից է սկսել երկրաշարժը: Մանրամասնութիւնները դեռ յայտնի չեն:

Յաջորդ թղթատարով կը գրեմ նոր տեղեկութիւններ:

Վերադարձուած որբերը

«Նոր Օր» կը գրէ.

— Պաթումէն վերադարձուած որբերէն տասը բանտէն արձակուած են 55ական տրախմի դատական ծախքերու համար վճարում ընելէ յետոյ. Հինգ որբեր տակաւին բանտը կը մնան: Պ. Յ. Եսայեան արդէն պէտք եղած դիմումները կատարեց զանոնք ալ ազատ արձակել տալու համար: Այս թշուառները, որոնք զոհը եղած են ներգաղթի, չոր հացի կարօտը կը քաշեն:

Շոգենաւին մէջ օրերով անօթի մնացած են. գրեթէ մերկ եւ անօթի են :

Մոսկուայի դատ[ը]

Երկու մահապարտներ

Մոսկուայի, գերման դեսպան[ատան] խորհրդականին սպանութեան [փորձի] բացուած դատավարութիւնը վերջացա[ւ] երկու նոր մահապարտներով: Սպանիչը Սթեռն եւ իր ընկերը Վասիլեւ դատապարտուեցան հրացանազարկ ըլլալու:

Այս պատիժն էր որ իր մեղադրական ճառին մէջ պահանջեր էր համբաւաւոր դատախազը՝ Կրիլէնկօ:

Այս վերջինը չէշտեր էր թէ ոճիրը անհերքելի կերպով փաստուած է, քանի որ երկու ամբաստանեալներն արդէն խոստովանած՝ եւ ընդունած են իրենց ոճրագործութիւնը:

Կրիլէնկօ իր մեղադրականին մէջ ճշդեց ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրին դերը, Սթեռն բուն ոճրագործն է, Վասիլեւ ոճրին դրդիչը: Այս վերջինը գործած է ուրիշներու թելադրութեամբ, բայց մերժած է տալ անոնց անունները:

Կրիլէնկօ, ըստ սովորութեան խորհրդաւոր ակնարկութիւններով խօսեցաւ բազմաթիւ թշնամիներու մասին, որոնք կը դաւեն Խորհրդային Միութեան դէմ եւ աւելցուց.

— Պէտք է այս չարիքը խեղդել իր արմատին մէջ եւ երբեք չընդունիլ թէ մեր երկրին մէջ կրնան տեղի ունենալ այն տեսակ արարքներ, որոնք պիտի կրնային դժուարացնել մեր դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

«Ներկայ շրջանին մէջ՝ շարունակեց Կրիլէնկօ, կարելի չէ ընդունիլ որ համաշխարհային քաղաքական հարցերը դոյզն չափով իսկ, կախում ունենան Սթեռններէն: Պէտք է սաղմին մէջ իսկ խափանել նման փորձերը, որպէսզի ուրիշ ոչ ոք համարձակի նման փորձեր կատարել:

Իր մեղադրականին այս մասը լրացնելէ յետոյ, բոլշեւիկ դատախազը՝ մահուան պատիժ պահանջեց հանդէպ երկու ամբաստանեալներուն եւ յայտնեց թէ Խորհրդային կառավարութիւնը պիտի շարունակէ անողոք պայքար մղել Խորհրդային Միութեան եւ անոր հետապնդած խաղաղութեան քաղաքականութեան թշնամիներուն դէմ»:

Դատարանին տուած մահապատժի վճիռը վերջնական է:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Էնկիւրիի վարիչները անել կացութեան մը մատնուած են։ Իրենց բոլոր ճիգերը՝ երկիրը տնտեսական կործանումէ փրկելու մասին՝ ո՛չ մէկ արդիւնք ունեցան ցարդ։ Ամիսներէ ի վեր հազար կտոր կ'ըլլան՝ ելմտացոյցը կրճատելու եւ հաշիւները հաւասարակշռելու համար, սակայն չեն կրնար մէջէն ելլել։

Կացութիւնը այնքան ծանրակշիռ հանգամանք ստացած է, որ, նոյնիսկ վերջերս խօսքեր եղան դահլիճի հրաժարման մասին։ Այսպիսի հաւանականութիւն մը շատ գէշ պիտի ազդէր երկրէն ներս եւ դուրս։ Այս կէտը հասկցաւ Խալք կուսակցութիւնը եւ վարչապետ Ըսմէթ փաշա փութաց պաշտօնապէս հերքել հրաժարման զրոյցները։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, դեռ ոեւէ դարման չէ գտնուած այն քրոնիկ ցաւին, որմէ կը տառապի նոր Թուրքիա տարիներէ ի վեր։

Դահլիճին փոփոխութիւնը ո՛չ մէկ կերպով կրնար բարւոքել կացութիւնը։ Թուրքիոյ կառավարութիւնը Խալք կուսակցութիւնն է։ Դահլիճը անոր ծրագրին ու հրահանգներուն հլու կամակատարն է։

Այս առթիւ, իբրեւ հետաքրքրական նիւթ, մէջ բերենք հետեւեալ հատուածը «Գարակէօզ»էն (26 մարտ).

— Եթէ նոր մէկը գայ իշխանութեան գլուխ, ի՞նչ կրնայ պատահիլ։ միթէ՞ պետութեան հասոյթները մէկէն ի մէկ կ'աւելնան։ գիւթանքով, հրաշքով գործ տեսնուելիք ժամանակներու մէջ չենք ապրիր այլեւս։ Հիմա ամէն բան հաշիւով է։ ինչ ցանել ու ինչ հնձելնիս մէջտեղն է։ Ո՛չ գետնէն ոսկի կը ժայթքի, ոչ ալ երկինքէն մանանայ կը տեղայ։ Արդեօք ոմանք ելմտացոյցը գաղտնի՞ք մը կը կարծեն։ Պետութեան հասոյթը յայտնի է, ծախքերն ալ մէջտեղն են։ Այդ հասոյթով այս ծախքերը փակել պէտք է։ Հասոյթները աւելցնելու համար, կառավարութիւնը չուզեր նոր տուրքեր դնել, ժողովուրդին վրայ բեռ ըլլալ. յայտնի է թէ այլեւս ատոր կարողութիւն չունինք։ Գալով ծախքերը կրճատելու խնդրին, կարելի՞ է որ եւ է կրճատում ընել՝ առանց կասեցնելու պետական մեքենան, առանց արգելք ըլլալու երկրի բարգաւաճման։

«Գալով արտաքին փոխառութեան, այսօր անկարելի է դրամ գտնել երկրին շահերուն համապատասխան պայմաններով։ Եթէ կարելի ըլլար, մեր վարիչները կը գտնէին արդէն։ Շատ միամիտ պէտք է ըլլալ, կարծելու համար թէ դրամ տուողները ասոր կամ անոր սիրոյն փոխառութիւն կ'ընեն։ Ո՛չ Եւրոպայի եւ ո՛չ ալ Ամերիկայի դրամատէրները մարդուս խաժ աչքերուն համար կը բանան իրենց արկղները...»։

Նոյն շաբաթաթերթը կը հրատարակէ ծաղրանկար մը, որուն մէջ ելմտացոյցը կը ներկայացուի պատառուած խոշոր տոպրակի մը երեւոյթին տակ։ Վրան կարկտաններ կան հետեւեալ վերտառութիւններով.— ցագնապի տուրք, կալուածատուրք, Մաքս, Մենաշնորհներ, Շահատուրք, փոխադրութեան տուրք, անասուններու տուրք եւն.։ Ու դեռ ճեղքեր կան, որ առանց կարկտանի կը մնան։ Փոխանակ նոր կարկտաններ ճարելու, «Գարակէօզ» խորհուրդ կու տայ տոպրակը պզտիկցնել։ Վերմակին երկարութեամբ միայն ոտքը երկնցնել։

Ըսմէթ փաշա եւ իր գործավարները արիւն քրտինք կը մտնեն ծախքերը պակսեցնելու համար։ Որովհետեւ այլեւս համոզուած են թէ կարելի չըլլար աւելցնել հասոյթի աղբիւրները։ Տնտեսական տագնապը անդամալոյծ դարձուցած է բոլորը, քաղաքացին ու գիւղացին։

Վիճակագրութեան մը համաձայն, մէկ տարուան ընթացքին, 900 վաճառականներ հրապարակէն քաշուած են, 27 ընկերութիւններ փակած են իրենց դուռները, դրամատուն մը քաշած է իր ամբողջ դրամագլուխը։ Գալով մանր առեւտրականներուն, անգործութիւնը աւելի շատ է անոնց մէջ։

Իսկ գիւղացիին վիճակը բացատրութեան կարօտ չէ։ Բանի մը ամիս առաջ, Իզմիրի շրջանին մէջ բազմաթիւ բարգաւաճ գիւղեր սովի մատնուեցան, բառին իսկական առումով։ Կառավարութիւնը իրար անցաւ, ամէն կողմ հանգանակութիւններ կատարուեցան՝ սովահարներու թշուառութիւնը մեղմացնելու համար։

Յառաջիկայ տարուան համար սովի վտանգը աւելի մեծ է։ Պատճառն այն է որ գիւղացիին արտադրած ցորենը այս տարի ո՛չ մէկ շահ բերաւ իրեն։ Ընդհակառակն վնաս ալ պատճառեց։

Պոլսոյ արմտիքի Սակարանին մէջ ցորենի օխան մինչեւ չորս ղրուշի ծախուած է. իսկ վաճառականը առհասարակ օխան 100 փարայէն գնած է։ Երբ ցորենը այս գինով կը ծախուի, գիւղացիին ձեռքը շահ մը չի մնար, որովհետեւ արտադրութեան ծախքը շատ աւելի սուղի նստած է իրեն։ Ու երբ գիւղացին դրամ չունի, չի կրնար գնել իրեն անհրաժեշտ նիւթերը, որոնց գլխաւորներն են բամպակէ հիւսուածեղէն, քարիւղ, աղ, օճառ եւն.։ Ասկէ կը տուժեն քաղաքի առեւտրականները։ Կը տուժէ նաեւ կառավարութիւնը, որովհետեւ գիւղացին չի կրնար վճարել իր տուրքերը։ Եւ որովհետեւ Թուրքիոյ բնակչութեան հարիւրին 70ը գիւղացի է, մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, գուշակելու համար հետեւանքը։

Վերջերս երկար վիճաբանութեան դուռ բացաւ այս խնդիրը Թուրք մամուլին մէջ։ Ոմանք կ'առաջարկէին, գիւղացիին գնման կարողութիւնը աւելցնելու համար, բարձրացնել ցորենի գինը։ Այդ ձեւով կարելի պիտի ըլլար զարկ տալ քաղաքներու առեւտուրին, զարգացնել ճարտարարուեստը, գործ հայթայթել անգործներուն, միւս կողմէ ալ աւելցնել պետական հասոյթները, քանի որ գիւղացին ի վիճակի պիտի ըլլայ ամբողջութեամբ վճարելու իր տուրքերը։

Այս նպատակին հասնելու համար, կը թելադրէին 12 ղրուշի բարձրացնել հացին օխան, որ ներկայիս 7.50 ղրուշ է։

Այս առաջարկին ուժ տուին կարգ մը թերթեր, որոնք անկասկած ցորենի վաճառականներուն պաշտպանութիւնը կը վայելէին։ Ուրիշներ փաստեցին թէ ցորենի գինին յաւելումը ո՛չ մէկ օգուտ պիտի տայ գիւղացիին։

Բանի որ այս վերջինը արդէն իսկ ծախած է իր մթերքը։ Վաստկողները պիտի ըլլան վաճառականը, միջնորդն ու ջաղացպանը, իսկ կորսնցնողը՝ քաղաքի բնակչութիւնը, որ աւելի սուղ պիտի ուտէ իր հանապազօրեայ հացը։

Գիւղացին տեսնելով որ ցորենի արտադրութեան համար իր ըրած ծախքերը աւելի շատ են քան անոր վաճառումէն գոյացած հասոյթը, այս տարի աւելի քիչ ցանած է։ Այդ է պատճառը, որ յառաջիկայ հունձքէն ետք սովէ կը վախցուի Անատոլուի մէջ։ Կառավարութիւնը ի վիճակի չէ ոեւէ բան ընելու՝ կացութեան դարման տանելու համար։

Կարգ մը թերթեր կ'առաջարկեն, չարիքը արմատէն բուժելու համար, նախ հողին արտադրելու ոյժը բազմապատկել։ Երկրագործական վիճակագրութեանց համաձայն, միջին հաշուով Անատոլուի հողը մէկին հինգ կու տայ։ Տեղ տեղ համեմատութիւնը ասկէ ալ պակաս է։ Ուրեմն հողը պէտք է պարարտացնել զանազան միջոցներով։ Երկրորդ՝ գիւղացիին աշխատանքի գործիքները նախնական են։ Շատ կ'աշխատի եւ քիչ արդիւնք ձեռք կը բերէ։ Անհրաժեշտ է արդիական գործիքներ մտցնել մշակութեան մէջ։ Երրորդ՝ գիւղացիի սերմացուն լաւ տեսակէ չէ, որովհետեւ քիչ բերք կ'արտադրէ։

Ուրեմն, եթէ այս միջոցները գործադրուին, ցորենի արտադրութեան ծախքերը կը կրճատուին, ու գիւղացին նոյնիսկ օխան 100 փարայի ալ ծախէ դարձեալ կը շահի և վիճակը կը բարւոքի։

Յիշեալ թերթերուն համաձայն, անգամ մը որ գիւղացիին կացութիւնը բարելաւուի, Թուրքիոյ ամբողջ ելմտական ու տնտեսական կարգուսարքը կը շտկուի. պետութիւնը տուրքերը կանոնաւոր կը գանձէ, գիւղացին արտածումի միւս նախանիւթերը—ափիոն, մորթ, բամպակ, ծխախոտ—կրնայ աւելի սուղ գիներով ծախել, փոխանակ հիմակուան պէս աժան գինով ձեռքէ հանելու, առեւտրական տագնապը կը վերջանայ ու ճարտարարուեստը փայլ կը ստանայ։

Երբ ներքին կացութիւնը այսպէս է, երբ ոեւէ հնարաւորութիւն չկայ ներքին հասոյթներով հաւասարակշռելու ելմտացոյցը, ո՛չ մէկ յոյս կայ արտաքին օժանդակութենէ։ Ո՛չ Ամերիկա կ'ուզէ փոխատուութիւն ընել, ոչ ալ Ֆրանսա։

Այս վերջինը կը պահանջէ Էնկիւրիէն նախ վճարել հին պարտքերը, յետոյ միայն փոխառութեան խօսք ընել։ Թուրքերը, ելմտացոյցի ծախքերը պակսեցնելու համար, կը փափաքին ո՛չ մէկ վճարում ընել Հանրային Պարտքի հաշուոյն։ Թերթերը կը գրեն թէ՝ միայն այդ գլուխի ծախքերը կարելի է կրճատել, առանց որ եւ է ցնցում առաջ բերելու։ Իսկ Հանրային Պարտքի բաժնետէրերը զիջումներ ընելէ առաջ, պիտի ուզեն ապահովել ուրիշ շահեր։

Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիոյ վարիչները շատ նեղ վիճակի են։ Թարկուած են ներկայիս եւ մեծ հերոսութիւն պիտի ըլլայ ճամբայ մը գտնել անելէն մէջէն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

«ԵՐԿԻՐՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ»

Այսօր տասնեակներով, վաղը աւելի մեծ թիւով պիտի հալին մեր երիտասարդները, բարակ-բարակ։ Գալարուելով բարակ ցաւի մագիլներուն տակ». («Յառաջ»)։

Աւելցուցէք ասոնց վրայ, նաեւ անոնք՝ որ ո՛չ միայն տասնեակներով, այլեւ հարիւրներով կը գալարուին ձուլում կոչուած բազմաժանիք հրէշի ճիրաններու տակ։ Հապա այն երիտասարդնե՞րը, անհայրենիք, անյոյս ու կորաքամակ, որոնց երիտասարդական աւիւնը անտիճանաբար կը պաղի, որոնք անհամբեր կը սպասեն վաղուան արշալոյսին։

Թո՛ղ գրեն թերթերը, թո՛ղ խօսին բեմբասացները, որ մեր ազգը իր 700,000ի թափառականներով իր երէկի եւ այսօրուան ճգնաժամի օրերուն չգիտցաւ ու չուզեց հաւաքաբար ինքնագիտակցութեան գալ, կազմակերպուիլ, չարիքներու ահաւորութիւնը մեղմելու համար։

Տարեցները կը մեկնին, երիտասարդները կը խամրին- մանուկներն ալ հայ չեն մեծնար,— ահա վարձատրութիւնը մեր ժողովուրդին, որ դարեր շարունակ քաղաքակրթութիւնը տարածեց Արեւելքի բարբարոսներու մէջ։ Հաւաքական ազգ էինք, թափառական դարձանք, հայրենիք ունէինք, «հայմաթլըս» եղանք, գիր, գրականութիւն, բանահիւսութիւն, գեղարուեստ, ազգի մը այս ամէն հարստութիւններէն աղօտ լոյսերն ու յուշերը մնացին միայն մեզ համար իբր ժառանգութիւն, նաեւ մեր այսօրուան կեանքը, որոնց գումարը կը կազմէ հում նիւթը սպիտակ ջարդին։

Ի՛նչ հետաքրքրութիւն հայն ու հայ գիրը մեր այն երիտասարդներուն համար որոնք սրճարաններու մէջ կքած ալքօլիսեղաններու վրայ, թղթախաղով իրենց կեանքը կը բոլորեն, նաեւ այն պատանիներուն, որոնք պատառ մը հացի համար փողոցէ փողոց թերթեր կը ծախեն, կլլելով փողոցային բոլոր լրբութիւնները։ Ի՛նչ տարբերութիւն նաեւ ասոնց եւ բոլոր այն երիտասարդներու միջեւ, որոնք անյոյս ու անլոյս կը համրեն իրենց օրերը, ափ մը հող գտնելու, այս օտար հողի բաղկացուցիչ մէկ մասը կազմելու համար։ Պէտք չկորսուի՞ն արդեօք անոնք, որ հայրենիքի, հօր տան, ծնողքի կամ նշանածի կարօտէն բռնուած, միեւնոյն ատեն զզուած ու յոգնած գործարանային կեանքէն, ամէն վտանգ ու յոգնութիւն յանձն կ'առնեն, հազարաւոր մղոններ ճամբայ կը կտրեն, զանազան միջոցներով երկիր կը մտնեն, զուլումի եւ սարսափի երկիրը, հակառակ թէ սիրելիներու միջեւ առաջին ու երազային համբոյրները կը գոլորշուին, չեկիստները վրայ կը հասնին, կ'առաջնորդուին բանտ ու Սիպիր, չվերադառնալու համար այլեւս։

Ահա Մ. Մարութեանի, այս տաղանդաւոր բայց գաւառի անկիւնը մնացած անշուք երիտասարդին մէկ նոր թատերգութեան նիւթը, որու մանրամասնութիւնները եւ դերակատարներու շնորհքները, նկարագրութիւնը պէտք է թողուլ երկրորդ ներկայացումի մը, անհրաժեշտ պզտիկ սրբագրութիւններ կատարուելէ վերջ անշուշտ։

Մեր կողմէ արդար գնահատանքի եւ քաջալերութեան խօսք մը բաւական պիտի ըլլայ մեր տաղանդաւոր դերասանին, որ իր անձնական նեղութիւններու կողքին, փութացած է ըմբռնել մեր իսկական ցաւը եւ պատկերացնել չորս արարով մեր այսօրուան կեանքը, տալով ապագայ պատմաբանին բուն պատկերը մեր դժբախտութեան ու «հայմաթլըս»ութեան։

Պատի՛ւ իրեն։

Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԱՄՕ՛Թ, ՀԱԶԱՐ ԱՄՕԹ

Ժամանակն է հաշւի նստելու նստելու Կոստան Զարեանի հետ։ Ժամանակն է, որովհետեւ, չափն անցնում է։

«Յուսաբեր»ի մարտ 26 թւի մէջ Կոստան Զարեանը մէկ յօդուածով աջ ու ձախ խարազանում է բոլորին։ Փորձում է իր այդ ելոյթին սրտցաւ հայ մարդու արդար ցասումի բնոյթ տալ։ Պառնասեան բարձունքներից հայ ժողովրդին բարոյական քարոզներ է կարդում ու «կեանքի ջահը» ձեռքին՝ լուսաւորում հայութեան գիտակցութիւնը։

Իմ ասելիքն այդ յօդուածին չի վերաբերում։ Աւելորդ էլ է զբաղւել դրանով, որովհետեւ հանրային-ընկերային ախտերը բանաստեղծութեամբ չեն դարմանւում։ Մէկը, որ ամբողջ կեանքի ընթացքում քաշւած է մնացել հանրային կեանքից ու ամփոփւած իր պատեանի մէջ՝ միայն անձնական շահ հետապնդել, իրեն իրաւունք չպէտք է համարի նման պոռոտախօսութիւն։ Եթէ Զարեանի սիրտը իրօք ցաւում է հայ ժողովրդի համար, պայքարելու եւ դարմանելու շատ միջոցներ կան։ Թող նետւի ասպարէզ ու լուսաւորի մեր կեանքը իր «հրավառ ջահով»։ Իսկ խծբծելն ու հայհոյելն ամէնէն դիւրին գործն է։ Մանաւանդ, երբ դրա համար թերթի էջեր են տրամադրւում..,

Բարոյական պարտք համարեցի արտայայտել Կոստան Զարեանի մէկ ուրիշ ելոյթի առթիւ։

«Հայրենիք» ամսագրում տպւում է Զարեանի մէկ գեղարւեստական գործը՝ «Բանկօօպը եւ Մամութի ոսկորները» վերնագրով։ Ամսագրի մարտ ամսի թւում լոյս տեսած գլուխը նւիրւած է Երեւանի համալսարանի դասախօսներից մի քանիսի բնորոշմանը։ Եւ ահա այստեղ է, որ Երեւան է գալիս Զարեանի բարոյական նկարագիրը։

Բանաստեղծի գրչի զոհերն են — կեղծ անուններով,— յայտնի լեզւաբան մը, պատմաբան մը և գրականագէտ մը։ Զարեանը դրանց մասին ասելու ուրիշ բան չի գտնում, քան՝ քիթը խոթել նրանց անձնական կեանքի մէջ, ընտանեկան դժբախտութիւնները դաւեշտի նիւթ դարձնել ու գիտնականներին ծաղր ու ծանակի ենթարկել։

Ճակատագրի դառն հեգնանք։ Մէկ կողմից խորհրդային իշխանութիւնն է նրանց հալածում ու տառապեցնում է, միւս կողմից էլ, զանազան բախտախնդիրներ ծաղր ու ծանակի առարկայ են դարձնում։ Դեռ եւս Զարեանը յանդգնութիւնն ունի իրեն Եւրոպացի անւանելու եւ ամբողջ մէկ ազգի գլխին բարոյական քարոզներ կարդալու։

Ամօթ, հազա՛ր ամօթ։

Երեք տարի եղած եմ համալսարանի ուսանող։ Երեք տարի իմ դասախօսներն են եղած Զարեանի ծաղրած պրոֆէսորները։

Եւ պէտք է բարձրաձայն յայտարարել, որ եթէ Հայաստանի անդրանիկ համալսարանում որոշ չափով հայկական շունչ ու ոգի կար, ապա պարտական ենք հայ գրքի ու գրչի այդ մեծութիւններին։ Դրանով պէտք է բացատրել եւ այն լկտի արշաւանքը, որ բոլշեւիկները սկսան այդ գիտնականների դէմ։

Եւ ազատ պայմաններում ապրող ու շնչող Զարեանները, փոխանակ իրենց բողոքի ձայնը բարձրացնելու աղաղակող անարդարութեան դէմ, վեր են կենում ու բոլշեւիկեան լրբութեամբ ծաղրում այդ տարաբախտ զոհերին։ Մանաւանդ պատմաբան մը, որ իր բարոյական նկարագրով շատ ու շատ բարձր է Զարեաններից։

Զարեանն այսօր գաղթահայ գրականութեան զարդերից մէկն է համարւում։ Չեմ վիճում։ Բայց ինձ հետաքրքրողը մարդ Զարեանն է։

Մեր դասախօսներից մէկն էլ եղած է Զարեանը։ Առանց չափազանցութեան կարող եմ վկայել, որ ամէնէն չսիրւած դասախօսը Զարեանն էր։ Եւ դրա պատճառը միայն իր յոռի բնաւորութիւնը չէր։ Այլ եւ այն բարոյական ու քաղաքական նկարագիրը, որ յայտնաբերւում էր նա։

Բծնող՝ բոլշեւիկ իշխանաւորների առաջ, օր ու գիշեր խորհրդային վարչաձեւի գովքը երգող եւ իրեն մարքսիստներից է՛ն մարքսիստը յորջորջող Զարեանը չէր կարող սիրւել մի ուսանողութեան կողմից, որ ամուր ողնայար ունէր։ «Իտէալիստ» Զարեանն անմիջապէս կերպարանափոխւում եւ թունդ «մատէրիալիստ» աշխարհահայեացքի տէր էր դառնում, երբ իր դասախօսութիւններին ներկայ էին գտնւում համալսարանի բոլշեւիկ վարիչը կամ ուրիշ ականաւոր կուսակցականներ։ Ի հարկէ, այս բանը չէր կարող վրիպել ուսանողութեան ուշադրութիւնից։ Ահա թէ ի՛նչ էր երգում ուսանողութիւնը՝ Զարեանին նւիրւած մէկ քառեակով.—

Եկաւ ժամը Զարեանի,
Մեր օրերի Ներոնի,
Իրեն դանտէ կարծողի,
Մեզ մօտ Համլէտ խաղցողի...

Այդ նոյն «Համլէտ»ը ինչ ինչ կարմիր յոյսերով եկաւ արտասահման։ Իր սպասելիքները չիրականացան։ Զարեանին ճանաչողը չպիտի զարմանայ, որ նա փետուրները փոխելով՝ ոխերիմ թշնամի դարձաւ իր երգած կարգերի։ Նման դէպքերում դժւար չէ գաղափարական պատմուճան հագնել...

Չէ՞ որ փոխւել են նաեւ մեր բարոյական ըմբռնումները...։

Եւ այս մարդը, իրեն իրաւունք է համարում բարոյական քարոզներ կարդալ ու օտար պարսաւագիրներով ծաղրել ալեզարդ ու վաստակաւոր գիտնականների։

Ամօ՛թ. հազար ամօթ։

Վերջացնենք մեր ասելիքը, մի ուսանողական յիշողութեամբ։

Նախկին գիմնազիոնի շէնքում տեղաւորւած էին մի շարք հիմնարկներ, որոնց թւում նաեւ Ժողովրդ. Տնտ. Խորհուրդը։ Շէնքի կտուրին զետեղւած էր մի մեծ աստղ, որ գիշերները լուսաւորւում էր։ Զարեանը մի մեծ բանաստեղծութիւն է նւիրում այդ աստղին, որ տպագրւեց «Նորք» ամսագրում։

Մեր ֆակուլտետի դասախօսների խորհուրդի նիստն է։ Ներկայ եմ ուսանողութեան ներկայացուցչի հանգամանքով։ Ուսուցիչներէն մէկը՝ ձեռքին թերթում է «Նորք» ամսագիրը։ Յանկարծ կանգ է առնում Զարեանի բանաստեղծութեան վրայ ու բարձր կարդում խորագիրը՝ «Ժողտնտխորհի Աստղը»։ Ապա, հատ, հատ կրկնելով բոլոր վանկերը, իր բամբ ձայնով դարձաւ Զարեանին.

— «Տօ՛, Կոստա՛ն, ժողտնտխորհի աստղը ո՞րն է. սա ի՛նչ կապկութիւն է»..

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Թաւրիզի շուկան

ԲԱՐԵՆՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, 23 Մարտ (Սեփ. Թղթ.)— Փետրուար 15էն մինչեւ մարտ 15ը Թաւրիզի շուկան — մասնաւորաբար գորգի առեւտուրը — համեմատած նախորդ ամիսներու հետ՝ թոյլ էր։ Թէեւ պահանջ կար միայն Պոլսի համար գնողների կողմից «Գորովան» տեսակի գորգի։ Վերջերս, ըստ լուրերի, պարսկական գորգի առեւտուրը Պոլսի եւ Լոնտոնի շուկաներում զգալի կերպով աշխուժացել է, որի հետեւանքով էլ տեղումս գնումները շատացել են։

Գորովանի պահանջի յաւելման պատճառներից մէկն էլ թերեւս այն է, որ Չինաստանի վերջին դէպքերը արգելք են հանդիսացել Շանհային իր սովորական չափով գորգ արտահանելու։

Շուկայի վերջին ժամանակների վայրիվերումների մէկ գլխաւոր պատճառն էլ պէտք է համարել օտար դրամների սակերի յաճախակի եւեւէջները։

Դոլարը մարտի սկիզբներից 18—21 ղռ.ից մինչեւ 25—26 ղռան բարձրացաւ. իսկ ստերլինը 72—75ից մինչեւ 95—97 ղռն. եւ աւելի բարձր։

Պէտք է ասել, որ տեղական շուկան մեծապէս տուժում է օտար դրամների սակի եւեւէջներից։

Մէկ ուրիշ պատճառ էլ։

Համաշխարհային տնտեսական խառնաշփոթութիւնը ու մեծ պետութիւնների փոխադարձ անվստահութիւնը, Լօզանի խորհրդաժողովի ձգձգումը արեւելքի անկարգութիւնները եւ ամենագլխաւորը վերջերս բարձրացող մաքսային պատնէշները նոյնպէս գալիս են մեծ չափով ազդելու առեւտրի ընդհանուր շուկայի վրայ՝ բացասական իմաստով։

Մինչեւ այսօր էլ Թաւրիզի շուկայում տասնեակ տարիներով գորգի գործով զբաղուող մի շարք խոշոր ֆիրմաներ դեռ չեն վերսկսած նախկին տարիների բանուկ գնումներն ու գործագործութիւնը։

Այդ բոլորով հանդերձ, մեծ յոյսեր կան, որ սոյն տարուան մէջը գորգի հրապարակը պիտի լաւանայ եւ նորից պարսկական գորգը որ համաշխարհային համբաւ ունի, իր արժանաւոր տեղը պիտի գրաւէ։ Այդ կախուած է Ամերիկայի մասնաւորապէս եւ ընդհանրապէս Եւրոպայի առեւտրական գործերի բարւոքումներից։

Մինչեւ վերջին տարիները, մեծ չափով գորգի գնումներ կը կատարէին եւրոպական հիմնարկութիւններն ու նրանց ներկայացուցիչները։ Սակայն 2-3 տարի է բոլշեւիկներն էլ իրենց հիմնարկութիւնների՝ «Շարք»ի (վերջինս փակւել է եւ իր գործերը յանձնել է «Բիւրօ-Պիրսին») միջոցով գնումներ կը կատարեն։ Իսկ թէ ո՞ր շուկայում եւ ինչ արժէքներով պիտի ծախեն՝ կը մնայ մութ։ Յամենայն դէպս, առեւտրական աշխարհին պարզ է նրանց սեւ նպատակը։

Առեւտրական գործը Ատրպատականում տակաւին անցեալի նման բարւոք շրջան թեւակոխած չէ. սակայն յոյս կայ, որ ինչպէս միւս տեղերը, նոյնպէս եւ այս շրջանի գործերը պիտի ունենան իրենց բարւոքումը։

Որքան էլ Ատրպատականի ու ամբողջ Պարսկաստանի առեւտրական շուկաները թուլանան, նորէն վստահօրէն կարող ենք ասել, որ այդ տնտեսական տագնապն ու անգործութիւնը որ տիրում է Ամերիկայում եւ Եւրոպայում, երբեք նման ձեւով Պարսկաստանում չի կարող լինել։ Եւ թէ տիրող տագնապը տարիներ շարունակելու լինի, նորէն Պարսկաստանը զերծ կը մնայ կամ ամենից վերջը պիտի ազդուի։ Այստեղ խոշոր բանւորութիւն չկայ, ինչպէս ուրիշ երկիրներում, այլ կայ աշխատաւոր գիւղացի որ միշտ էլ իր գոյութիւնը կարող է պահել։ Դրա վրայ աւելցուցէք, որ այս ժողովուրդը չափազանց սակաւապէտ է։

× Վաղուց է, որ կառավարութիւնը ծրագրած է որոշ փոփոխութիւններ մտցնել երկրի չափերի ու կշիռների մէջ։ Պարսկական արշինի (գեազի) փոխարէն մետրական դրութիւն հաստատելով, իսկ փութերի ու բաթմանների տեղ պիտի գործածուի քիլօ։

Անշուշտ այս բարեփոխութիւնը Պարսկաստանի համար մի մեծ յառաջդիմական քայլ կը լինի եւ ժողովուրդը կ'ազատի բազմապիսի եւ բազմատեսակ չափերից ու կշիռներից, որոնք մեծ թիւրիմացութիւնների եւ դժուարութիւնների տեղի են տալիս։

Ինչպէս լսում ենք, այս Նովրուզից յետոյ, պիտի փոփոխութիւն կրէ նաեւ դրամական միաւորը եւ ղրանի փոխարէն հրապարակ պիտի հանուի Փէհլեւի, Ռէալը։ (ԽՄԲ. — Արդէն հրատարակուած է նոր օրէնքը։

Արդէն որոշ հիմնարկութիւններում, ինչպէս օրինակ մաքսատունը, մաքսային գործողութիւնները կատարւում են ոչ թէ ղռանով, այլ Փահլաւիի եւ Ռէալի սակերով։

ՂԱԼԷՅԵԱՆ

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԶՕՐԻ ԲԻՒՐՈԿՐԱՏՆԵՐ»

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը եւ կեդր. Կոմիտէն որոշեցին «արմատական մաքրագործման ենթարկել … կառավարութեան վարչական մեքենան (պետապարատ) որ անհոգ բիւրոկրատական դարձած է եւ ամէն կապ խզած զանգուածներուն հետ։

Այս անգամուան մաքրագործումը չպիտի նմանի անոր որ կը կատարուի տարիներէ ի վեր, այլ պիտի ընդգրկէ խորհրդային կեանքի բոլոր ճիւղերը եւ մասնաւորապէս … գործակցական խանութներն ու պարենաւորման օրկանները։ Այս որոշումը տրուած է իբրեւ հետեւանք ճարտարագործական բանուորներու ճնշման, որ վերջերս մտահոգութիւն կը պատճառէ կեդրոնական իշխանութեանց։ Յաճախ հրապարակային ցոյցեր եւ խռովութիւններ կը պատահին մթերքներու անկանոն բաշխման հետեւանքով։

Խորհրդային մամուլը կ'ըսէ թէ տնտեսական եւ վարչական օրկաններու այս ընդհանուր բարենորոգումը անհրաժեշտ դարձած է իբրեւ հետեւանք դրամատիրական տարրերու մնացորդներուն եւ խափանարարներուն որոնք թէեւ … են, բայց չեն մեռած եւ յամառօրէն կը կռուին խորհրդային կազմակերպութեանց մէջ, … համար ընկերվարական յառաջխաղացումը։ Իզվեստիա եւ միւս թերթերը ապրիլ 4էն յա…

...ռուկ խմբագրականներ հրատարակեցին, ուր կը շեշտեն թէ դասակարգային պայքարի նոր ձեւը՝ կուսակցութեան եւ կառավարութեան մէջ խիստ սաստկացած է եւ հետեւաբար պետական մեքենան պէտք է վերանուաճուի եւ վերակազմուի իբրեւ սուր զէնք մը բանուորական դասուն ձեռքը։ Միեւնոյն ատեն կ'աւելցնեն թէ բազմաթիւ պաշտօնեաներ ապականուած են, հրամանները կը խեղաթիւրեն եւ կ'անտեսեն զանգուածներու շահերը, ասիական կոպտութեամբ կը վարուին բանուորներուն հետ, ուստի պէտք է աւելին եւ ուղղակի հաղորդակցութիւն հաստատուի բանուորներու եւ գիւղացիներու բոլոր խաւերուն միջեւ։

Իբրեւ առաջին քայլ վերակազմութեան, լուծուեցաւ Գիններու կոմիտէն, որ հաստատուած էր 1931 դեկտեմբերին եւ անոր տեղ հաստատուեցաւ ուրիշ կոմիտէ մը, ապրանքները մթերելու եւ առեւտուրը կանոնաւորելու պաշտօնով։ Այս կոմիտէն կապուած է Աշխատանքի եւ պաշտպանութեան խորհուրդին, եւ լայն իրաւասութիւններ ունի առեւտուրներու եւ անհրաժեշտ պիտոյքներու մատակարարութեան համար։ Կոմիտէն կը բաղկանայ 19 անդամներէ, որոնց մէջ են Մոլոտով, Միկոյեան եւն։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

Բնակչութեան աճումը

Անդրկովկասի Դաշնակցութեան տասնամեակի առթիւ, խորհրդահայ թերթերը լեցուած են տօնական թիւերով եւ, մանաւանդ, պլիտներով։

1922-1932 ընթացքին Անդրկովկասի բնակչութիւնն աճած է 35 առ հարիւր։ Այսպէս.—

	1922ին 5,011,000	բնակիչ
	1932ին 6,772,000	բնակիչ
Վրաստան	1922ին 2,408,200	
»	1932ին 3,023,900	
Աճումը կատարուած է 29 առ հարիւր։		
Ազրբէյջան	1922ին 1,811,900	
»	1932ին 2,667,400	
Աճումը կատարուած է 46 առ հարիւր։		
Հայաստան	1922ին 781,000	
»	1932ին 1.080,700	
Աճումը կատարուած է 38 առ հարիւր։		

Վերի թիւերէն կը պարզուի, որ հակառակ արտասահմանէն կատարուած ներգաղթի, 80 հազար թուրք-թաթար բնակչութեան վերադարձին եւ հայ ժողովրդի ծնունդի արտասովոր համեմատութեան, Հայաստանի բնակչութիւնը աճած է միայն հարիւրին 38։ Կը նշանակէ, որ արտագաղթը Հայաստանէն կը շարունակուի եւ ատկէ կ'օգտուի գերազանցապէս Բագուն, որու բնակչութիւնը հասած է 550 հազարի։

Ինչ կը վերաբերի Վրաստանին, անոր աճման փոքր համեմատութիւնը (հարիւրին 29) թող ոչ ոքի զարմանք չպատճառէ, որովհետեւ Վրաստանը վերջին տասնամեակի ընթացքին սանձարձակ կը հալածէ իր երկրի փոքրամասնութիւնները, մասնաւորապէս Հայերը, որոնք իրենց լաւնը կ'առնեն Բագու կամ Ռուսաստանի խորերը։

Առբէյճանի աճման խոշոր համեմատութիւնը արդիւնք է մասնաւորապէս Բագուի տնտեսական կացութեան որ իրեն կը քաշէ Անդրկովկասի ազգաց շրջաններու գիւղացին։

Օդանաւային հաղորդակցութիւն

Անդրկովկասեան դաշնակցութեան տասնամեակի առթիւ, նորէն մէջտեղ է հանուած օդանաւային հաղորդակցութեան ընդարձակման ծրագիրը։

Գիծը պիտի անցնի Թիֆլիս-Վաղարշապատ ? Վարանցովկա - Ստեփանաւան - Լենինական-Անի-Սարդարաբադ-Երեւան։

Բացի Երեւանէ եւ Լենինականէ, մնացած վայրերու մէջ պիտի կառուցուին յատուկ հրապարակներ, օդանաւերու վայրէջքը դիւրացնելու համար։ Իսկ Երեւանի եւ Լենինականի օդանաւային կայաններու հիմնադրութիւնը կատարուած է մարտ 12ին։

Ըստ կնքուած պայմանագրի, օդանաւային կայաններու շինարարութիւնը կը կատարէ Հայպետշինը։ Շինանիւթերն ստացուած են մարտ 8ին եւ փոխադրուած Նորագաւիթ՝ Երեւանի կայանի կառուցման վայրը, ուր կը պատրաստուին բանուորական կայարաններ ու ապրանքներու համար՝ պահեստներ։

Հայպետշինը յանձն առած է մինչեւ մայիս 1 վերջացնել կայանի եւ քաղաքացիական շէնքերու կառուցումը։ Քաղաքային խորհուրդը պիտի հոգայ ջուրը եւ լոյսը, խճուղային վարչութիւնը՝ խճուղին եւ այլն։

Կ'ենթադրուի, որ մայիս 1ին հնարաւոր պիտի ըլլայ օդանաւային կայաններու բացումը կատարելը, որմէ վերջ կանոնաւոր երթեւեկ պիտի հաստատուի Երեւանի, Լենինականի եւ Թիֆլիսի միջեւ։

Թաքար փռոֆեսորումի

Տասնամեակի առթիւ Ատրբէյջանի բժշկական կաճառը փրոֆեսորի աստիճան (աչքի հիւանդութիւններու ամպիոնի համար) տուաւ թաթարուհի Վելիխան Ռահիմովային, որ երկրի լաւագոյն գիտական աշխատողներէն է։

1908ին վերջացուցած է Խարկովի բժշկական կաճառը եւ 1911էն ի վեր անընդհատ աշխատած է բժշկական ասպարէզին մէջ։ 1919ին քննութիւն տալով կրցաւ ստանալ տոքթորի աստիճան։ Վելիխան Ռահիմովան իր գիտական գործունէութեան ընթացքին գրած է 9 գիտական գիրքեր։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր նմտացոյցը

ԲՈԼՈՐ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ ՆՈՒԱԶԱԾ

«Միլլիյէթ» թերթի տեղեկութիւնները կը հաղորդէ 1932ի ելմտացոյցի մասին, որ 26 միլիոնի բաց մը կը ցուցնէ.—

Տագնապը աստիճանաբար սաստկացած է ամէն դասակարգի հարկատուները եւ պակսեցուցած է պետական հասոյթները։ Ի մէջ այլոց, հողային տուրքերը որ 1931ի պիւտճէին մէջ իբր 5 միլիոն 400 հազար ոսկի նախատեսուած էին, չպիտի կրնան հասնիլ այս գումարին։ Արդէն հողային տուրքի նոր օրէնքը կը հրամայէ կարգ մը զեղչեր կատարել։ Այս նկատումով նոր տարուան պիւտճէին մէջ այս տուրքերու հասոյթը աւելի պակաս նախատեսուած է։

Միայն թէ այն պահուն երբ միջոցներ կը խորհուին թուրք երկրագործին վճարման կարողութիւնը աւելցնելու, կասկած չկայ թէ հողային տուրքն ալ բաժին պիտի ունենայ ձեռք առնուելիք այս միջոցներուն մէջ։

Շէնքերու նոր օրէնքով, 1931ի պիւտճէին մէջ իբր այս տուրքին հասոյթ արձանագրուած 5 միլիոն 322,300 ոսկին, ամէն պարագային մէջ մինչեւ յունիս ձեռք բերուած պիտի ըլլայ։ Մեծապէս հաւանական է որ այսօր որոշ դասակարգի մը յատկացուած տագնապի տուրքին ընդհանրացումով, նոր պիւտճէին հետ մէկտեղ շէնքերու տուրքին վրայ 100ին 10ի չափ յաւելում կատարուի։

Գալով անասուններու տուրքին, ամէն պարագայի մէջ ներկայ ելմտական տարուան համար 13 միլիոն ոսկի պիտի ապահովէ պետական գանձին, նկատելով որ մեր հունձքերուն հետ բաղդատելով, կենդանիներու արտածումը եւ արժէքը աւելի բախտաւոր եղած է։ Արդէն այս տուրքին իրականացման եւ գանձման համար ամէնէն հաստատուն միջոցները ձեռք առնուած են։ Շահատուրքը չպիտի կրնայ պիւտճէին մէջ նախատեսուած 15ուկէս միլիոն ոսկին գոյացնել։

Կ'ենթադրուի որ հանքերու, ժառանգութեան եւ փոխանցման տուրքերը մէկ միլիոն ոսկի հասոյթ մը ապահովեն։ Մաքսատուրքերը՝ որ պիւտճէի հասոյթներու գլխաւոր մէկէն կարեւոր մասը կը կազմեն, ո՛չ 931ի եւ ո՛չ ալ 932ի մէջ իրենց հին չափին չպիտի կրնան հասնիլ։ Բաժնեցոյցի դրութիւնը՝ որու շարունակութիւնը օգտակար կը նկատուի, մէկ երկրորդի համեմատութեամբ պակսեցուցած է մաքսային հասոյթները, որոնք 1932ի պիւտճէին մէջ 38 միլիոնի չափ միայն պիտի բռնեն։

Գործառնութեան տուրքն ալ՝ փոխանակ 13 միլիոնի, 8-9 միլիոն ոսկի միայն պիտի կրնայ ապահովել։ Ջրօսանքի, ներքին սպառման, ելեկտրականութեան ու օդային կազի սպառման, ծովային ու ցամաքային որսերու, նաւային եւն. տուրքերը պիտի կրնան իրականացնել 931ի պիւտճէի նախատեսութիւնները եւ նոյնչափ ալ պիտի կրնան ապահովել 1932ի մէջ։ Սակայն փոխադրութեանց, եւ դրոշմի տուրքերը, կալուածական, արձանագրութեանց, դատական, անցագրի, նօտարներու եւն. ծախքերը տնտեսական տագնապին հետ կապ ունենալով, անոր ազդեցութեամբ կը նուազին։

Օրինակի համար՝ փոխադրութեանց տուրքը որ տարեկան մէկ միլիոն ոսկի կ'ապահովէր պետական գանձին, թերեւս մինչեւ 600 հազար ոսկիի իջնէ, այնինչ 400 հազար ոսկի պակաս։ Զիջուած տուրքերու միացորդներէն եղած գանձումները պիտի կրնան 1932 տարուան համար ալ կէս միլիոն ոսկիի գումար մը ապահովել։ Գալով մեր հասոյթի պիւտճէին չորրորդ մասը կազմող մենաշնորհներու զուտ հասոյթներուն, անոնց անկումին գլխաւոր պատճառն այն է որ հայրենակիցներու գնման կարողութիւնը նուազած է եւ չենք կրնար պէտք եղածին չափ ծխախոտ եւ ոգելից ըմպելի արտածել։ Ժողովուրդին գնման կարողութեան պակսելուն հետեւանքով, ինչպէս ծխախոտի եւ սիկարէթի, նոյնպէս ոգելից ըմպելիներու գործածութեան մէջ, աւելի վար աստիճան ունեցող ապրանքներու նախապատուութիւն կը տրուի։

Մեծապէս հաւանական է որ զինուորական փրկագինի (պէտէլ) հասոյթները յաւելում ցոյց տան 1932ի ընթացքին։ Մէկ կողմէ՝ զինուորական գործնական ծառայութեան պայմանաժամը 18 ամսուան գեղչուելով հանդերձ, փրկագինի քանակութեան աւելցուիլը եւ փրկագին վճարողներու մարզանքի շրջանին 6 ամսուան բարձրացուիլը, եւ միւս կողմէ ալ փրկագին տուողներուն՝ իրենց անունդի եւ զգեստի ծախքերը իրենք ընելու պարտադրութիւնը, տարուէ տարի պակսեցուցած էր անոնց թիւը։ Այս տարի փրկագինը 250 ոսկիի գեղչելու որոշումը, ամէն պարագայի մէջ պիտի աւելցնէ այս կարգի հասոյթները։ Մինչ 1926ին 3,463,100 ոսկի հասոյթ գոյացած էր փրկագինէ, 1929ին այդ հասոյթը եղած էր 1·149,108 ոսկի, 1931ի համար ալ մէկ միլիոն ոսկի հասոյթ նախատեսուած էր։

Տագնապի տուրքը իր այսօրուան վիճակին մէջ 9 միլիոն ոսկի պիտի կրնայ ապահովել։ իսկ եթէ բացառութիւնները բոլորովին վերցուին կամ սահմանափակուին՝ 10 միլիոն։ Հանգստեան թոշակի համար ամսականներէն կտրուելիք բաժինն ալ 3 միլիոն ոսկի պիտի բռնէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կաւանը Պելֆոռի մէջ

ՊԵԼՖՈՌ, 4 ապրիլ.— Անցեալ թղթակցութեանս մէջ գրած էի թէ Als-Thom մասնաւորապէս մը գործաւորներ արձակած է որոնց երկուքը Հայ։ Այս շարաթ եւս շատ մը գործաւորներ դուրս թափեց որոնց մէջ երեք ալ Հայ բազմանդամ ընտանիքի տէր գործաւորներ։ Սոնք (Քաղերն տ'Օֆծոն) կը բնակին եւ մինչեւ այսօր նպաստ չեն ստանար։ Միայն կ. Հ. Միութեան դիմումին Als-Thomի տնօրէնութիւնը տեղեկացուցած է թէ ապրիլ 10էն անպատճառ նպաստ պիտի արուի Օֆծոնի գործաւորներուն որոնց թիւն է 14 երեկմարդ եւ չորս կին։ Միայն մէկը կ'օգտուի նպաստէ Պելֆոռ բնակելուն համար։

Առ այժմ թշուառ ընտանիք չունինք։

× Գովելի է կ. Հ. Միութեան ձիգը Ապրիլ 11-24ի ազգանպաստի պատրաստութեան համար։ Երէկուան խորհրդակցական ժողովին մէջ փափաք յայտնուեցաւ որ ֆրանսերէն բանախօսութիւն սարքուի, տեղացիներուն ծանօթացնելով հայ ժողովուրդը եւ անոր կատարած դերը ընդհ. պատերազմի ընթացքին։

Այս առթիւ կարենք դիմում պիտի կատարենք Փարիզ, յայտնի բանախօս մը բերելու համար։ Այս գործը թէեւ քիչ մը զոհողութիւն կը պահանջէ, բայց մեծ օգուտ պիտի բերէ գաղութիս, որովհետեւ հոս չեն ճանչնար Հայերը եւ մեզ Թուրք կ'անուանեն...

× Ցաւ մը եւս — Լուսաւորչութեան եւ կաթոլիկութեան խնդիրը։ Հայ կաթոլիկ վարդապետ մը ծխերը պտտորած ըլլալով, Պելֆոռի կարտինալը խստօրէն արգիլած է տեղին եկեղեցիներուն Հայերուն որեւէ պաշտամունք ընել։ Ոչ մկրտութիւն, ոչ պսակ եւ ոչ ալ թաղում՝ անոնց որ պաշտօնապէս չեն ընդունիր կաթոլիկութիւնը։ Աւելի առաջ երթալով հայախօս քահանայ մըն ալ բերած են որ կիրակի ժողովուրդը հաւաքելով կ. Հ. Միութեան սրահը, կաթոլիկութիւն կը քարոզէ եւ կը յայտարարէ «ժամ առաջ դարձի գալ ու ընդունիլ Ս. Պապի օրհնութիւնը»։

Այս մասին լուր տուած է Փարիզի Առաջնորդարանին։ Պիտի խնդրէինք որ «Յառաջ» ալ դիմում կատարէ այս կարեւոր խնդրին համար։

Ե. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

Նոյն անտէր առնէն տեղ

«Հայրենիք» խմբագրականով մը կ'ողբայ Թրքական երգերու «շարգի»ներու եւ Թրքախօսութեան ախտին ծաւալումը՝ Ամերիկահայ գաղութին մէջ (24 մարտ)։

— «Քանի մը օր առաջ մը, ընկեր որ երկար տարիներէ ի վեր կը զբաղի կրամաֆոնի բէքըրտներու գործով, մասնաւոր խօսակցութեան մը ատեն «Հ.»ի խմբագրատան մէջ ապշեցուցիչ թիւեր ու տեղեկութիւններ հաղորդեց Թուրքերէն երգերու բէքըրտներու տարածման մասին Ամերիկահայ գաղութին մէջ։

Մեր ընկերը բառ ի բառի այսպէս, որ եթէ Հայերուն կը ծախէ 100 բէքըրտ, սովորաբար ատոնցմէ 90-95ը Թուրքերէն են եւ միայն 5-10ը՝ հայերէն։ Անգամ ճաշճուռատան երգերուն բէքըրտները չեն գտներ այն ջերմ ընդունելութիւնը, որուն կ'արժանանան Թուրքերէն բէքըրտները։ Պահանջը հայերէն բէքըրտներու այնքան պակսեր է վերջերս, որ բէքըրտները չեն ամերիկեան ընկերութիւն մը տարիէ մը ի վեր այլեւս հայերէն բէքըրտներ չի հաներ։

Ուրիշներ կը վկայեն, որ մասնաւոր տուներու մէջ եղած խնջոյքներու եւ քէյֆերու ատեն մեր Ամերիկահայ հայրենակիցները շատ աւելի կը սիրեն երգել ու լսել Թուրքերէն երգեր, քան հայերէն։ Մանաւանդ երբ քիչ մը կը խմեն, Թուրքերէնը արդէն տիրապետող կը դառնայ։

Եթէ այս թիւերն ու տեղեկութիւնները նոյնիսկ խիստ միակողմանի եւ չափազանցուած են, այսուհանդերձ անոնք կը պարզեն աղաղակող եւ վիրավորեցուցիչ իրականութիւն մը, որուն առջեւ չենք կրնար լուռ մնալ եւ որուն դէմ չենք կրնար չըմբոստանալ ամենավճռական կերպով։

Ճիշդ է, որ Թուրքերէն երգերու եղանակները շատ ալ տարբեր չեն հայերէն կարգ մը երգերու եղանակներէն, հետեւաբար հարազատ կը հնչեն մեր հայրենակիցներու ականջին։ Ճիշդ է, որ Թուրքերուն երգերէն շատեր նոյնիսկ յօրինուած են Հայերու կողմէ եւ խորապէս կրնան յուզել մեր հայրենակիցները։ Ճիշդ է, որ Մերձաւոր Արեւելքի գրեթէ բոլոր ազգերու եղանակները կամ մեղեդիները աւելի կամ պակաս չափով մօտ են իրարու եւ մեծ մասամբ միջազգային բնոյթ ունին՝ հաւասարապէս հարազատ ըլլալով Հայուն ալ, Վրացիին ալ, Թուրքին ալ, Քիւրտին ալ, Պարսիկին ալ, Հրեային ալ, Արաբին ալ։

Սակայն, միթէ՞ ատիկա բաւական պատճառ մըն է, որ այդ ազգերու լեզուներն ալ հաճելի եւ սիրելի ըլլան։ Միթէ՞ ատիկա բաւարար պատճառ մըն է, որ արեւելեան եղանակի մը կամ մեղեդիի մը բառերն ալ անպայման Թուրքերէն ըլլան»։

Հայ ճամբայ մը

Հալէպի «Էլ Թէգատտում» թերթը կը գրէ.—

Չորս ամիս առաջ, Հալէպի մէջ, Ընդհ. Ապահովութիւնը ձերբակալած էր հայ երիտասարդ մը Անդրանիկ Քէօրթէնեան անունով, որուն դատը տեսնուեցաւ։

Ան աստր վրայ յանձնուեցաւ դատարան։ Դատավարութեան միջոցին հարցուցին անոր.

— Ո՞ր ազգէ ես դուն.
— Ես ազգ չունիմ.
— Կրօնքդ ի՞նչ է.
— Իմ կրօնքս բոլշեւիկութիւն է։
— Ճի՞շդ է որ դուն փողոցի մէջ հովանաւորութեան եւ ապահովութեան դէմ խօսքեր արտասանեցիր։

Ասկէ վերջ համախմբարը սկսաւ գովել բոլշեւիկութիւնը։ Դատաւորները տեսնելով որ այլեւս վկաներու քննութեան հարկ չկայ, հարցուցին անոր.

— Կ'ուզե՞ս պաշտպանել ինքզինքդ։

Ան անմիջապէս հանեց հայերէն լեզուով գրուած պաշտպանողական մը եւ սկսաւ կարդալ։

Թարգմանը կ'ամէնար կարգ մը նախադասութիւններ թարգմանելէ, սակայն դատաւորը կը հրամայէր որ թարգմանէ։ Այդ անամօթ նախադասութիւններուն ամենաթեթեւներէն մէկ քանին յիշենք.

«Ձեր անվարչագիտութիւնը եւ մեր իրաւունքները չպաշտպանող կառավարութիւն մը ստեղծելով, կը ստիպէք մեզ բոլշեւիկութիւն, ժողովուրդներու եւ կրօնքներու միջեւ պատուանդաններ կը յառաջացնէք ձեր քաղաքական շահերու ապահովութեան համար, էջերն անգամ չեն հանդուրժեր ձեր այս ընթացքին»։

Դատարանը հինգ ամսուան բանտարկութեան դատապարտեց այս Հայը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

Տէ-Սին, 3 Ապրիլ.— Փարիզի Դարբնոց Թերթին մէջ (27 Մարտ) տեղիս «Հօկի մասնաճիւղի կազմակերպած ընկերահամակրական խնջոյքի» մասին գրուած Թղթակցութեան կարգին, զարմանքով կարդացի իմ անունը, իբրեւ «ընկեր» բանախօս։

Պարտք կը զգամ յայտարարել, որ յիշեալ Գարայեանը ես չեմ, այլ ուրիշ Գարայեան մը։ Անոր առաջին անունը դիտմամբ չեն գրած եւ յիշած են միայն ազգանունը, շփոթելու համար հասարակութեան մտքերը եւ զիս ներկայացնելու իբրեւ Հօկի կամ հիմնանուար, որոնց հետ ոչ միայն որեւէ առնչութիւն չունիմ, այլ եւ երկուքն ալ կը համարեմ թշնամի հայկական ազատագրութեան։

Յակոբ Գարայեան

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

Բ. ՄԱՍ

XIII

Խուքսէք-Գալտըրըմ, ծաղկոտ երեսով ծոյնէ մը, որ պանդոկի մը առջեւ կը մնար միշտ, գրքեր կը գնէր ...հին, գործածուած ու աժան։ Կարպասէ վէպերը բոլորն ալ սիրային կամ ...-բաց բաներ էին։ Չափազանց տկար էր ուսումնութեան մէջ ու բոլորովին կորսնցեր էր, հետզհետէ, իր յիշողութիւնը։ Անունը կիրակոս էր։ Երեք տարի է կը յաճախէր կեդրոնական. երկրորդ տարին վերաքննութիւն էր ունեցած։ Իսկ ...դ տարին հիւանդացած եւ ուշ եկած էր վարժարան։ Տղաքը, չարամտօրէն, կը ...փոխէին անունը եւ «Քթիփիոս» կ'ոռ...կէին զինքը։

Սուրէնին ետեւ, անկիւնը կը նստէր Այվազեանը՝ տաքարիւն, ծանրաշարժ, ...ածիտ ու սեւ-պճլտուն աչքերով։ Սամաթիացի էր. հայրը Պահճէ Գափու, չորս խանի մէջ յաջորդաբար խոհարարութիւն ըրած էր-յետոյ՝ վեր՝ գոց-շուկայ նլած։ Անուանի էին իր խաւիծը եւ հերիսան։ Աղուոր ալ «միտիայի տոլմա» կը գնէ, կ'ըսէին։ Զարեհ — այդ էր Այվազեանին անունը — արձակուրդներուն հօրը խանութը կը մնար ու խանութէ խանութ կերակուր կը տանէր։ Այդ պատճառաւ ալ, շատ ընտելացած էր «ոսկերիչներու լեզու»ին։ Այվազեան օրն ի բուն կը կատակէր տղոցը հետ, բայց մանաւանդ կիրակոսին հետ։ Թուղթի կտորը կը պլորէր, կը ծամէր ու կը թրջէր լաւ մը, կը տեղաւորէր ցուցամատին վրայ ու, բթամատովը՝ լուփ՝ կիրակոսին դէմքին... կիրակոս այնքան վարժուած էր ատոր, ու յուսահատած՝ դժգոհելէ, որ, ճանճ վռնտելու նման ձեռքը կը քսէր դէմքին, ու կը բաւարարուէր յօնքերը բարձրացնելով։ Եւ որովհետեւ կակազ էր քիչ մը, առտուն, երբ ուսուցիչը ներկայութիւն կը նայէր եւ իր անունը կ'արտասանէր, Այվազեան, կարծես տղուն ծննդավայրը հարցուած ըլլար.

— Խու... խու... նուսցի՛, կը գոչէր կոշտ մը խուլս թքնելէն թաշկինակին մէջ։

Սուրէնենց առջեւ կը նստէր կիրասոնցի Արշակ Պալեան անուն սեւուլիկ, պճլիկ ու պոլտիկ տղայ մը։ Իսկ անոր ճիշդ քովը՝ Սամսոնէն գունտ ու կլոր մանչ մը, որոնց գրասեղանը «Լազիստան» որակած էր Այվազեան։ Երբ ուսուցիչներէն մին քիչ մը ուշանար, Այվազեան կը կանգնէր իր նստարանին վրայ, թաշկինակը կը փաթթէր գլխուն, տեսարակը՝ հորիզոնական ձեւով՝ կը բռնէր ափին վրայ, ու, կեղծելէն Թրքախօս Լազերը, կը պոռար.

— Խամսի՛ պալըղի, խամսի՛, ո՛ւց քուրուշա...

Եւ կամ՝

— Քարսիա՛, քարսիա՛, օ՛ն փարայա, — կատղեցնելով կիրասոնցին ու Սամսոնցին, որոնցմէ մին երբ ոտքի ելլէր, Այվազեան, ձեռքը օդին մէջ շարժելէն.

— Լազիստանը ըմբոստացաւ, տղա՛ք — կը պոռար — դրօ՛շ մը խամսին ալ խորհրդանշան ըրեր են... ճնշե՛նք, ճնշենք...

«Մօրը մանածը ծախած» այս տղուն կատակները վերջ չունէին։ Դիմախաղերու ճարպիկ վարպետ մըն էր ու գիտէր ծայրայեղ լրջութիւն մը կեղծել, ծայրայեղ խեղկատակութենէ մը անմիջապէս վերջ։ Գոց գիտէր բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ ու սիրահար էր Դուրեանին։ Յաճախ տղոց պնդումներուն վրայ կը կանգնէր ուսուցչին ամպիոնին վրայ ու կ'արտասանէր «Տրտունջք»ը։ Թէեւ, «... Այժմէն թող որ շանթ մ'ըլլամ»ին շանթեր կը աչքերէն եւ «... կողդ խրիմ»ին նետուած կ'ըլլար Խնուսցիին վրայ, խեղճ տղուն լեղին պատռելէն։ Չափազանց հոգ կը տանէր մազերուն։ Ո՞վ չէր ըներ, արդէն։

Սուրէն եւս սկսեր էր «Թող տալ» ու խնամով կը սանտրէր՝ օրը քանի մը անգամ։ Յաճախ կ'անդրադառնար, մտովին, իր համակրանքին դէպի Այվազեանը ու չէր կրնար բացատրել։ Այսուհանդերձ, այնքան հաղորդական էր ան։ Բոլորը կը սիրէին զինքը։ Դասարանին դժգոհութիւնն ու հաճոյքն էր, միանգամայն։ Բնաւ չէր սորվեր դասերը։ Նուզար միշտ ուշ։ կը բնակէր Ղալաթիոյ «Ս. Երրորդութիւն» եկեղեցիին քովը. բայց, այնքան հեւիհեւ ներս կը մտնէր, որ կարծես Շիշլիէն քալելով էր իջած։ Իր ձեռքէն չէր ազատեր, նաեւ, Ղեւոնդ Պարոնվարդեանը։ Ղեւոնդը կապը կտրած տղայ մըն էր, նիհար, մամուկի պէս բան մը։ Միջահասակ, շա՛տ երկար մազերով։ Բացառիկ հոգածութեամբ կը հետեւէր հայերէնի դասին ու անվերջ բանաստեղծութիւն կը կարդար։ Ու կը գրէր, միանգամայն։ Գրպանը ունէր հաստ տետրակ մը, որուն մէջ հաւաքած էր բազմաթիւ «գեղեցիկ նախադասութիւններ»՝ վէպերու եւ այլ գրուածքներու մէջ հանդիպած։

Օր մը, շարադրութեան դասին, երբ ուսուցիչը հարցուց թէ՝ ո՛վ՝ ի՛նչ է գրած.

— Ղեւոնդը, Միսիւ՛, — մէջ ինկաւ Այվազեան՝ իր անկիւնէն, — աղուոր ոտանաւոր մը ունի։

— Ոտանաւո՞ր... երբէ՞ն ի վեր սկսար գրել, տղա՛ս։

— Ծնած օրէն ի վեր, Միսիւ՛, — Այվազեանին ձայնն էր կրկին։

— Սո՛ւտ է, Միսիւ՛, — վրայ բերաւ Ղեւոնդ։

— Ճի՛շդ է, — հաստատեց անդիէն Գատըգիւղցի Վահրամ Սաատուրեանը, որուն վրայ աղմուկը շատցաւ, եւ ուսուցիչը, ձեռքը զարնելով սեղանին, պոռաց.

— Չայները՛...

Դասի վերջաւորութեան, Այվազեան, դէմքը լրջացուցած, մօտեցաւ Ղեւոնդին ու ստիպեց որ կարդայ։ Իրեն ձայնակցեցան ուրիշներ։ Բարեմիտ ու ինքնաբաւ, Ղեւոնդ կարդաց հատ մը՝ հանդիսաւոր լրջութեամբ մը, բոլորին զսպուած լռութեանը մէջ.

Լուսաճաճանչ, գեղատեսիլ ու պայծառ,
Արեգակը անիա ելաւ լուսավառ,

— Այդտեղ՝ «Թռչունները կը դայլայլէին» մը ըսելու էիր «իշտէ»... չկա՞յ... «նաֆի՛լէ» է... — միջամտեց Այվազեան։

— Չայնդ կտրէ՛, Այվազ, դժգոհեցաւ Վահրամը։

(Շար.)

Կ. ՄԽՉԵԱՆ

ինքզինքը կը պաշտպանէ՝ իր դէմ եղած մեղադրանքները հերքելով։

Հինտէնպուրկեաններն սակայն, կարեւոր յաղթանակ մը եւս տարած են արդէն։ Կը յիշուի թէ մարտ 13ի քուէարկութեան, Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու կեդրոնը հեռացուցեր էր իր այն անդամները, որոնք քուէարկած էին ի նպաստ Հինտէնպուրկի։ Հինտէնպուրկ իբր պատուոյ նախագահ այս կազմակերպութեան, բուռն բողոք մը ուղղած էր կեդրոնին, պահանջելով որ անմիջապէս ետ առնէին տրուած վտարման որոշումները։ Սաղաւարտակիրներու կեդրոնը տեղի տուաւ, գոհացնելով մարաջախտին պահանջը։

— Քէօնիկսպէրկի ռատիօկայանին տնօրէնը որ հիթլերեան է, մերժեց անթելը տրամադրել Պրիւնինկի, տարածելու համար անոր ճառը։

Ֆրանսայի օրէնսդրական ընտրութիւնները

Վարչապետ Թարտիէօի ճառը

Մայիս 1ին՝ առաջին եւ 8ին երկրորդ քուէարկութեան համար, քուէարկուները հրաւիրող հրամանագիրը լոյս տեսաւ պաշտօնաթերթին մէջ եւ այդ կերպով, ուրեմն պաշտօնապէս բացուած կը նկատուի ընտրական պայքարի շրջանը։

Այս առթիւ, Պ. Թարտիէօ յատկապէս սարքուած խնջոյքի մը ընթացքին, խօսեցաւ մեծ ճառ մը, անդրադառնալով վերջին խորհրդարանական շրջանի գործունէութեան,

Պ. Թարտիէօ պարզեց արտաքին քաղաքականութեան մէջ Ֆրանսայի կատարած դերը եւ դժուարութիւնները որոնց հանդիպած է կառավարութիւնը, յիշեց Ընկեր ծրագիրը, անոր հանդէպ Գերմանիոյ դիրքը եւ այդ առթիւ կատարուած բանակցութիւնները։ Գալով ընկերային ու տնտեսական քաղաքականութեան, Պ. Թարտիէօ յիշեց ինչ որ կատարուած է։ Նախկին մարտիկները ստացած են մօտ երկուեւկէս միլիառ ֆրանքի յաւելուածական վարկեր։ Բարելաւուած էպաշտօնեաներու նիւթական կացութիւնը, ուժ տրուած է աժան բնակարաններու շինութեան, հաստատուած է ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը։ Գալով անգործութեան, «անհրաժեշտը կատարուած է»։

Պ. Թարտիէօ հերքեց իր դէմ եղած մեղադրանքը թէ՝ երբ երկիրը կ'ընթանար դէպի տագնապ, ինքը կը ճառէր երկրին բարգաւաճ վիճակէն։ Իրականութիւնն այն է որ Ֆրանսայի վարչապետը երբեք չէ անտեսած տնտեսական տագնապը որ կը սպառնար Ֆրանսայի։ Փաստը այն է որ հազիւ իշխանութեան գլուխ եկած, խորհրդարանին կը ներկայացնէր իր հանրօգուտ աշխատանքներու ծրագիրը, որ պիտի կրնար 500 հազար հոգիի գործ հայթայթել։

Բայց ինչո՞ւ այս ծրագիրը չյանգեցաւ։ Որովհետեւ, գործին մէջ քաղաքականութիւն մտաւ։

Պ. Թարտիէօ վերջացուց իր ճառը՝ խօսելով ելմտական քաղաքականութեան վրայ, եւ արդարացնելով ձեռնարկները որոնք կատարուած են այդ ճամբուն վրայ։

Սերպեւպուլկար յարաբերութիւնները

Սօֆիայի սերպ զինուորական կցորդին եւ հիւպատոսին դէմ ուղղուած մեղադրանքները կը շարունակեն գրգռութիւններ յարուցանել, հակառակ Սերպիոյ պաշտօնական հերքումներուն։

Եւ հակառակ պուլկար իշխանութեանց արգելքին, քանի մը հարիւր պուլկար ուսանողներ եւ դպրոցական աշակերտներ մակեդոնական երիտասարդութեան հրաւէրով, հաւաքուեցան ցոյց կատարելու համար՝ ընդդէմ Սերպիոյ։ Կրակոտ ճառեր արտասանուեցան։ Ցուցարարները հրապարակաւ այրեցին «Փլատնէ» թերթը՝ զոր կարգ մը շրջանակներ կը նկատեն սերպ քաղաքականութեան մէկ գործիքը։ Ցետոյ փորձեցին երթալ այդ թերթին խմբագրատունը, սակայն ոստիկանութիւնն ընդդիմացաւ եւ ցրուեց զանոնք։

Թուրք դեսպանութիւնները

Զրոյց կը շրջէր թէ Հռոմի Թուրք դեսպանը ետ կանչուած է։ Կը ճշտուի թէ դեսպանը ինքն է որ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցած է իր հրաժարականը։

Թուրք հեռագրական «Անատոլու» գործակալութիւնը կը հերքէ այն զրոյցները թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է ջնջել կարգ մը դեսպանութիւններ՝ ելմտական դժուարութեանց պատճառով։

Սուրիա-Իրաք սահմանագծումը

Սպասելով մէկտեղ որ Ազգերու դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած նոր նախագահը — գնդապետ Ռէնիէյի յաջորդը հասնի, սահմանագծման յանձնախումբը արդէն նախնական աշխատանքներու սկսաւ Իրաք-Սուրիա սահմանագլուխին վրայ ճէպէլ-Թէօֆի կողմէն։

Անգլեւիրլանտական յարաբերութիւնները

Իրլանտայէն «Թայմզ»ի ղրկուած թղթակցութիւն մը կը յայտնէ թէ Տէ Վալերայի ամէնէն ջերմ կուսակիցները որոշած են հաւատարմութեան երդումը վերցնել անմիջապէս եւ ընտրութիւնները կատարել աշնան. որովհետեւ կը յուսան թէ այս կերպով, հանրապետականները պիտի կրնան Իրլանտայի վարչապետին ապահովել բացարձակ մեծամասնութիւն մը, ինչ որ գիրենք անկախ պիտի դարձնէր աշխատաւորականներէն։

Ամէն ինչ սակայն կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն եւ քանի անոր մտադրութիւնները տակաւին յայտնի չեն, ամէն ենթադրութիւն աւելորդ է։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ներկայացուցչական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, 63 Րիւ Րէփիւպլիք։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կորիւն խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաղը Շաբաթ գիշեր, ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ սրահը, հովանաւորութեամբ ազգ. իշխանութեան եւ նախագահութեամբ Զ. Ռ. Մ. Կեդր. Վարչութեան։

Կը խօսին՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ (Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղին կողմէ), Պ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (Հ. Յ. Դ.), Պ. Պ. ՋԱՐՈՅԵԱՆ (Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան), Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Զ. Ռ. Մ. կեդր. վարչութիւն)։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Վ. Տէրվարդանեան, Մ. Մանուկեան, եւայլն։

Պ. Չէօրէքճեան (Ջութակ), մասնակցութեամբ Տիկ. Զ. Պօյաճեանի։

Հրաւիրուած են քաղաքական կուսակցութիւնները եւ կը հրաւիրուին քաղաքիս բոլոր Հայրենակցական միութիւնները։

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

ԼԻՈՆ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։

Մասնակցութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան, Ազգային Միութեան, Հայ Արիներու, Բարձր Հայքի, Մեծ Նոր գիւղի, Նալլու խանի, Մարաշի, Զարսանճագի Հայր. Միութիւններուն եւ Համախարբերդցիական Երիտասարդաց Միութեան։

Կը խօսի Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՉՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, արտասանութիւն եւ խմբերգ։

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

ՎԻԷՆ

24 Ապրիլ, Կիրակի։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Զ.Ռ. Միութեան, 24 Ապրիլ, Կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Salle Horticulturի մէջ, 84 Rue de Grenelle։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 131 Rue Cambronne։ Métro Vaugirard, Զեկոյց Պ. Լեւոն Մեսրոպի կողմէ, նիւթն է՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՈՐՄԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

եւ անոնց մէջ հայկական մշակոյթի բաժինը

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

Ե ր ե կ ո յ թ

Ա. Ե. ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ

Կը ներկայացուի ՎՃՈՒԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Երգեր եւ պարեր փոքրիկներու կողմէ — Մուտք՝ 2 ֆրանք

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Պօլսի եւ Շրջ. Երիտ. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահին մէջ Rue François Garcin.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Արարատ միութիւնը հիմնած ըլլալով իր Գրադարան-Ընթերցարանը, կոչ կ'ընէ բոլոր հայ հեղինակներու մէկ մէկ օրինակ նուիրել իրենց գործերէն եւ ընթերցասէրներու՝ իրենց տրամադրելի գրքերէն։ Հասցէ «Ararat», Union des Arméniens d'Arnouville les-Gonesses, 31-33 rue du Parc (S. et O).

ՖՐԱՆՍԱ բնակող Ռօպէրթ Քօլէճի նախկին հայ ուսանողները որոշած են ճաշասեղան մը սարքել ի պատիւ փրոֆ. Յակոբեանի, 8 Մայիս, կիրակի ցերեկ, Հաճեանի ճաշարանը։ Մասնակցիլ փափաքողները մանրամասնութեանց տեղեկանալու համար դիմեն ժպտունիին, 12 Pass. du Caire, Central 72-75.

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ իր պտոյտ-դասախօսութիւններէն առաջինը պիտի տայ այս կիրակի առաւօտ, Լուվրի Թանգարանին մէջ, առաջնորդութեամբ Նկարիչ Ռ. Շիշմանեանի որ պիտի բացատրէ բնանկարին պատմական շրջանները։ Անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, կը խնդրուին ամենաուշը մինչեւ ժամը 9.45 գտնուիլ համախմբման վայրը, Լուվրի Թանգարանին գլխաւոր մուտքին առջեւ, (Place du Carrousel)։ Մուտքը ազատ է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Ա. Արոյեան (Նիս) իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ԹՈՐՈՍ ՈՍԿԻԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ, իր ծնողքին եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝ ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ 20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝ ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան) 20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝ ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ 20 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝ ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ 30 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝ ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ 20 ֆր.

Մամուլի տակ է թիւ 6ը, ուր պիտի ամփոփուին Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատուած դուրս մնացած երկերը։

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Տեղի ունեցաւ այս, բոլորովին անգիտակից, եղանակով մը։ Ես չէի գործողը. բայց երբոր այնպէս մը դասաւորուեցան որ, առանց ոչ ոքի ուշադրութիւն դարձնելու, առանց գիտակցութիւն ունենալու իմ իսկ շարժումներուս, վազեցի դէպի ներքնադաւիթը, դուրս ելլելու համար։

Մարդը հանդերձարանն էր, ծառան բերած էր անոր վերարկուն։ Բայց բազուկները չէին հնազանդեր այլեւս իրեն. ուստի յոժարակամ սպասաւորը օգնեց անոր, ինչպէս հաշմանդամի մը, դժուարութիւնով թեւերն անցընելու։ Տեսայ որ մեքենաբար մատները բաճկոնին գրպանը տարաւ, նուէր մը տալու համար, բայց մինչեւ խորը շօշափելէ յետոյ, պարապ դուրս ելան անոնք։ Այն ատեն կարծես յանկարծ յիշեց թէ ինչ պատահած էր քիչ առաջ, նեղուելով որեւէ բառ մը թոթովեց ծառային հասցէին եւ ճիշդ նախկին ձեւով, դէպի առաջ խոր ցնցում մը տուաւ ինքզինքին եւ գլորելով վար իջաւ Կազինոյին աստիճաններէն, ուրկէ ծառան պահ մը անոր նայեցաւ նախ արհամարհանքի ժպիտով մը ու ապա՝ հասկացողութեան։

Այս տեսարանը այնքան յուզիչ էր որ, ամօթ զգացի հոն դտնուելէս։ Անզգալաբար միւս կողմը դարձայ, որովհետեւ նեղուած էի ներկայ եղած ըլլալուս համար, ինչպէս թատրոնի մը բեմէն յուսահատութեան այն տրամին մէկու մը քով զոր չէի ճանչնար, բայց յանկարծ այն անըմբռնելի մղձաւանջը որ մէջս էր մղեց գիս անոր հետեւելու։ Շուտով բերել տուի իրեղէններս եւ առանց որոշ բանի մը վրայ մտածելու մթութեան մէջ նետուեցայ, այս մարդուն քայլերուն հետքին։

×

Տիկին Գ...պահ մը ընդմիջեց իր պատմութիւնը, որուն ամբողջ ընթացքին անշարժ նստած էր դէմս, աթոռին վրայ։ Ան գրեթէ մէկ շունչով խօսած էր իրեն յատուկ հանդարտութիւնով եւ յստակութիւնով, բան մը զոր պիտի կարողանար ընել միայն ան՝ որ պատրաստուած է առոր ու խնամքով դասաւորած դէպքերը։ Առաջին անգամն էր որ կանգ կ'առնէր, վարանեցաւ, յետոյ յանկարծ մէկ կողմ թողլով իր պատմութիւնը եւ ուղղակի ինծի դառնալով.

— Խոստացայ, թէ՛ ձեզի եւ թէ ինծի —սկսաւ ան քիչ մը մտահոգ,— բացարձակ անկեղծութիւնով մը պատմել ձեզի ինչ որ անցաւ։ Բայց իմ կարգիս, կը պահանջեմ որ կատարելապէս հաւատք ունենաք իմ անկեղծութեանս վրայ եւ իմ գործելու եղանակիս չվերագրէք թաքուն շարժառիթներ, որոնցմէ թերեւս այսօր ամչնայի։ Այդ պարագային բոլորովին սխալ ենթադրութիւն մը բրած պիտի ըլլայիք։ Պարտաւոր եմ ուրեմն շեշտել որ երբ շտապով փողոց նետուեցայ ինքն իր վրայ փլած այս խաղացողին հետեւելու համար, բնաւ սիրահարած չէի օրինակի համար այդ տղուն, բնա՛ւ չէի մտածեր ինչպէս կին մը կրնայ մտածել մարդու մը։ Եւ իրապէս, ես որ այն ատեն քառասունը անցած էի ամուսնոյս մահէն ետքը երբեք ակնարկ մը չեմ նետած մարդու մը վրայ։ Այդ բանը ինծի համար վերջնականապէս անցեալին մէջ կորսուած էր, մասնաւորաբար կ'ըսեմ ձեզի այս եւ պէտք է որ ըսեմ, որովհետեւ ուրիշ կերպով, ինչ որ տեղի ունեցաւ յետոյ, ձեզի հասկնալի պիտի չըլլար իր ամբողջ ահաւորութեանը մէջ։

Իրաւցնէ ինծի դժուար պիտի ըլլար ճշդութեամբ որակել այն զգացումը որ այդ պահուն անդիմադրելիօրէն քշեց գիս այդ դժբախտին ետեւէն։ Հետաքրքրութիւն կար, բայց մանաւանդ սարսափելի վախ մը, կամ աւելի ճիշդն ըսելու համար, վախը սարսափելի բանէ մը որուն ամպի մը պէս այդ երիտասարդին շուրջը սաւառնիլը զգացեր էի առաջին վայրկեանէն իսկ։ Բայց չենք կրնար ո՛չ վերլուծել եւ ոչ ալ մանրազնին կերպով քննել նման տպաւորութիւններ, մանաւանդ որ անոնք երեւան կուգան, մէկը միւսին մէջ խառնակուած, շատ մեծ ուժով,— արագութիւնով եւ յանկարծական յայտնութիւնով մը։ Հաւանական է որ ըրածս ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ այն բոլորովին բնազդական շարժումը զոր կ'ընենք բռնելու եւ փրկելու համար մանուկ մը որ կ'երթայ ինքնաշարժի մը անիւներուն տակ նետուելու։ Ապա թէ ոչ, ի՞նչպէս բացատրել որ մարդեր որոնք լողալ անգամ չեն գիտեր։ կամուրջի մը վրայէն կը նետուին ազատելու համար մէկը որ կը խեղդուի։ Պարզապէս մոգական զօրութիւն մըն է որ զանոնք կը քշէ ջուրը նետուելու, իրենց ձեռնարկին խելայեղ յանդգնութեան խորհելու ժամանակ ունենալէ առաջ։ Եւ ճիշդ այսպէս, առանց ոչ մէկ մտածումի, առանց խորհրդածութեան եւ բոլորովին անգիտակցաբար էր որ հետեւեցայ այն ատեն այդ դժբախտին, խաղասրահէն մինչեւ դուռը, դռնէն մինչեւ դարատափը որ Կազինոյին առջեւն է։

Եւ վստահ եմ որ ոչ դուք, ո՛չ ալ ուրիշ ոեւէ մէկը որ աչքեր ունի տեսնելու, պիտի կրնայիք փրկուիլ այդ մտահոգ հետաքրքրութենէն, վասնզի ոչ մէկ բան այնքան սրտաշարժ էր որքան երեւոյթը ատ առաւելի քսանըչորս տարեկան այս երիտասարդին որ ծերունիի մը պէս, տաժանագին կը քաշկռտուէր սանդուղէն դէպի դարատափը, երերագին մարդու մը պէս յօդակապերը թոյլ եւ փշրուած։ Մանր պարկի մը պէս ինկաւ նստարանի մը վրայ...

[...] դարձեալ այս շարժումը [...] ով մը ինծի զգացուց թէ այդ [...] իր վախճանին էր հասած։ Արդէն կրնայ ինչալ միայն մեռած [...] մը, կամ մէկը որուն մէջ ոչ [...] կենդանի ոյժեր գոյութիւն [...] Գլուխը, ետեւ ծռած, [...] յենարանին վրայէն վար [...] բազուկները, թոյլ եւ անձեւ [...] ուէին դէպի գետին, [...] լապտերներու կէս մթութեան [...] ամէն անցորդ զայն [...] դիակ մը պիտի կարծէր։

Եւ այսպէս (չեմ կրնար [...] բացատրել թէ ինչպէս այս [...] սիլքը իմ մէջս կազմուեցաւ, [...] յանկարծ յայտնուեցաւ ան հոն, [...] ռարկայօրէն արձանային, [...] եւ սահմռկեցուցիչ իրականութեամբ [...] մը), եւ այսպէս դիակի մը [...] թով է որ տեսայ զայն առջեւս [...] վայրկեանին։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 9 ԱՊՐԻԼ 1932
9 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1849 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ապրիլ 16ին խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի Պաղտատի մէջ, մասնակցութեամբ Իրաքի, Իրանի եւ Թուրքիոյ պատուիրակներուն։

Օրակարգը. — 1.— Սահմաններու ապահովութիւն, — 2.— Աշիրէթներու տեղափոխութիւն և 3.— Յանցաւորները փոխադարձաբար յանձնելու խնդիր։

Միեւնոյն ատեն, Թուրք թերթերը կը ծանուցանեն թէ Մարտ 24ին յաջողութեամբ վերջացած են Թուրքեւֆրանսական բանակցութիւնները, թէ 120 մաքսանենգներ սահմանագլուխէն պիտի պիտի հեռացուին, եւ յանցաւորները պիտի վերադարձուին փոխադարձաբար։

Ու վերջապէս, Անգլիոյ գաղթային նախարարն ալ պաշտօնապէս կը հաստատէ թէ Իրաքի կառավարութիւնը զինուորական գործողութեան ձեռնարկած է, հպատակեցնելու համար Պարզանի շէյխը։

Այս երեք լուրերը, որ սերտ կապ ունին իրարու հետ, կ'ապացուցանեն թէ կարեւոր դէպքեր տեղի կ'ունենան արեւելեան սահմաններուն վրայ։

Այլեւս տարակոյս չկայ որ, Իրաք, Իրան եւ Թուրքիա համախորհուրդ կը գործեն, միանգամ ընդ միշտ խափանելու համար քրտական ո՛ր եւ է շարժում։

Անշուշտ Մեծն Բրիտանիան ալ, իբրեւ հոգատար իշխանութիւն, եթէ ոչ ներշնչողը, գոնէ գործակիցն է այս քաղաքականութեան, իրեն յատուկ հաշիւներով։ Կը թուի թէ ան կ'ուզէ մաքրագործել Շէյխ Պարզանի շրջանը, հոգատարութեան վերացումէն առաջ, ինչպէս բրաւ շէյխ Մահմուտի պարագային։

Եթէ վերաքաղ մը կատարենք 1930ի աշունէն ի վեր պատահած դէպքերու մասին, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.—

1.— Խ. Միութիւնը եւ Պարսկաստան, իրենց շահերէն դրդուած, 1930ի ամառը օգնութեան հասան Թուրքիոյ, խորտակելու համար Արարատի քրտական շարժումը։

2.— Քաջալերուած՝ մանաւորապէս Մոսկուայի բարոյական եւ նիւթական աջակցութենէն, Թուրքիա մտաւ պարսկական հողը, եւ գրաւեց Փոքր Մասիսը։

3.— Երկար *բանակցութիւններէ յետոյ, Պարսկաստան յանձն առաւ Թուրքիոյ ձգել տնօր բռնագրաւուած հողամասը, փոխարէն առնելով դաշտային շրջան մը։ (Դաշնագիր 1932 յունուար 23ի)։

4.— Մեծն Բրիտանիա որոշ ատեն մը աչք փակելով շէյխ Մահմուտի շարժման (Սիւլէյմանիէ), ջախջախեց զայն, երբ Իրաք ստորագրեց Մուսուլի քարիւղի համաձայնութիւնը։

5.— Թուրքիա արեւելքէն իր կռնակն ապահովելով, ուշադրութիւնը կեդրոնացուց դէպի հարաւ, Սուրիա, եւ մաքսանենգութեան պատրուակով, սկսաւ պահանջներ դնել հոգատար իշխանութեան, Ֆրանսայի։

6.— Միեւնոյն ժամանակ, սահմաններու ապահովութեան համար համաձայնութիւններ կնքեց Իրաքի հետ, Էնկիւրի հրաւիրելով անոր Թագաւորն ու վարչապետը։ Եւ հիմա ձեռք ձեռքի տուած է անոր, ինչպէս Իրանի հետ, քանդելու համար քրտական երկրորդ կարեւոր միջնաբերդը, շէյխ Պարզանի շրջանը (հարաւ. արեւելեան սահմանագլուխ)։

7.— Այս բոլորին հանգոյցը պիտի կազմէ Ապրիլ 16ի խորհրդաժողովը՝ Պաղտատի մէջ։ Իսկ տարբեր օղակ մը՝ Թուրքեւֆրանսական յառաջիկայ խորհրդակցութիւնը՝ Անտանայի մէջ։

×

Այս բոլոր ձեռնարկներն ու խորհրդակցութիւնները կը ձգտին մէկ բանի, — վերցնել բոլոր միջանկեալ արգելքները, եւ անմիջական, ուղղակի սահմանակից դարձնելով Իրանը, Իրաքն ու Թուրքիան (յառաջիկային թերեւս Սուրիան), կազմել կուռ զանգուած մը։

Այս ծրագրին անմիջական արդիւնքը պիտի ըլլայ՝ ապահովել առաջին երեք երկիրներուն ներքին խաղաղութիւնը, եւ թոյլ չտալ ո՛ր և է շարժում, տեղւոյն վրայ, կամ մէկ երկիրէն միւսը։

Եթէ ուզէինք բարձր դիւանագիտութեան աչքով նայիլ, կրնայինք ըսել թէ՝ հեռաւոր նպատակ մըն ալ ծածկուած է այս ծրագրին տակ։

Այսինքն, քանի որ Մեծն Բրիտանիան ուղղակի կամ անուղղակի կը քաջալերէ այս քաղաքականութիւնը, ուրեմն կ'ուզէ ամուր պատուար մը կազմել այսօրուան կամ վաղուան Ռուսաստանի դէմ։

Արեւելեան սահմաններուն վրայ կատարուած այս դէպքերը ունի՞ն ո՛րեւէ կապ՝ մեր Դատին հետ։

Անշո՛ւշտ։ Եւ շատ խոր է կապը։

Աւելի հեռուն չերթալու համար, ըսենք որ այս բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, առաջին եւ անմիջական շահակիցն է Թուրքիան։

Այս ձեռնարկներուն շնորհիւ, Էնկիւրին կը շահի բարեկամներ եւ քաղաքական առաւելութիւններ, ամրապնդելու համար իր դիրքը «արեւելեան նահանգներ»ուն մէջ։

Ճիշդ է, հակառակ բոլոր փորձերուն, չի կրնար բնակչութիւն տեղաւորել այդ ամայի եւ աւերակ տարածութիւններուն վրայ։

Չի կրնար հանրօգուտ շինութիւններ ալ կատարել, քանի որ ոչ ժողովուրդ ունի, ոչ ալ նիւթական միջոցներ։ (1932ի ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար, մեծապէս կրճատուած է նաեւ հանրօգուտ շինութեանց նախահաշիւը)։

Բայց, կը շահի խաղաղութեան բարիքը։

Իսկ այդ արդէն թանկագին առաւելութիւն մըն է քէմալականութեան համար.

Խաղաղութիւնը, Թուրքիոյ համար, վերակենդանացման լաւագոյն պատեհութիւնն է։

Որքան ալ երկիրը գալարուի տնտեսական տագնապի ցնցումներէն, քէմալականութիւնը միշտ միջոցներ կը գտնէ կանգուն մնալու։ Կը բաւէ որ սահմանները լաւ պաշտպանուած ըլլան։

Միւս կողմէ, այս ձեռնարկներն ու կարգադրութիւնները կը նպաստեն Թուրքիոյ հեղինակութիւնը բարձրացնելու Արեւելքի մէջ։ Ինչ որ դարձեալ շահ մըն է։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

— «Ի՜նչ խանդավառ օրեր էին. կը ճառէինք, կը վիճէինք, կ'երգէինք. կը խմբուէինք սենեակէ սենեակ, հազիւ դուրս ելած գործարաններէն, յեղափոխական հնարքներ յղանալու համար»։

— «Մանաւորապէս 1898ին երբ ընկեր Ս. Սուրէնեան Լոնտոնէն եկած էր կամաւորներ արձանագրելու։ Աստուա՜ծ իմ, ի՜նչ ուրախութիւն կար ընկերներու մէջ։ Ամէնքս ալ արձանագրուեցանք եւ վա՜յ այն ընկերոջ որ կամաւոր երթալու անյարմար կը նկատուէր. ան՝ ամէնէն դժբախտը կը նկատէր ինքզինք»։

Այս տողերն ալ ես կը քաղեմ «Պայքար»ի մարտ 26ի թիւէն, որ ճշմարիտ հիմք մըն է յեղափոխական յիշատակներու եւ ասացուածքներու։

Այս բոլորին մէջ, մէկ բան լաւ չհասկցայ։

Այն ընկերը որ այս տողերը կը ստորագրէ Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթին «կուսակցական սիւնակ»ին տակ, միեւնոյն ատեն փառաբանելով «խմբեր»ն ու «կուսակցամոլները», «յեղափոխական ոգին», եւ «լման ազատութիւնը», հպարտութեամբ կը ճառէ 1895—96, 1898 թուականներէն։

Արդ, ռամկավար կուսակցութիւնը հիմնուեցաւ 1908ին, Սահմանադրութեան շրջանին, իսկ տարիներ յետոյ, միացաւ վերակազմեալ Հնչակեաններուն (ազատական), որոնք քիչ մը աւելի հին են։

Հարցնելը ամօթ չըլլայ. — բնախօսական եւ հոգեբանական ի՞նչ կապեր ռամկավարութիւնը կը կապէին 1895—96ի, 1898ի եւ մինչեւ 1908 եղած դէպքերուն հետ։

Ուրիշ խօսքով, քանի՞ տարեկան է ռամկավարութիւնը,— քանըչո՞րս, երեսունըչո՞րս թէ երեսունըվեց։

Աւելորդ չէ այս հարցումը, քանի որ «Պայքար»ի ՏԷ-տէն պարծանքով կը յիշէ թէ «խմբ»երու հաւաքէն ծնաւ վերջապէս նոր հայրենիքը։»

Վ. ԱՐԱՋ

Ընկերվարական ցոյց Հունգարիոյ մէջ

Ընկերվարականներու 80 հոգինոց պատգամաւորութիւն մը ներկայացաւ Հունգարիոյ վարչապետին, ներկայացնելու համար աշխատաւոր դասակարգին քաղաքական պահանջները եւ տնտեսական ծրագիրը։

Հունգարիոյ վարչապետը միայն 6 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ընդունեց եւ առանց թոյլ տալու որ անոնք ներկայացնեն իրենց պահանջները, յայտնեց թէ որեւէ պատգամաւորութիւն չպիտի ընդունի, քանի շարունակուի ընկերվարականներու կողմէ կազմակերպուած գրաշարներու գործադուլը։

Հունգարիոյ մայրաքաղաքը անսովոր կերպարանք մը ստացած է։ Գործաւորները ուզեր էին կէս ժամու չափ դադրեցնել աշխատանքը՝ այս կերպով իրենց համակրութիւնը յայտնելու համար ընկերվարական պատգամաւորներուն, որոնք կ'երթային կառավարութեան ներկայացնելու իրենց պահանջները։ Գործատէրերը ընդդիմացան. որով, կէս ժամուան տեղ, ամբողջ օր մը փակ մնացին գործարանները։

Հրեաները կը գաղթեն

Հրէական գաղութ մը պատրաստուած է հաստատուելու Պելճիքայի ծովեզրին վրայ։ Այս Հրեաները գաղթած են Գերմանիայէն, այն պատճառով որ, անընդհատ կը հալածուին եղեր տեղական իշխանութեանց կողմէ։

Գաղթականները Միտտէլքէրք քաղաքին մէկ թաղին մէջ գնած են հողեր, ուր պիտի հաստատեն իրենց բնակարանները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՐԱՔԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պարզանի շէյխին դէմ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, երեսփոխան մը հարցումներ ուղղեց Իրաքի մէջ կատարուած զինուորական գործողութեանց մասին։

Գաղթային նախարարը, իբրեւ պատասխան, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Անցեալ տարի ամրան միջցեղապետական ծանր արշաւներ տեղի ունեցան Իրաքեան Քիւրտիստանի մէկ հեռաւոր սահմանային շրջանին մէջ, ուր կառավարութեան վարչական իշխանութիւնը երբեք լիովին հաստատուած չէ։ Գլխաւոր յանցապարտն էր մի ոմն քիւրտ ցեղապետ, Պարզանի շէյխը Ահմէտը, որ նոր կրօն մը հիմնած էր եւ կը փորձէր պարտադրել հարեւան ցեղախումբերուն, աւարառութեամբ եւ սպանութեամբ (ծիծաղներ)։ Շէյխին աւարառութեանց վերջ տալու համար գործածուած խաղաղասիրական միջոցները ձախողած ըլլալով, Իրաքի կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ զինուորական գործողութեանց դիմել, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու եւ ըմբոստ ցեղախումբերը հպատակեցնելու համար։ Մինչ այս մինչ այն, ձմեռը վրայ հասաւ եւ խստաշունչ եղանակին եւ ըմբոստ շրջանի լեռնային հանգամանքին հետեւանքով, զինուորական գործողութիւնները անկարելի դարձան մինչեւ գարուն։

Մարտ 15ին, Իրաքի բանակէն զօրաւոր գունդ մը առաջ խաղաց դէպի ըմբոստ շրջանը. եւ այժմ զբաղած է քաղաքային վարչութիւն եւ ոստիկանական իշխանութիւն հաստատելու։ Բրիտանական եւ իրաքեան օդային ուժերը կը գործակցին։ Արդէն քանի մը ընդհարումներ պատահած են ըմբոստներուն հետ եւ բրիտանական օդային տորմիղը, հետազօտութիւններ կատարած ատեն կրակի տակ առնուած է։ Դժբախտաբար անգլիացի օդանաւորդ մը սպաննուած է ապրիլ 3ին եւ ուրիշ մը՝ վիրաւորուած։

— Նոր հեռագրի մը համաձայն, վիրաւոր Անգլիացին զօրավար մըն է, եւ Իրաքի բանակին ընդհ. քննիչը։ Ըմբոստները վիրաւորած են զայն հրացանի հարուածներով։ 61 տարեկան է։

Չորս պետութեանց խորհրդակցութիւնը

Դէպի ձախողութիւն

Չորս պետութեանց ներկայացուցիչները այսօր ալ պիտի գումարեն լիակատար նիստ մը. սակայն արդէն կարելի է ձախողած նկատել խորհրդաժողովը եւ անոր հետ անշուշտ, դանուբեան երկիրներու տնտեսական գործակցութեան ծրագիրը։

Ֆրանսա եւ Անգլիա, կը պաշտպանեն դանուբեան երկիրներու օժանդակութեան ծրագիրը, որ պիտի փրկէ կարգ մը պետութիւններ ելմտական ու տնտեսական անտանելի տագնապէ կամ նոյնիսկ սնանկութենէ։

Գերմանիա՝ որուն շուքին տակ կը գործէ այս անգամ Իտալիա, առանց որ եւ է զիջումի իր տեսակէտները առաջ կը քշէ։

Խորհրդաժողովը նշանակած էր յանձնախումբ մը, որ դանուբեան ծրագրին դէմ, գերմանական առարկութիւնները պիտի քննէր։ Գերմանիոյ պատուիրակը ներկայացուց միայն վիճակագրական տուեալներ, որոնց վրայ հիմնուելով ընդլայնեց իր առարկութիւնները.

— Գերմանիոյ համար, ըսաւ անկարելի է ընդունիլ պահանջուած զոհողութիւնը, որովհետեւ գերմանական առեւտուրին 10 առ հարիւրը կը կատարուի այն պետութիւններուն հետ, որոնց կ'ուզուի օժանդակել եւ որոնց համար կը պահանջուի որ հրաժարինք ամէնէն նպաստաւոր ազգի սկզբունքէն։ Այդ զոհողութենէն միմիայն պիտի օգտուի Չեխոսլովաքիան, որ ճարտարարուեստի երկիր է եւ նշանակելի կերպով աւելի լաւ վիճակ ունի քան Գերմանիան։

Համաձայն Ֆոն Պիւլովի տուած բացատրութիւններուն, դանուբեան ծրագիրը այն վիճակով որ կը ներկայացուի, Գերմանիոյ ընդհանուր արտածումը պիտի նուազեցնէ 50 առ հարիւր դանուբեան շրջանին մէջ, եւ ուրեմն, 10ի տեղ 5 առ հարիւրի պիտի իջեցնէ այդ շրջանին մէջ գերման արտածումներու ամբողջական գումարը։ Գերմանիոյ ելմտական կացութիւնը չի կրնար տոկալ նման վնասի մը։

Ինչ որ ուրեմն Գերմանիա կրնայ ներկայացնել, միակողմեան զիջումներ են, իւրաքանչիւր պետութեան հետ բանակցելով առանձին եւ իւրաքանչիւրին զիջելով մասնաւոր առաւելութիւններ։ Այս սկզբունքով Գերմանիա տրամադիր է համաձայնելու Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ երկրագործական արտադրութեանց համար, նաեւ Աւստրիոյ հետ՝ թէ երկրագործական եւ թէ ճարտարարուեստական արտադրութեանց համար։ Իսկ Չեխոսլովաքիոյ համար ոչինչ կրնայ ընել։

Գալով Իտալիոյ, անոր ներկայացուցիչը գրեթէ նոյն առարկութիւններն է որ կ'ընէ։ Իտալիոյ համամիութիւնը ապահովելու համար դանուբեան ծրագրին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Պ. Ֆլանտէն առաջարկեց վերապահումներ ընել նախընտրական մաքսատուրքերու միակողմեան դրութեան մէջ։

Սակայն Իտալիոյ ներկայացուցիչը գոհացաւ կրկին առաջարկելով որ Ժընեւի մէջ գումարուի 9 կամ 10 պետութեանց խորհրդակցութիւն մը, մասնակցութեամբ 4 մեծ եւ 5 կամ 6 դանուբեան պետութեանց։

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ իտալական առաջարկին մասին, կարծիքը հարցուցած ըլլալով վարչապետ Պ. Թարտիէօի. եւ ժխտական պատասխան ստացած ըլլալով, այսօր խորհրդաժողովին պիտի յայտնէ Ֆրանսայի մերժումը։

Այս պայմաններու մէջ, հաւանական կը նկատուի, որ խորհրդաժողովը յետաձգուի, սպասելով լաւագոյն օրերու...։

Անգլեւիրլանտական յարաբերութիւնները

Լոնտոնէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, իրաւասու շրջանակները կը յայտնեն թէ ճիշդ չեն բոլոր այն ենթադրութիւնները որոնք կը կատարուին՝ անգլիական ծանուցագրին դէմ՝ իրլանտական պատասխանին բովանդակութեան մասին։

Իրլանտայի պատասխանին բովանդակութեան մասին, ոչինչ յայտնուած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Քրէօկէր՝ խարդախ խաբեբայ մըն էր

Լուցկիի Թագաւորը Քրէօկէր երբ անձնասպան եղաւ, թերթերը գովեստ չմնաց որ չշռայլէին անոր պարկեշտութեան եւ անոր այլազան առաքինութիւններուն մասին։

Իրականութիւնը սակայն բոլորովին հակառակը կը պարզէ։ Անգլիական ընկերութեան մը յանձնուած էր Քրէօկէրի ելմտական կացութիւնը քննելու գործը։

Այս ընկերութեան տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ 1930 դեկտեմբեր 31ի հաշուեկշիռը զոր Քրէօկէր պատրաստել տուած էր, համապատասխան ըլլալով հաշուետետրերուն, շատ սնանկ գաղափար մը կուտայ իրական կացութեան մասին։

Համաձայն Քրէօկէրի կողմէ իսկ տրուած հրահանգներուն, հաշուետետրերուն մէջ ցոյց տրուած են մուտքեր՝ որոնք կը փոխարինեն Լուցկիի տնօրէնին եւ իրեն կապուած ընկերութիւններու ունեցած պարտքը՝ հանդէպ Քրէօկէրի ընկերութեան։

Միւս կողմէ, ընկերութեան պարտքերը անհետացած են հաշուետետրերուն մէջ։

Ատկից զատ արձանագրուած են անուանական առնելիքներ։

Առաջին քննութիւնները կը հաստատեն նաեւ թէ պատրաստուած հաշուեկշիռը շատ աւելի ցոյց կուտար ընկերութեան կացութիւնը քան ինչ որ չէր։

Այս յայտնութիւնները Քրէօկէրի ընկերութեան մասին, ապշութեան եւ զայրոյթի մատնած են Շուէտացիները։

Կառավարական թերթ մը կը գրէ թէ Քրէօկէր երեւան կուգայ իբր մեծ խաբեբախնդիր մը, որուն նմանը հաւանաբար չէ տեսնուած պատմութեան մէջ։

Պայքար խլիրդի դէմ

Ամերիկացի գիտնականներ յաջողած են մեծ քայլ մը առնել խլիրդի ուսումնասիրութեան մէջ։ Մասնագէտ մը մեկնած է Լոնտոն, այնտեղ ցուցադրելու կատարուած աշխատանքներուն արդիւնքը։

Ձեռք ձգուած արդիւնքին շնորհիւ, կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ երեւան հանել թէ ի՞նչ է որ մարդկային մարմնին մէջ կը սնուցանէ խլիրդը եւ ատով պիտի կրնան զայն մեռցնել, ձգելով առանց սննդի։

Այս առթիւ, կարդալ մեր «Բժիշկին Թերթօնը», Բ. էջ։

Յունաստանի ելմտական վիճակը

Աթէնքէն կ'իմացնեն թէ Պ. Վենիզելոս Ֆրանսայի վարչապետին եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին ուղղած է գրութիւն մը, որով կը պարզէ յունական կառավարութեան տեսակէտները՝ երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութեան մասին։ Վենիզելոս կը բացատրէ թէ անհրաժեշտ է որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը համաձայնութեան մը գայ անպայման օժանդակելու համար Յունաստանի։

Վենիզելոս իր այս գրութեան մէջ, բացարձակապէս կը հերքէ նաեւ այն զրոյցները թէ Յունաստան կը մտածէ լքել դրամական ոսկեմիջի դրութիւնը եւ կը հաւաստէ թէ Յունաստանի տնտեսական քաղաքականութիւնը պիտի ճշդուի միմիայն Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումէն յետոյ։

Գերման անգործները

Մարտի երկրորդ կիսուն, Գերմանիոյ անգործներու թիւը նուազած է 98 հազար։

Մարտ 31ին, Գերմանիա կը հաշուէր 6 միլիոն 31,000 անգործ։

Ռայխսպանքի զեղչի սակը

Ռայխսպանքի տնօրէնութիւնը որոշած է հարիւրին 6էն 5ի իջեցնել զեղչի սակը։ Այս որոշումը տրուած է խնայողական եւ այլ սնտուկներու կողմէ արձանագրուած կարեւոր մուտքերուն հետեւանքով։

ԿԵԱՆՔԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

I. ՌԸՆՕ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԿԱՐԳՈՒՍԱՐՔՈՎ

ԽՄԲ. — Պիտի Թելադրէինք մեր բանուոր աշխատակիցներուն, հետեւիլ այս օրինակին, պատկերացնելով իրենց աշխատած գործարանի կեանքը:

Փարիզի մօտակայ Պիյեանքուր-պուլարձանը գտնւում է Ֆրանսիայի օտոմոբիլի ամէնէն խոշոր գործարանը Ռընօ, ուր գործի լաւ ժամանակը գործաւորների եւ պաշտօնեաների Թիւը հասնում էր մինչեւ 30 հազարի, հարիւրին երեսունը օտարական:

Այս Թւի մէջ պէտք է հաշւել մօտ 6-7 հարիւր Հայեր, մի քանի հազար Ռուսեր, և զանազանչափով Իտալացի, Լեհ, Մարոքցի, Ալժերիացի, Չինացի, Սպանիացի, Չեխ, Սլովակ, Սերպ, Բուլգար, Աւստրիացի, Հունգարացի…

Ներկայ տնտեսական տագնապի պատճառով, մեր գործարանատէրն էլ անցած աշնանից սկսեց պաշտօնեաների եւ բանւորների Թիւը կրճատել զգալապէս: Կրճատման ենԹարկւեցին Թէ տեղացիներ եւ Թէ օտարականներ, որոնց Թւում նաեւ մեր հայրենակիցները:

Բացի տնտեսական տագնապից, կրճատման պատճառներից մէկն էլ տեղական եւ օտար գործարանատէրերի միջեւ գոյուԹիւն ունեցող սոսկալի մրցակցուԹիւնն է:

Իւրաքանչիւր գործարանատէր աշխատելով աւելի աժան եւ շատ ապրանք շուկայ հանել, հետզհետէ ձեռք է բերում նորանոր կատարելագործւած, արագաշարժ եւ ինքնաշխատ (օտօմատիկ) մեքենաներ. ինչ որ հնարաւորուԹիւն է տալիս քիչ բանւորներով շատ մեքենաներ բանեցնելու:

Այսպէս, եԹէ առաջ բանւորը աշխատում էր մեքենայի վրայ ձեռքով, հիմա միաժամանակ աշխատում է 2ից մինչեւ 5-6 մեքենաների վրայ: Գլխաւորապէս Ամերիկայից բերել տւած այս նոր արագաշարժ եւ ինքնաշխատ մեքենաների շնորհիւ, բանւորը ինքը դառնում է ակամայ արագաշարժ մեքենայ:

Բանւորին ծայր աստիճան արագ աշխատցնելու հնարագէտները Ամերիկացիներն են եւ այս պատճառով էլ արագ աշխատելու սիստեմը կոչւում է ամերիկեան:

Ամերիկանացման տենդով արդէն վարակւել է Եւրոպայի գործարանային աշխարհը եւ բնական էոր աստիճանաբար պէտք է վարակւին բոլոր երկիրները, Թէեւ շնորհիւ ազգերի առանձնայատկուԹիւններին, ամերիկեան սիստեմը երբեք չի յաջողելու տառացի գործադրել բոլոր երկիրներում:

Շնորհիւ վերեւ յիշածս պատճառների, մեր գործարանների աշխատաւորների Թիւը գրեԹէ կիսով չափ կրճատւեց: Բայց մէկ ամիս է ինչ գործերի առատուԹեան պատճառով զգալի Թւով նոր աշխատաւորներ ընդունւեց, գրեԹէ բացառապէս տեղացիներից: Անցած տարի ճամբու դրւեցին գրեԹէբոլոր տեղացի եւ օտարական 60 տարեկանից վեր աշխատաւորներին, որպէսզի ազատւի համաձայն Ընկերային Ապահովագրութեան օրէնքի, մօտիկ ապագայում կենսաԹոշակ վճարելու պարտականուԹիւնից: Իսկ նորեկներին ընդունում են մինչեւ 32 տարիք ունեցողներին:

Ինչպէս ֆրանսիական շատ գործարաններում: նոյնպէս մեզ մօտ փաստօրէն չի գործադրւում բանւորական ուԹ ժամեա օրը, որ ընդունւած է Ուաշինկտընի դաշնագրով, այլ աշխատցնում են որքան ժամ պէտք է զգացւում, ե՛ւ 8, ե՛ւ 9, ե՛ւ 10, 11, 12, երբեմն էլ մինչեւ 15-16 ժամ: Կան արհեստանոցներ, որտեղ երբեմն աշխատում են շաբԹւայ առաջին չորս օրը 10-13 ժամ, իսկ ուրբաԹ առաւօտ ժամը 7ուկէսից մինչեւ շաբաԹ կէսօր. ուրբաԹ կէսօրին մէկուկէս ժամ ճաշի գնալով, իսկ միւս պահերին գործարանումն են ուտում-խմում: Այսպիսով օր ու կէսւայ մէջ աշխատում են 27 ժամ:

Բանւորներիս մէկ զգալի մասը աշխատում ենք երկու հերԹի՝ նայած եղած պահանջին. — 8 ժամից սկսած մինչեւ 12ական ժամ: Կան շատ քիչ Թւով արհեստանոցներ, ուր աշխատում են երեք հերԹի ուԹական ժամ իւրաքանչիւրը.

Վերջերս տնտեսական տագնապի պատճառով անցած սեպտեմբերից մտցրին շաբաԹական հինգօրեայ աշխատանք, իսկ առաջ աշխատում էին ոմանք մինչեւ շաբաԹ կէսօր, ոմանք մինչեւ շաբաԹ երեկոյ, եւ նոյնիսկ մինչեւ կիրակի առաւօտ, երբեմն էլ մինչեւ կիրակի երեկոյ: Տնտեսական տագնապի ամիսներից, այսինքն անցած սեպտեմբերից մինչեւ ներկայ փետրւարի սկիզբը, շատերս աշխատում էինք շաբԹական 40 ժամ. իսկ մի զգալի մասն էլ աւելի քիչ, հազիւ 20-25 ժամ շաբաԹական: Հիմա որ գործը շատցաւ, շատ քչերին են, ինչպէս ասում են, à la pèche «ձուկ որսալու ուղարկում: Ներկայումս աշխատում են շաբԹական ոմանք 35-40 ժամ, իսկ մեծագոյն մասը 50.60 եւ նոյնիսկ աւելի ժամեր: Շնորհիւ աշխատանքի տարբեր չափերով կարիքների է որ բանւորներիս աշխատցնում են տարբեր քանակուԹեամբ ժամեր, եւ ոչ Թէ օրէնքով ընդունած օրական 8 ժամը:

Աշխատավարձի հարցն էլ պէտք է նկատել, որ շատ կնճռոտ է: Վարձագնի որոշ չափ գոյուԹիւն չունի: Այսպիսի մի կենսական հարց Թողւած է իւրաքանչիւր «շէֆ»ի հայեցողուԹեան, եւ եԹէ կ'ուզէք՝ քմահաճոյքին: Նոյնիսկ մէկ ծածկի տակ աշխատողներին չեն վճարում միեւնոյն չափով: Մինչեւ վերջին ժամանակներս տնտեսական տագնապը մեքենայի վրայ աշխատողներին վճարում էին ժամը 5-5ուկէսի ֆրանքից սկսած մինչեւ 7 ֆրանք եւ աւելի: Մէկին վճարում էին, ենԹադրենք 6 ֆրանք, իսկ մի քանի քայլ հեռաւորուԹեան վրայ աշխատողին 7 ֆրանք եւ աւելի: Եւ յաճախ է պատահում որ քիչ վարձատրւողի աշխատանքը աւելի ծանր է քան շատ վարձատրւողինը: Այսպիսի փշոտ հարցերի մէջ տեղացիի եւ օտարականի խտրուԹիւն չկայ գրեԹէ:

Մի քանի ամիս առաջ, ամբողջ գործարանում աշխատավարձը զեղչեցին 10 առ հարիւր, ինչ որ խոր վրդովւած պատճառեց բոլորիս եւ մի քանի արհեստանոցներում տեղի ունեցան բողոքի ցոյցեր, բայց անօգուտ անցան:

Կայ նաեւ մի ուրիշ արտառոց երեւոյԹ: Մեր գործարանի մի շարք արհեստանոցներում արտաժամեայ եւ մանաւանդ ամբողջ գիշերը աշխատելու համար յաւելուածական աշխատավարձ չեն վճարում: Կան արհեստանոցներ որտեղ գիշերները աշխատողներին 5ական ֆրանք են վճարում, եւ կան նաեւ այնպիսի արհեստանոցներ որտեղ վճարում են 5ական ֆրանք, բայց զեղչում են կէս ժամուայ աշխատավարձը, կէս գիշերին ընԹրիքի համար տրւած դադարի կէս ժամւան վարձագնի փոխարէն: Այսպէս, եԹէ բանւորը ժամը շահում է ենԹադրենք վեց ֆր. եւ գիշերը աշխատում է 12 ժամ, նրան վճարում են 12×6+5—3 ֆր.: Ուրիշ խօսքով միմիայն երկու ֆր, են վճարում գիշերը աշխատելու համար որպէս սիւպլէման (յաւելուածական): Ուրեմն միեւնոյն գործարանում գիշերները աշխատողներից սիւպլէման են վճարում ոմանց 5ական ֆր., ոմանց 2ական ֆրանք, իսկ շատերին էլ ոչ մի սանդիմ չեն վճարում: Մինչդեռ կան շատ գործարաններ եւ առեւտրական հաստատուԹիւններ, որտեղ արտաժամեայ աշխատանքի համար բոլորին անխտիր վճարում են իրենց աշխատավարձին համեմատ որոշ յաւելում, երեկոյեան ժամը 7ից յետոյ աշխատելու համար եւ ամբողջ գիշերը աշխատելու համար աւելի մեծ չափով:

Առ հասարակ պէտք է նկատել որ Ֆրանսիայի աշխատաւորների մեծագոյն մասը անտարբեր է նոյնիսկ իր շահերի պաշտպան միուԹիւնների եւ կազմակերպուԹիւնների հանդէպ: *Այս է պատճառը, որ աշխատաւորական շարժումը Ֆրանսիայում անհամեմատ աւելի Թոյլ է, քան Թէ հարեւան երկիրներում:*

Չնայած որ Ֆրանսացիները դրամասէր են եւ շատ քիչ բացառուԹեամբ բոլորն էլ իրենց եկամուտի մի որոշ մասը խնայողական անտուկն են մտցնում, բայց եւ այնպէս, զարմանալի եւ ցաւալի է որ յանուն իրենց իսկ սեփական շահերի, շատերը խոյս են տալիս անդամագրւելու աշխատաւորական կազմակերպուԹիւններին, խտացնելու համար իրենց շարքերը եւ կազմակերպւած ձեւով իրենց արդար իրաւունքները պաշտպանելու համար: Աշխատաւորների հոծ զանգւածների անկազմակերպ վիճակից օգտւելով, գործարանատէրերն ու նրանց ստորադաս ղեկավարները աշխատաւորների հետ վարւում են իրենց ուզածին պէս: Եւ եԹէ այստեղ ու այնտեղ տեղի են ունենում բանւորական պոռԹկումներ, մեծ մասամբ ոչ մի արդիւնք չեն տալիս, որովհետեւ ընդհանրապէս շատ անշնորհք ձեւով են կազմակերպւած լինում եւ չնչին փոքրամասնուԹիւնն է միայն մասնակցում: Մինչդեռ եԹէ բոլորը կազմակերպւած լինեն, Ֆրանսիայի պէս ռամկավար հանրապետական եւ կատարեալ ազատ երկրում աշխատաւորուԹիւնը կարող է խաղաղ ճանապարհով եւ օրինական ձեւերով իր արդար պայքարը մղել եւ փառաւոր յաղԹանակներ վաստակել, իրեն պաշտպան ունենալով աշխատաւորական դատին պաշտպան պետական եւ համայնային հիմնարկուԹիւններ, միուԹիւններ եւ անհատներ:

Ֆրանսիայի աշխատաւորուԹեան մեծ մասը մանր բուրժուական, քաղքենի մտայնուԹիւն ունի: Ոչ Թէ աշխատում են հաւաքաբար ստեղծել իրենց համար աւելի տանելի պայմաններ եւ բարւոք կեանք, այլ իւրաքանչիւրը անհատաբար ձգտում է միմիայն իր սեփական, անհատական ուժերով, իր ուզած ձեւով պայքարիլ եւ իր փոքր տնտեսուԹիւնն ու ընտանիքը ստեղծելով, կեանքը վայելել իր հասկցած ձեւով:

Այս է գլխաւոր պատճառը, որ Ֆրանսիացի աշխատաւորների մեծ մասը անվերջ տեղափոխւում են գործարանից գործարան, աւելի լաւ վարձատրւելու եւ աւելի նպաստաւոր պայմանների մէջ աշխատելու նպատակով. փոխանակ հիմնաւորւելու եւ հաւաքաբար պայքարելու իրենց արդար իրաւունքների համար: Այս յաճախակի տեղափոխուԹիւնները այն վնասակարուԹիւնը ունին, որ շատերին չի յաջողւում որ եւ է մասնագիտուԹիւն ձեռք բերել եւ աստիճանաբար պաշտօնի բարձրացում եւ աշխատավարձի յաւելում ունենալ:

Այլ ընդհակառակն տեղից տեղ փոխադրւելով, շատերին վիճակւած է շարունակ անծանօԹ մեքենաների վրայ աշխատիլ եւ միայ շարքային բանւորի աստիճանին վրայ, բնական է միշտ նւազ աշխատավարձով եւ միշտ էլ ծանր պայմանների մէջ:

Թերեւս չափազանցուԹիւն չէ ասել Թէ Ֆրանսիացի աշխատաւորները աւելի Թոյլ են կազմակերպւած քան ոչ միայն Անգլիայի, Գերմանիայի ու Բելճիայի պէս հարուստ աշխատաւորական կազմակերպուԹիւններ ունեցող, այլ եւ Եւրոպայէ շատ աւելի փոքր ու յետամնաց երկիրների աշխատաւորները:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ԿԷՕԹԷԻ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթ, ապրիլ 2ին, Գրական Ակումբին մէջ, Կէօթէի մահուան հարիւրամեակին առթիւ, խօսեցաւ Պ. Ռ. Բերբերեան, նիւթ ունենալով «Կէօթէ եւ իր երկերու արտայայտութիւնը հայ գրականութեան մէջ»: Թէեւ «Յառաջ»ը երկու բացառիկ թիւեր նուիրեց Կէօթէի, բայց կ'արժէ ամփոփել նաեւ այս շահեկան զեկոյցը, իբրեւ լրացուցիչ:

Կէօթէն ծնած է Ֆրանքֆուրթ-Մայնի մէջ 1749ին եւ մեռած 1832 մարտ 22ին: Ուրեմն, ապրած է 83 տարի եւ ստեղծագործել սկսած է 13 տարեկանէն:

Կէօթէի ընտանիքը ազնուական տոհմէ էր եւ իր ծոցին մէջ կը հաշուէր մտաւորական մարդոց երեք սերունդ: 1755ին Լիզպոնի երկրաշարժին առեն, երբ այդ գեղեցիկ քաղաքը աւերակներու կոյտի մը վերածուեցաւ եւ հազարաւոր մարդիկ մեռան, Կէօթէն, տակաւին շատ փոքր, կը հարցնէ մօրը թէ «Աստուած, որ այնքան խելացի եւ բարի է, ի՞նչպէս թոյլ կուտայ, որ այդքան անմեղներ զոհուին»: Երախայ Կէօթէի այդ հարցը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ իր վրայ, իբրեւ որոնող, գաղտնիքներու բացատրութիւն պահանջող: Կէօթէ իր պատանեկան տարիներուն եւ յետոյ՝ սորված է ֆրանսերէն, անգլիերէն, լատիներէն, յունարէն եւ հին եբրայեցերէն: Եւ ատոր համար Կէօթէ, իր նախնական շրջանին ենթարկուած է ֆրանսական հարուստ գրականութեան ազդեցութեան. մասնաւորապէս Ռուսոյի եւ Վոլթէրի ազդեցութեան:

Կէօթէն, երբ տակաւին հազիւ 17 տարեկան պատանի էր, վէպ մը գրեց, ուր բոլոր գործող անձերը կը խօսէին իրենց մայրենի լեզուով, մէկը գերմաներէն, միւսը, ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, յունարէն եւն: Ատիկա տեսակ մը բազմալեզուեան վէպ էր: Իր դպրոցական ընկերներու խնդրանքով, Կէօթէ կը սկսի գրել, սիրոյ, մահուան, կեանքի եւայլ հարցերու նուիրուած էպիգրամներ (վերտառութիւններ) մեծ յաջողութեամբ: Այնուհետեւ կը սկսին իր ուսանողական տարիները. Լայպցիկ, կը ծանօթանայ Հերտերի հետ, որու ցուցմունքով կ'ուսումնասիրէ Հոմերոսը, Շէյքսփիրը, Օսիանը եւլն: Կը ծանօթանայ նաեւ գերման ժողովրդական երգերու եւ հետզհետէ կ'իյնայ ռոմանթիզմի բովին մէջ: Կէօթէի «Վերթեր»ը վիպական լաւագոյն երկն էր իր ժամանակին: Վերթէրի ազդեցութիւնը այնքան մեծ էր Գերմանիոյ մէջ, որ սկսաւ «վերթերիզմ»ը ծայր տալ ամէն կողմ եւ շատ մը սիրահար երիտասարդներու մահուան պատճառ դառնալ: 25 տարեկանին Կէօթէ արդէն ճանչցուած էր գերման հռչակաւոր գրողներէն մէկը: Նոր թափով եւ նոր սիրոյ ազդեցութեան տակ՝ Կէօթէ սկսած է իրարու ետեւէ արտադրել «Պրոմեթէոս», «Քլավիկօ» եւ «Ֆաուստ»ի Ա.ին մասը: «Ֆաուստ»ի վրայ Կէօթէ աշխատած է մօտ [illegible] տարի: Իր երկերուն մէջ ան [illegible] ներկայացնէր տանջանք ու [illegible] տիրող ընկերային կարգերուն [illegible] Գերմանական «Շթուրմ ունտ Դրանկ»ի շրջանն էր այդ օրերը:

Կէօթէն, անվերջ որոնող ու [illegible] բանոր հորիզոններ փնտռող, օր մը ալ կը թողու Վայմարը եւ կը [illegible] բորդէ Իտալիա: Կը ճանչնայ [illegible] տոնէական արուեստը, նկարչութիւնը: Արուեստի խորունկ արտայայտութիւններն ու վէհը, [illegible] սումն ու [illegible] տառապանքը, [illegible] խորհրդանիշն ու հառաչանքը, [illegible] լանքով կը դիտէ եւ կ'ուզէ [illegible] ցում տալ իր ստեղծագործութեան: Կէօթէն վերադարձին, [illegible] տողական ուժով մը, կարծես [illegible] գերքն հաւաքած իր մտքին մէջ, սկսի հզօր թափով մը երկնել [illegible] մարդկային գոյութեան հակա[illegible] կան կողմերը ներդաշնակօրէն փնտռել ու բացատրել, փիլիսոփայօրէն: Կէօթէ ոչ միայն տիեզերական հանճար մըն էր արուեստի գաւառին մէջ, այլեւ ընդունուած հեղինակութիւն մը՝ գիտական աշխարհին մէջ: Կէօթէն տարիներ շարունակ ուսումնասիրած էր բնագիտութիւն, հանքաբանութիւն, բուսաբանութիւն եւ մարդակազմութիւն: Եւ գիտական աշխարհն մէջ եւս ըրած է գիւտեր: Կէօթէն ուսումնասիրողներէն մէկը իրաւամբ ըսած է — Աշխարհը եղած է անոր ուսուցիչը, իսկ կեանքը՝ անոր Սօրպոնը»: Կէօթէն ունեցած է նաեւ սիրոյ ալեկոծ կեանք մը: Սիրած է Թիթեռնիկի պէս, ինչ որ լուսաբանուած է երեւցեր: Եւ անոր սիրոյ արկածները անկասկած իրենց դրոշմն են դրեր իր ստեղծագործութեան վրայ: Սիրած է շարք մը աղջիկներ՝ Օր. Ֆրետէրիքը, Քէթխէն, Շառլօթը, Լիլին, Շտայնը, Քրիստին Մառիանը, Ուլրիքէն, Բեթթինան եւն. եւն.

Կէօթէն, իբրեւ քաղաքական գործիչ, ապրած է ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան ազատարար [illegible] չին տակ: Եւ սակայն, այնքան [illegible] հրճուած այդ յեղափոխութեան [illegible] տարած գործով, որքան երիտասարդ բանաստեղծ Շիլլերը եւ ուրիշներ: Կէօթէ սպասողական վիճակ մը ունէր եւ կ'ըսէր. «Արդեօ՞ք այդ ազատութիւնը ինքզինքը չպիտի [illegible] լլէ»: Ֆրանսայի օրէնսդիր ժողովը «Աւազակներ»ու հեղինակ Շիլլերը ֆրանսական քաղաքացի կ'ընտրէ, իր ըմբոստ երկին համար:

Շիլլերի եւ Կէօթէի միջեւ խորունկ տարբերութիւններ կան: Շիլլեր գաղափարապաշտ էր, Կէօթէ իրապաշտ: Հակոտնեայ բնաւորութիւններ, բայց իրարու հետ կապուած եղբայրական սիրով: Միասին երկար տարիներ հրատարակած են «Ժամեր» թերթը եւ Քսենիոս աշխատակցութեամբ միասնաբար գրած են կծու, հեգնական յօդուածներ: Երբ Շիլլեր կը մեռնի Թոքախտէն, Կէօթէ կը գրէ իր յուշերուն մէջ[illegible]

ԽԼԻՐԴ—ՔԱՆՍԵՐ

Մէկ-երկու տարիէ ի վեր Փարիզի պատերուն վրայ կարելի է տեսնել գունաւոր ուշագրաւ որմազդ մը: Պատկերը ցոյց կուտայ խեչափառ մը, որ ճանկերը մարդկային մարմինին մէջ մխրճած՝ կը յօշոտէ եւ կ'ուտէ, այնպէս ինչպէս կ'ընէ խլիրդը: Ազկէ՝ լատիներէն քանսեռ անունը, որ կը նշանակէ խեչափառ կամ խեցգետին (crabe, ecrevisse, սարատան):

Խլիրդին դէմ պայքարող ֆրանսական ընկերակցութիւնն ալ այդ պատկերը ընտրած է, ժողովուրդին ծանօթացնելու համար այդ ահաւոր հիւանդութիւնը եւ անոր աւերները:

Քանի մը տարիէ ի վեր բոլոր երկիրներուն մէջ բուռն պայքար մը սկսած է խլիրդին դէմ, որ միայն Ֆրանսայի մէջ տարին 40,000 հոգի կը սպաննէ, թէեւ Թոքախտին մահացութիւնը՝ երեք —չորս անգամ աւելի է, բայց Թոքախտը այնքան սարսափ չի պատճառեր, թերեւս անոր համար որ չի տանջեր եւ ամէնէն ծանր պարագաներուն մէջ իսկ, ենթական յաճախ անգիտակ կը մնայ իր վիճակին եւ մինչեւ վերջը լաւագոյն օրերու յոյսով կ'ապրի:

Մինչդեռ խլիրդը, խլուրդի նման, անձայն անշշուկ կը կրծէ, կը փորէ, կ'ուտէ (ազկէ՝ ուտիճ անունը), կ'աւերէ հիւսուածքները եւ կը կազմէ ուռ մը, երեւոյթով անվնաս եւ յաճախ աննշմարելի: Այդ ուռը հետզհետէ կը տարածուի, ի վերջոյ բացայայտ կը դառնայ եւ ենթական քանի մը ամիս անգթօրէն տանջելէ յետոյ, դժոխային ցաւերով կը սպաննէ: Հիւանդը, յաճախ գիտակից իր վիճակին, կ'զգայ որ վերջ տան իր կեանքին եւ տառապանքին եւ շուրջիններն երբեմն տեղի կուտան իր այդ փափաքին: Անցեալ տարի երիտասարդ մը ատրճանակի հարուածով մը սպաննեց խլիրդէ տառապող իր մայրը, չկարենալով տոկալ անոր չարչարանքին: Ֆրանսական դատարանը անպարտ արձակեց զայն, նկատի առնելով հիւանդութեան անբուժելիութիւնը եւ առթած անտանելի ցաւերը:

Քանսերի անունին կապուած այս ճակատագրական եւ դժոխային մահուան գաղափարն է որ սարսափելի կը դարձնէ զայն եւ մղձաւանջ մը կը դառնայ շատերուն համար:

Այդ սարսափը անտեղի է: Որովհետեւ սխալ է թէ խլիրդը անբուժելի եւ ճակատագրականօրէն մահացու հիւանդութիւն մըն է: Ան միշտ մահացու է, երբ իր սահմանէն դուրս ելած է: Բայց որքան ատեն որ իր սահմանները չէ խորտակած ու տարածուած, վիրահատութեամբ եւ երբեմն ալ շողադարմանումով կարելի է փճացնել զայն եւ ազատել հիւանդը ստոյգ եւ ահաւոր մահէ մը:

Ուրեմն խլիրդը բուժելի է: Բայց բուժելի է այն շրջանին, երբ ցաւ չի պատճառեր, երբ տակաւին տեղական սահմանափակ ուռ մըն է, երբ տակաւին Թաքուն է եւ միայն քանի մը անորոշ, կասկածելի նշաններով կը յայտնէ իր ներկայութիւնը: Ճիշդ այդ ատեն է որ հիւանդը պէտք է դիմէ բժշկին, որ քննելէ յետոյ, կամ կը փարատէ անոր վախերը, կամ կը հաստատէ խլիրդի գոյութիւնը եւ նշդրակով կ'անհետացնէ զայն:

Բայց, որպէսզի հիւանդը ժամանակին դիմէ բժիշկին, անհրաժեշտ է որ նախապէս ծանօթ ըլլայ խլիրդի էութեան, ընթացքին եւ մանաւանդ անոր սկզբնաւորութիւնն ու զարգացումը յայտնող կասկածելի նշաններուն:

Այդ նպատակն է որ կը հետապնդեն բազմաթիւ հակախլիրդային ընկերակցութիւններ, որովհետեւ առայժմ միակ միջոցն է խլիրդը ժամառաջ երեւան հանելու եւ զոհը ազատելու համար:

Ի՞նչ է խլիրդը:

Ծանօթ է որ մարդկային մարմինը կազմուած է բիւրաւոր բջիջներէ: Ասոնք շատ փոքրիկ, անտեսանելի եւ այլաձեւ գնդիկներ են, բաժնուած խումբերու, որոնք իրենց տեսակին համեմատ տարբեր պաշտօններ ունին: Բոլոր հիւսուածքները եւ գործարանները բջիջներու խմբաւորումներ են: Մորթը որ քանի մը խաւ բջիջներէ կազմուած է, մարմինը կը ծածկէ դուրսէն: Իսկ բարակ մաշկ մը, նոյնպէս քանի մը խաւ բջիջներէ կազմուած, կը պատէ ներքին գործարանները, եւ մարսողական խողովակին ներքին երեսը: Թէ մորթին եւ թէ ներքին մաշկին տակ կան բազմաթիւ եւ բազմատեսակ գեղձեր, որոնք փողիկներով մորթին կամ մաշկին երեսը կը բացուին: Մարմնին զանազան մասերը կազմող բջիջները կանոնաւորութեամբ կը բազմանան, կ'աճին, կը գործեն, նոր բջիջներու ծնունդ կուտան եւ կը մեռնին:

Օրին մէկը, կարգ մը բջիջներ, մանաւանդ մորթային կամ գործարանները պատող մաշկային բջիջներ, անիշխանութեան դրօշը կը պարզեն: Կը սկսին առանց կարգ ու կանոնի արագօրէն աճիլ, բազմանալ եւ շուրջի բջիջները հրմշտկել ու փճացնել:

Ի՞նչ բան տեղի կուտայ այդ անիշխանական շարժումին, ի՞նչ բանէ դժգոհ, բջիջներու այդ խմբակը կ'ոտնահարէ ամէն կարգ ու օրէնք: Արդեօ՞ք իրենց սնանումը կամ հանգստութիւնը կը խանգարուի եւ անկէ դժգոհելով անկարգապահութեան ու ապստամբութեան կը մղուի՞ն: Թէ ոչ արտաքին պատճառ մը՝ մանրէ մը կամ մակաբոյծ մը կը մտնէ անոնց մէջ եւ կը մղէ զանոնք անիշխանութեան:

Դժբախտաբար տակաւին ստոյգ չենք գիտեր խլիրդին ծնունդ տուող իսկական պատճառը: Գիտենք միայն որ թէ՛ մարդը թէ՛ բազմաթիւ կենդանիներ, ընտանի թէ վայրենի, նաեւ կարգ մը բոյսեր ենթակայ են խլիրդին: Գիտենք նաեւ որ կարգ մը պատճառներ տրամադիր կը դարձնեն, նպաստաւոր գետին կը ստեղծեն այդ հիւանդութեան:

Այսպէս, տարիքը շատ մեծ կարեւորութիւն ունի: Խլիրդը հազուադէպ է 30էն առաջ եւ մասնաւոր ձեւ մը կը ստանայ: Ամէնէն շատ կը տեսնուի 40-70 տարեկաններուն քով: Սննդառութեան տեսակը չի Թուիր ազդել, թէ՛ մսակերները եւ թէ բուսակերները, մարդ թէ կենդանի, կրնան խլիրդ ունենալ: Այսուհանդերձ ուտելիքներուն մէջ տեսակ մը աղի—մագնիզիոմի պակասը խլիրդի տրամադիր կը դարձնէ, ըստ փրոֆ. Տէլպէի: Այս տեսակէտէն, երկրաբանական կազմն ալ կարեւորութիւն ունի. խլիրդը յաճախադէպ կը Թուի ըլլալ այն երկիրներուն մէջ, որոնց հողը եւ ջուրը քիչ քանակութեամբ մագնիզիոմ կը պարունակեն: Իսկ երբ այս աղը առատ գտնուի երկրի հողին, ջուրին եւ բոյսերուն մէջ, այնտեղ խլիրդի պարագաները շատ քիչ են. [illegible] Քրոնիկ բորբոքումները, մասնաւոր [illegible] բաբար սիֆիլիսը շատ նպաստաւոր գետին կը պատրաստեն խլիրդին: Նմանապէս քրոնիկ վէրքերը (լեզուի, մորթի), եւ մանաւանդ սպիները: Զանազան նիւթերով մշտական գրգռումի ենթակայ գործաւորները— ծխան մաքրողները, կուպրի եւ խայծղանի մէջ աշխատողները, [illegible] քագործները— յաճախ խլիրդ կ'ունենան: Նմանապէս Ռէօնթկէնեան ճառագայթներ գործածող բժիշկները, ինչպէս նաեւ շարունակ արեւի ճառագայթներու գրգռումին ենթակաները (նաւաստի, գիւղացի): Ֆորկի կարծիքով յուզումները, մանաւանդ երկարատեւ տրտմութիւնները նպաստաւոր գետին կը ծեն խլիրդին: Կարգ մը ցեղեր կը Թուին աւելի ենթակայ ըլլալ քան ուրիշները:

Կը տեսնուի որ առայժմ [illegible] բան չենք գիտեր խլիրդի իսկական պատճառին, ինչպէս նաեւ տրամադիր դարձնող ազդակներուն մասին: Ատոր համար է որ տակաւին վճռուած չէ խլիրդին վարակիչ եւ ժառանգական ըլլալու խնդիրը: Կը Թուի թէ ո՛չ վարակիչ է, եւ ոչ ժառանգական: Կրնայ ըլլալ որ վարակիչ տեսակներ ալ կան:

Այժմ տեսնենք թէ ի՞նչ ընթացք կը բռնեն անիշխանական բջիջները:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

«Ես կորսնցուցի իմ էութեանս կէսը. ինչպէս երկարել այս եղբայրական ներկայութեան պատրանքը, կայ միայն մէկ միջոց՝ աշխատակցիլ անոր հետ, որ տասը տարիներ եղած էր իմ եւ մտքի ընկերս»։ Եւ Կէօթէ կ'ուզէ նոյնիսկ շարունակել Շիլլէրի մէկ կիսաւարտ տաղը, բայց ձախորդութեան ենթարկուելով չի կրնար իրագործել։

Կէօթէի հայերէն Թարգմանութիւնները.— Մեր 60ական Թուականներու վերածնութեան սերունդը որքան մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է Շիլլէրի մասին, նոյնքան ալ զգալի անտարբերութիւն մը ցուցուցած է Կէօթէի գործերուն հանդէպ։

Առաջին անգամ 70ական Թուականներուն Մաթթ. Մամուրեան Թարգմանած է Վէրթէրը, 80ական Թուականներուն Ռ. Պէրպէրեանը՝ Հերմանն եւ Դորոթէան, 90ական Թուականներուն Ֆաուստի առաջին մասը Թարգմանած է Նուպարեան։ (1) Իսկ արեւելահայերը սկսած են 1895էն։ Լեւոն Տիգրանեան Թարգմանած է Ֆաուստի Ա. մասը, 1902ին Գ. Բարխուդարեանը նոյնը, 1899ին Հ. Մալխասեան Էգմօնտը, 1902ին Գ. Ալթունեան՝ Ստէլլան, 1906ին Յար. Թումանեան՝ Հերման եւ Դորոթէան։

Անկասկած մեր գրականութիւնը [illegible] է Կէօթէի հանճարին ցոլքերով, բայց դժուար է ըսել թէ՝ մեր այս կամ հեղինակին ստեղծագործութեան վրայ ի՞նչ հետք ձգած է։

ՎԻՆ-ՀԱՐ

(1) ԽՄԲ.— Որքան գիտենք, «Ֆաուստ»էն Թարգմանութիւն մը կատարած է նաեւ Թ. Թէրզեան, իսկ նոր Թարգմանութիւններ կատարուած են նաեւ Օսմ. Սահմանադրութեան եւ զինադադարի շրջանին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Զորագէս կամ Հիդրոկայան Ստալին

Հայաստանի կեդր. Գործադիր կոմիտէի որոշման համաձայն, Զորագէսին տրուած է Ստալինի անունը։

Ոչինչ կայ տարօրինակ։ Երբ Պէյրութի մէջ ծնած հայ երախայ մը Ստալին կը մկրտեն, բնական է, որ կարմիր գծէն ներս ալ աւելի յարգի ըլլայ կարմիր ցարը։

Հինգ տարի է, որ Զորագէս կամ նոր անունով «Հիդրոկայան Ստալինը» երկունքի մէջ է եւ այժմ կը խօսուի անոր ծնունդի մասին։

Զորագէսի կառուցումը սկսած է 1927ին։ Կը հաւատեն թէ այս տարի աշնան հնարաւոր պիտի ըլլայ աշխատանքները վերջացնել։ Անոր ուժը պիտի հասնի 22,200 քիլովաթի կամ 31.500 ձիու ուժի։ Ներկայիս արդէն հնարաւորութիւն կայ ստանալու 7400 քիլովաթ, որ պիտի յատկացուի Ալլահվէրդիի պղնձահանքի վերակառուցման աշխատանքներուն։

Մօտ ապագային ան մեծապէս պիտի նպաստէ Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան — Ալլահվէրդիի պղնձահանքին, Ստեփանաւանին եւ շարք մը արդիւնաբերական մանր ձեռնարկներու։

Երկրորդ հնգամեայ ծրագրով (առաջինը վերջացա՞ւ), Թիֆլիս-Լենինական երկաթուղագիծը ելեկտրականութեամբ պիտի գործէ, որու մեծապէս պիտի օժանդակէ Զորագէսը։

Նախնական ծրագրով, Զորագէսի վրայ պիտի ծախսուէր 11 միլիոն րուբլի։ Սակայն մինչեւ այժմ արդէն ծախսուած է 15,750,000 րուբլի։ Այսպիսով Զորագէսի մէկ ձիու ուժը արժած է 500 րուբլի, որ աժան կը համարուի։

Մախուրի՞կն ալ «Բուրժուական» նախապաշարում է

Խե՛ղճ Յ. Փօղոսեան... Համառօտ հատոր մը գրեց ու իր ամբողջ բառապաշարը գործածեց՝ խորհրդային դրախտը պանծացնելու, սակայն անխոհեմութիւնն ունեցաւ «փոքրիկ» դիտողութիւն մը ընելու խորհրդային Հայաստանի մէջ տիրող անմաքրութեան եւ արտաքնոցներու մասին։

Այդ փոքրիկ անզգուշութիւնը պատճառ դարձաւ, որ ան խորհրդահայ մամուլի կողմէ արժանանայ Պարոնեանի առաջին պարգեւին:

Ռամկավար խմբագիրը այդ բոլոր ապերախտ արտայայտութիւններն ու ածականները կուլ տուաւ։ Խառնուածքի խնդիր։

Սակայն կ'արժէ վկայութեան կանչել խորհրդային մամուլը, մանաւորապէս «Խորհրդային Հայաստան»ը (Պարոնեանի շքանշան յանձնողը), ապացուցանելու Յ. Փօղոսեանի գրքին միակ ճշմարտութեան ճշդութիւնը։

— «Անհանդուժելի է Լէնինականի սանիդարական (առողջապահական) դրութիւնը։ Փողոցները լեցուն են աղբակոյտներով ու ամէն տեսակ կեղտոտութեամբ։ Անտանելի են առանձնապէս ծայրամասային փողոցները։

Սակայն քաղաքի մաքրութեան տրեստը (Թրըսթ) դեռ ոչինչ չի անում այս անհանդուրժելի դրութեանը վերջ տալու համար։

Քաղաքի մաքրութեան տրեստը ունի 15 ֆուրգոն (բեռնատար ձիակառք), բայց ամբողջ ձմեռուայ ընթացքում մաքրութեան գործով զբաղուած են եղել միայն 3--4 ֆուրգոն»։

Ուրեմն, «Հայաստանի խորհրդային սոցիալիստական հանրապետութեան» երկրորդ քաղաքը՝ Լենինականը իր մաքրութեան համար ունի ընդամէնը 3—4 ֆուրկոն (!!!)

Ինչ հոգ, այդ ամէնը պատճառ մը չէ, որպէսզի «Խ. Հայաստան»ը նոյն թիւի (11 մարտ) միւս էջի մէջ սեւով սպիտակին վրայ գրէ.—

— «Անդրկովկասի հարեւան գաղութային եւ կիսագաղութային արեւելեան ժողովուրդներն Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան սոցիալիստական շինարարութեան մէջ տեսնում են իրենց ապագան»։

Իսկ Լէնինականի փողոցները լեցուած աղբակոյտե՞րը ճիգի...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Դանայեան կարաս

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը լրացուց 1932ի ելմտացոյցին քննութիւնը։ «Խալք»ն ալ իր կողմէ կը քննէ երկրին ելմտական կացութիւնը։

Վերջին լուրերու համաձայն, բոլոր գործավարութիւնները նոր կրճատումներ կատարած եւ նախահաշիւը ներկայացուցած են գործավարներու խորհուրդին։ Ելմտացոյցը պիտի պատրաստուի առաւելագոյն չափով խնայողութիւն կատարելու սկզբունքին վրայ։ Կարեւոր զեղչեր պիտի ըլլան նաեւ ազգային պաշտպանութեան եւ հանրօգուտ շինութեանց գործավարութեան ելմտացոյցներէն, որոնք մեծ գումարներ կը կլանեն։

Ելմտական գործավարութեան 1931ի ծախքի պիւտճէն, որ 12,965,261 ոսկի կը բռնէր, 10 միլիոնի պիտի զեղչուի։ Հանրային պարտքերու պիւտճէին մէջ հայրենասիրական ծառայութեանց եւ հանգստեան կոչումներուն, որբերուն եւ այրիներու ամսաթոշակները եւ յատկացումները, որոնք 12 միլիոն ոսկի կը բռնեն, պիտի պահուին։ Փարիզի խորհրդակցութեանց տալիք արդիւնքէն յայտնի պիտի ըլլայ թէ Օսմ. պարտքերուն համար յատկացում պիտի տրուի՞ թէ ոչ։ Եթէ նոր համաձայնագրին մէջ առաջին տարիներուն համար քիչ քանակութեամբ ճամբավճար մը ճշդուի, այս գլուխին համար ալ երկու-քուկէս միլիոնի չափ վարկ մը պիտի գրուի։

Որոշուած է խնայողութիւններ կատարել նաեւ արտաքին գործավարութեան պիւտճէէն որ երեք միլիոն 100 հազար ոսկի է։ Պիտի ջնջուին կարգ մը դեսպանութիւններ եւ հիւպատոսութիւններ, կրճատելով պաշտօնեաները եւ մաս մը պաշտօնեաներ կեդրոն փոխադրելով։ Կը խորհուի երկու-քուկէս միլիոն ոսկիի զեղչել պիւտճէն։

ԴՈՒՐՍԷՆ ԴՐԱՄ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հեռագիրները կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը որոշած է նոր ելմտացոյցը կազմել 160 միլիոն ոսկիի վրայ։ Նախատեսուած հասոյթները 149 միլիոն ոսկի ենթադրուելով, կառավարութիւնը տարբերութիւնը գոցելու համար զանազան միջոցներու դիմած է։ 11 միլիոնի այս տարբերութիւնը գոցելու համար, բացի ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքով անպէտ կարգ մը բացառութիւնները ջնջելէ եւ պաշտօնեաներու Թոշակներէն հարիւրին 5 հանգստեան Թոշակ կտրելէ, մտադրուած է տագնապի տուրքը տարածել նաեւ կալուածներուն վրայ, եւ վերահաստատել գործառնութեանց տուրքը։ Խալքի խորհրդարանական խմբակցութեան նիստին մէջ վերջնապէս պիտի ճշդուին այս միջոցները:

× Այս տարի հասոյթներուն հարիւրին 20 նուազելուն պատճառները շատ են: Միայն բաժնեցուցակի դրութիւնը 25-30 միլիոն պակսեցուցած է մաքսատան հասոյթը։ Ուստի այս տարի ծախքերը պիտի ըլլան հասոյթներու համաձայն։ Մենաշնորհի վարչութեան միացումէն ալ բաւական խնայողութիւն պիտի ձեռք բերուի։

× Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ կը գրէ.— Ամէն առեն հաւասարակշռութիւն չի կրնար գոյանալ շարունակ ծախքերը կրճատելով եւ տուրքերը աւելցնելով։ Այժմ մեր ապահովելիք հասոյթները յառաջիկայ տարիներ դժուար պիտի կրնանք ձեռք բերել։ Հետեւաբար ասկէ վերջ պէտք է ուրիշ ճամբայ բռնել եւ փնտռել միջոցներ որպէսզի երկիրը բարօրութեան մէջ ըլլայ եւ ժողովուրդին գործի եւ շահու դուռները բացուին: Դուրսէն աժան դրամ գտնել պէտք է։

Մահմուտ պէյ կ'ըսէ թէ ասիկա շատ դժուար գործ է, բայց Ըսմէթ փաշա պիտի կրնայ զայն գլուխ հանել։

Դէպի Մոսկուա

Ապրիլ 22ին Մոսկուա պիտի երթայ վարչապետ Ըսմէթ փաշա, արտաքին գործավարին հետ։ Այցելութիւնը պիտի տեւէ 16 օր։ Յետոյ երկու գործավարները Էնկիւրի վերադառնալով, պիտի երթան Հռոմ։

120 ՀՈԳԻ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻՆ ՍՈՒՐ. ՍԻՀՄԱՆԷՆ?

Պոլսոյ Թուրք Թերթերը կը գրեն.— Անցեալ Մարտ 24ին սահմանագլուխին վրայ գումարուած Թուրքեւ Ֆրանսական պատուիրակներու բանակցութիւնները աւարտած են։ Այս բանակցութեանց մէջ Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ գտնուող եւ Թուրքիա գաղտնի ապրանք ղրկող 120 հոգին սահմանագլուխէն հեռացնելու եւ երկու կողմերը գտնուած կարգ մը յանցաւորները վերադարձնելու որոշում տրուած էր։

Ի մօտոյ Ատանայի մէջ գումարուելիք սահմանագլուխի մնայուն յանձնաժողովին մէջ, կարգ մը կարեւոր խնդիրներու վրայ խորհրդակցութիւն պիտի կատարուի։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 4 ապրիլ, (Սեփ. Թղթ.) — Զատկի առթիւ իբրեւ «Յառաջ»ի Թղթակից այցելեցի Թռոնշի մեծ հիւանդանոցը որ հաստատուած է ընդարձակ տարածութեան մը վրայ եւ շրջապատուած գեղեցիկ ծաղկատուններով ու զալարագեղ ծառերով։ Հիւանդանոցը բաժնուած է երեք կարգի: Առաջին կարգը կը մնան թեթեւ ցաւեր ունեցողները, երկրորդ կարգի ննջարաններու մէջ կը պառկին խիստ տկարները, իսկ երրորդին մէջ գրուած են Թոքախտաւորները: Ուզեցի տեսնել հայ հիւանդները։ Հիւանդապահուհի մը առաջնորդեց այն սենեակը զոր յատկացուցած էին մեր հայ հիւանդներուն։

Սենեակը բաւական կոկիկ է, մաքուր մահճակալներով: Ծանօթացայ հիւանդի մը հետ, որ չափազանց ուրախացած՝ իր շուրջը հաւաքեց իր հիւանդ ընկերները։ Ու սկսան ամէն մէկը իր ցաւերը պատմել։ Հիւանդին մէկը կ'ըսէր.

— Եղբայր ճիշդ երեք ամիս կ'ընէ, այստեղ կը մնամ, օրն ի բուն կը սպասեմ որ հայ մը տեսնեմ, սակայն անկարելի եղաւ։ Ահա առաջին անգամն է ձեզ տեսայ։ Ամուրի եմ։ Քրէսթ կը բնակէի։ Բժիշկները կը քննեն ու ինծի բան մը չեն յայտներ։ Կարծեմ թէ Թոքախտ առած եմ։ Արուեստական մետաքսի ժանտարանը կ'աշխատէի, այդ գործարանին մէջ հիւանդացայ։ Հոտ մը ունէր սոսկալի (սախտ)։ Ժամը 3.75 ֆրանք կը ստանայի. իսկ օրական ասը ֆր. պարգեւ։ Առողջ ժամանակս 7000 ֆր. շահեցայ վեց տարուան ընթացքին, սակայն հիմա 270 ֆր. ունիմ: Ահա ընդամէնը: Հայր ունիմ Ամերիկա բայց նիւթական ոչ մէկ օժանդակութիւն ըրած չէ։ Պատճառը գիտէք ի՞նչ է։ Երկու տարի առաջ Վալանսի «Յառաջ»ի գործակալէն Թերթ կը ստանայի, առեն առեն կը կարդայինք։

«Մեր քաղաքացիները հօրս կը գրեն թէ ձեր տղան Դաշնակցականի Թերթ կ'առնէ, սուտ իրաւ իրար կը խառնեն եւ կը պղտորեն հօրս միտքը։ Բնիկ Մալաթիացի եմ։ Ա՛խ, ե՞րբ պիտի ըլլայ որ ազատութեան ու անկախութեան դրօշը պարզուի ու Հայաստանը դառնայ մեր սեփական երկիրը։

Քանի մը խօսքերով մխիթարեցի զինքը ու հեռացայ, տալով Կրընոպլի Եղբայրական Օգնութեան Միութեան հասցէն։

Ահա այսպէս, հիւանդանոցներու մէջ ունինք Թշուառ հայրենակիցներ որոնց ոչ օգնող կայ, ո՛չ յորդորող:

× Արուեստական մետաքսի գործը իր Թթուներով մեծապէս կ'ազդէ Թոքերուն, կամաց կամաց կը փճացնէ առողջութիւնը։ Ֆրանսայի մէջ կը գտնուին արուեստական մետաքսի քանի գործարաններ։ Կրընոպլի Ցօսիէթէ Նասիոնալին մէջ կ'աշխատին քանի մը Հայեր միայն։ Իսկ Տէսինի մէջ, ուր երկու գործարաններ կան, ունինք բազմաթիւ հայ գործաւորներ։ Լավօլթի մանարանին մէջ ունինք 12 հայ ընտանիքներ, Լիոնի մէջ կան երկու մանարաններ, ուր փոքրաթիւ Հայեր կ'աշխատին։ Թոլոնի մանարանը կը բանեցնէ երեք հազար ութ հարիւր հոգի, որոնց մէջ Հայ չկայ։

× Քաղաքապետարանէն կը տեղեկանանք թէ մաս մը անգործ Հայեր ճիշտ ժամանակին իրենց տոմսը ստորագրելու չեն երթար, ու վերջն ալ դուռին առջեւ աղաղակներ կ'արձակեն։

Քանի մը անգամ ազդարարուած է թէ ով որ ժամանակին չի ներկայանար ստորագրելու, կը զրկուի օրականէն եւ տոմսը ձեռքէն կ'առնուի։ Անգամ մըն ալ կը յանձնարենք մեր հայրենակիցներուն որ իրենց պարտականութիւնը չմոռնան եւ ճիշդ ժամանակին երթան նպաստի տոմսերը ստորագրելու։

Ա. Գլանեան

ՄԱՄՈՒԼ

„ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ„Ն ԱԼ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՆ

Ռամկավար «Պայքար»էն յետոյ, «Արեւ»ն ալ պարբերաբար տրտունջներ կ'արձակէ Բարեգործականի կեդրոնին դէմ, պահանջելով փոխել գործունէութեան ձեւերը: Իսկ «Ապագայ», որ աւելի մօտ է կեդրոնին, բարեացակամ չէզոքութիւն կը պահէ:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս տրտունջները հաճոյք չեն պատճառած կեդրոնին, եւ ահա «Արեւ»ն է որ չքմեղանքի փորձեր կը կատարէ, երկու խմբագրականներով եւ պերճախօս խորագրով մը,— «Զայլամի քաղաքականութիւնը»:

Ի՛նչ քան սրտառուչ են Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթին չքմեղանքները (24 մարտ).

— Մեր մամուլը որ արձագանգ կ'ըլլայ Եգիպտոսի թէ Ամերիկայի մէջ յայտնուած գանգատներուն, բարեկամ մամուլ մըն է Բարեգործականին, որուն հիմնադրութեան սկիզբէն իսկ ինքզինք իբրեւ բեմ տրամադրած է անոր բրօբականտին եւ ծառայած՝ անոր նպատակներուն, որոնք մաս կը կազմեն ի՛ր ալ սեփական նպատակներուն. «Օժանդակել հայ ժողովուրդին եւ իր հայրենիքին մտաւոր եւ բարոյական զարգացման։ Օգնել անոնց նիւթական ու տնտեսական վիճակին բարելաւման։ Քաջալերել այն արդիւնքները յառաջ բերելու ծառայող ամէն ձեռնարկ ու հրատարակութիւն։» Այս մամուլը իր ըրած ծառայութեանց փոխարէն իրաւունք եւ պարտականութիւն կը զգայ Բարեգործականին շահուն համար ընել Թելադրութիւններ եւ դիտողութիւններ, որոնք երբեմն կրնան խիստ, նոյնիսկ շատ խիստ ըլլալ։ Կրնայ ըլլալ որ մեր ալ դիտողութիւնները խիստ էին, բայց երբեք սխալ տուեալներու վրայ հիմնուած չէին։ Սխալ եզրակացութեանց յանգած կրնան ըլլալ միայն Փարիզի մէջ, լսելով Եգիպտոսէն թէ Ամերիկայէն եղած գանգատները ու շրջելով խնդիրը, պատճառը արդիւնքին հետ շփոթելու աստիճան»։

Պզտիկ դիտողութիւն մը—«Արեւ»ը մոռցած է յիշել թէ՝ «Այս մամուլը (ռամկավար) իր ըրած ծառայութեանց փոխարէն»... կը վճարուի։ Անշուշտ «ազգասիրաբար», եւ ստեռլինի հաշուով։

Երկրորդ խմբագրականին մէջ, որ լայնափոր փռուած է «Արեւ»ի Բ. էջին մէջ, մէկուկէս զոյգ սիւնակի վրայ, «Արեւ»ը իր պաշտպանողականը կարդալէ յետոյ, կ'եզրակացնէ կատարեա՛լ անշահախնդրութեամբ (33 մարտ).

—«Վերջացնենք։ Բարեգործականը պէտք է ըմբռնէ վերջապէս, որ բան մը պէտք է փոխուի եւ հիմնովին փոխուի իր գործունէութեան մէջ։ Այլապէս, Զայլամի քաղաքականութիւն կ'ըլլայ ուս Թօթուելը ամէն սրտցաւ խօսքի, ամէն օգտակար Թելադրութեան դէմ։

Մենք մեր պարտականութիւնն է որ կը կատարենք այս խօսքերը եւ այս Թելադրութիւնները ընելով։ Ուրիշ ոչինչ»։

Այո՛, ուրիշ ոչինչ, բացի տարեկան նպաստէն եւ... ցանկալի պաշտօններէն:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քառաձայն պատարագ

Կը խնդրուի ծանուցանել թէ Փարիզի եկեղեցիի վարչական ժողովի որոշման համաձայն, այսուհետեւ, ամէն հինգշաբթի օրեր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ պատարագի, խաչհանգիստ պիտի կատարուի։

× Յառաջիկայ հինգշաբթի օր 14 ապրիլ, յետ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Պ. Ռափայէլ Մարկոսեանի յիշակին: Պատարագը պիտի ըլլայ քառաձայն, մասնակցութեամբ Պ. Ա. Շահմուրատեանի, ժամը 10ին։ Հոգեհանգիստ՝ 11.15:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

XIII

— Ուրի՛շ մը, ուրի՛շ մը, — լսուեցաւ Սեդրակ Փալեանին զերձանէ ձայնը։

Ղեւոնդ բաճկոնին ծոցի գրպանէն ուրիշ Թուղթեր հանեց, աչքէ անցուց, ընտրեց մէկը եւ վերսկսաւ.

Իրիկուն է,
Հրդեհ կայ հոն՝ գաճուն ներքեւ Աստուծոյ...
Ան հեռուն է.
Հրդեհ կայ եւ իմ կուրծքէս ներս,
մէջն իմ հոգւոյ..։

— Օ՛, տեսա՞ր, ա՛ս հրաշալի է՛, Ղեւո՛նդ, — կրկին ընդմիջեց Այվազեան։

= Հրաշալիս ո՛րն է, եղբայր, գլուխգործոց ըսէ սըւոր... Դուրեանի շունչը կայ Ղեւոնդին մօտ — վրայ բերաւ Սեդրակը։

— Ընդհակառակն, ես նոր Եղիա մը կը տեսնեմ իր մէջ — Վահրամն էր այս անգամ։

— Հը՛, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանը ստուերի մէջ պիտի ձգէ, ձայնեց ուրիշ մը...

Ու այս հեգնանքը շարունակուեցաւ։

Քանի մը օր վերջ, Նստեր՝ կը գրէր Ղեւոնդ։ Ուսուցիչներէն մին բացակայ էր ու բոլորը գլխահակ կ'աշխատէին։ Վահրամ գրպանի հայելին զետեղած գիրքերուն կռնակին՝ փողկապը կը շտկէր։

Ղեւոնդ յանկարծ գլուխը բարձրացուց, բռունցքը զարկաւ դարակին ու գոչեց.

-- Չերթար կոր, եղբա՛յր... չերթար կոր..

= Ինչը՞ չերթար կոր, Ղեւոնդ, հարցուց Սեդրակը։

— Բանաստեղծութիւնս, եղբայր, առաջին տունը եղաւ, երկրորդին մէջ բառերը չեն գար կոր... «Գար» վերջացող բառ մը գիտե՞ս... կը զգամ կոր, բայց չեմ կրնար կոր արտայայտել... «գար» վերջացող բառ մը...

= Ցաւագա՛ր, — լսուեցաւ Այվազեանին ձայնը անկիւնէն..

— Սպասէ ներշնչման պահուն, — աւելցուց Սեդրակ։

= Ներշնչուած եմ, եղբա՛յր...

— Է՞, ուրե՞մն...

Բայց, Այվազեան գրասեղանէն ելեր ու քովն էր եկեր, արդէն։ Արագ շարժումով մը Թուղթը խլեց Ղեւոնդին ձեռքէն։ Քանի մը քայլ ետ գնաց, եւ սկսաւ բարձրաձայն կարդալ՝

Արարիչէն դարձող կովերը

Խնդուք մը փրթաւ։ Շատեր ոտքի ելան։ Ղեւոնդ, կրակ կտրած, ցատկեց նստարանէն ու խլեց Թուղթը։ Բայց, անկէ վերջ բոլորին բերնին մէջ յանկերգ մը եղաւ ատիկա, թէեւ բոլորը իմացեր էին թէ, Այվազեան չարափոխած էր վերտառութիւնը, որ, իրականին մէջ, այսպէս էր.

Արածելէ դարձող կովերը...

Երբեմն կը պատահէր, որ Ղեւոնդ գլուխը ծռած ու Թուղթ մրոտած առեն, մատներովը վանկ համրեր։ Նման պարագաներու, Այվազեան կը մօտենար, յանկարծ, ոտքը կը դնէր անոր գրասեղանին վրայ, ու՝

— Զրաւե՞ց, ա՛ռ քեզի ոտք մը — կ'ըսէր, բոլորին ծիծաղ պատճառելով։

Այվազեան կը կատակէր, նաեւ, «Իգմի՛րցի»ին հետ։ Այս վերջինը բժիշկ ըլլալու զօրաւոր փափաք մը ունէր ու յաճախ կարճատես Մազըճեանին ակնոցը կը դնէր քիթին ու կը պտտէր.

— Տղաք, ակնոցը դրինք, մօրուքը մնաց...

— Իշտէ՛ հայ մտաւորական քեզի, — կ'ընդմիջէր Այվազեան — հէ՞, — կը դառնար Ղեւոնդին, — անանկ չէ՞, վանկճի... արշալոյս մը, վերջալոյս մը ու չորս ոտք, առ քեզի բանաստեղծ...

Ու մինչ «Իգմի՛րցի»ն արմունկները անկիւնաւորած կը քալէր՝ ակնոցը քիթը,

— Ատիկա կը բաւէ — կ'աւելցնէր Այվազեան — մեր հիւանդ իշուկը նայելու համար... կարմրուկ ունի, Տօքթէօր, — ու ձեռքը կը դնէր Գրիգոր Աքսաքալեանի ձմերուկի պէս կարմիր երեսին..

Աքսաքալեանը կեսարացի էր։ Տղաքը «Խայսէրցի» կ'որակէին զայն, թէեւ, անոր ալ «կնքահայրը» Այվազեանն էր։

Անգամ մը, Այվազեան, հազիւ ներս մտած, անցաւ Աքսաքալեանի գրասեղանին քովէն, ու ըսաւ.

-- Փաստրըմայի տէփօ դարձուց սենեակը շունչանորդին, ամէն օր կոշտ մը կը բերէ։ Ձեւի դնե՞նք, տղա՛ք։

= Մեղք է, ընդդիմացաւ Սուրէն, ո՛վ գիտէ՝ ինչպէս կ'ապրի։

— Բո՛ւհ, ի՛նչ Խայսէրցի է ան... անանկ հագուելուն մի նայիր, կարմիր ունի մէջքը..

Ու, ծռեցաւ, ապուխտը քաշեց դարակէն։

Կէս օրին, ահագին աղմուկ փրթաւ։ Աքսաքալեան պոռաց-կանչեց, մինչեւ որ Այվազեան հանեց շպրտեց գետին՝ ապուխտին կտորը.

— Ը՛հ, լուի մը համար վերմակը կ'այրէ, — գոչելէն։

Ետոյ, Թուշերը ուռեցուց, փէսը քաշեց ականջներուն, եւ սկսաւ պոռալ.

-- Զիծէնլի չամանը, Ղայսէրինին ղիւզել չօճուխլարը...

Ու, փաթթուելով՝ շուփ՝ համբուրեց Աքսաքալեանին կարմրուկ այտը..

Այվազեան կը հեգնէր, նաեւ, Թէքիրտաղցի Թուխ ու դէգ տղայ մը, որ Աքսաքալեանին շարոց կուտար եւ ապուխտ կը ստանար։

— Մէ՛, կայկա՛յ, — կ'ըսէր Այվազեան քիրեզ ուտել պէտ'թե՞նք։

Իսկ Մշեցիներուն ու Սասունցիներուն հետ շուն ու կատու էր։

— Օօ՛ր Մուշ կանգուա՛ւ,— կը պօռար վանկերը երկարելէն ու կատու մը նման մլաւելէն — Սասուն պարկուա՛ւ, Մըկօն Թառա՛ւ Թըռա՛ւ, զարկիր, զարկուա՛ր...

Մինչեւ որ Սասունցիին կամ Մշեցիին համակը ցցուէր ու Այվազեան սենեակին դուռը ափ առնէր, յուզական ձայնով մը արտասանելէն՝

Ո՛հ, մնաք բարով
Սասուն. Մուշ, իզմիի՛տ
Համբո՛յր Թուշիկին
կարմիր Սաքալիկ...

Դասարանին արտակարգ տղոցմէն մին ալ Գատըգիւղցի Վահրամ Ասատուրեանն էր։ Զափազանց շուայտ էր ու յաճախ կը պատմէր իր սիրարկածներէն, զորս տղաքը մոլի կ'ընէին իրենց բերնի ջուրերը վազցնելէն...:

(Շար.) Կ. ՄՆՀԵԱՆ

է ցարդ՝ պատասխանը չափազանց գաղտնի կը պահուի՝ Անգլիական կառավարութիւնը մանրամասնօրէն պիտի քննէ զայն եւ հաւանական է որ վէճին մասին փոխանակուած թղթակցութիւնները տակաւին չհրատարակուած, անգլիական կառավարութիւնը երկրորդ ծանուցագիր մըն ալ ուղղէ իրլանտայի:

կը թուի թէ երկու կողմերը որոշած են երկարօրէն խորհիլ եւ վերջնական որոշումներ տալէ առաջ, կշռել թերն ու դէմը՝ Օրինակը տրուեցաւ արդէն իրլանտայի հանրապետական վարչապետին ցէ վ.ալերայի կողմէ, որ հրապարակային անհաշտ յայտարարութիւններ ընելէ վերջ, քանիցս փոփոխութեան ենթարկեց անգլիական ծանուցագրին իր պատասխանը եւ այդ պատճառով ալ ուշացուց անոր առաքումը՝

× Անգլիական դահլիճին կողմէ կազմուած յատուկ յանձնախումբը՝ քննելու համար իրլանտական կառավարութեան յայտարարութիւնները հաւատարմութեան երդումի ջնջման եւ տարեվճարներուն մասին, նիստ մը գումարեց երէկ գիշեր:

Նախորդ օր Լոնտոն հասած իրլանտական պատասխանը բազմագրուած եւ մէկական օրինակ տրուած է կառավարութեան անդամներուն:

Իրլանտական պատասխանը երկարօրէն կը քննուի այս միջոցիս, եւ Անգլիոյ պատասխանին առաքումէն վերջն է որ, գաղութներու Նախարարը յայտարարութիւն մը պիտի ընէ խորհրդարանին մէջ:

Գերմանիոյ ընտրական պայքարը

Շաբաթ եւ կիրակի օր, գերման ոստիկանութիւնը կազմ ու պատրաստ պիտի ըլլայ շարժելու որեւէ պատահականութեան հանդէպ, ամբողջ Գերմանիոյ եւ մասնաւորաբար Փրուսիոյ մէջ:

Իւրաքանչիւր վայրի ոստիկանութիւնը օգնական կարեւոր ուժեր պիտի ստանայ՝ Ոստիկանները համախումբ պիտի սպասեն իրենց զօրանոցներուն մէջ եւ մեծ ինքնաշարժներ պիտի ունենան իրենց տրամադրութեան տակ, արագօրէն փոխադրուելու համար հոն, ուր պէտքը նշմարուի:

Ինչպէս մարտ 13ի առաջին քուէարկութեան, ըմպելիի վաճառումը պիտի արգիլուի 48 ժամ:

× Հիթլեր իր օդանաւով կը սուրայ ամէն տեղ, նոյն գիշերը ճառերով մէկ քանի անգամ, զանազան քաղաքներու եւ աւաններու մէջ: Նախորդ օր խօսեցաւ Ցանցիկի եւ արեւելեան Փրուսիոյ մէջ: Երէկ Պավիերա էր: Իր բոլոր բանախօսութիւնները կը գտնեն յանձնարարուած եւ կարգապահ խանդավառութիւն մը՝ իր կուսակիցներուն կողմէ եւ ամէն տեղ, Հիթլեր կը ճառէ նոյն բնաբանով.—

«Ես միայն պիտի փրկեմ Գերմանիան, զայն ազատելով անկարողներէն եւ դաւաճաններէն, որոնք կը կառավարեն ներկայիս»:

× Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, զրոյց կը շրջի թէ գերման նախկին գահաժառանգը պատրաստուած էր ընդդէմ Հինտէնպուրկի եւ Հիթլերի տեղ իր թեկնածութիւնը դնելու երկրորդ քուէարկութեան՝ Այս պատմութիւնը կը հաստատուի Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու պատասխանատու անձնաւորութեանց կողմէ: Սակայն նախկին կայսեր ընդդիմութեան առջեւ տեղի տալով, գահաժառանգը հրաժարած է իր այս մտադրութենէն: Կ՚ըսուի նաեւ թէ Հիթլեր համաձայնած էր գահաժառանգին հետ՝ այս խաղին համար:

× Գերմանիոյ վարչապետն իր կարգին ամէն գիշեր կը ճառէ կարեւոր քաղաքներու մէջ:

Սուրիոյ ընտրութիւնները

Դամասկոսի եւ Համայի մէջ, ընտրութիւնները տեղի ունեցան հանդարտութեամբ:

Դամասկոսի մէջ միայն մէկ աթոռ մնացած է համեմատականի՝ Ընտրութիւնը պիտի կատարուի վաղը:

Դամասկոսի մէջ, այս վերջին քուէարկութեամբ ընտրուած 7 երեսփոխաններէն 3ը, առաջին քուէարկութեան արդէն ընտրուած էին: Անոնց հինգը ազգայնականներ են եւ մասնակցած են օրէնսդիր խորհրդարաններուն: Մէկը հրեայ է:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ամերիկեան դրամատուները.— Ամերիկեան Ֆերակոյտի դրամատուներու յանձնախումբի նախագահին եւ Ամերիկայի դաշնակցային պահեստի դրամատան տնօրէնին միջեւ գոյացած համաձայնութեան մը հետեւանքով, այս վերջինը կը մշակէ ծրագիր մը, որ միակ եղանակով մը, իրարու պիտի միացնէ եւ դաշնակցային հակակշռի տակ դնէ ամերիկեան 22 հազար դրամատուններ՝

Փոթորիկ եւ ողողում.— Երկու օրէ փոթորիկի բռնուած է Փարիզը եւ Ֆրանսայի հիւսիսը: Մերթ ընդ մերթ տեղատարափ անձրեւ մը կ՚աւլէ փողոցները:

Ցիժոնի, Բոշֆորի, Նըվէրի, Պուրժի եւ ուրիշ կարգ մը վայրերու մէջ, ողողումներ պատահեցան:

Ողողում Ռումանիոյ մէջ.— Պուքրէշէն տրուած լուր մը կը յայտնէ թէ ամբողջ Ռումանիոյ մէջ, ողողումները հետզհետէ աղետալի կը դառնան: Հազարաւոր անձեր անպատսպար մնացած են: Թրանսիլվանիոյ մէջ, գիւղի մը բնակիչները ըմբոստացած են տեղական իշխանութեան դէմ, մեղադրելով թէ ժամանակին զգուշական միջոցներու չէ դիմած, ողողումները կանխելու համար: Ցարձակեցան կարգ մը անձերու վրայ, զորս պատասխանատու կը նկատեն եւ զանոնք ծեծած են գաւազաններով: Ոստիկանութիւնը ստիպուած է միջամտել՝ կռուի մը ընթացքին, վիրաւորուած են ոստիկան մը եւ բազմաթիւ գիւղացիներ:

Յ.

Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼի ներկայացուցչական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, 63 Րիւ Րէփիւպլիք:

ՏԵՍԻՆԻ Կորիւն խումբի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը
Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս գիշեր ժամը 8.30ին, ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼի սրահը, հովանաւորութեամբ ազգ. իշխանութեան եւ նախագահութեամբ Զ. Ռ. Մ. Կեդր. Վարչութեան:

Կը խօսին՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ (Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղին կողմէ), *Պ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ* (Հ. Յ. Դ.), *Պ. Պ. ՋԱՐՈՅԵԱՆ (Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութիւն)*, *Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ* (Զ. Ռ. Մ. կեդր. վարչութիւն):

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Վ. Տէրվարդանեան, Մ. Մանուկեան, եւայլն:

Պ. Չէօրէքճեան *(Ջութակ), մասնակցութեամբ Տիկ.* Զ. Պօյաճեանի:

Հրաւիրուած են քաղաքական կուսակցութիւնները եւ կը հրաւիրուին քաղաքիս բոլոր Հայրենակցական միութիւնները:

Մուտքը ազատ է

ԼԻՈՆ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը:

Մասնակցութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան, Ազգային Միութեան, Հայ Արիներու, Բարձր Հայքի, Մեծ Նոր գիւղի, Նալլու խանի, Մարաշի, Զարսանճագի Հայր. Միութիւններուն եւ Համախարբերդցիական երիտասարդաց Միութեան:

Կը խօսի Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, արտասանութիւն եւ խմբերգ:

Մուտքը ազատ է

ՌՕԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Ռօանի Ազգ. Միութեան

16 Ապրիլ, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Պ. Պանեօլաթիի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ՏԷՐԷՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բացին

Փարիզի Գրական Ակումբ *այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին* 131 Rue Cambronne: Métro Vaugirard, *Ջեկոյց Պ. Լեւոն Մեսրոպի կողմէ, նիւթն է՝*

ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՈՐՄԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

եւ անոնց մէջ հայկական մշակոյթի բաժինը

Մուտքը ազատ է

Երեկոյթ

Ա. Ե. ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ

Կը ներկայացուի ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Երգեր եւ պարեր փոքրիկներու կողմէ *Մուտք՝ 2 փրանք*

Հայ Արիներու Միութեան Երեկոյթը

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին 8 Rue Jean Goujon, Métro Champs Elysée

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ *ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ*

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Ճոխ պիւֆէ *Մուտք՝ 10 եւ 5 փրանք*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Պօլսոյ եւ Շրջ. Երիտ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահին մէջ Rue François Garcin.

ՆԻՍԻ Լսարանական Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 182 Պուլվար Մատըլէն, Քէօլէեան Ընթերցասրահին մէջ: Կը խօսի Յ. Քէլէշեան, նիւթ՝ Նախամարդէն մինչեւ մեր օրերը: Մուտքը ազատ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ռուսէ Վասէ, Յ. Պ.— 35:
Շալամոն, Գ. Ա.— 10:
Քրիւաս, Գ. Խ.— 35:
Շավիլ, Մ. Ս.— 37:
Քլամառ, Պ. Զ.— 35:
Սէն Քլէռ տը լա Թուր, Գ. Ս.— 35:
Ռոմազիէռ, Ե. Մ.— 35:
Մարսէյլ, Գործ.— 1800:
Փարիզ (20) Մ. Գ.— 70:
Սէն Շամոն, Գործ.— 160:
Մարսէյլ. Ս. Մ.— 20:
Իւժին, Յ. Ի.— 35:
Սուրապայա, Ազգ. Մ.— 320:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ստանոզցի Տիկին Նուրան Գաֆէճեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Վարդուհի Տօղանեան, որ կինն էր Քէմախցի Արշակ Տօղանեանի: Չորս տարի առաջ նամակ կուգար Մեքսիկայէն: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ Mme. Nouran Cafédjian, 13 Bld. Clair Isnard. St. Jérôme, Marseille, France.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Կոյր վստահութիւն ունէի թէ տարճանակ մը կը կրէր ան գրպանին մէջ եւ թէ յաջորդ օրը այս մարմինը պիտի գտնէին տարածուած այս նստարանին կամ ուրիշի մը վրայ, անկենդան եւ արիւնաթաթախ: Վասնզի իր հող պալու ձեւով ան կը յիշեցնէր քար մը որ կ՚իյնայ սանդուղի մը մէջ եւ որ կանգ չառներ յատակը հասնելէ առաջ. երբեք չեմ տեսած ֆիզիքական շարժում մը որ այդքան վհատութիւն եւ յուսահատութիւն արտայայտէ:

Եւ հիմա, երեւակայեցէք կացութիւնս.— քսան կամ երեսուն քայլ ետեւը կը գտնուէի այն նստարանին ուր նստած էր այս անշարժ ու ինքն իր վրայ փլած մարդը, չէի գիտեր թէ ի՛նչ ընել, մղուած ըլլալով, մէկ կողմէ, անոր օգնելու կամքով, եւ միւս կողմէ զսպուած՝ փողոցին մէջ անծանօթի մը խօսք ուղղելու վախէն, վախ՝ արդիւնք դաստիարակութեան եւ ժառանգականութեան: Փողոցի լապտերները իրենց անթափանց ու երերուն բոցը կը դնէին ամպամած երկինքին մէջ: Շատ ցանցառ անցորդները կը շտապէին, վասնզի կէս գիշերուան մօտ էր ու ես, հետեւաբար բոլորովին առանձին էի այս անձնասպանի երեւոյթով մարդուն հետ:

Հինգ անգամ, տասն անգամ, արդէն հաւաքած էի բոլոր ուժերս, եւ դէպի անոր առաջացած, բայց միշտ ամօթխածութիւնը զիս ետ կը մղէր եւ կամ թերեւս այն բնազդը, այն խորունկ նախազգացումը որ մեզի ցոյց կուտայ թէ ինկողները յաճախ իրենց անկումին մէջ կը գլորեն այն անձերը որ անոնց օգնութեան կը հասնին. այս վարանումի միջոցին ես ալ յստակօրէն կը զգայի կացութեան յիմարութիւնը, ծիծաղելիութիւնը: Սակայն ոչ կրնայի խօսիլ, ոչ մեկնիլ,— ոչ ալ բան մը ընել, ոչ իսկ հեռանալ անկէ: Եւ կը յուսամ որ պիտի հաւատաք ինծի, եթէ ըսեմ թէ հո՛ն մնացի այդպէս, այդ դարատափին վրայ, վեր վար ճեմելով, առանց գիտնալու թէ ի՛նչ որոշում պէտք է տալ, թերեւս ամբողջ ժամ մը, անվերջանալի ժամ մը: Մինչդեռ անտեսանելի ծովուն ալիքները ժամանակը կը կրծէին իրենց հազարումէկ փոքրիկ բախումներովը, այնքան զիս կը յուզէր ու տակն ու վրայ կ՚ընէր մարդկային էակի մը կատարեալ փճացումի այս պատկերը:

Բայց, հակառակ այս բոլորին, քաջութիւնը չէի գտներ ո՛չ խօսելու, ո՛չ գործելու, ու տակաւին սպասումի ձեւով պիտի մնայի գիշերուան կէսը եւ կամ թերեւս աւելի իմաստուն անձնասիրութիւն մը վերջապէս ստիպէր զիս տուն դառնալու, այո՛, կը կարծեմ նոյնիսկ որ արդէն որոշած էի իր բախտին ձգել թշուառութեան այս ծրարը, երբ գերագոյն զօրութիւն մը յաղթեց իմ վարանումիս: Արդարեւ սկսաւ անձրեւել: Արդէն ամբողջ իրիկունը, հովը ծովուն վրայ հաւաքած էր գոլորշիով լեցուն ծանր, գարնանային ամպեր, մարդ կը զգար իր թոքերով եւ իր սիրտով թէ երկինքը բուռն կը ճնշէր երկրի վրայ: Ցանկարծ, անձրեւի կաթիլ մը շաչեց գետինը եւ անմիջապէս յետոյ թանձր ջրհեղեղ մը թափեցաւ, խոնաւութեան ծանր կարկերով զորս հովը կը վանէր: Ակամայ կրպակի մը քիւին տակ ապաստանեցայ եւ, հակառակ որ հովանոցս բաց էր, սաստուն հողմունքը շրջազգեստիս վրայ կը սփռէր ջուրի խուրձեր: Մինչեւ դէմքիս վրայ եւ ձեռքերուս վրայ կը զգայի ցայտումը պաղ փոշիին կաթիլներու որոնք չոր աղմուկով մը գետին կը թափէին:

Բայց, (այնքան սարսափելի էր տեսարանը, որ քսան տարի ետքը, կոկորդս կը սեղմուի երբ անոր վրայ կը մտածեմ) հակառակ այս տեղատարափ հեղեղին, դժբախտը անշարժ կը մնար իր նստարանին վրայ, առանց երբեք տեղէն երերալու: Ջուրը կը հոսէր եւ առուակներ կը ձեւացնէր ջրորդաններէն. քաղաքին կողմէն կը լսուէր կառքերու խուլ աղմուկը. աջէն ու ձախէն մարդեր կը փախչէին իրենց վերարկուները վեր առած. ամէն բան որ կենդանի էր կը կծկուէր, վախով կը փախչէր, ապաստան մը փնտռելով, ամէն կողմ մարդուն մէջ եւ կենդանիին մէջ կը զգացուէր կատաղի տարրին սարսափը,— միայն մարդկային այս սեւ կծիկը հոն իր նստարանին վրայ չէր շարժեր:

Արդէն ձեզի ըսի թէ այդ մարդը մոգական կարողութիւնն ունէր իր զգացումներուն արտայայտութիւնը արձանացնելու իր շարժումներով, բայց ո՛չ մէկ բան, այո՛ ո՛չ մէկ բան երկրի վրայ պիտի կրնար արտայայտել այս յուսահատութիւնը, իր իսկ անձին այս բացարձակ լքումը, այս կենդանի մահը, այդքան ազդու եղանակով մը որքան այս անշարժութիւնը տեղատարափ անձրեւին տակ, այս անկենդան, անզգայ մնալու ձեւը, այս մեծ վհատութիւնը ոտքի ելլելու եւ անհրաժեշտ քանի մը քայլերը ընելու որեւէ պատսպարանի տակ կենալու համար, այս գերագոյն անտարբերութիւնը իր իսկ անհատականութեան նկատմամբ: Ո՛չ մէկ արձանագործ, ո՛չ մէկ բանաստեղծ, ո՛չ Միքէլ-Անճէլօ, ոչ Տանթէ, երբեք չեն կրցած հասկցնել ինծի գերագոյն յուսահատութեան շարժումը, երկրի ծայրայեղ թշուառութիւնը այնքան յուզիչ եւ այնքան ուժգին կերպով, որքան այս կենդանի էակը որ կը մնար հոն ու կ՚ողողուէր փոթորիկին տակ,— որովհետեւ լքած էր ու յոգնած, ինքզինքը զգուշանալու միակ շարժումն ընելու համար:

Ա՛լ ուժերէս վեր էր դիմադրել. ուրիշ կերպով չկարողացայ գործել: Ռստուելով մը անցայ անձրեւին թաց պատ եւ հեղուկ գաւազաններուն տակէն եւ իր նստարանին վրայ ցնցեցի այս մարդկային ծրարը. որ տարածուած էր: Վրայէն ջուրը կը հոսէր պէս:

— Եկէ՛ք, ըսի, թեւէն քաշելով:

Անըմբռնելի բան մը ինծի նայեցաւ անթարթ եւ դժուարութեամբ: Տեսակ մը շարժում կարծես թէ դանդաղօրէն զարգացաւ անոր մէջ, բայց չէր հասկնար ան:

— Եկէ՛ք, ըսի, անոր թաց թեւէն քաշելով եւ այս անգամ գրեթէ բարկացած:

Ան ատեն ոտքի ելաւ յամրօրէն, անկամ եւ դողդողջուն:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ԱՊՐԻԼ 1932
10 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1850 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՅՆԱԿՈՒԼ ՄԵՔԵՆԱՆ

Այսօրուընէ, սկսելով այս երկու սիւնակէն, եւ աստիճանաբար, Յառաջն ալ պիտի շարուի տողաշարով (Լինօթիփ):

Ուրիշ խօսքով, համայնակուլ մեքենան է որ բանօրէն կը գրաւէ գրաշարին տեղը, ինչպէս գրաւած է ուրիշ այնքան ասպարէզներ:

Գրաշարներ միշտ ալ պիտի ունենանք: Բայց, մեքենան կանգնած է միջանկեալ, խմբագրին ու գրաշարին միջեւ, իր ճիւաղային յօրինուածքով եւ չարախինդ, բռնակալ կերպարանքով մը:

Նորէն բանուոր մըն է որ պիտի շարէ մեքենային վրայ: Բայց, մէկ բանուոր՝ երեք-չորսի տեղ: Եւ ոչ այն ազատութեամբ զոր կը վայելէ բուն գրաշարը, հատիկ-հատիկ զատելով գիրերը, արհեստ եւ ճաշակ փայլեցնելով, խաղալով գիրերու տեսակին հետ, տողեր «կերցնելով» կամ դարձնելով:

Մեքենայ է, եւ ինչպէս ամէն մեքենայ, չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է քմայքի: Կը ճանչէ, կը ճուայ, եթէ ուզես փոխել իր բնական ընթացքը:

Գրաշարի չորսվաստակ մատներուն տեղ, տողաշարն է, որ 268 աստիճան տաքութեամբ կապարը (հեղուկ) կը բռնէ, կը կաղապարէ, եւ վայրկենապէս պաղեցնելով, ոլորապտոյտ կ'իջեցնէ ու կը շարէ ամբակուռ:

Այլ եւս չես կրնար ո՛ր եւ է բառ փոխել: Ոչ իսկ ստորակէտ մը: Եթէ սխալ կայ, ստիպուած ես թափել ու նորէն շարել տալ ամբողջ տողը:

Մեքենան է, դաժան եւ համայնակուլ, որ իր ճանչուն ժանիքներով կանոնաւորութեան, կարգապահութեան կը վարժեցնէ քեզ: Ուզես-չուզես:

Գրաշարին հետ կը խօսիս, կը վիճիս, կուտաս-կ'առնես, եւ խաղաղութիւնը միշտ ալ կը վերահաստատուի՝ շարելու կամ սրբագրելու լաւագոյն ձեւը գտնելով:

Գրաշարը համբերութեամբ կը քաշէ խմբագրին մեղքը, իբրեւ բանուոր: Որքան ալ ակռայ կճրտէ, ինքն իրեն թոյլ չի տար վարուիլ այնպէս ինչպէս տողաշարը:

Գրաշարներ կան որոնք արժանապատուութեան խնդիր դարձուցած են արհեստին նախանձախնդրութիւնը: Գրաշարին ձօնուած երգեր ունեցանք (մէկը՝ Ե. Տէմիրճիպաշեանի), բայց չունինք, տակաւին, գրաշարին երգը:

Այսպէս, ուրեմն, Յառաջն ալ պիտի վայելէ գիտութեան, մեքենային «բարիքները», ինչպէս իր Ամերիկայի պաշտօնակիցները, որոնք տարիներէ ի վեր տողաշարով կը շարուին:

Այսինքն, Յառաջն ալ պիտի կրէ պիրկ եւ անգութ եւ միահեծան բռնակալութիւնը մեքենային, որ կ'իշխէ այս պողպատներուն վրայ, իր ճակատագրին հետ կապելով երէկուան հողագործը, ինչպէս անսերոյս արհեստաւորը:

Բարիքն ու չարիքը իրար խառնուած են, այս կատարելագործութեան մէջ ալ:

Բարիք՝ քանի որ տողաշարը կը գործէ աւելի արագ ու կանոնաւոր, կարգապահութիւն պարտադրելով խմբագրին: Ու միշտ նոր տառերով: Դիւրութիւն կուտայ ուզածիդ չափ պահելու ո՛ր եւ է շարուածք (գրքի վերածելու համար):

Այլ եւս չկայ մաշած տառերու, տառեր նորոգելու, կամ տառերու անբաւականութեան խնդիր:

Եւ չարիք՝ անոր համար որ, կը կրճատէ ոչ միայն գրաշարներու թիւը, կազմալուծելով թերթին — մանաւանդ հայ թերթին — հետ կապուած ընտանիք մը, այլ եւ գործելու ազատութիւնը:

Մեքենան է, միակողմանի եւ ձուլածոյ, ինչպէս քաղաքակրթութիւնը այս պողպատներուն, որ կը թուայ համաձայն իր անողոք օրէնքներուն: Որ կը պարտադրէ, կը խմորէ, կը ձուլէ ու կը նետէ մէկ ագուցուածքէն միւսը: Կաղապարէ կաղապար:

Անոր թաւալումին առջեւ, գլխիկոր կը նահանջէ ամէն ինչ որ անվարելի հանգամանք ունի:

Ինչպէս մեր առօրեայ կեանքին մէջ, ահա տասը տարիէ ի վեր:

Յառաջը՝ ծնած վերջին Ափիւռքին հետ, շարուածքի այս փոփոխութեամբ մէկ մանրանկարն է անոր զարտուղի եւ մշտահոլով կեանքին:

Երանի՛ թէ կարենայինք հաշտեցնել բարիքն ու չարիքը համայնակուլ մեքենային, ինչպէս թաւալումը այն միւս մեքենականութեան որ կը վարէ մեր հանրային կեանքը, աշխարհէ աշխարհ:

Արմատախիլ, թափառական կեանքի բոլոր չարիքներուն հետ, ունեցանք բարիքներ ալ: Եւ պիտի ունենանք տակաւին, թէ անհատապէս եւ թէ հաւաքաբար:

Անընդհատ հոլովում եւ խմորում է մեր այսօրուան կեանքը, նման մեքենայի թաւալման, որ ե՛ւ կը շինէ ե՛ւ կը քանդէ:

Մեր ձեռքն է փնտռել, գտնել գաղտնիքը՝ բարիքը առաւելագոյն չափով քաղելու, եւ չարիքը սահմանափակելու:

Մեր ձեռքն է վարել անոր անիւները, եւ անոր թաւալումը վերածել կանոնաւորութեան, վերածնութեան ազդակի մը:

Արդարեւ, ամէն պատեհութիւն ունինք վերանորոգման, քանի որ հրջապատուած ենք մեքենաներով, ամէն ուղղութեամբ:

Վա՜յ անոր որ անիւներուն տակ կ'իյնայ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՍՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

Ժընեւի *Le Travail* թերթին մէջ՝ կարդացինք երկար գրութիւն մը՝ ընդդէմ Նանսէնեան օֆիսին եւ անոր մէկ ներկայացուցչին, Քոթելնիքոֆի, որ Յունաստանէն «դրախտ»... մեկնող գաղթականներէն ուզեր է գրաւոր յայտարարութիւն մը թէ կը մեկնին իրենց ազատ կամքով եւ թէ Նանսէնեան օֆիսը պատասխանատու չէ այն կացութեան որուն կրնան մատնուիլ Յունաստանէ հեռանալէ վերջ:

Գրութիւնը, լեցուն սուտով, քսութեամբ եւ կեղծաւորութեամբ, ստորագրուած է Տ. Զ., որ մեզ ծանօթ է իբր համբաւաւոր հոդմավար մը:

Այդ անձին յաջորդական հոգեփոխութիւնները մեզ չեն զարմացներ անշուշտ: Իսկ իր հրապարակային եւ խլրդային քսութիւնները՝ ի խնդիր կարմիր մամոնայի՝ մեզ կը ձգեն անտարբեր:

Կ'անդրադառնանք սակայն գարշանքով, հանրութեան ցոյց տալու համար լո՛կ բոլշեւիկեան բարոյականի կիրարկումները, որոնց վերջին հերոսներէն մէկը կը ներկայանայ այս արարածը՝ գաղթահայութեան մէջ:

Մարդը, ֆրանսական թերթի մը մէջ կը յարձակի Նանսէնեան օֆիսին վրայ, միջազգային միակ կազմակերպութիւնը՝ որ կարելի չափով կը զբաղի խորհրդային եւ թրքական զոհերու ճակատագրով: Կը յարձակի անոր մէկ ներկայացուցչին վրայ, եւ առիթը չի փախցներ իր կոտրած նետերը արձակելու Դաշնակցութեան դէմ:

Դաշնակցութիւնը պատասխանատու է ամբողջ թրքահայութեան բնաջնջման:

Դաշնակցութիւնը գործիքն է զինապաշտ պետութիւններու:

Դաշնակցութիւնը պայքար կը մղէ խորհրդային վարչաձեւին դէմ:

Դաշնակցութիւնը կը ջանայ խափանել դէպի Հայաստան ներգաղթը:

Խորհրդային թերթերու հակադաշնակ պոռչտուքներուն եւ այս ֆրանսերէն քսութիւններուն միջեւ, ո՛չ մէկ տարբերութիւն ուրեմն:

Կը նշանակէ, մարդը իր ներշնչումները կը սնուցանէ նայելով կարմիր աստղի ցոլարձակումներուն:

Եւ ատով ալ կը սնուցանէ անշուշտ, իր աղիքները: Ուրիշ պարկեշտ միջոց չունի, որ կարենայ հրապարակաւ խոստովանիլ, այս մարդը որ վերջին չափու համայնավար, սորվեցաւ ճառել նաեւ աշխատաւորներու շահէն:

Իր բարբանջանքներուն արժէքը, կը չափուի ատով: Մ. Ե.

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Անգործութեան վերջին վիճակագրութիւնները թէեւ մեղմ, բայց յաջորդական նուազումներ ցոյցկուտան: Ապրիլ 2ի վիճակագրութիւը կ'արձանագրէ շաբաթական 745ի նուազում մը:

Վերջին շաբթուան ընդհանուր անգործներու թիւն էր 302473, որոնց 60469 կիներ:

Թշուառութիւնը Մակեդոնիոյ մէջ

Սելանիկէն կը հեռագրեն.—

1500 գիւղացիներ՝ Տէսքաթի իջան հաց եւ գործ պահանջելու համար:

Գիւղացիները կը պոռային. «Հաց եւ գործ կ'ուզենք»: Տէսքաթիի ժողովուրդը խուճապի մատնուեցաւ: Քաղաքին կարգը խանգարուեցաւ: Կրէվէնայէն եւ Քօզանիէէն ոստիկանական ուժեր ուղուած են, կարգը վերահաստատելու համար:

Գիւղացիները փողոցներու մէջ ալմկելով, պաշտօնատուն մը քարուքանդ ըրին: Գիւղացիներէն մէկը խօսք առնելով, ցուցարարներուն յայտարարած է թէ եթէ գոհացում չտրուի, մինչեւ Սելանիկ պիտի երթան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ձախողում Դանուբեան ծրագրին

Եւրոպական չորս մեծ պետութեանց (Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ) խորհրդակցական ժողովը որ կը գումարուէր Դանուբեան Դաշնակցութեան ծրագիրը քննելու համար, վերջացաւ կատարեալ ձախողութեամբ:

Իր վերջին նիստին, խորհրդաժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց փակման բանաձեւ մը որ անմիջապէս հրատարակութեան տրուեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան կողմէ.— Այս բանաձեւը կ'ըսէ.— Համաձայնութիւն գոյացաւ որ իւրաքանչիւր մեծ պետութիւն միւս երեք մեծ պետութեանց պիտի ղրկէ խորհրդաժողովին կողմէ վերապահութեամբ ընդունուած կէտերուն մասին իր տեսակէտները պարզող գրութիւն մը. արդ գրութեամբ ամէն մէկ պետութիւն պիտի պարզէ նաեւ կիրարկուելիք եղանակը՝ որով կարելի ըլլայ հարցը դնել նոր փուլի մէջ:

Արդէն, վերջին նիստի բացումէն առաջ, Գերմանիոյ ներկայացուցիչը լրագրողներու հարցման պատասխանելով ըսեր էր.— Կացութիւնը այնքան բարդ էր որ, կարելի չէր արդիւնքի մը յանգիլ երեք օրուան մէջ»:

Իր կարգին Իտալիոյ արտաքին նախարարը ըսեր էր.— «Վերջացած է: Մեր կարելին ըրինք»:

Իսկ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ ելմտական նախարար Պ. Ֆլանտէն՝ յուսալից... վարանումներ յայտներ էր:

Վերջին նիստին մէջ, պատուիրակութեանց պետերը՝ որոնք համոզուած էին թէ այլեւս իրենց կը մնայ բաժնուիլ, պէտք տեսան յայտարարութիւններ ընելու:

Այսպէս, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը իր կառավարութեան կողմէ, հերքեց թէ Ֆրանսա համամիտ չէ 9 պետութեանց խորհրդաժողով մը հրաւիրելու առաջարկին: Ֆրանսական կառավարութիւնը պարզապէս այն գաղափարը պաշտպանած է թէ՝ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ նախընտրական դրութեան մը հաստատումը՝ հիմնուած մեծ պետութեանց կողմէ մաքսային զիջումներու վրայ միակ միջոցն է Դանուբեան երկիրները բարգաւաճման ճամբուն վրայ դնելու: Արդ, ո՛չ Իտալիա, ոչ Գերմանիա չպատասխանեցին ֆրանսական մարտ 2ի առաջարկներուն, որոնցմով նկատի առնուեր էին տնտեսական նոր դրութիւնը եւ մեծ պետութեանց կողմէ՝ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքին լքումը: Դանուբեան երկիրներու նիւթական օժանդակութեան առաջարկները՝ կապուած ըլլալով այդ առաջարկներուն, ներկայ պայմաններու մէջ պէտք չկայ ընթացք տալու անոնց:

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները իրենց կարգին յայտարարեցին թէ երբեք չեն ուզած ձախողեցնել անգլեւֆրանսական ծրագիրը:

Վերջին նիստը տեւեց մէկուկէս ժամ, որմէ վերջ, պետութեանց ներկայացուցիչները բաժնուեցան, յուսախաբ ընելէ վերջ Դանուբեան երկիրները:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Խորհրդաժողովի փակման նիստէն յետոյ, ընդհ. քարտուղարութիւնը հրատարակութեան տուաւ հետեւեալ զեկոյցը.

— Խորհրդաժողովին մէջ ներկայացուած պետութիւնները կ'ընդունին թէ Դանուբեան երկիրներու ելմտական եւ տնտեսական կացութիւնը, բարւոքելու համար կը պահանջէ գործակցութիւնը թէ Դանուբեան եւ թէ ուրիշ պետութեանց:

«Կ'ընդունին նոյնպէս թէ նման գործակցութիւն մը կրնայ ըլլալ առաջին հանգրուանը՝ յօգուտ եւրոպայի տնտեսական վերականգնումին:

«Ժողովին խորհրդակցութիւնները երեւան բերին կարգ մը տնտեսական հարցեր, որոնք քննութեան եւ աւելի խոր տեղեկութեանց փոխանակման կը կարօտին:

«Յառաջիկայ շաբթու, Ժընեւի մէջ գումարուելիք ժողովներու մօտիկութիւնը, ամէն պարագայի մէջ, անկարելի դարձուցած ըլլալով երկարաձգել ներկայ վիճաբանութիւնները, այս պայմաններու մէջ, չորս պետութիւնները համաձայնեցան որ իւրաքանչիւրը, որքան կարելի է շուտ, մանրամասնօրէն միւս երեք պետութեանց հաղորդէ իր տեսակէտները վերապահուած կէտերուն մասին, ինչպէս նաեւ նոր յառաջդիմութիւններ իրականացնելու համար՝ որդեգրելի լաւագոյն եղանակին մասին»:

Անգլեւիրլանտական վէճը

«Թայմզ»ի ղրկուած թղթակցութիւն մը կը յայտնէ թէ հաւատարմութեան երդումի ջնջման օրինագիծը՝ իրլանտական խորհրդարանին պիտի ներկայացուի ապրիլ 20ին: Իրլանտայի վարչապետը վճռապէս մտադրած է օրինագիծը քուէարկել տալ շատ կարճ ժամանակի մէջ: Որոշած է նաեւ ոչ մէկ բանակցութիւն կատարել Անգլիոյ հետ, այս հարցին մասին:

Գերմանիոյ ընտրական պայքարը

Գերմանիա այսօր կը կատարէ հանրապետութեան նախագահի երկրորդ քուէարկութիւնը: Կառավարութիւնը դիմած է գրուշական խիստ միջոցներու եւ արգիլած է արդէն ոգելից ըմպելիի վաճառումը: Մինչեւ վերջին պահը, զանազան կուսակցութիւններ բուռն պայքար մղեցին ի նպաստ իրենց թեկնածուներուն:

Երկաթեայ ճակատը (հանրապետական) վերջին գիշերը Պերլինի մէջ կազմակերպած էր հսկայ հաւաքոյթ մը, որուն կը մասնակցէին 20 հազար հոգի. իսկ Հինտէնպուրկեան կոմիտէն. նոր կոչ մըն ալ ուղղած էր ժողովուրդին:

Ռուսաֆղան համաձայնութիւն մը

Խորհրդային Միութեան եւ Աֆղանիստանի ներկայացուցիչները՝ Քապուլի մէջ ստորագրեցին թղթատարական եւ հեռագրական համաձայնութիւն մը, որ Աֆղանիստանի համար առաջինն է, այն օրէն ի վեր որ ընդունուած է համաշխարհային թղթատարական միութեան մէջ:

Համաձայնութիւնը կը նախատեսէ Աֆղանիստան ղրկուած նամակներու փոխադրութիւնը Ռուսիոյ ճամբով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 24

Ռէթէլի վեց հոգինոց գաղութէն	210.—
23րդ ցանկին գումարը	3912.—
ընդհ. գումար	4122.—

ԽՄԲ.— Այս գաղութէն ընկ. Գ. Սարգիսբէկեան առանձին ալ 60 ֆրանք ղրկած էր նախապէս:

× Մինչեւ հիմա հաւաքուած գումարէն 1000 ֆրանք յանձնած ենք Փոնտը Շէրիւի գործազուրկներու Մարմնին, իսկ հազար ֆրանք՝ Փարիզի Եղբայրական Օգնութեան Մարմնին:

Տիկին Հանոյի ձերբակալումը

Ֆրանսայի համբաւաւոր... ելմտագիտուհին, որուն պատմութիւնը մոռցուած ըլլալու չէ, կրկին ձերբակալուեցաւ եւ բանտ նետուեցաւ: Կը յիշուի թէ 1931ի մարտին, իբր տնօրէնուհի Gazette du Franc թերթին, բանտարկութեան դատապարտուած էր: Տակաւին չդատապարտուած, բողոքելու համար իր գործին քննութեան ձգձգումներուն դէմ, ելմտական աշխարհի այս ամազօնը՝ ինքզինքը անօթութեան դատապարտեր էր, եւ առողջական պատճառներով, ժամանակաւոր կերպով ազատ արձակուեր էր, դեռ չդատապարտուած: Դիմելով մէկտեղ վերաքննութեան, որ դեռ չէ կատարուած, տրկրսը սկսեր էր նաեւ հրատարակել Forces անունով ելմտական պարբերաթերթ մը:

Այս անգամ, ձերբակալուած է հետեւեալ պատճառով.—

Անցեալ դեկտեմբերին, Փարիզի ոստիկանապետը, Սէնի դատական իշխանութեանց ուղղեր էր տեղեկագիր մը, որով կը յայտնուէր թէ խաղեր կը կատարուին սակարանական արժեթուղթերը կոտրելու համար:

Տեղեկագիրը մասնաւորաբար կը մատնանշէր Տիկին Հանօն, որ իբր թէ ֆրանսական խնայողութիւնը պաշտպանելու համար, կը ջանար վարկաբեկել ֆրանսական կարգ մը արժեթուղթեր, թէ իր թերթով եւ թէ իր բաժանորդներուն առանձին ղրկուած հեռագրերով ու շրջաբերականներով:

Այս տեղեկագրէն օրինակ մըն ալ ղրկուած էր ելմտական եւ դատական նախարարութեանց:

Այդ, Տիկին Հանօ իր թերթին վերջին թիւին մէջ կարեւոր հատուածներ հրատարակեր էր այս տեղեկագրէն, որ գաղտնի էր: Տիկին Հանօ, հրատարակեր էր մասնաւորաբար՝ տեղեկագրին իրեն վերաբերեալ մասերը: Ատոնցմով, ոստիկանութիւնը երեւան կը հանէր տիկնոջ «ելմտական դիտումնաւոր եւ բուռն» պայքարները եւ գերմանական ու խորհրդային շրջանակներու հետ՝ անոր ունեցած կապերը:

Որովհետեւ, տեղեկագիրը գաղտնի ըլլալուն, Տիկ. Հանօ գողութեամբ միայն կրնար զայն ձեռք ձգած ըլլալ, այդ մեղադրանքով ալ ձերբակալուեցաւ: Իր խմբագրատան մէջ խուզարկութիւն կատարուեցաւ, տեղեկագրի գողութեան հետքեր գտնելու յոյսով:

Տիկին Հանօ, որ ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով, անթացուպով կը քալէ, լրագրողի մը, կ'ըսէր հեգնանքով, երբ հարցաքննութեան կը տարուէր.

— Կը մեղադրուիմ թէ ելմտական նախարարին դրասեղանին վրայէն՝ պաշտօնաթուղթ մը գողցած եմ: Այս պատմութիւնը ոտքի վրայ քուն կը բերէ:

Տիկին Հանօ ներկայիս՝ Սէն-Լազարի բանտն է:

Վարչապետին նախագահութեամբ՝ խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ այս խնդրին մասին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐ

ԽՄԲ.— Ընկեր Ա. Ահարոնեան վերջերս շարք մը յօդուածներ հրատարակեց *Հայրենիք* օրաթերթի մէջ, այժմէական հարցերու մասին:

Այդ յօդուածներէն մէկն է «*Հայրենիք եւ Ծննդավայրը*», որուն առաջին մասը, այն որ կը շօշափէ բուն հայրենիքի գաղափարը, կ'արտատպենք ստորեւ.—

Աշխարհում գուցէ եւ ոչ մի ժողովուրդ այնպէս խորունկ անբռնադատ եղանակով գիտէ սիրել հողը որչափ Հայը եւ ոչ ոք այնքան յաճախ լքել է իր հայրենիքը եւ տարագիր ընկել օտար աշխարհներ որքան Հայը:

Հրէաներն օրինակ չեն:

Պատմական խոշոր առեղծուած է այս, մի տեսակ շշմեցուցիչ պարադոքս, որ զանգուածային անդադրում գաղթերով վերջ ի վերջոյ դարձել է մեր ցեղային սովորական երեւոյթը:

Մեր ողբասաց ու ճակատագրապաշտ հայրերի թողած տրտում ժառանգութիւնն է այս մտայնութիւնը, հարուածների տակ ուշակորոյս ժողովրդի հիւանդոտ հոգեբանութիւն, որ ժամանակակից մեր սերունդները պիտի ժխտեն ցասումով:

Մեր այս անհնարին բեկումի ու թշուառութեան օրերին, երբ գրեթէ մեր ամբողջը տեղահան եղաւ եւ համայն մեր հայրենիքը խոպանացաւ, պատմութեան աւանդած սոփեստութիւնները չեն կարող այլ եւս մեզ առաջնորդ հանդիսանալ:

Ոչ: Մօտ չորս միլիոնանոց մի հայրենիքի այս աւերը ու տարտղնումը անհնարին է, խենթութիւն է բնական, անխուսափելի երեւոյթների կարգը դասել ու անցնել:

Եթէ իրօք պատմութիւնը մի անգութ վհուկ է, որ կշիռ ունի ձեռքին ազգերի բախտերը տնօրինելու համար, կենսունակ ժողովուրդը իմաստութիւն եւ արիութիւն պիտի ունենայ այդ անծակուռ կշիռքի թաթից կախուել, արդարութեան հաւասարակշռութիւնը շտկելու համար:

Մեր կեանքի խոշորագոյն վէրքն է այս, որ հարկ է լայնօրէն, անողորմօրէն բանալ, դարմանը ճարելու համար:

×

Մեր ցեղը հողի կարօտով որքան է շլացել ու մղկտացել, մեր դարիպդարբաթները ի՛նչ սրտակտոր ողբեր են յօրինել, որքան ժամուռ են քամել ու հեծեծել հայրենատան, օջաղի, արեւի սիրուն:

կռո՛ւնկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ.
կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս...

Հողի կարօտալի կսկիծը երբեք աւելի հզօր, աւելի սրտակեզ շեշտ չի ունեցել քան այս անպաճոյճ երգի մէջ:

Ո՛վ որ աշնան ու գարնանը տեսել է մեր դաշտերով, մեր կալերով ու արտերով անցնող կռունկների շարանը, ով լսել է նրանց երամների մելամաղձիկ, անուշ կղղոցը Հայոց երկնակամարով, նա գիտէ, նա կը հասկանայ, թէ ինչու այսքան մտերիմ հարազատութիւն այս թռչունի եւ հայ ժողովրդի մէջ: Մէկ գարնան է երեւում կռունկը, երբ սեւ հողը արեւի առաջին շողերով փխրուն սերմի է սպասում եւ մէկ էլ աշնանը, երբ դաշտի հազար բարիք շտեմարաններն են լցնում:

Կռունկը հայ հողի օրհնութիւնն է, հայոց աշխարհի արդար, քաղցրաձայն թռչունն է նա եւ իր երգը դարիպների հառաչանքն է նոյն հողի վրայ:

Տեսե՞լ էք գարնանը կռունկների առաջին կղղոցին, երբ հայ շինականը դաշտում, բռնով վերցնում է արեւի տակ նոր փորփոշնած, ուռած հողը, գլխարկը հանում Աստուծու առջեւ ու բացագանչում երկիւղած ու խանդավառ.

—«Ա՜հ, Տէրն օրհնուի, բրինձ ա, բրի՛նձ, մարդ ուզում է ուտի...»:

Կռունկն ու հողը արեւով են կապուած Հայոց աշխարհին:

Հապա՞ արօրն ու եզը, մաճկալն ու հուրիկը, ամոլն ու ակօսը, եւ յետոյ մեր երկնային, մեր դիւթական հօրովէլը, ուր հայ շինականի արդար հոգին խտացրել է արեւ ու երկինք, լուսին ու աստղեր, աղբիւր ու արօտ, անդ ու անդաստան, համայն բնութիւնը յուռթի ու խոհուն իր բազուկներին ի սպաս: Միայն հողի անհուն ու կրքոտ սէրը կարող էր ներշնչել բնութեան, վաստակի, արդար քրտինքի այդ դարմանահրաշ, այդ գեղուն փառաբանութիւնը, որ կոչւում է Հայոց Հօրովէլ, որ աշխարհում ո՛չ մի այլ ժողովուրդ ունի: Սովորական երգ չէ այն, այլ հրճուող աշխատանքի մեղմանուշ օրհնանքն է, ու ոգեկոչումը, բնութեան բոլոր խորհրդաւոր ոյժերի մի լուսաւոր ու բարի յաղթանակի համար:

Բառեր չկան, հազիւ մի քանի խօսք, թեթեւ, քաղցր մի յորդոր հօտաղին, քաջալերիչ մի կանչ իր ախպէր եզին եւ մնացածը զութանի ճռինչ, լծկանի փնչոց, ոտների դոփիւն, շղթաների շռինդ, բացուող ցելի բուրալից անքոց եւ յետոյ այդ բոլորից դուրս եւ բարձր չգիտես ինչ մի դիւթականի խօսք, որ չի արտասանւում, այլ ճլլոցի պէս թրթռում է լուսաւոր եթերի մէջ վաստակաւորների գլուխների վրայ:

Հօրովէլը միայն եղանակ է առանց բառերի, ո՛չ թէ իւրաքանչիւր հայ գաւառ, այլ ամէն մի հայ շինական իր Հօրովէլն ունի, նա այդ մի հատիկ խորհրդաւոր խօսքի վրայ փռում է իր սեփական հոգու յոյզերը, իր անհուն քնքշութիւնը դէպի «ախպէր եզը», իր փառաբանութիւնը երկինքին ու Աստծուն, իր աղօթքը հաւատաւոր:

Ջիգ տո՛ւր, քաշի, եզօ ջան — հորովէ՛լ...

Ա՜հ, հողի քուրմ ժողովուրդ Հայոց, ի՞նչպէս թողիր դու քո հինաւուրց սրբազան տաճարը արգասաբեր, ու գնացիր օտար անհոգի աշխարհների գործարաններում, ծուխի ու մուրի մէջ մեր արդար արեւով օծուած չքնաղ կեանքեր մաշելու:

Եւ ո՞ր չարամիտ թշուառականը քեզ «դիւքեանչի ու չարչի» կոչեց, ո՛վ սրբազան Հօրովէլի դու ժողովուրդ Հայոց:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

„ՄԵԾ ՀՕՏԸ"

Ժան Ժիոնօ ֆրանսական երիտասարդ գրականութեան մէջ ինքնայատուկ տեղ մը կը գրաւէ: Անոր վէպերը — «Գօլին», «Պոմիւններէն մէկը», «Մեծ Հօտը» — գրականութենէն ներս կը բերեն գիւղի կեանքը, դաշտերու լայն շունչը:

Ջինք կը բաղդատեն զուիցերիացի գրող Ռամիւզի հետ, որովհետեւ երկուքն ալ գեղուն քնարականութեամբ կը ջանան տեսնել, աւելի ճիշդ զգալ ու զգացնել բնութեան մօտ ապրող մարդոց պարզ հոգին:

Իր վերջին գործը: «Մեծ Հօտը», պատերազմի վէպ, միակտուր պատմուածք մը ըլլալէ աւելի, տենդագին տեսարաններու շարք մըն է: Ամբողջութիւնը տպաւորութիւնը կը թողու խռովկոծ աշխարհի մը, ուր մարդիկ, երամակի նման կը քշուին փոթորիկի մը յորձանքէն:

Գրքին շրջանակն է ֆրանսական գիւղաշխարհը պատերազմի օրերուն: Ալպերուն ստորոտը, նշենիներով պճնուած գիւղը՝ Վալանսոլը: Ջօրաշարժի պատճառաւ սարերէն վար կ'իջնէ ոչխարներու հօտը, ուժասպառ եւ հեղեղանման, յոգնած անասուններ կ'իյնան ճամբուն եզերքը: Արդէն վերահաս պատուհասի սարսուռը կը զգացուի օդին մէջ:

Ու կը մեկնին մարդիկ. հայրեր, ամուսիններ, նշանածներ, սիրուած էակներ: Կը սկսի տռամը: Ճակատի վրայ այդ լեռնցի գիւղացիներու ստոյիկեան, լուռ համակերպութիւնը, անոնց տառապանքի եւ մահուան եղբայրութիւնը, անոնց գուրգուրանքը ծառերուն եւ հողին հանդէպ, մինչ երկինքէն կրակը կը ժայթքէ տեղատարափ: Ու տռամը ճակատի ետին, հեռուն, գիւղը: Անձկութիւնը սպասող կիներու, ու բզքտուած սիրտերու: Ու նաեւ ֆիզիքական տաղնապը տենչահար հարսերու, փայփայանքի կարօտ աղջիկներուն:

Ժիոնոյի լեզուն գեղուն է, տաք եւ գինով.սարերու ստորոտէն,ծաղկազարդ մենաստաններէն իջնող հովին նման: Իր կարգ մը նկարագրութիւնները կը բարձրանան հոյակապ ու պարզ վեհութեան մը, ուր կարծես կը լսուի Միքէլանճելոյի, Վիրգիլիոսի մեծ բնապաշտներուն հոգին:

Ստորեւ կուտամ գրքին վերջին էջը: Ջինուոր նշանածին յանձնուող աղջիկն է որ զաւակ մը կը ծնի. ընտանիքին բարեկամ հովիւ մը նորածինին կը ձօնէ իր օրհնութիւնը: Ներկայ են երախային պապը, հայրը եւ հովիւին խոյը: Աստուած դէմ է:

փ. Սան.

ՀՈՎԻՒԸ Կ'ՕՐՀՆԷ ՆՈՐԱԾԻՆԸ

... Պապիկը ձեռքը կը դնէ այս պզտիկ, դեռ թարմ մսին վրայ, ծալքերը արիւնով լեցուն տակաւին. ան կը շօշափէ սրունքներուն մինչեւ մինինիկ թուզը:

— Այո՛, մարդ մըն է, ունի ամէնը ինչ որ պէտք է:

Խոյը կը յառաջանայ ու կուգայ ճանչնալու երախան, զառնուկի նման:

— Ջգէ՛, կ'ըսէ հովիւը: Լաւ նշան մըն է երբ անասունները ներկայ են ծնունդներու պահուն: Անասուն մը աւելի երկրի վրայ: Ինչ ուրեմն, մանչուկ, կ'ուզե՞ս որ քեզ տամ հովիւներու ընծաները:

— Այո՛, կ'ըսէ տղուն հայրը, տուէք իրեն: Թող բախտը շահինք մեր կողմը:

Հովիւը կ'առնէ տղան իր բազուկներուն գոգը:

Ու կը փչէ պզտիկին բերանին վրայ:

— Խոտին դալարը, կ'ըսէ ան:

Ու կը փչէ պզտիկին աջ ականջին:

— Աշխարհի աղմուկները, կ'ըսէ ան:

Ու կը փչէ պզտիկին աչքերուն:

— Արե՛ւը:

— Խոյ, եկուր հոս: Փչէ այս պզտիկ մարդուն վրայ, որ ան ըլլայ, քեզի պէս, մէկը որ կը տանի, մէկը որ առջեւէն կ'երթայ, ոչ թէ մէկը որ կը հետեւի:

Ու հիմա կարգը իմս է:

— Տղայ, կ'ըսէ հովիւը, ամբողջ կեանքիս ընթացքին անասուններու պետը եղած եմ: Քեզ, պզտիկս, հօրդ բարի կամքովը, կուգամ քեզ փնտռելու այս պահուն ուր դուն պիտի մտնես մարդոց մեծ հօտին մէջ, քեզ ընելու համար մաղթանքներս:

Նախ, կ'ըսեմ քեզ. — անհաւասիկ գիշերը, անհաւասիկ ծառերը, անհաւասիկ անասունները. ու քիչ վերջ դուն պիտի տեսնես օրը: Դուն կը ճանչնաս ամէնը:

Ու ես կ'աւելցնեմ.—

Եթէ Աստուած ինձ մտիկ կ'ընէ, քեզի պիտի տրուի սիրել մեղմօրէն, մեղմօրէն բոլոր սէրերուն մէջ, ինչպէս մէկը որ կը բռնէ արօրին մաճը եւ որ կ'երթայ ամէն օր քիչ մը աւելի խորը:

Դուն չպիտի լաւ բնաւ. արցունքը չպիտի հոսի աչքերէդ, այլ որթատունկի նման, այն տեղէն զոր բախտը պիտի որոշէ եւ աս է որ կեանք պիտի սփռէ ոտքերուդ տակ, մամուռ կուրծքիդ վրայ եւ առողջութիւն շուրջդ:

Դուն պիտի բանաս ճամբադ քու ուսերուդ լայնքով:

Քեզ մեծ դիւրութիւնը պիտի տրուի յաճախ կրելու ուրիշներու բեռը, ու կենալու ճամբաներուն եզերքը, աղբիւրի մը նման:

Եւ դուն պիտի սիրես աստղերը:

— Կարի՛ճս... ըսաւ մեծ հայրը կոբովի:

— Պաղ պիտի առնէ:

— Թո՛ղ, կի՛ն, թո՛ղ: Պէտք է որ իրեն տեսնել տանք անմիջապէս թէ ի՞նչ է լոյսը:

Հովիւը տղան բարձրացուց բազուկներով վեր, գլուխին վերեւ: Խոյը իր խոշոր կոտոշներուն մէջէն մայիւն մը արձակեց դէպի հորիզոնը: Ու իբրեւ թէ սիրոյ այդ հծծիւնին ուժով, գիշերը այնտեղ վարը պայթեցաւ.

— Սուրբ Յովհան... Սուրբ Յովհան... գոչեց կինը, տեսէք:

Հովիւներու աստղը կը բարձրանար գիշերուան մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՕՐ. Ի. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Բաջալերական եղաւ ան մանկամարդ եւ շնորհալի երգչուհիին համար, եւ հաճելի բոլոր անոնց՝ որոնք հաւակրանքի թափով մը, չորեքշաբթի գիշեր լեցուցին Salle Chopinը:

Սիրուած անուններ կային յայտագրին վրայ, Հ. Կոմիտաս, Աղաղարեան, Պարթեւեան, եւ մանաւանդ Օր. Բաբայեան, որուն ուսուցչական երկար ու բազմարդիւն գործունէութեան մէկ նոր պտուղն էր — ինչպէս կ'ըսէր ինձ ծիծաղելով — որ կը ներկայանար այդ գիշեր հետաքրքիր ունկնդիրներուն:

Հազուադէպ երեկոյթներու մէջ, արդէն լսած էինք երիտասարդ երգչուհին, հաճոյքով եւ նոր յառաջդիմութիւններու սպասումով:

Այսօր ան կը ներկայանայ մեզի արդէն շատ գնահատելի կարողութիւններով, ձայնի ճկունութեան եւ երանգաւորումի, առոգանութեան, զգացումներու ճշգրիտ ըմբռնումի, եւ յաջող արտայայտութեան տեսակէտներէն:

Ծաւալուն ու տիրապետող հընչականութիւնը իր մէջ կը փոխաբինուի զգայնիկ ու մտերմիկ շեշտերով, տաք, հաճելի փայփայանքի մը տպաւորութեամբ:

Երգը առանց կանչի:

Յայտագրին քանի մը կտորները մասնաւորապէս նպաստաւոր էին արուեստագիտուհիին մասնայատկութիւններուն՝ ինչպէս Davicoի Ninna-Nanna օրրերգը, Donizettiի Lucie de Lammermoorին որոշ մասերը, Strimerի Lodouchkion Laparraի երեք կտորները եւն:

Օր. Պիլպիլեանի ձայնը աւելի յստակ կը թուի իր կազմաւորութեամբ՝ մեղեդիական երաժշտութեան. արտայայտութիւնները յաջողապէս վերարտադրելու, եւ այդ մանաւանդ զգալի եղաւ հայկական երգերու մասին մէջ, ուր հայրենի տխուր, հայրենաբաղձ ու մելամաղձոտ շեշտերը՝ անշուշտ աւելի հարազատօրէն զգացուած, արտայայտուեցան մասնաւոր գեղեցկութեամբ ու խռովիչ զրաւչութեամբ:

Հայ երգը իր մէջ կրնայ ունենալ հարազատ թարգման մը՝ ունենալով մանաւանդ Օր. Բաբաեանի նման առաջնորդ մը, որ հայկական երգի տեսաբաններէն մէկն է:

Պ. Ա. Պարթեւեանի դաշնաւորած երկու սիրուն գործերը, Berceuseը եւ մանաւանդ ծանօթ «Պիճինկօ»ն շատ մեծ հաճոյքով եւ կրկնումով լսուեցան խանդավառ ծափերէ յետոյ: Պ. Պարթեւեան որ անձամբ կ'ընկերանար Օր. Պիլպիլեանի, իրաւամբ հպարտ կրնար ըլլալ թէ՛ իր գործին գտած հաւակրական ընդունելութենէն, եւ թէ՛ անոր շնորհալի թարգմանութենէն:

Հ. Կոմիտասի «Ջինչ ու գինչ»ը, ինչպէս միւս կտորները եկան վերջնապէս ապացուցանելու՝ որ երգչուհիին ձայնը մասնաւոր արժանիքներ կը յայտնագործէ. երբ կը թեւածի հայրենի հորիզոններէն ներս:

Բացառիկ հաճոյք մը եղաւ — եւ գերազանցօրէն գեղարուեստական — Պ. Ֆ. Աղազարեանի նուագած երեք կտորներուն ունկնդրութիւնը:

Իր ջութակը՝ երիտասարդ վարպետ [illegible] մատներուն տակ, հմայէց կերպով վերարտադրեց Paderewski-Kreislerի Menuetն, Piernéի Marche des petits Faunesը, որոնք անգամ մըն ալ հաստատեցին իր տիրական տեղը [illegible] զգայնութեան հարուստ երանգաւորումը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Թուրանի խաղերը

ԽՄԲ.— Սելանիկի «Հորիզոն» թերթը Քսանթիի «Եէնի Ատըմ» թերթէն թարգմանած է հետեւեալ երգը (թուրքերէն բնագիրն ալ միասին դնելով):

Երգին հեղինակն է հանգուցեալ Մուսթաֆա Նուրէտտին, «որ իր ամբողջ կեանքը զոհած է Թուրք լեզուն պարզացնելու սիրոյն եւ զայն արաբական եւ պարսկական պաճուճանքէն փրկելու համար 30-40 տարի առաջ սկսած ազգային շարժման ամէնէն կենսունակ շրջանին [illegible] է իր վրայ»:

«Եէնի Ատըմ», որ երիտասարդ քէմալականներու օրկանն է Յունաստանի մէջ, այս առթիւ կը շեշտէ.

— «Չենք կրնար երեւակայել մէկ թուրք՝ որ առանց խորունկ եւ հպարտ յուզումի մը [illegible] կարենայ կարդալ այս ոտանաւորը»:

ԹՈՒՐԱՆ ՄԱՐՇ

Ես Թուրք մըն եմ, Թրքութեան համար կ'ապրիմ,
Թուրքի սիրոյն կ'այրիմ, լեռներ կը ճեղքեմ,
Երկրիս համար ծովու պէս կը յորդիմ,
Ինկածին համար դէպի մահ կը վազեմ,
Ինծի կ'օգնէ պողպատի պէս զաւակս,
Ցանկութիւնս է ապրիլ եւ ապրեցնել:

—

Մենք՝ Թուրք, թաթար մօրմէ երկուորեակ ծնանք,
Եւրոպա միասին անցանք Դանուբէն,
Մեր ամէնուն մէկ արիւն [illegible] բարիք:
Եթէ չճանչցող մը կայ՝ թող հեռանայ մէջտեղէն,
Առաջին երկաթը ծնողը,
Ջինաստանը սալով կշտացնողը
Մեծ Թուրանը, երկնային Թուրանը
Մեր նախահայրերը կանուխէն
Մեծութեամբ շաղուած է.

—

Անիկա փառաւորուած տոհմն,
Բոլոր երկիրները կը քնանան [illegible]
Այսօր Աստուածս հրամայեց.
Երկինքին ու երկրին իմացուց.—
«Մարիձայէն մինչեւ Ամուր
Թող մէ՛կ գինանշան ծածանի»:

—

Անատոլու, Անատոլու,
Կովկասի մէջ է մայր ճամբան,
Բաց է առջեւդ, ձախդ ու աջդ,
Աւիշն յորդուն, աչքը լեցուն
Աֆղանցիին եղբայրական թեւը
Կը գրկէ Պոլիսը:

—

Ընկիւրին է ինքնութեանս օճախը
Թաւրիզն ինծի՝ սգաւոր մօր գիրկն է,
Իսկ մեծ Փամիրը՝ մեր Քաբա[illegible] տեղը:
Երկինքէն իջած է գոյութեանս դրօշը:

“ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

ԽՄԲ.— Այս «նորավէպը» գրողն է երիտասարդ մը, —որբ — որ իր առաջին փորձերը կատարեց «Յառաջ»ի մէջ, դեռ անցեալ տարի, եւ ահա աւելի լայն կը բանայ իր թեւերը.—

Ժայռերու վրայ քանդակուած խալտեան թագաւորներու խելացի դիմագծերով ալեհեր ծերունի մըն էր, որուն դէմքէն վար կը ծորէր տխուր ժպիտը, ինչպէս ձմրան աբեւոտ օրերուն հալած ձիւնի կաթիլները՝ սառած ջորդաններու բիւրեղէ մօրուքներէն:

Մեծ Պատերազմէն առաջ, հակառակ գիւղացիի իր համեստ դիրքին, կ'ըսէին թէ շատ ազդեցիկ մէկն էր գիւղին մէջ, որովհետեւ ձի կը հեծնէր եւ զէնք կը կրէր Սուլթանի մարդոց ներկայութեանը: Հայկական տեղահանութեան նախօրեակին Տաւրոսեան լեռներն էին բարձրացեր իր երիտասարդ տղաները: Օր մը դաւադրօրէն զինաթափեր, իր իսկ աչքերուն առջեւ մորթեր էին իր կինը, հարսներն ու թոռնիկները եւ զինքը նետեր էին բանտ՝ աւելի նորահնար չարչարանքներով սպաննելու համար յետագային: Յայտնի չէ թէ՝ ի՞նչպէս խուսափեր էր թրքական դժոխքէն եւ զինադադարէն ետքը ինկեր էր Ճիպէյլի ամերիկեան որբանոցը, ծո՜վերուն ցամաք նետուած խորտակեալ նաւու մը կտորտուքներուն նման: Ինքը ոչինչ կը պատմէր իր կեանքէն, բայց երբ հարցնէին որբերը՝

— Որտեղացի՞ ես, Հայկօ Էմի. կին, ընտանիք, զաւակներ չունի՞ս:

Հայկօ Էմին միշտ լո՜ւռ, աչքերը կը սեւեռէր հեռուն՝ հորիզոններու վրայ թաւալող ամպերուն, ջղային ցնցում մը կուտար այտերու մկաններուն, կը ծռէր, ամուր մը կը սեղմէր անոնց թեւերէն ու կը թոթվէր սառած ժպիտը դէմքին.

— Դուք չէ՞ք ուզեր իմ զաւակներս ըլլալ, դուք իմ զաւակներս չէ՞ք միթէ, իմ սիրելի՛..., իմ սիրելի՛ զաւակներս...:

Եւ նորէն կը շարունակէր իր ճամբան յամրաքայլ, կարծես օդէն կախուած մարգարէ մը ըլլար կամ ջուրերուն վրայէն քալող Քրիստոսը:

Կ'ըսէին թէ ապաշխարած էր Հայկօ Էմին: Բաշուած էր աշխարհիկ կեանքէն ու կը մասնակցէր պատուելի Աբրահամին նոր հիմնած «Հոգին Սուրբեան» աղանդի հաւաքոյթներուն: Կ'ըսէին..., բայց ամէն առտու, երբ Արեւներու զինուորական մարզանքը սկսէր որբանոցի բակին մէջ, փայտահատ Հայկօ Էմին կ'ընդհատէր իր աշխատանքը, կացինը կը նետէր ուսին ու կը ժպտէր աղքատիկ մանկան մը պէս, որ ապակեփեղկին առջեւ կ'անդնած շաքարները կը դիտէ թուքը կուլ տալով: Ու կը շուարէր, ինքնիրմէն կ'ելլէր Հայկօ Էմին, երբ համաչափ քայլերով կը թնդացնէին գետինը, փոշիի սիւն մը ձգելով իրենց ետեւէն՝ ձա՛խ-ա՛ջ, ձա՛խ-ա՛ջ:

Մանաւանդ այդ օրը, կաղնիներու հաստ կոճղերու մօտ կանգնած Հայկօ Էմին դեռ կը հետեւէր անոնց ինչպէս հողէն բուսած խնդումերես արեւածաղիկը՝ արեւին, բնազդաբար կը վերցնէր ոտքերը եւ ինքն ալ կը համրէր խանդավառ՝ ձա՛խ - ա՛ջ, ձա՛խ-ա՛ջ:

— Պատուելի Աբրահամին աչքերը չտեսնե՛ն, Հայկօ՛ Էմի, կը ձայնէր տեսուչը պատշգամէն:

— Երիտասարդանալ կ'ուզէիր, շատ ուշ ես մնացեր, կը կատակէին ուրիշներ:

Բայց լսողը ո՞վ էր: Հայկօ Էմին իրապէս երիտասարդացեր էր հիմա, հեծեր էր իր կարմիր ձին եւ հրացանը ուսին՝ կը շրջէր գիւղին մէջ, ինքնիրեն հետ խօսելով:

— «Մի՛ լար, հանգստացիր Մարիամ քուրիկ, հիմա կը կարգադրեմ ամէն ինչ: Տղա՛յ Կարապետ, գնա հոս կանչէ այդ շուները: Ո՞վ է տեսեր որ այրի կին մը տուրք տայ թագաւորին: Ո՞վ է տեսեր որ տուրքի համար այրի կնոջ մը դուռը զարնեն կէս գիշերին: Անասուննե՛ր... դուք մեռա՞ծ կը կարծէք Աչուկենց Հայկօն:

«Օսման աղա, ամօթ է: Դուն որ գիւղապետ ես մեր գլխուն, հօր մը պէս անկաշառ պէտք է ըլլաս: Վաղը հարսանիք կայ գիւղին մէջ, մեր աղջիկները դուրս պիտի ելլեն խումբով: Ջեր լակոտներուն սանձը լաւ քաշեցէք, եթէ, ոչ՝ կրակի կուտամ ամբողջ գիւղը: Դուն լաւ գիտես որ կը կատարեմ ըսածներս...: Դուք բոլորովին անպաշտպան սորուկներու տեղ մի դնէք մեզ: Ժամանակին մենք ալ թագաւորութիւն ունէինք՝ որ իր դրամն էր կտրեր եւ դրօշակն էր տնկեր, կը հասկնա՞ս...: Խօսք չէ՝ թագաւորութի՛ւն, հա՛, թագաւորութի՛ւն...»:

Ձա՛խ-ա՛ջ, ձա՛խ...

— Հայկօ Էմի՛, Հայկօ Էմի՛, ցնդիլ սկսեր ես, ինչ է: Ժամ մըն է որ փայտի կը սպասեն խոհանոցէն:

— Ներողութի՛ւն պարոն տեսուչ, ես ալ..., ես ալ կը մտածէի... այս կացինի մասին: Որովհետեւ այս կացինը շատ լաւ կացին է: Մէկ զարնիմ կա՝ տասը կը յրէ կա: Արդօք ինկլիլիզի կացի՞ն է թէ...

— Այս կացինը ամերիկեան կացին է, Հայկօ Էմի: Ջե՞ս տեսներ որ գրուած է վրան՝ U. S. A.:

Տեսուչի հեռանալէն վերջը, ստուգելու համար կացինին եօթը պորտ ինքնութիւնը, Հայկօ Էմին մեծ դամ մը հանեց գրպանէն, զարկաւ մետաղին եւ ականջը մօտեցնելէ յետոյ, յայտարարեց դժգոհ երեւոյթով.

— Հէ՛յ, տգէտ վարժապետ, դեռ չիգիտեր թէ այս «չըն՛ն՛ն՛» ձայնը, միայն ինկլիլիզի պողպատն է որ կը հանէ: Մե՛ղք, հազա՛ր մե՛ղք՝ իր մեծ-մեծ գիրքերէն առած ուսումին:

II

Իրիկունը որբանոցի պաշտօնէութեան ճաշասենեակին մէջ ա[illegible] դանը բացուեցաւ Պատուելի Աբրահամի «Եարա՛ապ Յիսուս»ովը: Յետոյ տեսուչը ակնոցը դրաւ, գրպանէն լրագիր մը հանեց ու սկսաւ կարդալ բարձրաձայն.—

“Հայ-վրացական ընդհարումները”

«Հայկական բանակներն [illegible] ռակ իրենց մերկ եւ սոված [illegible] կին, յաղթականօրէն կը յառաջ[illegible] նան թշնամի դիրքերուն վրայ: [illegible] Վրացիներու խուճապային նահանջը շարունակուի այս ընթացքով, [illegible] րիները վաղը միւս օր կը [illegible] Թիֆլիզ»:

— Հայկական բանա՛կ...: [illegible] մե՛նք ալ թագաւորութիւն [illegible] բերանդ պագնեմ, պարոն տեսուչ [illegible] ընդհատեց Հայկօ Էմին [illegible] դգալը ձգեց պնակին մէջ, [illegible] լաւ եւ կ'ուզէր շարունակել, երբ [illegible] լայն-լայն բացած բարի աչքերը [illegible] հանդիպեցան Պատուելի Աբրահամի սարսափելի [illegible] աչքերուն եւ նստաւ տեղը:

(Շար.)

Ե. ԿՈՐԻՒՆ

Ամոքիս առաջին անունն էր երկ-
նային դրօշ,
Երկնային դրօշն ալ՝ փրկութեան
թեւ մը։

—

Մէրը կը դայլայլէ բոյնիս մէջ,
Յարգանքը կը տիրէ դաշտիս մէջ։
Մեծ նախազգացումս մութը կը
ճեղքէ,

Կարիքէն մինչեւ Սըմըրղանտ կ'եր-
թայ.

Ամոքիս կարմիր ճերմակ զօտին,
Իր հայրենիքը միւս կողմէն կը
փաթթէ։

Այս է միութիւնը, այս է երանաւէտ
ճամբան,

Հարազատ ընկերս, անոր հետեւէ եւ
երջանիկ եղիր։

Այսօր Աստուծոյ հրամայեց,
Երկինքին ու երկրին խմացուց,—
«Մարքծայէն մինչեւ Ամուր,
Թող մէ՛կ գինանշան ծածանի»։

—

Հուրրա՛, հուրրա՛, հուրրա՛,
Աստուծոյ այսպէս հրամայեց,
—Տափահարեցէք այս երկիրը,
Հուրրա՛, հուրրա՛, հուրրա՛...

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Սալա՛մ քեզ...»

Երեւանէն ստացանք նոր հանդէս
մը, «Նոր Ուղի», «գրական-գեղարուես-
տական, քաղաքական-հասարակական
հանդէս»ին առաջին գիրքը։

Յեռաձգելով անոր զանազան բա-
ժիններով լայնօրէն զբաղելու պարտակա-
նութիւնը, այսօր, իբրեւ համտես, կը
ներկայացնենք հատուածներ՝ հանդէսին
բանաստեղծական պաշարէն։ Ու ձ'աշակէն։

Հուշակաւոր Աշուղ Վ.շտունին է որ
կ'երգէ, «Երեւաշող Լիրիկա» խորագրին
տակ.—

Չերիֆէ, կոլխոզնիկ բաջի,
Սալա՛մ քեզ ու սէր.
Բերկրանքս քո վառ աչքին,
Աճա՛ քեզ։
Դո՛ւ իմ յոյզերի ամառ,
Դո՛ւ չէկ չէմսի շող,
Իմ սիրտը տենչով յամառ
Աճա՛ քեզ։
Չարիսին ու չէյթանը — չկա՛ն,
Հարէմը — մաչին.
Իմ գովքը շաֆրան աղջկան,
Աճա՛ քեզ։
Չերի՛ֆէ, ազա՛տ անքօ՛ղ
Կոլխոզ արտերում.
Իմ գիրը ճնչուն յանգով
Աճա՛ քեզ։
. . . .
Ակօս տուր ճողին յուռթի
Տրակտոր-մաշինով,
Թող ճողը յոյզով յորդի,
Աճա քեզ։
. . . .
Դուշմանը դաւող, արթուն —
Թող ուժըդ զգայ
Բերքի կոլխոզի արտում,
Աճա քեզ։

Քննելով «հասարակական» տեսակէ-
տէն, բոլոր Չերիֆէները, ինչպէս «Լէ-
նինն ու Ալին», անշուշտ այս քնարեր-
գութեան պատասխանը պիտի տան...
«Թուրան Մարշ»ով։ (Տես քիչ անդին)։
Կապիկնե՛ր, կապիկնե՛ր...

Ցեսադետրագմեան լաւագոյն գրերը

Ֆրանսական «Լօվր» օրաթերթը
գրադէտներու հարց ուղղած էր թէ
որո՞նք են յետպատերազմեան ֆրան-
սական լաւագոյն գրքերը, որոնք
չեն շօշափեր պատերազմը եւ ոչ ալ
անոր հետեւանքները եւ նոյն իսկ
կողմնակի կերպով պատերազմէն
բխած հարցեր ու դէպքեր։

Ահա արդիւնքը այդ հարցարա-
նին, յիշուած ամէն մէկ գրողի գոր-
ծերուն ստացած քուէներովը.—

Գոլէթ.— Chéri, 4 քուէ։ 1 ական
քուէ ստացած են Գոլէթի ուրիշ
մէկ քանի գործերը։

Ժորժ Տիւհամէլ.— Confessions
de minuit,— 4 քուէ։

Ռոժէ Մարթէն տիւ կառ.— Les
Thibaut, 4 քուէ։

Ֆրանսուա Մօրիաք.—Le désert
de l'amour, 3 քուէ։

Փօլ Վալէրի.— Charmes 3 քուէ։

Կասթոն Շէրօ.— Valentine
Pacquault, 3 քուէ։

Փօլ Քլօտէլ.— Le Soulier de
satin։ 3 քուէ։

Անտրէ Ժիտ.— Si le Grain
Meurt, 2 քուէ։

Ժիւլ Ռոմէն.— Knock, 2 քուէ։

Ժան Ժիրօտու.— Bella, 2 քուէ։

Դիտելի է որ 4էն աւելի ձայն
ստացող չկայ։

Ի՞նչ է արուեստը

Ահա թէ ի՛նչպէս կ'ըմբռնէ Ըփ-
թըն Սինքլէր, արուեստը եւ անոր
դերը։

— Ամէն արուեստագէտ իր յատ-
կանշական գաղափարներն ունի, իր
անձնական տեսակէտը՝ գեղեցկու-
թեան, եւ այլնի մասին իր յատուկ
ըմբռնումը։ Արդ, արուեստագէտը
որեւէ միջոցով, երբ իր հոգեկան
դիրքը կը դրսեւորէ, կ'ուզէ զայն
ծանօթացնել եւ փոխանցել իր նման-
ներուն։ Փրոփականտ չէ՞ ասիկա։

«Կ'ատեմ այն տեսաբանները
որոնք կ'ուզեն արուեստի առաքե-
լութիւնը վերածել նեղ բնապաշ-
տութեան մը։ Կը ժտնեմ թէ կեանքը
ստեղծագործ հոլովոյթ մըն է. նոյնն
է նաեւ արուեստը։ Մեծ արուես-
տագէտները միշտ ստեղծագործած
են այն նկարագիրները, որոնք երբեք
գոյութիւն չեն ունեցած։ Հազարա-
ւոր եւ հազարաւոր մարդիկ օրինակ
կ'առնեն այս վերջիններէն եւ կը
ջանան անոնց նմանիլ։ Այնպէս որ
արուեստը կը դառնայ իրականու-
թեան նոր ձեւերու աղբիւր։

«Իշխանութեան գլուխը գտնուող
ամէն ընկերային դասակարգ կը ձգ
տի հոն մնալ ցմերջ։ Անոր պաշտ-
պանութեան միջոցները միայն
զէնքն ու բռնութիւնը չեն։ Ան կը
ջանայ իր նպատակին ծառայեցնել
աւելի հաճոյքեր եղանակներ, որոնք
կը ձգտին իր կառավարութիւններ-
կայացնել իբր անհրաժեշտ պայ-
ման մը։ Արդ, այս միջոցներուն մէջ
արուեստը իրեն կը թուի ամէնէն
ազդուն։ Բայց կարեւոր է զանազա-
նել տիրակալութեան գործիք-ար-
ուեստը։ Այս վերջինը արտադրու-
թիւնը չէ դասակարգի մը, այլ ամ-
բողջ մարդկութեանը, իբր ամէնէն
մնայունը։

Սինքլէր կը խօսի նաեւ ընկեր-
վարական շարժման մասին եւ անոր
նպատակն է կ'ըսէ, «Իրաքանչիւ-
րը դարձնել ժառանգորդը մարդկու-
թեան գեղարուեստական կալուա-
ծին»։ Պէտք է որ կ'ըսէ, ան երբ հա-
սուն տարիքը թեւակոխէ, առիթն
ունեցած ըլլայ ճանչնալու «ինչ որ
աշխարհը զգացած ու մտածած է,
իբր լաւագոյնը եւ գեղեցկագոյնը»։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

Կովկ. կարմիր բանակի նոր հրամանատարը

Խորհրդային Միութեան ռազ-
մական խորհուրդի հրամանով, Կով-
կասեան բանակի հրամանատար
նշանակուած է Սմոլինը, նախկին
օգնականը նախորդ հրամանատար
Ֆեդկոնի։

Սմոլինը ծնած է 1895ին, բան-
ւոր ընտանիքէ։ Հայրը 32 տարի
աշխատած է հաղորդակցութեան
ապարէզի մէջ։ Հայրը ծանրաբեռ-
նուած ըլլալով մեծ ընտանիքի մը
հոգերով, չկրցաւ իր զաւկին ան-
հրաժեշտ կրթութիւն տալ։ Տասը
տարեկան՝ Սմոլինը կը սկսի օգնել
ընտանիքին, աշխատելով իբրեւ
թերթի ցրուիչ, ապա երկաթուղիի
պաշտօնեայ։

Աշխատելով հանդերձ ան կրցաւ
ստանալ միջնակարգ կրթութիւն,
1911ին կ'աւարտէ զինուորական դպ-
րոցը եւ համաշխարհային պատե-
րազմին կը մասնակցի՝ իբրեւ վաշտի
հրամանատար։

Քաղաքացիական կռիւներու ժա-
մանակ, Սմոլինը կը գտնուէր բարձ-
րագոյն հրամանատարութեան մէջ,
իբրեւ վստահելի համայնավար։
1930 յունուարէն կը նշանակուի
Կովկասի կարմիր բանակի հրամա-
տարի օգնական, իսկ մարտ 27էն՝
հրամանատար։

Կոմկուսը Կովկասի մէջ

1931ի ընթացքին Կոմկուսի շար-
քերն են մտած 1130ի մօտ կրկնա-
պատիկը։ Եւ այդ շատ հասկնալի է։
Որքան տնտեսական պայմանները
կը ծանրանան եւ ապրուստի միջոց-
ները կը դժուարանան, նոյնչափ կը
շատնան Կոմկուսի շարքեր խուժող-
ները, որոնք հոն կը գտնեն եւ՛ հաց,
եւ՛ պաշտօն եւ՛ նիւթական բոլոր
տեսակի առաւելութիւնները։

1931ի ընթացքին Կոմկուսի շար-
քերը մտած են 45,288 հոգի, իսկ
1930ի ընթացքին 22,675։

45,288էն 28,759 հոգի բանուորներ
են, իսկ 13,177 հոգի գիւղացիներ
(գիւղացիներու 84 առ հարիւրը կոլ-
խոզներու մէջ մտածներէն)։

1929ի ընչազուրկները կը կազ-
մէին ընդունուածներու 84.4 առ հա-
րիւրը, 1930ին՝ 71.8, իսկ 1931ին՝
63։ Կը նշանակէ թէ Կոմկուսը որ կը
պարծենար իր կազմակերպութենէն
զատ պրոլետարական կազմով, աս-
տիճանաբար կը կորսնցնէ այդ ու-
ժեղ յենարանը եւ ստիպուած կ'ըն-
դունի բոլոր տեսակի բախտախնդիր
ու «անհարազատ» տարրերը։

«Պրոլետար»ը կը պարծենայ, որ
Ազրբէյջանի կոմկուսի մէջ ատրճա-
նաբար կ'ուժեղանայ թաթար տար-
րը, որ այժմ կը կազմէ 43, 2 առ
հարիւր (1930ին՝ 38, 5)։

Առհասարակ պէտք է մատնան-
շել, որ բոլոր տեսակի թիւերը լաւ
չեն ներկայացներ թաթար տարրին
վիճակը «Ազրբէյջանի սոցիալիստա-
կան հանրապետութեան» մէջ։ Ազր-
բէյջանի արդիւնաբերական կեդրո-
նները, մանաւանդ Բագուն,
մէկ-մէկ արշակուաններ կը ներկա-
յացնեն, ուր զգալապէս թոյլ է թա-
թարական ազդեցութիւնը եւ ուժեղ՝
ռուսականը։

Եւ այդ շատ բնական է, Բագուի
համամիութենական արժէքը նկատի
առնելով։

Մէկ խոստովանութիւն եւս, որ
շատ բան կ'ըսէ։ Կոմունիստ երի-
տասարդութեան տեսակարար կշիռը
(որակը) իջած է հարիւրին 2,4։ Ու-
րիշ խօսքով լաւագոյն բանուոր ե-
րիտասարդները կը խուսափին Լէ-
նինի կուսակցութեան շարքերէն եւ
կը նախընտրեն հեռու մնալ կուսակ-
ցական կեանքէ։

Դէպի նաւթային անկախութիւն

Մեծ ճիգեր կը թափէ Վրաստա-
նը՝ թօթափելու Բագուի տիրապե-
տութիւնը եւ ապահովելու իր սե-
փական նաւթը։ Անոր ճիգն ու աշ-
խատանքը կը թուի թէ յաջողու-
թեամբ պիտի պսակուին։

Արդէն սկսուած են Նաւթլուղի հե-
տախուզական աշխատանքները։ Հե-
տախուզութեան պիտի ենթարկուին
նաեւ Նորիոյի եւ Մարտզոբի նաւ-
թավայրերը։

Հետախուզական եւ շահագործ-
ման աշխատանքները 1937ին պիտի
հասնին 12,000 մէթրի։ Կը կարծուի
որ 1937ին կարելի պիտի ըլլայ 200
հազար թոն նաւթ արտադրել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն 7 ապրիլ. (Սեփ. Թղթ).—
Մարտի սկիզբէն ի վեր, գործադուլ
յայտարարած են Վիէնի կերպասե-
ղէնի եւ գլխարկի գործարաններու
հազարաւոր բանուորներ, օրականնե-
րու կրճատման հետեւանքով։ Մինչեւ
այսօր, կը շարունակուի գործադուլը
բաւական ուժգին կերպով։ Եւ ոչ
մէկ համաձայնութիւն չէ գոյացած
բանուորներու եւ գործատէրերու մի-
ջեւ։ Երկու կողմերն ալ անդրդուելի
կը մնան, իրենց տեսակէտներուն
մէջ։ Բանուորները կը յայտարարեն,
թէ ոչ մէկ սու պիտի զիջին։ Ամէն
օր ժողով, բանախօսութիւն, յայ-
տարարութիւններ քաղաքին ամէն
կողմերը։

Քանի մը տողով բացատրեմ օ-
րականներու կրճատման խնդիրը։

Այս տեղի հիւսուածեղէնի գոր-
ծարաններու օրականները սահմանուած
են հետեւեալ կերպով.—

Բանուորներուն բուն օրականը շատ
չնչին է։ Ժամական կը շահին 1.80
1.90 ֆր. երբեմն քիչ մը աւելի եւ
երբեմն ալ պակաս։ Բայց այս յի-
շած թիւերս միջին թիւերն են։

Գործաւորը, այս սակով, եթէ 15
օրը (քէնզէն) 180-200 ֆրանք շա-
հէր, այս շահածին, հարիւրին 56 ալ
պարգեւ կը տրուէր եւ այսպէսով
օրականը կը լեցուէր։

Բայց այս հարիւրին 56էն ասկէ
առաջ երկու անգամ, տասնական
ֆրանք կրճատուեցաւ եւ մնաց 36
ֆրանք։ Այս անգամ եւս ուզեցին որ
տասը ֆրանք կտրեն, եւ բանուոր-
ները տեսնելով ակներեւ անիրաւու-
թիւնը, մանաւանդ որ ներկայիս
շաբաթական միայն չորս օր կ'աշ-
խատէին, անմիջապէս ընդհանուր
գործադուլ յայտարարեցին։ Եւ մին-
չեւ այսօր կը տեւէ։

Բայց կրնա՞ն տոկալ մինչեւ վեր-
ջը։ Արդէն այսօր 38 օր է եւ շատեր
յուսահատած, կ'ուզեն գործի եր-
թալ։ Երբեմն, փոքր գործարաննե-
րու աշխատաւորներ, գաղտնի կ'եր-
թան աշխատելու, բայց ասոնք կը
ծեծուին չաշխատողներու կողմէ։

Քանի մը օր առաջ, ֆրանսացի
կին մը, չարաչար ծեծած էին։ Ոս-
տիկանները բանտ առաջնորդուեցան,
բայց բանուորներու խուռն բազմու-
թիւն մը, ամէն ջանք ի գործ դրաւ
եւ բանտարկեալները ազատ ձգուե-
ցան։ Չաշխատողները որոշ խումբե-
րով կը կենան գործարաններու դու-
ներուն առջեւ, եւ երբ աշխատող
բանուորը դուրս ելլէ, կը յարձակին
վրան։ Մինչեւ քաղաքապահ զին-
ուորներու հասնիլը, անոնք իրենց
կրցածը կ'ընեն,

Կառավարութիւնը, հարիւրաւոր
քաղաքապահ հեծեալ զինուորներ
բերած է Կրընօպլէն, եւ Պուրկուա-
նէն։ Ամէն օր խումբ խումբ կը շր-
ջին քաղաքին ամէն կողմերը։ Հրա-
պարակային ցոյցեր շատ տեղի ու-
նեցան քաղաքին մէջ, հազարաւոր
բանուոներու եւ հարիւրաւոր, 7,
10, 12 տարեկան երախաներու մաս-
նակցութեամբ։ Ցոյցերը շատ խա-
ղաղ կատարուեցան։ Գրեթէ ոչ մէկ
միջադէպ մինչեւ այսօր։

Երեխաները բռնած էին նշա-
նատախտակներ, որոնց վրայ գրուած
են.— «Անօթի ենք», «հաց կ'ուզենք»
«կաթ կ'ուզենք» եւն.։ Բայց այս բո-
լորը ոչ մէկ ազդեցութիւն չգործե-
ցին։ Ո՛չ մէկ գործատիրոջ գութը,
քարէ սիրտը չշարժեցաւ եւ մինչեւ
այսօր, գոհացում չտրուեցաւ բան-
ուորներուն որպէսզի գործի սկսին։

Կազմակերպող սէնտիքան, ա-
պուր, երբեմն ալ լուբիա, գետնա-
խնձոր եւն. կուտայ բանուորներուն։
Բայց տաքկա կաթիլ մը ջուր է
պարապ ստամոքսները լեցնելու հա-
մար։ Նպաստ ստանալու համար,
պէտք է սէնտիքային անդամ գրուիս
եւ անմիջապէս վճարելով 2 ֆր.
տետրակդ ստանաս։ Գործարաննե-
րու դուռներուն առջեւ ամէն օր կե-
ցած են մարդիկ եւ դրամ կը հաւա-
քեն։ Նոյնպէս քաղաքին մէջէն կը
հաւաքեն ամէն տեսակ ուտելիքներ։

Անշուշտ ամէնէն ծանր կացու-
թեան մէջ կը գտնուին հայ բան-
ուորները, որոնք աւելի բազմանդամ
են տեղացիներէն, եւ ունին ծանր
հոգեր։ Տարին լրացաւ արդէն, որ
շաբաթական չորս օր կ'աշխատէին
խեղճ օրականներով 22-25 ֆր։ «Քէն-
զէն»ը հազիւ 180-200 ֆր. կը շահին։
Ինչպէս կարելի է այս գումարով
ապրեցնել բանուոր ընտանիք մը որ
երեք-չորս, երբեմն ալ հինգ զաւակ
ունի...

Խատրէգէնի շրջանին մէջ, Փաս-
կալ հիւսուածեղէնի գործարանը
կ'աշխատին այնտեղ գտնուած բոլոր
հայրենակիցները, աւելի քան 250
բանուորներ։ Ասոնց հազիւ 40 հոգին
անգործ էին եւ նպաստ կը ստանա-
յին, իսկ մնացեալները բոլորն ալ
շաբաթական 4 օր կ'աշխատէին։ Բայց
այսօր 37 օր է որ սանթիմ չեն ստա-
նար։ Ուրեմն, երթալով հայ բան-
ուորներու կացութիւնը աւելի կը
ծանրանայ։

Լիոնէն, քանի մը անգամ, պոր-
տաբոյծ հոկտեմբերիկ մը եկաւ, հայ
բանուորներուն խօսելու համար։ Եւ
խօսեցաւ երկու անգամ։ Փոխանակ
օրուան խնդրով զբաղելու, լուտանք-
ներ կը թափէր դաշնակին, հնչակին
եւ ռամկավարին։ Եւ այս եղած լու-
տանքներուն առջեւ քանի մը թափ-
թփուք հնչակեաններ կը ծափահա-
րեն...։ Երբ դիտել կուտաս թէ՝ ձե-
զի ալ հայհոյեց, կը պատասխանեն
— Ձեզի աւելի շատ հայհոյեց եա՛...

Հայ բանուորները, գրեթէ մե-
ծամասնութեամբ ցոյցերուն երբեք
չմասնակցեցան։

Ն. Գալէ

Մարսէյլի Երաժշտական Միութիւնը

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ
է թէ, չորս ամիս առաջ կոմիտաս վար-
դապետի վաթսունամեակին առթիւ, Մար-
սէյլի մէջ եւս համերգ մը տրուեցաւ,
վարդապետին աշակերտներէն ծանօթ
երաժշտագէտ Վ. Սարգիսեանի ղեկավա-
րութեամբ։ Դժբախտաբար զանազան խա-
չաձեւումներ եւ գործադրկութեան սուր
տագնապը նիւթապէս խոտոր համեմատե-
ցան անոր բարոյական յմաստին եւ գե-
ղարուեստական բարձրութեան հետ։

Երգչախումբի սրտցաւ անդամները
խորապէս ազդուելով այս երեւոյթէն,
իրենց ղեկավարին ծնկունէն առաջ,
թէյասեղանի մը ընթացքին ուխտեցին
չլքել այս գեղեցիկ գործը, ու պաշտօնա-
կան ձեւ ու ծարծին ստանալով, որոշե-
ցին ուժ տալ հայ երաժշտութեան զար-
գացման։ Միութիւնը արդէն կազմուած
է եւ կը պատրաստուի հանդիսաւոր բա-
ցումը կատարել, հիմնադրամ մը ապա-
հովելու համար։

Եթէ պրպտենք Առաջնորդարանի
արձանագրութեան տետրակները, պիտի
տեսնենք որ տասնեակներով միութիւն-
ներ ծնած ու մեռած են։ Թէեւ ջատերը
ժողովրդական լայն համակրութիւն եւս
ստեղծած էին իրենց շուրջ։ Սակայն վարիչ-
ներու անփորձութիւնը պատճառ եղաւ
գեղեցիկ առաջադրութիւններով հրապա-
րակ ելած միութիւններու կազմալուծման։

Այսօր կոմիտասի համերգին առիթով
կազմուած երգչախումբն է որ «Երաժշ-
տական Միութիւն» անունին տակ աս-
պարէզ կ'իջնէ քիչ մը աւելի լուրջ ու
անցեալի դառն փորձառութիւններով
խրատուած։

Կ'արժէ ուժ տալ բարոյապէս եւ
նիւթապէս, մանաւանդ որ իր գեղարուես-
տական վայելքէն զատ, պիտի օգնէ նոր
սերունդի փրկութեան գործին։

Ս. Միլտոնեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քառամեայն պատարագ

Կը խնդրուի ծանուցանել թէ
փարիզի եկեղեցիի վ.արչական ժողովի
որոշման համաձայն, այսուհետեւ,
ամէն հինգշաբթի օր, պատարագ
պիտի մատուցուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ
եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ պատարագի
խաչհանգիստ պիտի կատարուի։

× Յառաջիկայ հինգշաբթի օր
14 ապրիլ, յետ պատարագի, հոգե-
հանգստեան պաշտօն պիտի կատար-
ուի Պ. Ռափայէլ Մարկոսեանի յիշա-
տակին։ Պատարագը պիտի ըլլայ
քառամեայն, մասնակցութեամբ Պ. Ա.
Շահմուրատեանի, ժամը 10ին։ Հոգե-
հանգիստ՝ 11.45։

Չինեւճափոնի վէճը

Շանկհայի մէջ գումարուող չինեւ-
ճափոնական խառն յանձնախումբը
չկրցաւ համաձայնութեան մը գալ
ճափոնական ուժերու պարպումին
մասին։

Յանձնախումբը եթէ չկարենայ
այսօր ալ համաձայնութեան մը գալ,
հարցը պիտի ենթարկուի Ազգերու
Դաշնակցութեան։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ.Է.Պ.)

Բ. ՄԱՍ

XIII

Թող էր, շաղակրատ ու շփացած։
Ու գրեթէ բոլոր դասերուն մէջ ամէնէն
յետամնացը, բացի Թուրքերէնէն։ Տղոց
ամէնէն ճարպիկն էր, սակայն, ու գի-
տէր յաջողելու բոլոր կերպերը։ Օրն ի
բուն կը հեգնէր իր դասընկերները՝ իրենց
տարած յարատեւ աշխատանքին համար։

— Ի՞նչ եղան նման կ'աշխատիք
ծօ՛, ապուշներ, վաղը եթէ դպրոցէն
դուրս ելլէք, կը կարծէք որ ձեզի շիմի՞
պիտի հարցնեն... կիտցածնիտ հինկ պա-
րայի չեն կներ...

— Իսկ դուն ի՞նչ պիտի ընես նա-
յինք ատ Թրքերէնդ, քանի մը տարիէն,
երբ Թուրքերոյ փոշին պիտի չմնայ — կը
պատասխանէին տղաքը։

— Տուք ծեր ա'տ խելկովը ապրե-
ցէք.. Օր մը իշու պէս կը պղջաք...
հայերէ՛ն, հը՛... Հայկազեան պառաւանդ
կոց ըրէ կնայ կեցիր կամուրճին կլուխը
նայինք տասնըց տուող կ'ըլլա՞յ... «Տա
շարըմ ագլըըգա... Տո՛ւն, ծօ՛, խախա,
— կը դառնար Ղեւոնդին — մայրամուտ-
ճի՛, ետնըննները պաները իրար անձնե-
լուդ կանի մը պառ Թրքերէն սորվէ...
վաղը անօթի պերանդ պիտի հոտի ու
էքմէկ բասծիդ պէս սխմախ պիտի
հասկնան... մրոտէ նայինք, մրոտէ, առ-
տուընէ մինչեւ իրիկուն մրոտէ... մանա-
նային տարը անցած է, օղլում... մէթա-
լիկին ճամպան նայինք... վաղը տուն
ա անօթի պիտի սատկիս...

— Ղայսէրցին կուտայ քիչ մը փաս-
տըրմա, — մէջ կ'իյնար Այվազեանը —
չտալու ալ ըլլայ, Ղեւոնդը այնքա՞ն ոտք
ունի որ, «փաչա» կ'ընէ՝ կ'ուտէ...

Վահրամ չափազանց կը կրքոտէր,
մանաւանդ, երբ որեւէ մէկը իրեն իրեն
ակնարկէր՝ դպրոցէն դուրսի իր կեանքին։

— Իրիկունը ո՛վ կ'իտէ պարցդ նո-
րէն ի՛նչ քաշեց, — կը պատասխանէր,
— կինովի պէս կ'երբրաս կոր... հող կը
հոտիս կոր ծօ՛, հէ՛յ, Ներսէն նայիլ սկ-
սար... աղջիկ տեսա՞ք, պերաննիդ՝ լեզու-
նիդ կը պռնուի... կնա Մայր եկեղեցի
տէ, Տէր Ցակոբը թող լա՛յ մեղքդ՝
մեղա՛յ ի գիշերի եւ ի սուրբնչեան
երազական ղիջութեամբ եւ յանրջա-
կան գարշադտեղութեամբ, մեղա՛յ...»
Մե՛ղք էք, օղլում, մեղք...

×

Մասամբ ճիշդ էր ասիկա։ Խուս-
ցիին դժբախտ ճակատագիրը եկաւ վկա-
յեց այս պարագան։ Ոնունդէն վերջ ա՛լ
չեկաւ վարժարան։ Հիւանդ էր։ Ոչ ոք
ունէր Պոլսոյ մէջ։ Հայրենիք կը գրէր,
բայց պատասխան չէր ստանար՝ երկար
ատենէ ի վեր։ Տղաքը գիտէին որ հայրը
սպաննած էին գիւղը՝ դաշտը հերկած
ատեն, ու քո՛յրը առեւանգած։ Վերի
կարգերէն իրեն հայրենակից տղու մը
ստացած նամակէն տեղեկացեր էին։

Բայց, գաղտնի կը պահէին։ կը բնակէր
Ղալաթիա։

Նիւթապէս լաւ էր, որովհետեւ եղ-
բայրը Ամերիկայէն ամէն ամիս որոշ
գումար մը կը ղրկէր։ Բայց, ֆիզիքապէս
փճացեր էր։ Չափազանց երկչոտ էր
եղած վերջերս։ Մենակեաց։ Միջավայրը
խռոված էր զինքը ու ենթարկած էր
մոլութեան։

— Փոսը իր ձեռքովը փորեր է —
յայտարարեց բժիշկը, երբ քանի մը ըն-
կերներ զինքը տարին տուն՝ քննելու
համար։ Եւ ելան դուրս՝ մտահոգ ու
ընկճուած։

Հիւանդութիւնը չափազանց յառա-
ջացած էր։ Առտու մըն ալ մահուան
լուրը առին։ Երբ գաւառէն Պոլիս եկող
երիտասարդը հողին յանձնեցին, Պոլիսը
չիմացաւ, անշուշտ։ Դպրոցին տետրակին
մէջ, անոր անուան դէմ, «մեռած» գրուե-
ցաւ, եւ Սուրէն, գիշերը անկողին մտած
ատեն մտածեց թէ միայն Թուրքը չէ որ
կը ջարդէ մեզ...

Խուսցիին մահը տխուր ազդեցու-
թիւն ըրաւ դասարանին վրայ։ Մէկ երկու
շաբաթ տրամադրութիւն չունէին բոլորը։
Ցիշեցին զինքը քանի մը օր միայն, երբ
պէտք եղաւ յաջորդաբար ուսուցիչներուն
յայտնել անոր մահը...

Բայց, մէկ-երկու շաբաթ վերջ, հին
տրամադրութիւնը կրկին վերստեղծուեցաւ։

×

Օր մը, նոյնիսկ, դասարանը «գերա-
զանցեց ինքզինքը»։ Նախորդ իրիկուն,
Շահզադէ Պաշըի Թատրոնը «Լէպլէպիճի
Հօրհօր»ը ներկայացուցեր էին։ Այվազեան,
որ բոլոր ներկայացումներուն ներկայ
կ'ըլլար, համոզեր էր տղաքը ու տարեր։
Յաջորդ օրը վարժարան էին եկած բոլո-
րովին անպատրաստ։

Բոլորը մտահոգ էին։ Այվազեան
հանդստացուց զիրենք, յայտնելով թէ
ուսուցիչներուն հարցումներ պիտի տայ
ու ժամանակը անցընէ։

— Դուք ինծի ձգեցէք այդ գործը
— աւելցուց — ես ձեւի կը դնեմ...

Առաջին պահուն քաղաքական տն-
տեսագիտութիւն ունէին։ Եւանդողը հայ
փաստաբան մըն էր։ «Ջուրը քաշած» ու
ցամաք մարդ մը, դրամատան հաշուա-
կալի երեւոյթով, մեծ պահքի չափ հա-
սակով ու մի՛շտ անշարժ կեցած տեղը։
Օր մը ափովը «հէլվա» ուտելը տեսեր
էին ու «հէլվաճի» կ'որակէին զինքը...

Մտաւ ներս, օրատետրը բացաւ եւ
մինչ կը պատրաստուէր անուն մը կար-
դալ, Այվազեան ոտքի ելաւ ու մատը
բարձրացուց։

— Ըսէ՛, — ձայնեց ուսուցիչը։

— Տնտեսագիտութեան բուն նպա-
տակը, ի՞նչ է Միւսիւ։

Եւ «Միւսիւ»ն բացխփեց, երկար ու
չոր մատները տարաւ ճակտին, ու պա-
տասխանեց։

— Տնտեսագիտութիւնը կարեւոր
նիւթ մըն է, ու ճիշդ ատոր համար
անտեսուած է մեր վարժարաններուն
կողմէ...

— Ցոյց տուէ՛ք, ուրեմն, մեր
վարժարանին մէջ, Միւսիւ...

— Համբերէ... որովհետեւ, մեր գլ-
խաւոր թերութիւնը այն է, որ ազուոր
բաներու կողմնակից ենք, բայց անտար-
բեր՝ դէպի օգտակարը...

— Կը լսե՞ս կոր, Վահրամ, — ընդ-
միջեց Այվազեան։

— Բայց, քանի որ պիտի խօսինք...

— Ո՛չ, պիտի չխօսինք, Միւսիւ...
մտիկ ըրէ, Աքսաքալ...

(Շար.) Կ. ՄԷՀԵԱՆ

Զինադադարութեան ժողովին առաջ

Մէկ քանի օրէն կը վերաբացուի Զինաթափութեան ժողովը։ Փակումէն առաջ, նախագահը, Հէնտըրսըն հրաւիրած էր պատուիրակութիւնները, որ գրաւոր կերպով ճշդեն այն թելադրութիւններն ու առաջարկները, զորս ներկայացուցեր էին Զինաթափութեան ժողովի առաջին շաբթուան ընթացքին։

Ցարդ, երկու պետութիւններ միայն պատասխանած են այս հրաւէրին, Իտալական եւ Հոլանտական կառավարութիւնները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ստանոզցի Տիկին Նուրան Գաֆճեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Վառվառ Տօղանեան, որ կինն էր Թէմախցի Արշակ Տօղանեանի։ Չորս տարի առաջ նամակ կուգար Մէքսիկայէն։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ Mme. Nouran Cafédjian, 13 Bld. Clair Isnard. St. Jérôme, Marseille, France.

— Կը փնտռուի Հաճընցի Գէորգ Տըմպըլեան, հօր անունն Կարապետ (դերձակ)։ 1926ին հայր եւ որդի կը գտնուէին Պէյրութ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ֆրանսա։ Իմացնել՝ Minas Karachian, Caserne d'Offemont, Belfort, France։

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant *H. STEPHAN*

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

„ՀԱՄԼԷԹ„

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՇԵՔՍՓԻՐԻ

(5 արար)

17 Ապրիլ Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

MAISON de la MUTUALITÉի սրահին մէջ

24 Rue St. Victor **Métro Maubert-Mutualité**

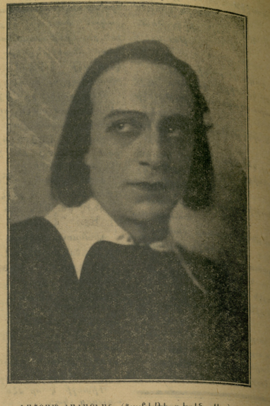
Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Մ. Սուրաբեան, Անաֆիտ, Գայեանէ, Պ. Պ. Թօլաեան, Ա. Գմբէթեան, Կօթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Տէրվիշեան, Աժտէրեան, Սուրէնեան եւ Սուրաբեան։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 25, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին յառաջի, կավռօշի խմբագրատուններ եւ միւս սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ կէս օրէն սկսեալ թատրոնին կիշէն։

Ոչ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր

Ռէժիսէօր՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Համլէթի դերին մէջ)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԱՊՐԻԼ 1932

12 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1851

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՆԳՈՅՑՆԵՐԸ ԿԸ ՔԱԿՈՒԻՆ

Ձախողեցաւ Դանուբեան Միութեան ծրագիրը:

Անակնկալ չէր այս ձախողանքը, ինչպէս արդէն ունեցանք բացատրելու երկու խմբագրականներով:

Այն օրէն որ Լոնտոն հրաւիրուեցաւ Ֆրանսայի վարչապետը, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն հետ, որոշ էր թէ Ֆրանսան չպիտի կրնայ գլուխ հանել իր ծրագիրը:

Մեծն Բրիտանիա, երեւութապէս բարեացակամութիւն ցուցաբերելով, իրականին մէջ կ'ուզէր աւելի լայն դետնի մը վրայ դնել առաջադրուած Միութիւնը: Ուրիշ խօսքով, կաշկանդել Ֆրանսայի ձեռքերը, որ շատ լայն բացուած են, արեւելեան եւ Միջին Եւրոպայի մէջ, շնորհիւ սեղանաւորական աջակցութիւններու: Անգլիա ինքն ալ դրամական եւ քաղաքական հաշիւներ ունի այդ շրջաններին մէջ, եւ չկամութեամբ կը դիտէր ֆրանսական ազդեցութեան ծաւալումը:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, անոնք սկիզբէն իսկ նախապաշարուած էին, եւ Լոնտոնի խորհրդաժողովը թանկագին պատեհութիւն մը եղաւ, իրենց դիզած քարերը գլորելու եւ ֆրանսական ծրագիրը ջուրը ձգելու համար:

Գերմանիոյ, ինչպէս Իտալիոյ համար, ֆրանսական ծրագիրը ամէն բանէ առաջ առեւտրական մրցակցութեան խնդիր մըն էր: Արդարեւ, գերմանական պատուիրակը չէչտեց թէ իրենց երկրին ընդհանուր արտածումը 50 առ 100 պիտի պակսի, եթէ ընդունուի ֆրանսական ծրագիրը: Իտալական պատուիրակն ալ այդ կէտին վրայ ծանրացաւ, եւ առաջարկեց որ նոր ժողով մը գումարուի 9—10 պետութեանց մասնակցութեամբ, մէջն ըլլալով Դանուբեան պետութիւնները (չորս կամ վեց):

Ինչպէս դիտել կուտայ անգլիական թերթ մը, դանուբեան երկիրներու տնտեսական վերանորոգման ծրագիրը գոհացումներ կը պահանջէ բոլոր պետութիւններէն. բայց, այդ զոհողութիւնները աւելի ծանր պիտի ըլլան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար: Իտալիա առեւտրական շահաւոր համաձայնութիւններ կնքած է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ հետ, իսկ Գերմանիան պիտի կորսնցնէ մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ հետ ունեցած բանուկ առեւտուրը:

Մինչ այս մինչ այն, ֆրանսական ծրագրով նախատեսուած Դանուբեան երկիրները արդէն իսկ անդունդին ծայրը հասած են, եւ անմիջական օգնութեան կը կարօտին: Եթէ քիչ մըն ալ ուշանայ այդ օգնութիւնը, անխուսափելի է սնանկութիւնը, հետեւաբար եւ միջազգային նոր աղէտ մը:

Լոնտոնի ձախողանքէն անմիջապէս վերջը, հրատարակուեցաւ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին բանաձեւը, որ ամբողջովին կը բանայ վարագոյրը: Այսինքն՝ Մեծ պատերազմի կարգադրութեանց մերկապարանոց սնանկութիւնը:

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ բանաձեւը, — 1. Ջնջել պատերազմական հատուցումներն ու պարտքերը: 2. Վերցնել այն խոչընդոտները որ կը խանգարեն բոլոր երկիրներու գործառնութիւնները: — 3. Օգնութեան հասնիլ դանուբեան պետութեանց (Աւստրիա, Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան) որոնք՝ 70 միլիոն ժողովուրդ կը ներկայացնեն, — 4. Վերաքննել հաշտութեան դաշնագիրները, որոնք բուն աղբիւրներն են ժողովուրդներու մտահոգութեան եւ հետեւաբար նոր պատերազմներու, — 5. Կարճ կապել միջազգային չափազանց յաձախադէպ ժողովները «որոնք նոր յոյսեր կը ներշնչեն ժողովուրդին, բայց միշտ ալ կը յանգին ծանր յուսախաբութեանց եւ կ'աւելցնեն բախումները»:

Ինչպէս կը տեսնէք, «չան գլուխը» ուրիշ տեղ է ծածկուած, եւ ձախաւեր կարկտաններ են դանուբեան ծրագիրներն ու նման կիսամիջոցները:

Վերաքննել դաշնագիրները, ջնջել պատերազմական հատուցումներն ու պարտքերը, — ահա՛ հարցը, որմէ ի զուր խոյս կու տան աշխարհի հզօրները, իրենց աւարը անվթար պահելու համար, բայց ուր պիտի յանգին վերջ ի վերջոյ, եթէ իսկապէս խաղաղութիւն կ'ուզեն:

Անշուշտ Ֆաշական Խորհուրդը արդարութեան նախանձախնդրութեամբ չէ որ հրապարակ դրած է այս պահանջը, այլ պարզապէս ներշնչուած՝ «արբազան եսասիրութեան» տենչէն:

Մուսոլինին իր բոլոր ճառերուն մէջ, միշտ ալ կը դանդատի թէ՝ Դաշնակիցները անիրաւ գտնուեցան Իտալիոյ հանդէպ, աւարը բաժնած ատեն: Բոլորը առին իրենց բաժինը, բաց ի Իտալիայէն, որ տուժեց շնորհիւ իր ապիկար վարիչներուն:

Բնականաբար, այս ճամբուն վրայ զինքը սիրայօժար կը դիմաւորէ պարտուած Գերմանիան, որ ոչ միայն աւարէն բաժին չստացաւ, այլ եւ կորսնցուց ինչ որ ունէր իբրեւ աշխարհակալ կայսրութիւն: — Ե՛ւ բանակ, ե՛ւ նաւատորմ, ե՛ւ առեւտրական տորմիղ, ե՛ւ գաղթավայր, ե՛ւ օդերուն մէջ ճախրելու կամ ծովերուն մէջ սուզուելու ազատ իրաւունք:

Դանուբեան ծրագիրը պարզ միջադէպ մը, փակագիծ մըն է, այն զարհուրելի հանգոյցին մէջ, որ կը կծկուի 1919էն ի վեր, եւ որ սակայն պիտի քակուի եթէ ոչ մէկ անգամէն, գոնէ աստիճանաբար

Այդ հանգոյցին հետ է կապուած աշխարհի խաղաղութիւնը, ինչպէս պարտուած կամ ակար ժողովուրդներու բախտը:

Խմորման, յղութեան մէջ է քաղաքական աշխարհը: Կա՛ն յղփացածներ եւ դժգոհներ: Յաղթականներ եւ պարտեալներ: Դեռ ի զօրու է սուրին իրաւունքը:

Դեռ ամբողջովին չէ քակուած հանգոյցը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՐԿՆԵՆՔ՝ ԻՆՉ ՈՐ ԱՒԵԼՈՐԴ ՉԷ

Քիչ անդին, լուրերու բաժնին մէջ կը կարդաք Վիէնի անգործներու ցոյցը եւ խռովութիւնները՝ որոնք ամէն տեղ կը վերջանան նոյն արդիւնքով, արիւն՝ զոր անշուշտ կարելի էր խնայել:

Յաղթանակը նման պարագաներու մէջ՝միայն ու միայն բանախօսինն է որ գրգռեց, քալեցուց ու դիտեց.., հեռուէն: Գործաւորներու թափած արիւնը՝ զէնքը կը շահագրգռէ միայն այն չափով որ կրնայ նոր գրգռութիւններու իբր կարգախօս ծառայել: Այս է համայնավար յեղափոխականին... անփոփոխ սկզբունքը, եթէ ունի սակայն բան մը որ կարելի ըլլայ որակել «անփոփոխ»:

Այսպէս ալ կատարուած է Վիէնի մէջ, ուր առաւելապէս աշխատաւորներէ բաղկացած գաղութ մը ունինք եւ ուր, քանի մը թղթակցութիւններէ իմացանք թէ անմիտ գրգռութիւններ չեն պակսիր: Չեն պակսիր նաեւ անձեր՝ որոնք դիւրին որս կրնան դառնալ, վտանգելով զիրենք ու նաեւ տեղին հայ գաղութը:

Ամէն դէպքի ու հաւանականութեան հանդէպ ուրեմն, կրկնենք ինչ որ աւելորդ չէ: Հայը ամէն տեղ՝ պիտի առաջնորդուի իր ինքնապաշտպանման սկզբունքով, ու ամէն տեղ ուր օտար օրէնքը կ'իշխէ իր գլխուն, ոչ միայն պիտի խուսափի ամէն քայլէ որ զինքը կը ճակատեցնէ տեղին իշխանաւորին, այլ իր իսկ միջոցներով, պիտի գիտնայ մեկուսացնել գրգռիչը՝ ով ալ ըլլայ:

Վիէնի հայութեան երիտասարդ աշխատաւորները՝ պէտք է գիտնան թէ փորձութեան օրեր կ'անցընեն:

Մ. Ե.

Լինտպէրկի տղուն առեւանգումը

Լինտպէրկի կողմէ, Նիւ-Ճըրսիի ոստիկանապետը յայտարարեց թէ, քանի մը օր առաջ, առեւանգիչներուն վճարած է իբր փրկագին ուզուած 50,000 տոլարի գումարը: Առեւանգիչները՝ փոխարէն յայտնած են Լինտպէրկի թէ ո՞ւր կրնայ գտնել իր տղեկը: Սակայն Լինտպէրկ նշանակուած տեղը յուսախաբ եղած է եւ տակից աղէն՝ առեւանգիչները երբեւան չեն եղած...

Նիւ-Ճըրսիի ոստիկանապետը կը հրաւիրէ Ամերիկացիները որ հետապնդեն առեւանգիչները, ուշադրութիւն ընելով անոնց յանձնուած տոլարներու թուանշաններուն:

× Կ'ըսուի թէ Լինտպէրկ կրկին յարաբերութեան մտած է առեւանգիչներուն հետ, որոնք պահանջ դրած են նախապէս յանձնուած 50 հազար տոլարին տեղ՝ ուրիշ թուանշան կրող թղթադրամ տրուի իրենց, նոյն քանակութեամբ: Առ-կից զատ, 50 հազարի նոր գումար մըն ալ պահանջած են:

Նիւ Եորքի մէջ ձերբակալուեցաւ մէկը, որուն վրայ կասկած կը ծանրանայ թէ մասնակցած է տղեկին առեւանգման:

Նիւ Եորքի ոստիկանապետը որ Լինտպէրկի տղուն առեւանգման գործով Անգլիա գացեր էր, կ'ըսուի թէ անցած է Փարիզ: Այս զրոյցը կը հաստատուի անով որ Ամերիկացի մը՝ կեղծ անունով հասեր էր Պուրժէի օդանաւային կայանը:

Լիտվինով-Սթիմսըն տեսակցութիւն մը

Մոսկուայի խորհրդային պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կ'ըսուի թէ Լիտվինով՝ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Ժընեւի մէջ, ամերիկեան Նախարարին՝ Սթիմսընի հետ: Իզվեստիա բոլշեւիկեան պաշտօնաթերթը՝ խմբագրականի մը մէջ կը սպառնայ Ճափոնի թէ, եթէ շարունակէ իր թշնամական ընթացքը՝ հանդէպ Ռուսիոյ, այս վերջինը պիտի աշխատի ռուսեւամերիկեան համաձայնութիւն մը գոյացնել, ինչ որ պարտութեան պիտի մատնէ Ճափոնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՐԱՔԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պաղտատէն կը հեռագրեն Ապրիլ 8 թուականով.—

Իրաքի բանակը այժմ յաջողութեամբ յառաջ կը տանի իր արշաւանքը Պարզանի քիւրտ շէյխին դէմ: Կը ծանուցուի թէ իբրեւ արդիւնք յաջող գործողութեանց, ապստամբները ճանուած են Զագուքի կիրճէն եւ թէ այժմ ճամբան բաց է պարենաւորման կարաւաններուն համար:

Զագուք գիւղն ալ գրաւուեցաւ եւ ըմբոստները դէպի հիւսիս քաշուեցան: Իրաքի բանակին կորուստներն են մէկ սպայ եւ մէկ ենթասպայ սպաննուած, իսկ ըմբոստներուն կորուստ է մօտ 120 հոգի, սպաննեալ եւ վիրաւոր: Բրիտանական եւ իրաքեան օդային ուժերը հետազօտութիւններ եւ ռմբակոծութիւններ կը կատարեն: Մօտ 15 օդանաւեր շարժման մէջ դրուած են:

Մարաջախտ Հինտէնպուրկ վերընտրուած

Երկրորդ քուէարկութեամբ, Գերմանիա՝ Կիրակի օր ընտրեց իր հանրապետութեան նախագահը: Ինչպէս կը նախատեսուէր՝ վերընտրուեցաւ մարաջախտ Հինտէնպուրկ:

Թեկնածուները ստացան Հինտէնպուրկ՝ 19,367,688 քուէ, — Հիթլէր՝ 13,419,603,— Թէլման (համայնավար)՝ 3,705,898: Այս թիւերը կրնան աննշան փոփոխութիւններ կրել:

Մարտ 13ի քուէարկութեան արդիւնքն եղած էր, Հինտէնպուրկ՝ 18,650,730 քուէ, — Հիթլէր՝ 11,339,285, — Թէլման՝ 4 միլիոն 983,127,— Տիւսթէրպէրկ՝ 2,557,590: Կը տեսնուի ուրեմն թէ Հիթլէր կրցած է նախորդ քուէարկութեան վրայ այս անգամ շահիլ աւելի քան երկու միլիոնի աւելցութիւն մը:

Այս տարբերութիւնը կը բացատրուի հետեւեալ կերպով: Հիթլէր իր կողմը քաշած է մեծագոյն մասը ազգայնական թեկնածուին՝ Տիւսթէրպէրկի քուէներուն, քանի որ այս վերջինը ետ առեր էր իր թեկնածութիւնը՝ երկրորդ քուէարկութեան: Նախապէս Տիւսթէրպէրկի տրուած քուէներու փոքր մէկ մասն է ուրեմն որ գացած է Հինտէնպուրկի:

Համայնավարները մեծ մասամբ ձեռնպահ մնացած են այս երկրորդ քուէարկութեան, քանի որ իրենց թեկնածուն Թէլման՝ստացած է 3,705,898 քուէ, մինչ առաջին քուէարկութեան ստացեր էր մօտ 5 միլիոն քուէ:

Քուէարկութիւնը այս անգամ, բաղդատաբար մեծ հանդարտութեամբ կատարուեցաւ: Պերլինի հիւսիսային բանուորական թաղին մէջ միայն, փոքր միջադէպեր տեղի ունեցան: Այդ տեղ՝ համայնավարները քարկոծեցին այն պատուհանները՝ ուրկէ դուրս կը ծածանէր հիթլէրեան դրօշը: Կիրակի կէսօրէն վերջ՝ Համպուրկի մէջ կռիւ բռնուեցան համայնավարներն ու Հիթլէրեանները: Հիթլէրեան մը սպաննուեցաւ:

Համայնավարները վերջին պահուն, դադրեցուցեր էին իրենց փրոփականտը: Ժողովուրդը արդէն՝ այնքան վարժուեր էր ընտրական պայքարի թռուցիկներուն, որ այլեւս հետաքրքրութիւն ցոյց չէր տար:

Հիթլէրեանները սակայն, մինչեւ վերջ նոյն յամառ եռանդով շարունակեցին իրենց պայքարը:

Դանուբեան երկիրներու կացութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, այսօր կը սկսի քննել Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի ելմտական կացութիւնը: Սակայն, կը կարծուի թէ հարցին հիմնական քննութիւնը պիտի յետաձգէ մայիսին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հերթական նստաշրջանին: Մինչ այդ պիտի կազմէ մասնագէտներու նոր յանձնախումբ մը՝ հարցին գործնական լուծումն ուսումնասիրելու համար:

× Մեծ պետութեանց կեդրոնական դրամատուններն ու տնօրէնները՝ Պալի մէջ խորհրդակցութիւն մը ունեցան Դանուբեան երկիրներու ելմտական արդի վիճակին մասին:

Ժողովը նկատի առաւ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ վարկային կացութիւնը: Այս երկիրներու ստացած վարկերու վճարօրը կը լրանայ այս օրերս, եւ անոնք երկարաձգում ուզած են:

Այս երկիրներու տնտեսական բարւոքման յոյսերը չեն իրականացած. միւս կողմէ՝ Լոնտոնի Խորհրդաժողովն ալ՝ դրական արդիւնքի մը հասած չըլլալով, կեդրոնական դրամատուններու տնօրէնները որոշած են որոշ ժամանակով երկարաձգել վարկերու հատուցումը:

Յունաստանի նոր վիճակը

Պ. Վենիզելոս երէկ Ժընեւ հասաւ եւ տեղեկացուց Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին թէ Յունաստան չպիտի կրնայ կատարել Մայիս 1ի իր վճարումները եւ եթէ, ելմտական յանձնախումբին տեղեկագիրը՝ Յունաստանի կացութեան մասին՝ չընդունուի մեծ պետութեանց կողմէ, Յունաստան պիտի ստիպուի արտաքին պարտքերու յետաձգում յայտարարել:

Գործադուլը Վիէնի մէջ

Կռիւներ, վիրաւորեալներ եւ ձերբակալումներ

Վիէնի մէջ (Իզէսի Նահանգ) ուր հայ մէկ քանի թափթփուքներու գրգռութեանց մասին «Յառաջ» մէկ քանի թղթակցութիւններ հրատարակեց, գործադուլը կը շարունակուի աւելի քան մէկ ամիս է:

Նախորդ օր, հիւսկեղէնի բանուորներու մէկ հաւաքոյթը տեղի տուաւ սուր խռովութիւններու: Գործադուլի 41րդ օրն էր: Հաւաքոյթին կը խօսէր համայնավար աշխատաւորներու դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը: Բանթողները գացին ցոյցեր կատարելու դատարանին առջեւ, յետոյ բանտին առջեւ, պահանջելով որ երկու բանտարկուած բանթողներ ազատ արձակուին: Ցուցարարները՝ բախում մը ունենալէ վերջ քաղաքապահներուն հետ, բացէ ի բաց կռուիլ սկսան հեծեալ պահակազօրքին եւ ոստիկաններուն հետ: Բանտին մօտակայ փողոցներուն մէջ՝ պատնէշներ կանգնած եւ անցքը խափանած էին փշաւոր թելի ցանցերով:

Մինչ կռիւը կը շարունակուէր կատաղօրէն, ցուցարարներէն մաս մը փորձեց բանտ մտնել, անոր կից տուներուն տանիքներէն անցնելով:

Երկու ժամ կռուէ յետոյ, ոստիկանները յաջողեցան ցրուել ցուցարարները եւ կարգը վերահաստատել:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 4 (1932 ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Պատերազմի խնդիրը (խմբագրական), Գասպար Յակոբեան (Ա. Ա.), Զանգեզուրացիայի Տասնամեակը (Ս. Վրացեան), Այսօրուան Գերմանիան (Ա. Աբեղեան), Կարմիր գծից ներս, Թուրքիոյ շուրջ, Հնգամեակը եւ համաշխարհային տնտեսութիւնը, Արնտեղից, Ֆիլիպպօ Տուրատի:

Հասցէ՝ Rédaction «Droschak» 71 Ave. Kléber, PARIS (16):

Երկու Հայեր մահապարտ

Քանի մը շաբաթ առաջ, գողութեան համար սպաննուեցաւ էնկիւրիի հարուստներէն Ֆախրէտտին պէյ:

Մարդասպաններէն երկուքը Թուրք էին, իսկ երկուքը՝ Հայ, տարօրինակ անուններով, — կիւմիւշ եւ կղեմէս կամ Պարոն:

Ապրիլ 3ին, դատարանը մէկ նիստի մէջ լրացնելով դատավարութիւնը, մահուան դատապարտեց երկու Հայերը եւ Թուրքերէն մէկը, իսկ միւսը 24 տարի բանտարկութեան, սաբիքին պատճառով:

«Վարդապետը» յաղթեց...

Գուսան վարդապետ կոչուած Թշուառական մը (Գրիգոր կարապետեան), որ Լոնտոնէն ծանօթ էր իր գարշելի մոլութեամբ, նոյն մեղքին վրայ բռնուած ըլլալով Պոլսոյ մէջ, կարգալոյծ հռչակուած էր անցեալ տարի:

Բայց, «վարդապետը» ունի փաստաբան եղբայր մը, Լեւոն Չիվէր, Թուրք շրջանակներու աչքին լոյսը, որ չմարսեց Պատրիարքարանի վճիռը եւ դատ բացաւ ամբաստանողներուն եւ վճռագիրը հրատարակող թերթին դէմ («Ժամանակ»):

Եւ ահա արդիւնքը — մէկ մէկ տարի բանտարկութեան եւ 200ական ոսկի տուգանքի դատապարտուած են Պալաթի երեք դպիրները (որոնք հետապնդեր եւ յանցանքի վրայ բռներ էին «վարդապետ»ը, տղու մը մը հետ), իսկ մէկը անչափահաս ըլլալով, դատապարտուած է միայն տասը ամիս բանտարկութեան եւ 160 ոսկի տուգանքի:

«Ժամանակ»ի արտօնատէր Տիկին Ա. Գոչունեան դատապարտուած է մէկ տարի բանտարկութեան եւ 200 ոսկի տուգանքի, նոյնպէս՝ Մարտիրոս Գոչունեան, իբրեւ թերթին պատասխանատու վարիչ:

Այս դատապարտութիւններէն զատ, բոլոր դատապարտեալները իբրեւ բարոյական հատուցում՝ 1500 ոսկի պիտի վճարեն «վարդապետ»ին, անոր դէմ «դաւադրութիւն կազմակերպած ըլլալով»...:

Դատապարտեալները կրնան վերաքննութեան դիմել:

Վիճակախաղ պատուազինման համար

Խորհրդային Միութեան քիմիական եւ օդային պատերազմի ընկերութիւնը (Ավիաքիմ) 50 միլիոն րուբլի արժողութեամբ տոմսեր շրջաբերութեան հանեց, իբրեւ «սպա ռազինման վիճակախաղ»:

Տոմսակներու գինն է կէս րուբլի եւ մէկ րուբլի: Պարգեւներու գումարը՝ 8 միլիոն րուբլի, իսկ վիճակախաղը նուազագոյն 40 միլիոն րուբլի շահ պէտք է արտադրէ, պաշտպանողական նպատակներու համար: Տոմսակները կը ծախուին նամակատուններու միջոցաւ:

Ընկերութեան վարչական խորհուրդը որոշեց աւելի կորովի միջոցներ ձեռք առնել, պարսաւելով պաշտօնեաններուն հեղգութիւնը: Նախագահը, Ունշլիխտ, հրաժարած է եւ անոր յաջորդած՝ Այտէման, իսկ պատուակալ Նախագահն է Մոլոտով:

Ընկերութիւնը 12 միլիոն անդամ կը հաշուէ, որոնց երկու միլիոնը կին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Այս բոպէիս ամբողջ Լիբանանի եւ Սուրիոյ քաղաքական շրջանակները զբաղեցնող խնդիրն է լիբանանեան Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնը։Այժմու նախագահի Պ. Շառլ Տէպպասի ընտրական շրջանը լրացած ըլլալով, պիտի ընտրուի նոր նախագահ մը։

Արդէն իսկ թեկնածուներու երկար շարք մը կայ։ Ոմանք անձնական ազդեցութեան վրայ յոյս դրած, ուրիշներ որոշ հանգամանքի մը պատկանած ըլլալու առաւելութեամբ, դրած են իրենց թեկնածութիւնը։Այս թեկնածուներու գլխաւորներն են Պ. Պ. Էմիլ Էտտէ, նախկին վարչապետ, Ժորժ Թապէթ, երեսփոխան Պշարախուրի, նոյնպէս նախկին վարչապետ, Հապիպ փաշա՝ վարչապետ, եւ Մուսա պէյ Նամուր, այժմու ներքին գործոց նախարարը, ինչպէս նաեւ այս բոլորի կողքին բոլորովին նոր թեկնածու մը, Շէյխ Մուհամմէտ Ճիսր, այժմու Երեսփ. Ժողովին նախագահը, միակ իսլամ թեկնածուն։

Այս պայմաններու մէջ ընտրական պայքարի պատկերը կը ներկայանայ հետեւեալ կերպով. քրիստոնեայ տարրը բաժնուած տասնեակ մը թեկնածուներու շուրջ, առանց որոշ քաղաքական առանցքի եւ ուղղութեան, քանի որ քաղաքական կուսակցութիւններ գոյութիւն չունին Լիբանանի մէջ։ Իսլամ տարրը այժմ չեշտուած կերպով զգալի կ'ընէ իր գոյութիւնը, պահանջելով որ նախագահը այս անգամ ալ իսլամ մը ըլլայ. իսկ ամէնէն վերջը ֆրանսական իշխանութիւնը, որ հովանաւորի հանգամանքով եւ իր իսկ արտայայտութիւնով «ստիպուած կը զգայ ինքզինքը մօտէն հետեւելու ընտրութիւններուն»։

Նախորդ նախագահական ընտրութիւններուն, թէ երեսփոխանական ընտրական պայքարներուն, Լիբանան կանգնած էր բոլորովին ուրիշ հիմքերու վրայ։ Այս շրջանին մէջ քրիստոնեայ տարրը մեծամասնութիւն կազմելով եւ քաղաքական հոսանքներու չգոյութեան պատճառով, անձնական որոշ առաւելութիւններ միայն դեր կատարած են։ Այդ առաւելութիւններէն գլխաւորը եղած է հոգատար իշխանութեան թեկնածուներու հանդէպ ունեցած վստահութեան ու անձնական ազդեցութեան չափը։ Այս ընտրութեան առիթով ալ, մինչեւ երեք ամիս առաջ կը տիրէր նախկին տրամադրութիւնը եւ կշիռը։ Բայց վերջացող երկու ամսուան ընթացքին,տրամադրութիւնները սեղմուեցան եւ առին բոլորովին ուրիշ կերպարանք, երբ իսլամ նախագահի մը թեկնածութեան խնդիրը դրուեցաւ։ Այս շրջանի իսլամ տարրը անպայման քաղաքականօրէն աւելի հասուն եւ անհրաժեշտ պատրաստութիւնով օժտուած. ամիսներու աշխատութիւնով. վերջին մարդահամարի մէջ քաղաքական ռազմախաղ մը ըրաւ։ Այս խաղին իբր արդիւնք. տեսնուեցաւ որ իսլամները կարծուածէն աւելի թիւ ունին Լիբանանի մէջ, եւ հետեւաբար հանրապետութեան նախագահի աթոռը պէտք չէ վերապահուի մի միայն քրիստոնեայ տարրին։ Ի հարկէ քրիստոնեաները զգացին կատարուածը ու մարդահամարը չեղեալ նկատելու ամէն ջանք թափեցին ու դեռ կը թափեն, բայց իսլամներու կողմէ տրուած coupն յաջողուած էր եւ քաղաքական նոր կացութիւն մը ստեղծած Լիբանանի մէջ, խորհրդածութեան մղելով եւ քրիստոնեայ տարրերը եւ հոգատար կառավարութիւնը։ Այդ խորհրդածութեան որպէս արդիւնք քրիստոնեայ թերթեր յայտարարեցին. թէ Լիբանանի մէջ եթէ մէկ հատ քրիստոնեայ իսկ մնայ, ան է որ պիտի ըլլայ նախագահ, իսկ ֆրանսական իշխանութիւնը բացատրեց որ ընտրութեան հանդէպ անտարբեր չի կրնար ըլլալ։

Պարզ է այժմ, որ մինչեւ հիմա քաղաքականօրէն պարզ ուղիով ընթացող Լիբանանը, անկիւնադարձ մը կ'անցնէ։ Բոլոր կողմերը ստիպուած պիտի ըլլան ճշդել իրենց դիրքերը եւ դերերը, բայց ի՞նչը փոխուեցաւ այս երկրի մէջ, որ տեղի տուաւ նոր դասաւորման եւ յաւակնութիւններու։Մեծ Լիբանանը կազմուած է գլխաւորաբար երեք տարրերէ, քրիստոնեաներ, որոնք թէեւ համայնքներու բաժնուած են, բայց քաղաքականօրէն նոյն ձեւով կը մտածեն,իսլամներ,եւ Տիւրզիներ։ Քրիստոնեաները կը գրաւեն գլխաւորաբար լիբանանեան լեռնաշղթան եւ անպայման մեծամասնութիւն են. իսլամները,թէեւ փոքրամասնութիւն, բայց որոշ շրջաններու մէջ. միատարր են։ Օրինակ՝ Տրիպոլիսի շրջանը եւ ունին համեմատաբար աւելի բարգաւաճ վիճակ ինչպէս նաեւ քաղաքական հասկացողութիւն։ Տիւրզիները առ այժմ չեն ճշդած իր դիրքը։

Տրիպոլիսը Փայփ Լայնի արտահանման վայր դառնալուն յետոյ է որ իսլամները ըմբռնեցին վայրկեանի կարեւորութիւնը եւ առին համապատասխան քայլ։ Տարիներ առաջ ալ երբ պատերազմէն առաջ. ուան անկախ Լիբանանը դարձաւ Մեծն Լիբանանր, Պէյրութի եւ Տրիպոլիս, ինչպէս եւ Պէքայի դաշտի յաւելումով քաղաքական որոշ խմորումներ տեսնուեցան, որոնք յետոյ մարեցան ֆրանսական ազդեցութեան տակ, Տիւրզիներու եւ Դամասկոսի յեղափոխութեան խափանումէն յետոյ։ Այդ խմորումներով իսլամները դժգոհ էին Տրիպոլիսի Մեծն Լիբանանի հետ միանալուն.եւ կ'ուզէին զայն կապել Դամասկոսին։ Ի վերջոյ քրիստոնեաներէն ալ որոշ մաս մը ուշադրութիւն դարձուց այդ ուղղութեամբ, որ արտայայտուեցաւ Պ. Էմիլ Էտտէին վարչապետութեան շրջանին։ Պ. Էմիլ Էտտէ, իր վարչապետութեան շրջանին գերազանցապէս մտահոգ էր Լիբանանեան Հանրապետութեան մէջ քրիստոնեայ տարրին դերը շեշտելու մասին, գտնելով անշուշտ, որ այդ ձեւով միայն Լիբանանը կրնայ որպէս քաղաքական միաւոր պետութիւն գոյութիւն ունենալ եւ ապահովել իր բաղկացուցիչ տարրերու քաղաքական եւ նաեւ ֆիզիքական գոյութիւնը։ Պ. Էմիլ Էտտէի գործունէութիւնը բախեցաւ իսլամ տարրի բուռն ընդդիմութեան, եւ ինկաւ տեղի տալով մեղմ ու հանդուրժող քաղաքականութեան մը, ի հարկէ միշտ ֆրանսական հովանաւորութեան եւ ազդեցութեան տակ։

Քարիւղատար խողովակին պատճառաւ,Տրիպոլիսի ստացած տնտեսական մեծ առաւելութիւնը եւ այդ շրջանի մէջ իսլամ տարրի գերակշիռ թիւն է, որ քաղաքական լծակը ծռած է այժմ Լիբանանի հանրապետութեան մէջ։ Այլեւս ոչ մէկ խօսք, որ Տրիպոլիսը մահու եւ կեանքի խնդիր մըն է այս փոքր հանրապետութեան համար, որուն բաժանման մասին խօսք իսկ կարելի չէ ընել։ Ուրեմն իսլամ տարրին կը մնար դուրս գալ փոքրամասնութիւն նկատուելու վիճակէն եւ պահանջել քաղաքական նոր կացութիւն մը որուն մէջ յաջողելու յոյսեր ունին։ Այս քաղաքական հետապնդման առաջին քայլը եղաւ մարդահամարը, որուն համար իսլամ տարրը շատոնց պատրաստուած է եղած եւ գործ կատարած. երկրորդը, հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան մէջ հաւասար իրաւունք պահանջելը։ Շատ որոշ է թէ հոն ալ կանգ չառնելով պիտի շարունակուի այն քաղաքականութիւնը, մղելով քրիստոնեայ տարրը եւ ֆրանսական իշխանութիւնները համապատասխան վերաբերումի։

Ներկայիս երբ դեռ տնտեսական թէ քաղաքական տուեալները որոշ ձեւ առած չեն, հնարաւոր չէ ի հարկէ իսլամ նախագահի մը ընտրութիւնը. այդ կէտը մնալով հանդերձ լուրջ մտահոգութիւն մը քրիստոնեայ տարրին համար։ Ստեղծուած այս կացութեամբ, քրիստոնեայ թեկնածուներուն մէջ, ժողովուրդի աչքը կը փնտռէ ուժեղ անհատականութիւն մը, որ կարողանայ այս դժուարութիւններուն եւ ստեղծուած նոր կացութեան մէջ գործել։ Այդ մարդը նկատուած է Պր. Էմիլ-Էտտէն, որ ունի քաղաքական ուղեգիծ մը եւ զայն հետապնդելու համար պէտք եղած պատրաստութիւնն եւ կորովը։

ԶԱՐԷՀ

ԳԻՒՂ ԿԸ ԾԱԽԵՆ

Ֆրանսական թերթ մը իր ծանուցումներու բաժնին կը յայտարարէր թէ գիւղ մը ծախու հանուած է և վաճառման գին նշանակուած է 500 հազար ֆրանք,

Գիւղը Aubépine, կը գտնուի Պուրկոնյի մէջ։ Թղթակից մը կը նկարագրէ զայն եւ մանրամասնութիւններ կուտայ.— 25 տունեոց գիւղակ մըն է։ Ծախո՞ւ։ Բայց, անոր ագարակները բարգաւաճ են։ Ծխանները կը մխան։ Դաշտերուն մէջ ձիեր կան՝ ախոռներուն մէջ անասուններ, բակերուն մէջ հաւեր եւ շտեմարաններուն մէջ տղեկներ որ չոր խոտերուն վրայ կը խաղան։»

Այո՛, բայց, երիտասարդները մեկնած են.— գիւղին մէջ մնացած են ծերուկները՝ որոնց համար այլեւս ծանր է դաշտային աշխատանքը։ Մանաւանդ որ, մեկնող երիտասարդները՝ իրենց ժառանգական բաժինը չեն վարանիր ծախելու գիւղացիներու... եւ վաճառման հասոյթը յատկացնելու քաղաքներու մէջ հաստատուելու ծախքերուն։

Եւ հիմա, մնացողները — մնացորդները—որոշած են գիւղը ծախել։

Օպէփին շատ հին գիւղ մըն է. 3000 տարուան կեանք ունի, կ'ըսեն։ տասնեակ մը տարիներ առաջ, 150 հոգինոց բնակչութիւն մը ունէր։ Այսօր արդէն ամայացած է։

ԿԵԱՆՔԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

2.— ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախ քան նիւթին անցնիլը, մի քանի երեւոյթներ՝ տեղիս բանւոր՝ների մասին։

Ֆրանսացի բանւորները վերաբերումի մէջ ընդհանրապէս շատ պարզ են, ընկերական, սրամիտ եւ կատակախօս։ Ձեռքով կատակելիս Արեւելցիներիս պէս կոպիտ չեն եւ մեզ պէս զանազան միջոցներով դիմացինին անպատճառ յաղթելու վատ սովորութիւնը չունին։ Կատակ են անում զուտ կատակի համար, չհասցնելով մինչեւ ցաւ զգալու աստիճանին։ Չի կարելի ասել որ ընդհանրապէս օտար աշխատաւորներիս հանդէպ վերաբերումը թշնամական է, բացի փոքրաթիւ ծայրայեղ տարրերից որոնք կարծում են որ եթէ օտարականներս չլինէինք,իրենք աւելի լաւ կը վարձատրուէին։ Պէտք է ասել, որ տագնապի սուր պահերին, օրւայ անգոյն թերթերը իրենց ամբոխավարական յօդւածներովբաւականին թշնամական մթնոլորտ են ստեղծում օտար աշխատաւորների հանդէպ։

Ֆրանսացի բանւորները եռանդոտ են. ծայր աստիճան սզեւորող,բայց իրենց ուժերը սպառելու մէջ ժլատ։ Ինչպէս ասում են, գործին հոգի չեն տալիս մեզ պէս։ Մաքրութեան, ճշդապահութեան եւ իրենց ազատութիւնը կաշկանդող օրէնքների վրայ հաշտ աչքով չեն նայում։ Աշխատում են առհասարակ իրենց վրայ դրւած պարտականութիւնը կատարել որքան կարելի է քիչ ժամանակ եւ ջանք վատնելով։

Ֆրանսացի աշխատաւորուհիներին վարձատրում են տղամարդկանց աշխատավարձի մօտաւորապէս 2)3ի համեմատութեամբ։ Կանանց մի զգալի մասն էլ մեզ պէս աշխատում է մեքենաների վրայ, մեզ հետ կողք կողքի, ընդհանրապէս փափկավարութեան սահմաններում մանաւանդ ֆրանսացի տղամարդկանց հետ լեզւի կատակներ անելով։ Իրենց մախումների մէջ գլխաւորապէս մեծ տեղ են բռնում իրենց արդուզարդի վրայ եղած ծախքերը։ Տնտեսական ծանր պայմանների ճնշման տակ մանաւանդ կինը մինակ ապրել չի կարող. եւ այս պատճառով էլ ամէն գնով աշխատում է իրեն համար մի յարմար ամուսին կամ պարզ կողակից, «բարեկամ» գտնել։ Եւ եթէ իր հայրենակիցների մէջ չի յաջողում գտնել, փնտռում է օտարականների, մինչեւ անգամ դեղնամորթների, կարմրամորթների կամ սեւամորթների մէջ։

×

Ուշի-ուշով հետեւելով գաղթահայ աշխատաւորութեան կեանքի բոլոր կողմերին եւ բաղդատելով տեղացի եւ օտարական, զանազան ազգերի պատկանող աշխատաւորների հետ, պարծանքով կարող ենք արձանագրել, որ մեր հայ աշխատաւորութիւնը իր աշխատասիրութեամբ եւ մի շարք ուրիշ կարեւոր դրական յատկութիւններով առաջնակարգ տեղերից մէկն է գրաւում, եթէ ոչ առաջին տեղը։

Ամենայն իրաւունքով գաղթահայ աշխատաւորներս կարող ենք մեր սեփականութիւնը եւս դարձնել Սիբիր աքսորւած մեր ընկերներից մէկի դասական դարձւածքը.

— «Մենք եկել ենք այստեղ դիմացկունութեան քննութեան տալու եւ կ'անցնենք քննութիւնը յաջողապէս»։

Միմիայն Ֆրանսայի հայ գաղութը եթէ վերցնելու լինենք. մխիթարական եւ նոյնիսկ պարծանքի արժանի երեւոյթներ շատ կը գտնենք։

Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներից շատերը, որ օրական հազիւ կարողանում են շահել մի 30-40 Ֆր. մօտ տասը տարւայ ընթացքում կարողացել ենք մի քանի հազար սեփական տան տէր դառնալ։ Միմիայն Փարիզի արւարձաններում հայկական տների թիւը հազարի է հասնում։

Այս տասը տարւայ մէջ, արդեօք նոյն պայմաններում գտնւող ուրիշ ազգերի պատկանող աշխատաւորներ, որոնց թւում նաեւ Ռուսերը, կարողացե՞լ են համեմատական չափով սեփական տան տէր դառնալ, ի հարկէ ո՛չ։ Ռուսերը, որ Փարիզի եւ արւարձանների մէջ հաշւում են 80 հազար հոգի, հազիւ կարողացել են փոքրաթիւ տներ շինել, այն էլ ընդհանրապէս մաս-մաս վճարելու պայմանով։

Հայ աշխատաւորը ընդհանրապէս գործարանների մէջ հաշւում է լաւագոյն աշխատաւորների շարքում։ Մեծ ազգերից՝ շատ քիչ կան ֆիզիքական աշխատանքի լծւած, եղածներից շատերը պաշտօնավարում են գրասենեակներում։

Ճնշող մեծամասնութիւնը հայ աշխատաւորների գաւառացիներ են, որոնցից շատերը հազիւ կիսագրագէտ են եւ անծանօթ օտար լեզուներին։ Բայց շնորհիւ իրենց ուշիմութեան կարողանում են շատ շուտ վարժւիլ նոր անծանօթ եւ բարդ մեքենաների։

Տոկուն են, չարքաշ։ Ամէնէն ծանր աշխատանքներին անգամ դիմանում են եւ անտրտունջ աշխատում օրական երբեմն 15-16 ժամ եւ այսպէս տարիներ շարունակ։ Գրեթէ չեն մերժում, երբ կարիք է լինում երբեմն երկար ժամեր աշխատիլ եւ նոյն իսկ, երբ էր պահանջ ի լինում, շաբաթներով ու ամիսներով միմիայն գիշերները 11-12 ժամ աշխատիլ, որովհետեւ միեւնոյն մեքենայի վրայ աշխատող Ֆրանսացին հրաժարւում է փոխն ի փոխ գիշերները աշխատելուց։

Ֆրանսացի աշխատաւորի համար բոլոր գործարանների դռները բաց են, եւ եթէ հեռացնեն,կարող է անմիջապէս մի ուրիշ տեղ գործ գտնել, նոյն իսկ գործի լաւ ժամանակը նոյն գործարանի մի ուրիշ աշխատանոցի մէջ։

Իսկ Հայը միշտ էլ ենթակայ է հազար ու մի դժուարութիւնների։ Մանաւանդ օտարականին համար ուղղակի անկարելի է մի գործարանի մէկ աշխատանոցից մի ուրիշ աշխատանոց տեղափոխւել, եւս առաւել գործի թոյլ ժամանակ։

Այս եօթը տարւայ փորձառութիւնից գիտեմ, որ գործարանատէրերի համար ընդհանրապէս օտարական եւ մասնաւորապէս հայ եւ ռուս բանւորներ աշխատցնելը աւելի ձեռնտու է, որովհետեւ օտարական եւ առանձնապէս հայ եւ ռուս աշխատաւորները Ֆրանսացիների պէս չեն վայելում բոլոր իրաւունքները, եւ օտարական են։ Մանաւանդ երբ ծանրաբեռնւած են ընտանիքով, [illegible] է միայն համակերպիլ եւ ճակատագրի բերումով ճաշակել բոլոր դառնութիւնները։

Դժբախտաբար հնարաւորութիւն չունեմ կենդանի օրինակներով խօսել մեր հայ աշխատաւորներից շատերի աշխատասիրութեան, տոկունութեան եւ ուշիմութեան մասին։

Շատ քիչերը միայն մեր հայրենակիցներից, որ յաճախ նոյն պատճառներով այս տնտեսական տագնապից առաջ, տեղացիներից վարակւած, գործարանից գործարան էին տեղափոխւում, աւելի նպաստաւոր պայմաններով աշխատելու նպատակով, բայց մեծամասնութեան վիճակւած էր աւելի ծանր պայմաններով աշխատանքի լծւել, շաբաթներով ու ամիսներով փնտռելուց յետոյ։

Այն «շէֆ»երը որոնք շարունակ հալածում են իրենց ենթակայ օտար աշխատաւորներին եւ համեմատաբար պակաս վարձատրում, տրամադիր են հետը բարեկամանալու միջոցը գտնել, ինչ որ ընդհանրապէս յաջողւում է. Ֆրանսերէն լեզու չգիտնալը ի հարկէ գլխաւոր դժւարութիւնն է օտար աշխատաւորութեան համար։ Շատ անգամ բանւորը հակառակ իր գործած ջանքերին, չի կարողանում իր վրայ դրւած պարտականութիւնը կատարել եւ որովհետեւ չի կարողանում պատճառները բացատրել, միշտ էլ ենթակայ է յանցաւորի վիճակին մատնւելու։

Կան «շէֆ»եր, որոնք նոյնիսկ առանց պատճառի կոպիտ են վարւում օտարականների հետ, պարզապէս «բարեկամանալու» նպատակով։ Եւ որովհետեւ Հայերս ընդհանրապէս ժլատ ենք եւ յամառ, այս պատճառներով էլ գրեթէ միշտ մենք ենք տուժում։

Մեր ընկերներից մէկը [illegible] վանեց որ աշխատում էր մի [illegible] գործարանում օրական 10—12 եւ աւելի ժամեր, ժամը շահելով [illegible] կէս ֆրանք։ «Շէֆ»ը, լաւ [illegible] խմող մարդ, մեր ընկերոջ հետ [illegible] է վարւել, հասկացնելով որ հետը «բարեկամանալու» ցանկութիւն ունի։ Մեր ընկերը սկզբունքով դէմ լինելով որ եւ է ձեւի «բարեկամանալուն», վերջ ի վերջոյ ստիպւած է եղել հեռանալու եւ մտել է մի գործարանի մի այնպիսի աշխատանոց, որտեղ շատ յաճախ աշխատում էր օրական ութը ժամ եւ ժամը հազիւ 5 ու կէս ֆրանք շահում։ Ընդհանրապէս մեր գաւառացի հայ աշխատաւորները, որպէս համեստ ընտանիքի զաւակներ, իրենց նիստ ու կացի մէջ համեմատաբար շատ համեստ են, որի շնորհիւ շատերին յաջողւում է դրամ տնտեսել հարազատների բաժին հանելու, ուրիշ երկիրներից Ֆրանսա բերել տալու եւ վերջապէս մի կտոր հող գնելու, իր սեփական օջախը շինելու եւ իր ուզածին պէս ապրելու համար։

Չարքաշ աշխատանքով եւ խնայողաբար ապրելով է որ մեր ժող[illegible]

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

— Հայկական բանա՛կ, պատերա՛զմ, մարդասպանութի՛ւն..., վրայ բերաւ Պատուելի Աբրահամը։ Սուր վերցնողը սուրով կ'իյնայ։ Այս ազգը՝ որ պատերազմի ընթացքին հազիւ կրցաւ մէկ միլիոն զոհերու գնով քալել, իր դարերէ ի վեր կուտակուած լեռնանման մեղքերը, այսօր սկսեր է նորէն քալել ամբարշտութեան ճամբաներէն։ Ահա թէ ինչու, Աստուած պիտի չպակսեցնէ երբե՛ք, երկնային պատիժները մեր գլխէն։

— Բայց Պատուելի Աբրահա՛մ, այս պատերազմը Վրացիները իրենք է որ պարտադրեցին մեզի, սովահար ժողովուրդին առջեւ փակելով ալիւրի ճամբան եւ բռնագրաւելով Հայաստանի հողերը։

— Սէրը աւելի զօրաւոր է քան ատելութիւնը, Պ. տեսուչ, եւ գրուած է Գիրքին մէջ որ «երբ մէկ երեսիդ զարնեն՝ միւսն ալ դարձուր»։

Յետոյ ոտքի ելաւ Պատուելի Աբրահամ, գոցեց աչքերն ու բազկատարած այսպէս աղօթեց.

—«Եարա՛բ Յիսուս, դուն ներէ՛ այս մոլորածներուն։ Այնպէս մը կարգադրէ որ հայկական բանակները դեռ Թիֆլիզ չմտած ետ վերադառնան։ Եարա՛բ Յիսուս, դուն մտիր Վրացիներու ներսիդին եւ Սուրբ Հոգիովդ կակղցուր անոնց քարացած սիրտերը։ Այնպէս մը ըրէ որ՝ ալիւրի ճամբան բանան եւ գրաւուած հողերը ետ վերադարձնեն։ Այս բոլորը քու անունովդ կը խնդրենք, ամէն»։

Վէճը, փոխանակ Պատ. Աբրահամի աղօթքովը դադրելու, երթալով կը սաստկանար եւ կը ճիւղաւորուէր։ Տեսուչը կը ճառէր Տարուինի բնաշրջական օրէնքէն, իսկ Պատ. Աբրահամ Հին Կտակարանը կը բանար, փաստելու համար որ, աշխարհը ստեղծուած է Աստուծոյ հրամանով, ճի՛շդ վեց օրէն։ Ոչ մէկ վայրկեան աւելի կամ պակաս։

Հայկօ Էմին թէեւ շատ բան չէր հասկնար այս բոլորէն, այսուհանդերձ ուշադրութեամբ կը հետեւէր վիճաբանութեան եւ տեսուչին վրայ կազմած գաղափարը ջուրը կը ձգէր հետզհետէ։ Մեծ-մեծ դպրոցներ աւարտած մարդը որ՝ անգլիական պօղպատը ամերիկեանին հետ շփոթելու աստիճան տգէտ կ'երեւար, սկսեր էր բարձրանալ իր աչքին։ Չէ՛, ըսելիք չկար։ Տեսուչը շատ զարգացած մարդ էր այլեւս։ Ինչպէս ալ կը պապանձեցնէր Պատ. Աբրահամը։։ «Հոգիդ լոյս իջնայ Պ. տեսուչ»։ Բայց այն միջոցին երբ Հին եւ Նոր կտակարաններն անկարող եղան օգնութեան հասնիլ եւ ստիպեցին որ Պատ. Աբրահամը տղրուկի նման անգամ մըն ալ փակի «Եարաբ Յիսուսի» պոչին, ջղային նոպայէ մը բռնուեցաւ Հայկօ Էմին։ Ոտքի ելաւ եւ խօսքը ուղղելով տեսուչին.

— Հոգիդ սիրեմ, Պ. տեսուչ, չըսե՞ս այդ փայտագլուխին որ եթէ Աստուծոյ կամքը եղած չըլլար, մենք ո՛չ թագաւորութիւն կ'ունենայինք՝ որ իր բանակները կազմէր եւ դրօշակը տնկէր, ոչ ալ թագաւոր որ իր դրամը կտրէր եւ երկիր կառավարէր։ Աստուած փոխանակ Վրացին ներսիդին մտնելու, շատ արդարօրէն մտեր է անիրաւուած Հայուն ներսիդին եւ կ'առաջնորդէ զինքը յաղթանակէ յաղթանակ։ Ալ ինչո՞ւ խառնուինք իր գործերուն եւ աշխատինք համոզել որ՝ «Աստուա՛ծ, ի՛նչ կ'ըլլայ, ելիր մեր փորէն եւ մտիր թշնամիին փորը»։ Հարկաւ Վրացիներու ներսիդին պիտի կակուղնայ օր մը, երբ հայկական բանակները մտնեն Թիֆլիզ։ Այս ալ չգիտնալիք բա՞ն է։

Եւ վէճը փակուեցաւ Հայկօ Էմիի անգլիական պողպատը կտրող ճառովը։

III.

Գիշերը երբ անկողին մտաւ, քուն չեկաւ Հայկօ Էմիի աչքերուն։ Մէկէ աւելի անգամներ, արեւներ հագած, բաց կուրծքերով հայկական զինուորներ տողանցք կատարեցին իր աչքերուն առջեւէն, ձա՛խ-ա՛ջ։ Արծիւի եւ առիւծի զոյներով ազգային դրօշակներ սեղնազարդուեցին մտքին մէջ եւ ծածանիլ սկսան Թիֆլիզի բերդերու աշտարակներէն։ Ալ հայկական արծաթ եւ ոսկի դրամներ, թագաւորին պատկերը վրան փորագրուած։ Ալ հայերէն խոշոր տառերով տպուած հրամանագրեր, զօրանոցներու պատերուն փակցուած եւ անոնց առջեւ զունաթափ ամբոխները՝ կարդալով զբաղած։

«Խօսք չէ՛, թագաւորութի՛ւն, հա՛, թագաւորութի՛ւն...։ Զայն չէ՞ք հաներ, ոճրագործնե՛ր..., ոճրագործնե՛ր...»։

Անկարելի էր քնանալ այլեւս։ Ելաւ անկողինէն, հագաւ հագուստներն ու իջաւ ծովեզերք՝ Փիւնիկեցիներու հին նաւահանգիստը։ Սպիտակ հագած, գիրուկ հիւանդապահուհիի նմանող լիալուսին մը իջեր էր այդ գիշեր Միջերկրականի վրայ որ կը յուզէր, կ'ուռեցնէր ջուրերը Հայկօ Էմիի սրտին պէս, եւ դանդաղ, բայց խոշոր ալիքներով կը ծեծէր Պիպլոսի աւերակներու տապալած սիւները։ Հայկօ Էմին նստաւ Փիւնիկեան թագաւորի մը քանդուած հսկայ գերեզմանաքարին վրայ եւ հայեացքը երկարեց գալլարուող ջուրերու հեռաւոր տարածութիւններուն։ Լուսեղէն պողոտայ մը կ'երկարէր իր առջեւէն մինչեւ մշուշապատ հորիզոնին շարունակելի, անորոշ սահմանները։ Հայկօ Էմին դեռ ժամանակ չէր գտեր հարցնելու ինքնիրեն թէ ինչպէս ալ պուոր փռեր էր լուսնկան, արուեստական մետաքսէ այդ փայլուն սաւանը, երբ՝ բոպիկ ոտքերով յառաջանալ [illegible] նակիր զինուորներ սկսան անոր վրայէն՝ ինքնավստահ հաստատ եւ յաղթական քայլերով։ Ձա՛խ-ա՛ջ, ձա՛խ-աջ։ Առջեւէն [illegible] լողներէն չորսը՝ լեռները բարձրացող իր ըմբոստ տղաներն էին։ Որքա՛ն խոժոռ էին անոնք, որքա՛ն զաժան ու պրկուած էին հիմա անոնց շարժուձեւերը։ Ոտքի ելաւ Հայկօ Էմին եւ անունը տուաւ իր անդրանիկ զաւակին։

— Թորո՛ս..., Թորո՛ս...։

Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ [illegible] ցան զինուորները։ Անոնցմէ մէկը ձեռքը խոթեց բաց կուրծքին [illegible] եւ քառակուսի խաչքարտի մը հանեց ծոցէն։

— Թորո՛ս, Թորո՛ս, ես եմ, Այս հայրն եմ, չէ՞ք ճանչնար զիս, Այսկենց Հայկօն...

Թորոսը սպառազինուած զինուո[illegible] րի մը նկարը ցոյց տուաւ հեռուէն [illegible] գլխով ժխտական նշան ըրաւ եւ նորէն շարունակեց քալել իր եղբայրներուն հետ՝ ձա՛խ-ա՛ջ, ձա՛խ-ա՛ջ,

(Շար.)

Ե. ԿՈՐԻՆ

վարքը կարողանում է դիմադրաւել բոլոր տեսակի խոչընդոտներին եւ դժուարութիւններին, միշտ էլ անհամեմատ աւելի քիչ տոկոս տալով համեմատ աւելի քիչ տոկոս տալով յաջորդողների եւ քրէական յանցաւորներին։

Այսօր այսքանով փակեմ, գնամ այս շաբաթ գիշերները 12ական ժամ աշխատեմ, մի ազատ օր շահած լինելու համար այս յօդուածաշարքի։

ԲԵՆՕ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածին առաջին մասը հրատարակուեցաւ Շաբաթ օր։ Սխալմամբ մոռցուած էր ստորագրութիւնը։

Լենինի արձանը

■■■

Խորհրդային թերթերէն կ'իմանանք որ Հայաստանի կենտգործկոմն ու ժողկոմխորհը որոշել են Լէնինի յուշարձանը կանգնել Երեւանի մէջ։

Այդ արձանը այնպիսի մի յարմար տեղ պիտի դնեն, որ նախ քաղաքի բոլոր ծայրերից, անգամ Զեկայի նկուղներից նկատուի եւ երկրորդ՝ մեծ հրապարակ պիտի ունենայ, որպէսզի հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը տօնելիս, առնուազն 90-100 հազար պրոլետարներ (ըսել է ամբողջ Հայաստանի բանուորները) կարողանան շրջապատել իրենց մեծ վարդապետին,

Այդ արձանը իր տեսակով պիտի գերազանցէ աշխարհի երեսին գոյութիւն ունեցող արձաններին. իսկ բարձրութեամբ էլ մեծ Մասիսից պիտի անցնէ, որպէսզի Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձները կատարելու ժամանակ, Աղասի Խանջեան, Լէնինի գլխին նստելով ու ճառաբանելով Ստալինը Մոսկուայից նկատէ։

Շատ լաւ։

Մենք գիտենք, որ արձանները լաւ յիշողութիւնների համար են շինուած։ Գիտենք նաեւ, որ Թուրքից փախած հայ կոմունիստները՝ Խանջեանի գլխաւորութեամբ Լէնինի գաղափարները տարածելու համար ամէն ինչ կ'անեն։

Բայց, կ'ուզէինք իմանալ.— արդեօ՞ք մեր ժողովուրդը ամէն օր Լէնինի արձանը տեսնելիս՝ գլուխը խոնարհած յարգանքո՞վ պիտի անցնէ, թէ սրտի խորքում անիծելով (ինչպէս առանց արձանի էլ անիծում է) պիտի յիշէ թէ ինչպէս Լէնինը Օլթիից Քէմալին առաջ քշեց, իսկ Իջեւանից էլ կարմիր զօրքը մտցրեց ու Հայաստանի հանրապետութիւնը ճզմեց։

Ետոյ, մէկը լինի «ապեկիւլեանտ» եւ կեղծիքի Խանջեանին ու միւս հացկատակներին ասի.

—Ա՛յ, ղըրըլմազներ, փոխանակ յիմարաբանութիւններով զբաղուելու՝ խոստումները վերացրէ՛ք, խօսքի, ծամուլի ազատութիւն տուէ՛ք, Հայաստանի դռները բացէ՛ք, թոյլ տուէ՛ք ձարդիկ իրենց քրտինքով աշխատանքը վայելեն։ Եւ փրկէ՛ք ժողովուրդը ներկայութիւնից ու սովամահութիւնից ազատէ՛ք։ Իսկ թէ այդքանն էլ չէ՛ք ուզում անել, գոնէ կամենում Ալըբէջանցու ու Վրացու չափ մեր ժողովրդին սիրէ՛ք ու նրա հոգերով տարէք։

ԽԱՐԱՋԱՆ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք
ՅԱՌԱՋը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գարնանացան

Գարնանամուտի հետ, խորհրդահայ թերթերը նորէն լեցուած են գարնանացանի հետ կապուած խնդիրներով ու թիւերով։

Հայաստանի մէջ, կառավարութիւնը 50 հազար հեկտար ցանքի համար սկսած է որոշ պայմանագիրներու հիման վրայ գարի ու ցորեն տրամադրել չքաւոր ու միջակ գիւղական խմբակցութիւններու, մասնաւորապէս հաւաքական տնտեսութիւններու։

50 հազար հեկտար ցանքէն 30 հազարը ցորենի պիտի յատկացուի, իսկ մնացած 20 հազարը՝ գարիի։

Հացահատիկները կը տրուին, առանց նախապէս դրամական կանխավճար ընելու։ Բերքի ստացումէն մինչեւ մէկուկէս ամիս հացահատիկները պիտի յանձնուին համապատասխան մարմիններուն՝ ցորենի իւրաքանչիւր կենդինար 30 կոպեկով, իսկ գարիին 20 կ.։

Ի՞նչպէս կոտուեցաւ փարսակով լեցուն վակոնը

Սերմնցուի փոխադրութիւնը մէկ շրջանէն միւսը երբեմն զուարճալի դէպքերու առիթ կուտայ։

Այսպէս, Անդրկովկասեան «Սվին» խորհրդային տնտեսութիւնը մարտ 15ին, ժամը 3ին, Սանդալ կայարանէն վակոնով մը 7 թօն փարսակ սերմնցու կը ղրկէ Ղարաքլիսայի շրջանի խորհրդային տնտեսութեան համար։

Գրեթէ միաժամանակ «Սվին»ը իր աշխատակիցներէն Հայկ Բայանդուրեանը կը ղրկէ Ղարաքլիսա՝ սերմնցուն բաժնելու համար։ Սակայն աշխատակիցը աւելի շուտ կը հասնի, քան փարսակով բեռնաւորուած վակոնը։ Անմիջապէս Բայանդուրեանը կը հեռագրէ երկաթուղիի կայարանին (Սատախլու — Սանահին), սակայն հեռագրի պատասխանը չի հասնիր մինչեւ մարտ 20։ Մարտ 20ին կը պատասխանուի թէ տեղեկութիւն չունին այդպիսի վակոնէ մը։

Ճարահատ, Բայանդուրեանը ճամբայ կ'ելլէ, «կորսուած» վակոնը գտնելու։ Ամբողջ երկու օր բոլոր կայարանները թափառելէ վերջ, նորէն Սանդուխլու կայարանը կը դիմէ, ուր այս անգամ իրեն կը յայտնեն, որ փարսակով լեցուն վակոնը գտնուած է եւ ուղղուած Ղարաքլիսա։

Այսպիսով, շտապօրէն ղրկուած 7 թօն փարսակը Սադախլուէն մինչեւ Ղարաքլիսա հասնելու համար վեց օր «կորսուած» կը մնայ կայաններու միջեւ։

Անհաւասիկ արագութեան եւ երթեւեկի կանոնաւորութեան խորհրդային մրցանիշը։

«Պաշը Ավիաքիմ»

Օդային եւ քիմիական պաշտպանութեան համար կազմուած պրոպականտի այս համամիութենական կազմակերպութիւնը իր մասնաճիւղերն ունի նաեւ Հայաստանի մէջ։

Սրտանց պիտի ուզէինք, որ երկրի պաշտպանութեան նուիրուած այս կազմակերպութիւնը Հայաստանի մէջ գտնուէր իր բարձրութեան վրայ, ըլլայ իսկ Դաշնակներուդէմ Խորհրդային հայրենիքը պաշտպանելու համար։

Մ. Պարոնիկեանի մէկ ընդարձակ յօդուածէն («Խորհ.Հայաստան» մարտ) կը պարզէ, որ «Պաշը Ավիաքիմ» կազմակերպութիւնը Հայաստանի մէջ կը գտնուի վատթար վիճակի մէջ։

Մ. Պարոնիկեանը կը գրէ...«Հայաստանի Պաշը Ավաքիմի կազմակերպութիւնների կատարած աշխատանքն ընդհանուր առմամբ անբաւարար է։ Մի շարք տեղերում այդ աշխատանքները մատնուած են եղել անթոյլատրելի անուշադրութեան, օպորտունիստական ինքնահոսի»։

Այսպէս, Թալինի ամբողջ շրջանին մէջ, ուր ոչ մէկ կազմակերպութիւն գոյութիւն ունէր, Պաշը Ավիաքիմի կեդր. խորհուրդի կողմէ ղրկուած հրահանգները ետ կը վերադարձուէին՝ հետեւեալ մակագրութեամբ. «Այստեղ գոյութիւն չունի Պաշը Ավիաքիմի կազմակերպութիւն»։

Նոյնն է վիճակը նաեւ Բասարգեչարի, Մեղրիի, Դիլիջանի, Իջեւանի, Ախտայի, Աղբաբայի, Վեդիի, Մարտունիի եւ շարք մը այլ շրջաններու մէջ։

Երիտասարդութիւնը, որ խոշոր դեր կը խաղայ այս կազմակերպութեան մէջ եւ շարժման ոգին կը կազմէ, անոր Հայաստանի մէջ հեռու կը մնայ շարժումէն։

Այսպէս Կոմսոմոլի կազմակերպութիւնը, որ իր մէջ ունի Հայաստանի համայնավար պատանեկութիւնը, ոչ մէկ աշխատանք թափած է՝ իր շարքերը ռազմունակ դարձնելու։

Կոմունիստական երիտասարդական միութեան միայն 40 առ հարիւրն է արձանագրուած Պաշը Ավիաքիմի շարքերուն մէջ։

Երբ համայնավար պատանիներն ու երիտասարդները կը խուսափին ու չեն աջակցիր այդ կազմակերպութեան ծաւալման, կը նշանակէ թէ համայնավար շարքերէ դուրս շատ աւելի նուազ է հետաքրքրութիւնը։

Սակայն այս քայքայուած վիճակի պատասխանատուները միայն «շարքեր»ը չեն։ Պատասխանատուութեան խոշոր բաժին մը կ'իյնայ կեդրոնական խորհրդի վրայ, ուր կը տիրեն «ինքնահոսի տարրեր, տարրեր, անպլանութիւն» եւ այլն։

ՄԻՏԻԼԼԻԻ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Միտիլլիէն կը գրեն «Նոր Օր»ի (6 Ապրիլ).—

Միտիլլիի Թուրք հիւպատոսարանին գրուած եւ տեղեկութիւն խնդրուած է տեղւոյն հայութեան հանգամանքին եւ քանակին մասին։ Հիւպատոս Զիա պէյ այս մօտօք պաշտօնական դիմում կատարած է կուսակալութեան, խնդրելով միանգամայն ցանկը այն Հայերուն, որոնք 1921էն ի վեր իրենց հպատակութիւնը փոխած են։

Ինչպէս յայտնի է, երթեւեկի նոր հրահանգին համաձայն. այսպիսիներուն Թուրքիա վերադարձը չպիտի արտօնուի։

Ներկայիս Միտիլլիի մէջ հազարի չափ հայութիւն մը կայ, որմէ միայն երեք ընտանիք յունահպատակ եղած են։

Եղբայրական Օգնութիւնը Փարիզի մէջ

■■■

Եղբայրական Անմիջական Օգնութեան յանձնաժողովը, կազմուած Փարիզի Ազգատախնամին նախաձեռնութեամբ, գործի ձեռնարկեց փետրուարի սկիզբը, նպատակ ունենալով օգնութեան հասնիլ Փարիզի եւ շրջականներու այն հայ գործազուրկներուն որոնք զանազան պատճառներով զրկուած են պետական նպաստէն։

Մեծ թիւ մը կը ներկայացնեն այս կարգի հայ անգործները, նկատի առնելով աւելի կամ նուազ կանոնաւոր պայմանները, որոնց տակ Ֆրանսա ապաստանած են հայ աշխատաւորներէն կարեւոր մաս մը։

Իր այս գլխաւոր նպատակին հետ Յանձնաժողովը հետամուտ եղած է նաեւ կարելի եղածին չափ գործ հայթայթելու անգործ մեր հայրենակիցներուն, կամ օգնելու անոնց, երբ նիւթական դժուարութիւններ արգելք կ'ըլլան աշխատանքի վերսկսելուն, եւ ի հարկին անպաշտօն կերպով ուժ տալու պետական նպաստէն օգտուելու համար իրենց կատարած ձեռնարկներուն։ Իր գործունէութեան վեց շաբաթներուն ընթացքին Յանձնաժողովը բաշխած է մօտաւորապէս 20 հազար ֆրանք, 158 անգործներու անհատ կամ ընտանիքի պետ։ Ասոնցմէ 81ը կանոնաւորապէս ստացած են շաբաթական որոշ գումար մը Յանձնաժողովին ստուկէն, իսկ միւսներուն տրուած են միանուագ գումարներ, իբրեւ անմիջական օժանդակութիւն կամ ճանապարհածախս։

Յանձնաժողովը մասնաւորապէս նախընտրութիւն կուտայ իրեն կատարուած դիմումներուն մէջ անոնց որոնք կ'ըլլան ընտանիքի եւ զաւակներու տէր անձերէ։

Յանձնաժողովը ամբողջութեամբ կամ մասամբ ստանձնած է ճանապարհածախսը բազմաթիւ անձերու դէպի արտասահման, ինչպէս Պոլիս, Յունաստան, Պելճիքա, Սուրիա կամ Ֆրանսայի ներքին քաղաքները եւ Ալճերի կամ դէպի նաւահանգիստ քաղաքներ։ Այն օժանդակութիւնը կատարուած է անոնց որ անգործութեան պատճառաւ, կ'ուզեն իրենց նախկին բնակավայրը վերադառնալ կամ անոնց որ գործ գտած են զանազան վայրերու մէջ եւ պէտք ունեցած են ճանապարհածախսի մը՝ մեկնելու համար դէպի իրենց աշխատավայրը։

Յանձնաժողովը ապաստան տուած է Փրկութեան Բանակի պատսպարանին մէջ իրեն դիմող բազմաթիւ անտուն անձերուն, կամ քաղաքս նոր հասած բազմաթիւ անօգնական հայրենակիցներու։

Յանձնաժողովին հասոյթի գլխաւոր աղբիւրները եղած են մինչեւ հիմայ անհատական նուէրներ եւ հանդէսի մը արդիւնքը։ Եւ կ'ուզէ հաւատալ թէ մեր հայրենակիցները, չպիտի մերժեն իրենց ամսական փոքրիկ օժանդակութիւնը ամէն անգամ որ Յանձնաժողովին անդամ կամ բարեկամ անձեր դիմում կատարեն իրենց։

Լ.

МАМՈՒԼ

Էնկիւրի եւ Հայերը

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 մարտ).

— «Հաւաստի աղբիւրէ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիա գործօն դեր մը կատարած է Խորհրդային կառավարութեան կողմէ վերջերս ձեռնարկուած հայկական ներգաղթի գործին, մէջ։ Այն է՝ մղում տուած է այդ գործին դիմումներ ընելով այդ մասին ոչ միայն Մոսկուայի, այլեւ Աթէնքի կառավարութեան։ Եւ աւելի ըրած է հաւաքաբար Թուրքիոյ սահմաններուն մօտ գտնուող եւ իր հանգիստը խռովող հայ տարագիր զանգուածները ցրուելու համար։

Կարգ մը նշաններէ դատելով Թուրքիոյ երթեւեկի նոր օրէնքն ալ որոշ կապ ունի այն տարապայման հետաքրքրութեան ու անհանգստութեան հետ, զոր վերջին ամիսներու ընթացքին Էնկիւրիի կառավարութիւնը այս կամ այն կերպով երեւան կը բերէ, գաղթօճայութեան կեանքի եւ ներքին իրադարձութիւններու հանդէպ։

Կը թուի, թէ երթեւեկի նոր օրէնքը ի միջի այլոց նպատակ ունի նաեւ գաղթօճայերու մէջ առաջ բերել հակամարտութիւն մը Թուրքիոյ վերաբերմամբ եւ ներս առնելով մաս մը հայ տարագիրներ, բոլորովին չէզոքացնել ու անվնաս դարձնել զանոնք։

Ուրիշ խօսքով՝ Էնկիւրի եկած կը թուի այն եզրակացութեան, թէ իրեն համար շատ աւելի ձեռնտու է, որ հայ գաղթականական զանգուածները հեռանան մասնաւորապէս Յունաստանէն, Սուրիայէն եւ Պուլկարիայէն՝ մասամբ երթալով Թուրքիա։ Երկու պարագային ալ, անոնք շատ աւելի անվտանգ կրնան դառնալ Թուրքիոյ համար, քան եթէ մնան արտասահմանի մէջ ու շարունակեն ուժ տալ հակաթուրք պրոպագանդին։»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խեղկատակութիւն

ԽՄԲ.— Լիոնէն միաժամանակ ստացած ենք երեք թղթակցութիւններ, Հօկի սարքած բանախօսութեան մասին: Մէկը՝ տասը թուղթ եւ շարունակելի:

Կը զարմանանք որ մեր ընկերները լուրջ բանի տեղ կը դնեն այս վայրահաչութիւնները եւ գրի կ'առնեն...

Գաղափար տալու համար, կը հրատարակենք միայն մէկը, — ամէնէն կարճը.—

ԼԻՈՆ, 8 ապրիլ.— Տեղւս բջիջականները սարքած էին բանախօսութիւն մը մը որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի երեկոյ։ Սրահին մէջ ոչ այնքան Դաշնակցական՝ որքան իր համակիրները բաւական աթոռներ գրաւած էին։

Օրուան հռետորները, «քաղաքացի» Տիգրան Ջաւէն եւ գիւղացի Աբրօ,— առաջինը Հօկի Կ. վարչութեան անդամ։ Նախ բեմ ելաւ Աբրօն,— Իրեն բերնով խօսինք,— Ես Մշեցի եմ, նախկին Դաշնակցական, եղած եմ նաեւ գործիչ եւ պատասխանատու վարիչ!!!, չափելով կշռելով ուղեղիս տրամաբանութիւնն ու խորանարդ մեղքը, եկած եմ այն եզրակացութեան որ Դաշնակցութիւնն է պատճառը մեզի պատահած բոլոր աղէտներուն եւ 1927էն ի վեր հրապարակ եմ իջած մերկացումներ ընելու»։ Իր բերնին վայել կարգ մը աղտոտ բառերով «բանախօս»ը կը վերջացնէ իր բանախօսութիւնը։ Այս Աբրօն այն մարդն է, որ Անդրանիկի սզահանդէսին բեմ ելաւ եւ քառորդ ժամ գլուխը մէկ կողմին վրայ ծռած, հերոսի նկարին առջեւ կ'երդնուր որ «կեանքին մինչեւ վերջը հաւատարիմ պիտի մնայ Անդրանիկի հետապնդած գաղափարին եւ ինքզինքը ի սպաս պիտի դնէ հայ ժողովուրդի դատին»։ Իսկ այսօր առանց հասակէն ամչնալու փարիսեցիի պէս բեմ կ'ելլէ երէկի թքածը լզելու համար։ Տիգրան Ջաւէնի բանախօսութեան նիւթն է ներգաղթը եւ ընդդիմադիր տարրերը։ Առանց բանախօսութեան մէջ մտնելու ընթերցողները կրնան գիտնալ թէ «քաղաքացի»ն ինչ խօսած է Հազիւ հինգ վայրկեան խօսեցաւ օրուան նիւթէն, մնացեալը լուտանքներ Դաշնակցութեան պատմութեան ու վարած քաղաքականութեան մասին։

Ապրի՛ս, քաղաքացի, Դաշնակցութեան վարած քաղաքականութեան բոլոր գաղտնի ծալքերը հրապարակ հանեցիր, Այսքան տարուան Դաշնակցականներ ենք, եւ չենք գիտեր թէ դաշնակ «շէֆ»երը պատրաստ են եղեր Թուրքերու հետ յարձակելու եւ գրաւելու Հայաստանը, եթէ սակայն այս վերջինները Խորհ. Միութեան հետ բարեկամ չըլլան։ Դաշնակցութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած հակառակութիւնը այս խնդրին շուրջ է եղեր...

Յետոյ խօսք առին երկու Դաշնակցական ընկերներ։ Առաջինը ընկ. Բ. Ազարեկեան, որ կէս ժամ տեւող կուռ բանախօսութեամբ (հազիւ այդքան թողուցին խօսելու չի հանդուրժելով եղած բոլոր մերկացումներուն, պատասխանեց եղած բոլոր զրպարտութիւններուն։ Տպաւորութիւնը այնքան խոր էր որ, չուզեցին ձայն տալ մեր երկրորդ ընկերոջ, հակառակ իրենց խոստումին։

Բանախօսութիւնը՝ որ կազմակերպուած էր Դաշնակցութեան վարած քաղաքականութեան դէմ, վերջացաւ Դաշնակցութեան քայլերգով։

Աղաւնի

Որբ մը գնդակահարուած Հայաստանի մէջ

«Նոր Օր» կը գրէ թէ Հայաստանի մէջ գնդակահարուած է Բենիամին անուն որբ մը, ինքնաշարժի վարիչ, որ մեկնած էր Բ. կարաւանով։ Գնդակահարութեան պատճառ ցոյց կը տրուի կաշառակերութիւնը, երբ թէ Բենիամին հազարաւոր տրախմիներ առած է գաղթականներէն, զանոնք արձանագրելու համար։ Բենիամին ծառերիմ բարեկամն էր Ներգաղթի պատուիրակներէն Գարտաշեանի եւ Աւալեանի։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

XIII

— ... Մեր բովանդակ կեանքը այդպէս է ընթացած...

= Ինչպէ՞ս։

— Կը պարծենանք թէ լաւ վաճառականներ ենք...

= Այո՛, օրինակ Սեդրակ Պալեանին հայրիկը որ լաւ խամսիի վաճառական է... Խնդուք։

— Քեզի բան չհարցուցինք — պժգոհեցաւ Սեդրակը։

= Այո՛, — շարունակեց ուսուցիչը, ենք գիտեր որ ատիկա արեւելեան բնածին...

— Արեւելք ըսաւ, Ղեւոնդ, կըրկին ձայնեց Այվազեան...

= Մութ պիտի ընե՞ս, տղայ...

— Այո՛, Միւսիւ... Ղեւոնդին կուրծքին ետեւին համար էր... շատ աղուոր ոտանաւոր մը գրած է Արեւելքին վրայ..

= Այո՛... արեւելեան բնածին արժէք մըն է, որ մեր քաղաքական այժմու կեանքին ու միջավայրին մէջ...

— Ներողութիւն, այս մասը չհասկցայ, Միւսիւ...

= Մե՛ր քա՛ղա՛քա՛կա՛ն ա՛յժմո՛ւ կեա՛նքի՛ն ու մե՛ր միջավայրին մէջ...

— Մէջ... այո՛...

= ... Իբրեւ վաճառող առանձին ըլլալնուս հետեւանքը եղած է մասամբ...

Ու լռեց։ Յետոյ, տուաւ տնտեսագիտութեան լայն բացատրութիւնը, որու ընթացքին եօթն անգամ հազաց Այվազեանը եւ Վահրամը հայելին գետեղեց գրքերուն կռնակին՝ դարակին կափարիչը վերցնելով։ Եւ երբ ուսուցիչը կրկին օրատետրին նայեցաւ, Այվազեանի ձայնը հասաւ ականջին.

— Նախորդ դասը լաւ չենք ըմբռնած, Միւսիւ...

Ու «Միւսիւ»ն, առանց ըմբռնելու իրեն տրուած դասը, սկսաւ բացատրել նախորդ դասը։ Քիչ վերջ զանգը հնչեց։ Շարժուեցան բոլորը։ Շունչ առին։ Ուսուցիչը սեւ կաշիէ թղթապանակը վերցուց, ու երբ կը պատրաստուէր մեկնելու.

— Նոր դաս չտուի՛ք, Միւսիւ, — ձայնեց մէկը պատուհանէն։

= Ատիկա՛ մեծագոյն դասն էր հասկցողին համար, պատասխանեց ուսուցիչը, եւ, հասակը, ձեռքը եւ ձայնը աւելի բարձրացնելով, գոչեց.

— Դա՛ս, անպատճա՛ռ դաս. բառերէ ու փորմիւլներէ պէտք է խօսիլ ձեզի... գրքի ու կաղապարի սերունդ մը պիտի ըլլաք... մե՛ր կեանքին դասը նայեցէք դուք, այդ փորմիւլները եւրոպական են... եւրոպականը՝ Եւրոպացիին...

Ու ելաւ դուրս, մինչ Այվազեան, տեղէն ցատկելով՝

— Խալպ պէշլիկը հէլվաճիին եաթտըրմիշ ըրինք — պոռաց...

Երկրորդ պահը Թուրքերէն էր։ Բոլորը կը վախնային Թուրքերէնի ուսուցիչէն։ Խստաբարոյ մարդ էր։ Կը պատմէին, նոյնիսկ, որ օր մը վերջընթեր կարգէն տղայ մը ապտակած էր՝ «խմբը փայիլ»ին տեղ «խմբը մէֆուլ» բառ ըլլալուն համար, եւ, իբրեւ պատիժ Թէվֆեւք Ֆիքրէթի «Իս» բանաստեղծութիւնը... հայերէնի թարգմանել պարտադրած էր, խեղճ տղուն ուղեղը զո՛ւր տեղը չարչարելով...։ Ինք չեկած, իրմէ ծնող վախը դասարան կուգար։ Զոր հագ մը ունէր, կարճ ծօրուք մը, կարմիր փէս մը եւ մեծ քիթ մը, ինչպէս նաեւ՝ իբրեւ շարժուն զգայարանք՝ ոսկեզր ակնոց մը։ Ծագումով Հայ էր վերջապէս ու անպայման պէտք էր որ ունենար այդ «զգայարանք»ը, որուն տեսանելի ու անտեսանելի կերպերէն այս կամ այն գոյներովը ունինք բոլորս՝ անխտիր...

Երբ դասի զանգակը հնչեց, Այվազեան, խօսքը ուղղելով Վահրամին։

— Ես ժամուն քու վրադ ենք, — ըսաւ։

Վահրամ պատրաստ էր, արդէն ու, ոտքի կեցած, մեղմ ձայնով կը կրկնէր, — «փիիլ», «իփհալ», «իսթիփհալ»... չեղա՛ւ. յետո՞յ... հա՛, «ճէմի միւքէսսէր», «ճէմի միւզէքքէր»...

— կուգայ կոր, լսուեցաւ Սեդրակին ձայնը։

Ու չոր հազը, կարմիր փէսը, կարճ ծօրուքը, մեծ քիթն ու շարժուն զգայարանքը ներս մտան, իրենց հետ բերելով անշարժ զգայարանքները, չորս անդամներով, եւ, ուսերուն վրայ Թուրքերէն.. կլոր բառգիրք մը՝ ծօրթէ կողքով։

Բոլորը ոտքի ելան։

— Օթուրընըզ, էֆէնտիլէր։

Եւ, «էֆէնտիներ»ը նստան, բացի Այվազեանէն, որ կէս մը պառկեցաւ՝ գլուխը պահելով Սուրէնին ետին եւ գրեթէ ընկողնելով նստարանէն վար։

Ուսուցիչ Քէաթիպեան էֆէնտին փէսը շտկեց, ձեռքերը փորին վրայ խաչակնքեց, եւ, դառնալով Վահրամին.

— Պույրունըզ պաքալըմ, Վահրամ էֆ. — ըսաւ։

Արդէն, միայն անոր անունը գիտէր։ Վահրամ շփոթեցաւ. չկրցաւ ըսել «մաստար»ները, եւ մտմտուքը առին բոլորը։ Պատնէշը քանդուած էր։

— Օլմա՛տը, օլմա՛տը, էֆէնտիմ,— ձայնը բարձրացուց Քեաթիպեան, — կէչէն տէֆա պահս էթտիմ... հիլէ վէ լաքին... հը՛, — պայրացաւ, — Դատը Քէօյլինտէ, Մօտա Պրունընտա լօքմա տատըլըը եիուպ տէ, պիլախրէ Փարքտա կէզմէյէ վէ հազմ իթմէյէ պէնզէմէզ պու. էֆէնտիմ... լիսան տէտիկին... հը՛... լեզու ըսածդ եութմալը... հինտինինճէվիզ եութմըըը կիպի, չէօ՛յլէ, -- բերանը բացաւ, մատները մէկտեղեց, բարձրացուց ծռեց եւ բերնին բռնելով, — անլատը՞ն մը, չէօ՛յլէ եութմալը...

= Հօ՛փ, — լսուեցաւ Այվազեանին շշնչիւնը։

Ու թեթեւ խնդուք մը անցաւ ամէնքին դէմքին վրայէն, ջուրերը սրսփացող զեփիւռի մը նման։

— Կիւլմէճէ եո՛ք, պիլմէճէ՝ հէչ... Դո՛ւն, Այգեստանցի, ըսէ՛ — դարձաւ Վանցեանին — դասդ գիտե՞ս..

= Ըը՛...

— Օլմա՛զ, օլմա՛զ... առաջ դաս, յետոյ՝ «Արծուի Վասպուրականի» — գլուխը դարձուց դրանը — անլատը՞ք մը, էֆէնտիմ... իշտէ պէօյլէ... էլիր նայիք, Ֆընտըքճի զատ՛տէ — կեսարացին էր — մաստարլար նէ եօլտա, քիմէ՞ վէրտին...

(Շար.) Կ. ՄԻՀԵԱՆ

Ծուցարարներէն ինը հոգի հիւանդանոց գացած են դարմանուելու: Բաւական ոստիկաններ վիրաւորուած են: Նոր ուժեր ղրկուած են Վիէն:

Իգէուի նահանգապետը՝ իր ոստիկանական իրաւունքներէն զրկեց Վիէնի քաղաքապետը՝ ընկերվարական Հիւսէլ, այն պատճառով որ չէ կրցեր առաջքն առնել խռովութեանց:

Իռլանտա ընդդէմ Անգլիոյ

Իռլանտայի վարչապետը Տէ Վալերա վեց հարիւր հոգինոց բազմութեան մը առջեւ ճառելով, վճռապէս յայտարարեց թէ պիտի ջնջէ Անգլիոյ գահին հանդէպ հաւատարմութեան երդումը՝ իբր առաջին քայլ մը դէպի անկախութիւն եւ պիտի դադրեցնէ վճարումները որոնք արդարանալի չեն: Յայտնեց նաեւ թէ իռլանտական կառավարութիւնը ամէն միջոցներով պիտի ջանայ իրականացնել իր այս մտադրութիւնները:

— Ներքին հարց մըն է ըսաւ, եւ այդ առթիւ որ եւ է միջամտութեան չենք հանդուրժեր. սակայն, կը փափաքինք անգլիական ժողովուրդին հետ հաստատել բարեկամական յարաբերութիւններ, պայմանաւ որ՝ անոնք հիմնուին կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ: Մենք անգլիական գաղութ մը չենք, այլ աշխարհի ամէնէն հին ազգերէն մէկը, որ գոյութեան իրաւունք ունի:

«Անգլիոյ պետական մարդոց համար, մեծ առիթ մը կը ներկայանայ անկեղծօրէն ընդունելու այս իրաւունքը եւ հրաժարելու՝ Իռլանտայի վրայ իշխելու դարաւոր յաւակնութենէն: Այս հիմերուն վրայ միայն՝ կարելի է ապահովել իրական եւ տեւական համաձայնութիւն մը՝ երկու երկիրներուն միջեւ:

Անգլիական կառավարութեան պատասխանը իռլանտական ծանուցագրին ղրկուեցաւ: Անգլիա կը մերժէ ընդունիլ հաւատարմութեան երդումի ջնջումը: Անգլիա երդումը կը նկատէ կայսերական սահմանադրութեան լրացուցիչ մասը: Անոր ջնջումը, ըստ անգլիական տեսակէտին կը շահագրգռէ ոչ միայն Անգլիան եւ Իռլանտան, այլ միւս բոլոր գաղթապետութիւնները:

Անգլիա վերջերս, Հարաւային Ափրիկէի վարչապետին զօրավար Հերցօկի միջոցաւ, փորձեր էր ճնշում բանեցնել Տէ Վալերայի լրայ. Իռլանտայի վարչապետը քաղաքավարութեամբ մերժած է այս միջնորդութիւնը:

Իտալիա եւ դաշնագրերու վերաքննութիւնը

Իտալիոյ Ֆաշական խորհուրդը ընդունեց բանաձեւ մը, որով դաշնագրերու վերաքննութեան եւ պարտքերու եւ հատուցումներու հարցերուն մասին կը պահանջէ՝

1) Պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու հարցը լուծել պետութեանց միջեւ, ջնջելով առաջինները եւ հրաժարելով վերջիններէն:

2) Բոլոր երկիրներու առեւտուրը տակաւին չցամքած՝ վերցնել միջազգային փոխանակութիւնները խափանող արգելքները:

3) Կանոնաւորել պալքանեան եւ դանուբեան երկիրներու կացութիւնը, Աւստրիա, Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, որոնք կը ներկայացնեն մօտ 70 միլիոնի բնակչութիւն մը:

4) Ազգերու Դաշնակցութեան մարզին մէջ, վերաքննել խաղաղութեան դաշնագրերու այն յօդուածները, որոնք իրենց մէջ կը բովանդակեն ժողովուրդներու մտահոգութեան պատճառը եւ հետեւաբար, նոր պատերազմներու պատճառը:

5) Հրաժարիլ յետ այսու, միջազգային շատ յաճախադէպ խորհրդաժողովներ հրաւիրելէ, որոնք միշտ, նոր յոյսեր կը ներշնչեն ժողովուրդին եւ աւելի ծանր պատրանքներ կուտան անոր:

Ֆաշական մեծ խորհուրդը քննելով զինաթափութեան հարցը՝ հաւանութիւն յայտնեց կառավարութեան կողմէ Ժընեւ ներկայացուած սկզբունքներուն.

Ողողումներ եւ մեծ վնասներ

Չեխոսլովաքիա ողողման ծանր վտանգներու ենթարկուած է: Թիցա գետը կը սպառնայ յորդիլ: Գետին ջուրերը կը քշեն կը տանին զանազան առարկաներ եւ անասունի դիակներ, որոնք կուգան Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ ողողուած շրջաններէն:

Եուկոսլաւիոյ մէջ՝ Սավայի եւ Տրինայի շրջանները ամբողջովին ողողուած են: 15 հազար գիւղացիներ, ստիպուեցան լքել իրենց բնակարանները: Անոնց գիւղերուն մէջ հարիւրաւոր տուներ քանդուած են:

Ողողման վտանգ կը սպառնայ նաեւ Պելճիքայի կարգ մը շրջաններու:

Իսկ Ռումանիոյ մէջ՝ ողողումներուն հետեւանքով քանդուեցան 3000 տուներ: Զարիքը աւելի մեծ կը նկատուի: Քանի մը հարիւր մանուկներ խեղդուած են:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Զինաթափութեան ժողովը.— Զինաթափութեան ժողովը՝ այսօր Ժընեւի մէջ կը վերսկսի աշխատանքները՝ որոնք ընդհատուած էին մարտ 19էն ի վեր:

Մահափորձ մը Ռայխսպանքի նախագահին դէմ.— Նախորդ իրիկուն, մահափորձ մը կատարուեցաւ Պերլինի մէջ, Ռայխսպանքի նախագահին դէմ: Այն պահուն որ նախագահը՝ Տոքթ. Լութէր կը պատրաստուէր շոգեկառք մտնել՝ երկու հոգի կրակեցին իր վրայ: Նախագահը չէ վիրաւորուած: Ոճրագործները ձերբակալուեցան:

Սարաճօղլու Փարիզ կուգայ.— Սարաճօղլու Շիւքրի էնկիւրիէն մեկնեցաւ Փարիզ գալու եւ բանակցելու համար Հանրային պարտքերու հարցին մասին:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԺՈՂՈՎԻԿԸ ՀՐԱԻՐԷ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն վաղը, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին սրահը: Կարեւոր նիստ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտադիր ներկայութիւն: Չեկոյց Կ. Կ.ի:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Չեկոյց Կ. Կ.ի:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ-ՊԻՅԱՆՔՈՒՐԻ ՄԷՋ
Ընկերահամակրական դասախօսական ժողով
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ
Նիւթ՝ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէին

16 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantes, սրահ **D, 28 Rue Serpente**
(Métro St. Michel կամ **Odéon)**

Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՆԻՒԹ՝ «Հ. Յ. Դ. ԴԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՌՕԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Ռօանի Ազգ. Միութեան
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պ. Պանեօլաթիի սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՏԷՐԷՃԵԱՆ
Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին. Մուտքը ազատ է

ՎԻԷՆ

24 Ապրիլ, Կիրակի: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Ձ. Ռ. Միութեան, 24 Ապրիլ, Կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Salle Horticultureի մէջ, 84 Rue de Grenelle: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ստանոզցի Տիկին Նուրան Գաֆէճեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Վառվառ Տօղանեանը, որ կինն էր Քէմախցի Արշակ Տօղանեանի: Չորս տարի առաջ նամակ կուգար Մէքսիկայէն: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ Mme. Nouran Cafédjian, 13 Bld. Clair Isnard. St. Jérôme, Marseille, France.

— Կը փնտռուի Հաճընցի Գէորգ Տըմպըլեան, հօր անուն Կարապետ (դերձակ): 1926ին հայր եւ որդի կը գտնուէին Պէյրութ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ֆրանսա: Իմացնել՝ Minas Karachian, Caserne d'Offemont, Belfort, France:

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագային ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին, կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

Վարձու են ոչ կահաւորուած լուսաւոր եւ օդասուն յարկաբաժիններ՝ իւրաքանչիւրը մէկ սենեակ՝ խոհանոցով միասին: Նպաստաւոր առիթ: 14 Rue Emile Desvaux, մէթրօ Place des Fétes կամ St. Gervais. Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Փօրթուգալեանի 16 Rue de l'Orme, Փարիզ (19), Մէթրօ St. Gervais.

Ձեր փնտռած գիրերը

ԹԷՕՖԱՆՕ հեղինակ Բօլ Տիմիթրաքօփուլօ (Բիւզանդիոնի հայազգի կայսր Յովհ. Զմիշկն է այս վէպին գլխաւոր հերոսը եւ Թէօֆանօ կայսրուհին իր սիրային արկածախնդրութիւններով: Կը կարդացուի հեւ ի հեւ): Գին 25 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆԹԻՆ. ֆրանսացի նշանաւոր հեղինակ, Ժօրժ Սանի սիրային ամէնէն գեղեցիկ վէպը: Գին 20 ֆրանք:

ԽԵՆԹ ԵՒ ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ. Րաֆֆիի: 25 ֆրանք:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐ. Քրիս. Միքայէլեանի միակ հրատարակութիւնը, Բ. տպագրութիւն: Գին 10 ֆրանք:

ԱՆԱՀՏԱԿԱՆ. բանաստեղծ. գրեց Սոս Վանի: Գին 8 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը Լեւոն Գեւոնեանի 17, rue Damesme, Paris (13).

ՏԱՒԻԴ ԵՒՈՒԼԵԱՆ գրեց Գէորգ Կառվարենց: Բանաստեղծութեանց գեղեցիկ հատոր մը, գեղարուեստական տպագրութիւն, զարդանկարուած Մ. Բէպալաճեանէ, գին 20 ֆրանք:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց:

Ոչ մէկ պատասխան գտայ առոր, վասնզի ես ալ չէի գիտեր թէ ո՛ւր պէտք էր երթալ անոր հետ: Կը փափաքէի միայն զայն փրկել այս պաղ ու տեղատարափ անձրեւէն, այս անմիտ եւ անձնասպանութեան նմանող անտարբերութենէն որ զայն հոդ կը պահէր գերագոյն յուսահատութեան մը մէջ: Ձգեցի անոր թեւը, շարունակեցի քաշել զայն, այդ մարդկային քուրջի կոյտը մինչեւ ծաղկավաճառին կրպակը որուն տանիքին դուրս ելած մասը պիտի պաշտպանէր զայն, գէթ որոշ չափով մը, կատաղի հարուածներուն դէմ հեղուկ տարրին զոր հովը վայրագօրէն կը մտրակէր: Ասկէ դուրս բան մը չէի գիտեր, բան մը չէի ուզեր, նախ մէկ բանի միայն մտածած էի.— այս մարդը դնել պատսպարանի մը տակ, չոր տեղ մը:

Եւ այս կերպով հոն էինք երկուքս ալ, քով քովի այդ փոքրիկ պատսպարուած միջոցին մէջ, մեր ետին ունենալով կրպակին փակ պատը եւ մեր վրան պաշտպան տանիքը միայն, որ շատ փոքր էր եւ որուն տակ անվհատ անձրեւը նենգութեամբ կը մտնէր անդադար մեզի ղրկելու համար, յանկարծական հովմունքներով, դէմքին եւ հագուստներուն վրայ, պաղ հեղուկին ցիրուցան փշրանքները: Կացութիւնը անտեղի կը դառնար:

Չէի կրնար աւելի երկար մնալ այս թացխոնաւ օտարականին քով: Եւ սակայն անկարելի էր, զայն հոդ քաշելէս ետքը, պարզապէս ձգել հեռանալ, առանց խօսք մը ուղղելու անոր: Պէտք էր անպատճառ բան մը ընել. քիչ քիչ յստակ ու որոշ գաղափար մը կը յանգէր: Լաւագոյնը, մտածեցի, զայն իր բնակարանը առաջնորդելն է կառքով մը ու յետոյ տուն վերադառնալ. վաղն անշուշտ պիտի կրնայ իր գլխուն ճարը նայիլ: Եւ այսպէս, հարցուցի այդ մարդուն, որ քովս անշարժ կը մնար,— անթարթ կը նայէր կատաղի գիշերուան մէջ:

— Ո՞ւր կը բնակիք:

— Բնակարան չունիմ... Նիսէն եկայ այս երեկոյ իսկ, չենք կրնար իմ տունս երթալ:

Անմիջապէս չհասկցայ վերջին խօսքը: Միայն շատ վերջն է որ հասկցայ թէ այս մարդը զիս կը նկատէր... մէկը այն կիներէն որոնք գիշերը մեծ թիւով կը թափառին Կազինոյին շուրջը, որովհետեւ միշտ կը յուսան քիչ մը դրամ ձեռք անցնել երջանիկ խաղացողներէ կամ յաջողութենէ արբշիռ մարդոցմէ: Եւ արդարեւ, ուրիշ ի՞նչ կրնար մտածել, որովհետեւ հիմա դարձեալ այս բանը ձեզի պատմելու միջոցիս, կը զգամ կացութեանս ամողջ անհաւանականութիւնը, ամբողջ այլանդակութիւնը:

Ուրիշ ի՞նչ գաղափար կրնար կազմել իմ մասիս, նկատելով որ զինքը իր նստարանէն հանելու եւ առանց ոչ մէկ վարանումի քաշելու ձեւս արդարեւ վայել չէր կնոջ մը: Բայց այս մտածումը նախ միտքս չեկաւ: Միայն շատ վերջն էր որ, արդէն շատ ուշ, քիչ քիչ գիտակցութիւնն ունեցայ այն սարսափելի սխալմունքին զոր կը գործէր անոր ինծի հանդէպ: Ապա թէ ոչ, արտասանած պիտի չըլլայի հետեւեալ խօսքերը որոնք ալ աւելի կը զօրացնէին իր սխալ կարծիքը: Անոր ըսի արդարեւ.

— Լաւ ուրեմն, պանդոկէ մը սենեակ մը կ'առնենք: Չէք կրնար հոս մնալ, պէտք է որ անմիջապէս տեղ մը ապաստան մը գտնէք:

Բայց շուտով հասկցայ իր ցաւագին սխալմունքը, վասնզի առանց իմ կողմս դառնալու, բաւականացաւ ըսելով, անորոշ հեգնանքով մը.

— Ո՛չ, սենեակի պէտք չունիմ, բանի մը պէտք չունիմ: Պարապ տեղը մի՛ նեղուիր, ինձմէ բան չելլեր: Սխալ դուռ զարկեր ես, դրամ չունիմ:

...Եւ աս ըսուեցաւ սարսափելի ձայնով մը, տպաւորիչ անտարբերութիւնով մը. եւ իր կեցուածքը, կրպակին պատին կռթնելու այս թոյլ կերպը, թացխոնաւ էակի մը կողմէ, մինչեւ ոսկորները թրջած եւ ուժաթափ հոգիով, զիս այն աստիճան յուզեց որ, ժամանակ չգտայ ինքզինքս նախատուած զգալու անմիտ ու ողորմելի հաշիւներով: Կը զգայի մի միայն այն առաջին տպաւորութիւնը զոր ունեցեր էի այն անհեթեթ քալուածքին եւ անոր դէմքին վրայ. եւ այդ պահուն հասկցայ թէ բնաւ կրնալ չէր գթալ բան մը, ինչ ... հեռաւորութեան մէջ: Անմիջապէս ...

բեւակայելի ժամուան միջոցին երբ տեսեր էի անոր սրահէն դուրս ելլելը երերուն. այսինքն թէ հոս մարդկային էակ մը, երիտասարդ, կեանքով ու շունչով զեղուն, մեռնելու մօտ էր, եւ թէ իմ պարտականութիւնս էր զայն փրկել: Անոր մօտեցայ, ըսելով:

— Մի՛ զբաղէք դրամի հարցով եւ եկէ՛ք: Չէք կրնար հոս մնալ, ես ձեզի պատսպարան մը կրնամ գտնել: Բանով մը մի՛ մտատանջուիք, միայն եկէք:

Անոր գլուխը շարժում մը ըրաւ եւ մինչդեռ անձրեւը խուլ կը թմբկահարէր մեր շուրջը եւ տեղատարափը մեր ոտքերուն տակ կը նետէր իր ծփուն ջուրը, զգացի որ, առաջին անգամ ըլլալով, կը ջանար մթութեան մէջէն իմ դէմքս նշմարել: Իր մարմինն ալ կարծես թէ յամրօրէն կը սթափէր իր խոր թմրութենէն:

— Ուզածիդ պէս թող ըլլայ, ըսաւ ան, ընդունելով առաջարկս, փոյթս չէ... Եւ սակայն ինչո՞ւ չէ: Մեկնինք:

Հովանոցս բացի, քովս եկաւ ու թեւս մտաւ: Այս անմիջական ընտանութիւնը անհաճոյ թուեցաւ ինծի: Այո, վախցայ ու սարսափ համակուեցայ մինչեւ իմ սրտիս խորը: Բայց քաջութիւնը չունեցայ արգիլելու այդ մտերմութիւնը, վասնզի եթէ հիմա զայն ետ մղէի անդունդը կ'իյնար եւ ինչ որ ըրած էի մինչեւ այդ ատեն, անօգուտ պիտի դառնար: Քանի մը քայլ առինք ուղղուելով դէպի Կազինոյին ուղղութեամբ.

Միայն այդ պահուն զգացի որ չէի գիտեր թէ ինչ պէտք էր ընել այդ մարդը: Արագ խորհրդածելէ մտածեցի ետք, լաւագոյնը, մտածեցի զայն պանդոկ մը առաջնորդել եւ ձեռքին մէջ քիչ մը դրամ դնել որպէսզի յաջորդ օրը կարենայ վճարել իր սենեակը եւ վերադառնալ Նիս: Ուրիշ բանի չէի մտածեր: Եւ որովհետեւ այդ պահուն կառքերը շտապով կ'անցնէին Կազինոյին առջեւէն, կանչեցի հատ մը որուն մէջ մտանք: Երբ կառապանը հարցուց թէ ո՛ւր կ'ուզէինք երթալ, չգիտցայ ի՛նչ պատասխանել: Բայց յանկարծ խորհեցայ որ՝ մէկ կողմէն միւսը թրջած ու թացխոնաւ այս մարդը որ քովս էր, ոչ մէկ լաւ պանդոկէ պիտի ընդունուէր:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH (Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ 1932
13 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1852 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԿՈՎ

— «Ժամանա՛կն է հաշուի նստելու Կոստան Զարեանի հետ: Ժամանակն է, որովհետեւ չափն անցնում է»:

Այս տողերով կը բանաձեւէր իր արդար վրդովումը երիտասարդ աշխատակից մը, Յառաջի մէջ: (8 Ապրիլ):

Եւ մենք առանց սրտի ճմլումի չէր որ տեղ տուինք այդ մեղադրանքին:

Որովհետեւ, խնդիրը կապ ունի գրագէտի մը հետ, որ ահա քանի տարիէ ի վեր տիրական դիրք բռնած է իր ստեղծագործ տաղանդով, եւ ստորագրած՝ շարք մը դիմացկուն գործեր:

Մենք չենք ստկարկեր մեր յարգանքի տուրքը՝ իր գրական—գեղարուեստական վաստակին հանդէպ: Թէեւ, ինքզինքը կրկնել սկսած է արդէն: Մակընթացութիւնը չի շարունակուիր այն թափով որ կը նախատեսուէր:

Բայց, «ժամանա՛կն է հաշուի նստելու» այդ անդիմագիծ մարդուն, ինքնիրմով ուռած այդ բռչային հետ, որ խակապէս չափը կ'անցընէ, գրականութեան դիմակին տակ:

Մեզքը մերը չէ, եթէ այս անթիւ, կը ստիպուինք մեր ընկերական վրդովումը յայտնել նաեւ մեր երկու աւագ պաշտօնակիցներուն, «Հայրենիք»ի եւ «Յուսաբեր»ի խմբագիրներուն, որոնք թոյլ տուած են որ Կոստան Զարեան Թիֆլիզի «Ծէյթան փազարի»ն կարծէ ինքզինքը:

Հաճելի չէ, մեզի համար, այս բացատրութիւններէն ո՛ր եւ է մէկը:

Բայց, «Հայրենիք» ամսագրին եւ «Յուսաբեր»ի մէջ, սեւով ճերմակի վրայ լայնօրէն փռուած են այս նորօրինակ Տօն Քիշոթին գարշելի, սողոսկուն, թաթարական թունաբաձակումները:

Լաւը պիտի դառնար չափազանց քրիստոնէական հեզութիւն, որուն դէմ կ'ընդվզի մեր յեղափոխական տառապանքը:

Եթէ ողջերը լռէին, մեռելները պիտի աղաղակէին, — Կոստա՛ն, անորակելի սրիկայ մըն ես դուն:

Հարկ է, գոնէ մէկ անգամ, ամուր բռնել այս թշուառականին ճերմակ մազերէն, եւ ուժգնօրէն թօթուել, որպէսզի սորվի ծանր նստիլ իր տեղը, եւ գրականութիւնն ու հրապարակագրութիւնը չշփոթէ Բագուի «Շախսէյ — Վախսէյ»ի տօնավաճառներուն հետ:

Ու մանաւանդ, չհամարձակի տպագիր խօսքը պղծել իր գարշահոտ լորձունքներով եւ կանանչ օձի սպրդուքներով, յագեցնելու համար իր ախտաբանական, խանական մեծամոլութիւնը՝ մէկուն-միւսին հանդէպ:

Կոյրծուծ մը նստած է այդ սեւամաղձ մարդու սրտին վրայ, եւ անհրաժեշտ է թօթուել այս անգամ, որպէսզի փրկուի եթէ ոչ մարդը, գոնէ գրագէտը: Եթէ ոչ «հասարակական» խօսքը, գոնէ գրականութիւնը:

Աչքի առջեւ եղած երկու պարագաներուն մէջ ալ, կարելի չէ լռել ու անցնիլ — «Գրականութիւն է, էլի»:

Ասիական քինախնդրութենէն զատ, Կոստան Զարեան կ'ուզէ առաքեալ, յառաջապահ երեւալ այնտեղ ուր հասարակ աչկերտ մըն է: Կամ վշտակից եւ ուղեկից՝ ճամբու մը վրայ ուր մինտ ալ եսամոլ, ինքնագոհ մարդու քրքիջներ եւ փքուռոյց հնդկահաւի ստոտոտումներ ունեցած է, իր ամբողջ կեանքին մէջ:

Ո՛չ, այդ պատիւը խոտոր կը համեմատի մեր ամէնուս ճանչցած Զարեանին հետ:

Հազար «Վահան Իբերեան»ներ չեն կրնար սեւը ճերմակ ներկել:

Գիտութիւնը տակաւին չէ հնարած այնպիսի դիմակ մը, որ կարենայ պարկեշտ մարդու վերածել լպրծուն «աֆէրիստ»ները:

×

Եւ հիմա անցնինք Զարեանի բռչայական, անճարակ եւ վրան-բաց գրչախաղերուն, որոնց ամբողջութիւնը կը ներկայացնէ արեւելեան դիմակահանդէս մը, գրականութեան դիմակին տակ:

Սկսինք «Յուսաբեր»ի մէջ հրատարակուած յօդուածէն, «Նաւատոմար թիւ 20» (Յուսաբեր, 26 Մարտ):

Նիւթը՝ «մենք»երու եւ «դուք»երու չարաբաստիկ խնդիրն է, որու մասին շատ բաներ գրուեցան, սակայն հարցը մնաց առկախ:

Զարեան կը փորձէ վայրենի ծաղրանկարի մը վերածել «մենք»երու թերխաչ այլ համակրելի շարժումը, պատմելով Ալիի կամ Մէշէտիի ժառանգորդներուն մէկ խուժանային արարքը՝ Բագուի մէջ: (Իր բոլոր արատներն ալ երեւի ժառանգութիւն մնացած են այս քաղաքէն):

— «Մե՛նք, մենք, յորձանքը դուրս թափելով ոռնում էին նրանք: Մէշէդիի իսկական ժառանգորդները մենք ենք, մուսուլմանութեան միակ ներկայացուցիչները մե՛նք ենք»:

Իմաստը աւելի լաւ պիտի ըմբռնէք, երբ կարդաք այս նախադասութենէն անմիջապէս առաջ եղած նկարագրակա՛ն տողերը.

— «Նրանք կատաղութեան աստիճանին հասցրած անհամբերութեամբ, շնացած, գազանացած, փրփուրը եւ լկտի հայհոյանքները իրենց ծռմռուած բերանների ծայրերից կախուած, խզուած ձայնը իրենց գլուխը ձգած, մազոտ կրծքերը ծեծելով, մէկը միւսին հրմշտկելով, բռունցքները երկինք բարձրացնելով, կուում էին, կանչում, աղաղակում»:

Այս «վայնասուն»ն արձակողները, այս «ծամածռուած դէմքերը» միեւնոյն ատեն «ոտքերիդ տակ գալարուող շնիկներ» են, որոնց «կատաղութիւնը» կ'ուզէ արհամարհել փոքրոգի Զարեանը, որոնց տառապանքին մէջ չի գտներ «ստուերն իսկ ո՛ր եւ է մեծութեան»: «Այլ՝ քառակուսի ծնօտներով եւ ոչխարի աչքերով դէմքեր հոտոտող փոքրամտութիւն: Այլ՝ ազնուութեան կատաղի ոտը փլած տների անկիւններում մենակեաց ճառագայթող լոյսերի դէմ»:

Այս բոլորը անհրաժեշտ էին, որպէսզի Կոստան Զարեանը կարենար դառնալ սրտցաւ առաքեալ... յիսունէն յետոյ:

Քիչ մը համբերութիւն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԶՕՐ ՄՈԼՈՒԹՔ

Անցեալ շաբթու, այս սիւնակին մէջ՝ անդրադարձեր էինք *Մեր Ուղին* թերթի գրաշարներուն եւ մեքենավարին վտարման՝ ֆրանսայէն:

Այս առթիւ, մեր դիտողութիւնները զայրացուցեր են *Դարբնոց*ը, որ անզօր կատաղութեան փրփուր կը ժայթքէ, կը հայհոյէ մէկու մը պէս՝ որ ուրիշ փաստ չունի:

«Պարոննե՛ր, շատ փոքր էք», կը գոռայ:

Բայց, ո՛չ իրենց ցածութիւնը չտեսնելու չափ:

Եւ ըստ սովորութեան, քառասուն կտոր կ'ըլլայ՝ մատնութիւն վերագրելու մեզի, եւ քրքրելու քառասուն տարուան կուսակցութեան մը պատմութիւնը՝ որ չի գիտեր:

Անմեղ աշխատաւորներու վտարման մասին մեր ըսելիքը ըսինք. ու *Դարբնոց*ի երկու սիւնակ երկարութեամբ մոլուցքը կը փաստէ թէ ճիշդ ենք ըսեր:

Իսկ եթէ մատնիչ կ'ուզեն, կրնան իրենց մէջն իսկ փնտռել...

Սէն Միշէլէն անցնող ամէն Հայ՝ պատմութիւն մը լսած է այդ մասին...:

Մ. Ե.

Ամերիկեան խնայողութիւններ

Ամերիկայի նախագահը խիստ խնայողութեան ծրագիր մը մշակած է: Այդ ծրագրին համաձայն, պիտի գեղչուին նախագահին եւ նախարարներուն թոշակները, պիտի կտրուին թղթատարական կարգ մը սպասարկութեանց յատկացուած նպաստի գումարները, պիտի փակուին ծովային եւ ցամաքային բազմաթիւ զինուորական կայաններ եւ տարի մը պիտի դադրին գործելէ այն գիծերը՝ որոնք դրուած են նաւային վարչութեան հսկողութեան տակ:

Այս ծրագիրը մշակուած է նախագահական պալատին մէջ գումարուած ժողովի մը ընթացքին, որուն կը մասնակցէին խորհրդարանի անդամներ: Պ. Հուվըր առաջարկած է «Դաշնակցային հնգօրեայ շաբաթ» մը, խնայողական զանազան նկատումներով:

Դանուբեան երկիրներու վարկերը

Կեդրոնական Դրամատուններու տնօրէնները Պալի ժողովը, որոշեց վերանորոգել Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ երեք ամսուան համար տրուած վարկերը:

Այս կերպով, տնօրէնները մտածած են թէ կը նպաստեն այդ երկիրներու տնտեսական տագնապի թեթեւացման:

Մեծ հրդեհ մը Պօվէի մէջ

Պօվէ քաղաքին մէջ, մեծ հրդեհ մը մոխիրի վերածեց պատմական թաղ մը, մնացած Միջին դարէն:

Հրդեհը այնքան անակնկալօրէն ծագեցաւ եւ այնքան ուժգնօրէն սկսաւ տարածուիլ որ, պէտք եղաւ օժանդակութեան կանչել փարիզի հրշէջները: Այրեցան պատմական արժէք ներկայացնող վեց տուներ: Նիւթական վնասները 2 միլիոն կը գնահատուին:

Կարկուտ եւ անձրեւ

Քանի մը օրէ ի վեր Ֆրանսա անձրեւի բռնուած է: Ձիւնը վերադարձած է:

Փարիզ, նոյն օրուան մէջ, երեք անգամ կարկուտ տեղաց երէկ:

Օդերեւութաբանական կայանը տեղատարափ անձրեւ, կարկուտ եւ ձիւն կը նախատեսէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը

Ամերիկեան նոր առաջարկ մը

Երեք շաբաթուան դադարէ մը վերջ, զինաթափութեան խորհրդաժողովը վերաբացուեցաւ Ժընեւի մէջ, շարունակելու համար իր աշխատանքները:

Ժողովը բանալով, նախագահը՝ Հէնտըրսըն համառօտ զեկոյց մը տուաւ կատարուած աշխատանքներուն մասին:

Խարխափումներու առաջին շրջանէն յետոյ՝ որդեգրելու համար աշխատանքի եղանակ մը, ժողովը բաւական մեծ դժուարութիւններու բախեր էր՝ շնորհիւ իր հետ կապ չունեցող հարցերու արծարծման: Հակառակ ասոր սակայն, ժողովը կրցած է հաստատել աշխատանքի խարիսխ մը:

Հիմնական կարգ մը կէտերու մասին, սկզբունքի որոշ համաձայնութիւն գոյացած է:

Հէնտըրսըն յետոյ յիշեց կարգ մը ուրիշ կէտեր՝ որոնց շուրջ կը թուի թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել,—արգիլումյարձակողական զէնքերու, մասնաւորաբար նաւային, 10,000 թոնոյէն վեր մարտանաւերու վերաբերեալ, նուազում ցամաքային ծանր հրետանիի ներքին տրամագծի, ջնջում հրասայլերու, ջնջում ռմբաձիգ օդանաւերու եւ քիմիական ու միքրոպային պատերազմներու:

Հէնտըրսընէ վերջ, խօսք առաւ Ամերիկայի առաջին պատուիրակը:

Յիշելէ վերջ թէ խորհրդաժողովին գլխաւոր մտահոգութիւնն եղած է զէնքերու սահմանափակման եղանակ մը գտնելով հանդերձ, չվտանգել ազգային ապահովութիւնը, յայտնեց թէ ամերիկեան ժողովուրդը երկար ատեն շատ քիչ համակրութիւն ունեցած է հանդէպ ապահովութեան գաղափարին: Եզրակացնելով՝ ներկայացուց հետեւեալ ծրագիրը զանազան նըկատումներով՝

1) ա.— Հետեւեալ զէնքերը յարձակողական մասնաւոր արժէք մը կը ներկայացնեն ընդդէմ ցամաքային պաշտպանութեան, — հրասայլ, շարժուն ծանր հրետանի, կազ, — իբր այն ուրեմն, պէտք է ջնջուին:

բ.— Հրաւիրել ցամաքային յանձնախումբը որ մշակէ եւ ընդհանուր յանձնախումբին ներկայացնէ ծրագիր մը՝ հրասայլերու եւ 155 միլիմեդր ներքին տրամագծէն վեր շարժուն հրետանիի գործածութեան դէմ եւ պատերազմի մէջ՝ կազի գործածութիւնը ջնջելու համար:

2) ա.— Նոյնպէս էական է որ պետութիւնները յանձն առնեն պատերազմի պահուն չգործածել վերոյիշեալ զէնքերը.

բ.— Հրաւիրել քաղաքական յանձնախումբը որ մշակէ եւ ընդհ. յանձնախումբին ներկայացնէ համապատասխան յանձնառագրի նախագիծ մը:

Այս ծրագրին շուրջ վիճաբանութիւն բացուեցաւ, խօսեցան Զուիցերիոյ եւ գերմանիոյ ներկայացուցիչները: Խօսեցաւ նաեւ ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ որուն առաջարկով՝ որոշուեցաւ ամերիկեան ծրագիրը յղել դիւանին, որ պիտի որոշէ թէ ի՞նչ կարգով պիտի քննուին ամերիկեան եւ ուրիշ առաջարկները:

Անգլօ-իրլանտական վէճը

Սպիտակ Գրքի ձեւին տակ, Լոնտոնի մէջ հրատարակութեան տրուեցան հաւատարմութեան երդման եւ տարեվճարներու մասին՝ Անգլիոյ եւ Իրլանտայի միջեւ փոխանակուած գրութիւնները:

Անգլիոյ կողմէ՝ Իրլանտայի վերջին ծանուցագրին տրուած պատասխանին՝ գլխաւոր կէտերն են.— Իրլանտական ծանուցագրին մէջ յայտնուած կէտերը՝ կ'անցնին առաջին անգամ յարուցուած հարցերու սահմանը, — այսինքն՝ 1921ի դաշնագրով ճշդուած անգլօ-իրլանտական յարաբերութիւնները եւ իրլանտական սահմանադրութեան մէջ յիշատակուած հաւատարմութեան երդման ու տարեվճարներու հարցը. Իրլանտական ծանուցագիրը յստակօրէն կը յայտնէ թէ՝ այդ կէտերը մասը կը կազմեն շատ աւելի ընդարձակ հարցի մը եւ Իրլանտա 1921ի դաշնագրին ամբողջական խզումն է որ կը պաշտպանէ:

Գալով հաւատարմութեան երդումի մասին՝ Իրլանտայի տրամադրութեան՝ անյապաղ խորհրդարանին ներկայացնելու օրինագիծ մը, Անգլիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ՝ թէ երդումը դաշնագրին լրացուցիչ մասը կը կազմէ:

Անգլիոյ գաղթային նախարարը՝ այս իմաստով յայտարարութիւններ ըրաւ Երեսփ. ժողովին մէջ:

Հինտէնպուրկի ընտրութենէն յետոյ

Հիթլերեանները իրենց վերջին ձախողութենէն յետոյ, իրենց ամբողջ ուժը մտադրած են յատկացնել փրուսիոյ ընտրութիւններուն: Ցիսուն հազար հոգիին մէկ երեսփոխանի հաշուով, փրուսիոյ երեսփ. ժողովը պիտի ունենայ 453 անդամ: Իւրաքանչիւր կողմի ուժը նկատի առնելով, կը կարծուի թէ Հիթլեր պիտի կրնայ հոն ղրկել 172 երեսփոխան (հարիւրին 38ը ամբողջին): Մեծամասնութիւն ապահովելու համար, արդէն, ազգայնական ուրիշ տարրերու հետ գործակցութեան մասին կը մտածուի:

× Համաձայն Սահմանադրական սովորութեան, հանրապետութեան նոր նախագահի ընտրութենէն վերջ, գերման վարչապետը ներկայացուց դահլիճին հաւաքական հրաժարականը: Հինտէնպուրկ վերահաստատեց դահլիճը՝ Պրիւնինկի վարչապետութեամբ:

× Հիթլեր երէկ կոչ ուղղեց իր կուսակիցներուն: Այս կոչերուն մէջ, ցեղապաշտ պետը շնորհակալութիւն կը յայտնէ անոնց՝ ընտրական պայքարի առթիւ, ցոյց տրուած զոհաբերութեան եւ կարգապահութեան ոգիին համար: Հիթլեր իր մէկ կոչը կը վերջացնէ յայտնելով թէ իր կուսակիցներուն համար նոր աշխատանք մըն է որ կը սկսի, նկատի ունենալով յառաջիկայ պայքարները:

Ռուսիա՝ սովի վտանգին առջեւ

Ըստ Մոսկուայէն տրուած տեղեկութեանց, պարէնաւորման տագնապը սկսած է մեծ նեղութիւն պատճառել խորհրդային կառավարութեան: Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Օտեսայի, Խարքովի պէս մեծ քաղաքներու մէջ, չկայ կաթ, կարագ, միս եւ նոյնիսկ հաց: Ժողովուրդը թէեւ վարժուած է զրկանքի, սակայն սկսած է բուռն դժգոհութեան նշաններ ցոյց տալ: Վտանգը գլխաւորաբար կուգայ անկէց որ կառավարութիւնը խոստացեր էր հնգամեայ ծրագրի վերջը՝ այսինքն դէպի 1933 առատօրէն գոհացում տալ ժողովուրդի պէտքերուն: Բոլորովին հակառակը պատահած է սակայն: Ամբողջ երկրին մէջ, առօրեայ պէտքերուն յատկացուելիք ապրանքը կը պակսի եւ գործաւորները կը սկսին խլրտիլ: Մոսկուայի եւ Օտեսայի մէջ՝ ոստիկանութիւնը բռնութեամբ ցրուած է ապստամբ կիներու խումբեր:

Ի՞նչ եղաւ Լինտպէրկի տղեկը

Նիւ Եորքէն հեռագիր մը կը յայտնէ թէ գնդապետ Լինտպէրկ ինքն իսկ յայտարարեց թէ իր տղեկին առեւանգիչներուն յանձնած է պահանջուած 50 հազար տոլարի փրկագինը: Սակայն, ինչպէս կը յիշուի, առեւանգիչները ստանալով ճշգրիտ փրկագինը՝ չկատարեցին իրենց յանձնառութիւնը, տղեկը յանձնելով ծնողքին:

Լինտպէրկ յայտնած է նաեւ թէ տրամադիր է գոհացում տալու անոնց պահանջին, — փոխել 50 հազար տոլարի թղթադրամները՝ նոյն քանակութեամբ թղթադրամներու հետ, քանի որ առաջիններուն թիւերը յայտնուած ըլլալով, կրնան վտանգել առեւանգիչները, եւ նոր բանակցութեանց մտնելու անոնց հետ:

Տիկին Հանօ Օրուան "մարդ"

Տիկին Հանօ օրուան դէմք դարձած է նորէն, իր կրկին ձերբակալումէն յետոյ: Կը յիշուի թէ իր դէմ տրուած վճիռը վերաքննութեան ենթարկելու դիմում կատարած էր: Դատը պիտի տեսնուէր մայիս 11ին: Իսկ վերջին ձերբակալման առթիւ, կատարուած քննութիւնները երեւան կը բերեն թէ նիւթագէտ տիկինը նիւթական գաղտնի գործունէութիւն մը ունէր՝ պարտկուած թերթի մը՝ Forcesի հրատարակութեամբ եւ կապուած էր դրամատան մը՝ La Banque d'Union Publique.

Ոստիկանական խուզարկութիւնները կը հաստատեն իրօք թէ սերտ կապ կայ այս դրամատան եւ Տիկին Հանոյի միջեւ: Այս դրամատան տնօրէններէն մէկուն գզրոցներէն, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց Forces թերթին բաժանորդներու ցանկը, հեռագրով թղթակցելու իրաւունք ունեցողներու ցանկ մը եւ ուրիշ աւելի կարեւոր ու գաղտնի ցանկ մը:

Տիկին Հանօ, նախապէս արդէն հրահանգեր էր այդ տնօրէնին՝ որ ամէն կերպով ընդդիմանայ ոստիկանութեան կողմէ կատարուելիք խուզարկութեանց:

Պուէնոս-Այրէսի վրայ մոխիր կը տեղայ

Մէկ քանի օրէ ի վեր մոխիր կը տեղայ Պուէնոս-Այրէսի եւ շրջակայքին վրայ: Քորտիլլէի շրջանին վրայ (Պուէնոս - Այրէսի մօտ) տեղացող մոխիրը 80 սանդիմեդր թանձրութեամբ խաւ կազմած է, սարսափ ներշնչելով բնակչութեան:

Հետախուզութեան համար Չիլի ղրկուած օդանաւորդ մը յայտնեց թէ մոխիրը այնքան թանձր մշուշ մը կազմած է, որ բան չի տեսնուիր:

Յայտնի չէր թէ այս մոխիրը ո՞ւրկէ է որ կուգայ: Պուէնոս - Այրէսի մէջ, գիտական վերլուծման ենթարկելով, անոր մէջ գտած են հրաբխային փոշիներ:

Աստեղագէտ մը յայտնեց թէ այս տեղացող մոխիրը կը յիշեցնէ Պոմպէի աղէտէն առաջ տեղացող մոխիրի անձրեւը: Աստեղագէտը յայտնած է նաեւ թէ հրաբուխներու ներքին ճնշումը փոշիի կը վերածէ քարերը, որոնք 1000 աստիճան ջերմութեամբ տաքցած են:

Այս կերպով կազմուած աւազը կը բարձրանայ 8000 մէթր, ինչ որ կը բացատրէ մոխիրի ամպերուն տարածութիւնը:

Հաշուած եղած է որ միայն Պուէնոս-Այրէսի վրայ տեղացած մոխիրը կը կազմէ 2 միլիոն խորանարդ մէթր:

Տակաւին ճշդուած չէ թէ ո՞ր հրաբուխն է որ բորբոքած է եւ մոխիր կը ժայթքէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Անցեալ փետրուար 19ին, մասնաւորապէս Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի եւ ընդհանրապէս Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը «Խալք Էվի»ներու: (Բառացի իմաստն է՝ «Ժողովուրդի Տուն». բայց կապուած ըլլալով կուսակցութեան (Խալք) հետ, կը նշանակէ այդ կուսակցութեան Տունը, ինչպէս եթէ ըսէինք, «Դաշնակցութեան Տուն»):

Ընթերցողներուն ծանօթ է որ, Մ. Քէմալ անցեալ տարի ջնջեց «Թիւրք Օճախ»ները, զանոնք լուծելով իր կուսակցութեան մէջ: Այդ կարգադրութեամբ ալ, Թրքական Օճախներու բոլոր ակումբներն ու շարժուն եւ անշարժ գոյքերը դարձան «Խալք»ի սեփականութիւնը:

Հաստատուած՝ 1912ին, Թրքական Օճախները կը համրէին 300 հազար անդամ, 280 մասնաճիւղերով եւ մեծագումար հարստութեամբ: Կեդր. Վարչութեան տարեկան եկամտացոյցը հասած էր կէս միլիոն ոսկիի, իսկ տեղական մասնաճիւղերը ունէին 25,000էն 45,000 ոսկի եկամտացոյց, համաձայն իրենց կարողութեան:

Օճախները՝ ազգային մշակոյթը զարգացնելու պատրուակին տակ, համաթրքական-թուրանական բոյներ էին, Իթթիհատի օրով: Այդպէս ալ շարունակուեցաւ մինչեւ քէմալական իշխանութիւնը, որ քանի մը տարի առաջ «բարեփոխեց» անոր հիմնական կէտը,— այն որ թուրանականութիւն կը բուրէր. հաճոյք պատճառելու համար իր կարմիր հարեւանին. իսկ 1931ի գարնան բոլորը մէկ լուծեց «Խալք» կուսակցութեան մէջ, հետեւողութեամբ Մուսոլինիի.— «Արտաքին եւ ներքին վտանգներուն դէմ, երկրի եւ յեղափոխութեան փրկութեան համար, անհրաժեշտ է համախմբել ազգայնական եւ հանրապետական բոլոր ուժերը: Հետեւաբար- յարմար դատեցի որ Թրքական Օճախները, որոնք իրենց հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ հաւատարմօրէն ու հաւաքով աշխատեցան ազգայնական եւ ռամկավարական մարզին մէջ, եւ որոնք այս ճամբուն վրայ գոհացուցիչ արդիւնքներ տուին, շարունակեն իրենց աշխատանքները բարին կատարեալ իմաստով, մէկ մարմին կազմելով իմ կուսակցութեանս հետ, որ պիտի իրականացնէ նոյն սկզբունքները գործնական եւ քաղաքական ասպարէզին մէջ»:

Այս հրամանը կատարելու, միացումը գլուխ հանելու համար, «Խալք»ի վարչական խորհուրդը չորս ամիս տքնած է, 30 նիստ, ճիշդ 150 ժամ խորհրդակցած է, ինչպէս յայտարարեց ընդհ. քարտուղարը: Այդ խորհրդակցութեանց առաջին արդիւնքն է «Խալք Էվի»ներու հաստատումը:

Արդ, այս վերամկրտուած Օճախներու, «Խալքի Տուն»երու բացումն էր որ հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ փետր. 19ին: Պոլսոյ հանդէսին ներկայ էր Ճամէլ փաշա, որ գոյն ու ջերմութիւն կուտար ճառերուն ու երգերուն: Սրահը կը թնդար հանրապետութեան օրհներգով.

— «Է՛յ Թուրք ազգ, քու առաջին պարտականութիւնդ է պաշտպանել Թրքական անկախութիւնը, Թրքական հանրապետութիւնը՝ ցկատարած աշխարհի: Պաշտպանել եւ բարձրացնել զայն»:

Բացման ճառէն յետոյ, աղջիկ մը արտասանեց բանաստեղծ Եուսուֆ Զիա պէյի մէկ ոտանաւորը, «Խալքի Տուները բացուած ատեն...»: Քանի մը հատուածներ, ապացուցանելու համար թէ ի՛նչ ուղղութեամբ կը խմորուի եւ կը զարգանայ արդի Թուրք երիտասարդութիւնը, իրականութեան ինչպէս գրականութեան մէջ.

— «Կազին իր ճառը պարունակող գրքին մէջ կ'ըսէ Թուրք երիտասարդութեան.— Հանրապետութիւն, անկախութիւն, բոլորը ձեզի աւանդ է՛, Թուրք երիտասարդ, քու մէկ կաթիլ արիւնիդ մէջ կայծակ մը պահուած է. այդ աւանդին համար պիտի ըլլայ քու սորված գիտութիւնդ. այդ աւանդը պահել քու պարտականութիւնդ».— Այս ձայնը ոչինչէն հայրենիք մը ստեղծողին ձայնն է. տասնըչորս միլիոն բերնով հայրենիքի մը ձայնն է: Հայրենիք ըսել՝ ան է ըսել, ան է ըսել՝ Հայրենիք ըսել է: Յեղափոխութիւնն ստեղծողը հայրենիքն ստեղծողն է: Ա՛ն փրկեց այս բոյնը ներքին եւ արտաքին թշնամիներէն.., Անկէ ելած ամէն մէկ հրաման արեւէն ելած նետ մըն է. իսկ այդ նետերուն առջեւ կը փլին, կը հալին լեռ, քար ու երկաթ... Ան մէկ-մէկ հաւաքելով ժողովուրդին ճիգերը՝ մեծ ապագայի մը հիմերը կը դնէ... Խալքի Տունը ազգին հարազատ տունն է, իսկ զայն տաքցնողը՝ երիտասարդութեան բոցը: Այս տուները ամէն սրտի մէջ պիտի բանեցնեն յեղափոխութիւնը, անոր ինը պատուհաններէն լոյս պիտի ծագի (1): Գիտութիւն եւ արհեստ պիտի ծնին այս տան օրօրանէն. խաւարը ներս չպիտի մտնէ այս տան սեմէն: Մուրճը, սրօրը, ձեռքը, ոտքը... գրիչը, սուրը, կուրծքը, գլուխը ընկեր պիտի ըլլան այս երդիքին տակ: Այս տուները պիտի տեւեն որքան որ տեւէ աշխարհը, որքան ատեն որ մէկ հատիկ Թուրքի մը սիրտը բաբախէ երկրի վրայ»:

Մենք թարգմանեցինք նախադասութեանց իմաստը: Իբրեւ Թուրքերէն ոտանաւոր, այնքան մատչելի լեզուով, ինչպէս որ թաթաւուն տպաւորութիւն մը կը ձգէ այս բանաստեղծութիւնը, ինչպէս այնքան ուրիշներ որ լոյս կը տեսնեն 1908էն ի վեր, բայց մանաւանդ քէմալապետութեան օրով եւ անոր ներշնչումով:

Այս առթիւ խօսուած ճառերն ալ, Պոլսէն մինչեւ Պիթլիս, տոգորուած էին միեւնոյն ոգիով,— թրքութիւն, յեղափոխութիւն, անկախութիւն, հանրապետութիւն: Էնկիւրի շարժման մէջ գրած էր իր բոլոր ճարտասանները, որպէսզի կայծեր ցանեն Թուրք երիտասարդութեան սրտին ու մտքին մէջ, վարակեն, վառեն զանոնք օրուան իշխանութեան փառքերով եւ գալիք յաղթանակներով:

×

Ի՞նչ կը տրամադրէ «Խալք»ի ծրագիրը, հիմա որ երիտասարդութիւնն ալ կապեց իր շարժանիւին եւ տարամերժօրէն տէրն է ամբողջ կացութեան, թէ քաղաքականութեան, թէ տնտեսական կեանքի եւ թէ մշակոյթի մէջ:

1931 մայիս 12ին ընդունուեցաւ կուսակցութեան նոր ծրագիրը, որ կը բաղկանայ ութ հիմնական գլուխներէ, եւ կ'ընդգրկէ պետական կազմակերպութեան մը բոլոր տարրերը:

Առաջին գլուխին առաջին յօդուածն է «Հայրենիք»ը, որ կը համարուի այսօրուան Թուրքիան, եւ որ անբաժանելի է բացարձակապէս, Երկրորդ գլուխը՝ «ազգ», հետեւեալ հասկացողութեամբ,— «Լեզուի, մշակոյթի եւ իտէալի միութեամբ իրարու կապուած հայրենակիցներու քաղաքական եւ ընկերային մարմինը»: Երրորդը՝ «Պետութեան հիմնական կազմակերպութիւնը»— որ այսօրուան վարչաձեւն է: Կուսակցութիւնը երկրորդ յօդուածով իրեն համար հիմնական սկզբունքներ կը համարէ 1. Հանրապետութիւնը, 2. Ազգութիւնը, 3. Ժողովրդապետութիւնը, 4. Պետականութիւնը, 5, Աշխարհականութիւնը, 6. Յեղափոխութիւնը:

Ի հարկէ, ասոնք ընդհանուր խօսքեր են եւ կրնան առանց դժուարութեան տեղաւորուիլ որեւէ ծրագրի մէջ:

Մեզի համար բուն հարցը այն է թէ Խալքի վարիչները ի՞նչպէս կը հասկնան այս վերացական բացատրութիւնները: Ի՞նչպէս կը թարգմանեն եւ կը գործադրեն զանոնք:

1931 հոկտեմբեր 16ին, Խալքի ընդհ. քարտուղար Րեճէպ պէյ Պոլիս այցելեց եւ վիճաբանական ժողով մը սարքեց համալսարանին մէջ: Պոլսոյ հայերէն թերթերը հազիւ բարեհաճեցան լուր տալ, իսկ Թուրք լրագիրները էջերով մանրամասնութիւններ հրատարակեցին այդ վիճաբանութեան, եւ մասնաւորապէս Րեճէպ պէյի բացատրական բանախօսութեան մասին: (Միայն «Միլլիյէթ»ը՝ երեք էջ): Նոր Թուրքիոյ ընկերային եւ քաղաքական հոլովման մէկ խտացած պատկերն է այդ ճառը, որ կը շօշափէ բոլոր խնդիրները, պետական կազմակերպութենէն մինչեւ տնտեսականը, ակնարկ մը կը նետէ սահմանէն դուրս գտնուած թրքութեան մասին ալ, եւ նկատի կ'առնէ նաեւ փոքրամասնութիւններու խնդիրը: Մեզ հետաքրքրողը, ի հարկէ այս վերջին կէտն է: Բայց կ'արժէ ակնարկ մը նետել նաեւ քանի մը կարեւոր կէտերու վրայ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ունկնդիր մը զարմանքով հարցուց թէ կուսակցութիւնը դրամագլուխի մէջ անգամ ազգութեան հարց կը դնէ: «Մենք պէտք չունի՞նք օտար դրամագլուխի»:

(ԴՐՕՇԱԿ)

(Մնացեալը յաջորդով)

+ Խալքի Տուներուն մշակոյթի ծրագիրը կը բաղկանայ ինը կէտերէ. — 1. Լեզու, գրականութիւն, պատմութիւն. 2. Գեղարուեստ. 3. Քաղաքացիական կրթութիւն. 4 Մարզանք. 5. Ընկերային օգնութիւն. 6. Ժողովրդային դասընթացք. 7. Գրատուն եւ հրատարակութիւններ. 8. Գիւղացիներու բաժին. 9. Թանգարան եւ ցուցահանդէս:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՆ ՈՒ ՀՈԳԵՐԸ

ՆԵՐԳԱՂԹ.— Ներգաղթը այլեւս սկսած է տեւական փորձանք մը դառնալ մեր գաղութի գլխուն: Հայաստանէն եկած «ներգաղթճի»ները ամէն բանով կը զբաղին, շատ քիչ ուշադրութիւն դարձնելով բուն ներգաղթի հարցին: Փետրուարի վերջերը Սելանիկ հասան անոնք, այսօր ապրիլի առաջին շաբաթը լրացած է, ու նոր Յունաստանի Ա. կարաւանի մեկնումի մասին ոչ մէկ ճշգրիտ տեղեկութիւն: Դեռ կ'արձանագրեն: Բերնէ բերան կը խօսուի ապրիլ 20ի մասին, ու կ'ենթադրուի թէ այդ թուականին հազար հինգ հարիւր հոգի պիտի կրնան մեկնիլ: Եւ որովհետեւ Դ. կարաւանով մը պիտի վերջացնեն ներգաղթը, ողբերգութեան վարագոյրը պիտի բացուի վերջին կարաւանին ճամբայ ելլելու ժամանակ:

Հայաստան երթալ ուզողները իրենց կապելու համար, Շահվերտեան ու Ասլանով, հանդիպողը արձանագրեցին ու հրահանգ տուին իրենց հրամաններուն սպասելու: Եւ որովհետեւ հրաման չունին որոշուած թիւը անցնելու, մնացեալները բունուեր ըլլալէ վերջ, դարձեալ իրենց տեղերը պիտի մնան: Այսպէս ըլլալով ճշմարտութիւնը, արձանագրուողները սկսած են սթափիլ ու իրենց գլխուն ճարը նայիլ: Բայց մեծամասնութիւնը կը հաւատայ որ, մէկ ամիսէն մեկնած պիտի ըլլան Յունաստանէն:

Քանի մը շաբաթ առաջ, ներգաղթողներէն մաս մը, ցոյց մը կազմակերպել ուզեց եկեղեցիին շրջափակին մէջ, դրդուած՝ համայնավարներէն: Կազմակերպիչները իրենց դէմ ազգային մարմին մը չգտնելով, Առաջնորդարանի սեղանին վրայ դրին գիր մը, որով կը պահանջէին անօթիներու հաց, մերկերու հագուստ, անտուններուն բնակարան, անգործներուն գործ, եւ... համայնավար «Նոր Շարժում» շաբաթաթերթին մուտքի արտօնութիւն՝ Նոր Յունաստանի շրջանին մէջ եւայլն, Պահանջներ, որոնց պետութիւն մը անգամ չի կրնար գոհացում տալ: Կարմրած ուղեղներ կ'ընեն միայն որ, այս տեսակ թուղթ մը կուտան անգիտակից ամբոխին ձեռքը, սայթաքումէ սայթաքում գլորելով:

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔ.— Վերջին ամիսներու ընթացքին, Թեմական Խորհուրդը գրեթէ դադրած է գոյութիւն ունենալէ: Ամէն ինչ ձգուած է պատահականութեան: Այս անբաղձալի քաոսին վերջ մը տալու համար, Թեմականի ռամկավար ու չէզոք քանի մը անդամներ դիմումներ կատարել սկսան, ու առաջին հերթին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմինին դիմելով, անոր օժանդակութիւնը խնդրեցին:

Այս վերջինը, ընդ առաջ երթալով եղած հրաւէրին, խօսակցութիւններ ունեցաւ անոնց հետ, եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց, Թեմականը իր արժանի բարձրութեան հասցնելու համար:

Այդ ուղղութեամբ կը շարունակուի կարծիքներու փոխանակութիւնը: Բանակցող կողմերը եկած են այն եզրակացութեան, թէ գաղութը անհրաժեշտօրէն պէտք ունի ուժեղ օրկանի մը, իր ստորադաս մարմիններով, որ վստահութիւնը վայելէ բոլոր հոսանքներուն անխտիր: Այլ եւս բոլորն ալ յստակօրէն կը տեսնեն, որ ներգաղթի պատրուակով քաղաքս հասած պատուիրակներ, ամէն ջանք կը թափեն ներկայ անկազմակերպ վիճակը աւելի խորացնելու ու տեւականացնելու համար:

Ուրախալի է որ, վերջապէս, ռամկավարները, տեսնելով այս կազմալոյծ վիճակին անախորժութիւնները, յարած են համայնավար քանդիչ վտանգին դէմ մէկ ճակատ ներկայացնելու տեսակէտին:

Մաղթելի է որ շուտով իրականանայ համագործակցաբար աշխատելու ընդհանուր բաղձանքը եւ ազգային գործերը դրուին իրեն բնականոն ճամբուն մէջ:

ՖՈՐՏՈՂ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Աւելորդ է խօսիլ Հայրենակցական Միութեանց վրայ, որոնք միայն անուանական գոյութիւն մը ունեցած են թէ անցեալին եւ թէ ներկայի մէջ: Ատափազարցիներու Հայրենակցականը միայն բացառութիւն կը կազմէ անոնց մէջ: Մնացեալները սրբուած են հրապարակէն:

Սելանիկի գաղութին մէջ աստղի մը պէս կը փայլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը, իր մարզական եւ այլ կենսունակ շարժումներով: Ամէն շաբաթ իր սարքած մրցումներով իր վրայ խօսեցնող այս կազմակերպութիւնը, մարտի ընթացքին ունեցաւ աւելի եռուն գործունէութիւն:

Նախ, մարտ 24ի գիշերը տուաւ իր տարեկան երկրորդ պարահանդէսը, որ ինչպէս անցեալ տարի, այս անգամ եւս եղաւ միացեալ, այսինքն՝ ի նպաստ Ազգ. վարժարաններու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Հանդէսը կազմակերպեց երկու նպատակներու համակիր ընտրեալ ու ժրաջան յանձնախումբ մը:

Պարահանդէսին ներկայ էին, Սելանիկի հայ ընտրանիէն զատ, օտար բազմաթիւ հիւրեր, որոնց մէջ կը նշմարուէին, ընդհանուր կուսակալը իր տիկնոջ հետ, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, ծանօթ բժիշկներ, ազդեցիկ թերթերու խմբագրապետներ եւ այլն: Ներկաները անցուցին հաճելի գիշեր մը, հայկական տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ ու զգացին թէ, Հայը իր ամէնէն դժնդակ վայրկեաններուն մէջ իսկ, գիտէ սրտին դառնութիւնը կուլ տալ եւ ի հարկին ժպտիլ: Պարահանդէսը ապահովեց 10500 տրախմի զուտ շահ, որ յատկացուեցաւ զոյգ նպատակներուն:

Մինչ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր տարեկան պարահանդէսը կուտար, միւս կողմէ իր «Արաքս» ֆութպոլի խումբը Աթէնք ղրկած էր մրցումներ ունենալու Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Տալօրիկ»ի եւ «Միքրասամաթիք»ի յոյն խումբերուն հետ: Յոյն խումբը բախտաւոր եղած է այս հանդիպումէն, որովհետեւ գէշ կարգադրութիւնով մը, երկու օրուան փոթորկալի ծովային ճամբորդութենէ մը անմիջապէս վերջ, «Արաքս» կը ստիպուի դաշտ իջնել: «Արաքս»ի փոխվրէժի առաջարկը կը մերժուի Յոյներէն, աժան յաղթանակի մը վայելքը չփախցնելու մտահոգութեամբ.

«Տալօրիկ»ը, որ Աթէնքի շրջանին խառն խումբը կը նկատուի, պարտուեցաւ «Արաքս»էն, լաւ խաղարկութենէ մը վերջ:

Առաջին անգամն է որ Սելանիկէն Աթէնք խումբ մը կ'երթայ մըցելու, բացի Ե. Գ.ի պատկանող երբեք խումբերէն: Մայրաքաղաքի հայկական մարզական շրջանակներուն մէջ Սելանիկի «Արաքս»ը արթնցուցած է մեծ հետաքրքրութիւն. Արժանացած են ջերմ ընդունելութեան Հ. Մ. Ը. Մ.եան քոյր կազմակերպութիւններու կողմէ: Յիշատակելի հինգ օրեր անցնելէ վերջ, փոխադարձ հրաւիրումներով Սելանիկ եկած են «Արաքս»ցիները:

Այժմ Հ. Մ. Ը. Մ.ը սկսած է պատրաստութիւններ տեսնել, իր տարեկան Գ. ողիմպիականին համար:

Միութիւններու կարգին, գովելի է նաեւ Ազգ. եւ Կիլիկեան վարժարաններու Շրջանաւարտից Միութիւնը, իր պարբերական դասախօսութիւններով կը ջանայ վառ պահել ազգային մշակոյթի ջահը՝ ծարաւ հոգիներու մէջ:

Հրապարակին վրայ է նաեւ Հ. Ե. Ե. Միութիւնը, որ վերակազմուած էր տարիէ մը ի վեր, ու կը պահէր իրեն յատուկ «Քրիստափոր» ակումբը: Այս միութիւնը եւս գնահատելի է իր սարքած դասախօսութիւններով եւ հանդէսներով: Հ. Ե. Ե. Միութիւնը, ուզելով աւելի զարկ տալ իր գործունէութեան, վերջերս խորհրդակցական լայն ժողով մը գումարեց, որուն մէջ որոշուեցաւ աւելի մղում տալ Միութեան գործունէութեան, լայնօրէն իրագործելու ծրագիր-կանոնագրով ճշդուած առաջադրութիւնները:

Միութեան նախկին վարչութիւնը, իր բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը ըրաւ, որ համարուեցաւ գոհացուցիչ: Ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը, որ ամէն յոյս կը ներշնչէ գործադրելու Հ. Ե. Ե. Մ.ի նպատակները:

Հայ Գթութեան Խաչի Նոր Յունաստանի Շրջանային Վարչութիւնը քանի մը ամիսէ ի վեր սկսած է աւելի աշխոյժ գործունէութեան: Հինգ շրջաններ լաւ հիմերով կազմակերպելէ վերջ, որոնք արդէն գործի լծուած են, աշխատանքները կը տանի մօտ ատենէն իր մասնաճիւղերը պատգ. ժողովի մը հրաւիրելու:

Պատգմ. ժողովին մէջ, Առժամեայ Շրջ. Վարչութիւնը իր գործունէութեան համարատուութիւնը ընելէ վերջ, պիտի հրաժարի, եւ Պատգամաւորականը պիտի ընտրէ նոր Շրջ. Վարչութիւն մը:

Հ. Գթութեան Խաչի Նէապոլի արուարձանին մէջ հիմնած մանկապարտէզը կանոնաւորապէս կը շարունակուի: Իր դրասեղաններուն առջեւ նստող հայ մանուկներու թիւը կը հասնի յիսունի: Ահա շօշափելի մեծ գործ մը զոր Գ. Խաչը, գ[illegible]տելով իր ներկայ եռանդուն գործունէութենէն, կոչուած է ըլլալու շրջանիս ամէնէն տարածուն բարեսիրական մարմինը:

ՎԱՀԱԳՆ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

"ՅԱՌԱՋ"ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Հայկօ էմին չդիմացաւ այս անսպասելի լքումին: Բացաւ թեւերը եւ վազեց առաջ: Կ'ուզէր գրկել, համբուրել իր զաւակները: Կ'ուզէր շնորհաւորել անոնց տարած յաղթութիւնները: Կ'ուզէր ըսել որ՝ Աստուած իրենց հետն է, քալեցէ՛ք զաւակներս, յառաջացէ՛ք, Հայաստանի հողերը ետ առէք, դրօշակներ տնկեցէք, թագին եւ թագաւորութեան համար զոհուեցէք, միայն թէ՝ զաւակնե՛րս, մեղք են, ձեռք մի տաք կիներուն եւ մանուկներուն: Կ'ուզէր ըսել որ՝ դաւադրութիւնով զինաթափեր էին զինքը: Կ'ուզէր ըսել որ՝ տեսուչը թէեւ անգլիական պողպատէ չի հասկնար, բայց շատ զարգացած մարդ է: Կ'ուզէր դրամ տալ անոնց որ կօշիկ գնեն: Կ'ուզէր մերկանալ եւ իր հագուստները նետել անոնց վրայ որ չմսին, չհիւանդանան: Կ'ուզէր···, Բայց ծովուն ալիքները փշրուեցան իր ծունկերուն եւ արթնցուցին զառանցող Հայկօ էմին:

Կէս գիշերը անցեր էր արդէն: Էլբանանի լանջերէն դեկտեմբերեան կծող հով մը կ'իջնէր վար: Թրջուած հագուստներով Հայկօ էմին կը նմանէր անձրեւին դուրսը մնացած մլաւող, մսկոտ կատուներու: Տան ճամբան բռնեց եւ քայլերը արագացուց տակաւ: Կռունկները կը խրուէին աւազին մէջ եւ այնպէս կը նախազգար թէ՝ գաղտնի ուժ մը կայ որ կը թուլցնէ իր ծունկերէն եւ վերարկուին փէշէն բռնած ուրուականի մը նման կը հետեւի իր ետեւէն: Բարեբախտաբար իր անգլիական պողպատէ կացինը մօտն էր սակայն: Ակնթարթի մը մէջ իրեն դարձաւ եւ պոռաց՝

— Հէ՛յ, դո՛ւ ես թէ՝ մա՛րդ···

— Ապաշխարէ՛, ապաշխարէ մոլորեալ ոչխար: Ապաշխարէ՛ որ՝ փրկուիս: Ապաշխարէ՛ որ՝ Տէրը իր հաստատ արօրներուն մէջ արածէ քեզ: Ապաշխարէ՛, ապաշխարէ՛, որովհետեւ որդին մարդոյ պիտի գայ մօտ օրէն:

Պատուելի Աբրահամն էր այդ գիշերանոցով ուրուականը եւ հիմայ ծունկի եկած կը պաղատէր Հայկօ էմին որ փրկուի եւ վերադառնայ նորէն իր փարախը: Այնքա՜ն ողորմելի, այնքա՜ն արհամարհելի էր իր կեցուածքը որ, կ'ըսես՝ Սուրբ Հոգին ոչ թէ աղաւնի, այլ՝ հերաթափ բորոտած այծի կերպարանքով իջեր էր վրան: Հայկօ էմին անգամ մըն ալ աչքերը սեւեռեց ջուրերուն վրայ երկարող լուսաւոր ճամբուն, ձեռքով նշաններ ըրաւ, որ կարծես ըսել կ'ուզէր՝ «Թո՛րո՛ս, Թորո՛ս ես քու հայրդ եմ. դեռ չճանչցա՞ր զիս», յետոյ ժպտուն դարձաւ Պատ. Աբրահամին եւ անոր թեւէն բռնելով՝

— Ոտքի ելի՛ր, ոտքի ելի՛ր Աստուծոյ աւանակը եւ գնա առանձինդ արածուէ ուր որ կ'ուզես: Առանձինդ կը հասկնա՞ս···:

— Հայկօ էմի՛··· Հայկօ էմի···

Ափսո՜ս, ալ ճար չկար: Այդ օրէն Հայկօ էմին ոտքերը կը նետէր դժոխքի ծուռումուռ ճամբաներէն ներս:

VI

Ձախ – աջ, ձախ – աջ:

Առտուն կանուխ որբերը կ'անցնէին Հայկօ էմիի սենեակին առջեւէն, դղրդացնելով դռներն ու պատուհանները: Որքա՜ն համաչափ էին անոնց քայլերը, որքան խրոխտ էին եւ ուժեղ: Անշու՛շտ, անշու՛շտ, եթէ ձեր ալ ծնողքը մորթուած ըլլային, խօսք չէ՛, դուք ալ կը քալէիք ճիշդ այդ որբերուն նման: Հայկօ էմին աճապարանքով հագաւ դեռ խոնաւ տափատները, մաշած օձիքով վերարկուն նետեց ուսին եւ վազեց անոր ետեւէն:

Դուք չկարծէք թէ զինուորական մարզանքէ չէր հասկնար Հայկօ էմին: Ռուս-թրքական պատերազմին ինքն ալ զինուոր գացեր էր մինչեւ Էրզրում: Աստուած վկայ, սեւ ծակէն արձակուած թնդանօթներուն ձայները մինչեւ հոն կը լսուէր: Երբ խումբին ետեւէն հասաւ, շտկեց ոտքերն ու ինքն ալ քալել սկսաւ անոնց հետ համաչափ՝ ձա՛խ-աջ, ձա՛խ-աջ: Իր ծանր, սուր գամերով ծածկուած զինուորական կօշիկները հողի կը վերածէին մանր խիճերը: Ա՛խ, եթէ գիտնային այս տղաքը···: Եթէ գիտնային՝ որ մենք ալ թագաւորութիւն ունինք որ իր դրամն է կտրեր եւ դրօշակն է տնկեր···: Եթէ գիտնային՝ որ հայկական բանակները վաղը միւս օր կը մտնեն Թիֆլիզ ···, այնպէ՜ս ամուր կը նետէին քայլերը որ կոխուած տեղերէն ջուր ելլէր: Քայլերը արագացուց տակաւ, հասաւ խմբապետին ետեւէն եւ ձայնեց՝

— Պարոն խմբապե՛տ, պարոն խմբապե՛տ···

— Ի՞նչ կայ, Հայկօ էմի, Ցիսուս եկեր է նորէն թէ՝ նամակ է գրեր···:

Խումբը հասեր էր բակին կեդրոնը: Խմբապետն ընդհատեց խօսակցութիւնն ու հրամայեց՝

— Խու՛մբ՝ կա՛ց: Առաջին տասնեա՛կ ձախի ուղղութիւնո՛վ՝ յառա՛ջ:

— Պարոն խմբապե՛տ, պարոն խմբապե՛տ···

—Երկրորդ տասնեա՛կ, ա՛ջ՝ դա՛րձ:

— Պարոն խմբապե՛տ, պարոն խմբապե՛տ, մենք ալ թագաւորութիւն·

— Չորրորդ տասնեա՛կ, ձախի ուղղութիւնո՛վ՝ յառաջ:

— Պարոն խմբապե՛տ, պարոն խմբապե՛տ, հայկական բանակնե՛րը···

— Խու՛մբ՝ կա՛ց:

Քառակուսի շրջանակ մը կազմած էին որբերը, որուն կեդրոնը մնացեր էր երկար ձող մը խմբապետն ու անհամբեր Հայկօ էմին: Յառաջ եկաւ խմբապետն ու դառնալով խումբին՝

— Սիրելի՛ արի եղբայրներ: Այսօր՝ դրօշակի պարզումէն առաջ մտիկ պիտի ընենք Հայկօ էմին, որ ըստ երեւոյթին կարեւոր ըսելիքներ ունի մեզի:

— Յառաջացէ՛ք Հայկօ էմի, յառաջացէք եւ խօսեցէք:

Շուարեցաւ Հայկօ էմին: Այս անակնկալ պատիւը երբեք չէր անցեր մտքէն: Ինչպէս սկսէր հիմայ: Խմբապետին համար պատրաստած գեղեցիկ նախադասութիւնները խոյս կուտային մտքէն դասալիք զինուորներու նման: Ա՛խ, պարոն Տեռո՛ւշ, պարոն Տեռո՛ւշ, մեծ բան չարժեր եղեր ինգլիզի պողպատէն հասկնալը: Վերջապէս ժողուեց ինքզինքը, կոճկեց վերարկուին կոճակները, հանեց իր տինքէն բղատած գլխարկն ու կ'ուզէր սկսիլ հանդիսաւորապէս, երբ բռնուեցաւ կոկորդը, լեցուեցան աչքերն ու աղօտել սկսաւ բառերը:

— Զա՛··· զա՛··· զաւակնե՛րս, որ մենք ալ թագաւորութիւն ունինք ի՛ր ··· որ ի՛ր··· որ ի՛ր···:

— Յետո՛յ, Հայկօ էմի՛, յետո՛յ:

— Որ իր բանակնե՛րը վաղը միւս օր կը մտնե՛ն··· կը մտնե՛ն··· կը մտնե՛ն Թիֆլիզ···:

Հայկական դրօշակը կը բարձրանար հեղհեղէ ծալքերը լայն-լայն հովին յանձնելով, երբ խմբապետը հրամայեց՝

— Պատուի՛ առ:

(Շար.)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կօշկեղէնը Ֆրանսայի մէջ

Ֆրանսական կօշկեղէնի տագնապին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին։ Ինչպէս Ֆրանսական ճարտարարուեստի այլ ճիւղերուն, նոյնպէս կօշկեղէնի համար կառավարութիւնը քանի մը միջոցներ նախատեսած է։ Ամէն կարգին օտար արտադրութեանց ներածման վրայ դրուած քանակը։

Օտար կօշիկներու ներածումը նշանակելի կերպով նուազած է այս պատճառով։ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութեան հետեւանքով, կօշիկներու ներածման վրայ մաքսատուրքը զգալի բարձրացում կրած է։ Ասոնք նոյեմբերին եւ դեկտեմբերին, Ֆրանսա արտասահմանէն կը բերէ մօտ 600 հազար կօշիկ. այս քանակը յունուարին իջած էր 146 հազարի, իսկ փետրուարին 100 հազարի։

Փարիզ խաղաղը Անգործութեան դէմ

Փետրուարի վերջը՝ Փարիզ քաղաքը միայն, կը հաշուէր 90 հազար անգործ։ Արուարձանները 65 հազար։ Եւ ինչպէս ցոյց կուտան շաբաթական վիճակագրութիւնները, այս թիւը յաւելում կը կրէր շաբաթէ շաբաթ։

Պէտք էր ուրեմն սովորականէն աւելի աղդու միջոցներու դիմել։ Նախ, կառավարութիւնը բարձրացուց անգործութեան նպաստը։ Այսպէս 2 հոգինոց անգործ ընտանիք մը սկսաւ ստանալ 19 ֆրանք. 16էն վար մէկ տղայ ունեցող ընտանիք մը 20 ֆրանք. 4 հոգինոց ընտանիք մը՝ 23 ֆրանք։ Անգործները նախապէս 150 օր միայն կրնային նպաստ ստանալ։ Այս ժամանակամիջոցը բարձրացաւ 180 օրուան։ Զմրան ամիսներուն համար, օրական նպաստի գումարներուն վրայ աւելցուցին նաեւ ամսական 25 ֆրանքի գումար մը։

Այնպէս որ դեկտեմբեր 31ին, փարիզեան շրջանի անգործներուն բաշխուած էր 104 միլիոն ֆրանք,

Իսկ 1931ի համար, աւելի լայն միջոցներ նախատեսուած են։ Ամէն տարի սովորաբար Փարիզ կը յատկացնէ 300 միլիոն հանրօգուտ շինութեանց համար։ Այս գումարին վրայ աւելցուած է 300 միլիոնի գումար մը։

Կիներու աշխատանքը

Ժընեւի Աշխատանքի Միջազգային Դիւանը հրատարակութեան տուաւ մանրամասն տեղեկագիր մը կիներու աշխատանքի մասին։ Այս տեղեկագրին մէջ յիշատակուած են միջազգային պայմանագրութիւններն ու օրէնքները որոնք կը կիրարկուին իւրաքանչիւր երկրի մէջ։

Այս տեղեկագիրը կը բովանդակէ նաեւ ուսումնասիրութիւն մը մայրութեան պաշտպանութեան, աշխատանքի տեւողութեան (յաւելուածական ժամերը, շաբաթական հանգիստ, տօնական օրեր եւ հանգստեան պահեր՝ աշխատանքի ժամերու միջեւ) գիշերային աշխատանքի, կիներու համար վտանգաւոր, առժանելի եւ անյարմար աշխատանքներու մասին, եւայլն։

Գերմանիոյ ճարտարարուեստը

Վիճակագրական ուսումնասիրութեան մը համաձայն, տնտեսական տագնապին հետեւանքով, գերման ճարտարարուեստը 30 տարի ետ է գացած։ 1929ի Գերմանիոյ արտադրութեան բաղդատմամբ, 1931ին, արտադրութիւնը նուազած է հարիւրին 46։ Այս նուազումը աւելի աչքի կը զարնէ, եթէ նկատի առնենք որ գերման բնակչութիւնը 30 տարուան վրայ աւելցած է հարիւրին 20։

Ներկայիս՝ ճարտարարուեստի մէջ տրամադրելի պաշտօններուն երկու հինգերորդը միայն գրաւուած է։ 1931ին, ազգային հասոյթը գնահատուած է 50-60 միլիառ մարք, մինչ 1929ին, 68-70 միլիառ էր, իսկ 1930ին 76 միլիառ։

Սնանկութիւններու թիւը հասած է 18,800ի։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՍՆԱՆԿԱՆԱ՞Ն

Թայմզ անդրադառնալով Ամերիկայի ելմտական ու տնտեսական կացութեան, կը գրէ.

— Շատ կասկածելի կը թուի թէ Միացեալ-Նահանգներու ելեւմուտքը կարելի ըլլայ հաւասարակշռել, թէ Ամերիկայի վարկը փրկուի եւ ոսկի դրամանիշը կարելի ըլլայ պահպանել ցվերջ։

Երկրին բնական հարստութիւններն ու աղբիւրները պիտի կրնային աղէտին առաջքն առնել, եթէ նոյն իսկ ելմտացոյցը բաց ցոյց տար երկու-երեք տարի եւս. սակայն ժողովուրդին մտայնութիւնը նուազ վստահութիւն կը ներշնչէ։ Ամերիկացիներու մեծամասնութիւնը այսօր գիտէ թէ ինչ ալ ըլլայ երկրին վճարման կարողութիւնը, այնքան «փճացած» է, որքան ուրիշ որ եւ է երկիր, թէ անոր վրայ ծանրացող պարտքը որ եւ է ճիշտ գնահատումի չի գար, թէ դաշնակցային կառավարութեան հսկայ ծախքերը կ'արգիլեն ամէն կարելի բարւոքում, կարճ, կացութիւնը յուսահատական է»։

Լուցկիի թագաւորին սնանկութիւնը

Լուցկիի Թագաւորին՝ Քրէօկէրի սնանկութեան մասին, անգլիական թերթ մը՝ Financial Times կը գրէ.— Այսօր շատ հաւանական կը թուի որ Քրէօկէրի տագնապին անմիջական պատճառն եղաւ ֆրանսական դրամատուններու մերժումը՝ երկարաձգելու համար վարկը որ յատկացուցեր էին Լուցկիի Թագաւորին։ Ամերիկեան դրամատուները նախապէս տրուած գումարներու հատուցումը չպահանջելով մէկտեղ, նոր վարկ չէին բանար։ Մինչդեռ, կ'ըսուի որ ֆրանսական դրամատուները պահանջեցին՝ ինչ գումար որ տուեր էին իրեն։ Քրէօկէր չկրցաւ հաւաքել այն անհրաժեշտ գումարը՝ վճարելու համար իր պարտքը ֆրանսական դրամատուններուն։ Իր ամէնէն կարեւոր պարտքն էր 275 միլիոն ֆրանքի գումար մը։ Այս փոխառութիւնը յատկացուած էր վճարումներ կատարելու Լեհաստանի։ Ուրիշ պարտքեր ունէր, որոնց գումարը կը բռնէր 509 միլիոն։

«Սովորաբար լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ ֆրանսական քաղաքական եւ ելմտական շրջանակները տհաճութեամբ չէ որ ընդունած են Քրէօկէրի պէս զօրեղ մրցորդի մը անյայտացումը։ Եուկօսլաւիոյ, Ռումանիոյ, Լեհաստանի պէս երկիրներու փոխառութիւններ ընելով, դժգոհութիւն պատճառած էր Փարիզի. որովհետեւ, որսի ելած էր այն տեսակ հողերու վրայ, զոր Ֆրանսա միշտ ջանացած էր իրեն պահել»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Արաբ Փունարի գաղութը

«Յուսաբեր»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Արաբ փունարի մասին.

— «Թուրքիան Սուրիայէն բաժնող երկաթուղիի գծի երկայքին հաստատուած գիւղերու մէջ բնակող Հայերու թիւը մօտաւորապէս 6.500ի կը հասնի, որոնք հետեւեալ գիւղերուն մէջ կը բնակին, Ճարապլուս (8 հարիւր), Արաբ-Փունար (1200), Թէլ-Ապիտա (2 հարիւր), Թէլ-Սէմն (3 հարիւր), Թէլ-Պրագ (480), Թինա (210), Հասիչէ՝ 250, Գամիշլի՝ 2175, Ռաս-իւլ-Այն՝ 250, Բագգա՝ 425, եւ մաս մըն ալ ցրուած զանազան փոքր գիւղերու մէջ։

Այս հայութիւնը 1923-24 թուականներուն, երբ Քէմալը կ'ուզէր ամայացնել հայկական նահանգները, գաղթեց դէպի Սուրիա եւ հաստատուեցաւ գծի ամբողջ երկայնքին։ Այս ժողովուրդը ծայր աստիճան թշուառ վիճակի մէջ կը հասնի Սուրիա, որովհետեւ գաղթի ընթացքին քանի մը անգամներ կը կողոպտուի, թուրք պաշտօնական եւ անպաշտօն աւազակներէն։ Բայց այժմ, շնորհիւ ութ երկար տարիներու քրտնաջան աշխատանքին, կարողացած է իր վիճակը բարելաւել։

Վերոյիշեալ բոլոր շրջանները ունին իրենց դպրոցն ու եկեղեցին. ենթակայ Հալէպի առաջնորդական կեդրոնին։ Ունին նաեւ մասնաճիւղեր Հայ Օգնութեան Խաչի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան, որոնք կապ պահելով կեդրոնական մարմիններու հետ՝ կ'աշխատին կրթական վիճակը բարձրացնել գաղութներու մէջ եւ օգնել անկեալներուն։ Մասնաւոր գնահատանքի արժանի է Հայ Օգնութեան Խաչի ըրած զոհողութիւնը հայ բեկորներու ազատագրման եւ որբերու հայեցի դաստիարակման համար։

Այս տաս տարբեր վայրերու մէջ ցրուած ժողովուրդի զբաղմունքը մասամբ առեւտուրն է դրացի քրդական գիւղերու հետ, մէկ փոքր մասին ալ զբաղումը հողամշակութիւնն է։ Վերջիններս իրենց մաքուր աշխատանքով գոհացում կուտան այս շրջանի հարիւրաւոր գիւղերու բնակիչներուն, անոնց մատակարարելով ամէն տեսակի բանջարեղէններ եւ համեմներ։ Ընդհանրապէս ժողովուրդի վիճակը, այս ներկայ տնտեսական տագնապին, կարելի է ըսել գոհացուցիչ է։»

ՊՈԼԻՍ

Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԸ

Պոլսոյ մէջ կը պատրաստուին հանդիսաւորապէս տօնել բազմարդիւն դաստիարակ Ռեթէոս Պէրպէրեանի մահուան 25ամեակը, որ կը լրանայ Ապրիլ 22ին։

Այս առթիւ կազմուած յանձնաժողովը հրատարակութեան տուած է հետեւեալ կոչը.—

«Մեծանուն ուսուցչապետ, բազմավաստակ ազգ. գործիչ եւ ներհուն գրագէտ Ռէթէոս Ռ. Պէրպէրեանի մահուան քսանեւհինգամեակին առթիւ, որ կը զուգադիպի Ապրիլ 22ին, սրոշուած է համազգային մեծավայելուչ հանդիսութեամբ պանծացնել անոր յիշատակը եւ այս առթիւ անոր գերեզմանինին վրայ դամբարանի մը կառուցման հիմնարկէքը կատարել։

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք Պէրպէրեան վարժարանի բոլոր սաներուն, ընթացաւարտ թէ թերաւարտ, ինչպէս նաեւ Պոլսահայ հասարակութեան, որպէսզի ներկայ զտնուին հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագին, յարգելու համար յիշատակը մեծանուն ուսուցչապետին, որ իր կեանքով ու գործով օրինակելի հմայիչ մը հանդիսացած է գերազանց Հայու, բարձր նկարագրի, վսեմ հոգիի ու աննկուն կորովի։ Անոր հիմնած վարժարանըկէս դար անընդհատ գործած է Թուրք հայրենիքին օգտակար ու հայ ազգին պատուաբեր սերունդներ հասցուցած, որոնք այսօր անուն ու դիրք ունին բոլոր ասպարէզներու մէջ, իբրեւ մտաւորական, բժիշկ, իրաւաբան, վաճառական ու արուեստագէտ։

Պ. Բասմաջեան կը պահանջէ...

Եօանէսքուի բառարանը պատրաստելու համար պայմանագրութիւն կնքուած էր ծանօթ բանասէր Պ. Կ. Բասմաջեանի միջեւ 50 հազար ֆրանքի եւ ձեռագիրները յանձնուելէ վերջ 25 հազար ֆրանքը տրուած էր։ Մնացեալ գումարը եւս պահանջած ըլլալով Պ. Բասմաջեան, ստուգուած է թէ նշանաւոր լեզուաբան Հրաչեայ Աճառեան աշխատութեան մեծ բաժին մը ունեցած է։ Բազ. Ժողովը նկատի առնելով այս պարագան Կտակաց Հոգաբարձութեան յանձնած է խնդիրը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Նիշափուր

Թեհրանի «Ալիք»էն.—

Նիշափուրը Պարսկաստանի պատմական հին քաղաքներից մէկն է եղել, որ փառաւոր անցեալ է ունեցել։ Ըստ Պարսից աւանդութեան Չինգիզխանը Նիշափուրում մէկ եւ կէս միլիոն մարդ է կոտորել, բացի կին եւ երախաներից։ Սակայն Նիշափուրը վաղուց է կորցրել իր հին փառքն. այժմ փոքրացել ու գիւղաքաղաքի է վերածուել. հազիւ 20 հազար բնակիչ ունենայ, զուտ պարսիկներ։

Հայ վաճառականները 50–60 տարի առաջ մուտք են գործել տեղս, ու մեծ զարկ են տուել վաճառականութեան յառաջդիմութեան. 90–ական թուերից սկսած հայ վաճառականները գերակշռող դեր ունէին, իսկ այժմ առեւտուրը համարեա թէ կենտրոնացած է Պարսիկների ձեռքում։

Հայերի այժմեան թիւը Նիշափուրում չի անցնում 50 հոգուց, որից 26 արական եւ 20իգական, մեծ ու փոքր. բոլորն էլ պարապում են վաճառականութեամբ. սակայն շատ անտարբեր են դէպի ազգային բարեգործական որ եւ է հիմնարկութիւն, չնայած, որ մի քանի աչքի ընկնող հարուստներ էլ կան։

ՄԱՄՈՒԼ

Թշուառութիւնը գաղութներու մէջ

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը խմբագրականի մը մէջ պարզելով Ամերիկայէն մինչեւ Յունաստան եւ Պուլկարիա տիրող համատարած թշուառութիւնը, կ'եզրակացնէ (25 Մարտ).

— «Ջանգուածներու այս համատարած եւ աննուոր թշուառութեան կից, ու անոր իբր հետեւանք, ծանր կացութեան մատնուած են նաեւ մեր ազգային-մշակութային հաստատութիւնները։ Ոչ միայն նոր դպրոցներ չեն բացուիր հայ գաղութներուն մէջ, այլ եւ եղածներն ալ խիստ դէշ կը մատակարարուին, եւ տակաւին ենթակայ են փակուելու վտանգին։ Ու նաեւ կիսկատար կը մնան կամ կը ձախողին գրեթէ բոլոր այն ձեռնարկները, որոնք նուիրուած են հայ որբանոցներու, դպրոցներու, եկեղեցիներու, մշակութային զանազան հաստատութիւններու եւ տասնեակ հազարաւոր կարիքաւորներու գործին կամ հայապահպանման։

Սպառնական այս կացութենէն դուրս գալու հիմնական միջոցները կը մնան, անշուշտ, միջազգային քաղաքական եւ տնտեսական պայմաններու քիչ շատ բարւոքումը, ներգաղթը դէպի Հայաստան, եւ մանաւանդ, հայ գաղութներու կազմակերպութիւնը կամ Համագաղութային եւ հանրապարտադիր Մարմնի մը ստեղծումը՝ հայ բոլոր կազմակերպութիւններու համերաշխ ու անկեղծ գործակցութեամբ։

Սակայն, այս միջոցները, որքան ալ հիմնական ու ցանկալի, հեռաւոր են տակաւին ու ժամանակի կարօտ։ Համատարած եւ ամէն օր նորանոր զոհեր խլող ու նորանոր աւերներ գործող թշուառութիւնը կը պարտադրէ մեր բոլոր ազգային մարմիններուն եւ մեր բոլոր հայրենակցական, մշակութային ու բարենպատակ միութիւններուն, որ առաջ գործի լծուելու եւ զէթ մասամբ մը դարմանելու համար մեր կեանքի հազարաւոր վէրքերն ու կարիքները։

Ու առաջին հերթին ասպարէզ պիտի գայ Հայ Բարեգործական Ընկերութիւնը, որ 25 տարիներու անցեալ, միլիոններու հարստութիւն եւ մանաւանդ «ամէն ցայի կարիքի հասնելու» նշանաբանն ունի»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

ՊՈԼԷՆ, 8 Ապրիլ.— Վօքլիւզի նահանգին մէջ Փոն Սէն Թ'Էսփրի (Կառ) իբրաւ 8 քիլոմեթր հեռու կը գտնուին երկու գաղութներ։

Առաջինը՝ Պոլէն հեռու ազգային որ եւ է շարժումէ, «իր գլխին ճարը թող նայի», նշանաբանով, տեսակ մը Կանտոնականութիւն ալ հոս կը տիրէ։ «Այո, բարեկամ, ճիշդ ես, բայց միթէ՞ դուն ինծմէ աւելի ազգասէր ես, թերթ կարդալով կուսակցական ըլլալով մարդ ազգասէր չըլլար, ես միայն իմ հոգւոյս մէջ կը պահեմ։ — Այսպէս կը խօսին քիչ շատ գիտակիցներ։ Անիշխանակա՞ն։ Ո՛չ։ Ազգայնակա՞ն։ Այո՛. ունայն խօքերով։

Եթէ փնտռելու ըլլէք այս կացութեան պատասխանատուն, չպիտի գտնէք... Բոլորն ալ Պիղատոսի դեր կը կատարեն։ 1926էն ասդին, ամէնէն կարեւոր հարցին շուրջին իսկ քար անտարբերութիւն ցոյց տուաւ այս գաղութը։ Կ'ակնարկեմ մանուկներու այլասերման։

Այսօր 20-30 փոքրերու բերնէն ոչ մէկ բառ չենք լսեր հայերէն, փողոցի թէ տունի մէջ։ Անկարելի՞ էր հայ լեզուն պահել պահպանել եւ ծանօթացնել փոքրերուն։ Դժուա՞ր էր Հայը Հայ պահելու պարտականութիւնը։ Դժուա՞ր էր 50 սանթիմ յատկացնել որեւէ թերթի, օրինակ՝ Արփի մը ձեր մանուկներուն...։ Ոչ մէկ արդարացում։ Ապագայ սերունդի անէծքն է իրենց հայրերուն բաժինը։ Սրճարաններու մէջ քանի «օքսիժէնէ»ներ կը պարպեն օրն ի բուն. բայց ոչ մէկ սանթիմ հայ գրին։

Տարին անցաւ այս գաղութի գործազրկութեան։ Կառավարութեան նպաստի 180 օրը լմնցաւ շատերուն համար, մէկ ամիսէն՝ բոլորին համար։ Հանրօգուտ շինութեանց բանակցութիւններն ալ ձախողեցան։ Քանի մը հոգիներ միայն մեկնեցան ագարակներու մէջ ծառայութեան, չնչին օրավարձով՝ 150 ֆր. ամիսը՝ ուտել խմելով։ Կը մնան միայն ընտանեկան մեծ հոգերու տէր հայրերը։ Ավինեօնէն նոր հրահանգի կը սպասուի։ 35 հայ աշխատաւորներն են միայն անգործ։ Տեղացին, Իտալացին եւ Սպանիացին կը գործեն, իսկ մենք փոքրամասնութիւն կազմելով, մեր դիմումները կը մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Կացութիւնը աւելի դէշ է Փոն Սէն Թ'Էսփրիի մէջ։ Մրաջան աշխատաւքներէ վերջ նորէն կազմուեցաւ կուսակցական խումբ մը։ Բայց երկու ամիս չտեւեց։ Ազդուած չըլլալով գործազրկութեան տագնապէն, զարմանալի է այս անճարակութիւնը։ Եւ վրդովիչ։

Շաւամ

ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Քլէմանսօ որ բարեկամական զգացումներ չէր տածեր հանդէպ կղերականներուն, կը բնակէր տուն մը, որ կից էր կղերականներու կողմէ բացուած վարժարանի մը։ Իր աշխատասենեակը կը նստէր դպրոցին պարտէզին. սակայն հսկայ ծառ մը որուն ճիւղերը կը քօղէին իր սենեակին, կէս-մթութեան մէջ կը թաղէր զայն. բայց չէր ուզեր բերան բանալ դպրոցին տնօրէնին, կտրել տալու համար ծառին ճիւղերը։

Իր բարեկամները՝ իրմէ գաղտնի յանձն առին միջնորդել եւ օր մըն ալ, Քլէմանսօ հաճելի զարմանքով մը նշմարեց թէ ծառը կտրուած էր եւ սենեակը ողողուած էր արեւու լոյսով։

Անմիջապէս, իբր քաղաքավար մարդ, շնորհակալութեան նամակ մը ուղղեց վարժարանին տնօրէնին, որ երիտասարդ վարդապետ մըն էր։ Նամակը կը սկսէր այսպէս.— Սիրելի հայր իմ (կրնամ ձեզ այսպէս կոչել, քանի որ օրուան լոյսը պարգեւեցիք ինծ)...

Իսկ վարդապետը որ անմիտ մը չէր, կը փութար պատասխանել.— Սիրելի զաւակս (կրնամ ձեզ այսպէս կոչել, քանի որ երկինքը ցոյց տուի ձեզի...

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

XIII

= Լէպլէպիճի հօրհօրա — շշնջաց Այվազեան..

— Միւսիւ, կակազեց տղան։

= Միւսիւ եօք, էֆէնտիմ...

— Էֆէնտի՛...

= Է՞... օթո՛ւր, օթո՛ւր... ա՛ռ քեզի հայ ժողովուրդ... պու մաստարըլարը Էօկրէնմէտէն հայ ժողովուրդ...

Ու շարունակեց խօսիլ։ Մէկ բամբ ձայն անդամ կրկնեց. մատտարներուն «չիֆճալ»ին ու «իսթիֆճալ»ին, «քաթիլ»ին եւ «մաքթուլ»ին մէջ խօթեց «հայ ժողովուրդ»ը, կարգով հարցուց բոլորին, բայց, որովհետեւ կարգով լռեցին բոլորը, ելաւ, քալեց գրատախտակին առջեւ, եւ երբ գնդակը հնչեց, հօր հաղը, կարճ մօրուքը, կարմիր փէսը, մեծ քիթը եւ շարժած գդալարանքը դուրս ելան, իրենց հետ տանելով մնացեալ մասերը, բացի ձայնէն որ ներսը մնաց.

— Պօ՛շ չէյ, էֆէնտիմ, սիւս վէ լաֆ իլէն պիրինճիիզ... փասօ՞ն, — փէ՛ք չօք... Եիւրիւմէ՛զ, եիւրիւմէզ պու քայըք... անլատը՞ք մը, պաթա՛ր, պաթար պու քայըք..

Ու սենեակէն դուրս այդ ձայնին հետ, Այվազեանին հասակը՝ խրուած նաւակի մը պէս դուրս եկաւ գրասեղանին ետեւէն, ինչպէս եւ՝ շրթներուն վրայ՝ առջիւիշերուընէ մնացած«Լէպլէպիճի»ին երգը՝

— Զէք քայըք՛ը, չէ՛ք քիւրէյ՛ի եավա՛շ, եա՛վաշ...

Յետոյ, փորձելով հանել ուսուցչին ձայնը.

— «Էֆէնտի», էֆէնտի — գոչեցաւ, — ծօ՛, Վահրամ, աս ծարըդ չի՞ գիտեր որ առաջուան «էֆէնտիներ»ը հիմա «միւսիւ» եղած են... Նայինք «պարոն» կոչելու օրը ե՞րբ պիտի գայ...

Հայերէնի դասը անցուցին ընթերցանութեամբ։ Ուսուցիչը, նախ, Զօհրապի «Կոտրելէն ետք»ը կարդաց։ Յետոյ, Այվազեան, լուրջ ու հանդիսաւոր ձեւով մը տողադարձի կանոններու մասին հարցումներ ըրաւ.

— Միւսիւ...

= Հը՛...

— Օրինա՛կ, եթէ Լազիստան կոչենք, Լա-զիստա-ա՛ն պիտի ըսենք, թէ՞ Լազ-իս-տան...

Տղաքը խնդացին։ Կիրասոնցին բարկացաւ։

— Ի՞նչ կայ, հարցուց ուսուցիչը։

= Ոչի՛նչ, Միւսիւ, — հրեշտակի դէմք մը առաւ Այվազը — միայն ի՞նչ է, ի՞նչ է՝ Լազը..

Իր կարգին ուսուցիչն ալ ժպտեցաւ։ Լաւ կը ճանչնար Այվազեանը։ Անգամ մը սրամիտ գրութիւն մը ներկայացուցած էր ու անկէ ի վեր տկարութիւն մը ունէր դէպի այդ տղան։

Քիչ վերջ, Այվազեան կրկին ոտքի ելաւ։

— Ի՞նչ է, ալիքի պէս ատենը մէկ կը բարձրանաս — գոչեց ուսուցիչը...

= Հարցում մը եւս, Միւսիւ...

— Ըսէ։

— Օրինակի համար։

= Օրինակի աղագաւ ըսէ սըսր...

— Օրինակի աքաղաղ...

Խնդուք։

= Էհէ՞...

— Օրինակի աղագաւ, «բացօթեայ» բառը «թ»ով է, չէ՞։

= Այո՛...

— Տեսա՞ր,— դարձաւ Աքսաքալեանին — շատ զգայնութեամբ եւ գեղեցիկ տառերով շարադրութիւն մը գրած է, միւսի՛ւ, եւ տեղ մը դ-ով գրած է այդ բառը...

= Այսի՞նքն...

— «Հայրս իր պատրաստած ապուխտները՝ կը չորցնէ բացօթեայ տեղ մը...

Ցաջորդ պահուն տարրաբանութիւն ունէին։ Բոլորը այլեւս «կամուրջը անցած» կը կարծէին։ Եւ սակայն, Այվազեան այդ կարծիքէն չէր։ Դեռ ուսուցիչը չեկած, դուրս ելաւ եւ Աքսաքալեանին վերարկուին գրպանները բաներ մը փնտռեց։ Ձեռքին եկաւ ծուկի նման ողորկ բան մը։ Շարոցի պոչ մըն էր՝ 15 սանթիմի չափ՝ ընկոյզի։ Զուանին ծայրը դուրս ինկած։ Առաւ, երկար դերձան մը կապեց, շարոցը կամաց մը դրաւ ամպիոնին ծայրը, դերձանը երկարեց դէպի պատին անկիւնը եւ, անկէ, գրասեղաններուն ետեւէն իրեն։

Ուսուցիչ Սիոսեան սովորութիւն ունէր խօսելու պահէ ամբողջ տեւողութեան։ Դաս չէր հարցներ։

— Տարրաբանութիւն ըսածդ — կրկնեց՝ ջուրի տարրալուծութեան փորձը ըրած ատեն, — ասանկ բաղադրուելու է ձեր ուղեղներուն հետ...

= Բայց, այդքան ջուր առնելու համար սա՞նկ. գլուխ ունենալու է,միւսի՛ւ — միջամտեց Այվազեանը՝ յուցամատին ոսկորը իջեցնելէն իր առջեւը կեցած գլխու մը, որ իր ամբո՛ղջ տարածութեամբ Աքսաքալեանի սեփականութիւնն էր ու խեղճ տղան անտրտունջ կը կրէր զայն, հակառակ անոր նկատառելի ծանրութեան...

Սիոսեան բարձրացաւ ամպիոն ու սկսաւ խօսիլ։ Բոլոր չ-երը եւ ջ-երը կ'արտասանէր ց։ Շա՛տ թոյլ մարդ էր. երկչո՛տ. խաղալիք մը տղոցը ձեռքը։ Ու շարունակեց.

— Ցուրը, որուն բաղադրութիւնը ցոյց տուի ձեզի, սեղանին առցին...

= Ո՞ր «ձի»ն առնեմ, միւսի՛ւ,— Այվազն էր կրկին։

Աղմուկ։ Ոտքի ձայներ։ Խնդուք։

— Ի՞նց է սիկա, ծա՛նրմ...

= «Ձի»ն կը զոփէ կոր, միւսի՛ւ...

Եւ, դերձանը քաշուելէն ու «մո՛ւկը, մուկը»․ լուրը մէկ եղաւ։ Իրապէս, բոլոր ակնարկները նկատեցին, որ դէպի անկիւնը մուկի նման բան մը կը յառաջանար...։ Աղմուկը շատցաւ։ Բոլորը ոտքի ելան։ Մինչ ուսուցիչը կը բացագանչէր.

— Ինցը՞, ինցը՞...ի՞նց կայ,ցըւէ՞ք...

== Շարոցէն զարձող մուկերը, միւսիւ,— գոչեց Այվազեան։

Ու բոլորին բերնէն «մուկ»եր ելան։ Ենթադրեալ միսէ «մուկ»ը՝ ձայնէ «մուկ»եր ծնաւ։ Ու ձայնէ մուկերը կազմեցին մեծ աղմուկ մը, «ցի»երու դոփիւնը շատցաւ, ուսուցիչը շուարեցաւ, պռռաց, ձեռքը՝ սխալեցաւ զարկաւ սեղանին ու տարրաբանական փորձերու յատուկ շիշն ինկաւ, կոտրեցաւ...

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

Ց. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ԻՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին սրահը: Կարեւոր նիստ:

ԻՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկունժամը 8.30ին,սովորական հաւաքատեղին:

Պարտաւոր ներկայութիւն: Ջեկոյց Կ. Կ.ի:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց Կ. Կ.ի:

ԻՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՕ-ՊԻՅԱՆՔՈՒՐԻ ՄԷՋ
Ընկերահամակրական դասախօսական ժողով
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ
Նիւթ՝ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի անդամական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը (Րիւ Տիւքէքլէն): Կը խնդրուի ընկերներէն ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կը խօսի Փրոֆ. Խայիկեան, նիւթ ունենալով «Հայոց պատմութիւնը»: Կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները: Մուտքը ազատ է:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէին

16 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
Sociétés Savantes, սրահ **D, 28 Rue Serpente**
(Métro St. Michel կամ **Odéon)**
Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՆԻՒԹ՝ «Հ. Յ. Դ. ԴԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ՌՕԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Ռօանի Ազգ. Միութեան
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պ. Պանեօլաթիի սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՏԷՐԷՃԵԱՆ
Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Brebant Marseillais — 146 Avenue des Chartreux

Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի, պիտի նուագէ կոմիտաս վարդապետի կտորներէն:

Ջուգերգներ, մեներգներ, ուղերձ, 2 կենդանի պատկերներ՝ Կոմիտասի ներշնչումը եւ Մաճկալ: Ինչպէս Կոմիտաս վրդ. կը հաւաքէ հայ գեղջուկ երգերը: Հաճելի անակնկալներ, եւրոպ. եւ հայկ. պարեր մինչեւ լոյս:

ԾԱՆՕԹ:— կը խնդրուի ներկայանալի արտաքինով գալ: Աճուրդ չկայ:

Երգախմբերու Սաքօ Յակոբեանի

Յունիս 5ին Maison Mutualitéի մեծ սրահին մէջ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս Թուականը

Նախկին երգիչ-երգչուհիներուս եւ համակիրներու մասնակցութիւնը կը խնդրուի երգչախումբիս փորձերուն: Նորեկներու ընդունելութիւնը երգահանդէսի համար մինչեւ ապրիլ 20ը: Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի 2րդ յարկը: Այս Ուրբաթ իրիկուն ընդհ. փորձի կը հրաւիրուին «ՍԻՓԱՆ»ի անդամ-անդամուհիները եւ մասնակցիլ փափաքողները: Դիմել տեղւոյն վրայ կամ գրաւոր Sako Hagopianի, 158, rue du Chateau, Paris (14).

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՋԵԿՈՅՑ

Այս իրիկուն ժամը 8.30ին, 5 rue Las Case, Métro Solferino, Ա. Քէրէնսկիի նախագահութեամբ «Ժուռնալ»ի յայտնի աշխատակից Geo London ֆրանսերէն լեզուով զեկոյց կուտայ իր տեսածներու մասին ռումէն-խորհրդային սահմանի վրայ՝ ցնիէսթերի գնդակահարութիւնները:
Մուտքը ազատ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ժիւվիզի սիւր Օրժ, Տիկ. Թ.— 40
Վար Պրիւքէն, Ս.Ս.— 35:
Մարսէյլ, Ի. Թ.— 35:
Սէն Թրոփեզ, Զար.— 35:
Փարիզ- Մ. Ուն.— 35:
Լա Կարէն, Ն. Թ.— 35:
Քլամառ, Ժ. Ա.— 35:
Պոլէն, Թ. Մ.— 35:
Կրընոպլը, Մար.— 44:
Թուազէյ, Շ. Կ.— 35:
Համպուրկ, Ս. Յ.— 200:
Լիոն, Վ. Ե.— 50:

ՆԱՄԱԿ ունին Պ. Պ. Զարեհ Ղարիպեան (Խասգիւղցի), Երուանդ Ասուրեան, Մուշեղ Մելիք Յակոբեան, դիմել յառաջի վարչութեան:

Հոգեհանգիստ

1915 Ապրիլեան եղեռնի ընդհ. նահատակաց համար Պատարագ-հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Նիսի մէջ այս Կիր. տեղւոյն մատրան մէջ: Երգեցողութեանց երգեհոնով պիտի մասնակցի մանկապարտէզպանուհի Օր. Մ. Ներսէսեան երկսեռ աշակերտներով:

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

„ՀԱՄԼԷԹ"

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՇԵՔՍՓԻՐԻ

(5 արար)

17 Ապրիլ Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին
MAISON de la MUTUALITÉի սրահին մէջ
24 Rue St. Victor — **Métro Maubert-Mutualité**

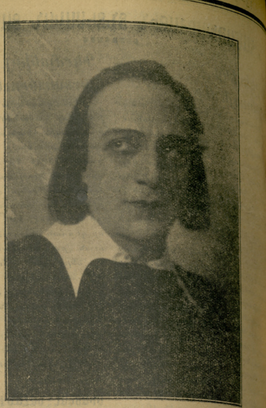
Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Մ. Սուրաբեան, Անահիտ, Գայեանէ, Պ. Պ. Թօլաեան, Ա. Գմբէթեան, Կօթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Տէրվիշեան, Աժտէրեան, Սուրէնեան եւ Սուրաբեան:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 25, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին յառաջի, կափոշի խմբագրատուները եւ միւս սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ կէս օրէն սկսեալ թատրոնին կիշէն:

Ոչ ոքի տոմսակ չի պրկուիր

Ռեժիսէօր՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Համլէթի դերին մէջ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ստանոզցի Տիկին Նուրան Գաֆէճեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Վառվառ Տօղանեան, որ կինն էր Բէմալըցի Արշակ Տօղանեանի: Չորս տարի առաջ նամակ կուգար Մէքսիկայէն: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ Mme. Nouran Cafédjian, 13 Bld. Clair Isnard. St. Jérôme, Marseille, France.

— Կը փնտռուի Հաճընցի Գէորգ Տըմպըլեան, հօր անուն Կարապետ (դերձակ): 1926ին հայր եւ որդի կը գտնուէին Պէյրութ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ֆրանսա: Իմացնել՝ Minas Karachian, Caserne d'Offemont, Belfort, France:

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant *H. STEPHAN*

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ
(PETITES ANNONCES)

TABAT, 18bis, Avenue d'Italie, գլխարկներ եւ թասքէթներ: Հարիւրին 10 զեղչ կտրոնը ներկայացնողին:

CAFÉ du CAREFOUR, 51, Rue Le Pelletier, ժամադրավայր Հայերու:

Վարձու են ոչ կահաւորուած լուսաւոր եւ օդասուն յարկաբաժիններ՝ իւրաքանչիւրը մէկ սենեակ՝ խոհանոցով միասին: Նպաստաւոր առիթ: 14 Rue Emile Desvaux, մէթրօ Place des Fêtes կամ St. Gervais. Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Փոթուգալեանի 16 Rue de l'Orme, Փարիզ (19), Մէթրօ St. Gervais.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՏԵՍԱՐԱՆ, ՄԱՔՈՒՐ ՕԴ,
*Porte d'Orléans*էն ՈՒԹԸ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԻԱՅՆ ՀԵՌՈՒ

1, 2, 3 սենեակնոց յարկաբաժիններ, *Entrée, W. C.*, խոհանոց, *Cave, chauffage central*, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Այցելելու եւ պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել ամէն օր տեղւոյն վրայ *115 Route d'Orléans* (առնել *Porte d'Orléans*էն 88 թիւ թրամվէյը, իջնել *Bagneux*) կամ ժամը 10-12 Զորմիսեանի, *80 Rue de Bondy, Paris (Porte St. Martin).*

ՏՈՒՐՔ ՄԻ ՎՃԱՐԷՔ

ԱՌԱՆՑ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՀԱՐՑՆԵԼՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ
Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆԻ
150 Faubourg St. Denis, *P*ARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ

"ՖՕԹՕ ԵՆՕ"

33 RUE D'AIX 33, MARSEILLE

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Դերձակներու եւ կարուհիներու ուշադրութեան

ԿԱՐԻ ՅԱՏՈՒԿ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՄՕԹՕՐՆԵՐ ԵՒ Rheostatներ
1/15 ձիու ուժ մօթէօր եւ ըէօսթա 300 ֆր.
1/8 » » » » 350 ֆր.

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութիւն, վճարման դիւրութիւններ: Ձեր բոլոր ելեկտրական գնումները եւ գնումները կատարելէ առաջ դիմեցէք **HOVHANESSIAN**ի, **ingénieur,** 60 Bld. de Clichy, Paris (18). Երկտողով մը պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը որ անմիջապէս պիտի ներկայանայ ձեզի:

Մանչէի առեւտրականներուն եւ հայրենակիցներու

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ՄԵՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐԷՆ
ԿԱՌԱՆՑ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱԳՈՒՍՏ
Մասնագիտութիւն՝ ռոպերու, ժիւփերու, քոէփ տը շամպրի
շըմըզիէներու եւ մետաքս ժեռսէներու:

H. KEHRIBARIAN
19 Rue de Cléry, PARIS (2)
Métro: SENTIER — Tél. RICHELIEU 97-12
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառէն և արտասահմանէն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Միւս կողմէ, ես որ անփորձ կին մըն էի, երբեք չմտածեցի երկդիմի խմատի մը հաւանականութեան ու բաւականացայ ըսելով կառապանին.

— Որ եւ է փոքրիկ պանդոկ մը:

Կառապանը քաշ, անձրեւէն ողողուն, իր ձին ճամբայ հանեց: Օտարականը որ քովս նստած էր, լուռ կը մնար, անիւները կը խշրտային եւ անձրեւը ուժգին կը շառաչէր ապակիներուն դէմ: Մութ տարածութեան այսքառակուսիին մէջ, առանցլոյսի, դագաղի մը նման, կարծես թէ դիակի մը կ'ընկերանայի: Փորձեցի խորհիլ, խօսք մը գտնել, մեղմացնելու համար այս լուռ դրացնութեան արտառոցութիւնը եւ սարսափը, բայց չէի յաջողեր: Քանի մը վայրկեան ետքը, կառքը կանգ առաւ: Առաջ ես իջայ եւ վճարեցի կառապանին, մինդեռ միւսը, բոլորովին թմրա՛ծ, կառքին դուռը կը գոցէր: Հիմա անծանօթ փոքրիկ պանդոկի մը դրան առջեւն էինք. մեր վրայ, դրան ապակիէ քիւը իր փոքրիկ կամարով կը պաշտպանէր մեզ անձրեւէն որ մեր շուրջը սոսկալի միօրինակութիւնով մը ծոպեր կը կազմէր անթափանցելի գիշերուան մէջ:

Օտարականը, տեղի տալով ծանրութեան, անզգալաբար պատին կրթներ էր: Իր թրջած գլխարկէն, ճմռթկած հագուստներէն ջուրը կը վազէր ինչպէս ջրորդանէ մը: Հոն կեցած էր խեղդուած մէկու մը պէս որուն միտքը դեռ բոլորովին թմրած է, իր կրթնած տեղին շուրջը ջուրը քամուելով փոքրիկ առուակ մը կը ձեւացնէր: Բայց ամէնադոյզն ճիգն անգամ չէր ըներ ինքզինքը թօթուելու, գլխարկը շարժելու ուրկէ անդադար կաթիլներ կը հոսէին իր ճակտին եւ իր դէմքին վրայ: Հոն կեցած էր բոլորովին անայլայլ եւ պիտի չկարողանամ ձեզի ըսել թէ այս փլուզումը գիս որքա՜ն կը յուզէր:

Բայց հիմա պէտք էր գործել: Ձեռքս գրպանս տարի.

— Ահա հարիւր ֆրանք, ըսի — սենեակ մը կ'առնէք եւ վաղն առաւօտ Նիս կը վերադառնաք:

Զարմացումով ինծի նայեցաւ:

— Ձեզ դիտեցի խաղասրահին մէջ, — շարունակեցի պնդելով, անոր վարանումը նշմարելէս ետքը: Գիտեմ որ բոլոր ունեցածնիդ կորսնցուցիք եւ կը վախնամ որ յիմարութիւն մը գործէք: Ամօթ չէ օժանդակութիւն մը ընդունիլը... խնդրեմ, առէք:

Բայց ձեռքս ետ մղեց ուժով մը զոր իր կողմէ անկարելի կը նկատէի:

— Բարի աղջիկ մըն ես, — ըսաւ ան, — բայց դրամդ մի՛ վատներ. ինծի համար այլ եւս ընելիք չկայ: Բնաւ կարեւորութիւն չունի թէ այս գիշեր պառկիմ եմ կամ ոչ: Վաղը բոլորին վախճանը պիտի ըլլայ: Ա՛լ ընելիք չկայ:

— Ո՛չ, պէտք է որ առնէք այս դրամը, — պնդեցի, — վաղը տարբեր պիտի խորհիք: Հիմա պանդոկ մտէք եւ հանդարտ քնացէք, գիշերը խրատատու է, որովհետեւ իրերը չունին միեւնոյն երեւոյթը ինչպէս ցորեկը:

Եւ որովհետեւ դրամը դարձեալ իրեն կ'երկարէի, ետ հրեց զիս գրեթէ բռնութիւնով:

— Անօգուտ, — կրկնեց ան խուլ ձայնով մը, — բանի մը չի ծառայեր աս: Աւելի լաւ է որ այդ բանը տեղի ունենայ դուրսը, փոխանակ արիւնով արատաւորելու այս մարդոց սենեակը: Հարիւր ֆրանքը չի կրնար օգնել ինծի, ո՛չ ալ հազարը: Այն քանի մը ֆրանքներով որ քովս պիտի աւելնան, կրնամ վաղը Կազինօ վերադառնալ եւ անկէ մեկնիլ բոլորը կորսնցնելէս ետքը միայն: Ինչո՞ւ վերսկսիլ: Ա՛լ կը բաւէ:

Չէք կրնար երեւակայել այն տըպաւորութիւնը զոր այս խուլ ձայնը կ'ընէր իմ հոգիիս խորը: Բայց պատկերացուցէք իմ կացութիւնս. ձեզմէ երկու քայլ հեռու մարդկային էակ մը կայ, երիտասարդ, փայլուն, կեանքով եւ առողջութիւնով լի, եւ գիտէք որ եթէ ձեր բոլոր ուժերը ի գործ չդնէք երիտասարդութեան այս ծաղիկը որ կը խորհի, կը խօսի ու կը շնչէ, երկու ժամէն դիակ մը միայն պիտի ըլլայ: Այն ատեն, մոլեգին ցանկութիւն մը զգացի յաղթելու այս անմիտ ընդդիմութեան: Բռնեցի թեւէն, ըսելով.

— Բաւական են այդ բոլոր յիմարութիւնները: Պանդոկ կը մտնէք ու սենեակ մը կը վարձէք: Վաղն առաւօտ պիտի գամ ձեզ առնելու եւ կայարան առաջնորդելու: Պէտք է որ հոսկէ մեկնիք, պէտք է որ վաղը տուն վերադառնաք. կանգ պիտի չառնեմ մինչեւ որ չտեսնեմ, տոմսակը ձեր ձեռքը, շոգեկառք նստելնիդ: Մարդ երբ երիտասարդ է, խոյս չի տար կեանքէն քանի մը հարիւր կամ քանի մը հազար ֆրանք կորսնցուցած ըլլալուն համար. վատութիւն մը պիտի ըլլար այդ, բարկութեան եւ ցասումի տխուր նոպայ մը: Վաղը դուք ալ ինծի իրաւունք պիտի տաք:

— Վա՛ղը — կրկնեց ան արտակարգօրէն դառն ու հեգնական շեշտով մը: Վա՛ղը: Եթէ գիտնայիր թէ ո՛ւր պիտի ըլլամ վաղը: Եթէ նոյնիսկ ես գիտնայի: Եւ իրապէս, ես ալ սկսայ քիչ մը հետաքրքրուիլ այդ մասին: Ո՛չ, տուն դարձիր, աղջիկս, մի՛ նեղուիր եւ դրամդ մի՛ վատներ:

Բայց տեղի չտուի: Կարծես թէ մէջս մոլեգնութիւն մը, կատաղութիւն մը կար: Բրտօրէն քաշեցի ձեռքը եւ բռնի հոն դրի դրամատոմսը:

— Առէ՛ք դրամը եւ անմի[ջապէս] ներս մտէ՛ք:

Եւ այս ըսելով, վճռական[...] գացի դէպի զանգակը ու քա[շեցի]...

— Լաւ, հիմա զանգակը [...] դռնապանը պիտի գայ, վե[ր...] լէք ու կը պառկիք: Վաղը [...] իննին ձեզի կը սպասեմ [...] ջեւ ու անմիջապէս կայար[ան...] առաջնորդեմ ձեզ: Մնացեալ[ին...] մտահոգուիք. անհրաժեշտ[...] ընեմ որպէսզի տուն կ[...] վերադառնալ: Բայց հիմա [...] ցէ՛ք, լաւ քնացէք եւ ա[լ...] վրայ մի՛ մտածէք:

Այդ պահուն, ներսէն [...] ճռնչեց դրան մէջ եւ [...] սպասաւորը բացաւ:

— Եկո՛ւր — ըսաւ յանկա[րծ...] տասարդը, կարծր, վճռական [...] գռուած ձայնով մը:

Ու դաստակիս շուրջ [...] անոր մատներուն երկաթեայ [...] մը: Այնքան սարսափեցայ, [...] շանթահար՝ անզգամալած [...] լայի, որ խելքս կորսնցուցի...

(Շ[արունակելի])

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ԱՊՐԻԼ 1932

14 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1853

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Շա՛տ խիստ էր ինչ որ գրած էիք երէկ: Շա՛տ խիստ...

Ընկերներ եւ բարեկամներ են որ այս դիտողութիւնը կ'ընեն, կարդալով երէկուան «Երկու Խօսք»ը՝ Կոստան Զարեանի դէմ: (Մարդուն, տիպարին եւ անոր արարքներուն, ոչ թէ գրագէտին դէմ):

Գիտի ուզէինք որ արդար ըլլար այս դիտողութիւնը, եւ մենք մնայինք սեւերես: Կամ սխալուէինք ընդհատել:

Դժբախտաբար, սեւով ճերմակի վրայ փռուած են Զարեանի անըմբռնելի մեղքերը — ոչ առաջինները:

Մեզի կը մնայ վերլուծել զանոնք: Հետաքրքիրները կրնան բաղդատել մեր ըրածները այդ գրուածքներուն հետ, ծայրէ ծայր կարդալով «Յուսաբեր»ի Մարտ 26ի եւ «Հայրենիք»ի ամսագրի Մարտի թիւերը:

×

Ուրեմն, Կոստան Զարեան ոչ մէկ բարի բան կը տեսնէ «մեն-ք»երու եւ «դուք»երու խլրտումին, նոյն իսկ ելոյթներուն մէջ, եւ ամբողջ երեւոյթը կը համարէ ... Մէշէդիի կամ Ալիի ժառանգորդներուն խուժանային կատաղութեան մէկ մանրանկարը, — «չնացած, գաղանացած, փրփուրը եւ լկտի հայհոյանքները իրենց ծամռուած բերաններէն կախուած»:

— «Երբեմն հայ կեանքի նեղլիկ եւ մուր փողոցներից նոյն վայնասունն է բարձրանում: Նոյն ծամածռուած դէմքերը, նոյն հարայհուրայը, նոյն ոխով լեցուած արտայայտութիւնները եւ բաժանուած ակռաների միջից ժայթքող մաղձը:

« ... Չես գտնում ոչ մի կենդանի գաղափար, կեանքի տեսիլքը նորոգող ոչ մի յանդուգն կերպաւորում, ցեղի թափթփուր զանձից դուրս պոկած ոչ մի նիզակ, որով կարելի լինէր մարտնչել մեր գլխին կախուած անողոք ճակատագրի դէմ»: («Յուսաբեր», 26 Մարտ):

Այս բոլոր ապաքինութիւնները իր մէջ կը խտացնէ, անշուշտ, միայն եւ միայն Կոստան Զարեանը, — գեղարուեստագէտ հայկիտը, որ իր ամբողջ կեանքին մէջ ուրիշ մտահոգութիւն չէ ունեցած, եթէ ոչ պաշտամունքը իր ամբարտաւան Եսին: «Մեծացուցէ անձն իմ»:

Բայց, թողունք այս պարագան, որ աւելի մերկապարանոց, պատկերազարդ գիտագրութեամբ երեւան կուգայ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, եւ Զարեանը առեան կանչենք երկու ուժգալի խեղաթիւրումներու համար:

Զարեան կը գրէ «Յուսաբեր»ի նոյն թիւին մէջ.

— «Մինչ այժմ կատաղի կերպով վիճում են այն մասին թէ ամէնը «է»ով կամ «ե»ով պիտի գրել: Թէ ռուսահայ ասուած հայ ազգի ոխերիմ թշնամիները իրաւունք ունե՞ն «մեր այս Եւրոպայում ապրելու» եւ մանաւանդ իրենց զզուելի լեզուով «մեր» թերթերում գրելու եւ թէ, վերջապէս, ժամանակը չէ՞ դադարել մի ազգ լինելուց եւ աշխարհը բաժանել ըստ Հայրենակցական Միութիւնների գծած սահմանների եւ ընդմիշտ վերջ տալ մեր պատմութեան»:

«Ամէն»ի «ե»ն ու «է»ն թող փնտռեն ուրիշ տեղ:

Իսկ Զարեանը ուրկէ՞ իմացաւ, ո՞ւր կարդաց, ո՞ր աչքով կարդաց երկրորդ հատուածը — «ռուսահայ ասուած հայ ազգի ոխերիմ թշնամիները», «մեր այս Եւրոպայում ապրելու» կամ չապրելու խնդիրը. եւ «մանաւանդ իրենց զզուելի լեզուով «մեր» թերթերում գրելու» — չգրելու պատմութիւնը:

Ոչ միայն Զարեանը, այլ եւ «Յուսաբեր»ը պարտաւոր են տալ այս հարցումին պատասխանը:

Այս վերագրումները սովորական մեղքեր չեն, որպէս զի անտեսենք վեհանձնօրէն, ընկերաբար:

Զարեանը զարգացուցած է 1910էն ի վեր, «լեւանտիններու աշխարհում» սորված հայերէնը, եւ անշուշտ կը հասկնայ կարդացածը: Ուրեմն, թող բարեհաճի լուսաբանել:

Ինչ կը վերաբերի ռուսահայ «զզուելի լեզուով «մեր» թերթերում գրելու» հարցին, կը վերցնենք ձեռնոցը եւ կը յայտարարենք, քանի որ մենք ալ բաժին ունինք այդ «մեղք»ին մէջ.

— Գարշելի, դրդռիչ սուտ մը, քսութիւն մըն է որ կը գլորէք, Գ. Զարեան:

Լեզուի խնդիրը արծարծուած է՝ նախ եւ առաջ՝ լեզուական մաքրութեան, ճոխացման եւ զարգացման մտահոգութեամբ: Մէկը միւսին գերադասելու խնդիր եղած է՝ իբրեւ գործնական անհրաժեշտութիւն: (Մեծամասնութեան լեզուով գրել՝ «հասարակական» նիւթերը, երբ ստորագրուած չեն կամ գրողները անվարժ են, թափթփած):

Այս պահանջը ծագեցաւ Պոլսոյ մէջ, 1909ին, երբ լոյս տեսաւ «Ազատամարտ»ը եւ ուժերու չփում տեղի ունեցաւ: Եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, գաղութներու մէջ:

Թրքահայերէն կը գրեն, այդ պահանջին տեղի տալով, ընկ. Դարբինեանը, Վ. Նաւասարդեանը, Ա. Աբեղեանը, Մ. Վարանդեանը, Ս. Վրացեանը եւ ուրիշներ: Թրքահայերէն կը գրուին բոլոր խմբագրականները: Իսկ իրենց ստորագրութեան տակ, եւ իրենց արդար իրաւունքով, բոլոր թերթերուն մէջ իրենց ուզած բարբառով կ'արտայայտուին բոլորը, առանց հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան:

Ոչ ոք մտքէն անցուցած է թրքահայերէն պահանջել ընկ. Մ. Վարանդեանէն, բայց ան կը նախընտրէ այդ բարբառը, իր յօդուածներուն ինչպէս գիրքերուն մէջ:

Մնաց որ, առանց հատուածական խտրութեան, բոլորն ալ գրագէտները, թերթերը արձանագրեցին այն բառերու հարցով: Փարիզի Գրական Ակումբը ի՛նք վիճաբանութիւն սարքեց այս մասին, դեռ 1929ին, եւ եթէ թիւրիմացութիւններ ծագած են, մեղքը պէտք է փնտռել ուրիշ տեղ:

Բայց աւելորդ են այս բացատրութիւնները, երբ մարդիկ թոյն սրսկելու միտք ունին:

Կոստան Զարեան գեղապաշտ վարպետ մըն է քսու ակնարկներու: Թունահոս լորձունքի: Տարիներէ ի վեր: Եւ իր հասած տեղը:

Ո՛ր կողմ ալ դառնես, ինչքան ալ բարեհաճութեամբ, այլաբանօրէն, փիլիսոփայօրէն կարդալ ուզես Մարտ 26ի երեք սիւնակը, դժուար թէ կարենաս չէզոքացնել այդ վճռական տպաւորութիւնը:

Այժմ թղթատենք «Հայրենիք» ամսագիրը: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՃԱՐԱԿ ԴԱՐԲԻՆՆԵՐԸ

«Դարբնոց» թերթի գրչակները իրենց հոգին կը քակեն փաստելու համար թէ մեր «պայքարի գերագոյն զէնքը իրենց օրգանը «կոմունիստ» ներկայացնելն է եւ առ ոչ անկ է պէտք եղած ցուցմունքները կատարելն է»:

Անճարակ դարբիններ՝ որոնք սալին տեղ՝ իրենց գլխուն կը զարնեն մուրճը... եւ յանցաւոր կը փընտռեն անտարբեր անցորդներուն մէջ...:

«Դարբնոց» կը հաւաստէ նաեւ թէ ինքը «կոմունիստական օրգան» չէ:

Եթէ ոչ, պէտք է եղեր որ «պարտաւորիչ կերպով Գ. Միջազգայնականի բոլոր յայտարարութիւնները հրատարակէ եւ հրահրէ միջազգային յեղափոխական պրոլետարիատի դասակարգային պայքարը, կազմակերպէ, տունն ու ուղղութիւն տայ այդ պայքարին եւ զանգուածները մղէ իշխանութեան գրաւումին»:

Ո՛չ ոք կը կասկածի թէ այդպէս է:

Ուրիշ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ, պարզ պատճառով մը:

Այս մարդիկը «կոմունիստ» ըլլալու քաջութիւնն իսկ չունին:

Միայն ժակոբոյծ կրնան ըլլալ ուր որ ալ գտնուին, անճարակ այս դարբինները:

Ուրիշ բան ըսած չունինք արդէն: Մ. Ե.

Անձրեւը փրկեց Կիպրոսը

Նիկոսիայէն կը հեռագրեն թէ վերջերս տեղացած անձրեւները բարելաւեցին հողագործական կացութիւնը, որ չափազանց անտանելի դարձած էր, իբրեւ հետեւանք երկարատեւ երաշտութեան: Այժմ մեծ յոյսեր կան լաւ, թէեւ յարդախառն հունձքի մը մասին: Անասուններու խոտն ալ ապահովուած է, իսկ առեւտուրը ընդհանրապէս կը լաւանայ, մանաւանդ գինիի վաճառումը: Բազմաթիւ այցելուներ կուգան եւ պանդոկները հետզհետէ կը բռնուին:

Հակայոյնական շարժումը Հալէպի մէջ

Հալէպի «Վազբթ» թերթը կը գրէ որ պոլշեւիկեան ձեռքեր կարեւոր դեր մը կը խաղան Հալէպի մէջ եւ կ'աւելցնէ.

— Մոսկուայի մարդիկը շատ բազմացան մեր մէջ. կառավարութիւնը եթէ խստութեամբ չհետապնդէ զանոնք, վտանգը հետզհետէ աւելի կը մեծնայ: Երէկ ձերբակալուեցաւ Ղազի Թահան անուն մէկը, երբ համայնավարական թռուցիկներ կը ցրուէր: Այս թռուցիկները ֆրանսերէն եւ արաբերէն լեզուներով գրուած էին: Անկէ վերջ ձերբակալուեցան երկու Հայեր որոնք կը ցրուէին հայերէն թռուցիկներ:

Ձերբակալեալները յանձնուեցան արդարութեան:

Թրքուհի մը դատաւոր

Թրքուհի մը Միւրուրէթ հանըմ նշանակուեցաւ փոխ-ընդհանուր դատախազ՝ Անտանայի պատժական ատեանին, ուր մօտ ատենէն դատը պիտի տեսնուի իբր Արարատի ապստամբ ձերբակալուած ու բանտարկուած 500 քիւրտերու: Յիկինն է ուրեմն որ յանուն կառավարութեան պիտի կարդայ ամբաստանագիրը ու պատիժ պահանջէ:

Հսկայ կամուրջ մը

Իտալացի ճարտարագէտ մը յղացած է Մեսինայի նեղուցին վրայ հսկայ կամուրջ մը շինելու ծրագիրը: Այս ծրագիրը իտալիոյ կառավարութեան ներկայացուած է 1930ին եւ հիմա կ'ուսումնասիրուի շինութեանց ընկերութեան մը կողմէ: Կամուրջը պիտի ունենայ 100000 թոնօլողպատի ծանրութիւն եւ 2000 մեդրնոց կամար մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Իրաքի արշաւանքը Պարզանի շէյխին դէմ

Պաղտատէն կը հեռագրեն ապրիլ 11 թուականով.—

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ շէյխ Ահմէտ պարպած է իր գիւղը՝ Պարզան եւ լեռը քաշուած: Զապ գետի աջ ափի գիւղերէն բազմաթիւ ընտանիքներ, որոնք փախած էին շէյխին ճնշումներուն հետեւանքով, այժմ իրենց տեղերը վերադարձած են:

Բրիտանական օդանաւային ուժը կարծուածէն աւելի կարեւոր դեր կը կատարէ այս գործողութեանց մէջ: կռիւներու ընթացքին, քիւրտ ապստամբները յաջողեր էին կտրել պարենաւորման ջոկատի մը ճամբան, բայց բրիտանական օդանաւերը կրցան պարէն հասցնել գլխաւոր բանակին:

Քաղաքական ոճրափորձ Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ նախկին վարչապետ եւ Հալէպի երեսփոխան ընտրուած Սուպհի պէյ Պերէքէթ, երբ իր տունէն դուրս կ'ելլէր, յարձակում կրեց մէկու մը կողմէ որ փորձեց դաշոյնի հարուածներով վիրաւորել զայն եւ յետոյ ատրճանակ պարպեց: Սուպհի պէյ Պերէքէթ չվիրաւորուեցաւ, բայց իրեն ընկերացող իր երկու բարեկամները վիրաւորուեցան, մէկը ծանրօրէն,

Ոճրագործը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ ատրճանակի հարուածով մը: վիճակը յուսահատական է:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը

Բոլշեւիկեան նոր ծրագիր մը

Զինաթափութեան ընդհ. յանձնախումբի նիստին մէջ, խորհրդային պատուիրակութեան պետը բացատրեց թէ իրենց ամբողջ ճիգերը կը ձգտին ազգերու միջեւ ամրապէս կազմակերպել խաղաղութիւնը եւ ամէն մէկ երկրէ վերցնել պատերազմ մղելու միջոցները:

Զինաթափութեան ժողովը՝ իր առաջին նստաշրջանին մերժելէ վերջ խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկը ընդհանուր եւ լիակատար զինաթափութեան մասին, պէտք է նկատի առնէ մասնակի զինաթափութիւնը:

Խորհրդային պատուիրակութիւնը չպիտի դադրի պահանջելէ սպառազինումներու նուազում մը, զոր կարելի ըլլայ նկատել իբր ընդհանուր եւ ամբողջական զինաթափութեան մը առաջին հանգրուանը, եւ պիտի ընդդիմանայ սպառազինման սահմանափակում միայն ընդունել տալու ամէն փորձի, քանի որ առով պատերազմի հաւանականութիւնները չեն դադրիր:

Հետեւաբար, խորհրդային պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէ որ պայմանագրութեան նախագծին առաջին յօդուածին մէջ գործածուի միայն «նուազում» բառը:

Լիտվինով առաջարկեց նաեւ պետութիւնները բաժնել երեք որոշ խումբերու: Առաջինը բաղկացած այն երկիրներէն՝ որոնց բանակը կը համրէ 30 հազարէն վար թիւով զինուոր: Երկրորդ խումբը՝ այն երկիրներէն որոնք 30 հազարէն սկսեալ մինչեւ 200 հազարնոց բանակ մը ունին: Երրորդ խումբին պատկանող պետութեանց բանակը կը սկսի 200 հազարէն: Առաջին խումբի բանակի թիւը պէտք չէ նուազում կրէ: Երկրորդը՝ 40 առ հարիւր, երրորդը 50 առ հարիւր չափով պէտք է նուազին:

Լիտվինով յայտնեց թէ իր երկիրը կը պատկանի այն խումբին՝ որուն բանակը պէտք է ենթարկուի 50 առ հարիւր նուազման: Յետոյ առաջարկեց նոյն սկզբունքը կիրարկել ուրիշ թիւերով՝ նաւային եւ օդային ուժերուն: Պէտք է, թելադրեց, նախատեսել այն պարագան ալ որ բազմաթիւ պետութիւններ դաշնակցելով՝ կրնան սպառնալիք մը դառնալ այն պետութեանց համար, որոնց բանակը նուազած է զգալի չափով:

Լիտվինով՝ խորհրդային պատուիրակութեան կողմէ առաջարկեց ի վերջոյ, որ զինաթափութեան պայմանագրութեան նախագծի առաջին յօդուածը խմբագրուի այսպէս.— Պայմանադիր բարձր կողմերը յանձն կ'առնեն իրապէս նուազեցնել իրենց սպառազինումները, համաձայն յառաջատւական եւ համեմատական սկզբունքին, ինչպէս նախատեսուած է պայմանագրութեամբ»:

Լիտվինովէ վերջ խօսեցաւ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ, եւ պաշտպանեց ֆրանսական առաջարկները ընդդէմ խորհրդային պատուիրակութեան պետին յայտարարութիւններուն:

Անընդհատ մոխիր կը տեղայ

Երեք մայրաքաղաքներ վտանգի տակ

Մոխիրի ամպերը դէպի Եւրոպա ?

Ինը հրաբուխներ բորբոքած են եւ երկու օրէ ի վեր Հարաւային Ամերիկայի երեք մայրաքաղաքները Պուէնոս-Այրէս (Արժանթին), Սան-Թիակօ (Չիլի) եւ Մոնթէվիտէօ (Ուրուկուայ) մնացած են մոխիրի տարափի մը տակ: Մոխիրը առատօրէն կը դիզուի եւ շատ մը կէտերու վրայ՝ մէկ մեդր թանձրութեամբ խաւ մըն է կազմած: Ամպերը մթագնած են երկինքը՝ Ֆրանսայէն աւելի մեծ տարածութեան մը վերեւ: Ժողովուրդը արդէն սարսափահար նաեւ ընդերկրեայ ուժգին որոտումներէն, դժուարութիւն կը կրէ ինքզինքը պաշտպանելու ծծմբային կազէն, որ անշնչելի կը դարձնէ օդը:

Արժանթինցի աստղագէտ մը Մարթէն Կիլ նմանութիւն մը կը տեսնէ Պոմպէի աւերման եւ Արժանթինի մայրաքաղաքին պարագային միջեւ:

Կացութիւնը մասնաւորաբար ծանր է Սան Ռաֆայէլի եւ Մալարկի մէջ: Այս վերջին քաղաքին հողին վրայ հսկայ ճեղքեր բացուած են եւ անկարելի չի նկատուիր որ քաղաքը անհետանայ բացուած վիհերուն մէջ: Կառավարութիւնը արագ միջոցներ կը կազմակերպէ ի հարկին պարպելու համար քաղաքին բնակչութիւնը՝ 80 հազար հոգի:

Վտանգուած շրջաններու բազմաթիւ գիւղերու եւ քաղաքներու բնակիչները կառավարութեան միջոցներով հեռացած են: Տակաւին կարելի չէ մօտաւոր գաղափար մը կազմել զոհերու թիւին մասին:

Պուէնոս-Այրէսի մէջ հաւաքուած հրաբխային նիւթերը միայն 24 ժամուան ընթացքին՝ կը գնահատուին երեք հազար թոնօ:

Պուէնոս-Այրէս հրաբխային շրջանէն 1200 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի: Ասոր հետ մէկտեղ՝ այս քաղաքին կացութիւնը նուազ վտանգաւոր չէ որքան աւելի մօտ շրջաններունը: Այս պատճառով ալ արժանթինցի համբաւաւոր աստղագէտը Հարթման կը կարծէ թէ մոխիրի ամպերը կրնան 48 ժամուան ընթացքին Եւրոպա անցնիլ:

Վիէնի գործադուլը

Ինչո՞ւ կռուեցան

Վիէնի (Իզէռ) բանթողներու վերջին կռուին մասին կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեր էինք: Այս մասին կը տրուին նաեւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները: Կռիւը ծագած է հետեւեալ պարագաներուն տակ: Կռիւէն երկու օր առաջ, իրիկունը երբ աշխատող բանուորուհի մը կը պատրաստուէր տուն երթալ, 12 հոգինոց բանթող գործաւորուհիներու խումբ մը յարձակեցաւ վրան, եւ զայն խոշտանգելէ յետոյ, փորձեց ստիպել որ գետնէն հաւաքուած աղտեղութիւններ ծամէ:

Ոստիկանները յաջողեցան կինը ազատել եւ ձերբակալեցին յարձակողներէն մէկ քանին, որոնցմէ մէկը դատապարտուեցաւ 48 ժամ բանտարկութեան:

Այս բանտարկութիւնը մատը փաթթելով, համայնավար կազմակերպութիւնը՝ սկսաւ գրգռութեան եւ անմիջապէս կազմակերպեց ծանօթ հաւաքոյթը՝ որ վերջացաւ արիւնահեղ կռիւով:

Այս դէպքէն յետոյ, ինչպէս գրեր էինք, նահանգապետը կարգ մը խստութիւններ հրամայեց: Գլխաւոր փողոցներուն անկիւնը կը սպասեն հեծեալ ոստիկաններ:

Մեծ ինքնաշարժներ պատրաստ կը կենան ոստիկաններով լեցուն, ամէն վայրկեան շարժելու: Սրճարանները պէտք է փակ ըլլան ժամը 9ին, իսկ առտուան ժամը 11էն յետոյ, հաւաքոյթները արգիլուած են: Չորս հոգի է աւելի խումբերու շրջագայութիւնը քաղաքին մէջ՝ նոյնպէս արգիլուած է:

Կռուին յաջորդ օրը, սակայն, անգործները կրկին հաւաքոյթ մը սարքած էին. խօսեցաւ համայնավարական աշխատաւորներու սէնտիքային ընդհ. քարտուղարը, որ չկրցաւ նախկին խանդավառութիւնն ստեղծել: Վիէնի բանթողները կը գրէ «փօփիւլէռ»ի թղթակիցը, կը սկսին հասկնալ թէ սխալ ճամբէ կը քալեն:

Վիէնի քաղաքապետը՝ ընկերվարական Ժիւսէլ մերժած ըլլալով ոստիկանական ուժ գործածել եւ արգիլել հաւաքոյթները՝ նահանգապետին կարգադրութեամբ՝ զրկուած էր իր ոստիկանական իրաւասութիւններէն- Այսուհանդերձ, կը շարունակէ բանթողներուն տրամադրել քաղաքապետութեան սրահը եւ կաթ ու հաց բաժնել անգործ ընտանիքներուն:

Բանթողներու թիւը կը գնահատուի մօտ 5000:

Անգլեւիրլանտական վէճը

Անգլիոյ նախարարական յանձնախումբը որ կազմուած էր ուսումնասիրելու համար իրլանտական հարցը, նիստ մը գումարեց: Այդ նիստին մէջ՝ գաղթային նախարարը կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ՝ հարցին մասին:

Լաւատեղեակ շրջանակներ կ'ըսեն թէ հիմա խօսքը Իրլանտայի վարչապետինն է եւ թէ անգլիական կառավարութիւնը կը սպասէ որ այս վերջինը մինչեւ ուրբաթ հասցնէ նոր ծանուցագիր մը:

Չի սպասուիր սակայն որ վէճը բացառիկ կարեւորութիւն մը ստանայ, մինչեւ որ իրլանտական խորհրդարանը բացուի եւ արտայայտուի հաւատարմութեան երդումի ջնջման օրինագիծին մասին:

Իրլանտայէն տրուած լուրերու համաձայն, Տէ Վալէրա պիտի կրնայ ամբողջովին կոթնիլ իրլանտական աշխատաւորական կուսակցութեան:

× Կ'ըսուի թէ Իրլանտայի վարչապետը եւ նախարարները տրամադիր են բանակցութիւններ վարելու Անգլիոյ հետ՝ հաւատարմութեան երդման, ինչպէս նաեւ տարեվճարներու հարցերու մասին, պայմանաւ որ անգլեւիրլանտական խորհրդակցութիւնը տեղի ունենայ Իրլանտայի մայրաքաղաքին մէջ:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՂԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

Գ.

Մայիս 10ին տեղի ունեցաւ Պետական Դումայի հանդիսաւոր բացումը։ Սոց. յեղ. կուսակցութեան Խորհուրդը քննութեան առաւ աճաբեկման քաղաքականութիւնը։ Խորհուրդի մեծամասնութիւնն այն տեսակէտը կը պաշտպանէր, թէ պէտք է վերջ տալ ահաբեկման, քանի որ այսուհետեւ, շնորհիւ Դումային, պայքարելու ազատ հնարաւորութիւն կը ստեղծուի։ Հետեւաբար, պէտք է ցրուել Մարտական Կազմակերպութիւնը։ Միւս մասն ալ հակառակ էր, պատճառաբանելով, թէ պէտք չէ վստահիլ ցարական կառավարութեան անկեղծութեանը։

Խորհրդի նիստերուն մէջ Աղէֆն ինքզինքը մեծամասնութեան կարծիքին կողմնակից կը հռչակէ։ Իսկ Մարտական Կազմակերպութեան մէջ, ընդհակառակն, կ'արծարծէ փոքրամասնութեան տեսակէտը եւ այդպիսով, ահաբեկիչները կը լարէ կեդրոնական մարմիններու դէմ։ Մարտիկներու կամքին հակառակ, Խորհուրդը կ'որոշէ ցրուել Մարտ. Կազմակերպութիւնը՝ միաժամանակ իրաւունք վերապահելով Կեդր. Կոմիտէին՝ ի հարկին վերակազմել զայն։

Խորհուրդի որոշումը, այդ ժամանակ, Աղէֆի համար կատարեալ փրկութիւն եղաւ։ Դուբասովի մահափորձը անելի էր մատնած զինք։ Ոստիկանութիւնը լրջօրէն կը կասկածէր Աղէֆի երկդիմի խաղէն։ Եւ եթէ կուսակցութիւնը որոշէր շարունակել ահաբեկումը, Աղէֆի համար շատ ծանր կացութիւն պիտի ստեղծուէր։ Ասոր համար ալ, ան դէմ կ'արտայայտուէր ահաբեկչական քաղաքականութեան։ Բայց, միեւնոյն ատեն, անոր համար բնաւ ձեռնտու չէր զրկուիլ Մարտական Կազմակերպութեան պէս ուժի մը յենարանէն։ Այդ իսկ նպատակով, մարտիկներու մօտ պաշտպան կը հանդիսանար ահաբեկման։ Իսկ Խորհուրդին որոշումը բոլորովին կը համապատասխանէր Աղէֆի ձգտումներուն,— ցրուել Մարտական Կազմակերպութիւնը, սակայն, ժամանակաւորապէս։

Աղէֆը շատ լաւ կը զգար, որ Դուբասովի մահափորձէն վերջ, գոնէ առժամապէս, հարկադրուած էր հաւատարմօրէն ծառայել ոստիկանութեան։ Այլապէս, անխուսափելի էր կախաղանը։ Թէեւ Աղէֆը միշտ կը պաշտպանէր Սաւինկովը, բայց այս անգամ, օձիքն ազատելու համար, ստիպուած էր մատնել իր օգնականը, մանաւանդ, որ ոստիկանութիւնն ուժգնօրէն կը պահանջէր անոր յանձնումը։ Հակառակ Խորհուրդի որոշման, Աղէֆը Սաւինկովը կ'ուղարկէ Սեւաստոփոլ, մահափորձ կազմակերպելու ծովակալ Չուխնինի դէմ, որ դաժանօրէն ցրած էր նաւաստիներու ապստամբութիւնը։ Ի՜նչ խօսք, որ լրտեսներն ամենուրեք կը հետեւէին Սաւինկովին։ Ի դժբախտութիւն վերջինիս Սեւաստոփոլ հասած երկրորդ օրը, տեղական կազմակերպութիւնը, ինքնագլուխ, մահափորձ կը կազմակերպէ քաղաքի պարէտին դէմ։ Սաւինկովն իսկոյն կը ձերբակալուի։ Անոր օրերը համրուած էին։ Սակայն, մայրաքաղաքէն հասած ընկերները կը կազմակերպեն Սաւինկովի յաջող փախուստը եւ ան կ'անցնի արտասահման։ Քանի մը ամիս հանգստանալէ վերջ, Սաւինկովը կը վերադառնայ Ռուսաստան Աղէֆի քով, շարունակելու պայքարը։

Ի հարկէ, Սաւինկովը տեղեակ չէր, որ զինքը մատնողը նոյն Աղէֆն է եղած, որ այդ ատեն բոլորովին այլ ծրագիրներ կ'որոճար...

Առաջին յեղափոխութեան պարտութենէն յետոյ, Ռուսաստանի մէջ սկսաւ յետաշրջական վարչաձեւ մը, որ պատմութեան մէջ յայտնի է «Ստոլիպինեան շրջան» անունով։ Ստանձնելով ներքին գործերու նախարարի պաշտօնը, Ստոլիպին առաջին գործն եղաւ վերակազմել ոստիկանական վարչութիւնը՝ կեդրոնացնելով Գաղտնի Բաժանմունքի գործերը մայրաքաղաքի բաժնի պետ Գերասիմովի ձեռքը։ Ինքը, նախարարը, մօտէն կը հետեւէր ոստիկանական աշխատանքներու, տալով հարկ եղած ցուցմունքները։ Նոյն ընթացքն ունեցաւ Ստոլիպինը նաեւ վարչապետ եղած ատեն։ Ստոլիպինը Գերասիմովէն կը պահանջէր որ մանրամասնօրէն տեղեկացուի Դումայի ընդդիմադիր հոսանքներու տրամադրութիւններն ու ներքին կեանքը եւ յեղափոխական կուսակցութիւններու կեդրոնական մարմիններու գործունէութիւնը։ Ստոլիպինի պահանջը գոհացնելու տեսակէտէն, Գերասիմովի համար Աղէֆը կատարեալ գանձ մըն էր։

Մինչեւ Գերասիմովի պաշտօնի անցնիլը, ոստիկանութիւնն այն տեսակէտն ունէր, թէ իրենց գաղտնի գործակալները պէտք չէ որ մտնեն յեղափոխական կազմակերպութիւններու պատասխանատու մարմիններուն մէջ։ Անոնք մնալու էին սովորական անդամի եւ տեղեկատուի դերին մէջ։ Գերասիմովը բոլորովին տարբեր տեսակէտ ունէր։ Անոր կարծիքով, յեղափոխական բոլոր կեդրոնական մարմիններուն մէջ ոստիկանութիւնը պէտք է ունենայ իր մարդը, որով, տուեալ կուսակցութեան գործունէութիւնը կը մնայ իրենց հսկողութեան տակ։ Միայն թէ, այդ կուսակցութեան հակապետական բոլոր ելոյթներու պատասխանատուն իրենց գործակալն է։ Հետեւաբար, գործակալը պարտաւոր է իր ժամանակին ոստիկանութեան տեղեկացնել յեղափոխական մարմնի բոլոր որոշումներն ու ծրագիրները։

Այդպիսի պարտականութիւն եւ պատասխանատուութիւն դրուեցաւ նաեւ Աղէֆի վրայ։ Գերասիմովը պահանջեց, որ Աղէֆը մնայ ոչ միայն Կեդր. Կոմիտէի կազմի մէջ, այլեւ աշխատի միշտ իր ձեռքը պահել Մարտական Կազմակերպութեան ղեկավարութիւնը։ Այս վերջինիս ամբողջ գործունէութեան համար անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուէր Աղէֆը։ Սակէ զատ, Աղէֆը պէտք է տեղեկութիւններ տար Պետական Դումայի ձախ խմբակցութիւններու տրամադրութեանց եւ ծրագիրներու մասին։ Այդ բոլորին դիմաց, ինքնաբերաբար, Գերասիմովը Աղէֆի ամսականը բարձրացուց հազար րուբլիի։

Քանի դեռ Մարտական Կազմակերպութիւնը ցրուած էր, Աղէֆի գործը դիւրին էր։ Ան մանրամասն ու խնամքով պատրաստուած տեղեկագիրներ կը ներկայացնէր Գերասիմովին թէ Կո-Կոներու Կեդր. Կոմիտէին եւ Դումայի ընդդիմադիրներու գործունէութեան մասին։ Գերասիմովն իր մասին այդ ամէնը կը յայտնէր Ստոլիպինին, որ երթալով աւելի կը հետաքրքրուէր Աղէֆի տուած լուրերով։ Աղէֆի տուած տեղեկութիւններն այնքան մեծ արժէք ներկայացնէին, որ Ստոլիպինը, յաճախ, Գերասիմովէն կը խնդրէր Աղէֆէն որ այս կամ այն խնդրի մասին տեղեկութիւններ հաւաքէ։ Նոյնիսկ, երբեմն, քաղաքական որեւէ հարցի շուրջ կը հարցնէր Աղէֆին անձնական կարծիքը։ Անհասարակ, Ստոլիպինը շատ կը գնահատէր Աղէֆը։ Չէ՞ որ անոր միջոցով տեղեակ էր ընդդիմադիրներու ծրագիրներուն եւ Դումային մէջ ունեցած ելոյթներու ժամանակ, նախօրօք գիտէր թէ ի՛նչ կը մտածեն իր հակառակորդները։ Ստոլիպինի ուշադրութիւնը կը շոյէր Աղէֆի ինքնասիրութիւնը։

Սակայն, բոլորովին տարբեր վիճակ ստեղծուեցաւ Աղէֆի համար, երբ սոց.—յեղափոխականներու կուսակցութիւնը որոշեց վերսկսիլ ահաբեկումը։ Այդ որոշումը հետեւանք էր կառավարութեան յետադիմական քաղաքականութեան եւ այն ճնշումներուն որոնց կ'ենթարկուէր Դուման։ Կառավարութիւնը, շատ չանցած, ցրուեց պետական առաջին Դուման։ Յեղափոխականները, գիտնալով, որ կառավարական այդ քայլը դժգոհութիւն յառաջ պիտի բերէր ժողովուրդին մէջ, մեծ հաւատք ունէին, որ կը յաջողին ահաբեկումներով ընթացք տալ այդ դժգոհութեան ու մղել ժողովուրդը յեղափոխական ընդվզումներու։ Միայն Աղէֆն էր, որ յոռետես կարծիք ունէր եւ մեծ բան չէր ակնկալեր ահաբեկումներէն։ Այդ տրամադրութիւններով ալ Աղէֆը ստանձնեց Մարտ. Կազմակերպութեան վերակազմութեան գործը։ Ցոռետես կարծիք յայտնելն Աղէֆին անհրաժեշտ էր, իր յետագայ գործունէութեան համար...

Ինչպէս տեսանք, Աղէֆը պատասխանատու էր Մարտական Կազմակերպութեան ամբողջ գործունէութեան համար։ Այդ բաւական էր, որպէսզի յեղափոխականներու ծրագրած բոլոր մահափորձերը մատնուէին անյաջողութեան։ Ահաբեկիչներու ձերբակալումով չէ, որ կը խափանուէր Մարտ. Կազմակերպութեան գործունէութիւնը. ինկածներուն տեղը միշտ կը գրաւէին նոր մարտիկներ։ Ահաբեկումներուն վերջ տալու համար, Աղէֆը հետեւեալ սադրանքային ծրագիրը կը յղանար. — Թոյլատրել որ Մարտ. Կազմակերպութիւնը ձեռնարկէ մահափորձին եւ երբ բոլոր նիւթական ու բարոյական ուժերը երեւան հանէ. սակայն, ոստիկանութեան միջոցով վիժեցնել բոլոր ձեռնարկները եւ, այդպիսով, փճացում ու յուսահատութիւն յառաջ բերել ահաբեկիչներու շարքերուն մէջ։ Երբ այդ նպատակին կը հասնի, այն ժամանակ կուսակցութեան առջեւ հարց բարձրացնել, վերջ տալու Մարտ. Կազմակերպութեան գոյութեան։ Գերասիմովն այս ծրագիրը կը յայտնէ Ստոլիպինին եւ վերջինիս հաւանութիւնն առնելով, Աղէֆի հետ մէկտեղ կ'անցնին գործի։ Դեռ աւելին, Ստոլիպինը կը հաւանի որ գործադրուի սոց.—յեղափոխականներու կողմէ իր դէմ ծրագրուած մահափորձը։ Այդ ատենէն վստահ էին Աղէֆի վրայ։

Աւելորդ է մանրամասնօրէն կանգ առնել Մարտ. Կազմակերպութեան այս շրջանի գործունէութեան վրայ։ Բաւական է միայն ըսել, որ Աղէֆի ղեկավարութեամբ այդ կազմակերպութեան ձեռնարկած ոչ մէկ գործը չի յաջողիր, ինչպէս եւ Ստոլիպինի մահափորձը։ Իսկ երբ այդ շրջանին «մաքսիմալիստները» (սոց.—յեղափոխականներէն անջատուած ձախ թեւը) մահափորձի կ'ենթարկեն Ստոլիպինը —որ, սակայն կը մնայ անվնաս—Աղէֆը կեդր. կոմիտէին կը հարկադրէ թռուցիկով յայտարարել թէ սոց.—յեղափոխականները ոչ միայն մասնակից չեն այդ մահափորձին, այլ եւ կը դատապարտեն այդպիսի արարքները (նետուած ռումբերէն վիրաւորուեր էին Ստոլիպինի երախաները)։

Երբ անյաջողութիւնները ծայր աստիճան անհամբեր ու ջղային դարձուցին ահաբեկիչները, Աղէֆը վրդովուած դուրս եկաւ այդ խաղը շարունակել։ Մանաւանդ որ Սաւինկովն ալ վերադարձած էր արտասահմանէն ու նորանոր ծրագիրներով մղում տուած Մարտ. Կազմակերպութեան գործունէութեան։ Աղէֆը կը վիժեցնէ նաեւ այդ ծրագիրները ու չուշացնել կը համոզէ Սաւինկովը թէ անիմաստ է իրենց աշխատանքը։ Սաւինկովը կը միանայ իր պետին տեսակէտին եւ երկուքը մէկ հարցը կը տանին կեդր. կոմիտէին։

Կեդր. կոմիտէին մէջ սուր վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան։ Քաղաքական կացութիւնը կը թելադրէր ոչ թէ վերջ տալ ահաբեկումին, այլ ճիշտ հակառակն ընել։ Աղէֆը եւ Սաւինկովը կը սպառնան հրաժարականով։ Կեդր. կոմիտէն կ'որոշէ վերջնական վճիռ տալէ առաջ, հարցնել նաեւ ահաբեկիչներուն կարծիքը։ Հակառակ Աղէֆի հաւատարիմներուն Մարտ. Կազմակերպութիւնը կը կանգնի կեդր. կոմիտէի տեսակէտին վրայ ու կ'որոշուի ահաբեկումը շարունակել։ Աղէֆը եւ Սաւինկովը կը հրաժարին։ Մարտ. Կազմակերպութեան ղեկավարութիւնը կ'անցնի կեդր. կոմիտէին, իսկ ահաբեկիչներու պետ կը նշանակուի Զիլբէրբերգը, որ Աղէֆի ազդեցութեան տակ կը գտնուէր։

Աղէֆը կը մեկնի արտասահման, իսկ Մարտական Կազմակերպութիւնը, առանց Աղէֆի, կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կը յաջողցնէ չորս մահափորձ։

ԱՇՈՏ-ԱՐՏՐՈՒՆԻ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԹՈՇԱԿԸ

Շահաբեր արհեստ մըն է որ կը կիրարկէ Հիթլեր, ու թէեւ չկրցաւ հանրապետութեան նախագահ ընտրուիլ, սակայն դժուար թէ ընտրուելով ստանար այնքան թոշակ, որքան կը ստանայ, երբ ցեղապաշտները վարիչ։

Հիթլեր նախ կը ստանայ շահոյն կէսը Միւնիխի կուսակցական սպարանին, ուր լոյս կը տեսնէ ամբողջ հիթլերեան գրականութիւնը։ Այս հաշուէն՝ անցեալ տարի ստացեր էր 240 հազար մարք։ Իբր կուսակցութեան վարիչ, կը ստանայ 1500 մարք ամսական։ Ասկից զատ իր բոլոր ճառերը կը վճարուին։ Ասո՞ր համար է որ այդքան շատ կը ճառէ։

Ճառերու հաշուէն ալ, 1930ին միայն ստացած էր 200 հազար մարք։ Իսկ երբ Պրունշվիկի կառավարական պաշտօնեայ, կը ստանայ՝ 6000 մարք։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՑՈՒՐՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Րեճէպ.— Բնականոն դրամագլուխին միակ աղբիւրը ազգային ճիգն ու խնայողութիւնն է։ Ցարգանքով կ'ընդունինք այն դրամագլուխը որ օրինաւորապէս պիտի գործէ. բայց կը մերժենք ճնշիչ դրամագլուխը։ Թուրքիան գաղթավայր չէ։ Մենք մեր ազգային անկախութիւնն ալ պիտի պահպանենք։

Կօչկակար մը հարցուց թէ ինչո՞ւ այսքան կ'ուշանայ բանուորական օրէնքը։

Րեճէպ.— Մենք մեր ծրագրին մէջ կը խոստանանք ներդաշնակութիւն հաստատել աշխատանքին եւ դրամագլուխին միջեւ, եւ բանուորական օրէնք մը պատրաստել։ Բայց պէտք է գիտնալ որ շատ մեծ գործ է այդ օրէնքը։ Երկար ժամանակ եւ ծախք աշխատանք կըպահանջէ։Ամէնէնմեծարդիւնութիւններն իսկ տակաւին չեն կրցած գլուխ հանել իրենց երկրի պահանջներուն համապատասխանող բանուորական օրէնք մը։ Բայց և այնպէս, մենք այդ ալ պիտի ընենք»։

Ինչպէս կը տեսնէք, ազնուութիւնն ու մեծամտութիւնը պար բռնած են այս յայտարարութեան մէջ։

Բայց ,Թողո՛ւնք խորհրդածութիւնները եւ անցնինք բուն հարցին,— Խալքի ազգային քաղաքականութեան, այնպէս ինչպէս կը բացատրէ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը։

Խալքը չհիմնալէս փարելով ազգային գաղափարին եւ ընդունելով բոլոր ազգերու հետ ներդաշնակ ընթանալու տեսակէտը, իբրեւ ազնուաբեր, խոստօրէն կը մերժէ միջազգայնութեան հասանքները, «ո՛ր կողմէն ալ գան և ի՛նչ հանգամանք ալ ունենան»։ Այս մտահոգութեամբ ալ, ծրագրի տնտեսական մասին մէջ ազգայնութիւնը պայման դրուած է բանուորներուն համար, իսկ կրթական մասին մէջ՝ Թուրքիոյ պատմութեան ուսուցումը։

Իսկ ի՛նչպէս կը բանաձեւեն իրենց յարաբերութիւնն ու քաղաքականութիւնը՝ Թուրքիայէն դուրս եղած Թուրքերու (համաթրքութիւն) եւ Թուրքիոյ մէջ եղած ոչ-Թուրքերու (փոքրամասնութիւններ) մասին։

Կ'արժէ ամբողջութեամբ թարգմանել բանախօսութեան այդ մասը.

— «Համաձայն կուսակցութեան սկզբունքներուն, ազգը քաղաքական և ընկերային այն մարմինն է, զոր կազմած են նոյն հայրենիքի զաւակները (վաթանտաշ), իսկ հայրենիքը այն օճախն է, որ ներկայիս սահմանուած է մեր քաղաքական ջիղերով։

Այս ձեւով սահմանել յետոյ ազգն ու հայրենիքը, մեր կուսակցութեան ըմբռնած ազգայնականութիւնը որ եւ է յարաբերութիւն չի ներկայացներ այն զանգուածներուն հետ, որոնց քաղաքական ճակատագիրը բաժնուած է մերինէն։

Ջերմ սիրով մը տողորուն, կը պահենք սակայն մեր յարաբերութիւնը այն Թուրքերուն հետ, որոնք տարբեր կրօնք ունին, մեր հայրենիքէն սահմաններէն դուրս, այս ու այն կողմ կամ անկախաբար պետութիւն կազմած են կամ ուրիշ պետութեան մը հպատակ դարձած։ Սակայն, ինչպէս ցոյց կուտայ պատմութիւնը, Թուրքերս մեծ այդ զանգուածներուն հետ արենակցական եւ պատմական մեր մօտիկութիւնով դրաւիլը դուրս կը համարենք մեր քաղաքական [...] ծնունդութենէն։

Դարձեալ գանք մեր սահմանն[...] րուն։ Մեր ծրագրին մէջ յստ[...] մը գրուած է,— «ազգը՝ լեզու[...] կոյթի եւ խոհալի միութեամբ[...] կապուած մարդոց բազմութիւն[...] Թէ որքան կարեւոր է լեզու[...] թիւնը ազգութեան գաղափարին[...] որոշ է։ Մշակոյթի միութեա[...] նշանակէ կապուիլ անցեալին[...] րուստ եւ հասարակաց յիշատակ[...] ժառանգութեան մը տէր ըլլալ[...] մութեան զաւն եւ անոնց օրեր[...] սին ապրած, նոյն յոյսերուն[...] ուած, մեծագործութիւններ[...] կատարած, մեծ դժուարութիւն[...] միասին հարթած ըլլալ։

Ասկից զատ, եթէ ճիշդ[...] ազգութեան գաղափարը[...] ցնելու համար, պէտք է[...] միասին ապրելու համար[...] է նոյն ցանկութիւնը եւ նոյն[...] համերաշխութիւնը, եւ[...] թեան պահպանման համար[...] հասարակաց զոհողութիւնները։

Այս բացատրութիւններ[...] ցոյց տալու համար, մեր[...] տեսակէտով[...] ցնենք ներկայ Թուրք ազգի[...] նուցիչ տարրերուն, հայրենակ[...] րու զանգուածին վրայ։

Ներկայ Թուրք ազգը ընկերայ[...] քաղաքական այն հաւաքականութի[...] է, որուն անդամները թէեւ իրեն[...] րենց կուտան քիւրտ, չէրքէզ[...] իսկ լազ կամ փոմաք անուն[...] բայց մեր հայրենակիցները կը[...] մարուին։

Անցեալի մութ բռնապետական[...] ջանքն մնացած ժառանգութիւն[...] այդ, պատմական երկար յեղաշրջ[...] ներու հետեւանք, որ սխալ[...] նուած է, եւ մեր պարտականութի[...] է անկեղծօրէն սրբագրել ու[...] այդ սխալ ըմբռնումները։ Այդ[...] տական ճշմարտութիւնները[...] ութիւն ցոյց չեն տար ազգութի[...] երեւակայել, որ բաղկացած[...] հինգ — տասը հազար, քանի մը[...] րիւր հազար, նոյն իսկ մէկ մի[...] բազմութենէ մը։

Մեր ազգակիցներուն մասի[...] գոր կը զգանք, բոլորովին[...] կործանած Օսմանեան կառա[...] թեան «միլլէթ»ի քաղաքական[...] նէն։ Այդ հարցը մենք պարզ[...] գաղափարի ձեւով կ'ընդունի[...]

Քրիստոնեայ եւ հրեայ[...] կիցներու մասին եւս մեր խօսք[...] քան բաց եւ յստակ է։ Մեր կ[...] ցութիւնը այս հայրենակիցներ[...] ինչպէս քիչ առաջ բացատրե[...] լեզուի եւ խոհալի միութեան[...] բանին տակ, Թուրք կը համար[...] աւելորդ է ըսել թէ մեր այս ըմբռ[...] բոլորովին տարբեր է բռնապ[...] թեան շրջաններու բայա բացատ[...] թենէն։

Ասկից զատ, մեր այս անկեղ[...] քերը երբեք չեն նմանիր Օսմ[...] կայսրութեան վերջին տար[...] սահմանադրութեան ազատակ[...] ծննդով առած արհեստական եւ[...] հայրենակցութեան։

Անոնք ուրիշ իմաստ չունին, միայն այն որ համերաշխ են սկզբունքներուն հետ»։

ԽՄԲ.— «Դրօշակ»ի այս յօդուածի մնացեալ մասը կը վերաբերի Թուրքիոյ տնտեսական տագնապին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Հայկօ Էմին ակնարկ մը նետեց ծածանող դրօշակին վրայ, յետոյ աղմուկով կրունկները իրար միացուց եւ արիներուն հետ կեցաւ բարեւի։ Ճի՛շդ է. դրօշին վրայ ո՛չ արծիւ կար, ո՛չ առիւծ կար, ո՛չ ոչխարի գլուխ եւ ոչ ալ Արգար Թագաւորին Թաշկինակը։ Չկար...բայց՝ Թագաւորութեան դրօշն էր վերջապէս։ Խօսք չէ՛, Թագաւորութեա՛ն, հա՛, Թագաւորութեա՛ն։

Երբ արարողութիւնը վերջացաւ, աղմուկ մը փրթաւ միաբերան.

— Կեցցէ՛ Հայկօ Էմի՛ն, ապրի՛ Հայկօ Էմի՛ն, հիբ, հիբ հուռա՛...

— Զաւակներս..., զաւակնե՛րս..., ի՛մ սիրելի՛... իմ սիրելի՛ զաւակնե՛րս...։

. . . .

Կէսօրին ճաշի ատեն, երբ Հայկօ Էմին որբերու ճաշարանէն կ'անցնէր, կեցաւ սրահին մէջտեղը, աչք մը պտտցուց նախ փոքրերու, յետոյ մեծերու սեղաններուն, մօտեցաւ հակիչին ու վիտել տուաւ։

— Տղաս վարժապե՛տ, դուք մեծերուն եւ փոքրերուն նոյն չափով կուտաք կերակուրը։ Կը տեսնէք որ փոքրերը կ'աւելցնեն իրենց բաժինները, իսկ մեծերուն առջեւ դատարկ է բոլորովին եւ անօթի գայլերու նման աչքերնին տնկեր են այս կողմերը։ Ըսէ՛ք, տղաս, ըսէ՛ք այդ Ամերիկացիներուն, որ եթէ բարիք կ'ընեն, կատարեալ ընեն։ Եթէ ոչ, գրեցէ՛ք մեր Թագաւորին։ Խօսք չէ, ուղղակի մեր Թագաւորին։

Կը տեսնէք որ շա՛տ փոխուեր էր Հայկօ Էմին եւ փոխանակ ոտքով երթալու, Թագաւորական կարմիր ձին հեծած քառասմբակ կը սուրար դէպի դժոխք։ Այս կէտը բաւական կարեւոր էր պատուելի Աբրահամին համար...։

Ե.

Երեկոյեան ննջելու զանգակը հնչելէ յետոյ ձայն-ծպտուն չկար որբերու ննջարանին մէջ։ Միայն հակիչ վարժապետին կօշիկները կը ճզզային խրաքանչիւր քայլափոխին։ Ոտքի մատներուն վրայ անձայն ներս մտաւ Հայկօ Էմին եւ սկսաւ բաց մնացած որբերը ծածկել։

— Հայկօ՛ Էմի, Հայկօ՛ Էմի, Թագաւորին զինուորները ե՞րբ կը մտնեն Թիֆլիզ, փսփսաց սկսան որբերը։

— Եթէ Աստուած ուզէ՝ այսօր կամ վաղը, զաւակներս, այսօր կամ վաղը։

— Հայկօ՛ Էմի, Հայկօ Էմի, Թողէք որ քնանան տղաքը, դիտել տուաւ հակիչը։

— Տղաս վարժապետ,պիտի մեռնին, պիտի հիւանդանան, եթէ վրանին չծածկես։ Մե՛ղք են, տղաս, մե՛ղք... Այգիներու թուփին տակէն չգտանք այս ձագուկները։ Ժամանակին ատոնք ալ հայր, մայր ունէին որ կը գուրգուրային իրենց վրայ, սեր ու մեղրով կը մեծցնէին ու փետուրէ փափուկ անկողիններու մէջ կը պառկեցնէին զանոնք։ Վա՛խ, զաւակներս, վախ...։

Երբ դուրս կ'ելլէր. ետևէն կը փսփսային տակաւին,

— Հայկօ՛ Էմի, Հայկօ՛ Էմի, եթէ անոնք չկարենան մտնել Թիֆլիզ...

— Մե՛նք կը մտնենք զաւակներս, երբ Հայաստան երթանք։ Հերիք է որ Թագաւորութիւն ունինք. խօսք չէ, Թագաւորութի՛ւն։

Դրան առջեւ Հայկօ Էմին հանդիպեցաւ պատուելի Աբրահամին որ ձեռքին մէջ աւետարան մը բացած լուսնի լոյսով իրեն կը սպասէր։

Հայկօ Էմի, Հայկօ Էմի, Թոյլ տուր որ Մարկոսի աւետարանէն մարգարէութեան հատուած մը կարդամ քեզի, քանի դեռ դժոխք հասած չես տակաւին։ Իսկ երբ օր մը մտնես հոն, եւ սատանաները քու իսկ ձեռքերով կտրել տուած,ճարճատող փայտերու բոցերուն մէջ նետեն քեզի, յիշէ՛ որ՝ գրուած էին եւ պէտք է կատարուէին այս բոլորը։ — «Վասնզի եղբայր եղբօր դէմ պիտի ելլէ, ազգ ազգի եւ Թագաւորութիւն Թագաւորութեան դէմ, տեղ-տեղ երկրաշարժ, սով ու խռովութիւններ պիտի ըլլան, արեւը պիտի խաւարի, լուսինը իր լոյսը պիտի չտայ, աստղերը վար պիտի թափթփին երկինքէն, բայց ասոնք ցաւերու սկիզբն են» եւլն..

Մարգարէութեան ընթերցումէն յետոյ, պատուելի Աբրահամ գոցեց աւետարանը, աջ ձեռքը երկինք բարձրացուց եւ սպառնաց խորհրդաւոր ձեւով՝

— Եթէ չապաշխարհես, Հայկօ Էմի, այս մարգարէութիւնները հետզհետէ իրականանալ պիտի սկսին մօտ օրէն. Տիրոջը կամքովը։

— Թո՛ղ իրականանա՛ն տեսնենք, Աստուծոյ աւանա՛կը, Թող իրականանան։

— Աւանա՞կ..., Հա՛, լաւ, միտքդ պահէ այս խօսքդ։ Աստուած լսեց, Աստուած վկայ է հիմա որ «աւանակ» ըսիր ինծի...

Հայկօ Էմին շատ չսպասեց մարգարէութիւններու իրականացման համար։ Երկու օր վերջը, ամերիկեան Նպաստամատոյցի ընդհանուր տնօրէնը որբանոց այցելեց, ընկերացած տեսուչին եւ պատ. Աբրահամին։ Մըստըր Հօլիվուտ, ուշադրութեամբ աչքէ անցնելէ յետոյ բարձրագոյն կարգի աղուամօրուս որբերը, իր մօտ կանչել տուաւ փայտահատ Հայկօ Էմին։

— Հայկօ՛ Էմի, Թարգմանեց տեսուչը, դուն փոխանակ փայտերը ջարդելու, որբերուն հոգիները կը ջարդես եղեր քու անաստուածութեան քարոզներովդ։ Շա՛տ կը [...] ւի եղեր քեզ յայտնելու որ [...] ուընէ կը դադրիս փայտահա[...] թեան պաշտօնէն։

— Ես անաստուածութիւն քա[...] զա՞ծ...։ Ես անաստուա՞ծ..., [...] դուն ըսէ, պատուելի Աբրահա[...] շփոթեցաւ Հայկօ Էմին։

—Աստուած վկա՛յ է, Տէր [...] անոր հարցուր...։

Հայկօ Էմին դիմեց յե[...] թեան եւ հոն գտաւ նախ[...] գիշերուան «աւանակը»։ Ալ [...] տում չկար։ Անպատճառ պիտ[...] կանանար Յովհ. աւետարանի[...] քով գրուած մարգարէութի[...] Վերջին անգամ խնդրեց որ [...] խատի որբերէն հրաժեշտ[...] րոյն։ Պատասխանի չմնաց՝ [...] լիվուտ տասնըհինգ հոգինոց[...] նուցանկ մը հանեց գրպանէն[...] սկսաւ կարդալ։Կարդացուած որբեր[...] ոտքի ելան եւ կարգով շարուեցան [...] տնօրէնին առջեւը։

Հօլիվուտ պատմեց [...] մայր թռչունին եւ անոր [...] թռչելու պատրաստ ձագուկներ[...] պատմութիւնը եւ աւելցուց որ [...] կը ցաւի։

Ե. ԿՈՐԻՒՆ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի ելեկտրաքարշի գործը կը քաշքշուի տակաւին. մարտ 1ին սկսած են աշխատանքները. Ելեկտրական լարերու թաղման հողային աշխատանքները 75 առ հարիւր կատարուած են: Ելեկտրական գիծերու պատուէրն արդէն ընդունուած է եւ մինչեւ ապրիլ 15ը պիտի ստացուին Գերմանիայէն:

Ելեկտրաքարշի արագ կառուցման խոչընդոտ կը հանդիսանայ Ղեկու վարչութեան անպատասխանատու վերաբերմունքը: Ան Մարքսի փողոցէն մինչեւ կայարանը ջրանցք կը շինէ եւ ամբողջ հողը ամփոփօրէն կը լեցնէ ելեկտրաքարշ կառուցուելիք գիծին վրայ:

Կ'երեւի «պլան»ներու հայրենիքին մէջ անհնար է ներդաշնակութիւն մտցնել տարբեր աշխատանքներու միջեւ, որպէսզի անոնք իրար չխանգարեն:

Փողոցներու սալարկումը.— Քաղաքային խորհրդի համայնական բաժինը ժամանակին պայմանագիր կնքած է 89 հազար քառակուսի մեթր փողոց սալարկելու, սակայն այժմ սանձ դնելով իր երեւակայութեան ու եռանդին, կը գտնէ, որ անհնար է այս խոստումը կատարել, ըսելով «Այս տարը տարած հազիւ 50—54,000 ք. մ. տեղ սալայատակել ենք»:

Իրաւունք ունի համայնական բաժինը.— երբ տասը տարուան մէջ յիսուն հազար ք. մ. հազիւ հնարաւոր կ'ըլլայ շինել, բացարձակապէս անկարելի է առոր կրկնակին սալարկել մէկ-երկու տարուան ընթացքին, որքան ալ մարդ «բոլշեւիկեան տեմպ»ով աշխատիլ փորձէ:

Խոհանոց-ճաշարանը տասը հազար հոգիի, որ պիտի շինուի համալսարանական թաղամասին մէջ, տակաւին կը մնայ պարզ ծրագիր, մէկը հազարաւոր ծրագիրներուն մէջ: «Խորհրդային Հայաստան»ը կը գրէ, որ այդ հարցը մինչեւ այժմ չէ լուծուած եւ յայտնի չէ, թէ ով պիտի կառուցանէ այդ խոհանոց-ճաշարանը:

Թերացումներ.— Ստալինի դրած պայմաններու հիման վրայ, արդիւնաբերական ճիւղերը հարիւր առ հարիւր պիտի կատարէին իրենց աշխատանքը եւ Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդը, Անդրկովկասի Դաշնակցութեան տասնամեակին առթիւ, խոստացած է եղեր մինչեւ մարտ 12ը կատարել տալ այդ աշխատանքները:

Սակայն կը պարզուի, որ լեմոնատի գործարանը իր յանձնառութիւնը յունուարին կատարած է 29.1 առ հարիւր, փետրուարին՝ 56.6 առ հարիւր, գաճի գործարանը՝ յունուարին 53.1, փետրուարին 8.8: Իսկ կիրի գործարանը, որ յունուար եւ փետրուար ամիսներու ընթացքին պիտի տար 660 թոն կիր, բնաւ չէ բանած, միայն վառելիքի չգոյութեան պատճառով:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի «Յառաջ»ը:

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

Մուղանի ոռոգումը

«Նորին մոնտաժին» բամպակը լուրջ խնամքի պէտք ունի: Մասնաւորապէս ջուրը խոշոր դեր կը խաղայ անոր աճման ու զարգացման խնդրին մէջ:

Մուղանի անապատը, որ այս տարի պիտի ծածկուի 38 հազար հեկտար բամպակի ցանքով, իրեն անհրաժեշտ ջուրը պիտի ստանայ երեք խոշոր ջրանցքներէ, որոնք նուիրուած են Շահումեանի, Ազիզբէկովի եւ Լենինի անուններուն:

Կամուրջներու, հողային աշխատանքներու եւ մացառներու մաքրագործման աշխատանքները գրեթէ աւարտած են: Կը մնայ ջրանցքներու մաքրումը:

Շահումեանի ջրանցքը ջուր պիտի մատակարարէ 17,684 հեկտար բամպակի: Այս ջրանցքի ձախ ափի եւ Նոր Արաքս ջրանցքի հողային աշխատանքները մեծ մասով լրացած են: Շուտով պատրաստ պիտի ըլլան նաեւ երեք օժանդակ ջրարգելներ:

Ազիզբէկովի ջրանցքը ջուր պիտի տայ 17,160 հեկտար տարածութեան: Արդէն կառուցուած է ջրային աւազանը եւ միւս աշխատանքները շուտով պիտի կատարուին:

Լենինի ջրանցքը պիտի ջրէ 3200 հեկտար բամպակի արտեր. հողային աշխատանքները աւարտած են, շինուած է ջրակամուրջ մը եւ ջրարգել մը:

Ինչպէս կը տեսնուի, երբ հարցը կը վերաբերի Մոսկուայի անմիջական պէտքերուն, գործերը կ'ընթանան շոգեպինդ արագութեամբ:

Քիչ մը կազ Պաքուի համար

Պաքու՝ նաւթի միջազգային կեդրոն...

Եւ մտածէ՛լ, որ նաւթի հորերէն հսկայական քանակութեամբ դուրս փախչող կազը մինչեւ այսօր չօգտագործուիր վառելանիւթի փոխարէն, իսկ որոշ գործարաններ, որոնք ստեղծած են այդ հնարաւորութիւնը՝ կ'օգտուին չարաչար, առանց չափի ու սահմանի:

Այս ցաւալի վիճակին վերջ տալու համար, հայատառ «Կոմունիստ» թերթի նախաձեռնութեամբ, մարտի վերջերը, Պաքուի մէջ գումարուած է քաղաքային համագումար մը:

Նախապէս թէեւ աշխատանքներ սկսած են կազը օգտագործելու եւ քաղաքի զանազան թաղամասերը փոխադրելու, սակայն այդ աշխատանքները շատ դանդաղ կ'առաջանան:

Փետրուարին ստացուած են կազ փոխադրող խողովակները: Սակայն, ինչպէս գիտել կու տայ թաթար Սէլիմը, փոխադրական միջոցներն անբաւարար են: Կազի խողովակները փոխադրելու համար միջոցներ չկան, ղրկուած օթօ-մեքենաները շուտով կը փճանան եւ նորոգուելու պէտք կը զգացուի:

Այս տարուան ընթացքին, ըստ կազմուած ծրագրի, Շահումեանի եւ Ստալինի շրջանները իրար պիտի միացուին եւ գլխաւոր գիծը պիտի անցնի Ազատութեան փողոցէն:

Յառաջիկայ չորս տարիներու ընթացքին կազ պիտի մատակարարուի հին քաղաքամասին: Այդ աշխատանքներու համար անհրաժեշտ կը նկատուի 12 միլիոն ռուբլի:

Կոմկուսի բիւրը ամէն բանի մէջ

— Ի՞նչպէս ընել, որ Կոմկուսը արդիւնաբերական բոլոր ճիւղերու մէջ իր մարդիկն ունենայ, որպէսզի աշխատանքները չենթարկուին «խայտառակ ինքնահոսի» եւ «աջ» ու «ձախ» չղառնան:

Ահա հարց մը, որ միշտ կը կրկնուի թէ՛ մեծերու եւ թէ՛ պզտիկներու կողմէ եւ միշտ ալ անպատասխան կը մնայ:

Վրաստանի Կոմկուսի Թիֆլիզի կազմակերպութիւնը խորհրդակցական համագումար մը հրաւիրած է՝ հարցին պատասխան մը գտնելու համար:

Ոմն Լոմիցէ, ապրանքներու փոխադրութեան կայարանի մը անունով խօսելով, բառացի կ'ըսէ.

— Մեզ մօտ կուսակցականներ եւ կոմիտէներ չկան. ամբողջ խմբակին մէջ միայն ես եմ կուսակցական: Մեզ մօտ կ'աշխատին հին մարդիկ, որոնք հին ժամանակներէ սովոր են գողութիւն անելու. չկան նոր ուժեր, որպէսզի այս հին անձնաւորութիւններն ազատենք(.՞) աշխատանքից (սովորական լեզուով՝ դուրս նետել գործէն):

Հոս թող թոյլ տրուի դիտել տալու «ընկեր» Լոմիցէին, թէ խորհրդային «դրախտ»ի մէջ գողութիւնը սիստեմի ու կատարելագործութեան հասաւ կոմունիստական կուսակցութեան անդամներուն կողմէ, խորհրդային թերթերու իսկ վկայութեամբ, եւ ո՛չ թէ «հին անձնաւորութիւններու» քով:

Ինչ կը վերաբերի կոմկուսի ծաւալման, կը բաւէ ըսել թէ կուսակցական «աչքեր»ով կամ «դեկրետ»ներով հնարաւոր չէ երկրի արդիւնաբերութիւնը կարգի բերել կամ գողութիւնը վերցնել:

Այդ բոլոր թերութիւններն ու հիմնական շեղումները արդիւնք են տիրող այն իրաւակարգի, որու մէջ կը տառապի թէ՛ բանուորը եւ թէ գիւղացին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կռիւնը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 10 ապրիլ.— Երէկ, շաբաթ (9 ապրիլ) իրիկուան ժամը 8ուկէսին կռիւներ տեղի ունեցան բանուորներու եւ քաղաքապահ զինուորներու միջեւ: Մանրամասնութիւնը չեմ գրեր, քանի որ «Յառաջ»ը օրը օրին կու տայ լուրերը:

× Ռամկավարները եւ հնչակեանները չուզելով Զ. Ռ. Մ.ի նախաձեռնութեամբ տօնել համազգային սգատօնը առանձին սրահ մը վարձեցին, Փարիզէն հրաւիրելով Պ. Հրաչ Երուանդը: Կիրակի (այսօր) կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին երբ ժողովուրդը քաղաքապետութեան դուռը հասաւ, սրահը գոց գտաւ: Երկու ոստիկաններ յայտարարեցին թէ արգիլուած է այսօր եւ մինչեւ մէկ քանի օր, որեւէ հաւաքոյթ եւն.: Սրահը չբացուեցաւ եւ ժողովուրդը դարձաւ տուն: Սգահանդէսը տեղի չունեցաւ:

Նոյնպէս այսօր, կառավարութիւնը յայտարարած է որ ժամը 9էն (երեկոյեան) վերջ բոլոր խանութները եւ սրճարանները պէտք է փակուին: Փողոցները, մարդիկ զոյգ զոյգ երբեք չպիտի պտտին (ժամը 9էն վերջ) եւն., բայց չենք գիտեր թէ քանի օր:

Գործադուլ ընող բանուորները այսօր նոր թռուցիկներ բաժնեցին, ուր կը գրեն թէ վաղը երկուշաբթի 11 ապրիլ աւելի խիստ պիտի գտնուին, երբեք, ոչ մէկ բանուոր չպիտի ձգեն որ գործի երթայ: Մինչեւ անգամ «շէֆ»երուն եւ տնօրէնութեան պիտի արգիլեն որ գործարան մտնեն:

Կառավարութիւնը քաղաքապահ հեծեալ զինուորներու թիւը աւելցուցած է, կ'ըսուի թէ մինչեւ հազարի հասած է անոնց թիւը:

Ն. Գալէ

Ապրիլ 11-24ը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 10 ապրիլ.— Այս տարի ալ տօնուեցաւ Ապրիլ 11-24ի համազգային մեծ սգատօնը, նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան:

Միութիւնը նամակներով հրաւիրած էր բոլոր ազգային եւ հայրենակցական միութեանց ինչպէս նաեւ քաղաքական կազմակերպութեանց: Պատասխանած էին Հ. Յ. Դ., եւ Ռ.Ա. կուսակցութիւնը: Ազգային Միութիւնը, Հայ Արիները, Բարձր-Հայքի, Մեծ Նոր գիւղի, Նալլու-Խանի, Մարաշի, Զարսանճաքի, Հայրենակցական Միութիւնները:

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը: Այս տառապած ժողովուրդը անգամ մը եւս կուգար իր յարգանքի բաժինը բերելու Մեծ Եղեռնի նահատակներուն:

Նախագահ ընկեր Սողիկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց Շոփէնի մահերգով, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին խումբ մը երիտասարդներէ կազմուած նուագախումբ մը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի, ինչպէս նաեւ «Գողթան» երգչախումբը որ երգեց «Մայր Արաքսի» եւ «Քնիր իմ Բալիկ»ը ղեկավարութեամբ Պ. Պ. Պետրոսեանի:

Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Ե. Նշանեան Ս. Սիրականեան Պ. Պ. Ալէմեան եւ Թուխմանեան: Օր. Վարդանեան երգեց ով «Մենեւնակ»ը, ուղերձ մը կարդացուեցաւ Հ. Յ. Դ. Մարմնին կողմէ. յետոյ խօսք տրուեցաւ Ռ. Ա. կուսակցութեան, Ազգային Միութեան եւ Մեծ-Նոր գիւղի Հայրենակցական Միութեան ներկայացուցիչներուն:

Յետոյ ընկ. նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Պ. Վ. Զուլֆէրեան, որ իր ոգեւորիչ խօսքերով խրախուսեց ներկաները: Բանախօսը արագ ակնարկ մը նետելով Ապրիլեան Եղեռնին վրայ, խօսքը ուղղեց որբերուն, եւ յորդորեց որ աննկուն հաւատքով կատարել իրենց պարտականութիւնները:

Հանդէսը փակուեցաւ նուագախումբի «Թշուառ Հայրենիք»ով:

Հանդէսէն վերջ, որբերը հաւաքուեցան մահարձանին շուրջ, եւ ըսին իրենց վերջին խօսքը.

— «Դուք զոհուեցաք վեհ գաղափարի մը համար, դուք զոհուեցաք հայրենիքի ազատութեան համար, բայց դժբախտաբար անկատար մնաց ձեր գործը: Եւ ահա մենք, որբերս, ձեր, վերջին ծնացողները, կը խոստանանք եւ կ'երդնունք ձեր անմահ շիրիմներուն առջեւ, որ պիտի քալենք ձեր ճամբով, պիտի տանինք այն ծանր լուծը որ դրուած է մեր վզին. պիտի քալենք անվարան կուրծք տալով ամէն դժուարութեան, մինչեւ որ հասնինք այն հեռաւոր նպատակին, որ բաղձանքն է ամէնուս»: Մ. Պ.

ԽՄԲ.— Այս առթիւ ստացած ենք հետեւեալ դիտողութիւնը.—

Հակառակ տօնին լրջութեան եւ բեմին վրայ զետեղուած ծաղկեպսակներուն, դժբախտաբար սրահին մէջ տիրող մթնոլորտը անախորժ էր: Խօսիլ բարձրաձայն, խնդալ, եւն.: Ես որ ընտանիքիս բոլոր անդամներուն ինչպէս եւ հարիւր հազարաւորներուն Խապուրի (Տէր Զօր) լայնքին ու երկայնքին անգթաբար բնաջնջուելուն ականատես եղած, 180 հազարնոց «սէվգիաթ»էն մազապուր ճողոպրած չորս պատանիներէն մէկն եմ, արդար վրդովումս կը յայտնեմ «Յառաջ»ի միջոցաւ բոլոր պանդուխտներու երեսին: Անշուշտ կազմակերպիչները յանցանք չունին:

Մ. Ֆրունզեան

ՄԱՄՈՒԼ

Երբ նախանձը չար է...

Սելանիկի Հորիզոնը դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 ապրիլ).

— «Եգիպտոսի ռամկավար թերթին «Արեւ»ը, որուն շուրջ խօսեցանք երէկ, ուշադրութեան արժանի երեւոյթ մը պիտի ըլլար, եթէ երբեք ատիկա, իբրեւ առաջադրութիւն նկատի ունենար հանրային ընդհանուր շահերը եւ ձգտէր Բարեգործականի թերութիւնները սրբագրել, այդ միեւնոյն շահերու ապահովման համար: Դժբախտաբար, հանրօգուտ այս առաջադրութիւնը կը պակսի ռամկավարներուն մօտ եւ անոնք, Բարեգործականի դէմ ուղղուած քննադատութեանց մէջ անգամ կ'ուզեն տանիլ իրենց հակադաշնակցական կրքոտ պայքարը:

Այդ միեւնոյն խմբագրականներուն մէջ, «Արեւ» բացայայտօրէն կը խոստովանի արդէն իր այդ դիտաւորութիւնը: Գաղութներու տեղական կարիքներուն հանդէպ Բարեգործականի ի յայտ բերած անտարբերութիւնը՝ անիկա վնասակար կը գտնէ ոչ թէ անոր համար որ այդ անտարբերութենէն կը տուժեն գաղութները, այլ որովհետեւ ատկէ կ'օգտուին... դաշնակցականները: Ռամկավարները, ինչպէս միշտ, այս պարագային ալ կ'ուզեն Բարեգործականը իբրեւ խումբ ու պատուար բարձրացնել դաշնակցական կամ Դաշնակցութեան համակիր ճանչցուած մարմիններու եւ կազմակերպութեանց գործունէութեան դէմ, գաղութներու մէջ:

Առանձինն պայքարելու անզօր՝ անոնք յենարաններ եւ անթացուպեր կը փնտռեն միշտ, ուժ առնելու եւ իրենց կիրքն ու հակադաշնակցական մոլուցքը կերակրելու համար: Այդ պատճառով ալ, կը պահանջեն որ Բարեգործականը թօթափէ իր վնասակար անտարբերութիւնը գաղութային կարիքներու նկատմամբ եւ ստանձնէ յառաջապահ ղեկավարի դերը գաղութներու մէջ:

Որովհետեւ «Հ. Բ. Ը. Միութենէն նպաստընկալ դպրոցները յանձնուած են մեծ մասով դաշնակցական ուսուցիչներու (?), որոնք Հ. Բ. Ը. Միութեան տուած դրամով դաշնակցական սերունդ կը պատրաստեն»: Որովհետեւ, «այսօր, կուսակցութիւն մը, «համազգային» անուան տակ երկրորդական վարժարան մըն է բացեր Պէյրութի մէջ եւ կը ջանայ իր կրթական ցանցին մէջ առնել Սուրիոյ գաղութը»:

Ինչո՞ւ սնանկացաւ Քրէօկեր

Լուցկիի Թագաւորին սնանկութեան պատճառներէն մէկը կը նկատուի այն որ, իր ընկերութեան դէմ կը գործէին զանազան օտար կազմակերպութիւններ: Այս մասին *Financial Times* կը գրէ.—

«Կա՞ր իրօք միջազգային կազմակերպուած խմբակցութիւն մը, որ կանոնաւորաբար կը յարձակէր Քրէօկէրի վրայ: Քրէօկէրի ընկերութեան հետ սերտ կապ ունեցող անձեր կը հաւատան: Քրէօկէր յաճախ կը մեղադրուէր թէ բացի Գերմանիոյ տուած իր 125 միլիոն տոլարի փոխէն, անխոհեմութիւնը գործած է Գերմանիայէն գնելու մեծ քանակութեամբ Եընկի պարտաթուղթերէն եւ այս կերպով իր ընկերութիւնը մտցուցած է Գերմանիոյ խախուտ ելեւմուտքին մէջ:

Ատիկա կը նկատուէր իր սովորական խոհեմութեան դէմ մեղանչում մը:

«Ճշմարտութիւնն այն է որ Քրէօկէր ընկերութիւնը ենթարկուած էր Ֆրանսայի ուժեղ ճնշման եւ ընկերութիւնը ուրիշ միջոց չունէր, եթէ ո՛չ մեծ քանակութեամբ գնել Եընկի պարտաթուղթերէն: Ֆրանսական քաղաքականութեան անընդհատ միջամտութիւններն էին որ տկարացուցին Քրէօկէրի ընկերութեան ելմտական կազմակերպութիւնը եւ զայն դարձուցին դիւրին թիրախ անոնց համար որ կը ջանային արժեթուղթերը իջեցնել: Այս վերջինները կ'օգտուէին փարիզեան մամուլի ամենէն քիչ յանձնարարելի մասէն, որ կը յորդորէր ժողովուրդը զգուշանալ Քրէօկէրի արժեթուղթերէն, որովհետեւ, անոնց դրամը կ'երթար միմիայն ուժեղացնելու Գերմանիան»:

ԳԱՆԿԸ ԿԸ ՔԱԼԷ

Ֆլորենցայի գերեզմանատան պահապանը քիչ մնաց որ վախէն արձան կտրէր: Երգելով ու խնդալով կը փորէր փոս մը ուր մէկ քանի օր առաջ մեռած մէկը պիտի թաղուէր, երբ իր բրիչին առաջին հարուածէն՝ գանկ մը դուրս նետուեցաւ հողէն:

Քիչ մը զարմացած, մեր փոսափորը՝ ձեռքն առաւ գանկը եւ իբր նոր Համլէթ՝ պահ մը տխրօրէն խորհրդածեց վրան, յետոյ՝ նետեց անկիւն մը եւ շարունակեց իր աշխատանքը:

Քիչ յետոյ սակայն, սարսափով նշմարեց թէ գանկը կը քալէր: Նախ չհաւտաց, կարծեց թէ երազ կ'ապրի, աչքերը սրբեց ու նորէն դիտեց: Այո՛, կը քալէր գանկը: Փոսափորը, այս դիւային հրաշքին առջեւ, փորձեց փախուստ տալ: Ոտքերը քար կտրեր էին, ուզեց օգնութեան կանչել: Կոկորդէն ձայն չէր ելլեր:

Վերջապէս իր օգնականները դիպուածով անցան, նշմարեցին անցուդարձը: Իրենցմէ մէկը խելք ըրաւ ու բրիչի հարուած մը իջեցուց գանկին: Ու գաղտնիքը պարզուեցաւ: Գանկին տակ կրիայ մը կար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

XIII

Այն առեն, մինչ՝ մուկը իր փայտէ ծակը մտաւ, ու ձայնէ «մուկերը» իրենց միւս ծակերը վերադարձան, եւ ուսուցիչը ճարահատ, ձգեց՝ հեռացաւ, յայտարարելով տնօրէնին թէ՝ «անգամ մըն ալ չի մտներ այդ խայտառակ տղոց դասարանը»...

Դասամիջոցին, երբ միւս դասարաններու տղաքը խռնուեցան ու հարցուցին թէ ինչ էր պատահած, Այվազեան — որ մուկին անյայտ հեղինակը մնաց — անտարբերօրէն պատասխանեց.

— Մուկը ծակէն ելաւ՝ ծակը մտաւ...

II

Մուկը ծակը մտաւ, այո՛, բայց՝ մուկերու պատմութիւնը շարունակեց շրջան ընել դասարանէ դասարան, երթալով մինչեւ տեսչարան: Գնաց, նոյնիսկ, վարժարանի խնամակալութեան, եւ, քանի մը օր վերջ, դպրոց՝ քննութեան եկաւ խնամակալութեան ատենապետը՝ Բարսեղեան էֆէնտի:

Հարցը քննեց: Թէքիրտաղցին ու կեսարացին ծանր պատիժի ենթարկուեցան, բայց, Բարսեղեան էֆէնտի, երբ տեսուչին հետ առանձին մնաց.

— Էֆէնտիմ, — եզրակացուց — ծակը բաց ձգողն է յանցաւորը, ե՛ս ալ հոն ըլլայի պիտի խնդայի..

Յետոյ, աւելի գոհ եղաւ, երբ տեսաւ որ պատժուած տղաքը չմատնեցին Այվազեանը, մինչ վերջինս եկած խոստովանած էր իր մեղքը..

— Աղբա՛ր, — շարունակեց՝ խօսքը տեսուչին ուղղելով — Սիսեանց ալ բոլորական պատուելիի կը նմանի պէ՛... աչքը կը գոցէ՝ ժա՛մ մը կը խօսի եղեր...

Պատին վրայ ճանճ մը կար: Ու Բարսեղեան էֆէնտի, ոտքի ելլելով.

— Երեսի ջուրով ճամբու դրէք սա մարդը — աւելցուց՝ նայելով Թուրքերէնի ուսուցիչին եւ, իբրեւ թէ, ակնարկելով Սիսեանին...

Բարսեղեան հօրէ-որդէ որբ էր եւ իր ուսումը առած էր Ազգային Հիւանդանոցի ուսումնարանին մէջ: Վայելած էր ներունի ամիրայի մը հոգածութիւնը, անոր օժանդակութեամբ մտած էր Կալաթա Սէրայի լիսէն, եւ, աւարտելէ վերջ, սկսած էր պաշտօնավարել եւրոպական արտածման ընկերութեան մը Պոլսոյ ճիւղին մէջ:

Բարձրահասակ, յաղթամարմին, թուխ, կուռ ձայնով ու կէս քիթով, եւ փորձանք մարդ մըն էր: Կը գործածէր գունտ ու կլոր գաւազան մը, զոր երբեք չէր ձգեր ձեռքէն: Անդամ էր Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովին, Վարչութեան, եւ անպաշտօն խորհրդականը ազգային բոլոր հաստատութիւններուն: Իր ուշադրութեան գլխաւոր առարկան էին Հիւանդանոցն ու Կեդրոնականը:

Հիւանդանոցին կապուած էր դուն ու հաճելի յիշատակներով, եւ իր «մտաւոր կեանքին օրրանը» կը նկատէր, հոն եղած ատեն քանի մը ընկերներով «Բուրաստան Մանկանց»ի հրատարակութեան ձեռնարկած ըլլալուն:

«Հայրիկ» կ'որակէին զինքը՝ իր իրապէս հայրական ու բոլորանուէր վերաբերումին համար: Քանի մը տեղէ առաջարկած էին ընտրել զինքը իբրեւ երեսփոխան. բայց, մերժած էր, ամէնուն մօտ մեծմեծ թերութիւն գտնելով:

— Ամա՛ն սա Աստփազարցիները, — կ'ըսէր ձեռքովը՝ «հեռո՛ւ» ընելէն — խօսած ատեն եայղարա մըն է՝ կը փրցնեն աղբար...«փա՛աթլիճա՛ն», «Մա ա՛քսուս», վա՛ղ անցիր, ո՛վ մերած պիտի հասկցնէ ատոնց... Ասոր հետ մէկտեղ — կ'աւելցնէր շուտով — ազգասէր մարդիկ են, հա՛, Ալլա՛հ իչին, հէմ... տըլիկսի՛զ ականջը խօսի Ստեփաննոս Սրբազանին...

= Է՛, լա՛ւ, լա՛ւ, Ռոտոսթոյէն գիր թեկնածութիւնդ, կ'ըսէին...

— Ի՞նչ — ձայնը կը բարձրացնէր — հոգիէս ճա՞խղ ունիմ, ի՞նչ է... մօ՛, անոնք ծուռ նայեցար կ'ըսեն՝ դանակ կը քաշեն կոր մարդուն.., ամա՛ն սա ծովէն անդին երեսները... Լաքին, աշխատասէր են, նայէ, տղոց, իրենք իրենց մէջ իրար չքաշել մը ունին, ամմա., մարդու մէջ ալ իրար կը բռնեն.. Աստուածմինին եղանք գացինք — կը սկսէր պատմել — Ս. Թագաւոր ունին եա՛... վուր փաթլաըն.., կատարեա՛լ Հայաստան...

Եւ, այսպէս, ամէն տեղի համար առարկութիւն մը ըրած էր, ի վերջոյ ընդունելով, իր փափաքին համաձայն, Գատըգիւղը:

— Դուն ամիրայական շունչ ու հոգի ունիս, Բարսեղեան էֆէնտի, — կը կատակէին ոմանք — Խասգիւղէն ընտրուելու էիր...

= Է՛ հա՛, անանկ է, ամմա, — կ'ոգեւորուէր քիչ մը, — Գատըգիւղն ալ հիմակուան ամիրաներուն ոստանն է, մեջքերնին ըլլանք որ քիչ մը շարժենք սիրտերը...զիրէ, իրենք իրենց մնան նէ...

— Աւելի լա՛ւ է Սամաթիայէն — կ'ընդմիջէր ուրիշ մը — լաւ ազգայիններ են, յարմար ձեզի:

= Ինչո՞ւ..

Գաւազանը կը վերցնէր՝ ժպիտը ծածկել ջանալէն՝ գիտնալով որ պատասխանը պիտի ըլլար — «եազմաճ՛ի, թուլումպաճ՛ի քիւֆիւրճ՛ի»...

Քննութեան եկած օրը, տեսչարանէն մտնելէ վերջ, այցելեց նաեւ դասարանները: Դասամիջոցի մըն էր, մտեց Սուրէնենց դասարանին.

— Նայինք սա մեր «էֆէնիչէրի»ները ի՛նչ կ'ընեն կոր — ըսելէն.

Հարց ու փորձ ըրաւ, խօսեցաւ մէկուն միւսին հետ, եւ տնօրէնին դառնալով.

— Ճա՛նըմ, — ըսաւ զարմացած ու ցաւոտ — աս տղոցը մօտ գոյն չի մնար կոր... գաւառէն Պոլիս կուգան սոխի պէս կաս կարմիր, ու, տարի մը երկու կեցածնուն պէս, սեխի պէս կը դեղնին կոր...

Ու իր արծուի աչքերուն մէջ, ուր կայծկլտուն բան մը կար միշտ, տրտմութիւն մը եկաւ: Րոպէապէս ու խորապէս կը յուզուէր ան, երբ որեւէ սրտաբեկիչ բան լսէր: Առանձին հոգածութիւն ունէր գաւառէն եկողներուն նկատմամբ:

Յետոյ, երբ տնօրէնը գործով մը հեռացաւ, մտաւ տղոցը մէջ: Մօտեցաւ Սուրէնին:

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Փարիզ եւ գաւառներ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկունժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտադիր ներկայութիւն։ Զեկոյց Կ. Կ.ի։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովըվաղըՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց Կ. Կ.ի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ-ՊԻՅԱՆԲՈՒՐԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական դասախօսական ժողով

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ընկ. Պուճուկեանի բնակարանը, 63 Րիւ տիւ Փարք, Արնուվիլ։ Կը խօսի Ընկ. Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը (Րիւ Տիւքէքլէն)։ Կը խնդրուի ընկերներէն ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Կը խօսի Փրոֆ. Խայիկեան, նիւթ ունենալով «Հայոց պատմութիւնը»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները։ Մուտքը ազատ է։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէին

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantes, սրահ **D, 28 Rue Serpente**

(Métro St. Michel կամ **Odéon)**

Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ «Հ. Յ. Դ. ԴԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ՌՕԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Ռօանի Ազգ. Միութեան

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պ. Պանեօլաթիի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՏԷՐԷՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Brebant Marseillais 146 Avenue des Chartreux

Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի, պիտի նուագէ կոմիտաս վարդապետի կտորներէն։

Զուգերգներ, մեներգներ, ուղերձ, 2 կենդանի պատկերներ՝ Կոմիտասի ներշնչումը եւ Մաճկալ։ Ինչպէս Կոմիտաս վրդ. կը հաւաքէ հայ գեղջուկ երգերը։ Հաճելի անակնկալներ, եւրոպ. եւ հայկ. պարեր մինչեւ լոյս։

ԾԱՆՕԹ։— կը խնդրուի ներկայանալի արտաքինով գալ։ Ածուրդ չկայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 4 (1932 ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Պատերազմի խնդիրը (խմբագրական), Գասպար Յակոբեան (Ա. Ա.), Զակֆեդէրացիայի Տասնամեակը (Ս. Վրացեան), Այսօրուան Գերմանիան (Ա. Աբեղեան), Կարմիր գծից ներս, Թուրքիոյ շուրջ, Հնգամեակը եւ համաշխարհային տնտեսութիւնը, Այնտեղից, Ֆիլիպպօ Տուրատտի։

Հասցէ՝ Rédaction «Droschak» 71 Ave. Kléber, PARIS (16)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի փորձերը կանոնաւորապէս տեղի կ'ունենան Ուրբաթ գիշերները ժամը 8.30ին Միթիւալիթէի 2րդ յարկը։ Անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել Ուրբաթ իրիկունները փորձի սրահը, կամ գրաւոր՝ Sako Hagopian*ի*, 158, rue du Chateau, Paris (14).

Հոգեհանգիստ

1915 Ապրիլեան եղեռնի ընդհ. նահատակաց համար Պատարագ-հոգեհանգիստպիտիկատարուէրիսիմէջ այս Կիր. տեղւոյն մատրան մէջ։ Երգեցողութեանց երգեհոնով պիտի մասնակցի մանկապարտիզպանուհի Օր. Մ. Ներսէսեան իր կսեռ աշակերտներով։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

„ՀԱՄԼԷԹ"

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՇԷՔՍՓԻՐԻ

(5 արար)

Այս Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

MAISON de la MUTUALITÉ*ի սրահին մէջ*

24 Rue St. Victor — Métro Maubert-Mutualité

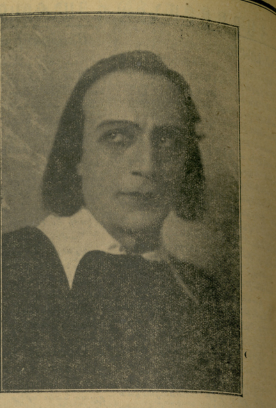
Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Մ. Սուրաբեան, Անահիտ, Գայեանէ, Պ. Պ. Թօլաեան, Ա. Գմբէթեան, Կօթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Տէրվիշեան, Աժտէրեան, Սուրէնեան եւ Սուրաբեան։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 25, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին յառաջէ, կավռօշի խմբագրատուները եւ միւս սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ կէս օրէն սկսեալ թատրոնին կիշէն։

Ոչ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր

Ռէժիսէօր՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Համլէթի դերին մէջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

«Կ'ուզէի ինքզինքս պաշտպանել ու փրկել... բայց կամքս չէր գործեր... եւ ես... հիմա պիտի հասկնաք... ես... ես կ'ամչնայի օտարականին հետ կռուելու դռնապանին առջեւ, որ հոն էր անհամբեր։ Եւ այսպէս... այսպէս, ինքզինքս յանկարծ պանդոկին ներսը գտայ։ Կ'ուզէի խօսիլ, բան մը ըսել, բայց ձայնը կը խեղդուէր կոկորդիս մէջ... Անոր ձեռքը ամուր կը մնար բազուկիս վրայ, ծանր ու տիրական... Շփոթ կերպով զգացի որ կը քաշէր զիս դէպի սանդուղին գլուխը ու ես գիտակցութիւնը չունէի թէ ի՛նչ կ'ընէի... Բանալի մը դարձաւ...

Եւ յանկարծ ինքզինքս առանձին գտայ այս օտարականին հետ,օտար սենեակի մը մէջ, որեւէ պանդոկի մը մէջ որուն անունը դեռ մինչեւ այսօր չեմ գիտեր»։

Տիկին Գ... դարձեալ կանգ առաւ եւ ոտքի ելաւ յանկարծ։ Կարծես թէ ձայնը այլեւս չէր հնազանդեր իրեն։ Դէպի պատուհանը գնաց, քանի մը վայրկեան լուռ նայեցաւ դուրսը եւ կամ թերեւս միայն ճակատը դրաւ պաղ ապակիին. քաջութիւնը չունեցայ որոշապէս ճշդելու այդ, վասնզի ինծի համար ցաւագին էր դիտելը այդ ծեր կինը՝ յուզումի մատնուած։ Ուստի նստած մնացի, լուռ, առանց հարցափորձելու, առանց աղմուկ հանելու եւ սպասեցի մինչեւ որ վերադարձաւ հանդարտ քայլով մը եւ դիմացս նստաւ.

— Լաւ, հիմա ամէնէն դժուարը ըսուեցաւ։ Եւ կը յուսամ որ պիտի հաւատաք ինծի եթէ անգամ մըն ալ հաստատեմ, եթէ երդում ընեմ բոլոր իմ նուիրական բաներուս վրայ, իմ պատւոյս եւ զաւակներուս գլխուն վրայ, թէ մինչեւ այդ երկվայրկեանը օտարականին հետ... միութեան մը ամէնէն փոքր մտածումն իսկ չէի ունեցած, թէ իրաւամբ կամքս կորսնցուցած էի, եւ թէ գիտակցութենէ զուրկ, յանկարծ կարծես թէ դռնակէ մը ինկած էի իմ գոյութեանս կանոնաւոր ճամբէն այս կացութեան մէջ։ Երդում ըրի ճշմարտախօս ըլլալու թէ՛ ձեզի եւ թէ՛ ինծի հանդէպ. անգամ մըն ալ կը կրկնեմ թէ միայն այս երիտասարդին օգնութեան հասնելու գրեթէ ճարահատ կամքովս էր եւ ոչ ուրիշ զգացումով մը, անձնական զգացումով մը, եւ թէ ուրեմն առանց ո՛չ մէկ ցանկութեան, պատահելիքի մասին առանց ո՛չ մէկ գաղափարի էր որ գլորեցայ այս ողբերգական արկածախնդրութեան մէջ։

Ինծի թոյլ պիտի տաք որ չպատմեմ ինչ որ անցաւ այդ առտուն սենեակին մէջ։ Երբեք չեմ մոռցած եւ պիտի չմոռնամ այդ գիշերուան իւրաքանչիւր երկվայրկեանը։ Վասնզի հոդ կռուեցայ մարդկային էակի մը հետ, փրկելու համար անոր կեանքը, այո՛, կը կրկնեմ, այդ պայքարին մէջ մարդու մը կեանքին կամ մահուան վճիռն էր որ կը կը տրուէր։

Իմ ջիղերուս իւրաքանչիւրը անվրիպօրէն կը զգար թէ այս օտարականը, արդէն կիսով կորսուած այս մարդը, փրկութեան վերջին զօտիին կը փարէր, եռանդոտն ու կիրքոտը մէկու մը որուն մահացու վտանգ կը սպառնայ։ Ինծի կը կառչէր նման այն մարդուն որ իր ներքեւ կը զգայ անդունդը։ Իսկ ես, իմ բոլոր կարողութիւններս կը գործածէի, ինչ որ կար իմ մէջս, զայն փրկելու համար։

Մարդ այդպիսի ժամ մը կ'ապրի միայն մէկ անգամ իր կեանքին մէջ եւ այդ կը պատահի միլիոններու մէջ մէկ անձի միայն։ Առանց այդ սարսափելի դէպքին, երբեք պիտի չկրնայի երեւակայել թէ յուսահատութեան ի՛նչ ուժգնութիւնով, ի՛նչ անսանձ կատաղութիւնով անտէր մարդ մը, կորսուած մարդ մը վերջին անգամ մըն ալ կը ցանկայ կեանքի արեան ամենափոքր կարմիր կաթիլին։

Ամբողջ քսան տարիներ հեռու մնացած ըլլալով գոյութեան բոլոր դիւային զօրութիւններէն, երբեք պիտի չկարողանայի հասկնալ այն շքեղ ու աներեւակայելի եղանակը որով բնութիւնը յաճախ քանի մը արագընթաց հեւքերու մէջ կը կեդրոնացնէ այն բոլոր տենդոտ սառը, կեանքն ու մահը, յափշտակութիւնն ու յուսահատութիւնը որ իր մէջն է։ Եւ այդ գիշերը այնքան լեցուն էր պայքարով ու խօսքերով, կիրքով, բարկութիւնով եւ ատելութիւնով, աղաչանքի եւ գինովութեան արցունքներով որ, ինծի թուեցաւ թէ հազար տարի կը տեւէ ան եւ թէ մենք,— այս երկու մարդկային էակները որոնք գիրկընդխառն դէպի անդունդին յատակը կը դեդեւէինք, մէկը իր մէջ կրելով մահուան կատաղութիւնը, միւսը առանց նախազգացումի,— դուրս ելանք այդ մահացու պայքարէն բոլորովին այլափոխուած, տարբեր մտքով մը եւ տարբեր զգայնութիւնով մը։

Բայց պիտի չխօսիմ այդ մասին։ Ոչ կրնամ եւ ոչ ալ կ'ուզեմ գրել այդ։ Պարտաւոր եմ սակայն ձեզի բառ մը ըսել այն անլուր վայրկեանի մասին որ զարթումս եղաւ։ Արթնցայ կապարի պէս ծանր քունէ մը, սեւ խորութենէ մը, որուն նմանը երբեք չունեցայ։ Երկար ժամանակ պէտք եղաւ աչքերս բանալու համար, եւ առաջին բանը զոր տեսայ, իմ վրաս, անծանօթ սենեակի մը առաստաղը եղաւ. յետոյ, քիչ մը աւելի խարխափելով, օտար վայր մը, ինծի անծանօթ, սոսկալի, [illegible] իյնալու համար չէի գիտեր թէ [illegible] պէս ըրած էի։ Նախ ջանացի [illegible] տալ թէ երազ մըն էր միայն [illegible] սածս, աւելի յստակ եւ աւելի [illegible] փանցիկ երազ մը որուն յանգած [illegible] այդքան ծանր ու խառնակ [illegible] քունը. բայց պատուհաններուն [illegible] ջեւ կը փայլէր արեւուն պայծառ [illegible] անժխտելիօրէն իրական լոյսը, [illegible] առաւօտեան լոյսը. կը լսուէին փո[illegible] ցի աղմուկներուն բարձրանալը, [illegible] քերուն թաւալումը, հանրակառ[illegible] րուն զանգակները եւ մարդոց [illegible] րը, եւ հիմա գիտէի թէ չէի երազ[illegible] ու արթուն էի։ Ակամայ, շտկուեցայ [illegible] խելքս գլուխս հաւաքելու համար [illegible] եւ հոդ... ակնարկս մէկ կողմ [illegible] ձգելով... հոդ տեսայ (երբեք պիտի չկարողանամ ձեզի նկարագրել [illegible] սափս) անծանօթ մարդ մը որ քով[illegible] կը քնանար լայն անկողնին մէջ։ Բայց օտարական մըն էր, օտար[illegible] կան մը՝ բոլորովին օտարական, [illegible] սամերկ ու անծանօթ մարդ մը։

Ոչ, այդ սարսափը, գիտեմ, [illegible] պատմուիր. այնքան ուժգին յա[illegible] տակեց զիս որ անզուսպ ինկայ [illegible]

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 15 ԱՊՐԻԼ 1932

15 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1854

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ...

«Հայրենիք» ամսագրին մէջ, Կ. Զարեան ունի չարունակելի վէպ մը, «Բանկօօպը եւ Մամութի Ոսկորները», խորհրդային Հայաստանի կեանքէն:

Ինչպէս իր միւս արտադրութեանց մէջ, — «Անցորդը եւ իր ճամբան», «Երեք Երգ», «Տատրագոմի Հարսը» եւ դեռ ուրիշ գործեր, Զարեան ստորագրած է հրաշալի յղացումներ, թէ՛ իբրեւ խորհուրդ ու բառ եւ թէ իբրեւ արուեստ:

Նոյն իսկ նկատի առնելով բանի ճիգի, նմանողութեան, կրկնութեան յանախումները, կարելի չէ կարդալ զանոնք առանց խանդաղատանքի ու յարգանքի:

Գեղարուեստագէտն է որ, իր ստեղծագործական երկունքին մէջ, կը սաւառնի կատարէ կատար, կը ճառագայթէ մինչեւ անձնային խորութիւնները, իր եռին ձգելով ակնախտիղ, ինքնատիպ, խորունկ հետքեր:

Բայց, Զարեան–մարդը միշտ ներկայ է գեղարուեստագէտին մէջ, իր նենգ, ինքնամոլ եւ չաեւ կերպարանքով, եւ հանդիսատ չի ձգեր: Թոյլ չի տար որ արուեստը ընթանայ իր բնական ճամբով:

Կանանչ մազեր կը խլրտի, կը սողայ, թոյն կը հոսեցնէ «Բանկօօպ»ին մէջ ալ: Ինչպէս իր բոլոր գրածներուն մէջ, առ հասարակ:

Եւ ահա գրականութիւնը կը դառնայ դիմակ մը՝ հանդիպածին հետ հաշիւ մաքրելու: Անշուշտ ի վնաս գեղարուեստական գործին:

Մենք նիւթերուն քովէն քալել – անցնելու սովորութիւն չունինք: Ոչ ալ ո՛ր եւ է հաշիւ: Եւ անմիջապէս կ՚անցնինք փաստերուն:

×

Մեր երիտասարդ աշխատակիցը մատնանշեց այն սողոսկուն վիրաւորանքը՝ զոր Կ. Զարեան իր վէպին չարունակութեան ընթացքին ուղած է հասցնել Երեւանի գիտութեան տաճարներուն եւ թանգարաններուն մէջ ծուարած ափ մը վաստակաւորներու, — ծամ – մօրուք ճերմկած, տառապանքէն քար կտրած, իրենց չնաքէն վախցող պրոֆէսորներու, լեզուագէտներու եւ պատմաբաններու: Զարեան հաճոյքով նկարագրած է նոյն իսկ անոնց ընտանեկան եւ նիւթական թշուառութիւնները:

Բայց Զարեան աւելի առաջ գացած է, ապուխելով գաղափարական՝ վիպային տիպարի մը, — Վահան Իբերեան: Ի՛նքն իսկ:

Ապերասնակա՛ն, «լինելոց» տիպար մը, արդարեւ, իր թափառումներով, ոգորումներով եւ թռիչքներով:

Եւ սակայն, բառերը չեն կրնար պարունակել այդ բոլորին տակ ծածկուած լրբենութիւնը, սնամէջ մեծամտութիւնը եւ անբարոյական սպրդուքները:

Արթո՛ւն է իժը, իր «գեղարուեստական» գալարումներով: Գրական բեհեզով փաթթուած:

Վահան Իբերեան — alias Կոստան Զարեան — որ կանուխէն Եւրոպա ինկած է, «որ ամբողջ իր կեանքը փնտռել է իր հայրենիքը», առտու մը կ՚արթննայ «Երկրի հեռաւոր գաւառներից» հասած «պանդխտական» ազդակներէն, եւ կ՚իյնայ Պոլիս: Ինքն է որ կը նկարագրէ.

— «Ցիշում է, առաջին հետաքրքրութեան յաջորդող հիասթափումը եւ զզուանքը: Ահաւոր այդ դիմակահանդէսը: Կալս ընկած լկտի շրթունքներ, շպարուած այտեր, սողկոտող ժպիտներ, կեղծաւոր եւ սնգուրուած բառեր եւ սիրուել ուզող շնիկի թաթի նման փափուկ ածականներ, վազվզող աչքեր ու լաւ արդուկուած փէսերի տակ կորած՝ ցած ու բթամիտ ճակատներ:

«Լեվանտինների՝ գունաւորուած թութակների եւ այլասեռուած կապիկների այդ անփառունակ աշխարհից նա պատրաստւում էր մեկնել ընդմիշտ՝ երբ, բոլորովին պատահական կերպով, նա ծանօթացաւ մի քանի երիտասարդների հետ, որոնք հեռաւոր գաւառներից պարզութիւն եւ ոգեւորութիւն էին բերել»: («Հայրենիք» ամսագիր, Մարտի թիւ, էջ 27):

Հայկական Պոլիսն է այս, 1909—10ին, երբ «Ազատամարտ»ը կար եւ ամբողջ սերունդ մը ամեհի երկունքի բռնուած, մեծով – փոքրով կը ճգնէր, բռնապետական փլուզումէն անմիջապէս յետոյ, վառել ու տարածել այն lampado vitoeն, զոր Կոստան Զարեան (Իբերեան) Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ է փնտռեր եւ կը փնտռէ տակաւին:

Զքրքրե՛նք իր «պատահական» հանդիպումին մանրամասնութիւնները, եւ հետեւինք Իբերեան – Զարեանի յուշատետրին:

Պատերազմ է: Իբերեանը (Զարեան), որ հոտը չառած չուած էր — դէպ ի Երկի՞ր, ոչ, դէպ ի Եւրոպա — զինադադարին նորէն կը բարեհաճի այցելել Պոլիս: Եւ ի՞նչ կը տեսնէ:

— «Հայ մտքի ազնուագոյն ներկայացուցիչները մորթուեցին: Պոլսոյ խաներից դուրս պրծան խլուրդի նման թագնուած գրավաճառները, խուլ եւ կաղ հոգիների տէր մարդ փոքրութիւններ, թափուած արիւնի գետերի քով կեղծ ոռնոցներ արձակեցին եւ շփացան»: (էջ 28):

Նորէն հայկական Պոլիսն է, 1918—1922: Հայաջինջ սարսափներուն, տեղահանութեան, բանտի, կախաղանի, թաքստոցի մնացորդները, յետուն տարուան սերունդի մը բեկոր չալկած, տասնապատկուելով հողեպէս, ձեռք ձեռքի կուտան, փրկելու համար lampado vitoe (կեանքի ջահը), զոր միայն բառարաններու մէջ տեսած է Իբերեան – Զարեանը: «Ճակատամարտ»ն է, — եւ ճակատամարտներ:

... Բայց լաւ է վերջացնել: Անուն չունի, ոչ ալ սահման, ինչ որ «կենդանաբանական պարտէզներից դուրս պրծած, չնացած, կիսակիրթ քաղքենի» այս Տօն Քիշոթը սանձարձակ փսխած է ամսագրի 11րդ էջէն, 28րդը, աչքերը շլմորած, փրփուրը բերնին:

Գրականութի՞ւն է այս, ընկեր խմբագիր:

Շ.

Դանուբեան հարցը Ժընեւի մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը զբաղեցաւ Աւստրիոյ, Պուլկարիոյ Յունաստանի, Հունգարիոյ ելմտական կացութեան մասին՝ իր քննիչ յանձնախումբին տեղեկագրով:

Ֆրանսայի վարչապետը անդրադարձաւ այդ տեղեկագրին երեք գլխաւոր կէտերուն, ա) հաստատում այն դժուարութեանց, որոնցմէ կը տառապին ներկայիսկերը. Եւրոպայի պետութիւնները, բ) յանձնարութիւններ՝ ելմտական կարճատեւ պայմանաժամով գործողութեանց, ի նպաստ այդ պետութեանց, պայմանաւ որ որ գործողութիւնները կատարուին միջազգային երաշխաւորութեամբ, գ) այս պետութեանց միջեւ, տնտեսական աւելի սերտ յարաբերութիւններ հաստատելու կարեւորութիւնը: Ֆրանսայի վարչապետը տեղեկութիւններ տուաւ անցեալ շաբթու չորս մեծ պետութեանց միջեւ, Լոնտոնի մէջ կատարուած աշխատանքներուն մասին: Յայտնեց թէ Դանուբեան հարցին մասին, վերջնական որոշում մը տալէ առաջ, մեծ պետութիւնները պէտք ունեցած են տեղեկագիրը ենթարկելու իրենց մասնագէտներուն քննութեան:

Թոյլ տալու համար որ այս քննութիւնը կատարուի, չորս պետութիւնները համաձայն գտնուած են որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը իր յառաջիկայ նստաշրջանին ձգէ իր ելմտական յանձնախումբի տեղեկագրին ընդհանուր մասին ուսումնասիրութիւնը:

Յաջորդաբար խօսեցան Անգլիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները եւ գերման պատուիրակութեան պետը Ֆօն Պիւլով:

Ցուցախաք Թուրքիան

Կը հաստատուի թէ թուրք կառավարութիւնը վերջնապէս հրաժարած է օտար երկիրներու մէջ փոխառութիւն մը կնքելու մտադրութենէն:

Լինտպէրկի տղեկին առևանգումը

Նիւ-Եորքէն տրուած լուրի մը համաձայն բժիշկ Քոնտոն որ ցարդ, իբր միջնորդ ծառայած էր առեւանգիչներուն եւ Լինտպէրկի, նոր ճամբորդութիւն մըն ալ կատարած է այս վերջերս՝ խորհրդաւոր պայմաններու տակ:

Վերադարձին՝ լրագրողներու հարցման պատասխանելով՝ բժիշկը ըսաւ.

— Առեւանգիչներուն հետ յարաբերութեան մէջ եղած եմ եւ այսօր դեռ կը շարունակեմ: Ոչինչ ըրի կամ ըսի որ կարենայ անոնց ինքնութիւնը յայտնել: Կեանքս կը սիրեմ եւ գիտեմ թէ մեծ բան մը չպիտի արժէր, եթէ ամենափոքր անգաղտնապահութիւն մը գործէի, որով երեւան ելլէր առեւանգիչներու ինքնութիւնը:

Ամերիկեան ոստիկանութիւնը որ կը գգայ բժիշկին փափուկ կացութիւնը, խոստացաւ չմիջամտել այս գործին եւ Լինտպէրկ ինքն իսկ հեռու կը կենայ:

Լոնտոնի թերթերէն մէկը գրեր էր թէ Լինտպէրկի կողմէ առեւանգիչներուն տրուած թղթադրամներէն մաս մը փոխանակուած է Լոնտոնի մէջ: Լոնտոնի ոստիկանութիւնը կը յայտնէ թէ այդ տեսակ որեւէ տեղեկութիւն չունի ինքը:

Անգլիոյ անգործները

Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ հրատարակուած վերջին վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ 1931 սեպտեմբերի վերջը Անգլիոյ անգործներու թիւն էր 2,804,000 իսկ դեկտեմբեր 21ին եղած էր 2,602,000:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հինտէնպուրկ յաղթեց

Հիթլերի մարտական խումբերը

Գերման հանրապետութեան նախագահը ստորագրեց հրամանագիր մը որ ասօրէն կը յայտարարէ Հիթլերի մարտական խումբերը եւ կը հրամայէ անոնց անմիջական կազմալուծումը:

Այս որոշումը տրուած է բոլոր գերման պետութեանց ներքին նախարարներու ժողովին մէջ՝ որ գումարուեցաւ գերմանիոյ ներքին նախարարին՝ զօրավար կրէօնէրի նախագահութեան տակ:

Ո՛րեւէ փորձ որ կը կատարուի գաղտնօրէն պահելու համար Հիթլերեան մարտական ուժերը, կամ զանոնք վերակազմելու համար, պիտի իյնայ օրէնքի հարուածին տակ:

Այս որոշումը ի զօրու է ամբողջ գերմանիոյ համար:

Կառավարական զեկոյց մը կը ճշդէ թէ անկարելի դարձեր էր աւելի երկար հանդուրժել պետութեան մէջ պետութեան մը գոյութեան եւ թէ այս կացութիւնը չէր կրնար ծանր խռովութիւններ չյարուցանել բնակչութեան զանազան տարրերուն մէջ:

Հրամանագիրը կը համրէ Հիթլերեան բոլոր այն մարտական կազմակերպութիւնները որոնք արգիլուածուլուծուած կը նկատուին—,յարձակողական խումբերը, պաշտպանողական կազմակերպութիւնը, անոնց սպայակոյտերը ինչպէս նաեւ բոլոր այն ուժերը՝ որոնք ասոնցմէ կախում ունին, ինչպէս պահեստի ուժերը, զինուորական, ծովային, օդանաւային, հեծեալ խումբերը մեծ ինքնաշարժները, առողջապահական կազմակերպութիւնները, եւայլն:

Ներքին նախարարը որուն յանձնուած է այս հրամանագրին գործադրութիւնը, իր կարգին հրատարակեց հրամանագիր մը, որով ոստիկաններուն կը հրահանգէ բրտօրէն փողոց չնետել Հիթլերեան զօրանոցներու մէջ բնակող խումբերը. այլ անոնց տալ յարմար պայմանաժամեր՝ շէնքը պարպելու:

Հինտէնպուրկի հրամանագիրը կը նախատեսէ նաեւ թէ ամէն անսաստում պիտի պատժուի բանտարկութեամբ:

Այս որոշումը կարեւոր դէպք մը կը նկատուի գերմանիոյ թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան համար, նաեւ յաղթանակ մը՝ Բրիւնինկի եւ Պավիերայի կառավարութեանց համար, որոնք կը յիշուի թէ, ամէնէն մեծ պայքարը մղեր էին Հիթլերեաններուն դէմ, հրատարակութեան տալով անոնց դաւադրութիւնը, մարտ 13ի նախագահական ընտրութեան առթիւ:

— Ներքին նախարարներու ժողովէն քիչ առաջ, Հիթլեր օտար թղթակիցներու յայտարարեր էր թէ կառավարութիւնը շատ ծանր պատասխանատուութեան տակ պիտի իյնայ, որոշելով իր մարտական խումբերու կազմալուծումը: Հիթլեր զգացուց թէ այդ պարագային՝ այլեւս չպիտի կրնայ զսպել իր 400000 մարտիկները եւ հետեւաբար չպիտի ստանձնէ որեւէ պատասխանատուութիւն՝ եթէ խռովութիւններ ծագին:

— Պերլինի, Միւնիխի, Ֆրանքֆուրթի, Համպուրկի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու իշխանութիւններն արդէն սկսան հրամանագրի գործադրութեան եւ գրաւեցին այն շէնքերը որոնք կը ծառայէին իբր Հիթլերեան խումբերու զօրանոց:

Այս գործողութիւններն սկսան հրամանագրի ստորագրումէն 2—3 ժամ յետոյ, եւ այնքան արագութեամբ որ ժողովուրդը եւ Հիթլերեանները հազիւ կրցան հասկնալ ինչ որ տեղի կ՚ունենայ:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը

Թուրք պատուիրակութեան տեսակէտը

Զինաթափութեան ժողովի ընդհանուր յանձնախումբը կը կրկնէ ինքզինքը: Ամէն մէկ պատուիրակութիւն պարտք կը սեպէ կրկնել ինչ որ առաջարկած կամ բացատրած էր նախորդ նստաշրջանին:

Յանձնախումբի վերջին նիստին մէջ խօսեցան Իտալիոյ, Ուրուկուայի, Նաւկօսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները:

Թուրքիոյ պատուիրակը արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի բացատրեց այն պատճառները՝ որոնք տուն տուին Թուրքիոյ դիրքին զինաթափութեան ժողովին մէջ: Ցիշեց թէ Թուրքիա Լօզանի մէջ ստորագրած է դաշնագիր մը որ ազգային դրօշ կրող բոլոր նաւերուն կ՚ապահովէ նեղուցներէն ազատ անցքը եւ թէ նոյն դաշնագրով Թուրքիայ կարգ մը սահմանային շրջանները եւ արդէ հողամասեր զինաթափ եղած են:

Թուրքիա միւս կողմէ, ոչ յարձակման դաշնագրեր կնքած է Սպանիոյ, Ֆրանսայի, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Իտալիոյ Պարսկաստանի եւ Խորհրդային Միութեան հետ: Բազմաթիւ երկիրներու հետ ալ կնքած է իրաւարարութեան եւ հաշտարարութեան դաշնագրեր:

Այս դաշնագրերէն զատ, որոնք բոլորին յայտնի են, որեւէ գաղտնի յանձնառութիւն չէ ունեցած:

— Ինչպէս ամէն տեղ ըսաւ, տնտեսական եւ ելմտական տագնապը կը նեղէ Թուրքիան: Մեր ելեւմուտքին մէջ պարտադրուած սեղմումները կատարուեցան՝ ազգեցութեանը տակ այն վստահութեան մթնոլորտին, որ կը բխի զինաթափութեան խորհրդաժողովէն: Այս վստահութեամբ, մեծ մասով սեղմեցինք ազգային պաշտպանութեան ելեւմուտքը, ու մէկ ամիս առաջ, պաշտօնապէս յայտարարուած վերջին սեղմումներէն ի վեր, դեռ մէկ երրորդ չափով ալ նուազեցաւ:

Վերջացնելով, Թուրք պատուիրակութեան պետը հաւանութիւն յայտնեց Ամերիկայի պատուիրակին Պ. Կիպսընի ներկայացուցած առաջարկին: Այն պարագային որ Ամերիկայի առաջարկը չընդունուի, Թուրքիա համամիտ պիտի ըլլայ խորհրդային առաջարկին:

Անգլեւիրլանտական վէճը

Անգլեւիրլանտական վէճը նոր կերպարանք մը կը ստանայ յանկարծ Հիւսիսային Իրլանտայի վարչապետին Լոնտոն ժամանումովը: Լոնտոնի մէջ Րլսթըրի վարչապետը տեսակցութիւն մը ունեցած է զաղթային եւ ներքին նախարարներուն հետ:

Հիւսիսային Իրլանտայի կառավարութիւնը որ բոլորովին հակառակ է Տէ Վալերայի կառավարութեան հետ որեւէ մերձեցման, կը վախնայ որ Անգլիա հիւսիսային Իրլանտան գործածէ իբր Տէ Վալերայի հետ սակարկութեան միջոց եւ այդ երկիրը դնէ նժարին վրայ՝ անգլեւիրլանտական հաշտութեան մը համար:

Անգլիոյ նախարարներէն մէկը՝ Րլսթըրի վարչապետին հետ տեսակցութենէն վերջ յայտնեց թէ յարուցուած հարցերուն մասին՝ տեսակէտի որեւէ տարբերութիւն չկայ:

Սուրճի սով Թուրքիոյ մէջ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 13 Ապրիլ.— Թերթերը կը մատնանշեն թէ ներկայ տագնապին հետեւանքներէն մէկը — սուրճի պակասը — մեծ վնաս կը հասցնէ թրքական աւանդութիւններուն: Իրօք, գաւառական բազմաթիւ վայրերու մէջ բացարձակապէս սուրճ չկայ:

Մասնաւորաբար Իզմիրի մէջ, իշխանութիւններն ստիպուեցան հաստատել «սուրճի քարտ»ի եղանակ մը: Քարտերը կը յանձնուին ընտանիքի պետերուն որոնք իրաւունք կ՚ունենան որոշ քանակութեամբ սուրճ գնելու: Վերջին երեք օրերու ընթացքին, վաճառականի մը քով գտնուած 100 քիլօ սուրճի մթերք մը բաշխուեցաւ այս կերպով:

«Ճիւմհուրիյէթ» թերթը զայրոյթով կը գանգատի այս կացութեան դէմ, որ կ՚ըսէ «կը յիշեցնէ մեծ պատերազմի պաշարման ամէնէն ծանր պահերը եւ որ իշխանութեանց անփութութեամբը, ժողովուրդը կը զրկէ ըմպելիէ մը, զոր կարելի է անուանել «ազգային»:

Ուկրայինացիներու բողոքը Բոլշեւիկներու դէմ

ԺԸՆԵՒ, 13 Ապրիլ.— Արտասահմանի ուկրայինացի գրագէտներու եւ լրագրողներու Միութիւնը որ հազարի չափ անդամ կը համրէ, վերջերս կոչ մը ուղղեց քաղաքակիրթ մարդկութեան՝ ցնիեսդերի եզերքներուն վրայ պատահած եղերական դէպքերուն առթիւ:

— Բռնի համայնացման հետեւանքով կ՚ըսէ կոչը, Ուկրայինայի մէջ ներկայիս կը տիրէ իրական սով մը: Թշուառութեան ու վհատութեան մատնուած, մոսկովեան համայնավարներու կողմէ աճաբեկուած, ժողովուրդին բոլոր ըմբոստութիւնները որ եւ է բանի չեն յանգիր: Հարիւր հազարաւոր Ուկրայինացիներ՝ իրենց ընտանիքներով կ՚աքսորուին խմբովին:

«Սահմանային շրջաններու ժողովուրդը ապաստան կը փնտռէ փախուստի մէջ, բայց խորհրդային իշխանութիւնները անողոք կերպով կը ջարդեն անմեղները:

«Ռուս բոլշեւիկներու այս արիւնահեղ սխրագործութիւնները զայրոյթ պատճառած են ամբողջ աշխարհի, բայց աւելի կորովի միջոցներ եւ միջազգային ճնշում պէտք է խորհրդային Միութեան վրայ»:

Մոխիրի տարափը դադրեցաւ

Մոխիրի տարափը դադրեցաւ Արժանթինի վրայ: Թէեւ երեւոյթը արտասովոր էր եւ տարածուած 2 միլիոն քառակուսի քիլոմէդրի վրայ, նիւթական եւ մարդկային ո՛չ մէկ վնաս պատճառած է: Պուէնոս-Այրէսի մէջ հաւաքուած մոխիրը քննող մասնագէտները կը հաւաստեն թէ այդ մոխիրը տնտեսական արժէք մը կը ներկայացնէ՝ շինութեանց նիւթերու պատրաստութեան համար:

Գերմանիոյ պայքարը Անգործութեան դէմ

Գերման սէնտիքաներու դաշնակցութիւնը գերման խորհրդարանի մեծ սրահին մէջ ժողով մը գումարեց, անգործութեան դէմ միջոցներ ուսումնասիրելու եւ գործադրելու համար:

Պրիւնինկ որ խոստացեր էր ճառ մը խօսիլ այդ ժողովին, վերջին պահուն իմաց տուաւ թէ չպիսի կրնայ, չափազանց կարեւոր գործերով զբաղած ըլլալուն:

Այդ հաւաքոյթին մէջ յաջորդաբար խօսք առին՝ բացի բանուորական ներկայացուցիչներէն, Երեսփ. ժողովի նախագահը եւ աշխատանքի նախարարը, որ յայտնեց թէ կառավարութիւնը կը քաջալերէ անգործներու դէպի հող վերադարձը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ազգ. կեանքը.— Ներքին խաղեր.— Հիւղակներու հարցը եւ ինքնութեան թուղթ.— Դպրոցները եւ տարեվերջի բացեր.— Ներգաղթը եւ որբերը.— Տեղեկութիւններ Հայաստանէն.— Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտ»։

Գրած էի թէ ազգային մեքենան խանգարուած է, կազմալուծելով նաեւ ազգային բոլոր օրկանները։ Այսօր, դժբախտաբար աւելի տխուր տողեր պիտի գրեմ։ Ամիսներէ ի վեր է Աթէնքը չունի կեդրոնական մարմին, եւ ներքինու յարաբերական գործերը կը մնան բոլորովին երեսի վրայ։ Իսկ առաջնորդը, որ նոր վարչութիւն պիտի կազմէր, պաշարուած է հնչակեաններէ, ռամկավարներէ, նաեւ՝ «հօկ»ճիներէ, եւ անոնց ազդեցութեամբ, կը փորձէ մարմին մը կազմել կասկածելի տարրերէ։

Դաշնակցութիւնը առ այժմ սպասողական դիրք բռնած է, հաւատալով թէ ողջմտութիւնը պիտի յաղթէ վերջին պահուն։

× Առաջնորդին կողմէ նախարարութեանց մօտ կատարուած դիմումները քիչ մը արդիւնք ունեցած են, երեւի։ Կը լսեմ թէ Հայաստան նոր մեկնելիքներու հիւղակներուն փոխարէն, կառավարութիւնը փոքրիկ, աննշան հատուցում մը պիտի ընէ։ Կը մաղթենք որ լուրը պաշտօնական դառնայ քիչ ատենէն։ Այս առթիւ ըսենք որ, կառավարութիւնը այնքան ալ անբարեացակամ վերաբերմունք ցոյց պիտի չտար, եթէ մեկնողները կարգ մը անախորժութիւններ յառաջ բերած չըլլային։ (Դրօշակի վրայ յարձակում՝ հելլէն եւ հայկական, կնքուած տուներու վրայ յարձակում, հայհոյանք, յարձակում ոստիկանութեան վրայ եւն.)։

Նպաստաւոր կարգադրութիւն մըն ալ ինքնութեան թուղթերու հարցին մէջ ձեռք ձգուած է։ Չրի պիտի ստանան բոլոր անոնք որ չունեւոր են։ Մանաւանդ ընտանիքի կիներն ու աղջիկները, այրիները եւ այլն, զերծ պիտի մնան՝ ինքնութեան թուղթերու համար պահանջուած 225 տրախմիէն՝ անձ գլուխ։

Մեր հայրենակիցները պէտք է շնորհակալ ըլլան թէ՛ կառավարութեան եւ թէ այս հարցը հետապնդող եւ իր լրումին հասցնող անձնաւորութեանց։

× Իւրաքանչիւր թղթակցութեամբ մէյմէկ քիչ գրած կ'ըլլամ արդէն մեր դպրոցներու մասին։ Այս անգամ կ'ուզեմ վեր առնել մանաւանդ Քոքինիոյ եւ Լիփազմայի դպրոցներուն տագնապը։ Այս երկու կրթական յարկերը մատնուած են լուրջ տագնապի։ Օրինակ՝ Քոքինիան գրեթէ քայքայուած վիճակ մը ունի։ Դպրոցին ուսուցիչները խոշոր պահանջներ ունին, եւ մտածող չկայ։ Թաղական եւ հոգաբարձու իրար կը բզքտեն։ Հոս ալ հնչակեան եւ ռամկավար կռիւ է մղուածը։ Հնչակեանները յաղթանակը շահած են, սակայն տարին լրանալու երեք ամիս մնացած՝ իրենց ուսուցիչը հռչակելով տնօրէն։

Նիւթական տագնապի մատնուած են նաեւ Լիփազմայի եւ Սինկրուիի դպրոցները։ Թէեւ այս վերջինը այժմ կը վայելէ Արսլանեաններու հովանաւորութիւնը...

Նիւթական տագնապ ունի նաեւ Ցիքսի դպրոցը։ Թէեւ, Բարեգործականի ղրկած առաջին եռամսեան, կրճատուած եւ «առ հաշիւ», քիչ մը մեղմացուց կացութիւնը։ Կ'ըսուի թէ յաջորդաբար պիտի ղրկուին միւս վարկերը։ Պէտք է արձանագրել սակայն,— ինչպէս ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանամ— որ տարեվերջ, եթէ՝ Բարեգործականը իր նախորդ տարուան վարկերը յատկացնէ, եթէ՝ հանդէսներն ու զանազան ձեռնարկները սպասուած արդիւնքը տան, կրկին իւրաքանչիւր դպրոց պիտի ունենայ, միջին հաշուով 30,000ական տրախմիի բաց մը։ Ուրեմն չորս դպրոցները՝ 120 հազար տրախմիի բաց մը։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ մարմինները չեն աշխատիր։ Օրինակ՝ Քոքինիան, օրինակ՝ Ցիքսը։ Քոքինիոյ մէջ՝ Գալֆայեան եւ Կէօքճեան, Ցիքսի մէջ՝ Փէլթէկեան եւ Ստեփան Տէր Յակոբեան, փոխանակ դպրոցներուն նայելու, օրն ի բուն՝ Հօկ եւ Ներգաղթ կը խաղան, որբերը գրգռելով, Շահվէրտեանին գործիք դառնալով, Հայրենակցականները պառակտելով, Հօկերու եւ Հայաստանի համակիրներու խումբեր եւ բջիջներ ստեղծելով։ Աւելորդ է թուեմ մասանցը։ Կը բաւէ ըսել, որ վերջերս Շահվէրտեանի թելադրանքով վերոյիշեալները եւ իրենց համախոհները սկսած են հոս ու հոն թոյն սրսկել զանազան Հայրենակցական Միութիւններէ ներս, զանոնք պառակտելով եւ երկու ճակատի բաժնելով։ «Եթէ մեզի չմտնակցիք, Հայաստան չէ՛ք կրնար երթալ»։ Ահա կարգախօսը։ Պէտք է ըսել, որ Շահվէրտեանի այս խլրդային գործունէութիւնը ջերմապէս կը քաջալերեն հնչակեանները եւ ռամկավարները։ Մանաւանդ հնչակեանները։ Խե՜ղճ «մայր կուսակցութիւն»։

Այս մարդիկը, իրենց խորհրդակից ունին Աքէնքի «մեծ դիւանագէտ»ը, Տօքթ. Էնֆիէճեան, որ ութսունէն ետք սկսած է կարմիր տեսնել։ Բարեբախտաբար Աթէնքի բազմաթիւ Հայրենակցականներու հազիւ մէկ ութերորդը, այն ալ հատուկտոր մաս կը կազմէ այս շարժումներուն։ Դուրսը մնացողները արդէն սկսած են գործի եւ կազմած ու կազմելու վրայ են, նոր եւ օրինաւոր միջ-հայրենակցական մը, դիմակները վար առնելու համար։

Քանի որ կը խօսինք Շահվէրտեանի նոր «հերոսութիւն»ներուն մասին, ըսենք նաեւ, որ իր գրգռումներուն եւ ցուցմունքներուն դժբախտ զոհերը, որբերը, սկսած են մերկացումներ ընել եւ հրապարակաւ խոստովանիլ իրենց հիասթափութիւնը։ Մէկ մասը անոնցմէ արդէն վերադարձան Մակեդոնիա, ծխախոտի շրջանէն օգտուելու յոյսով։

× Բազմաթիւ են նամակները Հայաստանէն։ Միայն մէկ հատը արձանագրելով պիտի բաւականանամ։ Աթէնքի մէջ արուարձան մը կը բնակէր ինքնաշարժի վարիչ մը, Քղեցի, որ ունէր բաւական դրամ, մօտ 100 հազար տրախմի։ Այս գումարէն կարեւոր մաս մը, դեռ չմեկնած տուած է Աթէնքի «Հօկ»ին։ Երիտասարդը համոզուած հայրենասէր մըն էր, եւ գնաց երկրին ծառայելու։ Մնացեալ գումարով գնած էր զանազան եւ զարմանազան գոհարեղէններ եւ սուղ հագուստեղէններ՝ կնոջը համար։ Չէ՞ որ «ընկ». Շահվէրտեան «ինչ որ ուզէք կարող էք վերցնել ձեզ հետ» ըսած էր։ Արդ, երիտասարդին ամբողջ գոհարեղէններն ու հագուստեղէնները գրաւած են իբրեւ պերճանք։

Ռամկավար ուսուցիչ Աստուածատուրեանը մեռած է՝ սրտին ցաւէն, որովհետեւ գրաւած են քովը մնացած ոսկիները... իբրեւ աւելորդ բեռ, փոխանակելով ռուբլիով։

Ահա ուրիշ մը։ Կրկին արուարձանէ մը մեկնած երիտասարդ մը, որ հոս՝ աթոռ, հայելի, եւ զանազան այս կարգի առարկաներ կը ծախէր, աքսորուած է։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, երբ ուզեր են գրաւել իր քով գտնուած եւ պերճանք համարուած առարկաները, ըմբոստացած է, բողոքած ու հայհոյած։ Խե՜ղճ, տղայ, կը յիշեմ, որ Աթէնքի մէջ բարձրաձայն կը պոռար օր մը «Սուտ կը խօսին Դաշնակցականները, ուզածնիդ կրնաք տանիլ հետերնիդ»։ Ուրիշ մըն ալ դնդակահարուած է։ Նշանաւոր խաչագող մը, որ հոս, մեկնողներէն կարեւոր գումարներ խորած եւ առհասարակ զեղծարարութեամբ ապրած էր վերջերս, Բենիամին Մանուկեան, մօտիկ բարեկամը՝ Գարտաշովի, որուն միշտ հացկերոյթներ կուտար։

× Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտ» օրիորդաց միութիւնը, որ երկու տարուան կեանք ունի, այժմ կը համրէ աւելի քան 40 աղջիկներ։ Երկու տարուան ընթացքին աննկուն յարատեւութեամբ նուիրուեցաւ իր հիմնական նպատակին — ծառայել հայ աղջկան, զայն առաջնորդել դէպի ազգային նպատակներ, անոր տալ ազգային եւ տոհմային նուիրականութեանց գիտակցութիւն, եւայլն։

Մեր բոլորին զուրգուրանքին առարկայ այս միութիւնը քանի մը օր առաջ մեզի վայելել տուաւ գեղեցիկ եւ խորապէս հայկական երեկոյ մը՝ մինչեւ լոյս։ Սարքած էր թէյասեղան—երեկոյթ մը, որ իր տեսակին մէջ մէկ հատիկ էր՝ թէ ձեւով, թէ բովանդակութեամբ եւ թէ ընդհանուր տպաւորութեամբ։ Մեր աղջիկները գեղեցիկ եւ ազգային յայտագրով մը պատուեցին (նոր երգեր, արտասանութիւն, մեներգ, ուղերձներ), թէյերով եւ քէյքերով ալ պատուասիրեցին հիւրերը, որոնք առաւօտեան ժամը 4ին, տակաւին չէին ուզեր մեկնիլ սրահէն։

Ապրիք, աղջիկներ, ուժ ձեր մաքին եւ կորով ձեր կամքին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի «Յառաջ»ը։

ՄԻ ՔԱՆԻ ՃՇԴՈՒՄՆԵՐ

I

Ընկեր Սեպուհի «Ցանուն ճշմարտութեան» գրութիւնը Ցառաջում (Ապրիլ 5–6) ընկ. Վարանդեանի «Մուրատ» հատորի մասին գրած իմ մէկ գրախօսականի առթիւ, ըստ իս, պէտք ունի որոշ ճշդումների, որին եւ նուիրում է սոյն յօդուածը։

Ընկ. Սեպուհի գրութիւնը իր մէջ պարունակում է երեք տարր. նախ՝ հաստատում գրախօսականիս մէջ արուած նկատողութիւնների կարեւոր մէկ մասի, երկրորդ՝ մատնանշում նրա նոյն գրախօսականի մէջ տեսած սխալների եւ երրորդ՝ խորհրդածութիւններ քննադատութեան մասին։

Սկսինք հէնց վերջին կէտից. ի՞նչ է պահանջւում քննադատութիւնից։

Հայ կեանքում սովորութիւն է դարձել ամէն երեւոյթ կամ երկ չափել անձնական ու բարեկամական չափերով։ Առարկայական, անկողմնակալ քննադատութիւն շատ սակաւ է արտայայտւում. կա՛մ անհամ ու անճոռնի գովասանք, կամ նոյնքան անհամ դատապարտութիւն — երրորդ ճանապարհ, կարծես գոյութիւն չունի։

Այդ սովորութիւնը այնքա՛ն է արմատացած, որ բաւական է մէկը, յանկարծ, մի հեղինակի երկի մասին պատկառանքով չխօսի, որպէս զի նրա այս վարմունքը դիտուի որպէս անձնական վիրաւորանք եւ իսկոյն տակը մի «եւ» փնտռուի։ Հեղինակ-քննադատի յարաբերութիւնները անդրադառնում են նոյն իսկ նրանց փոխ-յարաբերութիւնների վրա։

Եւ այս, դժբախտաբար, ո՛չ միայն սկսնակ, երիտասարդ, անփորձ գրողների, այլ եւ մեծերի մօտ — մի ցաւ, որի դէմ պէտք է պայքարել ամենայն վճռականութեամբ։

Քննադատութեան իմաստը հէնց գնահատութեան բացարձակ ազատութիւնն ու անաչառութիւնն է. լաւին լաւ ասել, վատին՝ վատ, հաստատել ճշմարիտն ու գեղեցիկը, մերկացնել սխալն ու տգեղը։ Քննադատութեան համար «իմ»ի եւ «քո»ի, կամ մեծի ու փոքրի խնդիր չպէտք է լինի։ Կարեւոր է միայն, որ ասուած խօսքը լինի հիմնաւորուած, անկեղծ, բարեխիղճ եւ արդար։ Քննադատը պարտաւոր է առնել գործը եւ ոչ անձը, երկի ներքին արժէքը եւ ոչ նրա հեղինակի անհատական յատկութիւնները։ Պղատոնին պէ՛տք է սիրել, բայց ոչ ճշմարտութիւնից աւելի։

Ա՛յս սկզբունքն է եղել հիմք իմ գրախօսականի։ Նոյն սկզբունքով նայելով եւ ընկ. Սեպուհի արած դիտողութիւններին՝ ամենից առաջ տեսնում ենք, որ նա անվերապահօրէն հաստատում է իմ մատնանշած համարեա բոլոր կարեւոր սխալներն ու թերութիւնները։ Նա էլ գտնում է, որ ընկ. Վարանդեանի գիրքը թերի է. պէտք է «բացարձակապէս ասել, որ հերոսի կեանքի բոլոր գծերը այդ գրքի մէջ չեն ներկայացուած։ Գիրքը բաւական պակաս կողմեր ունի»։ Նա էլ է համարում անթոյլատրելի, «եթէ հեղինակը Դաշնակցութեան հարուստ չտեմարանից չի օգտուել։ Գրողի մը պարտականութիւնն է ամէն աղբիւրի դիմել, երբ յանձն կ'առնէ այդպիսի հսկայ ձեռնարկ»։ Պոլսի դէպքերի պատմութեան մասին նա էլ համաձայն է ինձ. «Կասկած չկայ, որ չափազանցութիւններ կան այդ պատմութեան մէջ»։ Մուրատի կեանքի Կարսի շրջանի մասին եւս. «Ափսո՛ս, որ գրքի մէջ այդ մասին շատ քիչ բան կայ։ Հոս իրաւունք ունի ընկ. Վրացեան։ Պէտք եղածին չափ պրպտումներ չեն եղած»։ Սասնոյ մասին էլ հաստատում է, թէ՝ «Մուրատի Սասնոյ կռիւների մանրամասնութիւնը չի ներկայացուել, այլ ընդհանուր ձեւով է գրուել, Այս էլ գրքի համար խոշոր թերութիւն է, եւ յանցանքը ընկ. Վարանդեանինն է, կասկած չկայ։ Այս կռիւները գրքին ամէնէն գեղեցիկ էջերը կազմելու էին, բայց տեսնում ենք, որ մեր սպասած արդիւնքը չկայ»։ Միհրանականութեան խնդրում էլ ընկ. Սեպուհը անարդար է համարում ընկ. Վարանդեանին. «Մուրատ բոլորովին հակառակ էր միհրանական շարժման եւ անջատողական գաղափարին... Ասել թէ (այս) գործի մէջ սայթաքումներ է ունեցել Մուրատը, ուղղակի նրա յիշատակին քար նետել կը նշանակէ»։ Նոյնպէս եւ հաւատածական հարցում. «Մուրատը իրան երբեք թոյլ տուած չէ «տաճկահայ», «ռուսահայ» բառերը բերան առնել։ Նրա համար եւ իր մօտ ընկերներու համար հաւատածականութիւն չկար»։ Վերջապէս, ընկ. Սեպուհը համաձայն է եւ Անդրանիկի համար իմ արած դիտողութեան. «Մի բանի մէջ համաձայն ենք ընկ. Վրացեանին. — պէտք չէր գոնէ առ այժմ գրել նրա (Անդրանիկի) մասին, քանի դեռ կրքերը վառ են»։

Այսքան բաներ ընդունելուց յետոյ, էլ տակը ի՞նչ է մնում. ինչպէ՞ս կարելի է ասել, թէ իմ «Գրախօսականն էլ մի բան չի ասում»։ Ընդհակառակը, տեսնում ենք, որ շատ եւ կարեւոր բաներ է ասում։

Այնուհետեւ ընկ. Սեպուհը անում է ուղղումներ ու սրբագրութիւններ։ Այս մասում նրա հիմնական թերութիւնը այն է, որ ինչ որ ասում է՝ ասում է միայն անձնական յիշողութեան վրա հիմնուած, առանց փաստական պրպտումներ կատարելու եւ աղբիւրների դիմելու։ Իսկ յիշողութիւնը, որքան եւ սուր, անպայման վստահելի գործիք չէ պատմական իրողութիւնները ճշգրտելու համար։

Թէ յիշողութիւնը որքա՛ն կասկածելի աղբիւր է, ցոյց է տալիս, թէկուզ, հետեւեալ օրինակը.—Ընկ. Վարանդեանը Սարըղամիշի կռիւների մասին խօսելիս առաջ է բերում ընկ. Ահարոնեանի յուշերից այսպիսի մի հատուած.

«... Մեր գնդերը չարել էին առանց խուճապի եւ առանց վարանումի։ Հետեւակները դուրս եկան զօրանոցներից սպառազինուած ու մայլ չարքերը կրկին կազմեցին բլուրների լանջերին։

— Մուրա՛տ, Սեպո՛ւհ, որոտում էր զօրավար Արեշեան, շո՛ւտ, տուէք ինծի Մուրատն ու Սեպուհը, դէպ ի ճակա՛տ...

«Կէս ժամ չանցած, Մուրատի ու Սեպուհի երեք հարիւրոց այրուձին փոշու ամպեր հանելով, իր արիասիրտ առաջնորդների ետեւից սլանում էր դէպ ի Թուրքերը՝ թշնամու գիծերը ճչդելու համար։ Թնդանօթաձիգ սայլերի շարանը օձի պէս գալարուելով, բլուրների լանջին կախուեց ու ծածկուեց» (էջ 322)։

Նոյն դէպքերը իր «Էջեր իմ Ցուշերէն»ի Բ. հատորի Ժ. գլխում պատմում է եւ ընկ. Սեպուհը։ Մուրատն ու Սեպուհը առաջարկում են զօր. Արեշեանին անցնիլ թշնամու թիկունքը եւ այդ նպատակով ուժեր խնդրում. զօրավարը մերժում է։ Ներ[illegible] իրենց տալ Սարըղամիշում [illegible] կամաւորներին. Զօրավարը [illegible] է։ Եւ կորպուսի մեկնում են [illegible] «Հիմա, գրում է Սեպուհ, [illegible] մինչեւ դէպ ի Բասէն կ'երթ[illegible] զինուորներով եւ ճամբան կը [illegible] դածէինք»։ Եւ գրի է առնում [illegible] տի դառն զանգատները զօր. Արեշ[illegible] նի եւ, առ հասարակ, հրամանատ[illegible] րութեան դէմ. Ո՛չ գնդեր, ոչ այր[illegible] եւ ոչ «թնդանօթաձիգ սայլեր[illegible] րան», բաց ի, գուցէ, փոշու ամպ[illegible] րից եւ բլուրների լանջերից...։ [illegible] յիշողութեան վրա հիմնուած պատմ[illegible] թեան գիրք։

Ցիշողութեան վրիպումներ[illegible] ցուն է եւ ընկ. Սեպուհի գրութի[illegible] Այսպէս, նոյն Սարըղամիշի դէպք[illegible] մասին խօսելիս, նա գրում է, թէ [illegible] բանք տեղի ունեցան յունուարին[illegible] դեռ յունուարին ինքը դեռ Բաքու[illegible] իսկ Մուրատը՝ Երզնկա։ Երզնկա[illegible] կաւ յունուար 31ին, իսկ Սարըղամ[illegible] կռիւները եղան մարտի վերջ[illegible]

Կամ զօր. Արեշեանի հետ ունեց[illegible] անհասկացողութիւնների առթիւ [illegible] գում է, թէ «մեր յարաբերութիւն[illegible] րը շատ լաւ են եղած, մինչեւ [illegible] որ եւ է ընդհարում ունեցած [illegible] Այն ինչ արդէն Սարըղամիշում [illegible] Արեշեանի եւ Մուրատի ու Սեպուհ[illegible] յարաբերութիւնները խանգարուած [illegible] ին. մի բան, որ ոչ միայն ես կարող եմ վկայել, իբրեւ մէկը, որ այդ [illegible] մանակ Սարըղամիշում էր՝ ակա[illegible] տես ու որոշ չափով նաեւ մասնակից այդ յարաբերութիւններին, այլ եւ Արեւմ. Ապաշ. Խորհրդի Նախագ[illegible] ընկ. Վ. Փափազեանը, որ հէնց այդ գործերով էր զբաղուած Սարըղամիշում, կամ մասամբ նոյն ինքն [illegible] Սեպուհը իր «Էջեր իմ Ցուշերէն»[illegible] քի երկրորդ հատորում (էջ 92–[illegible]

Կամ Թիֆլիսի 1918 թ. մայիսեան անցուդարձերի մասին իմ վկայութեանն է դիմում. «Հոն էիր, երբ ռազմիկները սեւ լուրը բերին [illegible] սահմանագլուխի անկման մասին։ [illegible] հոն չէի. այդ օրերին ես Բաթում[illegible] Թիֆլիսի կեանքից բոլորովին [illegible] րուած։

Կամ՝ Բագուի դէպքերի մասին [illegible] գրել էի, թէ Մուրատը «լոկ մի [illegible] օր մնաց Բագւում» եւ չափազանց[illegible] թիւն էի համարել ընկ. Վարանդեանի հաւաստիացումը, թէ Բագուի [illegible] ների «խոշոր ղեկավարներէն [illegible] եղաւ Սեբաստացի Մուրատը»։ Ընկ. Սեպուհը պատասխանում է, թէ Մուրատը Բագւում մնաց «ամիսներ [illegible] րունակ» եւ առաջարկում է Ստ. Շ[illegible] զիկեանին, Գր. Ամիրեանին եւ Ա[illegible] Փօղոսեանին։ Ի՞նչ կարիք կայ այդ [illegible] քան մարդ անհանգստացնելու, երբ մէջտեղը կայ հէնց իր՝ ընկ. Սեպուհի վկայութիւնը։

Իր «Էջեր իմ Ցուշերէն» գրքի երկրորդ հատորի ԺԶ., ԺԷ. եւ ԺԸ. գլուխներում նա նկարագրում է [illegible] Մուրատի ճամբորդութիւնը Թիֆլիսից Բագու. Այդտեղից պարզւում է, որ Թիֆլիս — Վլատիկավկազ [illegible] կտրել են 2 օրում, Վլատիկավկազում մնացել են «մի քանի օր», Դէպքերից երեւում է, որ [illegible] օր մնացած պիտի լինին. մի [illegible] էլ մնացել են Արմաւիրում. Վլատիկավկազ—Արմաւիր երկաթուղով [illegible] օր. Արմաւիր—Ցարիցին ճանապարհ[illegible] «գնացքը ամէն կայարանի մէջ ժամերով, օրերով կը սպասէր». [illegible] այդտեղ էլ հինգ օր. ապա՝ «Սեբ[illegible]

"ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (5)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Այս գործողութիւններու ընթացքին, Պատուելի Աբրահամ չլսել կը ձեւացնէր անցուդարձն ու անտարբեր, Յովհաննու աւետարանը բացած՝ Յիսուսի մարգարէութիւնները կը կարդար։

Յաջորդ օրը ամերիկեան թեթեւ բեռնատար մը եկաւ տանելու Հայկօ Էմին, խմբապետն ու տասներհինգ չափահաս որբերը։ Յուզումը ծովու ջուրերուն նման կ'ալեկոծէր հազարաւոր որբերու խլրտացող բազմութեան մէջէն։ Հայկօ Էմին կուլար որբուկները ղրկած։ Իսկ խմբապետը իր շուրջն հաւաքած աւելի մեծերը, վերջին անգամ բացատրութիւններ կուտար Մօսի այլուրենի, դրօշախօսութեան եւ հետախուզական աշխատանքներու մասին։ Յանկարծ մեքենան աղմկել սկսաւ եւ սուլիչը իր խռպոտ ձայնը ձգեց որբանոցի բակին մէջ։ Յիսուսի մարգարէութեան զոհերը փութացին իրենց տեղերը գրաւել։ Ինքնաշարժը ճամբայ ելլելէ առաջ՝ Հայկօ Էմին ձեռքերը դուրս երկնցուց երկաթէ վանդակներէն եւ կը թնթովէր,— զաւակներս..., զաւակներս...։ Խմբապետը բարձրացաւ վանդակներուն վրայ եւ ձայնեց հնչեղ ձայնով՝

— Որբ եղբայրնե՛ր...

Հազարաւոր ձեռքեր բարձրացան վեր եւ հազարաւոր ձայներ պատասխանեցին անոր կանչին՝

— Մի՛շտ պատրա՛ստ...։

Բեռնատարը կը սողար, կ'անցնէր բլուրին միւս կողմը։ Հեռուէն մետաքսի մանարաններու աշտարակներուն ծայրերը կ'երեւէին միայն՝ որոնք երթալով կը պզտիկնային եւ կէտի մը վրայ կը հատնէին տակաւ։ Սլաքը՝ վաթսունհինգ ցոյց կուտար ինքնաշարժի արագացոյցին վրայ։ Հայկօ Էմին նստած տեղէն դուրս կը դիտէր, մտմտալով Պատուելի Աբրահամին կարդացած մարգարէութիւններու մասին։ Ճամբուն վրայ հանդիպող անցորդները Պատուելի Աբրահամի կերպարանքով կ'երեւէին իրեն։ Կառապան Պատ. Աբրահամներ՝ լայն գօտիներ կապած։ Արաբական ապարօշներով Պատ. Աբրահամներ՝ էշերուն վրայ հեծած։ Պատուելի Աբրահամներ՝ լայն եւ երկայն շալվարներ հագած, Մարօնի պարտիզպաններու արտաքինով, եւ հետզհետէ բաճկոնաւոր եւ տափատաւոր իրականին նմանող Պատուելի Աբրահամներ՝ իրենց ձեռքը մէյմէկ աւետարան՝ մարգարէութիւններ կարդալով զբաղած։ Ոտքի ելաւ Հայկօ Էմին։ Կ'ուզէր յառաջանալ եւ պոռալ անոնց երեսն ի վար՝ «Աստուծոյ սմսեղո՛ւկ, կեղծաւոր աւանակներ», երբ յանկարծ խոյս տուին եւ կորսուեցան բոլորը մէկ...։

Բեռնատարը կեցեր էր Պէյրութի Հայոց եկեղեցիին դրան առջեւ։

VI

Կիրակի էր այդ օրը եւ դուրսը՝ եկեղեցիի բակին մէջ, կարմիր եւ նարնջագոյն լայն-լայն փողկապներ կապած, դերասանի երկար մազերով երկու խումբ երիտասարդներ կը վիճէին իրարու դէմ՝ իրենց ձեռքը եւ ոտքերը շարժելով։

— Սրբազան հայրը պատարագով զբաղած է ներսը, սպասեցէք մինչեւ կէսօր, ըսաւ աղուէսի ժանրիկ աչքերով ժամկոչն ու մտաւ եկեղեցի։

Հայկօ Էմին մեծ ակնածանքով մօտեցաւ եւ մտիկ կ'ընէր վիճաբանողներուն։

— Ուղղափառ մարքսիզմի մատերիալիստական իտէօլօգիան մի՞թէ կարելի ենթարկել ռէֆորմիստական մարքսիզմի նացիօնալիստական նեղ եւ շովէն կաղապարներուն։

Այս նախադասութենէն «ուղղափառ»ն ու «կաղապար»ը մուտք գործեցին միայն Հայկօ Էմին ենթագիտակից մտքէն ներս։ Մնացածները բուռն կերպով բախեցան առարկայական մտքի աչալուրջ պահակներու դիմադրութեան եւ ետ մղուեցան։ Ի՛նչ, խօսակցութեան իմաստը հասկնալու համար, անպատճա՞ռ թագաւորական խրթին գրաբար գիտնա՞ր Հայկօ Էմին։ Չէ՞ որ քիչ առաջուան բարդ նախադասութիւնը հասկցեր էր արդէն։ Մարդիկ կ'ուզեն Հայաստան երթալ եւ մէյմէկ զոյգ կօշիկ տանիլ էջմիածնի ուղղափառ եպիսկոպոսներուն։ Բայց եկուր տես որ Լիբանանցի կօշկարներուն ունեցած կաղապարները պիտի յարմարէի՞ն անոնց ոտքերուն։ Կ'ուզէր մասնակցիլ վիճաբանութեան, համոզելու համար այդ երեխաները, թէ եպիսկոպոսներէն աւելի, կ'արժէր թագաւորին նուիրել զոյգ մը աղուոր կօշիկ, բայց թագաւորական գրաբարէ չէր հասկնար։ Զարշրկելի սկսաւ ինքզինքը, եւ հետզհետէ լսած թագաւորական գրաբարով նախադասութիւն մըն ալ կազմել սկսեր էր մտքին մէջ՝ «Ուղղափառ մարքսիստ թագաւորին ալ զոյգ մը նացիոնալիստական կօշիկ...», երբ որբերը կանչեցին՝

— Հայկօ Էմի՛, սրբազա՛նը, սրբազա՛նը։

— Ինծի հետեւեցէ՛ք, հրամայեց սրբազանը եւ բարձրացաւ առաջնորդարանի սանդուղներէն վեր։

Առաջնորդարանի սրահին մէջ, Սրբազանը վերցուց Աւետարանը եւ թափով մը զարկաւ գրասեղանին։ Աւետարանի մարգարէութիւննե՞րը պիտի կարդայ արդեօք, կը մտածէր Հայկօ Էմին։ Ո՛չ, վտանգ չկար։ Ուրիշ բան է եղեր կարդալիքները։

— Անառա՛կ, անպա՛յ լակոտնե՛ր...։ Մարդիկ Ատլանտեանը կը նաւարկեն, Խաղաղականը կ'անցնին, Միջերկրականը կը կտրեն, կուգան ձեզ կը ժողվեն փողոցներէն, որ՝ հաց տան, ուսում տան եւ մարդ ընեն ձեզ։ Եւ ահա՝ Ս. Բ. Գ., Աստուած չկայ, Սուրբ Հոգի չկայ, սուրբ կոյս Մարիամ չկայ։ Դէ՛, առէ՛ք ի ձեզ։ Ձեզի թուրքին վախը պէտք է որ՝...։

Ճաշի համար տնտեսուհին մէկ պնակ ապուր բերաւ իւրաքանչիւրին առջեւն ու տասն եօթն [illegible] զամ մոթմոթաց քթին տակէն՝ «[illegible] աստուածները ասոր ալ արժան[illegible] չեն՝ բա՛յց...»։ Դեռ ճաշելու չսկսած, Սրբազանը ներս մտաւ նորէն, [illegible] անգամ ալ դիտել տալու որ՝ [illegible] աղքատ է։ Ազգը՝ Ամերիկացիներու տոլարները չունի։ Ազգին ծրիակեր[illegible]ները շատ են արդէն։ Աղքատանոցներ, այրիներ, անկարներ, կոյրեր, կաղեր, անդամալոյծներ եւ դեռ [illegible] տեսակ հիւանդութիւն ունեցողներ, որոնք՝ կ'ուտե՛ն, կուտե՛ն եւ չեն մեռնիր...։ Այս քարոզը տուած տեն Սրբազանին դէմքը այնքան թթուեր էր, որ կարծես դժոխքի գանապանն ըլլար։

Ե. ԿՈՐԻՒՆ

(Շար.)

նովակայի մէջ մնացինք 15 օր»։ Ցարիցին րեցին՝ մէկ ամիս — 30 օր, Ցարիցին Աստրախան նաւով՝ 2 օր, Աստրախան-Բագու նաւով՝ 2 օր, Աստրախան—Բագու նաւով 4 օր — ընդամէնը 71 օր։

Ե՞րբ է մեկնել Մուրատը Թիֆլիսէն։ Ընկ. Վարանդեանի գրքում աս-ւած չէ, ինչպէս նշանակւած չէ եւ Բագու հասնելու ժամանակը։ Ընկ. Սեպուհի յօդւածից երեւում է, որ Աղեքսանդրապոլի գրաւման օրը Մուրատը դեռ Թիֆլիսում էր, իսկ Աղեքսանդրապոլը գրաււեց մայիս 15ին։ Դրանից յետոյ էլ դեռ մնացել է Թիֆլիսում, ժողովների մասնակցել եւլն.։ Ուրեմն, Թիֆլիսից մեկնած պիտի լինի ոչ առաջ քան մայիս 16–17ին, հաւանաբար եւ աւելի ուշ։ Ընդունելով, որ, համաձայն ընկ. Սեպուհի հաշւի, ճանապարհին մնացել է 71 օր, Մուրատը Բագու հասած պէտք է լինի յուլիսի վերջերը, այսինքն՝ յուլիս 26–27ին։ Իսկ սպանւեց օգոստոս 3ին (Գրախօսականում տպագրական վրիպակով ասւած էր օգոստ. 4ին)։ Նշանակում է Բագւում մնաց ընդամէնը 8–10 օր, որ ասել է՝ «լոկ մի քանի օր» եւ ոչ «ամիսներ շարունակ»։ Այդքան կարճ ժամանակում Մուրատն, ի հարկէ, չէր կարող դառնալ Բագւի հերոսամարտի «խոշոր դերակատարներէն մին»։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ալեպպոյի հայ գաղութը

■■■

ԹԻՐԱՆԱ, 8 Ապրիլ (Սեփ.Թղթ.) Ալպանիոյ մտաւորականութիւնը ու պաշտօնէութեան մեծ մասը բարեկամ են հայ ժողովուրդին, իրենց կրթութիւնը ստացած ըլլալով Թուրքիոյ վարժարաններուն մէջ ու հայ ուսուցիչներէ զորս միշտ կը յիշեն անկեղծ խանդաղատանքով։ Ալպանացի մտաւորականներէն շատերը պաշտօնավարած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ, առիթն ունեցած են մօտէն ճանչնալու հայ ժողովուրդը ու գնահատելու անոր բարձր ձիրքերը եւ սրտանց կը ցաւին փոքր քաղաքական դժբախտութեան վրայ։ Նոյն ինքն Ալպանիոյ Թագաւորը, Զօկօ Ա. մեծ համակրանք ունի Հայերուն հանդէպ։

Ալպանիոյ զանազան կեդրոններուն մէջ կ՚ապրին հարիւրէ աւելի Հայեր ու բոլորն ալ ինքնաբաւ են։ Մեծանք ունին լաւ դիրք, քիչ շատ դրամ ալ աւելցուցած են, պարկեշտ ու աշխատանքով։

Յիշատակութեան արժանի է Տօքթ. Մօզիկը որ իշխան Ճելալին անձնական բժիշկն է միեւնոյն ատեն Քաղաքապետութեան բժիշկ։ Շատ սիրուած է Ալպանացի ժողովուրդէն թէ իր բժշկական ճարտարութեամբ եւ թէ իր վարմունքով։

Ավլոնիայի մէջ կան երկու հայ ատամնաբոյժներ.— Պ. Պ. Մանուէլ Աստուրեան եւ Պէրպէրեան, իսկ Լիւքովիքի մէջ ուրիշ մը, Պ. Երուանդ Հէքիմեան, երիտասարդ տաւրիքին մէջ մեռաւ Թոքախտէ։

Պէրպէրեանի զաւակն ալ այս տարի կ՚աւարտէ սպաներու վարժարանը ու ալպանական բանակը կ՚ունենայ հայ սպայ մը։ Թիրանայի մէջ ունինք նաեւ Յ. Պուրնազեանը, ատամնաբոյժ։

Վերջերս Թիրանա հաստատուեցաւ նաեւ նորեւ կարող ատամնաբոյժ մը՝ Պ. Յակոբ Մարգարեանը, որ դժուարութեամբ արտօնութիւն ստացաւ, շնորհիւ իրեն դէմ մղուած պայքարին։ Պ. Մարգարեան ուշիմ երիտասարդ մըն է։ Խնդիրը հաղորդուած ըլլալով Ալպանիոյ Թագաւորին, Թագաւորը հրամայեց Առողջապահական Տեսչութեան՝ անմիջապէս արտօնագիր տալ։ Անկէ զատ, զինքը անուանեց Կարմիր Խաչի ատամնաբոյժ։

Հայ կարող արհեստաւորներու հաստատումը Ալպանիոյ մէջ՝ ա՛լ աւելի պիտի նպաստէ այս երկու փոքր ժողովուրդներու փոխադարձ ճանաչման եւ յարաբերութեանց զարգացման։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

«Ս. Խաչատուրեանի որմանկարները եւ հայկական մշակոյթի բաժինը անոր մէջ»

Ապրիլ 9ի Գրական Ակումբի իրիկունը յատկացուած էր նկարիչ Ս. Խաչատուրեանի որմանկարներուն, որոնք Փարիզի արուեստագիտական եւ արեւելագիտական շրջանակներու մէջ բաւական հետաքրքրութիւն արթնցուցած են, կիժէի ցուցահանդէսին բացուելէն ի վեր։

Խօսեցաւ Պ. Լեւոն Մեսրոպ, նիւթ ունենալով այդ որմանկարներուն արուեստը եւ անոր մէջ հայ մշակոյթին ունեցած բաժինը։

Խաչատուրեանի որմանկարները կը պատկանին Սաֆավի շրջանին։ Այդ շրջանը կը սկսի Շահ-Իսմայիլով, Սաֆավի արքայական տան հիմնադիրը, որ Օսմանցի Թուրքերուն ձեռքէն խլեց Պարսկաստանի կարեւոր մէկ մասին տիրապետութիւնը։ Այդ օրերուն Պարսկաստան կը ներկայացնէր աւեր-աւերակ պատկերը բոլոր այն երկիրներուն ուրկէ անցած է Թուրքը։ Շահ Իսմայիլի եւ յաջորդներուն օրով սկսաւ Սաֆավի վերածնունդը։ Շահ Աբբասի օրով այդ շրջանը իր փառքի գենիթին հասաւ։

Նկարագրելէ վերջ Աբբասեան շրջանը, դասախօսը բացատրեց ցեղային պատճառները, մահմետական Պարսիկին ինքնածին յարումը գեղարուեստի եւ գրականութեան հանդէպ։

Նկարագրեց Շահ Աբբասի օրերուն Իսֆահանը, իր պալատները, հրապարակը եւ մզկիթները, որոնցմէ Ալի Ղափիէն եւ Չըհէլ Սթունէն Խաչատուրեան բերած է մօտ 100 նկար։

Սաֆավի արուեստին գլխաւոր յատկանիշն է ազգայնական ձգտումը։ Ատով կը բացատրուի ճարտարապետական Սաֆավի ոճը որ զուտ պարսկական է, «Շահապպասի» կոչուած հին զորքերու ճիւղը որ այդ շրջանին յղացուեցաւ, եւ Սաֆավի շրջանին նկարչութիւնը որ կը տարբերի իր նախորդ Թիմուրեան շրջանի նկարչական արուեստէն։

Նկարչական արուեստի այդ դպրոցին մէջ խոշոր տեղ ունի եւրոպական, մանաւանդ իտալական արուեստի ըմբռնումը։ Իտալացի, հոլանտացի եւ ֆրանսացի նկարիչներ, Շահ Աբբասի կողմէ հրաւիրուած, պարսկական արուեստին մէջ մտցուցին արտայայտութեան, գոյներու, հեռանկարի եւայլն որոշ ուղղութիւններ, բայց արուեստը մնաց միշտ պարսկական։

Լ. Մեսրոպ երկարօրէն կանգ առաւ Խաչատուրեանի նկարներէն մէկ քանիին վրայ եւ ցոյց տուաւ հին ու նոր դպրոցներուն յատկանշական կիծերը եւ եւրոպականին ազդեցութեան հետքերը։

Բայց Խաչատուրեան առաջին Հայը չէ որուն վրձինը խաղաց Սաֆավի որմանկարներուն վրայ։

Եւրոպայի վարպետները ունէին հայ աշակերտներ, որոնք իրենց կարգին դարձան յայտնի նկարիչներ կամ «նաղաշ»ներ։ Ասոնք աշխատելով հանդերձ իբրեւ Սաֆավի արուեստագէտներ, հետզհետէ ստեղծեցին հայկական անկիւն մը այդ շրջանի ծոցին մէջ։

Խաչատուրեանի Պարսկաստանէն բերած 130 նկարներէն 24ը Նոր Ջուղայի տուներէն առնուած են։ Ասոնք նիւթի, ներշնչումի եւ արուեստի տեսակէտով պարսկականէն որոշ տարբերութիւն ունին եւ կը ձգտին պատկերացնել Նոր Ջուղայի հայկական կեանքը։

Հայ նաղաշին վրձինը աւելի խիստ է, Թանձր եւ սեւ։ Իր տիպարները գծագրծով եւ հագուստով ու նոյնիսկ ներկայացուած բարքերով զուտ հայկական են, ինչպէս լաչակով «սաղի»ի դերը կատարող հարսին նկարը, պարող Հայուհին, արուեստական նկարը։ Գոյներու մէջ հայկական արուեստը որոշ նախընտրութիւններ ունի որ չեն տեսնուիր Ալի Ղափիի որմանկարներուն վրայ, ինչպէս նարնջագոյն-կարմիր եւ որդան-մուգ կարմիր գոյները որոնք եղած են հայ նաղաշը յատկանշող ազգային երանգները։

Հայ նաղաշը ձգտած է պատկերացնել հայ կեանքը։ Այդ որմանկարներու վրայէն կրնանք հիմա ուսումնասիրել 15րդ, 16րդ եւ 17րդ դարու Նոր-Ջուղայի հարուստ եւ բարգաւաճ կեանքը, բան մը որ մեր ազգային պատմութիւնը զանց ըրած է, հակառակ անոր որ մեր ազգային մշակոյթին փայլուն կեդրոններէն մէկը եղած է Նոր-Ջուղան։

Հայկական որմանկարներու բացատրութեան ընթացքին, դասախօսը յիշեց թէ Ս. Փրկչեան վանքի զարդանկարները եւ Երեւանեան եկեղեցիի հրաշալի որմանկարները վերջերս քանդուած են Բագրատ Եպ. անունով «համայասպանական» հրէշի մը կողմէ։ Իր տիպարին ուրիշ վանդալ մը, Մեսրոպ եպ. «Մագիստրոս», պարսկական մանր հայելիներով կազմուած խճանկարէ երկու սենեակներ, արուեստի կատարեալ Թանգարաններ, քանդած է անձնական սենեակ մը շինել տալու համար։

Խաչատուրեան իր կատարած աշխատանքով ոչ միայն համաշխարհային արուեստին համար փրկեց պարսիկ նկարչական արուեստի ամբողջական մէկ շրջանը, այլեւ անոր մէկ անկիւնը որ ամէնէն շատ կը շահագրգռէ մեզ հայկական անկիւնը։ Խաչատուրեան հասարակ ընդօրինակող մը չէ։ Ստեղծագործութեան եւ տաղանդի լայն բաժին ունի իր բերած նկարներուն մէջ։

Եւ ճիշդ ինչպէս որ Խաչատուրեանի գործը կը ձգտի փրկել պարսիկ արուեստին մէկ շրջանը, անոր հետ միասին պէտք է փրկել նաեւ Թանկագին հայկական ստեղծագործութիւնը հայ նաղաշներուն, որոնց վերջին աշխատակիցը եղաւ «Նաղաշ» Սարգիս Խաչատուրեան։

Դասախօսը կարգ մը հարցումներու պատասխանելէ վերջ, Խաչատուրեան որ ներկայ էր, պատմեց Իսֆահանի մէջ կատարած իր հետազօտութեանց, կրած դժուարութեանց եւ ձեռք բերուած արդիւնքի եւ հայ արուեստի տեսակէտով արժէքաւոր կարելիութեանց մասին։

Արմենակ պէյ Սագըզ, որ նոյնպէս ներկայ էր, խօստացաւ Գրական Ակումբի յառաջիկայ նիստերէն մէկուն մէջ խօսիլ պարսկական մանրանկարչութեան վրայ։

ՎԻՆ-ՀԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՂԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

■■■

Եթէ վերջին տասնամեակի ընթացքին Հայաստանը չտեսաւ Թրքական ջարդեր կամ արհեստական աղէտներ (չհաշուելով բոլշեւիկեան մնայուն աղէտը՝ իր բանտերով եւ աքսորներով), ատոր փոխարէն տեղի ունեցան բնական աղէտներ — Շիրակի եւ Զանգեզուրի մեծ երկրաշարժները եւ 1928ի ողողումները։

Ու ահա նորէն աղէտի մը ահազանգը։

Ձիւնաչափութեան տուեալները ցոյց կուտան, որ Հրազդան, Քասախ, Գառնիևէվէգի գետերու աւազաններու մէջ ձիւնակոյտը շատ մեծ է։ Քասախի աւազանի մէջ ձիւնի չէրտը կը հասնի 250 միլիոն խորանարդ մեթրի, իսկ Հրազդանի աւազանի մէջ 400 միլիոն խորանարդ մեթրի։

Այս հանգամանքը հիմք կուտայ կարծելու, որ յորդումները այս տարի պիտի գերազանցեն նախորդ տարիները, նոյն իսկ 1928 Թուականինը, որ բացառիկ էր թէ իր տեւողութեամբ եւ թէ մակերեսի բարձրութեամբ։

Նախատեսուած աղէտը կանխելու համար ի՞նչ միջոցներ են ձեռք առնուած։

Նախ կազմուած է ողողումներու դէմ պայքարող Հայաստանի Հանրապետական Հնգեակ, որ նախագահ Աբուլեանի ստորագրութեամբ հրամանագիր մը հրատարակած է «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ։ Հրամանագիրը կը սկսի չինովնիկական «հրամայում եմ»ներով եւ կը վերջանայ սպառնալիքներով ուղղուած աշխատող պաշտօնեաներուն։

Սակայն, հակառակ վերէն արձակուած «Հրամայում եմ»ներու, հեղեղի դէմ պաշտպանուելու նախազգուշական աշխատանքները շատ դանդաղ կ՚ընթանան։

Այսպէս, օրինակ, Երեւանի մէջ, միայն մարտի վերջերն է սկսած աշխատանքը եւ անոր դանդաղութեանն աւարտած չպիտի ըլլայ։ Լուրդուզուլիի շրջանին մէջ Մասսարայի հեղեղատի աշխատանքները նոր կը մըտնան։ Մասնաւորապէս Թոյլ են աշխատանքները Վեդիի մէջ։ Իսկ Ղամարլուի եւ Վաղարշապատի մէջ չափէն աւելի Թոյլ են փոխադրական միջոցները։

Եթէ հնարաւոր ըլլար «դեկրետ»ներով աղէտներ կանխել, Հայաստանի այս նոր աղէտը անցած կարելի է համարել։ Դժբախտաբար, բրակտիկութիւնը տարբեր բան կը պահանջէ։

«ԹԻՒԵՐՆ ԱՀԱԶԱՆԳՈՒՄ ԵՆ»

Գետերէն վերջ, ահա Թիւերը, որ կ՚ահազանգեն։ Այո՛, Թիւերը, ինչպէս իրենք եւս կը խոստովանին եւ ինչպէս որ ցոյց կուտայ վերնագիրն իսկ։

Այս անգամ ահազանգը կուգայ պղնձահանքերէն — Ալլահվերդիի եւ Ղափանի։ Ղափանէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն մարտի երրորդ հնգօրեակին հանուած է 572 Թօն հանքաքար, որ կը կազմէ ծրագրի 55.5 առ հարիւր, իսկ տեսակաւոր հանքաքար՝ 127 թօն, ծրագրի 55.4 առ հարիւր. պղինձ հանուած է 11.05 Թօն կամ ծրագրի 48 առ հարիւր։

Պղնձի ձուլման մէջ յառաջ եկած ճեղքուածքը կը վերագրուի ձուլման վառարաններու «կանգ առնել»ուն։

Իսկ Ալլահվերդիի պղնձահանքերու մէջ կը տիրէ նոյն անմխիթար վիճակը։ Երրորդ հնգօրեակի ծրագրին համաձայն պիտի ստացուէր 371 Թօն հանքաքար, սակայն հանուած է 257 Թօն, այսինքն 65.3 առ հարիւր։

Եթէ գետերու յորդումը աղէտ մըն է ու բնական աղէտ մը, Հայաստանի պղնձահանքերու այս վիճակը նոյնպէս աղէտ մըն է, սակայն արհեստական ու արդիւնք՝ տիրող անկազմակերպ վիճակին։

Պղինձը ոչ միայն արդիւնաբերութեան, այլ եւ երկրի պաշտպանութեան կարեւոր ազդակներէն մէկն է։

Ջութակ կը գողնան

Պէտք է ճշդում մը ընել եւ ըսել — Ջութակ կ՚առեւանգեն, քանի որ լուրը Ամերիկայէն կուգայ։

Կին ու տղայ առեւանգելէն ձանձրացած, կ՚երեւի, ամերիկացի աւազակները հիմակ ալ սկսած են, Թանկին առարկաներ, որոնք նոյնքան շահաբեր են, որքան տղեկներու առեւանգումները։

Եւ սկսելու համար, գողցած են համբաւաւոր Ջութակահարի մը Միլշթայնի Ջութակը, Թանկարժէք գործիք մը, որ շինուած է 1742ին, եւ իր կարգ մը առաւելութիւններուն համար, ծանօթ է «Մէկ հատիկ» անունով։ Գողութիւնը կատարուեցաւ այն պահուն որ, Ջութակահարը կը ճաշէր պանդոկի մը ճաշարանին մէջ։

Երկու օր վերջ. գողերը իմաց տուին Թէ պատրաստ են 5000 տոլարի փոխարէն, վերադարձնելու Ջութակը։

ՄԱՄՈՒԼ

Պէտք է գլուխանալ ծուղակէն

■■■

«Ասպարէզ» կը շեշտէ Թուրքիա երԹեւեկիՖիրաՖանգին առԹիւգըուած խմբագրականի մը մէջ (25 մարտ).

«Այս ալա-Թուրքա հրաշանիը, որուն մանրամասնութիւնը հրատարակել աւելորդ համարեցինք, կրնայ Թերեւս օգտակար ըլլալ Թուրքիոյ մէջ մնացած հայերուն, որոնք այդ երկրին հետ կապուած կը մնան կամայ կամ ակամայ։ Սակայն մեզի այնպէս կը Թուի Թէ՝ կրնայ չափազանց վտանգաւոր խայծ մը ըլլալ արտասահմանի միամիտ Հայերուն համար։

Այս առԹիւ «Վաղըթ» կը փուԹայ մէջտեղ նետել քաղաքական խնդիրներ։ ԵրԹեւեկի խնդիրը կը կապէ Հայերու քաղաքական պահանջներուն հետ։ Կը հարցնէ Թէ արդեօք Դաշնակցութիւնը պիտի լքէ՞ իր քաղաքական պայքարը Թուրք հանրապետութեան դէմ։

Իմաստը պարզ է. եԹէ Հայերը եւ մանաւանդ Դաշնակցութիւնը, հետապնդեն իրենց արդար իրաւունքը, կացութիւնը կը մնայ նոյնը, ինչ որ էր առաջ։ Պիտի շարունակուի Հայը նկատել վտանգաւոր եւ փոնդուոր։ Ասոր հետեւանքը հասկնալի է մեզի։

ԵրԹեւեկի այս նոր կարգադրութիւնը կրնայ ծուղակի մը դերը կատարել արտասահմանի հայութեան համար, երբ ան փորձէ օգտուիլ անկէ։

Արտասահմանի հայութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ հայրենակցական կապ գոյութիւն չունի ու չի կրնար ունենալ, որքան ատեն որ Թուրքիա ճանչցած չէ մեր արդար իրաւունքները.— իբրեւ ուրոյն ազգ մեր հողերուն տիրանալու ու զարգանալու իրաւունքը։

Այս պայմաններուն տակ ով որ փորձէ օգտուիլ տրուած դիւրութենէն անխուսափելիօրէն ինքզինքը պիտի նետէ անել ծուղակի մը մէջ, ուրկէ դուրս գալ շատ դժուար պիտի ըլլայ։

Այս հրաշանգն ալ կը հանդիսանայ Թրքական նենգամիտ խաղերէն մէկը։ Ան կ՚աշխատի խաբել արտասահմանի հայութիւնը՝ անոր շարքերուն մէջ պառակտում ստեղծելու դիտաւորութեամբ։ Կ՚աշխատի փոքր փէշել արտաքին աշխարհի աչքին, ցոյց տալու համար Թէ ինք, իբրեւ արդիական պետութիւն, խտիր չի դներ իր քաղաքացիներուն միջեւ։ Կ՚աշխատի նաեւ իր վարկը բարձրացնել, ձեռք բերելու համար փոխառութիւն մը, որուն այնքան պէտք ունի»։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Սամուէլ Սաֆարեան

Պաղտատէն գրուած նամակէ մը ցաւով կ՚իմանանք մահը ընկեր Սամուէլ Սաֆարեանի, որ վասպուրականի յեղափոխական շրջանին մէջ ծանօթ էր իբրեւ «Ֆախկի Սամօ»։

Այս առԹիւ «Յուսաբեր»ի Թղթակիցը կը գրէ.—

Երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր ներքին հիւանդութենէ։ Դարմանուելու նպատակով Պէյրութ գնաց, դժբախտաբար օգուտ մը չունեցաւ ու յափրուած վերադարձաւ հոս։ Անողոք մահը եկաւ ու խլեց այս համեստ, այլ յեղափոխական հարուստ անցեալ ունեցող մարտիկը։ Ի յարգանս մեր ընկերոջ ազգային Թաղում կատարուեցաւ։

Խուռներամ բազմութիւն մը փութաց իր վերջին յարգանքը մատուցանելու իրեն։ Բազմաթիւ պսակներ ղրկուած հայրենակցականներէ, ընկերներէ, ծանօթներէ ու զինակից ընկերներէ, կը զարդարէին իր դագաղը։ Եկեղեցիէն Թափօրը տասնեակ կառքերով առաջնորդուեցաւ դէպի կիլանի ԹէՃերին կից ազգային գերեզմանատունը։ Նուագախմբի, երգչախմբի ու բազմահարիւր երկսեռ ժողովուրդի ճամակցութեամբթափօրը հասաւ ընկեր Սամուէլի վերջին կայանը, գերեզմանատուն, ուր ծովանման բազմութիւն մը արցունքն աչքերուն արդէն կը սպասէր Սամուէլի դագաղին։ Գերեզմանատան մէջ բազմաԹիւ բանախօսներ վեր առին մեր սիրելի ընկերոջ յեղափոխական անցեալը, հարուստ բազմաԹիւ յուզիչ ու հոյակապ դրուագներով։

Եղան սուգի պատշաճ երգեր ու արտասանութիւններ։ Ի վերջոյ ժողովուրդը առաջնորդուեցաւ կիլանի ԹէՃերի կ. Թ.ի գերեզմանատունը, ուր դարձեալ մէկ երկու բանախօսներ վեր հանեցին ընկ. Սամուէլի կատարած դերը, մանաւորապէս Վասպուրականի յեղափոխական պատմութեան մէջ։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

II

Ուշադրութիւնը գրաւեց անոր դէմքին արտակարգօրէն ուշիմ ու վառվռուն արտայայտութիւնը։

— Դուն կարծեմ նոր ես, — խօսքը ուղղեց Սուրէնին։

= Այո՛, Բարսեղեան էֆէնտի։

— Ո՞ր տեղացի ես... ճար պապանի՞ս...

= Որբ է, Բարսեղեան էֆէնտի — կանխեց Այվազեանը եռեւի գրասեղանէն, որոշապէս գիտնալով, որ այդ բառը խօսելու պիտի ճղէ զայն։ Բարսեղեան էֆ. աւելի ճօտենալով Սուրէնին,

— Աս ազգը ի՛նչ որբ է արդէն — ըսաւ։ Ճնաւ «մերաք» մի ընէր... աս ազգը ինչ որբեր ճարդ ըրած, հասցուցած է... ակռադ սեղմէ ու աշխատէ ժամացոյցի պէս(իր ժամացոյցին պէս), քեզտեսնեմ հօրէ ճօրէ որբ ճնալը հոգ չէ, քու ճեծ ճնողքդ ազգն է, նա՛յէ, նայէ քի հոգիդ անկէ չի որբանայ, անոր լեզուէն, անոր պապենական բարքերէն ու փառքերէն, անոր պանծալի անցեալէն, հասկցա՞ր, օղլո՛ւմ... Աս ազգը...

«Ազգ» ըսած, ատեն, ներսէն, կուշտ ու կուռ կ՚արտասանէր։ «Ի խորոց սրտի» բան մը դուրս կուտար։

— Ինծի նայէ, — շարունակեց — ես ալ որբ եմ. որբին «հալիսը»... «էօզ պէ էօզ» որբ... հինգ տարեկան չօճուխ էի երբ որ զիս Պոլիս բերին... Փա՛ռք Աստուծոյ, հիմա օլուխ չօճուխի տէր եմ, դիրք, դրամ կայ՝ Տիրոջը տուածէն... աշխատանքէն բան չի փախիր...

Սուրէն կը լսէր։ Տղոցմէն լսած էր Բարսեղեան էֆէնտիի մասին։ «Պապա ճարդ է», կ՚ըսէին։ Ցետոյ, տեսած էր զայն, երբ քանի մը դասերու ներկայ եղած էր։ Բայց, չէր խօսած հետը։ Այս ճարդը արտակարգ տպաւորութիւն ըրաւ իր վրայ։ Ջերմ, հաղորդական, «մեծին հետ մեծ, եւ տղուն հետ տղայ» մտերիմ ու փնտռուելիք բան մը՝ նայուածքին, շունչին, կեցուածքին մէջ։ Բարսեղեան ինք եւս կռահեց, կ՚երեւի, Սուրէնի այդ տպաւորութիւնը, ու քայլերը յամեցան։ Նայեցաւ անգամ մը եւս, ու հարցուց.

— Ո՞ւր կը բնակիս կոր։

= Գում-Գափու։

— Օ՜խ, «Թաճամ» տեղը...

= ... Պաւպունեայի, — մէջ ինկաւ Այվազեան։

Բոլորը սկսան խնդալ։ Խնդաց, նաեւ, Բարսեղեան էֆէնտի։

— Գոց շուկան անցածիդ պէս Սէֆէթճի խանը կայ։

= Այո — յիշեց Սուրէն։

— Անտեղ գաւառացի բեռնակիրներ կան...

= Մկօ ալբէրը, Բարսեղեան էֆ. — կրկին ձայնեց Այվազեան։

— Զայնդ կտրէ՛ — պայրտաւ Բարսեղեան — քու բերնի՛դ ինկեր է... Ան բեռնակիրներուն հետ չե՞ս խօսիր — դարձաւ կրկին Սուրէնին — չե՞ս ճօտենար անոնց... Անո՛նք են մեր ասըլ պապան, տէտէն, մեր հիմն ու «Թէմէլ»ը, մեր յօյսը... Մեր պարտէզին է՛ն աղուոր ծաղիկներն են անոնք... Ան է իշտէ հայ ըսածդ...

= Աղբէրները՞... — զարմացաւ Վահրամ։

— Հրամմե՛ր ես, սիւլիւ Պարոն...

Ու, բոլորին խնդուքին մէջ հեռացաւ դասարանէն։

Անոր մեկնելէն վերջ, Սուրէն աւելի հետաքրքրուեցաւ։ Իրեն այնպէս եկաւ Թէ իր մէջ գոյն ու ձեւ առնող իր հոգին ու էութիւնը տաղնապող շա՛տ մը բաներ կրնային բաւարարութիւն գտնել այդ ճարդուն կողմէ։

— Գատը գիւղի երեսփոխանն է — հպարտացաւ Վահրամ — անանկ կը խօսի որ ժողովին մէջ...։

Այս պարագան աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց Սուրէնի մէջ, երբ նոյն շաբԹուն Տէր Հօրմէն նամակ մը ստացաւ, որով կը յայտնէր Թէ՝ տանը խնդիրը իրենց համար մեծ հոգ մըն է դեռ։

Ցետոյ կ՚աւելցնէր -- «... Պոլիս եղած ատենս. Թափուին խսկական Թուղթը Փոխանորդ հօրը քով ձգեցի։ Պիտի զբաղէր ու գրէր ինծ։ Պատասխան չառի։ Պէտք չէ ականջի ետեւ ձգել։ Գնա՛, հարցուր ու գրէ»։

Սուրէն առտու մը գնաց։ Ներս մտաւ։ Դիւանապետը դեռ չէր եկած։

— Զորրորդ շոգեկառքով կուգայ Մաքրի գիւղէն, — ըրին։

Բախեց ուրիշ դուռ մը։

— «3—6» — գրուած էր վրան։

Երրորդ մը։

— Ծէնի Գափուէն տի գայ— ըսաւ բարապան մը, ձեռքը շարժելէն եւ «ո՞վ գիտէ՝ երբ» ըսել ուզելէն։

Ու ճարահատ, ելաւ դուրս, «Բարսեղեան էֆէնտիին հետ խօսիմ» մտածելով։

Նոյն օրը, ուրբաթ ըլլալուն, կէսօրէ վերջ Այվազեանին հետ գնաց Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովին՝ Բարսեղեան էֆ.ն հոն գտնելու յոյսով։

Նիստը դեռ չէր սկսած։ Քիչ յետոյ, ֆէսը գլուխը, ներս մտաւ Բարսեղեան էֆէնտի, գնաց Աջը առաւ Պատրիարքին, որուն «աջ Թեւ»ն էր, ու բազմեցաւ՝ աջ կողմի Նստարաններէն մէկուն վրայ, ճի՛շդ կեդրոնը։ Նիստը սկսաւ։ Կը վիճէին կտակի մը մասին, ու ծերունի երեսփոխան մը կանաչի պարկած «պօնժուռ»ին ծալքերը շարժելէն եւ ակնոցին վրայէն ատենը մէկ ատենապետին ուղղելէն ակնարկը, սկսաւ.

— Եօանէ՛սքուի կտակին, 161րդ յօդուածին...

= Քանի՞ տարի, եղբա՛յր, քանի՞ տարի պիտի լսենք այս կտակը — ձայներ բարձրացան։

Նախագահը զանգակը հնչեցուց, ու ծերունին, Թեւերը բացած.

— Ատենապետ էֆէնտի, — ըսաւ՝ աղաչական — ատենապետ էֆէնտի...

Եւ, դառնալով երեսփոխաններուն, աւելցուց.

— Ինչո՞ւ կ՚ընդմիջէք, ճանըմ... ինչո՞ւ կ՚ընդմիջէք...

Եւ, այսպէս, ընդմիջելէն, պոռչտալէն եւ կտակին առԹիւ իրարու աճականներ կառչելէն, ժամ մը պարապ անցուցին։

Բարսեղեան էֆ. կաս կարմիր կտրած էր։ Զայրացած կը Թուէր։ Սուրէն ժողովին կը հետեւէր զարմացած ու խնդուքը հազիւ զսպելէն։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքը

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Զեկոյց Կ. Կ.ի:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ-ՊԻՅԱՆՔՈՒՐԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական դասախօսական ժողով

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ընկ. Պուճուկեանի բնակարանը, 63 Րիւ տիւ Փարք, Արնուվիլ: Կը խօսի Ընկ. Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի դասախօսական ժողովը Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէին

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantes, սրահ **D, 28 Rue Serpente**

(Métro St. Michel կամ **Odéon)**

Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ «Հ. Յ. Դ. ԴԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ՌՕԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Ռօանի Ազգ. Միութեան

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պ. Պանեօլաթիի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՏԷՐԷՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

Հանդէս Նիսի մէջ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ գործազուրկներու

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 364 Bld. de la Madeleine, Bar Cigal: Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել նորահաստատ կազմակերպութեան մը բարենպատակ գործունէութիւնը:

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Brebant Marseillais — 146 Avenue des Chartreux

Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի, պիտի նուագէ Կոմիտաս վարդապետի կտորներէն:

Զուգերգներ, մեներգներ, ուղերձ, 2 կենդանի պատկերներ՝ Կոմիտասի ներշնչումը եւ Մաճկալ: Ինչպէս Կոմիտաս վրդ. կը հաւաքէ հայ գեղջուկ երգերը: Հաճելի անակնկալներ, եւրոպ. եւ հայկ. պարեր մինչեւ լոյս:

ԾԱՆՕԹ:— Կը խնդրուի ներկայանալի արտաքինով գալ: Աճուրդ չկայ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

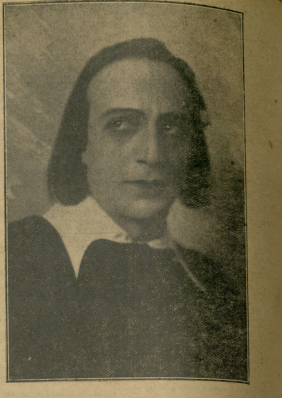
ՍԻՓԱՆ երգչախումբի փորձերը կանոնաւորապէս տեղի կ'ունենան Ուրբաթ գիշերները ժամը 8.30ին Միթիւալիթէի 2րդ յարկը: Անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել Ուրբաթ իրիկունները փորձի սրահը, կամ գրաւոր՝ Sako Hagopianի, 158, rue du Chateau, Paris (14).

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին, 241 Rue J. J. Rousseau. Կը դասախօսէ ընկերուհի Տիկին Շանթը: Կը հրաւիրուի անդամուհիները եւ համակիրները: Ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Զաթ.— 5:
Լա Ռօզ (Մարսէյլ) Մ. Ա.— 70:
Մարթիկ, Օ. Ք.— 35:
Քասապլանքա, Վ. Տ.— 35:
Մարսէյլ, P. Y.— 100:
Սէն Լու (Մարսէյլ), Խ. Յ.— 35:
Տէսին, Պօտ.— 300:
Առնուվիլ, Ա. Գ.— 35:
Փարիզ (14) Յ. Մ.— 35:
Փիէրֆիթ, Վարդ.— 35:
Շաս, Ս. Թ.— 75:
Փարիզ (19) Օր. Պ.— 150:
Սօֆիա,— Ստացանք:
Նէօյի, Գալ.— 35:
Լա Կարէն, Փափ.— 35:
Պուա Քոլոմպ. Վարդ.— 70:
Մարսէյլ, Տօքթ. Ք.— 140:
Լա Կոտինիէռ, Տիկ. Դ.— 75:
Պէլֆոռ, Հոլ.— 70:
Սէն Թ'Օպան, Խաչ.— 35:
Փոնթէ, Թ. Մ.— 35:
Առնուվիլ, Վ. Մ.— 35:
Ռապաթ, Յ. Եղբ.— 140:

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Համլէթի դերին մէջ)

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Բայց ան չէր ճշմարիտ նուաղում մը որու միջոցին մարդ ոչ մէկ բանի գիտակցութիւնը կ'ունենայ. ընդհակառակն, փայլակի մը արագութիւնով ամէն ինչ ինծի համար եղաւ այնքան գիտակից որքան անբացատրելի եւ այնուհետեւ նողկանքէ եւ ամօթէ մեռնելու փափաքը միայն ունեցայ, հոդ գտնուելուս համար, յանկարծ, բացարձակապէս անծանօթ մէկու մը հետ, կասկածելի եւ երեւութապէս վատահամբաւ պանդոկի մը անծանօթ անկողնին մէջ: Տակաւին յստակօրէն կը յիշեմ, սրտիս բաբախումը դադրեցաւ, շունչս բռնեցի, կարծես այդ կերպով կարենայի վերջ դնել կեանքիս եւ մանաւանդ գիտակցութեանս, այդ պայծառ գիտակցութեան, զարհուրելի պայծառութիւնով մը որ ամէն զգայնութիւն կ'ընդունէր եւ սակայն բան չէր հասկնար:

Երբեք պիտի չգիտնամ թէ որքան ժամանակ այդպէս մնացի, երկարած, սառած իմ ամբողջ անդամներով. մեռեալները նման կարծրութիւն մը կ'ունենան իրենց դագաղին մէջ: Գիտեմ միայն որ աչքերս փակեր էի եւ կ'աղօթէի երկինքի բոլոր զօրութիւններուն, ինչ որ ալ ըլլային անոնք, որպէսզի այս բոլորը իրաւ չըլլար, որ պէսզի այս բոլորը իրական չըլլար: Բայց իմ սրուած զգայարանքներս այլեւս ինծի ոչ մէկ պատրանք կը թոյլատրէին. կը լսէի դրացի սենեակին մէջ մարդոց խօսիլը, ջուրին հոսիլը, դուրսը նրբանցքին մէջ քայլեր կը սահէին եւ այս նշաններէն իւրաքանչիւրը անողոքաբար եւ անգթօրէն կը վկայէր իմ զգայարանքներուս արթուն վիճակը:

Չեմ կրնար ըսել թէ որքան ժամանակ տեւեց այս զարհուրելի կացութիւնը. նման երկվայրկեաններ կեանքի երկվայրկեաններու չափը չունին: Բայց յանկարծ ուրիշ վախով մը համակուեցայ, վայրի եւ սարսափելի վախը որ այս օտարականը որուն անունն անգամ չէի գիտեր, չարթննայ եւ ինծի խօսք չուղղէ: Եւ անմիջապէս համոզուեցայ որ ինծի համար միայն մէկ միջոց կը մնար. հագուիլ, փախչիլ անոր զարթումէն առաջ: Ա՛լ չտեսնուիլ անկէ, ա՛լ չխօսիլ անոր հետ: Ժամանակին փախչիլ, մեկնիլ, մեկնիլ, որեւէ ձեւով իմ ճշմարիտ կեանքս վերստին գտնելու համար, պանդոկս վերադառնալու եւ անմիջապէս առաջին շոգեկառքով ձգելու այս անիծեալ վայրը, ձգելու այս երկիրը, ալ բնաւ երբեք չհանդիպելու համար այս մարդուն, ա՛լ չտեսնելու համար անոր աչքերը, ա՛լ վկայ, ամբաստանող եւ մեղսակից չունենալու համար: Այս մտածումը յաղթեց իմ նուաղումիս. մեծ զգուշութեամբ, գողի մը զգուշաւոր շարժումներով, անկողնէն ելայ եւ խարխափելով առի հագուստներս, մատ առ մատ առաջանալով (աղմուկ չհանելու համար):

Հագուեցայ անհուն նախազգուշութիւններով, ամէն վայրկեան վախնալով որ կ'արթննայ եւ արդէն պատրաստ էի, արդէն հասած իմ նպատակիս: Միայն գլխարկս տակուին միւս կողմն էր, անկողնին ծայրը, եւ այն ատեն, մինչդեռ ոտքերուս ծայրովը քալելով, կը խարխափէի առնելու համար զայն, այդ երկվայրկեանին, չկարողացայ տարբեր կերպ գործել. ակամայ պարտաւորուեցայ ակնարկ մըն ալ ձգել դէմքին վրայ, այդ մարդուն որ կեանքիս մէջ ինկած էր ինչպէս քար մը տանիքէ մը բարձրէն: Ակնարկ մը միայն նետել կ'ուզէի անոր վրայ բայց... տարօրինակ բան, վասն զի երիտասարդ օտարականը որ հոն քունի մէջ էր, իսկապէս օտարական մըն էր ինծի համար. առաջին պահուն չճանչցայ նախընթաց օրուան դէմքը: Արդարեւ անհետացեր էին մահացուօրէն գերագրգռուած այդ մարդուն պրկուած դիմագիծերը՝ կիրքէն գալարուն եւ ջղաձգաբար այլայլած. այն անձը որ հոդ առջեւս պառկած էր, ուրիշ դէմք մը ունէր, մանկական, փոքրիկ մանչու մը դէմքը որ իր պարզութեամբ անբծութիւն եւ անկեղծութիւն կը ճառագայթէր: Շրթունքները, դեռ երէկ սեղմ ու գալարուն ակռաներուն մէջտեղը, կ'երազէին, քաղցրօրէն բաց ու կիսով կլոր՝ ժպտելու պատրաստ. խարտեաշ մազերը կը տարածէին իրենց թոյլ գանգուրները անկնճիռ ճակատին վրայ եւ շնչառութիւնը հանդարտօրէն կ'անցնէր հանգստացած մարմինին վրայէն, կուրծքէն ելլող ալիքներու անուշ խաղի մը պէս:

Թերեւս կը յիշէք որ նախապէս ձեզի ըսի թէ բնաւ չէի տեսած տակաւին մարդուն մէջ կատաղի անյագութեան եւ կիրքի արտայայտութիւնը այդքան ուժով եւ այդքան սաստկօրէն ցայտուն սատիճանի մը վրայ, որքան այս օտարականին քով որ խաղի սեղանին առջեւ նստած էր: Ու հիմա պիտի ըսեմ որ երբեք չեմ տեսած պայծառ անբծութեան, ճշմարտապէս գերերջանիկ քունի մը նման արտայայտութիւնը, նոյնիսկ փոքրերու քով, որոնք երբ կաթընկեր մանուկներու քունով մը կը քնանան, յաճախ իրենց շուրջն ունին հրեշտակային պայծառութեան մը ցոլքը:

Այս դէմքին վրայ բոլոր զգացումները կ'արձանագրուէին արձանային անհուն ոճով մը եւ հիմա դրախտային թուլութիւն մըն էր, արձակումը ներքին ամէն ծանրութենէ, թեթեւացում մը, փրկութիւն մը:

Այս զարմանալի երեւոյթին [...] ... ամէն մտահոգութիւն, ծանր [...] վախ ինկաւ վրայէս, [...] վերարկուի մը պէս, այլեւս [...] հար չէի, ո՛չ, գրեթէ երջանիկ [...] Այս սարսափելի եւ անբացատրելի [...] դէպքը յանկարծ իմաստ մը կ'առ[...]ար ինծի համար. ուրախ եւ հպարտ էի խորհելով որ այս երիտասարդ[...] նուրբ եւ գեղեցիկ, որ հոս պառկած էր ծաղիկի մը պէս պայծառ [...] դարձ, առանց իմ անձնուիրութիւնը պիտի գտնուէր տեղ մը՝ [...] մը կողին, խորտակուած, արիւն[...] թաթախ, դէմքը ջախջախուած [...] քերը բաց: Փրկած էի զայն, [...] կուած էր: Եւ հիմա կը նայէի [...] րական աչքով մը (ուրիշ բառ [...] գտնէր) այս քնացած պատանի[...] որուն վերստին կեանք տուած [...] աւելի տառապանքով քան իմ [...] զաւակներուս աշխարհ եկած [...]նը: Եւ այս հին կարասիներով [...] դարուն ու աղտոտ սենեակին [...] այս պժգալի եւ անմաքուր պանդոկ[...] հական պանդոկին մէջ յանկարծ ձեզի [...]նեցայ (թէեւ բառերը ձեզի [...] դելի թուին) այն զգացումը որ [...] ծես թէ եկեղեցիի մը մէջ կը [...]նուէի,— հրաշքի եւ սրբարարութ[...] գերերջանիկ տպաւորութիւն մը: (Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԲՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 16 ԱՊՐԻԼ 1932

16 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1855 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ԸՆԴՈՒՆԻՆ

«Ժուռնալ տէ Տէպա» իր Ժընեւի թղթակցին բերնով կը տեղեկացնէ թէ՝ Թուրքիա տրամադրութիւն յայտնած է մտնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ թէ իր այս դիմումը պիտի հաղորդուի յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին: Աչնան:

Թղթակցին տեղեկութեան համաձայն, Թուրքիոյ այս տրամադրութիւնը հասկցուած է զինաթափութեան ժողովի ապրիլ 13ի նիստին մէջ, երբ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ իր կառավարութեան տեսակէտը կը պարզէր:

Յայտնի չէ թէ, դիմում կատարած ատեն, Թուրքիա պիտի պնդէ՞ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ մնայուն աթոռ ունենալու պահանջին վրայ: Ժընեւի ձեռնհաս շրջանակներուն մէջ անընդունելի կը համարեն այդ պահանջը: Գոնէ երկար ատենի համար:

×

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, յաճախ հրապարակ նետուեցան այսպիսի լուրեր: Բայց միշտ ալ հերքուեցան:

Աւելի ճիշդ, Էնկիւրին տրամադրութիւնները չօշափեց, թէ՝ Ժընեւի եւ թէ՝ Մոսկուայի մէջ, եւ գետինը պատրաստ չգտնելով, յետաձգեց:

Էնկիւրին ունի հիմնական մտահոգութիւն մը:

Կ'ուզէ որ, ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այլ եւ անոր մէկ-երկու զօրաւոր անդամները երաշխաւորեն Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը:

Կ'ուզէ ապահովել իր բոլոր նուաճումները, եւ, «ի յառաջագունէ», խուսափիլ զանազան գլխու ցաւերէ:

Չէ՞ որ Ազգերու Դաշնակցութեան գզրոցներուն մէջ նեղացուցիչ բանաձեւեր կան Թուրքիոյ մասին:

Միւս կողմէ, եթէ գոհացում խսկ ստանայ, Էնկիւրին բոլորովին ազատ չէ, մէկ անդամէն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար: Իր վրայ կը հսկէ Մոսկուայի չուքը, բանիւ եւ գործով:

Մինչեւ հիմա, խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը թանկագին առաւելութիւններ ընծայեց քէմալականութեան, եւ այսուհետեւ ալ կրնայ ընծայել: Թէեւ, Թուրքիան չահեցաւ ինչ որ կ'ուզէր — երազածէն ալ աւելին — եւ նոր սպասելիք չունի:

Բայց, քաղաքական աշխարհը անակնկալներու ցանց մըն է: Իսկ Թուրքերը տասը կը հաշուեն, երկու քայլ առնելէ առաջ:

Ուրեմն, Թուրքիան ստիպուած է չափել-ձեւել, կշռել շահն ու վնասը, Ժընեւի դուռները զարնելէ առաջ:

Այս միջոցին, Էնկիւրին խսկապէս որ պէտք ունի Եւրոպայի գործնական համակրանքը շահելու: Երկիրը սնանկ է եւ բոլոր այն միջոցները որ ձեռք առնուած են 1932ի ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար, արհեստական, խարխուլ դարմաններ են: Թուրքիա լրջօրէն պէտք ունի արտաքին փոխառութեան մը: Ահա վեց ամիսէ ի վեր Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ ման կուգայ Սարաճօղլուն: Քէմալական օրկանները իրենք արդէն կ'արծարծեն փոխառութեան պահանջը: Անշուշտ իրենց հասկցած եղանակով.

— «Լօզանի դաշնագիրը կնքուելէն ի վեր պատրաստ ենք փոխառութիւն կնքելու: Երկիրը դրամով միայն կարելի է վերաշինել: Պայմանաւ որ չվնասուի մեր քաղաքական եւ տնտեսական անկախութիւնը»: (Միլլիյէթ):

Արդ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցիլ՝ կը նշանակէ ոչ միայն քաղաքական առաւելութիւններ շահիլ, այլեւ, որոշ չափով դիւրացնել փոխառութիւնը: Հարթել ճամբան:

Այնպէս որ, այս անգամ աւելի լուրջ կ'երեւայ Թուրքիոյ տրամադրութիւնը՝ Ժընեւի մէջ աթոռ ապահովելու:

Աչքի առջեւ ունենալով այս հաւանականութիւնը, կը մղուինք հարցնել.

— Իսկ մե՞նք... ի՞նչ կը բանինք, ի՞նչ կը խորհինք ընել, եթէ իսկապէս Թուրքիան դիմում կատարէ եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ տրամադիր ըլլայ ընդունելու:

Անմիջապէս ըսենք թէ, հրապարակային վիճաբանութեան դուռ բանալու համար չէ որ կը դնենք այս հարցը: Ոչ ալ խելք սորվեցնելու համար:

Կ'ուզենք պարզապէս արթուն պահել հանրային կարծիքը, եւ մանաւանդ քաղաքական հոսանքները, առանց ո՛րեւէ է խտրութեան:

Ունի՞նք, վերջապէս, հաւաքական ծրագիր մը, օգտուելու համար այս պատեհութենէն: Եթէ ոչ շօշափելի օգուտ մը ստանալու, գոնէ զանազան յանձնառութիւններ յիշեցնելու համար:

Մէկ ամիս առաջ, մարտ 12ին, Ժընեւի մէջ հրապարակային ժողով մը տեղի ունեցաւ ի նպաստ Հայկական Դատին, նախաձեռնութեամբ օտարներու: Խօսողներն ալ օտարներ էին, բացի ընկ. Ա. Ահարոնեանէ:

Ուրիշ խօսքով, իր բացակայութեամբ կը փայլէր գլխաւոր «Ազգ»ը:

Պիտի շարունակուի՞ այդ բացակայութիւնը, այս պարագային ալ:

Թերեւս տեսակէտի խնդիրներ կային Մարտ 12ի ժողովին մասնակցելու-չմասնակցելու մասին:

Իսկ այս անգա՞մ: Կա՞յ, նորէն, տեսակէտի խնդիր, «դուք ձեզի, մենք մեզի», եթէ Թուրքիան խնդրագիր ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Պատասխան կը պահանջէ այս հարցը, բոլորէն ալ. Առանց խտրութեան եւ առանց վերապահութեան:

Քաղաքական, ինչպէս անհատական դատերը կը մեռնին առանց արծարծումի եւ առանց հետապնդումի:

Իսկ արծարծումը պիտի ըլլայ ոչ թէ սովորամոլութեամբ եւ մտքի ծուլութեամբ կառչելով կոխուած, մաշած ճամբաներու, այլ գտնելով ամէնէն գործնական, արդիական միջոցները:

Ատոր համար ալ, անհրաժեշտ է լայն խորհրդակցութիւն եւ հաւաքական աշխատանք: Խորհրդակցութիւն՝ նոյնիսկ միեւնոյն կուսակցութեան ծոցին մէջ:

Շ.

Վրիպակ.— երէկուան խմբագրականին մէջ, «lampada vitoe», պիտի ըլլայ «vitae».

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի առտու, Փարիզի Եղբայրական Ընդհանուր Օգնութեան Մարմնին անդամները հանդիպակութիւն պիտի կատարեն Պէքընի մէջ (Անիէռի շրջան), ի նպաստ գործազուրկներու սնունդին:

Պէքընն ըլլալով բարեկեցիկ հայաշատ, անշուշտ, սիրով պիտի ընծայէ իր լայն աջակցութիւնը, մանաւանդ որ Եղբ. Օգն. Մարմնին միջոցները սպառած են:

Հրաբուխի բորբոքում Բոլիվիոյ մօտերը

Կասպիոյ ծովու Սվինոյ կղզիին մէջ, Բագուէն 30 մղոն հեռու, հրաբուխ մը բորբոքեցաւ: Հրաբուխին մօտերը խարսխած նաւ մը, անմիջապէս միջոցներու դիմեց եւ յաջողեցաւ փրկել շրջակայքի բնակիչներէն 18 հոգի, որոնք ծանր այրուածքներ ստացած են:

Բացերուն մէջ այրած են 51 հոգի:

120 հոգի չնչացած Ռուսիոյ մէջ

Բագանի մօտերը հաստատուած կազի գործարանի մը մէջ ծանր արկած մը պատահեցաւ:

Այն պահուն որ բանուորները մթերանոց կը փոխադրէին կազային ռումբեր, պայթում մը տեղի ունեցաւ: Պայթումին հետեւանքով, ուրիշ ռումբեր ալ պայթեցան, եւ մօտերը գտնուած բանուորները թունաւորուեցան կազերէն: 120 հոգի մեռան: 30 ուրիշներ մահուան վտանգի մէջ են:

Առաջին քննութիւնները երեւան հանած են թէ դէպքը չարակամութեան արդիւնք է: Քննութիւնները կը շարունակուին:

Սպանիոյ հանրապետութեան տարեդարձը

Ամբողջ Սպանիոյ մէջ, հանրապետութեան հռչակման առաջին տարեդարձը տօնուեցաւ Ժողովրդային մեծ խանդավառութեամբ:

Մատրիտի մէջ, հանդէսներն սկսան զօրանցքով մը: 9000 հոգինոց բանակ մը՝ հանդիսաւոր զօրանցք կատարեց հանրապետութեան նախագահին առջեւէն: Զօրանցքի ճամբուն վրայ հաւաքուած բազմութիւնը կը գնահատուի աւելի քան 200,000:

Որեւէ միջադէպ չպատահեցաւ:

Լեհեռուսական համաձայնութիւն մը

Մոսկուայի մէջ, Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ սահմանագլուխի վերաբերեալ հարցերու շուրջ: Այս համաձայնագիրը կը նախատեսէ սահմանագլխային ձողերու պահպանումը, պաշտօնեաներու համար՝ սահմանէն անցնելու իրաւունքը, ձկնորսութեան, որսորդութեան իրաւունքը, եւայլն:

Լօզանի ժողովը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը կարծէ թէ կը մտածուի Լօզանի ժողովը հրաւիրել յունիս 14ին կամ 16ին:

Պատճառներ կան կարծելու, կը գրէ անգլիական թերթը, թէ ժողովին աշխատանքի ծրագիրը շատ աւելի ընդարձակ պիտի ըլլայ: Պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու հարցերէն զատ, պատուիրակները պիտի քննեն նաեւ դանուբեան Եւրոպայի վերաբերեալ տնտեսական եւ ելմտական հարցեր:

Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ, նկատի ունենալով հատուցումներու գլուխէն Գերմանիոյ կատարած իրական վճարումներու մասին տարակարծութիւնները, թերեւս ոչ ռոշուի քննութիւն մը կատարել, երեւան հանելու համար վճարումներու ճիշդ քանակը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հիթլերեան բանակի խափանումը

Հիթլերեանները կը մեղադրեն Ֆրանսան

Հիթլերեան բանակին դէմ միուած ոստիկանական գործողութիւնները շարունակեցին մեծ եռանդով ամբողջ գերմանիոյ մէջ, բացի Պրունշվիքէն, որուն ներքին նախարարը հիթլերեան է: Եթէ Պրունշվիքի կառավարութիւնը չենթարկուի նախագահ Հինտէնպուրկի հրամանագրին, եւ ինքն իսկ չգործադրէ անոր տրամադրութիւնները՝ հիթլերեան բանակի կազմալուծման համար, Պերլինի կառավարութիւնը պիտի զրկէ զայն ոստիկանական իրաւասութիւններէն եւ պիտի գործէ ուղղակի:

Որովհետեւ համաձայն սահմանադրական օրէնքով՝ հանրապետութեան նախագահին տրուած բացառիկ իրաւասութեանց, 13 ապրիլի հրամանագիրը թոյլ չի տար որեւէ վէճի կամ առարկութեան եւ բացարձակապէս հրամայական է:

Կառավարական այս կանոնաւոր յարձակման առջեւ, ի՞նչ կ'ընեն Հիթլերեանները: Բողոքելով միկտեղ կառավարութեան «բռնութեան եւ հարստահարութեան արարքներուն դէմ», իբր թէ շատ կարեւորութիւն չեն տար այդ որոշման: Մարտական խումբերու անդամները, կ'ըսեն, բոլորը կը ճանչնան իրար, պիտի շարունակեն իրար տեսնել իբր անդամ կուսակցութեան՝ ինչպէս իրենց հրամայած է Հիթլեր. սերտ ընկերականութեամբ մը կապուած են իրարու եւ երբ պէտք ըլլայ, իրար պիտի գտնեն:

Այս մխիթարական խօսքերով կը պարտկեն իրենց զայրոյթը:

Փրուսիոյ մէջ, ոստիկանութիւնը՝ գործադրելով միկտեղ հրամանագրին բոլոր տրամադրութիւնները, այնքան փափկանկատութեամբ գործեց, որ ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ: Ընդհակառակն, Համպուրկի եւ Պավիերայի իշխանութիւնները այնքան խստութեամբ գործեցին, որ, տեղի տուին Հիթլերեան ղեկավարներու բողոքներուն:

Հիթլերեան կուսակցութեան կեդրոնը մտադրած է դիմում կատարել կառավարութեան, որպէսզի ազատ ձգէ հիթլերեան այն մթերանոցները ուր համազգեստներ, քաղաքական գրքեր, երաժշտական գործիքներ, հիթլերեան պետերու լուսանկարներ կը հայթայթուին:

Հէսսէի մէջ՝ ոստիկանութիւնը գրաւեց կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնք, կ'ըսուի թէ կուգան հաստատել տրուած որոշման ստիպողական անհրաժեշտութիւնը:

× Հիթլեր ցարդ, գոհացաւ պղատոնական բողոքներով՝ իր մարտական ուժերու կազմալուծման որոշումին դէմ:

— Գործս պիտի շարունակեմ կ'ըսէ, մինչեւ որ գերմանիան նուաճեմ բացարձակապէս օրինական ճամբով:

Հիթլեր ինքն իսկ՝ օրինակ տալով իր հետեւորդներուն, ժպիտով ընդունիլ կը ձեւացնէ կառավարական որոշումը: Օտար լրագրողներու մէկ հարցման պատասխանելով ըսաւ.

— Ֆրանսան է որ պահանջեց մեր մարտական խումբերուն կազմալուծումը, Ֆրանսայի ազդարարութեան առջեւ է որ գերմանիոյ կառավարութիւնը խոնարհած է: Անցեալ յուլիսին, երբ գերման վարչապետը Փարիզ կը գտնուէր, Ֆրանսական կառավարութեան խոստացաւ ջնջել իմ կազմակերպութիւնս: Զանազան պատճառներով, ցարդ չէր համարձակած իր խոստումը կատարել: Երէկ վերջապէս կատարեց»:

Գերմանական «Վոլֆ» գործակալութիւնը սակայն բացարձակապէս կը հերքէ Հիթլերի այս վերագրումը:

Ժընեւի աշխատանքները

Զինաթափութեան ժողովի ընդհ. յանձնախումբի աշխատանքները յետաձգուեցան երկուշաբթի օրուան: Վերաբացման, պիտի սկսի երրորդ ընդհ. վիճաբանութիւն մը, որուն պիտի մասնակցին Ամերիկայի կողմէ Սթիմսըն եւ գերմանիոյ կողմէ Պրիւնինկ:

Երէկ, Ազգերու դաշնակցութեան խորհուրդը մասնաւոր նիստ մը գումարեց եւ լսեց Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչները, իւրաքանչիւրը իր երկրին տնտեսական ու ելմտական կացութեան մասին: Ժընեւի մէջ, այն զրոյցը կը շրջի թէ Յունաստանի վարչապետը Պ. Վենիզելոս պիտի յայտարարէ որ եթէ անմիջական օժանդակութիւն մը չկատարուի, Մայիս 1էն սկսեալ Յունաստան պիտի դադրեցնէ իր արտաքին պարտքերու վճարումը:

Երէկ նոյնպէս, զինաթափութեան ժողովի նախագահը Հէնտըրսըն նիստի հրաւիրեց դիւանը՝ առաջարկներու եւ թելադրութիւններու տախտակին մէջ մտցնելու համար Ամերիկայի, Իտալիոյ, Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ վերջին առաջարկներն ու թելադրութիւնները:

Իսկ այսօր, Ազգերու դաշնակցութեան մնայուն յանձնախումբը նիստ կը գումարէ զբաղելու համար չինեւ-ճափոնական վերջին անցուդարձերովը:

Անգլօ-իրլանտական վէճը

Իրլանտայի կառավարութիւնը թոյլտուութիւն ուզեց Անգլիայէն՝ հրատարակութեան տալու 1923ին, երկու կառավարութեանց միջեւ կնքուած ելմտական համաձայնագիրը: Անգլիա տակաւին չէ պատասխանած:

Այս հարցը՝ ներկայիս կը կազմէ խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը եւ կը կարծուի որ հաւատարմութեան երդման հարցը պահ մը մէկդի պիտի ձգուի, մինչեւ որ Տէ Վալերա կրկին միջամտէ:

Իրլանտայի օրէնսգէտները՝ վարչապետին կարգադրութեամբ, կ'ուսումնասիրեն հաւատարմութեան երդման եւ տարեվճարներու հարցերը:

Հիւսիսային Իրլանտայի վարչապետը մեկնեցաւ Լոնտոնէն: Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութենէն հաւաստիք ստացեր է թէ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը որեւէ փոփոխութիւն չէ կրած հանդէպ Հիւսիսային Իրլանտայի եւ թէ Իրլանտայի միացումը չի կրնար նկատի առնուիլ առանց Հիւսիսային Իրլանտայի կառավարութեան հաւանութեանը:

Թուրքիա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Ժընեւէն Տէպա-ի տրուած լուրի մը համաձայն, քաղաքին մէջ կը խօսուի Թուրքիոյ կողմէ սկզբունքով ընդունուած որոշման մը վրայ եւ զոր, Թուրքիոյ պատուիրակը զգացուցած է նախորդ օր խօսած իր ճառին մէջ: Թուրքիա պիտի խնդրէ մասնակցիլ Ազգերու դաշնակցութեան:

Իբր թէ այս հաւանականութիւնը պիտի իրականանայ Ազգերու դաշնակցութեան յառաջիկայ հաւաքոյթին:

Հարց կը ծագի սակայն թէ Թուրք կառավարութիւնը իրօք հրաժարա՞ծ է Ազգերու դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար իր դրած պայմանէն, կէս-տեւական աթոռ մը տալ Թուրքիոյ: Այս պայմանը անկարելի եղած էր ընդունիլ ասկից առաջ:

Պարսից Շահը Թուրքիա կ'այցելէ

Սուրիոյ մէջ հրատարակուող «Էլ Պալաղ» թերթը կը գրէ.—

Վերջերս ուշագրաւ գործունէութիւն մը կը տեսնուի Միջին Արեւելքի դրացի պետութեանց միջեւ: Իրաքի Ֆէյսալ թագաւորին Էնկիւրի այցելութիւնը, Թուրքիոյ արտաքին գործավարին Թեհրան ճամբորդութիւնն ու հոն, Պարսկաստանի հետ համաձայնագրեր ստորագրելը, այս դէպքէն յետոյ Ֆէյսալ թագաւորին Թեհրան ճամբորդութիւնը այլեւս որեւէ կասկած չեն ձգեր թէ դիւանագիտական աշխուժ գործունէութիւն մը կայ Արեւելքի իսլամական պետութիւններուն միջեւ:

Վերջին լուրերու համաձայն, բազմաթիւ շրջանակներու մէջ յամառ զրոյց կը շրջի թէ Պարսից Շահը Թուրքիա եւ Իրաք պիտի ճամբորդէ: Կարգ մը աղբիւրներէ մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, յարձակողական եւ պաշտպանողական զինակցութիւն մը կնքուած է Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս զինակցութեան համաձայն, այն պարագային երբ ստորագիր կողմերէն մէկը երրորդի մը յարձակումին ենթարկուի, պիտի պաշտպանուի ստորագիր միւս կողմէն:

Փոքրիկն Լինտպէրկի

ԱՌԵՒԱՆԳԻՉՆԵՐՈՒՆ ԵՏԵՒԷՆ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ կարելի եղած է ինքնութիւնը ճշդել երեք անձերու, որոնք ստացած են Լինտպէրկի 50,000 տոլար փրկագինը: Անոնք կը պատկանին հոլանտացի մաքսանենգի մը խումբին:

Կը յիշուի թէ թղթադրամներու թիւերուն շնորհիւ բռնուելու վտանգէն խուսափելու համար, առեւանգիչները պահանջած էին որ 50,000 տոլար թղթադրամին տեղ, ոսկեդրամ տրուի: Որպէսզի Լինտպէրկ նոր խաղի մը չգայ, իր բարեկամ օդանաւորդներէն մէկը առաջարկած է առեւանգիչներուն իբր պատանդ յանձնել իր կինն ու զաւակը, փոխարէն ստանալով Լինտպէրկի փոքրիկը: Անկից վերջ միայն, ինքը յանձն կ'առնէ 50,000 ոսկեդրամը յանձնել առեւանգիչներուն եւ փրկել իր կինն ու զաւակը:

Ուրիշ տեղեկութեանց համաձայն, Լինտպէրկ կրկին յարաբերութեան մտած է առեւանգիչներուն հետ: Իր երկու կամաւոր միջնորդները՝ ծովակալ մը եւ նաւապետ մը՝ մեկնած են Նորֆոլքէն՝ մասնաւոր եւ գաղտնի պաշտօնով:

Միւս կողմէ սակայն, Նիւ-Ճըրսիի ոստիկանապետը, որուն համար ըսուեցաւ թէ Լոնտոնէն վերջ, անցեր էր Փարիզ, հասած է Վիեննա, ուր իբր թէ կ'ուսումնասիրէ Աւստրիոյ ոստիկանական կազմակերպութիւնը, որ տիպար կը նկատուի:

Վիենի գործադուլը

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիէնի (Իզէռ) 5000ի չափ բանուորներու կացութիւնը դեռ չէ բարւոքած: Գործատէրերը նպաստաւոր պատասխան չեն տուած գործաւորներու հաշտարար առաջարկներուն: Գործադուլը կը շարունակուի:

Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց համայնավարներու տան մէջ եւ ձեռք ձգեց կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնք դատական իշխանութեան յանձնուեցան՝ քննուելու համար:

Անցեալ շաբաթ օրուան կռիւներու հետեւանքով, 10 հոգի եւս ձերբակալուեցան:

Միւս կողմէ, պատժական դատարանը 10 հոգի դատապարտեց 1 շաբաթէն մինչեւ 2 ամիս բանտարկութեան, արգիլեալ զէնք կրած ըլլալու եւ ոստիկաններ անարգած կամ անոնց վրայ յարձակած ըլլալու մեղադրանքով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԴԷՊԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ

Գործավարներու խորհուրդը տքնաջան աշխատանքի լծուած է հաւասարակշռուած ելմտացոյց մը ներկայացնելու համար Ազգային Մեծ Ժողովին։ Սկզբունքով որոշուած է կանգ առնել 170 միլիոն թրքական ոսկիի վրայ։ Այս գումարը կը ներկայացնէ Թուրքիոյ հասոյթներուն առաւելագոյն չափը։ Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին հասոյթները հետզհետէ նուազած են։ Երեք տարի առաջ ելմտացոյցը 226 միլիոն ոսկի էր. անցած տարի 200 միլիոն եղաւ, իսկ այս տարի հարիւրին 20 պակաս է։ Այն ալ դեռ չի գիտցուիր թէ ի՞նչ պիտի պատահի մինչեւ տարւոյն վերջը։ Որ եւ է նշան չկայ թէ կարելի պիտի ըլլայ գանձել նախատեսուած հասոյթները եւ Ելմտացոյցը փակել առանց բացի։

Տարակոյս չկայ թէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը ազդած է նաեւ Թուրքիոյ վրայ։ Սակայն Քէմալի երկրին այսօրուան անել վիճակին համար արտաքինէն աւելի ներքին պատճառներ կան։

Նոր Թուրքիոյ վարիչները բոլորովին անկախ հայրենիք մը կերտելու մոլուցքէն բռնուած, անխնայ հալածեցին այն ամէնը որ զուտ թրքական չէր եւ օտար տիրապետութեան բնոյթ ունէր։ Հետզհետէ հրապարակէն քշեցին Օսմանեան Հանրային Պարտքի վարչութիւնը, Ծխախոտի Ռէժին, պետական սեփականութիւն դարձուցին երկաթուղիները, ստուերի մէջ ձգեցին Օսմանեան Դրամատունը եւ այլ օտար հիմնարկութիւններ, որոնք օսմանեան Սուլթաններու օրերէն ի վեր ղեկավար դեր կը կատարէին Թուրքիոյ ելմտական-տնտեսական կեանքին մէջ։ Անատոլուի աժան յաղթանակը շփացուց զիրենք, որով Լօզանի մէջ իբր յաղթական հաշուի նստելով դաշնակից մեծ պետութեանց հետ, անոնց պարտադրեցին Կապիտիւլասիոններու ջնջումին հետ միաժամանակ՝ վերացումը կամ սահմանափակումը օտար եւ ոչ-Թուրք հիմնարկներուն։ Քաղաքական ազատութեան հետ կ'ուզէին նաեւ ապահովել տնտեսական ազատութիւն եւ անկախութիւն։

Այս յախուռն գործունէութեան հետեւանքն է որ կը կրեն այսօր։ Թուրքերը պատրաստուած չէին առանձինն կառավարելու երկրին տնտեսութիւնը։

Իրենց քանդած շէնքին տեղ չկրցան հիմնել նոր մը, որ նոյնքան տոկունութիւն ունենար։ Բացի անփորձութենէ եւ անճարակութենէ, որոնք շատ աւերներ գործեցին, զեղծարարութիւնն ու անձնական շահերու հետապնդումը անդունդին ծայրը հասցուցին երկիրը։ Քանի մը անհատներու փորը պարարտացնելու համար զանազան մենաշնորհներ ստեղծեցին։ Արդիւնքն այն եղաւ որ ապրուստը սղեց եւ տուժողն եղաւ ժողովուրդը։

Մէկ կողմէ երկաթուղիները գնեցին օտար ընկերութիւններէ, միւս կողմէ ուրիշ օտար խմբակցութեանց հետ պայմանագրուեցան, նոր գիծեր շինել տալու համար։ Այս մարզին մէջ ալ իրենց քաղաքականութիւնը սնանկացաւ։ Նախ չկրցան վճարել գնուած երկաթուղիներու փոխարժէքը։ Այսօր, օրինակ, Անատոլուի երկաթուղիի արժեթուղթերուն երկու երրորդը տակաւին կը մնայ օտար բաժնետէրերու ձեռքը։ Թուրք կառավարութիւնը դրամ չունի զանոնք գնելու համար։ Հետեւանքը պիտի ըլլայ այն՝ որ այդ գիծը դարձեալ պիտի անցնի օտար ընկերութեան ձեռքը։ Միւս կողմէ չեն կրնար կատարել նաեւ իրենց յանձնառութիւնները նոր գիծերու շինութեան համար։

Հանրային Պարտքի խնդիրը տարիներէ ի վեր մղձաւանջ դարձած է իրենց համար։ Կը բանակցին ու կը սակարկեն, առանց ելքի մը կարենալ յանգելու։ 1928ին պայմանագրութիւն մը կնքեցին, բայց անոր տրամադրութիւններն ալ չյարգեցին։ Բացի մէկ անգամէ չվճարեցին իրենց յանձն առած տարեվճարները։ Նախկին ելմտական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրին դարձեալ Փարիզ եկած է՝ համաձայնութեան նոր գետին մը գտնելու համար։ Հանրային Պարտքը իրենց ամէնէն փափուկ կէտն է։ Բաժնետէրերը շատ լաւ գիտեն այդ բանը եւ իրենց կարգին կ'ուզեն առիթէն օգտուիլ՝ Թուրքիոյ մէջ ձեռք բերելու համար շահեր ու առաւելութիւններ, զորս կորսնցուցած են տարենէ մը ի վեր։

Թուրքերը Հանրային Պարտքի մասնավճարները ընդհատել պահանջելով մէկտեղ, կը ջանան փոխառութիւն մըն ալ ապահովել Ֆրանսայէն, քանի որ ուրիշ տեղէ յուսալու բան չունին։ Իսկ Ֆրանսացիները կ'ուզեն դրամ փոխ տալէ առաջ՝ տնտեսական ու ելմտական կարեւոր շահեր ապահովել Թուրքիոյ մէջ, առաջին առթիւ, կ'ուզեն վերստին ձեռք ձգել ծխախոտի մենաշնորհը, որ հասոյթի շատ կարեւոր աղբիւր մըն է։ Արդէն գրոյցներ կան թէ Թուրք կառավարութիւնը կը մտածէ ֆրանքեւամերիկեան խմբակցութեան մը տալ այդ մենաշնորհը։ Իսկ այս խմբակցութեան ետեւը կանգնած է Օսմանեան Դրամատունը, որուն պայմանաժամը կը լրանայ մօտ ատենէն։ Մինչեւ հիմա ի զուր անցան պայմանագրութիւնը վերանորոգելու համար իր կատարած բոլոր ջանքերը։

Սակայն այս անգամ կը յուսացուի թէ պիտի յաջողի։ Որովհետեւ այսօր Թուրքիա հասած է այնպիսի վիճակի մը, որ սնանկութենէ եւ քայքայումէ ազատելու համար, ստիպուած է դրամ գտնել արտասահմանէն։ Եւ այդ դրամը ճարելու համար յանձնառու կ'ըլլայ այնպիսի պայմաններու, որոնց մասին լսել չէր ուզեր դեռ քանի մը տարի առաջ։

Մակընթացութենէն վերջ այժմ տեղատուութիւնը սկսած է։ Այլամերժ, օտարատեաց զգացումները հետզհետէ կը մեղմանան՝ տեղ տալով աւելի հաշտ ու մեղմ ըմբռնումներու։ Օտար դրամագլուխին դէմ մղուած բուռն խաչակրութենէն վերջ, այսօր մամուլի էջերէն եւ պաշտօնական բեմերէն բարձրաղաղակ կը պոռան թէ՝ ամէն կերպով պիտի քաջալերեն եւրոպական եւ ամերիկեան դրամագլուխին մուտքը երկրէն ներս։ Սնանկութենէ ազատելու միակ միջոցն է այս։

Տագնապի ներքին պատճառները քննելու առիթ ունեցած ենք ուրիշ անգամ։ Թուրք գիւղացիին ու քաղաքացիին գնման կարողութիւնը այնքան պակսած է, որ ելմտացոյցի հասոյթի բաժինին մէջ նախատեսուած գումարները անկարելի կ'ըլլայ գանձել։ Առեւտուրը կանգ առած ըլլալով, գործառնութեանց տուրքն ու շահատուրքը շատ չնչին հասոյթ մըկ՝ ապահովեն հիմա։ Ներածումներու սահմանափակման պատճառով ալ, պետական գանձին մէջ տարեկան 25-30 միլիոն ոսկի պակաս դրամ կը մտնէ, այսինքն ելմտացոյցին մօտ մէկ հինգերորդը։

Որքան ալ կրճատեն ծախքերը, դարձեալ կայ նուազագոյն մը, որմէ անդին չեն կրնար անցնիլ։ Իսկ այդ նուազագոյնը գոցելու յոյս չունին իրենց սեփական ներքին միջոցներով։

Որով իրենց միակ յոյսը դրած են հիմա արտաքին փոխառութեան վրայ, ինչ գնով կ'ուզէ ըլլայ։ Եւ արտաքին փոխառութիւնը, իր յարակից մենաշնորհներով, նախաքայլ մըն է, որ կը տանի դէպի տնտեսական գերութիւն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԵՔԵՆԱՆ ԻՆՉՈՒ ԼԱՒ ՉԻ ԳՈՐԾԵՐ

Պոլսոյ «Ագշամ» Թերթը կը գրէ.— Ամէն մարդ այսօր համաձայն է որ մեր վարչական մեքենան լաւ չի գործեր։ Մենք նոր պետութիւնը հիմնած ատեն շատ մը աւանդութիւններ փլցուցինք, բայց նոր մեքենային աշխատութեան եղանակը նոյնը մնաց։

Ներքին երկու ազդակներ մեր վարչական կազմակերպութեան տըկարութեան պատճառ եղան։ Կարգ մը պէտքեր մեր պաշտօնեաները մղած են սխալելու եւ պարտական դառնալու։ Այսպէս պարտքերու տակ ընկճուած պաշտօնեայ մը մտքի հանդարտութիւնը կը կորսնցնէ եւ իր պաշտօնը անթերի չի կրնար գործադրել, մինչեւ իսկ իր պարտականութիւնը մոռնալու եւ անպարկեշտութեան ճամբան բռնելու կը մղէ, եւ մեր լսած կաշառակերութեան դէպքերը այս սխալումներէն եւ պարտքերէն ծնունդ առնող հոգեկան տագնապի արդիւնք են։ Իսկ երկրորդ ազդակը՝ կազմակերպութեան թերի ըլլալն է. վարչական կազմակերպութիւնը այսօր գիտութիւն մըն է. գիտական մէթոտներ պէտք է կիրարկել վարչական մեքենային համար։

ՄԻ ՔԱՆԻ ՃՇԳՐՈՒՄՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մի քանի խօսք էլ ընկ. Սեպուհի արած ճշգրումների մասին։ Գրախօսականի մէջ մատնանշուած էր Մուրատի Պոլսում կատարած ահաբեկումների լուսաբանուած չլինելու փաստը. ի՞նչ սպանութիւններ էր կատարել, ե՞րբ, որի՞ որոշումով։ Ընկ. Սեպուհը բացատրում է. «Մուրատը Հնչակեան կուսակցութեան ամէնէն յայտնի տեռօրիստներէն մէկը եղած է, եւ դրա համար գինանշան մը նուիրուած է իրան՝ Հնչակ. Կուսակցութեան Կենտրոնի կողմից»։ Բայց այս բացատրութիւնն էլ ընդհանուր խօսք է եւ ոչինչ չի աւելացնում ընկ. Վարանդեանի գրածի վրայ։ Տեռորիստ Մուրատի գործը շարունակում է մնալ չլուսաբանուած եւ անյայտ։

Թիւրիմացութեան մէջ է ընկ. Սեպուհը եւ «Փոթորիկ»ի խնդրում։ Ընկ. Վարանդեանը գրել էր. «Մուրատ Թիֆլիզ է եւ իր բուռն մասնակցութիւնը կը բերէ այդ (Փոթորիկի) գործին եւս»։ «Կը ներկայանայ Թիֆլիզի հայ կրեսոսներուն, որոնցմէ մի քանիսի քարացած սիրտը կը գրաւէ իր անոյշ լեզուով ու կ'առնէ խոշոր գումարներ»։ Ես համարել էի սխալ այս կտորը։ Ասել էի, թէ ընկ. Վարանդեանը Միհրանի հետ է շփոթել Մուրատին։ Ընկ. Սեպուհը, դարձեալ միայն իր յիշողութեանվրա հիմնուած, հերքում է այս եւս։ Նա պատմում է, որ «Փոթորիկ»ի կողմից Միհրանը ուղարկուած է եղել վաճառական Արամեանցից դրամ պահանջելու։ Արամեանցը, ճանապարհ է դնում «պճնազարդ» Միհրանին, որ «շատ շքեղ հագնուած է, գլուխը «սիլինտր», ձեռքը գաւազան եւ ճերմակ ձեռնոցներ, իբրեւ իսկական հոսհոս մը ներկայանում է Արամեանցին»։ Դրանից յետոյ, Արամեանցին ներկայանում է Մուրատը, որ «իր անուշ լեզուով այդ օձը ծակէն հանում է», եւ Արամեանցը «դրամի չէքը Մուրատի հրահանգով պատկան մարմինին է ղրկում»։ Ընկ. Սեպուհը հերքում է եւ այն, թէ «Փոթորիկ»ի մէջ ընդունուած էր, որ ներկայացող գինուորները չխօսին, այլ «ազդարարագիրը» յանձնեն ու հեռանան. ընդհակառակը, պնդում է նա, «շատ տեղեր անուշ լեզուն շատ մեծ դեր է խաղացել»։

Ընկ. Սեպուհի յիշողութիւնը այստեղ էլ դաւաճանում է, դժբախտաբար։ Միհրանը «սիլինտր»ով ու «ձեռնոցներ»ով չէ ներկայացած Արամեանցին. վկայ Միհրանի համար հագուստներ գնող եւ Քրիստափորի այն օրերի գործակից ընկ. Ռ. Սեւեանը. «Փոթորիկ»ի մէջ ընդունուած կարգ էր՝ ազդարարագիրը ներկայացնել ու հեռանալ։ Դրամ վճարողները գիտէին շատ լաւ՝ ում պէտք է հասցնել գումարը։ Մուրատը «Փոթորիկ»ի մէջ «բուռն մասնակցութիւն» չի ունեցել։ Ամենայն հաւանականութեամբ ընկ. Սեպուհի յիշած պարագան ուրիշ դէպք է, բայց եթէ անգամ Մուրատը Արամեանցի մօտ ուղարկուած էլ լինէր, այդ փաստը չէր կարող յատկանշել նրա «բուռն մասնակցութիւնը» «Փոթորիկ»ին։

Զանգեզուրի դէպքերի առթիւ, ի հարկէ, «Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանի սասծները կասկածից դուրս են», բայց նա չէր կարող ամբողջովին վերյիշել 26–27 տարի առաջ պատահած բաները։ Զանգեզուրի դէպքերը եւ Մուրատի դերը պէտք էր ներկայացնել Հ. Յ. Դ. Դիւանի եւ ժամանակակից մամուլի նիւթերով, իսկ Ներսէս սրբազանի յուշերը բերել իբրեւ հեղինակաւոր ականատեսի վկայութիւն։ Այն ժամանակ պատկերը կը լինէր աւելի կատարեալ։

Սխալւում է ընկ. Սեպուհը նոյնպէս՝ պնդելով թէ «Հիւրիէթ»ից յետոյ պատահած դէպքերի մասին նիւթ գոյութիւն չունի եւ անոր պատճառով Մուրատի կեանքի այդ էջը մնացել է թերի։ Ո՛չ, նիւթ կայ։ Մեր ժողովուրդը գնացել է, այո՛, շատ բան կորել է անդարձ, բայց շատ եւ չական բաներ էլ փրկուել են, բարեբախտաբար. «Ապագայ մեր փառաւոր պատմութեան հիմնաքարը» պատուել է. պէտք է միայն օգտուել նրանից։

Չեմ կարող համաձայնել ընկ. Սեպուհի հետ եւ այն խնդրում, թէ Մուրատի անձնական-ընտանեկան կեանքի մասին «ոչ մի թող չի ճարւում»։ Անշուշտ, կը ճարւի. Մուրատի անձնական կեանքին ծանօթներ կան տակաւին. հարկաւոր է միայն հաւաքել նիւթեր։ Մուրատը՝ յեղափոխական, Մուրատը՝ տեռօրիստ, քարոզիչ ու կազմակերպիչ, Մուրատը՝ հերոս — շա՛տ բարի, բայց մարդ Մուրատը, ընտանիքի անդամ, ամուսին ու հայր Մուրատը ի՞նչ էր։ Այդ մասին շատ քիչ բան է ասուած, կրկնում եմ, աւելի քիչ քան իր ձիերի մասին։

Հայաստանի պատերազմական նախարարը ... Ընկ. Սեպուհն էլ է պնդում, որ, 1918 թ. մարտին կար Հայաստանի պատերազմ. նախարար, «Այո՛, չկա՛ր Հայաստանի կառավարութիւն», գրում է նա, բայց փաստօրէն այս նախարարը կար. նախարարը Մամիկոնեանն էր, իսկ օգնականը՝ Ռուբէն Տէր-Մինասեանը»։ Ո՛չ, ո՛չ փաստօրէն, ո՛չ էլ իրաւականօրէն Հայաստանի նախարարութիւն ու նախարար գոյութիւն չունէր յիշեալ ժամանակաշրջանում։ Հ. Ազգ. Խորհուրդը պետական իրաւասութիւններ չունէր, հայկական զօրամասերը ենթակայ էին Կովկասի ռուսական հրամանատարութեան։ Հ. Ազգ. Խորհրդի դերը զուտ բարոյական էր, օժանդակողի դեր, եւ Ազգ. Խորհրդի անդամ Ստ. Մամիկոնեանը, որի վրա դրուած էր գինուորական գործերով զբաղուելու պարտականութիւնը, աշխատանքի բաժանման սկզբունքով, նախարար չէր կարող կոչուել ո՛չ մէկ տեսակէտով։ Հակառակ դէպքում, ինչո՞ւ նախարար չկոչել եւ Արեւմտ. Ապահ. Խորհրդի անդամներին — օրինակի համար, նախարար Աւ. Թէրզիպաշեան։ Չէ՞ որ Հ. Ազգ. Խորհուրդը եւ Արեւմտեան Ապահ. Խորհուրդը նոյն կարգի մարմիններ էին։

Սարըղամիշի դէպքերի մասին խօսելիս՝ ես ասել էի, թէ «այն օրերի անցուդարձերը, իրենց ողբերգական դրուագներով արժանի են աւելի լուրջ վերարտադրութեան»։ Ընկ. Սեպուհը զարմանում է. «Չգիտեմ ի՞նչն է նրան զայրացրել, եւ Ահարոնեանի գրուածքից յետոյ, կ'ուզէ վերաքննութիւն կատարել»։ Նախ՝ ես բնաւ չեմ զայրացել եւ ինչո՞ւ կամ ո՞ւմ դէմ պիտի զայրանայի. պատմական խնդիրների քննութեան մէջ ի՞նչ գործ ունի զայրոյթը։ Երկրորդ՝ ես գրել եմ դէպքերի լուրջ վերարտադրութեան մասին եւ ոչ վերաքննութեան։ Այսինքն՝ անհրաժեշտ եմ համարել, որ գրի առնուի այն օրերի ստոյգ պատմութիւնը։ Եւ այդ անհրաժեշտ եմ համարում նաեւ «Ահարոնեանի գրուածքից յետոյ», որովհետեւ, դժբախտաբար, ընկ. Ահարոնեանի գրածների մէջ էլ («Աւարայրի Ողեկոչումը») սպրդել են բազմաթիւ փաստական սխալներ — ժամանակի, դէպքերի, անձերի եւ...

Առհասարակ, մի տեսակ դժգոհութիւն է նկատւում ընկ. Սեպուհի ... ղերում։ Կարծես, ուզում է, որ ես կարճ գրախօսականով մտնէի ... փոթորկոտ օրերի դէպքերի պատ... ճառների մէջ, բացատրութիւններ տայի, արդարացնէի կամ արդարանայի, ասէի թէ «ո՞վ էր մեղաւորը եւ ինչու մենք ընկանք այս վիճակի մէջ»։ Այդպիսի պահանջ ե՛ւ անտեղի, ե՛ւ անարդար, ե՛ւ անիրագործելի է։ Պատմական դէպքերը վերագնահատելու, արդարն ու մեղաւորը ջոկելու համար անհրաժեշտ է նախ՝ նոյն այդ դէպքերի անաչառ եւ առարկայական արձանագրութիւնը։ Երբ ահա երեք հոգով չենք կարողանում համաձայնել թէ Մուրատը քանի օր մնացել ... ւում, ինչպէ՞ս կարող ենք մեր այս վիճակում այնքա՛ն խոշոր գործերի մէջ արդարն ու մեղաւորը որոշել։ Ի հարկէ, աւելի ճիշտ է ընկ. Սեպուհի միւս կարծիքը, թէ՝ «աւելի լաւ կը լինի հում նիւթերը արձանագրենք, անցնինք եւ ամէն բան թողնենք ապագայ անաչառ պատմաբանին»։

«Ապագայ անաչառ պատմաբանին» թողնենք պատմութեան, բայց ... գածն էլ ճիշտ այն է, որ «հում նիւթերը արձանագրենք», այսինքն՝ այդ «ապագայ անաչառ պատմաբանին» նիւթ պատրաստենք, որպէս զի նա էլ վաղը պատմութիւն գրելու փոխարէն հէքեաթ ու բանաստեղծութիւն չգրէ։

Կան եւ ուրիշ սրբագրելիք ... ընկ. Սեպուհի ճշգրումների մէջ, բայց թւում է թէ այսքանն էլ հերիք է. վերջացնենք։ Եզրակացութիւն։

Առաջին եզրակացութիւն. — ... լութեան, ընկ. Սեպուհը հաստատում է իմ գրախօսականի բոլոր հիմնական կէտերը ընկ. Վարանդեանի գրքի ... վանդակութեան մասին, այսինքն՝ որ այդ գիրքը խոշոր ու բազմաթիւ սխալներ, փաստական անճշտութիւններ եւ թերութիւններ է պարունակում եւ չի տալիս Մուրատի կեանքի ամբողջական պատկերը։

Երկրորդ եզրակացութիւն. — ... այն յիշողութեամբ ու երեւակայութեամբ կարելի չէ ստոյգ եւ արժանահաւատ պատմութիւն գրել։ Պատմութիւն գրելու համար անհրաժեշտ են փաստեր, նորից փաստեր եւ միշտ փաստեր։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ 16 ԱՊՐԻԼ 1932

ԽԼԻՐԴ—ՔԱՆՍԵՐ

Խլիրդը, ինչպէս տեսանք նախորդ յօդուածով, էապէս բջիջներու անիշխանական շարժումի մը արդիւնքն է։ Մեզի տակաւին անծանօթ պատճառով մը, կարգ մը բջիջներ յանկարծ բազմանալու արտակարգ կարողութիւն մը կը ստանան, եւ ոտնահարելով սովորական կարգ ու կանոնը, կը սկսին անօրինակ կերպով զարգանալ, տձեւօրիլ, բազմանալ, տարածուիլ եւ տեղ գրաւել։ Անոր համար, շուրջի առողջ բջիջները զանազան ուղղութեամբ կը հրմշտկեն, կամ իրենց մէջ կ'առնեն ու կը ձուլեն, կը թափանցեն շրջապատող հիւսուածքներուն մէջ, կը քայքային անոնց ներդաշնակ կառուցուածքը եւ կը փճացնեն։

Բայց դրացի բջիջներն ու հիւսուածքները անտարբեր չեն մնար։ Այլ իրենք ալ կը բազմանան եւ մարմնի զանազան մասերէն եկած գինուոր-բջիջներու օգնութեամբ կը հակազդեն, կը դիմադրեն եւ կը ջանան պատուար մը քաշել այդ կարգ ու օրէնք չճանչցող եւ գիշացած բջիջներու յառաջխաղացումին դէմ։ Ի վերջոյ ամբողջութիւնը կարծր ուռ մը կը կազմէ։

Այսպէս է որ տարէց անձի մը դէմքի մէկ արատին վրայ, որ յաճախադէպ է ծերերուն քով, հետզհետէ կը կազմուի ուռ մը որ կոտոշի մը ձեւը կը ստանայ, նոյնպէս կնոջ մը ստինքին մէջ հետզհետէ ուռ մը կը կազմուի եւ կը մեծնայ, եւ կամ երկար ատենէ ի վեր գոյութիւն ունեցող փոքր ուռ մը յանկարծ կը սկսի աճիլ։ Նոյնը լեզուին վրայ, մարսողական խողովակին մէջ, արգանդին մէջ, եւն.։

Այս շրջանին, որ մօտաւորապէս երեքէն չորս ամիս կը տեւէ, հիւանդութիւնը տակաւին տեղական է, ուռը իր սահմաններէն դուրս ելած չէ։ Հետեւաբար լաւագոյն ժամանակն է զայն ամբողջութեամբ հանելու եւ ենթական արմատապէս բուժելու համար։

Սակայն դժբախտաբար, քայքայումի այս ամբողջ աշխատանքը կը կատարուի առանց ցաւի։

Դժբախտաբար, կ'ըսեմ, որովհետեւ ժողովուրդը լուրջ ու վտանգաւոր կը նկատէ միայն ցաւող հիւանդութիւնները։ Այնպէս որ խլիրդի այս սկզբնական շրջանին, շատ քիչերը բժիշկին կը դիմեն, նոյնիսկ եթէ ուռը տեսանելի կամ շօշափելի է, ինչպէս դէմքին վրայ կամ ստինքին մէջ։ Իսկ երբ մարսողական խողովակին կամ արգանդին մէջ կը գտնուի, ոչ ոք կը խորհի այդ մասին եւ, եթէ անհանգստութիւններ զգայ, ուրիշ բանի կը վերագրէ։

Մինչ այս մինչ այն, մեր անիշխանական բջիջները կը շարունակեն բազմանալ, կը փորձեն սահմանը անցնիլ եւ իրենց գործունէութեան շրջանակը ընդարձակել։ Ճակատագրական է այս յառաջխաղացումը։ Անգամ մը որ կազմուեցաւ, խլիրդը երբեք ետ չերթար, ինքնաբերաբար չանհետանար, այլ միշտ կը ձգտի տարածուելու։ Ուռը հետզհետէ կը մեծնայ, ամէն ուղղութեամբ բջջային թաթեր կ'արձակէ, որոնք խեչափառի մը ճանկերուն պէս կը մխրճուին առողջ հիւսուածքներուն մէջ եւ կը քայքայեն զանոնք։

Մաս մը խլիրդային բջիջներ դէպի մորթը կամ ներքին գործարանները պատող մաշկը կը յառաջանան, կը փճացնեն զայն եւ ժամանակ մը յետոյ կեղ մը, վէրք մը կը կազմեն, ինչպէս դէմքին, լեզուին եւ ստինքին վրայ, եւ որ կրնայ արիւնիլ, ինչպէս ստամոքսային, աղիքային եւ մանաւանդ արգանդային խլիրդը։

Ուրիշ բջիջներ, հակառակ ուղղութեամբ կը խորանան եւ աւիշ (ճերմակ արիւն) փոխադրող երակներուն մէջ մտնելով, կը նաւարկեն դէպի հեռաւոր շրջաններ։ Բայց ճամբուն վրայ աւշային խոյլեր (պէզ) կան, ինչպէս կզակին անկիւնը, անութին տակ, աճուկին մէջ, որոնք զօրանոցներ են եւ պաշտօն ունին թշնամիները փճացնելու։ Երբ խլիրդային բջիջները մինչեւ խոյլերը հասնին, անոնք կը հակազդեն, կ'ուռին եւ ատեն մը կ'արգիլեն անոնց անցքը արիւնին մէջ։ Բայց ի վերջոյ իրենք ալ կը վարակուին, խլիրդի նոր բոյներ կը դառնան, եւ այլեւս ճամբան կը բացուի դէպի սիրտը եւ բոլոր գործարանները։

Այս երկրորդ շրջանը կրնայ ամիսներ տեւել, գրեթէ միշտ առանց ցաւի կամ անորոշ ցաւերով եւ խլիրդաւոր գործարանին յատուկ ախտանշաններով (մարսողական խանգարումներ, արգանդի անժամանակ եւ անկանոն արիւնահոսութիւն, եւն.), որոնք երբեմն կը մղեն ենթական բժշկական քննութիւն մը ընել տալու։

Այս շրջանին ալ կարելի է փրկել հիւանդը ստոյգ մահէ մը, գործողութեամբ եւ շողադարմանումով, բայց յաջողութեան նուազ հաւանականութեամբ։ Որովհետեւ մայր խլիրդին հետ պէտք է հանել ու անհետացնել նաեւ անոր ձագերը, այսինքն նոյն շրջանի վարակուած խոյլերը, ինչպէս նաեւ ճամբուն երկայնքը թափառող խլիրդային անիշխանական բջիջները։ Ինչ որ յաճախ շատ դժուար կամ անկարելի է, եւ խնդրական ու անհաւանական կը դարձնէ խլիրդին բուժումը, երբ խոյլերը վարակուած են։

Իսկ երբ խլիրդը ալ աւելի կը տարածուի, թէ հետզհետէ իր ճանկերուն մէջ կ'առնէ եւ ի մի կը ձուլէ շուրջի գործարանները, երակները, ջիղերը եւ հիւսուածքները, եւ կամ երբ խլրդային բջիջները երակներուն մէջ կը մտնեն եւ արիւնին միջոցով կ'երթան բոյն դնել զանազան գործարաններու մէջ, այլեւս ոչինչ կարելի է ընել հիւանդը փրկելու համար։ Մահը անխուսափելի է, անտանելի ցաւերու մէջ, արիւնահոսութեամբ կամ մարմնի ընդհանուր վարակումով եւ թունաւորումով։

Ամփոփենք։

Խլիրդը ուռ մը կամ կարծրութիւն մըն է, որ չի ցաւիր, եւ որ կազմուելէն յետոյ միշտ կը յառաջանայ եւ կը տարածուի։ Բայց ամէն ուռ խլիրդ չէ, եւ ամէն խլիրդ ուռով չի սկսիր։

Խլիրդին պատճառը տակաւին չենք գիտեր։ Կը կարծուի թէ վարակիչ չէ, ոչ ալ ժառանգական, բայց այս մասին վճռական տուեալներ չունինք։ Ամէն մարդ կրնայ խլիրդ ունենալ։ Կիները աւելի ենթակայ են քան այրերը։ Ընդհանրապէս 40 տարեկանէն յետոյ երեւան կու գայ, մարմնի որեւէ մէկ մասին մէջ, մասնաւորաբար մորթին վրայ, ստինքներուն, արգանդին, լեզուին եւ մարսողական գործարաններուն մէջ։

Խլիրդը գրեթէ անվնաս հիւանդութիւն մըն է սկզբնական շրջանին եւ արմատապէս կը բուժուի — ոչ թէ դեղերով այլ վիրահատութեամբ եւ շողադարմանումով — պայմանաւ որ անոր գոյութիւնը ժամանակին երեւան հանուի։ Ատոր համար պէտք է ուշադիր ըլլալ, մասնաւորաբար 40 տարեկանէն յետոյ, կարգ մը կասկածելի նշաններու, ինչպէս ստինքի կարծրութիւններ, դաշտանի անկանոնութիւններ կամ արգանդի անբնական արիւնահոսութիւն, մորթին եւ լորձնաւանդ դէմքին վրայ աճող փոքրիկ ուռեր կամ կարծր վէրքեր լեզուին եւ շրթունքներուն վրայ, երկարատեւ խոցեր, ստամոքսի խանգարումներ, աղիքներու երկարատեւ խանգարումներու հետ նիհարութիւն, եւն.

Այս ամէնը կրնան անվնաս ըլլալ, բայց եւ կրնան խլիրդի մը գոյութիւնը մատնել։ Բժշկական անմիջական եւ լուրջ քննութիւն մը կրնայ ստուգել եւ խլիրդի պարագային ժամ առաջ անհետացնել զայն։

Պէտք չէ խլիրդէն սարսափիլ, բայց պէտք չէ նաեւ անհոգութեամբ կամ տգիտաբար ... երթալ ահաւոր պատուհասի մը գոր քիչ մը զգուշաւորութեամբ կարելի է իր բոյնին մէջ խեղդել։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրքիա պատրաստ է փոխառութիւն կնքելու»

«Միլլիյէթ» կը գրէ.

— Լօզանի դաշնագրին կնքու[մէ]ն ի վեր Եւրոպայի մէջ մեզի դէմ [յ]ոխորտ քարոզութիւն մը կը կատա[ր]ուէր, ըսելով թէ Թուրքիա զօյգ դուռ[եր]ն, ըսելով թէ ամէն տեսակ տնտեսական [միջոց]ներ գործածելով [ներ]քին ... առջեւ։ Մինչդեռ կա[ռավարու]թիւնը բոլորովին տարբեր է։ Ըս[տ] ...թիւնը փաշա չուզեր պիւտճէն զոցե[լ, ...] համար դուրսէն դրամ գտնել, [...] սիրով օտար դրամագլուխ կը [փոխառէ]բայց երկրին վերաշինութեան հա[մար]։

Այս պարագան կը հաստատուի [...]ով որ, կառավարութիւնը անցեալ [...] 10 միլիոն տոլարի փոխառու[թ]իւն մը կնքեց լուցկիի ընկերու[թ]ենէն, եւ նման փոխառութիւն մըն [ա]լ կնքեց շուետական խմբակին [...] կը նշանակէ թէ կառավարու[թ]իւնը փոխառութեան հակառակ չէ։ [Ա]նտեսաբար ծիծաղելի կ'ըլլայ պն[դել] թէ Թուրքիա սկզբունքով որո[շ]ած է փոխառութիւն չկնքել։ Թերթ[ը] մը գրած էր օրինակ, թէ օտար խմ[բ]ակ մը առաջարկած է դրամ տալ, բայց ձեռնհաս անձնաւորութիւն մը համբեր է զայն։ Նման դէպքեր այս կարգի հրատարակութիւններ ընդ[հ]անրապէս երեւակայութեան մէջ միայն ներուն գոյութիւն ունենալ։ Լօզանի դաշնագիրը կնքուելէն ի վեր պատրաստ ենք փոխառութիւն կնքելու։ Երկիրը դրամով միայն կարելի է վերաշինել։ Պայմանով որ առաջարկուած պայմանները չփսասեն մեր քաղաքական ու տնտեսական անկախութեան։

Անցեալի այս փորձառութիւններ[ը] նկատի ունենալով, Հանրապետական Թուրքիա քաղաքական եւ տնտեսական պայմաններէ զերծ փոխառութիւններ միայն կնքել որոշած է։ Եթէ մինչեւ հիմա փոխառութիւն չկնքեցինք, պատճառը այն է որ մեր ուզած պայմաններով առաջարկ չէր ներկայացուած։

Ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար

Կառավարութիւնը 172 միլիոն ոսկի նշանակելով նոր ելմտացոյցը, հետեւեալ որոշումները տուաւ.—

Ա.— Ցարդ տագնապի տուրքէ բացառութիւն կազմող 30 ոսկիէ վար ամսական, վարձք կամ օրավարձք առնողներէ, ինչպէս նաեւ տագնապի տուրքէն զերծ ամսականներու 30 ոսկիի գումարն ալ հաշուել եւ ըստ այնմ տագնապի տուրք գանձել։

Բ.— Էնկիւրիի մէջ 60 ոսկի ամսական առնողներէ տագնապի տուրք չէր գանձուէր, ասկէ վերջ գանձել։

Գ.— Նախապէս մինչեւ 150 ոսկի ամսական առնողներէ 30 ոսկին զեղչելով, 120 ոսկիի վրայ տագնապի տուրք կը գանձուէր։ Այս բացառութիւնն ալ ջնջելով ուղղակի պաշտօնէային ձեռքը անցած դրամին վրայէն տուրքը գանձել։

Դ.— Պիւտճէն հաւասարակշռելու համար տագնապի տուրքը հարիւրին տասը եւս աւելցնել, այսինքն՝ մինչեւ 150 ոսկի ամսական առնողներէն՝ հարիւրին 20, 150—350 ոսկի առնողներէն՝ հարիւրին 22, 351—600 ոսկի առնողներէն հարիւրին 26, եւ 601 ոսկիէն աւելի ամսական առնողներէն հարիւրին 34 համեմատութեամբ տուրք գանձել։ Օրինակ մըն ալ. 84 ոսկի ամսական ստացող պաշտօնեայ մը 16 ոսկի 36 դրշ. պարտի տագնապի տուրք վճարել։

Ե.— Անցեալ տարի կալուածներու հասոյթներէն գանձուած տուրքին վրայ քիչ մը յաւելում եւս պիտի ըլլայ։

Զ.— Մաքսատուրքէ զերծ մաս մը նախանիւթերէն տուրք գանձել։

Է.— Շաքարէն առնուած սպառման տուրքը քիչ մըն ալ աւելցնել։ Ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքին փոփոխութիւնը պահ մը եւս յետաձգել։

Պիւտճէի ելքի կողմը կառավարութեան ունեցած բոլոր պարտքերու մասնավճարները կատարելու ձեւով ճշդուած է։ Մասնավճարներուն կանոնաւոր վճարման համար յատկացումները աւելցուած են։ Միւս կողմէ հաստատութեանց եւ ելմտական խմբակներու հետ բանակցութիւններ կը կատարուին պարտքերու երկարաձգումին համար։

Եթէ կարելի ըլլայ մասնավճարները երկարաձգել, այն ատեն յատկացուած գումարները, մուտքի կողմէն հաւանաբար պակսելիք գումարներու տեղը պիտի բռնեն։ Իսկ պիւտճէի մուտք գնահատուած գումարները եթէ ճշդիւ գանձուին, այն ատեն մասնավճարներու երկարաձգումէն գոյանալիք գումարը իբր 1933ի պիւտճէին պահեստի դրամ պիտի պահուի։

Խալքի խորհրդարանական խմբակցութիւնը որոշեց.—

1.— Պահել մաքսանենգութեան դատարանները։

2.— Տուրքի ենթարկել ինքնաշարժերը եւ օթօպիւսները։

3.— Վերահաստատել ճարտարարուեստի քաջալերութեան օրէնքով շնորհուած կարգ մը տուրքեր։

4.— Ամսականներէն հանգստեան թոշակի համար զեղչ չկատարել։

5.— Աւելցնել շաքարի սպառման տուրքը։

6.— Պաշտօնեաներու հանգստեան կոչուելու պաշտօնավարութեան շրջանը 25էն 30 տարիի բարձրացնել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի հանդէսը

ՎԱԼԱՆՍ 11 ապրիլ.— Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր վերակազմութեան առաջին տարին լրացուց այս ապրիլին, հանրօգուտ աշխատանքներ կատարելով գաղութիս մէջ։

Անցեալ տարի ճիշդ այս ամսուն էր, որ կըընօպլէն եկաւ Օր. Հ. Միքճեան, Շրջ. վարչութեան կողմէ, վերակազմելու համար Վիէնի մասնաճիւղը, որ գործող ձեռքերու պակասութեան պատճառաւ դադրած էր գործունէութենէ։

Բայց այսօր ուրախ ենք յայտարարելու որ, ան իր համեստ անդամուհիներով մէկ տարուան ընթացքին կատարեց չորս գեղեցիկ ձեռնարկներ, երեք հանդէսերեկոյթներ, եւ մէկ անգամ հանգանակութիւն Զանգեզուրի աղէտեալներուն համար։

Եւ ինչպէս կ'երեւայ, Կ. Խաչի մասնաճիւղը որ եւէ միութենէ աւելի կը քաջալերուի ժողովուրդին կողմէ։ Վկայ՝ շաբաթ իրիկուան խուռն բազմութիւնը՝։

Երեկոյթը, որ պատրաստուած էր ի նպաստ մանկապարտէզին, տեղի ունեցաւ ապրիլ 9ին, շաբաթ իրիկուան ժամը 8ին, Հ. Ց. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ։

Սրահը շատ նեղ կուգար հանդիսականներուն, այնպէս որ ասեղ ձգելու տեղ չկար, մինչեւ դրան եռեւ։ Շատեր ոտքի վրայ մնացած էին։

Կարմիր խաչի անդամուհիներէն Օր. Աղաւնի Պաղտասարեան, հանդէսը բացաւ քանի մը խօսքով, որմէ վերջ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, փոքրիկներու երգչախումբին կողմէ։

Երեկոյթը կը բաղկանար երեք մասէ, խմբերգներ եւ արտասանութիւններ, հայկական պարեր, եւ զաւեշտ մը։ Առաջին երկու մասերը ամբողջութեամբ փոքրիկներու բաժիններ։ Խմբերգները եւ արտասանութիւնները սորվեցուցած էր Պ. Ա. Գառօնէն, իրենց ուսուցիչը։ Մանուկները յաջողապէս երգեցին հետեւեալ երգերը, — «Սանտա լուչիա», «Դէ՛ տուր ինձ ձեռքդ», «Մաղկունք բերելով» եւ «Անձրեւ եկաւ»։ Արտասանեցին փոքրիկներ, Մ. Ալանեան, Մ. Պարոնեան, Զ. Փալեան, Վ. Նալպանտեան, Ա. Գառօնէի «Իմ երկիրը» եւ Ա. Գալայճեան, Ռ. Զարդարեանի «Բազինի փառաբանութիւն»էն հատուած մը։

Պարեցին նաեւ հայկական չորս գեղեցիկ պարեր զորս սորվեցուցած էր Օր. Ա. Պաղտասարեան։ Իսկապէս գովելի է Օր. Պաղտասարեանի աշխատանքը։ Ան այս տարուան ընթացքին աւելի քան տասնեակ մը հայկական պարեր վարժեցուց փոքրիկներուն, որոնք միշտ փայլ կուտան մեր հանդէսներուն։ Փոքրիկ պարուհիները երգեցին նաեւ հայ եռագոյնին ձօնուած երգ մը։

Փոքրիկներու ամբողջ երկու բաժինն ալ խանդավառ ծափերու արժանացան հանդիսականներու կողմէ։ Մանաւանդ, ամենավերջին պարը։ Իւրաքանչիւր պարուհի իր ձեռքն ունէր գեղեցիկ գոյնզգոյն ծաղկեփունջեր։ Հանդիսականներուն ծափահարութեան վրայ կրկնուեցաւ պարը։ Պ. Մ. Շահ-Մուրատեան հրճուելով պարերու գեղեցկութենէն եւ յաջողութենէն, կապոց մը անուշեղէն նուիրեց փոքրիկ պարուհիներուն։ Պարերու ընթացքին Պ. Ա. Ալիքսանեան կը մասնակցէր նուագով։

Ներկայացուեցաւ նաեւ, «Վճռական ճակատամարտ»ը ,ծիծաղաշարժ զաւեշտը, անվերջ խնդուք պատճառելով ներկաներուն։ Շնորհաւորելի է Տկն. Մ. Ալոյեանը որ առաջին անգամ բեմ կը բարձրանար իբրեւ սպասուհի։ Հանդէսէն բաժնուեցանք ուրախ սրտով։

Ն. Գալէ

5100 ֆրանք տասը րոպէի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զատկի շաբաթները եղան հանդէսներու շարք մը, որոնցմէ ոմանք պոռոտ ու անբովանդակ, ինչպէս ռամկավարներու «համազգային»ը, որ յուսախաբ ըրաւ, եւ ոմանք ալ՝ համեստ այլ ներդաշնակ, ինչպէս Պոմոնի մանկապարտէզի հանդէսը, որ իրեն քաշած էր աննախընթաց բազմութիւն մը, եւ որ իր բովանդակութեամբ ամէն ակնկալութիւն գլեց անցաւ։

Ապրիլ 10ին կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին Թաղային «պառ»ի մը մէջ ուշագրաւ եռուզեռ մը կը նշմարուէր։ Պոմոնի չորս անկիւններէն ժողովուրդը կ'աճապարէր դէպի հոն։ Մենք չէինք ուզեր բացառութիւն կազմել։ Մէկ երկու վայրկեան յետոյ մենք ալ հոն կ'ըլլանք։

«Պառ»ի մը բակին մէջն ենք, ուր կան նախնական ձեւով նստարաններ ու բեմ մը։ Բռնուած ենբոլոր տեղերը ամբողջովին հանդիսականներ յայտագրին կը հետեւին յոտնկայս։ Հանդէսին մուտքն էր 3 ֆրանք։

Բեմին խորը դիրք բռնած են խումբ խումբ պզտիկներ, ժպտուն ու չարաճճի, որոնց իւրաքանչիւրը մեծ յաջողութեամբ իր պզտիկ դերը կը կատարէ՝ կարգով ու ճաշակով։

Մանկական պարերն ու երգերը, արտասանութիւններն ու տրամախօսութիւնները կ'անցնին շատ խանդավառ։ Հայ մանկիկներու բերնով հայ լեզուն կ'երգէ յաղթականօրէն։ Վանկերն ու բառերը որ անոնց նոբարաց լեզուները կը հնչէին, մեզ յիշել կուտային հայրենի գլգլուն վտակները։ Վերջին պզտիկ բեմադրութիւնը, առնուած մեծ եղեռնի կեանքէն, սրտառուչ դրուագ մըն էր, որ երկիւղ սրտառուչ կը դառնար այս հայրենազուրկ մանկիկներու լեզուին վրայ։ Շատեր՝ այդ եղերական օրերու վերյիշումով լացին։

Առաջնորդը փակման խօսքն ըրաւ։ Սեփական դպրոց-եկեղեցիի յատուկ շէնք մը ունենալու համար անակնկալ հանգանակութիւն մը բացաւ, որ տասը րոպէի մէջ 5100 ֆրանքի բարձրացաւ։ Մասնակցողներու բոլորն ալ՝ աշխատաւորներ։ Մինչեւ ամիս մը ձրի աշխատանքի խոստումներ ալ եղան։ Ահա պերճախօս փաստ մըն ալ այն բարձր տրամադրութեան, որ այս բազմավէր ու բազմաչարչար ժողովուրդը ցոյց տուած է, ու կուտայ, նմանը չտեսնուած այսպիսի ամենակուլ տագնապներու ընթացքին, հանդէպ դպրոցին։

Պոմոնի մէջ դպրոց-եկեղեցիի սեփական շէնք մը ունենալու հարցը իրականացած կարելի է սեպել։ Կը մնայ պատկան մարմնոյն՝ շարժիլ աշխուժով եւ արագօրէն։ Կայ նոյնիսկ ազնիւ Հայ մը, որ պատրաստ է նուիրելու հողի խնդիրը։

Այս տարի Թաղը բոլորեց խաղաղ շրջան մը։ Ամէն անկիւնէ քշուած քանի մը թափթփուքներ շատո՛նց դիմակազերծ եղած են եւ անկարողութեան մատնուած։

Յառաջիկայ կիրակի Թաղ. Խորհուրդը պիտի գումարէ ընդհ. ժողով մը, Թաղային հարցերու կարգադրութեան համար։

Կազմուած է Հայ Լսարանական Երկսեռ Միութիւն մը, որ կը յուսանք թէ շատ արդիւնաւոր ապագայ մը պիտի ունենայ, քանի որ հոծ երիտասարդութիւն մը կը գտնուի Պոմոնի եւ շրջաններու մէջ։

Անցորդ

ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՎԱՐ Կ'ԻՅՆԱՅ

Ուաշինկթընի մէջ, իր բնակարանին 6րդ յարկէն վար իյնալով մեռաւ համբաւաւոր գիտնական մը՝ բժիշկ Լուի Պաուէր։ Յիշեալը կը պատկանէր Քարնէկիի հաստատութեան։ 67 տարու էր եւ կը թղթակցէր Եւրոպայի գիտական բազմաթիւ հաստատութեանց հետ։

ՄԱՄՈՒԼ

Հակակրօնական պայքար

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 մարտ),

— «Ուշագրաւ է, որ Խորհրդային Միութեան մէջ անաստուած երեխաներու կամ պատանիներու կազմակերպութիւնը արդէն երկու միլիոնէն աւելի անդամներ ունի։ Այս թիւը հարկաւ չի գոհացներ Մոսկուայի անաստուած իշխանաւորները, որոնք վերջերս պէտք են զգացեր նոր քէմբէյն մը սկսիլ կրօնի դէմ՝ բազմապատկելու համար անաստուած երախաներու, պատանիներու եւ երիտասարդներու թիւը։ Այդ մասին տրուած են կարգ մը նոր հրահանգներ։ Ցատկանշական են հետեւեալ հրահանգները.—

ա) Աւելի մեծ քանակութեամբ ու խնամքով հակակրօնական գրականութիւն հրատարակել երախաներու համար այսուհետեւ.

բ) Վերադաստիարակել ուսուցիչները հակակրօնական ոգիով՝ կարգալով անոնց հակակրօնական դասախօսութիւններ, սարքելով անոնց համար յատուկ դասընթացքներ այդ նպատակով, գումարել յատուկ ժողովներ եւայլն։

Կը թերադրուի ի միջի այլոց նաեւ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել արտասահմանի երախաներուն վրայ, անոնց հետ կապեր հաստատել եւ ամէն հնարաւոր միջոցով ջանալ անոնց մէջ եւս տարածելու անաստուածութիւնը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Խորհրդային կառավարութիւնը յամառօրէն ու մոլեգնօրէն կըշարունակէ իր հակակրօնական պայքարը, որուն սաստկացումին հետեւանքով մեծ խռովութիւններ ծագեցան վերջերս Ուկրայնայի մէջ։

Հայոց նոր կաթողիկոսի ընտրութեան «յետաձգման» (աւելի ճիշդը՝ թաղման) պատճառն ալ հակակրօնական այս արշաւին մէջ պէտք է փնտռել։

ՋՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

Քրիստոս յառնեաւ ի մեռելոց

Օր նոր, Քրիստոս նոր։ Մէկ երկու տարի առաջ Քրիշնամուրթի մը երեւան ելաւ, 60նոց պառաւի մը հովանաւորութեամբ, ու աշխարհի շրջանը ընելէ եւ եւրոպական քաղաքակրթութեան բարիքները տեղին վրայ վայելելէ յետոյ, կ'երեւի, հրաժարեցաւ քրիստոսութիւն ծախելու արհեստէն։ Ու քաշուեցաւ հրապարակէն։

Այս անգամ ալ ուրիշ մըն է որ յարութիւն է առեր Հնդկաստանի մէջ, Շոի Մէհէր Պօպա, որ իր մէջ կը կրէ կ'ըսէ «աստուածային ներշնչումը» եւ Յիսուսն է եղեր որ աշխարհ եկեր է մարդկութիւնը փրկելու։

Եւ կ'երեւի, մարդկութեան ամէնէն ապականած մասը կը գտնուի Լոնտոն, քանի որ ամէնէն առաջ հոն երթալ յարմար գտեր է՝ իր աշակերտներուն ընկերակցութեամբ։

Եօթ տարիէ ի վեր, այս անօրինակ Մեսիան լռութիւն կը պահէ։ Բառը հասկնանք իսկական իմաստով։ Եօթ տարի է, մարդ իր ձայնը չէ լսած։ Լոնտոնէն պիտի անցնի Ամերիկա, ուր յուսանք որ իր հրաշքին ուժովը պիտի կարենայ դարձի բերել գոնէ առեւանգիչներն ու մաքսանենգները։

Նոր Մեսիան 38 տարու գեղատեսիլ մարդ մըն է որ հազիւ 28 տարու կը կարծուի։ Սեւ մազի երկար ու թանձր գանգուրներ կը կախուին գլուխէն վար։ Թաւ պեխեր թանձր ստուերի մը տակ կը ծածկեն իր աստուածային շրթները, որոնք օր մը անշուշտ — յուսանք եւ սպասենք — խաղաղութեան ու երանաւէտ բարօրութեան պատգամներ պիտի արձակեն։

Հագած է սպիտակ շրջազգեստ մը, որ հեռուէն, արձանի մը կերպարանքը կուտայ իրեն, երբ ծալապատիկ նստի։

Աստուծոյ այս վերջին առաքեալը՝ ըսինք թէ չի խօսիր։ Բայց իր միտքը յայտնելու հրաշալի հնարք մը գտած է։ Իր քովը դնել տուած սեւ տախտակ մը՝ որուն վրայ ճերմակ այբուբեն մը գրուած է։ Երբ ուզէ խօսիլ, իր մատը կը դնէ գիրերէն մէկուն վրայ։ Անմիջապէս իր աշակերտները կը սկսին իր տեղ խօսիլ, յայտնելով իր մտածումը։ Ուրեմն,առաքեալըկրցած է նաեւ ամէն մէկ գիրի տալ իր ուզած իմաստը եւ զայն մտովի հաղորդել իր աշակերտներուն։

Խօսակցութեան այս եղանակը գործածելով, մեր նոր Յիսուսը կրցած է անգլիացի լրագրողներուն բացատրել իր այլափոխումը։

Մինչեւ 1918, բոլորովին տարբեր մէկն է եղեր։ Իր ուսումն առեր է Փունայի անգլիական վարժարանին մէջ։ Օր մը, պառաւ կին մը, որ քաղաքին սրբուհին կը նկատուէր, զինքը կանչեց այն ծառին տակ, ուր սովորութիւն ըրած էր նստիլ եւ այնտեղ, հանդիսաւոր ու խանդաղատալից համբոյր մը դրոշմեց իր ճակտին։

Այս համբոյրը ուսանողին կեանքին մէջ՝ անկիւնադարձ մը կազմեց.— Այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ կը պատմէ, ամբողջ միջոցը նահանջեց առջեւէս եւ շփման մէջ մտայ գիտութեան եւ երանութեան աղբիւրին հետ։ Չորս տարի մնացի այս հրաշալի վիճակին մէջ։ Չգեցի դպրոցը եւ չորս ամիս ամբողջ ոչ կերայ, ոչ ալ խմեցի։ Չէի կրնար քնանալ։ Եւ հակառակ ասոր, աւելի ուժեղ եւ աւելի կորովի կը զգայի ինքզինքս»։

Այս այլակերպումէն յետոյ, նորընծայ Քրիստոսը գնաց հնդիկ համբաւաւոր մարգարէի մը, որուն քովը մնաց եօթ տարի, ուսումնասիրելու համար աստուածային գիտութեան թաքուն օրէնքները։

Ինչ որ սակայն զարմանալիօրէն զինքը ճաշակով եւ նախասիրութիւններով կը մօտեցնէ մեր ծանօթ եւ հնօրեայ Քրիստոսին, իր անուրանալ՚ի համակրութիւնն է հանդէպ սիրուն կիներու եւ մանուկներու։

Իրօք, Շոի Մէհէր Պօպա (ի՜նչ աւետարանական անուն) ամէն վայրկեան իր շուրջը կը սիրէ բոլորել մանկամարդ կիներ եւ գեղատի պատանիներ։ Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՞նչ ընելու համար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

II

Իր մէջ, դեռ գաւառը եղած ատեն, բարձունք մըն էր Պոլիսը։ Արժէք մը։ Ու համբաւներ էին շատ մը անունները հոն հիմա, բոպէ առ բոպէ կը նսեմանային, անոնցմէ շատեր։ Լեռներու նման էին ծարդիկն ալ։ Առանձին՝ որքա՜ն բարձր է մին։ Քով քովի՝ իրար կը նսեմացնեն...

Ցանկարծ, մաս մը ցցուեցաւ օդին մէջ։ Բարսեղեան էֆէնտիինն էր։ Զէր իսկ նայեր ատենապետին։ Աչքերը կը փայլէին։ Երկրորդ ատենադպիրը իրար անցաւ, մօտեցաւ առաջինին, որ՝ երկար թեւ մը դրած լայնկեկ ու հերաթափ գլուխին վրայ՝ ծուեր, անվերջ կը գրեր, երբեմն աջին ու երբեմն ձախին խորամանկ ակնարկներ պտտցնելէն։ Նայեցաւ Բարսեղեան էֆէնտիին, աթոռէն քիչիկ մը բարձրացաւ, եւ գլուխը իջեցուց՝ ժպիտ մը կեղծելէն։

Օդին մղուած մասը ետ քաշուեցաւ։

Ու մինչ ուրիշ մը կը պատրաստուէր, ըստ կարգի խօսելու համար.

— Խօսքը Բարսեղեան էֆէնտիինն է, — ըսաւ ատենապետը՝ արմուկները թիկնաթոռին թեւերուն զետեղելէն։

Բարսեղեան կանգնեցաւ, յառաջացաւ դէպի ամպիոն, ելաւ վեր ու սկսաւ.

— Հոս ճիմպիշի՞ եկանք, թէ գործ տեսնելու, էֆէնտիներ։ Մի վիրաւորուիք, ես խօսքին շիտակը կ'ըսեմ։ Ճերմակին՝ ճերմակ, սեւին՝ սեւ։ Ազգը կուլայ կոր, կուլա՜յ, հասկցա՞ք... Խերովբարով ողորմած հոգին ատ կաակը ըրած ըլլար... Ան ազգը ատ կտակներէն ու կտակարարներէն շա՛տ տուժած է... խօսքը բացառութիւններու մասին չէ, անշուշտ... Ալ կը բաւէ, ճանըմ...

Բոլոր վեղարները սկսան շարժիլ։ Մռլտուք մը ծայր տուաւ։ Պատրիարքը գլուխը ծռեց ու սկսաւ քիթը խնջել՝ չլսել ձեւացնելէն... Աջէն մաս մը բարձրացաւ։

— Ի՞նչ պիտի ըսէ սա էֆէնտին, նայի՛նք, — վերսկսաւ Բարսեղեան — նորէ՞ն կտակի մասին։ 1860ին կտակ, 1870ին կտակ, 80ին կտակ, 90ներին կտակ... Դիտե՛մ, քահանայ հայրերը դժգոհեցան աս ըսածներէս։ Ես մէկ բան գիտեմ, — ցա՛ւը, հասկցա՞ք... Երէկ նորէն հեռագիր կար Մուշէն... անանկ չէ՞, Սրբազան Հայր... Ձերդ Սրբազնութիւնը ըսաւ... աղէ՛կ, աման, հոս ալ պէտք է ըսել, ճանը՛մ... Մուսան գնաց, Սըմկօն եկաւ, ան կ'երթայ Զըմկօն կուգայ..

— Տեղը չէ աս խնդիրներու մասին խօսելու, — լսուեցաւ ձայն մը։

= ...Զըսենք, չըսենք, աման, տակը մնացողը ազգն է... ճառ խօսիլ չեմ գիտեր ես, ոսկեզօծ բառեր ալ չունիմ... իմ գիտցածս ան է, որ դարման մը պէտք է գտնել... Բարձրագոյն Դուռ երթանք, Նորին Վեհափառութեան գթասիրութեան ապաւինինք, մեր ցաւը ներկայացնենք յոտս կայսերական Գահոյից... (գլուխը վերցուց Պատրիարք հայրը։ Համարձակ նայողներ եղան)։ Մեր ամիրաները հրա՜շք կը գործէին պէ. հրա՜շք... մենք ալ գտնենք դարման մը...

Թէեւ, ցոյց չտուաւ այդ դարմանը։ Ու մինչ կը շարունակէր խօսիլ, երկու երեք հոգի դուրս ելան, եւ «Մուշին ցաւը մենք չհասկնանք ո՞վ պիտի հասկնայ» խօսքը դռնէն դուրս թռածին պէս, կիսաբաց դռնէն ներս ինկաւ՝ լեարդին հոտը առած կատուին պէս՝ Մշեցի բարապան Եղոյի գլուխը՝ հետաքրքիր աչքերով ու յուսափայլ ժպիտով մը...

Դաւառին գնդաձեւ Ցոյսն էր, որ միշտ գլորուեցաւ ու ներս ինկաւ՝ ամէն հանդիպած ու ձայն եկած դռնէն, մոռնալով, որ ինք ալ «մեծ» մըն էր, գաւառական շուներուն ու գայլերուն ախորժակը գրգռող...

Երբ նիստը վերջացաւ, Սուրէն երկար սպասեց եկեղեցւոյ բակը, բայց Բարսեղեան էֆէնտի չերեւաց։

Գիշերը, Սուրէն երբ առանձնացաւ ու գլուխը դրաւ բարձին, անդրադարձաւ Բարսեղեանի ըսածներուն, յետոյ այն բոլոր վէպերուն, զորս կարդացեր էր քաղաքը, ե՛ւ Րաֆֆիի ե՛ւ Աղարոնեանի բիրտ, խոտոտ, քիչ մը քաղաքային բայց միաէ ու ոսկորէ արտայայտութիւնը թուեցաւ իրեն այս մարդը...

Յիշեց, նաեւ հայրը։ Իր հայրենի երդիքին ցաւը։ Ու, տեսիլքի մը նման, կարգա՛ւ, իր մտքին առջեւ գծուեցաւ իր մանկութիւնը, մայրիկը, Տէր Մեսրոպը, Տաճատ վարդապետը, խոհանոցը, կատուն, խանութն ու փռոցը, Խորէնը։ Իրենց նեղ ու երկար փողոցը, Վաւվառն ու Թթենին, Աշոտը, Նազարը, «տիւպէկ»ը ու իր Տալապետը, կռիւները, Բարթող էմմին, Օսման էֆէնտին, Մէհմէտը, Հօրեղբայրը, եւ... եւ կարօտի, քաղցր ու հմայող յիշատակներու հոգեպարար լռութեանը հետ, կիրքի ու ղայրոյթի բոցը կրկին ծնաւ մէջը... Ետոյ, ինքնաբերաբար, մտքին մէջ շղթայուեցան դէմքեր, — մէկ կողմը՝ Տէր Մեսրոպ հայրը, Բարթող էմմին, Դիմաքսեանը, կօշկակար Տղաքը, Գարօն, Պ. Արամը, հոս՝ Բարսեղեանը, իսկ միւս կողմը՝ Հօրեղբայրը, Օսման էֆէնտին, Եօտնէսքուի կտակին փորձութիւնը...

Ու այդ զուգահեռական գիծը՝ իր յիշատակներուն ու մտածումներուն մէջ՝ հետզհետէ շեշտուեցաւ, ամրացաւ, գոյն ու շեշտ ստացաւ։ Այնպէս որ, այդ մութ ու մենաւոր գիշերուան մէջ՝ ան չկրցաւ մտովին ճշդել թէ՝ այդ գիծերէն որո՛ւն վրայ կանգնած էր ինք, թէեւ սրտով ու բնազդով կը զգա՜ր, հզօ՛րապէս կը զգար թէ՝ առաջիններուն կը պատկանէր անժխտելիօրէն...

Ծնունդի, արեան, միջավայրի ու խմորումի խնդիր էր, թերեւս, ասիկա...։

Մանր ու ճնշող այդ վերյիշումներէն յոգնած, աչքերը փակեց ու փորձեց քնանալ։ Ու, թարթիչներուն ներքեւ կանգնեցաւ, յանկարծ, այն միւս գիծը, որ սրտին ծալքերէն կուգար, երակներուն մէջէն կը քալէր,եւ որ բարձրացաւ,լայնցաւ,միս ու ոսկոր դարձաւ,ստանալով կերպարանքը՝ թխորակ, գեղուղէշ, բարձրահասակ, սեւաչուի, պարագնոյց ու քաղցրաժպիտ աղջկան մը...

Ու հեւքը շատցաւ։ Ցուզումը շատցաւ։ Կուրծքին տակ սիրտը, ու բարձին տակ ժամացոյցը կը տրոփէին,ուր« ամէն բան կար»...։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Դ.

ՊԷՔՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.45ին սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ-ԳԻՅԱՆՔՈՒՐԻ

Ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, ընկ. Պուճուկեանի բնակարանը, 63 Րիւ տիւ Փարք, Արնուվիլ։ Կը խօսի Ընկ. Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ։

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի դասախօսական ժողովը Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէին

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantes, սրահ **D, 28 Rue Serpente**

(Métro St. Michel կամ **Odéon)**

կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՆՈՐԱՅՐ

կը խօսի՝ Ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ «Հ. Յ. Դ. ԴԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը   Ա Զ Ա Տ   Է

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ՌՕԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Ռօանի Ազգ. Միութեան

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պ. Պանեօլաթիի սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՏԷՐԷՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Ջ. Ռ. Մ.-ի փարիզի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. դաշնակցութեան, Ռամկ.—Ազատական կուսակցութեան, Ազգային, Մշակութային, բարեգործական եւ հայրենակց. միութիւններու։

24 Ապրիլ, Կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին,

Salle Horticulture մէջ, 84 Rue de Grenelle։

կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին՝— Նուագախումբ մը (բաղկացած հայ եւ օտար արուեստագէտներէ) ղեկավարութեամբ Պր. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ կը նուագէ հայկական կտորներ։

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՍԱՀԱԿ_ՄԵՍՐՈՊ Դպրոցին ցերեկոյթը յետաձգուած է Մայիս 15ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Հանդէս Նիսի մէջ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ գործազուրկներու

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 364 Bld. de la Madeleine, Bar Cigal։ Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել նորահաստատ կազմակերպութեան մը բարենպատակ գործունէութիւնը։

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Brebant Marseillais   146 Avenue des Chartreux

Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի, պիտի նուագէ կոմիտաս վարդապետի կտորներէն։

Զուգերգներ, մեներգներ, ուղերձ, 2 կենդանի պատկերներ՝ Կոմիտասի ներշնչումը եւ Մահկալ։ Ինչպէս Կոմիտաս վրդ. կը հաւաքէ հայ գեղջուկ երգերը։ Հաճելի անակնկալներ, եւրոպ. եւ հայկ. պարեր մինչեւ լոյս։

ԾԱՆՕԹ։— կը խնդրուի ներկայանալի արտաքինով գալ։ Աճուրդ չկայ։

Թէյասեղան-պարահանդէս

Արեւմտ. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի Թէյասեղան-պարահանդէսը 14 Մայիս Շաբաթ իրիկուն։ կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կ Ը   Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ն Է

„ՀԱՄԼԷԹ„

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՇԷՔՍՓԻՐԻ

(5 արար)

Վաղը Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

MAISON de la MUTUALITÉի սրահին մէջ

24 Rue St. Victor   Métro Maubert-Mutualité

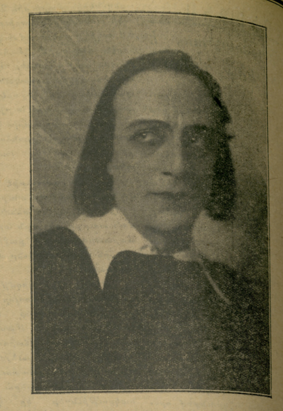
Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Մ. Սուրաբեան, Անահիտ, Գայեանէ, Պ. Պ. Թօլաեան, Ա. Գմբէթեան, Կօթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Տէրվիշեան, Աժտէրեան, Սուրէնեան եւ Սուրաբեան։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 25, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին յառաջէ, կավռօշի խմբագրատուններ եւ միւս սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ կէս օրէն սկսեալ թատրոնին կիշէն։

Ոչ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր

Ռէժիսէօր՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ   Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Համլէթի դերին մէջ)

Բանախօսութիւն

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի ծովանաւորիչ մասնախումբը կը ծանուցանէ թէ վաղը, կիրակի ժամը, 15.30ին (26 Rue Troyon, Sèvres, Սեւրի վարժարանին մէջ տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւնը Պ. Ռընէ Բենոնի, քաղաքական խմբագիր Revue des deux Mondesի։ ընդունելութեան միջոցին կը բանախօսէ Պ. Ռընէ Բենոն.

Երեկոյթ-պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Հայ Երիտասարդ. Միութեան

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 84 Quai Blanqui, Alfortville. Կը մասնակցի Միութեան «Բիւրակն» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ։ Պարերը կ'սկսին ժամը 11ին Նուպիճան Գազազլըեանի (Eneka) Բիքօքի մասնակցութեամբ։

Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ ժողովրդ. գիներով։

Մուտքը 5 ֆր.   Միութեան անդամներուն համար 3 ֆր.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քան, Ջիմ.— 70։

Անվէրս, Մ. Ի.— 200։

Մարսէյլ, Գործ.— 915։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի փորձերը կանոնաւորապէս տեղի կ'ունենան Ուրբաթ գիշերները ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի 2րդ յարկը։ Անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել Ուրբաթ իրիկունները փորձի սրահը, կամ գրաւոր՝ Sako Hagopianի, 158, rue du Chateau, Paris (14).

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին, 241 Rue J. J. Rousseau. Կը դասախօսէ ընկերուհի Տիկին Շանթը։ Կը հրաւիրուի անդամուհիները եւ համակիրները։ Ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։

Ներկայացում

Վահրամ Փափազեան իր լաւագոյն ներկայացումներէն մէկը պիտի տայ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, Մայիս 8էն, Կիրակի օր ժամը 3ին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Վարձու են ոչ կահաւորուած լուսաւոր եւ օդասուն յարկաբաժիններ՝ իւրաքանչիւրը մէկ սենեակ՝ խոհանոցով միասին։ Նպաստաւոր առիթ։ 14 Rue Emile Desvaux, մէթրօ Place des Fêtes կամ St. Gervais. Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Փոթուգալեանի 16 Rue de l'Orme, Փարիզ (19), Մէթրօ St. Gervais.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագագոյն ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին, կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք։ Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 **R, Rivoli,** մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant   H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   (18)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Այն ամէնէն զարհուրելի երկվայրկեանէն զոր ապրած էի իմ ամբողջ գոյութեանս ընթացքին, մէջսկը ծնէր, քրոջ մը պէս, ուրիշ երկվայրկեան մը, ամէնէն զարմանալին եւ ամէնէն զօրաւորը որ գոյութիւն ունեցած ըլլայ։

Շա՞տ աղմուկ հանած էի, խօսա՞ծ էի անգիտակցաբար, չեմ գիտեր։ Բայց յանկարծ քնացողը աչքերը բացաւ։ Սարսափեցայ եւ անմիջապէս հոն քաշուեցայ։ Զարմացած իր շուրջը նայեցաւ, ճիշդ ինչպէս ես ինքս ըրած էի քիչ առաջ, կարծես թէ անհուն խորութենէ մը եւ քաոսէ մը դուրս կ'ելլէր դժուարաւ։ Անոր ակնարկը այս օտար ու անծանօթ սենեակին շրջանը կ'ընէր, ոչ առանց ճիգի, յետոյ կանգ առաւ իմ վրայ, ապշութեամբ։ Բայց առանց ժամանակ ձգելու որ կարենայ խօսիլ կամ խելքը գլուխը հաւաքել, ինքզինքիս եկայ։ Պէտք չէր ձգել որ խօսք մը արտասանէր, թոյլատրել հարցում մը, ընտանութիւն մը. ոչ մէկ բան երէկուան եւ այս գիշերուան պատահածներէն պէտք չէր որ կրկնուէր, բացատրուէր, վիճաբանուէր։

— Պէտք է որ մեկնիմ, յայտնեցի անոր արագօրէն։ Դուք հոս մնացէք եւ հագուեցէք։ Կէս օրին ձեզ կը տեսնեմ Կազինոյին մուտքին առջեւ. հոն կը զբաղիմ անհրաժեշտով։

Եւ առանց սպասելու որ բառ մը արտասանէ, փախայ, այլեւս չտեսնելու համար այդ սենեակը եւ վազեցի, առանց ետեւ դառնալու, այդ տունէն դուրս որուն անունը այնքան քիչ գիտէի որքան այս օտարականինը որուն հետ անցուցած էի գիշերը։

×

Տիկին Գ... ընդմիջեց իր պատմութիւնը, շունչ առնելու համար։ Բայց ամէն ձգտում ու տանջանք անհետացած էին իր ձայնէն։ Կառքի մը պէս որ նախ դժուարութիւնով կ'ելլէ զառիվերը, բայց բարձրութեան հասնելէ ետքը զառիվայրէն կ'իջնէ թեթեւ ու սրընթաց թաւալումով մը, անոր պատմութիւնը թեւեր ունէր հիմա ու շարունակեց թեթեւցած.

— Ուրեմն տուն վազեցի առաւօտեան լոյսով ողողուն փողոցներուն մէջէն, փոթորիկը անոնց վերեւ երկինքէն վանած ըլլալով ամէն ամպ, ինչպէս իմ մէջս հիմա փարատած էր ամէն ցաւագին զգացում։ Արդարեւ, մի՛ մոռնաք ինչ որ ձեզի նախապէս պատմած էի. ամուսնոյս մահէն ետքը, բոլորովին հրաժարած էի կեանքէն։ Զաւակներս կարօտ չէին ինծի, ինքզինքովս ալ չէի զբաղեր եւ վրիպում մըն է ամէն կեանք որ որոշ նպատակի մը չի նուիրուիր։ Արդ, առաջին անգամ ըլլալով, յանպատրաստից առաքելութիւն մը կը ստանձնէի. փրկած էի մարդ մը, փճացումէ խլած էի զայն, գործադրելով իմ բոլոր ուժերս։ Կը մնար միայն յաղթել փոքրիկ արգելքի մը, իր վախճանին հասցնելու համար այս առաքելութիւնը։

Պանդոկս հասայ, դռնապանին ակնարկը, որ զարմանք կ'արտայայտէր տեսնելով որ առաւօտեան ժամը իննին միայն տուն կը դառնայի, վրայէս սահեցաւ առանց զիս յուզելու։ Այն ամօթէն ու վիշտէն զորս ունեցեր էի՝ ոչինչ կը մնար մէջս. բայց ապրելու կամքիս յանկարծական վերազարթումը, իմ գոյութեանս օգտակարութեան նոր զգացումը երակներուս մէջ կը հոսեցնէին տաք ու առատ արիւն մը։ Սենեակս հասնելով, փութով հագուստ փոխեցի. առանց ըրածիս գիտակցելու, (շատ վերջը միայն նկատի առի զայն) հանեցի սուգի հագուստս, աւելի բաց գոյնով մը հագնելու համար, դրամատուն գացի դրամ առնելու. աճապարանքով կայարան ուղղուեցայ շոգեկառքերու մեկնումի մասին տեղեկութիւն քաղելու համար, վճռականութիւնով մը որ ինծի ալ զարմանք կ'ազդէր, կարգադրեցի ուրիշ քանի մը գործեր եւ ժամադրութիւններ։ Կը մնար միայն ապահովել իր երկիրը վերադարձը եւ վերջնական փրկութիւնը այս մարդուն զոր ճակատագիրը ինծի վստահեր էր։

Ճիշդն ըսելով, հիմա անոր մօտենալու համար, կորով պէտք ունէի։ Վասնզի նախընթաց օրը, ամէն ինչ անցած էր մթութեան մէջ, փոթորիկի մը մէջ, ինչպէս երբ երկու քարեր հեղեղէ մը քշուելով յանկարծ իրարու կը զարնուին։ Հազիւ իրար կը ճանչնայինք դէմք դէմքի, եւ վստահ չէի թէ օտարականը պիտի կրնա՞ր զիս դարձեալ ճանչնալ։ Նախընթաց օրը դիպուած մըն էր, գինովութիւն մը, մոլորած երկու էակներու դիւային յիմարութիւնը, բայց այսօր պէտք էր որ ինքզինքս յայտնէի աւելի անկեղծօրէն քան երբեք, որովհետեւ հիմա ցորեկուան լոյսին դաժան պայծառութեան մէջ, ստիպուած էի անոր մօտենալու, իմ անձովս, իմ դէմքովս, իբրեւ մարդկային էակ մը։

Բայց այս բոլորը տեղի ունեցան մտածածէս աւելի դիւրութեամբ։ Հազիւ թէ, որոշուած ժամուն, Կազինոյին մօտեցած էի, երիտասարդ մը նստարանէ մը ոտքի ելաւ եւ դէմս վազեց։ Իր զարմանքին մէջ այնքան ինքնաբուխ, այնքան մանկական, այնքան պարզունակ ու այնքան երջանիկ բան մը կար որքան իր արտայայտիչ շարժումներէն իւրաքանչիւրին մէջ. այդպէս զիս կը թուէր, նայուածքին մէջ երախտագէտ եւ միեւնոյն ժամանակ յարգալիր ուրախութեան մը տպաւորութիւնով. երբ անոր աչքերը ցին որ իր յայտնութիւնով անոնց ներս կը յուզուէին. [illegible] վար յառեցան խոնարհութեամբ երախտագիտութիւնը, որքա[n] [illegible] աւաղէպ է անոր յայտ[...] մարդոց քով։ Եւ ճիշդ ամէնէն տագէտներն են որ չեն գտն[...] շահ արտայայտութիւնը. [...] լեն, բոլորովին յուզուած, [...] եւ յաճախ շփոթութիւն կը [...] ծածկելու համար իրենց զգ[...] ըը։ Բայց հոս, այս էակին մէ[...] Աստուած, խորհրդաւոր [...] գործի մը պէս, տուած էր [...] շարժումները որոնք կարող [...] ցումներն արտայայտելու [...] ղեղեցիկ ու արձանային [...] մը, երախտագիտութեան [...] կը փայլէր կիրքի մը պէս [...] ճառագայթէր ամբողջ [...] մէջէն։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԱՊՐԻԼ 1932

17 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1836 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՒՍԱՒՈՐ ՃԵՂՔ ՄԸ

Երկու սփոփարար տեղեկութիւններ արձանագրեցինք այս շաբթու:

Ապրիլեան սգահանդէսը, որ ամէն տարի կը կազմակերպուի Զ. Ո. Մ. կողմէ, համագգային մասնակցութեամբ կատարուեցաւ Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ: Այս տարի, պաշտօնապէս ներկայ էին ուսկավարներն ալ, մինչ քանի տարիէ ի վեր կը նախընտրէին առանձին տօնել:

Լիոնի թղթակցութիւնը հրատարակած ենք արդէն: Իսկ Մարսէյլի նամակը, որ ուշ հասաւ մեր ձեռքը, լոյս կը տեսնէ եւ-րեքշաբթի օր, մանրամասն եւ կազդուրիչ տեղեկութիւններով:

Վիէնի մէջ ալ փորձուած, բայց ձախողած էր այս ձեռնարկը: Եւ ուսկավարները առանձի՛ն տօն յայտարարեցին, որ սակայն տեղի չունեցաւ, գործադուլի խառնութեանց հետեւանքով:

Այս անջատման պատճառները ծանօթ չեն մեզի: Բայց քանի որ յետաձգուած է տօնը, կ'արժէր նոր փորձ մը կատարել եւ տօնել հաւաքաբար, մէկ անգամէն:

Մարսէյլը թող օրինակ հանդիսանայ բոլորին: Նաեւ Փարիզը:

Արդարեւ, վերջին պահուն կ'իմանանք թէ ռամկավարներն ալ հաւանած են իրենց մասնակցութիւնը՝ Փարիզի սգահանդէսին:

Այս բոլորին մէջ, անշուշտ զարմանալի է հնչակեաններուն ձեռնպահութիւնը: Ի՛նչ կը խորհին, ինչո՞ւ կը խուսափին,— գաղտնիք է մեզի համար:

Հաւատա՞նք թէ, յառաջիկայ կիրակի, գոնէ Փարիզի մէջ, կը դարմանեն այս վրիպումը:

×

Ուրեմն, ողջո՜յն Զ. Ո. Մ. կեդրոնին, որ ոչ միայն հինգ տարիէ ի վեր սրտառուչ նախանձախնդրութեամբ տէր-տիրական կը կանգնի Ապրիլեան տարեդարձին, այլեւ անհատ ճամբան գտեր է համախմբելու բոլոր տարրերը: Գոնէ մէկ օր միեւնոյն սրահին մէջ եւ միեւնոյն բեմին վրայ բերելու հակամարտ հոսանքներ:

Ամէն բանի մէջ տեսակէտ, շարժումի ազատութիւն, բայց ոչ այս պարագային: Տեսակ մը յուղարկաւորութիւն է որ կը կատարուի. իսկ յուղարկաւորութեան ատեն մարդիկ չեն վիճիր: Ոչ ալ միեւնոյն մեռելը երկու անգամ կը թաղեն:

Մնաց որ, ոչ թէ մէկ մեռելի կամ սովորական հանգուցեալի մը մասին է խնդիրը, այլ մէկ միլիոն ջարդուփշուր մեռելներու: Զոհուած՝ ազատութեան եւ հայրենիքի համար:

Եթէ «լուսաւոր ճեղք» բսինք, նկատի ունինք Փարիզը եւ առհասարակ Ֆրանսան:

Գիտենք որ, կարգ մը գաղութներու մէջ, նոյն իսկ միեւնոյն գաղութին զանազան քաղաքներուն մէջ, միշտ ալ կարելի եղած է համազգային հանգամանք տալ ապրիլեան սգատօնին, նախաձեռնութեամբ ազգ. իշխանութեանց, Զ. Ո. Մ. կամ ուրիշ օրկաններու:

Պառակտումի ակնաղբիւրը Փարիզն էր, եւ պէտք է մասնաւոր գոհունակութեամբ արձանագրել այս տարուան նորութիւնը, մայրաքաղաքէն սկսած ըլլայ թէ գաւառէն:

Պէտք է ամէն բան փորձել, աւելի լայնցնելու համար այս լուսաւոր ճեղքը: Լոյսի եւ պայծառութեան, կորովի եւ հաւաքական աշխատանքի կը կարօտի մեր բովանդակ համրային կեանքը:

Պէտք է թեթեւնան հոգիները եւ նօսրանայ մթնոլորտը, որ չափազանց թանձրացած է եւ ամէն բան սեւ տեսնելու կը մղէ:

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, թեթեւ բարեփոխում մը կը տեսնուի գործազրկութեան տագնապին մէջ: Հետզհետէ կը պակսի նպաստընկալներու թիւը:

Բայց, թշուառութիւնը շատ խոր է տակաւին եւ համատարած: Մանաւանդ հայ աշխատաւորներուն մէջ, որոնք չարաչար կը տուժեն կամքէ, օրէնքէ դուրս անյարմարութիւններու պատճառով:

Դժբախտաբար ճղճիմ արդիւնքի մը յանգեցան Անմիջական Օգնութեան ձեռնարկները:

«Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած կոչը արտադրած է 4122 ֆրանք (ապրիլ 10), որմէ հազար ֆրանք փոխադրած ենք Փօն տը Շէրիւ (6 մարտ), հազար ֆրանք՝ Փարիզի Եղբ. Օգնութեան մարմնին (7 ապրիլ), իսկ 500 ֆրանք՝ Նիս (13 ապրիլ): Մնացեալ 1622 ֆրանքը տրամադրելի կը մնայ նոյնքան բացառիկ պէտքերու:

Տեղական ձեռնարկներն ալ մեծ արդիւնքի մը չեն յանգած, հազիւ բաւելով առժամեայ օգնութիւններու:

Իսկ Փարիզի Եղբ. Օգնութեան յանձնաժողովը, որ կազմուեցաւ փետրուարի սկիզբը, հազիւ կրցած է ճարել 20,000 ֆր.ի գումար մը եւ բաշխել 158 գործազուրկներու, անհատ կամ ընտանիք: Եւ հիմա, իր գերագոյն ճիգն է որ կը փորձէ, «անտես մի առնէք» աղաղակելով թաղէ թաղ, տունէ տուն:

Ոչ «տագնապի տուրքը» քալեց, ոչ ալ հանգանակութիւնը: Այժմ կը մնայ դիմել՝ մարդոց քրիստոնէական զգացումներուն...

Այս մտահոգութեամբ ալ, ինչպէս կը հաղորդեն մեզի, այսօր, կիրակի, Եղբ. Օգնութեան Յանձնաժողովին անդամները տեղացիներու հետ դիմումներ պիտի կատարեն Փարիզի 12 շրջաններուն մէջ (թաղ կամ արուարձան):

Պիտի գտնե՞ն իրենց սպասած աջակցութիւնը: Քիչ մը աւելի լա՞յն պիտի բացուի՞ն ձեռքերը:

«Կը սիրենք յուսալ»...

Ամէն պարագայի մէջ, գնահատելի է Յանձնաժողովին այս վերջին ճիգը: Եւ եթէ լայնօրէն արդիւնաւորուի, անշուշտ չպիտի մոռնան գաւառին ալ բաժին հանել:

Զմոռնանք որ մինչեւ Պելկրատէն (500 ֆր.), Պերլինէն (300) եւ հեռաւոր Հապէշիստանէն (100) ղրկած եկաւ «Յառաջ»ի, Ֆրանսայի գործազուրկներուն համար:

Ձեզի դիմողներուն առջեւ լայն բացէք դուռները, բախտաւո՛ր հայրենակիցներ:

Շ.

Լուցկիի թագաւորին խարդախութիւնները

Լուցկիի թագաւորին անձնասպանութիւնը պատճառ դարձաւ որ մասնագէտներ իրենց մատները մխրճեն գործին մէջ եւ երեւան հանեն պարտկուած գեղծարարութիւններ: Այսպէս, կը յայտնուի թէ այս մարդը, որուն համար ըսուեր էր թէ 30 միլիառի առնելիք ունի միջազգային հրապարակէն, գեղծարար մըն էր:

Լոնտոնի Financial Times թերթը կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Քրէօկէր իմացուցած էր իր ընկերութեան թէ բանակցութեանց մտած է իտալական կառավարութեան հետ: Արդ, որեւէ համաձայնութիւն չէ կնքուած: Այսուհանդերձ, Քրէօկէր տպել տուաւ իտալական գանձատոմսեր որոնք մտած են Քրէօկէր ընկերութեան առնելիքներուն մէջ:

«Պերլինէն մեզ կը տեղեկացնեն թէ այս կերպով (խարդախութեամբ) Քրէօկէրի առնելիքներուն մէջ հաշուուած գանձատոմսերու գումարը կը բռնէ 300 միլիոն քուրօն (մէկ միլիառ, 800 միլիոն ֆրանք) եւ թէ իտալական կառավարութիւնը կեղծ յայտարարած է զանոնք»:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ոչ թէ 300, այլ 400 միլիոն քուրօն խարդախած է Քրէօկէր (Զուկէս միլիառ ֆրանք):

Շթոքհոլմի մէջ, ձերբակալուեցան Քրէօկէր ընկերութեան երեք վարիչները: Ասոնք կը մեղադրուին թէ օգնած են լուցկիի թագաւորին, որ խարդախէ իր հաշուետետրերը: Այս երեք վարիչներուն դէմ ուղղուած ամբաստանագիրը կը մեղադրէ զիրենք թէ խարդախած են ընկերութեան հաշուեկշիռը, շահ ու վնասի հաշուեցոյցը, այն երեւոյթը տալով որ կացութիւնը շատ լաւ է:

Իտալիոյ զինուորական կացութիւնը

Իտալիոյ խորհրդարանի անդամներուն բաշխուեցաւ 1932-33ի պատերազմական ելեւմուտքի տեղեկագիրը:

Տեղեկագիրը բաղդատականը կ'ընէ ամէնէն կարեւոր օտար զինուորական ուժերուն, շեշտելով մասնաւորաբար թէ Ֆրանսայի զինուորական կացութիւնը, որ բաւական կը տարբերի 1914ի կացութենէն:

— Զարհուրելի կերպով օժտուած եւ Աւստրիոյ դաշնակից Գերմանիոյ տեղն անցաւ, կ'ըսէ տեղեկագիրը, առանց դաշնակցի Գերմանիա մը, Վէրսայլի դաշնագրին Գերմանիան: մինչդեռ Ֆրանսա գիտէ թէ կրնայ վստահիլ զօրեղ բանակի մը, որուն նմանը չէ եղած պատերազմէն առաջ, ինչպէս նաեւ պաշտպանողական ուժեղ կազմակերպութիւն մը վրայ, որուն վրայ կ'աւելնան 116 զօրաբաժինի չափ փոքր-համաձայնական զինուորական ուժերը:

Իսկ Իտալիոյ զինուորական կացութիւնը բարւոքած չէ, որովհետեւ ան պէտք է ապահովէ սահմանագլուխներու երկար տարածութիւն մը»:

Տեղեկագիրը անդրադառնալէ վերջ ֆաշիստ երիտասարդութեան հայրենասիրական ոգիին, կը քննէ իտալական բանակը շահագրգռող կարեւոր կէտերը եւ կ'առաջարկէ որ ենթասպաներու թիւը աւելնայ:

Սթիմսըն եւ Բէլլոկ Փարիզի մէջ

Ամերիկայի արտաքին նախարարը Սթիմսըն եւ Բէլլոկ Փարիզ հասան եւ ընդունուեցան Ֆրանսայի վարչապետին կողմէ:

Այս այցելութեան առթիւ, Սթիմսըն լրագրողներուն յայտնեց թէ Ժընեւ կ'երթայ ուժ տալու համար զինաթափութեան ժողովի յաջողութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տնտեսական տագնապի հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ

Յունաստան կը դադրեցնէ վճարումները

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը երկար նիստի մը մէջ զբաղեցաւ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի ելմտական ու տնտեսական տագնապին մասին ելմտական յանձնախումբի տեղեկագրովը եւ լսեց իւրաքանչիւր երկրի ներկայացուցիչները:

Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչներէն յետոյ որոնք պարզելով իրենց երկրին տնտեսական կացութիւնը, ներկայացուցին կարգ մը պահանջներ, խօսեցաւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչը Պ. Ստեֆանոֆ:

Պ. Ստեֆանոֆ յայտնեց թէ պուլկար կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ ամէն ջանք թափել ապրիլ 1էն դեկտեմբեր 30 փոխադրելու համար, իր արտաքին պարտքերէն 50 առ հարիւրին վճարումները: Հատուցումներու գլուխէն ըլլալիք վճարումները պիտի յետաձգուին, մինչեւ որ այդ մասին նոր կարգադրութիւն մը ըլլայ: Վերջապէս, Պուլկարիա ջանք չպիտի խնայէ իր ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար եւ այս մասին պիտի կիրարկէ այն միջոցները՝ որոնք թելադրուած են Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին կողմէ:

Պ. Վենիզելոսի յայտարարութիւնները

Պուլկարիոյ ներկայացուցիչէն վերջ, խորհուրդը լսեց Յունաստանի վարչապետին՝ Պ. Վենիզելոսի յայտարարութիւնները:

Պ. Վենիզելոս մասնաւորաբար յիշեց թէ Յունաստան, յունուարին խնդրած էր հինգ տարուան համար դադրեցնել արտաքին պարտքի մայր գումարներու վճարումները: Միւս կողմէ, խնդրեր էր նաեւ 50 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը, որ պիտի յառկացուէր կարգ մը հանրօգուտ աշխատանքներու: Արդ, ելմտական յանձնախումբը թելադրեր է վճարումներու մէկ տարուան յետաձգում եւ միայն 10 միլիոն տոլարի փոխառութիւն: Ոչ մէկ բան յոյս կը ներշնչէ, կը հաւաստէ Պ. Վենիզելոս, թէ Յունաստան պիտի կրնայ՝ մէկ տարի յետոյ վճարել իր պարտքերը: Հինգ տարուան յետաձգումը՝ Յունաստանի համար նուազագոյն անհրաժեշտութիւնն է: Եթէ այս պայմանը չընդունուի, Յունաստան ստիպուած պիտի մերժէ խորհուրդին օժանդակութիւնը: Պէտք է որ, կ'ըսէ Յունաստանի վարչապետը, երկրին ելեւմուտքը կատարելապէս հաւասարակշռուի. բայց, որեւէ կերպով կարելի չէ տուրքերը աւելցնել: Յունաստան մեծ ճիգեր կը կատարէ իր ծախքերը սեղմելու համար. բայց պէտք է ընդունիլ հինգ տարի պարտքերը չվճարելու պայմանը, որ անհրաժեշտ դարձած է գիներու անկման եւ արտաքին առեւտուրի նուազման հետեւանքով:

Պ. Վենիզելոս շեշտեց նաեւ թէ գումարներու փոխադրութեան շատ ծանր հարցը: Խորհուրդը որոշած է այս մասին ոչ մէկ որոշում տալ Մայիսէն առաջ: Արդ, Յունաստան մայիս 1ին վճարելիք գումարներ ունի: Ստիպուած պիտի ըլլայ՝ այդ թուականին չփոխադրել այդ գումարները՝ որոնք անշարժացած պիտի ըլլան՝ մասնաւոր հաշիւներու համար:

Ելմտական յանձնախումբին ներկայացուցիչը Պ. Վենիզելոսի այս յայտարարութեան պատասխանեց թէ շատ ծանր որոշում մըն է, զոր յոյն կառավարութիւնը կրնայ տալ միմիայն իր պատասխանատուութեամբ:

Պ. Վենիզելոս, կրկին պնդեց հինգ տարի վճարումներու յետաձգման պէտքին վրայ եւ շալունակեց ներկայացնել Յունաստանի ելմտական ու տնտեսական նեղ կացութիւնը:

Խորհուրդը ընդունեց բանաձեւ մը միմիայն Յունաստանի մասին: Այդ բանաձեւով կ'ըսուի թէ պարտատոմսերու տէրերը միայն իրաւասու են կարգադրութեան մը գալու յունական կառավարութեան հետ: Խորհուրդը կ'ընդունի նաեւ ելմտական յանձնախումբին առաջարկները վճարումներու յետաձգման մասին՝ տեղեկագրին մէջ նշանակուած պայմաններու վերապահումով սակայն: Այս յետաձգումը կը վերաբերի 300 միլիոն տրախմիի տարեվճարին, զոր յունական կառավարութիւնը պէտք է յանձնէ Յունաստանի Ազգային դրամատան՝ ի հաշիւ պարտքի հատուցման:

Հիթլերեան բանակի կազմալուծումէն յետոյ

Հիթլերի դատական յարձակումները

Հիթլեր որոշեց դատ բանալ Հինտէնպուրկի հրամանագրին դէմ, որ կը տրամադրէր իր մարտական ուժերուն կազմալուծումը եւ փաստաբանի մը պաշտօն յանձնեց դատը հետապնդել Լայփցիկի դատարանին առջեւ, այն առարկութեամբ թէ՝ հրամանագրին կարգ մը կէտերը դէմ են սահմանադրութեան հիմնական տրամադրութիւններուն:

× Այն օրերուն որ Փրուսիոյ եւ Պավիերայի մէջ հիթլերեան ակումբները կը խուզարկուէին, կուսակցութեան տեղական պետերը ստորագրեր էին «օրինապահութեան» վաւերագիր, զոր Հիթլեր յանձներ էր Գերմանիոյ ներքին նախարարին զօրավար Կրէօնէրի: Հիթլեր այս հաւաստիքներուն շնորհիւ, կը յուսար վերցնել տալ իր մարտական խումբերուն դէմ սկսած յարձակումները, որոնց տեղի տուեր էին Փրուսիոյ եւ Պավիերայի մէջ կատարուած խուզարկութիւնները:

Մարտական խումբերու կազմալուծման հրամանագրէն անմիջապէս յետոյ, զօրավար Կրէօնէր Միւնիխ ղրկեր էր Հիթլերեան պետերու հաւատարմագիրները, անոնց կցելով իր մէկ նամակը, որուն որոշ մասերը յատկանշական են:

— Կը կարծեմ թէ, կը գրէ ներքին նախարարը, այս պարոնները շատ լրջօրէն կը նային իրենց օրինապահ մնալու կամքին վրայ: Այսուհանդերձ, հաւաստիքները չեն բաւեր, որքան ատեն որ կուսակցութիւնը չի հրաժարիր գործելէ, որոնք իրենց էութեամբ իսկ ապօրէն են: Պետութեան հեղինակութեան հետ անհաշտ իրողութիւն մըն է որ կուսակցութիւն մը իր յատուկ բանակը պահէ, բանակ մը որ զինուորական եղանակով կազմակերպուած, որ մը անհրաժեշտօրէն պիտի բախի պետական ուժերուն:

+ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ Հիթլերեան ուժերու վերին ղեկավարութիւնը որոշած է իր կեդրոնատեղին փոխադրել Տանցիկ ազատ քաղաքը: Իսր թէ Հիթլերեաններու գաղտնի դիւանաթուղթերը արդէն փոխադրուած են այդ տեղ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրութիւն

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական վիճակագրութիւնը կը շարունակէ թեթեւ բարւոքում մը արձանագրել՝ անցեալ շաբթուան վրայ:

Ապրիլ 9ին, արձանագրուած նպաստընկալ անգործներու թիւն էր 299,559: Մէկ շաբաթէն միւսը ուրեմն, 2914ի նուազում մը:

Ապրիլ 4էն 9, Ֆրանսա մտած են 94, Ֆրանսայէն՝ մեկնած են 2357 օտար գործաւորներ:

Տագնապին դէմ

Ֆրանսայի, Պելճիքայի, Զուիցերիոյ Աշխատանքի Դաշնակութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած խորհրդակցական ժողով մը հետեւեալ առաջարկները բանաձեւեց՝ իբր դարման տնտեսական տագնապին:

1) Անմիջապէս հրաւիրել լիազօր պատգամաւորներու միջազգային ժողով մը, որ մշակէ միջազգային մեծ աշխատանքներու ծրագիր մը, կազմակերպէ անոր ելմտական աղբիւրները եւ ապահովէ անոր գործադրութիւնը:

2) Յառաջիկայ ժողովին մէջ, ուր պիտի քննուի հատուցումներու եւ պարտքերու հարցը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է որ միջամտէ ուպէսզի շահագրգռուած կողմերը փութան վերջնապէս կարգադրել վէճը:

3) Այս ժողովին կապակցութեամբ, հրաւիրել պետութեանց լիազօրներու ժողով մը, որ կարգադրէ դրամական եւ վարկային ընդհանուր հարցերը եւ հաստատէ ամրութեան անհրաժեշտ յատկութիւններով օժտուած դրամական միջազգային դրութիւն մը:

4) Հրաւիրել արտադրութեան եւ փոխանակութեան միջազգային խորհրդաժողով մը, որ իւրաքանչիւր երկրի գործատիրական եւ բանւորական կազմակերպութեանց հետ մշակէ պայմանագրութեան նախագծեր: Այդ նախագծերը պէտք է ենթարկուին պետութեանց վաւերացման եւ նպատակին ժողովուրդին սպառման կարողութիւնը եւ միջազգային փոխանակութիւնները զարգացնելու:

Երկրաշարժի վախեր

Արժանթինի համբաւաւոր աստեղագէտը Մարթէն Կիլ կը յայտնէ թէ պէտք է սպասել Անտեան հրաբուխներու նոր բորբոքման մը եւ կը ճշդէ նոր բորբոքումներու թուականները՝ ապրիլ 20ին եւ մայիս 6ին: Կը նախատեսէ նաեւ թէ բորբոքումները ուժգին պիտի ըլլան:

Միւս կողմէ, լուր կայ արդէն թէ Չիլիի հրաբուխներէն մէկը բորբոքած է եւ թէ երկրաշարժի բուռն ցնցումներ ալ տեղի ունեցած են:

Մոխիրի ամպերը

Մոխիրի ամպերը որոնք քանի մը օր սարսափի տակ պահեցին Արժանթինը, տակաւին չեն փարատած եւ Լափլաթայի դիտարանին տնօրէնը Հարթման կը յայտնէ թէ կրնայ ըլլալ որ ամպերը անցնին Եւրոպա:

Ըստ Հարթմանի, այս մոխիրի եւ ծուխի ամպերը կրնան 2-3 տարի սաւառնիլ երկինքին մէջ եւ հետզհետէ անհետանալ, յանկարծ մաս առ մաս թափելով աշխարհի մէկ կէտին վրայ:

Հարթման եւս կը կարծէ թէ հրաբխային բորբոքումները կրնան բուռն ցնցումներ ալ պատճառել:

Թուրք կին մը մահուան դատապարտուած

Պոլսոյ պատժական դատարանը մահուան դատապարտեց թրքուհի մը Այիշէ հանըմ, որ թունաւորած էր իր սիրականին կինն ու զաւակը:

Երկրորդ անգամն է որ թրքուհի մը մահուան կը դատապարտուի:

Թրքուհին հանդարտութեամբ լսեց մահավճռին ընթերցումը, բայց հազիւ դատարանէն դուրս ելած, նուաղեցաւ:

"ՅԱՌԱՋ"ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ՀԵՏ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ, Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

ՖԻԼԻՊԷ, 7 Ապրիլ.— Մութ-կարմիր պուլկարերէն յայտարարութիւններ պատերուն վրայ: Ու, հարցումներ չատերուն շրթներուն, — Փրոֆ. Տոտոմեանցը եկ՞եր է: Պիտի խօսի՞: Հայերէն գիտէ՞:

Այս վերջին հարցումը ամէնէն ուշագրաւն է, անշուշտ: Տեսակ մը նախատրամադրութիւն: Համոզում դարձած երեւոյթ մը, — համաշխարհային համբաւ եւ մայրենի լեզուի հետ կապ...: Հնարաւո՞ր բան է հայ իրականութեան մէջ:

Եւ սակայն, փրոֆէսէօրը կը ժխտէ այդ տարակուսանքը:

Հիւրանոց՝ իր սենեակը կը մտնենք, ես ու բարեկամ մը, տրուած ժամադրութեան մը համաձայն: Իր «Այո»ն՝ չեշտ ու ջերմ բան մը ունի: Ընտանի բան մը: Ու իր պարթեւ հասակը, որ չէկ ու կապտաչուի գլխով մը կ'ուղղաձգուի մեր առջեւ, մեր մէջ կը ստեղծէ ուրիշ տարակուսանք մը, — Փրոֆէսէօրը կը տեսնէ... Եւ ինչպէ՞ս համոզուիլ, որ հիւսիսեան այս մեծաբաց աչքերը չեն կրնար զանազանել, իր առջեւ, մեզ՝ սենեակի միւս առարկաներէն: Իր ձեռքը բնազդօրէն կը գտնէ մերինները, սակայն: Ու աթոռները, զորս մեզ կը տրամադրէ, բնազդական վարժութիւն մը կը մատնեն: Կը նստինք: Ու մինչ կը տրամադրուիմ հարցումներուս սկսելու, կը կանխէ զիս.

— Կ'ըսեն թէ Ֆիլիպէի մէջ չատ են Հայերը, ճի՞շդ է:

— Այո՛, Փրոֆէսէօր, շուրջ 8000:

— Օհօ՜. լա՛ւ, չատ լա՛ւ: Տեսէք, այսքան հոծ գաղութի մը համար, այն ալ Պուլկարիոյ մէջ, վտանգ չկայ:

— Այո՛, բայց միշտ կ'ըլլան հետզհետէ:

— Ի՞նչ են:

— Տագնապի պատճառաւ:

— Բայց տագնապը կայ ամէն տեղ՝ օդի նման: Եւրոպան աւելի գէշ է:

— Ճի՛շդ է, — առիթը կ'օգտագործեմ հարցումներուս սկսելու համար, — ու ահաւոր չափերով: Ի՞նչ բանի ծնունդ կը նկատէք, Փրոֆէսէօր, ներկայ տագնապը:

— Եւրոպական հանդէսի մը մէջ ունիմ յօդուած մը անոր պատճառներու մասին:

— Այն որ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ եւս երեւցաւ:

— Այո՛: Պիտի երեւէր: Կ'երեւի լոյս տեսեր է: Կ'ուզէի լսել: Կուզաք ցերեկէ վերջ ու կը կարդաք ինձ: Կան, անշուշտ, այլ պատճառներ եւս, բայց անոնք երկրորդական են: Էականը այն է, որ պատերազմը ոչ միայն տնտեսութիւնը քայքայեց, այլեւ ստեղծեց հոգեբանական տագնապ մը: Իտէալի պակաս...: Նոյն իսկ «քրիզա»ի մասին խօսիլը հոգեկան հիւանդութեան մը բնոյթը ստացած է այժմ...:

— Երկար կը տեւէ՞:

— Ոչինչ կարելի է ըսել: Տնտեսական պատմութեան մէջ, իր տարողութեամբ, անօրինակ է այս տագնապը: Անշուշտ տարիներու պէտք կայ՝ անոր անհետացմանը համար: Բայց, պիտի անհետի մեծ փոփոխութիւններ մտցնելով տնտեսական կարգ ու սարքին մէջ: Մարդիկ, դրամատէր Եւրոպան մանաւանդ, որ լաւ գործեր է տեսած ու իր դերը լրացուցած է այլ եւս, տուրքեր ունի տալիք այս տագնապին: Ու զիջումներ՝ ընելիք: Միակ ելքը համագործակցական շարժման ընդհանրացման մէջ է: Շուէտ – Նորվեկիա, ուր այս շարժումը մեծ ծաւալ է առած, չեն ազդուած տագնապէն: Համագործակցութիւնը ունի իր բարոյական կողմն ալ: Աւետարանի – քրիստոնէութեան իրագործումն է ան: Յետոյ, պէտք է քանդել այս մաքսային պատնէշները, տեսակ մը չինական պատեր: Պրիան եւ Շարլ Ժիտ, որոնք միասին փակեցին իրենց աչքերը, ճշմարիտ ուղին է որ ցոյց կուտային:

— Կը կարծէ՞ք թէ Ռուսիան, որ մեծ շուկայ մըն էր, փակած ըլլալով իր դռները, պատճառ եղաւ տագնապին սաստկացման:

— Չէ կարելի ժխտել: Հարիւր վաթսուն միլիոն ժողովուրդ է, վերջապէս: Եւ՝ սպառո՛ղ ժողովուրդ: Առիկա չէ, սակայն, բուն պատճառը: Տագնապը պիտի գար առանց ատոր ալ: Պատճառը թնդանօթին հնձած մարդերու նուազումն ալ չէ: Այսօր Եւրոպա աւելի չատ բնակիչ ունի, քան 1914ին: Քայեօ 60 միլիոն աւելի կը գտնէ: Չափազանցուած է: 15—20 միլիոն աւելցած պէտք է նկատել:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Ռուսիոյ տնտեսական վերելքի մասին:

— Այդ բացատրութիւնը ճիշդ չէ: Եղածը այն է որ գործատուներուն թիւը չատցած է: Նաեւ՝ արտադրութիւնը: Բայց, ատիկա տնտեսական զարգացում չէ: Ենթադրենք, որ Ֆիլիպէի շուրջ պարիսպ մը քաշենք, ու եթէ երեք գործարան կայ, վերածենք 30ի: Ի՞նչ օգուտ կուգայ, եթէ ապրելակերպի, իրաւակարգի, սպառումի, փոխ – յարաբերութեան պայմանները համապատասխան զարգացման պիտի չենթարկուին:

Եթէ քննենք մարդկային քաղաքակրթութիւնը, պիտի գտնէք, որ տնտեսութեան զարգացման հետ մարդկային ընկերութեան իրաւական – վարչական եւ առարկայական կեանքը եւս զարգացած է: Ռուսիոյ մէջ այդպէս չէ: Յետոյ, եթէ ես չատ կ'արտադրեմ, պէտք ունիմ աւելի ուժեղ ըլլալու: Այս սխալը չի կիրարկեր Ռուսիան: Մեքենական տեսակէտէ ալ չատ ետ կը մնայ Գերմանիայէն եւ Ամերիկայէն: Չէ՞ք կարծեր, որ Ամերիկա եւ Գերմանիա նոյն գերարտադրութիւնը կարող են ընել: Ու՝ աւելի մեծ համեմատութեամբ: Ռուսիոյ մէջ աշխատող եւ արտադրող զանգուածը Ռուսիոյ գանձին աւելի աժան կ'արժէ, քան՝ Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի մէջ եղող անգործներու բանակները՝ Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի գանձին: Այս վերջինները չե՞ն կարող նո՛յն ձեւով աշխատցնել: Անշո՛ւշտ: Բայց, գերման եւ ամերիկեան ճարտարարուեստական միտքը, որ անհամեմատօրէն բարձր է ռուսականէն, փրկութիւն չի գտներ հոն

— Հնգամեայ ծրագրի յաջողութեան պարագայի՞ն:

— Ոչի՛նչ: Կրնայ երկրորդ հնգամեակ մըն ալ յաջողիլ: Անոնց կապուած չէ երկրին ելքը: Յաջողութիւնը կամ պարտութիւնը սիստէմին եւ ընդունակութեան (դրամ, երկրի հում նիւթ, շահագործելու կարելիութիւն, սպառման շուկայ, ժողովրդային տեւական կարողութիւն) հետ պայմանաւորուած է:

— Ի՞նչ է ձեր նախատեսութիւնը Ռուսիոյ ներկայ իրաւակարգի ապագայի մասին:

— Ոչ մէկ նախատեսութիւն: Կրնամ հիմայ հիւրանոցէն դուրս գալ ու, երդիքէն ինկող կղմինտր մը պատճառ կ'ըլլայ մահուանս: Կարող է պատահիլ, որ դեռ դուրս չելած հիւր մը կը վերադարձնէ զիս սենեակ ու կը փրկէ կեանքս, չա՛տ պատահօրէն: Ժողովուրդներու կեանքին մէջ ալ այդպէս է: Դէպքերն ու պատահականութիւնները ճակատագրական դեր կը կատարեն: Միամտութիւն կ'ըլլար տարիներու կամ ժամանակի մը կապել Ռուսիոյ վիճակը: Ոչ ոք կրնայ նախատեսել թէ ի՛նչ կ'ըլլայ: Մէկ բան ստոյգ է, — ներկայ վիճակը ա՛յս ձեւով չի կրնար շարունակուիլ:

— Կը հետեւի՞ք, Փրոֆէսէօր, Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին:

— Համեմատաբար քիչ: Ռուսական եւ գերմանական մամուլին միջոցաւ: Բայց, գիտեմ թէ Թուրքիա կը գալարուի տնտեսական տագնապի մը մէջ:

— Ի՞նչ են ձեր տպաւորութիւնները:

— Աննպա՛ստ: Գիրը, չափչափը, Գուրանը եւ տնտեսութիւնը միեւնոյն բաները չեն: Թուրքը կրնայ չատ մը գաղափարներ փոխել, բայց բնդունակութիւններ կան, որոնք ցեղածին, ինքնայատուկ են, եւ ոչ թէ ստացական: Հո՛ս է Թուրքերու անյաջողութեան բուն եւ անփոփոխելի պատճառը: Երկրին մեծագոյն վնաս մը եղաւ քրիստոնեայ տարրերու արտաքսումը: Սխալ մը, զոր, պիտի չկարենան սրբագրել իրենք իրենց գլխուն: Հրատարակուած օրէնքներն ալ անճար մարդու ձեռնարկներ են: Շփոթած կը թուին: Միւլլէրի տեղեկագիրը չատ խօսուն էր, արդէն: Իսկ երկաթուղիի քաղաքականութիւնը ուղղակի հարուածեց իրենց գանձը: Չիմացայ թէ նախկին գործավարը յաջողեցա՞ւ փոխառութիւն կնքել:

— Ո՛չ, Օսմ. պարտքի բաժնետէրերուն հետ կարծեմ համաձայնութիւն մը կնքած է:

— Ու պիտի չկարենան, ինչպէս կ'երեւի: Թուրքերուն եղեր ...... առաւելութիւններ ունի, — հող, օդ եւ արեւ: Այդ հարաւի դմայլե՛լի աբեւը: Կը պակսի դրամը եւ ընդունակութիւնը: Իսկ այս վերջիններն ալ պիտի գան ի վնաս... հողին: Ահա՛ դժուարութիւնը:

Այստեղ, Փրոֆէսէօրը կ'ընդհատէ խօսքը: Ինք կ'ուղղէ հարցումներ՝ Թուրքիոյ մասին, — դահլիճի հրաժարման դրդչի, եմտացոյցի, մամուլի, գրականութեան, չաքարի եւ ծխախոտի գործարաններու, ներքին վէճերու, Ֆէթհի պէյի եւն.ի մասին: Նախ կը ջանամ ամփոփ տեղեկութիւններ տալ, խորհելով որ չատ չահագրգռուած չէ գուցէ Թուրքիայով: Բայց, կծիկը ի՛նք կը քակէ ու տարօրինակ հետաքրքրութեամբ մը կը հետեւի տուած տեղեկութիւններուս: Կը յիշեցնեմ իրեն թէ «Հայրենիք» ամսագրի վերջին թիւին մէջ յօդուած մը կար Վ. Մինախորեանէ:

— Հա՞, կ'ընդմիջէ, չեմ կարդացած. բայց, կ'երեւի խորհրդային մամուլի հետեւողութեամբ է գրուած: Ես ալ անկէ կը քաղեմ իմ տեղեկութիւններս:

— Վերադարձի խնդիր մը հանեցին վերջերս, Փրոֆէսէօր:

— Լսեցի՛: Ի՞նչ է, դեռ չյագեցա՞նք ջարդուելէ...

Ու կը շարժէ գլուխը:

Յետոյ, ժպիտը շրթունքին.

— Անցեալները, կ'ըսէ, գերման հրատարակիչէս նամակ մը առի: Կ'ըսէր թէ Էնկիւրիէն կ'ուզեն գրքերէս մէյմէկ օրինակ: Իր քով չըլլալուն, կ'առաջարկէր ղրկել: Մէյմէկ օրինակ ծրարեցի ու ղրկեցի, գրելով վրան, — «Ձրի կը ղրկեմ Էնկիւրիի կառավարութեան, եւ եթէ Թուրք կառավարութիւնը կը խորհի թէ իմ դասախօսութիւններով օգտակար կրնամ ըլլալ Թուրք գիւղացիութեան (որովհետեւ այդ օրերուն ամէն տեղ Համագործակցականներ կազմելու սկըսած էին) պատրաստ եմ գալու եւ դասախօսելու... հայերէն լեզուով»:

Ու բարձրաձայն կը խնդայ:

— Պատասխա՞ն:

— Ո՛չ. մինչեւ ցարդ որ եւ է պատասխան չստացայ:

— Նոր աշխատութիւններ ունի՞ք, Փրոֆէսէօր:

— Վերջին գործս տնտեսագիտական հանրագիտարան մըն է: Երկու տարի խլեց ինձմէ: Մասնակցած են համաշխարհային հռչակ ունեցող շուրջ հարիւր դէմքեր՝ գերմանացի, անգլիացի, Ֆրանսացի, ճափոն, ամերիկացի եւ բազմաթիւ ազգերէ: Շատ սուղ գործ մըն է, 2000 մարք, տպուած է արդէն: Ու կողքը կը տրամադրէ ինձ, որուն ի տես, մարդ հըպարտութիւն մը կ'ունենայ՝ հայ հեղինակաւոր անունի մը շուրջ խմբուած տեսնելով Շարլ Ժիտի եւ Պրաուէրի նման մեծ միտքեր, ինչպէս նաեւ՝ գերման լուրջ հանդէսներու նպաստաւոր կարծիքները, որոնց ամէն մէկ բառը կշիռքի դրուելէ վերջ թուղթին կը յանձնուի:

***

Կը բաւարարուիմ: Ոտքի կ'ելլենք: Սիրալիր՝ կ'ընկերակցի մեզի մինչեւ դուռ, գոհունակ չեշտով մը իր համաձայնութիւնը յայտնելով հայերէն հրապարակային դասախօսութեան մը համար:

— Եւրոպա՝ կարօտցեր էի մայրենի լեզուս, կ'ըսէ: Մէկ՝ Սօֆիա խօսեցայ հայերէն, մէկ ալ՝ հոս: Իսկ տարիներ առաջ, 1914ին, Պոլիս խօսած էի, Թ...... նախագահութեամբ՝ մասնաւոր առաքելութեամբ գացած ըլլալով, իսկ հանրապետութեան օրով՝ խորհրդարանի սրահը...

Ու կ'առանձնանան՝ փակուող դրան ետեւ՝ իր հսկայ հասակը. իսկ վարագուրուած աչքերուն ետին՝ իր տիտանեան միտքը...:

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԱՆԱՆԱՅ ԿԸ ՏԵՂԱՅ

Հարաւային Ափրիկէի բնակիչները առտու մը մեծ ուրախութեամբ նշմարեցին թէ գետինը ծածկուած էր ձիւնի նման նիւթով մը: Բայց, երբ այդ նիւթը իրենց բերանը տարին, նշմարեցին որ տարբեր համ մը ունէր: Նման էր ձիւնի, բայց ոչ համով: Ուրախութեամբ ճաշակեցին, լեցուցին սակառները եւ փառք տուին Աստուծոյ որ այս տարուան իրենց քիչ բերքին տեղ, երկինքէն այդքան համեղ ուտելիք մըն է ղրկած:

Գիտական քննութեամբ հաստատուեցաւ թէ այս մանանան կը նմանի Գիրք Ծննդոցի մէջ նկարագրուած մանանային:

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

ԱՓՂԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ը.

Շարունակենք թղթատել Միրզա Խան Էնսարիի միսթիք-կրօնական Տիվանը:

Ահա ուրիշ մը իր սուֆի բանաստեղծութիւններէն, ուր չեշտուած է դաւանանքին համաստուածեան փարգապետութիւնը:

Ինչպէ՞ս կրնամ պատմել թէ ինչ եմ ես,
Շնորհիւ Անոր կատարելապէս գոյ եւ անգոյ եմ ես:

Ամբողջութեան մը մէջ ինչ որ է ոչինչը,
Այդ ոչնչութեան իմաստն եմ ես:

Մերթ թիթեռը արեւուն սկաւառակին վրայ,
Մերթ ջուրի երեսին պղպջակն եմ ես:

Երբեմն կը թռիմ միութեան քամիէն հողմավար,
Երբեմն անհունական աշխարհի թռչունն եմ ես:

Սառոյցին մէջ կը ճանչնամ մերթ իմ անձս,
Եւ ձմեռուան սառնամանիքին հետ միացած եմ ես:

Ու դարձեալ, կը նոյնանամ կրակ-տարրին հետ,
Կամ երկնքի երեսը ծածկող ամպն եմ ես:

Միաւորէն հասած եմ անհունին,
Չկայ գոյութիւն որուն մէջ չըլլամ ես:

Էութիւնս կը մեկնի կեանքի աղբիւրէն,
Բերաններէ արտաշնչուած խօսքն եմ ես:

Ականջերու մէջ լսողութեան ուժն եմ,
Ամէն աչքի տեսողութեան ուժն եմ ես:

Բոլոր անկենդան իրերուն տարերային զօրութիւնն եմ,
Ամէն շնչաւորի իմացական ուժն եմ ես:

Մեղաւորին եւ ախտաւորին մէջ չարիքն եմ,
Բարի եւ անմեղ անձին սրբութիւնն եմ ես:

Բարեպաշտին հոգւոյ քաղցրութիւն եմ,
Ամբարիշտ հոգիներու խայթոցն եմ ես:

Ամէնուն հետ եմ եւ բոլոր նիւթերուն մէջը,
Առանց անկատարելութեան անբիծն եմ ես:

Միրզա Խան Էնսարիի նուիրուած նախորդ յօդուածիս մէջ, ակնարկած էի Նարեկացիի միսթիք բանաստեղծութեան: Էնսարի հետեւելով սուֆի պարսկական արուեստին, յաճախ իր անձը կը նոյնացնէ իր պաշտած Գերագոյն Զօրութեան հետ, գերական հոգիին հետ, ինչպէս վերի կրօնական երգին մէջ: Սուֆի դաւանանքին ըմբռնումն է ատիկա:

Քրիստոնեայ Նարեկացին, որ բնական է չի կրնար հետեւիլ սուֆի համաստուածեան դաւանանքին, իբրեւ խորհրդապաշտ բանաստեղծ եւ քրիստոնեայ միսթիք, սուֆի գլըոցին հաւատարիմ հետեւողն է այն կրօնական չալի տաղերով որոնց մէջ, իր պաշտած Աստծուն հետ առանձնացած, կ'երգէ «ի խորոց սրտի»: Անոր ուղղած աստուածային ստորոգելիներու չարքը, որ կը հոսի ազամանդէ Ջրվէժի մը նման, կարծես սուֆի բանաստեղծներէն փրցուած էջ մըն է:

Կարդացէք Նարեկացիի ԼՁ. գլուխը.

— «Աստուած ողորմած,բազմագութ, հզօր,ահաւոր,մարդասէր, օրհնեալ, կենդանի, անճառ... անձեռնարկելի, մտաց անհնարաւոր ... եթէ բռնիս, զօրաւոր ես, եթէ կենդանացուցանես, բաւական ես, եթէ շնորհես, առատ ես, եթէ ողջացուցանես, հնարաւոր ես» եւն.:

Կարդացէք ԾԳ. գլուխը.

— «Տէր, տէր զօրութեանց,բոլորից գոյից թագաւոր...դու ես որ քաղցրութիւն... զի կարծրն՝ քեզ հոսանուտ է, եւ լոյծն՝ քեզ պնդակազմ... ց... ցող իմն է զովական, եւ անձրեւն՝ բոց կիզանողական» եւն.:

Արդէն Նարեկացին ինքն իսկ կը վկայէ տեղ մը թէ իր բանաստեղծութեանց ձեւը միսթիք է երբ, «Դարձեալ այլաբանեցից» կը գրէ ԻԲ. գլխին սկսած առեն:

Բաղդատեցէք Նարեկացիի «այլաբանութիւնը» սուֆի բանաստեղծութեան հետ որ ամբողջութեամբը այլաբանական է, եւ պիտի գտնէք որ ուսեալի եւ գաղափարի նմանութեան բազմաթիւ եզրեր:

Միրզա Խան Էնսարիի երկու կտորները — վերինը եւ նախորդ յօդուածիս մէջ երեւցածը որ կը սկսէր. «Հոգւոյս կեանք տուողն ես, ով գանձ ինձի համար հոգիէս ալ թանկագին», երկու արուեստներուն՝ հայկական եւ պարսկականին, բաղդատութեան լաւագոյն կերպով կրնան ծառայել:

×

Տարբերութիւն մը կայ մահմետական Սուֆիներու եւ հին կամ միջնադարեան քրիստոնեայ միսթիք բանաստեղծներու միջեւ: Առաջինները խորտակած են կրօնքին պատուարները եւ այլաբանական ձեւի տակ կ'երգեն ազատօրէն, երբեմն հասնելով մինչեւ հեթանոսական սանձարձակութեան: Նարեկացի, Ս. Օգոստինոս կամ ուրիշ քրիստոնեայ միսթիքներ կը մնան կրօնքին չորս պատերուն մէջ ամբրապէս սեղմուած:

Ա՛տ է պատճառը որ նոյնիսկ Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ Խայամի նման խստակեաց վանականներու կրօնական տաղերը կ'երգուին իբրեւ սիրոյ ամբարիշտ երգեր: Այդ շփոթութիւնը անկարելի է Նարեկացիի, Ս. Օգոստինոսի կամ քրիստոնեայ որեւէ միսթիք բանաստեղծի գործերին:

Յառաջի այս սիւնակին մէջ երեւցան բազմաթիւ օրինակներ նաեւ «սիրային» երգերու: Ահա ուրիշ մը, դարձեալ Միրզա Խան Էնսարիէն.—

Իմ սիրուհիոյս, զոր կը սիրեմ աննիւթական տարփանքով,
Գիսակները դէմքին շուրջն են փռուեր, կարծես շուք եւ քօղ:

Ամէն մէկը իր հիւսկերուն դաջձուցեր է օձ մը սեւ.
Ամէն մէկը դարանակալ խոցուած սրտին կը սպասէ:

Սրտերու մէջ անդորրութիւն ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ տիրէ,
Երբ իր սիրոյն սանձերովը զանոնք բռնի կը վարէ:

Խեղճ սիրտերը իրենց լաղաղ անկիւններէն բռնավար
Ալ ո՞ւր գտնեն ապաստան մը կամ հանգչելու բոյն ու վայր:

Ուրացած են — յիմարացած սիրոյն անգութ կախարդին
Մոհամմէտի համբիչը սուրբ, կամ Յիսուսի սեւ գօտին:

Ալ տեղ չունին ոչ վանքին մէջ, ոչ իսկ անկիւն գինետան,
Միւսիւլմանէ, անհաւատէ բանադրուած կը մնան:

Ինչպէ՞ս կրնամ զիս պաշտպանել այս աչքերէն կախարդի,
Երբ նայուածքը չեղբի մը պէս սրած՝ սրտիս կ'ուղղուի:

Իր մարմինը փոխակերպուած սանդալի ծառ խնկաբոյր,
Գիսակները օձերու պէս շուրջն են ինկած, թմրած յոյլ:

Ան որ տենչաց այդ գեղուհին տեսնել գոնէ մէկ անգամ,
Տիեզերքի ցաւերն ամէն առաւ ուսին սիրակամ:

Սիրողին սիրտն է բոցավառ, աղուորին մէկ ակնարկով,
Զի բոց է ան եւ իր աչքերն՝ հնոց անշէջ կրակով:

Այսօր կրկին վառեր է ան գեղեցկութեան իր կանթեղ,
Որուն շուրջը սիրողներու կ'այրին սրտեր զերթ թիթեռ:

Լոտոս-ծաղիկ են աչքերը եւ բիբերը սեւ մեղու,
Եւ ակնարկը կազէլ մըն է ազատ թռչող չա՛տ հեռու:

Զոյգ աշխարհին վերեւ կանգնած աշտարակ,
Ուրկէ արդարն իր սիրածը կրնայ դիտել շարունակ,

Երանութեան կրնա՞յ ըլլալ ասկէ ալ վեր աստիճան
Տեսնել սիրածդ ու պաշտածդ ամէն վայրկեան յարաժամ:

Հոն միութեան ջրանիւին մէջն է թառեր սիրուհին,
Մինչ անօթներն մէկիկ-մէկիկ պաշտել կուգան, կը մեկնին.

Եւ պաշտելին ամէն մէկը կը լեցնէ իր սիրով,
Այն չափով որ անոնք հակած կ'ուզեն խմել սէր-գօրով:

Իսկ դուն, Միրզա, քու սիրելւոյդ դիտէ աչքերն հեշտավառ
Ու ր քեզ համար պիտի վառի սիրոյ բոցը մշտափայլ:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

"ՅԱՌԱՋ"ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (6)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Դգալը ձեռքին՝ քարացեր մնացեր էր Հայկօ Էմին եւ աչքերը կէտի մը սեւեռած, վարի շրթունքը կը կրծէր շարունակ: Սրբազանին վիրաւորիչ խօսքերը իբր թէ՝ միայն իրեն ուղղուած ըլլային: Ունեցաւ, լեռնացաւ Հայկօ Էմիի ինքնասիրութիւնը մակընթաց ծովու նման, ոտքի ելաւ եւ առանց ետին դառնալու, սպրդեցաւ դուրս: Բակին մէջ աւելի արագացուց իր քայլերը՝ հետապնդուած գողերու նման:

— Հայկօ Էմի, Հայկօ Էմի, պոռացին որբերը իր ետեւէն եւ ի զուր փնտռեցին զայն բակին մէջ: Հայկօ Էմին աներեւութացեր էր արդէն...

VII.

Եւ հիմա՝ Հայկօ Էմին կը քալէր Պէյրութի անծանօթ փողոցներէն, պիշ-պիշ դիտելով բազմայարկ շէնքերը, որոնք կարծես իրեն հետ կը քալէին զուգահեռ, զինք կը հալածէին, կը հետապնդէին շարունակ ու պատշգամներէն կամ բացուած պատուհաններէն իրեն կը կանչէին բարձրաձայն՝ «Հայկօ՛ Էմի՛, Հայկօ՛ Էմի՛, մեր առաջնորդարանը Ամերիկացիներուն տոլարները չունի: Զրիակերներ, աղքատներ ու ծեծե՛ր..., ծեծե՛ր..., ծեծե՛ր չատ ունի»:

Կը դողար, կը կարմրէր, կը քրտնէր Հայկօ Էմին: Կ'ուզէր կենալ, չոկել իր կորացած մէջքն ու ճակատը բարձր՝ պոռալ անոնց երեսին: «Անաստուածնե՛ր, անաստուածնե՛ր..., ես ձեզմէ բան մը խնդրեցի՞: Ես ձեզմէ խնդրեցի՞...: Ի՞նչ տուիք որ կ'ուզէք ետ առնել, կարէ՛ք, կարէ՛ք աչքերուս առջեւէն: Դուք կը կարծէք որ մուրացկա՞ն է Հայկօ Էմին: Եթէ հարուստ չէ՛, տուն տեղ չունի, ձեռքեր ալ չունի՞ որ աշխատի: Միթէ Ինկիլիզի անարատ պողպատէ կացի՞ն ալ չունի որ փայտերը կոտրէ եւ իր արդար քրտինքովը ապրի: Եթէ Հայաստանէն դուրս պանդխտութեան մէջ է, կը կարծէք որ, թագաւոր ալ չունի՞ Հայկօ Էմին, անզգամնե՛ր..., անզգամնե՛ր...»:

Իրիկնադէմ էր: Արեւը մարը մտնել սկսեր էր եւ Մաարաթի արաբական ճաշարանները իրենց վերջին յաճախորդներուն կը սպասէին, խանութներու կղպանքները զոցելէ առաջ: Հայկօ Էմին հազիւ կը քաշկռտէր իր զինուորական կօշիկները: Յօգնաբեկ՝ կեցաւ ճաշարանի մը առջեւը: Անօթի էր, ֆուլին եւ Համմուսին սխտորով համեմուած հոտը այնքա՛ն անուշ կը բուրէր եւ ճաշարանատէրը այնքա՛ն ազնիւ եւ քաղաքավար երեւցաւ իրեն:

— Թատա՛լ եա խավաճա, էհլէն վէ Սէհլէն:

Ներս մտաւ Հայկօ Էմին եւ ֆուլ մը ապսպրեց:

Ճաշարանին շունն ու կատուն չատով բարեկամացան Հայկօ Էմին հետ եւ լքուած որբերու աղաչական նայուածքներ սեւեռեցին իր վրայ: Գրեթէ անդիմադրելի փլուզում մը կատարուեցաւ Հայկօ Էմիի հոգիին մէջ, որուն փլատակներուն տակ մնացին, գիւղացիի իր պարզունակ, դիւրաթեկ Եսն ու ըմբոստացող ստամոքսը: Վար ինկաւ ձեռքէն հացի բրդուճն ու բերնին մէջ, այս ու այն կողմը դարձնելէ վերջ՝ դժուարութեամբ կլլեց պատառները: Եթէ խօսիլ կարենային այս անլեզու արարածները, պիտի չըսէի՞ն արդեօք՝ «ասո՞ր համար լքեցիր, յանձնեցիր որբերը Սրբազանին ու փախար: Ասո՞ր համար... Հայկօ Էմի...»: Թորոսին հայրը ինչպէ՞ս լքէր իր սիրելի՛..., իր սիրելի զաւակները...: Ոտքի ելաւ Հայկօ Էմին, վճարեց իր պարտքն ու նետուեցաւ դուրս:

Պապ-Իտրիսի պողոտայէն հանրակառքը կը սուրար զառիվեր: Հայկօ Էմին ձեռքով նշան ըրաւ կառավարին որ կեցնէ կառքը: «Կայարանը աւելի վերն է, միայն հոն կը կենայ», բացատրեցին անցորդները: Հայկօ Էմին վազեց դէպի կայարան: Բայց այն միջոցին՝ երբ երկու քայլ մնացեր էր հասնելու, ճամբայ ելաւ հանրակառքը, մայթին վրայ ձգելով հեւացող, քրտնաթոր Հայկօ Էմին: Երբ յաջորդ կառքը եկաւ, միւսներէն առաջ նետուեցաւ ներս, եւ պատուիրեց կառավարին:

—Բշէ՛ Հայոց եկեղեցի:

Ե. ԿՈՐԻՆ

(Շար.)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

1931 Դեկտ. 20ի գիմադրութենէն յետոյ, Թանձր ձիւնը ծածկեց լեռ ու ձոր եւ փակեց չորքը այն գիմադրական կռիւներէ որ Արարատի վրայ խմբուած ըմբոստ Քուրդերը վերսկսած էին 1931 Մարտ 12էն, չարունակելով այդ կռիւները առանց ընդմիջելու, երկուստեք ծանր կորուստներով:

Զմրան շրջանին ըմբոստները զատ-զատ խմբերի բաժանուելով՝ բնակութեան հաստատած էին Արարատի անմատչելի բարձունքների վրայ:

Ըմբոստները միայն երկու ամիս խաղաղ կեանք ունեցան, Դեկտեմբեր 21էն մինչեւ Փետրուար 20, որից յետոյ Թրքական բաժնում նորից փոթորիկ բարձրացաւ: Քաղաքական եղանակները փոխուած նկատելով, Էնկիւրին որոշեց օգտուիլ առիթից եւ ջարդի միջոցաւ քրդական կնճիռը լուծել: Ձմեռը օգնական հանդիսացաւ իրեն: Թուրք կառավարութիւնը նպատակադրեց սրածութեամբ քուրդ ժողովուրդը բնաջնջել հետեւեալ շրջաններ մէջ — Բայազիտ, Դիադին, Իգդիր, Ալաշկերտ եւ Պուլանըխ: Ձեռք անցած ազատագրական կոտորուեցին, իսկ կին ու երախայ տանջանքների ենթարկուեցին, որպէս զի հարկադրուած լինեն փախստական մարդոց տեղն ու գէնքերի թաքստոցները յայտնել: Քրդուհիների — կին ու աղջիկ — բռնաբարութիւններն ու կրած անլուր տանջանքները Թուրք զինուորների կողմից՝ սովորական երեւոյթներ դարձան: Բազմաթիւ կիների վարտիքների մէջ կատու էին դնում, ապա գազանաբար կատուն ծեծում ու հարկադրում, որ այն տանջալից վիճակի մէջ քրդուհին հարկադրուի գաղտնիքներ խոստովանել...

Թուրք կառավարութեան գարհուրանքներին անկարող լինելով տոկալ, աղէտուած շրջաններից Քուրդերը — խմբովին կամ անհատաբար — լքեցին իրենց օջախները եւ չարժուեցին դէպի Արարատ, միանալու համար այնտեղ գտնուող ըմբոստ Քուրդերին: Նստով Արարատի անառիկ բարձունքների վրայ մի պատկառելի բազուկ կազմուեցաւ, բնիկներից եւ եկուորներից: Այս վերջինների մէջ էին նաեւ Ալտունլ Մաջիտի փոքր տղան, Խալիտ բէկի եղբայրը եւ Ջիլլանլի Խալիտ բէկի եղբօր տղան: Ինչպէս յայտնի է, Խալիտ բէկը Արարատի ապստամբութեան ծանր օրերին միացաւ Խալըկանլի Խալիտ ազային եւ յանձնուեցաւ Թուրքերին: Ի վարձատրութիւն այս անձնատուութեան, Թուրքերը նրան առին եւ... գնդակահարեցին:

Փախստականների հոսանքը դէպի Արարատ շարունակւում է տակաւին: Թրքական ջարդերը վերոյիշեալ շրջաններում սարսափանաբար ծաւալւում եւ աւելի մեծ Թափ են ստանում: Էնկիւրին որոշած է Արարատի մերձակայ բոլոր վայրերը իսպառ մաքրել կիրառել նաեւ այլ շրջանում — աւելցնել դրսից բերուած Թուրքերով: Ու նոյն քաղաքականութիւնը որոշած է կիրառել նաեւ այն շրջանում — աւելի քան հարիւր քրդական գիւղեր (Ալի Բագի, Փոքր Արարատի, Ալպէյ լեռների, Հասարի եւ Ալգէօլի շրջանները) — որ Թուրքեւպարսիկ վերջին համաձայնութեամբ անցած են Թուրքիոյ: Այս լքուած գիւղերի վերաբնակուած Քրդերը եւս այսօր միացած են Արարատի ըմբոստներին:

Երբ Մարտ ամսուան սկիզբը պարսիկ զօրքերը կը լքեն յիշեալ վայրերը, անմիջապէս Թուրք զօրքերը կուգան եւ զինուորական շղթայի մէջ կ'առնեն ըմբոստ Քուրդերը: Արիւնալի կռիւ կը սկսի, Քուրդերը բուռն ընդդիմութիւն ցոյց կուտան եւ նահանջի կը մատնեն Թուրքերը, նրանցից խլելով գերիներ եւ 35 բեռ մթերք. Թուրք զօրքը այս կռուի մէջ կուտայ 30 սպանուած եւ 60 վիրաւոր: Այս կռիւը տեղի կ'ունենայ Թուրքման եւ Ղազլու գիւղերի չուրջը:

Քրդերը բոլորովին այլ վերաբերում ունին դէպ ի գերուած Թուրքերը եւ այլ՝ դէպ ի Պարսիկները: Այս վերջիններից միայն զէնքերը խլելով եւ իրենց էլ լաւ հիւրասիրելով, ազատ են արձակում յայտարարելով.

— Մենք եւ դուք միեւնոյն մօր զաւակներն ենք, միեւնոյն արիւնից: Մեր կռիւը Թուրքին դէմ է եւ ոչ ձեր. գնացէք եւ այս ամէնը պատմեցէք ձեր երկրում:

Բոլոր նշաններից երեւում է, որ բացուող տարին, 1932 Թուականը, ճակատագրական տարեթիւ պիտի դառնայ քուրդ ժողովուրդի գոյութեան պայքարի մէջ: Թուրքերը որոշած են մինչեւ վերջը տանիլ բնաջնջման իրենց քաղաքականութիւնը: Տարակոյս չկայ, որ Քուրդերը պիտի նախընտրեն հերոսի մահով մեռնիլ, փոխանակ ոչխարի նման սրածուելու:

Թուրքը իր դաժանութեամբ Քիւրդը այն համոզումին բերած է, թէ Թուրքից միայն արիւնով կարելի է ազատութիւն կորզել:

Պերլինի աղքի վիճակը

Պերլինի աղքի վիճակին մասին, աւստրիական թերթ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ.

— Պերլինի կերպարանքը բոլորովին փոխուած է: Ինքնաշարժերու գործունէութիւնը կէսառկէս նուազած, օր մը՝ դոյգ, օր մը՝ անզոյգ թիւ կրող ինքնաշարժները կը բանին փոխն ի փոխ: Պերլինի ժողովուրդը կը գաղթէ: Ապրիլ 11ին 30 հազար հոգի հեռացան քաղաքէն: Այսպէս մօտ 120 հազար հոգի պիտի գաղթեն:

Գործերը լաւ չեն երթար: Այլեւս գնող չկայ: Ամէն մարդ ուրիշ հոգեր ունի: Ամենէն զուարճալին այն է սակայն որ այս վերջին շաբաթներս, նպարեղէնի բազմաթիւ վաճառատուններ բացուեցան:

Մարդ կը տարուի մտածելու թէ Պերլին կ'ապրի միմիայն ուտելու համար, թէ սնանիլը անոր գլխաւոր մտահոգութիւնը կը կազմէ:

Մեծ թիւով սննդանքերու փակման մասին կը խօսուի: Կը թուի թէ այս տարի, Զատկի առթիւ շատ ճամբորդողներ չեղան: Պերլինցիները Զատկի արձակուրդին առթիւ, հազիւ հեռացան մինչեւ Պերլինի շրջակայքը. դէպի Զուիցերիա, Եգիպտոս ճամբորդութիւնները յետաձգած են ապագային...:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ՄՈՒԿԵՐ

Հինգշաբթիի «Յառաջ»ով մէջբերում մը ըրած էինք վրացի Լոռեցէի ճառէն, ուր կը գանգատէր, թէ իրենց ապրանքի կայարանին մէջ յաճախ գողութիւններ կը կատարուին եւ կատարողները ոչ-կոմունիստներ են, «հին մարդիկ»:

«Պրոլետար»ը կուգայ, մեզի պէս, ճիշդ հակառակը պնդելու: Բռնուած են քանի մը հատ մուկեր, որոնք ո՛չ սպիտակ են, ո՛չ սեւ եւ ո՛չ ալ մոխրագոյն, այլ կասկարմիր:

Զագիրի կօօպերատիվին մէջ նստած են այնպիսի մարդիկ, որոնց միակ մտահոգութիւնն է՝ այս կամ այն անդամին կամ ծառայողին համեղիքքէն «հափծունի» ընել ու իրենց գրպանը դնել:

Օրինակ գործակատար Դաւթեանը մասնաւոր մարդոց ալիւր կը ծախէ: Երբ կը հարցնեն՝ թէ ո՞ւրկէ կուգայ՝, ծախած ալիւրը, կը պատասխանէ՝ թէ ուսուցիչներուն յատկացուած բաժինէն «քաշած» ալիւրն է:

Առկէ զատ, գործակատարը եւ նախագահ Գրիգորը անդամներուն փոխանակ կէս կոտր օճառ տալու, քառորդ կոտր կուտան. իսկ մնացածը կը գրպանեն:

Եւ ասոնք, ըստ «Պրոլետար»ի սովորական երեւոյթներ են:

Երբ այս բոլորէն վերջ գիմում կը կատարուի կուսակցական բջիջի քարտուղարին, ան հեսը չուռ կուտայ եւ չի պատասխաներ:

Ուրիշ օրինակ մը, աւելի յատկանշական:

Սանահինի սպառողական կօօպերատիվի Վորնակ գիւղի բաժանմունքին մէջ գործակատար կը նշանակուի ոմն Մ. Շակինեան: Երկու ամիս պաշտօնավարելէ վերջ, գործը իրեն հաճելի չերեւար եւ | հրաժարականը կուտայ:

Սակայն շատ չանցած կը սոխպու գործ փնտռել: կը մտնէ կօօպերատիվի մէջ աշխատելու: Սակայն այս անգամ Մանէսի կօպերատիվի նախագահն ու գործակատարները անոր կը սորվեցնեն «աշխատելու եղանակը»:

Բնականաբար, Շակինեանը նոր պաշտօնին կը փարի սիրով ու եռանդով, սակայն «Նոր ձեւեր»ով: Աստիճանաբար այս երկոտանի կարմիր մուկը կօօպերատիվէն կը քաշէ շաքար, արդիւնաբերական ապրանքներ եւ նոյն իսկ հարսանեկան «խալարներ» (ցերեկազգեստ):

Նկատելով, սակայն, որ կը մօտենայ խանութի հաշիւներուն ստուգման օրը, Շակինեանը իր բացած «ծակերը» գոցելու համար. կը սկսի ինքնագլուխ բարձրացնել ապրանքներու գիները, ճիշտ այնպէս ինչպէս պիտի ընէր հաստափոր քաղքենի խանութպան մը:

Օրինակ, 2 ռ. 30 կ. արժող պահածոն կը ծախէ 2 ռ. 50 կ. եւայլն:

Սակայն շուտով կը զգայ թէ ապրանքներու գիներու յաւելումը կրնայ այս անգամ ո՛չ միայն եղած բացը գոցել, այլ եւ աւելնալ, ուստի միջոցներ ձեռք կ'առնէ հաւասարակշռութիւնը հաստատելու:

Ստուգման ատեն կը պահէ 10 կտոր օճառ, պարկեր, դոյլեր եւ այլն, որոնցմէ չի մոռնար վեհանձնաբար բաժին հանել նաեւ յանձնախմբի անդամներուն:

Գործը յանձնուած է դատարանին...

ՀԱՒԻ ՊԼԱՆ

Հաւի՞ պլան...

Այո՛, հաւի պլան, զարմանալու ոչինչ կայ, երբ խօսքը կը վերաբերի խորհրդային «դրախտին», ուր ամէն ինչ կը կատարուի «պլան»ով, բացի հնարդկային ծնունդէն: Անշուշտ ատոր կարգն ալ պիտի գայ...

Հայկական գիւղերու հաւնոցներու ձայնը փախցուցեր է կարմիր աղուէսներու քանը: Ու ահա անոնք խումբ խումբ դուրս ելած են գիւղերը՝, թղթի մը կտոր բռնած, մթերումներ կատարելու:

Սակայն կան գիւղեր, ուր այս անօթի աղուէսները յաջողութիւն չեն գտեր: Այսպէս, Բեժանօ գիւղի ո՛չ միայն գիւղացին այլ եւ կոմսոմոլի բջիջը, փոխանակ օժանդակելու, կը խանգարեն հաւաքիչներու գործը: Հաւաքիչներն ալ ծուլութեան նշաններ ցոյց կուտան՝ հանգիպած դժուարութիւնները տեսնելով:

Արդիւնքը կ'ըլլայ այն, որ «հաւի պլան»ի կը կատարուի 7-8 առ հարիւր միայն:

Յայտնի չէ, թէ այս խայտառակ ճեղքուածը գոցելու համար Հայաստանի կոմկուսը ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած է:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱԳԻՐԸ

Այս շաբթու մեռաւ փրոֆ. Պոկրովսկի, որ ծանօթ էր իբրեւ բոլշեւիկներուն գլխաւոր պատմագիրը: Շատերը զայն կը համարեն մարքսեան ամենէն մեծ պատմաբանը ամբողջ աշխարհի մէջ, եւ բոլորովին անտեղի չէ այս գնահատումը, նկատի առնելով իր հմտութեան ճշտութիւնը եւ խորութիւնը:

1905էն իվեր կապուած էր բոլշեւիկեան շարժման, իսկ 1918էն իվեր բարձր պաշտօն մը կը վարէր խորհրդային իշխանութեան մէջ: Գրած է «Ռուսիոյ պատմութիւնը» հաստափոր գիրք մը, եւ նոյն պատմութեան «Ուրուագիծը», նոյնքան երկար ու խիտ:

Համաձայն մարքսեան վարդապետութեան, Պոկրովսկի կը ժխտէր անհատներուն ազդեցութիւնը:

Ազգերու պատմութեան մէջ, անհատները կը համարէր «գործիքներ որոնք ժամանակի ընթացքին կրնան արհեստականօրէն շինուիլ, ինչպէս այսօր ելեկտրական բարդեր կը շինեն»:

Քաղքենի մասնագէտներ չընդունելով հանդերձ իր տեսակէտները, խորապէս կը գնահատեն Պոկրովսկիի կարգ մը ուսումնասիրութիւնները՝ Ռուսական պատմութեան, մասնաւորապէս Փեթերսպուրգի շրջանի եւ 1905ի յեղափոխութեան մասին: Ինքն է, դարձեալ, որ մեծագոյն դերը կատարած է, պետական Դիւաններու թուղթերուն խմբագրութեան եւ հրատարակութեան մէջ: Այս վիթխարի աշխատանքին ձեռնարկած է գործակցութեամբ խումբ մը մասնագէտներու, ցարական պատմութիւնը քրքրելով Նափոլէոնեան շրջանէն մինչեւ 1917ի յեղափոխութիւնը: «Կարմիր Դիւան»ը որ կը հրատարակուի 1923էն իվեր, տարին վեց անգամ, կը բովանդակէր ամէն տեսակ գաղտնի փաստաթուղթեր. թէեւ բոլշեւիկները իրենց սպասածը չգտան, եւ ստիպեցին պատմագէտները որ ձուլածոյ ներածութիւններ գրեն, տպաւորութիւն ձգելու համար:

Ծնած էր 1868ին, եւ աւարտած՝ Մոսկուայի համալսարանը: (1891): Ատեն մը ուսուցիչ եղաւ, յետոյ յարեցաւ յեղափոխական շարժման եւ 1905ին միացաւ Սոց. Դեմոկրատներու մեծամասնական (բոլշեւիկ) հատուածին: Աշխատակցեցաւ բոլշեւիկեան թերթերու, ճառեր խօսեցաւ բանուորական ժողովներու մէջ եւ 1906ին անդամ ընտրուեցաւ տեղական կոմիտէին: 1907ին մասնակցեցաւ Լոնտոնի ժողովին եւ հոն եղած ատեն ընտրուեցաւ անդամ Բոլշեւիկեան Կեդր. Կոմիտէին: Մոսկուա դարձած ատեն, մատնուեցաւ լրտեսի մը կողմէ եւ ձերբակալուեցաւ: Բանտէն Ֆինլանտա փախաւ եւ յետոյ Փարիզ եկաւ, միանալով բոլշեւիկեան «յառաջապահ» թերթին: Այդ բանի պանդխտութեան շրջանին էր որ պատմական լուրջ աշխատանքներ կատարեց:

1917ի ընդհ. ներումէն յետոյ, Մոսկուա դարձաւ եւ ընտրուեցաւ նախագահ՝ քաղաքի Սովետին, թէեւ բոլովին անյարմար էր այդ պաշտօնին, ինչպէս դիտել կուտար Տրոցկի: Լէնին շատ կը յարգէր Պոկրովսկին, եւ երբ բոլշեւիկ պետերը ամրապէս հաստատուեցան Մոսկուայի մէջ, պատմաբանն ալ կրթական փոխ-գործավար նշանակուեցաւ, Լունաչարսկիի օրով: Մինչեւ մահը կը մնար այդ պաշտօնին վրայ:

Պոկրովսկի իր դրոշմը դրաւ խորհրդային կրթութեան վրայ, բանուորական համալսարաններով (բանֆակ), եւ իբրեւ նախագահ Կարմիր Փրոֆէսորներու Կաճառին: Երբ, 1929ին, վերակազմուեցաւ Գիտութեանց Ակադեմիան, աւելի կարմրելով, Պոկրովսկի վարձատրուեցաւ իբրեւ անոր վերատեսուչը:

Հ. Յ. Գաթըրճեան

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի վերջին թիւը (1932 յունուար-փետրուար) նուիրուած է այս պատմագիր-բանասէր վարդապետին կեանքին եւ գրական գործունէութեան, անոր մահուան յիսնամեակին առթիւ:

Հ. Յ. Գաթըրճեան ձգած է բազմաթիւ թարգմանութիւններ եւ հեղինակութիւններ, գրաբար թէ աշխարհաբար, կրօնական, բանասիրական, գիտական եւ պատմական նիւթերու շուրջ: Իր հեղինակութիւններէն յիշենք. 1.«Տիեզերական պատմութիւն ի սկզբանէ աշխարհի մինչեւ ցմեր ժամանակս» (1849), որու մէջ երկու գլուխներու կան Հայոց Պատմութեան մասին, «Հովիտ Երասխ եւ Կուր Գետոց — Հայաստան» եւ «Հայաստան Նահանգ Պարսից պետութեան» 2. «Պատմութիւն Մատենագրութեան Հայոց» (1851), որ մաս-մաս լոյս տեսած է «Եւրոպա» շաբաթաթերթին մէջ եւ յետոյ առանձին հրատարակուած: 3. «Հանգանակ Հաւատոյ որով վարի Հայաստանեայց եկեղեցի» (1891): 4. «Սրբազան Պատարագամատոյցք Հայոց» (1897): 5. «Քաղուածոյք ի թարգմանութեանց նախնեաց հանդերձ յոյն բնագրաւ» (1849) եւայլն: Մեծ է եղած իր դերը հայերէն դասական լեզուի ուսումնասիրութեան մէջ, ընկերակցութեամբ Հ. Մ. Գարագաշեանի: Մասնաւորապէս շեշտելով այս պարագան, Հ. Գ. Մ. իր ուսումնասիրութեան մէջ կը գրէ.

— «Հայ լեզուի պատմութեան մէջ Գաթըրճեան դարակազմիկ շրջանի մէջ սաֆմանագիծ ցիցերը վարսող մըն է: Իր բնատուր քիմնձարովը, եւրոպական ոստանի մը մէջ առած զարգացման բարձրագոյն կրթութեամբը եւ անդուլ եւ անխոնջ գանձով՝ նշանաւոր եղաւ Հ. Գաթըրճեան, հայ լեզուի եւ պատմութեան քննադատութեան ճիւղին մէջ:

«... Հ. Գաթըրճեան գտիչն է «Ոսկեդարեան Հայերէնին»:

Այս տարեդարձին առթիւ, Հ. Ն. Ակինեան ունի երեք արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ եւս, նոյն թիւին մէջ.— «Հայ Մատենագրութեան ոսկեդարը», «Հայերէն լեզուի ընթացքը Ե — ԺԹ, դարերուն (450-1850) եւ » Ոսկեդարեան հայերէնի յատկութիւնը 1840 1854»:

Ուսումնասիրելի նիւթ՝ բոլոր անոնց համար որ կը հետաքրքրուին հայերէնի զարգացման հարցով:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Մուրաս»

Զանազան տեղերէ ծանօթներ եւ բարեկամներ, ուսանողական եւայլ գրադարաններու վարչութիւններ կը դիմեն ինծի, խնդրելով որ ղրկեմ իրենց «Մուրատ» գիրքը: Ինչպէս արդէն ծանուցուած է թերթերու մէջ, հրատարակիչը («Մուրատ» Ֆոնտի Վարչութիւնը) կը գտնուի Պոստոն, ուր եւ դիմելու են ցանկացողները (Hairenik Press. Shawmut St. 13-15 Boston Mass.) Հեղինակի մօտ չկան գիրքեր վաճառելու կամ նուիրելու համար:

Մ. Վարանդեան

Ցմակայ հերոսը

Տ. Տ. Հ. Մ. Փարիզի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Յովհաննէս Ճնտոյեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցած է Նիկոլաեւսկայի մէջ, (Ռուսիա):

Յովհաննէս Ճնտոյեանը Տարօնի Նորաշէն գիւղացի էր: Մեծ Եղեռնին շատ մեծ դեր կատարած էր Կուրդիկի եւ Ցմակի կռիւներուն մէջ, հերոսաբար մաքառելով մինչեւ Տարօնի գրաւումը ռուս բանակին կողմէ: Բոլորովին կմախք դարձած, ուրիշ կռուողներու հետ կ'իջնէ Մուշ ու դարձեալ կը շարունակէ իրեն գործը: Ռուսական բանակին հետ, ինքն ալ նահանջելով կ'երթայ Հայաստան: 1921ին կ'անցնի Ռուսիոյ խորերը ու կը հաստատուի Նիկոլաեւսկա, իբրեւ բանուոր: Հոն կ'ամուսնանայ եւ կը կազմէ համեստ ընտանիք մը: Կը թողու հինգ զաւակ եւ այրի մը:

Հանգիստ ոսկորներուդ, Ցմակայ հերոս:

Գ. Միրոյեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ, Գրեց՝ Պերճուհի: (Կը պարունակէ 12 արձակ էջեր եւ պատմուածքներ): Տպ. Փարիզ, 1932: Գին 20 ֆրանք: Արտասահման մէկ տոլար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի «Յառաջ»ը:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

II

Իսկ այդ «ամէն բան»ը կը ճնշէ՜ր իր հոգին իր երիտասարդ դանկն ու մարմինը, որ բեռնատար մըն էր մե՛ծ ու դժուարակիր ցաւերու, զորս կեանքը դրեր էր իր թարմատի ու երազատես աղու ուսերուն, եւ՝ դժնէ ու ժլատ՝

— Տա՛ր, — կ'ըսէր անոր, Թխպոտ հորիզոններ ու անմատչելի բարձունքներ ցոյց տալէն, — տա՛ր, ամէն մարդ իր բեռը կեանքին մէջ, ուրախութեան ըլլայ, թէ՝ տրտմութեան... Տա՛ր զայն կատարն ի վեր՝ ուրկէ անդին արշալոյսն է, մեծ ու ոսկեթաթախ շքանշանի մը նման...

Իսկ իր այդ մթին ճամբուն վրայ, միակ սփոփանքը Նազլիկն էր, իր միա՛կ աստղը, որուն լոյսը հեռուէն կը պլպլար հիմա, եւ որուն կ'ուղղէր իր ակնարկը, այն ճամբորդին չափ հզօրատենչ, որ երազաբեր քունին խաղաղութիւնը կը փնտռէ...

III

Բայց, խաղաղութիւնը չեկաւ: Դարեր շարունակ քնացող ժողովուրդին խաղաղութիւնը չեկաւ... Օրերը անցան, նոյնիսկ՝ ամիսներ, եւ սակայն չարիքը դրանը առջեւ, ծուարած ու մութ աչքերով սպասեց, մինչ ներսը կը ննջէին...

Մուրճը շարունակեց իջնել ու բարձրանալ, փուքը՝ ուռիլ ու պարպուիլ. երկաթը՝ կարմրիլ ու մարիլ, բայց՝ վարպետ Ռուբէնի տրամադրութիւնը մնաց նոյնը: Տէր Մեսրոպ հայրը Պոլսէն վերադարձեր էր յուսաբեկ ու ընկճուած: «Ամէն տեղ նոյն քաղաքականութիւնն է, — ըսեր էին, ի վերջոյ — ու նոյն նպատակը: Խոստումն չկայ: Այնքան ուժեղ ու կատաղի պիտի պայքարինք, որքան ուժեղ ու կատաղի պայքար կը տանի հովուական շունը՝ գայլերու վոհմակին դէմ: Նոյն պատմութիւնն է: Հովիւները կրնան սուլել կամ սրինգ ածել: Բայց, հովուական սրինգը, իր բոլոր քաղցրութիւններով, անզօր պիտի ըլլայ կասեցնելու վայրագ ու արիւնռուշտ բնազդը գայլին: Ու գայլը պիտի յարձակի: կրնա՞նք կռնակէն իջնել, եւ չէ կարող նայիլ»: Այդ «եւ»ը ակնարկութիւն մըն էր, որմէ շա՛տ ոգեւորուած էր մասնաւորապէս Պզտին: Թէեւ Բարթող Էմմին կը շարունակէր կրկնել.

— Տէրտէր, մեծ ձուկը պզտի ձուկը կ'ուտէ...

Այլ կերպ կը խորհէին, սակայն, Տաճատ վարդապետն ու Տէր Մեսրոպը:

— Մօտաւոր անցեալը ցոյց կուտայ որ — կ'ըսէր վարդապետը — Թուրքիայէն ազատագրուած ազգերու փրկութիւնը վերէն է եկած, կռնակէն: Քրիստոնեայ պետութիւն է, վերջապէս...,

Այդ օրերուն, Օսման էֆէնտի կրկին սկսած էր նեղել վարպետ Ռուբէնը: Արբազանը, հեռզհետէ մտերմացած ըլլալով ռուսական հիւպատոսին հետ, այդ խնդրին առթիւ պաշտպանութիւնը ուզեց: Արբազանը տանը խնդրով մտահոգուած էր, գլխաւորաբար նկատի ունենալով կառավարութեան միտումը. քանի որ այլեւս բացայայտ էր թէ՝ կառավարութիւնը կը խորհէր ուժ տալ Օսման էֆէնտիին, այդ ձեւով տիրանալու համար նոյն տանը կից ազգապատկան շէնքերուն, որոնք վարժարանին նասոյթի աղբիւրը կը կազմէին:

Ռուսական հիւպատոսը, որ ճիշդ դէմը կը բնակէր, տրամադրութիւն յայտնած էր իբրեւ գնորդ ներկայանալու, եւ յետոյ, կրկին, տրամադրելու վարպետ Ռուբէնին: Եւ սակայն, միշտ կ'երկարաձգէր: Հիւպատոսին այդ տրամադրութեան տեղեկանալով էր որ կառավարութիւնը թելադրեր էր Օսման էֆէնտիին՝ շա՛տ զգուշօրէն վարուիլ եւ օր մը՝ յարմարագոյն առիթով մը՝ ընթացք տալ ծրագրին: Մանաւանդ որ, կառավարիչը համոզուած էր որ հիւպատոսը ուղղակի իրեն պիտի ծառայեցնէ այդ տունը՝ կցելով իր տանը եւ իջնելով, ուղիղ, ծովեզերք:

Այդ պայմաններուն մէջ էր որ վարպետ Ռուբէն կը շարունակէր ապրիլ իր տունը, եւ նիւթական միեւնոյն անձկութեան մէջ:

Սուրէն եւս առանձին հոգ մըն էր իրեն ու կնոջը համար: Ան մեկնած էր շատ փոքր գումարով մը ու ինք բնա՛ւ հնարաւորութիւն չէր ունեցած դրամ ուղարկելու: Տէր հայրը անգամ մը, երկու անգամ գրեր ու հարցուցեր էր, բայց, կը զարմանային, որ Սուրէն իր նամակներուն մէջ ոչինչ կ'ըսէր այդ մասին:

Այդ հոգերով անցուցին ձմեռը: Մեծ պահքի առաջին շաբթուն էր: Օդը գաղջ էր ու ծովը իր կանանչը հետզհետէ կուտար հողին, առնելով անոր սպիտակութիւնը: Մարիամ հօրքուրը, մէջքը ծռած, եկաւ իրենց: Ճաշէ վերջ մըն էր: Արեւը կը թաւալէր հորիզոնին վրայ, ու Վառվառենց թթենին ծլեր էր արդէն: Հօրքուրը յաճախ կուգար վերջերս: Երբ ներս մտաւ, կատուն եկեր պառկեր էր պարտէզին դռնէն ներս ինկած արեւին մէջ: Փիսիկը ճանչցե՛ր էր արեւը. կաբոտցած էր: Հարկա՛ւ: Ամբողջ ձմեռը «մանկալ»ին տակի «փէօշթէքի»էն բարձրացած, վազեր էր եւ ուզեր էր բռնել զայն, եւ, նոյն պահուն, տեսնելով որ ուրիշ «կատու» մըն ալ գետին փառած կը քալէ ճիշդ իրեն պէս, նախանձեր էր... որոշեր էր իր տակը առնել այդ «միւս»ը, ու պառկե՛ր էր: Ալ կ'ելլէ՞ր: Ձելաւ, նոյնիսկ, երբ Սիրանն ու մայրիկը ելան, Մարիամ մօրքուրը տեսնելով:

Հօրքուրը ներս մտաւ, եւ, աչք մը նետելով նախ կատուին, յետոյ՝ Թագուհի հանըմին, խնդաց քթին տակէն:

— Ի՞շ կայ, Մարիամ քուրիկ, — ժպտուն ու ծուռ մը նայեցաւ Թագուհի հանըմ — վախնամ նորէն քար մը կայ լեզուիդ տակը...

— Չիմացա՞ր — յօնքով ըրաւ՝ Սիրանին ներկայութիւնը ակնարկելով եւ հարսին մօտենալով — փսիկիդ հետ մէկ կ'էթաս կօ զալիպա...

Թագուհի հանըմ խնդաց:

— Բան մը կը գտնես, կ'ըսես... չիյտե՞ս աղբարդ, «տղու ձանը պակաս ըլլալու չէ տունէս» կ'ըսէ... գիտես քի փէ՞ք մեռելյով էի, ամմա, ի՞նչ անես...

— Է՛, խերովը կ'ըլլայ էսէյ Աստուած... ալ տաշտին քերուկը կ'ըլլայ տէ կը թեթեւնաս, ճանը՛մ Թագուկ...

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան օրակարգը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 67րդ նիստը տեղի պիտի ունենայ մայիս 9ին. օրակարգը արդէն հրատարակութեան տրուեցաւ: Օրակարգի վրայ է նաեւ Իրաքի հարցը: Խորհուրդը պիտի զբաղի Անգլիոյ առաջարկով՝ Իրաքի ազատագրման համար եւ տեղեկագիրը պիտի քննէ այն յանձնախումբին որ կազմուած էր մշակելու համար հոգատարութեան վերացման առթիւ, Իրաքի կողմէ կատարուելիք յայտարարութեան մը նախագիծը:

Խորհուրդը պիտի նշանակէ նաեւ յանձնախումբ մը որ պիտի մշակէ զէնքի, ռազմանիւթի եւ պատերազմական նիւթեղէնի պատրաստութեան յատուկ պայմանագրութեան մը նախագիծը:

Խորհուրդը պիտի զբաղի նաեւ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ ելմտական եւ տնտեսական կացութեամբ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՃՇԴՈՒՄ *Յառաջի երէկուան թիւին մէջ սխալմամբ գրուած էր թէ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ,* Revue des deux Mondes*ի քաղաքական խմբագիր Պ. Պընէ Փինոնի ընդունելութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Կիրակի:*

Տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Կիրակի 24 ապրիլ, ժամը 3.30ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ստանոզցի Տիկին Նուրան Գաֆէճեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Վառվառ Տօղանեան, որ կինն էր Բէմախցի Արշակ Տօղանեանի: Չորս տարի առաջ նամակ կուզար Մէքսիկայէն: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ Mme. Nouran Cafédjian, 13 Bld. Clair Isnard. St. Jérôme, Marseille, France.

— Կը փնտռուի Հաճընցի Գէորգ Տըմպըլեան, հօր անուն Կարապետ (դերձակ): 1926ին հայր եւ որդի կը գտնուէին Պէյրութ: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ֆրանսա: Իմացնել՝ Minas Karachian, Caserne d'Offemont, Belfort, France:

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

„ՀԱՄԼԷԹ„

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՇԷՔՍՓԻՐԻ

(5 արար)

Այսօր կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

MAISON de la MUTUALITÉ*ի սրահին մէջ*

24 Rue St. Victor Métro Maubert-Mutualité

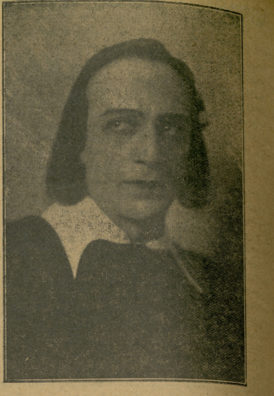
Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Մ. Սուրաբեան, Անահիտ, Գայեանէ, Պ. Պ. Թօլաեան, Ա. Գմբէթեան, Կոթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Տէրվիշեան, Աժտէրեան, Սուրէնեան եւ Սուրաբեան:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 25, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին ներկայացման օրը՝ կէս օրէն սկսեալ թատրոնին կիցէն:

Ոչ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր

Ռէժիսէօր՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Համլէթի դերին մէջ)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ 1932
19 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1857 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Սեղանի վրայ է —երէկ ստացանք— ուշագրաւ տետրակ մը, Բարեգործականի «Մեր Խօսքը Հայ Ժողովուրդին»:

Ըսած ենք որ, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը վերջերս ստիպուած կ'ըլլայ, փորձ մը կը կատարէ «արտաքոյ» խօսելու ժողովուրդին հետ:

Պատասխանելով եղած քննադատութեանց, երբեմն չոյելով, երբեմն սպառնալիքներ արձակելով, կեդր. Վարչութիւնը կ'ուզէ ապահովել ժողովուրդին լայն աջակցութիւնը: Մանաւանդ հիմա որ մատնուած է ծանր տագնապի մը:

Ցաւալի է որ, այս տետրակին հրատարակութիւնը տեղի կ'ունենայ տագնապի պահուն: Այսինքն, այնպիսի ատեն մը երբ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ալ ցնցուած է, եւ կը կարօտի լուրջ աջակցութեան, իր յանձնառութիւնները չարունակելու համար:

Բայց, թողունք խորհրդածութիւնները եւ քրքրենք «Մեր Խօսք»ին գլխաւոր մասերը:

×

Համառօտ կը ներկայացնենք ինչ որ գրի առնուած է 25 փոքրադիր էջերու մէջ, իբրեւ բացատրութիւն կամ թուանշան:

Այդ 25 էջին մէջ, ամէնէն առաջ մեր ուշադրութիւնը գրաւեց գլուխ մը, «Համերաշխութեան առաքեալներ»:

Ամբողջ տետրակը խմբագրուած է փափուկ ոճով եւ ուսուցիկ բառերով: Բայց մանաւանդ այս հատուածը կ'ապացուցանէ որ խմբագիրը աւելի շատ ուժ տուած է իր վառ երեւակայութեան:

Միասին կարդանք մէկ-երկու հատուածներ.

— «Ըլլալով գերազանցօրէն համազգային կազմակերպութիւն մը՝ որուն դուռները բաց են ամէն Հայու առջեւ, Միութեան հազարաւոր անդամները համերաշխութեան եւ համագործակցութեան առաքեալներ են իսկապէս:

«... Երբ ամէն Հայ, փոխանակ մեր ազգին տկար ուժերը յումպէտս ցրուելու եւ այլազան ընկերակցութիւններու խողովակներովը մրցակցաբար անջատ գործերու կառչելու, լրիւ ըմբռնած ըլլայ «Հայկական Ընդհանուր Միութեան» մեծ գաղափարականը, միաբանութեան եւ համերաշխութեան երազը իրականացած պիտի ըլլայ: (էջ 17):

«... Մեր ազգին մէջ յարանուանութիւնները, կուսակցութիւնները, հայրենակցականները, դասակարգային կամ հատուածական բաժանումներով ժողովուրդին միութիւնը անկարելի կը դարձնեն:

Միայն Հ. Բ. Ը. Միութիւնն է որ, իր անխտրականութեամբը, հնարաւոր կ'ընծայէ ժողովուրդին բոլոր հատուածներուն եւ շարքերուն համերաշխութիւնը եւ համագործակցութիւնը, իր եղբայրական դրօշին տակ»: (էջ 18):

Առ այժմ կանգ առնենք այստեղ եւ խօսինք դէմ դիմաց, վերլուծելով թուղթին յանձնուած բառերուն իմաստը:

Թէ Բարեգործականի «դուռները բաց են ամէն Հայու առջեւ», առածի կարգ անցած է: Բայց ինչպէս բոլոր առածները, կը մնայ թանգարանի բաժին: Մարդիկ —Բարեգործականի վարիչները— դայն կը յիշեն, երբ նեղը մնան:

Իրականին մէջ, Բարեգործականի դուռները այնպէս մը կղպուած են իր ծրագիր-կանոնագրով որ, այդ «Ընդհանուր Միութիւնը» միշտ ալ դատապարտուած է մնալու որոշ, սահմանափակ դասու մը սեփականութիւնը:

Աւելորդ պիտի ըլլար ճառ խօսիլ, երբ մէջտեղն է 26 տարուան իրականութիւնը, իր անողոք փաստերով:

Հազար հաւատաք եւ տասը հազար այսպիսի տետրակ՝ չեն կրնար ժխտել այս դժբախտ իրականութիւնը:

Ուրիշ կէտ մը, — Բարեգործականի հազարաւոր անդամները կրնան տոգորուած ըլլալ «համերաշխութեան եւ համագործակցութեան» ոգիով: Կրնան հաւատալ թէ իրենք «առաքեալներն» են այդ թանկագին առաքինութեանց:

Բայց, իրականութիւնը այն է որ, Բարեգործականին եթէ ոչ հիմնադիրները, գոնէ վարիչները ամէն բան ըրած են, որպէսզի ո՛չ այդ համերաշխութիւնը գոյանայ, ո՛չ ալ համագործակցութիւնը խօսքէն գործի վերածուի:

Վկայ՝ դարձեալ, 26 տարուան պատմութիւնը, եւ «Հայկական Ընդհանուր Միութեան» կարգ ու սարքը, սկիզբէն մինչեւ այսօր: Մանաւանդ այսօր:

Ու սնամէջ հաւատաք մըն է, դարձեալ, Բարեգործականի «անխտրականութիւնը»:

Եթէ իրականութիւն ըլլար այդ, եթէ Բարեգործականը իսկապէս անխտրական ոգի ունենար, այսօր ոչ միայն վէճերը պակաս պիտի ըլլային, այլ եւ ճամբան հարթուած պիտի ըլլար դէպ ի Ընդհանուր Միութիւն: Եւ այն ատեն, իսկապէս որ գոյութեան իրաւունք չպիտի ունենային բազմաթիւ միութիւններ, յարանուանական ծրագիրներով ու նպատակներով:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ուրի՛շ միտք ունեցած է թուղթի վրայ, իսկ ուրի՛շ բան հետապնդած՝ իրական կեանքի մէջ: Եւ իր «բարեգործական» դիմակին տակ, մասնաւոր քաղաքականութիւն է վարած, օրինակ, Դաշնակցութեան դէմ:

Այս խոտելի գիծը տեսակ մը աւանդութիւն դարձած է Բարեգործականի մեծ ու պզտիկ վարիչներուն համար: Անգիր, բայց տեւական աւանդութիւն մը:

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, երկրորդական պաշտօնեայ մը, Ցունաստանի դպրոցները պտտած ատեն, ուսուցիչներուն կ'ուղղէր հաւատաքննական հարցարան մը, որպէսզի երեւան հանէ դաշնակցական ուսուցիչներու թիւը: Իսկ Եգիպտոսի Արեւը, որ Բարեգործականի նպաստընկալներէն է, կը փափաքը խմբագրական սիւնակէն թէ Սուրիոյ մէջ «Հ. Բ. Ը. Միութեան նպաստընկալ դպրոցները յանձնուած են մեծ մասով դաշնակցական ուսուցիչներու, որոնք Հ. Բ. Ը. Միութեան տուած դրամով հակաբարեգործական սերունդ մը կը պատրաստեն»: (25 Մարտ):

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍ

«Յառաջ»ի խմբագրականը օրուան մարդ դարձուց կ. Զարեանը, որ տարիներէ ի վեր այդ կը փնտռէր:

Գրագէտին ճանդէպ՝ չափազանցուած գովեստներու քով, եթէ ոմանք խիստ գտան բարոյական անձնաւորութեան մասին՝ «Յառաջ»ի որակումները, չկրցան սակայն դրժել անոնց արդար հիմը:

Խօսքը գրագէտին մասին չէր անշուշտ: Ժամանակը կ'աղօտէ այդ շպարուն գրականութեան ցոլքերը ու քննադատութիւնը՝ այն ատեն միայն, զերծ անձնական կապերէ եւ ճեռաւոր ու մօտաւոր նկատումներէ, կը ցուցադրէ անոր դեղնութիւնը:

Մարդ Զարեանը սակայն, երբեք չազատիր, «Յառաջ»ի որակումներու ճշդութենէն:

Ի՞նչ կը փնտռէր Զարեան, երբ երկու տարի առաջ, «Զուարթնոց»ի, այս տարի «Յուսաբեր»ի էջերէն, իր մաղձը կը թափէր ճայ հրապարակագրութեան վրայ:

Բոլորը փշրել եւ միայն ի՛ր արձանը կանգնած տեսնել հրապարակին վրայ:

Բաղձանք եւ սնափառութիւն արգիլուած չեն որեւէ մէկուն: Բայց ատոր ճամար, քաջութիւն մը պէտք է, որ կը պակսի Զարեանէն:

Այդ է պատճառը՝ որ ինչ որ չի կրնար բացայայտ կանչել, սպրդումներով կը փսփսայ:

Որովհետեւ, իր ամբողջ հրապարակագրութիւնը այդ է, սպրդում եւ փսփսուք:

Թերինե՞ր կը տեսնէ. Թող ցոյց տայ առանց գրականութեան, աբարբքին յատուկ բառովը:

Յանցաւորնե՞ր կը նշմարէ: Ինչո՞ւ անունը չի տար, ինքը որ քաջութիւնն ունի երեւանցի իր երէկուան պաշտօնակիցները մատնելու՝ ճանրութեան ճեգնանքին:

Կը մնայ քալել այդ ճամբէն, իր երէկուան եւ այսօրուան բարեկամներուն ուղղելով իր թունաւոր սլաքները:

Եւ ատոր ճամար պէտք ալ չունի սպասելու, որ կրկին երեւան դառնայ...:

Մ. Ե.

Լուցկիի թագաւորին խարդախութիւնները

Գրեր էինք թէ Սթոքհոլմի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երեք հոգի, որոնք իբր տնօրէն Քրէօկէր ընկերութեան զանազան ճիւղերուն, կ'ամբաստանուին թէ օժանդակած են լուցկիի թագաւորին, զեղծումներ գործելու եւ խարդախելու իր հաշուետետրները:

Քրէօկէրի նկուղներուն մէջ, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց այն գործիքները, որոնք շինուած էին տպելու համար կեղծ արժեթուղթեր:

Քրէօկէրի երեք աշխատակիցները կը ծառայէին առնելիք-տալիքի կեղծ հաշիւներ մացնելու այն ընկերութիւններուն մէջ, որոնք կազմուած էին Քրէօկէրի կարգադրութեամբ եւ իրենց կարգին կը ծառայէին այս կեղծ հաշիւներուն:

Այս կերպով, զեղծարարութիւններ կատարուած են եւ մինչեւ իսկ ֆրանսական հասերու (ռանթ) 5 միլիոնից ծրար մը, հաշուեկշռին մէջ ներկայացուած էր 400 միլիոնով:

Գալով իտալական կեղծ դանձատոմսերուն, քննութիւնը աւարտած է. հաստատուած է որ գտնուած իտալական 42 գանձատոմսերէն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէր կէս միլիոն ոսկի: Կը կարծուի թէ այս զեղծարարութեան հեղինակը Քրէօկէր ինքն իսկ եղած է, մինակը:

Քրէօկէրի խարդախութիւնը Ֆրանսայի ժողովուրդին կը պատճառէ 500 միլիոնի վնաս մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հինտէնպուրկ կ'առաջարկէ լուծել բոլոր մարտական կազմակերպութիւնները

Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահը մարաջախտ Հինտէնպուրկ կարգ մը զինուորական աջակողմեան շրջանակներու թելադրութեան վրայ, ներքին եւ պաշտպանողական նախարար զօրավար Կրէօնէրի ուղղեց նամակ մը, որով կ'առաջարկէ լուծել Գերմանիոյ բոլոր քաղաքային մարտական կազմակերպութիւնները:

Իր նամակին մէջ, Հինտէնպուրկ կ'ըսէ.— «Վաւերացուցի 1932 Ապրիլ 13ի հրամանագիրը, որ կ'արգիլէ Հիթլէրի մարզական եւ մարտական միութիւնները: Ատկէ յետոյ, համապատասխան վաւերագրերով՝ ինծ հաղորդուեցաւ թէ ուրիշ կուսակցութիւններ ալ ունին նման կազմակերպութիւններ»:

Հինտէնպուրկ, այդ փաստաթուղթերը յղելով ներքին նախարարին, կ'եզրակացնէ իր նամակը, թելադրելով որ օրէնքը բոլորին համար նոյնը ըլլայ եւ բոլոր մարտական կազմակերպութիւնները՝ ինչ կուսակցութեան ալ պատկանին, նոյն վիճակին ենթարկուին:

Այս նամակը մեծ տպաւորութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներու վրայ, որոնք դիտել կուտան թէ ընկերվարականներու, հանրապետականներու քուէներով ընտրուած նախագահը՝ ներքին նախարար Կրէօնէրի հանդէպ կը գործածէ հեղինակաւոր եւ գրեթէ ոչ-բարեկամական լեզու մը:

Իր կարգին, զօրավար Կրէօնէր, արդէն գիրք բռնած է Հինտէնպուրկի նամակին հանդէպ, մերժելով ընթացք տալ անոր առաջարկներուն: Կրէօնէր չպիտի լուծէ հանրապետական մարտական կազմակերպութիւնները. այլ պիտի գոհանայ փոփոխութեան մը ենթարկելով անոնց կազմակերպական կանոնները: Միւս կողմէ, կը մտածէ կազմել այն տեսակ լայն կազմակերպութիւն մը, ուր ազգային պաշտպանութեան գործին նպաստել ուզող երիտասարդութիւնը՝ կարենայ տեղ գտնել, առանց կուսակցական խտրութեան:

Զօրավար Կրէօնէր կը հաւատայ թէ լուծելով Հիթլէրի մարտական խումբերը, երբեք մտադրութիւն չէ ունեցած ուժ տալու ձախերուն: Ցետոյ կը բացատրէ թէ, հանրապետական կազմակերպութեանց վարիչներէն կը սպասէ որ ինքնաբերաբար իրենց խումբերէն վերցնեն մարտական նկարագիրը, որ արդէն ժամանակաւոր էր, դէպքերու պարտադրութեամբ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հինտէնպուրկի պահանջը ուղղուած է «Պողպատէ Սաղաւարտներ»ու եւ հանրապետական կուսակցութեանց մարտական խումբերուն դէմ:

Ռուս-գերման յարաբերութիւնները

Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, 1922ին կնքուած Ռափալլոյի դաշնագրին տասներորդ տարեդարձին առթիւ, խորհրդային արտաքին գործավարին փոխանորդը Կրեստինսկի՝ Մոսկուայի մէջ խնջոյք մը տուաւ գերման դեսպանատան պաշտօնէութեան:

Խորհրդային ամբողջ մամուլը երկար յօդուածներով կը մեկնաբանէ այս տարեդարձը եւ կը շեշտէ գերման-խորհրդային համաձայնութեան տնտեսական եւ քաղաքական կարեւորութիւնը՝ միջազգային յարաբերութիւններու եւ հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան տեսակէտէն:

Այս տարեդարձին առթիւ, Ժընեւի մէջ ալ սեղանի մը շուրջ բոլորուեցան Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինով:

Խնջոյքէն յետոյ, Լիտվինով մամուլի ներկայացուցիչներուն խօսեցաւ Ռափալլոյի դաշնագրին կարեւորութեան մասին եւ շեշտեց թէ այս տասը տարիներու ընթացքին, դաշնագիրը լրիւ ծառայած է իր նպատակին, վերջ տուած է մեկուսացման վիճակին, որուն ենթարկուած էին երկու երկիրները:

Ռուս-ճափոնական յարաբերութիւնները

Միջադէպեր չինական երկաթուղիին վրայ

Մոսկուայի մամուլը կը հրատարակէ Փէքինէն տրուած տեղեկութիւններ՝ Ճափոնի արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ եւ Մոսկուայի նախկին դեսպան Թանաքայի յայտարարութիւններուն մասին: Այս վերջինը յայտնած է Խարպինի թերթերու թղթակիցներուն թէ, իր ճամբորդութեան նպատակն է ուսումնասիրել նոր պետութիւնը եւ անոր ընդհանուր կացութիւնը: Ոչ եւ է պատճառ չկայ ենթադրելու, ըսած է, թէ ռուս-ճափոնական յարաբերութիւնները կրնան ձգտուիլ, մանաւանդ որ պէտք չէ կարեւորութիւն տալ երկու երկիրներու միջեւ գինեալ բախումի մը մասին շրջող զրոյցներուն:

⁂ Մոսկուայի մամուլը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ թէ չինական ոստիկանութիւնը կը շարունակէ ձերբակալել խորհրդային հպատակները, մինչ թոյլ կուտայ որ հակաբոլշեւիկ տարրերը՝ որոնք երկաթուղին օդը հանելու փորձեր ըրած են, շարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Հակաբոլշեւիկ Ռուսերը ցոյց մը կատարած են: 400 հոգի պաշարած են արեւելեան չինական երկաթուղիի տնօրէնութեան շէնքը եւ սպառնալիքներ ըրած են, տնօրէնութեան խորհրդային անդամներուն: Մտած են փոխ-տնօրէն Կուզնեցովի գրասենեակը եւ ամէն ինչ տակնուվրայ ըրած են:

Չինական ոստիկանութիւնը ոչինչ ըրած է արգիլելու համար հակաբոլշեւիկ Ռուսերու այս յարձակումը: Անկից առաջ, ցուցարարները՝ փողոցին մէջ նշմարած ըլլալով Կուզնեցովը, յարձակած են վրան: Այս վերջինը յաջողած է փախիլ իր ինքնաշարժով:

Յունաստան կ'ամրացնէ իր դրամը

Աթէնքի «Էթնոս» թերթը կը հրատարակէ Յունաստանի ելմտական նախարարին յայտարարութիւնները.

— Դժուար թէ պաշտօնական կայունացումը կանգ առնէ մէկ սդերլինի փոխարէն՝ 290 թուղթ դրախմիի վրայ: Պէտք է շարունակել աշխատանքները յաջողցնելու համար իրական ամրապնդում մը՝ միջին սակով: Ամէն պարագայի մէջ, որոշում մը պիտի տրուի այս մասին, Պ. Վէնիզելոսի վերադարձէն յետոյ: Թղթադրամի նոր հրապարակում մը բացարձակապէս մէկդի դրուած է:

Յունաստանի Ազգային Դրամատան ոսկիի պահեստը աւելցնելու համար,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդ. Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒԻՆԻ

Ընկեր Ա. Ջամալեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր եղբայրը, Պ. Վաղարշակ Իսահակեան, որ յանկարծամահ եղաւ կիրակի օր: Մեր ցաւակցութիւնները:

Մեծ զեղծումներ Յունաստանի մէջ

Քինինի ծանօթ գայթակղութեամբ ամբաստանուած, բայց յետոյ, դատավարութեան ընթացքին անպարտ արձակուած պետական քիմիարանի տնօրէնը Պ. Դալոփուլոս, ամբաստանիչ ատեանի որոշման վրայ ձերբակալուեցաւ: Ցիշեալը, ինչպէս նաեւ իր փեսան Եւնարօփուլօսը ամբաստանուած են չանչի (Ճիպրէ) ալքօլի պետական կազմակերպութեան մէջ զեղծում գործած ըլլալու յանցանքով, Փեսան արդէն բանտարկուած է Սինկրուի բանտին մէջ, ուր ղրկուեցաւ նաեւ Դալոփուլոս:

Նոյնպէս գործադրուեցաւ ուրիշ վճռագիր մը, որուն հիման վրայ ձերբակալուեցան մեծ արդիւնաբերող եւ Աթէնքի Առեւտ. Սենեակին նախագահը Պ. Էփամինոնտաս Խարիլաօս, մեծ ձեռնարկուներ Փավլանիաս, Մաքրիս, առեւտրական-գործարանատէր Ֆիլլինիս եւ Քոնտոս: Ասոնք ալ ամբաստանուած են գինիի գայթակղութեամբ մը, որ ապօրինի շահեր ապահոված է անոնց: Տակաւին կը փնտռուին ասոնց 4 մեղսակիցները:

Գործուած չանչի ալքօլի զեղծումէն պետութիւնը վնասած է 3 միլիոն դրախմի, իսկ գինիի գայթակղութենէն՝ 60,000 ստերլին:

Ձերբակալուածներէն երեքը Մաքրիս, Խարիլաօս եւ Ֆիլլինիս կը մնան պահականոցը: Խնդրանք ներկայացուցած են անոնք որպէսզի հիւանդանոց փոխադրուին, առարկելով որ հիւանդ են:

Վաֆտի նախագահին պահանջը

Գահիրէի մէջ, Զաղլուլ փաշայի շիրմին առջեւ, արարողութիւն մը կատարուեցաւ: Այս առթիւ, Եգիպտոսի նախկին վարչապետը Նահաս փաշա ճառի մը մէջ յայտարարեց թէ «Եգիպտոս պէտք է հիմա պատրաստ ըլլայ հետապնդելու կատարեալ անկախութեան քաղաքականութիւն մը»:

Լինտպէրկ կը վազէ տղուն ետեւէն

Լինտպէրկի տղեկին մասին զանազան զրոյցներ կը յաջորդեն իրարու:

Ըստ ամերիկեան թերթի մը, Լինտպէրկ անցեալ գիշեր մինչեւ լոյս արթուն մնացած է, սպասելով որ տղուն գտնուած տեղին մասին լուր մը հաղորդուի իրեն, եւ ինքը երթայ իր օդանաւով զայն առնելու:

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ Լինտպէրկ հարիւր հազար տոլար յանձնած է դրամատուն մը, որ այդ գումարը պիտի վճարէ, երբ տղեկը վերադարձուի:

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Հնդկաստանի փոխարքան օդանաւով Փէշավէր հասաւ: Այս առթիւ ոստիկանութիւնն ու զինուորական իշխանութիւնները ամէն միջոց նախատեսած էին, արգիլելու համար կարմիր շապիկաւորներու հաւանական ցոյցերը:

Հակառակ այս միջոցներուն, կը սպասուի որ խռովութիւններ տեղի ունենան, մանաւանդ որ Փէշավէրի կարմիր շապիկաւորներուն մէջ կան տասը հազար կիներ:

Պոմպէյի մէջ խռովութիւններ տեղի ունեցան, երբ «անհպելի»ները կը փորձէին մտնել տաճար մը: Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ «անհպելի»ներ ձերբակալեց, 34 հոգի բանտարկութեան դատապարտուեցան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

«ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՕՐԸ».— ՄԱՍԵՀԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

ԹԷՀՐԱՆ.— Հայ երգի պանծացումը արձագանգը գտաւ նաեւ պարսկահայ գաղութին մէջ:

Առաջին արգանշանը՝ մայրաքաղաք Թէհրանը տուեց:

Գովելի եռանդով, Թէհրանի Հայ Երիտասարդ. Ակումբի կենսունակ վարչութիւնը ստանձնեց Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 60ամեակի առթիւ կազմակերպուելիք երեկոյթի ամբողջ աշխատանքները: Իսկ Թէհրանում Հայոց դպրոցի երգեցողութեան ուսուցիչ՝ ընկ. Համբարձում Գրիգորեանը կարճ ժամանակուայ ընթացքում 60 հոգինոց այնպիսի կոկիկ խումբ կազմեց, որ դարձաւ երեկոյթի առանցքը:

Նրանք ովքեր սիրում են հայ երգը, աւելի, մեր ազգային դիմագծի պահպանութեան կարեւոր ջղերից մէկը, եւ նրանք, ովքեր խոր յարգանք ունեն դէպի տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետը— հայ գեղջկական երգի հաւաքման, գտման, ներդաշնակման, հայ երգի բեկորները անյայտութիւնից փրկելու սատարող մեծ վարպետը, չէին կարող անմասն մնալ հանդիսաւոր այդ երեկոյթից:

Փաստ՝ փետրուար 13ի հանդիսաւոր երեկոյթը—, իր կոկիկ եւ խնամուած կազմակերպութեամբ եւ հասարակութեան բոլոր խաւերի ընտրանու ներկայութեամբ: Ազգային գիտակցութեան, ցայ գծի վերազարթման փառաւոր ապացոյցներ են այս երեկոյթները, որոնք չեն հրամայուած, այլ ինքնաբուխ են եւ հայ հաւաքականութեան յոյզերի մէկ գեղեցիկ փունջը:

Դեռ աւելին, երեկոյթի երկրորդ մասում, որ յոբելինական բնոյթ ունէր, ազգային մարմինների ներկայացուցիչների ողջոյնի խօսքերը հոգեպարար երեւոյթներ էին Թէհրանի հայ իրականութեան մէջ: Հայ երգի շուրջ համերաշխութիւն բոլոր հոսանքների կողմից:

Երիտ. Ակումբի վարչութեան նախագահ՝ ընկ. Ն. Օհանջանեանը իր բացման խօսքով հիմք դրաւ այդ համերաշխութեան, որովհետեւ խօսքը՝ ազգային մեծ հարստութեան՝ հայ երգի եւ նրա կերտող մեծ վարպետի՝ Կոմիտասի մասին էր եւ ոչ թէ առօրեայ անօգուտ պայքարների: Զգացուած խուռն բազմութեան ներկայութիւնից, իր շնորհակալութեան խօսքն ուղղեց ներկայ հասարակութեան, որովհետեւ Ակումբի ջանքերը ի զուր չէին անցեր:

Իսկ Ատրպատականի հայ պատգամաւոր (Իրանի Մէջլիսի) Պ. Զօրա Սագինեանը իր ողջոյնի խօսքի մէջ կրակ եւ հուր մաղբեց: Չէ՞ որ Կոմիտասին խամրեցնողը՝ մեր դարաւոր թշնամին է, որ 1915ին, գրի, գրականութեան, թանկագին նշխարների հետ հրով եւ սրով հայ երգը ուզեց գլխատել: Յաջողե՞ց... Ապացոյց՝ այս երեկոյթների շարքը, որ գաղութէ գաղութ արձագանգ է տալիս: Տիկին Նինա Ստեփանեանը Թէհրանի Հայ Կանանց Բարեգործական ընկերութեան կողմից իր ողջոյնի խօսքը ասելուց յետոյ, «Ալիք»ի խմբագրութեան կողմից ընկ. Յովսէփ Թադէոսեանը, երիտասարդական աւիւնով ժողնիայցրեց հասարակութեանը, որովհետեւ հայ արւեստի, հայ երգի պանծացման խօսքն էր հոսում նրա բերանից:

«Վերածնունդ» եւ «Բոցոխ» թերթերի կողմից իր ողջոյնի խօսքն ասաց Պ. Հ. Գարագաշը, նոյնպէս ջատագովելով հայ երգը, եւ միաժամանակ, յարգանքը դէպի մեծ վարպետը աւելի մնայուն դարձնելու համար, առաջարկեց Թէհրանում ունենալ կոմիտասեան մնայուն երգչախումբ: Խօսեց նաեւ Տոքթ. Գ. Մաշուրեանը («Անուշիրւան» իրաւագիտական հանդէսի խմբագիրը):

Խօսողներ շատ պիտի լինէին, այսպէս, Հայոց Դպրոցի մանկավարժական խորհրդի կողմից տեսուչ Պ. Ռ. Աբրահամեանը, հոգաբարձութիւնից՝ Ալիքսան Խան Թունեանը, Հայ Ակումբից (Նոր Ակումբ) Պ. Լ. Մովէլը. «Թհատնայ»ից Պ. Հ. Տէրեանը, սակայն, ժամանակը ուշ լինելու պատճառով, այս բոլորի կողմից ողջոյնի խօսք ասաց դոկտ. Յ. Ստեփանեանը, որ միշտ լաւատես է, ներքին հաւատք ունի, որ Կոմիտասը պիտի ապաքինի: Իր այդ լաւատեսութեամբ վարակեց ամբողջ սրահը:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Հ. Գրիգորեանը, որ ընդհանրապէս երգի, երաժշտութեան եւ մասնաւորապէս հայ երգի առաջադիմութեան եւ զարգացման պատմութիւնը տալով, ծանրացաւ Կոմիտասի կեանքին ու գործին վրայ, եւ յանգեց այն եզրակացութեան, որ ազգային առողջ բնազդի պահպանման տեսակէտից՝ Կոմիտասի դերը մեծ է եղել, եւ շարունակում է լինել: «Անգամ խորհրդային Հայաստանը այդ «ախտ»ից զերծ չէ, եւ առաջին ազդանշանը Կոմիտասի 60ամեակի հանդէսներին Երեւանը տուեց»:

Ցաւում եմ, որ թերթի էջերը թոյլատու չեն աւելի մէջբերումներ անելու այս խիստ շահեկան բանախօսութիւնից, ինչպէս եւ առանձին առանձին խօսել երեկոյթի գեղարուեստական բաժնի մասին, բոլորն էլ Կոմիտասի երգերից:

Ընկ. Համբ. Գրիգորեանի կազմած երգչախումբը փայլուն ներդաշնակութիւն մըն էր:

Ընդհանուր առմամբ երեկոյթը անցաւ յաջող:

× Անմահ Շէքսպիրի թարգմանիչ, Լոնտոնի եւ Թուրքիոյ պարսկական դեսպանի, հանրային գործչի, Թէհրանի Հայոց դպրոցի հիմնադրի՝ Յովհաննէս Խան Մասեհեանի աճիւնը՝ օտար հորիզոններում չորս ու կէս ամիս դեգերելուց յետոյ, վերջապէս, մարտ 31ի երեկոյեան Ղազուինից Թէհրան բերւեց:

Նրան թաղման եւ անւան յաւերժացման համար կազմուած յանձնախումբը, իր ներկայացուցիչն էր ուղարկել Փէհլէվի, իր եղբօր հետ միասին ընդունելու աճիւնը եւ Թէհրան փոխադրելու:

Ռաշտի, Ղազւինի հայ համայնքների, կողմից պատշաճ ընդունելութիւն ցոյց տալուց յետոյ, թաղման հանդիսաւոր արարողութիւնները տեղի ունեցան Թէհրանում:

Յանձնախումբը կազմել էր յատուկ կարգացոյց, որ իր ընդհանուր գծերով միայն իրագործւեց:

Թէհրանի եկեղեցին գտնւելով քաղաքից հեռու, եկեղեցական արարողութիւնները կատարւեցին Հայոց դպրոցի սրահում եւ բակում:

Կառավարական ներկայացուցիչների օտար դեսպանների եւ Պարսկաստանի քաղաքների հայ համայնքի ներկայացուցիչների համար յատուկ տեղ էր որոշուած:

Պսակներ էին ուղարկել՝ արտաքին գործերի նախարարութիւնը, ճափոնական դեսպանատունը, ազգային մարմինները, հարազատները եւն.:

Ներկայ էին, արտաքին գործերի նախարարը՝ Ֆարուխին, մէջլիսի (խորհրդարան) նախագահը, զանազան նախարարութիւնների բարձրաստիճան պաշտօնատարները, ճափոնական դեսպանը իր ամբողջ կազմով, անգլիական, ամերիկեան, Իրաքի, Եգիպտոսի, պելճիական դեսպանատների ներկայացուցիչները եւ դեսպանները, հանրային մարմինների, հայ համայնքների ներկայացուցիչները, եւ բազմահազար ժողովուրդ:

Պալատական նախարարը՝ Պ. Թէյմուրթաշը հասաւ այն րոպէին, երբ դագաղը դպրոցից դուրս էին բերում:

Հարաւային պարսկահայութեան Մէջլիսի պատգամաւոր Պ. Յ. Միրզայեանը պարսկերէն լեզուով վեր հանեց հանգուցեալի արժանիքները, դրուատեց նրա անձնուրաց եւ անկեղծ գործունէութիւնը յանուն Իրանի:

Երկրորդ խօսողը, ընկ. Յ. Թադէոսեանը հռետորական գեղեցիկ ամփումով տուեց նրա կենսագրականը, թւեց նրա կատարած աշխատանքները հանրային, պետական եւ գրական ասպարէզներում. յատկապէս գնահատեց անոր վերաբերումը հանդէպ Հայաստանի մանուկ հանրապետութեան:

Պ. Յ. Միրզայեանի փակման ճառից յետոյ, մարմինը եկեղեցական արարողութեամբ տարւեց մինչեւ Եուսուֆաբադի դարպասը, որտեղից դիակառքով՝ Թէհրանի մօտիկ Վանակ գիւղը, ուր եւ թաղւեց, ներկայութեամբ արտաքին գործերի նախարարութեան եւ պետական պաշտօնեաների ներկայացուցիչների:

×

Փակագիծ: Եկեղեցական երկարապատում արարողութիւնները եւ քահանաներու խոպոտ եղանակները ձանձրոյթ պատճառեցին հասարակութեան: Չգիտեմ, ի՞նչ գաղափար պիտի կազմեն օտարները մեր երգերի մասին: Մասամբ, յանցանքը ընկնում է նաեւ յանձնախմբի վրայ: Իսկ կարգապահութի՞ւնը: Ամենամեծ անկարգապահութիւն մտցնողները կանայք էին: Լաւ է չխօսենք: Յանձնախմբի աշխատանքները այս ուղղութեամբ թերի էին:

«Ալիք» եւ «Վերածնունդ» թերթերը այդ օրուայ համարը նւիրել էին Յովհաննէս Խան Մասեհեանի յիշատակին:

Յանձնախումբը ամէն մէկից 250ական օրինակ էր վերցրել՝ քաղաքում եւ գաւառներում ցրելու համար:

Յանձնախումբը հանգուցեալի անունը յաւերժացնելու համար, ծրագրել է թատրոն կառուցանել, որի տւած արդիւնքները պիտի յատկացւին Թէհրանի Հայոց դպրոցին: Հանգանակութիւնը սկսել է: Մինչեւ հիմա արձանագրւել են մօտ 1809 թուման:

Մէկ փակագիծ եւս: Թէհրանի եկեղեցին քաղաքից հեռու է (հայկական թաղից) եւ փոքր:

Թաղման պաշտօնական հանգամանքը նկատի առնելով, հեռագրով Նոր Ջուղայի կրօնական խորհրդից յանձնախումբը իրաւունք է ուզում, պատարագը Հայոց դպրոցում կատարելու:

Սկսւում է բիւզանդական վէճը եւ յանուն հայ եկեղեցու «խստաշունչ» օրէնքների, Հայոց դպրոցը օծւած չլինելու պատճառով, արգիլւում է: Օրհնւած քարն էլ չի օգնում: Նոր Ջուղան պնդում է:

Ինձ հետաքրքրողը, անշուշտ, ոչ պատարագն է, ոչ եկեղեցին, այլ այն երեւոյթը, որ նման պարագաներում Նոր Ջուղայի խստակրօն քահանաները, շատ են մտահոգւում հին օրէնքների պահպանմամբ, սակայն, առօրեայ կեանքում, հազար անգամ խաչ են հանում Լուսաւորիչին էլ, իր եկեղեցուն էլ: Երբեւիցէ մտածե՞լ են թէ իրենց օծած եւ հաստատած քահանաները ի՛նչ շահատակութիւններ են կատարում Փերիա-Չարմահալից մինչեւ Արաղ: Կամ, բարեհաճե՞լ են մէկ անգամ գոնէ հրապարակով Նոր Ջուղայի կտակների մասին հաշիւ ներկայացնել:

Վերջապէս, իմանանք ի՛նչ կայ այնտեղ:

Ի՞նչ անուն տալ: Ոչինչ. փակել թղթակցութիւնը, եւ Նոր Ջուղային հանգիստ քուն մաղթել: Ամէն:

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՍԳԱՏՕՆԸ

«Ամէն բան հայրենիքի համար»

ԽՄԲ.— Ուշ ստացանք այս թղթակցութիւնը:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօնեցին Զ. Ե. Ո. Միութեան Մասնաճիւղերը, Ապրիլեան սգատօնը: Եթէ ամէն տարի առանձին կ'երգէին մեռելներու յիշատակը եւ արիւնի ձայնը, այս տարի՝ ուրիշներ ալ ճամբան գտած էին միասին ըլլալու, միասին սգալու մեկնածներն ու մեռելները՝ որոնք մեզի համար թափառեցան անապատէ անապատ եւ այլ եւս չվերադարձան:

Հայրենի տունէն կորաւ մէկ միլիոն:

Անոնց կանչերը, տակաւին մեր ականջներուն մէջ կը հնչեն սարսափով: Ամէն տարի մեռելներն անգամ կը չարչրկենք քարերուն տակ: Այս տարի կ'երեւի Աստուած Հայն ալ յիշած է եւ Զատիկին՝ քիչ մը օրհնէնք եւ շնորհք տուած... ամէնուն: Բարեբար նշան է:

Համերաշխ էին այլամերժ հոսանքները: Սրտերը բուխ: Լաւ է ուշ քան երբեք: Ցեղին ձայնն ու ցաւը՝ օրերուն հարկը՝ կամքերն ու զգացումները կապեր էին իրարու: Եւ Զափահաները — շաղկապը եղած էին՝ երկու կողմերու միջեւ: Հրաւէրին պատասխանած էին եւ Ռամկավար Ազատականը եւ Դաշնակցականը:

Նորերէն ծնաւ կրկին լոյսը, բոլոր «մենք»երէն՝ եթէ քիչ մը զսպեն իրենց թափը: Ազգին մեծերը՝ կը քալեն, կը ճառեն, կը վիճին: Իսկ պզտիկները — յաճախ շատ արհամարհական — չեն խաղար ջուրին հետ եւ կը գործեն: Դրական ըլլալ կը թուին գոնէ:

Համագործակցութեան եւ խաղաղ աշխատանքի մեկնակէտը ուրեմն պիտի ըլլայ Ապրիլեան սգահանդէսներէն, եւ Զափահաներու բարեբար եւ սիրալիր ոգիէն: Եթէ մէկէն ջուրերը չբարձրանան... հողերն ու հոգիները ողողելու: Կը հաւատանք որ լաւ պիտի ըլլայ վերջը եւ Ապրիլի այս գարնանաշունչ ալիքը պիտի տեւէ:

***

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Պրէպանի Մարսէյլէի անշուք բայց ընդարձակ սրահին մէջ: Կը ծածանէր Եռագոյնը եւ կը շողշողար զինանշանը՝ Հայաստան աշխարհին: Սեւ պաստառի վրայ ալ կը տարածուէր «Հայկական Ազատամարտը»: Կային պատշաճ վերտառութիւններ՝ մեծադիր:

Մեղմ, եւ ծաւալուն սկսաւ Շոփէնի մահերգը: Ջութակն ու սրինգը կ'ընկերանային դաշնակին: Օդը կը ծանրանար կարծես ուսերուդ վրայ եւ սարսուռ մը մեղմօրէն կ'անցնէր երակներէդ արիւնիդ: Հոգիէ հոգի: Ապրիլեան Եղեռնը ճնշող եւ ծանրածանր:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ ընկ. Սէրէնկիւլեանին, որ քրքրեց պատմութիւնը արիւնին, տառապանքին, կոտորածին եւ կողոպուտին, մեր դարերու հեւքոտ վազքին մէկ խոյացումը ըրաւ, Լէնկթիմուրէն, Ճէնկիզ Խանէն մինչեւ սուլթանական բռնակալ եւ մրրկոտ շրջանները: Մինչեւ մեր օրերը, 1915ի համազգային կոտորածը: Գծեց ուժեղ եւ սարսուռն պատկերներ, բռնաբարութենէն եւ սրածութենէն, զգալի յուզումով եւ արցունքով:

Ապշուած էր ի սրտէ եւ շատերուն անցաւ իր յուզումն ու փոթորկումը: Աչքերը լեցուեցան...: Եւ յիշեց՝ որ այս բոլոր հարուածներէն եւ արիւնէն յետոյ, ցեղը տակաւին կը տեւէ, կը վերանորոգուի եւ կը զօրանայ ուժեղ թափով: Կ'ապրի եւ կը նայի գալիքին:

Յետոյ բեմ անցաւ՝ Պ. Զարոյեան (ռամկավար) որ անդրադարձաւ համերաշխութեան եւ համագործակցութեան եւ շեշտեց.— Անոնք նահատակուեցան, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ Հայ էին: Մնացողներս, եթէ կ'ուզենք արժանաւորապէս պահել անոնց սուգը, պէտք է նկատի առնենք, ա՛յս պարագան միայն: Հայ ըլլալու պարագան, խուսափելով ուրիշ նկատումներէ որոնք անյարմար պիտի ըլլային օրուան նշանակութեան:

«Նախ՝ Հայ տեսնելու հաստատակամութեամբը զինուիլ. հայ ապրիլ, այսպէսով վերապրեցնելու համար լաւագոյն կերպով նահատակներու յիշատակը:

«Երկրորդ՝ (այս խորհրդածութիւնը կ'ուղղեմ առաւելապէս երիտասարդներուն) խուսափելու համար Վաղուան Հայերու դատաստանէն, չենթարկուելու համար այն դատաստանին զոր մենք կատարած ենք մեր Այսօրը պատրաստողներուն հանդէպ, խուսափելու համար մանաւանդ մեր ներքին դատաստանէն, աշխա[...] պատրաստել մեր Վաղը՝ այնպէս որ մեր յաջորդները երկրորդ Ա[...] 11/24 մը չունենան տօնելիք»:

Այսինքն միշտ պատրաստ, ինչ[...] փոփ, եւ աչքերը բաց: Սրտի մօտ[...] ուոր խօսքեր ըրաւ ռամկավար[...] կերս, խանդավառ տրամադր[...] թեամբ:

Այս Շ. Նարդունին՝ [...]չութեան կողմէ, միշտ գրաւոր[...] մով—հոտով. երբեմն կճան, յանդուգ[...] եւ վճռական. եւ միշտ հայրենասիր[...] չունչով, գնդակի նման պայթ[...] Տանք քանի մը կողմերը՝ ամփոփե[...] լով.

— «Ապրիլեան սգատօնը դարձած [...] հայ ժողովուրդին ամենամեծ [...] Ոչ մէկ եկեղեցական տօն, ոչ մէկ [...] ղովրդական տօն այնքան ուժ, [...] քան խորութիւն կը ներշնչէ [...] Ապրիլեան այս սգատօնը:

10—12 տարի սպասելով օտար[...] ղերու վրայ, այս վերջին տարիներ[...] կը նշմարենք, մեր ժողովուրդին մէջ [...] հոգեբանական կարգ մը արտայայ[...] տութիւններ: Ոմանք շատ յուսահ[...] են, ուրիշներ ջղային անհամբեր[...] թիւն մը ցոյց կուտան: Ոմանք կը հա[...] հանջեն, ուրիշներ կ'ուզեն յա[...] նետուիլ, զարնուիլ՝ վերջին անգամ[...] մը եւս չափուիլ թշնամիին հետ:

Մենք գիտենք, որ Թուրքիա[...] ցաւ օգտուիլ առիթներէն և զօրանա[...] Բայց նախ գիտենք որ գոյութիւն [...] նի Թուրքիան, — այսօրուան Թուր[...] քիան փարավան մըն է պարզապէս [...] Ռուսիոյ: Քաղաքական կեանքը [...] մեծերու եւ փոքրերու դաշնակցու[...] թիւն մըն է ստեղծեր, — անձնատուր[...] նութիւն պիտի ըլլար մեր զանգուածի [...] ուժը նժարին մէջ դնել:

Հիւանդ «ռոմանթիզմէ» մը վեր[...] արդէն հասած ենք իրապաշտութեան [...] շրջանին, որ կը թելադրէ [...] մեր ուժերը: Ընդունեցէք, որ [...] ժողովուրդ ենք, բայց ոչ ազգ: [...] մանակին ազգ էինք եւ հայրենիք [...] նէինք, հիմա ոչ: Սակայն մեծ [...] ղաքակրթութիւն մը կայ մեր կռնակ[...] եւ ստեղծագործութեան կարելիու[...] թիւններ մեր հոգին մէջ: Անոր [...] ինչո՞ւ կը պահանջենք ունենալ [...] հայրենիքը եւ ազգ դառնալ [...] Սակայն պահանջելէ առաջ, [...] ժեշտ է վերագնահատել մեր ծրագիր[...] ները, վերաքննել մեր ուժերը [...] րաստուիլ: Ապրիլեան այս սգա[...] նին մէջ, լալով ու մեռելներուն [...] հիւսելով չէ որ կը հանգչին [...] այլ վերապրողներուն թելադրելով [...] աշխատին բոլորը մէկ նշանաբանի [...] տակ.—

Ամէն բան Հայրենիքի համար:

Զունիմ եւ իմ ընկերներս ալ [...] նին որ եւ է սրբութիւն, բաց ի հայ[...] րենիքի գաղափարէն: Ամէն բան [...] զոհենք հայրենիքի համար: Ով որ [...] Հայ է պէտք է գիտնայ թէ նախ հայ[...] րենիքն է որ կը պակսի իրեն: Մանու[...] կը որ կը պատի փողոցին մէջ, պէտք [...] է նախ սորվի թէ հայրենիք մը պէտք [...] է իրեն: Թքեր եմ բոլոր գիտութիւն[...] ներուն, փիլիսոփայութիւններուն և [...] խելքերուն վրայ, եթէ անոնք չ[...] ծառայեն հայրենիք մը ունենալու:

Զուր են մեր ճիգերը, զուր են [...] ցերը, մեր սգահանդէսները: Զա[...] րացուցինք Եւրոպան մեր լացերով և [...] ջարդի պատմութիւններով: Առ[...] տանցիներու թագաւորութեան [...] րէն սկսեալ կը ճուանք պատմութեան [...] էջերուն վրայ, եւ ազգերու [...] րուն տակ: Որովհետեւ հայրենիք[...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (7)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

— Բայց Հայոց եկեղեցին բոլորինվրան է, հանրակառքի գիծ չկայ այն կողմերը.

— Բշէ՛ ըսի քեզի: Շատ սուղի մի ծախեր, տարբերութիւնը երկու քալ է: եթէ պէտք ըլլայ աւելի կը վճարեմ:

Կառավարը խնդաց եւ հակառակ Հայկօ Էմի փափաքին եւ սակարկութեան, քշեց կառքը Ռաս-Պէյրութի ուղղութեամբ: Հայկօ Էմին կառքին մէջ կը չարչարէր իր յիշողութիւնը, ստուգելու համար թէ Պատուելի Աբրահամի կարդացածներուն մէջ չկայի՞ն նաեւ «եւ պիտի ըլլայ ժամանակ մը՝ որ կառքերը առանց ձիերու պիտի քալեն եւ լապտերները առանց իւղի պիտի վառին» մարգարէութիւնները:

— Հո՛ս է, իմացուց կառավարը ամերիկեան համալսարանին առջեւ:

Վար իջաւ Հայկօ Էմին եւ սկսաւ հարցնել հանդիպողներուն:

— Հայոց եկեղեցի՛, Հայոց եկեղեցի՛...:

— Հայոց եկեղեցի՞: Շատ դիւրին է գտնել, ըսաւ հայ ուսանող մը եւ այսպէս բացատրեց ճամբան:

«Նախ ուղիղ կ'երթա՛ս, կ'երթա՛ս եւ կը դառնաս՝ աջ: Յետոյ կ'երթա՛ս, կ'երթա՛ս եւ կը դառնաս՝ ձախ: Յետոյ կ'երթա՛ս, կ'երթա՛ս, աջ թեւիդ վրայ կը տեսնես մեծ դուռ մը: Կը զարնես եւ կը մտնես ներս»:

Եւ Հայկօ Էմին քալեց ուղիղ, զինուորական քայլերով ձախ-աջ եւ դարձաւ նախ ձախ: Յետոյ աջ, յետոյ ձախ: Քալե՛ց..., քալեց..., աջ թեւին վրայ հանդիպեցաւ դրան մը եւ զարկաւ բռունցքով: Դռնապանը բացաւ դուռը:

— Հայոց եկեղեցի՞..., սխալեր էք, պարոն, դարձէք վերի փողոցը, յետոյ աջ, յետոյ ձախ:

«Յետոյ աջ, յետոյ ձախ»մ, իտքը պահեց Հայկօ Էմին եւ քալեց...քալեց..., մինչեւ որ ալ յոգնեցաւ, ուժասպառ գետին ինկաւ եւ պատի մը տակ քնացաւ:

Հայկօ Էմին կը գիտակցէ՞ր արդեօք որ այդ օրուընէ իրականանալ կը սկսէր Աւետարանի մարգարէութիւնը: Համբերութի՛ւն, «բայց ասոնք ցաւերու սկիզբն են» տակաւին:

. . . .

— Այս կողմը, այս կողմը, սուլիչով նշան տուին հետախոյզները խմբապետին, հոս մէկը պառկած է:

— Զգո՛յշ, առանց արթնցնելու դրէք պատգարակին մէջ:

Հետեւեալ օրը՝ ուշ ատեն երբ արթնցաւ Հայկօ Էմին, զոյգ անկողիններու վրայ գտաւ ինքզինքը: Որբերէն կրտսերագոյնը թէյով նախաճաշ բերաւ իրեն եւ հարցուց ժպտադէմ.

— Բարի լո՛յս, Հայկօ Էմի: Աղէկ քնացա՞ք, հանգիստ ըրի՞ք Հայկօ Էմի:

— Շատ աղէկ քնացայ, շնորհակալ եմ զաւակս, բայց... եթէ Սրբազանը գայ հիմա: Խմբապե՛տը, կ'ուզեմ խմբապետը տեսնել: Ես քիչ մը դրամ ունիմ խնայած: Փախի՛նք, այս տեղէն...:

— Հանգստացիր Հայկօ Էմի, մենք քաղաքէն դուրս՝ մեր վրաններուն տակն ենք հիմայ: Խմբապետն ըսաւ որ պիտի չերթանք այլեւս առաջնորդարան:

— Ո՛չ ալ պիտի տեսնենք Սագայէլ սրբազանին դէ՞մքը...:

— Այո՛, Հայկօ Էմի, ոչ ալ պիտի տեսնենք անոր դէմքը:

— Վայ իմ հպա՛րտ, իմ սիրելի՛..., իմ սիրելի զաւակներս...:

VIII.

Որբերը շատ չմնացին վրաններու տակ: Գալիքը ձմեռ էր, մէյմէկ գործ գտան եւ հետզհետէ քաշուեցան քաղաք՝ Հայկօ Էմիին թողլով գլուխը Էշրէֆիյէի բլուրին եւ ոտքերը ծովուն երկարած այդ դեղատեսիլ դաշտը: Ձմեռէն առաջ փայտէ հիւղակ մը շինեց Հայկօ Էմին, քարիւղի ժանգոտած թիթեղներով պատսպարեց վրան եւ մտաւ մէջը: Ալ ամէն առտու իր սիրելի կացինը ուսին քաղաք կ'իջնէր Խաւաճա Թաննուսին փայտերը կոտրելու:

Շատ ազնիւ, բարի եւ անուշ մարդ էր Խաւաճա Թաննուս: Բացի ատկէ՝ վերջերս սկսեր էր թունդ հայասէր դառնալ, երբ կը լսէր Հայկօ Էմիէն որ՝ «Հայերը Թագաւորութիւն ունին: Թագաւորութիւն՝ որ իր բանակներն է կազմէր, դրամն է կտրեր եւ դրօշակն է տնկեր: Որ հայկական բանակները ամենակարգապահ, առաջնակարգ եւ [illegible] բանակներն են աշխարհի վրայ: Խօսք չէ՛, մեծ պատերազմին եղեր է ատեն մը որ առանձինն են դիմադրեր Թուրքերու եւ Ալամաններու բանակներուն: Այս օրերս ալ Վրացիները համարձակեր են ալիւրի ճամբան գոցել եւ Հայաստանի հողերը գրաւել: —Վա՛յ անպիտան, խարդախ Վրացիներ,— ըսեր է թագաւորն ու բանակները ղրկեր է Թիֆլիզի վրայ: Հապա հսկայ Արարատ լե՞ռը: Գիտուններ կը կարծեն եղեր թէ՝ լոկ ապառաժներու կոյտ զանգուած մըն է անիկա: Օրին մէկը, Հայոց խելացի թագաւորը որսի ելած միջոցին, հոտը կ'առնէ ամբարուած ոսկիներու: Կը կանչէ բոլոր գիւղացիներն ու կը հրամայէ՝— Փորեցէք տեսնեմ այս լերան կողերը: Դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի քնանան մեր նախահայրերուն պահած գանձերը—: Շատ կը փորեն, քիչ կը փորեն, օր մըն ալ երեւան կը հանեն ոսկիի ամբարներու ադամանդէ դռները»:

— Թագաւոր ըսածդ, [...] պէս ամենագէտ մէկն ըլլալու է [...] Նոյի եւ Նաբուգոդոնոսորի օրերէն [...] մնացած ոսկիները երեւան հանե[...] Զունի՛նք բարեկամ, մենք այդ [...] սակ թագաւոր չունինք, կ'ափսո[...] սար յաճախ Խաւաճա Թաննուս [...] քերը Լիբանանի լանջերը [...] լով...:

— Դիւրին չէ՛, բարեկամ, [...] րին չէ այդ տեսակ թագաւոր [...] նալ, կը մխիթարէր Հայկօ Էմի[...] Մեր այս թագաւորին ծագումը [...] հարցնես, ուղղակի մեր նախահ[...] Աւքանազի տոհմէն է: Գիտե՞ս, [...] ւաճա Թաննուս, Եսայի մարգար[...] այն Աւքանազները՝ որոնք [...] ձիերու վրայ հեծած արշաւեցին [...] հիւսիսէն եւ քարուքանդ ըրին [...] րուսաղէմը: Ամէն օր՝ [...] Աբրահամ անէծք կը կարդար [...] նոնց ոսկորներուն եւ կ'ըսէր թէ [...] թէ անոնք չըլլային, աւելի կանուխ [...] աշխարհ պիտի գար Տէրն մեր [...] սուս Քրիստոս:

Ե. ԿՈՐԻՒՆ

(Շար.)

պաշտամունք չունէինք։ Գիտենք Երուսաղէմը, Մասիսը, Սիփանը, բայց այդ-տեղ Մասիսը, Սիփանը, բայց այդ-քան։ Ով որ կը սիրէ իր հայրենիքը, պէտք է գիտնայ գոհաբերուիլ իր հայրենիքին։ Պէտք է գիտնայ պաշտպանել զայն։ Հիմա գիտենք որ առողջ գօթքով ու լալով չի պաշտպանուիր հայրենիքը։ Զինուորական կրթութիւն է անհրաժեշտ մեր երիտասարդներուն եւ զինուորական կարգապահութիւն՝ մեր ժողովուրդին։ Ե՞րբ պիտի սորվինք համերաշխիլ, փակել քաղաքական տեսակ ձայները, զօրս կը լսենք ամէն բերնէ։ Պիտի ըմբռնենք վերջապէս, որ Հայ Ազգը վտանգի մէջ է։ Այո՛, ամէն ազգ կ'ամբառնայ իր զրահներուն մէջ, իսկ մենք բարակ պէս կը քերենք մեր մարմինը, կ'արիւնենք մեր մորթը չարունակ պատերուն քսուելով, ի զուր սպառելով մեզ։

Գետնին տակն անցնին բոլոր ազգամիջեան վէճերն ու գրգռիչները։ Նոյնիսկ եւ սրբազան հրաւէր բոլորին՝ միանալու, մէկ ճակատ կազմելու «ամէն բան հայրենիքին համար» նշանաբանին տակ։ Անցած է ձեռնամոլութեան շրջանը։ Կը ծիծաղինք Թուրքիոյ վրայ, — մեռա՛ւ, կը մեռնի կ՞ը, կ'ըսենք ու կ'անցնինք, բայց մենք է որ կը մեռնինք ահա։ Եւ օրինակ չենք առներ Թուրքերուն հայրենասիրութենէն։ Ինչե՞ր գոհեցին անոնք իրենց անկախութեան համար։ Զարդեցին մեզ, ջարդեցին նաեւ իրենց մաւուրականներէն անոնք որ չէին հաւատար անկախութեան։ Այո՛, ո՛վ որ կը տեսնէ թէ հայրենիքը վտանգի մէջ է, պէտք է դիմէ անգթութեան։ — Հայրենի՛ք, հայրենիքի համար, ահա մեր պատասխանը։

«Յստակ են մեր պահանջները։ Սմփոփուած բացատրութիւնները, խառնիճաղանճ բառերը չեն հետաքրքրեր մեզ։ Պէտք է նախ ուղել, բան մը ուզել եւ մենք գիտենք թէ ի՛նչ կ'ուզենք։

«Ցիշենք հայրենիքը, միանանք հայրենիքին համար եւ պատրաստուինք հայրենիքին։ Կուգայ նորէն առիթը։ Վառենք լապտերները, որպէս զի չզլջանք յիմարներուն պէս։ Անպայման նոր փոթորիկ մը պիտի գայ հաշիւները չակելու։ Պատրաստ ըլլանք որ չակուին նաեւ մեր հաշիւները։

Ահա է Ապրիլ տասնեւմէկի խմաստը։ Ինքնամփոփումի օրն է ան, հայրենիքի պաշտամունքին սեղանն է ան եւ պատրաստ գտնուելու երդումի պահն է։ Թուրքիոյ դէմ պոռալու, պոռչտալու բեմ մը չէ այս։ Այդ պոռչտուքները օգուտ չունին։

«Ժողովրդական աւանդութիւն մը կ'ըսէ. — Հաստատ է այն գործը որուն հիմին վրայ արիւն է թափուած։ Ճակատագիրը այնպէս մը բերաւ որ մենք առատ արիւն թափենք մեր հայրենիքին սեմին վրայ։ Եւ հաւատքն ունիմ մեր թափած արեան հրաշքին»։

Ու վերջինը՝ առաջնորդը։ Երկար խօսեցաւ։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ժողովրդական լեզուով եւ համեմուած սրամտութիւններով։ Դէմքերուն եւ դէպքերուն վրայ կանգ առաւ զրուարթ եւ հաճելի գոյներով, պատմեց իր ողիսականը եւ ծանրացաւ մեր ցեղին դիմագրական կորովին եւ արժէքներուն վրայ։

«Տեսէք սա փոքրիկ տղեկը որ համբերէր ամբողջ տեւողութեան անընդհատ կը հրէի որահին մէջ, ան մեր ցեղին ոգին է որ կայան չի ճանչնար, չի կորսուիր. կը դիմանայ։

«Իսկ սա միւսը՝ որ մէկէն կը ճչայ մրցելով կարծես ինծի հետ՝ ըսել կ'ուզէ, տե՛ս, ես կամ, եւ պիտի ըլլամ։»

Տպաւորիչ եւ կոկիկ էր այս տարուան Ապրիլի սգատօնը։ Կը դերադանցէր նախորդները։ Մէջ ընդ մէջ կը նուագէին դաշնակի վրայ Տիկին Փօյաճեան եւ ջութակով Ս. Չէօրէքճեան։ Արտասանեցին Մ. Մարութեան, Վ. Տէր Վարդանեան եւ ուրիշներ։ Կան որ պոռալը՝ կը շփոթեն արտասանութեան հետ։ Ճեչտն ու առոգանութիւնն իսկ չեն խնամեր։

Լաւ է այսպէս, ամէն տարի, համախմբուած եւ միակամ։ Կեցցէ՛ Զ. Ե. Ո. Մ.-ը։

Պ. Մ.

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Առաջին հնգամեայ ծրագրի թաղումէն վերջ, անհրաժեշտ կը դառնար երկրորդ հնգամեակ մը՝ անօթի բազմութիւնները հինգ տարի եւս թիւերով կերակրելու։

150 միլիոն մարդկային բազմութիւն տասը տարի խոստումներով կերակրելէ վերջ, 1928ին անոր առջեւ նետուեցաւ խայծ մը՝ առաջին հնգամեայ ծրագիրը, որ իր հետ պիտի բերէր Լէնինի խոստացած դրախտը։

Սակայն 150 միլիոննոց բազմութիւնը նոյնչափ կարօտ է խոստացուած բարիքներուն, որչափ կարօտ էր խոստումներէն առաջ։

Անդրկովկասի արդիւնաբերութեան համար կազմուած երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը առաջին իսկ հայեացքով, անիրագործելի կ'երեւի, ծանօթ ըլլալով այն պայմանները, որոնց մէջ կը կատարուին աշխատանքները

ա) ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ. — Ներկայիս Անդրկովկասի ելեքտրական ուժը կը գնահատուի 294 հազար քիլովաթ. ըստ նոր հնգամեայ ծրագրի, այդ ուժը 1937ի վերջերը պիտի հասնի 1.600 հազարի։

1937ի վերջերը շահագործուելիք 23 ելեքտրակայաններէն 19ը պիտի ըլլան ջրա-ելեքտրակայան՝ 1—1¼ միլիոն քիլովաթ ուժով. իսկ միւս չորս կայանները պիտի ըլլան վառելիքի 468000 քիլովաթ ուժով. վառելիքի՝ 468 հազար քիլովաթ ուժով։

Վառելիքի կայաններու մեծ մասը, 400 հազար քիլովաթ, պիտի վառուին բնական կազերով, իսկ մնացածը՝ 70 հազար քիլովաթ ուժով, պիտի վառուին քարածուխի արդիւնաբերութեան մնացորդներով։

Ըստ նոր ծրագրի, ելեքտրական ուժի կեդրոններ պիտի դառնան — Սեւան - Զանգուի ջրվէժը՝ 360 հազար քիլովաթ ուժով, Բագուի կայանը՝ 200 հազար քիլովաթ, Մինգեչաուրայի կեդրոնական հիդրոկայանը՝ 170 հազար քիլովաթ, Խրամգեսը՝ 150հազար քիլովաթ, Ադրբէջանի կեդրոնական հիդրոկայանը՝ 140 հազար քիլովաթ, Մուղանի կայանը՝ 36 հազար քիլովաթ, Սանգորին՝ 30 հազար քիլովաթ, Արեւմտեան Անդրկովկասի Ինգուր, Ռիոն, Կոդոր եւ այլ գետերու ջրաելեքտրակայանները՝ 100 հազար քիլովաթ եւ Տքվարչելի ու Շիրակի կայաններուն՝ 72 հազար քիլովաթ։

Ջրի օգտագործումը՝ ելեքտրականութիւն ստանալու համար, կարեւորագոյն խնդիրներէն մէկն է։ Կազմուած ծրագիրներուն մէջ մեծ տեղ կը բռնեն Կուր - Արաքսի, Սեւան - Զանգուի ջրվէժի, Թարթառ եւ Սամգորին գետերու ու Մինգեչաուրայի օգտագործման խնդիրները։

Նախապէս կը խորհէին Սեւանի լճի ջուրը իջեցնել եւ օգտագործել միայն ոռոգումներու համար։ Սակայն յետագային յարմար դատուեցաւ առաջին առթիւ անկէ ելեքտրական ուժ ստանալ եւ ապա օգտագործել ոռոգման աշխատանքներու։

Այսպէս, ըստ ծրագրի, Սեւանի ջուրը պիտի օգտագործուի 7 ելեքտրակայաններու շարժման մէջ դնելու՝ 480 հազար քիլովաթ ուժով, ոռոգելով միաժամանակ Սարդարապատի բամպակի եւ այգիներու 130 հազար հեկտար դաշտերը։

բ) ՆԱՒԹԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ. — Անդրկովկասը, աւելի ճիշդ՝ Բագուն կ'արտադրէ ամբողջ խորհրդային Միութեան նաւթի 60 առ հարիւրը։ Ասկէ կարելի է եզրակացնել թէ ինչ մեծ դեր կը կատարէ Բագուի նաւթը խորհրդային Միութեան արդիւնաբերական կեանքի մէջ։

Երկրորդ հնգամեայ ծրագրով Բագուն ոչ միայն պիտի գոհացնէ խորհրդային Միութեան շուկան, այլ եւ պիտի ապահովէ նաւթի արդիւնաբերութեան գերակշռութիւնը միւս երկիրներու վրայ։

Ներկայիս Բագու կ'արտադրէ 15.8 միլիոն թոն նաւթ։ Ըստ ծրագրի ան պիտի արտադրէ նոր հնգամեակիվերջերին 40—50 միլիոն թոն։

Երկրորդ հնգամեակին լուրջ ուշադրութեան առարկայ պիտի դառնան նաեւ Գրուզինիոյի (վրացական) նաւթահանքերը, որոնք պիտի արտադրեն 4 միլիոն թոն նաւթ։

գ) ՔԱՐԱԾՈՒԽ. — Անդրկովկասի քարածուխի հանքերը կը գտնուին Մգվիբուլիի, Տքվարչելիի եւ Գեղարի մէջ, իսկ գորշ քարածուխ՝ Ախալցխայի եւ Ջուլֆայի մէջ։

Ներկայիս կ'արտադրուի 360 հազար թոն քարածուխ։ Ծրագրի վերջին տարին տարեկան արտադրութիւնը պիտի հասնի 5 միլիոն թոնի։ Հինգ միլիոնէն երկու միլիոնը պիտի հանուի Մգվիբուլիի եւ Տքվարչելիի հանքերէն։

Սեւ մետաղագործութեան մէջ գործածուած «կոք» կը ստացուի միայն Տքվարչելիի հանքերէն։

Քարածուխի սպառման կեդրոններ պիտի ըլլան Դաշքեսանի մէջ 1933ին կառուցուելիք մետաղագործարանը, Զեստաֆոնի մետաղ - մարգանեցի գործարանը եւայլն։

Դ.) ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ.— Պղնձի լաւագոյն հանքերը կը գտնուին Հայաստանի մէջ, Ալլահվէրտի եւ Ղափան։ Կարելի է պղինձ ստանալ նաեւ Բելոկանի, Կախերի, Դեվդարակի հանքերէն։

Ներկայիս կ'արտադրուի տարեկան վեց հազար թոն պղինձ։ Ըստ ծրագրի այդ թիւը պիտի բարձրանայ 45—50 հազարի։

Զագլիկի մօտ (Վրաստան) կայ տեսակ մը հանքային կաւ, «ալունիտ», որմէ կարելի է ստանալ ալեամինի թթուկ, իսկ անկէ ալ՝ մետաղեայ ալիւմին։ Կը նախատեսուի ստանալ 150 հազար թոն ալիւմինի թթուկ եւ անկէ՝ 40 հազար թոն մետաղեայ ալիւմին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի «Յառաջ»ը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Տուրք տուրքի վրայ

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ԿԱՐԱՍԸ ՉԻ ԳՈՑՈՒԻՐ

Խալքի խորհրդարանական խմբակցութիւնը Ապրիլ 10ին հետեւեալ որոշումները տուաւ, 1932ի ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար.—

1.—Ներկայ տուրքերուն վրայ տագնապի տուրքը աւելցնել։

Ա. — Ներածումներու գործառնութեանց տուրքին վրայ հարիւրին 4 յաւելում կատարել. Նոյն համեմատութեամբ յաւելում կատարել նաեւ այն ապրանքներուն վրայ որոնք՝ հոս կը պատրաստուին եւ ներքին սպառման տուրքի ենթակայ են։ Այս կերպով կատարուած յաւելումը հարիւրին 10ի պիտի բարձրանայ։

Բ. — Կալուածատուրքերուն վրայ անցեալ տարի կատարուած զեղչին հարիւրին յիսունը վերահաստատել եւ համեմատական ձեւով աւելցնել կալուածատուրքը ծիծայն բնակարաններուն վրայ։

Գ. — Երկրին մէջ պատրաստուած շաքարներուն ապրանք եղած գինին վրայ յառաջ եկած շահին կառավարութեան գանձած սպառման տուրքը 8 դրուշի բարձրացնել։ Այս կարգադրութիւնը չի վնասեր տեղական գործարաններու բարգաւաճման եւ շաքարի գիները երբեք պիտի չազդուին այս կարգադրութենէն։

2. Նոր եւ առժամեայ հաւասարակշռութեան տուրքը. — Հարիւրին 10 համեմատութեամբ հաւասարակշռութեան առժամեայ տուրք գանձել բոլոր անոնցմէ որոնք ամսական, օրավարձ, պարգեւ կը ստանան եւ պետական, անհատական կամ առեւտրական ո եւէ հաստատութեան մէջ՝ կաշխատին։

3.— Ջնջուած բացառութիւններ. — Նկատելով որ գործավարներու Խորհուրդի որոշումով ազգային մեծ դրամատուները զերծ կացուցուած էին կարգ մը տուրքերէ, ասոնք պիտի գանձուին։ Այս բացառութեանց ջնջումը այսօր մեծ օժանդակութիւն մըն է պետական գանձին։

4. Ոսկեղէնի վրայ զեղչի ենթարկել պետական ծախքերը։ Այս առթիւ հարկ եղած օրինագծերը Ազգ. Մեծ Ժողովին պիտի յղուին։

«Հաւասարակշռութեան տուրք»

Տագնապի տուրքը աւելցնելու փոխարէն «Հաւասարակշռութեան տուրք» անունով նոր եւ առժամեայ տուրք մը պիտի հաստատուի։ Կառավարութիւնը նկատած է թէ տագնապի տուրքին բացառութիւններու ջնջումը որեւէ օգուտ չպիտի ապահովէ։ «Հաւասարակշռութեան տուրք»ին ենթակայ պիտի ըլլան բոլոր անոնք որ բարոյական կամ մասնաւոր անհատներու քով կ'աշխատին եւ որեւէ անունով դրամ կը ստանան։ Այս տուրքին ենթակայ են նաեւ անոնք որ ծառայութեան մը կամ տեղեկատուութեան մը փոխարէն պարգեւ կը ստանան։ Վերջապէս բոլոր դասակարգերուն պատկանողները իրենց հասոյթին հարիւրին 10 համեմատութեամբ «Հաւասարակշռութեան տուրք» պիտի վճարեն։

«Հաւասարակշռութեան Տուրք»ը ոեւէ բացառութիւն պիտի չունենայ։ Անոր ենթակայ պիտի ըլլան նախկին օրէնքին համաձայն հանգստեան թոշակ առնողները, ինչպէս նաեւ որբեր, այրիներ, պատերազմի հաշմանդամներ եւ վերջապէս անոնք, որ թոշակ կը ստանան իբրեւ հայրենիքին ծառայութիւն մատուցած անձեր։

«Հաւասարակշռութեան Տուրք»ը հետեւեալ ձեւով պիտի գանձուի։ Ամսականին կամ վարձքին ընդհ. գումարին վրայէն նախ հարիւրին 10 համեմատութեամբ «Հաւասարակշռութեան Տուրք» պիտի գանձուի։ Յետոյ ամսականին ընդհանուր գումարին վրայէն շահատուրք պիտի գանձուի եւ շահատուրքն ալ գանձուելէն յետոյ մնացեալ գումարին վրայէն տագնապի տուրք պիտի գանձուի։

Օրինակ, ժամանաւոր հաստատութիւններու մէջ աշխատող եւ 100 ոսկի ամսական առնող մը հետեւեալ ձեւով պիտի վճարէ տուրքերը.—

	Ոսկի
Հաւասարակշռթն. տուրք	10
Շահատուրք	7
Տագնապի տուրք	6.50
Դրոշմաթուղթ	0.20
Ընդհ. գումար	23.70

Իսկ 100 ոսկի առնող պետական պաշտօնեայ մը մէկ ամսուան մէջ հետեւեալ ձեւով տուրք պիտի վճարէ.—

	Ոսկի
Հաւասարակշռթն. տուրք	10
Շահատուրք	5
Տագնապի տուրք	6.50
Դրոշմաթուղթ	0.20
Ընդհ. գումար	21.70

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ պարզելով երիտասարդութեան դերը, կ'եզրակացնէ (9 ապրիլ).

— «Այսօր աւելի քան երբեք հին սերունդի վրայ պարտք կ'իյնայ վարելու նորը. չէ՞ որ հանրային կեանքի հրապարակին վրայ հայրերու եւ որդիներու պայքար չէ որ կը մղուի. վասնզի որդիներու ծառայնութենէն չէ որ կը բխին տխուր երեւոյթները, այլ իրմէ, իր կամքէն ու ձգտումներէն անկախ տնտեսական եւ քաղաքական պայմաններէն։ Այսօր հայրերու եւ որդիներու միջեւ ջնջուած է ամէն անջրպետ, ու անոնք նոյնացած են ինչպէս իրենց տառապանքով, այնպէս ալ գոհողութեամբ եւ հերոսական ճիգերով։

Այո՛, հերոսական։ Քննադատենք մեր երիտասարդութիւնը, բայց արդար ըլլանք անոր հանդէպ։ Իրապէս, ոչ մէկ ատեն նոր սերունդը այնքան հերոսական չէ եղած, որքան հիմա. տակաւին չկազդուրուած պատերազմի զրկանքներէն, իսկ շատերն ալ՝ տեղահանութեան ցաւերէն, հայ պատանիներն ու երիտասարդները տարագրութեան դաժան պայմաններու մէջ ստիպուած եղան նետուելու կեանքի ասպարէզ՝ հոգալու համար ոչ միայն իրենց, այլեւ իրենց ծնողներու եւ յաճախ ազգականներու ապրուստը։ Անոր հետ մէկտեղ, անոնք չմոռցան նաեւ հանրային գործը։ Ամէն տեղ, ուր որ կար նուազագոյն իսկ հնարաւորութիւնը, յառաջ եկան ակումբներ, լսարաններ, ընթերցարաններ, մարզարաններ՝ տեղ տեղ հասնելով ծաղկեալ վիճակի։ Այն բազմաթիւ ծխութիւնները — ինքնազարգացման եւ մարմնակրթական, որոնք ներկայիս գոյութիւն ունին հայկական Սփիւռքի ամբողջ տարածութեան վրայ, իրենց ծագումով եւ յարատեւութեամբ պարտական են միայն մեր երիտասարդութեան։

Ի՞նչ կը ցուցնէ այս։ Այն, որ հայ երիտասարդութիւնը յուսահատ չէ. վասնզի այն օրէն, երբ սկսաւ խօսիլ իր խելքը, բանականութիւնը — իսկ ատոր ապացոյցը կը տեսնենք իր այսօրուան զգաստ, իրատես ծրայնութեան եւ ջանասիրութեան մէջ — այն օրէն իր մէջ արդէն ծաղկած էր յոյսը։

Ու եթէ մենք որեւէ պահանջ ունինք իրմէ, այն է՝ որ վառ պահէ այդ յոյսը գալիք օրերու հանդէպ, ուր իրեն կարեւոր դեր վերապահուած է։ Այդ դերին գիտակցութեամբ ան պէտք է զօտեպնդէ զինքը վճռականութեամբ եւ արթուն ու պատրաստ ըլլայ։

Ներքին, հոգեկան երիտասարդութիւն եւ անյողդողդ կամք — ահա ինչ կը մաղթենք մեր երիտասարդութեան։

ԱՆՁՆԱՍՊԱ՞Ն ԹԷ ՄԵՌԱԾ

Հիւանդանոցի մէջ մեռաւ ֆրանսացի գրագէտ մը Անտրէ Պայեոն։ Հիւանդանոց փոխադրուած էր հոգեվարք վիճակի մէջ։ Կասկած կայ թէ Անտրէ Պայեոն ուզած է թունաւորումով վերջ տալ կեանքին։ Դիազննութիւն կատարուեցաւ, արդիւնքը սակայն դեռ չէ յայտնուած։

Պայեոնի մահը կը զբաղեցնէ փարիզեան մամուլը. զանազան ենթադրութիւններ ընողներ կան իր մահուան եւ կեանքին մասին։ Կ'ըսուի թէ թէեւ սիրուած ու տաղանդաւոր գրող, նիւթական շատ նեղ կացութեան մէջ էր։

Մոլի էր թմրեցուցիչներու եւ իր առողջութիւնը այնքան խանգարուած էր, որ իր բարեկամները կը նախզգային թէ շատ չպիտի ապրի։

ՓԻԷՌ ՊԱՋԵՖԻ ՄԱՀԸ

Սինեմայի աշխարհին մէջ ծանօթ ու երիտասարդ արուեստագէտ մը, մեռաւ սրտի կաթուածէ։ 24 տարու էր եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը աշխատանքի վրայ կը մնար։ Բժիշկները այս անակնկալ մահը կը վերագրեն չափազանց ուժասպառման։ Մեծ տաղանդի տէր, սինեմայի մէջ սկզբնաւորութիւնն ըրած էր 16 տարեկանին։

ԸՆԿԵՐ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԻՆ ԴԷՄ

Սէնի նահանգին երեսփոխանները՝ յատուկ հաւաքոյթի մը մէջ՝ որոշեցին Երեսփ. Ժողովի բացման իսկ, ներկայացնել ընկերային ապահովագրութեան օրէնքի հիմնական բարեփոխման առաջարկ մը, հետեւեալ նկատումներով։

Ընկեր. ապահովագրութեանց օրէնքը քուէարկուեցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ, այն ատեն վարչապետ Պ. Փուանքարէի յայտարարութեան վրայ թէ օրէնքը փոփոխութեան պիտի ենթարկուի, համաձայն փորձառութեան դասերուն։

Որոշումը տուող երեսփոխանները կը նկատեն թէ երկու տարուան փորձը բաւական հրահանգիչ է, եւ թէ ձեւակերպութեանց անտանելի բարդութիւնները խոր փոփոխութիւններ կը պարտադրեն։

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

III

— Անանկը չէ. ծար եղողը միշտ ծագուոր է... տղէն թեթեւցա՞ր, անոր ցաւը կը ծանէ փորդ... Նա՛, Սուրէնս ծէջտեղն է...

Ու դուռը նայեցաւ։

Սատղիկը դրանը մէջտեղն էր։ Բարեւեց. ժպտեցաւ, անցաւ Սիրանին քով։ Աչքերը անոր յառեցուց ու ականջը Թագուհի հանըմին։

Նոյն պահուն, ներս մտաւ, նաեւ, գեղագործ Նազարեանը։

— Նամակը պատրա՞ստ է, — հարցուց։

= Չէ՛, Պ. Նազարէթ. «զէն» չունի... հիմա կը գրենք...

— Միջոց չունիմ, սակայն, ժամէ մը պէտք է շոգենաւը ըլլամ։

= Է, անանկ է նէ... ի՞նչ ըսիմ ես... հա՛... նստէ, Պ. Նազարէթ... Պոլիս հասնիս նէ... ծեղա՛յ, ըսելիքս ա ծոռցայ... սա տղուն խօսքը եղածին պէս (իրա՛ւ, Սատղիկն ալ այդպէս, սա տղուն խօսքը եղածին պէս) եւջի օր նամակը գրուելէ վերջ. հէմ լացի, հէմ գոցեցի պահարանը (ճիշդ ինծի պէս, ստածեց Սատղիկ)... հա՛, Պ. Նազարէթ, ըսէ քի ծարդ շատ հոգ կ'ընէ կերածիդ խմածիդ համար... վայ կ'ուտէ կոր ծի. դրամ ունի՞ ծի ցնցուեցաւ Սատղիկ)... հոս ալ թագի թագաւորի սեղան չէր ունեցածնիս ամմա, նորէն քովս էր (այո՛, «նորէն քովս էր» ստածեց Սատղիկ)։ Մօրդ անանկ կուգայ քի, ըսէ՛, միշտ քովն ես՝ խոհանոցը պտտած ատենը, գիշերը՝ ճաշէն ետք... (այո՛, կը կարծէ թէ միշտ քովն է... հոս... քովի սենեակը... վարագոյրին ետին)։ Ա՛խ, կարօտը խենթ կը դարձնէ ծարդը.. ինծի անանկ կուգայ քի՛ սանկ՝ դռնէն ներս պըտ ծտնէ ծէկէն (այո՛, Սատղիկի այնպէս կուգար թէ...) իշտար կ'ուզիմ քի երկար նամակներ գրէ (ի՛նք եւս), ըրածը, խօսածը, տեսածը թող գրէ (այո՛, այո՛, ամէն ինչ թող գրէ). ճուն-ճուղ չիմ քի՛ թուչիմ էթամ քովը... (եթէ կարենար թռի՛լ, իրապէս...) հա՛, Պ. Նազարէթ, ըսէ քի տէրտէրը տեղը-տուրախը շատ աղէկ է ըսաւ, ամմա, նորէն սիրտս հանգիստ չէ (իրա՛ւ, իրն ալ սանկ սեղմող բան մը կայ միշտ), գացած՝ աչքովդ տեսածդ ուրիշ է, աչքիդ առջեւ կը բերես (բայց, չի՛ գար, որքա՛ն կ'ուզէ «բերել» ու չի գա՛ր...) մինակ ծնացածին պէս ծարդը, հետդ կը խօսի եղեր, ըսէ (ու կ'ըսէ թէ... կ'ըսէ թէ.. օրինակ). գիտեմ քի հէմէն շուրջս կը դառնայ կոր (շուրջը նայեցաւ Սատղիկ ու գիտէր թէ...) շատ գրելիք, ըսելիք ունիմ ամմա, գրել նստածիս պէս ամէն բան կը փախի (երէկ, օրինակ, երբ նստաւ ու կ'ուզէր գրել)... Դիմանալիք բան չէ, դաւակ ունեցիր, ծեծցուր տէ...

— Մինակ ան չէ,ընդմիջեց Պ. Նազարէթ, որ արտօրանք ցոյց կուտար— Դաւիթ էֆէնտիին ալ ըրկեր է տղան. ան միւսը՝ Նազարն ալ գացեր է...

= Մեղա՞յ, վո՞ր եա...

—Էջմիածին, վարդապետներուն դպրոցը...

=Օհօ՛,չըսես, ծուկը Ղազէլին տապակն է ինկեր։

Ինծի նայէ, Պ. Նազարէթ, ըսէ քի ծարդ ամառը չուանով կը քաշէ կոր եղեր, կարելի է կուգաս ըսելով (այ՞ո, կու գա՞յ, կ'ըսես...)։ Թող գիրը պակաս չանէ. անոր համար գրելէն գիրին ի՞նչ կայ. երէկ կէնէ գէշ գէշ երազներ տեսայ. ձեռքը սահաթ մը կար (ինչպէ՞ս...) ինկաւ փշրուեցաւ (տաքի ելաւ Սատղիկ... Նորէն նստաւ, սիրտը փշրուեցաւ)... հա՛, աղէկ միտքս ինկաւ, թող կերածին խմածին համար ալ գրէ. էւջի օր իրծիկէ հէլվա արած էի, չանիմ ըսի ամմա, Սուրէնը վրայ ինկաւ՝ «ծեղք է, Սիրանը» ըսաւ. ձութի պէս էղած էր. աղէկ, ամմա, վար գնա՞ց գիտես քի... սեղանին վրայ ամէն գիշեր տեղը բաց կը ձգիմ... Նայէ՛, ճանըմ Պ. Նազարէթ, տէրտէրը կ'ըսէր քի բոլոր ընկերները դուրսեցի են, աղքատ տղաքներ... սիրտս չըլլար, ըսէ՛, ծրարին մէջ էղածներէն թող անոնց ա տայ, անանկ որբ, գրկուած տղայ կայ նէ...

— Շա՛տ լաւ, շա՛տ լաւ, — աճապարեց գեղագործը՝ ժամացոյցը նայելէն ու ոտքի ելլելէն։

= Կ'էթա՞ս կոր... բան մը ծոռցա՞յ աճապա... հա՛, նայէ՝ աղէկ միտքս ինկաւ... սա չէնթէզը տար տէ, ծոմ մը վառէս Ս. Էրրորդութիւն... ըսէ՛ քի ծարդ ամէն շաբաթ իրիկուն կը վառէ, ըսէ.. ժամ ծտածիս պէս, գիտեմ քի խորանին ետեւէն դուս պըտ՛գայ (այո՛, ինքն ալ կը կարծէ թէ՝ ահա, խորանին ետեւէն դուրս պիտի գայ. ինք կը կենայ վարը՝ ձախ պատին առջեւ, կիներուն ետեւը, խաչը կը հանէ, ու շնչասպառ աղօթքը կ'ընէ)... աման եավրո՛ւմ, միւռօն կը կաթեր վրայէն... Աղէկ ամմա — ծտեցաւ գեղագործին, որ, մի՛շտ անհամբեր, ծտեցեր էր դրանը, — գիտես եա Սամծ-պօլ ըսածդ.. Նայինք սա միւռօնէն բան ծնա՞ց վրան — ձայնը ցածցուց — հոն գացողը կ'աւրուի կոր... կը վախնամ քի ծերինն ա... Քուզո՛ւմ Պ. Նազարէթ, աչք-վրայ եղիր, սանկ աղուոր մը հասկըցուր Սուրէնին... խունկ ու ծոմ էինք ժամերուն, ձութ ու ծամ չդառնանք գէշերուն...

— Լա՛ւ, լա՛ւ, շատ լա՛ւ..

= Կ'էթաս կոր, հա՞.. Քա՛, ճուն-ճո՛ւղ ըլլայի տէ ես ալ թռէի... (այո՛, թռչուն ըլլար ու ի՛նք եւս թռէր...)

Ու մինչ Պ. Նազարէթ մեկնեցաւ, Սատղիկի կրծքին տակ հեւացող «թռչունը» սկսաւ տրոփել, շունչը նուաղեցաւ եւ խեղդո՛ւկ ալիք մը բարձրացաւ մինչեւ կոկորդը..։ Սատղիկ նայուածքը ուղղեց Սիրանին, որ անշարժ կանգներ էր դեռ, մտաւ թեւը ու տարաւ պարտէզ։ Արեւը ինկաւ իր սեւ մազերուն վրայ ու իր թեւը ծնաց Սիրանի ուսերուն։ Անիկա իր ծեծագոյն սփոփանքն էր։ Ո՛րքան կը նմանէր Սուրէնին։

— Նո՛յն աչքերը, նո՛յն թախծոտ ու խոր նայուածքը։ Նո՛յն ծեղմ ու հմայիչ ժպիտը...։

Ատոր համար էր որ Սատղիկ հոն կուգար գրեթէ ամէն օր։ Ու կը խօսէր, կը կատակէր, հարցեր կուտար ու պատասխաններ կը գտնէր։

— Մուցայ ըսել քի, — լսուեցաւ Թագուհի հանըմին ձայնը — տուած չէնթէզս չխառնէ ուրիշ դրամի տէ անով վառէ ծոմը... էրիկ ծարդ է, նայինք գիտէ՞...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ (որ կը կատարէ ՊԵՏՐՈՆԻՈՒՍԻ դերը)

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (որ կը կատարէ ՄԱՐԿՈՍԻ դերը)

բազմաթիւ Ցոյներ ոսկիէ թանկարժէք առարկաներ նուիրեցին: Աթէնքի Եպիսկոպոսը տեսակցութիւն մը ունեցաւ ելմտական նախարարին հետ, ոսկեղէնի հանգանակութեան մը կազմակերպման համար: Այս հանգանակութեան պիտի մասնակցին նաեւ եկեղեցիները, նուիրելով ոսկեղէն ուխտապատկեր մը:

Մեծ ողողումներ Դանուբի շուրջ

Սավայի եւ Դանուբի ողողումները ծանրակշիռ հանգամանք կը ստանան. 40 տարիէ ի վեր, ջուրերը այսքան բարձրացած չէին:

Հարիւրի չափ գիւղեր ողողուած են: Մօտ 3000 տուներ փլած են ցարդ, եւ ներկայիս, 17000 անձեր՝ անպատսպար կը մնան Սավա գետին ողողած շրջանին մէջ: Միւս կողմէ 40,000 հեկտար հող ողողած է Դանուբը:

Պելկրատ եւ Սթրովիցա քաղաքներն ալ վտանգի տակ են: Պելկրատէն Սարայեւո երկաթուղին ողողուած է:

Ոստիկաններն ու զինուորները ամէն ջանք կը թափեն՝ պարպելու համար վտանգուած շրջաններու բնակչութիւնը:

⁂ Ռումանիոյ մէջ ալ նոր ողողումներու հետեւանքով Ունկէնի քաղաքին բնակչութիւնը ստիպուեցաւ հեռանալ: Տնիեսդերի գետն ալ յորդած ըլլալով, ողողեց ռումանական եւ ռուսական եզերքները: Կարմիր պահակազօրքը ստիպուեցաւ լքել իր կայանները:

⁂ Պուլկարիոյ մէջ, Դանուբի ջուրերը ողողեցին Վիտին քաղաքը: 150 տուներ պարպուեցան:

Ապրիլ 11)24ի տօնակատարը

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Մ.ի փարիզի մասնաճիւղին *եւ մասնակցութեամբ* Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկ.—Ազատական կուսակցութեան, Ազգային, Մշակութային, Բարեգործական եւ Հայրենակց. միութիւններու։

24 Ապրիլ, Կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին,

Salle Horticulture մէջ, 84 Rue de Grenelle։

Կը Նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝— *Նուագախումբ մը (բաղկացած հայ եւ օտար արուեստագէտներէ) ղեկավարութեամբ Պր. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ կը նուագէ հայկական կտորներ։*

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Մասնակցութեամբ Հայ բարեգործականի Միութեան մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, Հ. Ե. երկսեռ Միութեան, Ալֆորվիլի Հայ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ հայ ատեւտրականներուն:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

Ց. Հ. Դ. Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան հրապարակային վիճաբանական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Կը նախագահէ ընկ. Պ. Հիւսեան, Նիւթ՝ «Թուրքիա երթեւեկի նոր օրէնքը», թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ։ Կը հրաւիրուին հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

Տիկին Եղիսաբէթ Ջամալեան Սահակեանը եւ Ա. Ջամալեան ընտանիքը *խորին վշտով ծանուցանում են իրենց բարեկամներին եւ ծանօթներին*

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ - ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

յանկարծակի մահը, որ տեղի ունեցաւ 17 ապրիլ Կիրակի առաւօտ ժամը 2ին: Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները վաղը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Հաճընցի Գէորգ Տըմպըլեան, հօր անուն Կարապետ (դերձակ)։ 1926ին հայր եւ որդի կը գտնուէին Պէյրութ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ֆրանսա։ Իմացնել՝ Minas Karachian, Caserne d'Offemont, Belfort, France։

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Նահատակ Գրագէտներու Բանկերեներ

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝	*ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝	*ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան)*	20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝	*ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ*	30 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝	*ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ*	20 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝	*ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ*	20 ֆր.

Մամուլի տակ է Թիւ 6ը, ուր պիտի ամփոփուին Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատորէ դուրս մնացած երկերը:

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

ԱՄԷՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ

Մատենաշար Դրօշակի Բ. տպագրութիւն

Գին 10 ֆր., փոստի ծախքով 11 ֆր.։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Ձեռքիս վրայ խոնարհեցաւ եւ իր մանկական գլխուն նեղ գիծը ջերմեռանդօրէն հակած, այդպէս մնաց վայրկեան մը յարգանքով համբուրելու համար, մատները, միմիայն անոնց հպելով։ Յետոյ ետ քաշուեցաւ, առողջութեանս մասին, հարցուց խանդաղատանքով նայեցաւ ինծի եւ այնքան պատշաճութիւն կար իր խօսքերէն իւրաքանչիւրին մէջ որ քանի մը վայրկեան ետքը ամէն մտահոգութիւն խոյս տուած էր ինձմէ։

Եւ որպէս ցոլացումը իմ իսկ բարոյական թեթեւացումին, բնանկարը կը փայլէր մեր շուրջը, բոլորովին խաղաղած. ծովը, որ նախընթաց օրը ցասկոտ էր, այնքան հանդարտ, լուռ եւ յստակ էր որ, ծովափը քերող փոքրիկ ալիքներուն տակ, իւրաքանչիւր խիճ ցոյց կուտար, մեր կեցած տեղէն, անոր ճերմակ փայլը։ Կազինօն, այս դժոխային անդունդը, իր մաւրիտանական պայծառութիւնը կը ցցէր դէպ նոր ալուած եւ դամասկեան գոյնով երկինքին մէջ, եւ կրպակը որուն քիւին տակ երէկ քով քովի սեղմուած էինք պատսպարուելու համար տեղատարափ անձրեւէն, վերածուած էր ծաղկավաճառի զուարթ խանութի մը։ Հոն կային, յորդառատ, ճերմակ, կարմիր, կանաչ եւ գոյնզգոյն երփներանգ խառնակութեան մը մէջ, ծաղիկներու եւ կանաչութեան խոշոր փունջեր զորս կը ծախէր մանկամարդ աղջիկ մը, փայլուն գոյնով պլուզ մը հագած։

Օտարականը հրաւիրեց ճաշելու փոքրիկ ճաշարան մը։ Հոն երիտասարդը ինծի պատմեց իր ողբերգական արկածախնդրութիւնը, որ կատարեալ հաստատումն էր իմ առաջին նախազգացումիս, երբ կանաչ սատիին վրայ տեսեր էի անոր դողդոջ, ջղաձգօրէն յուզուած ձեռքերը։ Աւստրիական Լեհաստանի հին ազնուական ընտանիքէ մը կը սերէր, կը պատրաստուէր դիւանագիտական ասպարէզին։ Իր ուսումն առած էր Վիեննայի մէջ եւ ամիս մը առաջ, իր առաջին քննութիւնը անցուցած էր արտակարգ յաջողութիւնով մը։ Այդ օրը տօնելու համար, իր հօրեղբայրը, ընդհանուր սպայակոյտի բարձրաստիճան սպայ մը որուն տունը կը բնակէր, զայն կառքով առաջնորդած էր Փրաթեր եւ միասին գացած էին ձիարշաւներու դաշտը։

Հօրեղբայրը բարեբախտ եղաւ խաղին մէջ, շահեցաւ երեք անգամ իրարու ետեւէ։ Այդպէս շահուած դրամատոմսերու խոշոր ծրարով մը բեռնաւորուած՝ անոնք ճաշեցին շքեղ ճաշարանի մը մէջ։ Յաջորդ օրը, իբր վարձատրութիւն քննութեան մէջ իր ունեցած յաջողութեան, պապայ գիւանագէտը իր հօրմէն ստացաւ դրամական գումար մը որ հաւասար էր իրեն եղած ամսավճարին։ Երկու օր առաջ այդ գումարը շատ մեծ պիտի թուէր, բայց հիմա, այդ շահուն դիւրութենէն ետքը, աննշան եւ ողորմելի կը նկատէր զայն։ Ուստի ճաշը աւարտածին պէս, ձիարշաւարան վերադարձաւ, մոլեգնութեամբ եւ կատաղօրէն գրաւ բռնեց եւ իր երջանկութիւնը (կամ աւելի ճիշդը իր դժբախտութիւնը) ուզեց որ Փրաթերէն մեկնի, վերջին վազքէն ետքը. իր դրամին եռապատիկ գումարով։

Ատկէ ի վեր խաղի կատաղութիւնը, երբեմն ձիարշաւներու մէջ, երբեմն սրճարաններու, կամ ակումբներու մէջ, զայն գրաւեց բոլորովին, լափելով իր ժամանակը, ուսումը, ջիղերը եւ մանաւանդ հասոյթները։ Այլեւս կարող չէր մտածելու, խաղաղ քնանալու եւ առաւել եւս ինքզինքին վրայ իշխելու։ Անգամ մը, գիշեր էր, վերադարձած ըլլալով ակումբէն ուր ամէն ինչ կորսնցուցած էր, հանուելու ատեն, բաճկոնին գրպանին մէջ գտաւ մոռցուած ու բոլորովին ճմրթկած դրամատոմս մը։ Իր ուժերէն վեր էր դիմադրել, վերստին հագուեցաւ եւ աջ ու ձախ թափառեցաւ մինչեւ որ աննշան սրճարանի մը մէջ գտաւ տօմինօ խաղացողներ որոնց հետ մնաց մինչեւ արշալոյսին ծագիլը։

Օր մը, իր ամուսնացած քոյրը օգնութեան հասաւ իրեն, վճարելով այն պարտքերը զորս ըրած էր վաշխառուներու մօտ որոնք փութացեր էին վարկ բանալ մեծ անունի մը ժառանգորդին։ Որոշ ժամանակ մը, բախտը նպաստեց իրեն, բայց յետոյ եկաւ շարունակական ձախորդութիւնը եւ որքան կը կորսնցնէր, այնքան տիրաբար կարեւոր շահեր կը պահանջէին չկատարուած յանձնառութիւնները եւ տրուած ու չյարգուած պատուոյ խօսքը։ Արդէն երկար ատենէ ի վեր դրաւի դրած էր ժամացոյցը, զգեստեղէնները եւ վերջապէս պատահեցաւ սարսափելի գործը. իր ծեր հօրաքրոջ դարանէն գողցաւ թանկագին քարերով զարդարուն երկու խոշոր կոճակներ զորս շատ քիչ կը կրէր ան իր վրայ։ Ասոնց մէկը գրաւի դրաւ մեծ գումարի մը փոխարէն, որ նոյն իրիկունն իսկ քառապատկուեցաւ խաղով։ Բայց փոխանակ քաշուելու, ամէնքը փորձեց եւ կորսնցուց։

Իր ճամբորդութեան մեկնելու պահուն, գողութիւնը երեւան հանուած չէր տակաւին։ Այս պատճառով երկրորդ գոհարեղէնն ալ գրաւի դրաւ եւ անմիջական ներշնչումի մը հնազանդելով, մէկ շունչով Մօնթէ-Քարլօ եկաւ, բախտախաղէն շահելու համար իր երազած հարստութիւնը։ Արդէն ծախած էր իր պայուսակը, հագուստները, հովանոցը եւ հիմա միայն ատրճանակը, չորս գնդակներով եւ թանկագին քարերով զարդարուն փոքրիկ խաչ մը որ իրեն տուած էր իր կնքամայրը։ Խաչը իշխանուհին եւ որմէ չէր ուզեր բաժնուիլ։ Բայց, կէսօրէն ետք խաչն ալ ծախած էր յիսուն ֆրանքի փոխարէն, մի միայն իրիկուան վերջին անգամ մըն ալ ճակատագիրը փորձելու համար խաղի քաղցր վայելքը,— կեանքի կամ մահուան սարսուռը։

Այս բոլորը կը պատմէր գրաւիչ շնորհով մը իր անձին որ գիտէր թէ որքան լաւ կենդանացնել իրերը։ Ես մտիկ կ'ընէի, յուզուած. ցնցուած, յափշտակուած, հետաքրքրութենէ բայց ոչ մէկ վայրկեան մտածեցի, ունեցայ զայրանալու, որովհետեւ վերջապէս այս մարդը որ հոն մէկ դանիմ առջեւ կը գտնուէր, գող մըն էր։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՇԴԵՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ԱՊՐԻԼ 1932
20 AVRIL 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1858 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾԱՄՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԻՐՔ

Ինքնահաւանութեան հով մը կը փչէ Բարեգործականի հրատարակած տետրակէն, — «Մեր Խօսքը հայ ժողովուրդին»:

Միեւնոյն ատեն, կիրքն ալ տեղաւորուած է էջէ էջ եւ տողէ տող, որտառուչ նախադասութիւններու կարգին:

Այսպէս, «Անվերջ Քննադատութիւն» գլուխին տակ, կը կարդանք հետեւեալ խօսքերը.

— «Ցաւալի է սակայն որ, երբ մէկ կողմէն բոլոր ակնարկները կեդրոնացած են Հ. Բ. Ը. Միութեան վրայ, եւ իրմէ կը պահանջուի նախաձեռնութիւնը ազգապահպանումի եւ հայրենաշինութեան բազմազան ծրագիրներուն, միւս կողմէ՝ սկիզբէն ի վեր անհաշտ խնդրանքներով եւ մեղադրանքներով ժողովուրդը անկէ ուծացնելու, որով եւ անոր հասոյթի աղբիւրները չորցնելու անդադար աշխատանք ալ կը կատարուի»: (էջ 3):

Ամբողջ այդ էջը յատկացուած է շեշտելու՝ թէ «իր հիմնարկութենէն մինչեւ այսօր», Հ. Բ. Ը. Միութիւնը «բուռն եւ յամառ» քննադատութեան ենթարկուած է, մինչ «անոր գլուխը գտնուող վարիչները, որ մեր ազգին ընտրանիին լաւագոյն ներկայացուցիչներն են, արժանի են միայն յարգանքի» եւայլն:

— «Անոնց որքա՜ն խոր ազգասիրութեան զգացում, կորով եւ նկարագիր պէտք է, որ անվերջ անարգանքներու եւ ժահրոտ խնդրանքներու տեղատարափին տակ, առանց վհատելու շարունակեն իրենց նուիրումի ծանրահոգ աշխատանքը»: (էջ 3—4):

Թղթատեցէք էջերը եւ լսեցէք սա խուժանավարութիւնն ալ.

— «Արդեօք ո եւ իցէ օտար երկրի մէջ կը տեսնե՞ս թերթ մը որ բան գործ ընէ քննադատելու բարեսիրական ընկերակցութիւն մը: Կա՞յ միակ օրինակ մը, ո՞ր երկրին մէջ, ո՞ր թերթին մէջ: Ինչո՞ւ օտար թերթերը, առանց բացառութեան, մէջն ըլլալով ամէնէն ծայրայեղները, յարգանք եւ գնահատում միայն կ'ընծայեն ժողովուրդին ո եւ է ձեւով սատարող բարեսիրական կազմակերպութեանց»: (էջ 20):

Կը թուի թէ այս տետրակը խմբագրողները ջայլամքէն կու գան:

Եթէ յիշէին թէ Փարիզ կը բնակին, անշուշտ գրի չառնէին այս յիմարաբանութիւնը:

Կ'ուզէինք իմանալ թէ ո՞ր օտար թերթերը կը կարդան «մեր ազգին ընտրանիին լաւագոյն ներկայացուցիչները»: Եւ օտար թերթի ո՞ր սիւնակները:

Արդեօք սակարանի, ձիարշաւի, աշխարհիկ պարահանդէսներու եւ երեկոյթներու բաժինները թոյլ չե՞ն տար աչքէ անցընել նաեւ ուրիշ սիւնակներ, ուր գետնէ գետին կ'անցընեն, օրինակ, Assistance Publiqueը:

Բայց շարունակենք.

— «Սակայն դուրսէն յարձակումը կը գործուի անհաշտօրէն, ու երբեմն խուժում մըն է որ վհատութեան մթնոլորտ կը ստեղծէ, ու միտքերը կը թունաւորուին նոյն իսկ ատելութեան զգացումով մը, անոնց դէմ որ իրենց հասկցած ձեւովը եւ կարողութեան չափովը միայն բարիք գործելու ուխտովը կամաւորուեր են:

«Ինչո՞ւ ուրանալու, խեղաթիւրելու եւ խանգարելու այս ժխտական անվերջ աշխատանքը՝ որ օգուտին վնասը կը հարկադրէ, եւ բարիքին՝ չարիքը»: (էջ 20—21):

Տակաւին. — *«Անոնք որ կը դատեն ու կը դատապարտեն, արդեօք նախ եւ առաջ կատարեցի՞ն իրենց պարտականութիւնը»: Կամ, «ինչո՞ւ չի տուողները աւելի ձայն կը բարձրացնեն, քան տուողները»:*

Ու վերջապէս, — միշտ միեւնոյն էջին վրայ.

— «Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադիրները, վարիչները, անդամները, ոչ մէկ բարիք կ'ակնկալեն. անոնք ոչ մէկ անձնական քաղաքականութիւն կը հետապնդեն. անոնք իրենց զոհողութիւններով եւ անտեղիտալի անձնուիրութեամբ կը հետամտին իրագործելու մարդկային ամենաբարձր իտէալը, ազգային եւ ընկերային ծառայութիւնը»:

×

Ինչպէս կը տեսնէք, հատընտիր բառերով խմբագրուած է «Մեր Խօսքը»: Կարդացողը անշուշտ անձկօք պիտի կարդայ բոլոր անոնց որ «անձահ» եւ «ժահրոտ խնդրանքներ» կը նետեն հրապարակ, որ «կը թունաւորեն միտքերը», եւ կը ժխտեն Բարեգործականի վարիչներուն «անտեղիտալի անձնուիրութիւնը»:

Այդ «անձնուիրութեան» ամէնէն ջախջախիչ փաստն է, անշուշտ, վարիչ—պատուիրակին տասը հազար ֆրանք ամսականը, որուն վրայ թեթեւ զեղչ մը (երկու հազար?) կատարուեցաւ քանի մը ամիս առաջ: (Չար բերաններ կ'ըսեն թէ՝ խորապէս յուզուած՝ այդ անհնարի՜ն զոհողութենէն, Պ. Վ. Մալէզեան որոշեր է ճամբել իր սպասուհիներէն մէկը):

Դատ շահելու, ժողովուրդի սրտին խօսելու համար, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը պէտք ունէ՞ր մեծամտութիւն եւ կիրք, ինքնահաւանութիւն եւ քէն խառնելու իր յայտարարութեան:

Մանաւանդ որ, այդ հաւաստիքներն ու ինքնագովութիւնները չեն համապատասխաներ իրականութեան:

Անոնք, այդ ձուլածոյ եւ սնամէջ խօսքերը եթէ ձեռնոց նետելու պիտի ծառայեն, արդահատանք միայն կը շարժեն: Իսկ եթէ թիւրիմացութիւնները հարթելու սահմանուած են, ընդհակառակն աւելի կը խորացնեն զանոնք:

Եթէ այդ խօսքերը իմաստ ունին, այն ատեն պէտք է քրքրել 26 տարուան պատմութիւնը, արդար եզրակացութեան յանգելու համար:

Բայց, Բարեգործականը վիճաբանութեանց դո՞ւռ բանալու համար մէջտեղ նետեց այս տետրակը...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՈՒԷՏՈՒՓԷՆ ԱՌԱՋ

Ընտրական պայքարը սկսած է արդէն, կատաղօրէն, Ֆրանսայի ամէն կողմը:

Աչք մը՝ Փարիզի պատերուն վրայ, կը բացատրէ ամէն բան:

Իւրաքանչիւր թաղամասի մէջ, կեդրոնական փողոցի մը անկիւնը, պիտի տեսնէք մանաւոր տախտակներու վրայ փակցուած յայտարարութիւններ: գոյնզգոյն պատկերներ եւ ուռուցիկ, յարձակողական, փոխադարձաբար վարկաբեկիչ ուղերձներ:

Անոնք որ Ֆրանսերէն գիտեն, կրնան պահ մը կանգ առնել ու կարդալ այդ յայտարարութիւնները: եւ եթէ կ'ուզեն, գործածուած բառերը բաղդատել... մեր թերթերու լեզուին հետ:

Քանի մը նմոյշներ՝ առաջին առթիւ: Իսկ այսօր՝ խաղի մը պատմութիւնը:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը ունի ազդատախտակ մը, — ցաղթանդամ բանուոր մը, որ բերանաբաց կ'աւետէ իր կուսակցութեան բարիքները:

Արքայականները, որոնք որքան մոլեռանդ նոյնքան սրամիտ են, ճիշդ բերնի չափով թուղթի կտոր մը տպած եւ վարպետօրէն փակցուցած են բանուորին բերնին, անոր բսել տալու համար.

— Միապետութիւնն է միակ փրկիչը:

Վ.ԱԶԷ.

Աղաբեկովի դատը Պոլսոյ մէջ

Կոստանդնայի մէջ՝ Աղաբեկովի առեւանգման փորձին հետեւանքով բացուած դատը սկսաւ տեսնուիլ Պուքրէշի դատարանին առջեւ:

Դատավարութեան բացման, նախ կատարուեցաւ գլխաւոր մեղադրեալին՝ Կրիշա Վասիլիեւի հարցաքննութիւնը: Այս անձն է որ կը մեղադրուի թէ Կէֆէուի կողմէ պաշտօն ստանձներ էր Աղաբեկովը առեւանգելու եւ յունական Միլոմելա շոգենաւով զայն Ռուսիա տանելու:

Ամբաստանեալը՝ ճարտարութեամբ փորձեց հարցումներու պատասխանէն խուսափիլ, առարկելով թէ հարցաքննութեան հետեւելու համար նշանակուած ռուս թարգմանը լաւ չի թարգմաներ խօսքերը:

Ամբաստանագիրը կը յայտնէ թէ Կրիշա յայտնի համայնավար, Կէֆէուի կողմէ նշանակուած էր Պոլիս երթալու եւ միանալու Զոնչէֆին, որ ֆրանսացի Լըքօքի եւ Աղաբեկովին հետ պիտի գար եւ կարգադրելու ամէն միջոց՝ Աղաբեկովի առեւանգման համար:

Կրիշան պաշտպանող ռուս փաստաբանը՝ դատավարութեան ընթացքին՝ միջադէպեր ստեղծեց:

Դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ մայիս 9ին:

Իրլանտա պէտք է վճարէ

Լոնտոնի մէջ հրատարակութեան տրուեցաւ 1923 փետրուար 12ին Անգլիոյ եւ Իրլանտայի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը: Այս համաձայնութեան հիման վրայ, Իրլանտա յստակօրէն յանձն առած է եղեր հատուցանել որոշուած տարեվճարները:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉԸ ՈՍԿԻ ՀԱՒԱՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յոյն կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, հրաւիրելով որ ամէն մարդ իր ունեցած ոսկեղէնը տրամադրէ ազգային ելեւմուտքին եւ այդ կերպով նպաստէ ուժեղացնելու երկրին ոսկիի պահեստը:

Երէկ, արդէն հաղորդեր էինք թէ բազմաթիւ յոյներ ինքնաբերաբար իրենց ոսկեղէնը կը յանձնեն յոյն Ազգային դրամատան եւ թէ, Աթէնքի եպիսկոպոսն ալ կառավարութեան առաջարկած է ոսկեղէնի հանգանակութիւն մը բանալ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիոյ դիմումը մտնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ

ԼՈՆՏՈՆ, 19 Ապրիլ.— «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի քաղաքական խմբագիրը կը յայտնէ թէ մօտ ատենէն Թուրքիա դիմում պիտի կատարէ մտնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, ուր անոր թեկնածութիւնը հաւանաբար պիտի պաշտպանուի Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ կողմէ:

«Թէեւ կը գրէ թերթը, Թուրք կառավարութիւնը այլ եւս աշխարհականացած է, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ Թուրքիոյ մուտքը պիտի ծառայէ զօրացնելու իսլամական աշխարհի քաղաքական ներկայացուցչութիւնը, ինչ որ մեծ առաւելութիւն մը պիտի կազմէ արեւելեան հարցերու վիճաբանութեան մէջ: Այսուհանդերձ, Էնկիւրի այն ատեն միայն վերջնական որոշում մը պիտի տայ, երբ վստահութիւն ունենայ թէ Խորհուրդին մէջ պիտի ունենայ ոչ թէ տեւական — ինչպէս Լեհաստանը, այլ կէս—տեւական աթոռ մը, որ վերանորոգուի երեք տարին անգամ մը:

Դէպի զինաթափութիւն՝ սկզբունքով

Կամաց, կամաց...

Զինաթափութեան ժողովի ընդհանուր յանձնախումբը իր նախորդ օրուան նիստին մէջ, երկար վիճաբանութիւն մը ունեցաւ, որ թոյլ տուաւ հաստատելու թէ պատուիրակութիւնները ամենամեծ մասով՝ տրամադիր են ընդունելու սպառազինումներու աստիճանական նուազման սկզբունքը, հանգրուան առ հանգրուան, այսինքն՝ կարճ ժամանակներու ընթացքին իրարու յաջորդող պայմանադրութիւններով:

Ընդհանուր յանձնախումբը սակայն, չկրցաւ նոյն իսկ այս տրամադրութեանց համապատասխան բանաձեւ մը գտնել քուէարկութեան եւ նախընտրեց խմբագրական յանձնախումբի մը յանձնել բանաձեւի մշակումը՝ նկատի առնելով կարգ մը նրբութիւններ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, գերման պատուիրակութեան պետը կրկին պաշտպանեց գերմանական տեսակէտը թէ սպառազինումներու նուազման ու սահմանափակումը պէտք է կատարուին միակ պայմանագրութեամբ մը եւ նշանակելի կերպով: Դէմ չէ սակայն որ, գործը առաջ տարուի աստիճանական նուազումներով եւ սահմանափակումներով, չէշտելով սակայն որ դէպ ի զինաթափութիւն առաջին քայլը՝ պէտք է ամէնէն կարեւոր նուազումը արձանագրէ:

Խմբագրական յանձնախումբը մշակած է հետեւեալ բանաձեւը, որ պիտի ենթարկուի նոր վիճաբանութեան մը եւ յետոյ դրուի քուէարկութեան. — Սպառազինումներու նուազումը՝ ինչպէս որ նախատեսուած է Ազգերու Դաշնակցութեան 8րդ յօդուածին մէջ, պիտի իրականանայ յառաջատուաբար, յարմար պայմանաժամերէ վերջ՝ իրարու յաջորդող վերաքննութիւններով, անգամ մը որ ներկայ խորհրդաժողովը իրականացնէ ընդհանուր նուազման առաջին հանգրուանը՝ որքան կարելի է, ամէնէն վար մակարդակի վրայ»:

Ռուսեւճափոնական յարաբերութիւնները

Ռուսական մեծ ուժեր՝ սահմանին վրայ

Ճափոնի արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը՝ Թոքիոյի մէջ՝ յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Ռուսիոյ եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները երթալով կը ձգտին, եւ թէ ճափոնական կառավարութիւնը որոշած է միջամտել զինեալ ամէն բախումի որ կրնայ ծագիլ Ռուսիոյ եւ Մանչուրիական նոր պետութեան միջեւ:

— «Ճափոն բսաւ, անշուշտ չպիտի յարձակի Ռուսիոյ վրայ, բայց չի կրնար անտարբեր մնալ՝ տեսնելով ռուսական հազարաւոր զինուորներու համախմբումը՝ մանչուրիական սահմանագլուխին վրայ:

«Չենք անգիտանար թէ խարպինի մօտերը օդը հանուած ճափոնական կառախումբը, գործն էր բոլշեւիկեան գործակալներու:

«Գիտենք նաեւ թէ Մանչուլիի եւ Վլատիվոսթոքի միջեւ համախմբուած խորհրդային ուժերը բաղկացած են 70,000 հոգիէ եւ թէ նոր զօրաբաժին մըն ալ հասած է Խապարովսկ: Ռուսերը իրենց ուժերը կը զօրացնեն նաեւ Սախալինի հիւսիսը եւ կը պատրաստուին գրաւելու քարիւղային հողերը»:

Հինտէնպուրկ-Կրէօներ վէճին յետոյ

Գերմանիա կը լուծէ Հիթլերականները

Գերմանիոյ ներքին եւ պաշտպանողական նախարարը զօրավար Կրէօնէր ձեռնարկեց քննելու հանրապետական մարտական խումբերու գործունէութիւնը՝ համաձայն Հինտէնպուրկի կողմէ յանձնուած փաստաթուղթերուն:

Հաւանաբար նախարարին եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ ո՛չ թէ կազմալուծել այս խումբերը — ինչպէս հիթլերեանները — այլ թելադրել որ անոնք վերադառնան իրենց նախկին վիճակին եւ վերակազմուին ո՛չ թէ իբրեւ մարտական խումբ, այլ իբրեւ քաղաքական խմբակցութիւն: Եւ որովհետեւ հանրապետական վարիչները արդէն լուծած են իրենց մարտական խումբերը, կառավարութեան որոշումը պիտի ունենայ միմիայն սկզբունքի արժէք մը:

Կառավարութիւնը չէ գոհացած սակայն լուծելով Հիթլերի մարտական խումբը: Այլ նաեւ կը գրաւէ հիթլերեան հազարաւոր նախկին մարտիկներու վիճակովը: Ներքին նախարարը ուսումնասիրելու վրայ է ընդարձակ ծրագիր մը, որով կարելի ըլլայ հիթլերեան նախկին մարտիկները մտցնել մարզական միութիւններու մէջ եւ գործ հայթայթել անոնց:

Միջազգային պարտքերը եւ Ամերիկա

Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները չեն յուսար որ նախագահ Հուվըր առաջարկէ վերանորոգել միջազգային պարտքերու նոր յետաձգում մը: Առաջինը կը վերջանայ յունիս 30ին: Կը հաւաստուի թէ, Ամերիկայի նախագահը անձնապէս համամիտ ըլլալով մէկտեղ վճարումներու պայմանաժամի նոր երկարաձգման մը, նկատի ունենալով յառաջիկայ ընտրութիւնները՝ կը վարանի բացայայտ կերպով արտայայտուիլ՝ այս հարցին մասին:

Հիւանդ անգործները նպաստ կը զրկուին

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական վիճակագրութիւնը աստիճանական նուազում մը կ'արձանագրէ անգործներու թիւին վրայ: Ատով սակայն, կացութեան մէջ ո՛չ մէկ կարեւոր փոփոխութիւն կը տեսնուի: Հազարաւոր անգործներ, ամէն օր կ'երթան պաշտօնատուններըը՝ ներկայանալու եւ արձանագրել տալու իրենց քարտերը:

Խիստ հսկողութեան մը շնորհիւ, կարելի եղած է գրեթէ ամբողջովին՝ ցանկէն ջնջել կեղծ անգործները:

Եւ հիմայ, կարելի է ըսել թէ նպաստ կը ստանան միայն անոնք որ իրաւունք ունին: Սակայն կայ անգործներու դասակարգ մը, որ կրկնապէս կը տառապի, — հիւանդութենէ եւ անգործութենէ: Որովհետեւ հիւանդ անգործները նպաստ չեն կրնար ստանալ:

Այս առթիւ, փարիզի աշխատաւորներու տեղաւորման դիւանի ընդհանուր քարտուղարը՝ հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ, — Անգործները պարտաւոր են ներկայանալու այն տեղաւորման պաշտօնատուները, որոնք արհեստի կարգով՝ կը կեդրոնացնեն գործի խնդրանքներն ու մատուցումները:

«Եթէ չկարենանք գործ հայթայթել անգործի մը, կ'արձանագրենք անոր քարտը եւ նպաստը կը շարունակուի: Եթէ ընդհակառակն, կարենանք զայն տեղաւորել, անշուշտ նպաստը կը դադրի եւ մեր հսկողութենէն անգործը զերծ կը կացուցուի: Ընդհանուր կանոնը այն է որ ամէն անգործ պարտաւոր է անմիջապէս ընդունելու ինչ գործ որ իրեն կ'առաջարկենք:

«Եթէ անգործ մը անձամբ չներկայանայ մեր պաշտօնատուններուն, ըլլայ հիւանդութեան կամ ուրիշ պատճառի մը հետեւանքով, անոր անունը կը ջնջուի, որովհետեւ, միայն աշխատելու ի վիճակի եղող անգործներն են որ իրաւունք ունին նպաստ ստանալու: Ստիպուած ենք շատ խիստ ըլլալ այս մասին, առաջքն առնելու համար կարգ մը զեղծումներու:»

Դանուբեան ծրագիրը

Ինսպրիւքի մէջ, գումարուեցաւ Դանուբեան կացութիւնը ուսումնասիրող ժողով մը, որ հրաւիրուած էր Առեւտուրի միջազգային Սենեակին կողմէ:

Այս ժողովին կը մասնակցին Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Պուլկարիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Հունգարիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Չեխօսլովաքիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ առեւտրական սենեակներու ներկայացուցիչները:

Կը նախագահէր Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, որ իր բացման ճառին մէջ՝ յիշեց Դանուբեան իւրաքանչիւր երկրի տնտեսական տագնապին պատճառները, որոնք աւելի սաստկացած ցոյց տուաւ Եւրոպայի քաղաքական եւ ամբողջ աշխարհի տնտեսական տագնապներուն հետեւանքով:

Իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն պարզեց իր երկրին յատուկ պայմանները:

Խորհրդաժողովը իր երկրորդ նիստին մէջ զբաղեցաւ նախընտրական մաքսատուրքի հարցով, նկատի առնելով՝ ի նպաստ դանուբեան երկիրներու կարգադրութեան մը պէտքը:

Զանազան երկիրներու ներկայացուցիչներէն վերջ, խօսք առաւ անգլիական ներկայացուցիչը որ յայտնեց թէ անգլիական պատուիրակութիւնը ուժ պիտի տայ ամէն յստակ ծրագրի որ կրնայ լուծել դանուբեան հարցը.

— Անգլիոյ հանրային կարծիքը, ըսաւ, սկզբունքով դէմ է ամէն տեսակ զաղտնի նախընտրութեան, Անգլիական պատուիրակութիւնը կ'ընդունի որ ի նպաստ Դանուբեան պետութիւններուն՝ բացառութիւններ ըլլան ամենէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոսանքներ եւ տեսակէտներ

Խօսքի, մամուլի, համոզումի եւ խղճի ազատութեան այս հայրենիքը, որ Ֆրանսան է, շատ բնականօրէն պիտի ունենար իր ծոցին մէջ ազգային, տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական խնդիրներու շուրջ կազմակերպութիւններ ու ծրագրային երանգաւորումներ, որոնց այս օրերու գեղեցիկ ու ոգեւորիչ խօսքերով եղած պարզաբանումը թոհ ու բոհ մը կը ստեղծէ: Այսօր միտքերու շփոթութիւնը այն աստիճանին հասած է որ, դժուար թէ մենք մեզ «bête humaine»ի տեղ չդնենք ինչպէս բոլոր ունկնդիրները իրենց կիրքերով, մեծութիւններով, ախորժակներով ու առհաւական բնազդներով:

Մարդկային Իրաւունքներու Յայտարարութենէն մէկուկէս դար վերջ, աւելորդ յոգնութիւն մը եւ ծիծաղելի վարկած մը պիտի համարուի, եթէ պարզ կասկածը յայտնուի Մեծ Յեղափոխութեան սկզբունքներու խախտումի մասին: Երկրի ղեկավարներու մօտ երեւան կուգան յաճախ յետաշրջական շարժումներ ու գործեր, բայց խորհրդարանական կեանքին մէջ անոնք կը սանձահարուին, նոյն իսկ կը խորտակուին, քանի կայ ինքը ժողովուրդը իր ընդհանուր քուէարկութեան իրաւունքով:

«Հանրապետական եմ, ըսած է Անաթոլ Ֆրանս, այնքան հանրապետական որքան արքայական. հաւատացէք որ այնքան քիչ կը հետաքրքրուիմ կառավարութեան ձեւով. ինծի համար կարեւորը մարդկային ընկերութիւնն է, ազգը: Ընկերվարական եմ այն իմաստով որ ընկերային կեանքի տնտեսութիւն կը փնտռեմ, միեւնոյն ատեն անիշխանական եմ, որովհետեւ ոչինչ կը սպասեմ կառավարութիւններէն»:

Անցեալի virus tenaceն է որ կը տեւէ անուն մասնաւորներու մօտ: Տիրակալութեան ձգտում մը, բայց խորհրդարանականութիւնը այնքան խոր արմատներ ձգած է որ դժուար թէ որ եւ է կեսարական շարժում յաջողութիւնն ունենայ տեւական երեւոյթ մը դառնալու, ինչպէս անցեալի մէջ Պուլանժէականութիւնը, Տրէյֆիւսեան շրջանի նեղ ազգայնականութիւնը, ու անկէ ծնած Action Françaiseը որուն վարդապետութեան հիմը կը կազմէ ազգայնականութիւնը: Ան հայրենիքը կը դաւէ ամէն բանէ վեր եւ կ'ուզէ միապետութեան վերահաստատումը:

Մեծ Յեղափոխութենէն վերջ, թագաւորականութեան իսկական դիմակով երեւան գալը պիտի նկատուէր յանդգնութեան մեծ արտայայտութիւն մը: Մեղմ ծրագրային պահանջներով փափաք յայտնել որ «Հանրապետական Ֆրանսան պէտք է դարձնել անցեալի նման, ներքնապէս եւ արտաքնապէս կազմակերպուած ուժեղ պետութիւն մը», կը ցուցնէ իրենց առաջին քայլերու երկչոտ հոգեբանութիւնը, որ արտայայտուած է 1898ին Անրի Փիւժոյի կողմէ: 1898ին կը հրատարակուի Action Française կիսամսեայ թերթը, որու հիմնադիրները՝ Մօրաս եւ Լէօն Տօտէ տակաւին հանրապետականներ էին: Շատցան թերթին աշխատակիցները, Անրի Վօժուա, Ժիւլ Լըմէթր եւ ուրիշներ եկան սաղմնային վիճակէն դուրս հանելու թաքուն միտքը. մինչեւ 1905 աշխատեցան ձեւ ու մարմին տալ անոր եւ հիմը դնել Ligue d'Action Françaiseի:

Նպատակը հողը չպակսեցաւ իրենց: Կազմակերպուեցան ու դարձան ո՛չ այնքան արհամարհելի ույժ մը. մինչեւ այն աստիճան որ մասնակցեցան յետպատերազմեան ընտրական պայքարին. կէս հանրապետական դիմակի տակ տուին մէկ երեսփոխան, յանձին Լէօն Տօտէի: Այս պզտիկ փորձը բաւական եղաւ որ բոլոր հանրապետականները զգաստութեան գան. Պիոս 11րդ Պապի բանադրանքը իր կարգին եկաւ եթէ ո՛չ վճռական, գոնէ ամենածանր հարուածը տալու միապետութեան արշալոյսի հաւատքին:

Ֆրանսա եթէ մեռնիլ կ'ուզէ թող մնայ ժողովրդավար կարգերու մէջ, կ'ըսեն ներկայիս թագաւորականները, քա՛ջ գիտնալով որ ապրելու եւ յարատեւելու ցանկութիւնը ամէնուն մէջ զօրաւոր է, մանաւանդ Ֆրանսան պահելու եւ զօրացնելու հաւատքը: Պէտք է ուրեմն վերահաստատել միապետութիւնը, վերածնունդի իսկական խորհրդանշանը:

Շնորհիւ հանրապետութեան եւ ժողովրդավար կարգերու, տկար ու անփորձ պետութիւն մը միայն կարելի է ունենալ, որ պիտի չգիտնայ պատրաստուիլ պատերազմի համար, ոչ զայն վարել եւ ոչ ալ կատարեալ յաղթանակ ապահովել: Ան պիտի չգիտնայ նաեւ խաղաղութիւն կնքել եւ դաշինք խմբագրել:

Նախապատերազմեան շրջանին եթէ Ֆրանսան ունենար իր թագաւորը, անոր անձնական շահը եւ եսը թոյլ պիտի չտային, որ ինք կիսովին քայքայուած բանակի մը գլուխը անցնէր: Ան պիտի ունենար իր կանոնաւոր բանակը, պիտի գիտնար պահել ազգին արժանապատուութիւնը: Մարդկային եւ նիւթական մեծ զոհողութիւններով ձեռք բերուած երկրամասերը այնքան դիւրութեամբ չպիտի վերադարձնէր ան: 1900ի ատենները դարձեալ եթէ Ֆրանսան ունենար իր թագաւորը, երկիրը Ռուսիոյ Ցարին շահերուն պիտի չզոհէր, եւ ո՛չ ալ յետագայի Ակատիրեան խայտառակութեան ականատես պիտի լինէր:

Վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին Ֆրանսան կառավարուած է, կ'ըսեն, Հրեաներու, բողոքականներու, ֆրանմասոններու եւ métèqueներու կողմէ, — այս չորս դաշնակցային կուսակցութիւններէն, որոնք առանձին առանձին կառավարութիւններ են, իրարու հետ գինակցած ֆրանսական պետութեան դէմ:

Իրենց միապետութիւնը պէտք է ըլլայ բացարձակ եւ ժառանգական: Բանակ, նաւատորմ, օդային ուժեր եւ դիւանագիտութիւն թագաւորին իրաւունքները պէտք է համարուին: Ան է որ իր նախարարները պիտի ընտրէ: Նման կարգ ու սարք մը հաստատելու համար պէտք չունի ժողովուրդի ձայնին, իրենց համար անհրաժեշտ չէ ազգ. ժողով գումարել թագաւորը վերահաստատելու համար: Ան պատրաստ է արդէն: Իրենց կը մնայ յարմար րոպէին գրաւել ներքին գործերու նախարարութիւնը եւ Էլիզէն, թագաւորն արդէն գահ բարձրացած կը համարուի:

Կամքը, որոշումը, ձեռնարկը պզտիկ խումբէ մը միայն յառաջ կուգան, մինչ ընդունելութիւնը եւ համակերպութիւնը՝ մեծամասնութենէն. քանի որ ողջմտութիւնը, յանդգնութիւնը, ուժը եւ տիրապետութիւնը մասնաւորներու սեփականութիւններն են միայն: Գործի յաջողութեան համար երկու հաւանականութիւններ կան: Կա՛մ 1871ի նման ազգային մեծամասնութիւն մը կը կազմուի, որու բաղձանքը կ'ըլլայ միապետութեան վերահաստատումը: Եւ կամ, խումբ մը ընտրելներու միջամտութեան շնորհիւ բանակը ձեռք կը բերուի, պետական հարուածը տալու համար:

Ֆրանսայի մէջ, համաձայն իրենց, քաղաքական կուսակցութիւններու գոյութիւնը, դասաւորումը եւ գործունէութիւնը եղած է ու պիտի ըլլայ կործանարար, քանի որ փորձը ամէն անգամ ցոյց տուած է, որ ընտրական պայքարէն ազգը կը վնասուի: Ինչո՞ւ չարհամարհել այդ ամէնը եւ փնտռել այն որ զիրենք պիտի միացնէ ու բարձրացնէ: Եթէ Ֆրանսացին զզուած է ընտրական պայքարներէն, շատ բնականօրէն կը զզուի նաեւ հանրապետութենէն ու կը բռնէ միապետութեան ուղին:

Արքայականները հպարտ են իրենց անցեալով, ուր ո՛չ բաժանում եւ ո՛չ ալ երկպառակութիւն կը տեսնուի: Կելտական, Մէրօվէնժիական եւ Կարօլէնկեան անիշխանութեան շրջանէն մինչեւ հանրապետութեան առաջին յայտարարութիւնը 987—1789ը, բարենորոգումի, խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան շրջան մը եղած է: Այդ ժամանակամիջոցին է որ ստեղծուած են այն ամէնը, ինչ որ յետագային ու այսօր կը կազմեն ազգին փառքն եւ հարստութիւնը: Այդ շրջանին եթէ եղած են անկումներ, ինչպէս Ցովհաննէս Բարիի բանտարկութիւնը, Կարոլոս 6րդի խենդութիւնը, ԺԶ.րդ դարու քաղաքային եւ կրօնական հակամարտութիւնները, այդ բոլորը կը նսեմանան Լուդովիկոս ԺԴ.րդի, Անրի Դ.րդի, Կարոլոս Ե.րդի շրջաններուն քով, մանաւանդ ժան տ'Արքի այն հրաշապատում պատմութեանը մօտ, որով երկինք եւ երկիրը միացուած կը թուին:

Միապետութիւնը որ ազգը չինած է, իր մէջ կը բովանդակէ հայրենասիրութեան այն մեծ շունչը, որ պիտի յանկուցանէ բոլոր ազգայնականները, դուրս վտարելով ամէն անոնք, որ միջազգային հովերէ տարուած են, ու օրուան մէջ տասներկու հարուածներով ազգութիւնը կը քայքայեն:

Ազգայնականներու կուշտին ազատականներն ալ պիտի ըմբռնեն իրենց այս համոզումը, որ Ֆրանսայի փառքին ու մեծութեանը համար է միայն: Բոլորը պիտի ձանձրանան խորհրդարանական կործանարարութենէն, պիտի միանան իրենց, տալու համար պետութիւնը թագաւորին, իսկ ազգին՝ անձնական սեփականութեանց տնօրինութիւնը:

«Le roi est mort, vive ie roi!» Ինքնին անարձագանգ բացականչութիւն մը, քանի դեռ ժողովուրդի սրտին մէջ կենդանի կը մնայ Մոնտէսկիէօի, Վոլթէրի, Տիտրոյի, Ռուսոյի եւ ուրիշներու կենսատու շունչը, որ այնքան ծանրօրէն կը ձաղկէր եւ կը քննադատէր միապետութիւնը, կղերապետական ճնշող կարգերը եւ բարքերու ապականութիւնը: Ճղճիմ արտայայտութիւն մըն է ան նաեւ ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան ահեղագոռ մրրկումներուն քով, որ իր բովանդակ ծաւալով տուած է ժողովուրդին գերիշխանութեան բացարձակ իրաւունքը:

Իշխանութիւնը կուգայ ժողովուրդէն, ո՛չ թէ վերէն: Ճիշդ է որ մարդոց մէջի անհաւասարութիւնը կը տիրէ տակաւին եւ Մեծ Յեղափոխութիւնը չկրցաւ իր մեծ նշանաբաններով արմատականօրէն կարգադրել ամէն ինչ, բայց այսուհանդերձ անոնք կը մնան բարձր, երկրի խորհրդանշանները, զինուած ու պաշտպանուած ազգային վեհապետական իրաւունքներով, որոնցմով պիտի պարտադրուի ազգին կամքը եւ պիտի դարբնուի ազգին քաղաքականութիւնը:

Le roi est mort et restera toujours mort...

Հ. ՍԻՐԵՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ռուս բանուորները

Շնորհիւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան, մօտ երկու միլիոն Ռուսներ տարագրուեցին աշխարհի չորս կողմը: Յետագայ տարիների ընթացքում մի զգալի մասը, գլխաւորապէս համեստ խաւերից վերադարձաւ հայրենիք, իսկ զանազան երկրներում մեզ պէս թափառող ռուս տարագիրների խոշոր մասը զբաղած է ֆիզիքական ծանր աշխատանքներով:

Ռուս տարագրութիւնը կազմուած է նախկին զինուորականներից, գլխաւորապէս սպաներից, պետական պաշտօնեաներից, հակաբոլշեւիկեան բազմազան մտաւորականներից, հարուստ կալուածատէրներից եւ վաճառականներից:

Այս տարրերից է կազմուած ռուս բանուորութիւնն ալ: Շատերը միջնակարգ եւ մի զգալի մասն ալ բարձրագոյն կրթութեան տէր մարդիկ են, խոշորագոյն մասը զինուորական դպրոցաւարտ եւ երկար տարիներ մարզուած զինուորական ասպարէզում: Այս պատճառով ալ, տեղացի եւ օտարական բանուորների հետ բաղդատմամբ, ռուս բանուորութիւնը իր որակով առաջին տեղն է գրաւում եւ բնականաբար առանձին ուշադրութեան արժանանում գործարանային վարիչների կողմից:

Ընդհանրապէս ռուս բանուորները, շնորհիւ իրենց մտաւոր մակարդակին եւ զինուորական կրթութեան, վերին աստիճանի կարգապահ են, պարտաճանաչ եւ հլու: Ինչ որ հնարաւորութիւն է տալիս աւելի մեծ թւով օտարականներին վերապահուած ոչ շատ բարձր պաշտօնների տիրանալ: Թէ 1926 թւի եւ թէ ներկայ տնտեսական տագնապին առթիւ տեղական մամուլին մէջ եւ ամբիոններից շատերը պահանջում էին օտարական գործաւորներին հեռացնել եւ ընդունիլ միմայն տեղացիներին եւ նոյնիսկ օրէնսդիր եւ վարչական մարմինները համապատասխան որոշումներ են անցկացրել եւ հրահանգել ուր որ անկ է: Բայց գործարանատէրերին ձեռնտու չլինելով զրկել հայ եւ ռուս բանուորների պէս դրական յատկութիւններով համեմատաբար աւելի օժտուած տարրերից, մեծ տնտեսական տագնապների ժամանակ ամէն կերպ աշխատում են քիչ զոհել այս օգտակար տարրերը:

Փարիզի եւ արւարձանների ռուս բանուորներից շատերը գործարանային տանջալից մթնոլորտից եւ ամէն րոպէ փողոց նետուելու ծանր մղձաւանջից ազատուելու համար, գլխաւորապէս աշխատում են երկար ամիսներով շարժավարի (շոֆէօր) իրաւունք ձեռք բերել: Արդէն շատերին յաջողուել է եւ ներկայիս Փարիզի մէջ եղած 18 հազարից ռուս շարժավարների թիւը հաշւում է 2-3000ի: Այս տնտեսական տագնապից առաջ, շարժավարների օրական վաստակը երբեմն հասնում էր 100-150 ֆր.: Բայց միջին հաշւով օրական 60 — 70 ֆր. էր, իսկ ներկայիս իջել է մինչեւ 30 — 40 ֆր.: Շնորհիւ տեղացիների կողմից եղած բողոքներին եւ կառավարութեան զանազան իրաւական սահմանափակումներին, ներկայիս օտարականներից շատ քչերին է միայն յաջողւում շարժավարի վկայական ստանալ:

Թէեւ տասը տարուց աւելի է ինչ ռուս տարագիրներից շատերին վիճակուած է որպէս գործարանային իսկական բանւոր իրենց սեփական կաշւի վրայ զգալ շահագործման ծանր լուծը, բայց եւ այնպէս ռուս բանւորներից շատերին չեն հետաքրքրում բանւորական պայքարին վերաբերւող հարցերը, իրենց համարում են քաղաքական տարագիրներ: Աւանդութիւններով շատերը կապուած են ռուսական ցարական վարչաձեւին եւ հարուստ նիստ ու կացի հետ: Չեն ուզում իւրացնել բանւորի մտայնութիւնը: Այսօրւայ իրենց վիճակը մեզ պէս համարելով ժամանակաւոր, ապրում են անցեալի իրենց հարուստ յուշերով եւ հայրենիք վերադառնալու հնարաւորութիւն եւ լաւ դիրք ստեղծելու երազներով:

Մի զգալի մասը իր համոզմունքով թունդ միապետական է, Անիծում են օրն ի բուն փետրուարեան եւ եւս առաւել հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնները, ինչպէս նաեւ ձախակողմեան ռուս հոսանքների պարագլուխներին, Միլիւկովին, Կերենսկիին, Չերնովին: Ամբողջ Ռուսաստանի գլխին պայթած դժբախտութիւնը ամբողջաբար վերագրում են ձախակողմեան ղեկավարներին, միանգամայն անմեղ համարելով նախկին ցարերին եւ սրանց շրջապատի պետական գործիչներին:

Իսկ տարագրութեան խոշորագոյն մասը Ռուսաստանի փրկութիւնը ոչ թէ միապետութեան եւ ցարական իշխանութեան մէջ է գտնում, այլ ընդհանրապէս մի ուժեղ բռունցքի, դիկտատորի, որ ի վիճակի լինի Ռուսաստանում բոլշեւիկներին տապալել եւ ստեղծել ուժեղ ազգային իշխանութիւն. ինչպէս ներկայումս Իտալիայում կամ Թուրքիայում գոյութիւն ունին: Զինուորականի տրամաբանութեամբ մօտենալով խնդրին, դէմ են ժողովրդական ընտրութիւններին, խորհրդարանական դրութեան, խօսքի եւ մամուլի ու ժողովների ազատութեան: Ընդհանրապէս բոլոր հրահանգները վերին իշխանութիւնից պէտք է լինի եւ ստորադաս մարմինները պէտք է անշեղ ի կատար ածեն:

Գլխաւորապէս մտաւորականներն են եւ փոքր չափով որ խմբւած են ձախակողմեան քաղաքական հոսանքների վարիչների շուրջը: Սրանցից էլ մեծագոյն մասը Ռուսաստանի Հրեաներ են: Կան նաեւ շատ քիչ թւով Հայեր: Նախկին պատերազմիկներից քչերը միայն անդամ են Ռուսական Զինուորական Ընդհանուր Միութեան: Մեծագոյն մասը ռուս տարագիրների անդամ չէ եւ ո՛չ մի ռուսական միութեան: Շատերը ապրում են իրենց առանձնական կեանքով, շատ սահմանափակ ծանօթների շրջանակում, ինչ որ մեծապէս հարւածում է իրենց ազգային եւ քաղաքական մտորումներին եւ շատերին մատնում օտարացման գիրկը:

Տարագրութեան սկզբի տարիներին ռուս տարագիրների մեծագոյն մասը մեծ յոյսերով եւ հաւատքով փարած էին Կովկասի վերջին փոխարքայ մեծ դուքս Նիկոլա Նիկոլայեւիչին: Կարծում էին թէ միմիայն Նիկոլա Նիկոլայեւիչը կարող է լինել Ռուսաստանում դիկտատոր եւ երկրի մէջ ստեղծել իրենց երեւակայած վարչաձեւն եւ կարգն ու կանոնը: Սրա մահից յետոյ, աւելի նուազ հաւատքով էին վերաբերւում զօր. Վրանգէլին եւ աւելի պակաս՝ զօր. Կուտեպովին: Վրանգէլի մահից եւ Կուտեպովի առեւանգումից յետոյ, ոչ այժմեան Զինուորական Ընդհանուր Միութեան նախագահը զօր. Միլլերը եւ ոչ ալ առհասարակ ռուս զօրավարներից ոեւէ մէկը մեծ հեղինակութիւն չի վայելում ռուս փաշիստների կողմից:

Ռուս շարքային տարագիրներից շատ քչերն են հետաքրքրւում քաղաքական հարցերով: Մեծամասնութիւնը ազատ ժամերին կարդում է հատուածական վէպեր եւ բանաստեղծութիւններ, որոնցով այնքան հարուստ են ռուսական գրադարանները: Ռուսական օրաթերթերի մէջ գլխաւորապէս հետաքրքրւում են օրուան լուրերով եւ անգլիերէնից թարգմանւած վէպերով, որոնք գրաւում են Փարիզի ռուսական զոյգ օրաթերթերի չորրորդ կամ վեցերորդ էջի մի խոշոր բաժինը:

Եթէ ռուս բանւորութիւնը համեմատաբար բարձր է իր որակով, բայց միւս կողմից, ինչպէս ընդհանրապէս ռուս ժողովուրդը յայտնի է մի քանի բացասական յատկութիւններով:

Առաջին մեծ դժբախտութիւնը ռուս ժողովրդի, ըստ իս պէտք է համարել իր ալքոլամոլութիւնը:

Ֆրանսական ճաշարանները ընդհանրապէս բաց են կէսօրւայ ժամը 11ից մինչեւ 2ը, իսկ երեկոյեան ժամը 6ից մինչեւ 9ը: Իսկ ռուսական ճաշարանները առաւօտից մինչեւ կէս գիշեր անընդհատ: Շնորհիւ իրենց թոյլ նկարագրին, որքան շատ են խմում, այնքան աւելի են ուզում խմել: Եւ յաճախ, երբ որ կէսգիշերին փակւում են ռուսական ճաշարանները, շատերը իրենց պակասը լրացնելու համար գնում են այն սրճարանները որոնք բաց են մինչեւ գիշերւայ ժամը 2, այնտեղից ալ գիշերային խրախճանքի վայրերը:

Եւ ի հարկէ ռուս գինեմոլները

“ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (8)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

— Աճայի՛պ, աճայի՛պ, կը զարմանար Խաւաճա Թաննուս, Հայկօ Էմինի զարմանահրաշ պատմութիւններուն վրայ:

Ամէն օր, Հայկօ Էմին մանր-մունր յաւելումներով կը համեմէր իր պատմութիւնն ու կը վերջացնէր մի՛շտ «Թագաւոր» եւ «Արարատ լեռ»ով:

Կաղանդի օր մասնաւոր պատրաստութիւն տեսաւ Խաւաճա Թաննուս եւ իրիկունը տունը հրաւիրեց իր փայտահար բարեկամը: Ճաշի սեղանին առջեւ, գինիի բաժակը ձեռքին երկար ճառ մը խօսեցաւ Խաւաճա Թաննուս, զարմանալի յայտնութիւններ ընելով իր ծագման մասին:

— Ես, ըսաւ՝ խօսքը Հայկօ Էմինին ուղղելով, առաջին անգամ երբ տեսայ քեզ փայլուն կացինը ուսիդ, արիւնիս մէջ ջերմութիւն մը, եռացում մը, արտախուժում մը զգացի դէպի քու հայ ծերունիի պատկառելի անձդ եւ ըրի: «Եկո՛ւր Հայկօ Էմի, գլխուս վրայ տեղ ունիս, եկուր եւ կոտրէ փուռերուս փայտերը»: Բայց ամէն անգամ որ պատրաստած, վայրկեան մը կ'ընդհատէիր աշխատանքդ եւ ցուցամատդ կը մանգաղէիր ճակատիդ, քրտինքները ոչ թէ գետինը, այլ սրտիս վրայ կը թափէին կարծես եւ կ'այրէին ծծմբական թթուի նման: Ուզեցի իմանալ այդ արտասովոր ցաւին պատճառը: Շա՛տ խորհեցայ, պրպտեցի, փնտռեցի եւ գտայ վերջապէս, որ՝ Հայեր են եղեր իմ նախահայրերս: Նշանաւոր զինուորականներ, խաչակիրներուն հետ Կիլիկիայէն եկած եւ հաստատուած Լիբանան: Արդ, պաշտօնապէս կը յայտնեմ թէ ընտանիքիս հետ մենք հայ ենք այսուհետեւ եւ անունս ո՛չ թէ Թաննուս է, այլ՝ Թադէոս:

Եւ Խաւաճա Թաննուս, կամ նորադարձ Թադէոս գաւաթը պարպեց Հայոց խելացի թագաւորին եւ Արարատ լերան կենացը: Մաղթեց գալ տարի ձեռք ձեռքի տալ Հայկօ Էմինին հետ եւ երթալ Հայաստան: Խաւաճա Թաննուս այդ գիշեր իսկ գրի առաւ հայերէն ամէնէն կարեւոր բառերն ու սորվիլ սկսաւ իրեններուն հետ:

Հայաստան, Թագաւոր, Արարատ, զինուոր,
Ոսկի, ադամանդ, Նոյեան տապան:

Այդ տարի, յունուար ամիսէն մինչեւ նոյեմբեր՝ հայերէն սորվեցաւ Խաւաճա Թաննուս եւ առատօրէն վարձատրեց իր փայտահարը: Նոյեմբեր ամսու վերջերը արաբերէն թերթերէն իմացաւ որ՝ Հայաստանի կառավարութիւնը ենթարկուեր է խորհրդային իրաւակարգի: Այս լուրը շատ դէշ անդրադարձաւ իր հոգեկան տրամադրութեան վրայ եւ յաջորդ օրը լրացուցիչ տեղեկութիւններ ուզեց իր բարեկամէն: Հայկօ Էմին կեցաւ վայրկեան մը: Մտքին մէջ ամփոփեց կարմրափողկապ երիտասարդի մը հաղորդած տեղեկութիւնները, իր անգլիական պողպատէ կացինովը սարսափելի հարուածներ իջեցուց, անհասկնալի թագաւորական խրթին գրաբարներու գլխուն, աշխարհաբարի վերածեց եւ սկսաւ իր պատմութեան երկրորդ գլուխը:

— «Այն ժամանակ երբ Հայաստանի գիւղացիները երեւան կը հանեն ոսկիի ամբարներու ադամանդէ դռները՝ մեր թագաւորը կը հրամայէ դադրեցնել աշխատանքներն ու աշխատաւորները կը ցրուէ իրենց տեղերը: Յետոյ Ֆրէնկներու, Ինկիլիզներու, Ալամաններու երկրէն մեծ-մեծ անիւներով աղմկարար մեքենաներ բերել կուտայ, կը լարէ ամբարներուն մօտ, կը կանչէ իր հարուստ ազգականներն ու բարեկամները եւ կ'ըսէ.— Ահա ձեզի մեքենաներ: Բացէ՛ք այս ամբարները, ոսկիներուն մեծերը զատեցէք պզտիկներէն, փայլեցուցէ՛ք, լեցուցէք պարկերն ու մթերեցէք պալատներուս մէջ: Ժողովուրդը կը բողոքէ պահանջելով հաւասարութիւն եւ Արարատի ոսկիները: Թագաւորը կը մերժէ, կը թշնամանայ ժողովուրդին հետ եւ արիւնի մէջ կը խեղդէ անոնց ըմբոստութիւնը: Գիւղացիները հաւ ու հաւկիթ, կաթ ու մածուն կը բերեն Հայաստանի մայրաքաղաքը Երեւան, որ ծախեն եւ իրենց վէրքերը դարմանեն: Թագաւորը նոր մեքենաներ կ'ապսպրէ, շինել կուտայ հաւեր ու հաւկիթներ, կաթեր ու մածուններ եւ նոյնիսկ սոխին ու սխտորին արուեստականը եւ կը ծախէ կէս գինով: Ժողովուրդը կ'աղքատանայ, դանակը ոսկորին կը հասնի եւ լուր կը ղրկէ Մոսկոֆներու դրացի թագաւորին որ՝ «ի սէր Աստուծոյ, մենք սովահար պիտի ըլլանք, եկէք ու փրկեցէք մեզ այս անգութ թագաւորին եւ մեքենաներուն ձեռքէն»: Մոսկոֆներու թագաւորը՝ Լէնին, իր մարդիկը կը ղրկէ Հայաստան որոնք կը ներկայանան թագաւորին եւ կը պահանջեն հաւասարութիւն: Թագաւորը կարեւորութիւն չի տար: Լէնինի մարդիկ աւետարանին մէջէն պատուելի Աբրահամի կարդացած մարգարէութիւնները կը կարդան: Թագաւորը կը խնդայ անոնց վրայ: Լէնին կը բարձրանայ Էլբրուս լերան գագաթը եւ աչք կ'ընէ Թուրքերու թագաւորին: Հայոց շուն թագաւորը Արարատի գագաթէն կը տեսնէ անցած դարձածը: Կ'իջնայ վար, կը կոտրէ, անգործածելի կը դարձնէ մեքենաները, Արարատի ոսկիները կը թափէ Սեւանայ լիճն ու իր մարդոցմով կը փախի կ'ապաստանի Պարսկաստան: Մոսկոֆները կը մտնեն Հայաստան, կը տեսնեն՝ ո՛չ ոսկի է մնացեր, ո՛չ մեքենայ եւ ո՛չ ալ թագաւոր: Այսուհանդերձ թնդանօթ կ'արձակեն օդին մէջ, օրէնքով կատարելապէս կը հաստատեն հաւասարութիւն աղքատ ժողովուրդին վրայ, թագաւոր մը կը նշանակեն եւ կը վերադառնան իրենց գործերուն:

— Հիմա աւելի լաւ չէ՞ այդպէս, Խաւաճա Թադէոս, ճիշդ Տէրն մեր Յիսուսի Քրիստոսի քարոզածը՝ աղքատներո՛ւ, աղքատներո՛ւ հաւասարութիւն:

Խաւաճա Թադէոս կը մտածէր Արարատի ոսկիները Սեւանէն դուրս հանելու միջոցներու մասին: Ինչ միջոցներով լճին ջուրը պարպել բաւական դժուար գործ էր: Կարելի չէ՞ր արդեօք ձգախէժի երկար խողովակ մը ձգել մինչեւ Պաթում, մինչեւ Պաքու եւ Սեւանին ջուրերը պարպել Սեւ կամ Կասպից ծով:

Ե. ԿՈՐԻՆ

(Շար.)

...ստամասակ վատնելով իրենց դասն ...զինքով ձեռք բերած դրամները ...ցան գինետներում, զուրկ են ...ր սնանելու եւ հագնելու ...ութիւնից: Սրանց փրկում ...ի բարեպաշտ հանգամանքը, ...րինակ մեր Բեյրութի թէ ...ի թէ հայ ճաշարանները կե... են ապաւէն: Յաճախ է ...ւում որ այսպիսիները մէկ ...ւում մի քանի ամիս ճաշե... մի քանի հարիւր ֆրանք ...ից յետոյ, առանց վճարելու ...ն ուրիշ ճաշարաններում: ...չ խօսք որ ալքոլամոլութեան ...տում տեղի են ունենում սոս... արկածներ, զզուանքներ ...ութիւնը փոխանցւում է ժա... ժառանգ:

...բոլշեւիկներն անգամ իրենց գա... միջոցներով չկարողացան զսպե... ծաւալով այս մեծ ազգային չա... դէմ կռուել, որովհետեւ իրենց ...ւիկ ղեկավարներից շատերը ...ւսոյի բազմաթիւ անդամներն ...են ռուս աշխատաւորների ...չ նաեւ խաղամոլները, — Թուղթ, ...ւոր եւն.: Ընդհանրապէս իրենց ...ավարձի մի զգալի մասը եւ ...կին էլ ամբողջը վատնում են ...ղ թատրոնների եւ ձիարշաւների մէջ ...զարգ է, որ շարունակում են աշխա... կիսաքաղց: Այս մի քանի ցա... եւ հիւանդագին մոլութիւնն... ընդհանրապէս, որ ...ռուս աշխատաւորների մի զգալի ...սը ենթակայ է թոքերի, սրտի, ...ամոքսի եւ զանազան փտնգա... հիւանդութիւնների, ինքնասպա...թեան փորձերի, ընտանեկան ...ր վէճերի, գործազրկութեան եւ ...ր ատրճան թշուառութեան:

Ինչպէս հայ, նոյնպէս ռուս կին աշխատաւորներ մանաւանդ ներ... չափ շատ քիչ կան մեր գործա... Նահերը մաս-մաս կրճատ... ենթարկեցին: Եւ այսօր հազիւ ...մի քանի տասնեակ հաշւեն մեր աշխատաւորուհիները:

Հայ եւ ռուս աշխատաւորների ...րաբերութիւնը ընդհանրապէս զո... է: Գիտեն որ իրենք զո... են բոլշեւիկների, որոնց տա... է կախւած նաեւ արեւ... տարագրութեան բախտը ...ընդհանրապէս հայ ժողովրդի ...

Առանձնապէս մեր արիւնոտ Դա... լաւ ծանօթ են, այժմ մեզ ...աշխատող այն ռուս աշխատա...ները, որոնք Մեծ պատերազմին ...ժամակ կռւել են թիւրքական բա...դէմ եւ անձամբ տեսել Թու...տանն ու Թիւրքահայաստա... եւ մեր ժողովրդի կրած անլուր ...պանքները:

ԲԵՆՕ

ԿՐԷՕԿԷՐ ՏԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Քրուկէր եւ Թօլ առեւտրական ընկերութիւնը 1927ին մէկուկէս մի... ...թր. դրամագլուխ ունէր, 1930ին դրամագլուխը բարձրացաւ 30 միլիո... 1932ին ընկերութիւնը բաց ունե... 150 միլիոն սթերլին, որուն ...եւանքով է որ Քրոյկէր անձնասպան եղաւ.

Քրէօկէր առեւտրական տանը ...եւեալ փոխառութիւնները բրած է 25 միլիոն սթերլին Գերմանիոյ, 7 Հունգարիոյ, 6ուկէս Լեհաստանի, ...ուկէս Ռումանիոյ, 4ուկէս Եուկօ...լաւիոյ, 2 Յունաստանի, 2 Թուր...իոյ, 1ուկէս Լեթոնիոյ, նոյնքան Լիթվանիոյ, Ֆրանսայի ալ 15 մի...լիոն սթերլին փոխ տուած է եւ պայմանաժամը լրանալուն, Ֆրանսա վերադարձուցած է այս գումարը:»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ

Մակեդոնիոյ լեռներուն մէջ, Սէրէզի եւ Տրամայի միջեւ, Նուսրա գիւղին մէջ կազմուած է Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէ մը, Ապրիլ 11ին: Կը մասնակցին 16 երիտասարդներ, որոնք Աթէնքի «Նոր Օր»ին ղրկած երկար յայտարարութեամբ մը իրենց հաւատարմութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Յոյս կայ որ ընկերներու թիւը կրկնապատկուի մէկ ամիսէն:

ՀԱՒԱՏԱՓՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Նոր Օր» կը շարունակէ բողոքի նամակներ հրատարակել պ. դ. Շաճվէրդեանի դէմ, որ գարշելի հաւատափնութիւն մը սարքած է, «մուից տոմս» շնորհելու համար:

Ահա նմոյշ մը եւս (15 ապրիլ).—

Երեք ամիս առաջ հայրենիքիս կարօտը եւ ծնողական ստիպումը զիս մղեցին որ ձեզի ներկայանամ ներգաղթի ցանկերուն մէջ արձանագրուելու համար: Նախ քան ձեզ դիմելս, զացի ձեր արբանեակներուն որոնք սրճարաններուն անկիւնը նստած, խեղճ պաղթականները կողոպտելու գործով զբաղած էին: Վերջապէս քանի մը օր երթալ գալէն յետոյ, ինծի ներկայացուցին նախապէս պատրաստուած հրաժարական մը, որ թոյն ու մաղձ կը պարունակէր իր մէջ:

Մերժեցի ստորագրել, գայն գտնելով արժանապատուութեանս դէմ: Իմ կողմէս հետեւեալ հրաժարականը ներկայացուցի «Կը հրաժարիմ Հ. Յ. Դ. էն»:

Ձեր գլխաւոր գործակալներէն Մասիս Երէցեանց, ինծի ըսաւ թէ «տիղմի մէջ կը գտնուիս, ու մինչեւ որ հարուածային չգրուիս, չես կրնար Հայաստան երթալ»:

Ասոր վրայ, անձամբ ձեզի ներկայացայ, նախ տեսայ Պ. Գարտաշեանը, որ մեղր ու կարագ կ'ուտէր: Երբ ձեր սենեակը մտայ, ձեր մօտ նստած էր կեղծաւոր տոքթ. Լնփիճեանը:

Ինչ որ ըսին ձեր գործակալները, բառ առ բառ նոյնը ըսիք ինծի: Այլեւս համոզուեցայ որ դուք խիղճ բռնած բանը չունիք: Զզուանքով հեռացայ ձեզմէ եւ ուրախ եմ այսօր որ տկարութիւնը չունեցայ եւ վատութիւնը չգործեցի ցեղիս նահատակներուն հայհոյելու:

Գրիգոր Արսլանեան

ՊՈԼԻՍ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՊԱՐՊԵԼ

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը Ազգ. Խնամատարութեան կեդրոնին ուղղած պաշտօնագրով մը մէկ շաբաթ պայմանաժամ տուած էր պարպելու Սամաթիոյ կայանը: Խնամատարական Վարչական ժողովը նկատելով որ իրենց ամուսինը զինուոր գացած աննեցուկ կիներ, հաշմանդամներ, կոյրեր անկեալներ կը գտնուին այդ հարիւրաւոր գաղթականներուն մէջ, զորս այլուր փոխադրելու ոեւէ հնար չկայ, իսկ ազգային հիւանդանոցը ըսաւ տեղ չունի, այս հարիւրի չափ բացարձակ այրի եւ անպատսպար ու խեղանդամ գաղթականները կայանին մէջ պահուելու համար դիմում կատարեց կառավարութեան: Բերանացի բացատրութիւններ ալ արուեցան:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԻՀՐԱՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մէկն ալ թաղեցինք...

Այսօր յուղարկաւոր հայրենակիցներու եւ ընկերներու խումբ մը դէպ ի գերեզման — օտար հողը առաջնորդեց մեր երիտասարդ ընկերներէն Տարօնցի (Առվառինջ գիւղացի) Միհրան Ղազարեանը:

Մահը, յեղափոխականի մահը կը փնտռէր ան: Գիտէր որ հիւանդ է· գիտէր թէ օրէ օր կը մաշի· բայց բնաւ չէր երեւակայեր օտար հորիզոնի տակ, անկողնի մահը: Կանխահաս մահը:

Մեծ ծրագիրներ ունէր: Հայրենիքին ծառայելու պատրաստակամութեամբ իր կեանքն ու ստացուածքը զոհաբերելու ընդունակ երիտասարդներէն էր:

Տեսած էր կոտորածը իր բնաշխարհի, Տարօնի· իրազեկ էր իր եղբայրներու, քրոջ, հօրեղբայրներու, ամբողջ գերդաստանի եւ գիւղի, նաեւ Մշոյ դաշտի մէջ տեղի ունեցած ամէն տեսակի սարսափներուն:

Դեռ շատ փոքր, թերեւս հազիւ վեց տարեկան, գերի մնացած ու Թուսեբու մուսքի օրերուն ազատուած ու Կովկաս ապաստանած էր:

Կը ճանչնամ զինքը Թիֆլիզէն· Ծիրանաւորի որբանոցէն· ուր՝ 500—600 որբեր եւ որբուհիներ պատսպարուած էին, ենթակայ պաշտօնէութեանց քմայքներուն:

Որբանոցի ամէնէն եռանդուն եւ աշխատասէր տղաքներէն մէկն էր: Անդրանիկին կը վազէր, Յովհ. Թումանեանին կը վազէր, ազգային, հանրային գործիչներու օժիքներէն կը բանէր, դատախօսութեան կը քաշէր: Հայրենասիրական խօսք, կենսատու խօսք կը փնտռէր ու դեռ մանուկ հասակէն, յայտնի էր, որ մէկն է հաւատաւորներէն:

Կը սիրէր իր հայրենիքը: Կը յիշէր ամէն օր, այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնք վրիպած են, մոռացութեան տրուած շատերու կողմէ:

Մանուկ Միհրանը ի վերջոյ կը գտնէ իր հայրը՝ Ղազարը· նախ Պոլիս, ապա Մարսէյլ կը տեղափոխուի:

Աւեն մը եռանդուն անդամներէն մէկը կը դառնայ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ու վերջերս ալ «Ագրիփ — Սերոբ»ի ամենաժրաջան անդամներէն էր:

Հանգիստ ու դադար չունէր: Կը պայքարէր որ ընկերները կը բացակայէին ժողովներէն· կը թերանային իրենց պարտականութիւններու մէջ:

Բնաւորութեամբ հաճելի, համեստ ու ի հարկին ալ յանդուգն էր:

Կը սիրուէր բոլորէն:

Եօթը տարիէ ի վեր իր կրծքին տակ թաղնուած թոքախտը կրծեց, կրծեց ու գլխուն դայն:

Մերձիմահ վիճակին մէջն իսկ, չէր մոռցած իր հայրենիքը: Զառանցանքի պահերուն անգամ, արագ — արագ կը համրէր հայրենի գիւղերու, Մշոյ մշուշ սարերուն եւ գեղջուկ աղբիւրներուն անունները, կը խմէր անոնց ջուրերէն, կը զովանար իր սիրտը:

Կարօտ մնաց ու հայրենի կարօտովը մեռաւ:

Իր անկողնի մօտ, երէկ տեսայ ծերունազարդ Մշեցի մամիկը, լուրջ, ուհեկաններու յատուկ նայուածքով, Սէյտօ Պօղոսի քոյրը, մէկը Միհրանի շատ սիրած ու մտերիմ ազգականներէն:

Հիւանդ օրերուն անգամ մտածած էր իր ծերունի հօր եւ փոքրիկ եղբայրներու մասին, իր իսկ ձեռքով, ոքնաջան աշխատանքով շինած էր նոր սենեակ մը:

Դժբաղդ ծերունին գոց կ'արտասանէր սեւաբախտ տղու վերջին վայրկեաններու արտասանած հայրենակարօտ խօսքեր, ու կը մկրտար յուսահատ՝

— «Իմա՞լ էնիմ լա՛օ»:

(Ես ի՞նչ ընեմ հիմա:)

Ու տարօնեան այս երեք բառերէն կազմուած նախադասութիւնը իբրեւ իր վշտին ամէնէն մեծ ու յուզիչ մէկ արտայայտութիւնը, կը փղձկեցնէր յուղարկաւորները:

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ, հայրենակարօտ երիտասարդ, սիրելի Միհրան:

Ազգին

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. Տունը

ՏԷՍԻՆ, 12 ապրիլ.— Հանդէսի կամ երեկոյթի առթիւ չէ որ կը գրեմ, այլ Դաշնակցականներու թափած մէկ ճիգը կ'ուզեմ ներկայացնել:

— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տուն... Տէսինի մէջ:

Բրիստափորն ու Զաւարեանը ստածեցին արդեօ՞ք, որ Հայ ժողովուրդին համբաւտեղծուած Դաշնակցութիւնը, երկար ատեն հայրենի լեռներուն ու ձորերուն վրայ ճախրելէ յետոյ, պիտի անցնի օտար աշխարհ, ինչպէս հայ ժողովուրդը ինքը...:

Որքա՛ն պիտի ուրախանայինք մենք երիտասարդներս, եթէ այսօր մեզի ցուցնէին քարայրներն ու ապամավայրերը ֆէտայիներուն, որոնք իրիկուան մթնշաղին կամ արեւածագին իրենց աչքերը փակեցին յանուն մեր ժողովուրդի ազատութեան: Հայրենիքի մէջ էինք երէկ, երգի ուրախութիւններով աղցուն: Տարբեր է պարագան այսօր: Կալ ու տուն տեղ, քառանկիւն սենեակ մը ունինք, ան ալ վարձու...:

Ու Տէսինի մեր ընկերները, իրենք վարձու սենեակներու մէջ ապրելով հանդերձ, ջանացին, ոքնեցան ու զոհաբերեցին, որպէսզի Տէսինի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շէնք մը շինեն: Ու շինեցին:

Ամէն կար, որ մեր ընկերները գիշերները փոխանակ քնանալու՝ Հ. Յ. Դ. տան կիսաւարտ պատերուն տակ հսկեցին՝ որպէսզի տախտակ մը կամ քանի մը կղմինտր չկորսուի, բան մը չպատահի... Ո՞վ ներշնչեց այս հաւատքը անոնց հոգիէն ներս, որպէսզի Դաշնակցութեան սեփական տաշեղին վրայ իսկ հսկում կատարուի: Որո՛նք հսկեցին Հայոց լեռներուն վրայ՝ հայ գիւղացիին հանգիստ քուն տալու, անոր կեանքն ու պատիւը պաշտպանելու համար.— Ֆէտայիները: Ահա թէ հսկումի այս խոր հաւատքը ուրկէ կուգայ մեր ընկերներուն հոգիէն ներս:

Դաշնակցական նոր երիտասարդութիւնը թէեւ չտեսաւ իր նախորդներն ու անոնց բացած ճամբան, սակայն աներեւոյթ ուժի մը ազդեցութեամբ հինն ու նորը իրար շաղկապուած, իրարու մէջ ձուլուած ամբողջութիւն մը կը կազմեն: Գաղափարի մարմնացում եւ խտացում Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ: Ու զարմանալի չէ, երբ ընկերները բանուոր ըլլալով հանդերձ, տուն կը շինեն, որպէսզի անոր մէջ իրենք զիրենք աւելի հարազատ զգան, որպէսզի անոր միջոցաւ իրենց հոգեկան պայծառութիւնը հայ ժողովուրդի ընծայեն:

Այս տունը ո՛չ միայն սեփականութիւնը պիտի ըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարներուն տարածման, այլ նաեւ պիտի տրամադրուի բոլոր այն կազմակերպութիւններուն, որոնք կ'աշխատին հայ ժողովուրդի ֆիզիքական, բարոյական ու կրթական գործին համար:

Եթէ պակաս բան մը կայ, այն ալ բեմին ամբողջական շինութիւնն ու տան ներքին յարդարումն է:

Այս տունը Տէսինի գաղութին համար պիտի ըլլայ ե՛ւ դպրոց, ե՛ւ թատրոն, ե՛ւ հանդիսասրահ: Օգնել անոր որպէսզի վերջանայ, կը նշանակէ օգնել ամբողջ գաղութին: Հայրենասիրութիւնը անպայման վէրք սատանալով չէ որ կը կատարուի, ուրիշ շատ մը հայրենասիրութիւններ կան, որոնք երբեք չեն մոռցուիր:

— Օգնեցէք Հ. Յ. Դաշնակցութեան տան, որպէսզի վաղը օգտուիք անկէ:

Թ. Հ.

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 15 ապրիլ.— Երեք տարիէ իվեր, Վիէնի ազգ. միութեան վարչութիւնը, հայ մատաղ սերունդին հայեցի դաստիարակութեան նախանձախնդրութիւնով տարուած, հիմնած էր Փոն Թ'Լվէքի թաղամասին մէջ գիշերային դասընթացքներու նախակրթարան մը ուր երկուսեռ 45 մանուկներ (6էն 15 տարեկան) շաբաթը ութ ժամ հայերէնի դասեր կ'առնեն:

Ուրախ ենք, որ մանուկներու թէեւ ֆրանսական դպրոցներու դասերով ծանրաբեռնուած, վերին աստիճանի ուշիմութիւն եւ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան դէպի մայրենի լեզուն, երգն ու պատմութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

Քիչ մը պատմութիւն

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը, խմբագրականի մը մէջ նորէն քննելով Թուրքիոյ Երթեւեկի հրահանգը, «քիչ մը պատմութիւն» կը պատմէ եւ կ'եզրակացնէ (6 ապրիլ)·

— «Ընկերի երթեւեկի նոր օրէնքը տակաւին կը զբաղեցնէ Թուրքիոյ մօտիկ գաղութներու Հայերը, որոնք յայտնապէս Թուրք կառավարութեան այդ քայլին կուտան չափազանցեալ իմաստ ու կարեւորութիւն:

Կրնան գտնուիլ սահմանափակ թիւով անհատներ, որ ընտանեկան նկատումներով եւ անձնական հաշիւներով ուզեն Պոլիս վերադառնալ, սակայն իրենց գիտնալիք բանն է: Բայց արտասահմանի Հայութեան վերադարձի խնդիր չկայ ու չի կրնար ըլլալ:

Արդէն, Թուրք պատասխանատու անձնաւորութիւնք որոշ կերպով ըսին թէ Երթեւեկի նոր Օրէնքէն Հայեր չեն կրնար օգտուիլ: Ճիշդ է, միշտ խնամքով շեշտեցին թէ Թուրքի, Հայու կամ Յոյնի խտիր չկայ: Միեւնոյն ժամանակ սակայն, վերադառնալ ուզողներուն համար այնպիսի պայմաններ ու պահանջներ դրին որ հազարէն մէկ մարդ չի կրնար լրացնել: Իսկ Թուրք թերթեր գտնուեցան, որ գրեցին թէ պէտք է պահել արգելքը Հայոց Անատոլուի մէջ ազատ ճամբորդութեան դէմ, որովհետեւ, ըսին, նոյնիսկ Պոլսոյ Հայերուն կարելի չէ վստահիլ: Արդ, երբ այս է իրողութիւնը, Թուրքեր ի՞նչպէս պիտի հանդուրժեն արտասահմանէն վերադարձող Հայերու, ի՞նչ աչքով պիտի նային անոնց վրայ:

Միշտ հաւանականութիւն կայ որ Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս անցեալին եղած են, յառաջիկային ալ տակնուվրայութիւններ պատահին, այսօրուան դրութիւնը փոխուի, հին կարգերը հաստատուին, եւ ինչպէս Իթթիհատականներ՝ Համիտը ու Քէմալականներ՝ Իթթիհատը փնտռել տուին, վաղուան իշխանաւորներն ալ այսօրուանները փնտռել տան:

Այս պայմաններուն տակ անոնք որ կը փափաքին փոխուած, արդիականացած Թուրքիա վերադառնալ, մինչեւ անգամ անհատապէս, թող խորհին թէ ինչ անակնկալներու եւ կացութեան հանդէպ կրնան գտնել ինքզինքնին:

Տարագիր Հայութեան իրաւունքներուն ու խնդրոյն մասին խօսելու ժամանակը չէ հիմա: Ներկայիս լաւագոյն է երբեք չխօսիլ»:

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
(կարնեցի)
եւ
ԸՆԿ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(Ատափազարցի)
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Շաբաթ 16 Ապրիլ 1932 Փարիզ

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ ձրիաբար տրամադրուած «Խաժակ» ակումբին մէջ: Մինչեւ 1931ի վերջերը դասաւանդութիւնները կը տրուէին ստորագրեալիս եւ Պ. Հ. Յակոբեանի կողմէ, ձրիաբար վերջինիս տկարութեան պատճառով Ազգային Վարչութիւնը պաշտօնի կոչեց Լիոնէն Պ. Ա. Գառօնէն փոքրիկ վճարումով:

Ազգային Վարչութեան նիւթական միջոցներն են.— Իւրաքանչիւր աշակերտէ ամսական 3 ֆրանք (կարօտներ կան, որոնք չեն վճարել), փոքրիկներու միջոցաւ կազմակերպուած հանդէսներու եկամուտներ, Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի սահմանած ամսական 150 ֆրանքը, (1932 մարտէն սկսեալ) եւ զանազան նուէրներ կրթասէր հայրենակիցներէ: Բոլորին ալ աջակցութիւնը հրապարակային շնորհակալութեան արժանի է, մասնաւորաբար Հ. Կ. Խաչին, որ իր անկարելին ի գործ կը դնէ, սկսուած ի գործ կը դնէ, սկսուած գործը քաջալերելու եւ տեւականացնելու համար:

Այս առթիւ, յատկանշական պարագայ մը,— Կան ծնողներ եւ հայրենակիցներ որոնց զաւակները յաճախելով հանդերձ նոյն դպրոցը, թշնամական դիրք բռնած են:

Այս հոգեբանութիւնը վրդովիչ է: Խօսքս կը վերաբերի այն խմբակին որ կը կոչուի ռամկավար մասնաճիւղ, եւ որ իրականին մէջ հեռացած է ազգային փարախէն: Անպատուաբեր է այս փոքրոգութիւնը:

Յակոբ Մկրեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(վէպ)

■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

III

= Ամա՜ն, ճանըմ Թագուկ, — վրայ բերաւ հօրքուրը — թող վառէ ան, տուածովդ թող չվառէ, դէն չունի, ինծի ճնայ նէ հի՛չ տալու չէիր, պէտ՛ թայ քանի մը թէք նետէ, հայտէ...

Ու քիչ յետոյ, երբ Մարիամ մօրքուրն ու Թագուհի հարսը ժամ ճեկնեցան, Աստղիկ Միրանը տարաւ պարտէզին քովի սենեակը, խօսելէն ու ժպտելէն կեցուց պատուհանին առջեւ, թեւերը դրաւ անոր ուսին, եւ, աչքերը տալով անոր աչքերուն, համբուրեց զայն՝ երկչոտօրէն փակելով աչքերը՝ տասնըութը տարեկան աղջկան մը խռովքովը, որ լոյսին տակ համբոյրէն կը խուսափի...

Ու ճինչ Աստղիկ ջանաց ստեղծել քաղցր օրուան մը պատրանքը, իր կոյս ու տրտում հոգիին պահանջը բաւարարելու համար, արեւը, իրեն նման երկչոտ ծածկուեցաւ ամպի մը ետին, ու Աստղիկ, փախո՛ղ ճառագայթէն վերջ, անդրադարձաւ թէ վարագոյրը բաց է...

Ու իջեցո՛ւց զայն:

×

Իրիկուան սենեակ ճտաւ կանուխ, Թուչուններո՛ւն հետ: Դուրսը ստուերները կը կորսուէին թանձրացող ճութին ներքեւ, ու իրենց քիւին տակ չղջիկ մը փախչտուն ու արագ պարոյրներ կը գծէր օդին ճէջ:

Առենէ մը ի վեր, իր սենեակը գրաւչական բան մը ունէր: Եւ, անոր փոկ դրանը ետին ան ունէր իր աշխարհը: Կը ճօնէր դանդաղ ու անշշուկ: Տժգոյն ու նիհար լոյս մը անոր ստուերը կը գծէր պատերուն վրայ: Ո՛չ ճէկ ձայն: Երբեմն ճիւղին, հիւանդ ու տարտամ անձրեւի մը կաթկթուն յաճախանքը պատշգամին վրայ: Սրսփուն ու ճենաւոր հով մը ապակիներու արանքէն: Պատուհանին ճօտեցաւ յուզումով ու խռովքով: Հճայող ու գիւթիչ խորհուրդ մը կը գտնէր անկէ դուրս: կարծես՝ փնտռող ու ջերմ նայուածք մը երկարող ու գրկող թեւեր: Ու շունչ մը՝ տա՛ք, ճահի՛ճ, հաւատացո՛ղ շունչ մը...: Ու ճակատը ապակեփեղկին՝ ճնաց պահ մը լուռ ու թախծոտ: Այսպէս է ճիշտ նիւթը ժաճանակէն պիտի սպասի· ճադիկը՝ ցուրտէն: Սէրը՝ համբոյրէն. ժպիտը սերէն: Իսկ խորհուրդներ ու դառնութիւններ կան, որոնք լռութեամբ պիտի սպասին...

Աստղիկին դառնութիւնը կ'աճէր, սակայն: Պահ մը ինք եւս անդրադարձաւ տարօր:

Սուրէնն ալ այդպէս գրած էր: Ցիշեց կէս թողուած նամակը: Մօտեցաւ սեղանին: Ու շարունակեց.

«... կ'ուզէի ըսել կարենալ, որպէս գի... ո՛չ. անօգո՛ւտ է: Իրաւունք ունիս. գործը աւելի կ'արժէ քան խօսքը: Այսուհանդերձ, չեմ ուզեր, որ զիս տրտում գտնես: Իմ հրճուանքս դո՛ւն ես. լա՛ւ գիտցիր. ճի՛ս դո՛ւն: Իմ հպարտութի՞ւն — դա՛րձեալ դուն ես: Իմ սէրս, — ճիշտ դուն ես: Տրաճադրութի՞ւնս, — ճիշտ աղուոր երազանքիս շարունակութիւնը. կը վախնա՛մ սթափելէ: Իրապէ՛ս, եւութիւնս ի՞նչքան ներարկուած պէտք է ըլլայ տրտմութեամբ, որ ա՛ն պէտք է ինձմէ ձերբազատի, ոչ թէ ես՝ իրմէ...: Զոհ ճըն ենք, թերեւս, ան կամ ես: Իսկ զոհերը ճի՛շտ դուրս պէտք է ճնան քննադատութենէ:

«... Երկու օր է կը վարանիմ նամակս փոստ ձգել: Ինծի այնպէս կը թուի թէ այսպէս աւելի լաւ է, — լուռ ու անհաղորդ ժաճանակին յանձնուած...: Ու ազատ: Ազատութիւնը լաւ ու թանգ բան է: Չգիտեմ թէ՝ ի՞նչ եմ քեզի համար: Պիտի հաւատա՞ս, երբ ըսեմ թէ պահեր ունիմ, երբ կը ցանկամ, որ ճոռնաս զիս՝ որպէս զի խաղաղութիւնդ գտնես..

«... Առաւօտ յրուիչը անցաւ: Նամակ չունէի... Շա՛տ զբաղած պէտք է ըլլաս: Փոյթ չէ: Ես նորէն պիտի կարդամ հին նամակներդ· երէկուա՛նը. ու պիտի սպասեմ վաղուանին... Գնա՛, շրջապատուէ, հպա՛րտ եմ քեզմով...»:

Ու ելաւ, փոքրիկ բանալիով մը դարակը բացաւ ու նամակներու տրցակի մը ճէջէն հանեց փոքրի՛կ բացիկ մը զոր ստացած էր երէկ:

Քանի մը արագ տողեր կային վրան իր ծննդեան տարեդարձին առթիւ գրուած.,

«Շուրջդ եղողները քու ծնունդէդ իրենց վերապահուած հաճոյքներու ճասին պիտի խորհին այսօր:

«Ես, հեռու քեզմէ, չգիտեմ ինչո՞ւ չկրցի փրկել ինքզինքս՝ առանց քեզի կեանքի ճը նախատեսութենէն եկող անօրինակ դառնութենէն...»

Անցին, պատուհանէն դուրս, հճայող խորհուրդ մը կար ու իրենց քիւին ներքեւ չղջիկ ճը փախչտուն ու արագ պարոյրներ կը գծէր թանձրացող ճութին ճէջ...:

IV

— Ա՛ս վարագոյրը, ա՛ս վարագոյրը բաց, Տէր հայր, — շշնչաց Եւագը:

= կաճաց խօսէ Աւա՛գ, — Պզտին էր՝ շունչը բռնած:

— Մարդաձայն կա՞յ, — հարց տուաւ Մելիքթանգեանը ճօրուքին տանելով ձեռքը:

= Ո՛չ, ո՛չ, շարունակէ...

— ... էհ՛, ռուսական զինուորնե՞րն ալ կը ճանաչցէին կռիւին, — հարց տուաւ Տէր Մեսրոպ՝ աւելի ճօտենալով Աւագին:

= Հը՛, ճեր կռիւը Ռուսիոյ դէճ էր Տէրտէր...

— Ի՞նչպէս թէ...

= Անշո՛ւշտ: «Հայ-Թաթարական» կոչեցինք. որովհետեւ թաթար ամբոխն էր, որ փողոցն իջաւ՝ կատարելապէս զինուած: Ճշգրիտ տեղեկութիւններ ունէինք, որ փոխ-արքան կեդրոնէն առանձին հրահանգ ու պիւտճէ ստացած էր՝ հայ եկեղեցիներու եւ հայ դպրոցներու փակման գործը յաջողցնելու համար ճեզ ու Թաթարները կռուի ճէջ ձգելով: Ու ճենք ստիպուեցանք զէնքը առնել ու փողոց իջնել:

— կռուելո՞ւ — ճէջ ինկաւ Պզտին:

= Ի հարկէ: Եւ գիտէ՞ք ինչ անողորմ կռիւ էր: Շշմեցաւ ամբողջ կովկասը... Ռուսաստանն անգամ...

— Բայց, ի՞նչպէս կարելի է՝ տասն եւ հինգ տարուան յեղափոխական կազմակերպութեան մը համար — զարմանք յայտնեց Պ. Արամը — կռուիլ զօրաւոր ու հսկայ պետութեան մը դէմ՝ անոր հողին վրայ:

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ (որ կը կատարէ ՊԵՏՐՕՆԻՈՒՍԻ դերը)

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (որ կը կատարէ ՄԱՐԿՈՍԻ դերը)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մեկուսի ենթակոմիտէի վարչութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբի սրահը:

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան խումբի ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Մանփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Կոմիտէի եւ Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան հրապարակային վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կը նախագահէ ընկ. Պ. Հիւսեան, Նիւթ՝ «Թուրքիոյ երթեւեկի նոր օրէնքը», թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ: Կը հրաւիրուին հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Մ.ի փարիզի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ Հ.Յ. դաշնակցութեան, Ռամկ.—Ազատական կուսակցութեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ազգային, Մշակութային, Բարեգործական եւ Հայրենակց. միութիւններու,

24 Ապրիլ, Կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին,

Salle Horticultureի մէջ, 84 Rue de Grenelle, Métro Rue du Bac

Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան կողմէ

Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝

Պ. ԿԱՐՕ-ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին՝— Նուագախումբ մը (բաղկացած հայ եւ օտար արուեստագէտներէ) ղեկավարութեամբ Պր. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ կը նուագէ հայկական կտորներ:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Մասնակցութեամբ Հայ Բարեգործականի Միութեան մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, Հ. Ե. երկսեռ Միութեան, Ալֆորվիլի Հայ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ հայ աւետարանականներուն:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ ժամը 8.45ին Salle Monceauի մէջ (16 Rue de Monceau), ի նպաստ «Ծեր Նրաժիշտներու Միութեան», տրուած նուագահանդէսին մէջ Օր. Լուիզ Աղաբէկեան պիտի երգէ հայերէն երգեր ծանօթ հեղինակներէ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Հաճընցի Գէորգ Տըմպըլեան, հօր անուն Կարապետ (դերձակ)։ 1926ին հայր եւ որդի կը գտնուէին Պէյրութ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ֆրանսա: Իմացնել՝ Minas Karachian, Caserne d'Offemont, Belfort, France.

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Եթէ, նախընթաց օրը, մէկը ...պարզ ակնարկ մը ըրած ըլլար ...թէ ես, անըասիր անցնելով այս ...ինը որ ընկերութեան մէջ կը պա...անջէր ճշգրիտ ու պայմանագրա...ան լըջութիւն մը, օր մը ընտանե...ար պիտի նստէի բոլորովին անծա...օթ երիտասարդի մը քով, հազիւ ...մ որդիէս քիչ մը աւելի տարեց ...ւ որ թանկագին քարեր էր գողցած, ...նխելքի մը տեղ դրած պիտի ըլ...այի զայն։

Բայց ոչ մէկ վայրկեան իր պատ...ութեան ընթացքին գարշանքի ...զացում մը ունեցայ։ Այս բոլորը ...ը պատմէր այնքան բնականօրէն ...ւ այնպիսի եռանդով մը որ իր ...րծը կը թուէր աւելի տենդագին, ...ւանդագին վիճակի մը արդիւնքը, ...ան թէ գայթակղեցուցիչ օրինա...անցութիւն մը: Եւ յետոյ մէկու մը ...մար որ ինծի պէս, նախընթաց ...շերը, ապրած էր այդքան ան...պասելի դէպքեր, որոնք Չրվէժի մը ...էս գահավիժած էին, «անկարելի» բառը յանկարծ կորսնցուցած էր իր իմաստը: Իրականութեան փորձառութիւնը զոր ունեցեր էի այս տասը ժամերու ընթացքին, անհունօրէն աւելի մեծ էր քան այն զոր ինծի նախապէս հայթայթեր էին քաղքենի կեանքի քառասուն տարիները։

Սակայն, այս խոստովանանքին մէջ բան մը կար որ զիս կը սարսափեցնէր. այն տենդոտ փայլն էր որ կ'անցնէր աչքերուն մէջէն եւ որ ելեկտրականութեան պէս իր դէմքին բոլոր ջիղերը կը թրթռացնէր, երբ իր խաղամոլութեան մասին կը խօսէր: Իրողութեան պարզ պատմութիւնն անգամ կը բաւէր զայն գրգռելու եւ սարսափելի յստակութիւնով մը իր արձանային դէմքը զուարթ կամ ցաւագին գիծերով կ'արտայայտէր պրկումի շարժումները որ իրարու կը յաջորդէին իր մէջ։

Ակամայ իր ձեռքերը, իր հինալի ձեռքերը՝ ջղոտ եւ ճկուն յօղակապերով, վերստացան իրենց ինքնութիւնը, ճիշդ ինչպէս խաղի սեղանին վրայ, յափշտակող, կատաղի եւ խուսափուկ էակներ: Մինչ ան կը պատմէր, կը տեսնէի որ անոնք կը սարսռային յանկարծ յօղակապերուն վրայ, ուժգին կը կորանային եւ բռունցքի ձեւով կը գալարուէին, յետոյ բացուելու եւ դարձեալ մէկը միւսին մէջ կծկուելու համար: Եւ կոճակներուն գողութիւնը խոստովանելու պահուն, անոնք ձեւացուցին, ոստոստուն եւ փայլակի պէս արագընթաց, գողի մը շարժումը (ինչ որ անզգալաբար սարսռացուց զիս)։ Ճշմարտօրէն տեսայ որ այդ մատները մոլեգին յարձակեցան զարդեղէնին վրայ և արագութեամբ կուլ տուին զայն ձեռքին խոռոչին մէջ։ Եւ անբացատրելի սարսուռով մը հասկցայ որ այս մարդը իր մոլութենէն թունաւորուած էր մինչեւ իր արեան ամէնէն վերջին կաթիլը:

Ինչ որ իր պատմութեան մէջ զիս կը յուզէր եւ այնքան կը սարսափեցնէր, պարզապէս անխոով եւ բնութիւնով անհոգ երիտասարդի մը անիմաստ մոլութեան մը անձնատուութիւնն էր։ Ուստի իմ °առաջին պարտականութիւնս համարեցի բարեկամաբար համոզել պաշտպանեալս որ անմիջապէս հեռանայ Մօնթէ-Գարլօյէն ուր փորձութիւնը շատ վտանգաւոր էր. պէտք էր որ նոյն օրն իսկ մեկնէր իր ընտանիքին մօտ, կոճակներուն անհետացումը երեւան ելլելէ եւ իր ապագան ընդմիշտ փճանալէն առաջ: Դրամ խոստացայ ճամբորդութեան եւ զարդեղէնը գրաւէն հանելու համար, բայց միայն այն պայմանով որ նոյն օրն իսկ շոգեկառք նստէր եւ ինծի երդնուր իր պատւոյն վրայ թէ այլեւս բնաւ պիտի չդպչէր խաղի թուղթի կամ պիտի չմասնակցէր ոչ մէկ բախտախաղի:

Երբեք չպիտի մոռնամ իր կամոզին երախտագիտութիւնը, նախապէս խոնարհ, յետոյ տակաւ առ տակաւ լուսավառ, որով այս օտարականը, այս մոլորած մարդը զիս մտիկ կ'ընէր, երբեք պիտի չմոռնամ այն եղանակը որով խօսքերս կը լափէր, երբ իրեն օժանդակութիւն խոստացայ եւ յանկարծ իր երկու ձեռքերը սեղանին վրայ երկարեց իմիններս բռնելու շարժումով մը (որ միշտ գամուած պիտի մնայ մտքիս մէջ), միանգամայն պաշտամունքի եւ սուրբ վկայութեան։ Արցունք կար իր պայծառ աչքերուն մէջ որոնք մինչեւ այդ պահը քիչ մը աղօտ էին. իր ամբողջ մարմինը ջղայնութեամբ կը դողար երջանկութեան յուզումէն։

Արդէն փորձեցի քանի մը անգամ ձեզի բացատրել անոր դիմագծին եւ կերպարանքին եզական արտայայտութիւնը, բայց այդ շարժումը, ո՛չ, չեմ կրնար նկարագրել, վասնզի երանութիւն մըն էր այնքան հիացիկ եւ այնքան գերբնական որուն նմանը գրեթէ երբեք չենք տեսներ մարդկային դէմքի մը մէջ. կարելի էր բաղդատել զայն այն ճերմակ ստուերին զոր կը կարծենք նշմարել երազէ մը դուրս ելլելու ատեն, երբ մեր առջեւ կ'երեւակայենք հրեշտակի մը դէմքը որ կ'անհետանայ։

Ինչո՞ւ պիտի ծածկէի։ Չդիմադրեցի այս տեսարանին պերճախօսութեան: Երախտագիտութիւնը կ'երջանկացնէ, որովհետեւ անոր շատ հազուադէպօրէն կը հանդիպինք տեսանելի եղանակով մը մարմնացած, փափկանկատութիւնը օգտակար է եւ ինծի համար, ես որ պաղ եւ զգոյշ իմ եղած, ... խանդ մը նոր, բարերար ու ... լի բան մըն էր: Եւ ճիշդ այդ ... ուած ու փշրուած մարդուն ... բնութեան տեսարանն ալ ... թաց օրուան անձրեւէն ետքը ... շլիօրէն բացուած էր,

Երբ ճաշարանէն դուրս ... ծովը, բոլորովին խաղաղած, ... օրէն կը փայլէր, կապոյտ ... երկնքի բարձրութիւնները ... այն ճերմակով ծածկուած ... իր վրայ ոորոներ կը ... ուրիշ կապոյտի մը, լուրթ ... մէջ: Կը ճանչնաք, չէ՞, Ռիվիէ... բնանկարը: Միշտ գեղեցկ... տպաւորութիւն մը կը ձգէ, ... քիչ մը անհրապոյր՝ պատկեր... քարտի մը պէս. միշտ ... վառ գոյներ կը ներկայացնէ ... քերուն, գեղուհիի մը պէս, ... եւ ծոյլ, որ անտարբերութիւնով ... վրայէն կը ձգէ որ անցնին ... նայուածքները — գրեթէ ... եան նկարագրով մը, յափշտակ... շռայլ իր անփութութեան մէջ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ԱՊՐԻԼ 1932

21 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1859 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԲԵՐԸ ԴԷՊԻ ԺԸՆԵՒ

Ընդհանենք, մէկ օր, Բարեկործականի «Մեր Խօսքը», կրկին արծարծելու համար խնդիր մը զոր ուշադրութեան յանձներ էինք Ապրիլ 16ին:

Անհատաբար ուրիշ պարտուպր մըն ալ կը հաստատուի, թէ Թուրքիա լրջօրէն կը խորհի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնել, առաջին առթիւ:

Առաջին լուրը հաղորդեց «Ժուռնալ տէ Տէպա»ն, Ժընեւի իր թղթակցին միջոցաւ, որ ընդհանրապէս իրազեկ է արեւելեան գործերու:

Երկրորդ լուրը կուտայ, ապրիլ 19 թուականով, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը, որ տարիներէ ի վեր ձեռնհաս հեղինակութիւն մը ճանչցուած է Մօտաւոր Արեւելքի եւ Թուրքիոյ գործերուն համար:

Երէկ հրատարակեր էինք անոր հաղորդած լուրը:

Լոնտոնի պահպանողական թերթին աշխատակիցը հաւանական կը գտնէ որ Մոսկուան անգամ մըն ալ փորձէ տարհամոզել Թուրքիան: «Բայց, միւս կողմէ, Իտալիա եւ Գերմանիա ջերմապէս ուժ պիտի տան Թուրքիոյ թեկնածութեան, որ պիտի վայելէ նաեւ բրիտանական աջակցութիւնը»:

Ինչպէս գրած ենք զանազան առիթներով, Թուրքիա չուզեր անդամագրուիլ առանց որոշ առաւելութիւններ ապահովելու:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ն ալ կը հաստատէ այս պարագան: «Անհաւանական է որ էնկիւրի վերջնական որոշում տայ, մինչեւ որ վերջնապէս վստահ չըլլայ թէ պիտի կրնայ ապահովել եթէ ոչ մնայուն աթոռ մը Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ, ինչպէս Լեհաստանը, գոնէ կէս-մնայուն աթոռ մը, որ կը նորոգուի երեք տարին անգամ մը»:

Եւ ահաւասիկ երրորդ աղբիւր մը, — «Լը Փըթի Ժուռնալ» (20 ապրիլ), որուն տեղեկութիւնը պիտի կարդաք լուրերու բաժնին մէջ:

Փարիզեան թերթին տեղեկութիւնը միւսներէն կը տարբերի անով որ, Թուրքիան հրաւէրի մը պիտի սպասէ, ո՛ր եւ է պաշտօնական դիմում կատարելէ առաջ: Իսկ ճամբան հարթելու համար — միշտ համաձայն տրուած տեղեկութեան — Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կամ Ընդհ. Ժողովին նախագահը յայտարարութիւն մը պիտի ընէ, հաղորդելով Թուրքիոյ բաղձանքը:

×

Այսպէս ուրեմն, հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնէ զրոյց մը, որ կը շրջէր պարբերաբար, երբեմն հերքուելով, բայց միշտ միտքերն զբաղեցնելով:

Անշուշտ հետզհետէ պիտի լսենք ուրիշ տեղեկութիւններ ալ, աւելի հաստատական:

Մնաց որ, այս միջոցին, էնկիւրին տեսակ մը խրախոյս կը մատնէ:

Հարեւան երկիրներու հետ բարեկամութեան դաշինքներ կնքելէ եւ ամուր պատուարներ ապահովելէ յետոյ, Ըսմէթ փաշա բեռները կապեց դէպ ի Մոսկուա, ուր արտակարգ ընդունելութիւն մը սարքուած է:

Թուրքիոյ վարչապետը ներկայ պիտի ըլլայ 100,000 հոգինոց զօրահանդէսի մը: Զրոյցի մը համաձայն, վերադարձին պիտի հանդիպի նաեւ Կովկաս: Իսկ արդէն պաշտօնապէս հաստատուած է որ, Մոսկուայի առաքելութիւնը լրացնելէ եւ քանի մը օր էնկիւրի մնալէ յետոյ, Ըսմէթ անմիջապէս ճամբայ պիտի ելլէ դէպ ի Հռոմ: Ի հարկէ ճամբուն վրայ ուրիշ տեսակցութիւններ ալ սարքելով:

Այս բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ բաներ մը տեղի կ'ունենան էնկիւրիի մէջ: Քաղաքական եւ տնտեսական հոլովոյթ մը, որ սերտ կապ ունի Թուրքիոյ վաղուան քաղաքականութեան եւ դիրքին հետ:

Արդ, ի՞նչ կը բանինք մենք: Ի՞նչ կը խորհինք ընել, այս առթիւ:

— «Ունի՞նք, վերջապէս, հաւաքական ծրագիր մը, օգտուելու համար այս պատեհութենէն: Եթէ ոչ շօշափելի օգուտ մը ստանալու, գոնէ զանազան յանձնառութիւններ յիշեցնելու համար:

« ... Պատասխան կը պահանջէ այս հարցը բոլորէն ալ: Առանց խտրութեան եւ առանց վերապահութեան:

« Քաղաքական, ինչպէս անհատական դատերը կը մեռնին առանց արծարծումի եւ առանց հետապնդումի»: («Յառաջ», 16 ապրիլ):

Անգամ մըն ալ յիշեցնելով այս բոլորը, — կատարելով հանրային կարծիքը արթուն պահելու մեր պարտականութիւնը, մենք այն միամտութիւնը չունինք թէ հրաշք մը պիտի գործուի եւ մեր քաղաքական բոլոր հոսանքները համագումար մը պիտի կազմեն, գոնէ այս առթիւ որոշ ուղեգիծ մը գտնելու համար:

Բայց, կը հաւատանք թէ՝ ամէնէն «դիւանագէտ» հոսանքն ալ պարտք պիտի սեպէ գոնէ իրքն իր մէջ խորհրդակցութիւն մը կատարել, եւ ելք մը փնտռել: Ոչ թէ գործի վրայ երեւալու, այլ գործ տեսնելու համար:

Դաշնակցութեան համար, որ ունի գործունէութեան յատակ, ծրագիր Թուրքիոյ հանդէպ, կան խնդիրներ ուր սխալուած է առանձին գործել: Հակառակ իր կամքին:

Բայց ահա խնդիր մը — Հայկական Դատը արծարծելու, արդարութիւն պահանջելու, իրաւունքներ արժեցնելու խնդիր մը, որ անհրաժեշտ պիտի ըլլար ո՛ր եւ է անջատ գործունէութիւն:

Հարցը ոչ միթինկի մը մասին է, ոչ ալ հակախորհրդային կամ... հակահայաստանեան «դաւադրութեան» մը:

Փա՛ռք Ալլահին, եռագոյնի կամ «Մեր Հայրենիք»ի խնդիր ալ չունինք:

Ունինք մէկ խնդիր, — Հայկական Դատ: «Մեր Հայրենիք ազատ, անկախ»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՋՈՐԴԻՔ ՀԱՅՈՑ

Եւ գացինք լսելու հայ օրիորդները:

Ահա թէ ինչ կը պատասխանեն անոնք՝ հայ տղոց առարկութիւններուն.

— Հայ երիտասարդներուն պատճառաբանութիւնները, հայուհիի հետ ամուսնական դաշինք կնքելու առթիւ, մեզ բաւական զուարճացուցին:

Ջենք կրնար երեւակայել հայ աղջիկ մը որ աշխատելէ խուսափի եւ ամուսնութեան առթիւ պայման դնէ ծոյլ ու մեղկ կեանքը:

— Մենք, աղջիկներս բաւական խելք ունինք, գոնէ ամուսնութենէ առաջ այդ տեսակ պահանջներով չվիժեցնելու գործը...: Մանաւանդ, երբ դրամ կայ ծայրը:

Ինչ կը վերաբերի տղոցմէ դրամօժիտ պահանջելու վարկածին, առաջին անգամ կը լսենք այդ նորօրինակ առեւտուրը, թէեւ հակառակը միշտ գոյութիւն ունի եւ օրէ օր ալ գումարը բարձրանալու վրայ է...

— Մտաւորական փնտռելու ամբաստանութիւնն ալ, թէեւ գնահատական մըն է հայ աղջկան համար, սակայն ենթադրական է: Այո՛, կ'ուզենք որ մեր նշանածը, մեզի գրելիք տողերուն համար, նեղութիւն չտայ իր դրացիին տղուն կամ իր վարմիկին եւ ստացած նամակներն ալ ինք կարդայ ու հասկնայ: Նոյնպէս, երբ հայերէն գիրք կամ թերթ մը ձեռք առնէ, ջղուտ ապուխտի կտոր ուտելու պէս չծամծմէ... կամ օրինակի համար, երբ Րաֆֆիի մը կամ Սիամանթոյի մը անունը տրուի իրեն, «այդ մարդիկը ի՞նչ գործ կ'ընեն» հարցումը չտայ...:

— «Երբեք չե՛նք արհամարհեր արհեստաւորը. մենք ալ արհեստաւորուհիներ ենք— այլ՝ կը փնտռենք մարդը:

— «Գուրգուրա՞նք կ'ուզեն, մենք գուրգուրանքն իսկ ենք: Այո՛, օտարուհին վարժ եւ ճարպիկ ձեւեր ունի, իրեն համար անոնք արհեստ են դարձեր՝ տարիներու ընթացքին կրկնուելով շատ մը առիթներու մէջ, անոնք ձեզ գոհացնելէ վերջ, աւելցածն ալ կրնան ուրիշի մը տալ...

Եւ տակաւին ուրիշ բաւական լուրջ եւ իրաւացի բաներու մասին խօսեցան մեր աղջիկները:

Բայց, ուրիշ անգամ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

«Նոր օր» ի մէջ կը կարդանք (16 ապրիլ):— Երեւանէն նամակագիրմը կը գրէ թէ մասնաւոր կերպով հետքրքրուած է էջմիածնի վիճակով: Վանքը, վանականները շապ խեղճ դրութեան մատնուած են. էջմիածինը պէտք է մեռած համարել. ոչ մէկ հեղինակութիւն չունի, կը գտնուի հսկողութեան տակ: Վանականներուն ապրուստը կը ճարուի արտասահմանի նուէրներով: Կաթողիկոսական ընտրութեան մասին ոչ մէկ խօսք չկայ, էջմիածինը դիսումներ կատարած է կառավարութեան, որ պատասխան անգամ տուած չէ: «Պէտք է հոս լինէք որ հասկնաք այս բոլորը», կը գրէ նամակագիրը:

Այս կերպով կը հերքուի Պ. Ճահվէրտեանի այնյայտարարութիւնը թէ կաթողիկոսական ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենային գարնան: Ահա գարունը եկաւ եւ տակաւին լուր անգամ չկայ,

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Օտար դրամներու բարձրացման հետեւանքով, ապրուստը 35 առ հարիւր համեմատութեամբ սղած է Սելանիկի մէջ: Առեւտրական Սենեակը հեռագրով բողոքած է կառավարութեան, որ պաշտօնական սակով «շանժ» չի տրուիր, որպէսզի մաս մը ստիպողական նախանիւթեր բերուին Եւրոպայէն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիոյ դիմումը Ազգերու Դաշնակցութեան

Ժընեւի քաղաքական շրջանակներէն բխած լուրի մը համաձայն, Թուրք պատուիրակը յայտնած է Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան թէ իր կառավարութիւնը սիրայօժար կը փափաքի մտնել Ժընեւեան հաստատութեան մէջ, պայմանաւ որ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը տեղի ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ հաստատութեան մը կողմէ պաշտօնապէս ուղղուած հրաւէրի մը վրայ:

Լաւատեղեակ շրջանակներէ բխած լուրերու համաձայն, Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նստաշրջանին, Թուրքիոյ մուտքի խնդրանքը դիւրացնելու համար, Խորհուրդին նախագահը կամ ընդհ. ժողովին նախագահը յայտարարութիւն մը պիտի ընէ՝ փափաք յայտնելով որ Թուրքիա եւս մասնակցի Ազգերու Դաշնակցութեան:

Համաձայն այս տեղեկութիւններուն, այս ձեւակերպութիւններէն վերջն է որ Թուրքիա պիտի ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու խնդրանքը:

Քիւրտ ըմբոստները կը ռմբակոծուին

ԼՈՆՏՈՆ, 19 Ապրիլ.— Պաղտատէն Ռէօյթէր գործակալութեան տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ անգլիական զինուորական օդանաւեր մասնակցեցան Քիւրտիստանի ըմբոստներուն դէմ ռմբակոծման գործողութեանց: Ըմբոստներէն 10 հոգի սպաննուեցան: Գործողութեանց ընթացքին, իրաքցի երկու օդանաւորդներ գետին ինկան եւ սպաննուեցան

Թուրք աւազակները կը գործեն

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՐԱՅ

Պէյրութէն կը տեղեկացնեն.—

Քիւրտ Տաղի ոստիկանական պահականոցը լուր տալով որ 50 թուրք չէթէներ, հռչակաւոր աւազակապետ Օսման Օմարի ղեկավարութեամբ մտած են սուրիական հողը եւ կը յառաջանան դէպ ի Գըրըք Խանի գիւղերը, խնդրելով օգնական ուժ առնելով, կ'երթայ դէմ դնելու աւազակներուն:

Լիճէի շրջանին մէջ ոստիկանները կը բաժնուին երկու մասի եւ կը գրաւեն կարեւոր դիրքերը. սպասելով չէթէներու ժամանումին:

Զոյգ ժամ սպասելէ վերջ, չէթէները երկու խումբով կը մօտենան: Կռիւը կը սկսի եւ կը տեւէ 20 վայրկեան: Չէթէները կը ստիպուին փախուստ տալ: Միւս խումբը Երմանլը գիւղին վրայ կը յարձակի եւ կռուի կը բռնուի գիւղացիներու հետ: Մէկ չէթէ եւ երկու գիւղացի կը սպաննուին:

Հալէպէն կը գրեն «էլ Նիտա» թերթին.—

Թրքօ-սուրիական սահմանին վրայ գտնուող Սուրիացիները շատ կը վախնան եւ սարսափի մատնուած են, թուրք չէթէներու անվերջ յարձակումներէն:

Դանդաղօրէն դէպի զինաթափութիւն

Զինաթափութեան ընդհ. յանձնախումբի նիստէն յետոյ, ուր երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան զանազան երկիրներու պատուիրակներուն միջեւ, խմբագրական մասնախումբը կարճ խորհրդակցութենէ մը յետոյ, համաձայնեցաւ հետեւեալ բանաձեւին վրայ.

— Ընդհանուր յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ սպառազինումներու սահմանափակման եւ նուազման չափանիշները, Ազգերու Դաշինքին 8րդ յօդուածին տրամադրութիւնները պէտք է կիրարկուին եւ հետեւաբար, սպառազինումները պէտք է վերածել նուազագոյնին՝ համաձայն ազգային պաշտպանութեան եւ հաւաքական գործունէութեան մը համար պարտադրուած միջազգային յանձնառութիւններու կիրարկման:

«Պէտք կայ նաեւ նկատի առնելու իւրաքանչիւր պետութեան մասնաւոր պայմանները եւ աշխարհագրական դիրքը:

«Ընդհանուր յանձնախումբը կ'որոշէ որ այս չափանիշներու եւ եղանակներու կիրարկման քննութիւնը՝ որոնցմով պէտք է կատարուին սպառազինումներու սահմանափակումն ու նուազումը, անյապաղ հետապնդուի գործնական գետնի վրայ:»

Այս բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ: Միայն խորհրդային Միութեան պատուիրակը Լիտվինով դէմ քուէարկեց, համաձայնած չըլլալով որ բնագրին մէջ յիշատակուի Ազգերու Դաշինքին 8րդ յօդուածը:

Գերմանիա համայնավարներուն դէմ

Հիթլերեան գործունէութիւնը իր նուազագոյն չափին վերածելէ յետոյ, փրուսիական կառավարութիւնը այժմ ձեռնարկած է ոստիկանական խիստ գործողութիւններու ընդդէմ համայնավարներուն:

Պերլինէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, բազմաթիւ գաղտնի ոստիկաններ, ընկերակցութեամբ քաղաքային պահակներու, խուզարկութիւն կատարեցին համայնավար կեդրոնատեղիներուն մէջ, երեւան հանելու համար գաղտնի կազմակերպութիւնները, զոր համայնավարները կազմակերպած էին փոխարինելու համար իրենց մարտական կազմակերպութիւնը «Կարմիր Ճակատ»ը: Այս կազմակերպութիւնը արգիլուած եւ կազմալուծուած էր երկու տարի առաջ: Բազմաթիւ փաստաթուղթեր գրաւուեցան:

Կը յիշուի թէ «Կարմիր Ճակատ»ի դէմ պայքարը բացած էր փրուսիական կառավարութիւնը՝ որուն օրինակին հետեւելով, ամբողջ երկրին մէջ տարածած էր գերման կեդրոնի կառավարութիւնը:

Այս հրամանը չափազանց ակարացուցած էր գերման համայնավար կուսակցութիւնը, որ մէկ քանի ամիս առաջ, փորձած էր իր կազմալուծուած մարտական խումբերը վերակազմել գաղտնօրէն:

Հաւանական կը նկատուի որ համայնավարներու դէմ սկսուած գործողութիւնները տարածուին ամբողջ երկրին մէջ:

Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ

Պաշտօնական շրջանակներ կը յայտնեն թէ Ճափոն խղճմտօրէն պիտի զգուշանայ բոլշեւիկեան կառավարութիւնը վրդովեցնող որ եւ է պատճառ տալէ: Խարպինի արեւելքը գործող ճափոնական ուժերը քաշուած են քաղաք:

⁂ Խարպինէն տրուած լուրի մը համաձայն, տեղին ոստիկանութիւնը ձերբակալած է 50ի չափ խորհրդային հպատակներ, որոնց մէջ կը գտնուի չինական արեւելեան երկաթուղիի քարտուղարը:

Այս ձերբակալումներու պատճառը տակաւին չէ յայտնուած:

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 25

Արմէն Աժտէրեան	10.—
24րդ ցանկին գումարը	4122.—
Ընդհ. գումար	4132.—

Ոճրափորձ մը Մանչուրիոյ մէջ

Փէքին-թիէն ջին երկաթուղիին վրայ, ձերբակալուեցաւ գործակալ մը, որ կը փորձէր գիծը օդը հանել, արգիլելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնախումբը տանող կառախումբին անցքը:

Հարցաքննութեան ընթացքին, ձերբակալուած մարդը յայտնեց թէ 3 հազար աւազակներ գործի լծուած են, քննիչ յանձնախումբի աշխատանքներուն ընթացքին խռովութիւններ յարուցանելու համար Մանչուրիոյ մէջ:

Փէշավէրի մէջ

Փէշավէրի մօտերը, երկաթուղիին վրայ ռումբ մը պայթեցաւ այն պահուն որ թղթատարը կ'անցնէր: Ո՛չ մէկ վիրաւոր կայ: կառախումբը կրցաւ շարունակել: Երեք կասկածելի հնդիկներ ձերբակալուեցան:

Անգլիոյ ելեւմուտքը

Նոր մախսատուրքեր

Անգլիոյ ելմտական նախարարը Նեւիլ Չէմպըրլէն ներկայացուց ելմտական նախագիծը, որ երկար ատենէ ի վեր, թէ Անգլիոյ եւ թէ օտար երկիրներու մէջ զանազան մեկնութեանց տեղի կուտար:

Այս նախագիծը կուգայ անգամ մըն ալ վաւերացնելու Անգլիոյ ելմտական եւ մաքսային քաղաքականութեան արմատական փոփոխութիւնը:

Նախարարը յայտնեց թէ անցեալ սեպտեմբերին, նախատեսուած էր 22 միլիոն ստերլինի պակասութիւն, մինչ կարելի եղած է այս գումարը բարձրացնել 34,5 միլիոնի: Անկանոն նկատուած ներածումներու վրայ՝ մաքսատուրքը բերած է 1,165,000 ստերլինի հասոյթ մը, բանջարեղէնի վրայէն՝ զանձը մտած է 164,000, իսկ ուրիշ ներածումներէ գոյացած է 760 հազար ստերլին:

Իսկ գարեջուրի վրայ տուրքը՝ որմէ կը սպասուէր 4,5 միլիոն, բերած է 3 ¼ միլիոն. իսկ ալքոլական ըմպելիները բերած են նախատեսուած գումարէն 1 միլիոն պակաս:

Ժառանգական տուրքերուն մէջ արձանագրուած է 18միլիոնի պակաս մը:

Յայտնելէ վերջ թէ, ընթացիկ տարուան համար, հատուցումներու հաշւոյն մուտք չէ նախատեսուած, ոչ ալ եւ՝ պատերազմական պարտքերու գլուխէն, հետեւեալ գումարները տրուած՝ իբր նախատեսուած ծախքեր.

318,800,000 ոսկի պիտի երթայ ազգային պարտքին եւ 447 միլիոն 204 հազար ոսկի քաղաքային սպասարկութեանց եւ բանակին, 766 միլիոնի գումար մը ուրեմն:

Հասոյթներու գումարը նախատեսուած է 731,275,000: Բացը՝ 34 միլիոն 750,000, պիտի գոցուի նոր մաքսատուրքերով:

Այս հասոյթներուն մէջ՝ ներքին մուտքի գումարն է 427,000,000, որուն 260,000,000ը՝ եկամուտի վրայ տուրքէն:

Ելմտական նախարարը յայտնեց նաեւ թէ օտար թէյերու վրայ մուտքի տուրք մը պիտի դրուի մէկ լիվրա թէյին 4 փէնս հաշւով. իսկ կայսրութեան զանազան մասերէն ղրկուած թէյերուն վրայ 50% զեղչ մը պիտի կատարուի:

Բացը գոցելու համար նախատեսուած այս հասոյթները եթէ իրականանան, ելեւմուտքը դարձեալ 1 միլիոն 700,000ի բաց մը պիտի ունենայ: Նախարարը յայտնեց թէ ասոր դէմ նախատեսած է 5,000,000ի մուտք մը, որ պիտի գոյանայ յաւելուածական տուրքերով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Աշխատանքի այս տարուան համատարած տագնապը՝ գաւառներէն մինչեւ ճարտարարուեստի գլխաւոր կեդրոն քաղաքները, ծանրօրէն նստաւ, ամէն անկիւն։ Ազդեց հաւասարապէս թէ դրամագլուխին եւ թէ աշխատաւոր բազմութիւններուն վրայ, մանր առեւտրականներէն մինչեւ շրջուն ապառողը։ Տեղ տեղ խոշոր համեմատութիւններ առաւ եւ տակաւին չէ վերջացած։ Մամուլի մէջ բոլոր կողմերէն հասած աղաղակներն ու ճիչերը արձանագրուեցան օրը օրին, աղեկտուր, ճնշող՝ երբեմն ալ չափազանցուած։ Ինչպէս ամէն բանի մէջ՝ հոս ալ մեր միտքը գործեց ձեռքին տեղ եւ եղան օգնութեան ձեռնարկներ եւ վաղուան գալիք ուրիշ տագնապներու հանդէպ կազմակերպուելու համար բազմաթիւ ձեւեր։

Այս ուղղութեամբ, գրեթէ ճիգերը մնացին ամուլ եւ արդիւնքն ալ աննշան, օգնելու եւ հասնելու համար գոնէ ամէնէն թշուառին եւ կարօտներուն։ Բոլոր ձեռնարկները, Փարիզէն մինչեւ գաւառ, սահմանափակ են եւ չեն կրնար ժողովուրդն ու աշխատաւոր մասը կապել կազմակերպութեան։

Սկեպտիկ դարձած է ժողովուրդը։ Չի հաւատար կարծես նման անհրաժեշտութիւններու, եւ կ՚անցնի վրայէն, սովորական երեւոյթի մը նմանցնելով տագնապն ալ։ Չէ՞ որ կը տեսնէ, փորձառու է եւ գիտէ այլեւս տեղը։ Դրական է եւ ժուժկալ։ Իր դրացիին օգնելու եղանակն ալ գիտէ հայրենիքէն աւանդ մնացած, եւ պէտք չի զգար աղմուկի եւ թմբուկներու։ Կուտայ, կը հասնի, առանց ցուցական մանրամասնութիւններ փնտռելու։ Միշտ ձեռքի տակէն աննշմար եւ անձայն։

Համոզուած է նաեւ որ, անիմաստ են բազմաթիւ տեղական սէնտիքաները, որոնց հետ յոյս կապել, անդամակցիլ եւ խանդավառուիլ միամտութիւն պիտի ըլլար մեզի համար։ Փորձերը շատ կան եւ շատ խօսուն։

Բազմաթիւ են բանուորական կազմակերպութիւնները, մէկ մէկ անունի տակ, յաճախ իրար հակասող, խաչաձեւող և մնասակար աշխատաւոր բազմութիւններու շահերուն։ Ուժ չեն ճիւղաւորուած՝ հազար թեւերու, չեն կրնար ազդել եւ մղել։ Իրենց գոյութիւնը պոռչտուքով կը զգացնեն երբեմն։ Հայերուս մասնակցութիւնը նման կազմակերպութիւններու՝ տեսակ մը աւելորդ քաշքշուք եւ վազվզուք պիտի ըլլար։

Ունին գեղեցիկ ուղեգծեր եւ ծրագիրներ։ Շողշողուն ազդեր եւ արտայայտութիւններ, աւա՛ղ միշտ թուղթի վրայ։ Տղայ պէտք է ըլլալ հրապուրուելու համար։ Այլամերժ եւ խտրական կրքոտ ոգին՝ հաստատութիւններէն մինչեւ պաշտօնական կազմակերպութիւնները շահապաշտպան, միշտ ալ կայ եւ կը տեւէ։ Դուրսի վերաբերմունքը օտարներու եւ մասնաւորներու համար, կը տիրէ նաեւ սէնտիքաներէ ներս, որքան ալ աղուոր բառերով հրաւէր կարդան անխտիր՝ բանուորներուն։

Ինչպէս գործարաններուն, նոյնպէս այս կազմակերպութիւններու մէջ նոյն ճնշուած եւ ձգտող յարաբերութիւնները կան, նոյն չիլ նայուածքներն ու հաշիւները։ Ամէն տեղ տակ գացողը պիտի ըլլանք մենք, որ ամէն կողմ կանք, ցիր ու ցան եւ տկար, անկազմակերպ։ Եւ այս բոլորին վրայ դեռ, յիսուն անգամ քարին զարնուած փորձառու սակայն երանելի մարդիկ կան, որ կը հաւատան։ Այս ամէն ձայնի ձայն տուող մարդիկն են որ ի կարգին մեզ կը ներկայացնեն եւ մեզի համար կը խօսին (ներեցէք, կը պայքարին) ուր որ ալ ըլլան, փողոց թէ սրահին մէջ։

Առհասարակ Մարսէյլը նուազ ազդուեցաւ այս տագնապէն։ Պահելով համեմատութիւնը ճարտարարուեստի ուրիշ կեդրոններու եւ ունեցած բնակչութեան հետ։ Պետական պաշտօնական ցուցմունքներն ալ տախտակներու վրայ նոյն պատկերը կը ներկայացնէին Bouches-du Rhôneի նահանգին համար։

Մարսէյլը կը տարբերի նաեւ միւս կեդրոններէն իր նաւահանգիստով։ Առաւելութիւն մը, որ մեծապէս կը նպաստէ առեւտրական եւ ճարտարարուեստի շարժումներուն։ Տնտեսական եւ առեւտրական խոշոր ճամբաներէն մէկն է, հսկայ նաւամատոյցով մը ուր կը վազեն հազարաւոր բազուկներ։

Ֆրանսայի տագնապը ուղղակի զարկաւ մասնաւոր արտադրութիւններուն՝ մետաքսին, զարդեղէններուն, անուշահոտին, մեքենաներուն եւ նման նուրբ եւ արտաքին սպառող շուկայ ունեցող նիւթերուն։

Մարսէյլը քիչ ունի։ Անհշան։

Սեւցած, աղմկայոյզ քաղաք է, քրտինքի եւ բազուկի, թէեւ ունի կապոյտ եւ արիւնոտ երկինք մը։ Կարելի է քօթ տ՚Ազիւր կոչել։ Միշտ ծիծղուն է Քանի եւ Նիսի պէս։ Ունի միայն հսկայաթափ ճարտարարուեստ եւ շուկայ։ Քաղաքի կեդրոններէն մինչեւ հեռաւոր արուարձանները։ Ունի 900 հազար եւ աւելի բնակչութիւն, մեծագոյն մասը բանուոր։ Գլխաւոր արտադրութիւններն են շաքար, իւղ, օճառ, մոմ, խմորեղէն, անուշեղէն, կաղ, կղմինտր, հող, եւ քանի մը երկաթի (ոչ խոշոր) եւ երկու շոգեկառքի նորոգութեան կապուած խոշոր հաստատութիւններ։

Cosmopolite քաղաք է։ Ամէն ազգէ կայ եւ նշանակելի թիւի մը հասած են օտարականները։ Կարծիքներու եւ խորհրդակցութիւններու մղելու պատճառ։ Նահանգին մէջ, Հայերու թիւը հաւանօրէն կը հասնի 25-27ի. մասնաւորաբար քաղաքի մէջ կեդրոնացած են 20-22ը, արուարձաններով միասին։ Առեւտրական է հարիւրին 5-7. կը զարգանան հետզհետէ մանր առեւտրականները, արհեստաւոր 25-30ը. իսկ հասարակ աշխատաւոր հարիւրին 60-70ը։ Արուարձաններու մէջ առեւտուրը գրեթէ Հայերու ձեռքն է, հոն ուր գիւղի վերածած են եւ մեծամասնութիւն են արդէն։ Աչքի կը զարնեն շէշտակի նպարեղէնի խանութները։ Կարծես այս մարզին մէջ կրնան եւ կը յաջողին։

Թէ արուարձաններու և թէ քաղաքի Հայերուն հարիւրին 75ը կ՚աշխատի խոշոր հաստատութիւններու մէջև վերոյիշեալ նիւթերուն վրայ։ Կան գործարաններ ուր ուշագրաւ է մեծերուն թիւն ու աշխատանքի արժէքը։ Շոգեկառքի, շաքարի, իւղի, գործարաններուն մէջ։ Կայ նաեւ նաւահանգիստ։ Զարքաշ են, հանդուրժող, անտրտունջ եւ պայմաններուն յարմարող։ Քիչ հասկացողութիւն ունին աշխատանքի օրէնքներուն, կանոններուն եւ պահանջներուն մասին։ Կ՚աշխատին սրտոտ։ Ամէնէն սեւ, տաժանելի եւ ծանր գործերուն լծուած են Հայերը։ Խտրութիւն չեն դներ, կը շարժին մեքենայի նման, միայն թէ օրերուն տագնապն ու սարսափը չծանրանան իրենց ուսերուն, չկոտրեն մէջքը։ Կը փնտռուին յաճախ, եւ սիրուած են։ Այս է պատճառը թերեւս որ օտար բանուորները գէշ աչքով կը դիտեն։

Իրենց վիճակով կը չափեն նաեւ մերը, որ շատ տարբեր է եւ բնաւ չի մօտենար մեր հաւաքական կացութեան։ Մենք բառին չոր իմաստով օտար ենք, անարժէք եւ անկազմակերպ. առանց յենարանի։ Անոնք ոտք դնելու տեղեր ունին միշտ, երբ դանակը ոսկորին հասնի։

Տագնապը հոս համաչափ չնստաւ բոլոր գործարաններն ալ կրակելու պատճառ։ Ազդուեցան գրեթէ անխտիր եւ դուռները չբացին աշխատաւորներու առջեւ, ինչպէս գաւառներն ու կարգ մը ուրիշ շրջաններ։ Ամէնէն ուժեղ հարուածը հասաւ շոգեկառքի առաջին հաստատութեան, Coderին։ Դուները փակելու պատճառ արձակեց։ Մնաց մէկ քառորդը միայն, մասնագէտներն ու շէֆերը։ Հայերու թիւը հոս կը հասնէր ատեն մը 800—900ի, որ վերջերս կեցած էր երկար ատեն 500—600ի վրայ։ Տագնապը ուրեմն դուրս ձգեց Հայերէն 350—400ը։ Ճարպիկ գտնուեցան անոնք որ նախատեսած էին եւ կանուխ ուրիշ տեղերը ճարեցին։ Հիմա ալ կը մնայ գրեթէ անփոփոխ եւ շշուկներ կան որ P.L.M.ը պիտի սեփականացնէ եւ վերակոչէ բանուորները։ Մինչեւ այդ կը մնայ առկախ։ Շատ քիչ աշխատաւորներով։ Յետոյ ասոր յաջորդեց նոյն մասնաճիւղին՝ Capelletteի որ նուազ ազդուեցաւ քան Coderը։ Արձակեց, ժամեր կրճատեց, բայց նոյն համեմատութեան չհասաւ, իսկ այժմ կը դառնայ արդէն եւ նամակներով կանչած են մեծագոյն մասը։ Նաեւ Հայերը։

Իսկ միւս գործարաններէն մասամբ տագնապը կրեցին, պիւզքիւիի խմորեղէնի, կապարի, կղմինտրի եւ ուրիշ կարգ մը փոքրաթիւ բանուոր ունեցող հաստատութիւններ, որոնց մէջ նշանակելի թիւ մը չեն կազմեր Հայերը։

Գրեթէ չազդուեցան շաքարի, իւղի, շաղախի գործարանները։ Բառերս վերցնել կշռուած։ Բնաւ սահմանները չանցան եւ դուրս չձգեցին խոշոր թիւերով։ Խտացնելով ուրեմն տագնապի ընթացքին քանի մը երեւոյթներ, կարելի է եզրակացնել որ,—

Տեղ-տեղ ժամերն ու օրերը կրճատուեցան, ուրիշ տեղեր վարձքերը, դրամը։ Կարգ մը տեղեր ալ երկուքը միասին, ե՛ւ ժամը ե՛ւ օրավարձը։ Առիթը օգտագործեցին, լաւ գիտնալով որ երկիւղն ու սարսափը զալիքին՝ չոքած էր բանուորներուն վրայ։

Ուրիշ տեղեր ուղղակի թիւը պակսեցուցին, սակայն քիչ։ 5 — 10 15 — 30ի համեմատութիւնով։ Կարգ մը տուներ ալ՝ փոփոխութեան ենթարկեցին աշխատաւորները։ Բարձր գիներ ունեցողները նուազ գիներով ձեռքեր փոխանակեցին, անգործներ եւ լաւ աշխատաւորներ գտնելով։ Ահա թէ ինչո՞ւ մէկ շաբաթ կ՚արձակէին եւ միւս շաբաթը կը լրացնէին պակաս թիւերը։

Բոլոր անգործ Հայերը մօտաւորապէս 400, կը ստանային պետական նպաստ, եթէ կանոնաւոր էին իրենց թուղթերը։ Շատեր օգտուեցան եւ փրկութիւն եղաւ գրեթէ։ Կային որ շօշափելի գումար մը կը ստանային քիչ պակաս նախապէս իրենց շահածներէն։ Ընտանիք ունեցողները։

Շատերը արհեստներու կպան եւ հիմա կը վաստկին արդէն քիչ-քիչ։ Օգտագործեցին իրենց յաւելեալ եւ ազատ ժամերը։ Ուշիմ են, շրջահայեաց եւ կշռող։ Տագնապը այս ձեւով խնդացուց եւ օգնեց կարգ մը միշտ բանուոր մնացած Հայերու։

Արդէն հետզհետէ այս երեւոյթը կը տիրապետէ եւ կը տարածուի։ Կը սկսին լքել գործարաններու ծուխն ու աղմուկը եւ կը հետեւին ազատ եւ ինքնիշխան աշխատանքներուն, աւելի տանելի, մաքուր եւ շահաբեր։

Ամէնէն շատ ազդուեցան մեր կօշկակարները, որոնք մեծ տոկոսը կը կազմեն արհեստաւորներուն։ Գինը իջաւ եւ մէկէն զարկաւ տագնապը։ Այժմ լաւ է եւ սկսած են գործի։ Միայն վրայ կը հասնի ամբան morte saisonը, ինչպէս կը կոչեն։

Տագնապի ընթացքին՝ պանդոկի տէրերը, դիւրութիւններ տուին եւ չնեղեցին բանուորները։ Այժմ բոլոր հաստատութիւններէն ներս բարի նշաններ կ՚երեւին եւ կարծես հետզհետէ կը մեղմանայ տագնապը։ Վաղը՝ ամառ է եւ կարգ մը արհեստներ եւ մանր արհեստաւորներ պիտի տկարանան եւ սեղմուին, ինչպէս ամէն տարի։

Նաւահանգիստը՝ ուր ամէն լուսածագին հազարներով կը թափուին գործ գտնելու յոյսով, հիմա փոխուած է։ Կը նշանակէ թէ կը տեղաւորուին բոլորն ալ եւ ծովի ճամբան բացուած է։

Մարսէյլը օգնութեան մասնաւոր ձեռնարկներ չըրաւ։ Իրար օգնեցին եւ հիմա ոտքի վրայ են այլեւս։ Տագնապներ շատ տեսած է եւ կարծրացած է ժողովուրդին համբերութիւնն ու դիմադրական ոգին։ Այս անգամ չէր որ տակ պիտի երթար։ Կուգան ու կ՚անցնին։

Միայն կազմակերպութիւնն է անհրաժեշտը։ Աշխատաւոր դասակարգին պէտք է յենարան մը ստեղծել, զարգացնելու եւ պաշտպանելու համար, մասնայատուկ ծրագրով մը, ինչ որ մինչեւ հիմա կը պակսի։ Այս է կարեւորը եւ այժմէականը։

Այս մասին պէտք է խորհիլ եւ յոգնիլ։

Պ. Մ.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԲՈՇԱՆԵՐԸ

Անկէ առաջ «Յառաջ»ի մէջ յօդուածաշարք մը հրատարակուեցաւ բոշաներու կենցաղին եւ սովորութիւններուն մասին։

Իբր լրացուցիչ այդ ուսումնասիրութեան, ստորեւ կուտանք կարգ մը ծանօթութիւններ բոշաներու ծագումին վրայ։

Այս մասին բազմաթիւ առասպելներ կը պատմուին։ Պատմաբաններուն կարծիքով, անոնք Ասիայէն գաղթած են։ Ժ Բ. դարուն Հնդկաստանէն վտարուելով բաժնուած են երկու գլխաւոր խումբերու. մէկը Պարսկաստանի ճամբով, իսկ միւսը Արաբիոյ եւ Սուրիոյ անապատները անցնելով եկած են Հայաստան։ Հո՛ն ժամանակ մը մնալէ յետոյ, բազմաթիւ ճիւղերու բաժնուելով՝ ցրուած են Կովկասի, Յունաստանի, Թուրքիոյ, Ռումանիոյ, մէջ, եւ հետզհետէ տարածուած՝ ամբողջ Եւրոպայի վրայ։

Պապը, ինչպէս նաեւ ժամանակից շատ մը վեհապետներ վախնալով այդ թափառաշրջիկ ցեղերուն ներկայութենէն, ազատ թողած են զանոնք։ Կաթոլիկ կրօնականներ իրենց կարգին ջանացած են քրիստոնէական կրօնքը տարածել անոնց մէջ, առանց սակայն որեւէ արդիւնք մը ձեռք բերելու։

1423 ին՝ Հունգարիոյ Սիկիսմոնտ թագաւորը փորձած է զանոնք սիրաշահիլ, եւ թոյլ տալ որ անոնք ազատօրէն բնակութիւն հաստատեն Հունգարիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ։ Անկէ ծագում առած է այս սխալ ենթադրութիւնը թէ՝ բոշաներու հայրենիքը եղած է Հունգարիա։

Անուրանալի է թէ բոշաներուն համար հայրենիք գոյութիւն չունի։

Անոնց հայրենիքն է ամբողջ երկիրը, անոնց բնակավայրը՝ ազատ բնութեան անսահման տարածութիւնը, անոնց տան երդիքը՝ կապոյտ երկինքի անծայրածիր կամարը։

Անոնք բնազդաբար կը խորշին քաղաքակրթութենէն եւ անոր բնծայած բարիքներէն։

Ներկայ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը մինչ պայքար կը մղէ արտաքի աշխարհին բնութեան ուժերուն դէմ, զորս կը ջանայ նուաճել իր հանգիստն ու բարօրութիւնը ապահովելու համար, բոշաները, զանազան ցեղեր, ընդհակառակը, ամէն բանէ առաջ եւ իրենց համար կը պաշտեն բնութիւնը։ Անոնք կ՚ուզեն նոյնանալ բնութեան հետ, հնազանդիլ անոր եւ թափանցել անոր գաղտնիքներուն։

Առանց երկաթուղիի, ինքնաշարժի, օդանաւի՝ անոնք հեռաւոր ու աստանդական կը թափառին կարէ երկիր, առանց առաջնորդի, այլ պարզապէս իրենց մտքին թելադրութեամբ եւ ըմբռնումով։

Առանց աշխարհագրական ծանօթութիւններ ունենալու, անոնք կը ճամբորդեն ամէն տեղ, կը տեղափոխուին քաղաքէ քաղաք, եւ անոնց դժուարութեան՝ լաւագոյն տեղերէն գրաւեն բնութեան ծոցին մէջ։ Հոն ու հոն շրջելով անընդհատ, անոնք շատ բան կը տեսնեն, շատ բաներու կը վարժուին, կը մարզեն իրենց միտքն ու փորձառութիւնը, եւ կը սորվին բազմաթիւ լեզուներ։ Լաւ երաժիշտներ են, եւ քաջավարժ արհեստաւորներ։ Մասնաւորապէս պղնձագործութեան եւ թիթեղագործութեան մէջ։ Շատ կ՚ախորժին թափառական ու աստանդական կեանքէն, քաղքենի ապահով ու հանդարտ կեանքը կը խորշեցնէ զիրենք. նախամեծար կը համարեն անորոշ ու անստոյգ կեանքը բնութեան ծոցին մէջ, անվերջ հորիզոններու տակ, եւ անընդհատ վերանորոգուող տպաւորութիւններու ներքեւ։

Բոշաները ունին իրենց յատուկ կրօնքը, գրականութիւնը եւ լեզուն։ Կը խօսին ռուսերէն, ռուսերէն, իտալերէն, գերմաներէն, լեհերէն, սպաներէն, հունգարերէն, եբրայեցերէն, հայերէն, եւայլն։

Հրեայ եւ հայ բոշաները բնականաբար կը կրեն իրենց ապրած միջավայրին ազդեցութիւնը, եւ կը պահեն իրենց ինքնայատուկ լեզուն, բարքերն ու սովորութիւնները։

Հ. ՏԷՐՈՍԵ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

Է.

Արտասահման մեկնելէ առաջ, Ազէֆ կը հիւանդանայ։ Առանձին խըմբի տարկայ կը դառնայ եւ ընկերները կ՚աշխատին թեթեւցնել այն ցաւը, որ պատճառած էին՝ հակառակ ըլլալով իր տեսակէտին։ Մարտ. Կազմակերպութեան ղեկավարութենէն հրաժարած ըլլալը արգելք չէր հանդիսանար, որ տեղեակ ըլլայ անոր ծրագիրներուն ու աշխատանքներուն։ Զիլբերբերգը միշտ կը դիմէր Ազէֆի խորհուրդներուն։

Արտաքուստ մնալով խորհրդատուի դերին մէջ, Ազէֆ կը շարունակէ իր գաւերը Մարտ. Կազմակերպութեան դէմ։ Ահաբեկիչներէն անոնք, որոնք դէմ էին արտայայտուած Ազէֆին, վերջինէս կը ստանան կեղծ անցագիրներ, որոնց անուններն ու թիւերը յայտնի էին Գերասիմովին։ Ազէֆի վրէժէն ոչ ոք կրնար խուսափիլ... Իսկ արտասահման մեկնելու պահուն՝ ինչ որ գիտէր Մարտ. Կազմակերպութեան մասին, կը յայտնէ Գերասիմովին։ Արտասահմանէն ալ կը շարունակէ հաղորդել ինչ որ իրեն յայտնի կ՚ըլլար Զիլբերբերգի ու միւսներու գրած նամակներէն։

Ազէֆի հեռանալէն յետոյ, Կոմիտէի տրամադրութեան տակ կը գտնուէին ահաբեկչական երեք խումբեր՝ առաջինը Զիլբերբերգի, երկրորդը ընկերուհի Բէլայի եւ երրորդը Կարլի ղեկավարութեամբ։ Թիւով ամէնէն մեծն առաջինն էր, իսկ գործունէութեամբ աւելի ուժեղ էր երրորդը։ Առաջինը կը կատարէ Պետերբուրգի քաղաքապետին ահաբեկումը, իսկ երրորդը՝ ծովապետ Դուբասովի, զինուորական գլխաւոր դատախազ Պաւլովի եւ մայրաքաղաքի բանտապետ Մաքսիմովի սպանութիւնը։ Եւ Ազէֆի տուած տեղեկութիւններուն համաձայն ոստիկանութիւնը կը ջողի ձերբակալել Զիլբերբերգը մէկ ընկերոջ հետ եւ կախաղան հանել, բայց առանց Ազէֆի նկարագրութեան՝ Գերասիմովը ծանր դրութեան մէջ կը մատնուի։ Եւ ստիպուած, Գերասիմով կը պահանջէ, որ Ազէֆ վերադառնայ Ռուսիա։

Արտասահմանի մէջ Ազէֆ սումնասիրէ գործնական նոր միջոցներ՝ ահաբեկումը նոր ձեւերու...

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (9)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Այնպէս՝ ինչպէս Անգլիացիներու ծրագիրը Մուսուլի քարիւղը նաւահանգիստ հասցնելու համար։ Անշուշտ կարելի էր, միայն թէ... սա աղքատներու թագաւորը պիտի աւրէր գործը։

— Այնպէս չէ՞ Խաւաճա Թադէոս, նորէն կրկնեց Հայկօ Էմին, աղքատներո՛ւ, աղքատներու թագաւորութիւն...։

— Ո՛չ բարեկամ, ես Մարոնի եմ եւ անունս Թադէոս չէ՛ այսուհետեւ։

— Հապա հայկական ծագում ունէիր եւ նախահայրերդ...

— Ես այդ տեսակ բաներ չեմ ըսած։

— Նշանաւոր զինուորականներ Կիլիկիայէն խաչակիրներուն հետ եկած...

— Խաչակիրները Կիլիկիայէն չանցան, Եգիպտոսի վրայով արշաւեցին Պաղեստին։

— Եկուր մի ուրանար եւ միասին երթանք Հայաստան։

— Անկարելի է Հայկօ Էմի, առանձին գնա դուն, ալ չեմ գար։

Անհնար էր ճամբու բերել։ Մարդը կ՚ուրանար բացէ ի բաց։ Եթէ քիչ մըն ալ պնդէր, կրնար աւետարանի վտանգաւոր մարգարէութիւնները կարդալ իրեն։ «Ետիս անցիր, չար սատանայ», ըսաւ Հայկօ Էմին, թուքոտեց ձեռքերն ու դարձաւ իր գործին։

IX.

Երկու տարի շարունակ Հայկօ Էմին աշխատեցաւ Խաւաճա Թաննուսին մօտ եւ ամէն օր քաղաքէն տուն վերադարձին, մէկմէկ փայտի կամ թիթեղի կտորներով ամրացուց իր հիւղակը։ Գարնան պատատուկներ եւ Ջրադդումներ կը մագլցէին պատերէն վեր, կը մտնէին փոքրիկ պատուհաններէն ներս եւ առտուն կանուխ իրենց բաժակները բացած կը փփային անարին վրայէն՝ Բարի լոյս Հայկօ Էմի, աղէկ քնացա՞ր, հանգիստ ըրի՞ր Հայկօ Էմի»։ Աշնան կը չորնային պատատուկները։ Կը մնային Ջրադդումները, որոնք կը յամառէին դեռ իրար պլլուիլ, բարձրանալ տանիք եւ ժանգոտած թիթեղներու կարմիր կռնակին վրայ, իրենց հսկայ բոժոժները պառկեցնել զառիվար։ Հիւղակին կառուցուածքն ու դգումներուն ձեւացուցած որմնաքանդակները շատ թիւր էին եկեր հողատիրոջ։ «Առանց պարտէզի դդեակ կ՚ըլլա՞յ» կատակեր էր վերջինս եւ արտօներ էր որ պարտէզ մըն ալ շինէ անոր շուրջը, յիսուն քառակուսի մեթրի վրայ։ Խաւաճա Թաննուս մոռցեր էր արդէն սորված հայերէն բառերը, իջեցուցեր էր իր փայտահատին օրավարձն ու սկսեր էր օրէ օր կծու դիտողութիւններ ընել կտրուած փայտերու մասին։ Ի՛նչ փոյթ, կը խորհէր Հայկօ Էմին, Աստուած մէկ դուռը գոցելէ առաջ, մէկալը բացաւ։ Այդ «մէկալը» պարտէզն էր՝ որուն վրայ կ՚աշխատէր հիմա անգլիական պողպատէ շինուած բահով։

Նաւահանգիստն իր դիմացն ըլլալուն, ցամաք ելլող օտար զբօսաշրջիկներ այցելութեան առաջին պատիւը կուտային Հայկօ Էմիի հիւղակին։ Կը լուսանկարէին զայն չորս կողմէն, փոքրիկ նուէր մը կը ձգէին կառուցանող ճարտարապետին եւ յետոյ կ՚այցելէին փինիկեան, հռոմէական, արաբական եւ խաչակիրներու հնութիւնները։ Այս շրջանը եղաւ հիւղակին եւ Հայկօ Էմիի ոսկեդարը։ Շատ չանցած զործի լծուեցան աւետարանի մարգարէութիւնները։ Կիլիկիայէն փախստական Հայեր եկան եւ անտուն ու անտէր թափուեցան փողոցները։ Զգիմացաւ Հայկօ Էմին։ Գնաց նաւահանգիստը եւ երկու ընտանիք հիւրասիրեց իր տունը։ Հիւրերը շատ հաւնեցան Հայկօ Էմիի հայրենասիրական ընթացքին։ Երկու ամիս շարունակ պատսպարուեցան, կերան-խմեցին եւ օրին մէկն ալ ըսին՝

— Հայկօ՛ Էմի, շատ հոյակապ է դղեակդ։ Չէի՞ր կրնար բարեխօսել հողատիրոջ, որ մենք ալ մերինները շինենք իր հողին վրայ։

— Ինչո՞ւ չէ՛, զաւակներս, ինչո՞ւ չէ։ Մենք բոլորս ալ հայ եղբայրներ չե՞նք միթէ։ Եթէ մենք իրարու ձեռք չբռնենք հապա ո՞վ բռնէ։

Եւ Հայկօ Էմին մխիթարելու համար իր հիւրերը, պատմեց անոնց Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի գլխուն եկած չարիքներն ու աղքատներու թագաւորութեան մասին։ «Հաւասարութի՛ւն, հա՛, հաւասարութի՛ւն»։

Երբ հողատիրոջ ներկայացաւ, այսպէս բարեխօսեց իր հայրենակիցներուն համար։

— Խաւաճա Աբդօ, այսքան որ կ՚աղաչեմ այս ընտանիքներուն համար, պատճառն այն է որ՝ ասոնք թագաւորական գերդաստանէ ազնուական մարդիկ էին ժամանակին, որոնց պալատներուն մէջ իշխաններ եւ սպարապետներ կը հիւրասիրուէին։ Իսկ հիմա..., իսկ հիմա...։

— Լա՛ւ, Հայկօ Էմի, քանի որ կ՚ըսես թէ թագաւորական գերդաստանէ ազնուական մարդիկ են, թող անոնք ալ շինեն իրենց հիւղակները։

Իր հայրենակիցները պիտի սկսէին անմիջապէս հիւղակի շինութեան, բայց դրամին կը պակսէր։ Դիմեցին Հայկօ Էմիին։

— Հայկօ Էմի, շատ ամօթ պիտի ըլլայ։ Բայց քեզմէ զատ որո՞ւ կրնանք դիմել։ Այսքան բարիք ըրիր մեզի, եկուր սա մէկն ալ որ կատարեալ ըլլայ։

— Ինչո՞ւ չէ՛, զաւակներս, ինչո՞ւ Ես ձեզ չօգնեմ, հապա ո՞վ... Ունեցողը՝ չունեցողին պիտի... որ այս նեղ օրերը շուտ... Մենք բոլորս ալ հայ եղբայր... ենք իրարու։ Եթէ մենք... ծենք հաւասարութեան, վաղը... երեսով պիտի երթանք Հայաստան ու ներկայանանք խորհուրդ... թագաւորին։

Հինգ վայրկեան վերջը... ցաւ Հայկօ Էմիի սեւ օրերու... խնայած դրամները։

Յաջորդ օրը, դեռ արեւը... գած կիլիկեցի խումբ մը... կաններ ներկայացան իրեն... րեցին։

— Հայկօ՛ Էմի, Հայկօ... լսեցինք որ շատ աղէկ մարդ... ձեռքէդ եկածը չես խնայեր... եւ հայրենիքին ըմար։... քովդ կը տեսնես մեր վիճակը... որ ըսենք՝ երկու հասկցիր... խօսէ այդ մարդուդ որ... հաստատուինք իր հողին վրայ...

Ե. ԿՈՐԻ...

գծելու: Այդ նպատակով, խոշոր գումարներ կը ստանայ կուսակցութենէն: Սակայն, նման աշխատանքը չի գոհացներ Գերասիմովի հրաւէրը ստանալուն պէս, կը պատրաստուի փոխադրուիլ գործի վայրը: Մանաւանդ, որ յարմար առիթ էր սահմանադրական խառնակ ծնունդ: Այդ օրերուն Եւրոպա կը գտնուէր Գերշունին, որ յաջողած էր փախչիլ աքսորավայրէն:

Գերշունին կուսակցութեան հիմնադիրներէն էր եւ Մարտ. Կազմակերպութեան ստեղծողը: Յեղափոխութեան անցեալը, երկարամեայ բանտարկութիւնն ու հերոսական փախուստը անոր անուան շուրջ մեծ հռչակ ու հիացում էին կազմած յեղափոխական շրջանակներու մէջ: Նկատի առնելով այդ բոլորը, Աղէֆ կ'որոշէ Եւրոպայէն մեկնիլ անոր հետ: Աղէֆ եւ Գերշունին կը հասնին Ֆինլանտա, ուր ճիշդ այդ առեն տեղի կ'ունենար կուսակցական երկրորդ ընդհանուր ժողովը: Խանդավառ ընդունելութիւն եւ մեծ ոգեւորութիւն, որմէ որոշ բաժին կ'իյնայ նաեւ Աղէֆի: Աղէֆ կը զգայ, որ իր դիրքը կուսակցութեան մէջ դեռ ամուր է: Ժողովէն յետոյ Գերշունին կը վերադառնայ Եւրոպա բժշկուելու, իսկ Աղէֆը կը ստանձնէ ներքին կազմակերպչական աշխատանքներ՝ գրականութեան փոխադրութիւն, տպագրական գործ, զինապահեստներու կազմակերպում եւայլն:

Մինչ այդ՝ կուսակցութիւնը կը խափէր ցարին դէմ որ եւ է քայլ առնելէ: Սակայն, յետադիմութեան անաանձ վայրագութիւնները կը հարկադրեն մտածել նաեւ ցարին անձին մասին: Եւ կ'որոշուի գալն ահաբեկման ենթարկել:

Զիլբերբերգի ձերբակալումէն վերջ անոր խումբի ղեկավարութիւնը կը յանձնուի Նիկիտենկոյին՝ նախկին ծովային սպայ, որ մասնակցած էր Սեւաստոպոլէն փախուստի կազմակերպման:

Բաց ի ցարին մահափորձէն, Նիկիտենկոյի խումբը կը պատրաստուի ահաբեկել նաեւ Ստոլիպինը ու մեծ դուքս Նիկոլա Նիկոլաեւիչը: Նիկիտենկո կը յաջողի կապ հաստատել պալատական հեռագրատան գրասենեակի վարիչ Նաումովի տղուն հետ, որ մօտէն ծանօթ էր ցարի նիստ ու կացին: Երիտասարդ Նաումովը կը բանակցի ցարի Թիկնապահ խաղախներէն մէկուն հետ, որ պէտք է օգնէր մահափորձը կազմակերպելու գործին: Մանաւորապէս, խաղախը պէտք է յայտնէր, թէ ե՛րբ կուգան ցարին մօտ Ստոլիպինը եւ մեծ դուքսը: Խաղախը սակայն, այդ բոլորը կը հաղորդէ իր պետին եւ դաւաճանութիւնը յայտնի կը դառնայ: Պետը կը հրահանգէ խաղախին շարունակել իր յարաբերութիւնները յեղափոխականներու հետ, որպէսզի գի երեւան հանեն բոլոր դաւադիրները: Նիկիտենկո այս ահաբեկումներուն առթիւ կը խորհրդակցի Աղէֆի հետ: Աղէֆ կը շտապէ ամէն ինչ պարզել Գերասիմովին՝ յայտնելով նաեւ խումբի բոլոր անդամներու անունները: 1907 ապրիլ 14ին Նիկիտենկոյի խումբը ամբողջութեամբ կը ձերբակալուի եւ կը յանձնուի զինուորական ատեանին: Միակ վկան կը հանդիսանայ խաղախը: Այդ ալ բաւական էր, որպէսզի Նիկիտենկո, Նաումով եւ ուրիշ ահաբեկիչ մը մահուան դատապարտուէին: Երկրորդ Դումայի դէմ պայքարելու համար, այս դատը մեծ զէնք կը ծառայէ Ստոլիպինի համար:

Նիկիտենկոյի խումբին ձերբակալումէն քանի մը օր առաջ, Աղէֆ բժշկուելու պատրուակով կը մեկնի Խրիմ: Հոս ալ ոստիկանութեան կը մատնէ տեղային կազմակերպութիւնն ու ահաբեկչական խումբը: Խրիմի մէջ նոյնպէս կը պատրաստէին մահափորձ մը մեծ դուքսին դէմ, երբ գար հոն ամառանոց:

Մայրաքաղաքի եւ Խրիմի ձերբակալութիւնները չեն կասեցներ ահաբեկման գործը: Կարլի խումբը կը կազմակերպէ մահափորձ մահափորձի ետեւէ: Գերասիմով կը մտածէ, որ նորէն Աղէֆ անցնի Մարտ. Կազմակերպութեան գլուխը: Նոյնը կը մտածէ նաեւ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ, Նիկիտենկոյի խումբին քայքայումէն վերջ, ահաբեկման ամբողջ գործը կը յանձնուի Աղէֆին: Վերջինիս անմիջական հսկողութեան տակ կը դրուի նաեւ Կարլի խումբը: Այս խումբը ծրագրած էր շարք մը ահաբեկումներ, որոնց մէջ նաեւ նախարարական խորհուրդին օդահանելը: Ստանձնելով մարտական գործի ղեկավարութիւնը, Աղէֆ նորէն կը սկսի իր երկդիմի խաղը: Որոշ ծրագիրներ կը մատնէ ոստիկանութեան եւ որոշ բաներ ալ կը ծածկէ ու կը յաջողցնէ: Բայց, վերջ ի վերջոյ, կը մատնէ թէ Կարլը եւ թէ անոր խումբը: Երկու հոգիէ զատ, Կարլի խումբին բոլոր անդամները մահուան կը դատապարտուին:

Հակառակ այս բոլոր անյաջողութիւններուն, կուսակցութիւնը կ'որոշէ շարունակել ցարին մահափորձի ծրագրի հետապնդումը: Ասոր վրայ, ամէնէն շատ կը պնդէ ինք՝ Աղէֆ: Գործին կազմակերպումը կը յանձնուի իրեն: Ցարին մահափորձի ծրագիրը Աղէֆ կը մշակէ Գերասիմովի հետ միասնաբար: Վերջ ի վերջոյ Աղէֆ կանգ կ'առնէ հետեւեալ ծրագրին վրայ, — ցարը պէտք է երթար Րէվէլ, տեսակցելու Անգլիոյ թագաւորին հետ: Աղէֆ կը յայտնէ Կեդր. Կոմիտէին որ ցարին սպանութիւնը տեղի կ'ունենայ կամ Րէվէլի ճանապարհին, կամ թէ հոն հասնելէ վերջ: Իսկ Գերասիմովի հետ, կը խորհին, թէ ինչպէս վիժեցնեն այդ մահափորձը: Կը գիմեն արդէն յայտնի միջոցին՝ լարել Մարտ. Կազմակերպութեան բոլոր ուժերը, բայց գործն այնպէս կազմակերպել, որ մահափորձը բնաւ տեղի չունենայ: Գերասիմով այնքան մեծ վստահութիւն ունէր Աղէֆի վրայ, որ նոյն իսկ ցարին կեանքը վտանգի տակ կը դնէր: Եւ, իրօք, ամէն ինչ կ'ընթանայ Գերասիմովի ուզածին պէս եւ ցարը կը մնայ ողջ:

Այդ շրջանին յեղափոխականները Թուրքեստանի մէջ կը կազմակերպեն արշաւ՝ թիրանալով 300,000 րուբլի: Աղէֆ յաջողութեամբ այդ դրամը կը փոխադրէ կուսակցութեան կեդրոնը: Մարտական անհրաժեշտութիւններուն համար այդ գումարէն Աղէֆ կը ստանայ 100,000 րուբլի: Թէեւ այդ մասին Գերասիմով լուր ունէր, բայց Աղէֆի խնդրանքով գործը չի հետապնդեր: Թէեւ այդ մասին Ստոլիպինէն խիստ հրահանգ էր ստացած:

Րէվէլի մահափորձը կազմակերպելու ժամանակ, Աղէֆ կ'իմանայ, որ արտասահմանի մէջ ցարին դէմ ուրիշ մահափորձ մը կը կազմակերպուի: Նոյն առեն Աղէֆի շուրջ յեղափոխականներու շրջանակին մէջ շշուկներ տեղի կ'ունենան...

Աղէֆ կ'որոշէ ի սպառ քաշուիլ ասպարէզէն: Գերասիմով կը համաձայնի, միայն խնդրելով, որ հրաժարականը յետաձգէ Րէվէլի գործէն ետք: Րէվէլի մահափորձին ձախողանքէն վերջ, Աղէֆ կը ներկայացնէ իր հրաժարականը ու 1908 յունիսին կը հեռանայ Ռուսիայէն:

Սակայն, Աղէֆն արտասահման քաշողը այնտեղ կազմակերպուող ցարի մահափորձն էր, զոր գաղտնի կը պահէ Գերասիմովէն...

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ՀԱՍՈՅԹԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

1932 ի ելմտացոյցի հասոյթներուն մայր գլուխները հետեւեալ կերպով ճշդուած եւ գնահատուած են. — Տազնապի տուրքը պիտի ապահովէ 11 միլիոն ոսկի, հաւասարակշռութեան տուրքը՝ 15 միլիոն, հողատուրքը՝ 4 միլիոն, կալուածատուրքը՝ 7 միլիոն, կենդանիներու տուրքը՝ 9 միլիոն, շահատուրքը՝ 12 միլիոն, ժառանգականը՝ 525 հազար, մաքսատուրքը 36ուկէս միլիոն, գործառնութեան տուրքը՝ 12 միլիոն, սպառման տուրքը՝ 1 միլիոն 800 հազար, ծխախոտի մենաշնորհը՝ 18 միլիոն, աղի մենաշնորհը 6 միլիոն 790 հազար, ոգելից ըմպելիներու մենաշնորհը՝ 4 միլիոն, բնակարանի տուրքը՝ 480 հազար, փոխադրութեանց տուրքը՝ 800 հազար, դրոշմաթուղթը՝ 1 միլիոն, «Թափու»ն՝ 1 միլիոն 320 հազար, դատական գործերը՝ 850 հազար, անցագիրերը՝ 600 հազար, վերահաստատուած տուրքերը՝ 250 հազար, անտառները՝ 1 միլիոն, հեռագիրը՝ 2 միլիոն, հեռաձայն եւ անթելը՝ 1 միլիոն, փարոսները՝ 780 հազար, տուգանքները 1 միլիոն, իսկ զանազան հասոյթները՝ 6 միլիոն 200 հազար:

Հաւասարակշռութեան տուրքը, ինչպէս նաեւ վերահաստատուած տուրքերը նոր ելմտացոյցին հետ գործադրելի պիտի ըլլան Յունիսին:

× Հաւասարակշռութեան տուրքը պիտի գանձուի շահու եւ տագնապի տուրքը կտրուելէ ետք ձեռք անցուած դրամին վրայ: Այս որոշման համաձայն, յունիսէն սկսեալ պետութեան պաշտօնեաներէն 40 ոսկի ամսական առնող պաշտօնեայ մը մէկ ոսկի շահատուրք, 90 դրուշ տագնապի տուրք եւ 381 դրուշ հաւասարակշռութեան տուրք պիտի տայ եւ իր ձեռքը պիտի անցնի 34 ոսկի 29 դրուշ: Իրական կամ իրաւական անձնաւորութեանց մօտ ծառայողներէն օրինակի համար հարիւր ոսկի առնող պաշտօնեայ մը 7 ոսկի շահատուրք, 6 ոսկի 30 դր. տագնապի տուրք, 867 դր. հաւասարակշռութեան տուրք պիտի տայ եւ ձեռքը պիտի անցնի 78 ոսկի 3 դրուշ: — Պետութեան պաշտօնեաներէն այս տարի չպիտի առնուի Հանրապետութեան դրամատան բաժինը: Այս բաժինը մէկ տարուան համար յետաձգուած է:

× 600 ոսկի ամսական առնողին ձեռքը պիտի մնայ 435·64, 500 առնողին ձեռքը 366·83, 400 (298·07), 288 (217·21), 256(194·64), 210(159·75), 165 (126·34), 126 (99·43), 108 (85·75), 98 (78·93), 84 (68·15), 75 (61·13), 66 (54·35), 60 (49·50), 56 (45·90), 52 (43·20), 49 (40·50), 45 (37·80), 40 (34·29):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ 18 ապրիլ. — Գործերու վիճակը անփոփոխ է, բացի մետաքսի ճիւղէն, որ վերջերս վերաբացուելու նշաններ ցոյց կուտայ: Մետաքսի փակուած բոլոր գործարանները բացուած են եւ իրենց արձակած բանուորուհիները մաս-մաս կը կանչեն: Իսկ ուրիշ ճիւղերու մէջ նորութիւն չկայ: Նպաստը կը շարունակուի, բաց վեց ամիսը լրանալու մօտ ըլլալով, շատեր մտահոգութեան մատնուած են:

Ազգային կեանքը շատ խաղաղ կ'ընթանայ: Ներկայ վարչութիւնը բոլոր կարելի եղած միջոցները ձեռք առած է, գաղութին պահանջները հոգալու համար: Պատկ. քհնյ. Սարգիսեան Ամերիկա մեկնած ըլլալով, հրաւիրուեցաւ Փօնտը Շէրիւի Յուսիկ քահանան:

Հ. Ռ. Մ.ը ստանձնեց Ապրիլեան Սգահանդէսի նախաձեռնութիւնը, ապրիլ 7 ին բոլոր կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած էր Պ. Տօնապետ Պապայեանի սրճարանին մէջ: Պատասխանած էին 12 կազմակերպութիւններ, գլխաւորութեամբ քաղաքական կուսակցութիւններուն, հայրենակցական միութիւններուն: Երբ կարգը եկաւ լիազօր ներկայացուցիչներու կարծիքը իմանալու, ռամկավար պատուիրակը մէջտեղ դրաւ հայկական եռագոյնի խնդիրը, յայտարարելով:

— Զափահաս Որբերու Միութիւնը եթէ կը խոստանայ որ եռագոյնով չի տօնեն Ապրիլ 11ը, Ռամկավարներս կը մասնակցինք եռագոյնով:

Անշուշտ այս առաջարկը միայն ծիծաղի տեղի տուաւ: Գալով Հնչակեաններուն, անոնք 1929էն ի վեր կը մասնակցէին, բայց չենք գիտեր այս տարի ինչ սեւ կատու անցած է իրենց մէջ: Ըստ ինքը Վալանսի Հնչակեան մասնաճիւղը կը ներկայացնեն երկու եղբայրներ, Տէր Սարգիսեան, որ անգործածելի կնիք մը ունին եւ ինչպէս ուզեն այնպէս կ'ընեն: Ուրեմն, երեք կազմակերպութիւններ, գլխաւորութեամբ Ազգ. Միութեան կը պատրաստուին մօտերս տօնել սգահանդէսը:

Ներքաղաքի առթիւ, Հօկը ուրիշ ամէն հոգ մէկդի դրած, բանախօսութիւններ կը սարքէ, միայն եւ միայն Դաշնակցութիւնը քարկոծելու համար: Եւ միամիտներ կան որ կ'երթան կ'արձանագրուին, որպէսզի կարենան Հայաստան մտնել: Չեն գիտեր թէ, Հօկը երեք դուռ ունի, մէկէն կը մտնեն, իսկ երկուքէն դուրս կ'ելլեն:

թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

Ժամանակի նշան...

■■■

«Ապագայ», ռամկավարներու կեդրոնական վարչութեան օրկանը, վերլուծելով Անդրկովկասեան դաշնակցութեան տասնամեակի առթիւ եղած հրատարակութիւնները, հետեւեալ յանդուգն խորհրդածութիւնները կ'ընէ Ապրիլ 16ի խմբագրականին մէջ.

— «Բայց իրօք «ուկրանիզմի» պարտութեամբ «սահմանների վէճը» պատմութեա՞ն անցած է, ինչպէս կը հաւաստիացնէ Օրախիլաշվիլի, կամ ազգային հարցը իր արդարագոյն լուծումը գտա՞ծ է Անդրկովկասեան ֆէտէրացիայի հաստատումով: Արդեօք ան գրկանք եւ անարդարութիւն չի՞ տեսներ այն սահմանագծումներուն մէջ որ այսօր գոյութիւն ունի Խ. Հայաստանի համար: Արդեօք ան ո եւ է ընդվզում չէ՞ ունեցեր, երբ տեսած է որ ֆէտէրացիան ծրագրող ժողովն ալ անփոփոխ կը թողու մենշեւիկներու եւ մուսավաթականներու օրով Հայաստանի համար պարտադրուած սահմանները. արդեօք ան արդա՞ր գտած է որ հայկական Ախալքալաքը, Ղարապաղը Հայաստանի սահմանէն դուրս մնան, Նախիջեւանը Պագուին կապուի եւ այդ այն օրերուն երբ 3—400,000 հայ գաղթականները Թուրքերու հարկադրանքով Թրքական Հայաստանէն, Կարս – Արտահանէն եւ Սուրմալուի շրջաններէն եկեր կծկուեր էին Երեւանի շուրջ՝ անհող եւ անօթեւան: Արդեօք ան արդար գտա՞ւ սահմանային վէճերու այդ կերպ լուծումը ճիշդ այն օրերուն երբ Զիչէրին յանուն Խ. Միութեան Եւրոպայի մէջ կը խոստանար տարագիր եւ երկրէ երկիր հալածուած կէս միլիոնի չափ հայ գաղթականներէն 50,000 հոգիի տեղ տալ Գուպանի մէջ, (եւ քիչ յետոյ Գուպանի փոխարէն Սիպիրի ճամբան ցուցնել նոյնգաղթականներուն): Ազգային հարցի արդար լուծումը արդեօ՞ք այս կերպով կ'ըմբռնուի ուղղափառ կոմունիստներու կողմէ:

Գուցէ Մ. Օրախիլաշվիլի այս հարցումներուն ի պատասխան ըսէ մեզ՝ թէ Անդրկովկասեան ֆէտէրացիան քանդած է պուրժուական առումով ըմբռնուած սահմաններու գոյութիւնը: Գուցէ մեզ ըսուի՝ թէ հայ աշխատաւորի առջեւ ճամբաները նոյնքան լայնօրէն բացուած են Հայաստանի մէջ, որքան Խ. Վրաստանի եւ Խ. Ատրպէյճանի մէջ: Ճիշդ է, երբ սկզբունք այդ օրէնքը ընդունուած է Խ. Անդրկովկասի մէջ. բայց ան ոչ Անդրկովկասեան ֆէտէրացիայի շնորհքն է եւ ոչ ալ միայն Խ. Միութեան եւ անոր բոլոր քաղաքացիներու համար է: Այդ օրէնքը կար նաեւ ցարական Ռուսիոյ մէջ: Բայց չէ՞ որ ինչպէս վրացի կամ թուրք գործաւորն ու գիւղացին կը նախընտրեն իրենց ազգային «տէրիտօրիայ»ի վրայ մնալ, հոն աշխատիլ ու ապրիլ, նոյն նախընտրութիւնն ու փափաքն ունին նաեւ հայ աշխատաւորները:

Չենք կարծեր թէ մեր այս հարցումները մեկնաբանուին իբր ազգայնական – պուրժուական հասկացողութեան արտայայտութիւն: Համոզուած ենք որ այսօր ո եւ է ուղղափառ համայնավար տարբեր վճիռով պիտի չմօտենայ այդ հարցին: Տարբեր կերպով չեն կրնար մեկնուիլ այս հարցումները, երբ ոչ միայն ասկէ տասը տարի առաջ, այլ Անդրկովկասի ֆէտէրասիոնին վրայ տասնամեակ մը անցնելէ յետոյ ալ Խ. Հայաստանի, Խ. Վրաստանի, Խ. Ատրպէյճանի համեմատութեամբ կը մնայ նոյն խեղճուկ, մկրատուած եւ քէնօֆօնեան Հայաստանը, անկարող՝ 10—15 տարիներէ ի վեր օտարութեան մէջ տառապող հայ աշխատաւորներէն գոնէ 50,000 հոգի իր հողին վրայ տեղաւորելու: Իսկ այդքան աղաղակող հակասութիւն չի կրնար վկայել թէ «ազգային հարցը արդարօրէն լուծուած է Անդրկովկաս. ֆէտէրասիոնի մէջ եւ սահմաններու վէճը պատմութեան յանձնուեր է»:

Եւ դժբախտաբար կը տեսնենք որ Անդրկովկասի խորհրդային, դաշնակցային եւ սոցիալիստական Միութեան մէջ ալ զօրաւորներու ձայնն է որ կ'իշխէ:»

Իսկ ի՞նչ կ'ըսենք մենք, «թշնամիներս»...

Եղբայրական Օգնութիւն

ԿՐԸՆՕՊԼԸ. — Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, գործազրկութեան տագնապին առթիւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ Եղբայրական Օգնութեան մարմին մը, բոլորովին չէզոք գետնի վրայ: Եղած հրաւէրին սիրով մասնակցեցան բոլոր հայրենակիցները 44 հոգի (22 փետր.) եւ բոլորն ալ արձանագրուեցան, վճարելով մուտք եւ ամսավճար: Միութեանս առաջին գործը եղաւ ուղղակի, Փարիզի Եղբայրական Անմիջական Օգնութեան կեդրոնին հետ յարաբերութեան մտնել եւ օգտուիլ անոր բարոյական եւ նիւթական աջակցութենէն: Դժբախտաբար պատասխան չստացաւ իր նամակին: Վարչութիւնը միջոց չգտաւ կառավարութեան հասկցնելու մեր ցաւը, յայտնելու թէ չորս հինգ հոգիէ բաղկացեալ ընտանիքներ կան յետին սատիճան թշուառ...

Միութիւնը փետր. 22ի ժողովին մէջ մուտքերէ ունեցաւ 858 ֆրանք մարտ 29ին ամսավճարներէն 290: Մինչեւ ապրիլ 3 ընդհանուր մուտք եղած է 1148 ֆր.: Իսկ ելքը՝ 624,10 ֆր.: Միութիւնը ցարդ օգնած է 10 կարօտ ընտանիքներու մասնաւոր առմակներով, որոնք եղած են ընդհանրապէս ամէնէն շատը 100 ֆրանքնոց: Բոլորին ալ պարտքը վճարուած է խանութպաններու:

Փետր. 22էն վերջ աւելի ծանր բացաւ վիճակը: Կարգ մը գործարաններ արձակեցին 15ի չափ Միութեանս անդամներէն: Դիմում եղած է Saint Martin d'Hèresի քաղաքապետութեան, ուր չորս շաբաթէ ի վեր ժողով կ'ըլլայ: Դեռ որոշ պատասխան մը չտուին: Քաղաքապետութեան քարտուղարը կ'ըսէ. «Գացէք դիմեցէք այն գործատէրերուն, որ ձեզ բերած են հոս»: Իսկ այսօր տեղական թերթին մէջ կը կարդանք թէ Իզէրի նահանգապետը պաշտօնապէս յայտարարած է օտարականներուն որ հանգիստ մնան իրենց տեղերը:

փարաւոն

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՏԻԿԻՆ Ե. ԲԱԴԱԼԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յայտնի երգչուհի Տիկին Երանուհի Բադալ Պերլինէն Փրանսա հասած ըլլալով, երգահանդէս պիտի տայ Մարսիլիոյ եւ Նիսի մէջ, ու յետոյ պիտի մեկնի Պէյրութ, նոյն նպատակով:

Տիկինը անցած շաբաթ Փարիզի մէջ Polydor ձայնագրի ընկերութեան համար երգեց հայկական ժողովրդական երգեր՝ Կոմիտաս վարդապետի եւ Սրուանձտեանցի գործերէն, ինչպէս նաեւ կտորներ Անուշէն ընկերակցութեամբ Ժառիտ Արգարի:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

III

= Մեր ժողովուրդը սիրելի Արամ — մէջ ինկաւ Մելիքթանգեանը — ծի արտակարգ բնազդ ու նո՛յնքան արտակարգ ած ունէ: Դժբախտութիւնը հո՛ն է, որ միայն հազուադէպ պահերու է երեւան գալիս դա: Օրինակ՝ Վարդանանցը. Նոյնը հայ-թաթարական կռիւները: Այդ պահերէն դուրս կարծէք ճիշդ հակառակ երեւոյթն է: Չի զգում, համարեա, չի տեսնո՛ւմ, էլի: Նոյնիսկ չի հաւատում ակնբախ վտանգին ու յոյսեր է կապում: Վտանգը դուռն ինկա՞ւ, առիւծ է կտրում...

— Աւե՛լի բան մը, աւե՛լի բան մը, — Աւագն էր կրկին: Երեւակայեցէք որ կովկասի հայութեան նկատելի տոկոսը կռուի մէջ էր: Կամ այդ տրամադրութեամբ: Նոյնիսկ, անոնք որոնք խեթիւ կը նայէին մեզի: Եւ գիտէ՞ք ինչպէս կը կռուէին: Երգելով, աչքը արիւնը առած, հարսնիք երթալու պէս... կին, տղայ, երիտասարդ.... Նիկոլը հօյակապ դեր խաղաց: Այդ վուխտ. ընկճուած ու հիւանդ ծերը... չէ՞, ընկեր Մելիքթանգեան...

= Այո՛, կարծէք իր ժողովրդի մեծ ոգէն արտայայտութիւնն էր: Նրա հարազատ պատկերը: Լուռ, հիւծած, անյոյս՝ իր կեանքէն, բայց, յանկարծ վազը դարձաւ ու յոյս նախշնչեց բոլորի կեանքին համար... Այսուհանդերձ, ընկերներ, մեր ընկեր Աւագը եւս...

— Դէ՛հ, սկսինք մեր ժողովին — անմիջապէս ընդմիջեց Աւագ՝ քիչ մը սրտնեղած՝ Մելիքթանգեանի ակնարկութենէն:

Ժողովը կ'ընէին դաշտը, գիշերով, Բարթող Էմմիի տնակին մէջ:

= կեցիր նայինք, ճանըմ — մէջ ինկաւ տէր Մեսրոպ — ըսէ՛ք, ընկեր Մելիքթանգեան...

— Անցնի՛նք, բսի, տէրտէր սա գործը նայինք առաջ...

Ու Աւագի դէմքը ստացաւ, մէկէն, խիստ երեւոյթ մը: Աւագը տեղացի էր: Միջահասակ, մեծ ու երկար յօնքերով, թուխ, խոժոռ ու խստադէմ մարդ մը: Լռակեաց էր: Ու կը նայէր, միայն, երբ բան մը ըսել ուզէր: Զինքը մօտէն ճանչցողները իր այդ նայուածքէն կը հասկնային թէ՝ գոհ է, կամ՝ ոչ՝ պարզուած տեսակէտներէն: Ժողովներու ատեն, սեննակէն ներս կը մտնէր ստուերի մը նման: Կը նստէր՝ ձեռքերը դրած բաճկոնին գրպանը ու կը մնար ժամերով՝ նոյն տեղը: Չէր կարդար: Եւ սակայն, այս պարզունակ մարդը երբեմն այնպիսի կարծիքներ կը յայտնէր, որ կը զարմանային բոլորը: Մասնակցած էր Խանասորի արշաւանքին, Սասունի կռիւներուն եւ Պանք Օթօմանի գրաւման:

— Աւագ, — կ'ըսէին, յաճախ, իրեն — պատմէ բաներ մը:

Կը ժպտէր մեղմօրէն՝ իր կատուի պեխերուն տակէն, կը շառագունէր մանուկի մը նման, ու՝

— Բան չեմ յիշեր — կը պատասխանէր քիչ մը գժգոհ, բայց միշտ բարի — ես Սալմաստ էի այդ օրերուն...

Եկած էր հիմա Բիւրոյի հրահանգով, Մելիքթանգեանին հետ: Կովկասի մէջ հետապնդուած էր ռուսական իշխանութեանց կողմէ, ու ճամբայ էր ելած անակնկալ պահու մը: Այնպէս որ, հնար չէր եղած ճանապարհածախսը հոգալ: «.. Հետեւապէս — կ'ըսէր Բիւրօն՝ իր նամակին մէջ, անհրաժեշտը կը կարգադրէք»:

Ու, եկածէն ի վեր վէճի մէջ էր Պ. Արամին ու տէր հօրը հետ: Երբ շատ պնդեցին, նեղուեցաւ, դրամը առաւ, զէնք մը դրաւ մէջտեղը, թուղթի կտոր մը ուզեց ու հետեւեալը գրեց ու ստորագրեց. —

«... ի մարմնէն ստացայ գրիչ մը՝ թիւ 10537 ի հաշիւ... շրջանի գրենական պիտոյքներուն»:

Ցետոյ, զայն տալով Պ. Արամին.

— Ա՛ռ, արխիւը դիր, — ըսաւ:

Մի՛շտ վերջնագրիմը չէշտը ունէին իր խօսքերը: Կարելի չէր երկարել: Ճանապահին սմանած էր պատահական նիւթերով եւ հետիոտն կտրած էր ահագին լեռնաշղթայ մը՝ քիւրտ ուղտապանի հագուստով:

Եւ, այս բոլորը՝ ի նպաստ կուսակցութեան, խնայելու համար մաս մը դրամ:

Բոլորին անծանօթ էր թէ՝ ի՞նչպէս եւ ինչո՞վ կ'ապրէր: Յաճախ կ'անհետանար օրերով ու շաբաթներով: Ու, անակնկալ պահու մը երեւան կ'ելլէր՝ մեղմ ժպիտը դէմքին: Պէտք էր անմիջապէս կռահել, որ կարեւոր գործ մը կատարած էր: Գիւղէ գիւղ, ու քաղաքէ քաղաք կ'անցնէր. կը կազմակերպէր, կը խմբէր, եւ մեծ, ծա՛նր բեռան մը տակ կը զգար ինքզինքը, երբ ատեն մը անգործ նստէր: Կատաղի կռուող մըն էր: Անվերջ ծրագիրներ կը մշակէր ու կ'իրագործէր: Որքան յանդուգն, ճարպիկ, խոյացող՝ Թուրքին դէմ, նոյնքան հեզ ու հնազանդ էր կուսակցութեան առջեւ: Կուսակցութիւնը իրեն համար պաշտամունք մըն էր: Խորան մը: Գերիվե՛ր բան մը: Ու անոր բոլոր քայլերուն կը հետեւէր անօրինակ ուշադրութեամբ: Անձեր, թիւեր, թուականներ, որոշումներ — երբեք չէին մոռցուիր իրմէ: Սուր յիշողութիւն մը, վերջապէս, գառնուկի բարութիւն մը, շան հաւատարմութիւն մը, ու գայլի կատաղութիւն մը ունէր, երբեմն վագրի նայուածքով....

Եկած օրն իսկ Պ. Արամէն տեղեկացած ըլլալով Խորէնի բանտարկութիւնն ու բանտին մէջ կրած նեղութիւնները, երկու օրուան ընթացքին յաջողած էր փախցնել զայն, անոր օգնութեան կարօտած ըլլալով կարգ մը ծրագիրներու իրագործման համար:

Մելիքթանգեանը եկած էր նոյն պաշտօնով: Ռուսահպատակ էր, բնիկ Թիֆլիսցի: Անցագրին մէջ կը գրէր — «հանքածուխերու քննութեան համար»: Ներկայացուցիչն էր, իբրեւ թէ, ռուսական մեծ ընկերութեան մը եւ «պաշտօն ունէր ուսումնասիրելու թէ՝ այդ շրջակայքին մէջ հանքածուխ կամ քարիւղ կա՞յ»: Իր ուսումը առած էր Ժընեւ: Հոն ամուսնացած էր գերմանուհիի մը հետ, զոր սիրած էր: Կինը բժշկուհի էր ու կը մնար Ժընեւ: Մինչ ինք, նուիրուած ամբողջովին յեղափոխական գործին, մուտք կը գործէր Պարսկաստան, Ռուսիա եւ Թուրքիա՝ միշտ նոյն «նպատակով»:

(Շար.)

Կ. ՄԽՀԵԱՆ

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մեկուսի ենթակոմիտէի վարչութիւնըվաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբի սրահը:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Կոմիտէի եւ Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան հրապարակային վիճաբանական ժողովը այսօրՀինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կը նախագահէ ընկ. Պ. Հիւսեան, Նիւթ՝ «Թուրքիոյ երթեւեկի նոր օրէնքը», թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ: Կը հրաւիրուին հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ:

Ապրիլ 11)24ի տարեդարձը

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Մ.ի փարիզի մասնաճիւղին *եւ մասնակցութեամբ* Հ.Յ. դաշնակցութեան, ռամկ.—Ազատական կուսակցութեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի, ազգային, մշակութային, բարեգործական եւ հայրենակց. միութիւններու, եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի փարիզի շրջանի սկաուտական կեդր. յանձնախումբի:

Այս Կիրակի իրիկուն, ժամը 8.30ին,

Salle Horticultureի մէջ, 84 Rue de Grenelle, Métro Rue du Bac

Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսին՝ Զ. Ռ. Մ. կողմէ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան կողմէ Պ. ՀՐԱՉ - ԵՐՈՒԱՆԴ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ Պ. ԿԱՐՕ - ՍԱՍՈՒՆԻ:

Գեղարուեստական բաժին՝— *Նուագախումբ մը (բաղկացած հայ եւ օտար արուեստագէտներէ) ղեկավարութեամբ Պր. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ կը նուագէ հայկական կտորներ:*

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներն ու արենուշները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Մասնակցութեամբ Հայ բարեգործականի Միութեան մասնաճիւղին, Հ. Յ. դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, Հ. Ե. երկսեռ Միութեան, Ալֆորվիլի Հայ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ հայ ուսուցչական միութեան:

Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ կը խօսի՝ Պ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Պերճուհիի «ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ» հատորը

Դիմել՝ Mme. B. Barséghian, 18 Rue Carnot, Chaville (S. et O.)

Յետաձգուած է

Համախարբերդցիական երեկոյթը, որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 23ին Mutualitéի *սրահին մէջ, յետաձգուած է Մայիս 14ին:*

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Սակայն, երբեմն, շատ քիչ անգամ կը պատահին օրեր երբ այս գեղեցկութիւնը կը պոռթկայ, երբ ան կը բխի տարփանքով ու եռանդով, կը սփռէ իր վառ գոյները՝ մոլեռանդօրէն շողշողուն, երբ ան յաղթականօրէն ձեր գլխուն կը նետէ իր ծաղիկներուն խատուտիկ շքեղութիւնը, երբ կը պայթի ու կը բռնկի հեշտասիրութիւնով: Խանդավառութեան նման օր մըն էր որ յաջորդած էր փոթորկոտ գիշերուան անսանձ քաոսին, նոր լուացուած փողոցը ամբողջովին կը փայլէր, երկինքը փերուզակէ էր եւ ամէն կողմ աւիւնով յափրացած կանանչութեան մէջ փունջեր կը վառէին, գոյնզգոյն ջահեր: Լեռները աւելի յստակ եւ իրարու աւելի մօտ կը յայտնուէին, հանդարտած ու արեւով ողողուն մթնոլորտին մէջ. անոնք փայլփլուն եւ խնամքով յղկուած փոքրիկ քաղաքին շատ մօտիկը կը հաւաքուէին, հետաքրքիր. ամէն նայուածքի մէջ կը զգայիք գրգռիչ հրաւէրն ու խրախոյսը բնութեան որ ձեր սիրտը կը յափշտակէր, հակառակ ձեր կամքին:

— Կառք մը առնենք,— ըսի, — եւ Քօրնիշի շրջանն ընենք:

Ուրախութեամբ նշան ըրաւ թէ այո՛, իր ժամանումէն ի վեր կարծես թէ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէր ու կը նշմարէր բնութիւնը: Մինչեւ հիմա ճանչցած էր միայն Կազինոյին հեղձուցիչ սրահը, քրտինքով թաթաւուն իր ծանր անուշահոտութիւններով, ծամածուռ դիմագծերով իր զարշելի մարդոց ժխորով: Բայց հիմա արեւով ողողուն ծովափին անհուն հովահարը բացուած էր մեր առջեւը եւ աչքը երջանկութիւնով կ'երթար մէկ հորիզոնէն միւսը: Մեր դանդաղաշարժ կառքով անցանք (ինքնաշարժը գոյութիւն չունէր այն ատեն) գեղեցիկ ճամբէն բազմաթիւ վիլլաներու եւ բազմաթիւ անձերու առջեւէն: Իւրաքանչիւր տան առջեւ, արեւարգել-շուճիներու կանանչութեան մէջ հովանաւորուած իւրաքանչիւր վիլլայի առջեւ սա թաքուն ցանկութիւնը կը զգայիք.—որքա՜ն լաւ պիտի ըլլար ապրիլ հոս, խաղաղ, գոհ, աշխարհէն քաշուած:

Երբեք աւելի երջանիկ եղա՞ծ եմ կեանքիս մէջ քան այդ ժամուն: Քովս, կառքին մէջ երիտասարդը, դեռ երէկ ճակատագրին եւ մահուան ճիրաններուն մէջ պրկուած, բազմաթիւ տարիներ թարմացած կը թուէր. պզտիկ տղայ դարձած էր, խաղացող գեղեցիկ տղայ մը, կրակոտ եւ միեւնոյն ժամանակ յարգալիր աչքերով, որուն մէջ ոչ մէկ բան գիս այնքան կը հրապուրէր որքան իր նրբազգած պատրաստակամութիւնը. եթէ զառիվերը շատ ցից ըլլար, ու ձին դժուարութիւն ունենար կառքը քաշելու, թեթեւաշարժ վար կը ցատկէր, ետեւէն հրելու համար: Եթէ ծաղիկի մը անունը տայի կամ եթէ հատ մը ցոյց տայի ճամբուն եզերքը, կը վազէր քաղելու զայն: Վերցուց եւ զգուշութիւնով կանաչ խոտին մէջ տարաւ, որպէս զի կառքին տակ չճզմուի, պզտիկ գորտ մը որ նախընթաց օրուան անձրեւէն քաշուած՝ դժուարութիւնով կը քաշկռտուէր ճամբուն վրայ. եւ միջանկեալ, յորդառատ խանդով կը պատմէր ամէնէն զուարճալի եւ ամէնէն սիրուն բաները: Կը կարծեմ որ իր խնդալու եղանակը չեղում մըն էր, ապա թէ ոչ պիտի պարտաւորուէր երգելու, ցատկելու կամ խենթ ձեւանալու. այնքան երջանկութիւն եւ գինովութիւն կար իր էութեան պոռթկումին մէջ:

Երբ, բարձրութեան վրայ, շատ փոքրիկ հիւղակէ մը անցանք, քաղաքավարութիւնով գլխարկը հանեց, յանկարծական շարժումով մը: Զարմացայ. զո՞վ կը բարեւէր ան հոն, ինք որ օտարական մըն էր օտարականներու մէջ: Հարցումիս վրայ թեթեւօրէն կարմրեցաւ եւ գրեթէ ինքզինքը արդարացնելով ըսաւ թէ եկեղեցիի մը առջեւէն անցած էինք եւ թէ իր երկիրը, Լեհաստանի մէջ ինչպէս բոլոր հաւատարիմ կաթոլիկ երկիրներուն մէջ, սովորութիւն ունէին, մանուկ հասակէն, գլուխը բանալու ամէն եկեղեցիի եւ ամէն սրբավայրի առջեւ:

Կրօնքին իրերուն առջեւ այս գեղեցիկ յարգանքը գիս խորապէս յուզեց, միեւնոյն ժամանակ յիշեցի այն խաչը որուն մասին խօսած էր ինծի եւ հարցուցի թէ հաւատացեա՞լ էր. երբ քիչ մը ամօթահար երեւոյթով, ինծի խոնարհաբար խոստովանեցաւ թէ կը յուսար փրկութենէն բաժին ունենալ, յանկարծ մտածում մը ունեցայ:

— Կեցուր, պոռացի կառապանին:

Եւ շուտով կառքէն վար իջայ: Ինծի հետեւեցաւ զարմացած, ըսելով.

— Ո՞ւր կ'երթանք:

Պատասխանեցի միայն.

— Եկէք ինծի հետ:

Վերադարձայ, անոր ընկերակցութիւնով, դէպի կկեղեցին,— աղիւսով շինուած գեղջկական փոքրիկ սրբավայր մը: Ներքին պատերը, կիսաստուերին մէջ, կիրով ծեփուած, գորշ ու մերկ կ'երեւային. դուռը բաց էր, այնպէս որ դեղին լոյսի կոն մը կը կազմուէր յստակօրէն մթութեան մէջ ուր ստուերը կապոյտով կը գծէր պզտիկ խորանի մը շրջանակը: Երկու մոմեր կը նայէին քօղարկուած աչքով մը, խունկի տաք բոյրով մը օծուն վերջալոյսին մէջ: Ներս մտանք. գլխարկը հանեց, ձեռքը խոթեց օրհնուած ջուրի աւազանին մէջ, խաչակնքեց, ծունկի եկաւ: Հազիւ թէ ոտքի բարձրացեալ բռնեցի:

— Եկէք,— ըսի կորովով,— խորան մը կամ դէպի մէկը պատկերներէն որոնք նուիրական ձեզի համար եւ հոն պիտի սանէք այն երդումը զոր ... պիտի տամ:

Ինծի նայեցաւ, զարմացած թէ սարսափած: Բայց շուտ ... կցած ըլլալով, մօտեցաւ ... ուր արձան մը կար, խաչ ... հելու հնազանդ ծնրադրեց:

— Կրկնեցէք ինծմէ ... ըսի յուզումէս ինքս ալ դողալով. կրկնեցէ՛ք ինծմէ ետքը. «Կ'երդ... («կ'երդնում», կրկնեց ան, ... շարունակեցի) «որ ալ երբեք ... չմասնակցիմ բախտախաղի ... տեսակի ալ ըլլայ, եւ թէ ... ու պատիւս պիտի չենթարկեմ ... մոլութեան վտանգներուն»:

(Շար...)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼ 1932
22 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1860 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ՇՐՋԱՆԱԿ

Շարունակենք մեր խորհրդածութիւնները՝ Բարեգործականի հաշուեկշռոր տետրակի մասին, կարելի եղածին չափ լայն տեղ տալով արտատպումներուն:

Երեւութապէս, «Մեր Յօսքը» սահմանուած է լուսաբանութիւններ տալու: Բայց, իրականին մէջ, կը կազմէ ամբոխավարական բանավէճ մը եւ փաստաբանական տաղ մը:

Այս տետրակը թերեւս կը շոյէ ափ մը ջոջերու սնապարծութիւնը, բայց տոոր փոխարէն, աւելի կը թանձրացնէ մթնոլորտը:

Բարեգործականի ամէնէն հաւատարիմ բարեկամն ալ, եթէ ծայրէ ծայր կարդայ այս 25 էջը, չպիտի կրնայ զսպել ծանօթ բացագանչութիւնը. — Այս մարդիկը ոչ բան կը սորվին, ոչ ալ կը մոռնան:

Արդարեւ, ո՛ր էջն ալ թղթատէք, պիտի հանդիպիք մեր լրագրական բանավէճերն յիշեցնող տեսարանի մը:

Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը բուռն վիճաբանութեան մը բռնուած է իր «հակառակորդ»ներուն հետ, եւ կ'ուզէ չափուիլ անոնց հետ: Գոնէ խօսքի տակ չմնալ:

«Մեր Յօսքը» խմբագրողը իր պաշտօնը շփոթեր է բանասեղծ-խմբագրի հանգամանքին հետ, եւ կարծեր է թէ դատ կը շահի, բառ բառի դիմաց դնելով, կամ ածական ածականի պոչին կապելով:

Եթէ այսպէս բրած չըլլար, ապահովաբար տասը էջ ալ պիտի չըներ տետրակին փաստական մասը:

Ցաւոք, «Մեր Յօսքը» այնպէս մը խմբագրուած է որ, շատ կը յիշեցնէ ապահովագրական ընկերութեանց ջրալի եւ չոզոմաբար յայտարարութիւնները: Կարգ մը միջնորդներու շաղակրատութիւնները:

×

Հետեւինք արձակուած սլաքներուն, ինչպէս եւ արդա՞ւ հառաչանքներուն.

— «Ինչո՞ւ մեր եղերաբախտ ազգին բոլոր կարօտեալներուն, ինչո՞ւ երիտասարդութիւնը փճացնող թոքախտէն վարակեալներուն, ինչո՞ւ այսօրուան անգործ գործազուրկներուն եւ իրենց բախտին լքուած երէկի որբերուն, ինչո՞ւ բոլորովին մոռցուած կարօտ ուսուցիչներուն եւ գրագէտներուն չօգնէինք, ինչո՞ւ հայ տաղանդին եւ հայ մշակոյթին համար լայնօրէն չկարենայինք տրամադրել մեր միջոցները, ինչո՞ւ մայր-հայրենիքին վերելքին ու վերաշինութեան չբերէինք շատ աւելի ընդարձակ օժանդակութիւն մը:

«Բայց, ի՞նչպէս կարելի է իրագործել առաջադրուած բոլոր գեղեցիկ նպատակները, եթէ Միութեան ծրագիրը չդառնայ ժողովուրդին սեփականութիւնը, եւ անոր իրականացումը չհետապնդուի ազգովին, հաւաքական ճիգով: Ահա՛ւ, ան միմիայն ոչինչ կրնայ ընել»: (էջ 4—5):

Սրտառուչ է ողբը, չէ՞:

Այս «աւա՛ղ»ը անոր համար որ, Միութեան վերջին Ծրագիր-Ուղեգիծն ալ ընդունելութիւն չէ գտած: «Քանի՞ հոգի սակայն այդ ծրագրին այս կամ այն ձեռնարկին համար փութայ իր մասնակցութիւնը բերել»:

Այստեղ ալ, ինչպէս ամբողջ տետրակին մէջ, աչքի կը զարնէ մէկ տիրական հոգեբանութիւն, — Տուէք որ գործ տեսնենք:

Մինչդեռ, Բարեգործականի նպաստընկալ թերթերն իսկ, ինչպէս օրինակ Եգիպտոսի «Արեւ»ը կամ Ամերիկայի «Պայքար»ը, յաճախ կը յիշեցնեն, — Փոխեցէք ձեր մեթոտները: Երբ գործ տեսնէք, ժողովուրդն ալ կուտայ:

Իսկ մենք —բոլոր դաշնակցական թերթերը— իբրեւ «ոխերիմ թշնամիներ», տարիներէ ի վեր կը բացատրենք.

— Փոխեցէք ձեր հոգեբանութիւնը: Փոխեցէք սա ազնուապետական-սեղանաւորական ծրագիր-կանոնագիրը եւ մօտեցէք ժողովուրդին: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը դարձուցէք «ժողովուրդին սեփականութիւնը»: Իսկապէս բարեգործական եւ անխտրական: Վերջ տուէք անհատական եւ կամայական քաղաքականութեան: Թօթափեցէք նախապաշարումներն ու կանխակալ կարծիքները, որ բորբոս կապած են տարիներէ ի վեր: Ծուռ մի՛ հասկնաք ինչ որ կը գրենք, ինչ որ կը քննադատենք, ինչ որ ուշադրութեան կը յանձնենք:

Մենք ալ, թէեւ զրկուա՛ծ ենք «մեր ազգին ընտրանիին լաւագոյն ներկայացուցիչներն» ըլլալու պատիւէն, թէեւ չունինք ոչ ապարանք, ոչ ամարանոց, ոչ թանգարան, ոչ ալ ադամանդ, ձի կամ «րօլ-րօյս», բայց ունինք խելք եւ աչք: Ունինք եռանդ, գիտակցութիւն եւ աշխատանք:

Եւ ունինք յաւակնութիւնը աւելի շատ բան գիտնալու այս հալածական ժողովուրդի տառապանքներու մասին, քան «այս Միութեան գլուխը գտնուող ունեւոր եւ հեղինակաւոր ղեկավարներն ու բարերարները որ հայ ժողովուրդին կը տրամադրեն իրենց խելքն ու ժամանակը, վարկն ու դրամը»:

Գարշելի է, պարոններ, այս բարի եւ արի ժողովուրդի երեսին զարնել, շարունակ, ունեւորներուն տուածը —հազարին, տասը հազարին մէկը, աւելցուքը, եւ սեւով ճերմակի վրայ գրել, բանաստե՛ղծի գրիչով.

«... Քանի կիրքը կը խօսի, անոնք Միութեան գանձանակը ժողովուրդին կ'երկարեն, ըսելով՝ մենք տուինք, դուն ալ լումադ անոր մէջ դի՛ր: Եւ եղեր է որ կը մեծնայ անոնց զոհողութիւնը»: (էջ 22):

Առանց այս նոր փաստերուն ալ, մեզի համար անվիճելի է մէկ պարագայ, — Բարեգործականի ամբողջ դժբախտութիւնը իր մէջն է: Իր կազմակերպութեան, հոգեբանութեան եւ գործելու մեթոտներուն մէջ: Քառակուսի շրջանակ մը, որ չի կրնար շարունակել, մինչեւ որ մարդիկ չխոստովանին, չհամոզուին թէ աշխարհը կլոր է:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՑԵԱԼՆ ՈՒ ՆԵՐԿԱՆ

Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը կը շարունակէ յեղափոխական յիշատակներ քրքրել, անձաւելի բերկրութեամբ, միշտ «կուսակցական Սփինակ»ի տակ:

Աչքի առջեւ ունիմ ապրիլ 2ի թիւը, ուր զետեղուած է գրութիւն մը՝ «Հինին Ոգեկոչումը»:

Կ'արտատպեմ ամբողջ հատուած մը, առանց խորհրդածութեան:

«... Այս խոնարհ հերոսներն էին որ յեղափոխական շրջանին տոկացին ոչ միայն թրքական հալածանքներուն, այլ եւ ամէն տեսակ անարգանքներու եւ պարզ հոգիներու յատուկ միամիտ հաւատքով, վստահութեամբ եւ խանդավառութեամբ զոհեցին իրենց ամէն ինչը:

Ոչ ալ պէտք է ըսել որ ասոնք կրնային իրենց մէջ զսպել զայրոյթը դժոխային չարիքին դէմ որ երկրի մէջ կ'սպառնար իրենց կեանքին. այնքան ըմբոստացուցիչ էր Հայուն սորկութիւնն ու տառապանքը որ, Ղեւոնդեանց ոգին վենետիկի սրբակեաց մարդուն՝ Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի բերնովը կը խօսէր եւ կը պոռթկար հանդէպ Մուսա Պէկի չարագործութեանց: Ո՞րմէ պիտի ներշնչուէինք եթէ ոչ Ալիշանէն, երբ ան կը գոչէր. «Արդեօք չկա՞յ մէկը որ սատկեցնէ աս շունը»: Եւ եթէ Ալիշանի նման, վանքի մը հանդարտ մթնոլորտին մէջ, սուրբերու եւ գրքերու հետ ապրող հոգի մը կը բռնկէր, կը զայրանար եւ կ'ըմբոստանար, ի՞նչպէս չպիտի կատղէին ամէն վայրկեան սուրին եւ հուրին խարաններին իրենց մարմնին վրայ ընդունող պարզունակ Հայերը:

Եւ ահա՛ այս բարի եւ հաւատաւոր ընկերներու զոհաբերութիւնն է որ յեղափոխութիւնը հոյակապ դիւցազներգութիւն մը դարձուց եւ մենք բոլորս ալ, անոնք որ ինկան եւ անոնք ալ որ դրօշը վեր բռնած քալեցին, մեր սրտերուն մէջ նուիրական ժառանգի պէս կը պահենք յիշատակն հայ ազատագրական շարժումին: Անոնք որ անմասն մնացած են այս շարժումէն, միշտ ալ պիտի զարմանան մեր նուիրման եւ նախանձախնդրութեան հանդէպ, առանց զայն երբեք հասկնալու:

Դժբախտաբար, միայն արտաքին թշնամին դէմ չէր որ հարկ էր պաշտպանուիլ: Սորուկներու փաղանգ մը շնականօրէն կը հայհոյէ ցեղին ամենավսեմ շարժման դէմ, որ մեր ազգային պատմութեան մէկ փառաւոր էջը պիտի կազմէ, յաչս սերունդներու, հակառակ գործուած սխալներուն»: (Պայքար, 2 ապրիլ):

ՎԱՐԱԶ

Դանուբեան հարցը

Ինսպրուքի մէջ գումարուող Միջազգային Առեւտրական Սենեակի ներկայացուցչական ժողովը, հետեւեալ կերպով բանաձեւեց իր տեսակէտը՝ դանուբեան հարցին մասին.

— Դանուբեան երկիրներու յատուկ տնտեսական կդժուարութիւնները սերտօրէն կապուած են համաշխարհային տնտեսական տագնապին:

«Ժողովը կոչ կ'ուղղէ բոլոր ներկայացուած պետութեանց որ իրենց կարելին ընեն ստեղծելու այն տեսակ միջոցներ, որոնք դարմանեն համաշխարհային տնտեսական կացութիւնը:

«Դանուբեան հարցին ուսումնասիրութիւնը պէտք է հետապնդուի եւրոպական կանոնաւոր վերակազմութեան մը ուղղութեամբ, մասնաւոր ուշադրութեան առնելով արտադրութեան պայմանները»:

Անցնելով գործնական պայմաններուն, ժողովը աւելի ընդունելի գտաւ ֆրանսայի վարչապետին ծրագիրը, քան թէ երկկողմեան դաշնագրերու դրութիւնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սուրիոյ հոգատարութիւնը Իտալիո՞յ

«Էլ Աhրամ» հետեւեալ մասնաւոր հեռագիրը ստացած է Իտալիայէն.

— Իտալական կառավարութեան վերին շրջանակները կարեւորութեամբ կարդացին կարգ մը ֆրանսական թերթերու գրած յօդուածները, որոնց համաձայն Անգլիա եւ Ֆրանսա Սուրիոյ եւ Պաղեստինի հոգատարութիւնը պիտի յանձնեն Իտալիոյ: «Ացիոնէ Քոլոնիալէ» իտալական թերթը այս առթիւ կը գրէ որ Իտալիա փափաք չունի ստանձնելու այդ երկու երկիրներու հոգատարութիւնը, որովհետեւ Սուրիոյ մէջ հող չկայ Իտալիոյ տարածուելու համար. իսկ Պաղեստինի մէջ կացութիւնը շատ փափուկ է եւ միշտ անպակաս է դժուարութիւնը Արաբներու եւ Հրեաներու մէջ: Փորձով տեսնուեցաւ որ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ, կը գրէ իտալական թերթը, հոգատարութիւնը մեծ ծախքեր պահանջեց եւ դժուարութիւններ պատճառեց հոգատար պետութեանց:

Թուրքիա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» իր ապրիլ 14ի թիւին մէջ կը գրէ.— Թուրքիոյ արտաքին նախարարին Թէվֆիք Րիւշտի պէյի արտասանած ճառը՝ չորեքշաբթի օր ընդհանուր յանձնախումբին առջեւ, կը բովանդակէր նախադասութիւն մը, որ բաւական ուշադրութեան չարժանացաւ. կը կարծենք սակայն թէ, աւելի մեծ նշանակութիւն պէտք է տալ, քան ինչ որ չերեւիր:

«Յիշելէ յետոյ չէզոքութեան դաշնագրերը զոր Թուրքիա կնքած է բազմաթիւ պետութեանց հետ, որոնց մեծ մասը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ են, հաստատելէ յետոյ թէ այս դաշնագրերը չեն հակասեր Քէլլոկի դաշինքին զոր Թուրքիա ստորագրած է, Թուրք առաջին պատուիրակը աւելցուց թէ, եթէ այս դաշնագրերը նոյնպէս, հաշտ են «Ազգերու Դաշնակցութեան ոգիին հետ» ոչինչ կայ արգիլող որ Թուրք Հանրապետութիւնը յարի այդ հաստատութեան:

«Կը կարծենք թէ չենք չափազանցեր, եթէ ըսենք որ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ առիվ մտադրութիւնն ունեցաւ յայտարարելու թէ իր երկիրը տրամադիր է անդամակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան, յառաջիկայ նստաշրջանին իսկ, եթէ այդ հաստատութիւնը հետաքրքրութիւն ցոյց տայ հանդէպ անոր գործակցութեան: Ինչպէս կը տեսնուի, այլ եւս հարցը չի մնար այն պայմաններուն, զոր Թուրքերը կը դնէին առենօք, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու, մանաւանդ Խորհուրդին մէջ ընտրուելու համար:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

Նոր դժուարութիւններ

Զինաթափութեան ընդհ. յանձնախումբը միաձայնութեամբ ընդունեց խմբագրական մասնախումբի կողմէ մշակուած բանաձեւը, զոր հաղորդեր էինք: Դէմ էր միայն խորհրդային պատուիրակութեան պետը՝ Լիթվինով, այն առարկութեամբ թէ, Խորհրդային Միութիւնը մասնակցած չըլլալով Վերսայլի դաշնագրին, չի կրնար ընդունիլ Ազգերու Դաշինքին պարտադրութիւնները, որոնց կը կապուի զինաթափութեան բանաձեւը:

Ընդհ. յանձնախումբը անցաւ սպառազինումներու սահմանափակման եղանակներու քննութեան: Այս մասին, Անգլիոյ արտաքին նախարարը Սըր Ճոն Սայմըն առաջարկեց եւ ընդլայնեց բանաձեւ մը, որով կը թելադրուի ընդունիլ որակական զինաթափութեան սկզբունքը, այսինքն նշանակել այն տեսակ զէնքեր, որոնց գործածութիւնը արգիլուի բոլոր պետութիւններուն, միջազգային պայմանագրութեամբ մը:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը թելադրեց ընդհ. յանձնախումբին որ միաձայնութեամբ արտայայտուի որակական զինաթափութեան սկզբունքի մասին, պնդելով թէ այդ սկզբունքին որդեգրումը չպիտի արգիլէ յանձնախումբը արտայայտուելէ ուրիշ առաջարկներու մասին, ինչպէս օրինակ կարգ մը զէնքերը միջազգայնացնելու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ դնելու առաջարկին մասին:

Անգլիական այս տեսակէտը դէմ է ֆրանսականին եւ եթէ անցնի, Ֆրանսա պիտի պարտադրէ ընդունելու զինաթափութեան եղանակ մը, որ նշանակելի կերպով պիտի տկարացնէ ֆրանսական ուժերը, մինչ միւս կողմէ համեմատօրէն աւելի բարձր մակարդակի վրայ պիտի պահէ ուրիշ ազգերու ուժերը:

Այս նկատումով ալ ֆրանսական պատուիրակութեան փոխ - նախագահը Փօլ Պոնքուր, Ժընեւէն հեռախօսական տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Թարտիէօի հետ, որ անհրաժեշտ նկատեց մեկնիլ Ժընեւ:

Պ. Թարտիէօ Ժընեւ մեկնեցաւ Անգլիոյ վարչապետին Պ. Մաքտոնըլտի հետ, որ Փարիզէն կ'անցնէր:

Անգլիոյ արտաքին նախարարէն վերջ, խօսք առաւ գերման պատուիրակութեան պետը որ ուժ տուաւ անգլիական տեսակէտին՝ զայն տկար գտնելով մէկ տեղ: Գերման պատուիրակը անգամ մըն ալ առաջարկեց ջնջել բոլոր այն զէնքերը՝ որոնց գործածութիւնը արգիլուած է Գերմանիոյ:

Իտալիոյ պատուիրակն ալ իր կարգին ջերմօրէն ուժ տուաւ անգլիական տեսակէտին, իսկ Ռուսաստանի պատուիրակը առաջարկեց հետեւեալ կէտերուն շուրջ որոշում տալ.

1) Ջնջել ամէն կարգի պատերազմական նաւերը, ինչպէս նաեւ գործողութեան լայն շրջանակի ուժ ունեցող ընդծովեաները: Բացառութիւն կը նկատուին մայր երկրի եւ գաղթավայրերու ափերու պաշտպանութեան, ինչպէս նաեւ ծովային կարգապահութեան անհրաժեշտ նաւերը:

2) Ստորագիր բոլոր պետութեանց պարտադրել որ սահմանափակեն նկատի ունենալով իրենց ներկայ ուժերը՝ ա) ծանր հրետանին, բ) հրասայլերը:

Այս զէնքերը պէտք է ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան տեւական եւ ուղղակի հսկողութեան տակ գ) Արգիլել օդանաւային ռմբակոծումը եւ քիմիական ու միքրոպային պատերազմը:

Չինաճափոնական վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի տասնեւհինգներու յանձնախումբը որոշած էր խառն մարմին մը ստեղծել, քննելու համար չինեւճափոնական վէճը: Կը կարծուի թէ Ճափոն պիտի ընդդիմանայ այս խառն մարմինին յանձնել՝ Շանկհայէն ճափոնական ուժերու հեռացման հարցը:

Քրտական շարժումը Իրաքի մէջ

Բուռն կռիւներ

Արաբական «Էլ Նիտա» լրագիրը կը գրէ.—

Այս միջոցիս շատ բուռն եւ կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան քիւրտ ապստամբներու եւ Իրաքեան ուժերու միջեւ: Շէյխ Ահմէտ Պարզան իր 5000 մարդիկներով, Չէյլարի շրջանին մէջ կը շարունակէ կռուիլ եւ օրէ օր կը զօրացնէ իր դիրքերը: Իրաքի ուժերը, որոնք կը կռուին Քիւրտերուն դէմ, 4000 հոգիէ կը բաղկանան, ղեկավարութեամբ անգլիացի սպաներու: Անգլիական բոլոր օդանաւերը կը մասնակցին այս կռիւներուն եւ անոնցմէ երկու հատը վար առնուեցան Քիւրտերուն կողմէ: Քանի մը օր առաջ վար առնուած է նաեւ Իրաքի կառավարութեան վերջերս գնած օդանաւերէն մէկը, երբ կը փորձէր ռմբակոծել ապստամբները:

Քանի մը օր առաջ, հեռագիրները հաղորդեցին որ Իրաքի ուժերը յաջողած են գրաւել ապստամբ շրջանները եւ գերի բռնած Շէյխ Ահմէտը: Բոլորովին սխալ է այդ լուրը: Ճիշդ է որ Իրաքեան ուժեր շաբաթ մը առաջ քանի մը քիլոմէթր յառաջացան դէպի ապստամբ շրջանները. սակայն, այդ պարզ խաղ մըն էր Շէյխ Պարզանի կողմէ: Քիւրտերը ամբողջութեամբ պաշարեցին այդ ուժերը եւ ցարդ կը պահեն օղակը: Միմիայն օդանաւով կը յարաբերին անոնք Իրաքի հետ: Որով 4000 իրաքեան ուժեր, որով, պաշարուած են: Կառավարութիւնը սկսած է ոստիկանական ուժեր փոխադրել, որպէս օգնական, ապստամբական շրջանները, որովհետեւ ուրիշ զինուոր չունի:

Իրաքի կառավարութիւնը վախնալով որ ապստամբները կը միանան պարսկական եւ թրքական սահմաններու մէջ գտնուող Քիւրտերու հետ, խնդրած է այդ երկիրներու կառավարութիւններէն որ հսկեն իրենց սահմաններուն վրայ: Ասոր վրայ Թուրք եւ պարսիկ սահմաններու վրայ ուժեր կեդրոնացած են, արգիլելու համար ապստամբ Քիւրտերու յարաբերութիւնները այդ շրջաններէն դուրս գտնուող Քիւրտերու հետ: Պարսիկ կառավարութիւնը նոյնիսկ, ապստամբ շրջաններու մօտ գտնուող քիւրտ գիւղերէն 300 երեւելիներ փոխադրած է Պարսկաստանի ներսերը:

Կը կարծուի թէ շուտով ապստամբութիւնը պիտի ծաւալի նաեւ Միլէյմանիէի մէջ: Յառաջիկայ մէկ երկու ամիսները պիտի ըլլան շատ ճակատագրական Քիւրտերու համար:

Իրաքի ուժերուն կորուստը ցարդ եղած է 95 մեռեալ եւ 250 վիրաւոր:

Քիւրտերու կորուստն ալ նոյնչափ կը հաշուուի, որոնց մեծ մասը սպաննուած են օդանաւերէ նետուած ռումբերէն: Եթէ նկատի առնուի քիւրտ ապստամբներու գրաւած դիրքին լեռնային հանգամանքը եւ անոնց լաւ նշանառուներ ըլլալը, կարելի է ենթադրել թէ որքան երկար կրնայ տեւել սկսած շարժումը եւ որքան արիւնոտ: Կասկած չկայ անշուշտ որ վերջ ի վերջոյ պիտի պարտուին Քիւրտերը, երբ Թուրքիա եւ Պարսկաստան ալ իրենց կարգին սկսին յարձակիլ:

Սուրիացի ուսանողներ կը վտարուին

«Փօփիւլէռ» կը գրէ թէ Սուրիացի 6 ուսանողներ հրաման ստացած են ֆրանսայէն հեռանալու:

Այս ուսանողներուն դէմ եղած մեղադրանքն այն է որ ստորագրած են «Պատերազմը Սուրիոյ մէջ» խորագրով թռուցիկ մը, զոր տպել տուեր էին «Փօփիւլէռ»ի տպարանին մէջ:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԹՈՂ ԲՈԼՈՐԸ ՁԵԶ ԼԻՆԻ, ԱՆԳԱՄ ԵՐԱԽԱՆԵՐՍ»

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԽՄԲ.— Մեր Թղթակիցը այս տեղեկութիւնները քաղած է վերջերս (մարտ ամսուն) հասած երկու փախստականներէ, որոնք ականատեսներն են պատմուած դէպքերուն։

Կը հրատարակենք իրենց շարադրութեամբ, յապաւելով բոլոր խորհրդածութիւնները եւ ձգելով միայն չոր փաստերը.

Ընդհանրապէս այսօր գիւղօրայքը ծայր աստիճանի անմխիթար պայմաններում են գտնւում։ Սոված են ու տկլոր, բառի լայն իմաստով։

Միսը վաղուց է վերացել գիւղացու սեղանից։ Նոյնը եւ միւս մթերքը, ամբողջ գիւղացու ունեցուածքը ամբարում են պետական մթերանոցները։

Երբեմն առատ կոպերատիւներում Երեւան են գալիս մսի պահածոները։ Պարտադիր բաժանում են բոլորին, սկսած 1 ր. 80 մինչեւ 2 ր. 50 կոպէկ։

Փճացած ուտել չի լինում, ստիպուած վերցնում դէն են գցում. պետութիւնը խոմ չպէտք է վնաս անի։

Գ—ղի շրջանի կոպերատիվը ստացաւ մօտ 18 «Դասս» ուղտի բեռ երշիկ, «Կալբասս» ամբողջը փճացած։ Ստիպուած եղան դէն անելու։ Անցնենք մի պահ Ղափան-Գենուազի եւ Գողթանի գիւղերը։

Գիւղօրայքը քիչ բացառութեամբ կարելի է ասել որ 90 տոկոսը կոլխոզի մէջ է գտնւում։ Ճար չկայ, ստիպուած քարշ են գալիս։

Գիւղացին, ճիշդ է, պահում է դեռ կով, այծ, ոչխար, հաւ քիչ քանակութեամբ, բայց իր երեխան վաղուց է զրկուել, կաթից, ձուից։ Տեսնում է ինչպէս մայրը փրփրալից կաթը կթում ու տանում յանձնում է պետական պահեստին։ Նայում է ու մղկտում, մղկտում է եւ մայրը, բայց ծպտուն հանել չի կարողանում Նոյն էլ ձուն, եւ միւս մթերքը։ Միայն տասը օրից մի անգամ, ստանում են 350 կրամ կաթ։

Փ. գիւղը որ ամէնէն աղքատ գիւղն է եւ բոլորը աշխատում էին կոլխոզում, շատերը ծայր աղքատներից ուղղակի թողին ու հեռացան կոլխոզից։

Գալիս է կենտրոնից յատուկ լիազօր. ժողով գումարում. հրաւիրում բոլոր հրաժարուածներին, եւ պահանջում բացատրել թէ ինչն է պատճառը որ դուրս էք գալիս Կոլխոզից։

— Դուք աղքատներ էք, դուք պէտք է ուժ տաք, ընդհակառակն հեռանում էք։ Լաւ իմացէք որ դուրս գալուց զրկում էք բոլոր ունեցուածքից։

— Թո՛ղ բոլորը ձեզ լինի, անգամ երախաներս, ընտանիքս, միայն մեզ բաց թողէք, ճանապարհ տուէք հեռանանք գնանք։

— Ձեզ ճանապարհ չկայ, դուք ունեւորների զաւակն էք պար գալի մեռէք կոլխոզում, ապրէք կոլխոզում։ Ձեր տունը ապրելու տեղը դա է, դրանից դուրս տեղ չունէք։ Չէ՞ք ուզում, համեցէք կուենք։

Գիւղացին այդ բոլոր անարդարութեան դէմ շատ անգամ է ստիպուած լինում բողոքելու։

— Ա՛խր 5 - 6 շնչից բաղկացած ընտանիքս ի՞նչ անեմ, ես մի փունտ եւ քառորդ կաթով, ո՞նց պահեմ։ Էլ ինչո՛ւ եմ կով պահում, եկէք տարէք։

Նախագահը.— Ջանըներդ (հոգիներդ) դուրս գայ. պահէք, շատ էք կերել, այդ էլ ձեզ բաւական է. այդքանն էլ որ դեռ ստանում էք. այդ էլ ափսոս է։

Կան այնպիսիները որ կով չունեն, ունեն մի քանի այծ. բայց ինչ օգուտ. իր երախան բաժակ կաթ անգամ, իրաւունք չունի օգտուելու։ Բոլոր այծերը ժողովում են մի տեղ, կաթը կթում ու բաց թողնում։

Փ—ցի աղքատ Շ.վոնի կինը գնում բռնում է իր մի այծը եւ սկսում կթել։ Մօտենում են գիւղի խորհրդի նախագահը, կոլխոզի նախագահը, եւ կոլխոզի հրահանգիչը։ Հրամայում են ձեռքից առնել կաթը, իսկ իրեն խռիկ տալ։ Չի՞ պոկում, հրում են գնում, վայր է ընկնում, ուշքից գնում է, ուշքի են բերում։ Լա՛ց լինելով, բողոքելով հեռանում է։

— Անխիղճ, անաստուածներ, դուք խիղճ չունէ՞ք, կաթ չունեմ, երախայիս ծիծ տամ, գոնէ երեք այծից մէկը ինձ տուէք երախաս պահեմ։

— Հեռացի՛ր, կորի՛ր, այս տեղուց քեզ մի այծ չի հասնիլ։

— Է՛լ ուր գնամ, Աստուած, ո՞ւմ դիմեմ եւ բողոքեմ։ Էլ դիմելու տեղ չունեմ։

Նոյնը Ա—կի, շրջանում Լ. գիւղը որ համատարած կոլխոզ է, ունի 370 աշխատաւոր ձեռք, բայց հրապարակում մնացել են 70 աշխատող ձեռք, իսկ միւսները ցրուել են զանազան շրջաններ։

— Նրանց բացակայութեան պատճառով, ստիպուած ծանր աշխատանքի են լծել կանանց։ Վերջին տարիներս կանանց մահանալը, աշխատանքի ծանր բեռան տակ, եւ համատարած հիւանդութիւնը, ուշադրութեան առնեցին բժշկութեան կողմից։

Յատուկ Երեւանից բժիշկ եկաւ, որ քննելով Երեւան հանեց որ Լ. [illegible] 95 տոկոսը այսօր ծանր աշխատանքից, հիւծել ու հիւանդացել են։

Արգանդի հիւանդութիւն, գրիժա, աչքացաւ որ անբուժելի է։ Բիչ չեն եւ կանանց մէջ ցնդածները։

Ահա պատկերը այսօրուան համայնավար գիւղի։

Իսկ թէ որքան անկանոն եւ անխնամ է ժողովում բերքը, այդ էլ ուրիշ պատմութիւն։

Ես յաճախ ականատես եմ եղել գիւղերում այնպիսիներին, որոնք թեփը մի քանի անգամ տարել են ջաղաց, նորից աղացել ու բերել հաց թխել։

Սնունդի բացակայութիւնից աղդուած, շատերը կուրանում են։ Վաղուց է ինչ գիւղացին մոռացել է միս, իւղի, բրինձի գոյութեան մասին։

Ընդհանրապէս գիւղացիները սկզբներում, երբ իրենց զոմերը լեցուն էր կով, եզ ու ուրիշ անասուններով։ Նրանք նրանց ամբողջ ձմեռուան կերը մատակարարելու համար ծող ծող խոտ ժողովելով լցնում էին մարագներ։ Նոյնը եւ դարման, այնքան որ ամբողջ ձմեռը լի ու լի բաւականութիւն էր տալիս, դեռ աւելին վաճառքի էր հանում։ Իսկ այնպիսի գիւղեր կային ուր ամբողջ ձմեռը խոտ եւ դարման էին ծախում։

Բայց այլ է պատկերը այսօր նոյն գիւղերում։ Այսօր լի զոմերը դատարկուել են, հարիւրին տասը տոկոս չի մնացել անասուններից այնու ամենայնիւ կեր չկայ ապրանքը կոտորում է սովից։

Թուենք մի քանի օրինակ։ Լ. գիւղ սատկել է 8 ձի, Ծ. 3 ձի, Վ. 35 ձի, Կ. 15 ձի, Մ. մօտ 20 ձի։

Խոտ չլինելու պատճառով, կոլխոզներում չեն աշխատում։

Անցէք ամբողջ դաշտերը, խոտերը բոլորը չորացած մնացել են։ Շատ տեղ տարեկան երկու անգամ են քաղում։ Ի՞սկ այսօր. մի անգամ էլ կանոնաւոր չեն ժողովում։ Քաղուած խոտերը մնում են փռուած տեղերում, փճանում, փտում։

Մի օր Մ.ի գիւղի դաշտամիջի ճանապարհներում, թռուցիկներ էր կպցրուած հայերէն ու ռուսերէն։

— Ծխել արգիլուած է մինչեւ դաշտերից դուրս գալը։ Որովհետեւ կարող էր կրակ բռնուել ու այրուել։ Բոլոր դաշտը, այնքան չորացել էր։

Մի օր Վ. գիւղի Կոլխոզի նախագահը ժողովելով մօտ 20 հոգի, գնում են խոտ հնձելու։ Մի կով եւ մի ոչխար տանում են խոռոշհարքի մօտ մորթում, խոտ քաղողների համար։ Միսը կերա՛ն, խոտը քա՛ղեցին բայց խոտը մինչեւ այսօր էլ մնում է ձիւնի տակ։ Իսկ անասունները մատնուած են սովի։

Նման դէպքեր շատ ու անհաշիւ են, բաւականանանք այսքանով։

Գործի եռուն ժամանակը կոլխոզի վարչութիւնը, գիւղըջիջների հետ միասին, ամէն շաբաթը մի անգամ նստում են քէֆի։

Քէֆի միջոցին արտայայտւում են.

— Քէֆ արէք, ջանները դուրս գայ բան անողներին. նրանք գործ են անում, աշխատում մեզ համար։

կոլխոզի տարին ա,
Անհատի սիրտը մաշի
Քէֆ արէք, տղերք, քէֆ արէք,
մերն է ապագան։

Աշուն է. հունձը չի ժողովւել։ Յայտարարում են շրջանի բոլոր ծառայողներին եւ դպրոցի աշակերտներին, բոլորին դուրս բերում աշխատանքի, ցորենը ժողովելու։

Ի՞նչ աշխատանք, մի հասկ կտրում են տասնըհինգ փճացնում։

Մի խօսքով, իրենց կերածի քառորդն անգամ չեն ժողովում։

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի «Յառաջ»ը։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 17 ապրիլ (Սեփ. Թղթ.)— Այս տարի ալ, շնորհիւ Ուս. Միութեան նախաձեռնութեան, կարելի եղաւ տօնել Ապրիլ 11ի Համազգային Սգատօնը։ Երկրագունտի ամէն անկիւնը ցրուած հայութիւնը ամէն տարի այդ օրը կը հաւաքուի, պանծացնելու իր զաւակներուն մարտական ոգին ու յարգելու իր մեռելները, որ հերոսաբար ինկան ազգային անկախութեան ճամբուն վրայ։ Ճիշդ այս պատճառով, Ուսանողական Միութիւնը «Ազգային Օր» անունը տուած է Ապրիլ 11ին, միանգամընդ միշտ թաղելու համար, լալու ու ողբալու աւանդական սովորութիւնը։

Յայտագրի ճոխութեան պատճառով կարելի չէ մանրամասնութիւններու մէջ մտնել։ Պիտի ջանամ ուստի, որքան կարելի է կարճ ըլլալ։

Հաւաքոյթը այս տարի ալ տեղի ունեցաւ Մխիթարեան Ուսանողարանի թատերասրահին մէջ։

Հանդէսը բացաւ Միութեան նախագահ Տոքթ. Ճանիկեան, որ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեան։ Ապա խօսքը տուաւ օրուան բանախօս Պ. Կ. Զարեանի որ ներկայացուց հայ ժողովուրդի ներկայ թափառական վիճակը, յուզիչ նկարագրութեամբ, խօսեցաւ հայ ժողովուրդի ամենօրեայ կեանքի պայքարին վրայ, ժողովուրդ մը որուն նոյնիսկ կը պակսի գերեզման մը, ուր կարենայ գոնէ տարին մէկ անգամ ծաղկեպսակով մը յարգել իր անթաղ մեռելները։ Այն ժողովուրդները որ կ՚ուզեն ապրիլ, պէտք է գիտնան պայքարիլ ու մեռնիլ առանց լալու։ Եւ հրաւիրեց ներկաները, մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը յարգել մեռելները, վերյիշել անցեալի վիշտերը, զինելու համար հոգիները եւ պատրաստելու համար մտաւորական նոր ուժեր, որոնք պիտի ծառայեն հայ ժողովուրդին, հայ ազգին ապագայ անխուսափելի դէպքերու։

Երկրորդ բանախօսն էր նկարիչ Պ. Զ. Մութաֆեան։ Ան խօսեցաւ յանուն նոր սերունդին որ գիտէ վերլուծել անցեալի դէպքերը յարգել գաղափարի դիւցազները եւ տօնել Ապրիլ 11 առանց մահերգի։ Պ. Մութաֆեան, [illegible] հիացման, վերջացուց իր լուրջ ու եռանդուն բանախօսութիւնը հետեւեալ խօսքերով զորս պէտք է յիշէ ամէն Հայ։

— «Անոնք ինկան որպէս զի մենք ապրինք, նոր սերունդը պիտի գիտնայ մեռնիլ, որպէս զի Անոնք միշտ ապրին»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Տիկին Արզումանեան, փրոֆէսէօրներ Spasciani, Castrovilli եւ Frugoni, Պ. Ա. Սրապեան, Պ. Եղիազարեան։ Գոհունակութեամբ պիտի յիշենք որ հանդէսին ներկայ էր գաղութին մեծամասնութիւնը եւ շատ մը իտալացի բարեկամ-բարեկամուհիներ։

Դպրոցասէրի յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ, գաղութիս Տիկիններէն եւ Օրիորդներէն կազմուած մարմին մը, եռանդով սկսած է աշխատանքի։ Իբրեւ առաջին գործ սկսած է հանգանակութեան։ Կը յուսանք թէ ամէն հայրենակից պիտի մասնակցի լայն կերպով. գնահատելով այդ հաստատութեան կրթական եւ որբախնամ գործը։

Ա. Ս.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրութիւնը շատ դէշ ցոյց կու տայ Միացեալ Նահանգներու տնտեսական կացութիւնը։ Մարտ ամսուան համար, ընդհանուր կացութեան մէջ բարւոքում մը կը յուսացուէր։ Զիրականացաւ։ Ընդհակառակն, աւելի վատթարացաւ։ Մարտի ընթացքին, Միացեալ Նահանգներու արտածումներու գումարն իջաւ 3 միլիառ 120 միլիոն ֆրանք։ Անցեալ Մարտին՝ այդ գումարն էր 5 միլիառ։ Իսկ ներածումներու գումարը եղած է 3 միլիառ, 4,5 միլիառի փոխարէն։ Անցեալ տարուան վրայ ուրեմն, արտածումներու մէջ նուազումն եղած է մօտ 1,600,000,000, իսկ ներածումներու մէջ 1,750,000,000 ֆրանք։

Գալով ոսկիի ներածումներուն եւ արտածումներուն վերաբերեալ վիճակագրութեան, նշանակելի թիւեր ցոյց կու տայ։ 1932 մարտին, ոսկիի արտածումները հասած են մօտ 900 միլիոն ֆրանքի, մինչ անցեալ մարտին, այդ գումարն էր ընդամէնը 600,000 ֆրանք։ Իսկ այս մարտի ընթացքին՝ ոսկիի ներածումներու գումարն է 300 միլիոն ֆրանք, մինչ անցեալ մարտին 600 միլիոն էր։

Ելմտացոյցն ալ դէշ կացութեան մը կը մատնուի։ Յայտնի է թէ ելմտական վերջին տարուան ընթացքին, փոխառութեանց գումարն եղած է 40 միլիառ։ Այս գումարին վրայ պէտք է աւելցնել 3 %էն մօտ 150 միլիոնի տոկոս մը։ Մինչեւ յունիս իր վճարումները կարենալ կատարելու համար, ամերիկեան կառավարութիւնը աւելի քան 40 միլիառ փոխ առած ըլլալով, ներկայիս անլուծելի հարցի մը առջեւ կը գտնուի։ Պարտաւոր է հաւասարակշռել իր ծախքերը որոնք ամէն օր կ՚աւելնան, մինչ իր հասոյթները կը նուազին եւ պէտք է դիմագրաւէ 40 միլիառի բաց մը։ 1932—1933ի ելմտական տարուան համար, միջոցը կը փնտռեն մօտ 30 միլիառի նոր տուրքերդնելու։ Բայց Ամերիկայի պետական արժեթուղթերը ամէն օր կ՚իյնան պահավիժօրէն։

Ամերիկայի այս կացութիւնը աւելի կը բարդանայ նաեւ անգործութեամբ, [illegible] կը [illegible]։ Անգործներու բանակը ներկայիս կը գնահատուի 8—10 միլիոն։ Անգործներէն շատերը ընտանիքի տէր մարդեր են։ Պէտք է ենթադրել ուրեմն աւելի քան 20 միլիոն զրկուած ապրուստի նոյն իսկ համեստ միջոցներէ։

Նիւ Եորքի կառավարիչը Ռուզվէլթ կը յայտնէ թէ այս տագնապը նոյնքան վտանգաւոր է որքան պատերազմը եւ թէ կացութիւնը՝ նոյն իսկ շատ աւելի ծանր է քան 1917ին։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանիոյ բանուորական սէնտիքաներու ներկայացուցիչները գումարում մը ունեցան, ուսումնասիրելու համար անգործութեան դէմ դարմանումիջոցները։ Վարչապետ Պրիւնինկ խոստացեր էր ներկայ ըլլալ այդ հաւաքոյթին։ Բայց վերջին պահուն չկրցաւ։ Ներկայ էին գերման Խորհրդարանի նախագահը Լէօպէ, Փրուսիոյ վարչապետը, ներքին նախարարը Սէվըրինկ եւ Պերլինի ոստիկանութեան պետը։

Սէնտիքաներու ընդհ. քարտուղարը խստօրէն քննադատեց անգործութեան հարցին հանդէպ՝ կառավարութեան ընթացքը, դայն մեղադրելով [illegible] տարբեր եւ յայտնեց թէ սէնտիքաները համամիտ են միջազգային [illegible] սական գործունէութեան մը. [illegible] ազգային շրջանակի մէջ եւս [illegible] կը նկատեն կոչուած միջոցներու [illegible] ծադրութիւնը։ Ընդհ. քարտուղարը [illegible] կառավարութիւնը մեղադրեց [illegible] թէ օրավարձքերը եւ թոշակները նուազեցուցած է տագնապը [illegible] ցնելու պատրուակով, մինչ կացութիւնը որ եւ է փոփոխութեան [illegible] կրած։

Անցեալ դեկտեմբերին, կառավարութիւնը խոստացեր էր կիրարկել շաբաթական քառասուն ժամ աշխատանքի սկզբունքը. բայց այդ [illegible] թեամբ ոչինչ կատարած է։ [illegible] թէ, եթէ Գերմանիա մաս մը դրամագլուխ յատկացնէ անգործներու համար աշխատանքի կազմակերպման, Ֆրանսա պիտի ըսէ թէ Գերմանիան չափ աղքատ չէ։ Ֆրանսա կրնա՞յ նման եզրակացութիւններ հանել, եթէ Գերմանիա իր վերջին [illegible] հնարները յատկացնէ աշխատանք հայթայթելու անգործներուն եւ [illegible] տով վերջ դնէ յուսահատութեան եւ պայքարի քաղաքական ծայրայեղութեան դէմ։

Աշխատանքի նախարարը որ ներկայ էր, պատասխանեց այս քննադատութիւններուն, բայց յայտնեց թէ ոչ յոռետես կ՚ուզէ ըլլալ, ոչ ալ լաւատես։ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի փորձառութեան, տագնապին վերջը կը [illegible] յուսայ 1933ի սկիզբը։ Գերման կառավարութիւնը նուազեցուցած [illegible] լով պաշտօնեաներու թոշակները, [illegible] կրնար խուսափիլ գործաւորներու օրավարձքերու նուազումէն, բայց [illegible] տի ուսումնասիրէ բանուորական [illegible] դութեններու ծրագրեր, մասնաւորապէս մեծ քաղաքներու շուրջը, [illegible] նաեւ աշխատանքի ժամերու կրճատման առաջարկը։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, փետրուարէն ի վեր, Իտալիոյ անգործներու թիւը [illegible] 100,000ի նուազում մը։ Այս [illegible] իտալական մամուլը կը գրէ թէ [illegible] գործներու թիւին նուազումը [illegible] աւելի արագօրէն կ՚ընթանայ Իտալիոյ [illegible] քան ուրիշ որ եւ է երկրի մէջ։ Այս [illegible] րողութիւնը կ՚ըսէ, կը հաստատէ [illegible] թերակղզիին մէջ յայտնուած անգործութիւնը վերջին ամիսներու ընթացքին, ոչ թէ ուղղակի հետեւանք ընդհանուր տագնապին, այլ դէշ [illegible] ղանակի կապուած երեւոյթ էր։ Ան [illegible] կու տայ նաեւ թէ իտալական [illegible] սութիւնը՝ իր նոր վերակազմութեամբ, միշտ պատրաստ է [illegible] գործելու ամէն առիթ, երբ [illegible] բացուին։

Կարեւոր թերթ մը կը գրէ նաեւ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին պէտք է նախատեսել նոր եւ կարեւոր նուազում մը անգործներու թիւին մէջ։ Կ՚աւելցնէ սակայն թէ, [illegible] սական համաշխարհային տագնապը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ եւ թէ Փաշական վարչաձեւը [illegible] րանքներ չի սնուցաներ անմիջական արագ վերելքի մը կարելիութեան [illegible] սին։

“ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (10)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

— Ինչո՞ւ չէ, զաւակներս, ինչո՞ւ չէ, Հայկօ Էմին ձեզ ղուրպան։ Այս փորձանքները միայն ձեր գլխուն չեկան։ Հայաստանն ալ առաւ անոնց համը։ Բայց հիմա հաւասարութիւն եւ աղքատներու թագաւորութիւն հաստատուած է։ Խօսք չէ, աղքատներո՛ւ թագաւորութիւն։

Աճապարեց Հայկօ Էմին եւ առանց երեսը լուալու, առտուան արեւէն առաջ ճառագայթեց հողատիրոջ տունէն ներս։

— Խաւաճա Արզօ, այսքան որ կ՚աղաչեմ այս ընտանիքներուն համար, պատճառն այն է որ՝ անոնք իշխանական ընտանիքէ պատուաւոր մարդիկ էին ժամանակին, որոնք քաղաքապետներ եւ հազարապետներ կ՚ընդունէին իրենց դղեակներուն մէջ։ Իսկ հիմա..., իսկ հիմա...։

— Լա՛ւ, Հայկօ Էմի, քանի որ կ՚ըսես թէ իշխանական ընտանիքէ պատուաւոր մարդիկ են, քու ուզածդ ըլլայ։

Վերադարձին, Հայկօ Էմին կանգ առաւ իր պարտէզին առջեւն ու աչքերէն ելեկտրական կայծեր արձակեց։ Հիւրերը աքցանով կտրեր էին պարտէզին շուրջ քաշուած երկաթէ թելերը, քակեր, կոխկռտեր էին իր խնամած կաղամբներն ու պարանի մը երկու ծայրերէն բռնած՝ պարտէզին կեդրոնը իրենց շինելիք հիւղակին յատակագիծը կը պատրաստէին։

Ոտքի ելան. Հայկօ Էմի ջիղերը դողդղալ սկսաւ բոլոր մարմնով ու պոռաց կատաղօրէն։

— Աւազակնե՛ր..., ի՛նչու, ի՛նչ իրաւունքով...։

— Հապա կ՚ուզէիր որ այս գեղեցիկ պարտէզը ձգենք եւ հոն՝ անապատներո՞ւն որայ կանգնենք մեր հիւղակները։ Այս տեսակ հաւասարութիւն ո՞ր գրքին մէջ գրուած է, Հայկօ՛ Էմի։

— Հոն անապատ չէ՛, մշակելի, ընտիր հողով դա՛շտ է, անզգամներ...։

— Ճի՛շդ է, հողը ընտիր է, բայց բլուրին շատ մօտն է, ծովէն շատ հեռու է, եւ ճամբուն վրայ կ՚իյնայ։ Բացի ատկէ՝ ո՛չ թուփ կայ, ո՛չ ալ կանաչութիւն։

— Ես ձեզի՞ համար աշխատեցայ ուրեմն, այս ծերացած վիճակովս։ Գացէ՛ք, դուք ալ աշխատեցէք, ցանեցէք, տնկեցէք, ծաղկեցուցէք. անամօթնե՛ր...։

— Մի՛ բարկանար, Հայկօ Էմի, միջամտեց տիկիններէն մին, մենք դէշ մտքով չմտանք պարտէզդ։ Ըսինք՝ Հայկօ Էմին հրաշալի, շաքարի պէս անուշ մարդ է։ Ինչպէ՞ս բաժնուինք իր բարի դրացնութենէն։ Եթէ կ՚ուզես, կը ձգենք կ՚երթանք նորէն գիշերելու փողոցները եւ վայրենի, արբած մարդոց ոռնոցները լսելու։

— Կատակ ըրի, աղջիկս, կակուղցաւ Հայկօ Էմի, ինչո՞ւ երթաք թշուառութեան մէջ իյնալու նորէն։ Քանի որ կ՚ուզէք իմ դրացիս ըլլալ, բարի եկաք հազար բարի, ալ ինչո՞ւ բարկանամ։ Միայն թէ ինծի լուր տայիք թելերը կտրելէ, կաղամբները փճացնելէ առաջ...։

Միայն թէ... Հայկօ Էմին պարտէզին կէսը ձգեց հայրենակիցներուն, իրեն ինկած բաժնին բոլորտիքը նոր թելեր քաշեց եւ այդ օրէն՝ ալ բերանը չառաւ «հաւասարութիւն» բառը։

X

Շատ չանցած, Հայկօ Էմի հիւղակին շուրջը հարիւրաւոր հիւղակներ բուսան, առանց հողատիրոջ հաւանութեան։ Նախ Հայկօ Էմիի դրացիները՝ իրենց ազգականները հրաւիրեցին։ Ազգականներն ալ իրենց ազգականները, եւ այսպէս յաջորդաբար պորտէ պորտ եւ գերդաստանէ գերդաստան։ Չէ՞ որ բոլոր Հայերն ալ սերած էին Աստուածաշունչ նահապետէն եւ բոլորն ալ թագաւորական գերդաստանէ ազնուական մարդիկ էին վերջապէս։ Հիւղակներուն հետ բուսան քաղաքական կուսակցութիւններ եւ զանազան միութիւններ։ Կը պակսէր ազգային վարչութիւն մը։ Անմո՛թ չէ՞ր չունենալ մարմին մը, որ դպրոցներ բանար, եկեղեցիներ շինէր, ամեր վանէր եւ կոչնակներ հնչեցնէր։ Ահա այդ պակասը լրացնելու համար էր որ հիւղաքաղաքը եռուզեռի մէջ էր այդ կիրակի։ Այդ եռուզեռը քրտական թալանի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր Հայկօ Էմիին վրայ։ «Ի՞նչ է, թագաւո՞րը պիտի գար Հայաստանէն, թէ՝ մենք պիտի երթանք Հայաստան՝ թագաւորին այցելութեան», կը մտածէր Հայկօ Էմին, երբ բիրերով զինուած երիտասարդներ ներկայացան իրեն եւ պահանջեցին.

— Հայկօ՛ Էմի, քուէդ մեզի պիտի տաս, եթէ կ՚ուզես Հայաստան երթալ եւ լծուիլ համաշխարհային յեղափոխութեան միջազգային ֆրոնտի հայկական սեկցիային։ Մի՛շտ Գ. Ինտէրնացիոնալի դրօշին տակ։

— Հայկօ՛ Էմի, քուէդ մեզի պիտի տաս, Հայկօ Էմի, եթէ կ՚ուզես կռուիլ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի համար միայն։ Մի՛շտ Բ. Ինտէրնացիոնալի ծոցին մէջ։

— Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը բուրժուական ավանտուրա է եւ փորձանք՝ Հայաստանի բանուորութեան գլխին։

— Իսկ համաշխարհային յեղափոխութիւնը ռուսական ցնդաբանութիւն է եւ պատուհաս՝ Հայաստանի գիւղացիութեան վզին։

— Կեցէ՛ք տեսնենք, միջամտեց Հայկօ Էմին, դուք հոս կռուելու եկա՞ք թէ թագաւորական խրթին գրաբարով գիրար հայհոյելու [illegible] քուէ ըսուածը ինչ որ է [illegible] սուղ բան մը ըլլալու չէ։ Ինչո՞ւ [illegible] բարու սիրտ կը կոտրէք, ես բոլորիդ [illegible] ալ քուէ կու տամ։ Դուք բոլորդ [illegible] հայու զաւակներ չէ՞ք, [illegible]

— Քուէդ բոլորին ալ [illegible] լար, կամ դէնը՝ կամ դէնը։

— Կամ մեզի՝ կամ անոնց։

— Կորսուեցէ՛ք ուրեմն, [illegible] նաց Հայկօ Էմին իր անգլիական [illegible] պողպատէ կացինովը եւ [illegible] վռնտեց քուէորսները։

Այդ օրը առաջին անգամ [illegible] լով դրացիները ընթրիքի [illegible] ցին Հայկօ Էմին։ Սեղանին կը [illegible] նակցէր նաեւ ակնոցաւոր [illegible] մը։ Շատ զարգացած կ՚երեւար [illegible] դը, որովհետեւ թագաւոր [illegible] խրթին գրաբար կը գործածէր [illegible] սարակ բան մը ըսելու համար։ [illegible] րակուրը շատ բիղոտ է։ Սա [illegible] կում է որ՝ բուրժուական [illegible] ներ ունի, պէտք չէ խնայել [illegible] Կերակուրը անժուր է։ Սա [illegible] կում է որ՝ թափ է տալիս [illegible] ռէակցիոնէր կեղտոտ փոշին եւ [illegible] նապարհ է յարդարում դէպի [illegible] տարական դիկտատուրա, [illegible] խնայել նրան»։

Ե. Կ[illegible]

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆրանսայի ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին դէմ, պայքարը որ չէր դադրած, կը շարունակուի նոր թափով՝ ընտրութեանց առթիւ։ Անցեալ օր, հաղորդեր էինք Սէն նահանգի երեսփոխաններուն մատղրութիւնը՝ խորհրդարանի վերաբացման իսկ պահանջելու ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին վերաքննութիւնը։

Իսկ Գալվատոսի երեսփոխանը Պ. Լաֆէյ որ Երեսփ. Ժողովին մէջ կը նախագահէր օրէնքին վերաքննութիւնը պահանջող երեսփոխանական խմբակին, մամուլին ուղղուած նամակով կը բողոքէ Սէնի երեսփոխաններուն դէմ, որոնք վերաքննութիւն պահանջեր էին միայն՝ «պատուութեան եւ փոխադարձութեան սկզբունքներուն վերադառնալու» համար։

Ու Գալվատոսի երեսփոխանը կը պահանջէ որ նոր խորհրդարանը, առաջին առթիւ իսկ կամուոր դարձնէ ընկերային ապահովագրութեանց մասնակցութիւնը։

Իսկ Նանսիի Առեւտրական Սենեակին անդամները հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեցին.

— Նանսիի Առեւտրական Սենեակը կը յիշեցնէ իր նախընթաց բազմաթիւ խորհրդակցութիւնները, որոնցմով կը պահանջէր որ օրէնքը վերաքննուի»։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ԴԱՆՈՒԲԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Դանուբեան երկիրներու տնտեսական կացութեան մասին, Մուսոլինի գրած է յօդուած մը, ուր կ'ըսէ.

— Գերմանիա միշտ մտահոգութեամբ ունեցած է Աւստրիոյ հետ իր միութեան։ Կը վախնայ որ մաքսային միութեան կամ նախընտրական մաքսատուրքի եղանակ մը ծանրօրէն կը վնասէ Աւստրիոյ հետ իր արդի տնտեսական համաձայնութեանց եւ այսպէս, կը խզէ տնտեսական միութիւն մը, զոր տարիներէ ի վեր կը ջանայ իրականացնել անոր հետ։

«Եւ սակայն, Գերմանիա շատ աւելի մեծ շահեր ունի դանուբեան աւազանի բարգաւաճման մէջ։ Ֆրանսական ծրագիրը կը քարոզէր հինգ պետութեանց միջեւ նախընտրական իրաւունքներու դրութիւն մը։ Բայց այդ դրութիւնը կը ջանար անանց պատնէշ մը բարձրացնել անոնց եւ ուրիշ երկիրներու միջեւ։ Առավ արգելք մը կը դրուէր դրացի ազգերու առեւտուրին, որոնց մէջ էր նաեւ Իտալիան։ Առոր արդիւնքը պիտի ըլլար նոր դժուարութիւններ ստեղծել, հին դժուարութիւնները չհարթած։ Ատկէ զատ, կան ուրիշ փոքր պետութիւններ, որոնք պիտի վնասուէին ատկէ։ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ պէս փոքր պետութիւններ, անմիջապէս մեկուսացած պիտի ըլլային գիրենք շրջապատող երկիրներու առեւտրական գործառնութիւններէն, մինչ Յունաստան եւ Պուլկարիա երկուքն ալ նման վերադարձութեան մը պէտք ունին։

«Իտալիա պատրաստ է ընդունելու ծրագիր մը, որ դանուբեան պետութեանց ապահովէ բարգաւաճ կացութիւն մը։ Իբր փաստ այս մտադրութեան, կնքած է առեւտրական եւ երկաթական համաձայնութիւններ, որոնք կրնան այդ երկիրները դուրս հանել տնտեսական թմրութենէն։

«Նպատակաւոր միակ իրողութիւնն այն է որ բոլոր ազգերը կ'ընդունին գոյավիճակ մը հաստատելու անհրաժեշտութիւնը՝ ապահովելու համար տնտեսական հաւասարակշռութիւնը։ Ծահագրգռուած պետութիւններն պիտի գտնեն ընտրութիւն մը ընել քաոսին եւ բարգաւաճման միջեւ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Ներգաղթը

■■■

Պուլկարիոյ գաղութին ներգաղթի պաշտօնեայ Պ. Լեւոն Արապեան որ Յունաստան գացած էր Պ. Դ. Շահվէրդեանի հետ բանակցելու համար, կը տեղեկացնէ թէ Պուլկարիայէն Ա. կարաւանով պիտի մեկնին 411 անձեր, որոնց 205ը այր եւ 206ը կիներ։

Ասոնց մէջ կան հետեւեալ արհեստաւորները.— Ծխախոտագործ, շինութեան բանուոր, երկաթագործ, հողագործ, սափրիչ, դերձակ, քարակոփ, ջուլհակ, պարտիզպան, որսորդ, կղմինտր, պանիր, իւղ շինող, շերամարոյծ, անասնաբոյծ, պայտար, այգեպան, շաղախի բանուոր, կօշկակար, թիթեղագործ եւ կաշեգործ։

Այս ցանկին մաս կը կազմեն Այթոսէն, Փլովտիվէն, Սթ. Զակոբայէն, Սլիվէնէն եւ Պուրկազէն գաղթականներ։ Աշխատութիւն կը թափուի, որպէս զի կարելի ըլլայ մայիսին մէջ այս խումբը փոխադրել Հայաստան։

Մասնաւոր կարգադրութիւն եղած է Սէօլէօզինհայրենակիցներուն համար, իրենց անունով առանձին թաղ մը յատկացնելով Նուպարաշէնի մէջ։ Այս նպատակով տրամադրուած է Սէօլէօզի եկեղեցիի աւագ սեղանին վարագոյրը եւ ուրիշ հնութիւններ, որոնց մէկ մասը պահուած կը մնայ այժմ Սելանիկ բնակող Պ. Մանուկ Սէմէրճեանի մօտ։

Սէօլէօզցիները կը հաշուուին շուրջ 300 ընտանիք, որոնց 180ը Պուլկարիա կը բնակի այժմ, 60ը Սելանիկ եւ գրեթէ նոյնքան մըն ալ Ֆրանսա։

ՍՈՒՐԻԱ

Ընտրութիւնները ձախողած

«Ազդակ» կը գրէ թէ ձախողած են Գաւառ. Ժողովի ընտրութիւնները, Անդր Նէհր, Նոր Մարաշ, Թրատ եւ Նոր Սիս թաղերուն մէջ։ Առտուընէ մինչեւ իրիկուն, հակառակ մասնաւորներու թափած բուռն ճիգին եւ աշխատանքներուն, 800 ընտրողներէ միայն 56 քուէարկողներ եղան։

Նոր Մարաշի թաղեցիները չմասնակցեցան ընտրութեան, իսկ Նոր Սիս եւ Թրատ թաղի բնակիչներէն չազիւ քանի մը հոգի քուէ տուին։ 56 քուէարկողներուն մեծամասնութիւնը Անդր Նէհրի եկեղեցիին անմիջական շրջապատի բնակիչներէն էին։

Ինչպէս կը տեսնուի, միւս թաղերն ալ միեւնոյն արդիւնքը պիտի տան։

ՊՈԼԻՍ

Ռ. Պէրպէրեանի յիշատակին

Դրած էինք թէ մեծ հանդիսաւորութեամբ պիտի տօնուի մեծանուն դաստիարակ Ռ. Պէրպէրեանի մահուան 25ամեակը։

Նկատելով որ ուսուցչապետը տարիներով ատենապետած է Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդին, հեղինակը եղած է Ազգ. Կազմական Կանոնագրին եւ նոյն ատեն հիմնադիրը Ուսուցչական Օգն. Ընկերութեան, Ուսումն. Խորհուրդը որոշեց.

Ա.— Զերմագէս շնորհաւորել «Պէրպէրեանի Օրհնեան յանձնաժողովը որ նախաձեռնարկ եղած է պատշաճ հանդիսութեամբ տօնել Պէրպէրեանի մահուան քսան եւ հինգամեակը։

Բ.— Ամբողջական կազմով ներկայ ըլլալ հոգեհանգստեան պատարագին եւ դամբարանի հիմնարկէքի արարողութեան։

Գ.— Ցանուն հայ ուսուցչութեան գրաւոր ուղերձ մը կարդալ։

× Կեդրոնական եւ Էսայեան վարժարանները «Պէրպէրեան շաբաթ» մը սահմանած են, վաստակաւոր ուսուցչապետին կեանքն ու գործը ծանօթացնելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Տնտեսական տագնապը եւ Նասրէտտին Հօճա

Պոլսոյ «Սօն փօստա»ն կը գրէ.— Տնտեսական տագնապը երեւան գալէն ի վեր, ամէն օր կը կարդամ թէ տնտեսագէտները զբաղած են ախտաճանաչումը ընելու այս հիւանդութեան եւ կը ջանան դարմանը գտնել։ Բոլորիս ալ ծանօթ է թէ մինչեւ հիմա ոչ մէկ յաջողութիւն ձեռք բերած են։ Մեր քաղաքները, բացառիկ կանոնաւորութեամբ մը, ամէնամիս հետզհետէ կը թեթեւնան, եւ կը վախնամ որ քաղաքներու վիճակած այս թեթեւութիւնը փոխանցուի նաեւ մեր խելքին։ Բայց եւ այնպէս, հիւանդութեան դարման փնտռող բժիշկներու գտած միջոցները, բոլորովին նկատառութեան արժանի բաներ չեն։ Մանաւանդ եւ, երէկ առաւօտ, թերթերու մէջ գրութեան մը հանդիպեցայ որ լրջօրէն հաճելի թուեցաւ ինծի։ Տեսէք ձեզի ալ ըսեմ։

Գտնուած այդ դեղին որ ինծի հաճելի թուեցաւ, հնարիչն է Սըհրդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ (Միլիէթի խմբագրապետ) որ կը գրէ.—

«Աշխարհի վրայ ճնշող տնտեսական տագնապը կը շարունակէ։ Հաւանական է որ մինչեւ վերջանալը հոս հոն քայքայումներ տեղի ունենան։ Այս ընդհանուր տագնապին մէջ բացարձակ փրկութիւնը պիտի վիճակի անոնց միայն, որոնք պիտի կրնան մինչեւ վերջին վայրկեանը ոտքի վրայ կանգուն մնալու տոկունութիւնը ցոյց տալ։»

Ինչպէս ըսի, իսկապէս հաճելի թուեցաւ Մահմուտ պէյի գտած դարմանը։ Արդարեւ տագնապի այս օրերուն, կատարուելիք միակ բանը՝ ակռաները եւ քսակին բերանը սեղմել եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը տոկալն է։

Այո՛, բայց այսպէս բաւ միջոցին, միտքս ինկաւ Նասրէտտին Հօճայի մէկ առակը։ Անշուշտ գիտէք։

Հանգուցեալ հօճան կ'ուզէ անօթութեան վարժեցնել իր էշը։ Ասոր համար ամէն օր մաս մը կը նուազեցնէ ուտելիքը եւ վերջապէս օր մը բոլորովին կը դադրեցնէ։ Բայց երկարականջ կենդանին, չկարենալով տոկալ այս պարտադրուած ծոմապահութեան, օր մը երկինք կը բարձրացնէ իր պայտերը։

Դրացիները էշին մահուան պատճառը կը հարցնեն հօճային որ կը պատասխանէ. «Անօթութեան պիտի վարժուէր թէեւ, բայց կեանքը չօգնեց իրեն։»

Կարճ խօսք.— Մահմուտ պէյի յանձնարարութիւնն ու վճիռը տեղին են։ Միայն թէ խնդիր է որ, երբ մարդ պիտի կատարէ այս յանձնարարութիւնը, իրեն ալ չվիճակուի երկարականջին ճակատագիրը։

Զինուորական փրկանքը

Կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնած է այն օրինագիծը, որով զինուորական փրկանքը 250 ոսկիի պիտի իջնէ։ Այդ օրինագիծը առժամեայ յօդուած մըն ալ ունի որ կը տրամադրէ «1932ի Ապրիլին կանչուելիք զինուորցուներուն փրկանքը մինչեւ մէկ Մայիս ընդունիլ։ Անոնց մէ զօրաքանակները զրկուածներն ալ կրնան այդ տրամադրութենէն օգտուելով փրկանք վճարել։ Իսկ անոնք որ 600 ոսկի փրկանքը վճարած են, աւելի գումարը իրենց կը վերադարձուի»։

Այս օրինագիծը Պայրամէն վերջ յանձնաժողովներուն մէջ պիտի քննուի եւ կարճ ժամանակամիջոցէ մը օրէնքը պիտի վաւերացուի Ազգ. Մեծ Ժողովէն։

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԻՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանին առջեւ անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ Բանկալթիի Ազգ. գերզմանատան դատը։

Նկատելով որ քէշֆի գործողութիւնը օգերու խոնաւութեան պատճառով դեռ աւարտած չէ, դատարանը որոշեց այդ գործողութիւնը ամբողջացնել եւ շարունակել դատը։ Պայրամէն անմիջապէս յետոյ պիտի կատարուի քէշֆը։ Իսկ յաջորդ դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ մայիս 18ին։

Դատ մը վախճանը

Մօտ երկու տարիէ ի վեր քննութիւն եւ յետոյ դատ տեղի կ'ունենար, գանագաններու կողմէ Հայ Կաթոլիկ Վարչական Ժողովին դէմ եղած ամբաստանութեանց առթիւ, հաշուական անկանոնութեանց եւ գեղծումի վերագրումներով։ Պատրիարքարանի եւ Ս. Յակոբ Հիւանդանոցի տոմարները կնքելու ձեռնարկներ եղան, տոմարները քննութեան համար տարուեցան, վկաներ ներկայացան, եւ այս կերպով բողոքական ու մանրակրկիտ քննութեան մը ենթարկուեցան Վարչական Ժողովի բոլոր գործառնութիւնները եւ մատակարարութիւնը։

Այս առթիւ դատ մը տեղի կ'ունենար Պատժական Բ. ատեանին առջեւ։

Դատավարութիւնը վերջացաւ ամբաստանեալներու անպարտութեամբ. Վարչական Ժողովը։

ՄԱՄՈՒԼ

«Զառանցանքներ»

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով վերջին ընտրութիւններու առթիւ հրապարակ նետուած զառանցանքները, կ'եզրակացնէ (13 ապրիլ).

— «Հակադաշնակցական խաժամուժի վերջերս բարձրացուցած ամբողջ ժխոր, չարութեան, սնապարծութեան եւ զառանցանքներու վերջնական «եզրակացութիւնն» այն է, թէ պուլկարահայ հոգաբարձական եւ թաղականական ընտրութիւններուն մէջ Դաշնակցութիւնը «պարտուած է», հետեւաբար... «պատմութեան անցած»։ Այլ սակայն, այս «եզրակացութիւնն» իսկ՝

ՃԻՇԴ ՉԷ որովհետեւ Դաշնակցութիւնը պահեց իր բոլոր ժանոտագները, զորս շահած էր առկէ երկու տարի առաջ, պուլկարահայ թաղականական ընտրութիւններուն։

ԱՆԿԵՂԾ ՉԷ, հակադաշնակցական խաժամուժը իրո՛ք ալպած է եւ սահմռկած՝ տեսնելով չորսէ աւելի միացեալ ուժերու դէմ մինակ կանգնած Դաշնակցութեան կազմակերպական անսասանութիւնը, անոր վայելած ժողովրդական համակրութիւնը, անոր բարոյական անսպառ կորովը, անխոռով կեցուածքը, արհամարհանքի ժպիտը ու նաեւ անոր ստացած քուէները, որոնց հեղեղին մէջ առանձին առանձին կը խեղդուէին հօկն ալ, հնչակն ալ, հաժախնավարն ալ, ռամկավարն ալ, անդոյն ու պատեհապաշտ «չէզոք»ն ալ.

ՏՐԱՄԱԲԱՆԱԿԱՆ ՉԷ, որովհետեւ հայ կեանքի քառասնամեայ հակայի մը, քաղաքական, յեղափոխական, հանրային եւ մշակոյթային բոլոր մարզերուն մէջ իր անուրանալի մեծութիւնը շեշտող կուսակցութեան մը — Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնն ու յաղթանակը բնաւ չի կրնար կապուիլ հայ փոքրիկ համայնքի մը քաղաքականութեան մէջ աթոռ մը պակաս, կամ հոգաբարձութեան մէջ աթոռ մը աւելի ստանալու ՉՆՉԻՆ իրողութեան հետ։

Այո՛, միան ողբալի չտեսներ կրնան «եզրակացնել» թէ, հազարումէկ մեքենայութիւններու եւ խիղճ ու պատմութիւն ծախելու գնով շահուած մէկ քանի աթոռով յաղթանակա՛ծ են իրենք եւ պարտութեան մատնած Դաշնակցութիւնը։ Ու միայն անյուսօրէն խանգարուած ուղեղները կրնան զառանցել թէ «Դաշնակցութիւնը պատմութեան անցած է այլեւս»։ Այսինքն կարծել թէ, կատուի թաթիկներով կարելի է ճանկռտել Արեւի երեսը եւ խափանել անոր լոյսը։ Կարծել թէ Իգդիրի փլփլած տուներուն մէջ վխտացող անօթի մուկերը Արարատն ի վեր արշաւանքի ձեռնարկելով, կրնան ոչ միայն կրծել զայն եւ կշտանալ, այլեւ խորտակել Հայկական Հսկայ Լեռը — Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»։

«Կասկածելի» Հայ մը

Իգտիրի մէջ «կասկածելի» Հայ մը ձերբակալուած է։ Խալիլի կեղծանունով պատող այս Հայր արդէն ոստիկանութիւնը կը փնտռէր։ Բուն անունով Տօնիկ օղլու Հայկօ կը կոչուի եւ 24 տարեկան է։ Այս տղան Պալըգըլը մէջ քիմիագէտ Խալլքի պէյի աղիքի գործարանին մէջ գործ գտած կ'աշխատէր եւ ոստիկանութիւնը հոնկէ ձերբակալած է։ «Կասկածելի» Հայր յայտարարած է որ ժամանակէ մը ի վեր Իգմիր եկած է, պատուաւոր կերպով կ'աշխատէր եւ որեւէ յետին նպատակ չունի։ Կալանաւորը ընդհ. դատախազութեան յանձնուած է եւ հաւանաբար սահմանէն դուրս հանուի։

Լուրեր Սուրիայէն

Բանակցութիւններ թուրքիոյ հետ.— Թուրքերէն «Մարտին» թերթը կը գրէ թէ անցած շաբաթ քանի մը կարեւոր ժողովներ գումարուեցան Նիսիպինի մէջ Թրքական եւ սուրիական կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Սուրիոյ ներկայացուցիչ Պ. Բօթթէքս եւ Թուրքիոյ պատուիրակ կուսակալ Թալաթ պէյ կը ներկայացնէն երկու կողմերը։ Խօսակցութեան նիւթ դարձած են հետեւեալները.

1.— Սուրիացիներու Թուրքիա գտնուող անշարժ կալուածներուն խնդիրը։

2.— Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ տեղի ունեցող դէպքերը։

Այս խորհրդակցութիւնները վերջացան երկու կողմերու համար նպաստաւոր լուծումով մը։ Ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը իր ուրախութիւնը յայտնելու համար թուրքիոյ պատուիրակութեան նախագահին, կուսակալ Թալաթ պէյը օդանաւով պտոյտի հրաւիրեց։ Երբ կուսակալը Մարտին վերադարձաւ, շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսական կառավարութեան ցոյց տուած համակրանքին համար եւ յայտնեց որ սահմանի վրայ կացութիւնը աւելի լաւ է եւ մօտ ատենէն թուրքերը պիտի կրնան տիրանալ իրենց Սուրիոյ մէջ ունեցած կալուածներուն։ Միեւնոյն իրաւունքներէն պիտի տիրանան նաեւ Սուրիացիները։

Կարմրուկներուն դէմ.— Պէյրութի «Լը Նիտա» թերթը կը գրէ.—

— Կառավարութիւնը պէտք է շատ խիստ օրէնք մը մշակէ եւ ամենածանր պատիժներ սահմանէ այս անիշխանականներուն դէմ, որովհետեւ կը տեսնենք որ Ընդհանուր Ապահովութեան մարդիկը շատ նեղութիւն կը քաշեն մինչեւ որ կարենան ձերբակալել համայնավար մը, բայց ատկէ վերջ երբ այնքան դժուարութիւններով իրենց ձեռք անցուցած համայնավարները կը յանձնեն դատարան, չուտով անկէ դուրս կը հանուին անոնք։ Այս պատճառով անոնք աւելի ազատ եւ բուռն գործունէութեան մը կը սկսին, քանի որ շատ թեթեւ պատիժներու կ'ենթարկուին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇՏՈՒՄ

Առանց իմ հաւանութիւնս առնելու, խումբին պատասխանատու վարչութիւնը, 23 ապրիլ, շաբաթ իրիկուան «Յօ երգարն» ի ներկայացման ազդագրին մէջ իմ անունս նշանակած է։ Կը յայտնեմ թէ որեւէ մասնակցութիւն չունիմ։

Դերասան՝ Արմէն Աժտէրեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

IV

Բիւրոյի անդամ էր, եւ, սակայն, առարկելով թէ ինք որոշուած ամսական կէսովը կարող է ապրիլ, կէսը վերադարձուցած էր։

Այդ «ապրիլ»ը, սակայն, անօրինակ զրկանքի կեանք մըն էր։ Ամսավճար չէր առնար, նաեւ, ընկերութենէն։ Այդ վկայութիւնը իրեն տրուած էր ընկերութեան տնօրէնին կողմէ, որ Հայ մըն էր, Գրիգոր Արծրունիի մօտիկ ազգականներէն մին, Թիֆլիսի մէջ Ռաֆֆիի հետ մտերմացած, Խրիմեանի կաթողիկոս ընտրուելուն ջերմ պաշտպան մը, եւ որ հիմա գաղտնօրէն նիւթական օժանդակութիւններ կ'ընէր կազմակերպութեան։ Հայ-թաթարական կռիւէն առաջին, մանաւանդ, այն բացարձակ համոզման եկած ըլլալով, որ ուղղակի կազմակերպութիւնն էր փրկողը կովկասահայ ժողովուրդը եւ անոր մշակութային հաստատութիւնները, նիւթապէս ու բարոյապէս կ'օժանդակէր։ Մասնաւոր յարգանք ունէր Մելիքթանգեանի նկատմամբ։ Կը գնահատէր անոր մաքուր նկարագիրը, առաքինութիւնը, լայն ու խոր զարգացումը, ժուժկալութիւնը եւ անձնազոհութեան զգացումը։ Կը զարմանար, մանաւանդ, որ Մելիքթանգեան, մերժած կովկասի մէջ իրեն առաջարկուած մեծ պաշտօններ՝ նաւթի գանազան ընկերութիւններէ, նուիրուած էր այս գործին, եւ, ինչպէս տեղեկացեր էին խմբապետէ մը, Բագուի մէջ՝ հայ գիւղերու մէջ գիւղացիներուն հետ ծունկծունկի կ'ուտէր ու գլուխ-գլխի կը ննջէր, համե՛ստ, չափազանց համեստ ու ծայրայեղօրէն կապուած ըլլալով իր ժողովուրդին։

— Այս մարդը — կ'ըսէր ընկերութեան տնօրէնը՝ Մելիքթանգեանի համար — առաքեալի դէմք ու Քրիստոսի հոգի ունի...։

Եւ հիմա, գիշերով, Բարթող Էմինին այդ տնակին մէջ Մելիքթանգեան, ժպիտ մը ու, միանգամայն, թախծոտ բան մը աչքերուն մէջ, կը խօսէր։ Բոլորը լուռ էին։ Լոյսը մարեցին արդէն, ու Պզտին, ատենը մէկ վարագոյրին ծարիկէն դուրս կը դիտէր՝

— կուգա՛ն, կուգա՛ն, շան պէս հոտ կ'առնեն, — կրկնելէն։

— ...Աւելի քան ութ օրէ ընկեր Աւագին հետ քննութիւն ենք կատարում — շարունակեց Մելիքթանգեան — ճշդելու համար թէ՝ ի՛նչ ձեւով կարելի է իրագործել մեզ վստահուած ծրագիրը, զոր ներկայացուցի քիչ առաջ։ Այդ աշխատանքը մենք յաջողութեամբ գործադրութեան դրեր ենք Ք...ի եւ Դ...ի մէջ։ Գործը, ըմբռնում էք, անշուշտ, պահանջում է բացառիկ ճիգ ու գաղտնապահութիւն։ Վերջին յանձնարարութիւնը կը գտնեմ անտեղի, նման ժողովի մը մէջ, — ընդմիջեց Աւագը։

— Այո՛, իրաւունք ունիս... Ներողութի՛ւն...

— Իսկ այդ «Ներողութիւն»ը՝ աւելորդ — կրկին ընդմիջեց Աւագը։

Զուսպօրէն խնդացին բոլորը։

— Կուսակցութեան ծրագիր-կանոնագրին մէջ խնդալ չկայ — վրայ բերաւ Աւագը՝ աւելի խստօրէն։

Ու, բոլորին րոպէական լռութեան մէջ Մելիքթանգեան շարունակեց.

— Ասկէ զատ, մենք պէտք ունինք դրամական ու մարդկային զոհողութիւններու։ Մեր կազմակերպութեան գլխաւոր ու միակ մտահոգութիւնն է կանխել հաւանական ու կարելի բոլո՛ր վտանգները, որոնք ուշ կամ կանուխ կարող են երեւան գալ ու սպառնալ մեր ժողովուրդի գոյութեան... Մենք վստահ ենք, որ փոթորիկը օր մը անպայման գալու է, ու մեծ ժամը պիտի հնչէ՝ կեանքի ու մահուան կռիւը տանելու համար...

Կը խօսէր ծանր, ծանր, մութին մէջ փայլեցնելէն իր աչքերը։ Աւագ՝ աթոռը թողեր՝ ծունկի էր եկեր յետոյքը տուած կրունկներուն ու աչքերը յառած գետին։ Արամ կռթնած էր Խորէնին ու կը շարժտէր անհանդարտ ոգեւորութեամբ։

Զէնքերու փոխադրութեան ու նորոգումի հարցը լուծեցին շատ արագ։ Աւագը ստանձնեց այդ հոգը։ Գաբրիէլ Քեռիին տունը յարմարագոյն պահարանը նկատուեցաւ։ Երկու կօշկակար ընկերներու վրայ պարտականութիւն դրուեցաւ գոմին մէջ կատարել անհրաժեշտ աշխատանքները։ Քաղաքին ծայրն էր ու յարմար մուտքի եւ ելքի համար։ Մանաւանդ որ դէպի մօտակայ շրջանները երթալու համար այդ ճամբան ամէնէն նախընտրելին էր։

Եւ սակայն, գետնուղիի խնդիրը բաւական լուրջ տարակարծութեանց ծնունդ տուաւ։ Նախ խօսք առաւ Աւագը։

— Աս գործը — ըսաւ — իբրեւ ծրագիր շատ լաւ է, անշուշտ։ Միայն թէ՝ կարգ մը կէտեր կան։ Այդ կէտերուն մէջ ես տարակարծիք եմ մեր ընկերոջ։ Աւելի լաւ է խրամային ծրագիր մը մշակել, քան՝ գետնուղիի։ Գետնուղին գործնական չէ. որովհետեւ, հայ թաղերը երկու են ու ստիպուած ենք թրքականը կտրել տակէն՝ կապ հաստատելու համար։ Ցետոյ, ցոյց տրուած գիծը վտանգներ ունի։ Պէտք է սկսիլ Առաջնորդարանէն։ Անցնիլ վարպետ Ռուբէնի ու Թուրքին բնակարանին տակովը։ Աղէ՛կ. պզտիկ կասկած մը ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ։

— Հոգիէն վաղ անցնողը թող գայ խանգարէ, — մէջ ինկաւ Խորէն։

— Հը՛ — շարունակեց Աւագ՝ ակնարկ մը տալով Խորէնին — ըսենք թէ՝ բացինք։ Կուռի ատեն ի՞նչի պիտի ծառայէ ան. փոխադրութեա՞ն. ո՞ւր պէտք է տանիլ կռիւը, սակայն։

— Ասկէ զատ — կրկին միջամտեց Խորէն — ատ գործը մեզմէ շատ ժամանակ կ'առնէ։ Տարիներու կարօտ գործ է։ Այդքան ժամանակի մէջ մենք աւելի կարեւոր գործեր կրնանք տեսնել։

— Ճի՛շդ է, որ ժամանակի հարցը նկատի ունենալիք պարագայ մըն է, — առարկեց Արամ — սակայն, մեր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ ի գերեւ հանել թշնամիին ծրագիրը։ Գետնուղին երեք առաւելութիւն ունի, — կապի, փախուստի՝ ի հարկին եւ թնդանօթներու դէմ պաշտպանութեան։

— Ձեր հոգեբանութիւնը վա՛տ է, վա՛տ, Արա՛մ — ընդմիջեց Աւագ։ Մի՛շտ պաշտպանութեան մասին կը խորհիք, մինչ յարձակողականի ոգի կը պահանջէ մեր նպատակն ու գործը։ Պէտք է ա՛յդ ոգին թելադրէ մեզ ու առաջնորդուինք անկէ։

(Շար.) Կ. ՄՆՀԵԱՆ

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ (որ կը կատարէ ՊԵՏՐՈՆԻՈՒՍԻ դերը)

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (որ կը կատարէ ՄԱՐԿՈՍԻ դերը)

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մեկուսի ենթակոմիտէի վարչութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբի սրահը:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Կոմիտէի եւ Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան հրապարակային վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 բիւ տը լա Ռէփիւպլիքի սրահը: Կը նախագահէ ընկ. Պ. Հիւսեան, Նիւթ՝ «Թուրքիոյ երթեւեկի նոր օրէնքը», թէր ու դէմ վիճաբանութիւններ: Կը հրաւիրուին հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, ընկ. Գամպէրեանի սրճարանը: Կը դասախօսէ ընկ. Վ. Զուլլէրեան (Լիոնէն):

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, Metro Vaugirard. Զեկոյց Պ. Յ. Ջաւրեանէ, «Աւետիք Պատրիարք եւ երանելի Տ. Կոմիտաս», (մի էջ ուղղափառ եւ կաթոլիկ հայերի յարաբերութիւններից): Մուտքը ազատ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Պերճուհիի «ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ» հատորը

Դիմել՝ Mme. B. Barséghian, 18 Rue Carnot, Chaville (S. et O.)

Տիկին Եղիսաբէթ Ջամալեան-Սահակեան եւ Ջամալեան ընտանիքը խոր վշտով կը հաղորդեն իրենց բարեկամներուն եւ ծանօթներուն թէ հանգուցեալ

ՎԱՂԱՐՇԱԿ

ՋԱՄԱԼԵԱՆ - ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Յուղարկաւորները պիտի հաւաքուին Institut Médico-Légal, Quai de la Rappée.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հրանտ Խանամիրեան իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ազգականներէն Մուշի Ալվառինջ գիւղացի ՄԻՀՐԱՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր պարագաներուն:

Փարիզ, 20 Ապրիլ 932

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կարմիր Խաչի կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 22ին

147 Rue de la Loi

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին

84 Rue de Grenelle, Salle d'Horticulture, Métro: Rue du Bac

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Մ.ի փարիզի մասնաճիւղին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկ.—Ազատական կուսակցութեան, Հ. Հ. Պատուիրակութեան, Հ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, Գրական Ակումբին, Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Ա. Ե. Կ. Խաչին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի շրջանի սկաուտական կեդր. յանձնախումբի, Պանեէօ-Քաշան Յառաջդիմասիրաց Միութեան, Տրապիզոնի, Շապին Գարահիսարի, Ատափազարի, Տարօն Տուրուբերանի, Կիլիկիոյ, Ուրֆայի հայր. միութիւններուն:

Կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսին՝ Զ. Ռ. Մ. կողմէ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան կողմէ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ Պ. ԿԱՐՕ-ՍԱՍՈՒՆԻ:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝—Նուագախումբ մը (բաղկացած 16 հոգիէ՝ հայ և օտար արուեստագէտներէ) ղեկավարութեամբ Պր. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ կը նուագէ հայ եւ օտար երգեր եւ շարականներ:

Կը նուագեն Mr. Worms, Mlle Lefèvre, Mr. Julien Brun, Mlle Clément, Mr. Fredman, պսակաւորներ փարիզի պետ. երաժշտանոցէն

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներն ու արենուշները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Մասնակցութեամբ Հայ Բարեգործականի Միութեան մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, Հ. Ե. Երկսեռ Միութեան, Ալֆորվիլի Հայ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ հայ ուետարանականներուն:

Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ՎԱԼԱՆՍ

Վաղը, շաբաթ իրիկուն, տեղւոյն եկեղեցիին մէջ նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան, մասնակցութեամբ Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ազգային ու հայրենակցական միութիւններու:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՌՈՄԱՆ

24 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ յետոյ: Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ ազգային ու քաղաքական կազմակերպութիւններու:

ՆԻՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական մասնաճիւղի վարչութեան, մասնակցութեամբ քաղաքական կուսակցութիւններու եւ ազգ. կազմակերպութիւններու:

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 364 Bld. de la Madeleine, Bar Cigaleի սրահը:

Պատուակալ նախագահութեամբ ծովանկարիչ Պ. Վ. ՄԱԽՈԽԵԱՆի

Գեղարուեստական բաժին

ԼԱ ՍԻՕԹԱ

Այս Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ Պար Իտէալի սրահը: Նախաձեռնութեամբ Լա Սիօթայի Հայ Լսար. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Սեբ. Ալաքիլիսայի Հայր. միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան մասնաճիւղի:

Կը խօսին՝ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (Հ.Յ.Դ.), Պ. Բ. ՄԱՏԷՆՃԵԱՆ (Ս.Դ.Հ.)

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damèsme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Այս խօսքերը ճկրկնեց դողալով, ուժգին եւ յստակ: Անոնք արձագանգեցին վայրին բացարձակ պարապութեան մէջ: Յետոյ, պահ մը լռութիւն տիրեց, այնքան մեծ որ դուրսէն կը լսուէր թեթեւ շշնչոցը ծառերուն որոնց տերեւներուն մէջէն հովը կ'անցնէր: Եւ, յանկարծ, երկրպագեց ապաշխարողի մը պէս, եւ արտասանեց, ինծի համար բոլորովին նոր յափշտակութիւնով մը, լեհ լեզուով, արագ ու շղթայուած բառեր զորս չէի հասկնար: Բայց հիացիկ աղօթք մը պէտք էր ըլլալ ան, երախտագիտութեան, զղջումի աղօթք մը, վասնզի այս փոթորկոտ խոստովանանքը անդադար անոր գլուխը խոնարհութիւնով կը հակէր աթոռին յենարանին վրայ[է]ն: Միշտ աւելի մոլեգին կը կրկնուէին օտար ձայները, եւ միշտ աւելի վեհութիւնով էր որ միեւնոյն խօսքը իր բերնէն դուրս կը ժայթքէր անբացատրելի ջերմեռանդութիւնով մը: Առկէ առաջ ու այնուհետեւ, աշխարհի ոչ մէկ եկեղեցիին մէջ լսած եմ նման աղօթք մը: Անոր ձեռքերը ջղայնութեամբ կը սեղմէին փայտէ աթոռը, ամբողջ մարմինը կը ցնցուէր ներքին փոթորիկով մը որ երբեմն ալ խորունկ երկրպագութեան մը մէջ կը նետէր զայն: Ոչ մէկ բան կը տեսնէր, ոչ մէկ բան կը զգար. կարծես թէ փոխադրուած էր տարբեր աշխարհ մը, սրբացումի քաւարան մը եւ կամ մէկ թռիչքով դէպի աւելի մեծ սրբութիւնով երկրպագումի մը:

Վերջապէս, ոտքի ելաւ, դարձեալ խաչակնքեց եւ դժուարաւ ետին դարձաւ: Ծունկերը կը դողային, դէմքը տժգունած էր, հիւծեալ մարդու մը դէմքին պէս: Բայց երբ զիս տեսաւ, աչքը ճառագայթեց, մաքուր եւ ճշմարտօրէն բարեպաշտ ժպիտ մը լուսաւորեց իր հակած դէմքը, ինծի մօտեցաւ, շատ վար ծռեցաւ ռուսական ձեւով եւ առաւ երկու ձեռքերս, շրթունքներուն ծայրովը անոնց հպելու համար յարգալիր:

— Աստուած ձեզ ղրկեց ինծի, որուն համար հիմա շնորհակալ եղայ անոր:

Չէի գիտեր ի՛նչ ըսել. բայց պիտի փափաքէի որ, յանկարծ իր փոքրիկ բեմին բարձրութենէն, երգեհոնը սկսէր թնդալ, վասն զի կը զգայի որ ամբողջովին յաջողած էի փրկել այդ մարդը, փրկած էի զայն ընդմիշտ:

Եկեղեցիէն դուրս ելանք, վերադառնալու համար մայիսի օրուան այդ յորդառատ ու պայծառ լոյսին մէջ: Աշխարհը երբեք այդքան գեղեցիկ չէր թուած ինծի: Տակաւին երկու ժամ կառքով հետեւեցանք, դանդաղ, մինչեւ լերան գագաթը, գեղեցիկ տեսքով ճամբուն որ ամէն անկիւնադարձի նոր տեսարան մը կը պարզէր: Բայց ա՛լ չխօսեցանք: Զգացումի այդ պոռթկումէն ետքը, ամէն խօսք տկար ու պարապ կը թուէր: Ու երբ դիպուածով ակնարկս կը հանդիպէր անոր ակնարկին, շփոթած ինքզինքս պարտաւորուած կը զգայի հեռացնելու զայն: Այնքան մեծ էր ինծի համար իմ իսկ հրաշքս տեսնելու յուզումը:

Կէս օրէն ետքը, ժամը հինգին մօտերը վերադարձանք Մօնթէ-Գարլօ: Այդ ատեն ազգականներու հետ ունէի ժամադրութիւն մը զոր չէի կրնար յետաձգել: Ու ճիշդն ըսելով, խորապէս դադար մը կը ցանկայի, թեթեւացում մը իմ զգացումիս այս եռանդի եւ յափշտակութեան վիճակին, որուն նմանը երբեք չէի ճանչցած իմ գոյութեանս ընթացքին: Ուստի խնդրեցի պաշտպանեալէս որ ինծի հետ պանդոկ գայ վայրկեանի մը համար միայն: Հոն, սենեակիս մէջ, անոր յանձնեցի անհրաժեշտ դրամը ճամբորդութեան եւ գարդերէնը գրաւէն հանելու համար: Համաձայնեցանք որ իմ ժամադրութեանս միջոցին պիտի առնէր երկաթուղիին տոմսակը, յետոյ իրիկունը, ժամը եօթնին, իրար պիտի գտնէինք կայարանին բակին մէջ, կէս ժամ առաջ շոգեկառքին մեկնումէն, որ Ճենովայի ճամբով զայն իր երկիրը պիտի վերադարձնէր:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 23 ԱՊՐԻԼ 1932

23 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1861

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԱՌԱՋԷՆ ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բախտորոշ օրեր կ'անցընէ զինաթափութեան ժողովը:

Տասը օրէ ի վեր, գլխաւոր պետութեանց պատուիրակները յուշիկ-յուշիկ յառաջ կը քշեն իրենց գործնական առաջարկները, որոնք արդէն դուռ բացած են ճարտասանական մարզանքներու:

Զատկական արձակուրդէն յետոյ, երբ վերարացուեցաւ ժողովը (11 ապրիլ), ամերիկեան պատուիրակն էր որ, «մարդասիրական» ձգտումներով, առաջարկեց ջնջել կարգ մը յարձակողական զէնքեր, — հրասայլ (թանք), չափազանց ծանր հրետանի, քիմիական կազ եւն.:

Առաջարկին համաձայն, պետութիւնները յանձն պիտի առնեն չգործածել այդ զէնքերը պատերազմի պահուն:

Յետոյ, մէջտեղ նետուեցաւ խորհրդային պատուիրակը (12 ապրիլ), որ ամբողջական, բացարձակ զինաթափութեան ծրագիրը մէկդի դրած, առաջարկեց «սպառազինութեանց նուազում»:

Ընդլայնելով իր ծրագիրը, Պ. Լիտվինով առաջարկեց պետութիւնները բաժնել երեք որոշ խումբերու, — 1. Անոնք որոնց բանակին թիւը չանցնիր 30,000ը, — 2. Անոնք որ կը համրեն 30 հազարէն մինչեւ 200,000նոց բանակ մը, — 3. Անոնք որ 200,000էն աւելի զինուոր ունին: Առաջին շարքին բանակները չպիտի կրճատուին. երկրորդ շարքը պէտք է կրճատել 40 առ 100, իսկ երրորդը՝ 50 առ 100 համեմատութեամբ: Նոյն սկզբունքը պիտի կիրարկուի նաեւ ծովային եւ օդային ուժերու համար:

Այս առաջարկին դէմ ելաւ ֆրանսական պատուիրակը, որ արդէն սեղանի վրայ ունի յատուկ ծրագիր մը, — հաստատել միջազգային բանակ մը, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ, անոր տրամադրութեան տակ դնելով յարձակողական զէնքերը, փոխանակ ջնջելու զանոնք:

Միջանկեալ ընդունուեցաւ առաձգական բանաձեւ մը, որ սպառազինութեանց սահմանափակման հիմ կ'ընդունի Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին 8րդ յօդուածը: Սպառազինումները պիտի իջնեն նուազագոյն չափի մը, համաձայն ազգային ապահովութեան եւ միջազգային յանձնառութեանց, եւ նկատի առնելով իւրաքանչիւր պետութեան առանձնայատուկ պայմանները եւ աշխարհագրական դիրքը:

Եւ ահա, երբ խօսքէն գործի անցնելու, բանաձեւին տրամադրութիւններն իրականացնելու փորձ մը կ'ըլլար, բրիտանական պատուիրակն էր որ քար մը գլորեց, — «Որակական զինաթափութիւն»: (20 ապրիլ): Այսինքն, ջնջել որոշ տեսակի զէնքեր, միջազգային պայմանագրով:

Այս ծրագիրը կը մօտենայ ամերիկեան տեսակէտին, բայց կը խախտէ ֆրանսական առաջարկը: Այն պատճառով որ, Պ. Թարտիէօ հազիւ լուրը առած, առաջին ճեպընթացով ճամբայ ելաւ դէպի Ժընեւ:

Բրիտանական պատուիրակը բացատրեց թէ իր առաջարկը չի վնասեր միւս տեսակէտներուն, թէ բոլորն ալ պէտք է քննել ուշադրութեամբ, սակայն պատճառաբար: «Կրնա՞նք Ժընեւի մէջ հաւաքուած բոլոր կառքերն ու ձիերը քշել դէպի միեւնոյն դուռը եւ միեւնոյն ատեն»:

Եւ սակայն, Փարիզի մէջ փրփրած են արդէն, եւ հարկ եղաւ Պ. Փոլ Պօնքուրի —նախկին ընկերվարականին— պերճախօսութեան դիմել, ջուրին երեսը հանելու համար Թարտիէօի ծրագիրը:

— «Կը վախնանք որ, բաւ Ֆրանսայի միայնուն պատուիրակը, բրիտանական բանաձեւը զրկէ մեզ յետագային Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ ամէնէն հզօր զէնքերը դնելու հնարաւորութենէն: Լաւագոյն չէ՞, փոխանակ ջնջելու, Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ դնել այդ զէնքերը: Այստեղ առաջարկներ եղան պատերազմը աւելի մարդկային դարձնելու: Այդ խօսքերը եղան ակնարկուած հզօր զէնքերուն ոչնչացումը արդարացնելու համար: Բայց պատերազմը մարդկային չի դառնար, այլ առջեւը կ'առնուի, եթէ կարելի է: Եթէ ոչ, կը զսպուի, ջախջախելով անոնք որ պատերազմ կը յարուցանեն»:

Այստեղ ալ միջին ճամբայ մը պիտի գտնուի անշուշտ:

Բայց, բուն հարցը այն է որ, հակառակ մօտ երկու ամսուան մտերմական խօսակցութիւններուն եւ ճարտասանական մարզանքներուն, ոչ փոխադարձ կասկածները փարատած են, ոչ ալ մեծ գլուխները տրամադիր կ'երեւան իրական զիջումներ ընելու:

Այսպէս, Ֆրանսան միշտ ալ Գերմանիան կը տեսնէ իր առջեւ, իբրեւ յաւիտենական մղձաւանջ, ամէն անգամ որ իր տեսակէտին անհամապատասխան ծրագիր մը կ'առաջարկուի:

Գերմանիան յօժարակամ ձայն կուտայ բոլոր այն առաջարկներուն որ կը ձգտին միւս պետութիւններն ալ իր վիճակին իջեցնել:

Գերմանիան համաձայն է ե՛ւ բացարձակ զինաթափութեան, ե՛ւ ստրիճանական կրճատման, ե՛ւ որոշ զէնքեր արգիլելու կամ ոչնչացնելու ծրագրին, քանի որ կորսնցնելու բան չունի:

Անշուշտ այս պատրաստակամութիւնը խաղաղասիրական կամ մարդասիրական զգացումներէ չի բխիր, այլ արդիւնք է տեսակ մը փոխվրէժի:

Եւ որովհետեւ Գերմանիան, պատժուած ըլլալով հանդերձ, թաքուն, լայն միջոցներ ունի, առիթը եկած ատեն, բանակներ կազմելու կամ առեւտրական օդանաւերը ռազմականի վերածելու, Փարիզի մէջ միշտ ալ կասկածոտ են ու մտահոգ: Չեն կրնար համակերպիլ ո՛ր եւ է կարգադրութեան որ կրնայ խախտել յաղթական եւ պարտեալ ուժերու համեմատութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի միւս հզօրներուն, — Մ. Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա — անոնք պարզապէս ռազմախաղեր կը փորձեն, անխախտ պահելու համար իրենց նուաճումները:

Բոլորն ալ սպառազէն, ինչպէս Ֆրանսան, անոնք իրենց մասնածը կը ներկեն, ճարտասանական, կախարդական մթնոլորտ մը ստեղծելով միւսներու գլխուն: Գոնէ առ այժմ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԻՆՔՆԱԳՈՎՈՒԹԻՒՆ

Հաճոյքով եւ հետաքրքրութեամբ կարդացինք բարեգործականի մէկ գրքոյկը — բարի վարուց վկայական մը՝ զոր տուած է ինքզինքին: Ու շատ չտեսանք ինքնագովութեան խօսքերը՝ զոր կարդացինք առանց զարմանքի:

Երբ մարդ ուրիշէն գովեստ չի լսեր, կը սկսի ինքզինքը գովել:

Բայց ինքնագովութիւնն ալ սահման մը պէտք է ունենա՞յ թէ չէ:

Առանց արտօնութեան սահմանը անցնողէն ո՛չ միայն անցագիր կ'ուզեն, այլ նաեւ անձնագիր:

Եւ երբ, բարեգործականի ինքնագովութեան հեղինակը տեղ տեղ կ'ուզէ հասկցնել թէ համազգային հաստատութեան... մէջ՝ տեղ չէ ունեցած անհատական քաղաքականութիւնը, միտքս կ'իյնան մէկ քանի հարցումներ, ուշացած թէեւ..., որոնց պատասխանը դժուար թէ ստանամ...

Այսպէս: Ամիսներ առաջ լսեր էինք թէ Եգիպտոսէն Փարիզ է եկեր քիչ թէ շատ ծանօթ Հայաստանցի» մը... (Այս բառը հասկնալ դաշնակցական իմաստով...),

Մարդը ատեն մը կը պտտսպարուի բարեգործականի շէնքին մէջ, կ'ուտէ, կը խմէ, կը կազդուրուի, եւ «գործը կ'եփէ» հարեւան աղջկան հետ...

Ու գայթակղութիւն մեծ եղեւ, ի տանն բարեգործականի...

Ու հասկնալի փութկոտութեամբ, վարիչ-պատուիրակը, մարդուկին՝ ձեռքը կը սահեցնէ մաս մը դրամ եւ զինքն ալ հոն... ուրկէ եկած էր:

Բայց այս անհատական քաղաքականութիւն չէ անշուշտ: Այլ համազգային միութեան մը եւ նաեւ, ազգին վարկը փրկելու համար, միութենական անհրաժեշտ կարգադրութիւն:

Մնացեալը յաջորդիւ:

Մ. Ե.

Պրիւնինկ-Կռէօնէր տեսակցութիւն մը

Գերմանիոյ Ներքին եւ պատերազմական Նախարարը կիրակի օր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ վարչապետին Պրիւնինկի հետ: Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը կը կազմէ երկրին ներքին կացութիւնը: Աջակողմեան կուսակցութիւնները կը շարունակեն իրենց պայքարը յաջողցնելու համար հանրապետական մարտական խումբերու կազմալուծումը: Հիթլերեանները հանրապետութեան նախագահէն յանձնած են նոր փաստաթուղթեր հանրապետական մարտական խումբերու գործունէութեան մասին:

Լօզանի ժողովը

Ժընեւի մէջ, Մաքտոնըլտի, Սթիմսընի, կրանտիի Պրիւնինկի եւ Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Թարտիէօի միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութեան մը ընթացքին, խորհրդակցութիւն կատարուեցաւ հատուցումներու հարցին մասին եւ որոշուեցաւ Լօզանի ժողովի բացման թուական նշանակել յունիս 16ը: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ որ ժողովին նախագահութիւնը տրամադրելու համար դիմում կատարուի Պելճիքայի նախկին վարչապետ եւ նախկին ելմտական նախարար Պ. Թէօնիսի:

Դատարանը կը փլի

15 մեռեալ, 25 վիրաւոր

Շատ ծանր արկած մը պատահեցաւ Պասթիայի (Քօրսիքա) դատարանին մէջ:

Կէս օրուան մօտ էր, երբ դատավարութիւնը կը շարունակուէր: Դատարանին մէջ բաւական մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Յանկարծ ուժեղ ճարճատիւն մը լսուեցաւ: Դատարանին տանիքն էր որ փլէր: Մէկ քանի հոգի յաջողեցան փախիլ ու ազատիլ: Ամէն կողմէ հասած օգնութեանց շնորհիւ կարելի եղաւ փլատակներուն տակ մնացած զինուորները՝ 25 հոգի ազատել: 15 մեռեալներ կան:

„ՅԱՌԱՋԻ"Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿԻ

ՈՐՈՒՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱՂԸ ԳԻՇԵՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան ժողովը

Վարանումներու եւ կողմնակի աշխատանքներ

Գրեր էինք թէ զինաթափութեան ընդհանուր յանձնախումբին մէջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարին առաջարկը — որ հակառակ էր ֆրանսական տեսակէտին — ստիպեր էր Ֆրանսայի վարչապետը՝ մեկնելու Ժընեւ:

Պ. Թարտիէօ, Ժընեւի մէջ ամէնէն առաջ տեսակցեցաւ ամերիկեան նախարարին Սթիմսընի հետ, յետոյ երկարօրէն խորհրդակցեցաւ ֆրանսական պատուիրակութեան փոխ-նախագահին Փօլ Պօնքուրի հետ. կրկին տեսակցեցաւ Պ. Սթիմսընի հետ եւ խորհրդակցեցաւ Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, եւայլն:

⁂ Նախորդ ժողովին մէջ ստեղծուած ընդհանուր տրամադրութիւնն էր ընդունիլ որակական զինաթափութեան սկզբունքը կամ, արգիլել կամ միջազգայնականացնել կարգ մը պատերազմական գործիքներ:

Այս ընդհանուր տրամադրութեան անդրադարձաւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Պօնքուր եւ հաստատելէ վերջ թէ անգլիական տեսակէտը հաւանութիւն կը յայտնէ որակական զինաթափութեան սկզբունքին, զիտել տուաւ թէ որակական թէ քանակական զինաթափութեան նկարագրէն շատ աւելի կարեւոր պիտի ըլլան պայմանագրութեան մէջ արձանագրուած թիւերը: Ֆրանսան բաւ, շատ համակիր է որակական զինաթափութեան սկզբունքին: Զինաթափութեան ժողովին ներկայացուցած իր առաջարկներով, ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը թելադրէր որ միջազգային ուժերու մէկ մասը տրամադրուէր Ազգերու Դաշնակցութեան: Պատուիրակութեանց միջեւ տարակարծութիւնները կը սկսին այն ատեն, երբ պէտք կ'ըլլայ ցոյց տալ թէ հարցը ինչ տեսակէտներու վրայ կը դառնայ: Ոմանք կ'առաջարկեն պատերազմական մաս մը միջոցներ արգիլել եւ հետեւաբար ջնջել: Իսկ ուրիշներ, որոնց կարգին Ֆրանսա, կ'առաջարկեն զանոնք դնել Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ: Ինչո՞ւ Ֆրանսա այս նախընտրութիւնը կուտայ: Որովհետեւ, այդ կերպով կը տեսնէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուժեղացումը.

— Մեր նպատակն է կ'ըսէ, ամէն ինչ բերել ու դնել Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ եւ ահա թէ ինչո՛ւ, որքան կրնանք, այնքան աւելի պիտի ջանանք աւելցնել ընդհանուր ապահովութեան երաշխիքները՝ օգնելու համար սպառազինութեանց առաւելագոյն նուազման:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնն ուրեմն կը փափաքի ընդունիլ որ եւ է բանաձեւ որ, կանխաւ իսկ կը հեռացնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ուժեղացնելու հնարաւորութիւնը: Ասկից զատ, ֆրանսական պատուիրակութիւնը չի կրնար ընդունիլ որ կարգ մը զէնքեր մասնաւոր նկատման ենթարկուին: Այդ կերպո՞վ է որ պատերազմը պիտի մարդկայնանայ: «Պատերազմը չի մարդկայնանար: Անոր առաջքը կ'առնեն կամ զայն կ'արգիլեն: Ինչ զինուորին հոգը չէ թէ մեծ ռումբի կտորո՞վ մը կը սպաննուի թէ դաշոյնի հարուածով» մը:

Փօլ Պօնքուրէ վերջ, խօսեցաւ ամերիկեան ներկայացուցիչը Կիպսըն, որ հաւանութիւն յայտնեց անգլիական տեսակէտին եւ տրամաբանական գտաւ, ներկայիս՝ ցամաքային ուժերու մէջ իրականացնել ինչ որ 10 տարիէ ի վեր իրականացած է ծովային ուժերու մէջ:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչը Պ. Թիթուլէսքօ որ 13 պետութեանց կողմէ բանաձեւի նախագիծ մը ներկայացուց: Այս նախագծով 13 պետութիւնները կը պահանջեն որ զինաթափութեան ժողովին գլխաւոր յանձնախումբերը քննեն թէ որակական եւ քանակական տեսակէտով ո՞ր զէնքերը կարելի է ցանկէն դուրս ձգել եւ ի՞նչ եղանակով կարելի է ամէնէն ուժեղ զէնքերէն վերցնել իրենց յարձակողական բնոյթը:

Ռուս-ճափոնական յարաբերութիւնները

Ճափոնական զօրավար մը որ կը հրամայէ Խարպինի զինուորական ուժերուն, կը հերքէ ռուս-ճափոնական յարաբերութեանց ձգտման մասին զրոյցները:

Ճափոնական թերթերը սակայն կարեւորութեամբ կը շեշտեն Ճափոնի պատերազմական նախարարին յայտարարութիւնները: Այս վերջինը, այն կարծիքը յայտներ էր թէ եթէ կացութիւնը ծանրանայ, պէտք պիտի ըլլայ նոր ուժեր զրկել Մանչուրիա:

Արարատի լեռներէն

ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՀՈԳԻ ԵՒՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Արեւէշէն, ապրիլ 11 թուակիր լուր մը կը հաղորդէ. —

Ջէյլանի դէպքերուն մասնակցող փախստականներէն 11 յեղուզակներ ձերբակալուեցան: Քարաքէօսէի ոստիկան-զինուորներու կողմէ մեծ զօհողութեամբ ձեռք ձգուած այս յեղուզակները հոս բերուեցան: Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուին նաեւ կազմակերպիչ պետերէն Շէպայ Պապակ Մուսթօն եւ երկար ատեն անոնց պաշտպան հանդիսացող անուանի Տինօն: Յեղուզակները դատական իշխանութեան յանձնուած են իրենց ոճրագործութեանց հաշիւը տալու համար:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՊԻՏԻ ԼՔԷ՞ ՈՍԿԵԴՐԱՄԸ

Յունաստանի վարչապետ Պ. Վենիզելոս խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ դրամատուներու տնօրէններուն, առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ ելմտական հաստատութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, Յունաստանի դրամական վիճակի մասին: Որ եւ է որոշում չտրուեցաւ այս խորհրդակցութեան ընթացքին: Սակայն, տիրող կարծիքը այն է թէ Յունաստան պէտք է լքէ դրամական ոսկենիշը: Այդ պարագային, օրինական միջոցներով պէտք է կանոնաւորուին դրամական փոխանակութեանց գործառնութիւնները եւ մասնաւոր կարգադրութիւններ ըլլան օտարներու հանդէպ մասնաւոր պարտքերու մասին:

⁂ Ելմտական նախարարը Պ. Մարիս իր հրաժարականը ներկայացուց վարչապետին:

"Յառաջ„ի նոր գրասենեակը

«Յառաջ»ի խմբագրութիւնն ու վարչութիւնը փոխադրուած ըլլալով իրենց մասնաւոր գրասենեակը, (միեւնոյն շէնքին մէջ), այցելուներէն կը խնդրուի մտնել քովնտի փողոցէն (Impasse Baudran թիւ 1):

«Մնացորդաց»ի

Ա. եւ Բ. պրակներէն մեր քով մնացած չըլլալով, նոր ապսպրանք տուած ենք եւ կը սպասենք թղթաբերին:

Բոլոր դիմումները նկատի առնուած եւ արձանագրուած են:

Ամերիկա տոկոս կ'ուզէ

Ուաշինկթընէն ստացուած բազմաթիւ հեռագրեր կը հաղորդեն թէ ամերիկեան կառավարութիւնը առաջարկեց պարտական պետութեանց, հարիւրին 4 տոկոսով եւ տասը տարուան ընթացքին հատուցանել այն պարտքերը, որոնց վճարումը յետաձգուեցաւ նախագահ Հուվըրի կարգադրութեամբ:

Լոնտոնի մէջ, կ'ըսուի թէ նման առաջարկ մը ստացուած է Մարտի սկիզբը: Բայց Անգլիա տակաւին ո՛չ մէկ պատասխան տուած է ամերիկեան կառավարութեան:

Անգլիոյ զեղչի սակը

Անգլիոյ պետական դրամատունը որոշեց իր զեղչի սակը իջեցնել 3,5էն 3 առ հարիւրի:

Փետրուար 18էն ի վեր, չորրորդ անգամ մըն է որ զեղչի սակը կ'իջնէ: կը կարծուի նոյնիսկ թէ շատ չանցած, անգլիական դրամատունը իր զեղչի սակը պիտի իջեցնէ 2 առ հարիւրի:

Անգլիական նոր մաքսատուրքեր

Շարունակելով իր մաքսային քաղաքականութիւնը, Անգլիա՝ յառաջիկայ երեքշաբթի օրուընէ սկսեալ որոշած է մաքսատուրքի ենթարկել 100 տեսակ ապրանքներ: Նոր մաքսատուրքի ենթարկուած այս ապրանքներուն մէջ կան, հեծանիւ եւ հեծանիւի բաղկացուցիչ կտորներ, եւ քիմիական միջոցներով պատրաստուած կարգ մը իրեր: 30 առ հարիւրի տուրք նշանակուած է ոստրէին, խաւեարին, արդուզարդի առարկաներուն, կեղծ ծաղիկներու, կեղծ գոհարեղէնի, մուշտակի, արծաթեղէնի վրայ: 25 առ հարիւր տուրք՝ լուսանկարչային թուղթերու, պայուսակներու եւ կաշեղէն առարկաներու, որսի հրացաններու եւ փամփուշտներու եւ խաղի ու մարզանքի առարկաներու վրայ: 20 առ հարիւր կարգ մը պաճածոյ բանջարեղէններու, բրուտեղէնի, ապակեղէնի. մետաղաշէն կարասիներու, դանակներու, մեքենաներու եւ գործիքներու ելեկտրական պիտոյքի եւն. վրայ:

Կառախումբի արկած Պէքոնի մէջ

Պէքոն-լէ-Պրիւյէռի կայարանին մէջ, կառախումբի արկածի մը հետեւանքով, 23 հոգի վիրաւորուեցան:

Բեռնատար կառախումբ մը կ'երթար կաւէնէն Պուա-Քոլոմպ, երբ Պէքոնի կայարանին մուտքին վրայ, մեքենավարը խանգարում մը նշմարելով՝ կեցուց կառախումբը: Այս կառախումբին ետեւէն կուգար ուրիշ մը, որուն մեքենավարը՝ հազիւ տասը մեդր մնացած, ուժգնօրէն կեցուց կառախումբը. սակայն անօգուտ: կառախումբերը բախեցան իրարու, որուն հետեւանքով 23 հոգի վիրաւորուեցան:

Երկրորդ կառախումբին մեքենավարը պատասխանատու կը նկատուի:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գարուն է։

Հայաստանի խստաշունչ և ծանր ձմրան յիշատակներէն մնացեր են ձիւնհալքէն յառաջ եկած ողողումները։ Յաճախ աղետաւոր ու սպառնական այս երքը Հայաստանի ձմրան՝ կը սրբէ կը տանի նաեւ հայ շինականին աշխատանքը։

Այս տարուան համար սակայն, հակառակ հեղեղներու իրական սպառնալիքին, կը թուի թէ ձիւնհալքը պիտի վերջանայ առանց խոշոր վնասներ պատճառելու։

Արուլեանի (Չեկայի նախագահ) հանրապետական արտակարգ յանձնաժողովը — որ պաշտօն ունէր կռուելու նաեւ ողողումներու դէմ,—կ'ըսեն թէ յաջողեր է յաղթականօրէն դուրս գալ այս կարեւոր ճակատէն ալ։ Հայաստանի Չեկան, ինչպէս կ'երեւայ «հակայեղափոխականներ» եւ «սոցիալիստական հայրենիքի դաւաճաններ» նուաճելու եւ ոչնչացնելու ընդունակութեան հետ, բնական աղէտներու դէմ ալ պայքարելու վարժութիւնն ունի։

Անգամ մը այս յաղթանակն ալ ապահովելէ ետք, հիմա սկսեր են ուժգին պայքար «Գարնանացանքի Ֆրոնտ»ին վրայ, կատարելու եւ «գերակատարելու» նախատեսուած ծրագիրը։

Սակայն, առաջին իսկ նշանները, այս իրապէս կենսական պայքարին՝ այնքան ալ յուսալից չեն։ Գարնանացանի համար անհրաժեշտ քանակութեամբ սերմացուն, որ պէտք էր ապահովուէր դեռ ձմրան եղանակին, դժբախտաբար անտեսուեր է մեր «իմաստուն» վարիչներէն։

Թուղթի վրայ եղած սերմացուի «ֆոնտ»ը իրականութեան մէջ կորսնցնել է տուեր իր պահեստներու հասցէները պատկան իշխանութեան։

Հերթական «քէմփէյն»ը սերմացու հաւաքելու մասին, թոյլ է եւ դանդաղ։

— «Սերմֆոնտերի հաւաքումը խայտառակ կերպով յետ է մնում համարեա թէ բոլոր շրջաններում, իսկ մի քանի շրջաններում այդ կարեւորագոյն կամպանիան կատարեալապէս վիժեցւում է»։

Այսպէս կը ներկայացնէ սկսուած աշխատանքը — Հայաստանի Հողագործական գործավար Ա. Գալոյեանը «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ (14 մարտ)։

Այս կացութիւնը չի համապատասխաներ անշուշտ գարնանացանի կարեւորութեանը։ Կը սպառնայ նոյնպէս բերքին, այն շատ պարզ պատճառով որ, այս եղանակով կրնայ ուշանալ ժամանակին ցանք կատարելու աշխատանքը։

Մարտի սկզբներէն դաշտային աշխատանքներուն ձեռնարկելով, անշուշտ պէտք էր արագութեամբ դաշտ հասցնել նոյնպէս անհրաժեշտ սերմացուն։

Բայց, ինչպէս ըսինք քիչ վերը, սերմացուն տակաւին հեռու է դաշտերէն։ Անհատներու եւ կոլխոզներու վրայ հաշուուած քանակը, խնդիր է թէ գոյութիւն ունի՞ իրականին մէջ։

Լաւագոյն պարագային, եթէ ընդունինք անգամ, կա՛յ անհրաժեշտ քանակութեամբ սերմացուն, կը մնայ՝ առաջին՝ հաւաքումը, երկրորդ՝ փոխադրութիւնը եւ երրորդ՝ զտումը։ Հրատարակուած հաշուեցոյցերու հետ մեր գործավարին վկայութիւնները ցոյց կուտան թէ՝

— «կոլխոզների սերմի ֆոնտերի պլանը եւս 10 մարտի կատարւած է ընդամէնը 51.7, իսկ անձեռնմխելի ֆոնտերի գանձման պլանը կոլտնտեսութիւններում կատարւած է առ 10 մարտի ընդամէնը 57.8»։

Ուրիշ խօսքով, 60 առ հարիւր համեմատութեամբ իսկ չէ ապահովուած գարնանացանի սերմացուն։ Մինչդեռ դարձեալ պաշտօնական յայտարարութեամբ.

«Սերմնացանի գանձման ժամկէտներն արդէն լրանում են»։

Ի՞նչով բացատրել այս անհանդուրժելի իրողութիւնը։

Հայաստանի հողագործական գործավարը ընդհանրապէս ծանրութեան շեշտ կը դնէ «աշխատանքների թոյլ կազմակերպման» տարտամ ու անորոշ բանաձեւի վրայ։

— «Ժամանակին եւ հարկ եղած թափով չծաւալուեց մասսայական բացատրական աշխատանք գիւղերում եւ կոլխոզներում։»

Այս վերջին պահու յքմեղանքը իմաստ կ'ունենար, եթէ կարելի ըլլար հաստատել թէ գիւղացին եւ կոլխոզը զրկուած ըլլալով «մասսայական բացատրական աշխատանքներ»է, ժամանակին պետութեան չյանձնած սերմացուն կը պահե՞ն իրենց սեփական պահեստներու մէջ։ Մինչդեռ իրականութիւնն այն է, որ գիւղացին ու կոլխոզը «սպառեր» են սերմֆոնտի իրենց պարտքը։

Ուրիշ խօսքով, մարդիկ անօթի չմնալու համար կերեր են իրենց քով եղած հացահատիկը, առանց նկատի առնելու իշխանութեան կարգադրութիւնը ունելո՞ւ թէ ցանելու մասին։

Պ. Գալոյեանը այս երեւոյթի մէջ ալ ըստ սովորութեան չի վարանիր «կուլակ»ի մատն ու ազդեցութիւնը տեսնել։ Ըստ իրեն.

«կուլակների ազդեցութեամբ պիտի բացատրել, որ մի շարք կոլխոզներում կան ուժեղ պոկողական (քաշող, փրցնող) տրամադրութիւններ, որ նրանք սպառում են պետութիւնից սերմվարկ եւ հոգ չեն տանում սերմֆոնտերի գանձման մասին։»

Սերմվարկի փոխարէն սերմացու չյանձնել պետութեան՝ մեծ յանցանութիւն մըն է, խորհրդային դրախտին մէջ։ Եւ եթէ իրապէս գիւղացին կը գտնուի այդպիսի արարքի մէջ, հոն պէտք է փնտռել ո՛չ թէ «կուլակ»ի այլ միայն ու միայն անօթութեան ազդեցութիւնը։ Այս տարրական ճշմարտութիւնը անտեսել՝ կը նշանակէ անտեսել նոյնպէս սերմֆոնտի ապահովութեան կենսական հարցը։

Հայաստանի ինչպէս նաեւ խորհրդային բոլոր երկիրներու մէջ այս կարեւոր պարագան է, որ կ'անտեսուի շարունակաբար։ Եւ այս է պատճառը որ ամէն տարի ցանքի շրջանէն կը սկսին լուրջ եւ սպառնական բախումներ պետութեան եւ գիւղացիներուն մէջ։

Հաւաքական տնտեսութիւններու ձեռնարկը, որ կը խոստանար ապահովել գիւղացիութեան ապրուստը, այսօր կը մնայ անբովանդակ ծրագիր։

Գիւղացին ինչպէս երէկ, նոյնպէս եւ այսօր պէտք ունի նախ ապրելու։ Ան սովամահ ըլլալու գնով, սերմացու պահելու տեսութեանը չի վարժուիր, հակառակ ամէն տեսակի «մասսայական եւ բացատրական» աշխատանքներուն։

Այս իրականութիւնը այսօր կը կրկնուի նորէն Հայաստանի մէջ, եթէ անհրաժեշտ է գարնանացանը կատարել ժամանակին։

«Սերմֆոնտ»ի գանձման տախտակները անգամ մըն ալ կը փաստեն թէ Հայաստանի գիւղացին անօթի է գարնան այս ամիսներուն, իբրեւ հետեւանք խորհրդային գիւղատնտեսական քաղաքականութեան։

Բոլոր տրակոնեան միջոցները, որոնք կը մերժեն իրականութիւնը դատել այս անկիւնէն, տակաւին ո՛չ մէկ դրաւական կրնան հանդիսանալ գարնանացանի յաջողութեան համար։

Ս. ԹԱԺՈՒԼ

ԹԱՏՐՈՆ

ՆՈՐ ԽԱՂԵՐ

Comédie Française. Répétition Générale.—«Baisers Perdus», երեք արար, Պ. Անտրէ Պիռապոյի եւ «Bourrasque», մէկ արար, Պ. Ֆօլ Կօլոյի։

Հազուագիւտօրէն փայլուն ներկայացումէ մը յետոյ, որուն յաջողութիւնը վաւերացուցին քննադատներու եւ հրաւիրեալներու հոծ բազմութեան անսպառ ծափերը, Պ. Պիրապոյի «Կորսուած Համբոյրներ»ը Փոմէտիի բեմին վրայ պիտի շարունակէ իր յաղթական ընթացքը։

«Կորսուած Համբոյրներ»ը սահմանուած են ապրելու։

Հեղինակը բեմական գրականութեան վարպետներէն մէկը՝ յաջողած է ստեղծել Etienne Gocolin տիպարը, որուն կարելի է իր տեսակին նախատիպարը համարել։

Ան հազուագիւտ ուժով եւ ճշգրտութեամբ մը կ'ապրի, մանաւանդ երբ նկատենք որ զայն կը մարմնացնէ Լէօն Պէրնար՝ իր հսկայ տաղանդին անսեթեւեթ եւ զմայլելի պարզութեանը մէջ, եւ առավ աւելի իսկ տպաւորիչ՝ քանի որ բնական։

Գոկոլէն 58 տարեկան մեծահարուստ գործարանատէր մըն է։ Ինքն իր մէջ ամփոփուած, կիսախուլ ու զննող նայուածքով, որ յաճախ կ'անհետանայ իր ծխամորճին կապոյտ ամպերուն ետին։ Կը խօսի կարճ, հեգնական ձեւով, ընդդիմախօսելու, հերքելու, տապալելու չարախինդ մտադրութեամբ մը։ Իր կինը, իր աղջիկը—որ քսան տարին կը լրացնէ—իր առաջին նշանակէտներն են։ Հաճոյք կը զգայ անոնց ոգեւորութեան, խանդավառութիւնին վրայ պաղ ջուր լեցնելով։ Այդ երեկոյ՝ Օր. Հանրիէթ Գոկոլէնի—Mlle Madeleine Renaud—20ամեակին ի պատիւ պարահանդէս կայ իր տունը։ Իրեն նման յոռետեսի մը համար անտանելի բան է այդ։ Իր դառնութեան սլաքները կ'արձակէ աջ ու ձախ՝ առանց խնայելու ո՛չ առարկաներուն եւ ո՛չ անհատներուն։ Իր գործակից եւ ընկերը —Henri Pailher— որ կնքահայրն է նաեւ իր աղջկան, եւ զոր կը շփացնէ մասնաւորաբար, իր վիրաւորիչ ակնարկներուն մասնաւոր առարկան է։

Գոկոլէն դառնացած, ինքն իր մէջ կծկտած, կեանքը ապրած ըլլալու հաւատքը եւ անոր միայն ապականութիւններով լեցուն ըլլալուն վստահութիւնը ունեցողի մը տիպարն է։

Չար չէ՛, բայց մէկը չի սիրեր։ Եսասէր ալ չէ։

— «Ձիս կը նախընտրե՛մ միայն» կ'ըսէ հրաւիրեալի մը։

Ու կը նախընտրէ մենաւոր խորհրդածութիւնները։ Երեկոյթը վիժեցնելու գաղափար մը կ'ունենայ։

Մինչդեռ քովի սրահը զոյգերը կը պարեն ճազ-պանտի մը առաջնորդութեամբ, յանկարծ տակի յարկին սպասաւորը կը յայտնուի, որ խորհրդաւոր կերպով կը յայտնէ Գոկոլէնի թէ իր տէրը մահամերձ է...։

Գոկոլէն նեղսրտած կ'երեւայ, պէտք է ճազը դադրեցնել, ճամբել։ Պարերը կը դադրին, բայց պարի եղանակ մը կը լսուի յանկարծ խուլ կերպով։ Ականջները կը սրուին, կասկած չկայ. մահամերձին յարկաբաժնէն է։ Անախորժ կատակը կը յայտնուի։ Հրաւիրեալները կը մեկնին, եւ Հանրիէթ ըմբոստացումի ժայթքումով մը հօրը երեսին կը նետէ մանկութենէն ի վեր կրած տառապանքները, հայրական զգուանքի պակասը, ու կը յայտարարէ թէ պիտի հեռանայ տունէն։

Քիչ յետոյ՝ արդարեւ սպասուհին պիտի յայտնէ որ ան գացած է տեղաւորուիլ իր կնքահօր բնակարանը։

Կնքահայրը եւ մայրը անոր հետ հեռախօսակցութեան մը միջոցին ապշահար կը մնան լսելով՝ որ Հանրիէթ իր կնքահայրը... իր իսկական հայրը կը կարծէ։

Այդ կարծիքը բաժնած է նաեւ Գոկոլէն 21 տարիէ ի վեր, առանց գայթակղութեան դիմելու, սկեպտիկօրէն, բայց դառնօրէն, թունաւորելով թէ՛ իր եւ թէ իրեններուն կեանքը։

Հանրի՝ երբ իր ընկերոջ կը յայտնէ իր աղջկան արտառոց միտքը, թէ ինք ո՛չ թէ կնքահայրը, այլ հայրն է, Գոկոլէն կը պատասխանէ.

— Ես գիտէի արդէն։

Կինը եւ կնքահայրը ապշահար են եղած։ Կացութիւնը գերազանցօրէն ողբերգազաւեշտական է։

Գոկոլէն այս սկեպտիկն է, լռակեաց, զննող, պաղարիւն։

Գիլսարկը կ'առնէ եւ կը հեռանայ, երեկոյեան ճաշի մասին շարք մը նկատողութիւններ ընելէ յետոյ իր յատկանշական դժգոհութեամբ։

— Բայց գո՛ւք գիտէք որ Հանրիէթը իմ աղջիկս չէ՛— կը գոչէ ինքնիրմէն դուրս ելած՝ Հանրի, ցցուելով Տիկին Գոկոլէնի առաջ, որ անէացած է աղջկան յարուցած գայթակղութենէն եւ ամուսնին կասկածէն ի վեր։

Ճիշդ է, իրենց յարաբերութիւնները միշտ եղած են յարգալից. կը խոստովանի այդ, տառապանքէն բեկուած ձայնով... բայց...

Հանրի կը մտածէ. կը հարցապնդէ... գուցէ ուրիշ մըն է Հանրիէթը.

— Ո՛չ, ո՛չ. ամուսինս է հայրը. չեմ կրնար երեւակայել թէ ինչպէ՞ս...

Դուռը դանդաղօրէն կը բացուի, եւ սեմին վրայ կը յայտնուի Գոկոլէնի ծանր, մռայլ կերպարանքը։

Խորունկ եւ անկեղծ յուզումի պահ մը կ'ապրինք այդ միջոցին։

— Դրան ետին էի... կ'ըսէ խռպոտ ձայնով մը — լսեցի։

... Ու ձեռքի շարժումով մը կը խնդրէ Հանրիէն մեկնիլ, ձեռքը երկարելով անոր, եւ սեղմելով զայն։

Սխալ կասկածի բացատրութեան անցեալ քսան տարիներու տառապանքի վերյիշումներուն, տուայտանքին, զղջումին տեսարանը զմայլելիօրէն նուրբ եւ հոգեւին ցնցող է թէ՛ իբր գրուածք եւ թէ՛ իբր խաղ։

Իր աղջիկը օտար մըն էր եղած իրեն, իբր այդ դիտուած. իր մանկութեան օրերէն ի վեր զանազան տեղերու յիշատակներէն լուսանկարներ կան հոն, ալբոմին մէջ... կինը խանդաղատանքով կը բերէ զայն. երկու հաշտ գլուխներ կը ծալին, յուզուած, նոր ծնողք եղած՝ հին լուսանկարներուն առաջ...

— Պատմէ՛ ինծի զաւակիս մանկութիւնը... կը խնդրէ Գոկոլէն դողացող ձայնով։

Վերջին վարագոյրը կը բացուի կնքահօր բնակարանին վրայ՝ ուր Հանրիէթ երջանիկ է քսանեւչորս ժամէ ի վեր, մինակը, կարծելով միշտ ինքզինքը իր իսկական հօրը տունը. բայց որոշուած է ճշմարտութիւնը — ամէն յուսախաբութիւն պատճառելու գնով — յայտնել իրեն եւ հայրը կը յայտնուի։

Հանրիէթի համար օտարն է, իր թարմ տարիներուն գեղեցիկ արեւը խաւարեցնողը՝ որ կը մտնէ։ Յաւագին խոստովանութիւններու ծանր, տանջալից պահեր կ'ապրին այժմ հայր ու աղջիկ, դէմ դիմաց, մէկը խոնարհ, զղջումէն կորաքամակ, միւսը ապշահար, նախկին քէներուն եւ նոր նոր արթնցող զգացումներուն մէջտեղ տարուբեր, երկուքն ալ խորապէս զգալով, չափելով, սխալ կարծիքի մը, կասկածի մը վրայ, տարիներու ընթացքին «Կորսուած Համբոյր»ներուն թանկագին արժէքը։

Լ. Պէրնար՝ որ անհաւասարելի է սրոշ տիպարներ ցցելու, ապրեցնելու տեսակէտէն, ստեղծեց Գոկոլէն մը, որ կատարեալ եղաւ, իր ամենալայն սահմանով։ Հաճոյք մը, անխառն, նուրբ, գինովցնող հաճոյք մըն է տեսնել այդ հսկայ արուեստագէտը իր ստեղծագործութիւններուն մէջ, բնական խաբկանքի սահմանին, հզօր՝ առանց կապտութեան, անսահմանօրէն հարուստ խաղով— առանց շարժումի թեւ— դնելու համար իւրաքանչիւր բառի, շեշտի, շարժումի վրայ, տարբեր, պէսպիսող երանգ մը, յատկանշելով նոր նկարագիր մը, յայտնագործելով նոր զգայութիւն մը։

Եւ ամբողջ խաղի ընթացքին հոգեւին թրթռացող, ապրող հասարակութիւնը՝ իր անվերջ ծափերով ստիպելով ութն անգամ վարագոյր բարձրացնել, իր անվերապահ զմայլանքին հարկը տուաւ մեծ արուեստագէտին։

Այդ զմայլանքէն բաժին առին —արդարօրէն— նաեւ Mlle Renaud Հանրիէթի դժուարին դերով, A. de Chauveron, Հանրիէթի տառապած ու հպարտ մօր տպաւորիչ դերով, R. Mouteaux կնքահօր դժուարին եւ շատ ազնուօրէն, արժանաւորապէս խաղացուած մասով, ինչպէս նաեւ ուրիշ փայլուն խաղակիցներ, որոնք անհրաժեշտ տարրերը եղան յաղթանակին։

Երեկոյթը սկսած էր Պ. Փ. Կօլոյի մէկ արար «Փոթորիկ»ով, որ զուրկ չեղաւ զգացումի, բարոյականի եւ նկարագրի վերարտադրութեան արժէքներէն։

Յայտնի եւ տարիքոտ նկարիչ մը —Պոլվան— իր մօտ ունի երիտասարդ modèle մը— որ իր սիրուհին է նաեւ— եւ իր աշակերտը, Թօնի, որ չի բաժնուիր իր ուսուցչէն եւ զոր կը սիրէ Ժաննին—modèle։

Ժաննին կը խնդրէ նկարիչէն որ թոյլ տայ աշակերտին հեռանալ, եւ իր դիրքը շինել, իր անունով։ Պոլվան կը գուշակէ Ժաննի սէրը եւ եթէ Թօնի նոյնպէս կը սիրէ, անշուշտ ինք կը զոհէ իր զգացումները։ Թօնի իր ուսուցչին առջեւ կը խոստովանի որ անկարող է առանց իր հովանիին ապրելու։

Ժաննին լաւած է այդ հաւատարմութեան մը։ Պէտք է թողուլ փայփայուած երազները։ Եւ իւրաքանչիւրը կը վերսկսի շարունակել կեանք մը՝ որուն արժանները ցնցուեցան պահ մը զգացումներու փոթորիկէն։

ՀՐ. ԱԼԵՄԱՔ

Կեանքը Պելժիոյ մէջ

ՊՐՈՒՍԷԼ, 20 ապրիլ.— Ապրիլ 17ին, Պրիւսէլի Galerie Léopold սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պելժիոյ գաղութին ներկայացուցչական ընդհ. ժողովը. մասնակցութեամբ եւ Պրիւսէլի եւ Անվէրսի ներկայացուցիչներուն։

Գաղթ. Վարչութիւնը ներկայացուց իր միամեայ գործունէութեան բարոյական ու նիւթական տեղեկատուութիւնը։

Խնամատարական եւ յարաբերական խնդիրներու մէջ, Վարչութիւնը ունեցած է խիստ օգտակար ու արդիւնաւոր գործունէութիւն մը։

Ինչ կը վերաբերի կրթական մարզին, նկատի առնելով տեղական դժուարին պայմանները, կարելի չէ եղած շօշափելի արդիւնք մը ձեռք բերել։

Գալով գաղութին մէջ մնայուն քահանայ մը պահելու խնդրին, գաղութի անդամներուն մօտ Վարչութեան կատարած դիմումները դժբախտաբար չեն տուած սպասուած արդիւնքը նիւթական տեսակէտով, որով այդ հարցը առայժմ առկախ մնացած է։

Ներկայացուցչական ժողովը գնահատելով Վարչութեան ընդհանուր գործունէութիւնը, միաձայնութեամբ վերահաստատեց զայն իր պաշտօնին մէջ, յառաջիկայ տարեշրջանին համար։

× Ապրիլ 13ին, Պրիւսէլի Գեղարուեստից Պալատին մէջ տեղի ունեցաւ փոքրիկն Ռաֆֆի Պետրոսեանի նուագահանդէսը, Պելժ. հեղինակ քրքիրներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։

Ինչպէս ծանօթ է, այս վեցամեայ պատանին, առանց նօթագր-

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ — 23 ԱՊՐԻԼ 1932

ԶՈՒԱՐԹ ԸԼԼԱԼ ՍՈՐՎԻՆՔ

Զուարթ մարդոց իմացականութիւնը աշխոյժ կ'ըլլայ, զգայութիւնները՝ ճշգրիտ եւ արագ, յիշողութիւնը՝ յորդ, կամքը՝ վճռական եւ գործունէութիւնը՝ կորովի։ Զուարթախոհ, սրտալեղ է, իր շուրջը կը տարածէ իր ֆիզիքական եւ մտային գոհունակութեան պատճառները եւ իր տուած օրինակին թելադրանքով՝ ուրիշներուն մէջ կ'արթնցնէ զուարթութիւն, ուժ, վեհանձնութիւն։

Բայց, պիտի ըսեն արդի կեանքին խռովահարներն ու ընկճուածները, մեր ցաւն ալ ճիշդ այդ է որ զրկուած ենք այդ բարեբեր ուրախութենէն։ Մեր յուսահատութեան եւ չարչարանքի բեռին տակ կքած անզօր գերիներ ենք, եւ մեր տառապանքը աւելի կը սաստկանայ ի տես հրաշագործ ուրախութեան, որմէ յաւէտ հրաժարած են մեր ուժաթափ մարմիններն ու յուսախաբ հոգիները։

Եթէ մէկ կողմ դնենք այն պարագաները, երբ տխրութիւնը արդիւնք է զանազան գործարաններու հիւանդութեանց, միւս կողմէ կը տեսնենք ուրախութենէ զրկուած բազմաթիւ մարդիկ, որոնց կ'ուզեմ ցոյց տալ զուարթութեան եւ երջանկութեան ճամբան։

Մեր տխրութիւնը յաճախակազմուած է գէշ սովորութիւններու շատ նուրբ բայց սեղմ ցանցէ մը։ Տխուր կամ գէշ տրամադրութիւն ստեղծող այդ գէշ սովորութիւններէն է որ պէտք է ազատիլ։ Մեծ դժբախտութիւնները, ծանր ձախորդութիւնները, արտակարգ յուսախաբութիւնները չեն որ մեր ճակատը մռահոգ կը դարձնեն եւ մեր կամքը կ'ընկճեն. այլ այդ տխուր վիճակին կը բերեն ճղճիմ դիւրագգածութիւնները, ամենօրեայ աննշան թուլութիւնները, անխորհուրդ խեղութիւններն ու շարժումները, աւելորդ խօսքերը, դիւրասեղի հարուածները, տեւական կասկածամտութիւնը, ասկէ անկէ հաւաքուած յոռետես խօսքերու շարունակական կրկնութիւնը, եւայլն։ Ասոնց վրայ աւելցուցէք դրամ շահելու, յետին փառասիրութիւններ եւ ծիծաղելի ունայնամտութիւններ յագեցնելու համար շատ բան ընելու հոգը եւ մշտական խռովքը։

Երբեք չենք երեւակայեր թէ ուժի եւ երջանկութեան ինչ անհաշիւ կորուստներ կ'ընենք, մտահոգուելով, տրտնջալով եւ մռմռալով որ այսինչ բանը կրնար այնինչ բանին տեղը պատահիլ. կամ ժպիտի մը, զգուանքի մը իբրեւ պատասխան մեր ուսերը թօթուելով կամ թշնամական խօսք մը ըսելով։ Շատերու քով այս կեցուածքը շինծու, արուեստական, տառապական է, որովհետեւ կը կարծեն թէ ան աւելի կը պատշաճի, քան ինքնաբուխ զգացումներն ու ինքնակամ շարժումները։

Ահա պաշտօնեայ մը, որ երբեք գոհ չէ իր վիճակէն։ Կ'ատէ իր աշխատութիւնը. իր կարծիքով պետերը շատ պահանջկոտ են, քիչ կը վճարեն։ Կը գանգատի որ ամէն օր իր գործին շղթայուած է եւ չի կրնար գիւղ երթալ։ Իրիկունը տուն դառնալուն, սեղանը դրուած է եւ ապուրը շոգի կ'արձակէ մաքուր սփռոցին վրայ։ Կինը ժպիտով մը կ'ողջունէ զաւակը, տղաքը կը վազեն համբոյրի։ Բայց ան անմիջապէս կը տրտմայ եւ կը գտնէ որ պզտիկները անտանելի են, շատ աղմուկ կը հանեն, կօշիկներով իր հագուստը կ'աղտոտեն։ Կը նեղանայ տեսնելով որ լաթ կը չորնայ վառարանին շուրջը. բայց նաեւ կը բարկանայ երբ լաթը դուրս կուտան լուալու։ Երբ սեղան կը նստի, ապուրը շատ տաք կը գտնէ, բանջարեղէնը անհամ կը թուի իրեն, միսը շատ եփած է, կ'ըսէ։ Երբ արձակուրդի օրը կուգայ, կը ձանձրանայ, եւ կնոջ ու փոքրիկներուն հետ դուրս ելլել չուզեր, ըսելով թէ «աւելի հանգիստ է, երբ աշխատանքի կ'երթայ»։

Շատ եւ տեսակներով կան այսպիսի խոժոռ մարդիկ, որոնք դահիճ դարձած են թէ իրենք իրենց համար, թէ իրենց ընտանիքին համար։ Իրապէս հիւա՞նդ են, դժբա՞խտ են. ոչ։ Այլ, այդ կեցուածքն ու ընթացքը սովորութիւն դարձուցած են եւ դառն գոհունակութիւն մը կը զգան իրենց յոռետեսութիւնը արդարացնելով։ Երբ անգամ մը յայտարարած են թէ աշխատանքը տարապարհակ է, ընտանեկան կեանքը՝ գերութիւն, առաքինութիւնը՝ կատակերգութիւն, այլեւս դիւրաւ թոյլ չեն տար որ զուարթութիւնը փթթի իրենց դէմքին վրայ։

Եւ սակայն զուարթախոհութիւնը ամէնուն մատչելի է։ Կը բաւէ միայն զսպել արտնեղութեան փոքրիկ շարժումները, վարժուիլ ներողամտութեան խօսքեր ընելու եւ ժպտելու վարժութիւն ընելու։ Կարելի է խնդալ սորվիլ։ Խնդալը կը դեղահարէ բարկութիւնը եւ կ'արթնցնէ թմրած բարեկամեցողութիւնը։ Խնդալը ջինջ ճառագայթ մըն է, որ յանկարծ հեռու կը սպրդի մեր կեանքին մութ երկինքէն։

Ուրեմն զուարթ ըլլալ, խնդալ սորվինք, եւ ատոր նպաստելու համար հեռու կենանք տխուր մարդոցմէ, մանաւանդ այն անձերէն որոնք վիշտ ունենալ կ'երեւակային։ Ընդհակառակն փնտռենք զուարթ մարդիկը, առողջ անձերը, որոնց համար կարելի է ըսել այն՝ զոր տղեկ մը կ'ըսէր իր մօրը. «Երբ դուն կը խօսիս, լոյս կը ծագի գիշերուան մէջ»։ Կարդանք նաեւ զուարթ գիրքեր։

Զուարթախոհութիւնը առողջութեան այնքան թանկագին միջոց մըն է, որ մանուկները, իրենց պզտիկ հասակին, անոր պէտք է վարժեցնել։ Պէտք է անոնց սորվեցնել որ պերճանքի սէր չունենան, աղքատութիւնը չարհամարհեն եւ անակնկալ, սիրտ նեղացուցիչ պարագաներէն խնդալ առիթը ստեղծեն միշտ։ Պէտք է զանոնք վարժեցնել մանկական փոքրիկ վեհանձնութիւններու, խնդալու, ժպտելու։

Իրականին մէջ, զուարթ բնաւորութեան վարժեցնելու լաւագոյն եղանակը կը կայանայ անդադար գործնական օրինակը տալուն մէջ։ Այդ կը նշանակէ թէ անոնք որ իրենց մանկութեան շրջանին, ընտանեկան միջավայրի դիւրահաղորդ ուրախութիւնը չեն վայելած, պէտք է ուշադիր ըլլան եւ ճիգ թափեն այդ ուղղութեամբ կրթելու համար իրենց բնաւորութիւնը։

Որովհետեւ, եթէ զուարթախոհութիւնը յաճախ բնութեան մէկ բարիքն է, բայց կրնայ նաեւ ձեռք բերուիլ իմաստուն եւ համբերատար ճիգերով։

Եւ հիացումի արժանի է այն որ իր իսկ կը դարբնէ իր ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը, արդի կեանքին անքննական ժխորին եւ կրքերու վայր[illegible]սունին մէջ։

ՏՔԹ. ՓԻԷՌ ՎԱՃԷ

Ամփոփեց՝ ՏՔԹ. Լ. Գ.

...թիւն գիտնալու, ականջի յիշողու-
թեամբ միայն դաշնակի վրայ կը
...ագէ երաժշտական գծուարին
...որներ Մոցարթէն, Սքարլաթի-
...էն, Տաքէնէն, Կրիկէն, Շումանէն,
...նէն, Շոփէնէն եւայլն։
...Պէթովէնէն, Ռաֆֆիի ցոյց տուած այս
...երպարեւ, ...ու արտակարգ կարողու-
...թիւնը բացառիկ երեւոյթ մըն է,
...ու արժանի ամէն քաջալերութեան։
...Գեյժ մամուլը երկրորդ անգամ
...ըլլալով արձագանգ եղաւ Ռաֆֆիի
...աղաշանդէսին, եւ հրատարակեց
...անոր պատկերը։

Պրիւքսէլի «Indépendance»
...թերթը հետեւեալ կերպով կ'արտա-
...յայտուի իր մասին.

— «Փոքրիկն Ռաֆֆի Պետրոսեան
...մեց տարեկան սիրուն մանկիկ մըն
է, օժտուած արտակարգ կարողու-
թեամբ։ Երաժշտապէս անուս, սա-
կայն իր երաժշտական բնազդին եւ
...անմրանելի յիշողութեան շնորհիւ,
...ան կրցած է խաղցնել ամէնդժուարին կտորներ, որոնց թուումը
...երկարապէս զարմանք կը պատճառէ։»

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դիկտատուրա նաեւ մտածման վրայ

■■■

Փրոֆ. Մանանդեան նոր ու կա-
րեւոր աշխատութիւն մը ունի։ Ու-
սումնասիրութիւն մըն է այդ, որ կը
փորձէ երեւան հանել տնտեսական
պատճառները Հայոց ազգային պատ-
մութեան զանազան շրջաններու կազմութեան։ Այդ գործին եզ-
րակացութիւնն այն էր, որ հայ ժո-
ղովուրդը բարգաւաճած ու անկա-
խութեան է հասած այն ատեն՝ երբ
տնտեսական պայմանները նպաս-
տած են իրեն։ Հայկական անկախ
օջախները կազմուած են տնտեսա-
կան կայաններու կամ առեւտրական
ճամբաներու վրայ։

Այս գրքին մասին, «Նոր Ուղի»
պարբերականին մէջ գրախօսական
մը գրած էր Յ. Զօրեան, քննադա-
տելով Փրոֆ. Մանանդեանի փորձը՝
պատմութեան մօտենալու տնտեսա-
գիտական տեսակէտներով։ Դարձեալ
նոյն պարբերականին մէջ, Անդ.
Ստեփանեան նոյնքան ուժգին պա-
տասխանեց Զօրեանի, քննադատե-
լով տնտեսական մատերիալիզմը։
«Նոր Ուղի»ի խմբագրութիւնը, այս
վէճին յառաջեւ պահ մը շուարած,
խնդրեց միջամտութիւնը Մարքսիստ
Պատմաբաններու Ընկերութեան, որ
ահա «Նոր Ուղի»ի այս տարուան
առաջին թիւին մէջ կուգայ դատա-
պարտելու Փրոֆ. Մանանդեանը,
իբրեւ ազգայնական - ցեղայնական
աշխարհահայեացքին ու տնտեսա-
կան մատերիալիզմին միջեւ դեգե-
րող։

Մեղադրանքներ կան նաեւ Անդ.
Ստեփանեանի մասին։

Ինչպէս կը տեսնէք, դիկտատու-
րան կը ճնշէ մտաւորականներուն
վրայ, նոյն իսկ գիտական միտքե-
րուն վրայ։

Նորեկ գաղթականներու մասին

Հայաստանի աշխատանքի գոր-
ծավար Վ. Խաչիկօղլեան, վերջերս,
Արհեստակցական Միութիւններու
7րդ համագումարին մէջ ճառ մը
խօսելով, անդրադարձաւ նաեւ այն
հայ աշխատաւորներուն, որոնք դեռ
նոր գաղթած են արտասահմանէն
Հայաստան։

— Արտասահմանէն Հայաստան
եկած են 3500 հայ աշխատաւոր-
ներ, որոնց ընդունելութեան համար
Աշխատանքի Գործավարութիւնը
մեծ աշխատանք է թափած, սակայն
ատիկա բաւական չէ։ Քաղաքենի եր-
կիրներու մէջ ապրած, այժմ Հա-
յաստան գաղթած այդ հայ աշխա-
տաւորներուն պէտք է բացատրել
մեր իրաւակարգին պահանջները,
անոնց մասին եւս գործադրել աշ-
խատանքի խորհրդային օրէնսդրու-
թիւնը, ապահովել անոնց կեանքին
անհրաժեշտութիւնները («Խորհրդ.
Հայաստան», 24 մարտ)։

Ջաջուռի խարամուխը

■■■

«Խորհր. Հայաստան» (11 մարտ
կը գրէ.

— Այս տարի, ըստ ծրագրի, Ջա-
ջուռի քարածուխի հանքերը պիտի
տան 4000 տակառաչափ ածուխ,
անցեալ տարի արտադրուած էր 500
միայն։ Դժբախտաբար այդ ածխա-
հանքերը մինչեւ այժմ կարելի չե-
ղաւ դարձնել արդիւնաբերական շա-
հագործման վայր։ Տակաւին աւար-
տած չէ հանքախուզութիւնը։ Այդ
աշխատանքներուն համար, այս
տարի որոշուած է մեքենաներ գոր-
ծածել։ Խորափոր այդ մեքենաները
պիտի կարենան երկրին խոր
ընդերքէն քարածուխի նմոյշներ
դուրս բերել եւ ճշդել հանքին քա-
նակը։ Սակայն դժուարութիւն մը
կայ։ Խիստ ջրառատ են այն վայրե-
րը, ուսկից կը փորձուի քարածուխ
հանել։ Անհրաժեշտ են, ուրեմն, ջր-
հան մեքենաներ ալ, դիւրացնելու
եւ արագացնելու համար աշխա-
տանքը։

Անդրկովկասեան Երկրաբանական
Հանքախուզական Ընկերութեան Հա-
յաստանեան ճիւղէն խնդրուած է
հայթայթել այդ մեքենաները։

Ջաջուռի հանքերուն արդիւնա-
բերութիւնը ծրագրուածին պէս կը
յաջողի այն ատեն, երբ հայթայ-
թուին պահանջուած մեքենաները։

Բացի Ջաջուռի քարածուխի
հանքերէն, որոնք կը գտնուին Ջա-
ջուռի կայարանէն 7 քիլոմեթր հե-
ռու, քարածուխ գտնուած է նաեւ
Օրթաքիլիսայէն մէկուկէս քիլոմեթր
հեռու, Մոլլախարաբա կոչուած
վայրը։ Այստեղէն ըստ ծրագրի կա-
րելի պիտի ըլլայ հանել այս տարի
150 տակառաչափ քարածուխ։

Իռլանտա ջնջեց հաւատարմութեան երդումը

Իռլանտայի վարչապետը խորհր-
դարանին ներկայացուց օրինագիծ
մը, որով կ'առաջարկուի ջերծ կա-
ցուցանել խորհրդարանի անդամները,
անգլիական գահին հաւատարմու-
թեան երդում տալու պարտաւորու-
թենէն։

Օրինագիծը ընդունուեցաւ առա-
ջին ընթերցումով։ Երկրորդ ընթեր-
ցումէն վերջ, քուէարկութիւնը պիտի
կատարուի յառաջիկայ չորեքշաբթի։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՃԻՇԴ ՉԱՓԵՆՔ

«Միլլիյէթ» հետեւեալ խմբագրա-
կանը գրած է տնտեսական տագ-
նապին առթիւ, այս խորագրին
տակ.—

Դէպքերու հանդէպ միշտ ամէնէն
ճիշդ չափերը գործածել պէտք է։
Մեր վճիռներուն մէջ չափազանցու-
թիւններէ միշտ խուսափելու ենք։
Տագնապին մասին խօսելով «կացու-
թիւնը շատ գէշ է, ապագան մութ
է, ամէն ոք անձկութեան մէջ է»
յանկերգը օգտակար ըլլալէ աւելի
վնասակար է։

Մեր աստիճանէն բարձր երեւալ
չենք ուզեր, բայց մեր իրական վի-
ճակէն ալ վատթար երեւալ երկրին
վարկին կը վնասէ։

Տասը տարի առաջ քաղաքա-
կան եւ զինուորական պայքար մը
մղեցինք։ Այսօր ալ տնտեսական
պայքար կը մղենք։ Այս պարագա-
յին մէջ պարտութիւնը միւս պայ-
քարին մէջ կրելիք պարտութենէն
աւելի աղիտաբեր կրնայ ըլլալ։ Մա-
հու եւ կենաց խնդիրի մը առջեւ
կը գտնուինք։ Կամ մեզ կը մնայ
մեռնիլ, կամ քալել թէեւ նեղու-
թեամբ, եւ ապրիլ։ Ազգային փրկու-
թեան խնդրին քով, անհատական
զոհողութիւնները մինչեւ, իսկ իրա-
ւունքները կը լռեն։ Անձնավստահ
ըլլալը պայման է։ Ուրիշներէ չյու-
սանք։ Վաղը չենք գիտեր ի՛նչ
դժուարութիւններու հանդէպ կրնանք
գտնուիլ։

Կացութիւնը ինչ որ ալ ըլլայ,
Թուրքիոյ բոլոր միջոցները ցամ-
քած չեն, ինչպէս կարգ մը ուրիշ
երկիրներու մէջ։ Դեռ պահեստի
շատ ուժեր ունինք։ Տագնապին
հանդէպ միմիայն անմիջական
ելմտական դարմաններ ձեռք ա-
ռինք, մինչդեռ յառաջիկայ ամիս-
ներուն մէջ տնտեսական աւելի լայն
միջոցներ պիտի գործադրուին, ո-
րոնց շնորհիւ ընդհանուր բարօրու-
թիւն պիտի գայ եւ հիմա զրուած
առժամեայ տուրքերը պիտի վեր-
նան։

Լօզանի մէջ մեզի ըսին. «Ձեր
պիւտճէն հաւասարակշռելու համար
ուշ կամ կանուխ մեզի ձեռք պիտի
երկարէք»։ Ըմէյթ փաշա այն օրէն
ի վեր իր բռնած ընթացքով հասկ-
ցուց թէ պիւտճէի բացը բնաւ փո-
խառութեամբ չպիտի գոցէ։ Մենք
փոխառութիւն կ'ուզենք միմիայն
ընդհանուր բարօրութեան սատարող
ձեռնարկներու մէջ։

Պաշտօնեաներուն թոշակները
զեղչեցինք, տուրքերը աւելցուցինք,
բայց մինակ մենք չենք, մեծ ու
փոքր ամէն ազգ միեւնոյն բանն
ըրաւ։ Դէպքերը ամէն բանէ աւելի
զօրաւոր են։ Պետութիւնը հաւասա-
րակշռեալ պիւտճէին շնորհիւ դրամը
կայունացուց, ներածումները եւ ար-
տածումները հաւասարեցուց եւ կը
փափաքի ներքին ու արտաքին
պարտքերը կանոնաւոր վճարել, հա-
կառակ պարտքերը վճարելու մասին
այսօր տիրող թէ՛ անհատական եւ
թէ պետական անփութութեան։

Տնտեսական գործավարութիւնը
օրինագիծ մը կը պատրաստէ Սէյրը
Սէֆայինի եւ Թուրք նաւատէրերու
կացութիւնը «բարուոքելու» համար։
Ըստ օրինագծին, Սէյրը Սէֆայինի
գործունէութիւնը պիտի սահմանա-
փակուի։

Այսպէս, պիտի զբաղի միմիայն
Պոլսոյ շրջանի երթեւեկներով եւ
իր գործարաններով։ Իսկ հեռու
նաւահանգիստներու եւ օտար ջու-
րերու մէջ բանող շոգենաւերուն
գործը վարելու համար անջատ ըն-
կերութիւն մը պիտի կազմուի։

Այս ընկերութեան պիտի փոխան-
ցուին խոշոր տարողութիւն ունեցող
Սէյրը Սէֆայինի շոգենաւերը եւ
Թուրք նաւատէրերու ձեռքը գտնուող
այժմու շոգենաւերը։

Շոգենաւերուն նոր գին մը պիտի ո-
րոշուի յետ քննութեան, եւ ինչպէս
Սէյրը Սէֆայինինը, նմանապէս
Թուրք նաւատէրերը շահաբաժին
պիտի առնեն տրամադրուած շոգե-
նաւերուն արժէքին համեմատու-
թեամբը եւ պիտի կրնան ընկերու-
թեան վարչական խորհուրդին ան-
դամակցիլ։

«ՍԷՅՐԸ ՍԷՖԱՅԻՆ»Ն ԱԼ ՍՆԱՆԿ

«Սէյրը Սէֆային», Թուրքիոյ շո-
գենաւային միակ մեծ ընկերութիւ-
նը, որ շատ բարձրէն կը խօսէր,
ստիպուած է իր կարգին իջեցնել
առագաստները։

ՉՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

Լուրը Թուրքիայէն կուգայ

■■■

Արագիլին վրէժը

Որ եւ է Հայ, ի բնէ եւ ի ծնէ գիտէ
թէ Թուրքիա, քէմալական ըլլայ
թէ համիտեան կամ իթթիհատա-
կան, դատական սխալներու երկիրն
է, սխալներ՝ որոնք ընդհանրապէս
չեն դարմանուիր, քանի որ զոհը
որ եւ է դարման ստանալու վիճակէ
դուրս ելած կ'ըլլայ։

Այսպէս պատահած է նաեւ Պրու-
սայի մէկ գիւղին մէջ։ Եւ որովհե-
տեւ, լուրը կուտայ անգլիական
թայմզ թերթը, պէտք է ընդունիլ
թէ ճիշդ ու ճիշդ է։

Ուրեմն, Պրուսայի այդ գիւղին
մէջ, Մէհմէտ էֆէնտիի տան երդի-
քին վրայ, արագիլ մը հիմնած էր
իր բոյնը ուր մեծ գուրգուրանքով
տեղաւորած էր իր տիկինը։ Օր մը,
Մէհմէտ էֆէնտի ագռաւ մը լսեց
տան երդիքէն։ Անէծքով ու հայհու-
չով, ձեռքէն ձգեց սուրճի գաւաթը,
բերնէն ծխախոտը ու դուրս ելաւ։
Պարոն արագիլն էր որ կռուի բռ-
նուած էր տիկին արագլէին հետ։
Բոյնին մէջ մեծ յուզում ու գայրոյթ
կը տիրէր։

Վերջապէս, տէր եւ տիկին ա-
րագիլները՝ իրենց լեզուով բուռն
փոխասացութեան մը բռնուելէ յե-
տոյ, Մէհմէտ էֆէնտի տեսաւ որ
պարոն արագիլը կը հեռանայ զայ-
րոյթով։

Բայց շատ չանցած, արագիլը
կը վերադառնար գիւղին բոլոր իր
ցեղակիցներուն ընկերակցութեամ-
բը։ Արագիլները մի առ մի բոյնը
քննելէ յետոյ, կը վերադառնային
սակայն՝ իրենց տեղերը։

Ի՞նչ կ'անցնէր կը դառնար բոյ-
նին մէջ, ուր Մէհմէտ էֆէնտի մին-
չեւ այդ օր, ականատես եղեր էր
արագիլեան նահապետական ամոլին սի-
րային արտայայտութիւններուն եւ
փոխադարձ գուրգուրանքին։ Գիւղա-
ցիները արդէն, հաւաքուեր էին ու
ենթադրելով եղերական վախճան
մը, կը սպասէին հետաքրքրու-
թեամբ։ Ու չխաբուեցան։

Կէս ժամ հազիւ անցեր էր արա-
գիլներու խումբին քննութենէն ու
մեկնումէն, երբ գիւղացիները տե-
սան որ պ. արագիլը կը վերադառ-
նար, ընկերակցութեամբ երկու ցե-
ղակիցներու ու երեքը մէկ կտուցի
զարհուրելի, անողոք ու կատաղի
հարուածներ կը սկսէին տեղացնել
էգին վրայ, որ պահ մը ճուալէ յե-
տոյ, կը լռէր առ յաւէտ։

Յետոյ, արագիլը (արուն) կը
բռնէր նորածին մը, Թռչունի նմանող
բան մը ու ահեղօրէն գետինը կը
դնէր։

Ու գաղտնիքը այդ կերպով կը
պարզուէր։

Գիւղացիները առաջին ակնար-
կով նշմարեցին թէ նորածին արա-
գիլ մը չէր որ գետին դրուած էր
արուին կողմէ, այլ հնդկահաւու
ձագ մը։ Կը հասկցուէր ուրեմն թէ,
կարծելով որ իր տիկինը զինքը խա-
բած է, քանի որ հաւկիթէն ոչ թէ
արագիլի, այլ հնդկահաւու ձագ մը
գլուխը դուրս էր ցցեր, պատժեր էր
զայն, այսպէս վրէժը լուծելով իր ան-
պատուութեան...

Բայց ի՞նչպէս ուրեմն, կրնար
այդ տեսակ բան մը պատահիլ։

Պարզապէս, գիւղին Թուրք լա-
ճերէն մէկը հնդկահաւու հաւկիթ մը
առեր, եւ Մէհմէտ էֆէնտիին տան
երդիքը մագլցելով, զայն դրեր էր
բոյնին մէջ։

Քանի հաւկիթը դեռ չէր բաց-
ուած, արագիլեան ընտանիքը բան
չէր նշմարեր։ Իսկ հնդկահաւուն
ձագը, երբ իր անիծաբեր գլուխը
ցցեր էր, խաղաղ բոյնին մէջ ծայր
տուեր էր վէճը, որ կը վերջանար
այդքան եղերական կերպով։

կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՄԱՄՈՒԼ

Հին եւ նոր սերունդի յարաբերութիւնները

«Հայրենիք» շօշափելով ամերիկա-
հայ հին եւ նոր սերունդի յարաբերու-
թեան խնդիրը, կը նկատէ (8 ապրիլ)·

—«Արդարեւ, ամերիկահայ նոր սե-
րունդը, որ ծնած ու մեծցած է հին
սերունդէն հիմնովին տարբեր պայ-
մաններու մէջ եւ բոլորովին տարբեր
հոգեբանութիւն մը ունի բնականա-
բար, կարելի չէ կապել հայ դատին
հետ Երկրի հինցած միջոցներով։ Մեր
ամէնէն հրաշունչ ճառերն ու կոչերն
իսկ անզօր են ազդելու հոս մեծցած
մեր նոր ամերիկանացած սերունդին
վրայ։ Հին սերունդը եթէ կ'ուզէ ազ-
դել նոր սերունդին վրայ, պարտաւոր
է թափանցել վերջինիս հոգիին մէջ,
ըմբռնել անոր հակումները, նախա-
սիրութիւնները, չահագրգռութիւն-
ներն ու գաղափարները եւ ըստ այնմ
աշխատի խօսիլ անոր սրտին ու մտ-
քին։

Դժբախտաբար, մեր հին սերունդը
Ամերիկայի մէջ մեծ մասամբ բաղկա-
ցած է այնպիսի տարրերէ, որոնք ի
վիճակի չեն նոր սերունդի հետ վար-
ուիլ արդիական կերպով։

Ամերիկահայերու մեծ մասը Հա-
յաստանի գիւղերէն եկած չարքաշ
գործաւորներ են, որոնցմէ անտեղի
ու միանգամայն անարդար պիտի ըլ-
լար պահանջել նման բան մը։ Անոնք
ըրած են եւ կ'ընեն իրենց լաւագոյնը
այնպէս, ինչպէս որ հասկցած են ու
կը հասկնան։

Սակայն, այդպէս չէ երբեք ամե-
րիկահայ նոր սերունդէն շատ աւելի
մեծ կրթութիւն մը այս երկրի մէջ
ձեռք բերելով՝ իր ծնողներէն շատ ա-
ւելի մեծ բարոյական պարտականու-
թիւններ ունի իր ուսերուն վրայ իր
ազգին հանդէպ։ Ատոր համար ամէն
բանէ առաջ պէտք է սորվի քիչ մը ա-
ւելի ներողամիտ աչքով նայելու հին
սերունդի թերութիւններուն վրայ եւ
պէտք է ջանայ օրինակ ու առաջնորդ
ըլլալ անոր՝ հայ կեանքը աւելի ար-
դիական ճամբայով մը տանելու գոր-
ծին մէջ։

Որուն շատ է տրուած, անկէ ալ
շատ կը պահանջուի։ Ամերիկայի մեր
նոր սերունդը, որուն կեանքը աւելի է
տրուած, քան հին սերունդին, պար-
տաւոր է գէթ մասամբ ընել այն, ինչ
որ ժամանակին հայ ուսանողները կ'ը-
նէին Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ Եւրո-
պայի մէջ։ Այսինքն՝ փոխանակ ամէն
բան սպասելու հին սերունդէն, նոր
սերունդը ինքը պէտք է առաջ անցնի
եւ ընէ այն, ինչ որ հինը չի կրնար
ընել այս կամ այն պատճառով»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 ապրիլ.—16 մարտ
1932ին ամուր հիմերու վրայ, աւելի
քան քառասուն կիլիկեցիներով «Կի-
լիկեան Հայր. Միութիւնը» կազմե-
ցինք եւ ընտրեցինք մեր վարչութիւ-
նը հետեւեալ կազմով.— Պ. Պ. Ս. Ալ-
թունեան (ատենապետ), Մամիկոն
Քիւփէլեան (ատենադպիր), Ա.
Կէօնճեան (գանձապահ), Կ. Ղազա-
րոսեան եւ Վ. Լետիս Տէր Սահակեան
(խորհրդականներ)։ Միութեանս հաս-
ցէն է 2 ռիւ փրթիթ Մարի, Ղազա-
րոսեան։

(Կնիք)

Քարիւղատար խողովակը

«Լոյտ Վէյժս» քարիւղի ընկերու-
թեան ներկայացուցիչ Պ. Մագիքօր
Պէյրութ հասած է։

Անոր պաշտօնն է բանակցութիւն
վարել մարզպանութեան հետ, Իրա՛-
քի մէջ իր ընկերութեան պատկա-
նող քարիւղի աղբիւրները Միջերկ-
րական փոխադրելու մասին Ալեք-
սանտրէթէն կամ Թարսուսէն։ Այս
ընկերութիւնը առանձին ճամբայ
պիտի շինէ Իրաքէն մինչեւ Միջ-
երկրական։

× Տրիպոլսոյ նաւահանգիստը
հասած է «Պրէնս Լայն» շոգենաւը,
բեռնաւորուած 40 թօնօ ծանրու-
թեամբ գործիքներով, որոնք քարիւ-
ղի ճամբու շինութեան պիտի գոր-
ծածուին։

Քանի մը օրէն պիտի հասնին
նաեւ ուրիշ նաւեր՝ բեռնաւորուած
200թօնօ ծանրութեամբ երկաթներով
եւ գործիքներով։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ
թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ
մելանով։

ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱ-
ՔՈՒՐ, քանի որ ատինանաբար տո-
ղաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

IV

Մելիքթանգեան իր առաքելական
ու խոհական գլուխը բարձրացուց։ Մա՛նր,
մա՛նք չարչարող հարցերու առջեւ այդ-
պէս կ'ընէր ան, ու նայուածքը կուտար
հեռո՛ւն, անորոշ ուղղութեամբ։ Երկրն-
արնքի ծէջ էր ե՛ւ Տէր Մեսրոպը։
Եղբայր, հօյակապ, սրտին ու էութեանը
ծոտ էր, Ասաքին ու Խորէնին մտածումը։
Իր ներքին ձայնը եւս նո՛յնը կ'ըսէր։
Բայց, կը խորհէր որ միապանդուած հա-
ւաքականութեան մը պէտք կար այդ խի-
զախ ոգին իր նպատակին հասցնելու հա-
մար։ Մինչ մենք, — կ'եզրակացնէր —
մեր առջեւ ունինք չափազանց ծանր ու
թանձր պատնէշ մը. — անհաղորդ, խառ-
ներ, թուլամորթ տարր մը, եւ անոր քով՝
յետադէմ ու հակայեղափոխական դասա-
կարգ մը։

Անտարակոյս, Մելիքթանգեան եւ
Արամ եւս նոյն այդ մտածումէն կը
չարչարուէին։

— Ըստ իս, ընկերներ, — վերսկսաւ
Ասաք, — մենք պէտք է որդեգրենք
հետեւեալ ծրագիրը.— հիմք կ'ունենանք
Առաջնորդարանն ու եկեղեցին, մինչեւ
վարպետ Ռուբէնին տունը երկարող գիծը
ուրկէ անդին բաց Հոռոմկալերն է։
Միայն այդ գիծը կ'օժտենք գետնուղիով
մը, կռուի ատեն փոխադրութեան ծա-
ռայեցնելու համար։ Ռուբէնի տանը եւ
Հոռոմկալերի մէջտեղ եղող չորս հին
տուները նկատի կ'ունենանք իբրեւ պատ-
նէշ, ուր, կռուի պահուն, ոչ ոք կ'ըլլայ,
եւ ի հարկին կը հրդեհենք՝ Թուրքերու
յառաջխաղացումը արգիլելու համար։
Իսկ հայկական երկու թաղերուն մէջ կը
պատրաստենք խմբակայաններ։

կարծիքներու այս փոխանակումը կը
կատարէին անլսելի շշնջիւնով մը։ Հե-
ռուէն կը լսուէր, ընդհատ ընդհատ, շան
մը կաղկանձիւնը, որուն կը խառնուէր
աղբիւրին խոխոջիւնը՝ գիշերուան այդ
անզօր լռութեանը մէջ, որ կը մօտեցնէ
բոլոր հաճելի կամ տխուր ձայները...

Վէճը երկար շարունակուեցաւ։
Երկու կողմերը կը պնդէին իրենց տեսա-
կէտին վրայ։ Պէտք էր լուծում մը տալ։
Բայց, հետզհետէ լարուած մթնոլորտ մը
ստեղծուեցաւ։ Ասաք տաքցած էր։ Իսկ
Մելիքթանգեանը, Արամն ու տէր Մես-
րոպը կը յամառէին իրենց տեսակէտին
վրայ։

— Ատիկա մարտական խնդիր է —
ըսաւ Խորէնը — զիրքէ չի սորվուիր...
մեզի վստահեցէք...

= Կուսակցութիւնը պիտի որոշէ,
եւ ոչ թէ՝ առանձնապէս սա կամ նա, —
գիտել տուաւ Մելիքթանգեան։

Եւ իրար ընդմիջեցին շարունակ։
Պատահեցաւ նոյնիսկ, որ իրար վիրաւո-
րեն՝ սուր խայթոցներով։

— Ամբողջ ժողովուրդի մը կեանքին
ու գոյութեան պատասխանատուութիւնը
կայ մեր ուսերուն վրայ — ըսաւ տէր
Մեսրոպ — շրջահայեաց պէտք է ըլլանք
ու միայն պաշտպանողական՝ վտանգի մը
պարագային։

= Այդ պատասխանատուութիւնը
մենք կամովին առած ենք մեր վրայ,
տէրտէր — պատասխանեց Ասաք — ու
եթէ հարկ ըլլայ իյնալ, առաջին իյնողը
մենք պիտի ըլլանք, ժողովուրդ բառը
ո՞րն է, վերջապէս։ Սա հօ՞տը, որ մայել
ու մորթուիլ գիտէ միայն... թէ փորը
կուշտ թէմէննահ՛իները։ Ի՞նչ է անընդ-
հատ կը կրկնէք «պատասխանատուութիւն
պատասխանատուութիւն». միշտ մտածուանջ
դարձուցիք այդ պատասխանատուութիւնը,
աւելի մեծ վտանգ մը սկսաւ ըլլալ, քան
ինքը՝ բո՛ւն վտանգը.. ո՛վ որ է նետ-
ուողը, ա՛ն է խլողը..

— Այդպէս չէ. Ասաք — ընդմիջեց
Մելիքթանգեան, — պէտք է միշտ զն-
նել ժողովուրդի բազկերակը եւս, ոչ թէ
միայն մերը...

— Այդ ժողովուրդին սիրտը ա՛յս
կազմակերպութիւնն է։ Զա՛րկ, բաբախէ,
ու ըստ այնմ կը բաբախէ այդ զարկե-
րակը, եւ մի՛ կենար, որպէս զի մարմինը
չպաղի ապրելէ...

Հետզհետէ աւելի խորացաւ տարա-
կարծութիւնը։ Անկարելի էր համոզել
Ասաքը։ Իսկ իրենք խորապէս համոզուած
էին իրենց տեսակէտին ճիշդ ըլլալուն։
Ակնյայտնի էր որ պզտիկ պարագայ մը
կրնար աւելի կնճռոտել խնդիրը։ Մա-
նաւանդ որ Մելիքթանգեան գիտէր թէ
Ասաք Խանասորի արշաւանքի որոշման
ատեն եւս նոյն տեսակէտին վրայ յամա-
ռողներէն մին էր եղած. «Բաւական չէ
ուժով ըլլալը — կ'ըսէր յաճախ — պէտք
է գիտակցութիւնը ունենաս թէ ուժով
ես։ Ազգի մը կարողութիւնը չի կայանար
միայն անոր մէջ որ ան կրնայ, այլեւ
անոր մէջ, որ ան կ'ուզէ»։ Մելիքթանգ-
եան, րոպէ մը մտածելէ վերջ, նախա-
մեծար համարեց քուէի դնել։ Քանի մը
րոպէ յետոյ, մէկ ձայնի առաւելութեամբ
անցաւ Ասաքի հակառակ տեսակէտը։
Եւ սակայն, քուէարկուած ծրագրին գոր-
ծադրողը ոչ Մելիքթանգեանը կրնար ըլ-
լալ, ոչ տէր հայրը, ոչ ալ Պ. Արամը։
Ասա՛ք մը եւ Խորէն մը պէտք էին։ Մե-
լիքթանգեանի, Տէր Հօր եւ Արամի մտ-
քերուն մէջ նոր մտահոգութիւն մը ծայր
տուաւ։

Տէր Հօր սիրտը կը բաբախէր ու նոր
դժուարութեան մը կանխատեսումը կը
չարչրկէր զինքը։ Գիտէր մանաւանդ որ
Ասաքը հաստատակամ էր։ Քաղաքն ու
շրջակայքը թիզ-թիզ կը ճանչնար ու
պայմաններուն շատ աւելի մօտէն ծանօթ
էր, քան իրենցմէ որեւէ մէկը։

Խոր լռութիւն մը տիրեց հիմա։
Ամէնքը գլխահակ, կը սպասէին ելքին։
Տէր Հօր ու Արամին այնպէս կը թուէր
թէ՝ Ասաքի տեսակէտով սխալ նկատուող
այդ ծրագիրը անկարելի էր իրագործել
առանց անոր յանձնառութեան։

— Ընկերներ, — խզեց լռութիւնը
Մելիքթանգեան, — այժմ մտածենք մեր
որոշումը գործադրութեան դնելու կերպի
մասին։ Ցոյց տուէք յարմարագոյն ընկեր
մը, որ տանի ամբողջ գործը, ինք ընտրե-
լով իր գործակիցները ու պատասխանա-
տու մնալով մարմնին առջեւ։

Կրկին խոր լռութիւն մը տիրեց։
Շան հաչոցը լսուեցաւ։ Եւ աղբիւրին
կարկաչիւնը մութ ու անձա՛յն գիշերուան
մէջ։

Տէր հայրը կը նայէր Ասաքին։
Արամ եւս գլուխը բարձրացուցեր էր,
բայց կը վարանէր արտասանելու այն
անունը, որ բոլորին շրթներուն վրայ էր։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ (որ կը կատարէ ՊԵՏՐՈՆԻՈՒՍԻ դերը)

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ
Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Կ. Խաչի
Մասնաճիւղի եւ մասնակցութեամբ

ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

„ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ„

QUO VADIS?

(5 արար)

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.45ին

MAISON de la MUTUALITÉի սրահին մէջ

24 Rue St. Victor Métro Maubert-Mutualité

Կը մասնակցին.— տիկիններ՝ Ս. Ալիքսանեան, Մ. Սուրաբեան, Անաֆիտ, Գայեանէ, պ. պ. Թօլաեան, Ա. Գմբէթեան, կօթիկեան, Սարաֆեան, Մաքսուտեան, Ալթունեան, Տէրվիշեան, Աժտէրեան, Սուրէնեան եւ Սուրաբեան:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 30, 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին յառաջէ, կավռօշի խմբագրատունները եւ միւս սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը՝ կէս օրէն սկսեալ թատրոնին կիշէն:

Տոմսակներու կեդրոնատեղի՝ Համբարձումեանի Դրասենեակը՝ 53 Fbg. Montmartre.

Ոչ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր

Պատասխանատու վարիչ՝ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (որ կը կատարէ ՄԱՐԿՈՍԻ դերը)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Կոմիտէի եւ Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ԱՆԻէՌ-Պուա Քոլոնպի Պատ. Միութեան ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սահակ Մեսրոպ Դպրոցին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, ընկ. Գամպէրեանի սրճարանը: Կը դասախօսէ ընկ. Վ. Զուլլէրեան *(Լիոնէն)*:

Փարիզի Գրական Ակումբ *այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին,* 131 rue Cambronne, Metro Vaugirard. *Զեկոյց Պ. Յ. Ջաւրեանէ, «Աւետիք Պատրիարք եւ երանելի Տ. Կոմիտաս», (մի էջ ուղղափառ եւ կաթոլիկ հայերի յարաբերութիւններից): Մուտքը ազատ է:*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Պերճուհիի «ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ» հատորը

Դիմել՝ Mme. B. Barséghian, 18 Rue Carnot, Chaville (S. et O.)

Երգահանդէս Սաքօ Յակոբեանի

Յունիս 5ին Maison Mutualité*ի մեծ սրահին մէջ*

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս Թուականը

Ապրիլ 24ին, Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 2ին Միւթիւալիթէի 2րդ յարկում նշանակուած է ընդհ. փորձ միացեալ «Սիփան», Սէն Կրասիէնի, Ալֆորվիլի, «Բիւրակն» եւ Արնուվիլի «Արարատ» երգչախումբերուն:

Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնն անհրաժեշտ է: «Սիփան»ի փորձերը Ուրբաթ իրիկունները Միւթիւալիթէի մէջ:

Ղեկավար՝ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին

84 Rue de Grenelle, Salle d'Horticulture, Métro: Rue du Bac

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Մ.ի փարիզի մասնաճիւղին, *մասնակցութեամբ* Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկ.—Ազատական կուսակցութեան, Հ. Հ. Պատուիրակութեան, Հ. Բարեգործական ընդհ. Միութեան, Գրական Ակումբին, Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Ա. Ե. Կ. Խաչին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի շրջանի սկաուտական կեդր. յանձնախումբի, Պանեէօ-Քաշան Յառաջդիմասիրաց Միութեան, Տրապիզոնի, Շապին Գարահիսարի, Ատափազարի, Տարօն Տուրուբերանի, կիլիկիոյ, Ուրֆայի հայր. միութիւններուն:

Կը նախագահէ՝ *ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ*

Կը խօսին՝ Զ. Ռ. Մ. կողմէ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան կողմէ Պ. ՀՐԱՉ - ԵՐՈՒԱՆԴ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ Պ. ԿԱՐՕ - ՍԱՍՈՒՆԻ:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝—*Նուագախումբ մը՝ բաղկացած* 16 *հոգիէ՝ հայ և օտար արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ Պր. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ կը նուագէ հայ եւ օտար երգեր եւ շարականներ:*

կը նուագեն Mr. Worms, Mlle Lefèvre, Mr. Julien Brun, Mlle Clément, Mr. Fredman, պսակաւորներ փարիզի պետ. երաժշտանոցէն

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներն ու արենուշները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

Մասնակցութեամբ Հայ Բարեգործականի Միութեան մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, Հ. Ե. երկսեռ Միութեան, Ալֆորվիլի Հայ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ հայ աւետարանականներուն:

Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ՎԱԼԱՆՍ

Այսօր շաբաթ իրիկուն, տեղւոյն եկեղեցիին մէջ նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան, մասնակցութեամբ Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ազգային ու հայրենակցական Միութիւններու:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՌՈՄԱՆ

Վաղը կիրակի կէսօրէ յետոյ, Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ ազգային ու քաղաքական կազմակերպութիւններու:

ՆԻՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական մասնաճիւղի վարչութեան, մասնակցութեամբ քաղաքական կուսակցութիւններու եւ ազգ. կազմակերպութիւններու:

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 364 Bld. de la Madeleine, Bar Cigale*ի սրահը:*

Պատուակալ նախագահութեամբ ծովանկարիչ Պ. Վ. ՄԱԽՈԽԵԱՆի

Գեղարուեստական բաժին

ԼԱ ՍԻՕԹԱ

Վաղը Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ Պար Իտէալի սրահը: Նախաձեռնութեամբ Լա Սիօթայի Հայ Լսար. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Սեբ. Ալաքիլիսայի Հայր. միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան մասնաճիւղի:

Կը խօսին՝ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (Հ.Յ.Դ.), Պ. Բ. ՄԱՏԼԷՆՃԵԱՆ (Ս.Դ.Հ.)

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Միութեան, վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրահին մէջ:

Պիտի բանախօսէ Պ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կ'ուզուի *Դերձակի աշկերտ ... վարժ կամ սկսնակ ... սորվիլ փափաքող: Դիմել՝* B. Kokidian*ի*, 31 route de Choisy. *Մէթրօ* Porte de Choisy.

ՓՈՔՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ
(PETITES ANNONCES)

TABAT, 18bis, Avenue d'Italie, գլխարկներ ... քասքէթներ: Հարիւրին 10 զեղչ ... ներկայացնողին:

CAFÉ du CAREFOUR, 51, Rue Le Pelletier, ... մադրավայր Հայերու:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՐԸՆՕՊԼԻ Եղբայրական Օգնութեան միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին, Croix Rouge*ի մէջ, ծանօթ սրճարանը: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէ ներկայ գտնուիլ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պիթլիսի Գորվու գիւղին վարի Թաղէն Մինաս Մարգար Մրտոեան, կը փնտռէ իր մայրը՝ Նուպար Մարգարեան, եղբայրը՝ Բարսեղ, քոյրը՝ Ալմօ, եղբօր զաւակները՝ Գըրմըզ, Լուսի, եւ Ազօ, եղբօր կինը՝ Վարդիկ Մարգարեան, վերջին տարագրութենէն իվեր լուր առնուած չէ իրենցմէ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Մինաս Մարգարեանի, Բլէժենդինա Փողոց 4 թիւ, Սօֆիա, Պուլկարիա:

— Պիլէճիքցի Հաճի Ստեփան Պարսամեան կը փնտռէ իր եղբայրը Վահան եւ քոյրերը Մարի, Աննիկ, Երանուհի եւ Թագուհի, որ Փարիզի շրջակայքը կը գտնուէին ասկէ առաջ: Կը խնդրուի տեղեկացնել, Hadji Stépan Barsamian*ի*, 15 rue Vesletz, Sofia, Bulgarie.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 **R, Rivoli,** մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագագոյն ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին, կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 24 ԱՊՐԻԼ 1932
24 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1862 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԵՌՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊՈՂՈՑՆԵՐԸ

Թերեւս առաջին անգամ է որ, Փարիզի մէջ, ճիշդ օրին կը տօնուի 1915ի սարսափներուն տարեդարձը, — ապրիլ 11/24:

Անկարեւոր մանրամասնութիւն մը չէ այս, — ո՛ր եւ է տօնախմբութիւն կատարել ճիշդ օրին:

«Անո՛ւնդ է այսօր», կ'ըսեն եւ ճիշդ օրին կը բանեն ո՛ եւ է Յակոբի, Կարապետի կամ Գրիգորի օճիքէն: Իսկ երբ կարգը կուգայ հաւաքական, համազգային տօնակատարութեանց, կարծես կ'անհոգինք, եւ շաբաթներով, ամիսներով տօն կը կատարենք: Երբեմն Թուականէն առաջ, ընդհանրապէս ձգձգելով, բայց շատ քիչ անգամ բուն օրին հանդիպելով:

Կ'ընդունինք. այս անկանոնութիւնները յաճախ վեր են մեր կամքէն: Մանաւանդ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ: Տեղական պայմանները, ուզած օրդ սրահ վարձելու դժուարութիւնը, բանուորական կեանքը՝ որ Թոյլ չի տար շաբաթէն եւ կիրակիէն տարբեր օր ընտրել, — այս բոլորը կը կապեն մեր ազատութիւնը:

Բայց, պակաս չեն նաեւ կամաւոր անհոգութիւններ: «Այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ»:

Ունինք երեք անշարժ, համաժողովրդական տօներ, — Ապրիլ Տասնմէկ, Մայիս 28, Մշակոյթի Օր, որոնց համար վեց ամիս առաջ կարելի է կարգադրութիւններ ընել: Քիչ մը նախաձեռնութեամբ, եթէ ոչ միեւնոյն օրուան, գոնէ միեւնոյն շաբթուան մէջ կարելի է սկսիլ ու վերջացնել այս տօնակատարութիւնները, ձգելով ամփոփ տպաւորութիւն:

×

Ուրեմն, այս գիշեր Փարիզն ալ կը կատարէ յիշատակի տօնը՝ մէկ միլիոն զոհերու:

Տասնըհօթը տարին հեռաւոր ժամանակաշրջան մը կը համարուի շատերուն համար: Բայց ... տակաւին ոսկորներ, ջարդուփշուր գանկեր ու Թեւեր կան Տէր Զորի, ինչպէս ուրիշ անապատներու մէջ: Կամ, Փոքր Ասիոյ, Պոնտոսի, Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ լեռներուն եւ ձորերուն մէջ:

Առանց այդ մնացորդներուն ալ, այնքան խոր է վէրքը, որ տարիները ուժ չունին սպիացնելու զայն: Ոչ միայն բուն ապրիլ 11ին, այլ եւ տարուան ո՛ր եւ է եղանակին:

Մեր ներկայ կեանքն իսկ, առանց տեսանելի գանկերու եւ ոսկորներու, ամէն օր, ամէն ժամ չի՞ յիշեցներ ապրիլեան սարսափները: «Ի՞նչ էինք, ի՞նչ եղանք»:

Եւ սակայն, ինչքան խոր է խոցը, այնքան ալ արի կ'երեւայ նայուածքը: Տարուէ տարի:

Արդարեւ, տարիներուն հետ, յամրաբար տեղի տուած է սուգի տպաւորութիւնը, եւ անոր տեղը բռնած է տոկալու, տեւելու, յաղթելու կամեցողութիւնը:

Այլ եւս չէք տեսներ չչմած, նկուն կերպարանքներ: «Մեռանք – կորանք»:

Ընդհակառակն, ահա բոցավառ կայծեր՝ համատարած մոխիրներէն: Ահա վերածնութիւն՝ արեան ճապաղիքներէն: Ոտքի կանգնելու, պակասները լրացնելու, վերակազմելու, արտադրելու եւ ստեղծագործելու հրաշագործ երկունք ու ճիգ՝ ամէն ճակատի վրայ:

Յաղթանակ մըն է այս ընդհանրական վերելքը՝ այնքան պարտութիւններէ եւ կորուստներէ յետոյ:

Յաղթանակ մը այն իմաստով որ՝ Թէեւ ահաւոր էր ցնցումը —Հայաջինջ Դաւը— բայց չկրցաւ ցամքեցնել ոչ մեր կեանքին արմատը, ոչ ալ անոր լուսաղբիւրը:

Գոնէ ա՛յս ճակատին վրայ չարաչար սխալեցաւ դաւադիր եւ արիւնախանձ Թշնամին:

Այն ատենէն որ, ոչ Թէ յիսուն տարի յետոյ, այլ տասը տարին չլրացած, նորէն չմարած էին իր աչքերը: Եւ ահա գիշեր-ցերեկ նոր դաւեր կ'որոճայ, մնացորդացն ալ «խելքի բերելու»:

Այսօր, Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին աշխարհացրիւ մնացորդները նոյնքան ծանր մղձաւանջ են ջարդարարին համար, որքան երէկ, երբ երկիր ունէին, տուն ու հող, հաստատուն կեանք ունէին:

Ո՛չ դերագնահատում, ո՛չ ինքնախաբէութիւն, ոչ ալ պոռոտախօսութիւն:

Բայց, կարելի՞ է ժխտել հրաշափառ իրականութիւնը, — մեր սրընթաց, յարատեւ եւ լայնախոհ վերելքը՝ այնքան զարհուրանքներէ եւ փլուզումներէ յետոյ: Ու «յաղթական»ին անդոհագին տագնապներն ու գալարումները՝ ի տես այդ պերճիմաստ իրականութեան:

Լեռներէն ու ձորերէն, դաշտերէն եւ անապատներէն իջանք պողոտաները: Ամենամօտէն մինչեւ ամենահեռաւորը:

Արմատը յօշոտուեցաւ կայծակնահար, եւ ճիւղերը, ծիլերը, տերեւները աջ ու ձախ նետուեցան ցիրուցան, հողմավար:

Եւ սակայն, ինչ որ կար մեր երակներուն եւ մկաններուն մէջ, ինչ որ կ'ալեկոծէր մեր սիրտը ու կը խռովէր մեր հոգին, ո՛ղջ է: Թէեւ տարուբեր, Թէեւ ի սաստ ճակատագրի եւ ենԹակայ՝ փորձութիւններու, բայց ո՛ղջ է:

Եւ ատոր համար ալ, մտահոգ է Թշնամին: Հզօր, յաղԹակա՛ն, բայց մատնուած՝ նենգ եւ դաւադիր, արեան մղձաւանջէն խուճապահար մարդասպանի հալածախտին:

Սփոփա՞նք է այս մեզի համար:

Կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Իրականութիւնը կը մնայ անվիճելի, — Կոտորակեալ բազմութիւնները ոտքի են կանգնած, Երեւանէն մինչեւ Միջերկրական: Մինչեւ հեռաւոր ովկիանոսները: Սպասելով Հատուցման: Իսկ ջարդածին միտքերն ու ձեռքերը եԹէ չեն դողացած, գոնէ չհասան, չպիտի հասնին այն օրուան զոր կ'երազէին, 1915 Ապրիլ 11ին:

Որովհետեւ, ո՛ղջ է լեռներու եւ դաշտերու ոգին: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ Ո՛Չ ԻՍԿ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄՆԱՑ

Դիտեցէք պահ մը սա քովի պատկերը. ու մի՛ յիշէք, մի՛ խորհրդածէք, ձեր սիրտն ու միտքը մի՛ յանձնէք չարաշուք անցեալի մը կարմիր յածախանքին:

Այլ Թոյլ տուէք որ պատկերը ինքը խօսի՝ իբրեւ վեհափառ խորհրդանշան մը, ինչպէս գիտեն խօսիլ պատկերները:

Եւ եթէ ձեր սրտին խորը զարկաւ վրէժի ու զայրոյթի Թելերուն, ալ մի լսէք ուրիշ երգ:

Եթէ ձեր աչքերուն հեռագծեց ըմբոստութեան ու սրբազան խենթութեան հորիզոնները՝ քալեցէք դէպի հոն, ամուր քայլերով:

Եթէ ձեր հոգիին խորը քսեց միայն ու միայն դառնութեան լեղին, լացէք եթէ կ'ուզէք: Բայց, մի մոռնաք թէ, այո՛, անցեալէն ո՛չ իսկ գերեզման մնաց:

Մնաց սակայն, «ողջերու եւ մեռելներու կենակցութիւնը», դառնութեան, պարտութեան, զայրոյթի եւ ըմբոստացման յիշատակներով:

Մնաց ողջերու հսկումը անթաղ ու ցրուած աճիւններու վրայ:

Ու մնաց, իրենց հայրենական հողին վրայ իսկ, զանոնք Թաղելու մեր ուխտը: Մ. Ե.

Հսկայ ցոյց մը Պերլինի մէջ

Ընտրական պայքարի սկիզբէն ի վեր, Պերլինի մէջ ցարդ չտեսնուած հսկայ ցոյց մը կատարեցին հանրապետականները, պատասխանելով «Արոյրէ ճակատ»ի հրաւէրին:

Բազմահազար ընկերվարականներ գացեր էին մասնակցելու ցոյցին:

Ցուցարարներուն կ'ընկերակցէին խումբ խումբ ոստիկաններ՝ հսկելու համար կարգապահութեան եւ առաջքն առնելու համար հաւանական խռովութիւններու: Դրօշակները պարզած, նուագախումբերու առաջնորդութեամբ, զանազան Թափօրներ հաւաքուեցան Լուստկարթէնի մեծ հրապարակը, ուր ճառեր խօսեցան Փրուսիոյ վարչապետը, Օթթօ Պրաուն եւ ընկերվարական երեսփոխաններու նախագահը:

— «Պէտք է, ըսաւ Պրաուն իր ճառին մէջ, որ հանրապետականները արգիլեն Հիթլերը իշխանութեան գլուխ գալէ, ինչպէս ապրիլ *10*ին՝ արգիլեցին հանրապետութեան նախագահ ընտրուելէ: Ապրիլ 24ին (այսօր, փրուսիական ընտրութեանց օրը) հանրապետականները պէտք է դարձեալ կատարեն իրենց պարտականութիւնը: Ո՛չ միայն գերմանիոյ, այլեւ եւրոպայի ապագան է որ վտանգի տակ է»:

Որեւէ միջադէպ չպատահեցաւ:

Կարմիր զօրքերու նոր զոհերը

Նիսթրօ գետին յորդումէն, խորհրդային եզերքը ողողուած ըլլալով, կարմիր պահակազօրքը ստիպուեցաւ հեռանալ իր պահականոցներէն: Ասոնց բացակայութենէն օգտուելով, 45 գիւղացիներ գետը անցան եւ Ռումանիա ապաստանեցան:

Չէթէա Ալպայի մէջ, դիակներ գտնուեցան, որոնք փամփուշտի խոցեր կը կրէին: Հաստատուած է թէ անոնք սպաննուած են պոլշեւիկ պահակազօրքին կողմէ:

Կէփէուն դրամ կը փնտռէ

Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, կէփէուն՝ ներկայիս, լծուած է մեծ աշխատանքի: կը ձերբակալէ բոլոր այն անձերը՝ որոնց վրայ կասկած կայ թէ իրենց տան մէջ օտար դրամ պահած են:

Ըսողներ կան թէ այս ձերբակալումները զարմանալի չեն: Ամէն տարի կը կրկնուին ճիշդ այն պահուն, երբ Ռուսիա արտասահմանէն կատարած իր գնումներուն փոխարժէքը վճարելու նախօրեակին կը գտնուի: Բայց այս անգամ կէփէուն շատ աւելի խստութեամբ կը գործէ, ինչ որ կը մատնէ ռուսական ելեւմուտքի ծանր վիճակը:

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ
ԴԵՌ ՈՍԿՈՐՆԵՐ ԿԱՆ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան ժողովը

Անգլիական բանաձեւը կ'ընդունին

Զինաթափութեան ժողովի ընդհանուր յանձնախումբի վերջին նիստին մէջ, որակական զինաթափութեան հարցին մասին, ծագած վէճին առթիւ, կարելի եղաւ միաձայնութիւն գոյացնել անգլիական բանաձեւին շուրջ:

Ընդունուած բանաձեւը կը նախատեսէ սկզբունքով՝ կարգ մը զէնքերու ջնջումը, առանց սակայն ճշդելու Թէ բոլորովին պիտի ջնջուի՞, ինչպէս կը Թելադրէր Սըր Ճօն Սայմընի առաջին բանաձեւը, Թէ տրամադրութեանը տակ պիտի դրուին միջազգային յատուկ կազմակերպութեան մը, ինչպէս կը նախատեսէր զինաթափութեան ֆրանսական ծրագիրը:

Անգլիական առաջին բանաձեւին մէջ, այդ իմաստով ալ փոփոխութիւն մտցնել կարելի եղած էր շնորհիւ Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Թարտիէօի տեսակցութիւններուն:

Որով, մինչ Սըր Ճօն Սայմընի առաջին բանաձեւը կը նախատեսէր պարզապէս ու բոլորովին ջնջել կարգ մը յարձակողական զէնքեր, հիմա, սկզբունքով ընդունուած ըլլալով մէկտեղ անոնց ջնջումը, վիճաբանութեան պիտի դրուի նաեւ ֆրանսական առաջարկը Թէ պէ՞տք է եւ կարելի՞ զանոնք տրամադրել Ազգերու Դաշնակցութեան:

Այս բանաձեւին քուէարկումէն յետոյ, ընդհանուր յանձնախումբը անցաւ օրակարգի ուրիշ մէկ նիւթին, որ կը վերաբերի պատերազմական կարգ մը նիւթեղէններու արգիլման: Այս մասին առաջարկներ ներկայացուած էին Միացեալ – Նահանգներու, Եուկոսլաւիոյ, Դանիոյ եւ Ռումանիոյ պատուիրակութեանց կողմէ:

Առաջին անգամ խօսք առաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ Թելադրեց ընդունիլ նոր բանաձեւ մը՝ որակական զինաթափութեան գործադրութեան հիմնական սկզբունքներուն մասին:

Անգլիոյ ներկայացուցչին բանաձեւը՝ վերջին մշակումով ներկայացուեցաւ ժողովին, որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

Բանաձեւը հետեւեալն է.

— «Որակական զինաթափութեան սկզբունքի կիրարկման մէջ, ինչպէս որ սահմանուած է նախորդ բանաձեւին մէջ, խորհրդաժողովը այն կարծիքն ունի թէ աւելի յարմար է օդային, ծովային, ցամաքային զէնքերու շարքը ենթարկել իրաւասու յատուկ յանձնախումբերուն, ճշդորոշելու համար այն զէնքերը, որոնք ամէնէն աւելի յարձակողական մասնաւոր բնոյթ կը կրեն կամ ամէնէն ուժեղներն են ընդդէմ ազգային պաշտպանութեան, կամ ամէնէն աւելի սպառնական են քաղաքային բնակչութեանց համար»:

Ընդհանուր յանձնախումբի յառաջիկայ նիստը պիտի գումարուի երկուշաբթի օր եւ պիտի քննէ ֆրանսական ծրագրէն բխած առաջարկները, ինչպէս, զէնքերու նուազում՝ նկատի ունենալով խաղաղութեան կազմակերպման համար ձեռք առնուելիք միջոցները, — Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրել կարգ մը նիւթեր, — ստեղծել միջազգային ուժ մը, — փոխադարձ օգնութիւն, — պատիժներ, — եւայլն:

Ըմէթ փաշա դէպի Մոսկուա

Պոլսական Թերթերու տուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիոյ վարչապետը, ընկերակցութեամբ արտաքին գործավարին Թէվֆիք Րիւշտիի, խումբ մը երեսփոխաններու եւ լրագրողներու, Էնկիւրիէն մեկնած է դէպ ի Պոլիս, ուրկէ, այսօր կը մեկնի Մոսկուա:

Թուրք պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ ներկայ պիտի ըլլայ մայիս 1ի առթիւ կատարուելիք հանդիսութեանց: Ըմէթ փաշա եւ իր հետեւորդները Ռուսիոյ կարգ մը ուրիշ քաղաքներն ալ այցելելով, պիտի ուսումնասիրեն եղեր աշխատանքի կազմակերպման պոլշեւիկեան եղանակները:

Մոսկուայի Թուրք դեսպանը Հիւսէյին Րաղըպ, արդէն Պոլիս կը գտնուէր, իր հետ բերելով պոլշեւիկ կառավարութեան կողմէ պատրաստուած ընդունելութեան եւ երկրին մէջ ճամբորդութեան ծրագիրը:

Դէպի հնդկական նոր խռովութիւններ

Պոմպէյէն տրուած լուրի մը համաձայն, կարճ բանտարկութեան պատիժներու դատապարտուած քանի մը հազար բանտարկեալներ ազատ արձակուեցան, բանտերուն մէջ տեղ բանալու համար Կանտիի կուսակիցներուն: Ասոնց թիւը բանտերը խճողելու չափ կը շատնայ: Կառավարութեան եւ Հնդիկ ազգ. խորհուրդին միջեւ պայքարը սկսած է, կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով խորհուրդին գումարումը, որ տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի օր, Տէլհիի մէջ: Սակայն խորհուրդը որոշած է նիստը գումարել հակառակ կառավարական արգելքին:

Կառավարութիւնը ոստիկանական ուժեր ղրկեց խորհուրդին գործադիր մարմնին Տէլհիի կեդրոնատեղին, ձերբակալեց մէկ քանի կարեւոր ղեկավարներ եւ գրաւեց ինչ գումար որ գտաւ:

Տէլհի մեկնող բոլոր կառախումբերը մանրակրկիտ քննութեան կ'ենթար-

(Լուրերու շարունակութիւնը հարդ՝ Դ. էջ)

Պ. Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ?

Կողմնակի աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան հրաժարած է բարեգործականի նախագահութենէն, խորապէս ազդուած՝ խորհրդահայ Թերթերու յարձակումներէն:

Մինչեւ Թերթին տպագրութիւնը՝ կարելի չեղաւ ստուգել մանրամասնութիւնները:

Անգործութիւնը

Ապրիլ 16ին, Ֆրանսայի նպաստընկալ անգործներու ընդհանուր թիւն էր 295,534 հոգի: Մէկ շաբաթէն միւսն ուրեմն 4025 հոգիի նուազում մը:

Վիէնի գործադուլը վերջացաւ

Օրը օրին մանրամասնութիւններ հաղորդած ենք Վիէնի (Իզէռ) գործադուլին մասին, որ սկսեր էր Մարտ 2ին եւ այդ Թուականէն ասդին կարգ մը միջադէպերու տեղի տալով, կը շարունակուէր յամառօրէն:

Գործադուլը վերջացած է, երկար գրկանքի մատնելէ վերջ աշխատաւորները, որոնց մեծագոյն մասը՝ ինքնաբերաբար ներկայացած է գործարան, աշխատանք ուզելու:

Ամերիկայի անգործները

Նիւ-Եորքէն հեռագիր մը կը յայտնէ թէ ամբողջ Ամերիկայի մէջ հաւաքուած հսկայ գումարները՝ օգնելու համար անգործներուն, չեն բաւեր Թշուառութիւնը մեղմելու: 32 մեծ քաղաքներու մէջ կատարուած քննութիւն մը երեւան կը հանէ թէ նոր տագնապի մը վտանգը կայ: Նիւ-Եորքի մէջ կազմուած անգործներու օժանդակութեան գործը քայքայուելու վտանգին տակ է, ինչ որ մեծ վրդովում կը պատճառէ բարեգործական ընկերութիւններուն, ինչպէս նաեւ ոստիկանութեան, որ Մայիս 1ի առթիւ կը վախնայ որ խռովութիւններ ծագին:

Իշխանութիւններուն լուր տրուած է որ եթէ անմիջապէս 50 միլիոն տոլար չտրամադրեն, հարիւր հազարաւոր ընտանիքներ պիտի զրկուին ապրուստի նախնական միջոցներէն:

Իրլանտա կը ջնջէ հաւատարմութեան երդումը

Գրեր էինք թէ իրլանտական խորհրդարանը առաջին ընթերցումով մը ընդուներ էր Տը Վալերայի ներկայացուցած օրինագիծը՝ հաւատարմութեան երդումի ջնջման մասին:

Իրլանտայի աշխատաւորականները որոշեցին երկրորդ ընթերցումէն ու վիճաբանութենէն յետոյ՝ քուէարկել կառավարական օրինագիծը: Այս որոշման հետեւանքով՝ օրինագծին քուէարկումը ապահովուած է:

Իրլանտայի նախկին վարչապետը առաջարկեց յետաձգել քուէարկութիւնը, մինչեւ որ այդ հարցը լուծուի Անգլիոյ եւ Իրլանտայի ներկայացուցիչներէն կազմուելիք խորհրդաժողովի մը մէջ:

Լուցկիի թագաւորին անձնասպանութենէն վերջ

Լուցկիի Թագաւորին անձնասպանութենէն յետոյ անցնող ամէն օր, մէկ մէկ հսկայ գայթակղութիւն երեւան կը հանէ:

Շուետական Թերթերը կը գրեն թէ *10* միլիոն ֆրանքի գումար մը երեւան հանուած է: Այդ գումարը պահուած էր Քրէօկէրի տան մէջ, յատուկ դրամարկղի մը մէջ:

Կ'ըսուի թէ Քրէօկէրի ընկերութեան վարիչները՝ անոր անձնասպանութենէն յետոյ, այդ գումարները վերցուցած են դրամատունէն, ուր պահ դրուած էին:

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԱՀԱՒՈՐ ԴԱՏԸ

Ապրիլեան Եղեռնը մարդկային պատմութեան մէջ եզակի եւ ահաւոր ողբերգութիւն մըն է, կապուած ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՄԸ հետ, որ դարերու երկար տեւողութեան ընթացքին բորբոքեցաւ Հայուն եւ Թուրքին միջեւ:

Պատմութեան անողոք ճակատագրով այս երկու ազգերու բախտը իրարու կապուեցաւ. մէկը՝ տիրող, միւսը՝ ստրուկ, իրար պլլուեցան ոխով ու ատելութեամբ, երբեմն անգիտակից, երբեմն գիտակցաբար, երբեմն արիւնլուայ, երբեմն անմռունչ հնազանդութեամբ, բայց իրենց ազգային եւ քաղաքակրթական էութեամբ անյարիր մնացին: Լուռ թշնամանքը շարունակուեցաւ, մխ եւ արիւն դարձաւ այս երկու ազգային անհատականութիւններուն, եւ ազգային ժառանգութեան հարցը փոթորկեց մեր կեանքը հազարամեակ ձեւի տակ, ու հայ ազգը, մի միայն ԱԶԳ ըլլալուն համար, հայրենիքի ժառանգորդ մը հանդիսանալու հանգամանքով, արիւն քամեց անընդհատ, սակայն անկարող եղաւ հրաժարիլ իր ժառանգական իրաւունքներէն:

Տարբերութիւնը որ կայ Թուրք ցեղին եւ հայ ազգին միջեւ, շեշտուած՝ մէկուն բարբարոսութեամբ եւ միւսին խաղաղ շինարարութեամբ, մէկուն խլամական մոլեռանդութեամբ եւ միւսին քրիստոնէական համբերատարութեամբ, անշուշտ կը ներկայացնէ այս երկու ազգերու յարաբերութեաց արտաքին ահռելի պատկերը, որ դարերու ընթացքին պատմութեան մէջ արձանագրուեցաւ անպատում եղեռններով, արիւնի պատմութիւններ թողնելով յետնորդ սերունդներուն, որոնք որպէս մնացորդները մեր ազգային հաւաքականութեան, շարունակեցին կրել իրենց խաչը դէպի Գողգոթա:

Սակայն դրսեւորուած այս բարբարոսութիւններուն եւ հայութեան համբերատար ու յամառ խաչակրութեան ներքին էութիւնը, թաքուն ուժը, դարաւոր լուռ պայքարը աւելի քան խորունկ պատճառ մը ունէր, ու այդ անանուն կիրքը, անթեղուած կրակ մըն էր, որ մարելիք չունէր, որ անհատներու եւ հաւաքականութեան կամքէն ու բաղձանքներէն վեր էր, պապերէն ստացուած արիւն ու ոսկոր էր: Իսկ մարդ արարածը իր արիւնէն եւ ոսկորէն չի կրնար հրաժարիլ: Այդ արիւնն ու ոսկորը Հայրենիքն է, — Ազատ Հայրենիքը:

Թուրքը տիրած էր այդ Հայրենիքին, իսկ Հայը ստրկացած՝ բայց միշտ աչքը տնկած հայրենի ժառանգութեան վրայ: Ժառանգական ահռելի ու տեւական դատ մըն էր որ կը բոնկէր այդ երկու ազգերուն միջեւ եւ մղում կուտար անոնց բոլոր կիրքերուն, կը գունաւորէր անոնց գործերը եւ սերունդէ սերունդ ալիք կուտար անոնց ազգային ձգտումներուն:

Թուրքը անիրաւող ու բռնակալ՝ իր սուրը գործածեց ժառանգորդներու գլուխները թռցնելով, իսկ Հայը զրկուած հօրմէ ու մօրմէ, իշխանաւորներէն եւ մտքի մշակներէն կը դառնար յաճախ որբ, բայց հասակ նետելով՝ կը կանգնէր հայրենի հողին սահմաններուն վրայ, թէեւ տկար, բայց ժառանգական իրաւունքներով:

Աշխարհի մէջ ոչ մէկ ժառանգական դատ, անհատական կամ ազգային, կարող է հեռաւոր նմանութիւնն ունենալ հայկական ժառանգական դատին, ոչ իր արիւնով, ոչ իր սարսափներով, եւ մանաւանդ իր յամառ ողբերգութիւններով:

Ու ահա, այս անգամ, 1915ի Ապրիլին, Թուրք ցեղն ու պետութիւնը ձեռք ձեռքի տուած, ուզեցին արմատախիլ ընել հայ ազգը, որը մը իսկ ողջ չթողլու ճիւաղային գիտաւորութեամբ: — Լուծել ժառանգական դատը, ժառանգորդները մահացնելով: Ապրիլեան Եղեռնը, այսպիսով, որպէս Թուրք ժողովուրդի նախամտածուած եւ գիտակցական ձեռնարկը, եկաւ նսեմացնել նախորդ բոլոր բարբարոսութիւնները, սակայն անզօր գտնուեցաւ վերջնականօրէն ոչնչացնելու հայ ազգը:

Հայ ազգի մէկ խոշոր հատուածը, փոթորիկէն յետոյ, հաւաքեց իր բեկորները, որբի կերպարանք ստացաւ, կամաց կամաց հասակ նետեց, չափահաս դարձաւ, եւ այսօր դարձեալ իր ժառանգական իրաւունքները կը պահանջէ:

Պայքարը պիտի շարունակուի աւելի յամառ ու աւելի գիտակից: Որքան մեծ է Հայուն տառապանքը, այնքան զօրաւոր է անոր յամառութիւնը այս ժառանգական խնդրին մէջ: Ու այդ յամառութիւնը թրծուած է դարերու տառապանքով, դարձած է նկարագիր եւ փոխանցուած հայ մարդուն:

Մենք կ'ուզէինք որ Թուրքը վերջապէս ըմբռնէր այս յամառութեան իմաստը: Մենք կ'ուզէինք որ Թուրքը պահ մը մոռնար մոնկոլական սուրը եւ մտածէր այն անպարտ ուժի մասին, որ կը կոչուի հայկական յամառութիւն: Հայ մարդը բոլոր տեսակի պայքարներուն մէջ, օր մը կրնայ հրաժարիլ ու հաշտուիլ, բացի ժառանգական դատերէն: Հայ մարդը փոքրիկ կտոր մը արտի համար իր ժառանգական դատը կը շարունակէ մինչեւ եօթը պորտը վերջանայ: Երբ մէկ արտի համար հայ մարդուն նկարագիրը այսպէս է, Թուրքը պէտք է գիտակցի որ Հայը հայրենիքի համար պիտի պայքարի մինչեւ իր եօթանասունեւեօթը պորտը:

Ապրիլեան Եղեռնի Սգատօնին ամէն տարի մենք այս Ուխտն է որ կը կրկնենք:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

այն, ինչի առջեւ բնութիւնը կը տկարանայ...

Իւրաքանչիւր Ապրիլ 24 (11) զինակցութեան օր է. բնութեան եւ իրարու հետ: Ապրիլ 24ը դաշնագիրներու վերանորոգութեան, եւ միշտ աւելի կատարեալ պայմանագրութիւններու օր է:

Օր է, ո՛չ թէ մահէն նահանջելո՛ւ, ցաւելու անոնց համար որ մեռան, այլ մահը յաղթահարելու, եւ մեռածներուն յարութիւն տալու օր...

Ամէն տեղ ու բոլոր տեսակի կացութիւններու մէջ մահ կայ: Միասնաբար ընտրենք մահերէն այն՝ որ ամէնէն աւելի ուրախութիւն պիտի պատճառէ ապրիլեան մեր մեռելներուն...

Իւրաքանչիւր տարի, երբ հաւաքուինք ո՛չ թէ սգալու, այլ հաշիւ ներկայացնելու, զգանք մեր վերականգնումը, եւ ուրախալի լուրեր ունենանք հաղորդելու անոնց որ այլեւս չեն կարող գործել...

Ի՞նչ պիտի արժեն մեր տխրութիւնները, եթէ կխաճանապարհին մնացած մեր ցանկութիւնները, նորէն կխաճանապարհին մնան: Ի՞նչ օգուտ վերաշինող ժողովուրդի մեր համբաւը. եթէ չկարողանանք վերաշինել մեզ:

ՕՀԱՆ

ՄԵՐ ԱՂՕԹՔԸ

Ի՛նչ նաւ էր մերինը. մեր դարաւոր նաւը...:

Ամրակուռ, անխորտակելի կողերով, իր հնութեան չափ խորհրդաւոր գեղեցկութիւնը հազար փոթորիկներու մէջ հազար անգամ մկրտուած:

1915 եւ Աղէտ: Ամէնէն ահարկուն:

Բայց մենք, բուռ մը Հայեր, այնչա՛փ հեռու էինք — կը կարծէինք —, լեռներու ետին, Ասիոյ հեռաւոր ծոցին մէջ:

Ու օր մը յանկարծ տեսանք որ նման էինք մենք ալ նաւաբեկեալներու, նետուած խարակի մը ծայրը եւ մեր աչքին առջեւ մեր ցեղին դարաւոր նաւը, խութերու վրայ, կողերը փոթորիկին հարուածներուն դէմ, ջաւատանջ, մահուան զուպարի մէջ:

Յուսացինք երբ սարսափը մեր սիրտերուն մէջ նստեր էր արդէն: Յուսացինք որ սուգը անհատական պիտի ըլլայ: Մեզմէ մէկուն ծնողքը սպաններ էին: Յետոյ՝ զոյժը ուրիշի մը քաղաքին տարագրութեան: Յետոյ՝ ահազանգը մեր ցեղը ամբողջութեամբ, մեզ ամէնքս զրկող Աղէտին:

Նաւը անհետացեր էր, կամ մեր մթագնած աչքերը ա՛լ չէին տեսներ: Պէ՞տք էր, վերջին անէծք մը մեր շրթունքին, նետուիլ խարակներուն վրայ, դադրեցնել անմարդկային վիշտը: Չէ՞ որ դատապարտուած ցեղի մը զաւակներն էինք:

Կը մտածէինք ինչպէս մերինին նման ուրեւէ ազգ պիտի մտածէր:

Ու օր մըն ալ, ո՛վ հրաշքներուն ամէնէն անհաւատալին, հոն էր, մեր աչքին առջեւ, մեր հրաշք նաւը: Վիրաւոր, ծեծուած, փեռեկտուած կողերով, բայց դեռ կանգուն, ինքզինքը բարձրացուցած արիւնի ալիքներէն, զաւաճան խութերէն, փոթորիկներէն վեր...

Անցաւ մօտ երկու տասնեակ տարի: Իզուր կը փորձենք հիմա գրկել Աղէտին մեծութիւնը: Դար մը պէտք է, թերեւս դարեր որ մեր հոգիին թեւերը նորէն մեծնա՛ն, մեծնա՛ն, գրկելու համար մեծութիւնը աղէտներէն մեծագոյնին:

Ամէն տարի, մինչեւ մեր Սուգին սպառումը, պէտք է ապրինք երկկուան սեւ երազը: Չէ՞ որ դեռ սուգի մէջ ենք, աւա՛ղ, նորէն խարակներու վրայ, հեռաւոր ծովերու եզերքը նստած, մեր աչքերը հորիզոնին:

Բայց ա՛լ ատենն է որ հարցնենք մենք մեզի: Ի՛նչ հրաշք էր որ մեր նաւը փրկեց: Ի՞նչ թաքուն ուժ էր որ անոր կողերը ամրացուց: Ուրկէ՞, հազարներով տարիներու ո՞ր անկիւնէն կուգայ այս ցեղին, մեր ցեղին, գիմադրական ուժը: Ի՞րա՞ւ է որ արիական ազգերու հնագոյն հէքեաթին թռչուն փիւնիկը կամ «սիմորղ»ը, մեր լեռներուն մէջ թուխս նստաւ առաջին անգամ եւ իր բոյնը դեռ չէ քանդուած:

Հարցուցէք եւ նայեցէք ձեր շուրջը: Նայեցէք տարագրուած ցեղին հոգիէն ներս:

Վերապրելու կամքը, վերաշինուած հիւղակներէ պլպլացող լոյսերը, վերատին կայծկլտող բոցը նոր օջախներու մէջ, յարատեւելու բնազդը, մանաւանդ վէրքին եւ վրէժին թարմութիւնը, մեր կեանքը, նոյն իսկ մեր տարագիրի կեանքը:

Ասոնք ամէնը չե՞ն ըսեր ձեզի թէ սուգի այս օրուան աղօթքը պէտք է ըլլայ — Հայը չպիտի մեռնի:

Ի՛նչ հրաշք նաւ է մերինը, մեր դարաւոր նաւը...:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԱԶԻՍ ՄԷՋ ՏԵՍԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ...

Եւ ել Մովսէս յԱրաբովթ Մովաբայ, ի լեառն Նաբաւ, ի կատարն փոգովրայ, որ է յանդիման Երիքովի, եւ եցոյց նմա Տէր զամենայն երկիրն Գաղաադու մինչեւ ցԴան, եւ զամենայն երկիրն Նեփթաղիմայ, եւ զամենայն երկիրն Եփրեմի եւ Մանասէի, եւ զամենայն երկիրն Յուդայ մինչեւ ցծովն վերջին, եւ զանապատն եւ շուրջ զԵրիքովիւ, եւ զքաղաքն Արմաւենեաց մինչեւ ցՍեգովր: Եւ ասէ Տէր ցՄովսէս.

— Այս է երկիրն զոր երդուայ Աբրահամու եւ Իսահակայ եւ Յակոբայ:

Բ. ՕՐԻՆԱՑ, Գլ. ԼԴ. 1

Երբ լերան արտեւանունքին հասայ, նստայ ժայռի մը եզերքը՝ արդէն հեւասպառ:

Անծանօթ լեռ մըն էր այդ:

Անձրեւ մը լուացեր էր կարծես երկինքն ու երկիրը, այնքա՛ն յստակ էր օդը: Արեւը, բոցավառ ուղտափուշի մը պէս, կը ծակծկէր երկնակամարը: Հորիզոնը, արեւուն տակովը, կը նմանէր շանխաղողի այգիի, լեղակագոյն ու թութի ձեւ ամպերով:

— Ահա անապատը, աջիդ վրայ, ուր տարագրուեցան ձերինները: Այնտեղ տարիներով չլռեց անոնց տառապանքի աղաղակը: Ո՞վ կրնայ նկարագրել եղեռնը, որ կատարուեցաւ: Հիմա զօրշ աւազին մէջէն դուրս կը ցցուին սպիտակ ոսկորները ձեր նահատակներուն: Կը տեսնե՞ս, հեռու չենք ձեր երկրէն:

— Մեր երկրէն, իմ երկրէս...

Ու այս խօսքը մրկեց ու խանձեց հոգիս: Բոց մը անցաւ երակներէս: Շրթներս դողացին: Կոկորդս սեղմուեցաւ:

— Այո՛, քու երկիրդ է, դարձիր հիւսիս ու դիտէ զայն:

Սատանայի մը արագութեամբ՝ դարձայ հիւսիս:

Հեռուն, Տէօրթ-Եոլի նարինջենիները, աւելի հեռուն՝ Մասիսը իր շաքարի գլխով:

— Հայաստա՛ն, Հայաստա՛ն, իմ գողցուա՛ծ երկիրս, կարօտցած եմ քեզ, շա՛տ եմ կարօտցած:

×

Յուզումէս կակազելով, խօսեցայ եւ աղաղակեցի:

Աչքերս չէին բաժնուեր համայնապատկերէն, որուն վրայ, հեռուները, կը ծփար աղօտ ու թափանցիկ մշուշ մը, անձրեւի փոշիի պէս բարակ: Զարմանալի՛ երեւոյթ, եղանակը կը փոխուէր՝ քանի կ'անցնէին պահերը: Ու ես այնքան մօտ կը զգայի ինքզինքս, որ ծաղիկներուն ու պտուղներուն հոտն իսկ կ'առնէի:

Ծաղկե՛ր էր ամբողջ Հայաստանը, բացուեր էին բոլոր եղանակներու ծառերն ու ծաղիկները, կարծես հրաշքով: Սալորենիները, իրենց սպիտակպատմուճանին մէջ ուռած, կեռասենիները իրենց կրակէ թեւերը բացած, նշենիները նախշուն թիթեռնիկներու պարի մը պէս աղուոր, սերկեւիլի, խնձորի, տանձի ծառերը բեռնաւորուեր էին բնութեան բարիքներով: Եւ կարծես բոլորը մէկ կ'աղաղակէին.

— Ո՞վ պիտի քաղէ մեզ, ո՞վ պիտի քաղէ:

Արտոյտը վեր կը բարձրանար ցորենի ծովէն ու կը կանչէր երկինքին.

— Ե՞րբ պիտի գան, ըսէ՛, ե՞րբ պիտի գան:

Հրաշալի ծո՛վը Վանայ: Օ՛, յուզուեր էր ծոցը Շամիրամի, ու կը բաբախէին ալիքները եւ սպիտակ աղաւնիներու երամի մը պէս թռչկոտելով կը վազէին դէպի ցամաք: Ի՛նչ անուշ էր անոնց երգը: Հայերէն լեզու ունէին անոնք: Ու կ'ըսէին.

— Դեռ կը սպասե՛նք, պիտի՛ սպասե՛նք:

Սիփան լեռը կը սրսփար, սիրտը բացեր էր արեւին, կարծես տենդ ունէր:

Սպիտակ մազերով հայ յաղթանդամ մամիկի մը նման, որ իր պանդուխտ տղուն ճամբուն կը նայի, կը լրտեսէր հեռաւոր հորիզոնը: Վարագայ վանքին ապակիները կը վառէին ջահերու պէս, կարծես քուրմերը տողանցքով, իրենց ձեռքերուն մէջ արծաթ մաշալա, աղօթքի կ'երթային դէպի մեհեան: Ես նոյնիսկ լսեցի շարականի մը վերջին ձայնախաղերը:

Բարձրացուցի աչքերս, եւ նուիրական պատկեր մը դիտելու պէս՝ նայուածքս կը տանէի քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, լեռնէ լեռ, ձորէ ձոր: Չէի կշտանար, չէի կրնար կարօտս առնել:

Մտքովս կը հարցնէի ես ինծի.

— Պիտի վերջանա՞ն մեր այս թափառումները երկիրէ երկիր, պիտի վայելե՞նք վերջապէս մեր երկիրը:

Եւ ի վերջոյ, աստուածաշնչական ահեղ երդումով մը ըսի.

— Թող լեզուս քիմքիս կպի ու չդառնայ բերնիս մէջ՝ եթէ ես մոռնամ քեզ, Հայաստա՛ն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՎԱՆԱՀՕՐ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

(Ցնորապատում)

ԱՒԵՐԱԿՈՅՏ ՄԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

... Հոն, վարը, բլուրի ստորոտ[illegible] հովիտը կը փախէր, կը հեռանար, [illegible] սողոսկէր դիմացի ձորերուն ծոց[illegible] կամ կը մագլցէր լեռնալանջերէ[illegible] վեր, մինչեւ անհունական գագաթն[illegible]ը: Անդորր, խոհուն գիծերու [illegible] խառնակուծ ձեւերու ծփանք մըն էր բնութեան այդ անկիւնը: Իր հեռաւ[illegible] երազին, կամ մոլեգին գայլութիւ[illegible] մէջ յանկարծ սառեր էր այդ տեսա[illegible] րանը, երբեմն... Ու կը մնար [illegible] այդպէս, մինչ ժամանակներն ու [illegible] ղանակները կ'անցնէին իր վրայէն [illegible] պերու հետ, հովերու նման: Դա[illegible] մարմանդ ալիքներ կը յաջորդէ[illegible] սպիտակ, բիւրեղ սարսուռներու[illegible] բեմն ոսկին կը յորդէր արտորայն[illegible] որոնց ափին, գիւղերու կտուրներէ[illegible] ծուխը կը վերանար ու կը խառնուէ[illegible] երկինքին: Յետոյ սակայն կուգա[illegible] գորշ խորհուրդը, մշուշ թեւերով, [illegible] իր ստուերները կը տարածէր օրերուն վրայ:

Մշտածորան բայց անայլայլ [illegible] համայնապատկերին դիմաց, բլուրի բարձունքին կը կենար վանքը:

Խաւարտչին, կարծէք ժայռերէն բուսած զանգուած մը, այդ վանքը, որուն վերեւ կաթողիկէն կը ցցուէր ու լոյսին կը բարձրացնէր իր խաչը:

Վարը, երդիքներու տակ սպասող կամ արտերու մէջ դատող մարդոց համար այդ վանքն էր մտածումներու միակ հորիզոնը: Երբ անոր կողմը կը բարձրանար իրենց ակնարկը, կը զգային որ աշխարհը աւելի կը թեթեւնար ու իրենց կուրծքին տակ ճնշող մը կը բացուէր անբացատրելի այլուրի մը վրայ: Բայց վանքը, այդ խոնարհ [illegible] կակներուն համար, կը վերածուէր մանաւանդ իր խաչին:

Իրենց ակնարկը պարուրող մշ[illegible] չէ՞ն էր արդեօք, թէ վանքին ետեւէն բարձրացող լոյսերու խաղէն, այդ խաչը, կը թուէր թէ, կը տարածէր թեւերը, թրթռուն ճառագայթներու նման կը գրկէ միջոցը: Անոր ցոլքը կ'իյնար իրենց ճակտին վրայ, իրենց հոգիէն ներս:

Ու այդ խոնարհ արարածներուն համար տակաւին վանքը մեծ [illegible]թիւն մըն էր: Սրբազան եւ բարիք[illegible] ղաղութիւն մը որ կ'իջնէր իրենց [illegible]ներուն վերեւ, ինչպէս գիշերը՝ [illegible] մուկին վրայ: Իրենց արթնութեան թէ քունի պահուն մտիկ կ'ընէին [illegible] ու կ'իմանային վանքը: Անոր մրմունջը կը միանար իրենց ներքին զարկերուն: Աշխարհի որդերը կը դադրէին կրծելէ իրենց ուղեղը, կեանքը կը նկատէին պարգեւ մը ու կ'ապրէին միշտ հաշտ իրենց ճակատագրին հետ: Վանքին լուռ ստուերը մայրական պաշտպանութիւն մըն էր իրենց [illegible]լերուն ետեւէն...

Ու երբ սուէպ, սուէպ վանքի բար[illegible] ձունքէն զօղանջներու թրթիռը կը ծաւալէր վար, իրերն ու մարդիկ, ամէնքը, կը լեցուէին կեանքի բեղուն [illegible]րութեամբ. ակօսներու խորքէն [illegible] կը խուժէր մինչեւ հասկերը. մայրե[illegible] իրենց զեղուն ստինքները կ'երկ[illegible]ցնէին երեխաներու շրթունքին. հա[illegible]սերու կուրծքին վրայ կը փրփրէր [illegible]բերու արիւնը:

. . . .

Բայց, այն օրերուն, երբ վերահա[illegible] փոթորիկի մը սպառնալիքը կը թեւածէր ամպերուն տակ, գիշեր մը, [illegible]տուան դէմ, յանկարծ սկսաւ զօղան[illegible]ջել վանքին կոչնակը:

Ընդհատ ընդհատ, խուլ ու եղերական իր բոմբիւնները իջան գիւղերուն մէջ, տարածուեցան ճամբաներու ու ծործորներու վրայ, մինչեւ հեռաւոր հիւղակները:

Անհասուններ ու մարդիկ արթնցած. քնաթաթախ աչքեր յառեցին դէպի մթնշաղը:

Վանքին կողմէն, բարձունքին վրայ կը նշմարուէր կարմրաւուն բոցավառութիւն մը: Մթաքօղ խորքի վրայ կաթողիկէն կը նշուլէր ամեհի յստակութեամբ: Խաչը, մերթ ընդ մերթ, ահարեկ թռչունի մը նման, իր թեւերը կը թափահարէր. կը նայէր հեռուներուն ու կ'անհետէր:

Ու կոչնակին ահազանգը, խառնուրդ ու համատարած լռութեան վերեւէն կ'անցնէր ու կը թրթռար. եղերական ի՛նչ հծծիւն մը ունէր անիկա այդ գիշեր. ուղեկորոյս բու՞ն էր կը վայէր այդ պահուն. չարաշուք վաղորդայններու նախազգացո՞ւմն էր որ կը լեցնէր օդը այդ ուշ գիշերին:

Մարդիկ ելան շտապ շտապ: Գիշերէն դուրս ճամբաները լեցուեցան անտեսանելի էակներով: Լուռ մէկը ցը կը թնդար միայն քայլերուն ձայնով: Անհամար ու չափ քայլերու[illegible]

ՍՈՒԳԻ՞ ԹԷ՞ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ՀԱՄԱՐ

Միշտ կարելի է աւելի լաւ տխրիլ ու սգալ առանձնութեան մէջ: Որովհետեւ Սուգը, մեր ամէնէն փոքրոգի ու տկար թշնամին, կարող է հարուածել ու յաղթահարել միմիայն մինակները, անօգնականները եւ բոլոր անոնք որ փշրուած են...

Իւրաքանչիւր տարի, հոգ չէ թէ մէկ օր, երբ մեր փշրուած ու ցրուած կտորները մէկ միտածումի համար կը հաւաքուին ու մէկ նպատակի շուրջ կը միանան, սգալու համար չէ՛, այլ վերականգնելու համար:

Բարեբախտաբար, ազգերու հաւաքական մարմինն ու դիմադրութիւնը, մարդկային մարմնի ու դիմադրութեան պէս չէ: Այլապէս, մինչեւ մեր մահը խեղանդամ պիտի մնայինք: Պիտի չկրնայինք վերադառնել մեր խողխողուած ձեռքը, որ վերաշինե՛լ գիտէ, մեր ջախջախուած գլուխը՝ որ միշտ տեղ ունի առաւքինի մտածումներու համար: Պիտի չունենայինք մեր սղոցուած ոտները, որոնք միշտ կը քալեն, ամէնէն առաջ անցածներուն հասնելու համար...

Բարեբախտաբար, ազգերու հաւաքական մարմինն ու դիմադրութիւնը, ծառերու մարմնին ու դիմադրութեան պէս է: Բնութեան հզօր ձեռքը նոր, աւելի երիտասարդ ու կենսունակ ճիւղեր կը դնէ կտրուածներուն տեղը, վերականգնելով աւերուած ծառը:

Առանց գիտակցական աշխատանքի, առանց կանխամտածուած ծրագրի. Նոր մանուկներ պիտի ծնին, լեցնելու համար Սպու-Բէշալի մէջ հաւաքուած ու մորթուած տասնեւհինգ հազար մանուկներու թողած բացը: Նոր ճարտարապետներ պիտի ծնին, որոնք աւելի ճարտարութեամբ պիտի կառուցանեն. քան Տէր-Զօրի մէջ ողջ-ողջ թաղուած հինգ հարիւր վաթսուն որմնադիրները: Բնական է որ աւելի կատարելութեամբ հերկողներ պիտի ծնին, փոխարինելու համար այն անթիւ հերկողները, որոնք անօթութենէ մեռան, եւ որոնց գիակն անգամ զրկուեցաւ հողէն:

Սակայն, միշտ պէտք է ընդունիլ որ բնութիւնն անկատար է առանց մեր աջակցութեան: Ճշմարիտ է որ իր անձրեւներէն ու ձիւներէն նորէն պիտի հոսին երբեմնի աղբիւրներն ու գետերը, բայց չպիտի երթան մեր ուզած ուղղութեամբ եւ չպիտի ոռոգեն մեր ուզած դաշտերը: Ծաղիկները նորէն պիտի բացուին, բայց անոնց մեղրը չպիտի հաւաքուի մեր փեթակներուն մէջ, եթէ մեր ճիգը չմիացնենք բնութեան:

Ապրիլ 24ին, փշրեցին մեր ազգային հաւատքին մէկ մասը, եւ բնութիւնը երբեք չպիտի կարողանայ վերադարձնել մեզ այդ հաւատքը, եթէ մենք չուզենք: Եթէ մենք չկամենանք, ո՛չ մէկ բնութիւն պիտի կարողանայ միացնել մեր ցրուած մասերն ու մասունքները: Բնութեան ձեռնհասութենէն վեր է մեզ վերադարձնել այն յիշողութիւնները, որոնք հնձուեցան եաթաղաններով: Միայն մեր զինակցութեամբ բնութիւնը կարող է յաղթել ու մեզ վերահաստատել այնտեղ, որ մերն է: Բնութիւնը չի կրնար վերականգնել մէկ հատիկ աւերուած տուն, բայց մէկ մարդու համար դիւրին է վերականգնել

ՓՈՒՆՋ ՄԸ

ՄԵԾ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

Մնաք բարով

Երանի՛ թէ մենք լինէինք հայ ժողովուրդի սեղանին նուիրուած վերջին զոհերը, երանի՛ թէ մեր արիւնով վերջապէս հանգիստ գտնէ այս թշուառ ազգը: Մնաք բարով, ամբողջ հոգիս թափում եմ համբոյրիս մէջ, որ դրոշմում եմ այս թղթի կտորին: Կարծես իրականանում է մօրս արած գուշակութիւնը 1892ին, թէ «Բանտի անկիւններում պիտի մեռնես»:

Ի՛նչ դառն է, Աստուած, սիրելիներէ հեռու մեռնելու պատկերը: Կրկին եւ կրկին համբոյրներս բոլորիդ: Թող զաւակներս երթան իմ ճամբով, դառն բայց ազնիւ ճամբա:

Գ. ԽԱԺԱԿ

×

Ժողովուրդ էինք, թափառական դարձանք, կռուողներ էինք, աղերսողներ դարձանք:

Լ. ԱԿՆՈՒՆԻ

×

Վիշտը միակ ինչքն է, զոր մարդ կը յօժարի, մինչեւ անգամ կը պահանջէ որ ուրիշին հետ բաժնէ:

Գ. ԶՕՀՐԱՊ

×

Պլպուլը դրին ոսկի վանդակի մը մէջ: Հնծեց տխրագին. «Ա՛խ, հայրենիք, հայրենի՛ք»: Արձակեցին: Պլպուլը թառեցաւ փշոտ վարդին վրայ, ու երգեց. «Օ՛խ, ի՛նչ անուշ ես, հայրենիք»:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ՀԵՐՈՍԻ ՄԸ ՇԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

... Եւ կ'երթան ահա այսպէս, մէկիկ մէկիկ, իրարու ետեւէ, մեր նորագոյն պատմութեան արծիւները ամփոփելով իրենց թեւերը, կ'երթան լուռ ու անխօս՝ կարծես խորհրդաւոր դաշինքով մը, այնպէս ինչպէս որ սկսած էին, միացած նոյն եղբայրութեամբ, հոգեկան նոյն սերտ հաղորդակցութեամբ ու միեւնոյն գարնան մէջ ծաղկած ծաղիկներու պէս:

Պատմութեան ի՛նչ խորհրդաւոր ու անգութ հաշուեյարդարութիւն է ասիկա՝ այնպիսի պահու մը, երբ կեանքին համար կարծես թէ կը նշուլէ նոր ապագայի արշալոյսը:

Յարգա՛նք ձեզի, մեծ մեռելներ, դուք որ տառապեցաք ազատութեան համար, դուք որ զոհեցիք ձեր կեանքը ձեր ժողովուրդին երջանկութեանը համար:

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԳՐՉԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՔԱՆԱԿԸ

Հետեւեալ վայրերուն մէջ 1914ին կը գտնուէին նշանակուած քանակութեամբ գրչագիրներ: Արմաշի Դպրեվանքը ձեռագիրներ 300 կտոր: Կեսարիա եւ շրջականները 98: Մշոյ Առաքելոց եւ Թարգմանչաց վանքի ձեռագիրներ 256: Արդընի Ս. Աստուածածին վանքին մէջ 146: Մարզուան, Ամասիա, Թոգատ, Զիլէ 16: Սեբաստիա եւ շրջականները 89: Տիվրիկ, Մալաթիա, Ակն, Կամախ 37: Պիթլիս, Խարբերդ եւ շրջականները 164: Չմշկածագ, Չարսանճագ, Բալու 33: Տիգրանակերտ, Չնգուշ 136: Երզնկա, Վանի եկեղեցիներ 38: Դումար՝ 1313 կտոր:

Այս ցանկը պակասաւոր է:

ձայնով: Ծերունիներ ու մանուկներն անգամ կը քալէին, կը դիմէին դէպ ի բարձունքը, ուր բոց էր, մուխ ու թնդիւն...

Բլուրին կածաններն ի վեր խուռըր խճողուեցաւ, ոտնաքայլերուն խուլ ծփանքով: Ոչ ոք յարկերու տակ մնալ չէր ուզած: Պարպուած էին գիւղերը: Մարդիկ կը փախնային խօսելէ, մտածելէ ու կ'արտորային դէպ ի վանք...

Ահա վանքին մայր դռնէն կը խուժէ գլխաբաց մարդերու հօսանքը ու կը լեցնէ բակը: Հոն, մատուռին առջեւ կը բոցավառի վիթխարի խարոյկը: Վանականներու ու մարդոցներու դուռը բաց, ոչխարներ, հորթեր, ցրուած բակին մէջ, զարհուրական աչքերով կը նային կրակին: Մշակներ՝ նստեր են գոմերուն սեմին, ճակատներն ու ծնօտները՝ իրենց ափին մէջ ու կը նային: Մտածումի, յոյսի շող մը չկայ անոնց աչքին խորը. վերջնական լքուածութեան պատկերն են անոնք:

Ու մատուռին առջեւ, կռնակին պարանը՝ ափը, կանգներ է ալեւոր վանահայրը: Բանդագուշանքի երեւոյթ մը ունի ան: Իր ակնարկը, իր արտայայտութիւնը, իր շարժումները զառանցանք մըն են պարզապէս: Ի՞նչ անզօրոյն խորհուրդ մըն է որ կ'անցնի իր կուրծքին տակէն: Ի՞նչ պզտումներ կը խլրտին իր ճակտին ետեւն... Ո՞ւր կը նայի: Ի՞նչ կը նախազգայ: Մի անզօրելի արշալոյսն է որ կը լեցնէ զինքը: Ընդհատ ընդհատ ան կը քաշէ պարանը, ու յետոյ, խորախոր ու մայլ կը կանգնի կրակին դիմաց, մարդոց առջեւ, անտեսանելի Եղելութեան մը դէմ յանդիման...:

Ու կուգան հեռաւորները, յետամնացները, հիւանդ.կախները: Վանքին լայն բակը կը լեցուի դաշտին ու ձորին բովանդակ բնակչութեամբ: Գիւղերը կքած է մարդոց հոգին: Անոնք կ'զգացեն այլ եւս անխուսափելի պատահարի մը մերձաւորութիւնը: Վանահօր թաքուն յուզումը կը վարակէ զիրենք ու գլուխնին վայրահակ՝ կը սպասեն կատարածին:

Ու այն ատեն, վանահայրը, կը բանայ մատուռին աւագ դուռը: Հոն, ներսը չփոթ դէզ մը կը նշմարուի անորակելի իրերու ... Ի՞նչ են, Աստուած իմ:

Ու մարդոց անձար ու պարտուած աչքին առջեւ, հերարձակ վանահայրը դուրս կը բերէ մէկիկ մէկիկ բոլոր սրբազան իրերն ու գանձերը դարերու տաճարին:

Ահա ան կրակին մէջ կը նետէ խորանին ու պատերուն սրբանուէր նկարները: Ու մագաղաթեայ Աւետարանները, Նարեկներն ու Մաշտոցները: Բոցերը պահ մը կը յամենան ու մէկէն կը ճարճատին խելայեղ մոլուցքով: Ու հեւ ի հեւ վանահայրը կը բերէ տակաւին արծաթազօծ խաչեր, ծանրագին շուրջառներ, ոսկեթել շապիկներ, ամբողջ շուքն ու հմայքը հանդիսաւոր տօներուն: Ու ան կը նետէ կրակին լափը, ամէնը, անխտիր: Ու բոցերը կը լափեն, բոցերը կը հրճուին ու կ'ոստոստեն օդն ի վեր: Մարդիկ կը զգան թէ կրակին ճարակ կ'երթան այսպէս, մասունք առ մասունք, ինչ որ կը մնայ իրենց մէջ իբրեւ յետին ստուգութիւն, յետին յոյս...:

Ու մոլեգին, — մինչ երկնքի խորը խաւարը կը ցանցառի տակաւ առ տակաւ — վանահայրը դուրս կը բերէ, կը նետէ խարոյկին ծոցը ինչ որ կը մնայ ներսը. մոմեր, աշտանակ, սկիհ ու բաժակ, փակեղ ու գաւազան: Կը դղորդի կրակը, — կը ժայթքէ կրակը: Ու յետոյ ձենձերուն, բորբոքուն փայտեր ալ աւելցնելէ ետքը, վանահայրը կը բերէ, կը բերէ, գինով ու ընչակտուր, մետաքսակուռ ծածկոցներ, նուիրական վարագոյրներ ու սփռոցներ, ամէնը, սերունդներ խնկարկող բուրվառները ու դեռ որ[?]ն նուէրներ, աղօթքի ու ջերմեռանդութեան ի՛նչ նշխարներ, հոգիի ինչ զէն ու զարդ ու կուտայ, կը նուիրէ ամէնը բոցերուն լափլիզող կրակին... Հրեղէն լեզուներ կը ճարակեն [?]րեւոր կրօնքին այդ մասունքը, [?]րաչէկ ճանկեր կը ծուատեն նուիրական ու աննուիթական այդ գանձերը ու օդն ի վեր, աղջամուղ երկնքին տակ կը ծխանայ ու կը ցնդի այլ եւս [?]յրերուն հաւատքը, անդրաշխարհիկ Երազը...

Մթնշաղը կը քակուէր արդէն: Արեւելքի հորիզոնը կը պայծառանար [?]յս դալկութեամբ:

Բոցերը ալ յոգնեցան: Խարոյկը [?] ինքն իր վրայ: Կարմիր բազուկներ, ոգեվար զալարումներով անգամ մը եւս պրկուեցան օդին մէջ ու ինկան [?]...

Վանահայրը կեցած էր տաճարին [?] սեմին. բազկատարած կ'օրհնէր [?] եւ մոխիրը. Նենգամիտ խաչի մը նման ան կը ծածկէր տաճարին ունայնութիւնը:

Ծանր ու գորշ լոյսը իջաւ հորիզոնէն, պարուրեց մունջ ու անտերունչ ամբոխը: Աչքերը իրարու դարձան: Մարդիկ՝ սարսափահար՝ իրար նշմարեցին: Ամէն ոք փախցաւ իր հարեւանէն, ինքնիրմէ: Մարդիկ կորսնցուցած էին այլ եւս իրենց իմաստը եւ բովանդակութիւնը...

Ու այն ատեն յանկարծ դղրդաց փոթորիկը. օդին մէջէն արշաւասոյր ձիերու դոփիւնը կ'իմացուէր. Թաթառը խլեց բազմութիւնը ու զօս, անկենդան չիղերու նման ցրգեց բլուրն ի վար, հեռացող ճամբաներուն վրայ...

Տարտամ տարածութեան վրայ մարդոց որդիները խառնուած էին առասպելներու հօտին: Ոչ հովիւ կար, ոչ առաջնորդ:

Ծուներ կը կաղկանձէին ճամբաներուն անկիւնը. գառները ժայռերուն տակ կը փնտռէին մայրական ստինք մը: Թաթառը կը փչէր, Թաթառը կը պայթէր: Ու մարդկային վտառը կը հեռանար, կը տարտղնուէր, կ'անհետանար ցանուցրիւ, հեռաւոր առայութիւններու դուռը...:

Ու երբ փոթորիկը դաշտերուններուն վրայ խլեց հունձքերը իրենց արմատներէն, չէնքերու եւ աւաններու պատերը՝ իրենց հիմքերէն, շատ ուշ, իրիկուան դէմ, ալ հանդարտեցաւ փոթորիկը:

Ու հովիտէն վեր, ձորերու ու սարերու համայնապատկերին դիմաց մնաց միայն վանքը: Թանձր անդորրութիւն մը խեղդած էր սակայն անոր շունչը:

Ու հոն ներսը, մատուռի դրան նստած էր ալեւոր վանահայրը, մոխիրներուն դիմաց: Ակնարկը կորած էր աշխարհէն անդին: Անզգալաբար, վերջալոյսի մը նման, օրուան լոյսը կը հատնէր իր խորը ու գիշերը լեցնէր զինքը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ ԱՐԻՒՆԸ
ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ԿՇԻՌՈՎ

Ամէն տարի, երբ ապրիլեան մէկ միլիոն նահատակների յիշատակին աշխարհի բոլոր անկիւններում գաղթահայութիւնը սգահանդէսներ է կազմակերպում, հայ ժողովրդի մէջ գտնւում են մարդիկ, անգամ կուսակցութիւններ, որոնք, սորուկի հոգեբանութեամբ, հայկական ջարդերի պատասխանատու յայտարարում են Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ հայ մարտական կազմակերպութիւնը:

Մասնաւորապէս հայ համայնավարները, առաջնորդուելով «մարքսիստական դիալեկտիկա»ով, շարունակում են ամէն տարի այդ յանկերգը կրկնել: Դաշնակցութի՛ւնն է մեղաւոր, որովհետեւ նա զէնք տուեց Հայի ձեռքը՝ հարկ եղած դէպքում ո՛չ միայն իրեն պաշտպանելու, այլեւ իր քաղաքական անկախութիւնը կերտելու, — գոչում են նրանք:

Բնականաբար, մեզանից իւրաքանչիւրը իրաւունք ու պարտականութիւն ունի պահանջելու, որ հայ համայնավարները, միշտ առաջնորդ ունենալով «մարքսիստական դիալեկտիկա»ն, իրենց դատապարտութեան խօսքն ասեն ո՛չ միայն Դաշնակցութեան, այլեւ դարերի ընթացքում ու մինչեւ այսօր փոքր ժողովուրդների անկախութեան համար պայքարող բոլոր տեսակի անհատներին ու կազմակերպութիւններին:

Մենք պահանջում ենք, որ Դաշնակցութեան կողքին, դատապարտելի աթոռի վրայ նստեցնեն ո՛չ միայն Յունաստանի, Բուլգարիայի, Սերբիայի, Ալբանիայի մեռած, այլեւ Լեհաստանի, Եգիպտոսի, Մարոքի, Սուրիայի կենդանի կազմակերպութիւնները՝ նուիրուած իրենց ժողովրդի ազատագրական շարժման:

Եւ այդ պահանջում ենք յանուն հաւասարութեան այն սկզբունքի, որի միջազգային ախոյեանը իրենց են համարում համայնավարները:

Միթէ՞ այդ ժողովուրդները չէին պայքարում ու չեն շարունակում պայքարել այն գաղափարների համար, որոնց համար կուել է ու շարունակում է կուել Դաշնակցութիւնը:

Միթէ՞ նրանք կուում էին ու կուում են յանուն Մարքսի ու Լենինի, իսկ Դաշնակցութիւնը՝ Ռոքֆէլլէրի ու Մորգանի...

Եւ կամ միթէ՞ նրանց անկախութեան համար թափած արիւնը սպիտակ է, իսկ հայ ժողովրդինը՝ կարմիր...:

Բայց մենք շատ լաւ գիտենք, որ արիւնը չէ, որ խրտնեցնում է համայնավարներին: Վկայ՝ աշխարհի բոլոր ծայրերում, իրենց իսկ միջոցներով կազմակերպուած ազգայնական արիւնալի շարժումները՝ ուղղուած Անգլիայի, Ֆրանսիայի եւ այլ պետութեանց դէմ:

Շատ լաւ գիտենք նոյնպէս, թէ համայնավարները այնքան միամիտ չեն, որ այդ զուտ ազգայնական շարժումները շփոթեն դասակարգային կռուի հետ:

Հապա ինչո՞ւմն է գաղտնիքը, որ մեր մէկ միլիոնի արեան մասին ո՛չ միայն չի խօսւում, այլեւ նրա պատասխանատուն համարւում է հայ ազատագրական շարժումը, իսկ միւս ժողովուրդների թափած մէկ կաթիլ արեան համար, Մոսկուայից մեկնած մէկ ազդանշանի վրայ, Ռուսաստանի բոլոր անկիւններում ցոյցեր են կազմակերպւում ու բանաձեւեր հանւում:

Գաղտնիքը շատ պարզ է...

Հայ ժողովրդի համար մի անգամ ընդ միշտ պարզ պիտի լինի, որ Մոսկովեան կշիռը, որի մի նժարը լեցուած է մէկ միլիոն հայութեան արիւնով, միւս նժարում ունի թրքական բարեկամութիւնը: Մոսկուայի աչքում մեր արիւնը թեթեւ, իսկ թրքական բարեկամութիւնը ծանր է կշռում:

Ահա թէ ինչո՛ւ Մոսկուան ու իր հայ մունետիկները հայ ժողովրդի թափած արեան պատասխանատու բռնում են մի հայ կուսակցութիւն, իսկ միւս ժողովուրդների թափած արեան՝ «կապիտալիստական» պետութիւնները:

Ի՞նչ ասել հայ համայնավարների մասին, որոնք ո՛չ միայն յեղափոխական քաջութիւնը չունին Մոսկուային յիշեցնելու իր արիւնոտ բարեկամութիւնը Թիւրքիայի հետ, այլ եւ շնականօրէն ու սորկի հոգեբանութեամբ հայ ժողովրդի մարտիրոսութիւնը համարում են Դաշնակցութեան «իմպերիալիստական» ծրագիրների հետեւանք:

Եթէ նրանք զուրկ են քաջութիւնից՝ ճշմարտութիւնը ասելու, գոնէ յեղափոխական խիղճ ունենան լռելու, որպէս իրենց մեծազօրն՝ յարգանքը հայ նահատակների յիշատակին:

Ու լռելեայն, իրենց սրտի խորքում, անիծեն բոլոր տեսակի բռնակալ պետութիւններին, որոնք զէնքի ուժով փոքր ժողովուրդներին պարտադրում են ո՛չ միայն իրենց կամքը, այլ եւ իրենց տեսակէտը:

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրքոյկի մը մէջ, «Դիւթահար Քաղաքը» որ տարօրինակ գլուխ գործոց մըն է, Անգլիացի վիպասանուհի մը, Միս Օլիֆէնտ, ցոյց կուտայ գաւառի մէկ քաղաքին մեռելները, որ յանկարծ, իրենց հիմնած քաղաքին բնակիչներուն կենցաղին ու բարքերուն դէմ սրտմտած, կ'ըմբոստանան տուներէն, փողոցներէն եւ հրապարակներէն ներս կը խուժեն, եւ իրենց, թէեւ անտեսանելի, բայց անհամար եւ գերազօր բազմութեան ճնշումին տակ, քաղաքին դռներէն դուրս կը շպրտեն շնչող մարդիկը, եւ խիստ պահակութիւն մը հաստատելով, արտաքսուածները այն ատեն միայն պարիսպներէն ներս առնել կը յօժարին, երբ ապաշխարութեան եւ հաշտութեան դաշինքով մը մաքրուած ըլլան ըլլան սրտերը, դարմանուած ըլլան գայթակղութիւնները, եւ ապահովուած ըլլայ աւելի պատուաւոր ապագայ կեանք մը:

Անտարակոյս մեծ ճշմարտութիւն մը կայ այս խորհրդապատկերին տակ, որ քիչ մը չափազանցուած կը թուի մեզի, անոր համար որ մենք նիւթական եւ վաղանցուկ իրականութիւնները միայն կը տեսնենք:

Մեռելները կ'ապրին ու կը շարժին մեր մէջ շատ աւելի իրականօրէն եւ ազդողաբար, քան որքան պիտի չկրնար նկարել ամէնէն յանդուգն երեւակայութիւնը:

Շատ կասկածելի է որ անոնք մեռած ըլլան իրենց գերեզմաններուն մէջ:

Նոյնիսկ հետզհետէ աւելի ստոյգ կ'երեւայ որ անոնք բնաւ յօժարած չըլլան հոն արգելափակուելու:

Այն տապանաքարերուն տակ՝ ուր կը կարծենք թէ անոնք բանտարկուած են, կայ միայն քիչ մը մոխիր որ այլեւս անոնց չի պատկանիր, զոր լքած են առանց ոեւէ դառնութեան, եւ զոր հաւանաբար չեն հաճիր յիշել այլեւս:

Ինչ որ ճշմարիտ էր միշտ բոլոր մեռելներուն համար, շատ աւելի ճշմարիտ է այսօր որ լաւագոյնները ընտրուեցան գերեզմանին համար:

Այն բնագաւառին մէջ որ ստորերկրեայ ըլլալ կը կարծենք, զոր ստուերներու թագաւորութիւնը կը կոչենք եւ որ իրականին մէջ բնագաւառն է եթերային եւ թագաւորութիւնը լոյսին, տեղի ունեցան այնքան խորունկ խռովայուզումներ, որքան երկրի մակերեսին վրայ զգացուածները: Երիտասարդ մեռելներ խուժեցին հոն ամէն կողմէ, եւ աշխարհիս ծագումէն ի վեր անոնք եղած չէին ոչ այնքան բազմահոծ, ոչ ալ այնքան առոյգ եւ խանդալից:

Մինչ սովորական տարիներուն, մենէ բաժնուողներուն հանգստավայրը յոգնաբեկ եւ ուժասպառ կեանքեր միայն կը հիւրընկալէր, ներկայ անհամար բազմութեան մէջ չկայ նոյնիսկ մէկ հոգի, որ Պերիկլէսի բառերով «կեանքին հրաժեշտ տուած չըլլայ իր ամենափայլուն փառքին մէջ»:

Անոնց մէջ չկայ մէկը որ մահուան ոչ թէ իջած այլ բարձրացած չըլլայ, պարուրուած ամենամեծ գոհողութեամբ՝ զոր մարդս կարող է ընել մեռնիլ չգիտցող գաղափարի մը սիրոյն:

Պէտք պիտի ըլլայ որ, ինչ բան որուն հաւատացած ենք մինչեւ այսօր, ինչ բան որուն հասնիլ փորձեցինք մեր կարողութենէն վեր ճիգերով, ինչ բան որ բարձրացուց մեզ այն կէտին ուր ենք, ինչ որ յաղթահարեց մեր վատ օրերուն եւ մարդկային բնութեան վատ բնազդներուն, ցնորք եւ ստութիւն միայն եղած ըլլային, որպէսզի այսպիսի մարդիկ, արժանիքներու եւ փառքերու այսպիսի բարձրաբերձ բուրգեր իրապէս անէացած ըլլան ընդմիշտ անհետացած ըլլան, յաւիտենապէս լռած ըլլան, եւ մշտնջենապէս անօգուտ եւ անազդեցիկ դարձած ըլլան աշխարհի մը համար՝ որուն կեանք տուին:

Հազիւ թէ կարելի է որ այս ճշմարիտ ըլլայ մեռելներու արտաքին վերապրումին տեսակէտով: Բայց բացարձակօրէն ստոյգ է որ ան բոլորովին տարբեր բան է, անոնց մեր մէջ վերապրումին տեսակէտով:

Հոս, այսինքն մեր մէջ, ոչինչ կը կորսուի եւ ոչ ոք կ'անէանայ:

Մեր յիշողութիւնները լի են այսօր դիւցազուններու բազմութիւնով մը, շանթահարուած իրենց ծաղիկ հասակին մէջ, բոլորովին տարբեր քիչ առաջ ակնարկուած յոգնաբեկ հիւանդներու եւ ծերունիներու ամբոխէն, հիւանդներ ու ծերունիներ որ արդէն անգոյ էին աշխարհէս բաժնուելէ առաջ:

Պարտինք խոստովանիլ թէ, այժմ մեր տուներէն իւրաքանչիւրին մէջ, քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, պալատին մէջ թէ ամենամայլ հիւղակին ծոցը կ'ապրի ու կը տիրապետէ երիտասարդ մեռել մը իր պերճափայլ զօրութեանը մէջ: Անիկա ամէնէն աղքատ ու մթին յարկը կը լեցնէ փառքով մը՝ զոր ինք երազել պիտի չհամարձակէր երբեք:

Անոր տեւական, տիրական եւ անխուսափելի ներկայութիւնը հոն կը սփռէ ու կը պահէ կրօնք մը եւ խորհուրդներ, որ անծանօթ էին, կը նուիրագործէ իր շրջափակը, աչքերը կը մղէ յարիլ աւելի վե՛ր, եւ միտքը կը բռնադատէ անգամ մըն ալ վար չիջնելու, կը զտէ հոն շնչուած օդը, հոն ըսուած խօսքերը, եւ հոն համախմբուած մտածումները, ու, մերձաւորէ մերձաւոր, աննախընթացօրէն ընդարձակ սահմանի մը վրայ կ'ազնուացնէ ու կը վերացնէ բովանդակ ժողովուրդ մը:

×

Նման մահեր կեանքին չափ խորունկ ու բեղուն, եւ անկից նուազ անկայուն ազդեցութիւն մը ունին:

Ահաւոր բան է որ այսպիսի աղէտ մը պատահած ըլլայ, որովհետեւ անիկա ամէնէն անողոքն է եւ առաջինը զոր մարդկութիւնը կրած ըլլայ այնքան հսկայ ծաւալով մը: Բայց այժմ որ փորձանքը անցած է, պիտի քաղենք անոր ամէնէն անսպասելի պտուղները:

Պիտի չյամենանք նկատել տարբերութիւններուն խորացումը եւ ճակատագիրներու տարամիտումը ընդմէջ այն ազգերուն որ ժառանգած են նման մահեր եւ փառքեր եւ այն ազգերուն որ զրկուած են անոնցմէ, եւ զարմանքով պիտի տեսնուի որ ամէնէն աւելի կորսնցուցին այն ազգերը որ պահեցին իրենց հարստութիւններն ու մարդերը:

Կորուստներ կան՝ որ անգնահատելի վաստակներ են, վաստակներ ալ կան, որոնց մէջ ապագաներ կը կորսուին:

Մեռելներ կան՝ որոնց տեղը չեն կրնար բռնել ապրողները, եւ որոնց մտածումները կ'իրականացնեն այնպիսի բաներ՝ զորս մարմինները չեն կրնար կատարել:

Մեռելներ կան՝ որոնց թափը կը գլէ կ'անցնի մահէն ալ անդին, եւ կը վերադառնէ կեանքը, եւ գրեթէ բոլորս այս ժամուս լիազօրներն ենք մենէ աւելի մեծ, աւելի ազնիւ, աւելի լուրջ, աւելի խոհական եւ աւելի կենդանի էակի մը:

Իր ընկերակիցներուն հետ, անիկա պիտի ըլլայ մեր դատաւորը, եթէ իրաւ է թէ մեռելները կը դատեն ապրողներուս հոգին, եթէ իրաւ է թէ անոնց դատավճռէն կախում ունի մեր երջանկութիւնը:

Անիկա մեր առաջնորդը պիտի ըլլայ, եւ միանգամայն մեր պաշտպանը, որովհետեւ առաջին անգամ է որ, երկրային դժբախտութեանց եղեռնապատմութեան սկիզբէն ի վեր, մարդս իր գլխուն վրայ սաւառնիլը կը զգայ եւ սրտին մէջ կ'ունկնդրէ այդպիսի՛ փառայեղ մեռելներու այսքա՛ն հոծ բազմութեան մը:

ՄՕՐԻՍ ՄԷԹԸՐԼԻՆԿ
թարգմ. Թ.

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ

ԵՍ ԻՆԾԻ ՀԵՏ

Կէս գիշեր է: Եւ՝ կ'ըսեն թէ պէ՛տք է քնանա՛լ:

Պէ՞տք է քնանալ:

Ահա՝ քանի՞երորդ անգամն է, վերի հարցումը կուտամ ինքս ինծի: Պատասխան չկայ: Մինչ՝ գիշերը հետզհետէ կը փռուի արդէն քաղաքին եւ խուցիս, հոգիիս եւ սրտիս վրայ, արաբական սեւ ու լայնածաւա՛լ վրանի մը նման, մութ ու տարածուն:

Է՛հ, կրողը տանի սա իմ գլուխս, որուն մէջ, գիշերները մանաւանդ, ե՛փ ու ե՛ռ կուգան հազար ու մէկ մտածումներ, յուշեր, երազներ ու գաղափարներ: Ու քիչ մը վերջ, հորիզոնէն վեր բարձրացող բարդ բարդ ամպերու օրօրանքով կը խմբուին աչքերուս մէջ, սպասելով՝ անձրեւելո՛ւ կամ ձիւնելու, շողալու կամ շողարձակելու:

Ահա, ինչպէս կ'ըսէի, հազարերորդ անգամն է, որ կը հարցնեմ ինքս ինծի.—

Ո՛վ խենդ, ո՛վ հիւանդ, եւ ո՛վ կարդ մը ապուշ ու յիմար գիտելիքներ ու երգեր հիւսել գիտցող տղայ, ըսէ՛, ի՞նչ կը բանիս հոդ, այդ՝ հինու մաշ, այդ՝ բազմաթիւ թուղթերով եւ գիրքերով ծանրաբեռնուած սեղանիդ առջեւ: Չըսե՞ս վերջապէս. ի՞նչ բանն է, որ կ'արգիլէ՛ քեզ քնանալէ: Չքնանա՞ս, ճիշդ՝ այն մարդերուն նման, որոնք օրական քանի մը ընկալեալ ժամեր կ'աշխատին, եւ գիտեմ. վաճառականի մը հաշիւները կը պահեն, տեղ մը քանի մը կտոր բան կը ծախեն, ուրիշ տեղ մը քար կը կոտրեն, այլ տեղ մըն ալ՝ թուղթ կամ նարտ կը խաղան, անգործութեան եւ թշուառութեան մղձաւանջը անգիտանալու, անոր սարսափը, քիչ մը գոնէ հեռացնելու եւ անթեզելո՛ւ միմիտ հաւատքով. յետոյ՝ կ'երթան տուն. կը ճաշեն. քիչ մը կը նստին. գլանիկ մը կը մոխրացնեն, այնպէս՝ իրենց ոտքերը փռած, ամբարտաւան եւ արգահատելի մեղկութեամբ մը: Յետոյ վերջապէս, քանի մը անհամ եւ սովորական ու անդէտ կատակներ կ'ընեն իրենց կնոջը եւ զաւակներուն հետ, եւ հուսկ ուրեմն, կը տնկեն ոտքերը, եւ փա՛ռք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէ՛ն: Քանի մը վայրկեանէն կը խորդա՛ն արդէն: Երազելով հաւանաբար որ ամէնէն երջանիկ մարդերն են իրենք: Ո՛վ գիտէ:

Քնացի՛ր, քնացի՛ր ո՛վ գաղափարական տղայ: Քնացի՛ր, ճիշդ այն մահկանացուներուն նման, որոնց ուղեղները՝ առօրեան, սովորականն եւ հասարակը ճանչնալու տարողութիւնը ունին միայն:

Ըսէ՛, ըսէ՛ վերջապէս, ի՞նչ փոթորիկներ կան ուղեղիդ մէջ, որ այսպէս, ամէն գիշեր, հոդ՝ այդ խորհրդաւոր սեղանիդ առջեւ, իր պարտականութեան գիտակից պահակի մը պէս արթուն, չես գիտեր, ո՞ր անծանօթ գաղտնիքին թափանցել կը ճգնիս:

Կը հարցնեմ ինքս ինծի, ամէն գիշեր այսպէս քանի մը անգամ: Ու կ'անդրադառնամ, որ այս հարցումը, ահա՝ քսան տարուան չափ հասակ ունի արդէն եւ պատմութիւն, որ՝ նոյն հարցումը, քսան տարի է, կամ քիչ մը պակաս, կրկնուած է իմ մէջ, քալած՝ քովս ի վեր, եւ շնչած՝ ինծի հետ:

Ու կը պատասխանեմ: Կէս գիշերը անցած է արդէն, ու ես բոլորովին մինակ եմ եւ գլուխս գլխի, իմ սեղանիս եւ իմ հարազատներուս՝ գրքերուս եւ թուղթերուս հետ:

***

Ու կ'ըսեմ ահա. պէտք չէ՛ քնանալ: Քունի ժամը, ուրիշներու համար՝ հանգիստի, մեզի համար սակայն՝ աշխատանքի, ինքնամփոփ մտածումի եւ մշակումի պա՛հ է միայն:

Մենք՝ պէտք չունինք անդորրութեան: Մեր կողերը պէտք չունին՝ քունի խաղաղութեան: Ի՛նչ, մոռցա՞նք, որ անոնք կազմուեցան անապատին աւազէն այրելով, տաղուելո՛վ:

Պէտք չէ՛ քնանալ, ըսել կ'ուզեմ՝ մեղկանալ, մոռնալ, անգիտանա՛լ:

Մեզմէ իւրաքանչիւրը՝ քառասուն հոգինոց տունի մը մնացորդն է: Անցնող քառասունը՝ իրեն սահմանուած գործը կիսատ ձգած անցա՛ւ: Ամէն մէկս՝ քառասուն կտակներու մագաղաթներ ունինք մեր վիզերէն կախուած, մեր մարմինոյն վրայէն, կրակի նման, այրո՛ղ, չարչարո՛ղ եւ կատարման սպասող:

Մենք ժառանգորդներն ենք, անոնց կիսատ ձգած գործին: Ու պիտի ըլլանք կիսկատար գործը՝ լրումին տանողներ:

Ինչպէ՞ս քնանամ, երբ գիտեմ, յստակօրէն գիտեմ որ հոն՝ կապելայրին անկիւնը կամ նաւահանգիստին չէնքին պատերուն տակ, հիմա մարդեր կան պառկած, խեղճեր կան անօթի եւ արթուն, մարդեր կան թշուառ ու կործանած ու տառապած ուսերով եւ կողերով, պարտուած ոսկորներով եւ յոգնատանջ բազուկներով: Օ՛, օ՛, բազմութիւններ կան անտուն ու թափառական:

Մենք՝ արթուն պիտի կենանք: Մեր տառապանքը՝ ամէնէն հանճարեղ վէպն է, անգիր եւ անանուն:

Մեր տառապանքը կը մեղմանայ այն ատեն միայն, երբ՝ խորտակուած ներկան կը հարթուի, կը տաշուի՛: Երբ՝ ներկան տեղի կուտայ վաղուան խուժումին առջեւ:

Ու վա՞ղը, պիտի գայ անպայման: Մենք՝ պիտի բերենք զայն: Մենք՝ ժառանգորդներս անցա՛ծ բոլո՛ր, բոլո՛ր սրբազնութեանց:

Աթէնք   Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

Այսօր կիրակի իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին

84 Rue de Grenelle, Salle d'Horticulture, Métro: Rue du Bac

Նախաձեռնութեամբ Գ. Ռ. Մ.ի փարիզի մասնաճիւղին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկ.—Ազատական կուսակցութեան, Հ. Հ. պատուիրակութեան, Հ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, Գրական Ակումբին, Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Ա. Ե. Կ. Խաչին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի շրջանի սկաուտական կեդր. յանձնախումբի, Պանեէօ-քաշան ցառաջդիմասիրաց Միութեան, Տրապիզոնի, Շապին Գարահիսարի, Ատափազարի, Տարօն Տուրուբերանի, Կիլիկիոյ, Ուրֆայի հայր. միութիւններուն:

կը նախագահէ՝ ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

կը խօսին՝ Գ. Ռ. Մ. կողմէ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան կողմէ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ Պ. ԿԱՐՕ-ՍԱՍՈՒՆԻ:

կ'երգէ ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին՝—Նուագախումբ մը՝ բաղկացած 16 հոգիէ՝ հայ և օտար արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ Պր. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ կը նուագէ հայ եւ օտար երգեր եւ շարականներ:

կը նուագեն՝ Mr. Worms, Mlle Lefèvre, Mr. Julien Brun, Mlle Clément, Mr. Fredman, պսակաւորներ փարիզի պետ. երաժշտանոցէն

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներն ու արենուշները:

կուին ոստիկանութեան կողմէ. իսկ այն անձերը որոնց վրայ կասկած կը ծանրանայ թէ կ'երթան խորհուրդի նիստերուն մասնակցելու, կամ կը ձերբակալուին կամ կը պատրաստուին ետ դառնալու: Երկաթուղիի ընկերութիւնները հրահանգ ստացած են տոմսակ չտալու պատգամաւորներուն:

Հնդկական զաւառի զանազան վայրերէն բազմաթիւ անձեր մեկնած են դէպ ի Տէլհի, ուր կառավարութիւնը աւելի եւս զօրացուցած է իր ուժերը:

⁂ Հնդկաստանի փոխարքան օդանաւով Տէլհիէն մեկնեցաւ դէպ ի Քոհաթ: Հիւսիս-արեւմտեան շրջանի վարչական նոր օրէնսդրութեան մասին՝ իր խօսած ճառը մեծ ազդեցութիւն գործեց: Սակայն, Մարտանի շրջանին մէջ՝ Կարմիր շապկաւորները կը շարունակեն իրենց թշնամական ընթացքը: Առնէ, ընդունեցին բանաձեւ մը, յայտարարելով թէ կանտիական ուղեգծին, այսինքն ոչ-բռնութեան ժամանակն այլ եւս անցած է եւ թէ երիտասարդները պէտք է այլ եւս զէնքով կռուին՝ զինեալ ուժերուն դէմ:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ 1932

26 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1865

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԱՑՆԵՆՔ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Ո՛ր եւ է արձագանգ չլսեցինք այն լուրերուն առթիւ, որ հաւանական կը ցուցնէին Թուրքիոյ մուտքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Մենք օրը օրին հրատարակութեան տուինք եղած տեղեկութիւնները, — բոլորն ալ՝ եւրոպական աղբիւրէ: Եւ, երկու խմբագրականներով, ուշադրութեան յանձնեցինք մեր անելիքը՝ այս հաւանականութեան առթիւ:

Այսօր կ'ուզէինք յիշեցնել ուրիշ պարտականութիւն մը:

Միջանկեալ ըսենք որ, մեր տեղեկութեանց համաձայն, ուրիշ հոսանքներ ալ կ'ընդունին ներկայացող պատեհութեան արժէքը:

Ուրեմն, ձեռնպահութեան հանդիպելու վախ չկայ: Կը մնայ մէկտեղ բերել բոլոր հոսանքները, մէկ յայտարարի վերածել բոլոր տեսակէտները, եւ պատրաստ կենալ, պատեհ ժամուն գործելու համար:

Ինչպէս գիտել կուտայինք ապրիլ 16ին, «հրապարակային վիճաբանութեան դուռ բանալու համար չէ որ կը դնենք այս հարցը: Ոչ ալ խելք սորվեցնելու համար»:

Ցետոյ, «անհրաժեշտ է լայն խորհրդակցութիւն եւ հաւաքական աշխատանք: Խորհրդակցութիւն՝ նոյն իսկ միեւնոյն կուսակցութեան ծոցին մէջ»:

Ու վերջապէս, «կատարելով հանրային կարծիքը արթուն պահելու մեր պարտականութիւնը, մենք այն միամտութիւնը չունինք որ հրաշք մը պիտի գործուի»: (21 ապրիլ):

Մեր բոլոր մտածումները կը ձգտին գտնել ընդհանրական բանաձեւ մը, հաւաքական ուղեգիծ մը, որպէս զի ոչ թերխաչ մարդանքներ կատարուին, ոչ ալ տխուր խաչաձեւումներ:

Արդ, խօսելով մեր մասին, գիտենք որ Դաշնակցութիւնը ունի գործունէութեան ուղեգիծ մը, այս հաւանականութեան համդէպ, որ քանի մը տարի առաջ ալ երեւան եկաւ: Ի հարկէ պայմանները կը փոխեն չափ մը կէտեր, կը ստիպեն յարմարումներ կամ յաւելումներ կատարել:

Բայց, անփոփոխ կը մնայ հիմնականը, — գործե՛լ, օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն, առանց պատրանքներ սնուցանելու: Եւ միշտ ուսումնասիրելով բոլոր հնարաւորութիւնները:

Այս կէտը ճշդելէ յետոյ, հետեւեալ հարցը կը ծագի. —

Քանի որ ուրիշ կողմէ եւս տարակոյս չկայ գործելու — երբ առիթը ներկայանայ— կարելի չէ՞ այնպէս մը կարգադրել որ, այս կամ այն հոսանքին կապուած օրկաններ, կամ բոլորովին անկախ հոսանքներ իրենց բոլոր մտածումները հաղորդեն իրենց նախասիրած կազմակերպութեան:

Աւելի պարզ խօսելով, փոխանակ հրապարակաւ տեսակէտներ պարզելու, աւելի նպատակայարմար, աւելի գործնական չէ՞ բոլոր մտածումները կեդրոնացնել եղած — չեղած հոսանքներու կեդր. վարչութեանց մօտ, որպէս զի ո՛ր եւ է տեսակէտ անտեսուած չըլլայ եւ բոլոր թելադրութիւնները յանգին մէկ եւ ամբողջական բանաձեւի: Այսինքն, ունենանք հաւաքական ուղեգիծ: Միեւնոյն ուղեգիծը:

Առ հասարակ, բոլորս ալ բանգէտ ենք: Ու մանաւանդ «քաղաքագէտ»:

Հայուն հաւասարը չկայ՝ խելք ծախելու տեսակէտէն: Եւ պարագաներն ալ շատ նպաստաւոր են, ծրագիր յղանալու համար, քանի որ Եւրոպա կը գտնուինք:

Ահա՛ նոր պատեհութիւն մը, — Թուրքիոյ անդամակցութեան խնդիրը, բոլոր մտածումները մէկտեղ հաւաքելու եւ մաղելու: Ցարդն ու ցորենը զատելու:

Կատարե՛նք այս փորձը, առանց կանխակալ կարծիքներու, եւ անխախտ պահելով իւրաքանչիւր հոսանքի հիմնական տեսակէտները:

Մէկ խօսքով, կ'առաջարկենք տեսակ մը քննութիւն, որ եթէ օգուտ ալ չունենայ, գոնէ կը նպաստէ միտքերը աշխուժացնելու, եւ կեդրոնաձիգ, հաւաքական ուղղութիւն մը գտնելու:

Մանաւանդ որ, լայն ժամանակ ունինք: Թուրքիոյ դիմումը, եթէ լուրջ է, տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ սեպտեմբերին, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը: Ուրեմն, առ նուազն չորս ամիս ունինք, եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Իսկ եթէ յետաձգուի դիմումը կամ ձախողի, ի՞նչ փոյթ: Գոնէ մենք մեր մէջ լայն խորհրդակցութիւն մը կատարած կ'ըլլանք: Եւ ոչ միայն շատ մը թիւրիմացութիւններ կը փարատին, այլ եւ յստակ տեսակէտներ կ'ունենանք հիմնական հարցերու մասին: Կարելի եղածին չափ «ազգովին»:

Ժամանա՛կն է վերջապէս — շատ ուշ ենք մնացեր — բոլոր նախապաշարումները մէկդի դնելու, կարեւորն ու անկարեւորը զանազանելու եւ համախորհուրդ, հետեւողական աշխատանքներ կատարելու: Այդպիսի աշխատանքներու վարժութիւնը փորձելու:

Որովհետեւ, կը գտնուինք անկինդարձի մը առջեւ, ուր ամէն ձախաւեր քայլ կամ պառակտիչ փորձ կը ծառայէ միայն ջուր լեցնելու թշնամի ջրաղացին:

Ամէնքս ալ գիտենք, ամէնքս ալ կը խոստովանինք թէ անընդհատ կը բանի թշնամի ջրաղացը:

Բայց, իրականին մէջ, ի՞նչ կ'ընենք մենք, բաց ի անմիտ հառաչանքներէ կամ փոխադարձ վարկաբեկումներէ:

Ահաւասիկ Թուրք իշխանութիւնն ու մամուլը յստակ սպասարկութիւն են հասցուցեր, արտասահմանի հայկական գաղութներու մանաւանդ անոր պառակտիչ երեւոյթները արձանագրելու համար: Թուրք լրատեններու ցանկ մը փռուեր է Սուրիոյ մէջ եւ այլուր, հետզհետէ աւելի խիզախ արտայայտութիւններով:

Ո՞ւր է մեր «համազգային» ցանկը, իր կեդրոնաձիգ բանաձեւով...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ ԵՒՍ

Անցեալ օր հարցում մը ուղղեր էինք Բարեգործականին, որմէ պատասխան չէինք սպասեր անշուշտ: Այն տեսակ հարցում մըն էր, որուն պատասխան չի տրուիր:

Ինչո՞ւ ուրեմն կը հարցնենք:

Պարզապէս, հարցուցած ըլլալու համար:

Ճիշդ այդ մտքով, ահա ուրիշ հարցում մըն ալ:

Վեց-եօթը ամիս առաջ, բժիշկ մը որ Պէլճիքայի համալսարանը աւարտեր էր մեծ յաջողութեամբ, կը պատրաստուէր երթալ Սուրիա: Պէլճիքայի մէջ գտնուող յատուկ մարմին մը՝ իրեն յանձնուելու համար, կարեւոր գումար մը չէքով ղրկեր էր Բարեգործականին: Բժիշկը այդ դրամը պիտի յատկացնէր կարգ մը գնումներու եւ ճամբորդութեան ծախքերու:

Պ. Մալէզեան սակայն, չէր համակրած բժիշկին, եւ Թերեւս իրաւունք ալ ունէր: Իր ուզած մարդը չէ եւ չի կրնար ալ ըլլալ: Մանաւանդ որ, լեզուն քիչ մը երկար է եւ տեսածը կ'ըսէ յատուկ բառերով:

Ճի՞շդ է որ գումարը բժիշկին չյանձնելու համար, չէքը վերադարձուցած է Պէլճիքա:

Անշուշտ, մենք գիտենք թէ ճիշդ է, ինչպէս գիտենք նաեւ առոր հետեւանքով առեղծուած պատմութիւնը:

Բայց հարցումը կ'ուղղենք, պարզապէս հարցուցած ըլլալու համար եւ պատասխանի չենք սպասեր:

Ու նաեւ այս երկու հարցումներուն հետեւանքով, չենք մեղադրեր Բարեգործականը թէ անհատական քաղաքականութիւն կը մղնէ իր գործունէութեան մէջ: Որովհետեւ շատ պարզ է: Միութիւն մը շատշատ միութենական քաղաքականութիւն կրնայ վարել, իսկ անհատ մը միայն անհատական: Այս լափալիսեան խօսքէն յետոյ ի՞նչ կը մնայ:

Որ Պ. Մալէզեան իբր վարիչ միութեան մը՝ չի մոռնար անհատականութի՞ւն մղնել Բարեգործականի կապուած գործերուն մէջ:

Ցետոյ ի՞նչ:

Կ'արժէ՞ այդքան փոքր բաներու համար պաշտպանել որ իր Թոշակը իջեցնեն կամ զինքը հեռացնեն իր պաշտօնէն:

Անշուշտ չարժեր...

Մ. Ե.

Թունաւոր գինիի զոհեր

Երեք ամիսէ ի վեր, կը նշմարուէր որ Հավրի նաւահանգիստը մտնող նաւերու նաւազները Թունաւորման նշաններ ցոյց կուտային եւ հիւանդանոց կը մտնէին դարմանուելու:

Այս Թունաւորման հետեւանքով, հիւանդանոց մտնող մէկ քանի հաբիր նաւազներէն երկուքը մեռած են:

Քննութիւնը երեւան բերած է թէ Թունաւորումը յառաջ եկած է Սպանիայէն հայթայթուած գինիէն, որուն մէջ մեծ քանակութեամբ Թունաւոր նիւթ գտնուած է:

Մոսկուա կը լուծէ Գրողներու Միութիւնը

Խորհ. Միութեան համայնավար կեդր. կամիտէն որոշեց լուծել Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը եւ բոլոր այն գրողները որ կը հաւանին խորհրդային իշխանութեան ծրագրին եւ կ'ուզեն մասնակցիլ ընկերվարական շինարարութեան գործին, հաւաքել միակ միութեան մը մէջ:

Մանչուրիոյ վիճակը

Հարաւային Մանչուրիոյ մէջ տիրող ծանր կացութեան հետեւանքով, յետաձգուեցաւ մեկնումը ճափոնական մաս մը զօրախումբերու, որոնք պիտի վերադառնային Գորէայի իրենց զօրանոցները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հիթլեր կը յաղթէ Փրուսիոյ մէջ

Փրուսիոյ խորհրդարանական ընտրութիւնները որոնց արդիւնքին կը սպասուէր այնքան հետաքրքրութեամբ, տեղի ունեցան կիրակի օր եւ վերջացան Հիթլերի յաղթանակով:

Ստորեւ, 1928ի եւ վերջին ընտրութեանց բաղդատական ցուցակը, որ յստակօրէն ցոյց կուտայ Հիթլերեաններու զօրեղ յառաջխաղացումը:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՓՐՈՒՍԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

	1932	1928
Արձանագրուած քուէարկուներ	26,531,916	25,210,676
Քուէարկած են	21,926,628	19,265,248
Ընկերվարականներ	91	137
Ազգայնականներ	31	71
Կեդրոն	67	71
Համայնավարներ	56	48
Ժողովրդականներ	6	40
Պետականներ	6	22
Տնտեսավարներ	3	16
ՀԻԹԼԵՐԵԱՆՆԵՐ	160	9
Զանազան կուսակցութիւններ	9	36

Փրուսիական ընտրութեանց այս արդիւնքին առջեւ, ի՞նչ պիտի ըլլայ Պրաուն – Սէվըրինկի կառավարութեան դիրքը՝ պիտի կրնա՞յ մնալ իշխանութեան գլուխը:

Փրուսիական նոր խորհրդարանին մէջ բացարձակ մեծամասնութիւնը պիտի կազմուի 215 ձայնով: Վայմարի մէջ գոյացած գործակցութիւնը զանազան կուսակցութեանց միջեւ, որուն հետեւանքով Պրաուն – Սէվըրինկ իշխանութեան գլուխն անցան, նոր խորհրդարանին մէջ կը հաշուէ 164 ձայն: Անոր փոխարէն սակայն, ամբողջ աջերը երբ համերաշխին ու միանան, պիտի հաւաքեն ընդամէնը 209 ձայն: Ուրեմն աջերն ալ չպիտի կրնան անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը գոյացնել, առաջին առթիւ իսկ կարենալ տապալելու համար Պրաունի դահլիճը: Հետեւաբար, Պրաուն պիտի կրնայ իր ձեռքը պահել իշխանութեան ղեկը, քանի որ ուրիշ որ եւ է վարչապետ կարելի չպիտի ըլլայ ընտրել ներկայ մեծամասնութեամբ:

Փրուսիոյ նախկին խորհրդարանին շրջանը կը լրանայ մայիս 20ին: Նորը պիտի հաւաքուի յունիս 20ին կամ քիչ յետոյ: Մինչ այդ ուրեմն, ներկայ կառավարութիւնը պիտի կրնայ կարգադրել ընթացիկ գործերը եւ նոր խորհրդարանի բացման, երբ Փրուսիա չկարենայ կանոնաւոր կառավարութիւն մը կազմել, կրնայ ըլլալ որ կեդրոնի կառավարութիւնը ինքն իսկ ուղղակի վարիչ մը նշանակէ, նախագահելու համար Փրուսիոյ կառավարութեան:

Գլխաւոր կուսակցութեանց ստացած քուէները կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը.— Հիթլերեանները ստացած են 7,940,046, — Ընկերվարականները 4,543,535, — Կեդրոն (կաթոլիկներ) 3,362,911, — համայնավարներ 2,790,253, — գերման ազգայնականներ 1,507,822:

Հիթլերեաններու հաւաքած ութ միլիոնի մօտ քուէներուն մէջ են գերման ազգայնականներու (Հուկէնպէրկի կուսակցութիւնը) քուէներուն մեծագոյն մասը:

Համայնավարները ինչպէս կը տեսնուի այնքան քուէ չեն հաւաքած որքան կը յուսային եւ այս անգամ, շատ աւելի կորսնցուցած են, քան նախագահական ընտրութեան առթիւ:

Ամենէն մեծ պարտութիւնը կրած են ընկերվարականները, որոնք մէկ անգամէն կը կորսնցնեն 46 աթոռ:

× *Ընտրութիւններ կատարուեցան նաեւ Վուրթէնպէրկի, Պավիերայի, Անհալթի եւ Համպուրկի մէջ: Այս շրջաններուն մէջ, Հիթլերեանները այնքան յաջողութիւն չունեցան որքան Փրուսիոյ մէջ:*

Գերմանական այն պետութիւնները որ կիրակի օր քուէարկութիւն կատարեցին, կը գրաւեն 400000 քառակուսի քիլոմեդր տարածութիւն մը 468 հազարի վրայ եւ ունին 50 միլիոն բնակիչ, ամբողջ Գերմանիոյ 64 միլիոնին վրայ:

Հնդկաստանի նոր խռովութիւնները

455 հոգի ձերբակալուած

Կիրակի օր, մեծ եռուզեռ կը տիրէր Տէլհիի մէջ, ուր հակառակ կառավարութեան արգելքին, եւ այս վերջերս կատարուած բազմաթիւ ձերբակալութիւններուն, հնդիկ ազգային խորհուրդը նիստ պիտի գումարէր:

Ոստիկանութիւնը հրահանգ տուած էր առեւտրականներուն որ բաց պահեն իրենց խանութները, սակայն զանազան շշուկներ ու զրոյցներ տարածուած էին. որով, խանութպաններէն շատերը նախընտրեցին անսաստել ոստիկանութեան հրահանգին եւ փակել իրենց խանութները, քան թէ ենթարկուիլ կողոպուտի վտանգին:

Քաղաքին փողոցներուն մէջ, մեծ բազմութիւններ հաւաքուած էին եւ ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ յաճախ միջամտել, ցրուելու համար բազմութիւնը:

Մահմետական մը որ ինքզինքը կը յայտարարէր Տէլհիի տեղական խորհուրդին լիագօրը, ազգային դրօշ պարզած 300 անձերու գլուխը կանգնած, յայտնեց թէ ազգային խորհուրդին նիստը տեղի պիտի ունենայ քաղաքին ուրիշ մէկ վայրը: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բոլորը, ինչպէս նաեւ անոնք որ իբր պատգամաւոր, հետզհետէ կուգային:

Այն ատեն, պատուիրակները փոխանակ համագումարի, խմբական ժողովներու նստան, զանազան վայրերու մէջ:

Հնդիկ ազգայնականները կը յայտնեն թէ այս կերպ խումբերու բաժնուելով, յաջողած են ապահովել որ խորհուրդը իր լիակատար նիստը գումարէ եւ տայ հինգ որոշումներ, որոնք կուգան հաստատել Քամպէյի գործադիր խորհուրդին տուած որոշումները:

Մէկ օրուան մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 450 հոգի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա՛լ Գ. էջ)

Պ. Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ՇՈՒՐՋ

Կիրակի օր արձանագրած էինք երկտող լուր մը՝ որ կը հաղորդէր թէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան հրաժարած է Բարեգործականի նախագահութենէն:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Կիւլպէնկեան, որ այժմ Քան կը գտնուի, «Խ. Հայաստան»ի մէջ կարդացած է յօդուած մը ուր զինքը կը ներկայացնէին իբրեւ գործակալ միջազգային դրամատիրական աշխարհակալութեան, հայ ժողովուրդին արիւնը վաճառքի հանելու համար: Եւ խորապէս ազդուած, հեռախօսով հրաժարական տուած է:

Այս հրաժարման վրայ, Բարեգործականի գրասենեակին մէջ արտակարգ ժողով մը գումարուելով, հեռագրած են երեւան, թէ «Խ. Հայաստան»ի խմբագրութեան եւ թէ՛ կառավարութեան, լուսաբանութիւններ տալով եւ վրդովում յայտնելով:

Ուրիշ աղբիւրէ մըն ալ ստուգեցինք թէ՝ հրաժարման լուրը բոլորովին ճիշդ է, եւ Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, Պ. Կիւլպէնկեանը տարհամոզելու համար:

× Բարեգործականի գրասենեակէն ալ տեղեկութիւններ խնդրեցինք այս մասին, եւ Պ. Մալէզեան յայտնեց թէ մինչեւ այս պահուս հրաժարագիր ստացած չեն:

Մեր աղբիւրները բոլորովին վստահելի ըլլալով, այս դիւանագիտական պատասխանը ուրիշ իմաստ չունի, եթէ ոչ ամէն կերպով կանխել վերջնական հրաժարումը:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ Գ. ԿԱՐԱՒԱՆԸ

Ներգաղթի Գ. կարաւանը Սելանիկէն ճամբայ պիտի ելլէ այսօր, երեքշաբթի:

Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ կը կարդանք.—

Անոնք որ կը հրաժարին մեկնելէ, պարտաւոր են անմիջապէս դիմել Ներգաղթի գրասենեակ եւ իմացնել:

Ներգաղթողները իրենց մօտ պէտք է ունենան միայն այն իրերը, որոնք անհրաժեշտ են նաւուն մէջ, Պիրէոն-Սելանիկէն մինչեւ Պաթում, ինչպէս ուտելիք, անկողին, իսկ այն ամէն իրերը, որոնք ճանապարհին պէտք չեն, պիտի իջեցուին նաւուն ամբարը եւ առանց բացառութեան: Ուստի այդ կարգի իրերը պէտք է լաւ ծրարուին եւ մեկնողին անունը, մականունը եւ իր կարգաթիւը յստակօրէն պէտք է գրուին ծրարներուն վրայ:

Բոլոր մեկնողները կարող են իրենց հետ տանիլ՝

Ա.— Իրենց արհեստին վերաբերեալ ամէն տեսակ գործիքներն ու իրերը:

Բ.— Ամէն տեսակ սերմնցու:

Գ.— Ամէն տեսակ կտրուած հագուստ:

Դ.— Որսորդութեան հրացաններ:

Ե.— Եւ առ հասարակ այն ամէն իրերը, որոնք առեւտուրի նիւթ չեն:

Այս յայտարարութեան կցուած է երրորդ կարաւանի մաս կազմողներուն անուանացանկը:

Յայտարարութիւնը ծախուած է 2 տրախմի, Ներգաղթի պատուիրակութեան հաշւոյն:

Յունական դրամը

Երէկ, Աթէնքի մէջ խորհրդակցութիւն կատարեցին յունական դրամատուններու տնօրէնները, ուսումնասիրելու համար դրամական ոսկեհիշը լքելու կառավարական առաջարկը: Եզրակացութիւնը տակաւին յայտնի չէ: Սակայն, կ'ենթադրուի թէ տնօրէններու մեծ մասը դէմ է այդ առաջարկին:

Կէսօրէն վերջ, Յունաստանի վարչապետը Վենիզելոս, ճառի մը մէջ պարզեց այն միջոցները զորս կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ բարւոքելու համար Յունաստանի տնտեսական ու ելմտական կացութիւնը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

1932—33Ի ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Վերածնւող Իրանը, հեռու համաշխարհային թոհուբոհից, քաղաքական սադրանքներից, լծւել է վերաշինական աշխատանքների, եւ Ղաջարների օրօք եղած խամաճիկ պետութիւնը հիմնաւորելու կազմակերպական հոգերին:

Նուլթեամբ դեռ եւս դանդաղ, բայց իրապէս հսկայ քայլերով առաջադիմող Իրանը ոչնչով չի նմանւում նախկին Պարսկաստանին: Վերջինը որքան փտած, հիւծւած էր, նոր Իրանը, իր նոր գահակալով եւ քաղաքական հասուն եւ հեռատես գործիչներով, այնքան կազդուրւած, իսկական պետութեան պատկերն է ստացել: Այս երեւոյթը ուրախացնում է մեզ, որովհետեւ խաղաղասէր պարսիկ ժողովուրդը՝ միայն վերաշինել գիտէ, եւ իր երկրի բարգաւաճման մասին հոգ տանիլ:

Եւ այս բոլորը կատարւում է առանց «ռէքլամ»ի, անաղմուկ: Սա էլ պետականօրէն ապրող ժողովրդի համար հասունութեան նշան է:

Ժողովուրդը իր բախտը վստահել է ամուր ձեռքերի, քաղաքականութեամբ էլ չի զբաղւում: Ինչ որ ասւում, հրամայւում, կարգադրւում է,— նշանակում է, բանաւոր է, գործադրելի: Օրինակ, եւրոպական երկրներում պետութեան տարեկան ելմտացոյցը հաստատելու համար որքա՛ն եռանդ է թափւում, որքան ջուր ծեծւում, որքան ճառ է խօսւում, թուղթ մրոտւում: Այդ երեւոյթը մեզ մօտ չկայ, եւ կարիքն էլ չի զգացւում: Ամէն տարեգլխին, համապատասխան նախարարութիւնները կազմում են իրենց ելեւմուտքի հաշիւները, եւ սրանց համագումարը դառնում է պետութեան առաջիկայ տարւան ելմտացոյցը: Այսպէս, 1310 թ. էսֆանդին կազմած ելմտացոյցը գործադրութեան պիտի դրւի այս տարւան (1311) առաջին ամսից՝ ֆարւարդինից, գարնանամուտի առաջին օրւանից:

Այս տարւան մուտքը հաշւում է 420 միլիոն ռիալ= (դրամների անունները փոխւած են, առանց փոխելու արժէքը), 420 միլիոն ղռան, կամ 42 միլիոն թուման:

Դոլարի սովորական սակով՝ 42 միլիոն դոլար, ներկայ սակով 17 միլիոն դոլար (1 դոլարը այժմ կ'արժէ 25-26 ղռան):

10-12 տարի առաջ, Իրանի ելեւմուտքը 9 միլիոն թումանից չէր անցնում, այժմ քառապատկւել է. սա երկրի ծաղկման ամենացցուն ապացոյցներից մէկն է:

Իսկ հին օրերին անգամ պալատական ծախքերը փոխառութիւններով էին (արտաքին) հոգացւում:

Պարսկաստանի գանձարանը դատարկ է՝ ասացւածքը, սովորական էր այն օրերին:

Այս տարի (1311ին=1932—1933) ելքը հաշւած է նոյնքան: Ելմտացոյցը 3400 թումանի յաւելում պիտի ունենայ:

Ելքի ամենամեծ բաժինը, ինչպէս բոլոր երկիրներում, այնպէս էլ Պարսկաստանում յատկացրւած է զինւորական նախարարութեան, ասել է բանակին: Ելմտացոյցի ելքի բաժնում այն նպատակի համար յատկացրւած է 180 միլիոն ռիալ, կամ 18 միլիոն թուման: Եւ այս անհրաժեշտութիւն է նկատւում մի երկրի համար, ուր, պարտադիր զինւորութիւնը ընդամենը 5 տարւայ կեանք ունի: Սկզբում ժողովրդի կողմից դժգոհութեամբ ընդունւած այս օրէնքը, այժմ սովորական է դարձել, Իրանցին զինւոր է գնում իր հայրենիքի համար:

Այս նախարարութիւնը շատ լաւ հիմքերի վրայ է դրւած, եւ օրից օր եւրոպականանում է:

Երկրորդ կարեւոր կէտը Պարսկաստանի համար, լուսաւորութեան նախարարութեան աշխատանքներն են, որ նոյնպէս ծառայում է երկրի առաջադիմութեան եւ խաւար Արեւելքը լուսաւորում: Ելքի մէջ, այս նպատակի համար նշանակւած է մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար թուման, կամ 12 միլիոն ռիալ:

Երկրորդ կարեւոր նախարարութիւնը Պարսկաստանում՝ այդ նոր հիմնւած տնտեսական նախարարութիւնն է, որի ելքը տարէց տարի աւելացրւում է, որովհետեւ այս նախարարութեան ջանքերով է, որ զարկ է տրւում երկրի արհեստի, արւեստի, արդիւնաբերութեան զարգացման, (գորգի, հիւսւածեղէնի, հանքերի եւայլն ազնւացման աշխատանքներին): Այս նախարարութեան ելքը նախատեսւում է 360 հազար թուման, կամ 3,600,000 ռիալ:

Միւս նախարարութիւնների ելեւմուտքի պատկերը չեմ տալիս, որովհետեւ ընթերցողի համար շահեկան չեն:

Մուտքի մէջ, սովորական ընդունւած աղբիւրներից դուրս, մտնում է անցեալ տարւանից հաստատւած եկամուտի տուրքը, որ նորութիւն է Պարսկաստանում:

Ելմտացոյց այս հաւասարակշիռ պատկերը արդիւնք է ներածման և արտածման հաւասարակշռութեան: Որոշ տեսակի ապրանքների ներածման արգելքը եւ չափաւորումը (պերճանքի առարկաներ, մետաքս, արծաթ եւայլն), բաւական կազդուրիչ դեր կատարեցին երկրի տնտեսութեան աշխուժացման, եւ զարկ տւին, մէկ կողմից երկրի արդիւնագործութեան, միւս կողմից, այդ արդիւնագործւած ապրանքների մեծաքանակ արտահանման: Պարսկաստանն էր առաջին պետութիւնը, որ որոշ օրէնքներ սահմանելով, որոշեց, որքան ոսկեդրամի ապրանք որ արտածւի, նոյնքան գումարի էլ չարգիլւած ապրանքների ներածումը թոյլատրւի: Այնուհետեւ Պարսկաստանի օրինակին հետեւեցին Գերմանիան եւ Թուրքիան:

Պարսկական նոր դրամը՝ փահլաւին եւ ռիալը ոսկեդրամի փոխելու խնդիրը մէկ կողմ է դրւած, եւ հիմքը արծաթն է ընդունել: Արդէն նոր դրամները շրջաբերութեան մէջ են դրւած:

Ստերլինի առուծախը մի ժամանակ վերապահւած էր միայն Բանկը Միլլուն (Ազգ. Դրամատուն), սկզբում 6 թուման, ապա 9 թուման:

Այժմ, ստերլինի առուծախը ազատ է թողնւած, սակայն, Բանկը ինքը չի ծախում:

Գերմանացի մասնագէտներով կազմակերպւած այդ Բանկը, այժմ, ժամանակը լրացած մասնագէտների հետ պայմանագրերը չի նորոգում:

Բացի այդ, ճակընդեղի պակասութեան պատճառով, Քահրիզակի շաքարի գործարանը ժամանակաւորապէս դադարել է աշխատելուց, մինչեւ ճակընդեղի նոր բերքը:

Քարիւղի, շաքարի եւ թէյի մենաշնորհը կառավարութեան ձեռքն է. այս նիւթերը պիտի մատակարարէ Խորհրդ. Ռուսիան: Դրա համար, նրան իրաւունք է տրւած երկրի արտահանութեան հարիւրին 60ի իրաւունքը իր ձեռքին ունենալու, որ անպատեհութիւններու դուռ պիտի բանայ: Մասնաւորները տէր լինելով արտահանութեան հարիւրին 40ին միայն, արժէքների բարձրացման կամ իջեցման ամբողջ զսպանակը պիտի գտնւի Խ. Ռուսիայի ձեռքին:

Հարիւրին 60ը լրացնելու համար, Ռուսները պատրաստւում են ամէն ինչ արտահանելու, անգամ իրենց չնախատեսած եւ չնախընտրած նիւթերը:

Առ այժմ, համաշխարհային տնտեսութեան քաոսից ազդւած է նաեւ մեր երկիրը, եւ առեւտրական գործառնութիւնները մեծ մասով կանգ են առել:

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ,— ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ

Այսօր, քանի մը գիծեր՝ մեր մշակոյթի ճիգերէն:

Առօրեայ քաշքշուքէն դուրս, որ օրը օրին կ'արձանագրուի թերթերուն մէջ, «յաւելեալ եւ ճոխացեալ» մանրամասնութիւններով, կ'արժէ շրջագծել նաեւ այն օրերը՝ որ լոյս կը ձգեն կարգ մը «փոքրիկ» տափակութիւններուն, ժխորին եւ աղմուկին վրայ: Այս հեղձուցիչ պայմաններուն տակ, անոնք հոգեպարար երեւոյթներ են, հայեցի՝ խորքով եւ տիրական:

Քաղաքական չշմեցուցիչ վաղքին եւ տնտեսական տագնապին վերեւ, հայ երգն ու նուագը, հաւաքական ջերմիկ հաւաքոյթներու մթնոլորտը պահ մը գոնէ կը մեղմեն մեր hոգեկան բարկութիւնները: Կը մտինք իբրաւ մենք մեզի, խեղդելով մեր կիրքը եւ փոթորիկը որ նստած է մեր արիւնին մէջ, աշխարհի եւ ժամանակակից խաչակիր ընկերութեան հանդէպ:

Հոս, որուեստի չափն ու ուժգնութիւնը չենք փնտռեր: Այս եւ նման ձեռնարկներուն, հաւաքոյթներուն եւ ներկայացումներուն (այս բառին արմատական իմաստովը) մէջ, այլ ճիգն ու թափը՝ հաւաքական անդորր աշխատանքը՝ որ երբեմն կը հիացնէ: Մանաւանդ երբ նկատի կ'ունենանք տեղն ու հեւասպառ ժամանակը, ատակ ուժերը համեստ, ղեկավարութեան պակասն ու մեր քաղաքացիական կրթութեան բացասական կողմերը:

Օ՛, մեր ամէն քրտինքի մէջ «նկատում» եւ «բան» տեսնելու տենդը: Հիւանդագին, եւ վնասակար:

Մեր տեւելու, տալու, արժեցնելու տեւական ձգտումը, զոհողութիւն է, հերոսութիւն եւ ցաւ: Մեր կարելին ու անկարելին: Ասոր համար՝ պէտք է կրկնապատկել նիչերը այս կորաքամակ սերունդին, որ հայրենի հողն ու կանանչը չտեսած, ազատութիւնը չապրած, կը սիրէ, կ'աշխատի, կը պահպանէ, միշտ քրտնելով եւ տառապելով: Երբ ուրիշներ՝ կը ոքնին իրենց կաշիին ու տունին համար եւ միշտ բարձրերը կը մնան:

Այս «դպրաց դասը» ինչպէս ուրիշ ձեռնարկներու, նոյնպէս մշակութային ճիգերէն, շարժումներէն եւ հաւաքոյթներէն կը բացակայի: Աւելի կը սիրէ ձիարշաւի մը մասնակցիլ, վճարել եւ վնասել, քան հայ երգին եւ արուեստին քիչիկ մը օգնել: Ներկայ ըլլալ:

Սակայն երբեմն կը յայտնուին, (ձեւերը լաւ գիտցող մասնագէտներ են) երբ պէտք է հարուածել, միջամտել եւ խանգարել: Երբ հանրային կարծիքին վրայ չփոթ եւ պղտոր տարակարծութիւններով պէտք ըլլայ ազդել եւ ծանրաբեռնել: Փոքրիկ եւ ճղճիմ հաշիւներով:

Եւ միշտ ժողովուրդն է, չարքաշ եւ աշխատաւոր, մեր աշխատանքները բեղնաւորող կռուանը: Մեքենային առջեւ իբրեւ մեքենայ չարժող եւ սպառող հայ մարդը: Կայ բոլոր ձեռնարկներուն մէջ: Իր լումայով: Իր անձով:

×

Սալօն Massilia էինք նախընթաց շաբաթ: Տէր եւ Տիկին Պատմագրեաններուն: Նիւթը հայ երգն էր, անցեալին մէջ, եւ ներկային: Ծագումն ու զարգացումը, ազդեցութիւններն ու կրած փոփոխութիւնները: Մասնագիտական եւ բաւականին ծանր նիւթ մը, ոչ շատ մատչելի ժողովուրդին: Պ. Պատմագրեան պատմականը ըրաւ, ժողովրդական եւ եկեղեցական երգին, մանրամասնեց, կարգաց բանահիւսութիւններ, բաղդատականը ըրաւ, ասորական եւ եբրայական երգերու եղանակներուն հետ: Կատարեց ստորաբաժանումներ, լայն ծանօթութիւններ կցելով դասախօսութեան: Ակնարկ մը նետեց մեր ազգի երաժշտական աշխատանքներուն վրայ, Հայաստանի մէջ եւ արտասահմանի ալ մասամբ, ընդհանուր մշակումին եւ ձգտումին անդրադառնալով:

Նիւթը ծանր էր եւ ընդարձակ: Կարճ կապեց: Իր մէջբերումները չոր էին եւ շատ քիչ: Միայն մէկ կտոր նուագեց: Նման նիւթ մը՝ տալու համար ժողովուրդին պէտք է տարածել եւ ժամանակ տալ: Մանրամասնել օրինակներով եւ լայն ծանօթութիւններով: Աւելին՝ պէտք է ունենալ ճարտար, եւ վարպետ, դարձող լեզու, նիւթը կապելու եւ սիրցնելու համար:

Սակայն հարուստ եւ քաղցրալար ձայն ունէր Տիկ. Պատմագրեան: Տիրական եւ նստող կշռոյթով մը:

Երգեց եւրոպական քանի մը կտորներ: Սիրուն էր Զայքովսքիին կտորը եւ յաջող: Երգեց՝ Հայաստանի արդի երաժշտական արժէքներէն Ռ. Մելիքեանէ, Տէր Ղեւոնդեանէ, կտորներ՝ յատկանշական: Եւ «Անուշ»էն: Կոմիտասի Քելէ, Քելէ»ն: Աւելի ուժեղ էր եւրոպական կտորներուն մէջ: Եթէ «Հայաստան»ը՝ Ա. Տահմուրատեանի փառքն է, «Քելէ, Քելէ»ն ալ հրաշալիօրէն կուտայ մեզի Օր. Հ. Թորոսեան, ուրիշ ժողովրդական երգերու մէջէն:

Ափսո՜ս որ այս բանախօսութեան եւ երգին քիչեր ներկայ էին, եւ չքեղ սրահը դատարկ էր: Կար մօտ 60 հոգի: Թերեւս օրն էր անյարմար եւ տեղը շատերուն անծանօթ: Կը նախագահէր՝ բառ երեւոյթին՝ Ա. Չօպանեան, որ քանի մը խօսք ըրաւ հայ արուեստի մասին: Շատեր աւելի լաւ'ը կը սպասէին բանախօս – դրագէտէն: Հակիրճ կարծիքներ մէջ բերաւ Եւրոպացիներէն եւ Փրանսերէն կարգաց, Լալուայի հայ երգի մասին գրած յօդուած – գնահատականը: Ինչո՞ւ Փրանսերէն: Զգացնելու եւ ազդելու համար ներկաներու տրամադրութեան վրայ, հաւանաբար:

Իսկ անցեալ շաբաթ իրիկուն, Brébant Marseillaisի անշուք, երգի եւ նուագի անյարմար՝ բայց ընդարձակ սրահին մէջ: Խուռներամ բազմութիւն մը՝ երկսեռ: «Երաժշտական Միութեան» բացման պարահանդէսին: Աշխատանքը իր պտուղը կուտայ, իրականապէս, եւ անդամներն ու անդամուհիները, յայտնի էր փաստօրէն որ ամէն ճիգ թափած էին արդիւնաւորելու համար:

Ջէզոք է այս Միութիւնը, նոր կազմուած տակաւին, բայց միակամ եւ աշխատունակ: Ժողովուրդին սրտին խօսող, համակրելի: Իր յաջողութեան մէկ գաղտնիքն ալ պէտք է փնտռել երկսեռ ըլլալուն մէջ, որուն վրայ կ'իյնան մեծաքանչ Վարդապետին հմայքը եւ Վ. Սարգիսեանի կազմակերպած համերգին քաղցրութիւնը, որ կը տեւէ տակաւին եւ թարմ է: Կը յաջողի այս միութիւնը, եւ պէտք է որ յաջողի: Անհրաժեշտ է այս դաղութին եւ պահանջ:

Ունէին գեղեցիկ և բաւականին ճոխ յայտագիր մը, մեներգ, նուագ, նուագախումբ, պար եւ կենդանի պատկերներ: Բացման քանի մը խօսքէն եւ Բամ Փորոտանէն յետոյ, երգեց Օր. Գէորգեան՝ «Ծաղկոց մառայ»: Մեղմ եւ համակրելի ձայն մըն է որ կը նստի սրտին մէջ: Տկար էր Մ. Մուրատեանի Soloն: Պէտք է ըսել հոս, որ նուագախումբի անդամները նոր հրապարակ կուգան եւ դեռ amateur են: Կը ղեկավարէ Ա. Ջէօրէքճեան: Հետզհետէ տեղ կը չինէ նաեւ Ժ. Մալոյեանը իր յարաճուն զարգացումով: Այս էր պատճառը թերեւս, որ ընդհանրապէս նուագը խումբին, զգալի տկարութիւն մը ունէր, արդարանալի սակայն, առաջին անգամ ըլլալուն: Զգձգուած էր առաւելապէս Danse l'Aoule (N° 2) եւ Cortège du Sordareը: Լաւ էր սակայն «Սիփանայ Քաջեր»ը Կոմիտասի: «Ալագեազ բարձր սար»ն: «Արեւ թրվռով ելաւ» մեներգի ընկերակցութեամբ:

Սիրուն եւ գունագեղ էր «Ոսկան Աղբեր»ը, պատկեր մը, Տիկ. Բիրեանէ եւ Համբարձումեանէ: Երգին կշռոյթը չկար, մանաւանդ վերջինին մօտ: Տպաւորիչ է սակայն: Ֆրանսայի երիտասարդ՝ Emmanuel, տանելի դարձուց իր Soloն (violoncelle): Անոր յաջորդեց Օր. Փիրանեանի «Շամիլ» պարը, որ կրկնուեցաւ: Կշռուած եւ նուրբ էին իր շարժումները եւ դարձուածքները: Նկատի առնելով մանաւանդ որ նոր կը տեսնուի բեմի վրայ եւ կրնայ դեռ նուաճումներ ընել, եթէ լրջօրէն խնամուի եւ մարզուի թեթեւ մը:

Նուագներուն մէջ յաջողն էր Le Petit Symphonieն M. Moretի, Ս. Քէօչրէքճեանի եւ Ժ. Մալոյեանի կողմէ: Մեներգներու կարգին պէտք է յիշել Օր. Տ. Անէմեանի «Երկինք ամպել ա» եւ «Արեւ թրվռով ելաւ»ը, որ կրկնուեցաւ: Շնորհալի եւ քաղցր ձայնը, արտայայտիչ: Կարելի է մ[...] ունկնդրել եւ հյոգնիլ: Ուրիշներ [...] թոթովէն եւ չեն կեցներ: Խնամ[...] չէր արտասանութիւնը: Ս. Փափազեանը Լուտվիկ Ուլանտի «Երգչի անէծքը» կրնար փոխարինել հայ հեղինակով մը, թէեւ իր չեշտերն ու [...] փերը մաքուր էին: Լաւ հայերէն էր: Մեր բոլոր արտասանողները (քիչեր [...] տանելի են) լաւ չեն հնչեր եւ յանձ[...] կը տափակցնեն լաւագոյն գրական կտորը: Չեն մշակեր, անհոգ են: Միւս կողմէ տափակ էր «Կոմիտաս» արտասանութիւնը Տիկ. Բիրեանի: Ինչո՞ւ կարելի է գտնել Կոմիտասը գնահատող եւ արժէքաւորող: Միայն պէտք է ըմբռնել:

Ուշագրաւ եւ պատկերաւոր էր «Աբ[...] բարատեան դաշտ»ը եւ «Կալի տես[...] րան»ը: Հայ հողէն ու երգէն, [...]րուած կենդանի պատկերները, ազգ[...] դական տարազներով և սովորութիւններով աղուորցած: Հոն՝ ուր Վարդապետը թափառեցաւ, հաւաքեց հայ երգին փշրանքներն ու արժէքաւոր [...] դանակները, ճիչերն ու հնչումները եւ դասաւորեց հմտութեամբ: Քիչ մը բըթուշ պէտք է ընել, աւելի կատարեալ եւ գունաւոր դարձնելու համար: Նախ բեմը բոլորովին անյարմար էր եւ փոքրիկ, նման ներկայացումներու:

Այս կալի եւ դաշտի պատկերներուն մէջ, Օր. Թ. Արզարեան, շատ գզալուն, բնական, ապրելով երգեց «Կալի ծառ»ը եւ «Մայրիկ»ը. մեռած [...]րը ողբերգումը, մրրկումով մը որ կը փոխանցուէր քեզի: Յաջորդաբար երգեցին՝ Օր. Գէորգեան՝ «Կոյժն առայ ելայ սարը», եւ Օր. Մելքոնեան՝ «Սարերի վրով գնաց»ը: Վերջինս սիրուն եւ ծաւալող ձայն ունի: Լաւ էր նաեւ Պ. Լ. Պագրճեանի եւ Համբարձումեանի «Չիգ տաւ»ն զուգերգը և «Տրլէ եամանը»: Միայն պէտք է [...]չել հոս որ անհամ եւ անիմաստ էին հայկական պարերը: Կ'երեւի մասնաւոր տեղ չէր տրուած մեր պարին եւ ձգուած է անկանոն եւ անպատրաստ: Պէտք է լաւ նայիլ:

Հարկ չկայ գրել եւրոպական պարերու մասին: Խառն ի խուռն, իրար հրմշտկելով, աղմուկով կը դառնան: Ոչ արուեստ կար եւ ոչ ալ ներդաշնակ գեղեցկութիւն: Ոչ կարգը կը պահեն, ոչ ալ ճաշակը: Կը դառնան ու կը դառնան: Արտառոց է մեր մէջ: Երբ կը մտնեն օտար պարասրահներ, թատրոն՝ կը լրջանան, ոտք եւ [...] թունք ծալլած կը մնան. իսկ մեր հաւաքոյթներուն, լա՜յն շատ լայն կը բանան: Օտարին քով կշռուած կը շարժին, իսկ մեր մօտ կը դառնան սանձարձակ եւ պոռոտ:

Հետզհետէ կը սրբագրուին այս թերի կողմերը անշուշտ, միութիւնը կը հիմնաւորուի եւ երկրորդ հանդէսի մը կ'ունենանք համակրելի եւ գեղեցիկ մթնոլորտ մը:

Հասոյթն ալ կ'ենթադրեմ որ հ[...]ած ըլլայ 5500 — 6000 գումարի մը, դուռ շահ ապահովելով 4000ի մօտ երգչախումբի ձեռնարկներուն համար:

Փ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք
«ՅԱՌԱՋ»ը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (11)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Ընթրիքէն յետոյ տանտէրը այս ու այն կողմը դարձուց խօսքերն ու հաւասարութեան վրայ բերելով գոհունակութեամբ, յայտնեց.

— Հաւասարութիւնը լա՛ւ բան է: Երանի՛ թէ բոլոր պուրժուաներն ալ Հայկօ էմիին պէս ըլլային: Շուտով կ'իրականանար ընկերվարութիւնը:

— Հետաքրքրական է, մէջ բերաւ ակնոցաւորը, Հայկօ էմին էլ մասնակցելո՞ւ է վաղուան քուէարկութեան:

— Ես որոշած եմ քուէս տալ խորհուրդ խորին Հայաստանի աղքատներու թագաւորին միա՛յն եւ ուրիշ ո՛չ ոքի:

— Եւ շատ էլ լաւ էք անում, ընկե՛ր Հայկօ էմի, հէնց գալիս եմ ուղղակի Հայաստանից, լաւ եմ ճանաչում նրան: Նա իմ մօտիկ ընկերն է, մենք միասին ենք սովորել Լէնինկրատում: Ուզում էք ձեր ինքնութեան թղթերը յանձնեցէք ինձ, ես կ'ուղարկեմ թագաւորին եւ կ'ասեմ՝ «Ընկեր Ջա՛ն, սա մեր նշանաւոր Հայկօ էմիի քուէն է: Սա մի տիպիկ մարքսիստ է: Սիրում է քեզ եւ հաւասարութիւնը գործով իրականացնում է Պէյրութի հիւղաքաղաքում: Մե՛ղք է, մի անցագիր ուղարկիր մեր էս վաստակաւոր ծերունի ընկերոջ, որ Հայաստան գնա եւ հոն անցկացնի իր վերջին օրերը»:

— Բերանդ պագնե՛մ, զաւակս, կ'ընե՞ս այդ աղէկութիւնը:

— Ո՞նց թէ չէ՝ անշուշտ կ'անեմ: Միայն թէ՝ ինչպէս նախօրօք ասացի, հարկաւոր է ունենալ ձեր ինքնութեան թղթերը:

—Ղուրպա՛ն ըլլամ խորհուրդ խորին Հայաստանի աղքատներու թագաւորին, ըսաւ Հայկօ էմին եւ ինքնութեան թուղթերը յանձնեց թագաւորին ակնոցաւոր ընկերոջը:

— Մի ամսից կը ստանաս պատասխանը, ընկեր Հայկօ էմի, հէնց մի ամսից:

— Շատ շնորհակալ եմ, զաւակս, Աստուած հարիւրապատիկով վարձատրէ: Հայկօ էմին պարտքի տակ մնացողներէն չէ: Այս վիճակէս մի դատէր զիս, ժամանակին ես ալ...:

Հայկօ էմին այնքան խանդավառուեցաւ այդ իրիկուն, որ՝ գիշերը երազին մէջ որբանոցի բեռնատարը նստած՝ ամպերու վրայէն սլընթաց կ'երթար դէպի Հայաստան: Տաւրոսեան լեռներէն անցած միջոցին, իր գիւղացի թուրքերը հրացաններ կ'արձակէին դէպի վեր, կ'ոռնային ու կը սպառնային հայհոյելով «Կեավո՛ւր Հայկօ, կեավո՛ւր Հայկօ, բանտէն խոյս տալէ յետոյ, եկեր ես հիմա մեռելներո՛ւդ ոսկորները հաւաքելո՞ւ, կողոպտուած հայրենակիցներուդ իրաւունքնե՛րը պահանջելո՞ւ: Եկո՛ւր եւ տե՛ս: Քանդեցինք ձեր տուներն ու տեղը բանջար ցանեցինք: Վար իջիր ամպերէն, վար իջիր որ կտոր-կտոր ընենք եւ ագռաւներուն նետենք դիակդ...»: Ուզեց երիտասարդանալ Հայկօ էմին: Կեցուց բեռնատարը, կանչեց հեռուէն Եղիա մարգարէն, որ խարխլած կառք մը կը վազցնէր աղմկելով արար աշխարհը, ամերիկեան Ֆորտը փոխեց անոր հրեղէն ձիերէն մէկուն հետ, հեծաւ կենդանիին քամակն ու իր անգլիական պողպատէ կացինովը զինուած՝ իջաւ լեռներէն վար: Ասպարէզ կարդացողի յանձնապաստանութեամբ յառաջացաւ գիւղին հրապարակն ու շահէնի իր աչքերը պտտցուց չորս դին: Մարդ մարդասանք չկար: Ամայացեր էին փողոցները: Ասպանդակեց իր ձին, եկաւ, կանգնեցաւ քարաշէն տան մը առջեւն ու ձայն տուաւ բարբարոս շեշտով մը.

— Օսմա՛ն աղա, Օսմա՛ն աղա...

— Օ՛հ, այդ դո՞ւք էք, Աչուկենց Հայկօ, ինչպէ՛ս ալ ողջ մնացեր էք տակաւին...: Վար իջէ՛ք ձիէն, ներս հրամեցէք, այս որքան կարօտցած էինք ձեզ:

— Այդ դուք չէի՞ք որ կը համարձակէիք հրազէն պարպել եւ հայհոյանքներ տեղացնել վարէն: Ահա՛ մէս մինակս կուգի ասպարէզ կը կանչեմ ձեզ: Ես աչուկենց Հայկօն՝ որ թագաւոր եւ ազատ ու անկախ հայրենիք ունի հիմա: Խօսք չէ՛, հայրենի՛ք...:

— Հայհոյել ձերդ բարձրապատուութեան — էստաֆուրլա՞..., էստաֆուրլա...: Բայց.. բայց ներս հրամեցէ՛ք. դուք մեր հին բարեկամն էք, մեր գլխուն վրայ տեղ ունիք:

— Ձեր հին բարեկամը՞...: Անամօ՛թ, վատոգի ոճրագործնե՛ր...: Որքան ալ շուտ կ'ուզէք մոռնալ, որքան ալ շուտ... Ձեզի պիտի չթողում, Օսման աղա՛, ձեզի պիտի չթողում հարսներուս եւ թոռնիկներուս մորթոտումը, ըսաւ Հայկօ էմին գլուխը շարժելով, մտրակեց իր հրեղէն ձին, բարձրացաւ ամպերուն վրայ եւ շարունակեց իր ճամբան: Շատ չանցած ձին կանգ առաւ Արագած լերան ստորոտը եւ գետինը դոփելով ողջոյնի իր երկարաձիգ խրխինջը արձակեց Արաքսէն անդին՝ Աբարատն ի վեր: Մէյ մըն ալ տեսնե՝ մաքուր հագուած, փայլուն կոճակներով հայ ոստիկաններ ներկայացան Հայկօ էմիին եւ անցագիրը պահանջեցին: Հայկօ էմին վար իջաւ ձիէն, ցոյց տուաւ հպարտօրէն թագաւորին ղրկած թուղթերն ու ծանր-ծանր յառաջանալ սկսաւ սարւանդն ի վար: Ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ հայ գիւղացիներու՝ որոնք սկսան երկարօրէն հարցուփորձել զինքը՝

— Ո՞ւրտեղից էք գալիս, հայրենակից:

— Պէյրութի հիւղաքաղաքէ՛ն ընկերնե՛ր:

— Պէյրութի հիւղաքաղաքը ի՞նչ տեսակ երկիր է, քաղաքացի ջան:

— Այն տեսակ երկիր մըն է որ բուն տուները շինուած են տախտակէ, թիթեղէ, քուրջէ, խաւ[...] քարտէ եւ թուղթէ կտորներէ: Անձրեւ մառը կը կպչենք մեր հիւղակներ[...] ու փողոցները կը գիշերէինք, [...] մնալու համար լուերու, մլակներու եւ առնէտներու հրոսակային յարձակումներէն: Իսկ ձմեռը երկարատեւ անձրեւները սկսէին [...] հեղեղները այցի գային մեր հիւղակներէն ներս, մենք՝ արագիլներու նման բարակ ոտքով [...] կալներու վրայ թառած՝ երկար-երկար կը մտածէինք Չրհեղեղի մա[...], Աւետարանի մարգարէութիւններու եւ աշխարհի վերջաւորութեան մասին ու կ'աղօթէինք Ա[...]տուծոյ որ մեր տապանները առնէ Հայաստան ու նստեցնէ գոնէ Արարատ լերան կատարը:

Ե. ԿՈՐԻՆ
(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ

—)(o)(—

Վերջացան Դամասկոսի ընտրութիւններն ալ, որոնք յետաձգուած էին։ Ընտրուեցան վեց ազգայնականներ եւ երեք չափաւորականներ։ Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն, թէ նախքան ընտրութիւնը, մարզպան Պ. Փոնսոյի ներկայութեամբ, Դամասկոսի մէջ հակառակորդ կողմերը համաձայնութեան մը եկած էին եւ այսպէս քուէարկած։ Իբրեւ արդիւնք, ընտրութիւնները անցան առանց աղմուկի եւ դէպքերու։

Ընտրութիւններէն անմիջապէս յետոյ, սակայն, ազգայնականներու մէկ մասը, որոնց կեդրոնը Համա ըլլալ կը թուի, ամբաստանող եւ թշնամական դիրք բռնեց Դամասկոսի թեկնածուներուն դէմ, զանոնք մեղադրելով իբրեւ անձնական հաշիւներ հետապնդողներ։ Ինչ ալ ըլլայ այս վերջին ընդդիմադիրներու դիրքը եւ գործունէութիւնը, որոշ է այժմ թէ Սուրիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները վերջացած են, եւ ձեւ առած։ Ժողովին մէջ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը ունին չափաւորականները, իսկ ազգայնականները մօտ տասը ձայն միայն։

Այս է պատճառը, երեւի որ ազգայնականներու դժգոհ մասը կ'ուզէ յեղափոխական ճամբան բռնել։ Պէյրութ, Օթէլ Ռուայլի մէջ հաւաքի ուսանող մը, որ Պէյրութ կ'ուսանի, ահաբեկում փորձեց Սուրիոյ չափաւորական կուսակցութեան պետ Ահմէտ Նամի պէյի վրայ։

Ահաբեկիչը նոյն պանդոկին մէջ երկու օր մնալէ եւ հետապնդելէ յետոյ, կը փորձէ ատրճանակով սպաննել Ահմէտ Նամի պէյը, բայց կը ձախողի։ Ծանր կերպով վիրաւորուած է Ահմէտ Նամի պէյին ընկերացող ոստիկան մը, եւ Անթուան խանէ անունով երիտասարդ մը։ Ահաբեկիչը անձնասպանութեան դիմած է եւ ծանր վիրաւոր։ Հիւանդանոցին մէջ մերժած է խօսիլ, մինչեւ ֆրանսացի պաշտօնեայի մը գալը։ Որմէ յետոյ Պ. Լավաստրի ներկայութեան ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— Ես ուզեցի սպաննել Ահմէտ Նամի պէյը, զայն երկրին թշնամին նկատելով։ Մենք չենք ուզեր Ֆրանսացիներու մեկնումը Սուրիայէն, բայց եւ չենք կրնար հանդուրժել որ անոնք մեր կարծիքը արհամարհեն եւ մեզ անտեսեն։ Մենք կողմնակից ենք Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուելիք դաշնագրի մը, պայմանաւ որ Սուրիան ներկայացնող մարմինը ըլլայ անոր իրական պատկերը։ Ես չյաջողեցայ, բայց իմ գործը պիտի շարունակուի։

Ահաբեկիչին քաղաքական հանգամանքը որոշ է, բայց վերոյիշեալ յայտարարութիւնները տեղի կուտան զանազան մեկնութիւններու։ Անկասկած, որ լայն քննութիւն մը երեւան պիտի հանէ այդ ծալքերը։ Բայց այժմէն կարելի է ըսել թէ ծայրայեղ ազգայնականներու քաղաքական տեսակէտը չէ որ պարզած է ահաբեկիչը, նկատի ունենալով նաեւ այն պարագան, որ ան գիտակից ու մտաւորական երիտասարդ մըն է։ Ուրեմն եւ իր յայտարարութիւնները շփոթութեան հետեւանք են։

Սուրիոյ ընտրութեանց վերջնական ձեւ առնալը եւ չափաւորականներու յաղթութիւնը կը սպառնան կազմալուծել ազգայնական կուսակցութիւնը։ Տարակոյս չկայ թէ Սուրիոյ նոր գործունէութեան մէջ ազգայնական հոսանքը պիտի ձեւափոխուի։ Եթէ կարգ մը «կասկածելիներ» դուրս պիտի գան, իբրեւ անձնական շահու համար աշխատողներ, անոնց տեղ պիտի գան նորեր, որոնց անձնական շահերը ներկայ կացութեամբ վտանգուած են, եւ պէտք ունին նոր կռուաններու։ Սուրիոյ նորահաս ուսանողութիւնը պիտի կրնա՞յ մաքրել մթնոլորտը այդ անձնական շահերէն, եւ ստեղծել երկրին համար մտածող եւ անոր շահերուն ամէն բան ստորադասող, պետական ըմբռնումի տէր սերունդ մը եւ գործիչներ։ Այդպիսով միայն հնարաւոր պիտի ըլլայ Սուրիան եւ իր պետութիւնը հիմնաւորել եւ զերծ պահել դուրսէն ու ներսէն դաւող տարրերէն։

Ամէն պարագայի մէջ, վերջին ահաբեկումը քաղաքական կարեւոր ձեռնարկ մըն է, որ պիտի գայ աւելի եւս պարզել Սուրիոյ քաղաքական կեանքը եւ մղել ղեկավար տարրերը եւ կառավարութիւնը, հիմնական եւ վերջնական կարգադրութիւններու։

ԶԱՐԵՀ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան-Թիֆլիզ-Բագու

Ա. Բարխուդարեան, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ խօսելով օդային ճամբորդութեան մասին, կը գրէ.

— Օդանաւային հաղորդակցութեան օգուտները բազմաթիւ են.

1.— Փոխադրութիւն, (մարդատար եւ բեռնատար օդանաւեր)։

2.— Օժանդակ գիւղատնտեսութեան, (օդանաւով ցանել, վնասակար անասնիկները փճացնել)։

3.— Տեղագրական պատկերներ հանել։

4.— Զանազան մշակոյթներու արագ յարաբերութիւն, (այսպէս Մոսկուա կրնայ 1-2 օրուան ընթացքին օրաթերթերը հասցնել երկրին ամէնէն հեռաւոր անկիւնները։

5.— Երկրի պաշտպանութեան համար ռազմական միջոց։

Բոլոր այս կէտերը նկատի ունենալով, Մոսկուայի մէջ անցեալ փետրուարին գումարուած խորհրդային օդանաւային համաժողովը ընդունեց հետեւեալ բանաձեւը— «Ամէն քաղաք պէտք է ունենայ իր օդանաւային կայանը»։

Այնուհետեւ մշակուեցաւ ծրագիր մը, որ կը հրահանգէ Երեւանն ու Լէնինականն ալ օժտել օդանաւային կայաններով, միացնելու համար Մոսկուայի, որ կեդրոնն է խորհրդային երկրին օդանաւային կայաններու խիտ ցանցին։

Թէ Երեւանի, եւ թէ Լէնինականի մէջ պիտի շինուին օդանաւային իջեւաններ եւ առաջին կարգի կայաններ։ Գիծը պիտի անցնի Թիֆլիզ-Վարանցովկա-Լէնինական-Անի-Սարդարաբադ-Երեւան ուղղութեամբ։ Երեւանէն ու Լէնինականէն զատ, այդ ուղղութեան վրայ, զանազան տեղերու մէջ պիտի պատրաստուին մասնաւոր կալեր, որպէսզի օդանաւերը իջնեն ի հարկին։ Բոլոր այս շինութիւններուն համար, արդէն իսկ պատրաստ են անհրաժեշտ նիւթերը։ Այդ նիւթերը մարտ ամսուն սկիզբէն ի վեր կը փոխադրուին Նորագաւիթ-Երեւան օդանաւային կայանի վայրը։ Հայաստանի պետական շինարարութեան կոմիտէն, որ պայմանագրութիւն կնքած է այս մասին, փութով տաղաւարներ կը շինէ բանուորներուն համար։

Մինչեւ Մայիս 1 պայմանագրուած է աւարտել կայարանին շինութիւնը։ Քաղաքային Խորհուրդն ալ իր կարգին կ'աշխատի ջուր ու լոյս բերել։ Հաղորդակցութեան կոմիտէն՝ հեռախօս, ռատիօ։ Խճուղիներու վարչութիւնը՝ ճամբայ։

Սակայն կը մնայ կարեւորագոյն աշխատանքը, — հարթել օդանաւերուն թռիչքի եւ վայրէջքի դաշտը։ Անհրաժեշտ է հարթ վայր մը։ Կոմունիստ երիտասարդութիւնը գործի պիտի լծուի, պարտադրաբար հարթել տալու համար դաշտը։ Միւս կողմէ կը պակսի նաեւ դրամը։

Այսու հանդերձ յոյս կայ, որ Մայիս 1էն պատրաստ ըլլայ ամէն բան, եւ օդանաւային կայանի բացումը կատարուի այդ օրը։ Այնուհետեւ պիտի շարունակուի կանոնաւոր երթեւեկը Երեւան—Լէնինական—Թիֆլիզ—Բագու գիծին վրայ։

Հայ գիւղացին եւ կառավարութիւնը

Տակաւի՛ն չկրցան սա մեր եկուորները (բոլշեւիկները) մտերմանալ հայ գիւղացիին հետ։ Հայ գիւղացիները կրաւորական դիմադրութեամբ մը կը նեղեն մեծխօսիկ բոլշեւիկները, առանց նոյն իսկ վախնալու աքսորէն ու բռնագրաւումներէն։

Բռնութեան տակ, հայ գիւղացիները թոյլ տուին որ համայնացուին հողերը։ Սակայն, հակառակ ատոր, յաճախ կը ձախողին խորհրդային գիւղատնտեսութեան ծրագիրները։ Ահա «Խորհրդ. Հայաստան»ն է (11 Մարտ), որ կը պատմէ թէ Ղուրդուղուլուի մէջ քայքայուած են հաւաքական գիւղատնտեսութեան ծրագիրները։ Պատճառը, ըստ նոյն թերթին, կը գուշակէք անշուշտ... Դաշնակցականներն են։

Գիւղացիները խոյս կուտան հաւաքական գիւղատնտեսութեան բջիջներէն։ Բոլշեւիկները կը միջամտեն, կը քննեն պատճառները եւ ի վերջոյ գիւղացիներուն բերանը կը դնեն հետեւեալ խօսքը.

— Մենք հեռացանք հաւաքական գիւղատնտեսութենէն, հետեւելով հակախորհրդային տարրերու քարոզին։

Ղուրդուղուլու, Մոլլաբայազետ, Շահրիար, Իգդալու գիւղերուն մէջ իբր թէ ունեւոր գիւղացիները յայտարարեր են, որ եթէ բերքը քիչ է, պատճառը հաւաքական գիւղատնտեսութիւնն է։

Հաւաքական գիւղատնտեսութենէն հեռացողները, Ղուրդուղուլուի մէջ, ստիպուեր են խոստովանիլ, որ «եթէ հեռացողներուն թիւը շատ ըլլայ, բոլշեւիկները ստիպուած կ'ըլլան հեռացողներուն վերադարձնել բոլոր հողերն ու ստացուածքները»։

Մոլլաբաղալ եւ Ղամշլու գիւղերուն մէջ, հաւաքական գիւղատնտեսութենէն հեռացողները համոզուեր են, որ «մալարիայով տառապելու միակ պատճառը հաւաքական գիւղատնտեսութիւնն է»։

Այս պատրուակները ուրիշ իմաստ չունին, բայց եթէ միայն այն, որ հայ գիւղացին հաւատք չունի բոլշեւիկ յեղափոխութեան վրայ, սիրտը չէ տաքցած հայ բոլշեւիկին հանդէպ, եւ անխոստովանելի թշնամութեամբ մը կը նայի անոնց վրայ, որոնք գրաւեցին անհատական սեփականութիւնը, հողերը ու կենդանիները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՊՈԼԻՍ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ»

—)(o)(—

Լոնտոնի անգլիական թերթերէն մէկը Everyman կը գրէ այս խորագրին տակ.— Պոլիսը շուքի տակ մնացած է։ Սարայը եւ հարէմը բացուեցան հասարակութեան առջեւ։ Ուզողը կրնայ այցելել սուլթանին վերապահուած թաղը եւ հիանալ անոր յախճապակեայ նշանակելի հաւաքածոյին վրայ, առանց վախնալու թէ վիրապ մը կրնայ բացուիլ ոտքերուն տակ եւ զինքը ձգել Վոսփորի մէջ։

Քաղաքին անունն իսկ փոխուած է —Սթանպուլ— եւ իմաստալից է որ Թուրքերը չեն ուզած զայն մկրտել Քէմալուպոլիս։ Հակառակ Ղալաթիոյ զաղաթին մօտ կանգնած Հանրապետութեան ճոխ յուշարձանին, այլ եւս ոստան մը չէ որ իր կամարներով եւ քանդակներով խորհրդանշէ Նոր Թուրքիոյ ձգտումները։

Կարգ մը թաղեր ամայութեան տպաւորութիւն կը ձգեն։ Դէպ ի ներսի կողմերը, գէշ սալարկուած փողոցներ կան, ծառերով եզերուած, բարձր պատերով, եւ զուիցերիական ամարանոցներուն նման, գիւղական փայտաշէն տուներով։ Մեծ մասը դժբախտաբար լուռ են եւ պարապ ու երեւակայութիւնը պէտք է պատկերացնէ պատերուն ետին անտեսանելի, հիւծող գեղեցկութիւններ եւ ներքիններ որ կը սպասեն։

Այս — Սոֆիայի մինարէէն, մուէզզինի մը, ըստ իս՝ շատ անփութութեամբ, աղօթքի կը կանչէ հաւատացեալները, որոնք դիմադրած են նորոյթներուն եւ եւրոպական սովորութիւններուն։ Իսլամ կիներու ձերմակ քօղերը ուղղուած են դէպ ի ներս եւ քրիստոնեայ հրեշտակները կը թեւած են փոքր խումբին շուրջը, որ երկրպագելով, բազուկները կը բարձրացնէ աղօթքի ձեւերով։

Թուրքերը ընդհանրապէս հագուած են եւրոպական զգեստներով, որովհետեւ, «հիւանդ մարդը» ճանչցած է եւրոպական գլխարկին բուժական յատկութիւնները։ Կարգ մը կիներ կը թուի թէ կը գնահատեն արեւմտեան նորոյթը, ուրիշներ՝ կէս մը կը ծածկեն իրենց դէմքը, իբր թէ տակաւին վարժուած չըլլային ցոյց տալու իրենց հրապոյրները։ Սպաները գերմանական ձեւով կտրուած, գորշ վերարկուներ կը կրեն եւ անոնց դիմագծերը գերմանական խորութիւն ունին։ Գալով ոստիկաններուն, կը կրեն հրշէջներու սաղաւարտին նմանող սաղաւարտ մը. իսկ բեռնակիրները՝ շատ յատկանշական եղանակով մը, կը կթոտին հսկայ բեռներու ծանրութեան տակ, զոր ձի մը չպիտի կրնար կրել։

Ժողովուրդը տեղական գոյն չունի, ապազգայնացած է եւ ահա թէ ինչո՞ւ կ'ենթադրեմ թէ Թուրքերը իրենց մայրաքաղաքը փոխադրեցին Էնկիւրի։ Արեւմտեան աւանդութիւններն ու ազդեցութիւնը, երկուքն ալ շատ ուժեղ են Պոլսոյ մէջ՝ ազգի մը համար որ կ'ուզէ նոր թափ մը առնել։

Այսու հանդերձ, ի՜նչ խնկաբուրկում։ Սթանպուլ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ գիրքերէն մէկը կը գրուէ։ Մզկիթներով պսակուած եօթը բլուրները կը նմանին աշխարհագրական հին քարտէսի մը վրայի պատկերացումին։ Ասիոյ կողմէն կը նշմարուին կղզիները եւ ծառուտ եզերքները։

Բերա՝ եւրոպական եւ առեւտրական թաղը Նիւ Եորքի մէկ մանրանկարին կը նմանի։ Կալաթայի աշտարակին շուրջը կը բարձրանան երկնաքեր շէնքերու նման կոյտեր եւ անհամար պատուհաններ՝ առանց որոշ արտայայտութեամբ, կը բացուին իրարու վրայ։ Լոյս աչքով տեսնուած այս նմանութիւնը աւելի ուշագրաւ կը դառնայ մանաւանդ գիշերը, երբ ամէն ինչ լուսաւորուած է, եւ նաւերը Վոսփորը կը կտրեն՝ մայլ ջուրին վրայ քաշելով լուսաւոր ակօս մը։

Խորհրդաւոր քաղաք մըն է, կէս — եւրոպական, կէս — արեւելեան, ուր միեւնոյն ատեն կը հանդիպիք փայտաշէն տուներով նեղ փողոցներու եւ մեծ շէնքերու, որոնց նմանը կը գտնէք Փարիզի մէջ։

Պատրաստուած չէի Պոլսոյ մէջ տեսնելու առեւտուրի մեծ շուկայ մը։ Կը մտնէի նեղ ու փոքր փողոց մը, կրպակներով լեցուն, ուր ձայնը կը նուաղի եւ լոյսը կը խաւարի։

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքերը եւ մենք

■■■

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկուսակցական) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (1 ապրիլ).

— «Արեւելեան բարբարոսութեան եւ վայրագութեան իր ամբողջ մոլութիւններուն հակառակ, դարերու ընթացքին Թուրքը իւրացուցած է գէթ մէկ բան, որ գնահատութեան արժանի է։ Վերէն եկած հրամաններուն եւ ազգային քաղաքականութեան հանդէպ հնազանդութիւն եւ կարգապահութիւն։

Թուրքին դիւանագիտական ու քաղաքական այս շարժումներէն երբեք չօգտուեցանք եւ կամ չխրատուեցանք։ Թողունք երէկի դառն իրականութիւնները։ Նոյնիսկ այսօր հեռաւոր ու ազատ հորիզոններու տակ ցրուած հայ գաղութները չունին հասարակաց ոչ մէկ ուղեգիծ, եւ ազգային ոչ մէկ չափուած եւ ընդունուած քաղաքականութիւն։ Չունինք նմանապէս Թուրքին ուղղակի իրենց վարկին ու գոյութեան դէմ եղած փրոփականտին հակազդելու որեւէ միջոց։

Օրուան հրամայական պահանջին անգիտակ, մենք կուսակցական, հատուածական եւ յարանուանական անիմաստ եւ անտեղի վէճերով զիրար կը բզքտենք, թոյլ տալով որ մեր ապիկարութեան վրայ ծիծաղի Թուրքը այնքա՛ն անարգօրէն ու հպարտանայ իր ոճիրներովը։

Ասկէ առաջ շատ անգամներ «Մշակ» ուղղակի մատը վէրքին վրայ դնելով յայտարարեց թէ այս ընթացքը մեզ դէպի ազգային քայքայում եւ կազմալուծում կը տանի։ Թէ հասարակաց ամուր ճակատ մը կազմելու եւ մեր շահերը պաշտպանելու, ինչպէս նաեւ Թուրքի անհանդուրժելի փրոփականտին հակազդելու համար պէտք ունինք գաղութահայ կեդրոնական Մարմնի մը։ Ան միայն կրնայ ազգային ամբողջ շերտաւորումները ներկայացնող իր ազդու ձայնով կարգ կանոնի հրաւիրել բոլոր անսանձ տարրերը, ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութեան համար։

Բախտորոշ այս շրջանին, որեւէ մէկ բանէ առաջ կարեւոր է կազմել մէկ ճակատ եւ ունենալ ազգային մէկ քաղաքականութիւն։»

ԶԱՆԳԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տխուր խաղեր

ՄՈՆԹԱՐԺԻ, 21 ապրիլ.— Այս գաղութը, որ հաստատուած է 1926էն ի վեր, վերջերս կայան դարձած է տխուր խաղերու։

Անցեալ օր Փարիզէն ճիզուիտ վարդապետ մը եկաւ եւ ամբողջ օրը դունէ դուռ պտտելով, կը հարցնէր.

— կաթոլիկ էք թէ ո՛չ։

— Ո՛չ, մենք լուսաւորչական ենք։

Մեր ճիզուիտը այս պատասխանը առնելուն պէս, «ուրեմն դուք Հայ էք» ըսելով Փարիզ կը վերադառնայ, յուսահատ։

Քանի մը խօսք ալ «Հօկճի»ներու մասին։ Փարիզէն Հօկի գործիչ Արշակ Պօյաճեանը եկած էր մասնաճիւղ մը կազմելու, քանի մը միամիտներու թելադրութեամբ։ Սակայն ժողովուրդը արդէն սթափած ըլլալով գոհ չմնաց խաբեբայութեան։ «Գործիչ»ը կը գրգռէր բազմութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, բայց հազիւ շաբաթ մը անցած, իր ընկերներով կազմակերպած գործը ձախողեցաւ, եւ երեք անձեր մէկէն հրաժարեցան։

Գնահատելի են Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի ջանքերը։

Գրիգոր Պալեան

Հայերը Պելժիոյ մէջ

■■■

Պրիւսէլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Անցեալ օր գրած էի Ազգ. Վարչութեան գործունէութեան մասին։ Աւելցնեմ որ Վարչութիւնը իր պաշտօնավարութեան շրջանին կանոնաւոր կապ հաստատած է Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականական Դիւանի Պելժիոյ ներկայացուցիչ Պ. Քէհրէնի հետ։

Հայրենակիցներու կողմէ ուղուած զանազան վկայագրերը Վարչութեան միջոցաւ առանց առարկութեան վաւերացուած են ներկայացուցչին կողմէ։

Վարչութիւնը յաջողած է նաեւ կարգադրել շատ մը հայրենակիցներու ինքնութեան վերաբերեալ խնդիրները, ինչպէս նաեւ ինքնութեան թուղթի եւ կամ ժամանակաւոր բնակութեան իրաւունք ձեռք ձգել կարգ մը հայրենակիցներու համար, որոնք այս կամ այն պատճառաւ նախապէս իրենց բնակած երկրէն դուրս հանուելով, առանց վիզայի կամ կանոնաւոր թուղթի Պելճիքա ապաստանած էին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

IV

Խորէն անհանգարտ էր եւ անզուսպ շարժումներ կ'ընէր։ Ոտքի ելաւ, նոյն իսկ, ու մնաց այդպէս։ Դժուա՛ր, ծանրակշիռ էր պահը։ Տէր Հայրը մտածեց՝ պահ մը՝ թէ պէտք պիտի ըլլար նահանջել եւ փոխել որոշումը։ Խորհեցաւ, նաեւ, թէ գուցէ Աւագ իրաւունք ունի, իբրեւ գործ'ին մարդը։ Բայց յիշեց Մելիքթանգեանի խօսքը, — «կուսակցութիւնը պիտի որոշէ»։ Կրկին նայեցաւ Աւագին, որուն աչքերը աւելի կը փայլէին հիմայ, մութին մէջ։

— Տուր նստէ, ձայնեց Աւագ՝ խօսքը ուղղելով Խորէնին, որ անմիջապէս ծունկի եկաւ։

Յետոյ, դառնալով Մելիքթանգեանին քարի, հեզ, հոյակապ համեստութեամբ մը ըսաւ.

— Եթէ կուսակցութիւնը կը վստահի ու կը հրահանգէ ինծի, ես պատրաստ եմ լծուելու այդ գործին...

— Քե՛զի՛, մի՛այն քեզի — յարեց Մելիքթանգեան՝ ջերմ ու ոգեւոր. յուզումո՛վ մը, ուր խորունկ յարգա՛նք կար ու հիացում, միանգամայն։

Յետոյ, խօսքը ուղղելով միւսներուն,

— Ձե՞ր կարծիքը, ընկերնե՛ր, — հարցուց։

— Անվերապահօրէն, — ձայնեց Տէր Մեսրոպ։

— Այո՛, այո՛, — կրկնեցին բոլորը։

Ու նիստը փակուեցաւ։

Ելա՛ն։ Ճամբու եզրին աւլուած կալ մը կար խրճիթի մը առջեւ։ Գորշագոյն ամպեր։ Բարթող էմիին շունը կը ննջէր ու կառքի մը քովին կը սպասէր արեւծագին, որ իր հետ պիտի բերէր եզան քուրտող դունչը եւ արծաթեայ շողիքը..

Ցայգալոյս էր արդէն։ Կը լսուէր միայն աղբիւրին կարկաչը։

Ճամբան, Աւագ մօտեցաւ Արամին, մտաւ թեւը ու թելադրական շեշտով մը՝

— Դուն մտաւորական ես, — ես «ղապա» մարդ մը. ուսուցիչ ալ ես, որով յաւակնութիւնը չունիմ քեզի բան սորվեցնելու. բայց, լա՛ւ կ'ըլլար, որ բոլո՛ր գործերուդ մէջ վճռական ըլլայիր ու ջանայիր խլել սորվիլ։ Աշխարհի մէջ չեն ստանար, այլ կ'առնեն, անանկ չէ՞, Տէր Հայր — մտաւ եւ՛ անոր թեւը, որ մօտեցեր էր իրենց։

Հանդարտ ու զգուշաւոր քայլերով յառաջացան ու ցրուեցան քիչ յետոյ։ Խորէնն ու Արամը մտան քաղաք։ Պզտիկ անցաւ իրենց փողոցը։ Աւագն ու Մելիքթանգեանը գացին Գափրէլ քեռիին տունը։ Քեռին ու Հօրքուրը դեռ կը սպասէին, որովհետեւ Տէր Հայրը իրենց ըսեր էր թէ մարդ պիտի գայ գիշերը։ Թէեւ, այդ «Մարդ»երը իրենց կամքէն անկախ ուշացան ու միայն ցայգալոյսին կրցան մտնել երդիքէն ներս...

Հօրքուրը, կամաց մը դուռը բանալէ վերջ.

— Աչքերնիս ճամբան մնաց, — շշնջաց։

Տարօրինակ էր Հօրքուրը։ Նման պարագաներու անպայման ցած ձայնով կը խօսէր։ Նոյնիսկ ցերեկ ատեն։

Առաւօտ, երբ Մելիքթանգեան վար իջաւ սենեակէն, Մարիամ Հօրքուր մօտեցաւ անոր ու՝

— Աղօթքս անպակաս է, տղա՛ս — ըսաւ՝ հաւատաւոր շեշտով մը, — Աստուած հետերնիդ կ'ըլլայ, ինչպա՞ս...

Յետոյ, տարօրէն փայլ մը աչքերուն մէջ, ուր սպասում ու թախծոտ բան մըն ալ կար հիմա.

— Ի՞շ կ'ըսես, — հարցուց, — աճապա կ'երթե՛նք...

— կ'երթե՛նք, Մարիա՛մ, կ'երթենք, — լսուեցաւ Բարթող էմիին ձայնը՝ սենէկէն ներս — կ'երթենք, թէ որ անձնուրաց...

Բայց, Մարիամ Հօրքուր մնացեալը չլսեց, որովհետեւ, յանկարծ, աքաղաղը կանչեց..

Ինչո՞ւ քիչ մը եւս չուշացաւ աքաղաղը...

V.

Դպրոցի ժպտուն ու ոգեւոր տրամադրութիւններէն դուրս, սակայն, ճնշող ու դառն պահեր ունէր Սուրէն։ Մտահոգութիւններ, որոնց մասին երբեք չէր խօսեր, եւ որոնք անողոքօրէն կը տագնապեցնէին զինքը։

Կը զգար, որ օր ըստ օրէ կը հոգեփոխուէր, մտածումը թեւ կը ստանար, զարգացման չափն ու նոր ծանօթութիւնները իր առջեւ կը բանային նո՛ր հորիզոններ։ Բայց եւ այնպէս, այդ բոլորը պայմանաւորուած էին ուրիշ բանով մը, — նիւթականով, որուն անձկութենէն չափազանց կը նեղուէր։ Ատեն մը հայ ճաշարանի մը պնակները սկսաւ լուալ, ժամ մը հացի փոխարէն։ Բայց, ստիպուեցաւ թողուլ, որովհետեւ գիշերները կը յատկացնէր այդ գործին, ու չէր կրնար դասերը պատրաստել։ Յետոյ դիմում կատարեց հայերէն թերթի մը։ Յուզումով ու բաղձանքով մտաւ ներս։ Բայց, խորապէս ազդուեցաւ, երբ իրեն յանձնեցին միօրինակ ու աննախընտրելի պաշտօն մը, — գաւառ երթալիք թերթերուն փաթաթները կը փակցնէր։ Շատ համեստ վճարում մը ըրին։

Ատեն մը վերջ, օր մը, յարմար առիթ մը գտնելով, խմբագրապետին սենեակը մտաւ ու խնդրեց փոքրիկ յաւելում մը։ «Գետինը փուած չեն, տղաս, — պատասխանեց խմբագրապետը՝ 12 ոսկինոց չէք մը դնելով պահարանին մէջ, որուն վրայ գրուած էր տարիներէ ի վեր Փարիզ ուսանող իր երկու զաւակներէն մէկուն անունը — տասնոցներով կը դարձնենք կոր այս գործը»։ Սուրէն, ամիսներէ ի վեր չէր կրցած վճարել տանը վարձքը։ Թէեւ, մայրիկը, վեհանձն ու ազնիւ, կը ջանար զգալի չընել, ու այնպէս կը ձեւացնէր թէ, անսովոր ոչինչ կայ ու ամէն ինչ կ'ընթանայ պէտք եղածին պէս։

Սուրէն, հիմա, իրիկունները տուն կը դառնար շատ ուշ, իսկ առաւօտները դուրս կ'ելլէր մայրիկին ոտքի ձայներէն առաջ։ Դասերը կը պատրաստէր նեղ, մութ, աղտոտ ու աղմկոտ սրճարանի մը մէջ, որուն տէրը, հինէն գաղթած իրենց քաղաքէն, աչք կը գոցէր իր «գլխուցաւ»երուն։ Սուրէն երբեմն կը խորհէր գրել ծնողքին։ Բայց, րոպէապէս իր աչքերուն առջեւ կուգար հօրը պատկերը՝ օճախին դէմ ու նիստը տանը մէջ՝ ճիտը ծուռ։

(Շար.) Կ. ՄՆՀԵԱՆ

Պատերազմական պարտքեր եւ հատուցումներ

Ամերիկեան նոր ծրագիր մը

Ամերիկայի Հանրապետական ծերակուտականին՝ Փօրահի —նախագահ արտաքին քաղաքական յանձնախումբին— մէկ բարեկամը Լէվինսըն, պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու մասին մշակած է ծրագիր մը, որուն հաւանութիւն յայտնած է Փօրահ :

Լէվինսըն կ'առաջարկէ ·

1) Գերմանիոյ կողմէ ամէն տարի վճարուելիք գումարը նշանակել 150 միլիոն տոլար :

2) Տարեվճարներու ամբողջ տեւողութիւնը բաժնել 14 տարուան : Որով, Գերմանիոյ վճարելիք ամբողջ գումարը պիտի ըլլայ 2 միլիառ 100 միլիոն տոլար :

3) Այս գլխաւոր գումարներէն զատ, Գերմանիա պէտք է վճարէ նաեւ Երնկի փոխառութիւններու տոկոսները եւ տարեվճարները, կարգ մը զեղչերով, որոնք նշանակուած են ստորեւ :

4) Անգլիոյ կողմէ ուղղակի կամ անուղղակի Ամերիկայի վճարուելիք միջազգային բոլոր պարտքերը պէտք է ջնջուին :

5) Դաշնակիցներու, մասնաւորաբար Անգլիոյ պահանջները Ամերիկայէն պէտք է վերնան :

6) Գերմանիայէն ստացուած 150 միլիոնէն (ոսկի) 100ը պէտք է վճարուի Ամերիկայի, 50 միլիոնը դաշնակիցներուն, իրենց մէջ բաժնուելու համար :

7) Գերմանիոյ արտաքին բոլոր պարտքերուն վրայ պիտի կատարուի 5,5 % զեղչ մը, ինչ որ Գերմանիոյ պիտի ապահովէ տարեկան 145 միլիոն տոլարի շահ մը՝ իր արտաքին պարտքերուն վրայ :

8) Երեք տարուան համար Տօքսի եւ Երնկի վճարումները պիտի յետաձգուին :

9) Կարեւոր կրճատումներ պէտք է կատարուին զանազան ազգերու պատերազմական ելեւմուտքին վրայ :

10) Այս նոր ծրագիրը պէտք է ընդունուի գերման ժողովուրդին կողմէ, հանրաքուէով :

Փօրահ, արդէն հաւանութիւն յայտնած է այս ծրագրին :

Գերմանիա չպիտի վճարէ

Գերմանիոյ ելմտական նախարարը հաւաքոյթի մը մէջ հետեւեալ կերպով արտայայտուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին պարտքերու վճարման մասին ·

— «Գերման կառավարութիւնը կը կուի պատերազմի վերջնական հաշուեյարդարին համար : Հուվըրի վճարումներու յետաձգման պայմանաժամը կը լրանայ յուլիս 1ին, բայց այդ թուականէն յետոյ՝ Գերմանիա չպիտի վճարէ :

«Եթէ ելմտական նախարարի հանգամանքովս կրնամ այս տեսակ բան մը յայտնել, առանց տեղի տալու միջազգային բարդութիւններու, ատոր մէջ կարելի է փաստը տեսնել թէ ուրիշ երկիրներու պետական մարդերը՝ յստակօրէն տեղեակ են կացութեան :

«Հետզհետէ կը հաստատուի խաղաղութեան դաշնագրերու անյարմարութիւնը · առոնք օր մը ինքնաբերաբար պիտի խորտակուին :»

Մաքտոնըլտ կ'առաջարկէ յետաձգել պարտքերն ու հատուցումները

Ճաշկերոյթի մը ընթացքին որուն կը մասնակցէին ժընեւ գտնուող բոլոր պատուիրակները, Անգլիոյ վարչապետը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ միջազգային մեծ հարցերու հանդէպ Անգլիոյ դիրքին մասին:

«Տէյլի Մէյլ» հետեւեալ կերպով կ'ամփոփէ Մաքտոնըլտի յայտարարութիւնները.

Գերմանիոյ կողմէ Անգլիոյ կատարուելիք յառաջիկայ վճարումներուն մասին, Անգլիոյ վարչապետը յստակօրէն յայտնեց.— Յառաջիկայ Դեկտեմբեր 15ին, Գերմանիա պէտք է Անգլիոյ վճարէ 32 միլիոն 800,000 սթերլին: Բացայայտ է թէ մէկ փէննի անգամ չպիտի ստանանք»:

Այս կացութեան հանդէպ, ի՞նչ կը յուսայ սակայն իրականացնել Լօզանի մէջ:

— Կը կարծեմ թէ, ըսաւ Անգլիոյ վարչապետը, պիտի կրնանք այնտեղ կազմակերպել եւրոպական գործերը, այն տեսակ հիման մը վրայ, որ թոյլ տայ շուտով վերջը գտնելու տագնապին: Այս նպատակով, փափաքելի է որ Միացեալ-Նահանգները պարտքերու վճարման նոր պայմանաժամ մը տան»:

Յետոյ, աւելի ընդլայնելով հարցը, Մաքտոնըլտ ըսաւ.— Պ. Թարտիէօ՝ Ֆրանսայի կողմէ ներկայացուց ծրագիր մը, որ կրնայ յստակ լուծում մը բերել հատուցմանց հարցին: Գերմանիոյ կ'առաջարկէ 2 տարուան յետաձգում մ, ինչպէս թոյլ կուտայ Երնկի ծրագիրը, պայմանաւ որ ըստ Մելլըն-Պէրանժէ համաձայնութեան, Ֆրանսա կարենայ նոյնքան պայմանաժամով, վճարման նման յետաձգում մը ստանալ Ամերիկայէն»:

« Այս նոր պայմանաժամը լրանալուն, կարելի պիտի ըլլայ գտնել նոր հիմ մը, որ Գերմանիոյ թոյլ տայ իր պարտքերը վճարել, առանց վնասելու իր տնտեսութեան:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ազբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins: *Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ընկերա-համակրան դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը: Կը խօսի՝ ընկ. Վ. Նազգէն Շուշանեան :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին սրահը: Կը խօսի ընկ. Վ. Նազգէն Շուշանեան:

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

1.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ	
ԹԱՒՐԻԶ	Mélkoumian Khatchik
2.— ՌՈՒՄԱՆԻԱ	
ա) ՊՈՒՔՐԷՇ	Giknavorian, B. P. 487
բ) ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ	Deirmendjian, Str. Stefan Cel mare 60
գ) ՍԻԼԻՍՏՐԷ	Atamian Onnig, Str. Berlin No. 13
3. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ	
ա/ ՍՕՖԻԱ	Ismirlian S., B. P. 152
բ/ ՎԱՌՆԱ	Tchividjian Garo, 3 rue Radina
գ/ ՖԻԼԻՊԷ	Garabedian
4.— ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ	
ՍԵԼԱՆԻԿ	Librairie Française, 19 rue Tsimiski
5.— ԻՏԱԼԻԱ	
ՄԻԼԱՆ	Onnik S., Radegouda 7
6.— ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ	
ՆԻՒ—ԵՈՐՔ	Massis Bookstore, 137½ E. 27 th Street
7.— ՍՈՒՐԻԱ	
ՊԷՅՐՈՒԹ	Sahaguian T., B. P. 517

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիֆլիսի Գորվու գիւղին վարի Թաղէն Մինաս Մարգար Մրտոեան, կը փնտռէ իր մայրը՝ Նուպար Մարգարեան, եղբայրը՝ Բարսեղ, քոյրը՝ Ալմօ, եղբօր զաւակները՝ Գըրմըզ, Լուսի, եւ Ազօ, եղբօր կինը՝ Վարդիկ Մարգարեան, վերջին տարագրութենէն իվեր լուր առնուած չէ իրենցմէ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Մինաս Մարգարեանի, Բլէժէնգինա Փողոց 4 թիւ, Սօֆիա, Պուլկարիա:

— Պոլէճիքցի Հաճի Ստեփան Պարսամեան կը փնտռէ իր եղբայրը Վահան եւ քոյրերը Մարի, Աննիկ, Երանուհի եւ Թագուհի, որ Փարիզի շրջակայքը կը գտնուէին ասկէ առաջ: Կը խնդրուի տեղեկացնել, Hadji Stépan Barsamian*ի*, 15 rue Vesletz, Sofia, Bulgarie.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագով ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին, կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Երբ ուզեցի իրեն երկարել հինգ դրամատոմսերը, շրթունքները արտակարգ դալկութիւն մը ստացան:

— Ո՛չ... դրամ ոչ... խնդրեմ, դրամ ո՛չ, — ըսաւ ան ակռաներուն մէջէն, մինչդեռ իր դողդոջուն մատները ետ կը քաշուէին ջղայնոտութիւնով եւ յուզումով:

— Դրամ ո՛չ... դրամ ոչ... չեմ կրնար տեսնել զայն, — կրկնեց ան անգամ մըն ալ, կարծես թէ ֆիզիքապէս զզուած ըլլար վախէն ու նողկանքէն:

Բայց հանդարտեցուցի իր խղճահարութիւնը, ըսելով որ եղածը փոխառութիւն մըն էր միայն եւ թէ, եթէ ինքզինքը նեղուած կը զգար, կրնար ստացագիր մը տալ ինծի:

— Այո՛... այո՛... ստացագիր մը, — մրմնջեց ան աչքերը միւս կողմը դարձնելով. դրամատոմսերը ճմռթկեց իբրեւ կպչուն բան մը որ մատները կ'աղտոտէ, առանց նայելու անոնց՝ գրպանը դրաւ եւ թերթ մը թուղթի վրայ գրեց քանի մը բառ, շտապ գիծերով: Երբ աչքերը վեր առաւ, խոնաւ քրտինք մը կար ճակտին վրայ, կարծես թէ բան մը բուռն կերպով կը պայքարէր դուրս ելլելու համար իր էութենէն: Հազիւ թէ ջղայնութեամբ ինծի յանձնեց այն թուղթի կտորը, ամբողջ մարմինը մեծ դողով մը համակուեցաւ եւ յանկարծ (ակամայ, ետ քաշուեցայ, սարսափած) ծունկի ինկաւ եւ շրջազգեստիս քղանցքը համբուրեց: Աննկարագրելի շարժում. անոր աննման վեհութիւնը սարսռացուց զիս մէկ կողմէն միւսը: Արտակարգ դող մը անցաւ վրայէս եւ բոլորովին յուզուած՝ կարողացայ թոթովել միայն·

— Շնորհակալ եմ որ այդքան երախտագէտ էք. բայց խնդրեմ, մեկնեցէք հիմա: Այս իրիկուն, ժամը եօթին, կայարանին բակին մէջ, իրարմէ կը բաժնուինք:

Ինծի նայեցաւ. սրտաշարժ փայլ մը կը թրջէր իր նայուածքը, կարծեցի որ ինծի բան մը ըսել կ'ուզէ. վայրկեանի մը միջոցին ինծի մօտենալ փորձելու երեւոյթն առաւ: Բայց յետոյ, յանկարծ անգամ մըն ալ խոնարհեցաւ խորունկ կերպով, շատ խորունկ կերպով եւ մեկնեցաւ սենեակէն:

×

Տիկին Գ... դարձեալ ընդմիջեց իր պատմութիւնը: Ոտքի ելած էր եւ դէպի պատուհանը առաջացած. դուրս նայեցաւ եւ երկար ատեն ոտքի մնաց, առանց շարժելու: Թեթեւ դող մը կը նշմարէի իր կռնակին ստուերին մէջ: Յանկարծ ետին դարձաւ վճռական երեւոյթով մը. անոր ձեռքերը, մինչեւ այդ ատեն հանդարտ ու անտարբեր, յանկարծ բուռն շարժում մը ունեցան, հատու շարժում մը, որպէս թէ ուզէր բան մը պատռել: Յետոյ ինծի նայեցաւ խստութեամբ, գրեթէ յանդգնութիւնով եւ անմիջապէս վերսկսաւ:

—Ձեզի խոստացայ բոլորովին անկեղծ ըլլալ: Եւ կը տեսնեմ թէ որքան անհրաժեշտ էր այս խոստումը, վասնզի միայն հիմա, երբ կը ջանամ նկարագրել առաջին անգամ ըլլալով, այսպէս կանոնաւոր եղանակով մը, ինչ որ անցաւ այդ ժամուան մէջ, ու երբ կը փնտռեմ ճիշդ բառերը բացատրելու համար զգացում մը որ այն ատեն բոլորովին ներծծուած էր ու շփոթ, հիմա միայն յստակօրէն կը հասկնամ շատ բաներ զորս չէի գիտեր եւ կամ թերեւս չէի ուզեր գիտնալ: Անա թէ ինչու կ'ուզեմ ըսել ճշմարտութիւնը, կորովով եւ հաստատամտութիւնով, ինծի ինչպէս նաեւ ձեզի: Այն ատեն, այն ժամուն, երբ երիտասարդը սենեակէն հեռացաւ ու ես մինակ մնացի, կարծես թէ խուլ նուաղում մըն էր որ գրաւեց ամբողջ էութիւնս. զգայնութիւնն ունեցայ, ծանր հարուածի մը որ կուգար սիրտս բզքտելու: Բան մը ինծի մահացու վիշտ մը պատճառած էր, բայց չէի գիտեր (կամ չէի ուզեր գիտնալ) թէ ի՛նչ ձեւով պաշտպանեալիս այդքան սրտաշարժ եւ յարգալիր դիրքը զիս ցաւագինօրէն վիրաւորած էր:

Բայց այսօր, երբ կը ջանամ քաջութիւնով ու կարգով երեւան հանել ամբողջ անցեալը, օտար բանի մը պէս, եւ թէ ձեր ներկայութիւնը ոչ մէկ ծածկամտութիւն թոյլ կուտայ, ամօթալի զգացումի մը ոչ մէկ երկչոտ փախուստ, այսօր յստակօրէն գիտեմ թէ ինչու: Ինչ որ զիս այնքան ցաւցուց այն ատեն, յուսախաբութիւնն էր... յուսախաբութիւնը տեսնելով որ... այդ երիտասարդը հլու հնազանդ մեկնած էր... առանց ոչ մէկ փորձի զիս պահելու, իմ քովս մնալու... տեսնելով որ խոնարհութեամբ ու յարգանքով կը հնազանդէր մեկնելու իմ առաջին խնդրանքիս, փոխանակ... փոխանակ բռնօրէն զիս իրեն քաշելու փորձն ընելու... տեսնելով որ զիս միմիայն կը մեծարէր իբրեւ սրբուհի մը որ իր ճամբուն վրայ յայտնուած էր... եւ թէ... եւ թէ չէր զգար որ ես կին մըն էի:

Հիասթափում մը եղաւ աս ինծի համար, հիասթափում մը զոր չխոստովանեցայ այն ատեն եւ այնուհետեւ: Բայց կնոջ մը զգացումը ամէն բանի կը թափանցէ առանց խօսքերու, առանց յստակ գիտակցութեան: Վասն զի... հիմա այլ եւս ինքզինքս չեմ խաբեր... եթէ այդ մարդը այն ատեն զիս իր թեւերուն մէջ առած ըլլար, եթէ ինձմէ պահանջած ըլլար որ իրեն հետեւէի, անոր հետ գացած պիտի ըլլայի մինչեւ աշխարհին ծայրը. անզգատուած պիտի ըլլայի անունս, զաւակներուս անունը... Անտարբեր մարդոց քամահրութեան եւ ներքին ձայնին, անոր հետ փախած պիտի ըլլայի ինչպէս Տիկին Անրիէթը փախաւ երիտասարդ Ֆրանսացիին հետ զոր նախընթաց օրը դեռ չէր ճանչնար... Հարցուցած պիտի չըլլայի թէ ո՛ւր կ'երթայի, եւ ոչ ալ որքան ժամանակի համար. ակնարկ մը ձգած պիտի չըլլայի իմ ետիս, իմ անցեալ կեանքիս վրայ...: Այս մարդուն զոհած պիտի ըլլայի դրամս, անունս, հարստութիւնս, պատիւս...: պիտի ըլլայի մուրալու եւ հաւանաբար գոյութիւն չունենար ոչ ստորնութիւն որուն հաւանելու մղուած չըլլար զիս: Ուրացած պիտի ըլլայի ինչ որ մարդոց կ'անուանեն ամօթխածութիւն եւ զգուշութիւն, եթէ միմիայն դէպի իր առաջացած ըլլար՝ բառ մը ըսելով, կամ քայլ մը միայն առնելով, փորձած ըլլար զիս գրկել, երկվայրկեանին կորսուած էի անոր կապուած ընդմիշտ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Gobelins 19-78
(ՆՐԹԵՒԵՒ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ 1932
27 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1864

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ»Ն ԿԸ ՔԱԼԷ

Այս տարի ալ, Էնկիւրի մէկ չաբթուան համար երկրին իշխանութիւնը յանձնեց 11–14 տարեկան պատանիներու եւ պարմանուհիներու:

Երրորդ տարին է որ կը կատարուի այս հրահանգիչ փորձը, հայրենիքի եւ պետութեան գաղափարին վարժեցնելու համար Թուրքիոյ նոր սերունդը:

Երրորդ տարին է որ, մասնաւորապէս Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ, նախակրթարաններու աշակերտներ կը դառնան ոստիկանութեան վերատեսուչ, քաղաքապետ, կուսակալ, թղթատարական տեսուչ, քաղաքապետական խորհուրդի նախագահ, հրամանատար, զանազան պաշտօնատուներու վարիչ կամ ընդհ. քարտուղար, խմբագրապետ: Մէկ խօսքով, ամէն ինչ որ կապ ունի օրուան իշխանութեան եւ կեանքին հետ:

Պատանի պաշտօնատարները իրաւունք ունին, ամբողջ մէկ չաբաթ, տնօրինելու բոլոր գործերը, հրամաններ արձակելու, հեռագիրներ զարնելու Մ. Քէմալի, վարչապետին, նախարարներուն, վարչական կարգադրութիւններ ընելու եւն.:

Անշուշտ այդ իրաւասութիւնները կը յանգին մինչեւ այն տեղ ուր մարզանքը չի խանգարեր բուն իրականութիւնը:

Հակառակ մեր բոլոր զգացումներուն, կարելի չէ արհամարհանքով նայիլ այս երեւոյթին վրայ, որ իր կարգին մեթոտիկ աշխատանք մըն է, Թուրքիան վերակենդանացնելու: Սերունդ հասցնելու:

Այս մէկ չարթուան պաշտօնատարներն են որ, 15—20 տարիէն, պիտի կառավարեն Թուրքիան:

Մ. Քէմալ եւ Ընկ. ամէն տարի նորոգելով այս մարզանքը, կը ձգտին ոչ միայն հայրենիքի եւ իշխանութեան գաղափարով տոգորել, եփել Թուրք երիտասարդութիւնը, այլ եւ երիտասարդացնել Թուրքիան:

Ողբալի բան պիտի ըլլար եթէ մեր մեծամասնութիւնը, փոխանակ ըմբռնելու այս ճիգին իմաստը, ծաղրանքի ենթարկէր զայն, իբրեւ խեղկատակութիւն:

Ընդհակառակն, Թուրքիոյ այս տարեկան «ստամփորձ»ը պէտք է խթան մը հանդիսանայ մեզի համար, նոյն ուղղութեամբ [illegible] մեր պայմանները:

Պետութիւն չունինք: Ոչ ալ ամբողջական, հարազատ հայրենիք:

Բայց, ունինք պատանութիւն եւ երիտասարդութիւն: Ունինք բազմազան միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ: Ունինք հայրենիքի գաղափար եւ անսահման յաւակնութիւններ: Արդար փառասիրութիւններ:

Ահա Զ. Ո. Մ.ը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, արիները, արենուշները, Պատ. եւ Երիտ. Միութիւնները եւ ուրիշ այնքան կազմակերպութիւններ:

Ի՛նչ խծբծանքներու չենթարկուեցան «չափահասները» —մեր հասկացողութեամբ՝ Ապրիլեան Սաներ:

Եւ սակայն, ահա շօշափելի իրականութիւն մը դարձած են անոնք, իբրեւ կազմակերպութիւն: Անոնք օրկանական մէկ մասն են մեր այսօրուան կեանքին, եւ հետզհետէ կը շեշտեն իրենց նուաճումները:

Ինչո՞ւ կարելի աջակցութիւնը չընծայել անոնց, որպէս զի աւելի զարգանան, ուռճանան, ծլած–ծաղկած ըլլալով արդէն:

Ինչո՞ւ նոյն անվերապահ աջակցութեամբ մղում չտալ Հ. Մ. Ը. Մ.ին, որպէս զի կարենայ կատարել իր յանձնառութիւնները, փոխանակ արիւն–քրտինք մտնելու տարեկան մէկ–երկու մարզահանդէսի կամ ներկայացման համար:

Եւ ինչո՞ւ սա խորթ, նախապաշարեալ վերաբերումը Պատ. եւ Երիտ. Միութեանց հանդէպ, որոնք երիտասարդացման, վերանորոգման լծակներ են, բայց չունենալով լայն միջոցներ, սահմափակուելով 25 – 30 – 50 անդամներու մէջ, կա՛մ կը վհատին, եւ կամ կը գոհանան եռ–առաջ քայլ առնելով:

Ահա քանի տարի է անդադար կը շեշտենք համախմբումի, ծաւալումի, զանգուածային կազմակերպութեանց անհրաժեշտութիւնը:

Հազարներ եւ հազարներ ունինք, երիտասարդ կամ պատանի, որոնց թելը կտրած է մայր–երակէն: Ի՞նչ կ'ընենք զանոնք եթէ ոչ նոյն դրօշին, գոնէ միեւնոյն տանիքին տակ համախմբելու համար:

Ի՞նչ կ'ընենք, բաց ի պարբերաբար ճառելէ, ծափահարելէ: [illegible]հէն կամ դաշտէն հազիւ դուրս ելած՝ ամէն բան մոռնալու [illegible]մանով:

Ծիծաղեցանք, ծաղրեցինք, բայց ահա «լէպլէպիճի»ն կը քալէ: Կ'իյնայ կ'ելլէ, յաճախ արհեստական, յախուռն փորձեր կը [illegible]րէ, բայց կը քալէ:

Մենք ալ կը քալենք, բայց ոչ այնպէս ինչպէս կը թելադրեն [illegible] կարողութիւններն ու շահերը:

Մենք, ամէն բանէ առաջ, իրարու դէմ քալելու մարմաջն ունինք: Ոչ թէ իրար լրացնելու կամքը:

Այն ատեն որ, ահագին եռանդ կը սպառի միեւնոյն ծրա[գրին] եւ միեւնոյն գործունէութեան համար, բազմազան, ճիւղա[illegible] խաչաձեւումներով:

Եթէ օտար վիճակագիր մը բան – գործ ընէր երեւան հանել [illegible]կական կազմակերպութեանց եւ միութեանց թիւն ու տեսակը, [illegible]ակած չուարման պիտի մատնուէր:

Երբեւէ Եւրոպան անզօր է փոխելու մեր այս գիծը: Գոնէ «լէպլէպիճի»ն թող գրգռէ մեր բարի նախանձը: Թուրքը՝ իր «մանկական» իշխանութեամբ, որ կը կրկնուի տարուէ տարի:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԷՆՔՈՎ ԵՒ ՈՒԺՈՎ ՄԻԱՅՆ...

Նորէ՛ն Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը: Նորէ՛ն փառաբանական տաղեր՝ ի պատիւ յեղափոխութեան:

«Պայքար»ի Մարտ 29ի թիւին մէջ, «կուսակցական Սփինակ»ին տակ, չորս կլորիկ սիւնակներու վրայ, Լ. Գ. կը պատմէ թէ ինչո՛ւ յեղափոխական եղաւ:

Լ. Գ. ընկերն է եղած Մ. Աւետիսեանի (Թէրլէմէզեան), Արմենակ Եկարեանի եւ ուրիշներու: Ականատես՝ 1878ի դէպքերուն, երբ «Վանի շուկան կը վառէր Թուրք կառավարութեան կամայականութեամբ»:

— «Կը յիշեմ միայլ դէպք: Շէյխ Ջէլալէտտինի ճորտերը Ռուսիոյ (մեր «քեռի»ին) դէմ կռուելով պարտուած եռ կը դառնային եւ իրենց ատելութեան կրակը խեղճ եւ անզէն հայութեան գլխուն կը թափէին, կողոպտելով եւ սպաննելով ուր որ առիթ գտնէին»:

Նամակագիրը խորապէս կը տպաւորուի նաեւ, երբ Խրիմեան Հայրիկ Վ.ան վերադարձին, կը պատմէ «երկաթեայ շերեփ»ին պատմութիւնը:

— «Այո՛, կը լսէի բացատրութիւնը այդ խորհրդաւոր մարդուն խորհրդաւոր խօսքերուն, եւ ի միտ կ'առնէի թէ զէնքով եւ ուժով միայն ազատութիւն ձեռք կը բերուի եւ ոչ թէ աղերսագրով»:

Ուրիշ դրուագ մը՝ Զուխ-կեատուկի կռիւը, երբ Սալմաստէն եկած երեք երիտասարդներէ երկուքը կը սպաննուին, մէկը կ'ազատի.

— «Սոյն երրորդութիւնը կը կազմէին Վարդան Գոլոշեան՝ ինձ անծանօթ, Յովհաննէս Աղրիպպասեան՝ Փորթուգալեանի աշակերտներէն ծանօթ մէկը եւ Կարապետ Գուլաքսըզեան՝ ինձ դասընկեր (ազատուողը): Յեղափոխական այս անդրանիկ նահատակութիւնը, որ իր պատմութիւնն ունի արդէն, մեծ ցնցում յառաջ չբերաւ թէեւ, բայց իրենց ազգասիրական փորձը պիտի գար ապագայ երիտասարդութեան կեանքը ցնցել, անձնուիրութեան այս կենդանի եւ չնաշխարհիկ օրինակով: Այո՛, անոնք հետզհետէ իրենց հետեւորդներն ունեցան, իրենց ճամբաները՝ անկից վերջ երեւցող բոլոր հայ կուսակցութեանց անձնուէր կարիճներու ճամբաներն եղան»:

Ու վերջապէս, 90ական թուականին, Փորթուգալեանի աշակերտները կը կազմեն «Արմենական կուսակցութիւնը», որուն ծրագիրն էր.

— «Դաստիարակել եւ պատրաստել հայութիւնը «ազատական գաղափարներով» եւ յարմար առթիւ յեղափոխութեամբ ձեռք բերել հայրենիքի ազատութիւնը, ինչպէս ըրած էին Թուրքիոյ լուծին տակ եղող միւս ազգերը: Հետզհետէ խումբեր կազմուեցան, զէնքեր գնուեցան, պահարաններ պատրաստուեցան, առաջի անդրանիկ աշխատութեան փորձեր կատարուեցան, եւ երիտասարդութիւնը անձնուէր ծառայութեամբ ինքզինք ի սպաս դրաւ այդ վսեմ նպատակին, մինչ կազմակերպութիւնը կը յառաջանար եւ կ'ընդլայնէր: 96ի հերոսական կռիւը եւ քաջարի դիմադրութիւնը կառավարական անհեղ ուժին եւ թշնամիներուն դէմ, յայտնի ապացոյց է վերի նկարագրութեան»:

×

Այս բոլորը ինչո՞վ կը տարբերին... դաշնակցական պատմութենէն:

Բայց, դեռ այլապէս շահեկան, յեղափոխական դրուագներ կան այս միեւնոյն գրութեան մէջ:

Թանկագին նիւթեր՝ Հայոց պատմութեան համար, որ բոլորովին ուրիշ կերպ կը պատմուի միւս ռամկավար թերթերուն մէջ:

Շարունակենք յետեւի, մէկդի դնելով բոլոր խորհրդածութիւնները:

Միայն արտատպումները բաւական են, հաստատելու համար թէ «ի՛նչը ինչ էն» ծնաւ:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա այս շաբթու՝ մանուկներու ձեռքը

ԷՆԿԻՒՐԻ, 25 ապրիլ.— Երեք տարիէ ի վեր, ապրիլի վերջին շաբաթը կը նուիրուի մանուկներուն:

Պոլսոյ մէջ, այս շաբթու, նախնական եւ երկրորդական վարժարաններու 10-14 տարու աշակերտներն են որ դրուած են կառավարական պաշտօնատուներու գլուխը: Պոլսոյ կառավարչատունը, ոստիկանութիւնը, նահանգապետութիւնը, ինչպէս նաեւ բոլոր կարեւոր հանրային պաշտօնները յանձնուած են երկու սեռէ դեռատի աշակերտներու:

Անոնց որոշումները անմիջապէս գործադրելի են, պայմանաւ որ այլանդակ որոշումներ չտան. իսկ հանրային վարչութիւններու սովորական ղեկավարներու պաշտօնն է այդ միջոցին ապահովել որ իրենց երիտասարդ փոխանորդներուն վճիռները վնաս չպատճառեն հանրութեան շահերուն:

Այս նոր սովորութեան նպատակն է տղոց մէջ զարգացնել իրենց քաղաքացիական պարտականութեանց եւ իրաւունքներու գիտակցութիւնը:

Ըսմէթ եւ Թեվֆիք Րիւշտի մեկնեցան Մոսկուա

Գրեր էինք թէ Թուրքիոյ վարչապետը Ըսմէթ եւ արտաքին գործավարը Թէվֆիք Րիւշտի Էնկիւրիէն մեկնած են Պոլիս, անկից ալ Մոսկուա երթալու համար:

Ըսմէթի եւ Թէվֆիք Րիւշտիի կ'ընկերակցին 36 երեսփոխաններ, լրագրողներ եւ ճարտարարուեստական ու կրթական կազմակերպութեանց պետեր:

Ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 16 օր:

Թուրքիոյ Հանրային Պարտքերը

ԼՈՆՏՈՆ, 25 ապրիլ.— Պոլսէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Փարիզ գալու համար Էնկիւրիէն մեկնած է Թուրք պատուիրակը, որ պիտի մասնակցի Թուրք հանրային պարտքերու վերաբերեալ բանակցութեանց:

Յունաստան կը լքէ դրամական ոսկենիշը

Աթէնքի մէջ գումարուած յոյն նախարարներու, եւ դրամատուններու տնօրէններու խորհրդակցական ժողովը որոշեց լքել դրամական ոսկենիշը:

Յունական դրամի արժէքը ամենօրեայ հակակշռի մը պիտի ենթարկուի Յոյն ազգային դրամատան կողմէ, խնդրանքի եւ մատուցման հիման վրայ:

Պաղեստին Անգլիոյ դէմ

Եաֆայի արուարձանը՝ Թէլ Ավիվէն տրուած լուր մը կը հաղորդէ թէ 100է չափ պատգամաւորներ ներկայ եղան համապաղեստինեան վերաքննական խորհրդաժողովի բացման: Ժողովին նախագահը Եաղտինսկի կարդաց նամակ մը՝ որով կ'առաջարկէ Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրել որ Պաղեստինի հոգատարութիւնը առնուի Անգլիայէն եւ տրուի ուրիշ պետութեան մը:

Համայնավարները խռովութեանց տեղի տուին: Պատգամաւորներէն մէկը վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն: Ութ համայնավարներ ձերբակալուեցան:

Մակեդոնացիները Սերպիոյ մէջ

Պելկրատի մէկ թերթը «Վրէմ» կը հրատարակէ Սոֆիայի իր թղթակցին մէկ գրութիւնը, որ կարգ մը տեղեկութիւններ կուտայ մակեդոնական կուսակցութեան նոր մէկ ծրագրին վրայ:

Մակեդոնական կուսակցութիւնը վերջերս ընդհ. ժողով մը գումարած է: Այդ ժողովին մէջ, Մակեդոնացիներու պետը Իվան Միխայլօֆ մեղադրած է իր քաղաքական հակառակորդը Քարաձովը թէ Պուլկարիոյ մէջ, աւազակութեան մասին պրպտումներ կատարող ֆրանսացի լրագրողի մը կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է, որոնք կրնան վտանգել մակեդոնական կազմակերպութիւնը:

Իվան Միխայլօֆ որոշած է եղեր կորովի կերպով շարունակել ահաբեկչական գործունէութիւնը Եուկօսլաւիոյ մէջ, ուր մահափորձերը պիտի շարունակուին ո՛չ միայն Հարաւային Սերպիոյ մէջ, այլ նաեւ ներքին ուրիշ շրջաններու մէջ: Այս կերպով, Իվան Միխայլօֆ կ'ուզէ այն տպաւորութիւն ձգել թէ սերպ ժողովուրդը դժգոհ է ներկայ վարչաձեւէն եւ թէ ինքն իսկ իր դժգոհութիւնը կը յայտնէ ահաբեկչական գործունէութեամբ:

Հիթլերեաններու յաղթանակէն յետոյ

Պրուսիոյ կառավարութիւնը չի հրաժարիր

Փրուսիոյ նորընտիր խորհրդարանին բացումը պիտի կատարուի յունիս 19ին: Մինչ այդ Օթթօ Պրաունի կառավարութիւնը պիտի մնայ իշխանութեան գլուխը:

Փրուսիոյ յաջորդ կառավարութեան մասին հետեւեալ ենթադրութիւնները կան: Առաջին ենթադրութեամբ իսկ, Օթթօ Պրաուն պիտի տապալի. իրեն իբր յաջորդ՝ թեկնածու պիտի ներկայանայ հիթլերեան կրէկոր Շթրասէրը, որ սակայն անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը չպիտի կրնայ հաւաքել, եթէ մինչեւ այդ թուականը համաձայնութիւն մը չգոյանայ հիթլերեաններուն եւ կաթոլիկներուն միջեւ: Կաթոլիկները իրենց թիւով (67) կրնան կացութեան իրաւարարը ըլլալ եւ բոլոր աջակողմեան թերթերը կը թելադրեն որ կաթոլիկները զանց ընեն իրենց չէզոքութեամբ, թոյլ տան որ աջակողմեան կուսակցութիւնները կարենան համաձայնութեան մը գալ:

Սակայն կաթոլիկներու եւ հիթլերեաններու բանակցութիւնները բաւական դժուարութիւններու պիտի բախին: Հիթլերեանները կ'ուզեն իրենց ձեռքն ունենալ ներքին նախարարութիւնը, այդ կերպով, ըստ կամս գործածելու համար Փրուսիոյ 80,000 ոստիկանները: Շնորհիւ այդ ոստիկանութեան, հիթլերեանները կը դառնան տէրն ու տիրականը Պերլինի:

⁂ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները անակնկալի եկած են փրուսիական ընտրութեանց արդիւնքէն: Կը սպասէին որ հիթլերեանները զօրացած դուրս գան պայքարէն. բայց չէին յուսար որ այս մեծ յաղթանակը կարենան ապահովել: «Թայմզ» անդրադառնալով կիրակի օրուան ընտրութիւններուն՝ կը գրէ.— «Հիթլեր դադրեցաւ պարզ յեղափոխական մը ըլլալէ. դարձած է ազդեցիկ ամբոխավար մը: Շատ չանցած՝ կրնայ պատասխանատու քաղաքագէտ մը ըլլալ»:

Իսկ Հռոմի քաղաքական շրջանակները շատ աւելի կը մտցնեն հիթլեր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորումը

Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան գրասենեակին վարչական խորհուրդը իր հինգերորդ նստաշրջանը գումարեց Ժընեւի մէջ, Ապրիլ 20ին, նախագահութեամբ Պ. Ֆիըլէնկերի:

Խորհուրդը գոհունակութեամբ արձանագրեց Յունաստանի գաղթականներէն 4750 հոգիի փոխադրութիւնը դէպի Հայաստան: Նոյնպէս գոհունակութեամբ նշանակեց թէ հազար գաղթականներ ալ պիտի փոխադրուին Պուլկարիայէն:

Խորհուրդը հաստատեց թէ Պէյրութի, Աղէքսանտրէթի, Հալէպի եւ Դամասկոսի գաղթակայաններու պարպումը յաջողութեամբ յառաջ կը տարուի: Արդէն իսկ 15,750 գաղթականներ հանուած են այդ վատառողջ կայաններէն, եւ տեղաւորուած՝ երկրագործական գաղութներու կամ քաղաքի թաղերուն մէջ: Այս գործողութեանց համար մինչեւ հիմա գրասենեակը ծախսած է 9,500,000 ֆր., որ ձօնուած է շնորհիւ ֆրանսական կառավարութեան, հայ գաղթականական կազմակերպութեանց եւ միջազգային մարդասիրական կազմակերպութեանց, մասնաւորապէս անգլիական հաստատութեանց, Ուրախառիթ է որ, հակառակ տիրող տագնապին, ծախսուած գումարներուն իբր հարիւրին 10ը վերադարձուած է տեղաւորուած գաղթականներուն կողմէ:

Գրասենեակին 1931 տարեշրջանի հաշիւները ցոյց կուտան թէ այդ շրջանին գաղթականներու համար ծախսուած է 1 միլիոն 700 հազար զ. ֆրանք: Այս հաշիւները վաւերացուեցան եւ յանձնուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան:

Խորհուրդը որոշեց 1932 տարեշրջանին ալ շարունակել իր աջակցութիւնը՝ Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի հայ գաղթականներուն երեւան փոխադրութեան եւ Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորման համար, ստանալով Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին հաւանութիւնը:

Աւստրիական ընտրութիւնները

Փրուսիական ընտրութիւններուն հետ, միեւնոյն ատեն տեղի ունեցան աւստրիական ընտրութիւնները, որոնք վերջացան նոյնպէս Հիթլերեաններու յաղթանակով: Եւ հիմա, Աւստրիոյ ժողովուրդը սկսած է մտահոգուիլ ընտրութեանց այս արդիւնքով եւ կը ջանայ երեւան հանել անոր պատճառներն ու հետեւանքները:

Պատճառներէն մէկը ցոյց կը տրուի ամբողջ երիտասարդութեան դժգոհութիւնը: Երիտասարդները առհասարակ անգործ կը թափառին եւ դպրոցական կամ համալսարանական վկայագրերը որ ստացած են, մէկ գործ կ'ապահովեն իրենց: Թերթերը այս կացութեան պատասխանատու ցոյց կուտան այն պետութիւնները՝ որոնք խաղաղութեան դաշնագրերը հեղինակեցին:

Այս վերջին ընտրութեանց մէջ, ընկերվարականները պահած են իրենց դիրքերը՝ բայց ի վնաս ուրիշ կուսակցութեանց, շահած են Հիթլերեանները: Մանաւանդ Վիեննայի մէջ, 15 երեսփոխան կը շահին, երբ հոն իսկ չունէին անցեալ շրջանին:

Բոլշեւիկեան նուաստումը

Յունական թերթերը կը գրեն թէ Իտալիոյ նաւարաններուն մէջ շինուող երկու թրքական թորփիլահալածները «Թերքնազ-Թէփէ» եւ Ջաֆէր պիտի գնուին Ռուսիոյ կողմէ: Նիւթական դժուարութեանց պատճառով, Թուրքիա հրաժարեր է այս մարտանաւերու շինութենէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ուժերու հաւասարակշռութիւնը

Ֆրանսացին երբ կը խօսի, յեղափոխական կը նկատուի, իսկ երբ կը գործէ՝ քաղքենի: Արտաքնապէս կարմիր եւ ներքնապէս ճերմակ: Բոլոր այն ծրագիրները, որ տեսանք, կեանքի ներքին ու արտաքին պահանջներուն բախելով երկու կարեւոր համախմբումներ երեւան կը բերեն, — աջ եւ ձախ. ինչ որ ցոյց տուած է վերջին կէս դարու պատմութիւնը: Երկու հակամարտ ուժեր, որոնք ո՛չ մէկ գնով իրարու հետ համաձայնած են. Ֆրանսայի քաղաքական կեանքն ալ այդ պահանջած է:

Տիրող պայմաններուն մէջ, դժուար թէ ձախը կարենար դառնալ կառավարական կուսակցութիւն մը, քանի որ իր հայեցակէտով կառավարութիւնը յետադիմական բան մը ունի իր մէջ: Դրդուած երկրի գերագոյն շահերէն եւ փոխանցման որոշ շրջանի մը համար միայն ժաքոպէնեան դաշոյնը սկսած է փայլիլ. բայց երբ պէտք եղած է կառավարել, բանակ պահել, տուրքեր հաստատել, պիտաճէ հաւասարակշռել եւ հանրային անդորրութիւնը ապահովել, ձախերու ձայները լռած են, նոյն իսկ իրենց կառավարութիւններուն համար (Էրիօ, Փէնլըվէ, Քայեօ): Աջը եւ կեդրոնն է որ օգնութեան հասած են: Դասական երեւոյթ մըն է այս Ֆրանսայի համար: Ինչո՞ւ ուրեմն կառավարութեան գործը աջերուն չտալ, այն ալ երկար պայմանաժամերով, եւ ձախը պահել ընդդիմադիրի դիրքին մէջ: Աջ բռնածը իր մէջ ունի ե՛ւ պահպանողականները ե՛ւ Եկեղեցին: Այս վերջինը իր ջանքերը չէ խնայած, երբ հարցը ձախերը հարուածելու համար է: Անգամ մը որ վտանգը հեռացած է, իր վարձագինը պահանջած է ու պատճառ դարձած կառավարութեան անկումին:

Ո րեւ է կառավարութիւն եթէ հակի ձախին վրայ, ելեւմուտքը կը կաղայ: Եթէ հակի աջին վրայ, ճիշդ է որ դրամատնականները կ'ապահովուին, բայց հանրապետական երկրի ժողովրդավար եւ աշխարհիկ զգացումները կը վիրաւորուին:

Բնականոն պայմաններու մէջ կարելի պիտի ըլլայ թերեւս դէշ աղէկ հաւասարակշռութիւն մը յառաջ բերել. բայց ծանր բոպէներուն մէջ, երբ տնտեսութեան անիւը կանգ կ'առնէ, յետ չրջելու վտանգին կ'ենթարկուի. աջը եւ կեդրոնը անմիջապէս կը միանան, «Bloc National», «Union National» անուններու տակ, փրկելու համար ազգային սնտուկը: Որոշ ժամանակաշրջանի մը համար միայն կը պատահի այս, հինը կը մոռցուի անմիջապէս, պահպանողականութեան ծոցէն յետադիմութիւնը գլուխ կը բարձրացնէ. ու կը վերսկսի խորհրդարանական նոյն խաղը: Մէ՞լինը չէ՞ր որ պատրաստեց Վալտէք Ռուսոյի «Défense Républicaine»ը. bloc de gauche՝ Քոմպի իշխանութիւնը. 1919ի Միլըրանի շրջանի «Bloc National»ը՝ 1924ի «Cartel des Gauches»ը:

Յետպատերազմեան խորհրդարանական երեք նստաշրջաններու պատկերները լաւագոյն համոզումը պիտի տան գալիքին համար: 1919ին, այնքան մօտիկ Մեծ Պատերազմի արհաւիրքներուն եւ նորածագ համայնավարական վտանգին, ինքնամփոփումի շրջան մը եղաւ, երկրի ներսի դժգոհները լռեցնելու եւ միեւնոյն ատեն չահուած պատուղները արժեցնելու համար չափաւոր քայլեր առնելու պէտքը տեսնուեցաւ: Ահա թէ ինչու 1919 նոյմ. 14ին «Bloc National»ը յաղթական դուրս եկաւ: Ան կը յաւակնէր յանո՛ւն ազգային շահերուն, բոլոր գոյնի հանրապետականները մէկ դրօշակի տակ հաւաքել: Այս սրբազան միութեան ուխտով երկիրը իր 180 ձախ, 216 կեդրոնի եւ 221 աջ երեսփոխաններով շատ աւելի դէպ ի աջ թեքած էր, աւելի աջ քան 1871ին: Պահպանողականներու այս ջախջախիչ յաղթանակին մէջ կարելի չէր Վերսայլի դաշնագրէն դուրս որ եւ է գիտողութիւն անցընել տալ, նոյնիսկ վերաշինութեան գործին մէջ քաղաքացիի եւ երեսփոխանի իրաւունքը արժեցնել: Երկրին ղեկը Միլըրանի ձեռքին մէջ էր, անշուշտ Փուանքարէի աջակցութեամբ, եւ նաւը կը յառաջանար դէպ ի յետադիմութիւն, աջերինը կը բարձրանար 138ի: Աջը վարկաբեկուած էր այլ եւս յաչս ժողովրդին:

1924 մայիս 11ի ընտրութիւններու արդիւնքը անակնկալ մը չեղաւ, Ռուրի միջամտութեան հարցը գրգռած էր հանրային կարծիքը, ժողովուրդը խաղաղութեան ծարաւն ունէր եւ բնազդօրէն քաղաքական բարդութիւններէ կը խուսափէր. ճարտարարուեստի եւ դրամատան համագործակցութիւնը ոտքի հանած էր ժողովրդավարներու նախանձոտ անհատականութիւնը, տեսակ մը զինակցութիւն կնքուած էր դրամագլուխի եւ ազգայնականութեան միջեւ, տուրքերը ծանրաբեռնուած էին. անտեսուած էին պաշտօնեաներու շահերը: Այս ամէնը նպաստաւոր հող մը պատրաստեցին ձախ ընդդիմադիրներուն համար, որոնք քուէներու ստուար մեծամասնութիւնով հրապարակ նետուեցան:

Նոր խորհրդարանի մէջ ձախերը ունեցան 328 երեսփոխան, կեդրոնը՝ 80, իսկ աջը՝ 146. հաշուի չառնուեցան 28 համայնավարները, որոնց ո՛չ ձախ եւ ո՛չ ալ աջ ըլլալը յայտնի եղաւ: Քարթէլը (ընկերվարականներ, հանրապետական եւ արմատական ընկերվարականներ) անուանական մեծամասնութիւն մը միայն կազմեց, քանի որ ձախ արմատականներու 41 քուէները մեծ վտանգ մը եղան իրենց համար: Առանց ատոնց իր քուէներու թիւը կը հասնէր 287ի, չորս ձայն պակսեցաւ իրեն մեծամասնութիւն կազմելու համար:

Սկզբնական շրջանին, 1924 յուլիսէն 1925 ապրիլ, Քարթէլը կը հեռացնէ հանրապետութեան նախագահ Միլըրանը, ներում կը շնորհէ կարգ մը քաղաքային եւ պատերազմական յանցաւորներու, Ժօրէսի աճիւնը փոխադրել կուտայ Պանթէոն: Այս ամէնը վէճեր յարուցանող խնդիրներ չեղան, բայց առաջին առթիւ իսկ որ ելեւմտական խնդիրները սեղանի վրայ եկան եւ ընկերվարականները դրամագլուխի վրայ տուրք սահմանելու պահանջը դրին, կազմալուծումը սկսաւ: Դրամագլուխը երկրէն դուրս կը խուժէր, ֆրանքը կ'իյնար, ձախ արմատականները կը հեռանային իրմէ եւ ձախի կառավարութիւնը անկարող կը դառնար երկիրը կառավարելու:

1925 ապրիլէն 1926 յունիս, Քարթէլը խեղդիչ դժուարութեան կը մատնուի երկրի ելեւմուտքը առողջ հիմերու վրայ դնելու համար, չափաւոր տարրերը կը հեռանան իրմէ. ելեւմտական նախարար, Քայեօ 228ի դիմաց 295 ձայնով գործառութքը անցընել կուտայ, բայց ստացուած քուէները կը պատկանէին կեդրոնին, աջին եւ մաս մըն ալ ձախին, իսկ 228 ձայները կը պատկանէին համայնավարներուն, ընկերվարականներուն եւ արմատական–ընկերվարականներու ձախ թեւին: Ի՛նչ քաղաքական խեղկատակութիւն, խորհրդարանի աջով պահել ձախերու կառավարութիւնը:

1926ին աջերինը բարձրացաւ 250ի, Քարթէլը կազմող կուսակցութիւնները կը դժկամակէին անտեսել իրենց սկզբունքի խնդիրները. չէին կրնար ձախ սրտով աջի գործունէութիւն ունենալ. այսուհանդերձ անելի մը մատնուած էին: Ելք մը պէտք էր, ու այդ դիրութիւնը ցոյց տուաւ իրենց Փուանքարէն, որ գիտցաւ ներկայանալ յարմար ժամանակին իբրեւ պետական ու վարչական մարդ, իբրեւ պահակ հանրապետութեան գաղափարներուն եւ կանոնաւորող ու պահպանող ազգին սնտուկին:

Փուանքարէն ըմբռնեց վայրկեանի հոգեբանութիւնը, իրեն գործակից առաւ Մառէնը, որ Ռուրի ծանօթ դէմքը եղած էր, Պոխանը, որ Լոքառնօն ստեղծած էր: Անհրաժեշտ եղաւ ապահովել նաեւ պարագլուխ Էռիօի ներկայութիւնը, որպէսզի ազգը իր կառավարութիւնով դիմագրաւէր բոլոր դժուարութիւններուն: Ճիշդ է որ Քարթէլը չկրցաւ սնտուկը ապահովել, բայց ի պատիւ իրեն ապահոված էր խաղաղութեան գործը: Օրուան մարդու մտահոգութիւնը եղաւ ուրեմն փրկել առաջինը եւ ապահովել երկրորդին պաշպանումը:

Ժողովուրդը անդունդի ափը կը գտնուէր, լռած էին կիրքերը եւ վարդապետական տարակարծութիւնները: Ամէնուն աչքը Փուանքարէին ուղղուած էր: Ան էր որ երկիրը պիտի փրկէր: Կոլուածատէրերը զիջրութեամբ անոր վստահեցան իրենց դրամարկղներու բանալիները, իսկ զաւակինները՝ հանրապետութեան պաշտպանումը:

Երեսփ. Ժողովին համար դժուար էր եղածին առջեւ գլուխ ծռել, բայց իմաստութիւնը ունեցաւ համակերպելու, 1926 յուլիս 31ին 345 ձայնով վստահութիւն կը յայտնէր քաղաքականօրէն ձախ եւ տնտեսականօրէն աջ Փուանքարէի կառավարութեան, 135 ձայներ միայն դէմ եղան, այն ալ չդաւաճանելու համար իրենց ծրագրին. Ժողովի ծանրութեան կեդրոնը ձախէն աջ տեղափոխուած էր այլ եւս:

Այսպէս պատրաստուեցաւ 1928ի ընտրութեանց գետինը, 607 երեսփոխաններէն 440ը փուանքարէականներ եղան: Ֆրանքի կայունացման գործը եւ ելեւմուտքի կանոնաւորումը հազիւ վերջացած, քաղաքական երանգաւորեալները ասպարէզ իջան կրկին, այն մտավախութիւնով որ հանրապետութեան գաղափարները վտանգի կ'ենթարկուին: Ընկերվարականները ձեռքբերին երեք կարեւոր յանձնախումբերու նախագահութիւնը, արմատական ընկերվարականները՝ վեց, ձախ արմատականները՝ չորս, մնացած եօթը վերապահուեցան միւս կուսակցութիւններու համար:

1928ին արմատական – ընկերվարականներու Անժէի համագումարը ստիպեց իր ընկերները որ քաշուին դաշինքէն: Էռիօի ներկայութիւնը Փուանքարէի կողքին՝ խորհրդանշանի մը երեւոյթը ունէր, առանց որուն ազգային միութեան դաշինքը պիտի դառնար պահպանողականներու դաշինք մը: Էռիօի քաշուելովը 250 ձայներու դիմաց 325 ձայներ պահեցին Փուանքարէն, բայց ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած էր դէպ ի աջ: Անդորրութիւնը որքան որ կատարեալ էր փողոցին մէջ, բայց պաշտօնական բեմին վրայ բազմաթիւ դէմքեր դիրք բռնած էին արդէն:

1929ին Փուանքարէն կը քաշուի ասպարէզէն իր հիւանդութեանը պատճառաւ: Անկարելի կը դառնայ կրկին աջով ձախերու արտաքին քաղաքականութիւնը վարել, ոչ ալ ձախով աջերու ելմտական գործը տանիլ, վրայ վրայի կը կազմուին կառավարութիւններ երբեմն աջէն, երբեմն ձախէն ու կը տապալին. յաճախադէպ պատկերը երեւան կուգայ կրկին. կըշիռին արժէք տուող ձախ արմատականները կարգ մը սկզբունքի խնդիրներու համար երբեք քառորդով ձախերու կողմը կը հակին. քաղաքական կարկառուն դէմքերու ազգային դաշինք կազմելու փորձերը ձախորդութեան կը մատնուին. արտաքին քաղաքական կարգ մը կնճռոտ հարցեր երեւան կուգան, Վերսայլի դաշնագրի վերաքննութեան, պարտքերու հատուցման նման խնդիրներ կը ցնցեն երկիրը: Գերմանիան օրէ օր մեծ դժուարութիւններ երեւան կը բերէ միջազգային քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ: Կ'անհանգստացնէ նաեւ Իտալիան, պզտիկ ազգերու չուկաները սնանկութեան ճանապարհը բռնած են. երկրի ներսը անդորրութիւնը կ'աճի օրէ օր, տնտեսութիւնը կանգ կ'առնէ ստիպմամբ: Այսպիսի հրատապ խնդիրներու մէջ է որ 1932ի ընտրութեանց կը ձեռնարկուի:

Ընտրական պայքարը սկսած է արդէն: Ընտրական ճառերը կը տեղան տեղատարափի նման: Առաջին ազդանշանը տուաւ Անտրէ Թարտիէօն, որուն անմիջապէս հետեւեցան Էռիօն, Լէօն Պլում, Լուի Մառէնը, Փոլ Ռէյնօն: Համաձայն տրուած ցուցմունքներուն, գալիք երեսփոխանական ժողովի պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ապահովել ելեւմուտքի հաւասարակշռութիւնը եւ արտաքին քաղաքականութիւնը: Իւրաքանչիւր կողմ համաձայն իր ծրագրին կը խոստանայ տալ ատոնք, բայց ամէնուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ լսել ժողովուրդի ստուար մեծամասնութիւնը, որ աւելի քան երէկ կը փնտռէ ընտրելիներու մօտ այն հերոսական ճիգը, որով յառաջ պիտի գայ ընդհանուր եւ լուրջ հասկացողութիւն մը, եթէ ոչ Մառէնի խումբէն մինչեւ Լէօն Պլումին, գէթ Էռիօէն մինչեւ Թարտիէօ:

Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԳԱՍՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԽՄԲ.— Մեր Թղթակիցը ղրկած էր նաեւ ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութեան մանրամասն նկարագրութիւնը, բայց ուշ հասաւ մեր ձեռքը, երբ արդէն հրատարակած էինք ուրիշ թղթակցութիւն մը:

Իսկ ներկայ թղթակցութիւնը կը ներկայացնէ ոչ միայն Գասպար Յակոբեանի կեանքն ու գործը, այլ եւ տեսակ մը խտացումն է Ատրպատականի կրթական - մտաւոր շարժման:

ԹԱՒՐԻԶ.— Լիլաւա քաղաքամասին մէջ կը գտնուի Ս. Սարգիս եկեղեցին, որուն շրջակայքը կը տարածուին Հայոց թաղերը: Եկեղեցիին մօտիկ, նեղ փողոցի մը մէջ համեստ ու խոնարհ ընտանեկան յարկի մը տակ 1884 թուի Յուլիսի 5ին ծնած է Գասպար Յակոբեանը:

Աւազանի անունը եղած է Աբգար: Հայրը՝ Յակոբ յաճախ պանդխտութեան մէջ անցուցեր է իր կեանքը, եղբայրը՝ Մելքոն ու քոյրերը ենթակայ եղած են գլխաւորապէս իրենց մօր հոգածութեան եւ խնամքին:

Գասպարը իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Թաւրիզի ամերիկեան «Մէմորիալ» դպրոցին մէջ (1894-95) մնալով երկու տարի: 1896-97 ուսումնական տարեշրջանին կը մտնէ Թաւրիզի Հայոց Հայկազեան-Թամարեան ազգային դպրոցը եւ կ'ընդունուի Գ. դասարանը, ուր իրեն դասընկեր կ'ըլլան Արմենակ Աֆթանդիլեան, Միքայէլ Ստեփանեան, Լեւոն Գրիգորեան եւ ուրիշներ. Այդ թուականին դպրոցի տեսուչն էր Եղիա Սուսաննեանը, որուն օրով ալ շինուեցաւ Թամարեան դպրոցին շէնքը, Գրիգոր Թումանեանի ծախքով:

Թաւրիզը 1890ական թուականներու սկիզբները դարձած էր տեսակ մը կայան մեր յեղափոխական դէմքերուն եւ գործիչներուն: Նիկոլ Դուման, Իշխան (Յովսէփ) Արղութեան), Յովհան Դաւթեան, Յակոբ Սառիկեան, Գաբրիէլ Պապեան, Վարդան Տէր Վարդանեան (հետագային Խորէն վարդապետ) եւ Ռոստոմ Զօրեանը՝ Թաւրիզի Հայկազեան եւ Արամեան դպրոցներուն մէջ ուսուցիչ-դաստիարակ եղած են:

Սակայն Թաւրիզի կրթական ամէնէն փայլուն շրջանը դարբնելու պատիւը գերազանցապէս կը պատկանի յայտնի մանկավարժ եւ վաստակաւոր դաստիարակ Տիգրան Ռաշմաճեանին, որ 1898-99 ուսումնական տարեշրջանին ստանձնեց Հայկազեան-Թամարեան ազգային դպրոցի տեսչութիւնը:

Ռաշմաճեանը առաջին առթիւ իսկ կազմեց ուսուցչական պատկառելի խումբ մը — Յովհան Դաւթեան եւ իր կինը՝ Հորթանս(Շվէյցարիացի ազնիւ եւ հայանուէր տիկինը, որ մեծ յարգանք կը վայելէր Թաւրիզի Հայոց մէջ), Օր. Փուղինեան, Արշակ Մեհրաբեան, Մարտիրոս Յարութիւնեան եւ ուրիշներ, որոնց վրայ յետագայ տարիներուն աւելցան՝ Երուանդ Ֆրանգեան, Միքայէլ Զաքարեան, Օր. Մեծրայեան, Արամ Ֆէթվաճեան (յայտնի նկարիչ Արշակի եղբայրը): Այս խումբին մէջ կային նաեւ տեղացի եւ դրսեցի այլ ուժեր:

Ազգային եւ քաղաքական կեանքի բեւոր դէմք մը՝ Բժ. Կարա... Խան Փաշայեանը 1897ին կը հաստատուէր Թաւրիզի մէջ, զարկ կու տար հանրային, մշակութային կեանքին եւ կը վայելէր ժողովրդականութիւն: Բժ. Փաշայեանը «Հայկազեան-Թամարեան» դպրոցի հոգաբարձութեան նախագահ ընտրուելով, յետոյ, հանդիպացաւ գլխաւոր [...] րանը Ռաշմաճեանին, դպրոցի կրթական մակարդակը բարձրացնելու գործերուն մէջ: Թաւրիզի մէջ ստեղծուած էր կրթական-մշակութային եռուն կեանք մը, որուն [...] ձանքներուն մէջ պիտի դաստիարակուէր մտաւորական, կրթական եւ յեղափոխական սերունդ մը՝ [...] կայացուցիչ եւ ցայտուն դէմք [...] ունենալով Գասպար Յակոբեանը:

Թաւրիզը Երկրին մօտիկ, [...] մանաւանդ կարեւոր կեդրոն [...] լալով, անհրաժեշտ համարուեցաւ հոն կատարել հիմնական աշխատանք, ուսուցիչներ եւ մտաւորականութիւն հասցնելու համար: Դպրոցի ուսուցիչները ոչ միայն պարզ դաստիարակներ եւ դաս տուողներ էին, այլեւ յեղափոխական եւ ազգային աշխատանքներով լծուած գործիչներ:

Դպրոցական այս միջավայրի մէջն էր ահա, որ Գասպարը իր աշակերտ ուսում եւ կրթութիւն կը ստանար: Դպրոցի աշակերտութեան մէջ Գասպարը դարձած էր կեդրոնական դէմքը՝ ընկերներէն սիրուած եւ ուսուցիչներէն հովանաւորուած: Յատկապէս Արշակ Մեհրաբեան շատ ուշադիր էր Գասպարի հանդէպ, որ դասերուն մէջ ընդունակ էր, յաճախ եւ շատ կարդացողութեամբ ուժեղ եւ հաճելի [...] մէնքին: Դպրոցի Ե. դասարանի աշակերտները կը հրատարակէին ձեռագիր թերթ մը՝ «Կայծ»: Թերթին խմբագիրը Գասպարն էր, որ կը գրէր Շանթ Բ. ծածկանունով: Զ. դասարանի աշակերտներն ալ կը հրատարակէին «Փայլակ» անունով ձեռագիր թերթ մը: Ուսուցչական խումբը աշակերտական այս գոյգ թերթերու հրատարակութիւնը կը քաջալերէր ու կը հովանաւորէր գտնելով որ աշակերտներու ինքնազարգացման, աշխատասիրութեան եւ մտաւոր մարզանքի համար [...] ներէն մէկը նոյնիսկ, մանկավարժական խորհուրդի կողմէ կ'ընտրուէր թերթերու հրատարակութեան եւ աշխատանքներու վրայ հսկելու եւ ուղղութիւն տալու: Այդ զոյգ թերթը յետոյ միացան եւ «Փայլակ-Կայծ» անունով լոյս տեսաւ թերթ մը, որուն խմբագիրը եւ ղեկավարն էր Գասպարը: Յօդուածներու մեծ մասը ինքը կը գրէր: Թերթը կը բովանդակէր աշակերտական, մանկական ոտանաւորներ, փոքրիկ պատմուածքներ, դպրոցական զրոյցներ, հանդէսներու, երեկոյթներու նկարագրութիւններ եւայլն: «Փայլակ-Կայծ»ի հրատարակութիւնը (միշտ ձեռագիր) շարունակուեցաւ ամբողջ հինգ տարի (1898-1903) միշտ միայն խմբագիր ունենալով Գասպարը, որ յաճախ դպրոցական հանդէսներու մէջ հրապարակ կու գար նաեւ իբրեւ խօսող եւ բեմի վրայ ալ կը խաղար յարմար դերեր՝ մեծ յաջողութեամբ: Գ. Ագա[...]եանի գրական գործունէութեան [...]

Ժ. Լօրանի մահը

Ֆոնթընէօ-Ռոզի մէջ մեռաւ համբաւաւոր նկարիչ Ժան Փիէր Լօրան, 57 տարեկան: Որդին է Ժան Փօլ Լօրանի:

Նկարչութեան մէջ իր սկզբնաւորութիւնը ըրաւ ռոմանթիզմով, հետեւելով հօրը: Յետոյ հակեցաւ դասականութեան: Այսօր Ֆրանսայի լաւագոյն նկարիչներէն շատերը իր աշակերտները կը համարուին:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (11)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

— Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ, էդ ինչ տեսակ դժոխային կեանք է, ընկեր ջան: Հա՜, դժոխք որ ասացի միտս ընկաւ: Դուք ճանաչո՞ւմ էք մարքսիստ Հայկօ Էմին՝ որ հաւասարութիւն է քարոզում էդ դժոխքում:

— Հայկօ Էմի՜..., այդ ե՛ս եմ աղբար:

— Վա՜յ աղբէր ջան, (կ'ողջագուրուին) բարի էք եկել, հազար բարի: Մենք լաւ կը ճանաչենք քեզ: Ընկեր Թագաւորը յափշտակութեամբ է խօսել ձեր մասին:

— Վա՜յ, քե՛զ ղուրպան, Հայկօ ջա՛ն, դուք հոս շատ ու շատ հանգիստ կը լինէք: Արի երթանք մեր տուն, յոգնած կը լինես՝ հանգստացիր, քաղցած կը լինես՝ բերանդ մի պատառ հաց դիր: Յետոյ էկուց կ'երթանք ընկեր Թագաւորի տեսութեան: Արի՛, աղբեր ջան, արի՛...:

Ափսո՛ս որ՝ հոս ընդհատուեցաւ երազը: Հայկօ Էմին ոչ կրցաւ Տաւրոսեան լեռներուն մէջ Թագաւորի հետ ունեցած միջադէպը պատմել գիւղացիներուն, եւ ո՛չ ալ կրցաւ անձամբ տեսնուիլ Թագաւորին հետ: Կարծես երկինքը կ'որոտար եւ իր հիւղակը կ'ընկրկէր մերթ ձախ, մերթ՝ աջ: Հայկօ Էմին նստաւ անկողնին մէջ, հագաւ վերարկուն եւ տքտքալէն ելաւ դուրս: Կապոյտ փոթորիկ մը կը գալարուէր հիւղաքաղաքին վրայ եւ Եղիա մարգարէի խարխլած կառքին նման՝ կուռոռ, մէկ ծայրէն միւսը կը գլորէր իր թիթեղէ տանիքին վրայ պառկած ջրադղումները: «Տէր ողորմէ՛ա, Տէր ողորմէ՛ա». մրթմրթաց Հայկօ Էմին դուռը կղպելով եւ կրկին մտաւ անկողին:

Առաւօտուն ուշ ատեն երբ արթնցաւ, արկածալի երազը հալեր էր մտքին մէջ: Ընդարձակ ողիսականէն հայ գիւղացիին «աղբեր ջան»ը կը յիշէր միայն, որ քաղցրիկ նաւակի մը նման կը խլրտէր իր հոգիին մէջ եւ վեր-վեր կը բարձրացնէր իր զգայութիւններու ուռած առագաստանաւը:

«Արի՛ աղբեր ջան, արի...»:

Ահա՛ թէ ինչու այդ առաւօտ այնքան լաւ տրամադրուած էր Հայկօ Էմին՝ երբ ուրախ-ուրախ իջաւ շուկայ՝ յայտնելու իր բարեկամներուն որ ամիս մը վերջը պիտի երթայ Հայաստան: Մօտեցաւ առաջին խանութին, եւ սովորականին պէս ձայն տուաւ՝

— Բարե՛ւ ձեզ, հայրենակիցներ:

Խանութպանը չլսել ձեւացուց, կռնակը դարձուց Հայկօ Էմինին եւ խօսակցիլ սկսաւ իր կնոջ հետ:

— Բարե՛ւ ձեզ, հայրենակիցներ, մօտեցաւ կօշկակարին:

Վարպետը ելաւ նստած տեղէն եւ առանց պատասխանելու մտաւ ներքնասենեակը:

— Բարեւ ձեզ, հայրենակիցներ: Ներս մտաւ սափրիչի կրպակէն:

Սափրիչը ժամանակ ունէ՞ր Հայկօ Էմինի բարեւով զբաղելու: Մարդը պատմութիւն կը պատմէր իր յաճախորդներուն եւ հիմա հասեր էր այնտեղ՝ ուր գերմանական ընդծովեան կ'իյնար անգլիական ականներու վտանգաւոր ծուղակն ու պօ՜մ-փաֆ՛ֆ՛ֆ՛, օդը կ'ելլէր իր զինուորներով, թռչող ձուկերու նման:

Դուրս ելաւ Հայկօ Էմին եւ դիւահարի նման կ'աղաղակէր:

— Հայ ժողովո՛ւրդ, ես ի՞նչ ըրի ձեզի որ կը մերժէք բարեւս առնել: Աստուծոյ բարե՞ւն ալ դրամով է միթէ: Ինչո՞ւ չէք մօտենար առաջուան պէս եւ հարցնէք. «ինչպէ՞ս ես Հայկօ Էմի, աղէ՞կ ես Հայկօ Էմի»: Մարդ առանց բարեւի, առանց բարեկամներու ինչպէ՞ս ապրի, զաւակներս, ինչպէս ապրի...:

— Թող քուէդ կարմիրներուն չտայիր. անմի՛տ ծերունի, լսուեցաւ ամբոխին մէջէն:

— Բայց ես կարմիրներուն չտուի իմ քուէս, ո՛չալ դեղիններուն: Կ'երդնում իմ սիրելիներուս յիշատակներուն վրայ, որ՝ ես իմ քուէս ղրկեցի խորհուրդ խորին Հայաստանի աղքատներու Թագաւորին: Դուք բոլորդ կը ճանչնաք զայն, չէ՞: Այն մեր աղքատներո՛ւ... աղքատներու Թագաւորին...:

XI

Ամիս մը շարունակ յանցաւորի մը պէս բանտարկուած մնաց Հայկօ Էմին իր հիւղակին մէջ: Գիշերները դուրս կ'ելլէր միայն. կ'իջնէր ծովեզերք եւ ժամերով կը թափառէր քարափի երկայնքը, մտածելով շարունակ իրեն այնքան խորհրդաւոր թուող «քուէ» բառի մասին: Այդ ի՞նչ անիծեալ բան էր որ, սեւ կատուի նման եկեր մտեր էր իր եւ բարեկամներուն միջեւ ու կը թելադրէր բոլորին որ իր վրայ նային իբրեւ հասարակ դաւաճանի: Ծոցէն դուրս կը հանէր իր ինքնութեան թուղթերը, ուշադրութեամբ կը քննէր գտնելու համար աներեւոյթ սատանան որ պահուեր էր կարծես անոնց ծալքերուն տակ, իւրաքանչիւր գլխագրերու ետին որ կը չարչարէր զինքը, ամէն անգամ երբ կը հանդիպէր քննոտած հայրենակիցներուն: Ի՞նչ ընէր Հայկօ Էմին, պէտք է համակերպէր այս փորձանքներուն: Չէ՞ որ պատուելի Աբրահամն ըսեր էր թէ «այս բոլորը գրուած են Գրքին մէջ եւ պէտք է որ կատարուին»:

Ամսագլխուն Թագաւորին ընկերոջը ներկայացաւ Հայկօ Էմին եւ հարցուց.

—Անցագիրը չեկա՞ւ դեռ, զաւա՛կս:

— Անցագի՞րը..., դեռ չեմ ստացել, ընկեր Հայկօ Էմի: ...Հասկանո՞ւմ ես, բանն հէնց նրանումն է, որ աղքատների Թագաւորը ինքն էլ աղքատ է եւ իր առօրեայ ծախքերն ունի: Չէ՛նք, զինուո՛ր, միլիցիա՛, [...] կա, խօ՛մ խօսքով չեն պահուիր սրանք, եթէ փող չլինի:

— Ես հասկցայ քու միտքդ, [...] րելի զաւակս, բայց ալ ուրկէ՞ [...] ունենայ Հայկօ Էմին, երբ իր [...] նեցած-չունեցածը տուաւ իր [...] ցիներուն: Ա՛ռ անոնցմէ մաս մը, եթէ կ'ուզես:

— Ես չեմ ճանաչում քու [...] ցիներին: Եթէ փող չունենք, նրա [...] խարէն ինձ կտաք ձեր տուն ու [...] տեղը, յետոյ մի կերպ կը [...] դրեմ ընկեր Թագաւորին հետ:

— Տունս քեզի տալէ յետոյ ո՞ւր բնակիմ զաւակս:

— Ես կարող եմ մի խորհուրդ ըրել քեզ համար որ պատշաճ [...] անձրեւից:

— Այդ տեսակ բան կ'ըլլա՞յ [...] սես...: Բայց մտածեմ, զաւա՛կս, [...] մտածեմ քիչ մը ալ այդ [...] ըսաւ Հայկօ Էմին եւ մտահոգ [...] րօրուելով ելաւ դուրս: Տուն երթալու համար փոխանակ աջէն [...] մտնելու, աշակերտական գծագրութիւններու մէջ տեսած՝ Արարատ Մասիս լեռներու մէջտեղէն անցնող գետին զուգահեռ ճամբան բռնեց եւ յառաջանալ սկսաւ գետափին [...] վեր, ծառերու, ծաղիկներու [...] բաստաններու մէջտեղէն:

Ե. ԿՈՐԻՒՆ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի երեկոյ տեղի ունեցաւ Ապրիլեան նահատակներու համազգային սգատօնը, Սալ տ'Օրթիքիւլթիւրի ընդարձակ սրահին մէջ։

Այս տարի Հ. Յ. Միութեան հրաւէրին պատասխանած էին գրեթէ բոլոր ազգային ու քաղաքական կազմակերպութիւնները, այնպէս որ կարելի է ըսել թէ իրական համազգային սուգի մը արտայայտութիւնը դարձաւ հանդէսը։

Ներկայ էին Փարիզի գրեթէ բոլոր հայ մտաւորականները եւ ծանօթ դէմքերը, Տէր եւ Տիկին Ահարոնեան, Պ. Պ. Ա. ...

ներկայացուցիչներ ունէին, ոմանք ուղերձներ ղրկած էին։

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ։ Հանդէսին սկզբնաւորութեան՝ բազմութիւնը կը յորդէր միջանցքներուն ու նրբանցքներուն մէջ, մինչեւ սրահին արտաքին դուռները։ Տեղի չգոյութեան պատճառաւ, այնքան խճողուեցաւ սրահը, որ շատեր ոտքի վրայ կանգնած մնացին, սեղմուած, եւ շատեր ետ վերադարձան։

Տօքթ. Վահրամ Թորգոմեան, որուն նախագահը, բացաւ հանդէսը ...

կեցնէ Թուրքիոյ առջեւ։ Ատոր համար է, որ յանուն Հ. Յ. Միութեան կը համբուրեմ սա երկու բառերը, ազգ եւ հայրենիք, եւ կը կոչեմ.— Կամ Հայ, կամ մախր»։

Յետոյ Թաւ-Ջութակահար Worms նուագեց երգ վասպուրականի (Ա. Պարթեւեան, Զէյթունի հերոսին երգը, Սահակ Մեսրոպին օրհներգը։ Պ. Ոստանիկ հատուած մը արտասանեց իր մէկ նոր բանաստեղծութենէն, «Արեւելքէն արեւմուտք»։

Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Հրաչ Երուանդ.
— Տարին օր մը կը ճամբորդենք մահուան թափօրին հետ։ Տարին օր մը կը խօսինք մեռելներուն հետ։ Մեռելներու այդ թափօրը դժուար թէ դարերու մէջ ունենայ իր նմա-...

ՄԱՄՈՒԼ
Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը

Անդրկովկասեան դաշնակցութեան տասնամեակին առթիւ, որ լրացաւ մարտ 12ին, Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը դիտել կուտայ խմբագրականին մէջ (20 ապրիլ).

— «Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան կազմութեամբ ո՛չ կովկասեան ժողովուրդներու հակամարտութիւնները վերջացան, ո՛չ նախկին վէճերը լռեցին, ոչ ալ գոյութիւն ունեցող հարցերը արդարօրէն լուծուեցան։ Այսօր ալ Ախալքալաքի եւ Լոռիի, Նախիջեւանի եւ Զանգեզուրի Ղարաբաղի, Արխազիայի, Հարաւ. Օսեթիայի եւ Աջարիստանի հարցերը կը մնան առկախ եւ առատ նիւթ՝ փոխադարձ վէճի, գրգռութեան եւ հակամարտութեան։

Սահմանային այս բարդ ու խճճուած հարցերը, Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան կազմութեամբ, «լուծուեցան» ի վնաս Հայաստանի։ ...

Ղարաբաղը 4. 160 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ եւ 125,300 բնակիչներով։

Հայաստանը բռնի կերպով զրկուեցաւ Նախիջեւանէն, որ ունի 5,998 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 104,960 բնակիչ։

Հայաստանէն նոյն բռնութեամբ խլուած է Ախալքալաքը, որ ունի 3000 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 80 հազար բնակիչ։

Այլ խօսքով, Մոսկուայի պարտադրութեամբ եւ հայ համայնավարներու ստրկական համակերպութեամբ, ոչ միայն Հայաստանի անկախութիւնը փոխարինուած է Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան խրտուիլակով եւ մեր երկիրը դարձած է ռուսական գաղութ մը ու շահաստան մը, այլեւ մեր հայրենիքը կորսնցուցած է 13,047 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 309,430 բնակիչ։ Ու ճիշդ այս պատճառաւ ալ արտասահմանի հարիւր հազարաւոր Հայերու տարագրութիւնը յաւերժացուած է, իսկ ներգաղթը դարձած է գործեան հանգոյց...

Սակայն, Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան «բարիքները» ...

...հաւասարեցման սկզբունքը եւ «օրինականացուած» Հայաստանի յօշոտումը։

Հայաստանէն բռնի խլուած է ...

...ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ նոյն դիտողութիւններն ըրած էր, ընդհանուր ձեւով։

...ծումներու միութիւն մը։ Հայ ժողովուրդը սգահանդէս կուգայ, միացնելու համար իր ուժերը։ Եթէ, ինչպէս կ'ըսեն, անմխաբան է Հայը եւ անհամերաշխ, ես գիտեմ եմ որ Հայը յամառ նկարագիր մը ունի չլքելու իր ժառանգական դատը։ Ապրիլ Տասնըմէկը այն հանդիսական պահն է, երբ հայ ժողովուրդը կը հաւաքուի՝ մէկ բերան բանաձեւելու եւ պահանջելու իր ժառանգական դատին լուծումը, իր հայրենի հողերուն վերստացումը»։

Յետոյ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան երգեց Մշոյ Ողբը (Sericyx), կալի երգը (Կոմիտաս վրդ.), սրինգով կ'ընկերանար M. Julien Brun։ Ժողովուրդին բուռն փափաքին վրայ, համակրելի երգչուհին երգեց նաեւ Հնձուորին երգը, զոր դաշնաւորած է Յարօ Ստեփանեան, Հայաստանի երիտասարդ երաժիշտներէն, եւ երկրագործին երգը (Կոմիտաս վրդ.), ընկերակցութեամբ սրինգի։

Յետոյ Եր. Գրիգորեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի դերենիկը։

Ի վերջոյ Պ. Արայ Պարթեւեանի նուագախումբը նուագեց Հով Արէքը, Ակնայ օրօրը, Ալագեազը (Տիրան Ալիքսանեան), Ուրախ լերը (Ա. Պարթեւեան)։

Տօքթ. Վ. Թորգոմեան քանի մը խօսքով փակեց Սգահանդէսը։

Յ. Ա.

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՕՐ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԳԱՐԱՊԱՃԱՔԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ՎԱՐԴԵՎԱՌ ԿԷՕՎՇԷՆԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ
10 Ապրիլ 1932 Անիէռ

...Սփթանտիլեանը ինչպէս նաեւ Արմենակ Գերասիմեանը կ'երթան Սալմաստ իբրեւ զաւառական ...ուցիչներ։ Գասպարը՝ Մահլամ, Արմենակը՝ Փայաջուկ, իսկ Գերա-...

...փոխական շրջաններուն մէջն ալ անդուլ աշխատանքի լծուած՝ անօրինակ ոգեւորութեամբ։

ՄԱՍԻՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ
(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

V

Ու ծոքէն կը ջնջուէր իր այդ ծրաբիծը։ «Կարելի է տէր հօրը գրել», կը խորհէր։ Այսուհանդերձ, կը յիշէր անոր խօսքերը, զորս ուղղեր էր իրեն, երբ ինք Պոլիս գալու մասին միշտ կը պնդէր։ Ու ...

կը խորհէր, յաճախ, թէ ինք ու ան միեւնոյն ճամբու ճամբորդները չեն՝ այս կեանքին մէջ։ Երբեմն չէր իսկ համարձակեր մտածելու, թէ ճակատագիրը օր մը ամբողջովին իրը կրնար ընել ...

...ռիկ լռջութիւն մը կը տիրապետէր հոն։ Բոլորին մեծագոյն հաճոյքը ընթերցումն էր։

Այվազեանն ու ինք կապուած էին, ...

Ամբողջ օրը, բան չէր դրած բերանը։ Աջ ու ձախ պարտքեր ըրած էր ու անօթխածութենէն ծնող յուսահատութիւն մը կը խանգարէր իր ծռածումին սովորական ...

(Շար.) Կ. ՄԻՀԵԱՆ

խաններու յաղթանակին կարեւորութիւնը, այն նկատումով որ յաջողած են իրենց կողմը քաշել նոյն իսկ իրենց թշնամի շրջանակները: Իտալական մամուլը կը ջանայ ցոյց տալ թէ այս ընտրութեանց արդիւնքը կը փաստէ Հիթլերի հակառակորդ կուսակցութիւններու բմբռնումի տկարութիւնը եւ այն կարծիքը կը յայտնէ թէ ներկայի մեծամասնութիւնը կազմող կուսակցութիւնները՝ իրենց իսկ ընտրած կռուադաշտին վրայ նահանջած ըլլալով, չպիտի կրնան արգիլել որ Գերմանիոյ ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւնը ձեռք առնէ երկրին ղեկը:

Իսկ ֆրանսական մամուլը ընդհանրապէս, ծանր կը գտնէ կացութիւնը:

Զինաթափութեան ժողովը կը սպասէ...

Զինաթափութեան ժողովի դիւանը խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ընդհ. յանձնախումբի յառաջիկայ աշխատանքներուն մասին և որոշեց առաջարկել անոր որ ընդհատէ սկզբունքի հարցերու վիճաբանութիւնը եւ նիստ չգումարէ այլ եւս, մինչեւ որ ցամաքային, ծովային եւ օդային յանձնախումբերը կարենան իրենց տեղեկագրերը ներկայացնել քանակական զինաթափութեան հարցին վերաբերեալ գործնական կէտերուն մասին:

Ընդհ. յանձնախումբը այսօր իսկ, պիտի անդրադառնայ դիւանի առաջարկներուն:

Ռուսաճապոնական յարաբերութիւնները

Մոսկուայի թերթերը կը շարունակեն, օտար զանազան քաղաքներէ տրուած տեղեկութիւններ հաղորդել Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերու մասին:

Բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթը կը գրէ թէ համաձայն Վիեննայի իր թղթակցին տուած տեղեկութեանց, Վրանկէլի բանակէն բազմաթիւ սպաներ որոնք ցարդ Սերպիա կը բնակէին, կը մեկնին դէպ ի Մանչուրիա:

⁂ Խարպինի ոստիկանութիւնը, քաղաքին կայարանին մէջ ձերբակալեց ռուս մը, որուն պայուսակէն գտնուեցաւ մատիտի ձեւով 131 ռումբ եւ գաղտնի լեզուով գրուած բազմաթիւ նամակներ:

⁂ «Մորնինկ Փոսթ» կը գրէ թէ Ճափոնի հետ հաւանական պատերազմի մը վախով, Ռուսիա բազմաթիւ կայաններ կը կազմակերպէ Վլատիվոսթոքի եւ ուրիշ վայրերու մէջ:

Նոյեմբերէն ի վեր, Վլատիվոսթոքի ամրոցները վերաշինուած են եւ այդ ամրոցներուն միջեւ, հրետանիի յատուկ նոր դիրքեր պատրաստուած են:

Այս աշխատանքները կը կատարուին զերման սպաներու հսկողութեան տակ:

Մասնաւորաբար կը պատրաստուին ընդծովեայի եւ օդանաւի յատուկ կայաններ՝ Վլատիվոսթոքի եւ անոր մօտիկ քաղաքներուն մէջ:

Կը կարծուի թէ Սեւ ծովէն Վլատիվոսթոք փոխադրուած են 20ի չափ ընդծովեաններ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Էմիր Ֆէյսալ Թէհրանի մէջ.— *Իրաքի Էմիրը Ֆէյսալ, ընկերակցութեամբ վարչապետին Նուրի փաշայի եւ իր հետեւորդներուն, շաբաթ իրիկուն հասաւ պարսկական սահմանագլուխը: Գիշերը անցուց Քիրմանշահի մէջ եւ երեքշաբթի օր հասաւ Թէհրան, ուր այցելութիւն տուաւ Շահին:*

Կէլիպոլուի 17րդ տարեդարձը.— *Լոնտոնի մէջ տօնեցին ընդհանուր պատերազմի ընթացքին, առաջին անգամ զօրք ցամաք հանելու 17րդ տարեդարձը: Իյիշատակ Տարտանէլի մէջ ինկած դաշնակից զինուորներու, կրօնական արարողութիւն մը կատարուեցաւ, որուն ներկայ էր ֆրանսացի զօրավարը Կուրօ, հրամանատարը Արեւելեան բանակին:*

Հնդկաստան-Սուտան հաղորդակցութիւնները.— *Անգլիոյ զինուորական օդանաւային սպասարկութիւնը հետախուզելու վրայ է արեւելեան եւ հարաւային Արաբիան, օդանաւային կայաններ եւ իւղի մթերանոցներ հաստատելու համար հինգ հազար քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ:*

Այս կայանները եւ մթերանոցները պիտի հաստատուին Պասրայի եւ Ատէնի մէջտեղը: Այս կերպով, անգլիական օդանաւերը չպիտի ստիպուին Անգլիա-Հնդկաստան ճամբան կտրել Պարսից ծոցին վրայէն եւ օդային կապ պիտի հաստատուի Հնդկաստանի, Ատէնի եւ Սուտանի միջեւ:

Երկաթուղիի արկած Սիպերիոյ մէջ.— *Անդրսիպերեան կառախումբը գծէն դուրս ելաւ Սվերտլովսկի մէջ: Հաղորդակցութիւնները ամբողջովին խզուած են Մոսկուայի հետ: Զոհերու ճիշդ թիւը տակաւին յայտնի չէ:*

Հակաֆաշիստները Ժընեւի մէջ.— *Ժընեւի մէջ, իտալացի ֆաշականներուն եւ անոնց հակառակորդներուն միջեւ կռիւներ ծագեցան: Չորս անձեր յարձակում գործեցին Ֆաշիստ Իտալացիի մը վրայ: Այս յարձակումէն քիչ վերջ, Ժընեւի իտալական հիւպատոսարանը կը սկսէր բռնկիլ: Անծանօթ մը քարիւղ լեցուցեր էր դրան վրայ եւ կրակ տուեր:*

Լինտպէրկի տղեկը.— Լինտպէրկի տղեկին առեւանգման պարագան կատարեալ առեղծուած մը եղաւ: Առեւանգիչները փրկագինն առին, տղեկը պիտի յանձնեն, յանձնելու վրայ են, չյանձնեցին եւայլն: Հիմակ ալ կ՚ըսուի թէ Լինտպէրկ յանձն առած է ընդունիլ բանտարկուած հռչակաւոր մաքսանենգին Ալ Քափոնի օժանդակութիւնը՝ վերագտնելու համար իր տղեկը, ինչպէս կը յիշուի, Ալ Քափոն ասկից առաջ, դիմած էր կառավարութեան որ զինքը ժամանակաւոր կերպով ազատ արձակէ, խոստանալով գտնել փոքրիկն Լինտպէրկը:

Օտարականները Ամերիկայի մէջ.— վերջին մարդահամարը երեւան բերած է հետեւեալ թիւերը: Բնակչութեան երկու միլիոնը կը խօսի գերմաներէն, 1 միլիոնը սկանտինաւեան լեզուն: կան 1,800,000 իտալացիներ, 1 միլիոն 220,000 Հրեաներ, 1 միլիոն Լեհ, իսկ կէս միլիոն ալ ֆրանսախօս:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Աղւիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins: *Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ընկերա-համակրական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը: Կը խօսի՝ ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Maison de la Mutualité*ի մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց կոմիտէի կողմէ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոնպի Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, գրադարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի անդամական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բացակայողները պատասխանատու պիտի նկատուին:

Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Սանակ-Մեարոպ

Գրադարանի ցերեկոյթը Մայիս 15ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին Պուա Քոլոնպի մէջ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Երեկոյթ Լիոնի մէջ

Լիոնի ԳՈՂԹԱՆ երգչախումբի գեղարուեստական երեկոյթը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

Քառաձայն երգեր հայ ականաւոր հեղինակներէ: Կենդանի պատկեր՝ Մայր Հայաստան, հիւրեններու եւ կովկասեան պարեր: Զաւեշտ եւ անակնկալներ, եւայլն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գարակէօզեան որբանոցի որբերէն Աբրահամ Աբրահամեան (լուսանկարիչ), մօր անուն՝ Պայծառ: Պ. Աբրահամեանի վերջին հասցէն էր 100 Bld. de la Republique, La Garenne-Colombes, Seine: *Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Եղիազար Մելքոնեան իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերոջ, Մուշի Ալվառինջ գիւղացի ՄԻՀՐԱՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

Ռումազիէր (Շառանթ) *21* Ապրիլ 932

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

“ՅԱՌԱՋ” ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն .... 51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ .... 7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՕՆ .... 5, Carrefour de l'Odéon
4.— ՔԱՏԷ .... Մէթրօ Քատէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՈՆՄԱՐԹՐ .... 59, Fbg. Montmartre-ի դիմացի քէօշկը
6.— ՓԼԱՍ ՏԸ ՖԷԹ .... Մէթրօյին դիմացի քէօշկը
7.— ՐԷՊԷՎԱԼ .... 92, Rue Rébéval
8.— ՊԷԼՎԻԼ .... 19, » de Belleville
9.— ՓԱԼԻՔԱՕ .... 3, » Palikao
10.— ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ .... Քաֆէ Թերմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

1.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ .... Գրավաճառ l'Ecriture. 3, Boul. Galliéni
2.— ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ .... Գրավաճառ Օֆէնիա, Փլաս Նասիօնալ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Բայց... ըսի արդէն ձեզի... այս արտակարգ մարդը ա՛լ ակնարկ մը անգամ չձգեց վրաս, այն կնոջ վրայ որ իմ մէջս էր... թէ որքան կը տենչայի յանձնուելու, ամբողջովին յանձնուելու, այդ զգացի միայն երբ առանձին մնացի ինքս ինձ հետ եւ այն կիրքը որ դեռ պահ մը առաջ անոր լուսաւոր ու դրեթէ սերովբէական դէմքը կը բոցավառէր, խոլօրէն ինկաւ իմ էութեանս մէջ եւ սկսաւ բաբախել լքուած կուրծքի մը պարապութեան մէջ: Ոտքի ելայ դժուարութեամբ: Ժամադրութիւնս կրկնապէս անհաճոյ էր. ինծի կը թուէր թէ ճակատս կը կրէր ծանր ու ճնշող երկաթէ սաղաւարտ մը որուն ծանրութեան տակ կը դեղեւէի. մտածումներս անկապակից էին եւ այնքան անստոյգ որքան քայլերս, երբ վերջապէս գացի միւս պանդոկը, ազգականներուս մօտ:

Հոն նստած մնացի տրտում տխուր, կենսունակ խօսակցութեան մը մէջ, եւ սարսափելի զգացում մը ունեցայ, ամէն անգամ որ պատահմամբ աչքերս վեր կը բարձրացնէի եւ կը հանդիպէի այս անխօս դէմքերուն որոնք (բաղդատմամբ երիտասարդին դէմքին որ կարծես թէ ամպերու խաղի մը ստուերներով եւ լոյսերով կենդանացած էր) ինծի կը թուէին սառած եւ դիմակով մը ծածկուած: Կարծես թէ մեռած անձերու մէջ էի, այնքան սարսափելիօրէն անկենդան էր այս ընկերութիւնը, եւ մինչդեռ շաքար կը դնէի գաւաթիս մէջ եւ քանի մը բառ կ՚ըսէի, միտքով բացակայ, միշտ իմ մէջս կը յայտնուէր, կարծես իմ արիւնիս կիզիչ մղումին տակ, այն դէմքը որուն նայիլը ինծի համար դարձած էր բուռն ուրախութիւն մը եւ զոր (ահաւոր մտածում) վերջին անգամ ըլլալով պիտի տեսնէի մէկ կամ երկու ժամէն:

Հաւանաբար ակամայ թեթեւ հառաչանք մը կամ հեծեծանք մը արձակած էի, վասն զի, յանկարծ, ամուսնոյս զարմուհին դէպի ինծի ծռեցաւ, հարցնելու համար թէ ի՛նչ ունէի, թէ տկա՞ր կը զգայի ինքզինքս, բոլորովին տժգոյն եւ մտահոգ երեւոյթ մը ունենալով: Այս անսպասելի հարցումէն օգտուեցայ, իբրեւ առիթը անմիջապէս յայտնելու թէ իրապէս գլխու ցաւէ կը տառապէի եւ թէ հետեւաբար թոյլտուութիւն խնդրեցի մեկնելու, առանց ուշադրութիւն հրաւիրելու վրաս:

Այսպէս ինքզինքիս վերադարձած, աճապարանքով պանդոկս դարձայ: Հազիւ թէ հոն հասայ ու առանձին մնացի, դարձեալ զգացի պարապութեան եւ լքումի զգացում մը: Երիտասարդին մօտ ըլլալու ցանկութիւնը կատաղութեամբ կը պրկէր զիս, այն երիտասարդին որմէ այսօր ընդմիշտ պիտի բաժնուէի: Կ՚երթայի եւ կուգայի սենեակիս մէջ, առանց պատճառի դարանները կը բանայի. հագուստ եւ ժապաւէն կը փոխէի, յանկարծ ինքզինքս գտնելու համար հայելիին առջեւ, խուզարկող աչքով մը ինքզինքիս հարցնելով թէ, այսպէս զարդարուած պիտի չկարողանայի անոր նայուածքը իմ վրաս հրաւիրել: Յանկարծ ինքզինքս հասկցայ, — ամէն բան ընել չըմբռնուելու համար անկէ: Եւ բուռն երկվայրկեանի մը մէջ, ուժգին թափով, այս ցանկութիւնը որոշում մը դարձաւ:

Վազեցի պանդոկին դռնապանը գտնելու, լուր տալու համար որ կը մեկնէի նոյն օրը իրիկուան շոգեկառքով: Եւ հիմա պէտք էր շուտ գործել: Զանգակը զարկի սենեակապանուհին կանչելու համար, որպէսզի ինծի օգնէ բեռներս պատրաստելու, վասնզի ժամանակը կարճ էր: մինչդեռ միեւնոյն փութկոտութիւնով սնտուկներուն մէջ կը թխմէինք զգեստներն ու զարդածական փոքրիկ առարկաները, նախապէս ինքզինքիս կը պատկերացնէի թէ ի՛նչ պիտի ըլլար այս անակնկալը, թէ ինչպէս անոր պիտի ընկերանայի մինչեւ շոգեկառք եւ թէ, երբ վերջին, ամէնէն վերջին պահուն, ինծի երկարէր ձեռքը վերջին հրաժեշտին համար, ի՛նչպէս երիտասարդին պիտի հետեւէի յանկարծ վակոնին մէջ, անոր հետ ըլլալու համար, այդ գիշերը, յաջորդ գիշերը, որքան ատեն որ զիս ուզէր:

Տեսակ մը հիացիկ եւ խանդավառ զինովութիւն կը փոթորկէր արեանս մէջ: Երբեմն յանկարծ բարձրաձայն կը խնդայի հագուստները սնտուկներուն մէջ նետելու ատեն, բոլորովին զարմացնելով սենեակապանուհին: Միտքս, կը զգայի, այլեւս կորանցուցած էր իր հաւասարակշռութիւնը: Երբ յանձնակատարը եկաւ սնտուկները տանելու, նախ անոր նայեցայ զարմացած երեւոյթով մը: Ինծի համար շատ դժուար էր դրական բաներու մտածել, մինչդեռ հոգիս բոլորովին կը յորդէր յուզումիս սաստկութենէն:

Ժամանակը կարճ էր. ժամը վեցի մօտ ըլլալու էր. առ առաւելն քսան վայրկեան կը մնար մինչեւ շոգեկառքին մեկնումը: Մխիթարուեցայ խորհելով որ այլեւս բաժանումի մը եւ հրաժեշտի մը չէի երթար, որովհետեւ որոշած էի անոր ընկերանալ իր ճամբորդութեան մէջ, որքան ատեն որ թոյլ տար ինծի: Յանձնակատարը տարաւ սնտուկներս: Պանդոկին դրասենեակը փութացի, վճարելու համար հաշիւս: Արդէն վարիչը կը վերադարձնէր մնացածը, արդէն պատրաստ էի դուրս ելլելու, երբ ձեռք մը փափկօրէն դպաւ ուսիս: Վեր ցատկեցի. Զարմուհիս էր որ, իմ մտացածին անհանգստութենէն մտահոգ, եկած էր զիս տեսնելու: Աչքերս մթագնեցան: Արդարեւ, չէի գիտեր ի՛նչ պէտք էր ընել այդ կինը... նող մէն մի երկվայրկեան ... տագրական յապաղում մըն էր ... սակայն քաղաքավարութիւնը ... ստիպէր զիս զայն մօտիկ ընել ... նոր պատասխանել, գէթ պահ մը ...

— Պէտք է որ պառկիս, ... ան, ապահովաբար տենդ ունիս:

(Շար.)

“Յառաջ”ի նոր գրասենեակը

«Յառաջ»ի խմբագրութիւնն ... վարչութիւնը փոխադրուած ըլլալով իրենց մասնաւոր գրասենեակը (միեւնոյն շէնքին մէջ), այցելուներէն ... խնդրուի մտնել քովնտի փողոցէն (Impasse Baudran թիւ 1):

ՅԱՌԱՋ

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ԱՊՐԻԼ 1932
28 AVRIL 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1865 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՍԿՑՈՂԻՆ ՇԱՏ ԲԱՐԵՒ

Այսօր, «Մամուլ»ի բաժնին մէջ, արտատպած ենք կարգ մը հատուածներ՝ «Դարբնոց»ի Ապրիլ 24 թուակիր խմբագրականէն:

Երեւանի մունետիկը, որ տարէնէ մը ի վեր բուռն պայքար կը մղէ ռամկավարներուն դէմ, այս անգամ եւս լայն բացած է բերանը, «դիմակները վար առնելու համար»:

Սահման չունի իր մոլեգնութիւնը մանաւանդ անոր համար որ, ռամկավարներն ալ, այս տարի, մասնակցեցան ապրիլեան տօնին:

— «Պատահականութեան, «նուիրական պարտականութեան» մը կատարումը չէ այս, այլ ռամկավար – դաշնակ միացեալ ճակատի, հակախորհրդային, հակահայաստանեան առաջին հրապարակային ցոյցը»:

Անշուշտ մեզի չիյնար պատասխանել ռամկավարներու դէմ արձակուած մեղադրանքներուն եւ սլաքներուն: Եւ պիտի անտեսէինք այս խմբագրականն ալ, ինչպէս ամբողջ շարքը միւս գռեհկութեանց, եթէ «Դարբնոց»ը իր դարբնած սուտերուն եւ բանսարկութիւններուն մէջ, չնշած ըլլար մեզի համար անվիճելի ճշմարտութիւն մը:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, Երեւանի փարիզեան բարձրախօսը կոպտօրէն կը փարատէ ամէն պատրանք, այսօրուան Հայաստանի էութեան մասին: Այս անգամ խօսքն ուղղելով ռամկավարներուն, որոնք «բարեկամ» ճանչցուած են եւ իբր այդ ալ կը պարծենան տեղի – անտեղի:

«Դարբնոց» կը ծաղրէ ռամկավարներու ոչ միայն «բարեկամութիւնը», այլ եւ «անշահախնդրութիւնը»:

— «Թրքական առածը կ'ըսէ. «Քիւրտը իր առնել չկրցածը կը նուիրէ»: «Մեծանձնի՝ անշահախնդրութիւն, որ առաջ կուգայ բացարձակ անզօրութենէ»:

Իրականին մէջ, ռամկավարները «կը խաբեն կամ կ'ուզեն խաբել Հայաստանի անկեղծ բարեկամները, աշխատաւորները, կը շահագործեն անոնց համակրութիւնը դէպ ի խորհրդային Հայաստանը, մաքսանենգութեամբ իրենց վտանգաւոր, թունաւոր պրոպականտան առաջ տանելու եւ շարքերը [illegible] համար»:

Բայց, ռամկավարները աւելի ահաւոր մեղք մը ունին.— Անոնք «Հայաստան»ի մասին կը խօսին, «առանց սոցիալիս-[illegible]»:

— «Պէտք է վերջապէս հասկնան որ ո եւ իցէ Հայաստան մը չէ Արարատի ստորոտը գտնուող երկիրը, այլ Սոցիալիստական խորհրդային հանրապետութիւն մը, այսինքն պրոլետարական հայրենիք մը որ կապուած է խորհրդային Անդրկովկասին եւ մէկ փոքր մասնիկն է Խ. Միութեան»:

Նոյն անքաւելի մեղքը նա՛եւ շինարարութեան մասին:

— «Ո՛չ եւ իցէ «շինարարութիւն» չէ որ հոն կը կատարուի, այլ սոցիալիստական, առանց անհատ սեփականատիրոջ, առանց շահագործողի շինարարութիւն մը: Որ այնտեղ կը զարգանայ ձեւով միայն ազգային, բայց բովանդակութեամբ պրոլետարական, միջազգայնական կուլտուրա»:

Ապա ուրեմն, իբրեւ եզրակացութիւն.

— «Ներգաղթը կը կատարուի դասակարգային գետնի վրայ... «Ազգահաւաքման», «ազգապահպանման» տեսակէտ գոյութիւն չունի երբեք: Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը չի հետաքրքրուիր արտասահմանի բոլոր Հայերով առ հասարակ, այլ միայն հայ աշխատաւորներու վիճակով»:

×

Ինչպէս ըսինք, ռամկավարներուն կը մնայ պատասխանել իրենց դէմ ուղղուած մեղադրանքներուն:

Մենք այս խմբագրականը նկատի առինք, միայն եւ միայն վերջին նախադասութեան համար, որ աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատէ անվիճելի ճշմարտութիւն մը, — այսօրուան Հայաստանը հայ ժողովուրդին հայրենիքը չէ: Այսօրուան իշխանութեան համար, ցնդաբանութիւններ են «ազգահաւաքում», «ազգապահպանում», եւն.:

Նո՞ր է որ կը լսենք այս եղանակը: — Ո՛չ: Արսէն Եսայեան, Պրոպագանդի «կոմիսար»ը —այժմ շնորհազուրկ— այստեղ, Փարիզի մէջ էր որ յայտարարեց հրապարակաւ, հանդուցեալ «Երեւան»ի մէջ, — «Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»:

Եւ նոյն «Երեւան»ն էր որ, 1930 Յունուար 10ին, առաջին էջին վրայ, ազդարարեց ամենայն յստակութեամբ.

1. «Արտասահմանի Հայերու ամենաչնչին մասը միայն խորհրդային քաղաքացի է. ստուար մեծամասնութիւնը հայմաթլոզ, անհայրենիք, անորոշ ազգութեան կը պատկանի: Գաղութահայը, [illegible], միջազգային իրաւագիտութեան տեսակէտով, որ եւ է կապ չի կրնար ունենալ Խ. Հայաստանի, ուրիշ խօսքով՝ Խ. Միութեան հետ»:

2. «Երբ (Երեւան) բուն երկրին մէջ մօտ մէկ միլիոն ժողովուրդի մը ապահովութիւնը իր ամենօրեայ հոգածութեան առարկայ դարձնել ստիպուած է, չի կրնար զանազան երկիրներ ցրուած 550,000 Հայերու ճակատագրով զբաղիլ»:

Մէկ խօսքով, բան չէ փոխուած ոչ 1932ին, ոչ 1930ին, ոչ ալ աւելի առաջ:

Ընդհակառակն, աւելի խտացած, աւելի շեշտուած են գիծերը:

Եւ յանցաւորը Երեւանցիները չեն, իրենց կոպիտ ճշդումներով, այլ մենք՝ մեր անբուժելի միամտութեամբ: Երեւոյթները մեր ցանկութեան համաձայն մեկնելու յամառութեամբ:

— «Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»: (1930):

— «Երեւանը չի կրնար զանազան երկիրներ ցրուած մօտ 550,000 Հայերու ճակատագրով զբաղիլ»: (1930):

— «Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը չի հետաքրքրուիր արտասահմանի բոլոր Հայերով առ հասարակ»: (1932):

Ի՞նչ կ'ուզէիք աւելի յստակ: Աւելի բիրտ: Աւելի համոզիչ:

Եւ ինչո՞ւ, այս անվիճելի, անվիճարանելի փաստերով [illegible], եւ տեսնելէ յետոյ, մեր պատուարժան ռամկավարները [illegible], երբ հարցը կուգայ դիրք ճշդելու: Ելք մը գտնելու:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՐԿԻՆ ԵՒ ԿՐԿԻՆ...

Ընթերցող մը կը գանգատի.

— Մինչեւ ե՞րբ, քանի՞ տարի եւ քանի՞ օր, պիտի կարդանք «Յառաջ»ի մէջ. «Կը խնդրուի ձեռագիրները մաքուր գրել, մէկ էջի վրայ եւ մելանով»: Չի՞ բաւեր հինգ, տասը, քսան անգամ: Ինչո՞ւ չէք մտածեր թէ ընթերցողներն ալ իրենց կարդացածը հասկնալու չափ հայերէն գիտեն...

Եւայլն. եւայլն:

Ամէն օր ելեւմուտ ունենալով «Յառաջ»ի մէջ, խմբագրութեան սեղաններէն մինչեւ տպարանը, մինչեւ գրաշարներն ու տողաշար մեքենան, պարտք սեպեցի յայտարարել.

— Ո՛չ, սիրելի ընթերցող, ո՛չ: Անհրաժեշտ է միշտ յիշեցնել.— «Կը խնդրուի ձեռագիրները մաքուր գրել, մէկ էջի վրայ եւ մելանով»: Որովհետեւ, շատ քիչ անգամ նկատի կ'առնուի:

Պէտք է գոնէ մէկ օր խմբագրատունը գտնուիլ, աչօք - բացօք տեսնելու համար խմբագիրներուն եւ գրաշարներուն կրած չարչարանքը՝ ձեռագիրները սրբագրած կամ շարած ատեն:

Եթէ գրավարժութեան ցուցահանդէս մը կազմակերպուէր, ապահովաբար առաջին մրցանակը պիտի շահէին հայերէն թերթերուն ղրկուած ձեռագիրները,— խառն ի խուռն, քմահաճ տառերով, գոյնզգոյն մելաններով, մատիտով: Ամբողջ բառեր անընթեռնելի, անուններ եւ թուանշաններ՝ որ ուզածնիդ պէս կը կարդացուին, ոչ թէ եղածին պէս:

Յաճախ գրաշարը կը յօրինէ ինչ որ խմբագիրը չէ կրցեր կարդալ: Եւ սխալ սխալի վրայ կը բարդուի:

Կամ խմբագիրը, ճարահատ, սէկթի կը դնէ թերեւս պիտանի, բայց անընթեռնելի ձեռագիր մը:

Յետոյ, երկու էջի վրայ գրուած ձեռագիրներ կան, որոնք պարզապէս կը ծառայեն գործ խանգարելու:

Հինգ-վեց գրաշարներ ստիպուած են իրենց միջեւ բաժնել ո՛րեւէ ձեռագիր: Արդ, երբ ետեւն ալ գրուած է, ի՞նչպէս բաժնեն, որպէսզի նիւթը չփճանայ:

Նիւթը կը փճանայ նաեւ երբ գրուած է մատիտով: Ջերքէ ձեռք, աշխատաւորի մրոտ մատներուն տակ, ոչ միայն բառեր կ'աւրուին, կ'անհետանան, այլեւ աչք կը խտղտեն արեւին կամ ելեկտրական լոյսի տակ:

Ու վերջապէս, տողաշար մեքենան (լինոթիփ կամ ինթըրթայփ) կը պահանջէ ոչ միայն լաւ խմբագրուած, այլեւ լաւ գրուած ձեռագիր: Եթէ մէկ բառ, մէկ տառ, մէկ ստորակէտ սխալ շարուի, ստիպուած ես ամբողջ տողը հանել-նետել եւ նորէն շարել:

Ասոր համար է որ, եւրոպական մամուլին մէջ, ձեռագիրները կը յանձնուին մեքենագիր (տաքթիլօ):

Ո՞ր հայ գրողը կրնայ ստանձնել այդ պերճանքը:

... Չեմ գիտեր, «Յառաջ»ի դիւրազգած ընթերցողը համոզուեցա՞ւ այս ամփոփ տեղեկութիւններէն, թէ նորէն պիտի տրտնջայ:

— Մինչեւ ե՞րբ այս ազդարարութիւնը...

ՎԱԶԷ

Իռլանտական մաքսատուրքերը

Անգլիայէն յետոյ, Իռլանտա եւս պէտք տեսաւ բարձրացնելու իր մաքսատուրքերը՝ հետեւեալ կերպով. — բրդեղէն 45 առ հարիւր, զգեստեղէն 60 առ հարիւր, գլխարկներ եւ շապիկներ 15 առ հարիւր:

ԸՍՄԷԹ՝ ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ

Թուրքիոյ վարչապետը Ըսմէթ փաշա իր հետեւորդներով հասաւ Օտեսա, ուրկէ կը մեկնի Մոսկուա:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսական ընտրութեանց նախօրեակին

3617 թեկնածու՝ 615 աթոռի համար

Այս կիրակի եւ յաջորդ կիրակի, տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի խորհրդարանական ընտրութիւնները:

Թեկնածութեան արձանագրութեան պայմանաժամը արդէն լրացած ըլլալով, ներքին նախարարութիւնը կրցած է ամբողջական տեղեկութիւններ ամփոփել Մայիս 1ի ընտրութեանց վերաբերեալ: Այսպէս, 3617 թեկնածուներ՝ ընդամէնը 615 երեսփոխանական աթոռի համար, իրենց աչքերը յառած՝ կը սպասեն յուշարկութեանց արդիւնքին: 1928ին, 3735 թեկնածուներ կային 612 աթոռի համար: Ինչպէս կը յիշուի նախկին խորհրդարանը ունէր 612 անդամ. նորը պիտի ունենայ 3 աւելի: 39 նախկին երեսփոխաններ մերժած են ներկայանալ վերընտրութեան:

Նկատի առնելով կուսակցական պայքարները, եւ մանաւանդ, ներկայ կացութիւնը որ վարանումի կը մատնէ ընտրողները, կը կարծուի թէ համեմատականի մնացորդները սովորականէն աւելի պիտի ըլլայ: Ներկայացող թեկնածուներու թիւին նուազման պատճառ ցոյց կը տրուի մանաւանդ տնտեսական տագնապը: Որովհետեւ, ընտրական լուրջ պայքար մը՝ միջին՝ կը պահանջէ 50,000ի ծախք մը: Թեկնածուներէն շատերն ուրեմն, ստիպուած են երկար բարակ հաշուի նստիլ, հրապարակ իջնելէ առաջ:

1928ի ընտրութիւնները խորհրդարան ղրկեցին 305 նոր երեսփոխաններ: Իսկ նոր խորհրդարանը պիտի հաշուէ առ նուազն 61 նոր երեսփոխան, այն հաշուով որ, հիներէն շատեր չեն ներկայանար իրենց շրջաններին մէջ եւ ոմանք ալ ծերակուտական ընտրուած են:

Ներկայ ընտրութիւնները, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային տեսակէտէ նորութիւն չեն ներկայացներ: Թեկնածուները բոլորն ալ գրեթէ կը պատկանին այս կամ այն կուսակցութեան:

Համայնավարները ամէն տեղ թեկնածու կը ներկայացնեն, նոյն իսկ հոն ուր յաջողելու ո՛չ մէկ յոյս ունին: Ատով կ'ուզեն ճշդել իրենց կուսակիցներու կամ համակիրներու իրական թիւը:

Ընկերվարականները՝ գրեթէ կը հետեւին համայնավարներու օրինակին:

Արմատականները, հանրապետական – ընկերվարականները եւ ֆրանսական ընկերվարականները իրարու դէմ թեկնածու չեն ներկայացներ:

Իսկ նախկին խորհրդարանի մեծամասնութիւնը կազմող կուսակցութիւնները թեկնածու չեն ներկայացներ իրարու դէմ, այս կերպով դիւրացնելու համար նախկին մեծամասնութեան վերակազմութիւնը:

Յունաստանի ելմտական վիճակը

Վենիզելոսի յայտարարութիւնները

Խորհրդարանին մէջ խօսելով, Յունաստանի վարչապետը Վենիզելոս՝ յիշեց թէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը Յունաստանը հարուածեց տնտեսական եւ ելմտական վերելքի ընթացքին, երբ կառավարութիւնը կը հետապնդէր երկրին ելեւմուտքն ու առեւտուրը հաւասարակշռելու նպատակը:

— Բոլոր իրաւասու շրջանակները, ըսաւ, համաձայն էին թէ դրամական ոսկենիշը կարելի չէ պահպանել, որովհետեւ, անտեսանելի եկամուտներէ եկած դրամը կ'երթար ազատ շուկայ, իսկ արտածումէ եկած դրամը զգալի կերպով նուազած էր, տնտեսական համատարած տագնապին հետեւանքով:

«Դրամական ոսկենիշի լքումը հիմա պիտի քաջալերէ արտածումը:

«Որպէս զի կարելի ըլլայ հացի գինին բարձրացման առաջքն առնել, արտածումէն գոյացած դրամին 25 %ը վար պիտի դրուի կառավարութեան կողմէ, փոխարէնը պիտի վճարուի ոսկենիշի լքումէն առաջ՝ պաշտօնապէս ընդունուած եւ կիրարկուած փոխանակութեան սակով եւ պիտի յատկացուի ցորենի ներածման: Արտածումէն գոյացած դրամին մնացեալ մասը պիտի վճարուի տրախմիով, գործառնութիւնը կատարուած օրուան սակով:

«1932–33ի ելեւմուտքը խորհրդարանին պիտի ներկայացուի Զատկի արձակուրդէն վերջ: Հասոյթ նկատուած է մօտաւորապէս 1 միլիառ 600 միլիոն տրախմի. ինչ որ կը նշանակէ թէ բաղդատմամբ ելմտական նախորդ տարուան՝ հասոյթը նուազած է. փոխարէն՝ ծախքերը պիտի կրճատուին:

«Հանրային պարտքէն 1,627,000,000 տրախմիի վճարումը պիտի յետաձգուի: Կառավարութիւնը հարիւրաւոր միլիոններու հասնող ուրիշ խնայողութիւններ ալ պիտի ընէ: 1932–33ի ելեւմուտքը պիտի հաւասարակշռուի այս կերպով:

Յեթէ յառաջիկայ ամսու, Ազգերու Դաշնակցութիւնը տայ ուզուած ելմտական օժանդակութիւնը, Յունաստան կտրօններու վճարումը պիտի կատարէ օտար դրամով: Եթէ այդ օժանդակութիւնը չտրուի, այս փոխառութեանց պարտաթուղթերն ունեցողներու ներկայացուցիչներուն հետ, Յունաստան պիտի քննէ թէ ո՞րն է լաւագոյն միջոցը փոխադարձ շահերն ապահովելու: Այսպէս հաշուեկշիռի բացը պիտի թեթեւնայ՝ 1) արտաքին փոխառութեանց մասնավճարներու յետաձգումով, 2) արտաքին պարտքերու տոկոսներու վճարման յետաձգումով, 3) 7 միլիոն սթերլինի չափ ներածումներու վրայ կատարուելիք նուազումով, 4) արտածումներու եղանակին լաւագոյն կազմակերպումովը:

Վենիզելոս կրկնեց թէ եթէ ընդդիմադիր կուսակցութեանց պետերը կը նախընտրեն ստանձնել ծրագրի մը գործադրութիւնը, որուն վրայ բոլոր կուսակցութիւնները համաձայնած են, պատրաստ է ձգելու իշխանութիւնը: Այսպէս կը պահէ իր պաշտօնը, երկրին ապագային մասին լաւատեսութեամբ եւ այն հաւատքով թէ անգամ մը եւս կարելի պիտի ըլլայ դժուարութեանց ելք մը գտնել:

Ռուս-իտալական յարաբերութիւնները

Մարտի սկիզբը Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ բանակցութիւններ սկսեր էին տնտեսական նոր համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Երկար ձգձգումներէ յետոյ, այս բանակցութիւնները թէեւ դեռ, բոլորովին չեն ընդհատուած, սակայն, կ'երեւի թէ կանգ առած են, որոշ դժուարութեանց հետեւանքով:

Մոսկուայի իտալական դեսպանատան առեւտրական խորհրդականը՝ առանց սպասելու բանակցութեանց ելքին՝ արդէն վերադարձած է իր պաշտօնատեղին: Այս բանակցութիւններէն Իտալիա կը յուսար իր եւ Ռուսիոյ միջեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ցաւալի արկած մը

Ցաւով կը լսենք թէ տիկին Հ. Շահպազ, ողբացեալ ընկեր Բարսեղ Շահպազի այրին, զոհ գացած է ծանր արկածի մը:

Անցեալ ուրբաթ իրիկուն տիկին Շահպազ, երբ կ'անցնէր Rue du Templeէն, հանրային ինքնաշարժ մը, որ կ'անցնէր մայթին եզերքէն, կը զարնուի տիկնոջ եւ մայթէն վար կը ձգէ զայն: Դժբախտ կինը կ'իյնայ կառքին անիւներուն տակ: Ոստիկանները կը հանեն ու հիւանդանոց կը փոխադրեն: Այնտեղ բժիշկները յարմար կը տեսնեն անմիջապէս անդամահատութեան ենթարկել: Այսպէս կը զրկուի աջ ոտքէն: Ձախ ոտքը եւս ճաթած կը կարծուի:

Թուրքիա արծաթ դրա՞մ կը կոխէ

Էնկիւրի, 21 ապրիլ.— Հանր. կեդր. Պանքան մայիս 21ին արտասովոր նիստ պիտի գումարէ: Կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի ըլլան կանոնագրին մէջ: Ամէնէն կարեւոր փոփոխութիւնը 9րդ յօդուածին մէջ պիտի ըլլայ, որ պիտի առնէ հետեւեալ ձեւը եւ ուրկէ կը հասկցուի որ պանքան արծաթ դրամ պիտի հանէ.—

«Միայն կարելի է ոսկի կամ ոսկիով փոխանակելի «տըվիզ»ի փոխարէն մէկ ոսկինոց թուղթ դրամներ հրապարակ հանել եւ անոնց փոխարէն հրապարակէն մէկ ոսկինոց թուղթ դրամները քաշելու նպատակով հրապարակ ելլելիք սահմանափակ քանակով արծաթ դրամներուն արծաթի մետաղը գնելու եւ կոխելու համար ծախքեր ընել»:

Փրուսիոյ ընտրութիւններէն յետոյ

Գերման խորհրդարանը պիտի վերաբացուի մայիս 9ին եւ նստաշրջանը պիտի տեւէ 4 օր: Համայնավարները հարցապնդում պիտի ուղղեն Քրէօկէրի հետ կնքուած փոխառութեան մասին: Պենտէկոստէի արձակուրդէն վերջ, խորհրդարանը նիստի պիտի հրաւիրուի հաւանաբար մայիսի վերջին շաբթուն կամ յունիսի սկիզբները:

× Փրուսիոյ նախարարաց խորհուրդը գումարուեցաւ նախորդ օր եւ որոշեց նոր խորհրդարանը նիստի հրաւիրել մայիս 24ին եւ նոյն օրն իսկ ներկայացնել իր հրաժարականը: Ներկայ կառավարութիւնը գործի գլուխ պիտի մնայ մինչեւ որ նորը կազմուի:

Տակաւին չէ հաստատուած թէ Հիթլէրեանները բանակցութեան մտած են կեդրոնի կուսակցութեան հետ, համերաշխական գործակցութիւն մը ապահովելու համար: Կեդրոնը կը սպասէ Հիթլէրեաններու առաջարկներուն: Այն ատեն է որ պիտի քննէ ներկայացուած առաջարկները:

Իսկ համայնավար կեդր. կոմիտէն կոչով մը կը հրաւիրէ բանուորները, միանալու եւ պայքարը շարունակելու համար:

× Հինտէնպուրկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ ներքին եւ պատերազմական նախարար Կրէօնէրի հետ: Կրէօնէր Հինտէնպուրկի հաղորդած է գերման վարչապետին հետ իր տեսակցութեան եւ հանրապետական մարտական խումբերու մասին կատարուած քննութեան արդիւնքը: Կրէօնէր կը մերժէ որ եւ է նմանութիւն գտնել Հիթլերի մարտական կազմակերպութեան եւ հանրապետականներու մարտական խումբերուն միջեւ:

Չինեւճափոնական վէճը

Ճափոնական կառավարութիւնը կը յուսայ Շանկհայի մէջ վերսկսիլ բանակցութեանց եւ շնորհիւ Փեքինի անգլիական դեսպանին ջանքերուն, կնքել զինադադար մը, որ գոհացում տայ երկու կողմերուն:

Ճափոն սակայն, տրամադիր է այս զինադադարը կնքելու առանց Ազգերու Դաշնակցութեան 19ններու յանձնախումբին միջամտութեանը:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

"ԲԱՒԱԿԱՆ Է ԻՆՉՔԱՆ ՄԵԶ ԽԱԲԵՑԻՔ..."

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն ՅԱՌԱՋի)

Խ Մ Բ. — Ապրիլ 22ին հրատարակեր էինք այս թղթակցութեան առաջին մասը: Ահա եւ երկրորդը:

Ինչպէս գրած էինք, մեր թղթակիցը այս տեղեկութիւնները քաղած է երկու ականատեսներէ, որոնք Հայաստանէն մեկնած են մարտ ամսուն:

Անփոփոխ կը պահենք լեզուն. մանաւանդ խօսակցութիւնները, որ այնքան կենդանի գոյներով կը ներկայացնեն հայ գիւղացիին հոգերն ու կացութիւնը. —

Առհասարակ աշխատանքը կոլխոզներում բաժանուած է խմբակների: Բայց տեսնենք թէ որքա՛ն բարեխղճօրէն են տանում իրենց աշխատանքը:

Մինչեւ այսօր այս երեք տարին ցոյց տւեց որ քիչ բացառութեամբ բոլորն էլ, սրտով չեն կպած հողին:

Ամէն ինչ թողնուած է անխնամ: Ով ծանօթ է Լեռնահայաստանի քարափնեայ այգիներին, նա միայն կարող է հասկանալ, թէ ի՞նչ աւերածութիւն է կատարւել եւ դեռ կատարւում է:

Շատ տեղ ջուրը ածու ածու պէտք է հոսեցնել եւ կենդանութիւն տալ բուսած ծառերին:

Բայց քանի որ այսօր կոլխոզ է, ո՞վ է ուշք դարձնողը: Ջուրը բաց են թողնում, իսկ ջրողը պառկում ծառի ստուերի տակ: Ջուրը բռնեց թէ չէ, այդ էլ իրեն չի հետաքրքրում:

Պառկած ծառի ստուերում, ինքը իրեն հաշիւ է տալիս.— Ա՛խր այսքան էլ անարդարութիւն կը լինի՞: 70 աշխատող ձեռք կայ մեր կոլխոզում, քանի՞սն է աշխատում,

Մէկը կոլխոզի նախագահ է, մէկը օգնական, մէկը պահեստապետ, մէկը քարտուղար, մէկը գանձապահ, մէկը հաշւապահ, մի հինգ հոգի հովիւ են: Մէկը սեկցիայի նախագահ, մէկը դաշտային հսկիչ նախագահ, մէկը գիւղ-խորհուրդի նախագահ, մէկը քարտուղար, մէկը օգնական, մէկը կատարածու, առնուազն մի երեք հոգի շրջանային ծառայող, մէկը կոպերատիվի ծառայող, մի քանի հոգի էլ սուտ կամ ուղիղ հիւանդներ են: Այդ բոլորը դուրս գալուց յետոյ, ընդհանուր ծանրութիւնը ընկնում է տակին մնացածների վրայ:

Արդեօք այդ 70 տնտեսութեան հողի ծանրութիւնը, որ ընկած է այդ 36 հոգու ուսին, կարո՞ղ է մշակել կանոնաւոր հողը:

Ահա այդ պատճառներից դրդուած, մասամբ էլ տուն վերադառնալով եւ դատարկ երախների սոված տեսնելով, գիւղացին անիծում է աշխատանքը եւ թողնում թերի:

Առաւօտեան վաղ վեր կենալով, դատարկ ստամոքսով ծանրաբեռնուած հոգսերով, գնում է աշխատանքի: Բայց ձեռը չի զօրում, չի կպչում աշխատանքի: Ո՞ւմ եւ ինչո՞ւ համար: Թէեւ իր աչքերով տեսնում է թէ ի՛նչպէս անխնամ մնալով ծառերը չորանում են, մղկտում է սիրտը, բայց չի ափսոսում:

Է՛հ, թող չորանայ, ի՞նչ անիմ, իմ այսքան տարուան աշխատութիւնս, աշխատանքս ջուրը ընկաւ. էլ սրանից յետոյ ո՞ւմ համար եմ աշխատում: Այսօր ամբողջ գիւղացիութիւնը ծայր աստիճանի լարուած դրութեան մէջ է, խորհրդային թերթերը անհաղանդ են փչում, մօտալուտ կռուի մասին:

Գիւղացին կարդում է, բայց չի հաւատում այդ գրուածքներին:

× Մի քանի խօսք էլ դպրոցների մասին: Անունն է միայն դպրոց. ամբողջ ժամանակ միակողմանի լեցնում են գլուխները թերթերու գրուածքներով: Այնքան դպրոցում չեն սովորում որքան կոլխոզներումն են աշխատում: Լցուած դաշտերը, այդ փոքրիկները, որոնք ապագայ մարդկութեան կորիզն են կազմում, այնքան աշխատանքով չեն զբաղուած որքան ամէն տեսակ յիմարութեամբ: Սկսում են թխուած երգեր երգել.—

Յորենի տարի ա,
կոլխոզը բարի ա,
Անհատը թըմբել ա,
կոլխոզը ծըլել ա:

Յաճախ էլ խառն, աղջիկ տղայ դուրս են բերում զինուորական գիշերային ռազմափորձերի: Լեցուած սար ու ձոր, այս ու այն ձորում, ի՛նչ խաղեր ասես չեն խաղում:

Քաշենք վարագոյրը, այդ բոլոր այլանդակութիւնը քօղարկելու համար:

***

Հանդէպ կոլխոզի` անհատ աշխատաւորը կարող է անջրդի քարափներն անգամ դրախտի վերածել:

Օրինակ գիւղացի Վարդանը, որ ահագին խաղողի այգիներ ունի ինքն էլ, թէեւ գերդաստանով, լաւ ապրուստի տէր, էլի մտածում է իր աչքադրած ցաքուտում մի այգի տնկել:

Մաքրում, աւատ է անում, պատրաստում մօտ երեք հազար խաղողի որթ տնկելու տեղ, ամէն մի տունկի տեղը քանդում փոս է գցում մօտ մի արշին. յետոյ տնկում որթերը, քիչ հող է ածում:

Նրանից յետոյ ամէն օր վերցնում ձեռքին լիքը ջրով, ձեռքին չափի կրուշկան բռնած` ջուր է ածում որթերի տակը: Այդպէս շարունակ երեք տարի: Այդ երեք տարուան ընթացքում, փոսը լցնում հաւասարեցնում է հողի մակերեսի հետ: Խաղողի այգին պատրաստելու, ջրի այնքան էլ կարիք չի զգում:

Այսօր այդ այգին առատ ամենաընտիր խաղողն է տալիս, բայց ոչ թէ ժրաջան, աշխատաւոր մշակին, այլ ծոյլերին, պորտաբոյծներին:

Բոլշեւիկները ամէն ընչից աշխատում են օգտւել: Մինչեւ անգամ անտառում բուսնող «մահասուր» կոչուած կարմիր պտուղը, որ երբեք չէր օգտագործում ժողովրդի կողմից եւ միայն արջերի կեր էր լինում:

Բոլոր գիւղերը պարտաւոր են ժողովել ու յանձնել 10-20 քիլօ: — Այդ առթիւ արջերը ժողով գումարելով մի հաւաքական բողոքագրով դիմեցին Ստալինին...:

Ինչպէս ասացինք, գիւղացին իր ունեցածի տէրը չէ: Ոչ մի ժամանակ իրաւունք չունի օգտուելու:

1931 թուի աշնան գայլ մտնելով Կ.ի այծերի մէջ, սպաննում է մի քանի այծ: Սպաննուած այծերը բերում են գիւղ, տէրերը չեն ուզում օգտուել: Գիւղացիները հաւաքաբար, եկեղեցու մօտ, ընթրիք են պատրաստում:

Գինին եւ միսը առատ է: Քէֆի լաւ ժամանակում Խ. վեր է կենում, մի բաժակաճառով, առաջարկում է խմել գայլի եւ կոմսոմոլների կենացը: «Այսօր նրանց շնորհիւ մի լաւ քէֆ արեցինք եւ միս համ տեսանք»:

Միւս օրը նրան կանչում են բացատրութեան, թէ դու այսպիսի խօսք ասե՞լ ես թէ չէ: Չի ուրանում:

Յանդիմանում են որ չի կարելի:

Մի անգամ նստած եմ սափրիչի խանութում: Երեւանից նոր եկած Չեկայի լիազորը ածիլւում է. իսկ խանութում նստածները խօսում են իրար հետ, առանց իմանալու թէ ներսեկը ո՛վ է:

Ոմն Պ. դառնալով Ա.ին, հարց է տալիս թէ ինչո՞ւ չես մտնում կոլխոզում:

— Լա՛ւ... եթէ ես մտնեմ կոլխոզը, եօթը շնչից բաղկացած ընտանիքս կարո՞ղ եմ պահել:

Անծանօթ չեկիստը հարց է տալիս.

— Պա՛ անհար, ինչպէ՞ս ես կարողանում պահել քո եօթը շնչից բաղկացած ընտանիքը:

— Իմ ընտանիքը միակ մի այգիս է պահում:

— Ինչո՞ւ, եթէ դու մտնում ես կոլխոզ, այգիդ հետդ չե՞ս տանում:

— Տանում եմ, բայց ինձ ի՞նչ օգուտ:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ օգուտ:

— Ա՛յ թէ ինչու: Ես ինձ համար եփել եմ ապուր մի աման. բայց ուտելուց հաւաքւել ենք տասը հոգի: Արդեօ՞ք, կուշտ կարող եմ լինել թէ սոված:

— Լաւ, ինչո՞ւ քեզ հետ սեղան նստող տասը հոգին իրենց համար ապուր չեն եփել:

— Շա՛տ էլ որ եփել են, բայց նաղտը, այսօր աժանում ոչինչ չկայ:

— Ինչո՞ւ համար չկայ...,

— Ա՛հա արդէն լրանում է [illegible] տարին. անցիր բոլոր այգիները աւերակ, ծառերը չորացել փճացել են:

— Ա՛յ, եթէ ինձ չէք հաւատում, հարցրէք այգեգործական նախագահին: Ես մենակ ամբողջ կոլխոզի չափ, որ մօտ 70 ծխից է բաղկացած — միրգ եմ տալիս: Ճի՛շդ է թէ ոչ:

Այգեգործականի նախագահը հաստատում է որ ճիշդ է, այդ ընկերը առնուազն 800 րուբլու միմիայն դեղձ է տուել: Դեռ չհաշւած միւս միրգը:

— Լա՛ւ, ինչո՞ւ էք անպարտաճանաչ ընկերներին պահում կոլխոզում, հեռացրէք, ոչինչ էլ մի տաք: Եւ ընդհանուր ժողովներում, երեսներին ասացէք որ դուք ծոյլ էք:

Խանութում կանգնած մի ուրիշ չքաւոր գիւղացի ասում է.

— Ընկեր, հէնց այդ ծոյլերը ձեր կոլխոզի նախագահը եւ վարչութեան անդամներն են, հող փճացնողները ձեր բջիջի անդամներն են:

Անծանօթ չեկիստը ասում է.

— Հէ՛նց դրանց երեսին կարելի է պոռալ որ ինչո՞ւ էք ծուլութիւն անում:

Իսկ չքաւոր գիւղացին ասում է.

— Անծանօթ ընկեր, չգիտեմ ո՞վ [illegible] լինելդ, բայց գիտեմ որ կուսակցական ես, ձեր մեզ հրամցրած քաղցր լեզուն մեզ գցեց հորը. էլ այն տեղից չենք կարողանում դուրս գալ:

— Ա՛յ տղայ, ինչո՞ւ...

— Եթէ մենք մի որեւէ բջիջի անդամի, կամ կոլխոզի վարչութեան անդամներից մէկին անգամ մի պակասը երեսին ասենք, նա իսկոյն դիմում է Չեկային: Անմիջապէս մեր տեղը էջի՛ դրախտն է: Բաւակա՛ն է ինչքան մեզ խաբեցիք, թողէք մեզ հանգիստ, մեր իւղով տապակուենք:

— Ա՞յ տղայ, դու քո ասածները կարո՞ղ ես հաստատել:

— Շատ անգամ եմ հաստատել, ա՛յ, գնա կուսակցութեան կոմիտէն. այն տեղ կը գտնես: Բայց, ոչ մի օգուտ չստացայ. էլի մենք ենք մեղաւորը եւ սոված:

Այդ ժամանակ Այգեգործականի նախագահը, բռնելով անյայտ չեկիստի թեւից, դուրս տարաւ:

— Գնա՛նք, մի երկարացրու:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԷՖԻ ՄԱՍԻՆ

Ը.

Զուր չէր, որ Ազէֆը, յաճախ, արհամարհելով վտանգը, կը յաջողցնէր մահափորձեր, ռումբի կեր դարձնելով մեծ-դուքսը, նախարարներ ու ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ: Իր երկդիմի խաղին համար անհրաժեշտ էր, որ բացարձակ վստահութիւն ներշնչէր ընկերներուն: Եւ իրօք, իր դիրքը կուսակցութեան մէջ աւելի քան անխախտ էր: Կեդր. կոմիտէն չհաւատաց ոչ Մենշչիկովի նամակին (գրուած 1905 սեպտեմբերին) եւ ոչ ալ լրտես Տատարովի մերկացումներուն:

Սակայն, միայն այդ երկուքը չէին, որ փորձեցին պարզել Ազէֆի իսկական դերը: 1905-1906 յեղափոխութեան շրջանին, ոստիկանական կարգ մը պաշտօնեաներ ու գործակալներ, լքելով իրենց դիրքերը, փութացին յեղափոխականներու առջեւ բանալ Գաղտնի Բաժանմունքի չարք մը գաղտնիքները:

Այդպիսիներէն անոնք որ ծանօթ էին Ազէֆի գործունէութեանը, տեղեկութիւններ հաղորդեցին անոր լրտեսական դերի մասին: Սոց.-յեղափոխականներու Կեդր. Կոմիտէն ոչ միայն չհաւատաց այդ լուրերուն, այլ եւ գէթ մէկ անգամ չփորձեց քննութիւն կատարել ու ստուգման ենթարկել հաղորդուած փաստերը: Ազէֆի շուրջ եղած կասկածանքները Կեդր. կոմիտէն կը համարէր ոստիկանական խաղ:

Ոստիկանական պաշտօնեաներէն մէկը, ոմն Բակայ, որ նախկին յեղափոխական էր եղած, տեսնելով, որ սոց.-յեղափոխականները չեն ուզեր հաւատալ իրենց տուած տեղեկութիւններուն, կը խորհի մերկացումներն ընել տարբեր ճանապարհով:

Այդ ժամանակ Պետերբուրգի մէջ կը հրատարակուէր «Բըլօէ» պատմական ամսագիրը, որու խմբագիրներէն մէկն էր ռուս յեղափոխական շարժումներու պատմագիրներէն` Բուրցեւ: Բակայը կը դիմէ խմբագրատուն եւ կը տեսակցի Բուրցեւի հետ, որուն կը պատմէ թէ սոց.-յեղափոխականներու կեդրոնին մէջ ոստիկանութիւնն ունի գործակալ մը` «Ռասկին», որ միշտ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Գաղտնի Բաժանմունքին` այդ կուսակցութեան բոլոր որոշումներու եւ տարած աշխատանքներու մասին: Ինքը Բակայը այդ գործակալին ո՛վ ըլլալը եւ իսկական անունը չէր գիտեր:

Բուրցեւ նախ նկատի առնելով Բակայի անձը, հաւատ չընծայեր անոր բամբասանքներուն: Բայց երբ ստուգման կ'ենթարկէ Բակայի հաղորդած փաստերը, ինքն ալ կուգայ այն եզրակացութեան թէ այդպիսի լրտեսի մը գոյութիւնը որ եւ է կասկածի տեղի չի տար: Բուրցեւ հին յեղափոխական էր եւ մօտէն կը ճանչնար սոց.-յեղափոխականներու բոլոր պարագլուխները: Բայց ո՞ր մէկէն կասկածիլ: Իր ճանչցածները բոլորն ալ այնպիսի մեծ ծառայութիւններ էին մատուցած յեղափոխութեան, որ, ոեւէ մէկէն կասկածիլն իսկ վիրաւորական կը գտնէր: Ամիսներ չարունակ Բուրցեւ հոգեկան ծանր տառապանքներու կը մատնուի: Մէկ կողմէն բացարձակ ճշմարտութիւն էր, որ կուսակցութեան կեդրոնին մէջ լրտես կայ, եւ միւս կողմէն ալ չի կրնար հաշտուիլ, որ իր ճանչցածներէն ո եւ է մէկն ընդունակ է լրտես ըլլալու: Պատահական դէպք մը ընթացք կուտայ Բուրցեւի կասկածանքներուն` որոշ ուղղութեամբ:

1906ի աշնան տեղի կ'ունենան ընդհանուր ձերբակալութիւններ: Քիչ — շատ աչքի զարնող բոլոր յեղափոխականները ստորերկրեայ կեանքի կ'անցնին: Եւ վտանգի այդ օրերուն, մէկ անգամ, մայրաքաղաքի բանուկ փողոցներէն մէկուն վրայ Բուրցեւ կը նշմարէ որ Ազէֆը, ապատօրէն, առանց որ եւ է կանխազգուշական միջոցներու, կառքով կ'անցնի: Բուրցեւի կասկածանքները կ'ընթանան Ազէֆի ուղղութեամբ: Վերջինիս դերը Մարտական Կազմակերպութեան մէջ` չատ լաւ յայտնի էր Բուրցեւին: Այս վերջինը նախ չի կասկածիր Ազէֆէն: Կը կարծէ թէ Ազէֆի մտերիմներէն [illegible] «Ռասկին»ը, որ կը չահագործէր Ազէֆի վստահութիւնն ու կը դաւէր կուսակցութեան դէմ: Բուրցեւ կը սկսի որոնել այն մարդը, որ թաքնուած է «Ռասկին» անուան տակ: Իրեն համար իսկ անսպասելիօրէն, որոնումները կանգ կ'առնեն Ազէֆի վրայ: Բուրցեւ կը վճռէ թէ «Ռասկին»ը նոյն ինքն Ազէֆն է: Այդ օրէն կը սկսի Ազէֆի մերկացման պատմութիւնը:

Բուրցեւ կը սկսի հետապնդել Ազէֆի խնդիրը ու փաստեր ժողվել: Երբ բաւական փաստեր կ'ունենայ ձեռքի տակ, այլ եւս չի ծածկեր իր մեղադրանքները ու բացայայտօրէն կը խօսի այդ մասին: Մարտ. Կազմակերպութեան վերջին տարիներու անյաջողութիւնները կասկածներ յառաջ կը բերեն նաեւ շարքային կուսակցականներէ շատերու մէջ եւ անոնք դիւրաւ կը հաւատան Բուրցեւի մեղադրանքներուն: Այդ շշուկներուն պատճառով էր, որ Ազէֆը երբ ձեռնարկեց Մարտ. Կազմակերպութեան վերակազմութեան, գործի հրաւիրեց հին եւ անուանի յեղափոխականները, ...պէս զի անոնց հեղինակութիւնը ...պահովէ զինքն այդ կասկածներէն. Բայց եւ այնպէս, երթալով, կասկածանքները աւելի լայն ծաւալ կը ստանան: Կեդր. կոմիտէն, ի հարկէ, այդ զրոյցներուն ականջ չի կախեր, կը չարունակէ վստահիլ Ազէֆին, ... թէ անդամ էր Կեդր. մարմնին եւ ... կը վարէր Մարտ. Կազմակերպութիւնը:

..1908 յունիսին, Ազէֆը կ'անցնի ...տասահման եւ օգոստոսին կը ...նակցի կուսակցութեան ... խորհրդաժողովին: Երբ Բուրցեւ կ'իմանայ այդ բանը, անմիջապէս նամակով մը կը դիմէ խորհրդաժողովին մասնակցող Կ. Կ.ի անդամներէն մէկուն եւ Ազէֆը կ'անուանէ ցարական ոստիկանութեան գործակալ: Նամակին բովանդակութիւնը կը յայտնուի խորհրդաժողովին եւ կ'որոշեն ...գիլ այդ խնդրով: Սակայն, ոչ թէ քննութեան առարկայ դարձնել Ազէֆի լրտեսութեան խնդիրը, այլ ...դատի կանչել Բուրցեւը` իր խառնակիչ դերին համար: Ոմանք, նոյն իսկ այդպիսի դատ կազմակերպելը վիրաւորական կը համարեն Ազէֆի համար: Բայց եւ այնպէս, կ'որոշուի դատը կազմակերպել:

Սաւինկով, որ ջերմապէս կը պաշտպանէր Մարտ. Կազմակերպութեան պատիւը, անձամբ կը տեսակցի Բուրցեւի հետ ու անոր մանրամասն կը պարզէ Ազէֆի մատուցած ծառայութիւնները յեղափոխական գործին. Սաւինկովի կարծիքով, Բուրցեւ ...մոլորութեան մէջ էր եւ այդ ձեւով կ'ուզէր փարատել անոր կասկածները: Սաւինկովի պատմածները խոր տպաւորութիւն կը ձգեն Բուրցեւի վրայ, մանաւանդ չատ նոր բաներ կ'իմանայ: Բուրցեւ կը սկսի տատանիլ ու հոգեկան տառապանքներն աւելի կը ծանրանան: Վերջնական համոզում գոյացնելու համար, կ'որոշէ դիմել ուղղակի նախկին ոստիկանապետ Լոպուխինին եւ փորձել կորզել իսկական ճշմարտութիւնը: Մեզ արդէն յայտնի է, որ Մեծ-Դուքս Սերգէյի սպանութենէն վերջ, Լոպուխին հեռացուած էր պաշտօնէն եւ խայտառակ ինկած: Անկէ զատ, Լոպուխին որոշ չափով, ապատամբ հակումներ ունեցող մէկն էր:

Բուրցեւի տեսակցութիւնը Լոպուխինի հետ [illegible] ...նիա, ճամբորդութեան մը ընթացքին, կառախումբին մէջ: Առանց Ազէֆի անունը յիշելու, Բուրցեւ կը պատմէ ինչ որ գիտէր «Ռասկին»ի մասին եւ կը խնդրէ, որ Լոպուխին յայտնէ, թէ ո՞վ է թաքնուած այդ խորհրդաւոր անունին տակ: Իբր Բուրցեւին, յայտնի է, միայն կ'ուզէ որ Լոպուխինը հաստատէ կամ հերքէ զայն:

Լոպուխինը նախապէս լուռ, բայց ուշադրութեամբ կը հետեւի Բուրցեւի պատմածներուն: Բայց անոր վրայ խոր ազդեցութիւն կը գործէ պատմութեան այն մասը, ուր Բուրցեւ կը պարզէ «Ռասկին»ի երկդիմի խաղը եւ անոր դերը Պլեւէի եւ Մեծ-Դուքս Սերգէյի սպանութեան գործին մէջ: Չէ՞ որ այդ մահափորձերը պատճառ եղան Լոպուխինի անկման: Ուրեմն, այն մարդը, որ իր ...նութեամբ էր մտած Մարտ. Կազմակերպութեան մէջ, եղած է իր բոլոր դժբախտութիւններու պատճառը: Լոպուխինի մտքին առջեւ կը վերապրին դառնանան անցեալի այդ բոլոր դէպ...

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (12)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Մերթ ընդ մերթ լուծի երես չտեսնող հաստապարանոց ցուլեր դուրս կ'ելլէին եղէգնուտներու մէջէն. ծունկի կուգային գետակի ափին, եղջիւրները կը խրէին աւազին մէջ եւ ռունգերը Հայկօ Էմիին տնկած` կը բառաչէին հպարտօրէն: Գոյնզգոյն թռչուններ համերգ կուտային ծառերուն վրայ եւ հովէն տարուբեր եղիպտացորենի մարդահասակ ալիքներու փրփուրներէն, փրփուրներու նման թեթեւ` շիկահեր, կաթնաւուն պարիկներ կը նետուէին դուրս եւ կը պարէին ծառերուն շուրջը: Ճամբուն վրայ` գիւղացիի հագուստներով աղքատներու թագաւորը կեցած, բամպակի եւ ծխախոտի մշակութեան վերաբերեալ նոր-նոր գիտելիքներ կը բացատրէր գիւղացիներուն: Հայկօ Էմին յառաջացաւ դէպի թագաւորը` ըսելու համար որ ինքը մասնագէտ էր արդէն ոչ միայն բամպակի եւ ծխախոտի, այլեւ շերամաբուծութեան եւ ափիոնի մշակութեան, երբ ինքզինքը գտաւ կրկին թագաւորին ընկերոջ առջեւ:

— Որոշեցի՞ր Հայկօ Էմի, տալո՞ւ ես քո տունն ու պարտէզը, թէ չէ...

— Ի՛նչ, տունս ե՛ւ..., ե՛ւ... պարտէ՞զս..., կուտա՛մ, եթէ ... տասնըհինգօրէն գայ անցագիրը:

— Երբ տունդ ու պարտէզը յանձնես, կը գայ հէնց տասնըհինգ օրից: Կը գայ որ ասացի` կը գայ: Թագաւորը իմ ընկերն է, մենք միասին ենք սովորել Մոսկւայում:

Հետեւեալ օրը, Հայկօ Էմին թագաւորին ընկերոջը յանձնեց իր հիւղակն ու պարտէզը, իր հետը առաւ միայն իր սիրելի կացինն ու պատսպարուեցաւ դիմացի դրացիներու տան սանդուխներուն տակի խորշը:

Իր նոր բնակարանին առջին այցելուներն եղան թագին լաճերը, որոնք սկսան պոռալ միաբերան:

Հայկօ Էմին փոխանակ բարկանալու, յանդիմանելու, երկու ձեռքերով կը կրթնէր կացինի կոթին, կը ժպտէր անոնց` գլխահակ, չորցած արեւածաղիկի մը նման ու կը պատասխանէր կատակելով:

— Զարաճճի՛, սեւուլիկ ուլիկներ, կ'ուզէի՞ք ձեզի ալ տանիմ Հայաստան, որ ցատկէք, ցատկոտէք Արարատի լանջերուն: Անառա՛կ ուլիկներ, խենթո՛ւկ ուլիկներ:

Երկու շաբաթը լրանալուն` Հայկօ Էմին ներկայացաւ թագաւորին ակնոցաւոր ընկերոջն ու պահանջեց իր անցագիրը:

— Հասկանո՞ւմ ես, ընկեր Հայկօ Էմի, բանն հէնց նրանումն է, որ այս անգամ անցագիրը բերող շոգենաւը ճամբան փոթորիկի է բռնւել եւ ընկղմել է Սեւ Ծովու անդնդախոր ջրերում: Ինչ արած, պէտք է մի երկու շաբաթ եւս սպասել Եւրոպայի վրայով գալիք պոստին:

— Հայկօ Էմին, իր հիւղակէն դուրս ելլելու ժամանակ, միջանցքին վրայ նշմարեց որ, խմբապետէն նուէր ստացած իր սիրելի դրօշակը շատոնց վար առնուեր էր պատէն, գոգնոց շինուեր, լուացուեր եւ պարանին վրայ փռուեր էր որ չորնայ: Լուացքի արիւնով իրար խառնուեր էին անոր գոյները եւ ծայրերէն ներկուած ջուրի կաթիլներ կը ծորէին վար: Կարծես Հայկօ Էմիի թագաւորութիւնն էր որ արիւն կը կաթկթէր իր տրորուած, ճզմուած մարմինէն եւ վաղաժամ այրիի մը նման կը գանգատէր իրեն. «Ա՜խ, Հայկօ Էմի՛, ինչո՞ւ այնքան զուրգուրացիր վրաս, եւ օր մըն ալ լքեցիր զիս ու գացիր: Այսպէ՞ս պիտի սիրէիր Հայոց թագաւորութիւնը, այսպէ՞ս Հայկօ Էմի...»:

Բայց ո՞վ իրաւունք ունէր թագաւորութեան հետ այսքան անարգանքով վերաբերուելու: Տարօրինակ այրող ջերմութիւն մը իջաւ Հայկօ Էմիի այտերու վրայէն մինչեւ ականջներուն ծայրերը, վերցուց ջղայնօրէն դրօշակն ու աճապարանքով ելաւ դուրս:

Պարտէզին մէջ, մարտ ամսուան կատուներու արագաշարժութեամբ իր ետեւէն հասան տիկին ընկերուհիի հայհոյանքները:

— Թո՛ղ, աւազա՛կ, գարշելի բուրժուա: Ի՞նչ համարձակութեամբ գողանում ես իմ գոյնզգոյն գոգնոցը.

«Իմ գոյնզգոյն գոգնոցը..., իմ գոգնոցը...»: Կը դողդղար Հայկօ Էմի արիւնը երեսին խուժած: Մարկոսի աւետարանի չարիքներ... ազբիւր մարգարէութիւններ, երկու շաբաթ եւս համբերենք միասին, երկու շաբաթ եւս...

Եւ Հայկօ Էմին իզուր երկու շաբաթ եւս սպասեց անցագրին: Այս անգամ ալ Լեհաստանի թէ Գերմանիոյ հակայեղափոխական գետերէն մէկն յորդեր, փլցուցեր էր երկաթէ կամուրջն ու շոգեկառքը առեր էր նրա: Մարդիկ շատ էին փնտռեր գետին յատակը, բայց կառքերը չէին գտեր: Անպիտան շոգեմեքենան քաշեր տարեր էր զանոնք մինչեւ...

Դուրս ելլելու ժամանակ, երբ պարտէզէն կ'անցնէր, տեսաւ որ իր նոր տնկած սաբրինաներուն ճիւղերը կոտրուեր, վար էին կախուեր, խաչէն վար առնուող Քրիստոսի նկարներուն նման: Հայկօ Էմին մօտեցաւ լացող որթերուն եւ սկսեր էր վեր բարձրացնել կախուած ճիւղերը, երբ հեռուէն լսեցաւ տիկին ընկերուհիին վայնասունը:

— Հէ՛յ, ցնդած կապիտալիստ, դուրս [illegible] մեր պարտէզից: Քեզ ո՞վ իրաւունք տւեց փճացնելու մեր որթերը:

«Մեր պարտէ՞զը..., մեր որթե՞րը...», փուշ փուշ եղան Հայկօ Էմիի սպիտակ մազերը: Ատամներուն ամբողջ դժուարութեամբ փշրեց իր զայրոյթը, աւազի խոշոր հատիկի մը նման, եւ ցեխով ծանրաբեռնուած կօշիկները հազիւ քաշկռտեց մինչեւ պարտէզին դուռը:

Դրան առջեւ լաճերը դիմաւորեցին զինքն ու կը կանչէին բարձրաձայն:

Հայկօ՛ Էմի՛, Հայկօ՛ Էմի՛, ինչո՞ւ համար խելքիդ կուտը ձգեցիր ...աւասարութեան խորհուրդ ...րասին մէջ: Ինչո՞ւ համար, Հայկօ Էմի...:

«Ինչո՞ւ համար..., ինչո՞ւ համար...», կ'ուզէր մտածել Հայկօ Էմի, կ'ուզէր հաշիւ տալ ինքնիրեն, բայց անօթի էր այդ օրը եւ խորհուրդ խորին Հայաստանի զինուորներ... փոխարէն, հիւղաքաղաքի փուռներ... հացերը տողանցք կը կատարէին իր աչքերուն առջեւէն ձա՛խ ա՛ջ, ձախ ա՛ջ...:

Ե. ԿՈՐԻՆ

(Շար.)

…քիչ ու զայրացած կը բացագանչէ.
— Բանկիրը չեմ ճանչնար, բայց Ազէֆին հանդիպած եմ քանի մը անգամ···

Այս յայտարարութիւնը կը վճռէ Ազէֆի բախտը:

…ելով, որ սոյն — յեղափոխականները կը ձգձգեն գտնել կազմակերպել, այս տեսակցութենէն վերջ Բուրցեւ կ'որոշէ թուղթերով մը … ամէն ինչ դրել աշխարհին: … կը տպագրէ, որու փոր… Բուրցեւ կ'ուղարկէ Կեդր. Կոմիտէին, սպառնալով հրապարակու… թէ խոստացուած դատը … Կեդր. Կոմիտէն տեղի կու… եւ կը կազմակերպէ երեք հոգի… Դատական Ատեան, որու անդամները էին յայտնի յեղափոխականներ՝ …ատին (նախագահ), Վէրա Ֆիգ… եւ յայտնի անիշխանական Կրոպոտկին: Դատական մարմինը կ'անցնի աշխատանքի: Մեղադրական ա… կը նստի ոչ թէ Ազէֆը, որ կը … փարիզէն, — այլ մեղադ… Բուրցեւը···

Իսկ Ազէֆն այդ օրերուն հանգիստ … կը ճամբորդէր Հարաւային … եւ Սպանիոյ ամարանոց… մէջ: Իր հոգը չէին Դատական … քննութիւնները: Ինչ ալ ըլլար դատարանի եզրակացութիւնը, …ն է, իր ձեռնարկած նոր գոր… պիտի փարատէր բոլոր կասկածները:

…բողջ, Ազէֆը ձեռնարկած էր հո… նոր գործի մը:

Ինչպէս յիշեցինք նախորդ գլուխին …, այդ միջոցին արտասահմանի … կը կազմակերպէր նոր մահա… մը՝ ցարին դէմ: Այդ լուրը ստա… Ազէֆն անմիջապէս կ'անցնի արտասահման, Գերսունիի ծած… իր մեկնումի բուն նպատակը: … արտասահման, Ազէֆը կը ծա… նոր մահափորձի մանրա… անձամբ կը … գործին ղեկավարութիւնը: … անգամ որոշած էր անպայման … ցարը: Միայն այդ սպանութիւնը կրնար ապահովել իր դիրքը …ակցութեան մէջ: Այլ եւս ոչ մէկ Բուրցեւ ի վիճակի էր վտանգաւոր … իրեն համար: Ահա թէ ին… կ'արհամարհէր Դատական Ատեանը:

Մահափորձի ծրագիրը հետեւեալն … ռուսական զրահաւոր մը չինու… Կլասկօ ղրկուած էին ռուս … ներ ու նաւաստիներ, որոնք նաւը պիտի առաջնորդէին Ռուսաստան: Երբ զրահաւորը հասնէր ռուսական …, ցարին այցելութիւնը պիտի ընդունէր: Այդ այցելութեան … պէտք է գործադրուէր …ութիւնը:

Մահափորձը կատարել յանձն կ'առ… երկու նաւաստիներ՝ Աւդէեւ եւ …: Ազէֆն անձամբ կ'այցելէ նաւը, կ'ուսումնասիրէ բոլոր …ները եւ կը տեսակցի Աւդէեւի հետ: Աւդէեւ կը գրէ իր հրաժեշտի նամակը, եւ լուսանկարի հետ մէկտեղ կը յանձնէ Ազէֆին: …թիւն Ազէֆի, մահափոր… ոչ մէկը չունենար: Վերջին պահուն ահաբեկիչները կը հրաժարին որոշու… գործադրելէ, թէեւ Աւդէեւն ան… չամփայն կը մատուցանէ ցա…: Ոմանք այս հրաժարումը կը վե… ահաբեկիչներու վախկոտու… Իսկ ոմանք ալ կը բացատրեն …ն բանով, որ այդ ժամանակները նաւաստիները որոշած էին Կրօնշտատի մէջ խոշոր ապստամբութիւն մը կազմակերպել եւ, որպէս զի, այս զանգուածային շարժումը չվիժի, կազմակերպիչները կը հարկադրեն Աւդէեւը հրաժարիլ իր մտադրութենէն:

Այս անգամ Ազէֆը կորսնցուց իր խաղը:

Դատական Ատեանին մէջ Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները բաւական նեղը կը դնեն Բուրցեւը: Վերջինս խոստացած էր Լոպուխինին ոչ ոքի չյայտնել իրենց տեսակցութիւնը:

Ատեանին առջեւ Բուրցեւը կը պաշտպանուի միայն նախ քան տեսակցութիւնը հաւաքած փաստերով: Ատեանի տրամադրութիւնները կը փոխուին ի վնաս Բուրցեւի: Վերա Ֆիգնէրը կը յայտարարէ, որ եթէ չկարենայ հաստատել իր մեղադրանքները, Բուրցեւին կը մնայ միայն ինքնասպանութիւն գործել: Բուրցեւը կը մատնուի անել կացութեան ու, վերջ ի վերջոյ, կը ստիպուի դրժել Լոպուխինին տուած խոստումը եւ պատմել իրենց միջեւ եղած ամբողջ զրոյցը: Բուրցեւի այս նոր յայտնութիւնը ռումբի պէս կը պայթի: Այլ եւս Դատական Ատեանի համար Ազէֆի դերը պարզ էր: Եւ առաջին անգամ ըլլալով, Կեդր. Կոմիտէն կը ձեռնարկէ Ազէֆի գործունէութեան քննութեանը:

Ազէֆը իր հանգստավայրերուն մէջ օրը օրին կը տեղեկանար Դատ. Ատեանի նիստերու անցուդարձին: Սակայն զինքը հետաքրքրողը այդ չէր: Ազէֆը անհամբեր կը սպասէր Ռուսաստանէն գալիք հեռագիրներուն, որոնք պիտի հաղորդէին ցարին սպանութեան լուրը: Հեռագիրները կ'ուշանային եւ օրէ օր կ'աւելնար Ազէֆի անհանգստութիւնը:

Երբ Ազէֆը կ'իմանայ Բուրցեւի եւ Լոպուխինի տեսակցութեան խնդիրը, անմիջապէս, ընկերներէն գաղտնի, կը մեկնի Պետերբուրգ ու կը տեսակցի Լոպուխինի հետ: Վերջինս կը մնայ անդրդուելի: Զօդներ նաեւ Գերասիմովի միջամտութիւնը: Լոպուխինը ոչ միայն ետ չառներ իր ըրած յայտնութիւնները, այլ եւ կը հաւանի երթալ Լոնտոն եւ Բուրցեւին բառերը կրկնել կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչներուն առջեւ:

Երբ կեդր. կոմիտէն վերջնականապէս կը համոզուի Ազէֆի դաւաճանութեան, 1909 յունուար 5ին կը գումարէ պատասխանատու ընկերներու ժողով՝ թիւով 18 հոգի: Միայն չորս կողմնակից կ'ըլլան Ազէֆը սպանելու որոշման: Միւսները, կասկածելով, որ Ազէֆի սպանութիւնը կրնայ եղբայրասպան կռիւ յառաջ բերել կուսակցութեան մէջ, կ'որոշեն նախ եւ առաջ քննութեան ենթարկել Ազէֆը:

Նոյն գիշերն իսկ, երեք ներկայացուցիչներ կ'երթան Ազէֆի մօտ: Երեքին ալ կը պարտադրուի որ իրենց հետ ատրճանակ չառնեն… Քննութիւնը արդիւնք չի տար: Ազէֆը կը հերքէ բոլոր մեղադրանքները: Քննիչները կը վերադառնան, պատուիրելով Ազէֆը ենթարկել նոյն դատաստանին, ինչ որ Գապոնի համար եղաւ:

Հազիւ քննիչները կը հեռանան, Ազէֆը կը շտապէ Փարիզի կայարաններէն մին ու կ'աներեւութանայ:

Այլ եւս ոչ ոք չի տեսներ Ազէֆը:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Վերջը յաջորդով)

ԻՆՉՈ՞Ի ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ ՔՐԵՕԿԵՐ

■■■

Լուցկիի Թագաւորին՝ Քրէօկէրի գաղտնիքին ծալքերը հետզհետէ կը պարզուին եւ յայտնի կ'ըլլայ որ այս մեծ խարդախին համար՝ միակ ելքը մահն էր:

1911ին Քրէօկէր ընկերութիւնը կազմուած էր իբր կալուածական համեստ գործակալութիւն մը, որ 1917ին արդէն, ելմտական մեծ հաստատութեան մը հովերն առեր էր եւ մինչեւ իսկ զանազան պետութեանց փոխ դրամ կուտար՝ երկարատեւ պայմանաժամով:

Այդ թուականին արդէն, Քրէօկէրի հովանիին տակ ինքնաբերաբար եկեր ու ձուլուեր էին հինգ մեծ ընկերութիւններ: Նախ շուէտական լուցկիի ընկերութիւնը որ 43 զանազան երկիրներու մէջ՝ իր օգտին ապահովեր էր բազմաթիւ մենաշնորհներ կամ պայմանագրութիւններ:

«Էրիքսըն» հեռաձայնի ընկերութիւնը 183 միլիոն քուրօն դրամագլուխով եւ բազմաթիւ մասնաճիւղերով: Փայտի ճարտարարուեստի շուէտական ընկերութիւն մը՝ հարիւր միլիոն քուրօն դրամագլուխով. Երկաթի հանքերու մեծ ընկերութիւն մը ու վերջապէս կալուածական ընկերութիւն մը:

Քրէօկէրի կացութիւնը այս էր մօտաւորապէս մէկ քանի տարի առաջ.— Հսկայ հարստութիւն մը բաղկացած զանազան եւ շահաբեր արժեթուղթերէ. բայց իրական կարողութենէն ու տարողութենէն վեր գործերու մէջ մխրճուած:

Երբ 1930ին, Քրէօկէր կրկնապատկել տուաւ «Էրիքսըն» ընկերութեան դրամագլուխը եւ մէկ չէքով մը սեփականացուց 600 հազար արժեթուղթ, 60 միլիոն քուրօնի արժէքով, մտածեց հսկայ ծրագիր մը իրականացնել: «Էրիքսըն» հեռաձայնի ընկերութեան միացնել ամերիկեան «Հեռաձայնի եւ Հեռագրի Միջազգային Ընկերութիւնը», որ կը գտնուի Մորկանի ձեռքը:

Լուցկիի ամբողջ շուկաները սեփականացնելէ յետոյ, Քրէօկէր կ'ուզէր ուրեմն տիրանալ նաեւ հեռաձայնի հրապարակին:

Նոյն նպատակով Քրէօկէր Նիւ Եորք գացեր էր բանակցելու: Յայտնի չէ սակայն թէ ի՞նչ անցաւ գարձաւ այս բանակցութեանց ընթացքին: Ամերիկացիները լուռ կը մնան: Քրէօկէր, որ կը վազէր իր երազին ետեւէն, Մորկանի խմբակին առաջարկեց փոխանակել հաւասար արժէքով արժեթուղթեր, բաժնելու համար գործին պատասխանատուութիւնը, ձեռնարկները, շահերը եւլն.: Նոյն իսկ լուր տարածուեցաւ թէ այս մտքով՝ համաձայնութիւն ալ գոյացած է: Ինչ որ ճիշդ չէր: Ամերիկացիները երկար ատենէ ի վեր կը կասկածէին թէ արդէն որդը կը կրծէ պտուղը: Մանրակրկիտ կերպով քննել տուած էին Քրէօկէր ընկերութեան վերջին հաշուեկշիռը:

Անոնք գիտէին արդէն թէ առնելիքի գլուխին տակ մտցուած են շատ հեռաւոր առնելիքներ, թէ կարգ մը պայմանագրութիւններ ու մենաշնորհներ որոնք թուանշանի վերածուելով ներկայացուած են, գոյութիւն չունին եւ թէ մեծ կոբուստներ չեն ներկայացուած: Վերջապէս, ամերիկեան «Հեռաձայնի եւ Հեռագրի Միջազգային Ընկերութիւնը» մերժեց Քրէօկէրի առաջարկը:

Քրէօկէր այս հարուածէն շուտով սթափեցաւ սակայն եւ առաւելութիւնը որ սպասեր էր Մորկանի խմբակէն, պահ մը ապահովեց՝ առաջարկելով պարզ գործողութիւն մը: Առաջարկեց Մորկանի արժեթուղթերու փոխադրութիւն մը, իբր երաշխիք ցոյց տալով 600 հազար արժեթուղթեր, որոնք կուգային «Էրիքսըն» ընկերութեան դրամագլուխի կրկնապատկումէն: Երբ այս արժեթուղթերը փոխադրուեցան, Նիւ Եորքի Դրամատունը նշմարեց թէ խաղի եկած է հետեւեալ կերպով: Արժեթուղթերը երկու շարք էին, Ա. եւ Բ.: Ա. արժեթուղթերէն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէր մէկ ձայն Վարչական Խորհուրդին մէջ, իսկ Բ. արժեթուղթերը կը ներկայացնէին մէկ հազարերորդ ձայն, այսինքն հազար արժեթուղթ Բ. շարքէն չէին արժեր նոյն իսկ մէկ արժեթուղթ Ա. շարքէն՝ վարչական տեսակէտով: Դրամատունը պահանջեց փոխել բոլորը եւ տալ Ա. շարքէն արժեթուղթեր եւ կամ վերադարձնել Մորկանի արժեթուղթերը:

Իրականութիւնն այն էր սակայն որ Քրէօկէր չէր կրնար փոխել արժեթուղթերը, ոչ ալ վերադարձնել Մորկանի արժեթուղթերը, քանի որ արդէն դրամի շատ պէտք ունենալուն, ուրիշ դրամական գործողութեան մը համար զանոնք երաշխիք ցոյց տուեր էր:

Տեսնենք թէ յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ:

Քրէօկէր գիտէր թէ օրինական տեսակէտով, յանցաւոր էր եւ այս պատճառով չէ՞ր որ յանկարծ հեռացաւ Ամերիկայէն, փախուստ տալու ձեւով: Թերեւս կը վախնար որ դատական քննութիւն մը բացուի եւ ամէն ինչ երեւան հանուի:

Երբ ուրեմն, Փարիզ հասաւ մարտ 15ին, տեսակ մը հալածական էր: Իր տնօրէնները եւ գործակիցները հրաւիրեր էր խորհրդակցութեան մը, որմէ սակայն ոչ մէկ յոյս ունէր սպասելիք եւ փոխանակ երթալ ներկայանալու իր իսկ հրաւիրած ժողովին, կը նախընտրէր գնել ամենավերջին միջոցը… իրեն համար:

ԼՈՒՐԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

■■■

ՈՍԿԻԻ ՀԱՆՔ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ?

Ժամանակին Սուրիոյ մարզպանութեան դիմում կատարած էին երեք ընկերութիւններ, Անտիոքի շրջաններուն մէջ ոսկիի հանքեր փնտռելու համար: Մարզպանութիւնը արտօնած էր այդ ձեռնարկը եւ երեք ընկերութիւններն ալ գործի սկսած էին:

Առաջին անգամ, ֆրանսացի սպայ մը, Անտիոքի շրջաններուն մէջ պտտած միջոցին, աղբիւրի մը քով կարգ մը փայլուն քարեր նշմարելով, զանոնք քննած եւ տեսած էր որ ոսկի կը պարունակէն: Վերջը կարգ մը հարուստներու հետ տեսակցելով, կազմած էր ընկերութիւն մը: Անհամաձայնութիւն տիրելով անոնց մէջ, բաժնուած էին իրարմէ եւ այդ կերպով կազմուած էին երեք ընկերութիւններ:

Այժմ այս երեք ընկերութիւններն ալ, որոնց մէջ կը գտնուին Լիբանանցիներ եւ Ֆրանսացիներ, տենդագին աշխատանքի լծուած են: Ցարդ իրենց գուշակութիւնները արդարացնող հարուստ հանքերու չեն հանդիպած, սակայն մէկ ուղղութեամբ մեծ յոյսեր կան, կ'ըսուի:

ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Լիբանանի հիւսիսային մասերուն մէջ սաստկացած է համաճարակային շարժումը:

Տրիպոլսոյ թէյ սրճարանի պատերուն վրայ եւ Զղօրթայի եւ Աքքարական թաղերուն մէջ գտնուած են, որով բանուորները կը հրաւիրուին ապստամբութեան կալուածատէրերու դէմ, ազատուելու համար անոնց բռնութիւններէն:

Ընդհանուր Ապահովութեան պաշտօնեաները խստիւ կը փնտռեն հեղինակները: Կը կարծուի թէ հարաւային Լիբանանի մէջ զօրաւոր կեդրոն մը ունին անոնք:

ՄԱՄՈՒԼ

«Ռամկավար մախաւէնզութիւնը»

«Դարբնոց», Երեւանի փարիզեան կոչնակը, նոր արշաւանք մը սկսած է Ռամկավարներուն դէմ, պատրուակ ունենալով անոնց մասնակցութիւնը՝ Ապրիլեան սգահանդէսին:

Ահա հատուած մը իր վերջին խմբագրականէն (24 ապրիլ), վերի խորագրին տակ.

— «Պատահականութեան, «նուիրական պարտականութեան» մը կատարումի արդիւնք չէ այս, այլ ռամկավար-դաշնակ միացեալ ճակատի, հակախորհրդային, հակահայաստանեան առաջին հրապարակային ցոյցը:

Մինչեւ երէկ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը Դաշնակցութեան հետ գործակցելու համար պայման կը դնէր որ ան հրաժարէր թշնամական դիրք բռնելէ Խորհ. Հայաստանի հանդէպ: Ռամկավար մամուլը, հիմնուած Պատգ. ժողովներու որոշումներուն վրայ, ամէն առթիւ այս պարագան կը յիշեցնէր մեզի ապացուցանելու համար իր «բարեկամ»ութիւնը:

Այսօր դիմակները վար կ'առնուին: «Ապագայ»ն վերջերս «Թրքահայերու Թուրքիոյ մէջ ունեցած իրաւունքներու» մասին, Խորհրդային Հայաստանի «ներքին սահմաններու» խնդրին մէջ, ինչպէս նաեւ Խորհ. Միութեան դէմ նիւթուող դաւերուն առթիւ, որդեգրած է դաշնակներու «Դրօշակ»ի եւ «Յառաջ»ի տեսակէտները»:

Բայց միայն այս չէ Ռամկավարներուն մեղքը.

— «Ռամկավարները կամովին կը յամառին «Հայաստան»ի մասին խօսիլ, առանց սոցիալիստական խորհրդային հանգամանքը նկատի առնելու: Այդ երկու բառերը իրենց նշանակութիւնը ունին: Պէտք է վերջապէս հասկնան որ որեւիցէ Հայաստան մը չէ Արարատի ստորոտը գտնուող երկիրը, այլ Սոցիալիստական խորհրդային հանրապետութիւն մը, այսինքն պրոլետարական հայրենիք մը, որ կապուած է խորհրդային Անդրկովկասին եւ մէկ փոքր մասնիկն է Խ. Միութեան: Որեւիցէ «շինարարութիւն» չէ որ հոն կը կատարուի, այլ սոցիալիստական, առանց անհատ սեփականատիրոջ, առանց շահագործողի շինարարութիւն մը: Որ այնտեղ կը զարգանայ ձեւով միայն ազգային, բայց բովանդակութեամբ պրոլետարական միջազգայնական կուլտուրա:

Ներգաղթը կը կատարուի դասակարգային գետնի վրայ եւ յատուկ է միայն աշխատաւորներուն, ամէն անոնց համար որ վերջնականապէս խզած են իրենց կապերը հայ ազգայնականութեան եւ անոր ամէնէն կատաղի ներկայացուցիչ Դաշնակցութեան հետ: «Ազգահաւաքման», «ազգապահպանման» տեսակէտ գոյութիւն չունի երբեք: Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը չիհետաքրքրուիր արտասահմանի բոլոր Հայերով առհասարակ, այլ միայն հայ աշխատաւորներու վիճակով:

Այս ամէնը պէտք է պարզ ըլլայ բոլորին համար, մանաւանդ «բարեկամ» Ռամկավարներուն:

Անոնց մամուլը եւ բեմը ծուռ ու սխալ կերպով միայն կրնան արտայայտել «Խորհրդային Հայաստան»ի անցուդարձերը»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԽՆԱՄ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՇԻՒԸ

(Սկսած 1 Յուլիս 1930էն եւ դադրած 31 Դեկտեմբեր 1931ին):

ՀԱՍՈՅԹ.— 1930 Յուլիս 1 ըստ նախորդ հաշուոյ պատրաստ դրամ՝ 7110.30 ֆրանք:

Ա.— Կոմիտաս վրդ.-ի սառեղծագործութեան եկամուտներ՝

1.— 1931 Յունիս 28ի Փարիզի համերգէն՝ 15,181 ֆրանք: 1931 Օգոստոսի Տէսինի համերգէն՝ առհաշիւ 600:

2.— Կոմիտաս վրդ.-ի լուսանկարներու վաճառումէն՝ 250:

3.— Կոմիտաս վրդ.-ի երկերու փոխարժէք եւ նուէրներ՝ 8085.25:

4.— Կոմիտասի տիպերէ «Հիզ Մաստըրս Վօյս» Պոլսէն՝ 118,45: Ընդհ. գումար՝ 24,234,70 ֆրանք:

Բ.— Կոմիտաս վրդ.-ի համար ստացուած նուէրներէ՝ 14,715.85 ֆր.:

Գ.— Ընթացիկ հաշուի տոկոսներ դրամատուններէ՝ 360,48 ֆր.: Ընդհ. գումար՝ 46,421.33 ֆրանք:

ԾԱԽՔ.— Ա.— Կոմիտաս վրդ.-ին, Վիլժուիֆի հիւանդանոցին վճարեալ 1930 յուլիս 1 — 1931 դեկտեմ. 31 մէկուկէս տարեկան՝ 17,225.60 ֆր.: Բացէն մրգեղէնի, դեղի եւայլն՝ 937: Գումար՝ 18,162.60 ֆր.:

Բ.— Նոր հրատարակութեանց ծախք՝ Հինգերորդ տետրի վճարման մնացորդ՝ 4489.10: Երկու հատոր գեղջուկ երգերու Բ. տպագրութեան 1000 ական 6500: Գումար՝ 10,989.10 ֆրանք:

Գ.— Հրատարակուած տետրերէն Նիւ-Եորք եւ Պոլիս մեծաքանակ առաքմանց ծախք (660 օրինակ) 811.55:

Դ.— Փոքրաքանակ առաքումներ, փոստի կէս տարուան ծախք, նամակաթղթի եւ պահարանի տպագրութեան համար՝ 515.05 ֆր.: Ընդհ. գումար՝ 30,478.30 ֆր.:

Պատրաստ դրամ դրամատան մօտ 15500:

Պատրաստ դրամ գանձապահի մօտ 443.03:

Գումար՝ 15,943.03 ֆր.: Ընդհ. գումար՝ 46,421.33 ֆրանք:

1932 Յունուար 1 պատրաստ 15,943.03 ֆրանք:

Ներկայացնելով հանրութեան մեր մէկուկէս տարուան հաշիւները, պարտք կը զգանք նաեւ խորին շնորհակալութիւններ յայտնել բոլոր աղնիւ նուիրատուաց:

Փարիզ, 15 Ապրիլ 1932

Ի դիմաց Կոմիտասեան Խնամ. Յանձնաժողովի՝

Գանձապահ Նախագահ
Ա. Գ. Հարենց Վռամշապուհ եպսկ.

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Բ. ՄԱՍ

V

Ուզեց խօսիլ. շուրջը նայեցաւ: Վարանեցաւ: Բայց, յիշեց տունը, պարտքերը եւ, կրկին որոշեց խօսիլ: Ու ճիշդ երբ ձեռքը դրաւ կառքին անիւին, թեթեւ, սահզնաց, շշնչուն շրջազգեստ մը անցաւ քովէն: Տրոփեց սիրտը: Սեւ շրջազգեստ մըն էր: Սլացիկ հասակ մը… Նայեցաւ ետեւէն… «Աստղիկը»… «խե՛նթ ես, Սուրէն»… «որքա՜ն նման է, սակայն»…: Ու իր քաղցած հոգին լիացաւ… Սկսաւ քալել ետեւէն: Արագ. անոր չափ արագ: Մօտեցաւ, նոյնիսկ հետեւեցաւ՝ մինչեւ կամուրջին կէսը՝ քովը քալլին: Ուզեց խօսիլ: «Հա՞յ է, արդեօք»: Ի՞նչ ըսէր, սակայն: Ու շոգենաւի սուլոցը ցնցեց զինքը: Սիրտը կը տրոփէր ու քայլերը ինքնաբերաբար կը յառաջանային: Անցան կամուրջը: Յետոյ՝ Թիրինկի հսկայ վաճառատան քովի նեղ փողոցէն: Աղջիկը դարձաւ դէպի ձախ: Սուրէն հետեւեցաւ: Մօտեցան ծեծ ու քարկիր շէնքի մը: Սուրէն՝ մոռցած յոգնութիւնն ու քաղցը, հմայուեր էր այն գեղեցիկ հասակէն, որ սեւ շրջազգեստէ մը պարուրուած, կը սուրար իր առջեւէն: Հիմա աւելի զօրաւոր էր՝ իր մէջ՝ զայն կեցնելու տենչանքը: կարծես, պիտի հպէր, ահա… ձեռքը դպաւ, նոյնիսկ… հասեր էին ճիշդ Օսմանեան Դրամատան առջեւ… վերելքը դժուար էր. քայլերը դանդաղեցան, մինչ Սուրէն աւելի մօտենալ ուզեց, բայց, աղջիկը դարձաւ, խիստ մը նայեցաւ, չափեց իր հասակը, ու երբ գլուխը կրկին դարձուց, հանդիպակաց խանութի մը դրանը քով զետեղուած երկար հայելիի մը մէջ երկուքին աչքերը իրարու հանդիպեցան: Ու Սուրէն, ակնարկովը, ինք եւս չափեց իր հասակը… ու տեսաւ որ…: Արագօրէն դարձաւ: Ա՜հ, ինչպէ՛ս մոռցեր էր թէ ծունկը պատռած էր. հագած էր բաճկոն մը, որ տէր հօրն էր ու մայրիկը աշխատած էր ձեւի դնել՝ «նեղ օրիդ կը հագնիս» ըսելով: Տաբատը իրը չէր: Ուստու մը գտած էր բարձին քով. տանտիրուհին էր դրած. իրը բոլորովին պատռած էր: Մունկէն, երկու օր առաջ, գրասեղանին վրայ եղող դան մը պատռեր էր «նոր»ն ալ: Այս «նոր»ը կարճ էր, միանգամայն: Ճապիկը օձիքին քովէն մաս մը պատռած էր. այնպէս որ երբ բաճկոնը կը կոճկէր ծակը ծածկելու համար, տարօրինակ երեւոյթ մը կ'առնէր, ու բաճկոնին երկու ծայրերը խոշոր բաց մը կը ձգէին՝ իրենց ու Սուրէնին փորին միջեւ: Ու արագ, այնպէս, ինչպէս եկեր էր, — բայց այս անգամ ուրիշ զգացումէ մը մղուած անշուշտ, — վերադարձաւ կամուրջէն, հասաւ Էմին Էօնիւ, մօտեցաւ կառքին, ու խորհեցաւ թէ… կինա՞ր, արդեօք… մտաբերեց շրջազգեստը ու կրկին եկաւ իրեն Աստղիկին պատրանքը: Եկա՜ւ ու տարաւ զինքը, մինչ հիւան մը նորաշէն տանիքին բարձրացնող երերուն սանդուխէ մը վեր կ'ելլէր…: Ու յառաջացաւ Սուրէն:

Բարձրացաւ Մահմուտ Փաշայէն. բայց, կեցաւ յանկարծ, ծեծի ու կոշտ Թուրքի մը բախելով: Եւ ցնցուեցաւ, շա՜տ ցնցուեցաւ: Տաք ու խեղդող հով մը կը փչէր: Հասաւ սրճարան: Թէյ մը առաւ: Սեղանին վրայ թերթ մը կար: Առաւ: Սկսաւ կարդալ: Յետոյ, երբ կը ծալլէր, չորրորդ էջին վրայ պզտիկ ազդ մը ուշադրութիւնը գրաւեց.

«Վաճառատան մը համար, օժանդակ գրագրի մը պէտք կայ, ներկայանալ հետեւեալ հասցէին.— Գաթըրճը օղլու խան, թիւ 19»:

Ուզեց պայմանները ստուգել: Երկտող մը գրեց: Երբ պիտի ստորագրէր, բաւական մտածեց: Ուսմերու փոխադրութեան առեն, երկու շաբաթ առաջ, հետապնդուեր էր իր մէկ ընկերը՝ ռուսական դեսպանատան առջեւ: Սկսեր էր արտորալ: Հասեր էր Թինէլ, ու, մինչ փորձեր էր սպրդիլ, օձիքը ձեռք տուեր էր: Այդ ընկերոջ քով էր եւ իր անձնագիրը: Այդ օրէն ասդին, սկսեր էր Քրիս կոչուիլ, ինքնութիւնը ծածկելու համար: Երկար մտածելէ վերջ, այնպէս մը ստորագրեց, որ յայտնի չեղաւ թէ Ս. է՞ր թէ Ք. «Յարութիւնեան»ին առջեւի տառը: Երկու օր վերջ, պատասխան մը ստացաւ.— «Ներկայացէք այս երկտողով»:

Ու, եղած յայտարարութեան համաձայն, գնաց: Մտաւ խանէն ներս: Ելաւ առաջին յարկ: Դարձաւ: Թիւերը աչքէ անցուց: Գտաւ: Դրանը առջեւ, մութին մէջ, լայն ուսերով բեռնակիր մը կանգներ էր՝ համետը դրած գետին: Թոյլատրեց, ու Սուրէն մտաւ ներս: Բնազդաբար կոճկուեցաւ. յետոյ անդրադարձաւ ու քակեց. «Ես չեմ անոնցմէ, որոնք…» բայց, յայտնի չեղաւ թէ ի՞նչ էին մտքէն բռուած այդ նախադասութեան վերջին բառերը…: Խանութին մէջ, ապակեփեղկէ մը ներս, սեղանի մը առջեւ բազմած էր քառասուն անց մէկը, խնամքով հագուած, աղեբեկ պեխերով: Սուրէն, ձեռքը գրպանը, բարեւեց սովորական ձեւով եւ կիսամութին մէջ, այնքան յառաջացաւ, որ զարկաւ վաճառատան տիրոջը ոտքին: Ետ քաշուեցաւ: Վաճառականը ոտքի ելաւ, փակեց դրամարկղը, որ կիսաբաց մնացած էր՝ բերանն առած շղթայով բանալին, եւ, դառնալով Սուրէնին.

— Ի՞նչ կայ, — հարցուց՝ խիստ ու կրքոտ:

Սուրէն երկտող-պատասխանը ցոյց տուաւ:

Վաճառականը առաւ զայն, դրաւ սեղանին վրայ, գլուխը վերցուց, եւ՝

— Գործ չունի՞ս, — հարց տուաւ:

— Ո՛չ, — պատասխանեց Սուրէն:

— Ինչո՞ւ…

— Ուսանող եմ:

— «Ուսանո՛ղ» — կրկնեց վաճառականը՝ երկարելով վանկը — ուսանո՛ղ… դո՞ւն…

Եւ այդ վերջին բառին մէջ հեգնանք, իսկ նայուածքին մէջ դժգոհութիւն մը դրաւ:

Սուրէն չպատասխանեց:

— Պոլսեցի՞ ես, — լսուեցաւ նորէն մարդուն ձայնը՝ սեղանին ետեւէն:

— Ոչ, գաւառացի եմ:

— «Գաւա՞ռ»ս ո՛րն է, ճանըմ, Անատոլու չըսե՞ս սըւոր…«Թօհաֆ»բառեր սկսաք հանել…

— Անատոլուցի եմ,- կրկնեց Սուրէն:

— «Հա՛ չէօյլէ»… է՛հ, ի՞նչ է ուզածդ:

— Չէ՞ որ բարեհաճեր էիք ծանուցով յայտնել թէ կրնայ քանի մը բոպէ անհանգիստ ընել ձեզ այն, որ պաշտօնավարելու տրամադրութիւն ունի…

(Շար.) Կ. ՄՆՋԵԱՆ

առեւտրական փոխանակութեանց մէջ աւելի նպաստաւոր պայմաններ ստանալ. մինչ ներկայիս՝ նախապէս կնքուած առեւտրական համաձայնութեան հետեւանքով՝ Իտալիա կը վնասուի. կ'ուզէր նաեւ իր հայթայթած ապրանքներուն փոխարէն Ռուսիայէն ստանալ աւելի լաւ պայմաններ և վճարման հաստատ երաշխիքներ: Բանակցութիւնները քանի որ կանգ են առած, կը նշանակէ թէ այս պայմանները գոհացում չեն ստացած: Կ'ըսուի թէ Ռուսիա իր կարգին, կը պահանջէր Իտալիայէն որ աւելի մեծ քանակութեամբ արմտիք գնէ: Սակայն, Իտալիա չի կրնար գոհացում տալ ռուսական այս պահանջին, որովհետեւ Մուսոլինիի իսկ հրահանգով՝ իտալական գիւղերուն մէջ մէկ քանի տարի առաջ սկսած պայքարը որ կը ձգտէր ուժ տալ ցորենի արտադրութեան՝ երկրին պէտքը ներսէն իսկ գոհացնելու համար, տակաւին կը շարունակուի:

Ասկէց զատ, քաղաքական թէ տնտեսական նկատումներով, Իտալիա, ներկայիս կը նախընտրէ ուրիշ երկիրներէ, մասնաւորաբար Կեդր. Եւրոպայէն կատարել իր գնումները: Ինչ ալ ըլլայ, մէկ քանի տարիէ ի վեր՝ Ռուսիա նուազ քանակութեամբ ցորեն կը ծախէ Իտալիոյ:

Այնպէս որ այս պահուս, ռուսեւիտալական առեւտրական յարաբերութիւնները ձգտեալ վիճակ մը ունին:

Զինաթափութեան ժողովը

Նոր առաջարկ եւ ծրագրի շարում

Զինաթափութեան ժողովի ընդհանուր յանձնախումբը ընդունեց դիւանին կողմէ մշակուած ու ներկայացուած առաջարկները՝ ընդհ. յանձնախումբի աշխատանքներու յետաձգման մասին:

Ուրեմն Պենտէկոստէէն մինչեւ մայիս 16 նիստ չպիտի գումարուի: Իսկ մայիս 13ին նիստ պիտի գումարէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը:

Ընդհ. յանձնախումբը այն ատեն նիստ պիտի գումարէ երբ երեք մասնախումբերը —ցամաքային, ծովային, օդային— ի վիճակի ըլլան ներկայացնելու իրենց տեղեկագրերը որակական զինաթափութեան մասին:

Ընդհ. յանձնախումբին նախագահը ճշդեց թէ երեք մասնախումբերը չպիտի կրնան զբաղիլ սկզբունքի հարցերով, որոնք լուծուած են համաձայն Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ Սըր Ճօն Սայմընի բանաձեւով:

⁂ Երեք մասնախումբերն արդէն սկսած են աշխատիլ: Ցամաքային յանձնախումբին մէջ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ պատուիրակները ներկայացուցին ցանկ մը, որ կը բովանդակէր ծանր հրետանին, հրասայլերը, զրահաւոր ինքնաշարժները եւ ամրոցները: Ֆրանսական պատուիրակը դիտել տուաւ թէ նման ցանկեր չեն կրնար ծառայել սահմանափակման: Առաջարկեց եւ ընդունեցաւ որ իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն գրաւոր ներկայացնէ իր տեսակէտն ու առաջարկները, քանի որ հարցը կը դառնայ ամէնէն առաջ՝ զէնքերու յարձակողական բնոյթը ճշդելուն մէջ:

Նաւային յանձնախումբին մէջ, վէճ մը ծագեցաւ յարձակողական նկատուած մարտանաւերուն շուրջ:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներէն յետոյ, գերման պատուիրակը ներկայացուց բանաձեւ մը, զոր կը նկատէ համապատասխան ընդհ. յանձնախումբի բանաձեւին: Այդ բանաձեւով՝ յարձակողական կը նկատուին ա) այն մարտանաւերը որոնք 10,000 թոնոյէն աւելի տարողութիւն եւ 280 մմ.էն աւելի փողի տրամագծով թնդանօթ ունին. բ) բոլոր սուզանաւերն նաւերը. գ) բոլոր ընդծովեաները, դ) քիմիական եւ միքրոպային պատերազմի բոլոր միջոցներն ու գործիքները:

Ֆրանսայի պատուիրակը այսօր պիտի ներկայացնէ ֆրանսական տեսակէտը:

Իսկ պատերազմական ծախքերու մասնախումբը երկար ատենէ ի վեր արդէն կը շարունակէ իր աշխատանքները: Ամէնէն առաջ պատրաստեց ելմտական դրութեան վերաբերեալ հարցարան մը: Այս հարցարանին պատասխանելով՝ ապրիլ 12ին ֆրանսական կառավարութիւնը մասնախումբին յանձնած էր իր զինուորական ծախքերու ցուցակը: Բայց շատ քիչ պետութիւններ ցարդ պատասխանած են հարցարանին: Ոմանք ալ անկատար ցուցակներ ղրկած են:

Համայնավարները Ռումանիոյ մէջ

Լաւատեղեակ շրջանակներէ տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ռումէն ոստիկանութիւնը երկար ատենէ ի վեր հսկողութիւն կը կատարէր եւ շնորհիւ համայնավար սուրհանդակներու վրայ բռնուած վաւերաթուղթերու, հասկցեր էր թէ Մայիս 1ի համար խռովութեանց լայն ծրագիր մը պատրաստուած էր:

Ոստիկանութիւնը՝ Պուքրէշի մէջ ձերբակալեց աւելի քան 400 հոգի Պուքրէշի եւ Պեսարապիոյ մէկ քանի վայրերուն, մասնաւորաբար Սթորոժնեցի եւ Թիկինայի մէջ:

Խիստ միջոցներ նախատեսուած են, խռովութիւնները խափանելու համար:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւրմերոբ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ընկերա-համակրական դասախօսութիւնը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆրադարանի սրահը: Կը խօսի՝ ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Maison de la Mutualitéի մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց կոմիտէի կողմէ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին սրահը: Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆրադարանի սրահը: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակայողները պատասխանատու պիտի նկատուին:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 240 rue Duguesclins Հ. Յ. Դ. Ֆրադարանի սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան, այս կիրակի ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պատգամաւորներու զեկուցում եւ կարեւոր օրակարգ:

Ապրիլեան սգատօնը Կարտանի մէջ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ցան մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Ա. Հ. կարմիր խաչին, Պիվէռի կրթասիրաց միութեան եւ Շէյխ Հաճէի երիտասարդաց միութեան:

Կը խօսի՝ Ընկ. ՕՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ վարժարանի սաներուն

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի ներկայացումները

ԼԻՈՆ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ Զոլա Թատերասրահին մէջ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ.— Այս կիրակի ցերեկ Սօսիէթէ Լիոնէզի մէջ

Մասնակցութեամբ լաւագոյն ուժերու՝ կը ներկայացնէ

ԽՈՍԻՈՆ, Է ԱՍՆ.ՉՈՒՄ...

Դրամ 4 արար | Հեղ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Տոմսերու գիները ժողովրդական են

Երեկոյթ Լիոնի մէջ

Լիոնի ԴՈՂԹԱՆ երգչախումբի գեղարուեստական երեկոյթը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

Բառաձայն երգեր հայականաւոր հեղինակներէ: Կենդանի պատկեր՝ Մայր Հայաստան: Հիւրիներու եւ կովկասեան պարեր: Զաւեշտ եւ անակնկալներ, եւայլն:

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

Բաժանորդագրուեցէք մեր հրատարակութեանց առաջին շարքին գնեցէք, սպառեցէք, տարածեցէք արդէն լոյս տեսած հատորները

1.— Արձակ էջեր ու հէքեաթներ՝	ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ	20 ֆր.
2.— Պանդուխտի կեանքէն՝	ՀՐԱՆԴԻ (Մ. Կիւրճեան)	20 ֆր.
3.— Տարօնի Աշխարհ՝	ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻ	30 ֆր.
4.— Ամբողջական գործը՝	ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ	20 ֆր.
5.— Վիպակներ ու Պատմուածքներ՝	ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ	20 ֆր.

Հրապարակ ելաւ Թիւ 6ը, ուր պիտի ամփոփուին Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ հատորէ դուրս մնացած երկերը:

Բաժանորդագրութիւն.— 12 հատը 200 ֆր., 100 ֆր.ը կանխիկ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութ[illegible] մահուան առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն:

✕ Տէսինէն Տէր եւ Տիկին Վ. Հիւսեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Վ.անի խորգոմ գիւղացի ՏԻԳՐԱՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ (Ամերիկա) յանկարծական մահուան առթիւ, իր բոլոր պարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գարակէօզեան որբանոցի որբերէն Աբրահամ Աբրահամեան (լուսանկարիչ), մօր անունը՝ Պայծառ: Պ. Աբրահամեանի վերջին հասցէն էր 100 Bld. de la Republique, La Garenne-Colombes, Seine: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 71 Ave. Kléber.

ԱՆԴՐԷԱՍԻ Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին, 40 rue Belleville.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Bar du Globeի ներքնասրահին մէջ: (Պուլըվար տը կոմիի թիւ 37):

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Եւ շատ հաւանական էր, վասնզի կը զգայի որ քունքերս կը զարնէին ծայրայեղ սաստկութիւնով մը եւ երբեմն աչքերուս վրայէն կ'անցնէին այն կապոյտ ստուերները որոնք նուաղումի մը մերձեցումը կը յայտնեն: Բայց բողոքեցի, ջանացի երախտապարտի երեւոյթը առնել, մինչդեռ իւրաքանչիւր խօսք կ'այրէր զիս, եւ կը ցանկայի ոտքի հարուածով մը մէկ կողմ նետել այս անժամանակ հոգատարութիւնը: Բայց անբաղձալի անձը կը մնար, կը մնար, միշտ կը մնար: Օ տը քօլօնէլը տուաւ ինծի եւ ուզեց իր ձեռքով զովացնել քունքերս, մինչդեռ ես այդ միջոցին վայրկեանները կը համրէի, ամբողջ մտածումս գրաւուած էր երիտասարդով եւ ռեւէ պատրուակ մը կը փնտռէի ազատելու համար այս խնամքներու տանջանքէն: Եւ որքան կը մտահոգուէի, այնքան աւելի կասկածելի կ'երեւայի անոր: Վերջապէս գրեթէ կոպտութիւնով էր որ ուզեց բռնադատել զիս որ սենեակս երթամ ու պառկիմ:

Այն ատեն, այս յորդորներու միջոցին, յանկարծ նայեցայ ժամացոյցին որ բակին մէջտեղն էր. եօթը քսանըութը անցած էր եւ շոգեկառքը կը մեկնէր եօթը երեսունհինգին: Անմիջապէս մէկ շարժումով, յուսահատի մը վայրագ անտարբերութիւնով, ձեռքս երկարեցի զարմուհիիս, եւ առանց ուրիշ բացատրութեան, ըսի.

— Մնաք բարով, պէտք է որ մեկնիմ:

Եւ առանց մտահոգուելու անոր ապշահար նայուածքէն, առանց ետին դառնալու, դէպի ելքի դուռը նետուեցայ, ծառաներուն զարմացած աչքերուն առջեւէն եւ յետոյ վազեցի փողոց ու դէպի կայարան:

Ցանձնակատարը բեռներուն քովն էր. անոր իրար անցած շարժումներէն հասկցայ որ արդէն ճիշդ ժամանակն էր: Կոյր մոլեգնութիւնով մը նետուեցայ դէպի մեկնումի մուտքին վանդակորմը, բայց պաշտօնեան կեցուց զիս: Մոռցեր էի տոմսակս առնելու: Եւ մինչդեռ, հակառակ առոր, գրեթէ բռնութեամբ կը փորձէի համոզել որ թոյլ տար ինծի երթալու մինչեւ երկաթուղիին գիծը, շոգեկառքը արդէն կը սկսէր շարժիլ. անթարթ նայեցայ, ամբողջ անդամներովս տեսնելու համար անոր նայուածքը վակոններու պատուհաններէն մէկէն, ընդունելու համար գոնէ հրաժեշտի շարժում մը, բարեւ մը: Բայց, շոգեկառքին արագ գնացքին հետեւանքով, այլեւս կարելի չէր նշմարել անոր դէմքը: Կառքերը կը թաւալէին միշտ աւելի արագ ու վայրկեան մը ետքը, իմ մթագնած աչքերուս առջեւ մնացած էր միայն սեւ ծուխերու ամպ մը:

Քարացած մնացած պէտք է ըլլամ հոն, Աստուած գիտէ թէ որքան ատեն, վասնզի յանձնակատարը ի զուր բազմաթիւ անգամներ խօսք ուղղած ըլլալու էր ինծի. բազուկիս դպչելու համարձակելէ առաջ: Այս վերջին շարժումը սարսափահար վեր ցատկեցուց զիս: Ինծի հարցուց թէ պէ՞տք էր բեռներս պանդոկ վերադարձնել: Քանի մը վայրկեաններու կարօտեցայ ինքզինքս ամփոփելու համար. ո՛չ, կարելի չէր. այս ծիծաղելի թաւալգլոր մեկնումէն ետքը, այլեւս չէի կրնար հոն վերադառնալ (եւ փափաքս ալ արդէն այդ էր), այլեւս երբեք: Ուստի, առանձին ըլլալու անհամբերութիւնով, հրամայեցի որ բեռները կայարանը պահ դնէ:

Միմիայն վերջն է որ փորձեցի խորհիլ անդադար վերանորոգուող, խառն ի խուռն այս բազմութեան մէջտեղ, բազմութիւն մը մարդերու որոնք աղմուկով կը խռնուէին բակին մէջ եւ որոնց թիւը հետզհետէ նուազեցաւ, այո՛, փորձեցի պայծառօրէն խորհիլ բարկութեան, ցաւի եւ յուսահատութեան այս ցաւագին ու անգութ հալածանքէն փրկուելու միջոցներուն վրայ, վասնզի (ինչո՞ւ չխոստովանիլ) իմ իսկ սխալովս այս գերագոյն հանդիպումը փախցուցած ըլլալու գաղափարը կը բզքտէր էութիւնս, այրող ու անգութ սաստկութիւնով մը: Քիչ մնաց պոռայի, այնքան կը ցաւցնէր զիս կաս կարմիր տաքցած այս պողպատի շեղբը որ ներսս կը մտնէր, միշտ աւելի անխնայ:

Թերեւս մոլեգին սիրոյ բացարձակապէս անծանօթ անձեր միայն, բոլորովին բացառիկ պահերու մէջ, ճանչնան այս յանկարծական պայթումները կիրքին որ կը նմանի թաւալգլոր ձիւնակոյտի մը կամ փոթորիկի մը. այդ պահուն, չօգտագործուած ուժերու ամբողջ տարիներ կը գահավիժին ու կը գլորին մարդկային կուրծքի մը խորութիւններուն մէջ: Երբեք ատկէ առաջ չէի զգացած այդպիսի զարմանք մը եւ անկարողութեան այդպիսի կատաղութիւն մը որքան այդ երկվայրկեանին մէջ, երբ, պատրաստ բոլոր այլանդակութիւններուն, (պատրաստ մէկ հարուածով անդունդը նետելու լաւ մտակարարուած կեանքի մը բոլոր պահեստի ուժերը, մինչեւ այդ ատեն անծանօթ ու ներմղուած բոլոր զօրութիւնները) յանկարծ առջեւս հանդիպեցայ տխմար պատի մը որուն դէմ կիրքս կուզար բախիլ ընդունայն:

Նոյնքան տխմար էր ինչ որ ըրի յետոյ, յիմարութիւն մը, նոյնիսկ ապուշութիւն մը, գրեթէ կ'ամչնամ պատմել զայն (բայց ինքզինքս խոստացայ եւ ձեզի խոստացայ որ մէկ բան ծածկել)... Ես... ջանացի վերստին զայն գտնել, այսինքն իրաքանչիւր վայրկեանը զոր անոր հետ անցուցած էի... Կատաղօրէն կը քշուէի դէպի բոլոր այն վայրերը ուր, նախընթաց օրը, միասին եղած էինք, դէպի պարտէզին նստարանը ուրկէ քաշած էի զայն, դէպի խաղասրահը ուր զայն տեսած էի առաջին անգամ եւ նոյնիսկ մինչեւ այն կասկածելի պանդոկին մէջ, պարզապէս վերապրելու համար անգամ մըն ալ, անցեալը, անգամ մըն ալ: Եւ յաջորդ օրը կ'ուզէի կառքով անցնիլ միեւնոյն ճամբէն, Քօրնիշին երկայնքը, որպէսզի մէկ մի խօսք, մէկ մի շարժում կարենար անգամ մըն ալ վերապրիլ իմ մէջս: Այնքան անիմաստ եւ այնքան անկարգապահական էր իմ մտքիս անկարողութիւնը: Բայց խորհեցէք որ այս դէպքերը շանթի պէս ինկած էին վրաս. ուրիշ բան չէր զգացած մէջս միայն յանկարծական հարուած մը, մէկ հատիկ հարուած մը որ թմրեցուցած էր զիս:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 29 ԱՊՐԻԼ 1932
29 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1866

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ՁԱՅՆ ՄԸ ՀՆՉԵՑ ՄԻԼԱՆԷՆ

Թո՛ղ տուէք անգամ մըն ալ, այս երկու սիւնակին վրայ, քրքրել վրդովիչ երեւոյթ մը, որուն անդրադարձեր էինք Ապրիլ 13ին, 14ին եւ 15ին:

Մեղքը մերը չէ: Անէ՛ծք... Միլանին:

Երէկ, Միլանէն ստացանք «բաց նամակ» մը, առանց յարակից նամակի, եւ մեզի ուղղուած համարելով, պարտք սեպեցինք հրատարակութեան տալ նոյնութեամբ: (Տես Գ. էջ, վերջին սիւնակ):

Նամակին տակ՝ իբրեւ վաւերականութիւն, կնիք մը կայ միայն, — «Հայ Ուսանողներու Միութիւն, Միլան»: Ուրիշ ոչինչ: Ո՛չ անուն, ոչ ալ ո՛ր եւ է հանգամանք, այլ միայն «Միլանի ուսանողութիւն եւ երիտասարդութիւն»:

Ծրարուած մը, — «բաց նամակ»ին մելանը պաղած ըլլալով, դժուար կը կարդացուէր, եւ սրբուած են երեք տպագրական վրիպակներ, — 1. Վերէն վար, երրորդ տող, «ակնարկութիւններով» — պիտի ըլլայ «նախատինքներով»: 2. Տող 12—13, «որակումը» — պիտի ըլլայ՝ «արարքը»: 3. Տող 23, «յաղթուած» — պիտի ըլլայ՝ «ձաղկուած»:

Կատարելով մեր պարտքը, անցնինք մեր խրատնքին:

Շատ ու շատ բարե՛ւ Միլանի «ուսանողութեան եւ երիտասարդութեան», այս քաջարի՛ ձեռնարկին առթիւ, որ սահմանուած է պաշտպանելու եւ սրբացնելու Կ. Զարեանը, «Յառաջ»ի «անարակելի նախատինքներով լի» խմբագրականներուն դէմ:

Ինչպէս կը տեսնէք, յանցաւորը՝ միայն եւ միայն «Յառաջ»ն է: Իսկ Թշուա՛ռ Զարեանը՝ զոհ մը: «Գրագէտ դիցազն» մը, որ անիրաւաբար նախատուա՛ծ, նսեմացուա՛ծ, վարկաբեկուա՛ծ է:

Կրկին բարեւ՝ Միլանի «ուսանողութեան եւ երիտասարդութեան», ըսելու համար թէ՝ ոչ իսկ իրենց կարդացածը հասկցեր են: Ո՛չ իսկ ձաղկուած արարքին, մէջբերուած փաստերուն — արտատպումներուն — իմաստը հասկցեր են:

Այնքանը, արդէն, կը բաւէր, որպէս զի մենք ո՛ր եւ է պատասխանի անարժան համարէինք այդ իմաստակ եւ թշուառական գրութիւնը:

Բայց, տանի ու պաի առեր եւ հրապարակ նետեր են զայն — առանց ստորագրելու — կը յանձնարարենք.

1. Նորէն եւ նորէն կարդալ՝ «Հայրենիք» ամսագրի 1932 Մարտի թիւը (էջ 11—28):

2. Ուշադրութեամբ կարդալ «Յուսաբեր»ի Մարտ 26ի յօդուածը (Նաւատոմար թիւ 20):

3. Կրկին եւ կրկին կարդալ «Յառաջ»ի Ապրիլ 8 թուակիր յօդուածը (Բ. էջ, Ամօ՛թ, հազար ամօթ) եւ Ապրիլ 13, 14 եւ 15 թուակիր խմբագրականները:

4. Լսել ինչ որ պիտի ըսենք հիմա, թ՛է մեր «անարակելի նախատինքներուն», թ՛է իրենց պաշտպանեալին կատարած գոհեկութեանց թ՛է իրենց եղկելի արարքին առթիւ:

Բաւական չէ միայն տօն—քիշոթական փորձեր կատարել, շրջապատուած՝ Զարեաններով —սուտ խենդերով— եւ ապուշնած՝ ձուլածոյ բառերու: Հարկ է նաեւ ըմբռնել, թափանցել, գտնել թէ «ի՛նչը ինչէն ծնաւ»:

Պարոններ Միլանի եւ շրջականներու: Կը ցաւինք, բայց տէ՛րն ենք մեր «անարակելի» բառերուն, որոնց ամէն մէկը իմաստ մը ունի եւ արարք մը կը մատնանշէ:

Ծանր են բառերը, անշո՛ւշտ: Բայց դուք փնտռեցի՞ք անոնց հիմքը: Մենք շատ մը բաներ ըսեր անցեր էինք, ենթադրելով որ Կ. Զարեանը խելք կ՚ընէ եւ տեղը ծանր կը նստի, փոխանակ աջէն ձախէն գթութիւն մուրալու: Փոխանակ ամէն բանէ «պէխապէր» ուսանողութեան» մը եւ «երիտասարդութեան» մը ձրի պաշտպանութեամբ հերոսանալու:

Փակագիծ մը — դուք ի զուր այս հարցին կապեր էք Պ. Զօպանեանի հանդէպ գործուած «եղկելի արարքը», որու մասին առջէն առաջ մենք արտայայտուեցանք, այս միեւնոյն էջին վրայ:

Արդ, եթէ դուք անկեղծ էք, եթէ դուք արդար երիտասարդներ եւ ուսանողներ էք, եթէ հայ մտաւորականին, գրագէտին, հրապարակագէտին, երիտասարդութեան, մամուլին, նոյն իսկ հայ ժողովուրդին պատիւը արժէք ունի ձեզի համար — գոնէ ո՛ր եւ է Զարեանի մը վարկէն շատ — ո՞ւր էիք, Միլանի ո՞ր անկիւնը կծկուեր էիք, —

1. Երբ ձեր պաշտպանեալը, իր անձնոտնի մեծամոլութեամբ եւ նենգամտութեամբ, գետնէ գետին կը զարնէր հայ գրողն ու արծիւը, ողջն ու նահատակը, տարէցն ու երիտասարդը, հրապարակագիրն ու գրագէտը, կը ծաղրէր ա՛յնքան համակրելի եւ անուններ ու չարժանիներ, չափազանց թափանցիկ, չափազանց տէհիկ եւ ռխակալ արտայայտութիւններով եւ որակումներով: (Զուարթնոց, 1929 Մայիս, էջ 106—109, Ազգայինն ու Միջազգայինը Գրականութեան մէջ):

2. Երբ այդ միեւնոյն մարդը, միշտ գրականութեան դիմակով, այլանդակ ծաղրանկարի մը կը վերածէր «յայտնի գրագէտին»: Նոյն իսկ ծաղրելով անոր արտաքինը եւ մարմնական թերութիւնները, զարշելի չարախնդութեամբ.

— «Տարօրինակօրէն բարձր, նօնող կատարով գլխարկը գլխին, շրջազգեստը նեղ, ոտքերը այլանդակօրէն մեծ, նեղ աչքերը չռած, փետուրները բացած տարիքոտ հնդկահաւի նման» («Հայրենիք» ամսագիր, 1930 Յունիս, էջ 18—21, Ազգային «Հնդկահաւուհին»):

Կը ճանչնաք անշուշտ, այդ «Հնդկահաւուհի»ն — որ մեր թշուառին է այսօր — «ակռաները դեղնած եւ շրթունքները ջարդուած»: Այլ եւ «անկողինը տակնուվրայ, սեղանի վրայ սարսափելի լորագ արկղներ (խմբ.— Ըսել կ՚ուզէ տուփ), ակռայի թափուած մազերով խողանակ, սուրճի գաւաթ եւ աղտոտ մի երեսսրբիչ»:

Բայց համբերեցէք:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՆԵՐՆ ՈՒ ՆՈՐԵՐԸ

«Հին» մը, Գալուստ Սամուէլեան, բանաստեղծութիւն մը ունի Ֆիլատելֆիոյ *ՀայՄիտքին* մէջ,—«Ջօնի առ Դ. Եւոնդ եպսկ. Դուրեան»:

Լեզուն այն լեզուն է, որով կը խօսինք Թուրքերուն ու... կենդանիներուն հետ:

Ահա թէ ի՛նչ... վսեմ ոճով մը մեր «հին» բանաստեղծը կը ներկայացնէ զԴուրեան.

Տամարընտա վարտըր Վարդանլար
գանը,
Հէր անտա տողուրմազ պէօյլէ Դուրեանը:

Մեր բանաստեղծը, որ կը թուի թէ ծանօթ է փարիզի *Մէնք*երուն յարուցած «հին»ի ու «նոր»ի պայքարին, արհամարհանքով մը «նոր»երուն դէմ, կը քերթէ.

Է՛յ հայ ազգը, արթըք սէն մէյտա օլմա,
Պու պիր միւճէվհէր տիր, տէյիլքի տօլմա,
Վատընտա էմինտիր, շարլաթան սանմա,
Ենիլէրտէն տէյիլ, աթիքտէն գալմա...

Եւ ի փառս հնուց մնացած եպիսկոպոսին, հնուց մնացած քերթողը հրաւէր ու յորդոր կը կարդայ քերթուելիք ոչխարներուն.

Բարօղունը տիյնէրքէն ույգույա վարմա,
Մէն սէնի պէյէնիպ կարճատեա օլմա.
Յետոյ ուղերձ.
Ո՛վ սիրելի Հայրիկ, պիզ պաշ էյերիզ,
Սէնին տէլալէթին հէր ան պէքլէրիզ,
Տէրտինէ տէրտաշ հէմ շէրիքլէրիզ,
Հօգին սուրբ շնորհքըյլա տավանը տիլէրիզ:

Չեմ գիտեր թէ «Հայ Միտք» իբրեւ գրական գոհա՛ր կը ներկայացնէ այս ոտանաւորները, թէ իբրեւ նմոյշ... մեծասքանչ լեզուի:

Դժբա՛խտ հայ մամուլ, որ կը ստիպուիս խօսիլ երբեմն յանուն մարդոց *աթիքտէն գալմա*, երբեմն յանուն հայ մամուլին պաշտպան խրտուիլակներու, ինչպէս Միլանոյի «*Ենիլէր*»ը:

ՀԱՐԹՈՅ

Թուրքիա Ժընեւի մէջ

Աշխատանքի Միջազգային խորհրդաժողովին իբր դիտող կը մասնակցի Թուրք պատուիրակ մը, Մեհմէտ Ալի Սուատ որ պարզեց Թուրք հանրապետութեան կատարած աշխատանքը տնտեսական ընկերային մարզերուն մէջ: Թուրք դիտողը յիշեցուց թէ վերջերս Թեվֆիք Րիւշտի Ազգաժողովի մասին Թուրքիոյ զգացումը յայտնած էր: Յետոյ ըսաւ թէ հակառակ Աշխատանքի Միջազգային դիւանին նկատմամբ ունեցած համակրութեան, Թուրքիա չի կրնար պատուիրակ մը ղրկել, որքան ատեն որ չլուծուի սա խնդիրը թէ Ազգաժողովին անդամ չեղող պետութիւն մը կրնա՞յ այդ դիւանին մէջ մտնել:

Յանուն իր երկրին, Ֆրանսայի պատուիրակը ի վեր հանեց Թուրքիոյ յարատեւ մասնակցութիւնը Աշխատանքի Միջազգային դիւանին աշխատութեանց, եւ յոյս յայտնեց որ Թուրքիա քիչ ատենէն իր ամբողջական գործակցութիւնը պիտի նուիրէ անոր այսպէս աւելցնելով որոշումներուն ընդհանրական հանգամանքը:

Ճափոն Մանչուրիոյ մէջ

Ճափոնական զօրախումբերը կարեւոր գործողութեանց սկսան Մանչուրիոյ մէջ, ընդդէմ չինացի անկանոն զօրքերու, որոնց թիւը կը գնահատուի *20* հազար:

Ճափոնական զօրախումբերը կը յուսան մօտ ատենէն պաշարել չինական ուժերը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ժընեւի աշխատանքները

Ֆրանսայի վարչապետը այսօր Ժընեւ հասած պիտի ըլլար, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ, Գերմանիոյ վարչապետներուն եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, չորս երկիրները հաւասարապէս շահագրգռող կարգ մը հարցերու շուրջ:

Հիւանդացած ըլլալով, Պ. Թարտիէօ չկրցաւ մեկնիլ:

⁂ *Անգլիական պատուիրակութեան պետը՝ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Ժընեւի մէջ.*

— «Անգլիական կառավարութիւնը Ժընեւի մէջ կը ջանայ իրականացնել սպառազինութեանց սահմանափակում մը՝ այնչափ որչափ կարելի է: Անոր մտադրութիւնն է ամրացնել խաղաղութիւնը, առանց որուն՝ տեւական ոչինչ կարելի է ընել: Միւս կողմէ, Անգլիա կը փափաքի աւելի զօրացնել Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը: Այդ նպատակին կարելի պիտի ըլլայ հասնիլ իրաւարարութեամբ, հաշտարարութեամբ, համաձայնութիւններով եւ նոյն իսկ զիջումներով: Զինաթափութեան ժողովին մէջ նշմարուած վինաբանութեանց երկարութիւնը եւ ժամանակի կորուստը՝ կրնան քիչ մը յուսախաբ ընել, սակայն կարելի է դեռ նպաստաւոր արդիւնքներ ստանալ, եթէ ձեռնարկուի դրական աշխատանք կատարելու: Ցաւալի է որ Լոնտոնի 1929ի նաւային դաշինքը ցարդ երեք պետութեանց շրջանակէն դուրս չէ ելած»:

1935ին, Անգլիա, Ամերիկա եւ Ճափոն կրկին պիտի հաւաքուին մտածելու համար թէ կարելի՞ է աւելի եւս նուազեցնել ծովային ուժերը: Սակայն աւելի մեծ կարեւորութեամբ ծովային զինաթափութիւն մը կարելի է միայն միջազգային գետնի վրայ: Վերջին տարիներու ընթացքին, Անգլիա ջանք թափած է ստանալու նաեւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մասնակցութիւնը Լոնտոնի դաշնագրին: Սակայն այս երկու երկիրները չեն հաւանած: Եթէ անոնք իրենց հաւանութիւնը չյայտնեն մինչեւ 1935, թերեւս Անգլիա ստիպուած պիտի ըլլայ օգտագործելու Լոնտոնի դաշնագրին որոշ մէկ տրամադրութիւնը՝ չափով մը վերստանալու համար իր գործի ազատութիւնը, *այսինքն փոխանակ կրճատելու, շատցնելու իր ծովային ուժերը:*

ԼՕԶԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Լօզանի ժողովի մասին անգլիական պատուիրակութեան պետը յայտնեց թէ այնտեղ քննուելիք հարցերը չափազանց բարդ են, սակայն բոլոր պետութիւնները որ պիտի մասնակցին Լօզանի ժողովին, տոգորուած են անոնք լուծուած տեսնելու բաղձանքով: Ամէն պարագայի մէջ, այդ ծանր հարցերու քննութեան նոր յետաձգում մը պէտք չէ նախատեսել:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

Զինաթափութեան ժողովի օդանաւային յանձնախումբը սկսաւ աշխատանքի, քննելու համար թէ ո՞ր օդային զէնքերը ամէնէն աւելի յարձակողական բնոյթ կը կրեն, ամէնէն աւելի վտանգաւոր են ազգային պաշտպանութեան եւ քաղաքային բնակչութեան համար:

Իտալիոյ ներկայացուցիչը յայտնեց թէ պէտք է խնայել յարձակողական նկատուին օդանաւերը, որոնք մեծ տարողութեան եւ գործողութեան լայն շրջանակի ուժ ունենալով, կրնան պատերազմը հեռուները փոխադրել, այսինքն ազգային սահմաններէն անդին: Անհրաժեշտ կը գտնէ որ՝ զինուորական օդանաւերը հսկողութեան ենթարկուին, առանց խափանելու անոնց զարգացման պայմանները:

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը կը գտնէ որ զինուորական ջրասուզանակները, օդային ռմբաձգութիւնը եւ ուրիշ նման միջոցներ կը մտնեն ընդհ. յանձնախումբի բանաձեւի տրամադրութեան մէջ եւ այդ իմաստով ալ բանաձեւի նախագիծ մը ներկայացուց:

Յաջորդ ժողովին մէջ վիճաբանութեան դրուելու համար, որոշուեցաւ մշակել նախագիծ մը:

Անգլօ-իրլանտական յարաբերութիւնները

Տէ Վալերայի առաջին ձախողութիւնը

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ գաղթային նախարարը, պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցման, թէ անգլիական կառավարութիւնը նոր հաղորդագրութիւն ստացա՞ծ է Իրլանտայէն՝ հաւատարմութեան երդումի եւ կալուածական տարեվճարներու մասին:

— «Իրլանտական կառավարութիւնը որ եւ է պաշտօնական ծանուցագիր չէ ղրկած, ըսաւ գաղթային նախարարը, սակայն նշանակելի միջադէպ մը կայ զոր պարտք կը զգամ մատնանշելու: Անցեալ շաբթու, իրլանտական խորհրդարանին ներկայացուած օրինագիծը՝ հրատարակութեան տրուած է: Ատկից երեւան կուգայ թէ այս օրինագիծը ոչ միայն կը նախատեսէ ջնջել հաւատարմութեան երդումը, զոր իրլանտական խորհրդարանի անդամները պատրաստ են տալ ներկայիս, այլ եւ կը ձգտի ջնջել մինչեւ իսկ 1922ի օրէնքին 2րդ յօդուածը որ կը վերաբերի Իրլանտայի սահմանադրութեան: Այս յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, 1921ի դաշնագիրը օրէնքի ուժ պէտք է ունենայ եւ սահմանադրական օրէնքի ամէն փոփոխութիւն որ համապատասխան չէ այս դաշնագրին տրամադրութեան, չեղեալ պիտի նկատուի:

«Որով, օրինագիծը կը հաստատէ իմ ընդհանուր տպաւորութիւնս թէ Իրլանտայի վարչապետը առանց այլ եւ այլի կ՚ուզէ խզել 1921 անգլօ-իրլանտական դաշնագիրը»:

⁂ *Իրլանտայի վարչապետը Տէ Վալերա իր նախարարական ասպարէզի առաջին ձախողութիւնը կրեց նախորդ օր, Իրլանտայի խորհրդարանին մէջ:*

Խորհրդարանը 66ի դէմ 74 ձայնով մերժեց կառավարութեան մէկ բանաձեւը, որ կ՚առաջարկէր նախորդ օրուան ամբողջ նիստը յատկացնել հաւատարմութեան երդումի ջնջման վերաբերեալ նախագծին:

Աշխատաւորական երեսփոխան մը ներկայացուց հակառաջարկ մը, յայտնելով թէ աւելի անհրաժեշտ եւ ստիպողական է զբաղիլ անգործութեան հարցով եւ փակել հաւատարմութեան երդումի շուրջ բացուած վիճաբանութիւնը:

Այս վերջին բանաձեւը շահեցաւ: Տէ Վալերա ստիպուեցաւ ենթարկուիլ մեծամասնութեան ձայնին, չհամարձակելով վստահութեան հարց դնել:

Իր բացատրութիւններուն մէջ Տէ Վալերա գոհացաւ ըսելով թէ, այն օրը որ իրլանտական ժողովուրդը վճռապէս արտայայտուի ի նպաստ անկախ հան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

ՀԱՅԵՐ ԱԼ ՄԵՂՍԱԿԻՑ?

Արաբական էլ Նիտա *թերթի Պոլսոյ թղթակիցը Ապրիլ 17 թուականով կը գրէ.—*

Ստացանք «Ղազի Այնթապ» թերթը, որուն մէջ կարդացինք կարեւոր լուրեր Ճարապլուսի կողմը սահմանի վրայ տեղի ունեցած բազմաթիւ բախումներու եւ կռիւներու մասին: Առաջին բախումը տեղի ունեցած է Ճարապլուսի շրջանին մէջ, որու միջոցին 3 հրոսակներ եւ մաքսի պաշտօնեայ մը սպաննուած են: Այս առաջին բախումին պատճառը մաքսանենգութիւնն է: Մաքսանենգները բախումէն վերջ փախած են Պիրէճիքի կողմերը: Թուրք կառավարութիւնը ուժ ղրկեց անոնց վրայ եւ տեղի ունեցաւ զօրաւոր բախում մը, չավուշ մը սպաննուեցաւ եւ ուրիշ մըն ալ վիրաւորուեցաւ. մաքսանենգներէն երկուքը սպաննուեցան եւ 8 հոգի ալ ձերբակալուելով ղրկուեցան Ուրֆա: Մնացածները փախան:

Կացութիւնը շատ գէշ է եւ անոր պատճառն ալ քիւրտերու մասնակցութեան հետեւանքով է: Քիւրտերը սահմանի վրայ շատ կ՚օգնեն չէթէներու եւ չեն վախնար Թուրք կառավարութեան ուժերէն: Մալաթիոյ շրջանին մէջ զինուորներու եւ քիւրտերու միջեւ կռիւ մը տեղի ունեցած է, որու միջոցին երկու կողմերն ալ ունեցած են կորուստներ:

Արեւելեան նահանգներէն փախչող քիւրտեր կազմած են սահմանի վրայ հրոսախումբեր: Ասոնցմէ հինգ քիւրտեր եկան Թրքական սահմանը անցնելով ներս մտան. սակայն սահմանապահ ուժերը ստիպած են զանոնք յանձնուելու:

Շատ ուշագրաւ է որ Հայերն ալ քիւրտերու հետ համաձայնած են Թուրքիոյ մէջ կառավարութեան դէմ ապստամբութիւններ պատրաստելու համար: Անոնք, կանոնաւոր շարժում մը յառաջ բերելով, Թուրքիան տապալելու համար տեւական ծրագիրներ կը պատրաստեն եւ ժողովներ կը գումարեն: Կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս շարժումներուն եւ շատ կ՚աշխատի զանոնք ճզմելու համար. միայն թէ հիմա թոյլ կը տրուի որ մտնեն Թուրքիա եւ վերջը բնաջնջուին:

Վերջին պահուն առած տեղեկութիւններուս համաձայն, սահմանի վրայ նոր կռիւներ տեղի ունեցած են քիւրտերու եւ զինուորներու միջեւ եւ բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ մնացած կռուադաշտին վրայ:

× Անծանօթ ձեռք մը Ուրֆայի մէջ սպաննած է քիւրտ «Գարա բէգիլի աշիրէթի պետ Ապտիւլքատիրը, որ կառավարութեան հաւատարիմ էր: Քիւրտերը շատ գրգռուած էին անոր դէմ եւ կ՚ուզէին վրէժ լուծել անկէ:

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Նոյն թերթը Իրաքէն ստացած է հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Շէյխ Ահմէտի եւ Իրաքի ուժերուն միջեւ մղուած կատաղի կռիւները միշտ ի նպաստ կ՚ընթանան առաջինին: Եթէ այսպէս շարունակուի, շատ մը քիւրտ աշիրէթներ պիտի միանան Շէյխ Ահմէտին:

Շէյխ Ահմէտի մարդիկը զինուորներէն գրաւած են *4* գնդացիր *200* մավզէր, եւ կարաւան մը զինամթերք: Իրաքի կորուստները ցարդ եղած են *300*:

Տէրսիմի քիւրտերը ապստամբած են պաշտօնապէս եւ օժանդակ ուժեր ղրկած Շէյխ Ահմէտ Պարզանի?: Թիւրքերը մեծ ուժեր ղրկած են Տէրսիմի վրայ, սակայն չեն կրցած ներս մտնել եւ *40* կորուստ տալէ վերջ քաշուած են:

ԼԱՐՈՒԱԾ ՑԱՆՑԸ ԵՒ ՄԻԱՄԻՏ ՈՐՍԵՐԸ

Ի՛ՆՉՊԷՍ… ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵՆ «ԼՔԵԱԼ» ԳՈՅՔԵՐԸ

ԽՄԲ.— Նամակագիրը, ինչպէս ինքն ալ կը հաստատէ, տարիներով ապրած ըլլալով Անատոլու, իրազեկ է բոլոր անցուդարձերուն եւ կը խոստանայ ուրիշ տեղեկութիւններ ալ հաղորդել.—

Անփոփոխ կը ձգենք պատմելու ձեւը, որ ինչքան պարզունակ, նոյնքան սրտառուչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խօսքս Թուրքիոյ երթեւեկի հրահանգի մասին է, որ յայտարարուեցաւ 1932 փետր. 18ին, Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին մէջ: Լուրը հազիւ հրատարակութեան տրուած, գիւրահաւան հայրենակիցներ սկսան դիմումներ կատարել, առաջին առիթէն իսկ օգտուելու եւ իրենց «լքեալ» գոյքերը վերստանալու համար:

Իբրեւ ականատես, մինչեւ վերջին տարիներս ապրած ըլլալով Անատոլուի մէջ եւ իրազեկ՝ բոլոր մեթոտիկ խայտառակութեանց, պարտականութիւն կը զգամ կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու:

«Լքեալ» գոյքերու գրասենեակներու հիմը դրուեցաւ 1915ին եւ օրէնքը քաշքշուեցաւ մինչեւ 1923: Իսկ 1923 մարտ 16ին մասնաւոր հրամանագրով մը հետեւեալ հրահանգը կը տրուէր իւրաքանչիւր նահանգի կուսակալութեան.— Մինչեւ արդ այն Հայերը որ «մահքէմէի Շէրիէ»էն «իսպաթի վէրէսէթ իլամ»ի ստացած ըլլալով, իրենց կալուածներուն տէր ըլլալը փաստած եւ «Լքեալ» գոյքերու գրասենեակէն թուղթ ստացած եւ տէր դարձած են իրենց ժառանգ մնացած կալուածներուն, այդպիսիներուն «իլամ»ները եւ «վէսիգա»ները չեղեալ համարել եւ բոլորին անշարժ կալուածները գրաւել:

Եւ աւարը վերսկսաւ… մէկ կողմէ գրաւել, իսկ միւս կողմէ «մէզէթ դայմասի»ներ պատրաստել ծախու հանելով ամէն ինչ: Միւս կողմէ նոր յայտարարութիւն մը թէ Հայերէն գրաւուած կալուածները իրենց պիտի վերադարձուին: Բոլորը կը փութան իրենց արդար իրաւունքը պահանջել, աղերսագիր ի ձեռին: Աղերսագիրները 15-20 օր կը պտտցնեն կառավարութեան դուռները:

Ցետոյ կուգայ լքեալ գոյքերու տեսուչը աղերսագրին վրայ մակագրութիւն մը կ'ընէ: Կը յայտնեն թէ ունեցած թուղթի «իլամը շէրի» ըլլալով, կալուածատիրական իրաւունքդ զրկուած ես, մինչեւ որ հաշտարար դատարանը դիմես եւ նոր «իսպաթի վէրէսէթի իլամ» ստանաս: Այս անգամ կրկին փաստաբան փաստաբանի վազելով, նոր աղերսագիր պատրաստել կուտաս, կը դիմես հաշտարար դատարանին նոր թուղթ ստանալու: Դատարանէն ալ քեզմէ վկայագիր մը կը պահանջեն, թաղին կամ գիւղին մուխթարին կողմէն հաստատուած, թէ կալուածը որմէ ժառանգ կուգայ քեզի եւ ըուն կալուածին տէրը ի՞նչ եղած է: Այս անգամ կը դիմես մուխթարին՝ պահանջուած վկայագիրը ստանալու: Երկար բարակ սակարկութենէ վերջ, կը ստիպուիս պահանջուած գումարը վճարել:

Վկայագիրը ստանալով կը ներկայանաս դատարան, որմէ յետոյ առաջին դատավարութեան օրը կը ճշդուի: Կուգայ դատավարութեան օրը: Քեզի կը հարցնեն.— Կալուածներդ որո՞ւ կողմէ գրաւուած է: Կը պատասխանես.— Լքեալ գոյքերու վարչութեան կողմէ: Այն ժամանակ հարկ կը տեսնուի «խազինէ վէքիլ»ին, այսինքն կառավարութեան փաստաբանը հրաւիրել, քանի որ կալուածը կառավարութեան կողմէ գրաւուած է:

Դատավարութիւնը կը յետաձգուի: Կուգայ երկրորդ դատավարութեան օրը: Երկուստեք կը փաստեն իրենց իրաւասութիւնները, որմէ յետոյ դատախազութեան պահանջով կ'որոշուի.— Ա. Մարդահամարի վարչութենէն պահանջել նոյն ընտանիքին անդամներուն արձանագրութիւնը, ողջ թէ մեռած: Բ. «Թափու տայիրէսի»էն (Կալուածական վարչութիւն) ճշդել թէ խնդրոյ առարկայ կալուածները որո՞ւ անունով արձանագրուած են: Գ. Ճշդել թէ մինչեւ հիմա նոյն կալուածներուն տուրքը ո՞վ գանձած է:

Կ'երթաս օրերով ժամավաճառ կ'ըլլաս: Պաշտօնեաները կը տեսնես կը սակարկես… Պիտի վճարես, ուրիշ միջոց չկայ: Հայրդ, մայրդ, քոյր, եղբայր, բոլորը աքսորուած են, — իւրաքանչիւրը տեղ մը անհետացած… բայց Մարդահամարի վարչութեան մէջ բոլորն ալ ողջ են…: Ուրեմն, բոլորին ալ մահը հաստատող թուղթերը շինել կուտաս, իւրաքանչիւրին թուական մը յարմարցնելով, իբրեւ բնական մահով մեռած, ոչ թէ ջարդուած:

Նորէն մուխթար, ոստիկանատուն եւլն. ամէն կողմ, նոր սակարկութիւն: Որչափ կրնաս տուր, բան մըն ալ աւելի, մինչեւ որ հաստատեն թէ բոլորն ալ բնական մահով մեռած են:

Ցետոյ կ'երթաս Կալուածական Վարչութեան, արձանագրութիւնները հանելու: Հոն ալ «Թափուի գոչան»ները կը պահանջեն: Զուներ: Ընտանիքդ ցիրուցան եւ կոտորուած, հազիւ դուն քու մորթդ ազատած ես, ան ալ բախտի բերմամբ. ալ ո՞ւր կը մնայ թուղթ պահել: Հոն ալ պահանջուած գումարը կը վճարես, մինչեւ որ քեզի պէտք եղած բոլոր արձանագրութիւնները հանել տաս:

Կարգը կուգայ տուրքին: Տարիներու ընթացքին իբրեւ «լքեալ գոյք» կառավարութիւնը վարձու տուած եւ տարուէ տարի փոխարժէքը գանձած է, իսկ մէկ մասը արդէն բոլորովին ծախած է: Բայց տուրքը դեռ հօրդ անուան կը մնայ: Տունը քարուքանդ եղած է. բայց արժէքը նոյնն է: Խանութին տեղը աղբանոց դարձած է. բայց արժէքը նոյնն է: Արտ, այգի, աւերակ խոպան դարձած են, բայց արժէքը նոյնն է: Այս հաշիւներով հարկահաւաքը կը սկսի.

— «Էֆէնտի՛մ, օթուզ պիր, օթուզ իքի», եւ 12-13 տարուան հաշիւ մը կը հանէ: Գումարին կը նայիս՝ կալուածին արժէքին կրկնապատիկն է: Բայց պիտի վճարես, ուրիշ ելք չունիս, որպէս զի հաստատէ կալուածի ժառանգորդ ըլլալդ:

Վերջապէս ասոնք ալ կարգադրած՝ նորէն դատարանին դուռը ձեռք կ'առնես: Կրկին դատավարութիւն, վկայ վկայի ետեւէ: Ամիսներ կ'անցնին, եւ վերջապէս օր մը վերջ կը գտնէ: Դատարանը կ'որոշէ «իսպաթի վէրէսէթ» թուղթ տալ: Իլամը կ'առնես եւ աղերսագրով մը միասին կուսակալին կը դիմես: Թուղթը կ'երթայ Տէֆթէրտարին, անկէ կրկին «Խազինէ վէքիլ»ին, որպէս զի վերաքննէ, յետոյ Ագշէնի Վերաքննիչ Ատեանին: Կ'անցնի վեց ամիս, մէկ տարի: Օր մըն ալ լուր կը տրուի թէ իլամը հաստատուած է Վերաքննիչ Ատեանէն: Ծախքը կը վճարես եւ կը ստանաս:

Այս անգամ կրկին աղերսագիր մը միացնելով իլամին, կը դիմես կուսակալին: Անկէ կը ղրկուի Տէֆթէրտարին, յետոյ լքեալ գոյքերու վարչութեան, որ իր կարգին թափուի տուրքերուն արձանագրութիւնները կ'ուզէ նոյնպէս մարդահամարէն: Նորէն կը սակարկես, կը կարգադրես եւ իրեն կը վերադարձնես: Այս անգամ ոստիկանութեան կը ղրկեն, հարցնելով թէ այս ընտանիքը աքսորի ենթակայ եղա՞ծ է թէ ոչ: Նորէն սակարկութիւն…: Աջ-ձախ չպիտի նայիս, խորհելով թէ այլ եւս վերջինն է:

Այդ գործողութիւնն ալ կատարելով, կը վերադարձնեն լքեալ գոյքերու վարչութեան, ուր տնօրէնը տեսնելով որ գործդ յաջողցուցած ես, «երկու օր վերջը եկուր», կ'ըսէ: Կ'ուրախանաս թէ վերջապէս կալուածիդ տէր պիտի դառնաս ու ծախքիդ գոնէ մէկ մասը ձեռքդ պիտի անցնի: Որոշուած երկու երեք օրը անհամբերութեամբ կ'անցընես եւ կրկին կը ներկայանաս լքեալ գոյքերու վարչութեան: Կը բերեն թղթածրարդ: Աղերսագիրդ գտնելով, քեզի կուտան մակագրութեամբ մը: Եթէ կարդալ չես գիտեր, կը տանիս կարդալ կուտաս, ահա պարունակութիւնը.—

— 15 աղուստոս, 331 (Թրքական թուական) Թարիխլու սոն Էմիրնամէ մուճէպինճէ, ումում Էրմէնիլէր թէհճիրէ թապի թութուլմուշտըր վէ թէհճիրէ թապի թութուլան էշխասըն էնվալը կայրը մէնգուլէլէրի արազի գանունունու (չեմ լիշեր) դաչ մատտէսի մուճէպինճէ Հազգը [illegible] օլունմուշտըր:

(15 օգոստոս 331 թուակիր հրամանագիրի մը համաձայն, բոլոր Հայերը ստիպուած են գաղթել, ու գաղթած Հայերուն անշարժ կալուածները հողային օրինագրքին մասնաւոր յօդուածին համաձայն «հաքքը գատէր» համարուելով պետական գանձին կը փոխանցուին):

Ասոր վրայ ինքզինքդ կորսնցուցած եւ այլեւս ամէն յոյս սպառած փաստաբանէ փաստաբան խորհուրդ կը հարցնես, որոնք քեզի կը թելադրեն հեռագիր մը տալ Ներքին գործավարութեան: Վերջին ուժդ հաւաքելով հեռագիրն ալ կուտաս, պատասխանը վճարուած: Կը սպասես 14—20 օր: Եւ վերջապէս հեռագրիդ օրհնած պատասխանը կը տրուի,— երկու խօսք.

— Վէրտիյին թէլէկրաֆըն ճէվապը թահրիրէն վիլայէթէ կէօնտէրիլմիշտիր», (տուած հեռագրիդ պատասխանը կուսակալութեան ղրկուած է գրաւոր):

Կրկին աղերսագիր կուսակալութենէն պատասխանը ստանալու համար: Աղերսագիրը կուտաս, «երկու օր վերջ եկուր», կ'ըսեն: Անհամբերութեամբ երկու օրն ալ անցընելով կ'երթաս աղերսագրիդ պատասխանը ստանալու: Կը հարցնես քարտուղարութեան որ աղերսագիրդ կը գտնէ՝ մակագրութեամբ մը, գրուած կուսակալին կողմէ. «Տախիլիէ նազարէթի ճէլիլէսինին վէրտիյի էմիրնամէ մուճէպինճէ թէհճիրէ թապի թութուլմաեան էշխասըն էնվալը կայրը մէնգուլէլէրի քէնտիլէրինէ իատէ էտիլ»: (Ներքին նախարարութեան հրամանագրին համաձայն, չգաղթած անձերուն անշարժ կալուածները վերադարձուցէք իրենց):

Աղերսագիրդ առանց քեզի տալու կը ղրկեն «Լքեալ» գոյքերու վարչութեան, յաւիտեան քնացնելու համար՝ ուրկից պատասխանդ… կանխաւ ստացած էիր: Ա՛լ կը յուսահատիս, զղջալով կրած չարչարանքիդ եւ կատարած ծախքերուդ համար: Գլուխդ այքան քարերու զարնուելէն վերջն է որ, զգաստութեան գալով դուն քեզի հարց կուտաս:

— Հանրապետական կառավարութիւն, եւրոպական գլխարկ, զուիցերիական օրէնք, լատինական տառեր, իսկ բոլորէն վերջ, շնավարի, Թրքական խայտառակութիւն…: Ահա այն քաղաքացիական իրաւունքներէն մէկ մասը, որ կը վայելեն հանրապետական Թուրքիոյ հաւատարիմ քաղաքացի Հայերը: Իսկ վերադարձողները ի՞նչպիսին պիտի վայելեն: Յաջորդաբար կ'անդրադառնանք:

Մ'ինչեւ հոս, մենք խօսեցանք միայն կալուածական հարցին մասին: Իսկ քաղաքական եւ ընկերային ոճիրներու մասին՝ յաջորդաբար:

ՇԻՐԻՆԵԱՆ

ԳԱՍՊԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

—)(o)(—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս միջավայրին մէջ էր ահա որ դարբնուեցաւ Գասպարի յեղափոխական ուժեղ նկարագիրը եւ յետագայ տարիներու ընթացքին աւելի եւս ամրացաւ: Սալմաստի մէջ էր, որ Գասպար [illegible] ժողովրդական ու ֆետայիական երգերը, զորս այնքա՜ն անուշ ու սրտանց կ'երգէր:

Գասպարը Սալմաստի Մահլամ գիւղին մէջ պաշտօնավարեց երկու տարի, բայց հակառակ ժողովուրդին, մարմիններու եւ ընկերներու ցանկութեան, ստիպուեցաւ Սալմաստէն հեռանալ եւ գալ Թաւրիզ, ընտանեկան պատճառներով: Գասպարը Թաւրիզ հասնելէ յետոյ, կը հրաւիրուի իբր ուսուցիչ «Հայկազեան – Թամարեան» դպրոցը, ուր արդէն իր երկու ընկերները՝ Արմենակ Աֆթանտիլեանն ու Գերասիմեանը կը պաշտօնավարէին: Արմենակը Սալմաստ՝ իսկ Լեւոնը Ռուսիա մէկ տարի մնալէ յետոյ վերադարձեր էին Թաւրիզ 1904–1905 ուսումնական տարեշրջաններին:

Գասպարը 1905 – 1906 ուսումնական տարեշրջանէն յիշեալ դպրոցին մէջ ուսուցչական պաշտօն վարելով հանդերձ, ջերմ մասնակցութիւն ցոյց կուտայ նաեւ յեղափոխական ամէն տեսակ աշխատանքներուն եւ շուտով կը դառնայ պատասխանատու ընկերներէն մէկը: Գասպարն ու Արմենակ Աֆթանտիլեանը 1906ի ամառը կազմակերպչական աշխատանքներով անցան Ղարադաղի գաւառը եւ իրենց յանձնուած պարտականութիւնը յաջողութեամբ վերջացնելէ յետոյ վերադարձան Թաւրիզ: Ամբողջական կազմակերպութեան գրութիւնը 1906 թուականէն սկսեալ գործադրուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ատրպատականի կազմակերպութեան մէջ: Բ. Շրջանային ժողովը կայացաւ 1907ի ամառը: Այդ ժողովին մէջն ալ Գասպարը ընտրուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ատրպատականի Կեդր. Կոմիտէին անդամ եւ այս հանգամանքով ալ մնաց նաեւ յետագայ տարիներուն, ամբողջ 25 տարի, մինչեւ իր մահը: Կեդր. Կոմիտէի մէջ միշտ ընտրուած է քարտուղար, վարիչ, ներկայացուցիչ եւ միշտ ալ լծուած է պատասխանատու աշխատանքներու:

Պարսկական յեղափոխութեան շրջանն էր (1908), երբ Սալմաստ անցան՝ Ռոստոմն իբր կուսակցական ղեկավար, իսկ Քեռին ալ զինական գործերը կազմակերպելու համար՝ Սամսոնիչեւ Հայրիկ Զուլումեանն ալ կը գործէր Խոյի շրջանը: Թաւրիզի մեր կազմակերպութիւնը ստանձնած էր յեղափոխական գործերու բազմատեսակ հոգերը եւ լծուած՝ եռանդուն աշխատանքի, որուն ոգին եւ ղեկավարը Գասպարն էր: Տեղը չէ անշուշտ ներկայացնել պարսկական յեղափոխական շարժումներու մանրամասնութիւնները, Եփրեմ Խան Դաւիթեանի կատարած դերը եւայլն:

Հ. Յ. Դ. Ատրպատականի Կեդր. Կոմիտէին ջանքերով 1909ի ամառը Թաւրիզի մէջ լոյս տեսաւ «Առաւօտ» շաբաթաթերթը, որուն խմբագրական կազմին մէջ էր նաեւ Գասպարը, Հայրապետ Պանիրեանի, Արտաշէս Յովհաննիսեանի (նահատակ 1915ին) եւ Սարգիս Արարատեանի հետ: Այդ թուականին Թաւրիզի մէջ հիմնուեցաւ Ատրպատականի Հայոց Կեդր. դպրոցը՝ ժամանակի առաջնորդ եւ յայտնի գիտնական Կարապետ եպիս. Տէր Մկրտչեանի ջանքերով: Դպրոցին առաջին տեսուչ հրաւիրուեցաւ Խորէն Երիցեանը, ապա Յովնան Դաւիթեանը: 1913ին յաջորդեց բնագէտ եւ մանկավարժ Կարապետ Պիոնեանը, որ 1908էն կը վարէր «Հայկազեան – Թամարեան» դպրոցի տեսչու[illegible] դպրոցին իբր տեսուչ հրաւիրուեցաւ Գասպարը, միշտ մնալով իբր կուսակցական ղեկավար եւ պատասխանատու գործիչ:

Ահա եւ մեծ պատերազմը եւ 1914ին Թաւրիզի Հայոց գաղթը դէպ ի Կովկաս, ղեկավարութեամբ ամսուն: Գասպարն անցաւ Բագու, ուր տարի մը մնալէ յետոյ, 1915ի աշնան վերադարձաւ Թաւրիզ եւ նորէն լծուեցաւ կուսակցական աշխատանքներու:

Ղարադաղի Ազատան գիւղի Հայրենակցական Միութիւնը 1911ի գարնան հրատարակեց «Ազատան»անունով երկամսեայ թերթ մը, որ նոյն տարուան աշնան Թաւրիզի մէջ լոյս տեսաւ «Ղարադաղ» անունով: Այս թերթերուն իրենց ջերմ մասնակցութիւնը բերին Վաղինակ Սարգիսեան (Վ. Իրանեան), Բժ. Սարգիս, Խաչատուր Գրիգորեան, Միրզա Մելիք–Սայեադեան եւ ուրիշներ: Այս «Ղարադաղ» ամսաթերթը 1912ին փոխուեցաւ Այգ շաբաթաթերթի, որ դարձաւ Ատրպատականի կազմակերպութեան պաշտօնաթերթը՝ խմբագրութեամբ Գասպար Յակոբեանի: «Այգ» [illegible] թերթը հրատարակուեցաւ [illegible] տասը տարի Թաւրիզի մէջ (1912-1922): Իբրեւ գաւառական թերթ [illegible] գոյութեան տասը տարիներու ընթացքին «Այգ»ը շատ գնահատելի [illegible] տանք կատարեց Ատրպատականի [illegible] ժողովուրդին մտաւոր, կրթական, [illegible] կան եւ յեղափոխական – քաղաքական ու ազգային կեանքի մէջ: «Այգ» [illegible] դարձաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան [illegible] տրպատականի շրջանի ուժգին ձայ[illegible]:

Թաւրիզի ժողովուրդը 1918ի ամ[illegible] ռը ծանր եւ օրհասական վիճակի [illegible] մատնուած էր: Թրքական բանակը [illegible] մտած էր Թաւրիզ եւ Հայերը կոտ[illegible] րելու կամ տարագրելու սպառնալ[illegible] կ'իշխէր ամէնուն վրայ: Ճակատ[illegible] ընդհանուր հրամանատար Ալի Իհսան [illegible] փաշա յունիս 28ին պիտի մանէր [illegible] զաք, բայց Հայերէն կը կամենար [illegible] ուստի հրամանատարին անձամբ [illegible] հովելու համար Հայոց Առաջնորդ[illegible] րանէն պահանջեցին պատանդներ: Այդ օրերուն Թաւրիզի մէջ գոյութիւն ունեցող Հայոց 16ի խորհուրդը նիստ գումարելով Առաջնորդարանի մէջ, որոշեց տալ պատանդներ: Կը մնար այն թէ ո՛վ յանձն կ'առնէր երթալ: Այս մասին գումարուած ժողովին մէջ առաջինը անգամ Գասպարն էր, որ պատրաստակամութիւն յայտնեց պատանդ երթալու եւ գնաց:

Իրը հոգի ալ պատրաստ էին պատանդ երթալու — Աղա Զաքարիան, [illegible] գարբէկեան, Պետրոս Յարութիւնեան, Պետրոս Միքայէլեան, Մա[illegible] թէոս Արամեան, Ալեքսան Տէր Վարդանեան, Հայկ Յովհաննիսեան, Մա[illegible] միկոն Պասմաճեան, Յարութիւն Յ[illegible] հաննեան եւ Արամայիս Աֆթանտիլեան: Պատանդները կարճ ժամանակ մը յետոյ ազատուեցան, իսկ Թաւրիզի ժողովուրդին սպառնացող կոտորածի մղձաւանջն ալ փարատեցաւ շնորհիւ քաղաքական դէպքերու [illegible] ջող եւ անակնկալ դասաւորութեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան գոյութեան շրջանին, ինչպէս ամէն տեղ, Թաւրիզի մէջ ալ մեծ էր ոգեւորութիւնը: Գասպար դարձեալ գործի վրայ է: Ազատ եւ անկախ Հայաստանի գոյութիւնը մեծ եռանդ եւ ոգեւորութիւն ներշնչած է իրեն:

Փետրուարեան ապստամբութենէն յետոյ (1921) Հայաստանէն մօտ 80[illegible] գաղթականներ Զանգեզուրի վրայով [illegible] րիզ: Աւելի քան երկու տարի Գասպարը լծուեցաւ տարագրային գործերու եւ վերին աստիճանի համբերութեամբ կատարեց իր պարտքը: Տարագրութեան օրերու եւ գործերու հետ ջերմօրէն կապուած է Գասպարի անունն ու աշխատանքը:

Ուսանելու եւ մասամբ ալ հանգստի համար 1923ի օգոստոսին ճամբայ ելաւ դէպի Եւրոպա եւ պարսկահայ հինգ ուսանողներու հետ գնաց Փրակայի համալսարանը, ուր երկու տարի ուսանելէ յետոյ անցաւ Փարիզ եւ իբրեւ պատգամաւոր Ատրպատականի՝ մասնակցեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ժ. ընդհ. ժողովին (1925): Նոյն տարուան աշնան վերադարձաւ Թաւրիզ եւ առաջին առթիւ իսկ հրաւիրուեցաւ ուսուցիչ՝ Կեդր. դպրոցի, ուր կը դասաւանդէր բնագիտական, մաթեմատիկական եւ պատմական առարկաներ: Իբրեւ ուսուցիչ Գասպարը հմուտ եւ փորձուած մանկավարժ էր, բարեխիղճ եւ նուիրուած աշխատող՝ դպրոցի եւ աշակերտութեան համար:

Արմ. Աֆթանտիլեանն ու Մի[illegible]

‘‘ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (14)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

XII

Այդ իրիկուն, Հայկօ Էմին դիմեց իր նախկին դրացիներուն, կերպով մը հասկցնելու որ շատ նեղն է եւ դրամի կը կարօտի: Եթէ իր տուած դրամներէն փոքրիկ մաս մը վերադարձնէին գոնէ, շատ մեծ բարիքի տեղ կ'անցնէր:

— Մե՛նք ալ չունինք, Հայկօ Էմի, պատասխանեցին դրացիները: Եթէ պուրժուա եղած ըլլայինք քեզմէ դրամ չէինք ուզեր: Մեր պարտքն է, պիտի վճարենք օր մը, երբ Սեւանայ ծովու ջուրերը պարպուին եւ աղքատներու թագաւորը դուրս հանէ Արարատի ոսկիները: Այն ժամանակ մէկի տեղ երկու կուտանք, հոգ մի ըներ, Հայկօ՛ Էմի:

— Ի՞նչ ընեմ, զաւակներս, քանի որ չունինք, գոնէ նամակ մը գրեցէք իմ կողմէ, խորհուրդ խորին Հայաստանի աղքատներու թագաւորին:

— Ինչո՞ւ չէ՛, ամենայն սիրով, Հայկօ Էմի, ըսէ՛ որ գրեմ, ըսաւ տանտէրը գրպանէն թուղթ եւ մատիտ հանելով:

— Գրէ՛ այսպէս.

«Սիրելի՛ զաւակս, ընկեր թագաւոր,

«Նախ եւ առաջ քու կին ողջութիւնդ կը հարցնեմ: Եթէ դուն ալ ինծի հարցնես, ողջ եւ առողջ ըլլալով քու արեւշատութեան համար աղօթող եմ:

«Տղա՛ս թագաւոր, իմ անունս է Աչուկենց Հայկօ: Ես ալ ժամանակին տուն-տեղ, արտ, գոմէշ ունէի: Ես ալ ժամանակին երիտասարդ էի եւ կեանքը Չրաղացի երգող երկանաքարերուն նման անհոգ կ'երեւար ինծի: Հիմա ծերացեր եմ: Կորսնցուցեր եմ զաւակներս: Տունս տեղս ձեռքէս առեր են: Մերկ եւ անօթի մնացեր եմ փողոցները ու կ'ապրիմ միայն քե՛զ, Հայաստանն ու Արարատը տեսնելու յոյսով:

«Տղա՛ս թագաւոր, այս նամակով կրկին ու կրկին կը խնդրեմ քեզմէ, որ Հայաստան մտնելու համար անցագիր մը ղրկես ինծի: Անցագիրը Սթամպոլի վրայով ըլլայ: Այդ շուները իմ հարսներս, կինս ու թոռնիկներս մորթեցին, որ Հայաստան, թագաւոր եւ զինուոր չունենանք յետագային: Վասփորէն անցած ատենս ցոյց պիտի տամ անոնց, քու պատկերովդ փորագրուած թագաւորութեան կնիքն ու դրօշմաթուղթերը: Պիտի ըսեմ, որ մենք ալ թագաւորութիւն ունինք հիմա, խօսք չէ՛, թագաւորութի՛ւն…: Թո՛ղ պայթին, ճաթին այդ ոճրագործները…:

Սպասելով անցագրին սիրով, կարօտով կը բարեւեմ: Խորհուրդ խորին Հայաստանի աղքատներու Թագաւորին միշտ հաւատարիմ՝

ԱՉՈՒԿԵՆՑ ՀԱՅԿՕ

Նամակը լրանալու ատեն ներս մտաւ տիկին ընկերուհին եւ ամուսնը փրցուց.

— Ի՞նչ է ուզած նորէն այս անիծեց արմատը: Վռնտեցէ՛ք, երես մի տաք այս շահագործող կուլակին:

— Գնա՛, Հայկօ Էմի, գնա՛ կոխւ մը չելած: Վաղը ես քու նամակդ կը ղրկեմ թագաւորին:

— Անպատճա՛ռ, դրացի, ես քեզ դուրպան, չես մոռնար, չէ՞…

— Չեմ մոռնար Հայկօ Էմի, վաղը առտու կանուխ:

Հայկօ Էմին կ'ուզէր սպասել տակաւին: Հաստարակութենէն գաղտնի՝ գիշերները շուկայէն հաւաքած բանջարներու թափթփուքներով սնանիլ, ցեխերուն մէջ տապլտկիլ, մինչեւ որ աղքատներու թագաւորէն անցագիրը գար: Այն ատեն կը մնար միայն ճամբու ծախքը: Ան ալ Աստուած ողորմած էր, իր որբ զաւակները բան մը կ'ընէին հարկաւ: Հայկօ Էմին կ'ուզէր համբերել տակաւին: Բայց այդ գիշեր աւետարանի մարգարէութիւնները բոլորը մէկ ներս էին մտեր իր յափշտակուած հիւղակէն, դուռ դրացի խնջոյքի էին հրաւիրեր եւ քահ քահ կը ծիծաղէին պատուհանէն իր թշուառութեան վրայ:

«Մեր տանը», «Մեր պարտէզը», «Մեր որթերը» վեր մագլցեցան Հայկօ Էմիի դատարկ աղիքներէն, գիշատիչ թռչուններու նման իրենց մագիլները երկարեցին անոր սրտին եւ ստիպեցին որ ան վերցնէ իր կացինը, մտենայ հիւղակին եւ պատուհանին տակէն ակա՛նջ դնէ խօսակցութեան:

— Ամենածիծաղելին, կը բարբառէր թագաւորին ընկերը, այս մարդուն հաւատացած քրիստոնէական «տխմար հաւասարութիւնն է սակայն: «Խօսք չէ՛, հաւասարութի՛ւն, հա, հաւասարութիւն»: Խմե՛նք, «խմենք ուրեմն Հայկօ Էմիի հաւասարութեան կենացը»:

Օղիի գաւաթները պարպուելէ յետոյ, աղքատներու թագաւորին ղրկուելիք նամակն էր որ կը շրջէր հիմա ձեռքէ ձեռք եւ մէջբերումներով ծաղրանքի, չարախօսութեան առարկայ կը դառնար Հայկօ Էմիի իւրաքանչիւր բառը, նախադասութիւնն ու միամիտ մտքերը:

— Լսո՞ւմ էք, լսո՞ւմ էք, «Տղա՛ս թագաւոր», կը կարդար տիկին ընկերուհին, մարդուկը թագաւոր տղայ էլ ունի, բայց՛ եկուր տես որ խոտ է արածում գիշերները, հա՛, հա՛, հա՛…:

Ու դրացիները ընկերացան անոր չարախնդութեան՝ «Տղաս թագաւոր», հա՛, հա՛, հա՛…:

Կարծես պարան մը կապեր էին Հայկօ Էմիի վզէն, կախեր էին զինքն անդունդի մը եզերքը ու հոլի նման կը դարձնէին հիմա օդին մէջ: Իր շուրջի բոլոր հիւղակները իրարու ետեւէ կը վազէին օդին մէջ եւ իր բար վրայ կը տապալէին կարգով: Երկնքի վրայ աստղեր չէին փայլեր: Աւետարանի մարգարէութեան համաձայն կ'երեւի բոլորն ալ վար էին թափեր: Աշխարհի վերջն էր ուրեմն: Գաբրիէլ հրեշտակը թեւերը տարածեր էր օդին մէջ եւ շրթունքներուն պատռելու աստիճան կը փչէր իր երկար փողը: Անդունդներէն մեռելներու կմախքները կը խլրտէին, կը հաքչէին ջայլամներու նման, կը հաւաքուէին տակաւ Հայկօ Էմիի ոտքերուն տակ եւ վարէն «հա՛, հա՛, հա՛» այլանդակ ձեւերով կը ծիծաղէին իր վրայ: Հայկօ Էմի կը գալարուէր, կ'աշխատէր ոտքերը ցամաք դնել: Այսպէս բաւական երկար չարչարուելէ յետոյ երբ զգաց որ օդին մէջ չէ այլեւս, ներսմտաւ իր հիւղակէն, կացինի հարուածով մը ջարդ ու փշուր ըրաւ օղիի սպասներն ու սպառնած կարմրած աչքերով:

Ե. ԿՈՐԻՒՆ

(Շար.)

Ստեփանեանը 1925ին Թաւրիզի մէջ հիմնեցին «Լուսաղբիւր» անուն հրատարակչական մը, որ դասագիրքեր կը հրատարակէ յատկապէս պարսկահայ դպրոցներու համար։ Այս ընկերութեան մէջ մտաւ նաեւ Գասպարը եւ լոյս ընծայեց Թուաբանութեան եւ երկրաչափութեան չորս դասագիրքեր։ Պարսկահայ դպրոցական գործի երախտաւոր մշակ մանկավարժ եւ բնագէտ Կ. Գրիմեանը 1930ի աշնան երբ հրաւէր ստացաւ Աղեքսանդրիա երթալու, երբ տնօրէն Պօղոսեան ազգային դպրոցին, անոր յաջորդեց Գասպարը իբրեւ տեսուչ Ատրպատականի Հայոց Կեդրոնական դպրոցին։ Պարսկահայ դպրոցական համագումարը, որ տեղի ունեցաւ Թէհրանի մէջ 1931ի ամառը, (դպրոցական ծրագրի ընդհանուր մշակում եւ միօրինակութիւն հաստատելու համար), Գասպարի յղացած միտքն էր որ յաջողութեամբ գլուխ եկաւ։

Գասպարը պարբերաբար աշխատակցեր է նաեւ Հորիզոն (Թիֆլիս) եւ Յուսաբեր (Գահիրէ) օրաթերթերուն գրելով յօդուածներ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ։

Այսպէս, ուրեմն, համակ աշխատանք, եռանդ եւ անձնուիրութիւն ներկայացնող Գասպարը 30 տարիներ շարունակ եւ անընդհատ քայքայուեցաւ մարմնապէս եւ օր մըն ալ 1932ի փետրուարի 27ին մեռաւ։

Այդ նոյն օրն իսկ, առտուն դպրոցը գնաց աշխատանքի։ Թաղումը կատարուեցաւ փետրուարի 28ին։ Բազմահազար ժողովուրդ, շուրջ 5 հազար անձ կը հետեւէր ողբացեալ ընկերոջ դագաղին։

Դամբանականներ խօսեցան Հայոց Առաջնորդ Ներսէս արքեպ., Հ. Գանիրեան, Անդրէ Տէր Օհանեան, Հայկ Աճէմեան, աշակերտ Սուրէն, Վաչէ Արծրունի եւ Յովակ Ստեփանեան։

Դագաղին վրայ դրուած էին քսան պսակներ, պատերուն փակցուցեր էին 46 մահազդ։ Ամէն կողմէ ստացուեցան 60 ցաւակցական հեռագիրներ։ Մարմինը թաղուեցաւ Հայոց հանգստատունը, ընկերներու կողքին։

Հողը թող թեթեւ ըլլայ սիրելի Գասպարի վրայ եւ գարնան ծաղիկները թող զարդարեն անոր թարմ շիրիմը։

ՄԱՍԻՍ

ՌԱՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Տէպայի թղթակիցը կը գրէ Պոլսէն.—

Յունուարին և Փետրուարին, կարգ մը միջադէպեր վրդովում պատճառած էին։ Դէպքերը իրենց կարգին կը դատապարտէին 1925էն ի վեր կիրարկուած ելմտական քաղաքականութիւնը։ Ելեւմուտքի բացը կը պարտադրէր դրամագլուխի նոր շրջաբերութիւն կամ վճարումներու երկարատեւ յետաձգում մը։ Փրկութեան այս միջոցը պիտի կրնար ազդեցիկ դառնալ, եթէ տնտեսական համաշխարհային տագնապը պատճառած ըլլար հանրային աղքատացում։ Պարագան այդպէս չէր սակայն։

Դարմանի կէս միջոցները անօգուտ նկատուած էին։ Ատկէց զատ, վճարումները ղաղրեցնելով ոչ միայն պիտի վստահէին հին յանձնառութիւնները, նաեւ այն յանձնառութիւնները որոնք կնքուած էին հակառակ Միլլէթի եւ Ռիսէթի տեղեկագրերուն, եւ հակառակ Ֆէթհի պէյի կրկնուած ազդարարութիւններուն։ Եթէ նոյն իսկ սխալը վերագրուէր նախատեսութեան պակասի, դարձեալ ծանր պիտի ըլլար։ Եւ որովհետեւ, պարտքերու մասին կը խօսուէր, լաւատեղեակ շրջանակներէ կ՚իմացուէր թէ «Պետութեան գերագոյն իշխանաւորները» — բացատրութիւնը «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ինն է — պառակտուած էին հետեւեալ ընդհանուր սկզբունքներուն շուրջ։ Նախարարական տագնապ մը նշմարուեցաւ։ Զրոյցներ սկսան շրջիլ. բոլորը ճշմարտութեան մօտիկ։ Յայտնի մենաշնորհեալներու սարսափելի ժամուլի լռութիւնը կը հաստատէին զանոնք։ Պատրանքները փարատեցան Մարտի կիսուն։

Իրօք, Մուսթաֆա Քէմալ որ Յունուար 12էն ի վեր Պոլիս էր, Մարտ 6ին մեկնէր էր Էնկիւրի, առանց տալու սպասուած որոշումները։ Փետրուար 17ին, հրաժարեցուցած էր նախագահութեան առաջին թիկնապահը եւ 4 Մարտին ալ ընդհանուր քարտուղարը։ Ըսողներ կային թէ այս միջոցները շատ հաճելի չէին վարչապետին։

Սակայն առանք կը նկատուէին անձերու հանդէպ աչառութիւն, առանց որ եւ է զոհունակութիւն պատճառելու։ Արեւելքի յատուկ յանկարծական փոփոխութիւն մը վերականգնանցուց նախընթացներու յիշատակը։ Ըամէթ փաշայի արժանապատուութեան զոհողութիւնները կանոնաւորաբար ամրացուցեր էին անոր յաջողութիւնը հիմնական տեսակէտով։ Իրողութիւնը կրկնուած էր։ Մահմուտ պէյի «Միլլիյէթ»ը զայն կը հաստատէր Մարտ 9ին։ Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեամբ գումարուելիք նախարարաց կարեւոր խորհուրդը չէր հրաւիրուած։ Ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար, համաձայնութիւն մը հաւանական էր որ գոյանար, յետաձգելով 1932 - 1933ին օտար հայթայթիչներու եւ ձեռնարկուներու վճարուելիք 500 միլիոնի գումարը։

Այդ կը նշանակէր Ըամէթ փաշայի յաղթանակը։ Սակայն վնասուած առնելիքաւորները կրնային բողոք բարձրացնել եւ դահլիճին հակառակորդները միշտ վախ կ՚ազդէին։ Մամուլը որ բացարձակապէս կառավարական է շարունակեց լուռ մնալ։ Բայց, Մարտ 18ին, Տէօյչէ-Պանքէն Պ. Վայկէլ եւ երկաթուղիի շուէտական ընկերութեան ներկայացուցիչները Թուրք կառավարութեան կը հաւաստէին իրենց բարի տրամադրութիւնները։

Շիտակ է թէ կրնային ուրիշ կերպ ալ գործել։ Յանդգնութիւնն ուրեմն, անգամ մըն ալ նպաստաւորած էր Ըամէթ փաշան։ Ելեւմուտքը տարի մըն ալ պիտի կրնար հաւասարակշռուիլ, առանց նորէն սեղմելու պաշտօնեաներու խեղճուկրակ թոշակները եւ առանց դժգոհելու զինուորականները։ Ըամէթ փաշա յաղթանակը կը տանէր։ Այն առեն «Խապէր» թերթը, Մարտ 19ին կը հաղորդէր դահլիճի փոփոխութեան մասին լուր մը։ Շատ չանցած սակայն կը հերքէր։ Յաջորդ առտուան թերթերը նոյն պարզամտութեամբ, նոյն նիւթին վրայ կը գրէին։ Ֆէթհի պէյը կ՚ենթադրէին թեկնածու վարչապետութեան։ Անոր մասին կը վիճէին, զայն վարկաբեկելու, եւ աւելի ջատագովելու համար Ըամէթ փաշան եւ առաւելութիւնները զոր Թուրքիա պիտի վայելէր անոր գործի գլուխը անշարժ մնալէն։ Նոյն իրիկուն, «Անատոլու» գործակալութեան միջոցով, Ըամէթ փաշա զեկոյց մը կը հաղորդէր ժողովուրդին.— Թերթերէն իմացեր էր իր հրաժարման մասին շրջող զրոյցները. վրդոված էր. պէտքը կը զգար հանդարտեցնելու իր հայրենակիցները եւ անոնց յայտարարելու թէ «հիմնուելով Ազգային Մեծ Ժողովի վստահութեան վրայ եւ նկատի առնելով որ իր եւ հանրապետութեան նախագահին միջեւ զանազան հարցերու շուրջ համաձայնութիւն կը տիրէ, անվարան պիտի շարունակէ ծառայել իր երկրին, որ իր հանդէպ վստահութիւն ունի»։

Զարմանալի թուեցաւ թէ Ըամէթ փաշա Մարտ 20ի թերթէն իմացած ըլլայ այն զրոյցները, զոր Սղերդցի Մահմուտ պէյը 23 Մարտի յօդուածին մէջ կը խոստովանի թէ արդէն բերնէ բերան կը պտտէին ամիսներէ ի վեր։ Թերթերը խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրին զեկոյցին, ինչ որ հասկնալի է։ Վարչապետը պիտի պահէր իշխանութիւնը, քանի Խալք կուսակցութիւնը կը կազմէ մեծամասնութիւնը։ Տրամաբանական է։ Այս կուսակցութիւնը միայն արտօնուած է. Ըամէթ փաշա անոր իրական նախագահն է։ Եթէ ցարդ, ինք մինակը չկատարեց երեսփոխաններու նշանակումը, մինակը սակայն բաշխե՞ց շնորհներ։ Ալ չի տեսնուիր թէ ինչպէս կրնայ տապալիլ, եթէ միայն Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ պատասխանատու է։ Մահմուտ պէյ, անհամբեր զովասանքները շռայլելէ վերջ, իր Մարտ 23ի յօդուածին մէջ կը ճշդէր թէ «ոչ ոք սակայն պիտի կրնայ ուրանալ վարչապետին քաշուելու եւ քիչ մը հանգստանալու իրաւունքը»։ Այս կը նշանակէր հաստատել թէ Ըամէթ փաշա իրաւունք ունէր իշխանութիւնը ձգելու իր ազատ կամքով միայն։ Այս տեսակէտը յանդուգն կը թուի ըլլալ։ Բայց Թրքական Սահմանադրութիւնը բաց դուռ ձգած է հակասական մեկնաբանութիւններու, ի միջի այլոց այն իշխանութեան մասին, որուն հանդէպ պատասխանատու է վարչապետը։

Ըամէթ փաշայի զեկոյցները եւ մամուլի մեկնաբանութիւնները լուծած ըլլալ կը թուին այս հարցը։ Խորքին մէջ, կացութիւնը թերեւս կը մնայ նոյնը։

Ըամէթ փաշայի աշխատելու կարողութիւնը մասամբ կը մեղմացնեն իր թերութիւնները եւ տնտեսագիտական օրէնքներու իր անծանօթութիւնը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ աստիճանաբար տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

Պ. Ռ. ՓԻՆՈՆԻ ՅԱՐԳԱՆՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Սէվռի դպրոցին մէջ կիրակի օր տեղի ունեցաւ Մխիթարեան Կաճառի պատուոյ անդամակցութեան հանդէսը Ռընէ Փինոնի, յայտնի հեղինակ եւ հրապարակագիր, հայ Դատին համակիր եւ աշխատաւոր։

Չորս հարիւր հրաւիրեալներէն ներկայ էին հազիւ հարիւր կամ հարիւր յիսուն հոգի։ Բաւական թիւով Ֆրանսացիներ, որոնց մէջ երեսփոխան Սուլիէ։ Ցաւալի էր երեւոյթը, որուն մէջ իր յանցանքի բաժինը ունին Մխիթարեանները։ Թերթերով ծանուցումը եղած էր թերի, իսկ անձնական հրաւիրագիրներուն արդիւնքը եղաւ ողորմելի։ Առիթն էր համակրանքի ցոյցի մը վերածելու այս հանդէսը։ Հայ ժողովուրդին համակրանքին՝ հանդէպ օտարի մը որուն նմանները սկսած են հետզհետէ պակսիլ մեր շուրջը։

Ռընէ Փինոն կարճ ուղերձով մը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց եւ ըսաւ յաճախ կրկնուած ճշմարտութիւններ, որոնց մէջէն պէտք է վեր առնել կարգ մը յատկանշական մասեր ի պէտս անոնց որ «ականջ ունին եւ չեն լսեր, աչք ունին եւ չեն տեսներ»։

— Ապտիւլ-Համիտի օրով տեսած եմ Պոլիսը, ըսաւ Ռընէ Փինոն, տեսայ նաեւ Ժէօն-Թիւրքի օրով, չեմ ուզեր տեսնել հակառակ իր բոլոր նորութիւններուն։ Թուրքիան եւ Թուրքը լաւ կը ճանչնամ։

Բացատրեց Ջարդերը եւ անոնց պատճառները։ Տուաւ մանրամասնութիւնները պատերազմէն առաջ Պ. Նուպարի կատարած ձեռնարկներուն, որոնք յանգեցան Հայաստանի վրայ եւրոպական հակակշռի ծրագրին։

Թուրքը գիտէր որ ազատ շունչ քաշող հայկական հողամասը պիտի զարգանար, ուժովնար եւ անջատուէր փտած կայսրութենէն, ինչպէս բաժնուեցան բոլոր միւսները։ Ջարդերը, այդ օրէն իսկ մտածուած, ծրագրուած, մեծ խնամքով պատրաստուած, եղան հետեւանք եւ կարելի դարձան մեծ պատերազմի շրջանին, երբ Թուրքին ձեռքերը ազատ էին։

(Իսկ մենք, Պ. Փինոն, կը կարծէինք թէ Ջարդերու պատասխանատուն է... հայ ժողովուրդը եւ Դաշնակցութիւնը)։

Ջարդերը, շարունակեց, բարբարոս ժողովուրդի մը ինքնածին բնազդին արդիւնքն են։ Լուր կայ որ Թուրք կառավարութիւնը ձեռնարկած է մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Այդ օրը պէտք է յիշեցնել իրեն իր արիւնոտ անցեալը։ Կառավարութիւնը չի կրնար արդարանալ հինին վրայ ձգելով մեղքը։ Ջարդին մեղքը ոչ թէ կառավարութեան մը, այլ ամբողջ Թուրք ցեղին վիզն է։

Յետոյ խօսեցաւ Սէվրի դաշնագրին եւ Ամերիկայի սահմանած Պիզատոսեան գծի մասին։

Լօզանի դաշնագիր եւ կործանում։ Եւ սակայն կը մնայ Հայուն անպարտելի հոգին, աչքը դէպի իր տանջուած հայրենիքը, դէպի իր մշակոյթը, լեզուն, կրօնքը։ Կայ փոքրիկ Հայաստանը, հոգ չէ թէ օտար իշխանութեան տակ, որ փոխանցման երեւոյթ է։

Ազգի մը գոյութեան պայմանը ոչ թիւն է, ոչ հողը, ոչ հարստութիւնը, այլ ազգային մշակոյթը, զոր փրկած էք։ Ստեղծած էք անոր բազմաթիւ վառարանները։ Այդ մշակոյթն է որ ձեզ փրկեց սկսելով [illegible] օրերէն, շրջապատուած միշտ բարբարոսներով։

Դուք ունեցաք հերոսական մարտնչումներ պաշտպանելու համար ձեր հնադարեան մշակոյթը, ձեր պատիւը, ձեր կրօնը։ Ձեր մէջէն հազարներ ինկան հերոսական մահով, գիտցաք մեռնիլ հայրենիքին համար։ Ձեր գոյութիւնը փաստ մըն է որ ազգ մը չի մեռնիր երբ չուզեր մեռնիլ։

×

Երեսփոխան Պ. Սուլիէ, որ խօսք առաւ, կրկին յիշեց մեր զոհաբերութիւնները եւ հայրենիքին համար ինկած մեր հերոսները։ Յիշեց որ Ապրիլ 11(24)ն է այսօր, եւ ներկաները հրաւիրեց մեր զոհերուն յիշատակը յարգել յոտնկայս։

×

Այս ամէնը օտարներու բերնէն, օտարին համար կազմած, երկրայութիւն չկայ, երբ հարցը հայրենիքի եւ պատուի պաշտպանութեան վրայ է։ Արժանապատուութեան զգացումը սակարկուելիք ապրանք չէ անոնց համար։ Որչափ լաւ կ՚ըլլար, եթէ հանդէսի սրահին աթոռները ամբողջովին գրուած ըլլային որոշ դասակարգին անդամները։ Ո՛րչափ պէտք ունին օտարին բերնէն լսելու մարդկային տարրական զգացումին՝ արժանապատուութեան զգացումի դասը։

Լ.

ՄԱՄՈՒԼ

Գայթակղութիւն մը

Բարեգործականը փակած է Գահիրէի Որբուհիներու Տունը, մեծ յուզում պատճառելով հանրութեան։

Այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ «Յուսաբեր» կը շեշտէ (12 ապրիլ).

— «Գաղտնիք չէ, որ Բարեգործականի հասոյթի աղբիւրներուն մէջ կայ յորդառատ աղբիւր մը հետեւեալ խորագրին տակ, — «Որբ»։ Այս բառը Բարեգործականի հաշուեմատեանի «մուտք» բաժնին մէջ իր կարեւոր տեղը ունի։ Այս անունին տակ Բարեգործականը տեւաբար գումարներ կը գանձէ, — անպաշտօն ու պաշտօնական ձեւերով, թէ՛ մասնաւորներէ եւ թէ հաւաքականութիւններէ, թէ՛ հարազատէն եւ թէ օտարէն։ Ան մինչեւ իսկ յատուկ օր ունի — «Որբերու Օր» — երբ իր հաւաքիչներով հրապարակ կ՚իջնէ եւ յանուն որբի դրամ կը հանգանակէ ամբողջ գաղութէն։ Սակայն Բարեգործականը կը սիրէ գանձել, բայց ոչ թէ ծախսել։ Յաւելեալ ապացոյց — իր Տունը... համբաւաւոր ՈՒԹ ԴԱՀԵԿԱՆՈՎ։ Անոք ու անգործ որբուհին «իր» Տանը մէջ ապաստան գտնելու համար՝ Բարեգործականին օրական պէտք է վճարէ ութ դահեկան, — կա՛մ իր խնայած գումարներէն եւ կամ իր ազգական վաստակէն։ Այլ խօսքով՝ ամիսը երկու հարիւր քառասուն եգ. ղրշ։ Ամբողջ հարստութիւն մը ո՛չ միայն անգործ ու անոք, այլ եւ տէր ու գործ ունեցող որբի մը համար։ Արտառոց երեւոյթ մը պիտի ըլլար, եթէ երբեք օրական ութ դահեկան վճարող որբուհիներ ունենայինք մենք, եւ այն ալ... ամբողջ Տուն մը պահել կարենալու քանակով։ Մենք այս որբուհիները — այնքան բախտաւոր ու երջանիկ — ի հարկէ չունինք։ Ու բնական է, որ որբուհիները պիտի լքէին «իրենց» այս Տունը եւ անկէ փարախներով հեռու փախչէին։

Սակայն այս պարագան երբեք կարող չէր պատճառ դառնալ օճախ մը կործանելու համար։ Բարեգործականը իրաւունք չունէր այնքան դաժան ըլլալու հարիւրաւոր անծնող երեխաներու նկատմամբ, որոնց անունով եկած գումարներու հաշուին պաշտօնեաներու — հաստակաւոր «որբերու» — ամբողջ բանակ մը կը պահէ։

Որբուհիներու Տան եկամուտներն էին.

Ա. Որբերու Օրուան հասոյթը.

Բ. Խնամակալ Մարմնի գանձումները.

Գ. Որբուհիներու օրավճարները, եւ

Դ. 50 ե. դ. միանուագ գանձումները։

Մենք մեծ տարակոյս ունինք թէ այս չորս յօդուածներով գանձած գումարները Բարեգործականը կը ծախսէր Որբուհիներու Տան վրայ։ Մենք վախ ունինք, թէ մասնաւորաբար առաջին յօդուածով եկած գումարները ան երբեք չէր ծախսեր այդ շէնքին վրայ։

Տրամադիր ենք խորհելու, թէ Որբերու Օրուան հասոյթը Բարեգործականը իր եւ ոչ թէ որբին հասոյթը կը նկատէր։ Եւ որովհետեւ միւս երեք յօդուածներով եկած գումարները բաւական չէին Տուն մը պահելու համար, ուստի Բարեգործականը առաւ ու գոցեց անհրաժեշտութիւն դարձած շէնք մը անոր վրայ այդ համեստ գումարը չծախսելու համար։

Այս կասկածանքները կը փարատին, երբ Բարեգործականը հրապարակ գայ թիւերով եւ լրիւ ու սպառեցուցիչ բացատրութիւններ տայ հանրութեան»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ հրատարակութեան կու տանք այս «Բաց նամակ»ը, որ երեւի շրջաբերականի վերածուած է։

Մեր պատասխանը՝ այսօր իսկ, առաջին էջ։

ՄԻԼԱՆ, 23 ապրիլ.— կարդալով «Յառաջ» օրաթերթի վերջին անորակելի ակնարկութիւններով ի խմբագրականները յանձին երեւելի ու մեծատաղանդ գրագէտ Պ. Կ. Զարեանի, Միլանի երիտասարդութիւնը իր արդար ընդվզումը կը յայտնէ։ Այլեւս ժամանակն է արտայայտուելու, որովհետեւ այն եղոյթին նման բազմաթիւ գրութիւններ լոյս ծաւալ գտան թերթերու մէջ։

Դեռ թարմ է այն եղկելի որակումը որ գործուեցաւ մեր վաստակաւոր մտաւորականներէն Պ. Զօպանեանի հանդէպ, ինչպէս նաեւ ուրիշ կարկառուն դէմքերու դէմ, որոնք ենթարկուեցան նման արարքներու։ Աւելորդ է անուններով խօսիլ, հանրութեան ծանօթ են արդէն։ «Յառաջ»ի վերջին խմբագրականները, ուղղուած Պ. Կ. Զարեանի անձին, պատճառ եղան որ տարիներու ընթացքին յօդուածներով յաղթուած մեր գրական վաստակաւորներու վիրաւորուած պատուին պաշտպան կանգնինք, հրապարակելով մեր արդար ցասումը հանրութեան, անոր անորակելի լռութիւնը խթանելու համար։

Համառօտ ենք մեր զայրոյթին մէջ, ապահով ըլլալով որ այս փոքր բայց արդար քայլն իսկ պատճառ պիտի ըլլայ որ մեր երիցագոյն եղբայրները արտայայտուին ճշդելու համար մամուլի մը ու մամուլներու դիրքը՝ գրական ապերախտ ասպարէզին նուիրուած գրագէտ դիւցազներու գործին ու անձին դէմ։

Միլանի ուսանողութիւն
եւ երիտասարդութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

Bulletin de l'Union des Médecins Arméniens, Թիւ 42, Ապրիլ։

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան «Տեղեկատու»ն է այս, որ կը բովանդակէ փոքրիկ յօդուածներ, հետաքրքրական քաղուածքներ օտար բժշկական մամուլէն, եւ ամփոփումը Տոքթ. Ամիւյի դասախօսութեան, avertineի մասին։

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

V

— Ի՞նչ... ի՞նչ... կեցիր Նայինք, ...պար... «արապա» մը խօսք ըսիր... ...որովհետեւ բնականաբար սակայն եւ ...ինչպէս...» ո՞վ ըսաւ քեզի քի ես անծանօթ եմ, ճանըմ...

— Ո՛չ սխալ հասկցաք, գրեր էի՛ք որ ...

— Հա՛, սանկ ըսէ, աղբար...

Ու, ծառովը քիթը խառնեց Նայեկեան վրան, եւ կրկին Սուրէնին դառնալով.

— Միշտ ատանկ գրաբա՞ռ կը խօսիս, — հարցուց։

Սուրէն կրկին չպատասխանեց։

Մեծ ու անբացատրելի զայրոյթ մը ...ցեր ու լեցուեր էր կրծքին տակ։ Վաճառականին վրան նետուելու եւ գլխուն ...իջեցնելու տենչ մը ունեցաւ։ Պահ մը ...ցեց, նոյնիսկ, թողուլ ու դուրս ելլել։

Բայց, խորհեցաւ թէ «անքաղաքավար բան էր»։

Լուռ էր հայ վաճառականը եւս։ Նոյն պահուն երիտասարդ մը ներս մտաւ։ «Ա՞ս ով է»ի ակնարկ մը նետեց Սուրէնին վրայ։ Սուրէն բնազդաբար կրկին իրար տուաւ բաճկոնին ծալքերը։ Բայց կրկին քակեց։ Որովհետեւ...

Ցանձնարարեցին, որ քիչ մը հեռու կենայ։ Քաշուեցաւ պատին ներքեւ։ Բեռնակիրը կը ճեճէր ընդարձակ վաճառատան մէջ, եւ, առեւը մէկ, ձիու պոչէ շինուած փոշաւելը կը զարնէր ապածոյի ծրարներուն։

Սուրէն կը տագնապէր այդ անորոշութեան եւ իր վրայ ճնշող մթնոլորտին մէջ։ «Քիչ մը»ն աւելի քան ժամ մը տեւեց։

— Անունդ ի՞նչ է, — լսուեցաւ յանկարծ։

— Քրի՛ս։

— Ի՞նչ... Քրի՞ս մի... ծօ՛, անունին խըթըլխի՞ն եկար, ի՞նչ է...

Եւ, հայ վաճառականը, արագօրէն անցնելով առաջ, աչքերը խոշոր խոշոր բանալէն.

— Գնա գործիդ, Աստուածդ սիրես, — գոչեց — գլուխիս փորձանքի՞ պիտի խօթես իրիկունով... Ես ատանկ Քրիսներ-մըրիսներ չեմ ուզեր վաճառատանս մէջ...

Ու իր աչքերուն առջեւ եկաւ Եըլտըզի դէպքին առթիւ գաղտնօրէն բերնէ բերան շրջող անուն մը, որ իր դժգոհութիւնը փոխեց վախի, յետոյ սարսափի, եւ խանութը դարձաւ աչքերուն առջեւ։ Իսկ շէնքը նեղ եկաւ Սուրէնին շուրջը։ Չկրցաւ ըմբռնել թէ հայ վաճառականին շրջահայեաց ու խոհեմ մարդու անյեղլի՛ գիծը՝ իր արտասանած անունին մէջ մեծ վտանգ մը եւ մեծ անպատեհութիւն մը տեսած էր...

Մինչ ինք խորապէս վիրաւորուեցաւ անոր «մըրիսներ»էն, որ իրեն յիշեցուց Յակոբին ծաղրանքը, տարիներ առաջ, այն իրիկնադէմին, երբ եկեր կանգներ էր իրենց խանութին դէմ, հօրին առջեւ, ու, լեզուն դուրս ձգած, կը ծաղրէր զինքը, մինչ փքոցը կը շարժէր։ Եւ, երբ կանգ առեր էր պահիկ մը՝ իր զայրացկոտ նայուածքը Յակոբին սեւեռած, լսեր էր հօրը ձայնը՝

— Հը՛... քէօ՛րիւկը... զա՛րկ, զա՛րկ...

Հիմա, իր ներքին փքոցը եւս կ՚եռեւեփէր։ Ու, ձայն մը, — կարծես՝ հօրենակա՞ն ձայն մը — կ՚ըսէր իրեն՝ «զա՛րկ, զա՛րկ»...

Բայց, «քաղաքավար պէտք էր ըլլալ»։ Ու գամուած մնացեր էր կեցած տեղը, մինչ աչքերը կ՚այրէին։

Հայ վաճառականը՝ սեղանէն հեռացեր՝ կը ճեճէր հիմա աւելի արագ քայլերով։ Մտաւ տպակեփեղկէն ներս՝ գրասենեակը։ Եւ, քանի մը առարկաներ աննպատակօրէն տեղափոխելէ վերջ սեղանին վրայ.

— Մենք ալ՝ խելքը խրատը տեղը մէկը գիտցանք ու կանչեցինք — ըսաւ, Աստուա՛ծ, — խօսքը ուղղեց գրագրին.

— Հրամմեցէ՛ք, Միսաք Սահակ։

«Միսաք Սահակ»ը, սակայն, դառնալով բեռնակիրին.

— Դուրս հանէ սըրիկա — պօռաց — ատանկ միքրոպներ չեմ ուզեր խանութէս ներս։

Բեռնակիրը մօտեցաւ Սուրէնին։ Նայեցաւ... Նորէն նայեցաւ... Մինչ Սուրէն՝ աչքերը բացած՝ ակնապիշ կը դիտէր զայն։ Ու մինչ պիտի ձայնէր՝ անզսպելի ու յանկարծակի ուրախութեամբ մը՝ բեռնակիրը յօնքերը բարձրացուց ու Սուրէն ելաւ դուրս։ Ու լոյսը հեռացուց, կրկին, այդ երկու ծօտաւոր ու քաղցր ձայները...

Իրիկուան, երբ Սուրէն նստած էր սրճարանը, Գաբօն մտաւ ներս ու խենթի մը նման ողջագուրեց Սուրէնը։ Երկարօրէն խօսեցան։ Քաղաքէն, ծանօթներէն, իրենց բաժանումէն վերջ տեղի ունեցած դէպքերէն, նոյնիսկ Դաւիթ էֆէնտիէն...։ Գաբօն սրճարանապետէն իմացաւ թէ նեղ կացութեան մէջ էր Սուրէն։ Ուզեց օգնել։ Բայց. Սուրէն մերժեց։

Քանի մը ժամ վերջ, Սուրէն ուղղուեցաւ դէպի տուն։ Մինակ էր նորէն։ Անօթի էր։ Ձեռքը բնազդաբար գրպանը տարաւ։ Դրամ չկար։ Կա՛ր։ Քառորդ մէճիտը կար... Հանեց դուրս. Նայեցաւ. ու հրճուանքով պահեց զայն կրկին, յիշելով յարութեան այն արեւոտ ու ծիծղուն օրը, երբ Տիկին Քէպապճեան իրեն տուած էր այդ դրամը, մինչ Աստղիկ նրբանցքէն կը նայէր՝ անթափանց ապակեփեղկին ետեւ պահուըտելով...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

բազկատութեան մը, ինքը պատրաստ պիտի ըլլայ անցնելու կառավարութեան գլուխը։

Տէ Վալերայի այս ձախողութիւնը կարգ մը ենթադրութիւններու տեղի կուտայ։ Իրլանտայի խորհրդարանին մէջ, հանրապետականներու անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը գոյացնելու համար, պէտք ունին աշխատաւորականներու աջակցութեան։ Կացութեան տէրն ուրեմն կը մնան աշխատաւորականները, որ կը վարանին վճռապէս ամէն կապ խզելու՝ Լոնտոնի հետ։

Տէ Վալերայի բաղձանքը շատ կարճ ատենուան մէջ վերջացած տեսնելու այս գործը, այս կերպով կը կրէ առաջին հարուած մը։ Առ նուազն պէտք է ուրեմն ձգձգումներ նախատեսել։

Իրաքի թագաւորը Իրանի մէջ

Իրաքի թագաւորը որ Պաղտատէն մեկնած էր ուրբաթ օր, Թէհրան հասաւ ապրիլ 26ին, Պաղտատի պարսկական դեսպանին հետ, եւ ընկերակցութեամբ Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշայի եւ ուրիշ նախարարներու։ Սահմանագլուխին վրայ, Քասրը Շիրինի մէջ, թագաւորը դիմաւորուեցաւ Պարսկաստանի արտաքին նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու կողմէ, որոնք ինքնաշարժներով Ֆէյզալը առաջնորդեցին Թէհրան, Քիրմանշահ – Համատան – Ղազուին ճամբով։

Թագաւորը Թէհրան հասած ատեն, ընդունուեցաւ քաղաքապետական պարտէզին մէջ, Շահին եւ նախարարներուն կողմէ։ Երկու թագաւորները քաղաքին մէջէն անցնելով գացին Կիւլիստանի պալատը, որ Գաճարներու հին բնակարանն եղած է եւ որ յատկացուած է Ֆէյզալի։ Ճամբան պարսիկ զինուորներ բարեւի կեցած էին։

Ի պատիւ Իրաքի թագաւորին, զօրահանդէս մը կատարուեցաւ ապրիլ 27ին։ Ներկայ էին բոլոր պարսիկ երեւելիները եւ օտար դեսպանները։

Այս այցելութիւնը մերձեցման կարեւոր ձեռնարկ մըն է երկու երկիրներուն միջեւ, որոնք դեռ մէկ տարի առաջ դիւանագիտական յարաբերութիւն իսկ հաստատած չէին։ Թէ Իրաքի գաղութը եւ թէ առ հասարակ Պարսիկները մանաւանդ գոհունակութեամբ կը դիտեն այս մերձեցումը։

Ֆէյզալ թագաւորը Թէհրան պիտի մնայ մէկ շաբաթ։ Յետոյ պիտի այցելէ Սպահան եւ Շիրազ։

Ա. Հ. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն»

Փարիզի Մասնաճիւղը 5 Մայիս Հինգշաբթի ժամը 4—12 Horticulture սրահին մէջ, ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ առթիւ, աւանդական սովորութեամբ կը կազմակերպէ.

ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ

Երգ, թատր, դաշնակ, հայկական եւ եւրոպական պարեր, Ջան Ֆիւլիւմ ձօն եւ մատչելի պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է. ծախքերու մասնակցութեան համար՝ 5 ՖՐԱՆՔ։

Երեկոյթ Լիոնի մէջ

Լիոնի ԳՈՂԹԱՆ երգչախումբի գեղարուեստական երեկոյթը 7 մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

Քառաձայն երգեր հայ ականաւոր հեղինակներէ։ Կենդանի պատկեր՝ Մայր Հայաստան։ Հիւրիններու եւ կովկասեան պարեր։ Ջաւեշտ եւ անակնկալներ, եւայլն։

Ապրիլեան սգատօնը Կարտանի մէջ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Ցան մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Ա. Հ. կարմիր խաչին, Պիվէռի կրթասիրաց միութեան եւ Շէյխ Շաճէի երիտասարդաց միութեան։

Կը խօսի՝ Ընկ. ՕՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ վարժարանի սաներուն

Նուագահանդէս Օր. Մառի Պոտուրեանի

(ԴԱՇՆԱԿԻ Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԷՆ)

2 Մայիս, երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, փլէյէլ Ցան Տըպլիւսի սրահին մէջ

8 rue Daru, Métro: Terne

Պիտի նուագէ կտորներ՝ Ռամոյէն, Պախէն, Շոփէնէն, Տըպիւսիէ, Ռուվէլէ, Թալիաֆիէռօյէ, Լիցէ։

Տոմսերու գիները են 25 եւ 15

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պոլսեցիներու Միութեան, ի յիշատակ ազգային մեծանուն գործիչներու՝ Մ, ՉԵՐԱԶԻ եւ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ։

Այս կիրակի առաւօտ, հովանաւորութեամբ Տ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ եպիսկ.ի, որ դամբանական մը պիտի խօսի։ Երգեցողութիւնները պիտի կատարէ Օրիորդաց երգչախումբը։ Հոգեհանգիստէ վերջ յարգանքի խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ եւ Պր. Պ. ՉԱՐՕԵԱՆԷ։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ընկերա-համակրական դասախօսութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կը խօսի՝ ընկ. Վազգէն Շուշանեան։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Maison de la Mutualitéի մէջ։ Օրակարգ՝ զեկոյց կոմիտէի կողմէ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին սրահը։ Կը խօսի ընկ. Վազգէն Շուշանեան։

ԱՆԻԷՌ Պուա քոլոնպի պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոնպի կոմիտէին ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոնպի Նռագոյն խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակայողները պատասխանատու պիտի նկատուին։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 240 rue Duguesclins Հ. Յ. Դ. Գրադարանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան, այս կիրակի ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պատգամաւորներու զեկուցում եւ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը 3 մայիս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի ներկայացումները

ԼԻՈՆ.—վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ Զօլա Թատերասրահին մէջ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ.— Այս կիրակի ցերեկ Սօսիէթէ Լիոնէզի մէջ

Մասնակցութեամբ յաւագոյն ուժերու՝ կը ներկայացնէ

ԵՐԿԻՐՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ...

Տրամ 4 արար — Հեղ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Տոմսերու գիները ժողովրդական են։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Պերճուհիի «ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ» հատորը

Դիմել՝ Mme. B. Barséghian, 18 Rue Carnot, Chaville (S. et O.)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 71 Ave. Kléber.

ԱՆԴՐԷԱՍԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին, 40 rue Belleville.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Bar du Globeի ներքնասրահին մէջ։ (Պուլըվար տը կոմիի թիւ 37)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գարակէօզեան որբանոցի որբերէն Աբրահամ Աբրահամեան (լուսանկարիչ), մօր անունը՝ Պայծառ։ Պ. Աբրահամեանի վերջին հասցէն էր 100 Bld. de la Republique, La Garenne-Colombes, Seine։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր միթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

Բայց հիմա բրտօրէն դուրս ելած ըլլալով այդ վրդովմունքէն, կ'ուզէի անգամ մըն ալ վերապրիլ, կէտ առ կէտ վայելելու համար, յետահայեաց ակնարկով մը, այս խուսափուկ յուզումները, ինքզինքը խաբելու այն մոգական եղանակին շնորհիւ զոր յիշատակ կ'անուանենք... Ճիշդն ըսելով, ասոնք բաներ են զորս կը հասկնանք կամ չենք հասկնար։ Թերեւս պէտք է հրավառ սիրտ մը ունենալ զանոնք ըմբռնելու համար։

Այս կերպով նախ գացի խաղասրահը, փնտռելու համար այն սեղանը որ անոր տեղն էր եղած, եւ հոն տեսնելու համար, երեւակայութիւնով, բոլոր այդ ձեռքերուն մէջ, իրենները։ Ներս մտայ, սեղանը ուր զայն նշմարած էի առաջին անգամ, պիտի ըլլար ձախ կողմինն էր, երկրորդ սրահին մէջ։ Անոր շարժուձեւերէն իւրաքանչիւրը յստակօրէն ներկայ մնացած էր մտքիս մէջ, քնաշրջիկի մը պէս, աչքերս փակ ու ձեռքերս երկարած, կրնայի գտնել անոր տեղը։ Ներս մտայ ուրեմն եւ անմիջապէս կտրեցի սրահը։ Եւ հոն... երբ, դռնէն անցնելէս ետքը, ակնարկս դարձաւ դէպ ի այս աղմկալից բազմութիւնը... տարօրինակ բան մը պատահեցաւ... Հոն, ճիշդ այն տեղը զոր ինքզինքիս պատկերացուցած էի, հոն, նստած էր (զառանցանք՝ արգիլենք՝ տենդի) ...ան, նոյն ինքն... Ան... ան... Ճիշդ այնպէս ինչպէս քիչ առաջ տեսած էի երազի մէջ, ճիշդ ինչպէս որ էր նախընթաց օրը, աչքերը անթարթ յառած գնդակին, տժգոյն ուրուականի մը պէս... բայց ինքը... անժխտելիօրէն ինքը...

Քիչ մնաց պոռայի, այնքան մեծ էր սրսկումս։ Բայց զսպեցի սարսափս այս անիմաստ տեսիլքին առջեւ եւ փակեցի աչքերս։

— Յիմար ես... կ'երազես... ջերմութիւն ունիս, —կ'ըսէի ես ինծի.— Բացարձակապէս անկարելի է, կը զառանցես։ Բայց զսպեցի սարսափս դեկտեմբ կէս ժամ առաջ։

Ու բացի աչքերս։ Բայց ահաւոր տեսարան, ճիշդ քիչ առաջուան պէս, նստած էր հոն միսով ու ոսկորով, անժխտելիօրէն... կրնայի ճանչնալ այդ ձեռքերը ուրիշ հազարաւորներու մէջէն... Ոչ, չէի երազեր, նոյն ինքն էր։ Չէր մեկնած, ինչպէս ինծի խոստացած էր։ Անմիտը մնացած էր, հոս բերած էր, կանաչ սաւանին, դրամը զոր իրեն տուած էի տուն վերադառնալու համար, եւ բոլորովին մոռնալով ինքզինքը, իր մոլութեան մէջ եկած էր խաղալու այս սեղանին վրայ, մինչդեռ իմ սիրտս յուսահատօրէն կը բզքտուէր զայն վերստին գտնելու ջանքով։

Ընդվզում մը իմ ամբողջ էութեանս մէջ գլխ առաջ մղեց... Կատաղութիւնը լեցուց աչքերս, զայրագին կատաղութիւն մը որուն մէջէն կարմիր կը տեսնէի, կատաղի ցանկութիւն մը կոկորդէն բռնելու այդ երդմնազանցը որ այդքան ողորմելիօրէն խաբած էր վստահութիւնս, զգացումս, անձնուիրութիւնս։ Բայց դարձեալ զսպեցի ինքզինքս։ Մտածուած դանդաղութիւնով մը (ի՜նչ կորովի պէտք ունեցայ ատոր համար) մօտեցայ սեղանին, ճիշդ անոր դիմացը. պարոն մը քաղաքավարութեամբ տեղ տուաւ ինծի։ Երկու մեդր կանաչ սաւան մեզ կը բաժնէր իրարմէ եւ կրնայի, ինչպէս թատրոնը պատշգամի մը բարձրութենէն, հանդարտօրէն դիտել անոր դէմքը, այս նոյն դէմքը զոր երկու ժամ առաջ տեսած էի երախտագիտութիւնով ճառագայթուն, լուսավառ՝ աստուածային շնորհին լուսապսակով եւ որ հիմա վերստին զոհահար որսն էր դարձած մոլութեան բոլոր դժոխային կրակներուն։

Ձեռքերը, այն ձեռքերը որոնք դեռ այդ կէսօրէն ետքը տեսած էի որ եկեղեցիին աթոռին փայտը կը սեղմէին երդումներուն ամէնէն նուիրականին համար, հիմա դարձեալ կծկուելով կը յափշտակէին դրամը որ իրենց շուրջն էր, վաւաշոտ վամփիրներու պէս։ Վասն զի շահած էր, շահած պէտք էր ըլլալ մեծ, շատ մեծ գումար մը. իր առջեւը կարօններու, ոսկիներու եւ դրամատոմսերու խառնակ դէզ մը կը փայլէր, դէզ մը խառն ի խուռն տարրերու որոց մէջ մատները, անոր ջղուտ եւ սարսռուն մատները կ'երկարէին եւ կը մխրճուէին հեշտանքով։ Կը տեսնէի որ անոնք կը բռնէին ու շոյելով կը ծալլէին զանազան դրամատոմսեր, մէկ կողմէն միւսը կը դարձնէին ու տարփանքով կը շօշափէին մետաղեայ դրամները եւ յետոյ յանկարծ կ'առնէին ափ մը ու կը նետէին զայն քառակուսիներէն մէկուն վրայ։ Եւ անմիջապէս անդուփքները կը վերսկսէին սարսռալ մէջ ընդ մէջ։ Քրտինքէն կոչը դրամի կոյտէն կը հեռացնէր անյագութենէ փայլուն անոր աչքերը որոնք կը հետեւէին գնդակին խելայեղ շարժումին. կարծես թէ անոր հոգին դուրս պիտի պոռթկար ինքն իրմէ, մինչդեռ անոր արմուկները բառական իմաստով գամուած կը թուէին կանաչ սաւանին վրայ։

Խաղին յիմարութիւնով ամբողջովին յափշտակուած անոր անհատական վիճակը ինծի համար շատ աւելի սարսափելի էր քան նախընթաց օրը, վասն զի անոր շարժումներէն իւրաքանչիւրը իմ մէջս կը սպաննէր այն պատկերը որ կը փայլէր կարծես ոսկեղէն յատակի մը վրայ եւ զոր իմ էութեանս մէջ առած էի դիւրահաւանութիւնով։

Այսպէս կը մնայինք, իրարմէ երկու մեդր հեռաւորութիւնով։ Անոր կը նայէի անթարթ ու ան չէր նշմարեր իմ ներկայութիւնս։ Ոչ իմ եւ ոչ ուրիշի վրայ կը բարձրացնէր աչքերը. անոր նայուածքը կը սահէր միայն դրամին կողմը ու մտահոգութիւնով կ'երերար թաւալուն գնդակը դիտելու ատեն։ Այս կանաչ ու խելայեղ շրջանակը կը գրաւէր անոր բոլոր զգայարանքները որոնք հեւ ի հեւ կը հետեւէին խաղին։ Ամբողջ աշխարհը, ամբողջ մարդկութիւնը անոր համար ձուլուած էին այս պրկուած սաւանին քառակուսիին մէջ։ Եւ գիտէի որ կրնայի հոն մնալ ժամեր եւ ժամեր առանց որ ան զգուշակէ միայն ներկայութիւնս։

Ալ չկարողացայ աւելի երկար համբերել. յանկարծական որոշումով մը սեղանին շրջանը ըրի, գացի անոր ետեւը եւ ձեռքս ուժգնօրէն բռնեց անոր ուսը։ Ակնարկը հրջեցաւ. վայրկեան մը ինծի նայեցաւ, ապակենման բիբերով, ինչպէս կը նայի մէկու մը զոր չենք ճանչնար, ծիծաղ նման գինովի մը զոր դժուարաւ կը ցնցենք իր քունէն եւ որուն աչքերը տակաւին պղտորած են իր ներքին գորշ ու գլուխ դարձնող գոլորշիներէն։ Յետոյ կարծես թէ ճանչցաւ զիս. բերանը բացուեցաւ դողալով. երջանիկ երեւոյթով մը ինծի նայեցաւ եւ շառաչունթիւնով մը թոթովեց ընտանութեան ձայնով մը որուն մէջ շփոթում եւ խորհրդաւորութիւն կար միանգամայն.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՏՈՒԱԾՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 30 ԱՊՐԻԼ 1932

30 AVRIL 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1867

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ԿԸ ՍԿՍԻ «ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ՊԱՏԻՒԸ»

Մեր խօսքը ձեզի՛ է նորէն, «ուսանողութիւն» եւ «երիտասարդութիւն» Միլանի, ո՞ւր էիք, Միլանի ո՞ր անկիւնը կծկուեր էիք,—

3. Երբ «երեւելի եւ մեծատաղանդ գրագէտ Կ. Զարեան», գաղափարակա՜ն տիպարի մը, Վահան Իբրեանի դիմակն առած, իբրեւ թէ յեղափոխական դայրոյթի մը բռնուած, կը գրէր — կը խարազանէ՛ր.

— «Եթէ ազգը ուրիշների կեանքի մօտ դողդողացող, անօթի եւ ագահ, փախկոտ եւ կեղծաւոր, շնացած եւ սողկրտող այն տարրն է, որի երեսին անպատիժ կերպով օտար գրողներից ոմանք կարողանում են թքնել, ապ նետել, հայհոյել կամ լռիկ արհամարհել՝ լաւագոյնն է չլինել:

Մղուած իրենց գոյութիւնը պաշտպանելու կենդանական բնազդից, պատառ պատառ եղած, դիմազրկուած այդ տարրը, որ քաջութիւն չունի իւրն իրեն ուրանալու, ըմբոստ եւ քաջ մահով մեռնելու; բողոքի պաղաղակով եւ զինուած ձեռքով իր դահիճներից սրբազան վրէժ առնելու... Ոջլոտ, աղտոտ, կռուազան, եղբայրասպան՝ նա կուտակուել է օտար քաղաքների արուարձաններում, նանեներով եւ հիւանդութիւններով ապականուած քէմփերում ու, սեւ մի մղձաւանջի նման, քաշկռտում է իր հոգեկան եւ մարմնական թշուառութիւնը:

Պատերազմի կրակների միջից, սհաւոր անապատներից եւ ջարդուող զիւղերի ոռնող սարսափների միջից դուրս պրծած այդ հայութիւնը, դոնէ դուրս ընկած, պէտք չէ՞ր արդեօք ցուցէր մարդկութեան խղճի եւ վաւութեան առջեւ, ինչպէս բողոքի եւ ցասումի զինուած մի բանակ, ինչպէս հարուածող ճակատագրական մի ձեռք, ինչպէս պատժող մի ճակատագիր: Մինչ, աղտոտ պանդոկների մէջ խճողուած, դառն ժպիտը իրենց շրթունքներից կախուած, ջնջուած դէմքերով եւ այրուած սրտերով, նրանք ապրում են շուքի տակ շուք դարձած, հլու, դժբախտ եւ պատրաստ կեանքի բոլոր փորձանքները ընդգրկելու: Եւ ի՜նչ ծիծաղելի են կենդանաբանական պարտէզներից դուրս պրծած, շնացած, կիսակիրթ քաղքենի այն մտաւորականները, որոնք սուս ու փուս բնակւում են մի Համսունի, մի Մօնթերլանի ապտակը իրենց այտերի վրայ, կարմիր երկաթով տաղուած եւ գայլի ոռնոցով ոռնում այն հազուագիւտ ճառողների դէմ, որոնք յանդգնում են՝ նրանց ոչնչութիւնը, հիւանդագին փառասիրութիւնը եւ տնտեսական փոքրիկ մտահոգութիւնները ուրանալով՝ հայկական իրականութեան սհաւոր վէրքերը նեղքող դանակով:» («Հայրենիք» ամսագիր, էջ 25, 1932 Մարտ):

Ներողութի՛ւն: Այս բոլորը, ինչպէս անոր նախընթաց տողերը... գրականութիւն են: Եթէ միայն չճանչնայինք այն «սողկրտող» տիպարը որ Կ. Զարեան կը կոչուի:

Հայոց ազգին կը մնայ միայն փառք տալ Եհովային կամ Ալլահին, որ այդ «հազուագիւտ ճառողների» շարքին մէջ կը գտնուի նաեւ մաքրամաքուր Զարեանը, ամենադէտ եւ ամենակարող, բոլորովին զերծ «հիւանդագին փառասիրութենէ» եւ «տնտեսական փոքրիկ մտահոգութիւններէ»: Մէկը՝ «գրագէտ դիւցազներու» շարքէն:

Իսկ ինչպէ՞ս են միւնները, — անոնք որ պատիւը չունին մասնակցելու «հազուագիւտ ճառողների» չքախումբին: Անոնք որ ոչ Աննկեններ ունին, ոչ ալ Հովանաւոր: Անոնք որ, տարէց թէ երիտասարդ, իրենց ճակտին քրտինքը, իրենց սիրտն ու միտքը, իրենց երակներուն արիւնը կը քամեն լուռ ու մունջ: Քարէ քար զարնուելով: Իրենց ճակատագիրը կապած՝ «ուրիշների կեանքին մօտ դողդողացող, անօթի եւ ագահ, փախկոտ եւ կեղծաւոր, շնացած եւ սողկրտող», այլ եւ «ոջլոտ, աղտոտ, կռուազան, եղբայրասպան» եւ «աղտոտ պանդոկների մէջ խճողուած» բազմութիւններուն:

Ինչպէ՞ս են այդ ողորմելիները, — «խեղճ, հոգու եւ մտքի մուր վաչկատուններ, որբապիղծներ» (էջ 22):

Եւ կամ, «ոտքերից տակ դալարուող շնիկներ», որոնք չունին ոչ մի կենդանի գաղափար», «ոչ մի յանդուգն կերպարանք», «ոչ մի նոր նիւթակ»,

— «Այլ՝ խեղճ ու դողդողացող մսերի տակ թաքնուած մի հոգեկան ողորմական անյաջողութիւն: Այլ՝ քառակուսի ծնօտներով եւ ոչխարի աչքերով հիւծկեր հոտոտող փոքրամտութիւն: Այլ՝ տգիտութեան կատաղի սուր ժանտերի անկիւններում մեռնակեաց ճառագայթող լոյսերի դէմ»: («Յառաջ» 26 Մարտ 1932):

Եւ տակաւին, միեւնոյն էջին վրայ.

— «Ոմանք մեզ վիրաւորում են եւ անպատւում: Մինչ մի շարք ողորմելիներ, Իւգօյէք Կալղըմը տեղափոխելով Փարիզ, հայ ժողովուրդը կորցրած հայրենիքի տեղ առնելով, կեղծ առաքեալների ձեւեր են առնում եւ յանուն ինչ խանութպանական շահերի՝ ոխ եւ ատելութիւն ցանում: Այնտեղ, իրենց քիթի տակ մի Մօնթերլան հայ ժողովրդի եւ հայ որբերի դէմ գրում է ամենակալի նախատինքները, որ երբեք որ եւ է ուրիշ ժողովուրդի դէմ գրուած չէ:

Ու ֆրանսական գրական մատչելի տափաստաններում արածող ոչխարները, ու որբերի ակամայ դժբախտութիւնները շահագործող խորամանկ տէրերը՝ չտեսնելու են ձեւանում եւ վատօրէն լռում»:

Եւ հիմա, պատուարժան ուսանողներ եւ երիտասարդներ Միլանի, մեր խօսքը ձեզի է նորէն.—

Ունի՞ք նոյն քաջութիւնը, ստորագրելու ձեր հռչակաւոր «նամակ»ը, կրկնելու ձեր «արդար ցասում»ը, եւ, տեսակ մը համակրութեամբ, բողոք մուրալու:

Հարցը դրուած է չեշտակի, եւ պատասխանը պէտք է ըլլայ յստակ: Առանց սեթեւեթի եւ առանց երկդիմի, անամէջ բառերու: Երիտասարդնե՞ր էք: Երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան առաջին պարտականութիւնն է ըլլալ արդարամիտ եւ պայծառատես, գգուշանալ՝ կախարդական շրջանակներէ եւ շուքերէ, երեւոյթները չշփոթել իրականութեան հետ: Ո՛չ ալ ո՛ր եւ է «երեւելի եւ մեծատաղանդ գրագէտ» աւելի բարձր, աւելի թանկագին համարել քան ամբողջ ժողովուրդ մը, ամբողջ սերունդ մը,—ճղակոտր «Մնացորդացը»՝ իր հիներով ու նորերով: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐԲ ԵՒ ՈՐԲ

Փարիզի ֆրանսական թերթերէն մէկուն մէջ կը կարդամ.

ՇԱԼՈՆ-ՍԻՒՐ-ՄԱՌՆ, 22 Ապրիլ.— Տիկին Քոլէն Պուլ. Այս քաղաքին որբանոցին սանուհիներէն, մեռաւ յիշեալ որբանոցին մէջ 103 տարեկան. խոր ծերութեան հասած, տակաւին կը պահէր իր մտքին յստակութիւնը, թէեւ ալ ո՛չ կը տեսնէր, ո՛չ ալ կը լսէր:

Լուրս ի՛նչ ցուցանէ:

Որ կին մը մինչեւ 103 տարեկան, իբրեւ որբուհի, ապրեր է որբանոցի մը մէջ: Եւ դեռ, մեր մէջ, մարդիկ կան որ կը պնդեն թէ Զ. Ո. Միութեան անդամները, չափահասութենէ յետոյ, ալ պէտք է դադրին «որբ» կոչուելէ:

Ո՛չ, տակաւին ժամանակ կայ, մինչեւ անոնց 103 տարեկան դառնալը:

Իսկ մինչ այդ, Հայոց ազգը կամ կը դադրի... որբ կոչուելէ, կամ կը կորսուի ու կը մոռցուի:

Այն ատեն կը փարատի շատերուն փորի ցաւը:

ՀԱՐԹՈՅ

Հիթլերականներու բանակցութիւնները

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Տակաւին, որ եւ է յստակ բան չի գիտցուիր Հիթլերականներու եւ Փրուսիոյ կեդրոնի կուսակցութեան միջեւ կատարուող բանակցութիւններուն մասին, կազմելու համար Փրուսիոյ կառավարութիւնը: Գերմանական թերթ մը կը գրէ թէ այս բանակցութիւնները վերջանալու վրայ են:

Գերման խորհրդարանի հիթլերեան խմբակը ներկայացուց հետեւեալ բանաձեւը.

1.— Խորհրդարանը կը հրաւիրուի խնդրել հանրապետութեան նախագահէն որ հրամայէ խորհրդարանի լուծումը, համաձայն սահմանադրութեան 25րդ յօդուածին:

2.— Խորհրդարանը հիմնուելով Սահմանադրութեան 34րդ յօդուածին, պէտք է կազմէ քննիչ յանձնախումբեր, որոնց պաշտօնն ըլլայ քննել թէ հանրային գումարներէն մաս մը տրամադրուա՞ծ է այն մարմնին որ ապահովեց նախագահ Հինտէնպուրկի վերընտրութիւնը:

3.— Խորհրդարանը կը հրաւիրուի ջնջելու հանրապետութեան նախագահին այն հրամանագիրը որ կը տրամադրէր կազմալուծել հիթլերեան պարտական խումբերը:

Չինաճափոնական համաձայնութիւն մը

Շանկհայի մէջ, վերջնական համաձայնութիւն գոյացաւ ճափոնի, Չինաստանի եւ ուրիշ պետութեանց միջեւ: Ցարդ Չինացիները կը վարանէին ընդունիլ ներկայացուած առաջարկները, առարկելով թէ Ազգերու Դաշնակցութեան 19ներու յանձնախումբը պէտք է փոփոխութիւն մտցնէ իր վերջին որոշումներուն մէջ:

Խառն յանձնախումբը կազմուած չինական, ճափոնական, անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ իտալական ներկայացուցիչներէն, պիտի ճշդէ ճափոնական ուժերու պարպումը՝ Շափէյի եւ Վու-Սունկի մէջտեղը նշանակուած վայրերուն վրայ: Յանձնախումբը պիտի կրնայ ստուգել թերացումները համաձայնութեան կիրարկման մէջ:

Ճափոնական ուժերու պարպումին մասին որեւէ պայմանաժամ չէ որոշուած եւ խառն յանձնախումբը իրաւունք չունի պայմանաժամ ճշդելու: Եթէ որեւէ միջադէպ չպատահի, կը կարծուի թէ զինադադարը կատարուած իրողութիւն մը պիտի ըլլայ յառաջիկայ շաբթու եւ թէ ճափոնցիները պիտի կրնան սկսիլ իրենց ուժերը պարպելու գործողութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ըւմէթ փաշա Մոսկուա հասաւ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 28 Ապրիլ.— Այս առտու, Թուրքիոյ վարչապետին Ըսմէթ փաշայի եւ արտաքին գործմարին Թէվֆիք Րիւշտի պէյի ժամանումը, առիթ տուաւ մասնաւորապէս փայլուն ընդունելութեան մը:

Խորհրդային մամուլը, շռնդալից կերպով կը փառաբանէ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը եւ կը յիշէ այդ բարեկամութեան գլխաւոր հանգրուանները:

⁂ Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ՝ Ըսմէթ փաշայի պատուիրակութեան հետ Մոսկուա գացած է նաեւ Պ. Երուանդ Տամկաճեան, 35 տարուան պետական պաշտօնեայ մը, «յանուն հայ լրագրութեան»:

Ժընեւի խօսակցութիւնները

Ժընեւ ներկայիս վերածուած է իսկական խօսարանի մը, ուր՝ զինաթափութիւն, տնտեսական տագնապ, պարտքեր եւ հատուցումներ, վերջապէս միջազգային կարեւորութեամբ այլազան հարցեր, առատ նիւթ կը մատակարարեն պետական մարդոց:

Զինաթափութեան ժողովը կը շարունակուի մասնախումբերու աշխատանքներով, այսինքն խօսակցութիւններով: Իսկ ընդհ. ժողովը յոյս կայ հրաւիրել մայիսի վերջերը:

ՊՐԻՒՆԻՆԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ, երէկ մեկնեցաւ Պերլին: Մեկնելէ առաջ օտար մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտնեց թէ, Ժընեւ գալով, մտադրութիւն չունէր գործօն մասնակցութիւն մը բերել զինաթափութեան աշխատանքներուն, այլ աւելի՛, խորհրդակցիլ Ժընեւ հաւաքուած պետական մարդոց հետ:

Պրիւնինկ յայտնեց թէ իր խօսակցութիւնները թոյլ տուին յստակօրէն ճշդելու ամէն մէկ կողմի դիրքը եւ բաւական հարթելու գետինը, այնպէս որ կարելի է ներկայիս՝ ձեռնարկել գրական աշխատանքի: Գերմանիա, ըսաւ, իր դիրքը չէ փոխած եւ միշտ կողմնակից կը մնայ իրաւունքներու հաւասարութեան եւ իրական զինաթափութեան: Լուծելու համար զինաթափութեան, հատուցումներու եւ ընդհանուր տագնապի հարցերը, պէտք է ըսաւ, նկատի ունենալ հոգեբանական տարրերը, որոնք հիմը կը կազմեն ներկայ դժուարութիւններուն, պէտք է որ ժողովուրդներուն միջեւ, փոխադարձ վստահութիւնը վերածնի՝ իբր նախապայման տնտեսական վերականգնումի: Պրիւնինկ անդրադառնալով միջազգային կացութեան, ըսաւ.

— «Դէպքերը արագօրէն իրարու կը յաջորդեն եւ անհրաժեշտ է որ խորհրդակցութիւններն ու լուծումներն ալ նոյն համեմատութեամբ արագանան, եթէ չենք ուզեր շատ ուշ հասնիլ:

«Գերմանիա գիտէ թէ մինակը չի կրնար հարցերը լուծել: Անհրաժեշտ է միջազգային գործակցութիւնը եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ գործակցութիւնը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է:

«Գալով Գերմանիոյ մէջ տիրող մտայնութեան, ատիկա կը բացատրուի ոչ միայն տնտեսական տագնապին հետեւանքով՝ գերման ժողովուրդին կրած տառապանքով, այլ նաեւ բազմաթիւ յուսախաբութիւններով, որոնց Գերմանիա ենթարկուեցաւ վերջին ժամանակներու ընթացքին՝ ընդհանուր քաղաքական գետնի վրայ»:

Վերջացնելով, Պրիւնինկ յայտնեց թէ ամբողջ գերման ժողովուրդը խաղաղասէր է եւ եթէ միւս ազգերը հասկնան Գերմանիոյ վիճակը եւ օժանդակեն անոր, Գերմանիա ամէնէն մեծ երաշխաւորը պիտի ըլլայ միջազգային խաղաղութեան:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսական պատուիրակութեան ներկայացուցիչը, նաւային յանձնախումբին մէջ պարզեց Ֆրանսայի տեսակէտը յարձակողական նկատուած մարտիկներու մասին:

Այս տեսակէտը նկատի ունի երեք կէտեր, — 1) Քաղաքային բնակչութիւնները, 2) Ազգային պաշտպանութիւնը, 3) Մասնաւորաբար յարձակողական նաւերը:

Ֆրանսական ներկայացուցիչը առ հասարակ բոլոր մարտանաւերը վտանգաւոր գտնելով ժողովուրդին համար, կ'առաջարկէ ո՛չ թէ ջնջել այս կամ այն տեսակի մարտանաւերը, այլ զանոնք պահել՝ նուազեցնելով:

Ցամաքային յանձնախումբին մէջ ալ, ֆրանսական պատուիրակութեան ներկայացուցիչը բանաձեւեց կարգ մը առաջարկներ, որոնք պիտի կրնան աւելի ճշգրտութեամբ սահմանել առաւելապէս յարձակման ծառայող զէնքերը:

Մասնախումբը ընդունեց ֆրանսական առաջարկները:

Հիթլերականները Փրուսիոյ Մէջ

Փրուսիոյ մէջ, Հիթլերեաններու եւ կաթոլիկներու գործակցութեամբ դաշինք մը կազմելու մասին, երկու կողմերու միջեւ կատարուած բանակցութիւնները՝ որոշ վերապահութեամբ կ'ընդունուին գերման մամուլին կողմէ: Այլ եւս մամուլը չի ջանար հերքել թէ բանակցութիւնները կը կատարուին կէս-պաշտօնական կերպով: Իսկ հիմա որ կեդրոնի կուսակցութեան պետը Քաաս եպիսկոպոսը եւ Հիթլեր Պերլին հասած են, այս բանակցութիւնները պիտի դրուին պաշտօնական գետնի վրայ:

Գերման վարչապետին Պրիւնինկի Ժընեւէն դարձին կը սպասուի, հանրութեան ծանօթացնելու համար այս բանակցութեանց արդիւնքը՝ որովհետեւ կեդրոնի կուսակցութիւնը կը նկատէ թէ փրուսիական կառավարութեան մը կազմութիւնը ամբողջովին կը շահագրգռէ գերման քաղաքականութիւնը:

Անգլեւիռլանտական վէճը

Լոնտոնի մէջ հրատարակութեան տրուեցաւ 1923 Փետրուար 12ին, Անգլիոյ եւ Իռլանտայի միջեւ քննուած համաձայնագիրը:

Այս համաձայնագրով, Իռլանտական կառավարութիւնը յստակ կերպով յանձն կ'առնէ հատուցանել կալուածական տարեվճարները: Այս վաւերաթուղթին երկու յօդուածները կը տրամադրեն որ Իռլանտայի կառավարութիւնը, որոշ թուականներու, հետզհետէ յստակ մնտուկէն պիտի վճարէ տարեկան գումարները: Այս համաձայնագիրը ստորագրած են երկու կողմերու ելմտական նախարարները:

“Մնացորդաց„

Ստացանք 4րդ պրակը (զոյգ): Նաեւ 1, 2 եւ 3, անոնց համար որ չէին ստացեր:

Գաւառներու համար, զոյգ պրակին թղթատարի ծախք՝ 10 սանթիմ: Զոյգ պրակը 1 ֆրանք:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Բարելաւ նշաններ

Ապրիլ 23ի վիճակագրութիւնը դարձեալ նուազում ցոյց կուտայ անգործներու թիւին մէջ:

Մինչեւ այդ թուականը նպաստ ստացող անգործներու թիւն է եղած 290,224, մինչ մէկ շաբաթ առաջ, անգործներու թիւն էր 295,534: 5310ի նուազում մը ուրեմն մէկ շաբթուան ընթացքին: Այսպէս, ուրեմն, մէկ ամիսէ ի վեր անգործներու նուազումը կը շարունակուի կանոնաւորաբար:

Նպաստընկալ անգործներու թիւը նուազած է 43 նահանգներու մէջ, աւելցած՝ 11 նահանգներու, կայուն՝ 16 նահանգներու մէջ: 20 նահանգներ նպաստընկալ անգործ չեն համրեր:

Յիշենք թէ այս շրջանին անգործներու ամենամեծ թիւը արձանագրուած էր մարտ 19ին 305,496:

Այս թուականէն ասդին, թիւը սկսած է նուազիլ հետեւեալ կերպով.— 19 Մարտ՝ 305,496, 26 Մարտ՝ 303,218, 2 Ապրիլ՝ 302,473: 9 Ապրիլ՝ 299,559: 16 Ապրիլ՝ 295,534: 23 Ապրիլ՝ 290,224:

Բոլշեւիկ լրտես մը

Ծուրթու սկիզբը Սէն-Լուիի սահմանագլուխին վրայ, գաղտնի ոստիկան մը, կասկածելի մէկը նշմարած ըլլալով, անոր ինքնութեան թուղթերը հարցուց:

Մարդը թէեւ Փարիզի իտալական դեսպանատունէն առնուած կանոնաւոր անցագիր մը ունէր եւ ատոր շնորհիւ իսկ, պիտի կրնար հանդարտօրէն ենթարկուիլ ոստիկանին քննութեան, սակայն շփոթի մատնուեցաւ եւ այնքան խառնակ բացատրութիւններ տուաւ, որ ոստիկանը որոշեց խուզարկութեան ենթարկել զինքը:

Իր զգեստին ծալքերուն մէջ խնամքով պահուած էր թղթապանակ մը, որուն մէջ 23 հազար տոլար կար: Ըստ մարդուն յայտարարութեան, պարտաւոր էր այդ գումարը յանձնել Ֆրանսայի իտալական համայնավար կուսակցութեան կեդրոնին: Քննութիւնը երեւան հանեց սակայն թէ այդ գումարը յատկացուած էր Ֆրանսայի մէջ համայնավար փրոփականտին եւ Գ. Միջազգայինի գործակալներուն:

Այս գումարէն զատ, մարդուն վրայէն գտնուեցան թուագիր նամակներ եւ փաստաթուղթեր, որոնք ոչ մէկ կասկած կը ձգեն:

ԻՌԼԱՆՏԱՅԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԾԵԾԿՈՒԻՆ

Իռլանտայի Խորհրդարանին նախորդ օրուան նիստին մէջ, երբ կը շարունակուէր հաւատարմութեան երդումի ջնջման օրինագծին վիճաբանութիւնը, կռիւներ տեղի ունեցան: 1916ի ըմբոստութեան հանրապետական ղեկավարներէն մէկը Տէն Պրին, յայտարարեց.— «Քաղաքացիական պատերազմներու ընթացքին, ուզեցի սպաննել լորտ Ֆրէնչը: Նոյնը պիտի ընեմ, եթէ առիթը ներկայանայ»:

Տէ Վալերայի հակառակորդ կուսակցութենէն երեսփոխան մը Օ'Քոննըր քննադատեց ուրիշ երեսփոխան մը Տիլլոնը թէ անարդար գտնուած է իր քննադատութեանց մէջ՝ հանդէպ Իռլանտայի արդի եւ նախորդ վարչապետներուն: Անկախ երեսփոխան մը նետուեցաւ Օ'Քոննըրի վրայ՝ պոռալով,— «Եթէ աւելի երիտասարդ ըլլայիր, տեղն ի տեղը քեզ կը սպաննէի»:

Կարելի եղաւ առանց աւելի ծանր միջադէպի, նիստը փակել:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՅՈՒՍԱՀԱՏԱԿԱՆ ՃԱՆՔԵՐ

Տնտեսական տագնապը կը շարունակէ ներքնապէս գալարել Քէմալի Թուրքիան։

Ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար չկարենալով օտար դրամ ձեռք բերել. Խալք կուսակցութեան վարիչ մարմինը որոշեց ուժ տալ տուրքերուն։ Քանի որ ո՛չ Եւրոպա, ո՛չ ալ Ամերիկա վարկ կը բանան Թուրքիոյ, այս վերջինը պարտաւորուած է իր իւղով տապկուիլ։ Օտարին ձեռք չբանալու համար, մինչեւ վերջին դրուշը կ'ուզէ խլել իր հպատակին ձեռքէն։

Վերջին տարիներու ընթացքին, զանազան տուրքեր հաստատուած էին, գիւղացիին, նոյնիսկ քաղաքացիին կարողութենէն շատ բարձր։ Բանտերը կը վխտան տուրք չվճարողներու բազմութիւններով։

Տագնապի տուրքը եկաւ այս բոլորին վրայ աղ-պղպեղ ցանելու։

Պետութեան ելմտացոյցին մէջ ամէն տարի գոյացած բացը չի գոցուիր բնականոն միջոցներով: Տագնապի տուրքը արտակարգ աղբիւր մը պիտի ըլլայ, գանձելի՝ այնքան ատեն որ տնտեսական տագնապը կը տեւէ՛ Կառավարութիւնը չի մտածեր երբեք թէ ժողովուրդի տնտեսական կացութիւնն է պատճառ ելմտացոյցի բացին։ Նախատեսուած հասոյթները չեն գանձուիր, անոր համար որ բնակչութեան գնման կարողութիւնը պակսած է, առեւտուրը ինկած եւ ամբողջ երկիրը սնանկութեան դուռը հասած։

Առանց հաշուի առնելու այս բո՛լորը, Թուրք քաղաքացիներուն պարտադրուած է Տագնապի Տուրքը, որ օրէ օր նոր խստութիւններու կ'ենթարկուի։ Մինչեւ հիմա, անոնք որ 30 ոսկիէն աւելի չէին շահեր ամիսը, զերծ էին այս տուրքէն։ Անկէ վեր ստացողները հարիւրին 10 կուտային: Հիմա նոյնիսկ 30 ոսկիէն պակաս ստացողները պիտի տան այդ տուրքը եւ ոչ թէ հարիւրին 10, այլ 20՝ մինչեւ 150 ոսկի առնողներ։ Աւելի թոշակ ունեցողները աւելի շատ պիտի վճարեն, բարձրանալով մինչեւ 100ին 34։

Միւս տուրքերու սակերն ալ պիտի աւելցուին եւ զանազան բացառութիւնները պիտի վերցուին։

Թուրքերը իրենք զիրենք կը մխիթարեն՝ կրկնելով շարունակ թէ տագնապը ընդհանուր է եւ ամբողջ աշխարհ կը տառապի նոյն ցաւէն։ Ամէն ջանք կ'ընեն՝ կացութիւնը փրկելու համար, սակայն համոզուած են այժմ թէ չպիտի կրնան առանձին գլուխ հանել։

Վերջերս, երբ Ֆրանսայի վարչապետը մէջտեղ դրաւ Դանուբեան պետութեանց օժանդակելու ծրագիրը, Թուրքերը իրենք ալ ուզեցին անմասն չմնալ կարկանդակէն։

«Միլլիյէթ» երկու խմբագրականներով առաջարկեց կազմել ուրիշ խմբակցութիւն մը՝ մասնակցութեամբ Թուրքիոյ, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ, «Միջերկրականեան Միութիւն» անունով։ Ինչպէս Դանուբեան երկիրները, այս խմբակցութեան պատկանելիք երկիրներն ալ իրարու միջեւ պէտք է կնքեն տնտեսական միութեան դաշինք մը։ Քանի որ իւրաքանչիւր երկիր — մանաւանդ աղքատն ու փոքրը — չի կրնար իր սեփական միջոցներով ազատուիլ տագնապին հետեւանքներէն, անհրաժեշտ է որ մեծ ու պզտիկ պետութիւններ ձեռք ձեռքի տալով միջոցներ խորհին։

Այս կարգի առաջարկներ մէջտեղ դնելով, Թուրքերուն նպատակն է այս կամ այն ձեւով արտաքին օժանդակութիւն ձեռք բերել։ Ներկայիս իրենց քաղաքական ամբողջ գործունէութիւնը կը ձգտի այդ նպատակին։ Փոխառութեան հարցը շատ ծեծուեցաւ վերջերս Թուրք մամուլին մէջ։ Բոլոր թերթերն ալ խստիւ բողոքեցին արտասահմանեան մամուլին մէջ պաշտպանուած այն տեսակէտին դէմ թէ Նոր Թուրքիան հակառակ է օտար դրամագլուխին եւ երբեք չուզեր քաջալերել անոր մուտքը երկրէն ներս։

Թուրքերը կ'ուզեն փոխառութիւն կնքել՝ երկիրը վերաշինելու եւ բարեզարդելու համար։ Օսմանեան Սուլթանները իրենց կնքած փոխառութիւնները կը մսխէին պերճաշուք պալատներու շինութեան եւ անձնական հաճոյքներու համար։ Իսկ քէմալական Թուրքերը այդ դրամով երկաթուղի եւ խճուղի պիտի շինեն, քաղաքները պիտի լուսազարդեն եւ ուրիշ շինարար աշխատանքներ պիտի կատարեն: Այս է օրուան կարգախօսը։

Նախկին այլամերժ եւ օտարատեաց զգացումները տեղի տուած են նոր ըմբռնումներու, նպատակ ունենալով օտար դրամ քաշել եւ երկիրը փրկել անել կացութենէն։

Գրուեցաւ թէ՝ Թուրքիա կը պատրաստուի պաշտօնապէս դիմում կատարելու Ժընեւ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու համար։

Թուրքիա այսպիսի քայլ մը առնելու համար, զանազան նկատումներ ունի: Մեր կարծիքով, իր գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ նիւթապէս օգտուիլն է։ Չէ՞ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դրամական աջակցութիւն կ'ընէ իր այն անդամներուն, որոնք տնտեսական նեղ վիճակի մատնուած են եւ չեն կրնար վճարել իրենց արտաքին պարտքերը։ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելով, Թուրքիա կրնայ նախ այդ կարգի օժանդակութիւններ ապահովել եւ յետոյ ալ վստահութիւն ներշնչել օտար պետութեանց՝ փոխառութիւններ կնքելու համար։

Եթէ նոյնիսկ ճշմարտութեան մասնիկ մը կայ այս լուրին մէջ, կարելի չէ ուշադրութենէ վրիպեցնել այն պարագան թէ՝ Թուրքիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու հարցը հրապարակ դրին այն պահուն, երբ Ըսմէթ փաշա կը պատրաստուէր արտակարգ շքախումբով մը Մոսկուա երթալ՝ իր յարգանքները մատուցանելու համար յոսս Ստալինի։ Կա՛մ Մոսկուա նիւթապէս կ'աջակցի Թուրքիոյ եւ կամ Ինկիլիզ կը մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ասիկա կրնայ պլըֆ ըլլալ, սակայն ամէն պարագայի մէջ նպատակը դրամ ապահովելն է, մէկ կամ միւս կողմէ, Ինկիլիզի ելմտական գործավարութեան դատարկ սնտուկին։

Թէ ինչ արդիւնք պիտի տայ Թուրք վարչապետին ուխտագնացութիւնը, պիտի տեսնենք մօտ օրէն։ Մինչ այդ, դժուար է որեւէ դրական բան ըսել Թուրքիոյ իսկական նպատակներուն մասին։

Քանի մը օր առաջ երկտող հեռագիր մը կը յայտնէր թէ Մոսկուա գնած է «Ուրքնազ Թէփէ» եւ «Զաֆէր» Թրքական թորփիլահալածները, որոնք ներկայիս կը շինուին Իտալիոյ նաւարաններուն մէջ։

Թուրքիա այս մարտանաւերուն արժէքը վճարելու համար դրամ չունենալով, զանոնք ծախած է Ռուսիոյ։ Այս լուրը եթէ ստուգուի, յատկանշական է։ Թուրքիոյ դրամական օժանդակութեան խնդրանքին, Մոսկուա կրնայ առարկած ըլլալ՝ պատճառ բռնելով նոր մարտանաւերու շինութիւնը։ Թուրք վարիչները, իրենց բոլոր ճարպիկութեամբ, չեն կրնար ձերբազատուիլ ռուսական պահակին հսկողութենէն եւ անոր գերակշիռ թեւարկութենէն։

Խորհրդային Միութիւնը՝ ամբողջովին կլանուած հնգամեայ ծրագրի մեծ հոգերով, դժուա՛ր թէ կարենայ դրամական օժանդակութիւն ընել Թուրքիոյ։ Սակայն պիտի արտօնէ՞ որ անդամակցի Ազգերու Դաշնակցութեան։

Մեզի կը մնայ ուշի ուշով հետեւիլ դէպքերուն եւ ներկայանալիք ամէն առիթ օգտագործել ի նպաստ մեր անմոռանալի Դատին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՊԱՂՏԱՏ, 14 Ապրիլ.— Ապրիլ 1էն սկսեալ Իրաքի մէջ շրջաբերութեան դրուեցաւ երկրին նոր դրամը, որ պիտի փոխարինէ Անգլիոյ տիրապետութենէն ի վեր հաստատուած հնդկական րուփին։

Իրաքի նոր դրամին գլխաւոր միութիւնն է թղթադրամ տինարը՝ Ֆէյզալի նկարով, որ համարժէք է անգլիական մէկ թղթադրամ սթերլինի։ Տինարը ունի իր բաժանումները. կէս տինար. 1/4 տինար թղթադրամ: Իւրաքանչիւր տինար հաւասար է հազար ֆըլսի (fils)։ Իսկ որպէս մետաղ կայ արծաթ, նիքէլ եւ պղինձ։ Միմիայն 50 եւ 20 ֆըլսնոցները արծաթ են, մնացեալները նիքէլ եւ պղինձ։

× Նոյնպէս Ապրիլ մէկին Իրաքի Թագաւոր Ֆէյզալի կողմէ բացուեցաւ Իրաքի երկրագործական եւ ճարտարարուեստական առաջին ցուցահանդէսը Պաղտատի մէջ։ Ներկայ էին բացի նախարարներէն, պետական բարձր պաշտօնեաներէն, երեսփ. ժողովի եւ Ծերակոյտի անդամներէն, նաեւ անգլիական մարդպանն ու օտար դիւանագիտական ներկայացուցիչները։ Թագաւորին բացման ճառը անթելով հաղորդուեցաւ երկրին ամէն կողմը եւ արտասահման։

Այս ցուցահանդէսը Իրաքի համար առաջինն է հինգ հարիւր տարիէ ի վեր, ուր թրքական բռնապետութիւնը մեռցուցած էր ամէն յառաջդիմական երեւոյթ կամ քայլ։

Ցուցադրուած են բացի տեղական նախնական արտադրութիւններէն, եւ իրրեւ փորձ տեղական միջոցներով շինուած մեքենաներէն եւ բաւական ճաշակաւոր ու սիրուն կահկարասիներէն, նաեւ եւրոպական մեծ վաճառատուններու կողմէ զանազան մեքենաներ ու արտադրութիւններ։

Հայերէն ցուցահանդէսին կը մասնակցէին Պ. Ռաֆայէլ Պաթմանեան իր սեփական աշխատանոցին մէջ շինած ճաշակաւոր ու դիմացկուն կօշիկներով։ Գանթարճեան եղբարք իրենց քաշիներով (սիմէնթով շինուած քառակուսի քարեր, վրան զանազան ծաղկանկարներով, որոնք կը գործածուին տուներուն յատակը սալարկելու), եւ Պ. Գ. Սիւրմէնեան՝ իր կաշիէ դիմացկուն ձեռակերտ պայուսակներով, որոնք կը մրցին եւրոպականներուն հետ:

× Իրաքի կառավարութիւնը երկար պատրաստութիւններ տեսնելէ յետոյ, ձեռնարկած է Իրաքի հիւսիսային սահմանին՝ Պարզանի քիւրտ ցեղապետ Շէյխ Ահմէտի դէմ զինուորական գործողութեանց։ Շէյխ Մահմուտի մէջտեղէն վերնալէն յետոյ, անարիկ Պարզանը դարձած էր աչքի փուշ, մանաւանդ դրացի եւ բարեկամ Քէմալի պետութեան։

Գործողութեանց կը մասնակցին անգլիական օդանաւերն ալ։ Ինչ որ ըլլայ արդիւնքը, բացորոշ է որ Իրաքի նորակազմ պետութեան համար նիւթական եւ ֆիզիքական մեծ զոհողութիւններ պիտի պարտադրէ Պարզանի նուաճումը։

× Ապրիլ 3ին կիրակի օր, ողբացեալ հայդուկ Սամուէլ Ս. Պետրոսեանի քառասունքին առթիւ, Կիլանի գաղթակայանի ազգ. վարժարանի բակին մէջ կազմակերպուած էր սգահանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան։ Զանազան միութիւններու եւ անհատ ընկերներու կողմէ բազմաթիւ ծաղկեպսակներ բերուած էին։

Կը նախագահէր Պ. Գ. Սիւրմէնեան։ Պ. Վարդան Մելիքեան տուաւ հանգուցեալին կենսագրականը։ Անկէ յետոյ խօսք առնելով հետզհետէ Տոքթ. Էմիրզէ Քէթէնճեան եւ Պ. Գ. Կարապետեան, դրուատեցին [illegible] վեթերանին անբասիր նկարագիրն ու անվեհեր եւ փոթորկոտ կեանքը: Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր: Ներկաներուն բաժնուեցան սեւ զարդանիշեր, եւ ծախուեցան հանգուցեալին նկարները, որմէ գոյացած 196 րուփին (շուրջ 15 անգլ.) պիտի յատկացուի յիշատակարան մը կանգնելու անոր շիրմին վրայ։

× Ապրիլ 10ին Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր Վասպուրականի հերոսամարտին 17րդ տարեդարձը, գաղթակայանի ազգ. վարժարանի բակին մէջ։ Հանդէսին կը նախագահէր Պ. Վարդան Մելիքեան։ Օրուան բանախօսներն էին Պ. Պ. Ա. Աղանիկեան եւ Գ. Կարապետեան։ Հոծ բազմութիւն մը փութացած էր յարգելու հերոսամարտին յիշատակը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Կեանքը Պելժիոյ մէջ

—)(o)(—

ՊՐՈՒՔՍԷԼ, 25 ապրիլ. — Շաբաթ գիշեր Résidence Palace-*ին մէջ տեղի ունեցաւ Պրիւքսէլի Հայ Կարմիր Խաչին տարեկան պարահանդէսը։*

Ինչպէս ուրիշ տարիներ, այս տարի եւս Կարմիր Խաչին անդամուհիները ամէն աշխատանք ու զոհողութիւն յանձն առած էին, ներկայանալի պարահանդէս մը կազմակերպելու Պրիւքսէլի եւ Անվէրսի հայրենակիցներուն համար։

Գեղարուեստական բաժնին մէջ մասնաւոր հետաքրքրութեան առարկայ եղան հայկական տարազով գեղջուկ պարերը, երգեցիկ օրիորդներու մասնակցութեամբ։

Եղան զանազան երգեր, անակնկալներ, «քոթիյոն», վիճակահանութիւն, եւն.։ Պարերը շարունակուեցան մինչեւ առաւօտ մեծ ոգեւորութեամբ, եւ հաճելի ու զուարթ մթնոլորտի մը մէջ։ Ջերմապէս շնորհաւորելի են կազմակերպիչ տիկիններուն անխոնջ ու անձնուէր ջանքերը։ Օտար հիւրերու մէջ աչքի կը զարնէր Պելժ Կարմիր Խաչին նախագահին, Պ. Տրօնֆօի ներկայութիւնը։

Այս առթիւ, ուրախութեամբ կ'արձանագրենք թէ Պելժ Կարմիր Խաչին կեդր. Վարչութիւնը գնահատելով Պրիւքսէլի Հայ Կարմիր Խաչի Ատենապետուհի՝ Տիկ. Արմենուհի Մսրեանին օգտաշատ գործունէութիւնը, Կարմիր Խաչի շքանշանով պատուած է զայն, ի վարձատրութիւն իր երկարամեայ բարեւոք պաշտօնավարութեան։ Մեր անկեղծ շնորհաւորութիւնները։

Պրիւքսէլի Կարմիր Խաչին, ինչպէս նաեւ Տիկնանց Միութեան գործունէութեան մասին պիտի անդրադառնանք յառաջիկային՝ մասնաւոր թղթակցութեամբ։

*** Ապրիլ 21ին, Պրիւքսէլի մէջ տեղի ունեցաւ գրախօսական – դասախօսական երեկոյթ մը, կազմակերպուած Պելժահայ Ուսանողական Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Գաղթ. Վարչութեան։*

Օրուան բանախօսն էր Պրիւքսէլի Համալսարանի Հայկաբանութեան դասախօս՝ փրոֆ. Նիկ. Ադոնց։

Յարգելի բանախօսը հայ գաղութներու մէջ Ուսանողական Միութիւններու կարեւորութիւնն ու օգտակարութիւնը շեշտելով, յորդորեց ուսանողները կազմակերպուիլ, խորացնել իրենց մասնագիտական ծանօթութիւնները, սատարելու համար ապագային հայ ցեղի մտաւոր ու բարոյական զարգացման, եւ ներկայիս նպաստել հայերէն լեզուի ու հայ մշակոյթի պահպանման։

Հայ ուսանողները յառաջիկային իրենց մասնագիտութիւնը օգտագործելով հանդերձ իրենց նիւթական [illegible] պահովման համար, պարտաւոր են ամէն զոհողութիւն ու աշխատանք յանձն առնել, բարձրացնելու համար իրենց ցեղակիցներուն մտաւոր մակարդակը, մօտէն հետաքրքրուիլ ազգային հարցերով, եւ ըլլալ ժիր [illegible] համեստ մշակներ հայ գրականութեան եւ հայ մշակոյթին։

Պրիւքսէլի նորակազմ Ուսանողական Միութեան ձեռնարկը արժանի է քաջալերութեան։

Հ. ՏէՐՈՍԻ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ի՞նչ վիճակի մէջ է
ՔԱՐԻՒՂԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Քարիւղի ճարտարարուեստի հականերէն Քէսլէր մշակած է ծրագիր մը, որով կը նախատեսէ քարիւղ արտադրող բոլոր երկիրներու գործակցութիւնը ապահովել, առանց որեւէ երկիր դուրս ձգելու, նոյնիսկ Խ. Միութիւնը։ Ընդհակառակն, ջերմօրէն կը պաշտպանէ Ռուսիոյ հետ գործակցութեան գաղափարը՝ քարիւղի արտադրութեան եւ սպառման գործին մէջ։ Պարզ այն պատճառով որ Ռուսիոյ [illegible] արտադրութիւնը, վերջին երկու տարիներու ընթացքին, կը սպառնար վտանգել քարիւղի միջազգային շուկային հաւասարակշռութիւնը, տրուած ըլլալով մասնաւոր պայմաններ որոնցմով Ռուսիա կը ջանար սպառել իր քարիւղի արտադրութիւնը։

Միւս կողմէ, Ռուսիա որ վերջին երկու երեք տարիներու ընթացքին, քարիւղի արտադրութեան մէջ յաջողեցաւ բռնել երկրորդ տեղը, չի դադրիր շատցնելէ իր արտադրութիւնը։ Այս կերպով, կրնայ ուրեմն, որեւէ գինով, մեծ քանակութեամբ քարիւղ մտցնել միջազգային հրապարակը, կերպով մը շարունակել համբաւաւոր վաճառամարտը։

Աշխարհի ամենամեծ քարիւղ արտադրողին՝ Ամերիկայի կացութիւնը հեռու է պայծառ ըլլալէ։ Ամերիկեան քարիւղի ճարտարարուեստը անիշխանական կերպարանք մը ստացած է եւ որեւէ լուրջ ձեռնարկ չէ կատարուած՝ կացութիւնը բարւոքելու։

Ստոյգ է թէ 1929էն 1930, ամերիկեան արտադրութիւնը մեծ չափով նուազեցաւ, շաբաթական 500 հազար տակառի իջնալու չափ։ Բայց ամէն ինչ, իր ելքէն կը դատուի. Իրողութիւնը որ այդ կերպով քարիւղի շուկան չբարւոքեցաւ պէտք եղած չափով, ցոյց կուտայ թէ [illegible] մատական միջոցներ չգործածուեցան։

Ահա քանի մը թիւեր, որ կը [illegible] խօսութիւն։

1931ին, ամբողջ աշխարհի մէջ քարիւղի արտադրութիւնն էր 1 միլիառ 360 միլիոն տակառ, մինչ 1930ին, 1 միլիառ 416 միլիոն տակառ էր: Այս ամբողջութեան մէջ Միացեալ-Նահանգներու բաժինն էր 845,803,000 տակառ. մօտ [illegible] կէսը: Բայց կը տեսնուի նաեւ թէ Ռուսիոյ արտադրութիւնը 1930 135 միլիոն 165 հազար տակառէն 1931ին բարձրացեր էր 157 միլիոնի. Վենեզուէլան իր արտադրութիւնը իջեցուցեր էր 137,675,000էն [illegible] միլիոն տակառի։ Իսկ Ռումանիոյ արտադրութիւնը բարձրացուցեր էր 41 միլիոն 680 հազարէն 47 միլիոն տակառի։

Կը տեսնուի թէ բաղդատմամբ 1930ի արտադրութեան, 50 միլիոն տակառի նուազում մը կայ թէեւ, սակայն ոչինչ կրցած է ընել բար[illegible]լաւելու համար միջազգային [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (15)

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

— Դո՛ւրս ելէք տունէս, դուրս ելէք, սրիկանե՛ր..., սրիկանե՛ր...։ Դուք մեռա՞ծ կը կարծէիք Աչուկենց Հայկօն: Հաւասարութի՛ւն, խօսք չէ՛ հաւասարութի՛ւն: Կատակ կը կարծէիք, աւազակնե՛ր, աւազակնե՛ր...։

— Կիները դուրս փախչիլ սկսան սուր վայնասուններ արձակելով, որոնց հետեւեցան իրարու ետեւէ, լեմոնի գոյն առած թագաւորին ակնոցաւոր ընկերն ու անոր բարեկամները։

Հիւղակը պարպուած էր ի սպառ։ Հայկօ Էմին կացինը ձեռքը ելաւ դուրս: Թեւով սրբեց ճակտին յուզումի քրտինքն ու կրկէսներու առիւծի մը նման կանգնեցաւ սեմին վրայ հեւալով: Դուրսը մութ էր եւ կ'անձրեւէր։ Հայկօ Էմինէն սարսափահար մանուկները ինկեր էին ցեխին մէջ եւ կը ճչային՝ մայրի՛կ..., մայրի՛կ...։

«Մայրի՛կ..., մայրի՛կ...», հեծկլտաց Հայկօ Էմին, մէկ կողմ նետեց կացինը ու կանչեց բարձրաձայն։

— Հայրենակիցնե՛ր, հայրենակիցնե՛ր, մի՛ վախնաք ինձմէ, ես Թուրք չեմ։ Եկէ՛ք, եկէ՛ք, ձերն է իմ տունը։ Եկէ՛ք, շարունակեցէ՛ք ձեր ուրախութիւնը ու խմեցէ՛ք կրկին Հայկօ Էմիի հաւասարութեան կենացը...։

Եւ Հայկօ Էմին վիրաւոր, կաղկանձող վագրի մը նման նետուեցաւ հիւղաքաղաքի ոլոր-մոլոր փողոցները եւ «մայրի՛կ..., մայրի՛կ...», աներեւութացաւ մութին մէջ։

XIII

Շաբաթէ մ'ի վեր, սպիտակ մօրուքով խելագարուած ծերունի մը կը շրջէր Պէյրութի հիւղաքաղաքի փողոցներուն մէջ, զարշահոտ, լպրծուն ցեխերը կոխկռտելով, ձա՛խ-ա՛ջ, ձա՛խ-ա՛ջ։ Ոտքերուն ծայրերը դուրս ինկեր էին պատռտած կօշիկներուն ծայրերէն եւ հագուստները թաթխուած էին ցեխով։ Ձեռքին մէջ երկար գաւազան մը բռնած էր, որ վեր կը բարձրացնէր, երբ կ'աղաղակէր.

— Ե՛ս, ե՛ս եմ խորհուրդ խորին Հայաստանի աղքատներու Թագաւորը։ Ինծի հետեւեցէք, ո՛վ թշուառներ, դուք որ տուն-տեղ չունիք եւ փողոցները կը գիշերէք շուներուն հետ։ Ես Հայաստանի մէջ դրախտ շինած եմ ձեզ համար։ Օդասուն, հոյակապ շէնքեր՝ Արարատի կարծր ապառաժներէն եւ անոնց մէջ փափուկ անկողիններ զետեղել տուած եմ, շինուած՝ Հայաստանի ոչխարներու ազնուական բուրդերէն։ Ինծի՛ հետեւեցէք, անօթի ամբոխներ, դուք որ խոտով կը սնանիք եւ հասարակ սեւ հացը կարկանդակի համ ունի ձեր քիմքերուն տակ։ Ես Հայաստանի մէջ ցորենի սպիտակ հացով, մեղրով ու կարագով պիտի կերակրեմ ձեզի։ Ինծի հետեւեցէ՛ք, ջարդուած, տրորուած, կողոպտուած անպաշտպան հայրենակիցներ, դուք որ կը ծաղրուիք, կ'անարգուիք, կը քաշքշուիք փողոցային հասարակ ստահակներէն։ Ես ձեր պաշտպանութեան համար բանակներ կազմած եմ Հայաստանի մէջ, թնդանօթներ զետեղած եմ լեռներու լանջերուն եւ թագաւորութեան դրօշը տնկած եմ Արարատի գագաթին։

Եկէ՛ք, եկէ՛ք, թագաւորութեան մարտանաւերը բերած եմ ձեզ Հայաստան փոխադրելու համար։ Մեղք չէ՞ք, վա՛խ զաւակնե՛րս, վա՛խ...։ Դուք ալ տուն-տեղ, արտ, գոմէշ ունէիք ժամանակին։

Եկէ՛ք, եկէ՛ք, մի՛ վախնաք, աղքատներու թագաւորին մարտանաւերը չեն ընկղմիր որքան ալ մեծ ըլլան փոթորիկները ծովերուն մէջ։ Եկէ՛ք, եկէ՛ք, իմ անդրանիկ զաւակս է անոնց հրամանատարը։ Դուք չէ՞ք ճանչնար զայն։ Ահա՛, ջուրերուն վրայ կեցած է հոն։ Եկէ՛ք, եկէ՛ք, որ ծանօթացնեմ ձեզ իմ զաւակս, եկէ՛ք..., եկէ՛ք...։

Եւ ծերունին կ'արագացնէր իր քայլերը, կ'իջնէր ծովեզերք եւ ձեռքերը բերնին բարձրախօս շինած կը պոռար, հեռուն կեցած օտար մարտանաւերուն։

— Թորո՛ս, Թորո՛ս, զաւա՛կս, ես եմ կանչողը, քու հայրդ՝ խորհուրդ խորին Հայաստանի աղքատներու Թագաւորը։ Վերցնել տուր խարիսխներն ու մօտեցիր ափին։ Մե՛ղք են, մե՛ղք են, այս թշուառ բազմութիւնները...։

Իրիկուն մըն ալ քարափի մայթերու բարձրութենէն վար ինկաւ Հայկօ Էմին ու մեռաւ ծովափի խիճերուն վրայ: Մինչեւ արշալոյս, սառած ժպիտը դէմքին ան խնդաց լուսնկային, աստղերուն եւ զինքն օրօրող շառաչող ալիքներուն։ Առաւօտուն, ան ժամերով խնդաց նաեւ հիւղաքաղաքի թշուառ բազմութիւններուն, որոնք անտարբեր կը դիտէին վերէն իրենց տարօրինակ Թագաւորը։

Կէսօրէն առաջ փայլուն զէնքերով հարիւրաւոր պատանի զինուորներ եկած՝ ձա՛խ-ա՛ջ, վեր հանեցին ինկած Թագաւորը, պատգարակի մը մէջ դրին ու աճապարանքով դուրս տարին հիւղաքաղաքէն։

XIV

Կէսօրէն վերջ ժամը չորսին, հսկայ թափօր մը կ'անցնէր Թարիքէլ-Շամ փողոցէն եւ կ'ուղղուէր Հայոց գերեզմանատուն: Թափօրին առջեւէն ձեռքերը ճակտին մտամոլոր Պեթհովէնը կը քալէր երկաթէ կօշիկները հագած, ծանր ոտքերը դանդաղօրէն շարժելով ձա՛խ-ա՛ջ, ձա՛խ-ա՛ջ։ Հայկական դրօշով ծածկուած դագաղին երկու կողմերէն պատանի զինուորները կը քալէին փայլուն զէնքերը վար բռնած։

— Ո՞վ է այս..., ո՞վ է այս մեռելը, կը հարցնէին տեղացիները գաղթական Հայերուն։

— Հիւղաքաղաքի Հայոց Թագաւորը..., Հայոց Թագաւորը...։

— «Հայոց Թագաւո՞րը...», «Հայոց Թագաւո՞րը» եւ բազմութիւնը կը մեծնար, կը շատնար տակաւ: «Հայոց Թագաւո՞րը», եւ ամբողջ քաղաքը ոտքի ելած կը հետեւէր թափօրին։

Գերեզմանատան մէջ յուղարկաւորները ուզեցին Թագաւորին երեսը տեսնել։

— Սպիտակ, փառաւոր մօրուքով կորնթարդ քիթով եւ պատկառազդու թաւ յօնքերով, [illegible] գաւոր է եղեր, կը փսփսային տեղացիները իրարու։

Եթէ ողջ ըլլար Հայկօ Էմին, պիտի զար գագաղէն եւ ճչէր [illegible] դիրքը։

— Բայց, աղքատնե՛րու, [illegible] նե՛րս, աղքատներու... Թագա[illegible]

Դագաղը փոսը իջեցնելէ [illegible] խմբապետը խոշոր համբոյր դրոշմեց անոր լայն ու բարձր [illegible] տին եւ դառնալով պատանի զինուորներուն, հրամայեց.

— Պատուի՛ ա՛ռ։

Միայն ոսկերը չէ՛, այլ [illegible] քաղաքը հանեց գլխարկը ու [illegible] բարեւի:

Ի՛նչ, աղքատներու Թագաւորին [illegible] րոսի հայր, Հայկօ Էմին [illegible] չէ՞ր, կ'ըսէք, այս պատիւին։

Ե. ԿՈՐԻ[illegible]

ՎԵՐՋ

...կային կացութիւնը: Միւս կողմէ ...երը այսօր աւելի ցած են քան 1930ին: Ասկից կը հասկցուի նաեւ թէ արտադրութիւնը նուազած ըլլալով մէկտեղ, սպառումն ալ պակսած է:

Միւս կողմէ սակայն, արտադրողները նոր աղբիւրներ կը գտնեն: Միացեալ Նահանգներու մէջ քարիւղի ներքին սպառումը սկսաւ ...ալ 1931ին: Ընդհանրապէս, ...սպառումը նուազեցաւ: Եւ այս ...պատճառ ցոյց կը տրուի ...մէկ կողմէ քիմիական արտադրութեանց զարգացումը, միւս կողմէ ...ամերիկեան ձգտումը՝ արտա...մանի մէջ հաստատելու գտա...ծներ կամ ստանալու մենաշնորհներ:

Եզրակացութիւնն այն է որ քարիւղի միջազգային շուկան կազմակերպուած չէ: Միայն մեծ ընկերութիւններն են որ կազմակերպուած են եւ կը ջանան իրենց կցել ցարդ անկախ մնացած ընկերութիւնները:

Քարիւղի շուկայի կազմակերպութեան համար Փէսլէնի կողմէ մշակուած ծրագիրը, կը ձգտի ամբողջ արտադրողներու ժամանակցութիւնը ապահովել:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

«ԱԼ ՉԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ԴԻՄԱՆԱԼ»

Տրամայէն խումբ մը որբեր հետեւեալ նամակը ուղղած են Հորիզոնի (21 Ապրիլ).—

— Ահա տարի մըն է որ մեր ճիւղը աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը ...ասան, բայց ոչ մէկ տեղէ չելաւ ազգասէր բարերար մը, կամ բարեգործ կազմակերպութիւն մը, որ մեր ճիչերուն ընդառաջ երթալով, այս կացութենէն մեզ ազատելու համար միջոց մը խորհէր:

Ալ բաւական չէ՞ մեր այս տառապանքը. ինչո՞ւ մեզ այսպէս երեսի վրայ ձգած, Սփինքսի լռութեան մէջ ընկղմած, չեն ուզեր լսել կամ տեսնել մեր այս կացութիւնը. միթէ չքացա՞ւ հայութեան մէջէն ազգասիրութիւնը, որ մեզ այսպէս մոռացութեան են տուած: Մեռանք այլ եւս: Անգործութիւնը, անօթութիւնը, չքաւորութիւնը երեւակայական տրուական մը կը թուէին մեզի, բայց այսօր անոր ճիրաններուն մէջ ենք ինկած. ո՛չ ուտելու հաց ունինք, ո՛չ պառկելու տեղ. ոտքերնիս կօշիկ չմնաց, վրանիս հագուստ: Ի՞նչ ... Աստուծոյ փրկութեան, մինչեւ մը այս անել կացութենէն ազատելու համար. ապա թէ ոչ մի քանի օրէն ստիպուած պիտի ըլլանք նորէն Սելանիկ կամ Աթէնք թափառիլ, այս կացութենէն ազատուելու յոյսով: Եթէ թերահաւատներ կան, կրնան գալ եւ իրենց աչքերով տեսնել: Այլեւս շուներու չափ ալ արժէք չունինք. գոնէ անոնք պառկելիք տեղ մը, խշտեակ մը ունին. մինչդեռ մենք այս անձրեւներուն, պատի եզերքներ կամ փլած տուներ կը փնտռենք. մեր այս դողդոջուն դրութիւնը պահ մըն ալ քարշ տալու համար: Ա՛լ անկարող ենք տոկալու այս զրկանքներուն:

Մինչեւ հիմա յոյսով մը կ'ապրէինք, թէ յառաջիկային գործերը կը բացուին, բայց ի զուր: Գիւղացին ինքը անօթի է, ինչպէ՞ս մեզի գործ տայ, որ մենք ալ կարողանանք ապրիլ. ա՛լ ապրուստ չկայ մեզի համար այս տեղերը, եթէ նոյն իսկ գործերն ալ բացուելու ըլլան, թէեւ յոյսի նշոյլն իսկ չկայ, ի՛նչ բախտ, այս ի՛նչ անողոք է եղեր մեր ճակատագիրը. ամէն կողմէ մերժուիլ, ամէն կողմէ հալածուիլ. այս ամէնը մեզի՞ էր վերապահուած:

Ինչո՞ւ այսքան անհոգութիւն. չլսեցի՞ն արդեօք մեր ազգասէրները, թէ որբերը չեն կրնար Հայաստան երթալ, որովհետեւ ազգային ոգի ունին, թէ ոչ սուտ կուգայ իրենց. չէ՞ որ հետեւեալ խօսքերը, ինքը, Խորհրդ. Հայաստանի լիազօր Շահվէրդեանը ըսաւ մեզի, երբ ասկէ տասն օր առաջ Աթէնք էինք. — «Դուք չէք կրող գնալ Խորհրդային երկիր, որովհետեւ ձեր արտերը ազգային զգացումով վառ են»: Բայց ինչո՞ւ արդեօք երեք ամիս մեզ սպասցնելէ վերջ այս պատասխանը տուաւ մեզի. այդ շատ քիչերը գիտեն: Ուրեմն մենք կասկածելիներ ենք ու չենք կրող Խորհրդ. Հայաստան երթալ, ի՞նչ պիտի ըլլայ հապա մեր վիճակը: Մենք լացինք, ուրիշներ խնդացին, — այսպէ՞ս լուծուեցաւ թէ ոչ այսպէս կարելի է լուծուա՛ծ համարել մեր թշուառ կացութիւնը, երբ, ճիշդ տարի մըն է, որ խելակորոյս, մուրացկանի ցուպը ձեռքերնիս, գիւղէ գիւղ կը թափառինք, կտոր մը չոր հաց ճարելու յոյսով: Ու քանի որ մենք անոնց համար կասկածելիներ ենք, ի հարկէ ուրիշներուն համար վստահելիներ պէտք է ըլլանք. մեզի պէս երիտասարդները այլուր փոխադրելու տեղ չի պակսիր: Մենք կ'ուզենք ապրիլ, բայց ապրելու համար միջոցներ չունինք:

Լսեցէք, Հայե՛ր, ալ չենք կրնար դիմանալ...:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը գաւառներու մէջ

ՎԻԷՆ, 25 ապրիլ.— Անցեալ տարի, մեր գաղութի բոլոր կազմակերպութիւնները եւ միութիւնները, միաձայնաբար տօնեցին Ապրիլ 11)24ի համազգային սգատօնը: Բայց այս տարի, համաձայնութիւն չգոյացաւ:

Անցեալ տարի, ամիսներ առաջ, Ռամկավարները եւ Հնչակեանները, նախաձեռնութիւնը ստանձնելով, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած էին գաղութիս բոլոր Միութիւնները, բացի Դաշնակցութենէն: Խորհրդակցական ժողովին մէջ, կարգ մը Միութիւններու կողմէ, հարց կը դրուի թէ՝ ինչո՞ւ համար Դաշնակցութիւնը եւս չէ հրաւիրուած, այլապէս մենք ալ չենք մասնակցիր: Կը պատասխանուի թէ,— Դաշնակցութիւնը մեզի չի միանար, անոր համար չենք հրաւիրած: Ժողովին մէջ կը պնդեն որ անպայման հրաւէր ղրկուի: Հ. Յ. Դ.եան Մարմինը սիրով ընդառաջ կ'երթայ եղած հրաւէրին, պայմանաւ որ թոյլ տրուի իր առաջարկները ներկայացնելու, այն է, Ա. Պէտք է սգահանդէսին հայկական եռագոյնը պարզուի: Ռամկավարներ եւ Հնչակեանները կ'առարկեն.

— Մենք չենք ուզեր համազգային սգատօնին Դաշնակցութեան դրօշակը պարզել:

— Լաւ, կը խնդրենք որ գէթ «Մեր Հայրենիք»ով սգահանդէսի բացումը կատարուի:

— Ո՛չ, մենք չենք կրնար Դաշնակցութեան երգով մը համազգային սգահանդէսի բացումը կատարել:

Հ. Յ. Դ. կոմիտէն ի սէր մեր խնկելի նահատակներուն, ընդունեց անոնց բոլոր առաջարկները եւ տօնեց միասնաբար, անհանգիստ ձգելով իր խիղճը, քանի որ մէկ միլիոն նահատակներու մեզի ձգած աւանդն է եռագոյնը:

Գալով այս տարուան, այս մարդիկը ուզեցին անցեալ տարուան նման ընել, բայց Ջ. Ո. Միութիւնը վերակազմուած ըլլալով, ինքը նախաձեռնութիւնը ստանձնեց, ինչպէս ուրիշ տեղեր, եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ միութիւններուն հրաւէր ղրկեց:

Երբ Ջ. Ո. Մ.ի այս հրաւէրը կը ստանան, անմիջապէս իրենք եւս նամակներ կը գրեն բոլորին եւ թուականը Ջ. Ո. Մ.ի թուականէն (2 մարտ) երկու օր առաջ կը դնեն (29 փետր.): Այս խորամանկութեամբ կ'ուզեն որ նախաձեռնութիւնը իրենք ստանձնած ըլլան: Բայց իրականութիւնը այն է որ բոլոր Միութիւնները Ջ. Ո. Մ.ի նամակները մէկ-երկու օր առաջ ստացած էին արդէն: Շատ աշխատանքներ կատարուեցան միացնելու համար: Զմիւռ Կեդր. Վարչութեան կողմէ նախագահը եկաւ բանակցելու, դարձեալ ամէն փորձ ի դերեւ ելաւ: Անոնք պիտի տօնէին ապրիլ 10ին, արգիլուեցաւ կառավարութեան կողմէ, գործադուլի պատճառաւ:

Եւ Ջ. Ո. Մ.ը կազմակերպեց սգահանդէսը Ապրիլ 24ին, ճիշդ օրին, կիրակի կէսօրէն առաջ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Խամակ» Ակումբին մէջ: Իրենց բարոյական մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դ., Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Երիտասարդներու բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը մինչեւ դուռը: Բեմին վրայ փոքրիկ սգաբեմ մը շինուած էր, մէջտեղը 40 մատուռականներու խմբանկարով, շրջապատուած ծաղիկներով եւ կանանչ տերեւներով: Բեմին աջ ու ձախը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները: Հայկական եռագոյնը ծածկուած էր սեւ ժապաւէնով մը, իբրեւ սուգի նշան:

Ջ. Ո. Մ. անդամներէն, նախագահ՝ Պ. Յ. Տէրտէրեան սգահանդէսը բացաւ, պարզելով օրուան նշանակութիւնը, որմէ վերջ, փոքրիկներու երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Հ. Յ. Դ. մարմինին կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Գառօնէ մօտ 20 վայրկեան եւ մանաւորապէս ծանրացաւ 1914ին երիտասարդ թուրքերու կողմէ ներկայացող պատգամաւորութեան առաջարկին, Հ. Յ. Դ. Ցրդ ընդհ. ժողովին: Բացատրեց թէ իրենց այդ առաջարկներով կ'ուզէին իրենց համաթուրանական ծրագիրը յաջողցնել առիթը ներկայացած համարելով եւն.: Կ. Խաչի կողմէ Օր. Ա. Պղտասարեան կարդաց ուղերձ մը: Օրուան բանախօսն էր Պ. Վ. Զուլլէրեան, որ խօսեցաւ մօտ մէկ ժամ, մանրամասն պատմեց 1915ի եղեռնին դրդապատճառները: «Մտաւոր եւայլ ասպարէզներու մէջ, մենք շատ առաջ անցած էինք թուրքերէն եւ մասնաւորապէս 1908էն վերջ»: Պատմեց դրուագներ մեր մտաւորական փաղանգէն: Վերջացնելով, կոչ ուղղեց բոլոր հայրենակիցներուն որ թէկուզ հանդիսանան մեր յոյսի վառարան Ջ. Ո. Մ.երուն: Իսկ վերջիններուն թելադրեց որ հոգ տանին նոր սերունդը հայ մեծցնելու եւ իրենցմէ վերջ եկող սերունդ պատրաստելու համար: Արտասանեցին փոքրիկներ Ա. Գալըճեան՝ «Մահուան երեկոյ», Մ. Ուզունեան «Խաղաղութիւն Ձեզ», Պ. Պ. Ա. Ինկիցեան արտասանեց ուղերձ մը «Ողջո՛յն Երկունքին». Պ. Մելքոնեան «Սեւ Խաւար»ը, Յ. Մաթոսեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ «Սուգը» (Սիամանթօ): Փոքրիկներու երգչախումբը «Դէ՛ տուր ինձ ձեռքըդ»ով փակեց սգահանդէսը, ճիշդ կէսօրին, որմէ վերջ մեկնեցանք սրահէն, մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը մեր սրտին...:

Ն. Գալէ

ՏԷՍԻՆ, 25 ապրիլ.— Գաղութը չունենալով Ազգ. Կեդր. մարմին կամ Ջ. Ո. Մ. մասնաճիւղ, Զմիւռնիոյ Հայր. Միութիւնը ստանձնեց ապրիլեան սգահանդէսին նախաձեռնութիւնը, հրաւիրելով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեանները, Վասպուրականի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սեբաստիոյ, Բարձր-Հայքի եւ Խարբերդի Հայրենակցական Միութիւնները, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը: Միայն Հնչակեանները խորհրդակցականժողովին մէջ սնոտի առարկութիւններ ըրին եւ քաշուեցան: Չորս օր վերջը Խարբերդի Հայր. Միութիւնն ալ հետեւեցաւ անոնց օրինակին:

Տէսինի մէջն ալ այս տարի սգահանդէսը տօնուեցաւ ճիշդ օրին, Ապրիլ 24ի կիրակին: Առաւօտեան ժամը 11ին Հայ մատրան մէջ, հոգեհանգստեան արարողութիւնը կատարուելէն վերջը, ցեկեկուան ժամը 2.30ին ալ S. L. S. A.ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Բեմին երկու կողմը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, իսկ ճիշդ կեդրոնը պատրաստուած էր մահարձան մը, զարդարուած ծաղկեպսակներով իբրեւ քանչիւր Հայր. Միութեան կողմէ եւ մակագրուած «Յարգանք նահատակաց»: Սգահանդէսը բացուեցաւ Պ. Պօյաճեանի կողմէ դաշնակի վրայ նուագուած մահերգով մը, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս:

Նախագահ ընկ. Կ. Տայեանի մացման խօսքէն վերջը, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան կողմէ արտասանեց փոքրիկն Կ. Ղարիպեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէն արտասանեց Պ. Մ. Մարտիրոսեանը, Սիամանթօյի «Եղբայր իր եղբօրը»: Վասպ. Հայր. Միութեան կողմէ արտասանեց Օր. Ս. Հիւսեան Վանի իշխանին կողմէ Մնակի յիշատակին գրուած «Դու էլ վեր կացար»: Օր. Ա. Բէօլէքեան Զմիւռնիոյ Հնգ. Միութեան կողմէն «Լռեց ամպերը» եւ «Իմ սիրելի զաւակունք» երգերը յաջողօրէն: Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէն արտասանեց Պ. Ս. Մարգարեանը, Ա. Ահէմեանի «Արցունքները» եւ Պ. Ն. Խաչատուրեան կարդաց ուղերձ մը: Ուղերձ մը կարդաց նաեւ ընկ. Մ. Գրիգորեանը, Տարօն-

ՄԱՄՈՒԼ

Քաղաքական մէկ ճակատ

«Ասպարէզ» պարզելով ազգային քաղաքական մէկ ճակատի անհրաժեշտութիւնը, կը շեշտէ (1 ապրիլ)·

— «Մասնաւորապէս արտասահմանի մէջ, հայ ժողովուրդը կը բաժնուի երեք գլխաւոր հոսանքներու: 1. Անոնք, որ կը մտածեն թէ հայ ժողովուրդի վերջնական ազատագրութեան յաջողութիւնը կրնայ ապահովուիլ միայն ու միայն կազմակերպուած պայքարով. 2. Անոնք, որ կը մտածեն թէ հայ ժողովուրդը իր սեփական ուժերով անկարող է իր քաղաքական ճակատագիրը տնօրինել, եւ միշտ ենթակայ պիտի ըլլայ ուժեղներու տնօրինութեան ու շնորհին, պարզապէս ապրելու համար աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնը, ինչ չափով որ հնարաւոր է. 3. Անոնք, որ ո՛չ թէ հայ ժողովուրդի, այլ «հայ բանուորութեան» փրկութիւնը կը փնտռեն համաշխարհային յեղափոխութեան մէջ. եւ կ'ըսեն՝ ազգը ժամանակավրէպ հասկացողութիւն մըն է, եւ փասակար՝ համաշխարհային յեղափոխութեան պայքարին:

Եթէ մէջտեղէն վերցնենք միջին հոսանքը, որ կազմակերպուած չէ եւ ինքնիրենը բան մը չի ներկայացներ, որքան ալ խոշոր ըլլայ անոր թիւը, դէմ դիմաց կը մնան միայն երկու կազմակերպուած հոսանքներ— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու անոր քաղաքական պայքարի կողմնակիցները եւ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութիւնն ու արտասահմանեան համակիրները»:

Տուրուբերանի Հայր. Միութեան կողմէ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարմինին կողմէ արտասանեց ընկ. Մ. Գինոսեան, Գ. Չէքիճեանի «Պէտք է քալել տակաւին», յուզելով ներկաները: «Մայր Արաքս»ի երգէն յետոյ (դաշնակ), բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Թ. Այվազեան որ ազդու բանախօսութեամբ, պարզեց Ապրիլ 11)24ի մեծ եղեռնը, թրքական կառավարութեան կատարած բարբարոսութիւնը եւ Իթթիհատի սարքած ոճիրները: Եզրակացնելով, շեշտեց,—«Հայ ազգը ամբողջութեամբ, ըլլայ արտասահմանի թէ Հայաստանի մէջ, պէտք է որ ամէն տարի տօնէ այս օրը, Ապրիլ 11-24ը, անկէ ծնունդ առած «Մայիս 28»ը, մեր անկախութեան օրը եւ հայ մտքի ու գրականութեան միակ տօնը, —Մշակոյթի Օր»ը: Ապրիլեան սգատօնին մենք պէտք է գանք հոս, մեր յարգանքի բաժինը բերելու մեր մէկ միլիոն նահատակներուն, սակայն ո՛չ թէ ողալով եւ ողբալով, այլ այն խորին հաւատքով թէ պիտի գայ օր մը— արդար հատուցման օրը»:

Բանախօսութենէն յետոյ, գաղութիս հոգեւոր հովիւ Նսայի քահանայ Ալթունեանի Պահպանիչով սգահանդէսը փակուեցաւ եւ ներկաները սրահէն մեկնեցան «Մեր Հայրենիք»ի նուագին ազդեցութեանը տակը:

Սուգի զարդանիշներէն գոյացած գումարէն հանդէսի ծախքերը 130, ֆր. 50 սանթիմ հանելով, մնացած 122 ֆրանքը յանձնախումբի միաձայն հաւանութեամբ որոշուեցաւ յանձնել Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, յատկացնելու համար իր մրաշան անդամներէն Վարդավառ Քուլաքսըզեանին, որ ողիմպիականի մէջ ոտքէն վիրաւորուելով, տարիէ մը ի վեր հիւանդ պառկած է Լիոնի հիւանդանոցը:

Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտի տարեդարձը տօնելու համար, Հայր. Միութեան կողմէն ոեւէ շարժում չինշմարուիր, դժբախտաբար: Մինչդեռ այս տարեդարձը հայ ազատագրական պատմութեան մէջ ոսկի տառերով քանդակուած է եւ հիմնաքարը դարձած Հայաստանի անկախութեան, «Մայիս 28»ին:

Վ. Եհունի

Նոր մանկապարտէզ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ.— Ապրիլ 17ին կատարուեցաւ Տրակինեանի մատուռմանկապարտէզին բացման հանդէսը, նախագահութեամբ Պալաքեան եպիսկոպոսի:

1928ին կը հիմնուի Յառաջդի-

ՕՐ. ՆՈՒՆԻԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՎԷՄԵԱՆ
(Կարնոյ Զիթող գիւղէն)
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Մարսէյլ 24 Ապրիլ 1932

ԱՐՄԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պէյրութէն հասած նամակէ մը՝ խորին վշտով կ'իմանանք մահը ընտանիք երիտասարդի մը, Արմէն Սահակեանի, զաւակը՝ Հ. Հ. անդրանիկ խորհրդարանի նախագահ ընկեր Աւետիք Սահակեանի (Հայր Աբրահամ):

Ողբացեալ երիտասարդը, հազիւ 28 տարեկան, ստացած էր միջնակարգ կրթութիւն եւ ապա բարձրագոյն ուսում՝ Սթրազպուրկի համալսարանէն:

Կը պատրաստուէր փայլիլ նաեւ լրագրութեան մէջ, գիտական ուսումնասիրութիւններով:

Մեր ցաւակցութիւնները՝ ընկեր Աւետիքի եւ Տիկին Վառվառի:

մասէր Միութիւն մը, որ մինչեւ այսօր քանի մը Վարչութիւն փոխելով չէր կրցած կարեւոր գործ մը կատարել ժողովուրդին յառաջդիմութեան եւ զարգացման համար:

Նոր Վարչութեան ժրաջան աշխատութեամբ, Միութիւնը յաջողեցաւ մատուռ-մանկապարտէզ մը բանալ, Դպրոցասէր Միութեան օժանդակութեամբ:

Պատարագէն վերջ, առաջնորդը բացաւ հանդէսը յորդորելով պզտիկներուն հայերէն սորվեցնել. սիրել հայրենիքը եւ հայրենի աւանդութիւնները:

Յետոյ հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ եւ ժողովուրդը գոհ տպաւորութեամբ մեկնեցաւ:

Ապրիլ 24ին ալ տօնուեցաւ 1915ի սգատօնը: Ռ. Ա.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

վաղը, կիրակի, 1 Մայիս, փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, Պատարագէն վերջ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի հանգիստ հոգւոյն Նորոգ հանգուցեալ Այրի Տիկին Մէօթրիւպէ Շամտանճեանի եւ համակ ննջեցելոց Էսմէրեան, Ալարաֆեան, Շամտանճեան գերդաստանին:

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ԲԺՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ յետաձգուած է նիւթերու առատութեան պատճառով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Բ. ՄԱՍ

V

Իր ծոցին մէջ որքա՛ն յաճախադէպ էր անոր այդ խուսափո՛ւն ստուերը՝ անթափանց ապակեփեղկին ետին, նրբանցքին մէջ...

Նորէ՛ն խուսափեցաւ աչա: Սուրէն ճիգ ըրաւ զայն կրկին պատկերացնելու համար աչքին առջեւ: Բայց, ինչպէս միշտ, չկրցաւ, չգտա՛ւ զայն, որովհետեւ, ինչպէս միշտ, ինք թեւածեր էր դէպի քաղաք, մինչ Աստղիկ եկեր էր հոն՝ իրեն՝ միշտ նո՛յն յոյսով ու միշտ նո՛յն յուսախաբութեամբ...:

Սուրէն իր այդ փնտռտուքին մէջ, յիշեց յանկարծ իր պատկերը՝ հայելիին մէջ, — անխնամ, թափթփած, անշնորհք, ոճգոյն եւ ինքզինքը բաղդատեց անոր հետ, որուն տեսքը թարմացեր էր ծոցին մէջ՝ այն երեկոյ՝ Պանք Օթօմանի ճամբուն վրայ:

Ու խորհեցաւ՝ թէ չափազանց միամիտ էր ինք՝ ցանկալուն համար բան մը որուն հասնելու ուժը... չունէ՞ր... ինչպէ՛ս թէ, քանի որ իր հոգին կը թեւածէր ու իր բազուկներուն մէջ դեռ բաւական արիւն ու աւիւն կար՝ զայն կրելու համար թեւամբա՛րձ...:

VI

Հրացանաձգութիւն: Վաղք: Ժխոր: Նորէ՛ն հրացանաձգութիւն: Խուժուժ: «Եաշասը՛ն»: Իջնող փեղկեր: Ղալաթիոյ Երրորդութիւն եկեղեցիի բարապանը վազեց դուրս: Փողոցը մեծ բազմութիւն է խռնուած: Բակը գտնուող քանի մը աշակերտներ եւս դուրս վազեցին Խօսուըտողներ ծայթերուն վրայ. ծեկնաբանողներ հրմշտկողներ:

Ու փողեր: «Հուռռա՛»: Ծափ, բացագանչութիւն, նո՛րէն ոգեւոր ու խուլ աղմուկ մը: Խելացնոր բան մը: Ուրախացուցիչ բան: Շա՛տ ուրախացուցիչ բան մը: Երկնքէ՛ն եկած բան մը, վերջապէս: Հարկա՛ւ, հա՛րկաւ...: Ու կը պոռան բոլո՛րը — Հայ, Թուրք, Յոյն: Մանաւանդ Հայերը. քանի որ պոռալ կայ գործին մէջ: Եւ բառ մը ամէնուն բերնին մէջ:

— Հուրրիէ՛թ...

«Եաշասըն հուրիէ՛թ»: Հապա՛, մինակ «հուրիէթ» չէ՛, «եաշասը՛ն» ալ կայ... «եաշասըն հուրիէթ»...

— Պոռա, հէ՛յ, Հայու տղայ... «եաշասըն հուրիէթ» պոռա...

Բայց, Սուրէն դեռ կը նայի զարմացած:

— Հուրիէթը ի՞նչ է — հարցուց իր քովը կեցող անծանօթ Հայու մը, որ անընդհատ եւ ուժգնօրէն կը ծափահարէր:

— Ազատութիւն է, եղբայր, գո՛րկ, գո՛րկ.. ինչո՞ւ չես ծափահարեր...

Ազատութի՞ւն:

Սուրէն զայն ճանչցեր էր գրքերէն: Օտար ու եւրոպական պատմութիւններէն: Լեհականը՝ իրենց քաղաքի բեմին վրայ: Յունականն ու պուլկարականը՝ օսմանեան պատմութեան մէջ

Իսկ հո՞ս:

«Եաշասը՛ն Էնվէր պէյ, եաշասը՛ն Նիազի պէյ»:

— Ո՞վ, ո՞վ ըսին — շշնջաց՝ կրկին՝ Սուրէն:

— Էնվէր, Նիազի — կրկնեց հայ մարդը՝ շարունակելով ծափել ու ոտքերը գետինը զարնել — մեր ազատարարները, մեր փրկիչները...

Ազատարարնե՞ր:

Սուրէն ճանչցեր էր Աղասին՝ Արովեանով, Խենթը՝ Րաֆֆիով, Մուրատը, Տամատեանը, Հրայրը, Անդրանիկը, Սեբոբը՝ բարա՛կ պրակէ մը:

Ամբոխը կ'աղմկէր, սակայն, Թուրք բանակը կը յառաջանար, փողերը կը հնչէին ու հայ մարդը, արմուկովը Սուրէնին կուշտը ծեծելէն կը պոռար.

— Զա՛րկ, աղբար... կեցցէ՛... եաշասըն... ծափահարէ՛, ի՞նչ կեցեր ես... չե՞ս տեսներ, ամէնքը կը ծափահարեն կոր:

Եւ, Սուրէն եւս խանդավառուած «ազատութիւն» եւ «ազատարար» բառերէն, «մեր ազատարար»ը եղող Էնվէրը ծափահարեց՝ որովհետեւ ամէնքը կը ծափահարէին, ու պոռաց՝ որովհետեւ ամէնքը կը պոռային...: Եւ ուժո՛վ, այնպէս՝ ինչպէս գի՞ժը հրող ու քշող բազմութիւնը:

Ու իր այդ ծափը, «եաշասըն»ը, «կեցցէ»ն առաջին արտայայտութիւնն եղան հանրային կեանքին մէջ: Ոգեւորուած եւ անօրինակօրէն ուրախ, յառաջացաւ: Առջեւը չէր տեսներ: Քիչ մնաց պիտի իյնար բացուած փոսի մը մէջ: Քանի մը քայլ անդին հրեցին, ինկաւ...: Շատ ուժգին ցնցուեցաւ: Ցաւեցաւ. բայց, փոյթ չէ: Հետզհետէ աւելի ոգեւորուեցաւ: Ու շարունակեց պոռալ՝

—«Եաշասը՛ն հուրիէթ.. եաշասը՛ն Էնվէր»...: Ու վարը, կամուրջին գլուխը, իրեն հարցնողի մը ըսաւ.

— Ազատութի՛ւն, եղբայր, ծափահարէ.. Էնվէրը, մեր ազատարարը:

Ա՛լ աւելի խանդավառուեցաւ, երբ տեսաւ Բարսեղեան Էֆէնտին, որ կանգնած էր Ղալաթիոյ կամուրջին մօտ, խանութի մը առջեւ, եւ, զաւազանը ղրած անութին, հրահանգներ կուտար յառաջացող բազմութեան, կը խրախուսէր, աչք ու յօնք կ'ընէր Հայերուն՝ աւելի ուժգնօրէն ծափահարելու համար, կը ցատկռտէր կեցած տեղը, կարգի կը դնէր խռնուողները, ու ձայնը ձգած, կը պոռար տղոցը.

— Ուժով, տղաք... եաշասը՛ն... կեցցէ՛... ծափահարեցէք...

Սուրէն բազմութեան մէջ տեսաւ, նաեւ, Գաբօն: Որքա՛ն ուրախ էր: Կարծես երկիր՝ իր տունէն ներս տարեր էին զինքը: Ու կը պոռար ան եւս, կը ծափահարէր, կը ժպտէր, ճարը գտնէր՝ պիտի գրկէր իրենց վաճառատան մէջ իր հետ գործող բեռնակիր Հասանը, որու համեստը քաշեց, աչա, առաւ իր համետին, իր ուսին վրայ, իբրեւ «հաւասարութեան եւ եղբայրութեան» արտայայտութիւն..

Քանի մը ժամ վերջ, Սուրէն, յոգնաբեկ, դէպի տուն ուղղուեցաւ:

Գում-Գափու, Պատրիարքարանի վերեւ կը ծածանէր թրքական մեծ դրօշակ մը: Խուռներամ բազմութիւն մը կը ճեղքէր պատրիարք հօր կառքը, որ մօտեցած էր դրան: Կեցաւ: Ամէնքը մօտեցան կառքին: Սուրէն եւս մօտեցաւ: Ու մինչ պատրիարքը վար կ'իջնէր, գլխանոցը ժպտելէն մօտեցաւ:

(Շար.) Կ. ՄՍՀԵԱՆ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Maison de la Mutualité ի մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց կոմիտէի կողմէ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին սրահը: Կը խօսի ընկ. Վ. ազգէն Շուշանեան:

ԱՆԻԷԹ Պուա քոլոնպի Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԱՆԻԷԹ-Պուա Քոլոնպի Եռազոյն խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան, վաղը կիրակի ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պատգամաւորներու զեկուցում եւ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը 3 Մայիս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Նիկոլ Դուման, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԵՒ ՊԱՍՏԱՐԱԳ
Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պոլսեցիներու Միութեան, ի յիշատակ ազգային մեծանուն գործիչներու՝ Մ. ՉԷՐԱԶԻ եւ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ:

Վաղը կիրակի առաւօտ, հովանաւորութեամբ Տ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ եպիսկ.ի, որ դամբանական մը պիտի խօսի: Երգեցողութիւնները պիտի կատարէ Օրիորդաց երգչախումբը: Հոգեհանգիստէ վերջ յարգանքի խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ եւ Պր. Պ. ՉԱՐԹԵԱՆԷ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 71 Ave. Kléber.

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին անդամական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 3ին, Bar du Globeի սրահին մէջ, 37 Bld. Dugommier: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

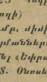
ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Bar du Globeի ներքնասրահին մէջ: (Պուլըվար տը կոմիի թիւ 37):

ԱՆԴՐԷԱՍԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գարակէօզեան որբանոցի որբերէն Աբրահամ Աբրահամեան (լուսանկարիչ), մօր անունը՝ Պայծառ: Պ. Աբրահամեանի վերջին հասցէն էր 100 Bld. de la Republique, La Garenne-Colombes, Seine: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր կազմակերպած հանդէսները հաճելի դարձնել նուագագոյն ծախքով, դիմեցէք «Եփրատ» նուագախումբին, կը ստանձնէ երեկոյթներու, հանդէսներու, հարսանիքներու, եւայլնի մէջ նուագել հայկական եւ եւրոպական պարեր. 5—25 հոգիէ (ըստ կամս հրաւիրողի) բաղկացած նուագախումբ, միմիայն 300 ֆրանք վարձք: Պայմաններու մասին 8 օր առաջ դիմել «Եփրատ»ի վարչութեան, հասցէ Տ. Օննսեան, 15 Rue du Pourtour, Clamart.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ, Քէֆ.— 10:
Զակազիկ, Լ. Ղ.— 750:
Մարսէյլ, Գործ.— 910:
Մարսէյլ, Վէժ.— 30:
Տէսին, Յ. Պ.— 35:
Լա Սիօթա, Մ. Ջ.— 35:
Տէսին, Գործ.— 254.50:
Նանթ, Գ. Ս.— 35:
Մարսէյլ, Մար.— 20:
Պոնոփ, Մ. Մ.— 35:
Սէն Ժորժ Լակրիկոլ, Ա. Տ.— 15:
Մօնիսթրոլ, Մ. Ա.— 50:
Մաթէլ Ռօան, Մ. Թ.— 325:
Նէօյիի, Իշխ. Ա.— 35:
Վիէն, Ն. Խ.— 105:
Փարիզ, Ա. Ե.— 70:
Վալանս, Գործ.— 272.50:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՔՍԱՆԸ ՉՈՐՍ ԺԱՄ ԿՆՈՋ ՄԸ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ ՍԹԷՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

— Լաւ կ'ընթանայ... Անմիջապէս զգացի երբ ներս մտայ ու տեսայ որ հոն էր ան... անմիջապէս զգացի...

Չհասկցայ թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէր: Միայն նշմարեցի որ խաղը գինովցուցեր էր զայն, թէ այս անխելքը ամէն ինչ մոռցեր էր, իր երդումը, իր ժամադրութիւնը, տեղերքը եւ զիս: Նոյն իսկ այդ մոլեգին դիւահարութեան վիճակին մէջ, այն յափշտակութեան ցոլքը զոր ունեցաւ զիս տեսնելու առեն, այնքան գրաւիչ էր որ ակամայ հետեւեցայ իր խօսքերուն շարժումին եւ հետաքրքրութիւնով հարցուցի թէ որու մասին կ'ուզէր խօսիլ:

— Ռուս ծեր զօրավարի մասին որ հոն է, որ մէկ թեւ միայն ունի, — փսփսաց ան, քովս սեղմուելով որպէս զի ոչ ոք լսէ մոգական գաղտնիքը: — Հոն, ան որ ճերմակ երկճղի մօրուք ունի եւ ետեւն ալ ծառայ մը:

«Միշտ կը շահի, երէկ արդէն նշմարեցի այդ բանը: Հաւանաբար եղանակ մը ունի եւ միշտ անոր պէս կը խաղամ... Երէկ ալ միշտ շահեցաւ, միայն թէ սխալը գործեցի խաղը շարունակելու երբ ան մեկնեցաւ. յանցանքը իմս էր... Երէկ քսան հազար ֆր. շահած ըլլալու է, եւ այսօր ալ ամէն անգամ կը շահի... Հիմա միշտ անոր հետեւելով կը դնեմ դրամը... Հիմա...

Յանկարծ ընդհատեց իր խօսքը նախադասութեան մէջտեղը, վասն զի քրուփիէն պոռաց իր զօռուն ձայնով. «Վերսկսէ՛ք ձեր խաղերը»: Եւ երիտասարդին նայուածքը ծանրօրէն դարձաւ քովնտի, լափելով այն տեղը ուր նստած էր, լուրջ եւ հանդարտ, ճերմակ մօրուքով Ռուսը որ շրջահայեցութիւնով դրաւ նախ ոսկեդրամ մը, յետոյ վարանումի պահէ մը ետքը, երկրորդ մը չորրորդ քառակուսիին վրայ: Անմիջապէս կրակոտ ձեռքերը որոնք առջեւս էին, մխրճուեցան դրամի դէզին մէջ եւ նետեցին ափ մը ոսկեդրամ միեւնոյն տեղը: Ու երբ վայրկեան մը ետքը քրուփիէն պոռաց «զէրօ» եւ իր թիակը մէկ կլոր շարժումով մը աւլեց ամբողջ սեղանը, երիտասարդը ապշած նայեցաւ, կարծես թէ հրաշք մը ըլլար պատահածը, այն ամբողջ դրամին որ կ'երթար: Թերեւս խորհիք որ դէպ ի ինծի դարձած ըլլայ. ո՛չ, զիս բոլորովին մոռցած էր: Անհետացած, կորսուած, ջնջուած էի անոր գոյութենէն. իր բոլոր զայրացած զգայարանքները յառած էին ռուս զօրավարին վրայ որ, բոլորովին անտարբեր, ձեռքին մէջն ունէր երկու նոր ոսկեդրամներ, զորս որ թիւին վրայ դնելը դեռ չէր որոշած:

Պիտի չկարենամ ձեզի նկարագրել դառնութիւնս, յուսահատութիւնս: Բայց կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կը զգայի. մարդու մը համար որուն ձեր ամբողջ կեանքը տուած էք, ըլլալ մի միայն ճանճ մը զոր անհոգ ձեռք մը կը վանէ տաղտուկով: Դարձեալ մոլեգին կատաղութեան ալիք մը անցաւ վրայէս: Այնքան սաստկութիւնով սեղմեցի անոր թեւը որ յանկարծ ոտքի ելաւ:

— Անմիջապէս պիտի հեռանաք այս վայրէն, — ըսի ցած ձայնով, բայց տիրական շեշտով մը: — Յիշեցէք երդումը զոր այսօր ըրիք եկեղեցին, թշուառակա՛ն երդմնազանց:

Ինծի նայեցաւ, խօսքերէս ապշած եւ բոլորովին տժգունած: Անոր աչքերը յանկարծ ծեծուած շան մը արտայայտութիւնը ստացած: Շրթունքները դողացին, կարծես թէ յանկարծ յիշեց ամբողջ անցեալը եւ կարելի էր ըսել թէ ինքն իրմէն կը խորշէր:

— Այո... այո..., — կակազեց ան. — Ո՛վ Աստուած իմ, Աստուած իմ... Այո... կուգամ, ներեցէք ինծի...

Եւ արդէն անոր ձեռքը կը հաւաքէր ամբողջ դրամը, նախ արագութեամբ, լայն ու կորովի շարժումներով, բայց յետոյ, հետզհետէ աւելի մեծ թուլութիւնով մը, կարծես թէ բռնուած ըլլար հակառակ զօրութիւնով մը: Անոր նայուածքը ինկեր էր ռուս զօրավարին վրայ որ ճիշդ այդ պահուն դրամ կը դնէր:

— Վայրկեան մըն ալ... — ըսաւ ան արագութեամբ, հինգ ոսկեդրամ դնելով միեւնոյն քառակուսիին վրայ: Մի միայն այս խաղը... կ'երդնում որ յետոյ պիտի մեկնիմ... Մի միայն այս միակ խաղը... Մի միայն...

Ու դարձեալ անոր ձայնը մարեցաւ: Գնդակը սկսած էր գլորիլ, զայն իր շարժումին մէջ քաշելով: Դարձեալ դիւահարը խոյս տուած էր ինծմէ, խոյս տուած էր ինքնիրմէ ալ, մղուած ըլլալով մանրիկ գնդակին թաւալումով որ կը ցատքէր ու կ'ոստոստէր յղկուն ամանին մէջ:

Քրուփիէն թիւ մը պոռաց, տրմուղը անոր առջեւէն յափշտակեց հինգ ոսկի: Կորսնցուցած էր: Բայց ետին չդարձաւ: Մոռցած էր զիս, ինչպէս նաեւ իր երդումը, ինչպէս նաեւ խօսքը զոր դեռ պահ մը առաջ տուած էր ինծի: Արդէն անոր անյագ ձեռքը կծկուելով կը մխրճուէր նուազած դրամի դէզին մէջ եւ անոր գինով ակնարկը բոլորովին գրաւուած էր իր դիմացի բախտաբեր զօրավարով որկը մագնիսացնէր անոր կամքը:

Համբերութիւնս հատաւ: Անգամ մըն ալ ցնցեցի զայն, բայց այս անգամ բրտօրէն:

— Անմիջապէս ոտքի ելէք: Այս վայրկեանիս... ըսիք որ վերջին խաղը պիտի ըլլար...

Այն ատեն պատահեցաւ բոլորովին անսպասելի բան մը: Յանկարծ ետին դարձաւ. դէմքը որ հիմա ինծի կը նայէր շփոթած ու խոնարհ մարդու մը դէմքը չէր, այլ կատաղի մէկու մը, բարկութենէն դիւահար էակի մը որուն աչքերը կ'այրէին եւ որուն շրթունքները կատաղութենէն կը սարսէին:

— Հանգի՛ստ ձգեցէք զիս, — բարկացաւ ան, — կը ցանկացնէք կատուի պէս. — երթա՛ցէ՛ք: Դժբախտութիւն կը բերէք ինծի: Միշտ կը կորսնցնեմ, երբ հոս էք: Երէկ ալ այդպէս եղաւ, այսօր ալ: Կորսուեցէ՛ք:

Պահ մը կարծես թէ կաթուածահար եղայ, բայց յետոյ անոր յիմարութեան առջեւ, բարկութիւնս պոռթկաց:

— Ձեզի դժբախտութի՞ւն կը բերեմ, — ըսի չեշտակի անոր նայելով, — Ստախօ՛ս, գո՛ղ, դուք որ ինծի երդում ըրիք...

Բայց հոդ կանգ առի, վասն զի կատաղած իր տեղէն ցատկեց եւ զիս հրեց, անտարբեր՝ աղմուկին որ կը բարձրանար:

— Զիս հանգիստ ձգեցէ՛ք, — բարձրաձայն պոռաց ան ուժգին ձայնով մը, — Ձեր խնամակալութեան տակ չեմ... Ահա, առէք, ահաւասիկ ձեր դրամը, — եւ երեսիս նետեց քանի մը հարիւր ֆրանքնոց դրամատոմսեր... Բայց հիմա զիս հանգիստ ձգեցէ՛ք:

(Տար.)